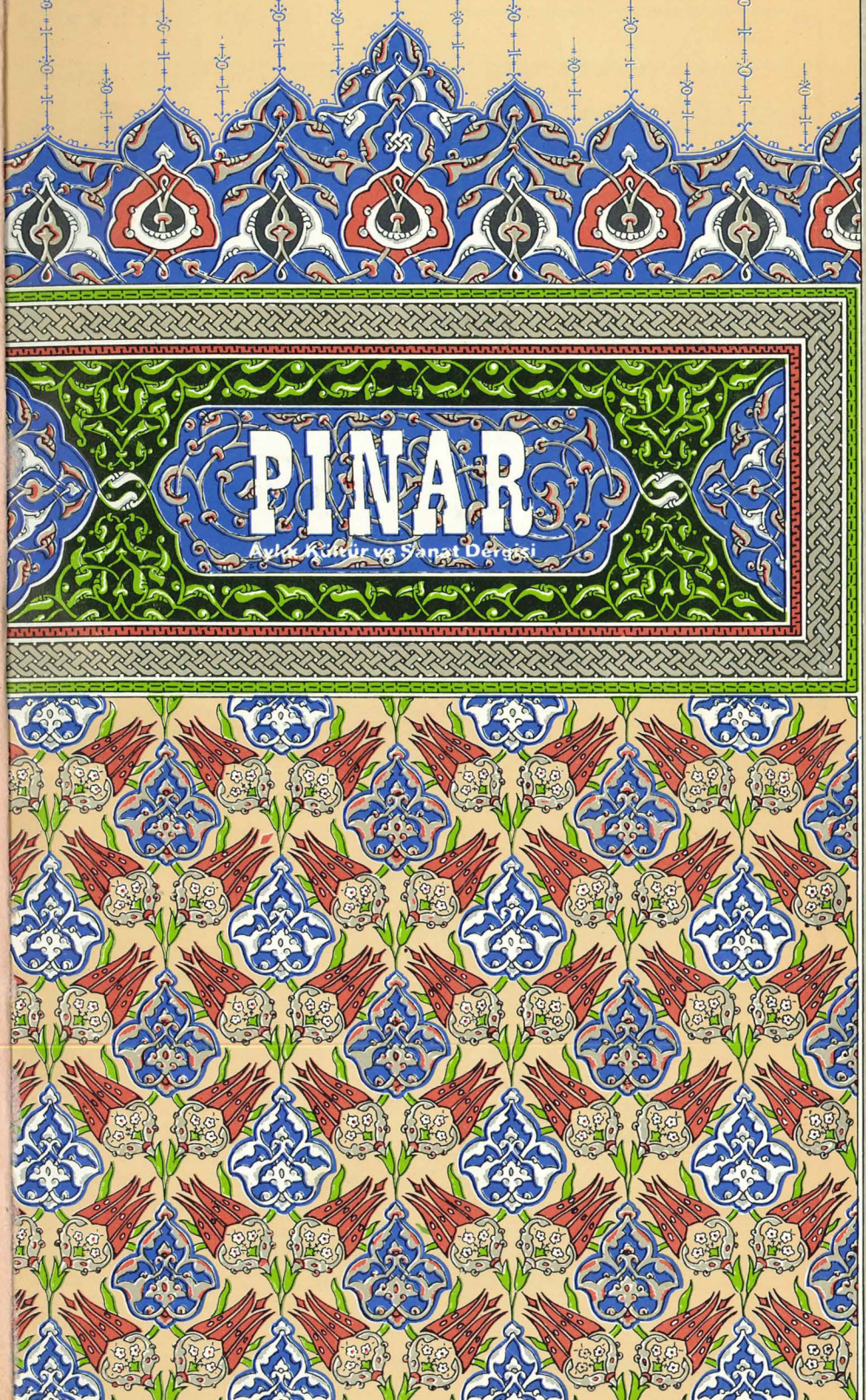

PINAR
Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

PINAR

Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

SAHİBİ
Bayram Erdem

Yazı İşleri Mesul Müdürü
Gazi Altun

Yönetim Yeri :
Nuruosmaniye cad. No. 8/3
Cağaloğlu — İSTANBUL

Kapak Kompozisyonu
Saim OKAN

Yazılar kaynak gösterilmek şartıyla iktibas edilebilir. Gönderilen yazılar iade edilmez. Her yazıdan sahibi mesuldür.

İlân
Pazarlığa tabidir

Abone

Yıllık (12 sayı) : 55 TL.
6 aylık (6 sayı) : 30 TL.
Öğretmen ve öğrencilere abone
Yıllık (12 sayı) : 50 TL.
6 aylık (6 sayı) : 25 TL.

Dış ülkelere abone

Yıllık (12 sayı) : 85 TL.
6 aylık (6 sayı) : 45 TL.

Dizgi - Baskı - Cilt
OTAĞ MATBAASI
Tel. : 27 73 10

Posta Çeki No: 20081779

Ocak 1976

Cilt : V — Sayı : 49

Fiyatı : 5 TL.

Her ayın ilk haftası çıkar

İÇİNDEKİLER

- Beşinci Yılın Başında Şiir Üzerine Birkaç Söz — PINAR
- Yeni Kapağımız — Saim OKAN
- Özleyiş — Mehmet Nuri DOĞAN
- Bilim Dünyasında İki Devir — Mustafa AYDIN
- Ne Zaman — Gömülü ÇOBAN
- Bir Sanat Eseri Olarak Hikâye — M. Âkif AK
- Doğ, Yine Doğ! — Ahmet EFE
- Bu Dünya Benim Değil — Ali TÜRKMENOĞLU
- Ne Oldu — Necati KIRIŞ
- Bir Sevdadır Çobanlık — Mehmet TAŞDİKEN
- Rüzgâr Et Beni — Atilla YAYLA
- Nuh'un Gemisine Binemeyenler — K. Âsım KARAMÜRSEL
- Doğum Sancısı — Zekeriya ERDİM
- Kader Kısmet — M. Ali TAŞÇI
- Sade Bir Görüş — Yahya Kemal BEYATLI
- Doğudan Batıya — Necati KIRIŞ
- Ne Çıkar — Necati AYKAN

PINAR'DAN

Beşinci Yılın Başında Şiir Üzerine Birkaç Söz...

Kıymetli Pınar Okuyucusu,

48. sayısı ile Pınar, dördüncü yılını da doldurmuş bulunuyor. Bu sayımız, beşinci yılın ilk sayısı oluyor. Kapağımızda yine, Saim Okan kardeşimizin itinalı bir tezhip çalışması var. Bu tezhip kompozisyonu hakkında bazı açıklayıcı bilgileri, Saim Okan'ın kaleminden okuyacaksınız. Pınar kapaklarının, gerçek bir sanat çalışması olduğu, sanırız, ilk bakışta varılacak neticedir. Şüphesiz bu görünümde en büyük pay, bu millî sanat kolumuzun, tarihî seyri içinde çok sağlam estetik temeller kazanmış bulunmasındadır. Saim Okan, köklü bir sanat geleneğini sürdürme iradesinden, millî sanatlarımızın bugünün dünyasında da çok güzel örnekler ortaya koyabileceğini gösterme başarısından dolayı kutlarız.

Değerli okuyucumuz, bu sayımızda şiir üzerine bazı şeyler yazma gereğini duyuyoruz. Pınar'a her ay yüze yakın şiir gelmektedir. Bunlardan, Pınar'da neşredilenlerin sayısı ise görüldüğü üzere pek sınırlıdır. Geriye kalan şiirler ne olmaktadır? Yazımızın esasını bu konu dokuyacaktır.

Pınar'a gelen şiirlere sayı yönünden bakılırsa, potansiyel olarak zengin bir şair kadrosuna sahip olduğumuzu söyleyebiliriz. Ama, görüldüğü üzere, bunların ancak cüz'i bir kısmı dergimizin sayfalarında yer alabilmektedir. Demek nitelik yönünden doldurulması gereken boşluklarımız var. Zaten şiir gönderen arkadaşlarımız, hemen daima şiirlerine, «gerekli değerlendirmenin yapılarak kendilerine bildirilmesi»ni isteyen bir not koymaya itina gösteriyorlar. Bizler, böyle bir değerlendirmenin her şiir için yapılmasını içtenlikle istiyoruz. Ama bu, hem şiirlerin çokluğu hem de değerlendirme sonuçlarının nasıl seyrettiğini tesbit etme güçlüğünden dolayı mümkün olamıyor. Gerçekten de, her ay yüze yakın şiiri değerlendirip yazarlarına göndermek zaman bakımından imkânsız gibi bir durum arzediyor. Diğer yandan, bir şiirin kritiğini yapıp göndermek yetmiyor. Yazdıklarımızın nasıl değerlendirildiği ve neticenin ne olduğu da önemli. Eğer şiirin yazarı, kritiğimiz doğrultusunda şiirini yeniden yazıp gönderirse, yeniden değerlendirme zarureti ortaya çıkacaktır. Bunun ise, ne kadar güç bir eğitim şekli olduğu ortada. Bunun faydasının da çok sınırlı olacağı muhakkak. Bir sanat eserinin değerlendirmesinin, eser üzerinde birlikte yapılması en faydalı yol olsa gerek. Biz ise, en azından şimdilik, böyle bir imkândan yoksunuz. Ama ilerde, imkânlarımızın genişlemesi oranında böyle bir eğitim yolunun da denenebileceğini söyleyebiliriz.

Yukarıda belirttiğimiz sebeplerden dolayı, bize şiir gönderen arkadaşlarımıza tek tek cevap gönderme imkânımız yok. Burada, gelen şiirlerde tesbit ettiğimiz genel aksamalar istikametinde hatırlatmalarda bulunmayı, şimdilik bir çıkış yolu olarak düşündük. Bize şiir gönderen okuyucularımızın, burada belirteceğimiz genel değerlendirmeleri nazarı dikkate alarak şiir yazmaları halinde daha olumlu sonuçlar elde edeceklerini umuyoruz.

Şiirlerde gördüğümüz genel noksanlık, duygu noktasında toplanmaktadır. Aslında duygu her sanat eserinin başlangıç unsurudur. Duygusuz sanat eseri verilemez. Şiirse, duygunun harmanıdır nerdeyse. Duygulanmanın kaynağı nedir, derseniz, o konuda fazla bir şey söyleyemeyiz. Herkes aynı duygululukta mıdır? Bir konu, bir olay, bir manzara herkesi aynı oranda duygulandırır mı? Herhalde değil. O halde, duygululuk kişiden kişiye değişkenlik gösteriyor. Duygulanma bir Allah vergisidir demek belki daha doğru. Duygu gösterileri de yapılabilir belki. Ama bununla gerçek bir duygulanma arasındaki fark sezilebilir, zannediyoruz. Şiirde duygu mutlak şarttır.

Bize gelen şiirlerin bir kısmında duygu unsurunun oldukça zayıf olduğunu gördük. Bazısında hiç yok hatta. Matematik bir anlatım tarzı hâkim yazılan şeye. Buna şiir denmez. Kin, nefret, sevgi, merhamet, v.s. gibi şeyler ancak coşkun duygular halinde dile gelirse güçlü olur. Yoksa, kin ve nefretin çirkinleştiğini, sevginin gülünçleştiğini, merhametin gösterişten ibaret olduğunu veririz karşımızdakine... Millî bir destan yazmak için çağlayanlar gibi duygu coşkunluğu gereklidir. Duygu, şiirde verilen mesajın can damarıdır. Ayrıca, duygunun samimî olması da gereklidir. Sun'î duygulanmalar sırıtır. Süslü ifadeler, tabiî güzelliğin yanında makyajın görüntüsü gibidir. Güzellik, duygunun coşkunluğu içinde eritilmelidir. Nasrettin Hoca'nın türbesindeki kilidi bilirsiniz. Her tarafı açık bir türbede kilit anlamsızdır. Onun gibi, hiç bir duygu dayanağı bulunmayan bir süslü ifade de, sırıtır, durur. Duygu zenginliği, okuyucuyu gerçekliğine inandırdığı, onu sarıp sarmaladığı, kendi havasına sokabildiği nisbette, kelimelerin köşeleri kulağa dokunmaz hale gelir. Kulaktan beyne, ruhumuzun derinliklerine şiirden algılanan bir duygu akını başlar.

Duygu ile birlikte, şiirde akıcılığı da aramak gereklidir. Akıcılık deyince, şiirin musiki ile ilişkisini kastettiğimizi belirtmeliyiz. Duygular, şiirde musiki mecrası içinde akarlar. Bir nehir, akarken dere ile sarmaş dolaştır sanki. Derenin akışında kendine has bir musiki vardır. Bir bütün oluşturur dere ile su. Bendlerle sık sık bağlanan dere, o musikisini kaybetmiştir bir bakıma. Göz dereye baktığında, dere özelliğinin kaybolduğunu, göl ile dere arası bir melez yapı doğduğunu, derenin akışını takip ederken her bendde bir boğumlandığını farkeder. Duygularla musikinin ilişkisi de böyle. Duygu, musiki ile sarmaş dolaş olmalıdır şiirimizde.

Burada, muhtevanın teknikle birleştiğine dikkat çekmeliyiz. Duygu şiirin muhtevasıyla ilgili iken, akıcılık, yani musiki, şiirin teknik özelliğinden kaynaklanır. Teknik yapısı güçlü bir şiirde bulunur musiki. Kafiye olsun, vezin olsun, şiirde musiki arayışının birer sonucudur. Bunlar birer vasıtadır. Gaye, musikiyi temin etmektir. Şiirde musiki bulunması için mutlaka kafiye ve vezin mi gereklidir? O da ayrı bir konu. Ama, hemen belirtelim ki, musiki zaruretini daha başka elemanlarla yerine getiren ve oldukça başarılı olan örnekler verilmiştir. Bu bir kabiliyet işidir. Şair, içinde doğanları ifade ederken, çok değişik metodlar uygulayabilir ve başarılı olduğu ölçüde kendisine bir şey denemez.

Kafiye ve vezin konusunun zaman zaman bir kompleks haline geldiği görülmektedir. Kafiye için, mısra bütünü ile hiçbir ilgisi bulunmayan bir kelime gelip oturmaktadır şiirin ortasına. Kelimenin kafiye endişesi ile oraya konduğu ise görülüp durmaktadır. Tabiî ki böylece, şiirin tabiî akışı darmadağın olmaktadır. Şiirde musiki, anlam bütünlüğü bozulmamak kaydıyla yer alır. Burada hemen zikretmeliyiz ki, anlam bütünlüğü, her sanat eserinin olduğu gibi şiirin de temel özelliğidir. Bir şiirde on tane konu işlemek yanlıştır. Şiir, belli bir düşünceden kaynaklanır ve niyeti onu vurgulamaktır. Değişik yardımcı öğeler, o düşüncenin taçlanmasını te-

min edecek nedimeler gibidir. Varlıkları bir gerçektir. Ama, kendilerini ancak düşüncenin gerçekten meydana çıkması için feda etmişlerdir. Sırıtkan bir varlıkları yoktur. En küçük bir bağımsız gösteride bulunmazlar. Nedimelerden birisi, kendine has bir güzelliği, bağımsız bir şekilde takdim ederse ne kadar sırıtır kalır! Şiirde de yan unsurlar böyledir temel düşünce yanında.

Şiirde düşünce demek, şiirin muhtevası demektir. Özü, mesajı, ne denirse densin. Şiirde duygunun, etrafında örgülendiği bir noktadır düşünce. Bizim şiirimizde millî özler bulunmasından daha tabiî bir şey olamaz. Elbette, şiirimizin özü, millî nitelikler taşıyacaktır. Ama bu demek değildir ki, millî nitelikler taşıyan bir öz, belli protestolar veya millî savaşlarımızdan ibarettir. Hayır. Millî şiirimizin bunlarla beraber işleyeceği binlerce konu vardır. İnsanlığın bütün meeslleri şiirimizin konusu olabilir ve millî düşüncemizin yorumuna kavuşabilir. Şiirimiz, bütün bunlarla beraber işleyeceği binlerce konu vardır. İnsanlığın bütün meseleleri şiirilemesini temin etmelidir. Yergilerden çok daha önce müsbetleri sunmaya çabalamalıyız. Nefretimiz, zulmün bekçilerine yönelirken, sevgimiz, insanlığa cihanşümul bir çağrı olabilmelidir. Yalnızca nefreti işleyen şiirin, sonunda sanatkârımızı, nefreti ile başbaşa bırakması kuvvetli bir ihtimaldir. Kötüleri azaltmalıyız sürekli. Yalnızlaştırmalıyız. İnsanların iyiliklerini deşip çıkarmalıyız. Onu göstermeliyiz. Kötülüğün insana sonradan bulaştırıldığını, onun gerçek çehresini, temiz ve berrak ruhunu, şiirimizin duygu harmanında önüne serebilmeliyiz. Şiirimiz evrensel bir bilidiri niteliği taşımalıdır. Tıpkı inancımız gibi...

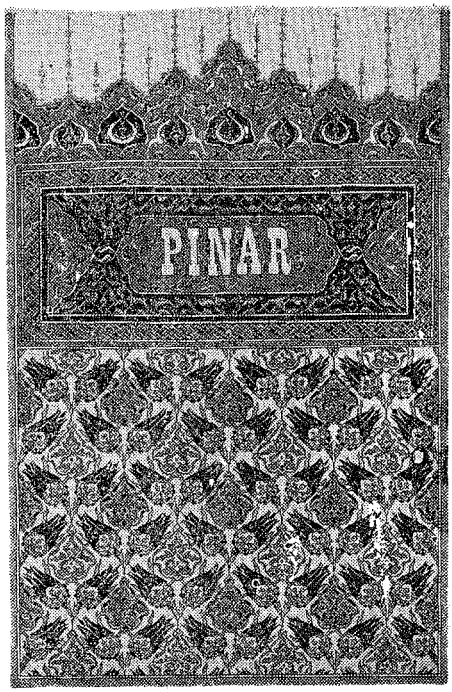
Şiirde tartışma olmaz. Bir konu tartışılmaz. Şiir, bir bilim kürsüsü değildir. İlmî bir konunun eleştirileceği yer, ilmî makalelerdir. Zaten yukardan beri izah etmeye çalıştığımız özellikler, şiirde ilmî bir tartışmaya imkân bırakmaz. Şiir, gerçeklerin şarkısıdır. Zaten insanın duygulanabilmesi için, ya yürekten inandığı bir gerçeğin kahramanlaştığını, ya da tahrib edildiğini görmesi gerekir. Henüz içinde tartıştığı bir konuda duygulanmak mümkün de değildir. Meselâ, «maddenin mahiyeti nedir» sorusuna cevap aramak, veya bu konuda bizim düşüncemize karşı olanlara cevap vermek, şiirle yapılacak iş değildir. Şiirde duygu hâkimdir. Mantık, duygunun içinde erimiş halde bulunur. Millî düşünceyi özümlemiş bir kişi, duygulanırken inanç köküne bağlı kalır. Bununla demek istediğimiz, duygunun havaî bir nesne olmadığı, belli prensiplerin kaidesi üzerinde yükseldiğidir.

Şiirde her kelimenin bir değeri bulunmalıdır. Ne fazla ne eksik bir kelime bulunmamalıdır. Bir kelimeyi çıkarınca şiirin yapısı bozulmuyorsa, dokusu sağlam kurulmamış demektir. Şiir her ne kadar kelâmın hatırlısı ise de anlaşılmaz söz değildir. Şiir, insana hitap etmektedir. Dolayısıyla mesajının insana ulaşması zarureti vardır. Şiirde, semboller, benzetmeler, değişik sanatlar kullanılabilir. Ama bunların hiçbirisi, anlamı muğlâklaştırmamalıdır. Yazandan başkasının anlayamadığı şiir, bizim meşgul olacağımız alanın şiiri değildir.

Değerli okuyucu, şiirin muhteva ve teknik yapısı ile ilgili söylenecek daha pek çok şey bulunmaktadır. Ancak bunlar, bu yazının sınırlarını aşacak kadar geniştir. İlerdeki sayılarımızda, bunlardan bahsetmeye çalışacağız. Şimdilik, bu genel aksamalar ve hatırlatmalarla iktifa ediyoruz. Yukarıda belirttiğimiz hususları da nazarı dikkate alarak, bundan böyle daha zengin çalışmalarınızı bekleyeceğiz. Bir sanat eserinin büyük emek istediği unutulmamalıdır. Eserlerimize emek vermeliyiz. Günlerce, haftalarca. Büyük bir sanat eseri, bu kadar zamana değer.

Yeni çalışma dönemimizde daha güçlü bir Pınar için elele vereceğimize inancımızı belirtiyor, esenlikler diliyoruz.

YENİ KAPAĞIMIZ

HAZIRLAYAN

SAİM OKAN

Yayın hayatının beşinci yılına giren Pınar, muhteva zenginliğinin yanında, kapağına da itina gösteren bir sanat dergimiz. Sanat ve düşünce konusunda hassasiyet gösterdiği millîlik prensibinin, kapağından son harfine kadar yansımasını arzu ediyor. Biz de, Pınar'ın bu soylu çabasına karınca kararınca katkıda bulunmaktan sonsuz mutluluk duyuyoruz. Dileğimiz, Pınar'ın, kültür, düşünce ve sanat hayatımızın yarınları için beslediği umutların çiçeklenmesi, meyveye dönüşmesidir.

Pınar'ın bu yayın döneminin kapağını süsleyecek olan tezhip kompozisyonunun hazırlığına, geniş bir araştırmayla başladım. Camileri, mezar taşlarını, türbeleri, medreseleri, kütüphaneleri ve Topkapı Sarayı çinilerini içine alan örnek arama çalışmalarımız oldu. Fotoğrafçı arkadaşım Coşkun Aydın'la birlikte, bütün bu ecdat yadigârı sanat eserlerini gezdik. Fotoğraflarla, çini ve kitap süslemelerinden kompozisyon ve motifler derledik. Tezyinatımız, birbirinden güzel eserlerle atalarımızın bedîî zevkini, bütün haşmetiyle ortaya koyuyordu. Türk çini süslemeciliğini ve kitaplarımızı bezeyen tezhip çalışmalarını görüp de hayran kalmayacak duygu sahibi insan düşünülemez. Aslında, bir çini motifini, Pınar'ın kapağına aynen aktarsaydık da, çok güzel bir kompozisyon sunabilirdik. Fakat, her an rahmetle andığımız büyük ustalarımızın ruhunu, çalışmalarımızla şadetmek niyetiyle, yeni bir kompozisyon hazırlamak için gayret gösterdik. Onlara lâyık öğrencilerin yetiştiğini müjdelemek duygusuydu bizimki belki... Lâyık olabildiysek ne mutlu bize...

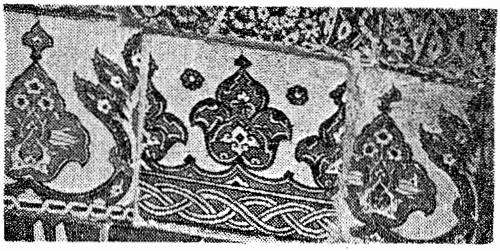
Kapaktaki tezhip kompozisyonu hakkında teknik bilgi vermeye geçmeden önce, Pınar'ı millî sanat kollarımıza karşı gösterdiği sıcak alâkadan dolayı kutlamak istiyorum.

Yeni kapak kompozisyonumuz, iki ayrı devirden alınmış, iki ayrı tezyinat (süsleme) çeşidimizin iki örneğinin terkibi durumundadır. Birisi yazma eserlerden, diğeri ise çini üzerinden alınmıştır.

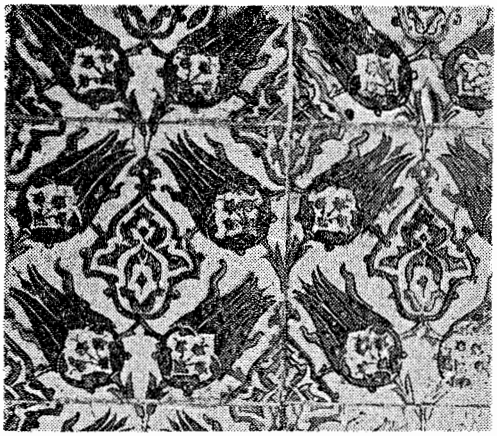
Her iki örneğin ortak özelliği, lâleleri çıkaracak olursak, Rûmî denen motiflerden müteşekkil oluşudur. Rûmîler, tezyinatımızdaki motif türlerinden birisidir. Hayvanî menşe'li olduğu kabul edilir. Kuş kanatlarından stilize edilmiştir. Çok uzun tarihe dayanan bu

motif türü, kullanıldığı yerler ve devirlere göre birbirinden güzel çeşitlilik göstermiştir.

Üstteki başlık ve yazının yazıldığı alınlık, el yazması kitap süslemelerinden alınmıştır. Klasik tezhip renkleriyle boyanmıştır; altın, kırmızı, mavi, bakır küfü yeşili, siyah ve beyaz. Bordür ve ara bordürlerle bölümler arasında bağlantı kurulmuştur.

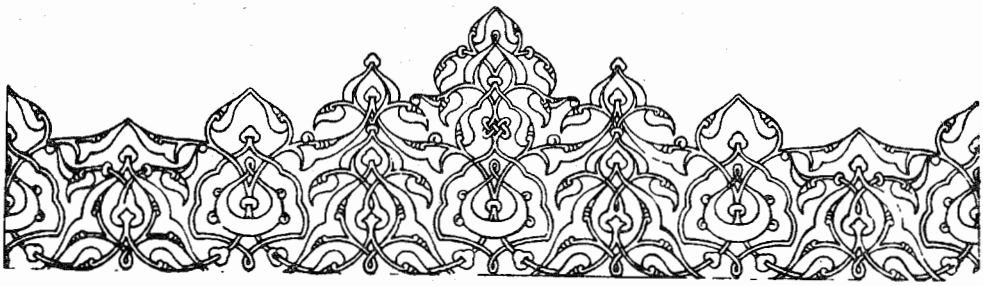

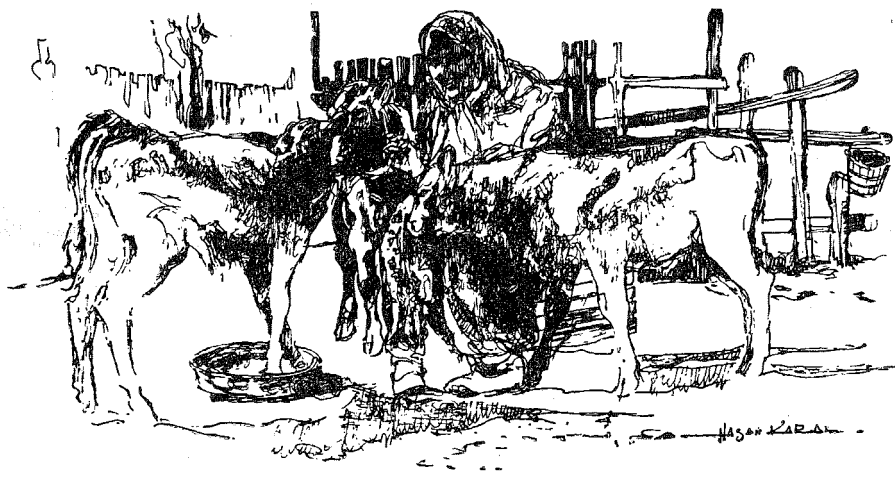
Tezhip, el yazması eserlerin yazı kenarlarına, üstlerine, yazı aralarına konmaktadır. Asırlarca sürdürülen bu gelenek, tarihte lâyık olduğu sanat tahtına otururken, el yazması eserleri zevkle okunur hale getirmiştir. Örneğimiz, el yazması kitapların umumiyetle birinci sahifesinde, asıl yazıya başlamadan önce kullanılmaktadır. Ara başlıklarda, durak yerlerinde süsleme daha da hafiflemektedir. Yazının akışı içinde değişik şekillere girmektedir. Birbirinden zarif ve güzel ara süsleri vardır.

Alttaki bölüm, yukarıda bahsettiğimiz gibi çini üzerinden alınmıştır. Topkapı Harem Dairesi çinilerinden... Kapaktaki kompozisyon, Topkapı'daki çininin aynen tekrarı değildir. Asıl yapısı bozulmamaya çalışılarak küçük değişiklikler yapılmıştır. Renkler, tezhip renkleriyle değiştirilmiştir. Çini kırmızısı ve koyu mavi yerine tezhip kırmızısı ve mavisi kullanıldı. Altın yaldız ve yeşil ilâve edildi. Çini tablo, bu haliyle, tezhiplenmiş bir tablo haline dönüştü. Üstteki kompozisyonla kaynaştırmak için bu gerekli idi. Umarız ki bu değişiklik, asıl şeklimizi gücendirmemiş olsun.

Temennimiz, sanat ustalarımızın fedakâr, titiz ve azimli çalışmalarının yüceleştirdiği bu sanat disiplinlerimizin kıyamete kadar meş'alesini taşıyacak ellerin yetişmesidir.

Desen : Hasan KARAL

ÖZLEYİŞ

Mehmet Nuri DOĞAN

Cihan mimarları görmüş bu yerler,
Kırık zamanlardan bir çağ yapmışlar.
Haşmetle geçmişler bu diyarlardan,
Bu kubbe altını otağ yapmışlar.

Kandil kandil ufka dizilmiş bir bir,
Işıktan insanlar ve ruhtan atlar.

İçimde onlardan bir sonsuz arzu,
Bir yakıcı hasret, bir özleyiş var.

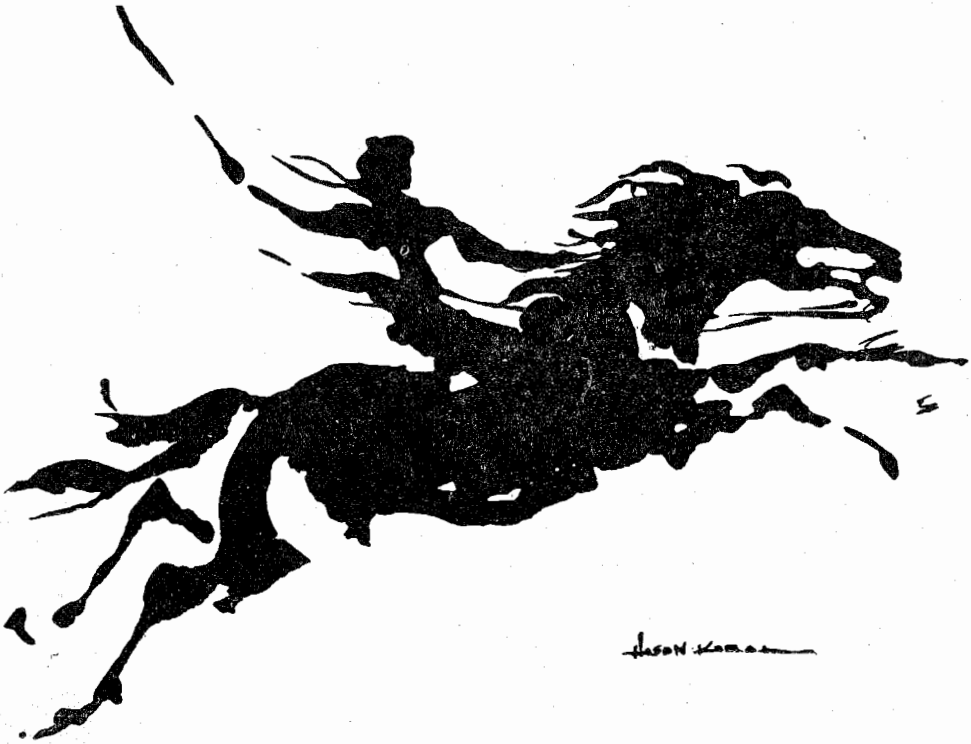
Bekleyiş ruhuma pranga vurmuş,
Doğacak bir günün çilesi kadar.

Üç boyut içinde gömülmek ölüm.
Sonsuzluk!.. Ufkumu çepeçevre sar.

Parlak nur harmanı içinde bir toz
Olup gidivermek ne güzel karar.

Adanmış canların gölgesinde mi,
Nerde çiçeği solmayan gülyüzlü bahar

Sizleri bekliyor koçyiğitlerim
Ölümsüz yaşansın diye bir diyar,
Tomurcuk sîneli hûri gözlü yâr,
Bahçelerde kiraz, bahçelerde nar.

Desen : Hasan KARAL

BİLİM DÜNYASINDA İKİ DEVİR

Mustafa AYDIN

Bilim dünyasında biri rönesansla başlayan doğmalar, diğeri ise XX. yüzyılın ilk yarısında meydana gelen gerçeğe yaklaşımlar dönemi olarak isimlendirebileceğimiz iki devir vardır. Rönesansla birlikte Avrupa'da Hıristiyanlığın kurduğu ve dayandığı ruhçuluk yıkılınca, ruhçuluğun ikiz ve negatif kardeşi olan materyalizm hortladı ve bir ilim kılığına girmeyi becerebildi. İlimlerin metodu olmak, kâinat ve hayat kanunları hakkında toplu ve sistemli bir fikir demek olan felsefede ruhçuluk yıkılınca, Avrupa'da başka bir sistem bulunmadığından materyalizm liderliğe geçti. Böylece ilimlerin metodu, hayat ve kâinatın izahı materyalistleşti.

Bilimlerin metodunda meydana gelen bu değişiklik, bilimlerin muhtevasını baştan başa değiştirmişti. Rönesans ve re-

form hareketlerinin de verdiği heyecanla yeni teorisyenler, eskiden beri devam edip gelen geleneksel görüşleri birer birer yıkıyor, materyalizm binasının yükselmesi için hepsi birer taş koyuyorlardı. Yeni düşünürler bir şeyler yapmaktan daha çok yıkmayı planlamış görünüyorlardı. Netice, J. J. Russo'ya hak verdirecek nitelikteydi. Russo'nun bir tezine göre, bilim —gerek mitolojisine uygun olarak— insanlarla tanrıların kavgasında birbirlerine karşı silâhlanma zorunluğundan doğmuş neticelerdi. Bulunan hileler zamanla bilim halini alıyordu.

BİR İNKAR DÖNEMİ VE DOĞMALAR

Bu dönemde de düşünürler, aşıkı oldukları materyalizmin hakimiyeti, ruhçuluğun hezimeti uğruna ve onun şahsında bütün kutsal değerlere saldırıyorlardı.

Kafilenin başında Dekart geliyordu. Mekanik düşüncenin kurucusu Dekart, 1627'lerin bu genç subayı yıllarını sobasının başında düşünmekle geçirmiş, sonra hiç değişmeyeceğine inandığı «konuşma»sını yapmıştı. Batı'ya yeni bir düşünce çığırı açmıştı. Buna göre: Tüm kâinat mekanik kanunlarla işliyordu. Tabiat manevi bir ifadesi olamayan bir makinadan daha fazla bir şey değildi. Canlılar bile —İnsan dahil— otomatik ve kimyevi reaksiyonlardan ibaretti. Hatta Dekart daha ileri giderek, «bana elemanları verin size kâinatı yapayım» diye böbürleniyordu.

Kafile, Dekart'ın açtığı kapıdan büyük bir ümit ve heyecan içinde giriyordu. Bilim dünyası geniş bir miting meydanı gibiydi. Düşünürler zaptedilmesi güç topluluklara teoriler yağdırıyorlardı.

Fransız Bacon, «New Atlantis» isimli eserinde yeni bilim hareketlerini modern tesislerle donatılmış ve Atlantik'e açılmış bir gemiye benzetiyor ve gayeyi şöyle belirtiyordu: «Müessesemizin gayesi eşyanın sebeplerinin ve gizli saiklerinin bilinmesi ve insan hakimiyetinin sınırını mümkün olan herşeyin hakikati üzerine teşmil etmektir.» Artık insanın gayesi başka değil yine insandı. İnsanı aşan her değer yıkılmaya lâyıktı ve kürsüye gelen her hatip bu açıdan konuşacaktı.

Felsefe üzerinde duran Bertrant Russel felsefeyi mantıki neticesine götürdü. Artık düşünülürken dayanılacak nokta yalnız akıldı. Russel'ı tamamlayan Chopenhaour hayatın başı sonu meçhul bir boşluk olduğunu söyledi.

Ralph Linton ve arkadaşları korodan, antropoloji bilimi adına, tevhid inancına yüklendiler. Tevhid inancının sami kabilelerinin sert patriyarkal aile hayatından ileri geldiğini söylediler. Tanrıyı patriyarkal ve otoriter vasıflarıyla beraber tipik bir semitik aile babasının soyut ve abartmalı bir portresi olarak izah ediyorlardı. Tevhid konusunda Linton'u tamamlayan Voltaire Tanrıyı, mukaddes kitaplarda anlatılanlardan çok farklı vasıflandırdı. Kâinatla olan ilgisini belirtirken de tıpkı bir sanatçının parçaları birbirine ekleyerek saat yaptığı gibi yarattığını sonra da onunla meşgül olmadığını söyledi. Hume: «Zaten bütün dini inançların ne ilmî tecrübelerle ne de insan aklı ile ispat edilemediği»ni söyleyerek, Voltaire'in deist Allah anlayışına da hücum etti. Ahiretin var olmadığını isbata uğraştı.

J. J. Russo, ahlâkın, tıpkı matematik yibi din ilimlerinden ayrı bir ilim sayılması gerektiğini belirttikten sonra menfaat ve saadetin yegane ölçüleri olduğunu kabul etti. İnsan bilakis hemcinslerinin meşru haklarına tecavüz etmemek şartıyla bu hayatta mümkün olduğu kadar çok zevk ve saadet aramalıydı. İnsana zevk veren herşey aynı zamanda faydalı sayılmalıydı.

Fizik sahasında yeni bilim hareketinin özüne uygun tesbitlerde bulunduğunu söyleyen Lavoiser'in «Hiç bir şey yoktan var olmaz, var olan da yok olmaz (madde ezeli ve ebedidir)» vecizesi büyük ilgi gördü. Gözlem ve deneye dayanmayan inançların öncelikle atılmasını tavsiye eden Newton ise «tüm evrenin değişmez matematik kanunlarla idare edildiği hak-

kında şüpheniz olmasın» dedi.

Hatipler içinde en etkili olanı şüphesiz Darwin'di. Bu biyoloji bilgini gıptayla dinlendi. Darwin'in insanın aşağı hayat tekillerinden tekamül ederek geldiği yolundaki fikri yeni kıymetler ölçüsü getirdi. Filozoflar şimdi insan cemiyetini kaçınılmaz surette daha yüksek ve daha muğlak tekamül safhalarına götüren devamlı bir akış ve değişme halinde görüyorlardı. Çünkü Darwin garplı filozofları, insanın diğer herhangi bir nevi hayvan, daha doğrusu memeli hayvanların yüksek bir sınıfından başka bir şey olmadığına inanırdı. İnsanın insan olarak ve en olgun biçimde yaratıldığı fikrini inkâr etti. İnsan da sıradan bir hayvandı ve ayrı bir sorumluluğu da olmazdı.

Darwin, insanın biyolojik varlığını inkâra yeltenirken Freud aynı şeyi psikoloji alanında yaptı. İhtirasla dolu bu Yahudi bilgini insanın ruhunu inkâr etti. Buna göre en yüce duygular tatmin edilmeyen libidonun şuur altına ittiği hayallerden ibaretti. Bütün gayri mantıki davranışların -din de dahil- kaynağı çocukluğun ilk devrelerinden beri farkında olmadan dimağ üzerine yapılan zorlamaların neticesi idi. Bu zorlama daha çok cinsiyet alanında idi ve zaten Freud, yumurtalıklarında yer alan cinsiyet duygusuyla kafasında yer alan Hıristiyan dini duygusu arasında bocalayan Batı insanının problemini cinsiyeti lehine çözüyordu.

Psikoloji alanında Freud'u tamamlayan William James, insan düşüncesini bir dereceye kadar sırf dış tesirler tarafından sinir sistemi üzerinde meydana getirilmiş kimyevi reaksiyonların neticesi sayarak akıl kavramını reddetti. Pavlov ise köpek ve maymunlar üzerinde incelemelerde bulunarak insan davranışlarının hayvan davranışlarından farklı olmadığını ispata çalıştı. Bu noktada da insanın ayırıcı bir özelliği yoktu.

Sosyoloji konusunda mütahassıs olduğunu söyleyen E. Durkeim, toplumun en yüce değerlerini toplumun ilkel şekillerine bağlıyordu. Meselâ din, totemizmden başlayan ve evrimler geçirerek tek Tanrı inancına kadar çıkan bir sosyal kurumdu. Bu felsefeye göre Tanrı inancı da totem inancının büyütülmüş şeklinden ibaretti. Bu spekülatifçi teoriyi bir kademe daha ileriye götüren ve teorisini bir ekonomik sistem olarak takdim eden Marx, bütün tarihin ve tarihi değerlerin mide gurultusundan ibaret olduğunu açıkladı. Sosyal olaylara, kurumlara şekil veren şeyin ekonomi olduğunu anlattı.

BU DOĞMALARIN DEĞERİ

Bizce bu doğmaların değeri ihtiva ettikleri düşünceler değildir. Çünkü böyle bir öz taşımıyor. Batı kültürünün tek yanlı ve ben-merkezci özelliğini taşıyor. Rönesans öncesi hakim olan ruhçuluk tek başına ne kadar saçma idiyse materyalizm de o kadar hatalıdır. Varlık ne ruh yığını, ne de tek taraflı maddedir. İnsan ve varlık, şekliyle muhtevasıyla bir bütündür. Fakat Batı, varlığı bir bütün olarak görecek müsbet düşünce kalıplarına sahip değil. O, üzerinde durduğu varlığın bir parçasını, diğerinin aleyhine de olsa mübalâğalı olarak ele alır. Bir türlü denge kuramaz tahribat başlar. Yukarıdaki teoriler bunu gösterir. Rönesans sonrası hareketleriyle Batı, bir parçası diğer parçasını yiyen garip bir organizma halini alır.

Yeni doğmaların değeri yukarda da belirtildiği gibi muhtevasında değildir. Cevaplanması ve yorumlanması gereken yeni hipotezler (soru listesi) getirmiş olmasındadır. Müsbet düşünce kalıplarına sahip bilim adamlarının cevaplayacağı sorular listesi ortaya koyabilmiş olmalarıdır. Bu bir birikimdir.

Ne yazık ki Türk Düşüncesi iki asırdır bir dermansızlık dönemi içinde olması sebebiyle,bunlarla akıl planında hesaplaşmış değildir. Yani bunları bir yorumlamaya tabi tutmuş ve yenilmiş değildir. Yeniden işler hale gelen Türk Düşüncesi gerekli değerlendirmeyi yapacaktır. Bu, günümüzün ve geleceğin meselesidir.

Biz şimdiye kadar bunu yapamadığımız gibi bu XVII. yüzyıl doğmalarını bi-

rer nas gibi kendimizi kabule zorlamışız. Halbuki yine bizzat Batılı, bu tek taraflı, eksik ve hatalı teoriler yığınına isyan etmiş, bir çoğunu ilim sarayından koğmuştur.

YENİ BİR İNKAR DÖNEMİ, XVII. YÜZYIL DOĞMALARININ YIKILIŞI

Atomun yapısı üzerinde duran bilim adamları, bu yüzyılın başlarında birçok problemlerle karşı karşıya geldiler. Materyalizm onları öyle bir noktaya getirmişti ki, ya bilimi veya materyalizmi inkâr etmek gerekecekti. Bu noktada ilmî düşünce namusuna sahip olanlar bilimi tercih edeceklerdi. Ve öyle oldu. Bazıları geleneksel Batı anlayışını yıkıp meseleleri objektif inceleme imkânını ve cesaretini buldular.

İlk hipotez kâinatın tuğla taşları olarak kabul edilen atomun yapısıyla ilgiliydi. Zira genel bir fizik kanununa göre, dönen veya titreşen elektrik yükleri bu sırada elektro-manyetik ışınlar şeklinde enerji yayınlar. Yine bilindiği gibi atom, ortada bir çekirdek ve etrafında dönen bir veya daha çok elektrondan meydana gelir. Klasik teoriye göre elektron, merkezkaç kuvvetiyle çekirdeğin çekim gücü eşit olduğundan sabit bir yörüngede bulunur. Dolayısiyle madde varlığını böyle bir dengeye borçlu.

Burada düşünürlerin zihnini meşgul eden soru şudur: Elektronların çekirdek etrafındaki dönme hareketinden de elektro-manyetik bir ışının hasıl olması lâzım gelir. Işınımın enerji kaybı dolayısiyle elektronun hareketi gittikçe yavaşlar, atom çekirdeğinin çekimini karşılayamaz olur ve spral bir yörünge üzerinde ona doğru iner. Sonunda elektronun knetik enerjisi büsbütün tükenince çekirdeğin üstüne düşer. On katlı apartmanlar bir müddet sonra bir santimetre boyunda bir toz yığını haline gelir. Mekan (çekirdek-elektron arası mesafe) kaybolduğundan madde de kaybolur.

Kaybolmadığına göre? Elektronun ışınımda bulunmadığını söyleyemeyiz. Çünkü hareket ediyor. Hareket eden cisimlerin ışınım yaydığını da inkâr edemeyiz, çünkü o zaman manyetik alanları meselâ her gün kullandığımız elektriği inkar etmemiz lazımdır. Bu mümkün değildir? Elektron hareket ettiği halde ışınlar yaymaz dersek, bu noktada geçerli bir fizik kanununun başka benzer alanlarda geçerli olmadığını kabul etmiş oluruz. Bu bilimsellikle bağdaşmaz. Varlığın küçüldüğünü ve yok olduğunu da iddia edemeyiz. Görüyoruz ki varlık varlığını devam ettiriyor. O halde olay nasıl izah edilecektir? Mekanik kanunlarla işin içinden çıkılamayacağına göre?

DALGA MEKANİĞİ VE MEKANİZMİN YIKILIŞI

Bu konuda ilk müsbet çalışma Luis De Broglie'den geldi. Dalga mekaniğinin de kurucusu olan bu düşünür, ışığın yapısı üzerinde geniş incelemelere girer. Işığın dalga-taneli yapısına dikkati çeker. Yani yapısı kesinlikle tesbit edilemeyen bir dalga, taneciklere refakat etmektedir. Broglie incelemelerinde en küçük enerji birimi olan foton'a varır. Hem maddenin, hem enerjinin sonlu ve sınırlı miktarlar halinde olduğunu tesbit eden. En küçük elektrondan en büyük varlığa kadar hepsi hem zaman, hem mekan olarak sınırlıdır. Ömrünü bitirenler çekilmekte yenileri gelmektedir.

Broglie'nin dalga mekaniğine göre elektrona da bir dalga refakat etmektedir. Ve bu dalganın boyu yaklaşık olarak hesap edilebilmektedir. Elektron tesadüfen boşlukta kendi kendine dönmekte daha doğrusu dönebilmekte değildir. Bu, tesbit ettiğimiz fakat mahiyetini anlayamadığımız dalga elektronun bitmesi gereken enerjisini de tamamlıyordu. Ama bu dalga neydi?

Derken Max Plank kuantum teorisini ortaya koydu, mekanizmi ve pozitivizmi sert bir şekilde tenkit etti. Plank önce atomun kuantlı yapısına dikkat etmişti. Elektronlar çekirdeğe belirli uzaklıklarda (tabakalı yörüngeler halinde) sıralamışlardır. Klasik teoriye göre çekim ve

merkezkaç kuvvetleri birbirine eşit olması gereken elektronlar nasıl olur da tabakalı yapı meydana getirebiliyorlardı. Farklı enerjiler verilmeliydi ki farklı yörüngelerde bulunsunlar. Nihayet Plank'ın tesbitleri gösterdi ki görünmeyen bir alemde küçücük enerji paketler halinde kuantlar yağdırılmaktadır. Her varlığa, elektrondan en büyük gezegene kadar yeterince kuant verilmektedir. Kuantlar varlığın devamını sağlayan bir unsurdur. Kuantları gönderen kuvvet onu vermediği an güneş ışık vermeyecek, elektron hızını kaybedecek çekirdeğe yapışacaktır.

Bilim tarihi hiç şüphesiz 1925 yılını Descartes'çı merhalenin sonu olarak kabul edecektir. Gerçekten 1627'de genç bir subayın «Metod Üzerine konuşma» adlı eseri yazmasıyla başlayan hamle, bu tarihte sona eriyor. İçinde yaşadığımız yüzyılın ilk yarılarına kadar evrenin mekanizmasını teorik bir takım dişli çarklarla izah etmek çok basit ve mantıklı görünüyordu. Fakat elektron ortaya çıktığı zaman onun bu kabataslak mekanik izahlara hiç uymadığı farkedildi. Atom minyatür bir güneş sistemi olarak tasarlandıktan sonra onun da Kepler kanunlarından çok farklı kanunlara uyduğu anlaşıldı. Nihayet atomu müşahhas olarak tasarlamaya çalışmaktansa kendisini bir matrisle sembolize etmenin elverişli olacağı sonucuna varıldı. Rasyonalist anlayışın mikro-fizik alanda uğradığı başarısızlıktır ki, bizi atomun salt matematiksel bir kavranışına doğru götürmüştür.

MATERYALİZMİN YIKILIŞI

XX. yüzyılın ikinci çeyreğine girerken böyle garip olaylar oluyordu. Dalga Mekaniği ve Kuanta fiziğinin araladığı kapıdan giren düşünürler eski teorileri çatır çatır ve zevkle söküyorlardı. Kısa zamanda XVII. asır doğmalarının bulunduğu alan harabeye döndü. Her kıpırdanış materyalizmi yıkıyordu.

Luis De Broglie, netice itibariyle aynı yüklü parcacıklardan teşekkül etmiş bir elektron parçasının nasıl patlamadan var olduğunu soruyordu.

Sir James Jean, Fizik ve Filozofi isimli eserinde materyalizmi ciddi tenkitlere tabi tuttu. Sir J. J. Thomson ise atomu parçalayarak Newton'u tasfiye ediyordu.

A. Einstein, maddenin enerjiye dönüşebileceğini, maddenin enerjiye muhtaç olduğunu fakat enerjinin maddeden bağımsız olarak var olabileceğini, ona girmekte ve ondan serbest olarak ayrılmakta olduğunu gösterdi. Einstein'e göre madde yok olmakta yerinde küçük enerji kalmaktadır. Bu ise maddeden mi kalmakta yoksa parçacıkları bir arada tutan enerji midir bilinmemektedir, dedi.

Tam bu sırada Güstav Le Bon radyoaktiviteyi ortaya koydu. Bu teoriye göre radyoaktivite dediğimiz, asla ısı, ışık, kuvvet tatbiki gibi bir takım dış tesirlerle olmasına veya olmamasına tesir edilemeyen bir elementin kendiliğinden parçalanarak başka elementlere dönüşmesi olayında beta ışıması olduğundan, yani hızlı bir elektron atılması olayında yeni bir element teşekkül eder ve bir miktar enerji kaybolur. Yapılan bütün gayretler bu enerjinin ne olduğunu gösterememiştir. Tıpkı ölen bir canlıdan ayrılan enerjinin ne olduğunun gösterilemediği gibi. Böylece Bon, ne maddenin ne de enerjinin ezeli ve ebedi olmadığını izah etti.

George Gamow, Pierre Russeau, Zeno Bucher, kâinatın sınırlı bir varlık olduğunu anlatmaya çalıştılar, Kâinatın başlangıcı yaklaşık olarak tesbit edilebilmiştir. Radyoaktif maddelerin yarılanma ömürlerine göre yapılan hesaplamalar, kâinatın dört milyar yıllık bir ömrü olduğunu göstermiştir. Ayın dünyadan uzaklaşma oranından yapılan hasaplar da aynı neticeyi vermiştir. Güneşin hidrojenini yaklaşık olarak üçbuçuk milyar yıldan beri yaktığı hesaplanmıştır. Yine yıldızların uzaklaşma hızı bütün oldukları bir zamanın beşbuçuk milyar yıl önce olduğunu gösteriyor.

Kâinat mekân olarak da sınırlıdır. Çapı yaklaşık olarak 4.10^{22}km olarak hesaplanmıştır. Başlangıçta yok olduğu gibi, şimdi bile büyük bir boşluktan ibaret-

tir. Kâinat, içinde madde parçacıklarını bulunduran büyük bir boşluktur. Atom dışı boşluk, atom içi boşluktan fazladır. Zira milyon kere yüz milyon km küplük yere bir gram düşmektedir. Kâinatın ömrü bir gün gelip son bulacaktır.

DİĞER BİLİM DALLARINDA YENİ GÖRÜŞLER

Aynı hareket diğer bilim dallarında da görüldü.

Biyoloji'de modern teoriler Darvinizm'i yerle bir ettiler. İngiliz biyo-kimyacısı H. W. Prie, canlı varlığın öyle Darvin'in anlattığı kadar basit olmadığını, canlı ve cansız kavramlarının bile birbirinden ayrılamayacak bir düzeye gelindiğini söyledi. Virüs'ün tam bilinmediği bir ortamda muhayyel evrim teorisinin bilimsel olamıyacağı üzerinde durdu. Prof. C. Kosswig aynı konulara temas etti. Hücrede canlılığın nasıl olduğunun tesbit edilemediğini anlattı. Bu görüşler, eski biyoloji sahasındaki doğmalara göre «gerekirse insanın canlı yaratabileceği» şeklindeki böbürlenmesine bilimin diliyle son veriyordu.

Sosyal bilimlerde de durum bundan farklı değildi. Batı'nın geleneksel düşünürleri tarafından «karamsar» olarak adlandırılan W. Schubart, P. A. Sorokin, F. S. Northrop, sosyolojide spekülatifçi olan (bilgilerin yığılması esasına dayanan) Durkheim'ci vb. sosyal görüşlerin hatalarını anlatmaya çalıştılar. Hatta daha ileri giderek Avrupa medeniyetinin bir çöküş içinde olduğunu inandırıcı delillerle ortaya koydular.

Ekonomide emek-sermaye kevgası esasına dayanan komünizm-kapitalizm çekişmesinin üzerinde yeni sistemler arama temayülleri belirdi. Karma sistem denemeleri de netice vermedi. Bu danışıklı kavgadan çıkıp insanlığa gerçeğin mesajını sunacak bir ses bekleniyor.

Nihayet bilgi teorisinde Heisenberg «belirsizlik» prensibiyle klasik pozitivizm ve rasyonalizmi ciddi tenkitlere tabi tuttu. Gözlem ve deneylerdeki eksik ve engellere işaret ederek, neticelerin mutlak gerçeğin bilgisi olamıyacağını, insanlığın daha doğru bilgi kaynaklarına ihtiyacı olduğunu anlattı.

YAPMAMIZ GEREKEN ŞEY

Sözü daha fazla uzatmadan şunları söyleyebiliriz. Bunlar gerçeğin bilgisi değil şüphesiz. Ama hiç olmazsa gerçeğe yaklaşımları ifade ederler. Bunlar en az iki asır öncesinin doğmalarının bilim diliyle yalanlanmasıdır. Gerçek dışı olan şeylerin yalanlanması da gerçeğe bir yaklaşma demektir. Diğer bir önemli nokta da Batı'nın materyalist görüşlerinin yine batılı düşünürler tarafından yalanlanmış olmasıdır. Batı'nın üstünlük propagandasına kendini kaptırmış olanlar yanında dışardan bir tenkit neticeyi değiştirmeyecektir. Ama yine içerden gelen bir tenkit, düşünebilenler için bir mânâ taşıyacaktır. Ve bu materyalist düşüncenin yıkılışı demektir.

Yeni tesbitler üzerinde duran Bawing, «Bugünkü ilimden pek az bir şey dahi hakikaten anlamış olan bir kimsenin materyalizm hastalığına karşı muafiyet kazandığı muhakkaktır.», derken başka bir bilim adamı ilâve ediyor: «Böyle bir kimse ateizm'e karşı da masundur.»

Fakat ne yazık ki okullarda «Çocuklarımız Lavoiser'nin devri için ileri bir buluşunu değiştiren buluşların varlığından habersiz. Bohr'un, Ruderfort'un birkaç asır geride kalan hipotezlerini değişmez gerçekler gibi okumaktadırlar. M. Plank, Einstein, Heisenberg, De Broglie teorilerinin felsefî mânâsı hakkında hiçbir şey bilmemektedirler. Maddeci anlayışın yapı taşları olarak bildiği atomlar ve parçaları, yeni hatta sprütüel bir anlayışla ele alınıyor. Sonsuz kâinat, yerini sınırlı bir kâinat anlayışına, başlangıcı ve sonu olmayan kâinat tasavvuru, başlangıcı ve sonu olan bir kâinat anlayışına terkediyor.»

Okullarımızda derslerin muhteva ve metod hatalarını gidermeliyiz. Hiç olmazsa ikincileri (yeni teorileri) millî kültürümüze göre yorumlayarak eğitimimize almalı, artık bilimsel hiçbir değeri kalmamış XVII. yüzyıl doğmalarını hâlâ bir nas gibi ezberletmekten vaz geçmeliyiz.

NE ZAMAN

GÖMÜLÜ ÇOBAN

NE ZAMAN DÜZENLİ BİR HAYATIM OLACAK!..
NE ZAMAN GÖRECEĞİM GÜLDÜĞÜNÜ GÖZLERİMİN.
BİR İLKBAHAR RÜZGÂRI DEĞEREK YÜREĞİME
GÖĞÜN MAVİ RENGİNE ALTIN HALKALARLA ASILI
NE ZAMAN SEYREDECEĞİM
HAYAT DOLU TOMURCUKLARI
GÖZLERM GÜNEŞE TAKILI...

NE ZAMAN DÜZENLİ BİR HAYATIM OLACAK!..
AKBABALAR YUVAMA EL UZATMADAN.
DÖKMEDEN BATI RÜZGÂRLARI TAZE ÇİÇEKLERİMİ
EMEKLERİMİ
ÇORAK TOPRAKTAN
NE ZAMAN DEVŞİRECEĞİM.
KÂBUSLU RÜYALARIM TERKEDEREK GECELERİMİ
NE ZAMAN RAHAT BİR UYKUM OLACAK
KARANLIKLARDAN
KORKAMDAN...

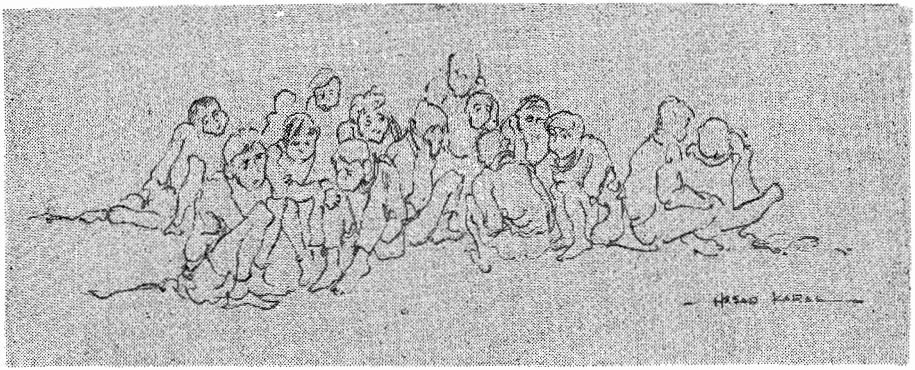
NE ZAMAN DÜZENLİ BİR HAYATIM OLACAK!..
GÜNAHSIZ ÇOCUKLARIMIN ELİNDEN TUTUP
NE ZAMAN ÜRPERMEDEN GEZDİRECEĞİM.
VE KALBİMİ BÜTÜN LEKELERİNDEN SIYIRIP
NE ZAMAN ÇOCUKLARIMA
GERÇEĞİ
ÖĞRETECEĞİM...

NE ZAMAN DÜZENLİ BİR HAYATIM OLACAK!..
NE ZAMAN SOKAKTA KÖR BİR DİLENCİYE
ELİMLE YOL GÖSTERECEĞİM.
NE ZAMAN
YÜREĞİMİ AKITIP YÜREĞİNE
DÜNYASINI SEVDİRECEĞİM...

NE ZAMAN DÜZENLİ BİR HAYATIM OLACAK!..
NE ZAMAN!
NE ZAMAN EVRENİN YARATILDIĞINI KAVRAYACAK
ZAVALLI OYUNCAKLAR... LAR
NE ZAMAN DÜZENLİ BİR HAYATIM OLACAK!..
PENCEREMİN TÜL PERDESİNDEN SÜZÜLEN GÜNEŞ
NE ZAMAN ERİTECEK ZİHNİMDEKİ BUZLARI.
OĞULLARI
KIZLARI
NE ZAMAN GÜVENEREK SEVECEKLER BABALAR..
NE ZAMAN SIVAZLAYACAK SIRTIMIZI
AK SAKALLI BİR İHTİYAR.
DOKU DUYUSUNU YİTİRMEMİŞ ELLERİMİZE
YENİDEN VERİP MAHARETİNİ
HÜKMETMEK İÇİN TETİĞİNE MAKİNANIN
NE ZAMAN AZMEDECEĞİZ.
VE DAHA NE KADAR HAZMEDECEĞİZ
BİN MİHNETLE VERİLEN YARDIMLARIN
İKİDE BİR KESİLMESİNİ.
NE ZAMAN YAPACAĞIZ BALIMIZI
PETEĞİNİ!!
NE ZAMAN BIRAKACAK KUDRETLİ ELLERİMİZ
NE ZAMAN BIRAKACAK
YABANCININ ETEĞİNİ...

NE ZAMAN DÜZENLİ BİR HAYATIM OLACAK!..
NE ZAMAN...
UĞULDAYAN BİR SEL GİBİ AKIP GİTMEKTE ZAMAN.
SÜRÜKLEMEKTE
ÖNÜNDE KOŞAMAYAN İRADESİZLERİ.
DOKUNDUKÇA SİNİRLERİME ŞEYTANIN AŞÜFTELİĞİ
BIRAKMIYOR KALBİMİ KUŞKUNUN ROMATİZMASI.
AH!. AH!. AH!.
NE ZAMAN KARTAL PENÇELİ YİĞİTLER
ÇEKİP ÇIKARACAK BU ÇIKMAZDAN!
VE
NE ZAMAN UYANDIRACAK YANIK BİR EZAN SESİ
SEHERDE KÂBUSLARIMIZI PARÇALAYARAK
BİZİ BU GAFLET UYKULARINDAN...
NE ZAMAN...

Desen : Hasan KARAL

BİR SANAT ESERİ OLARAK HİKÂYE

Şekil Bakımından - I

M. Âkif AK

Bugüne kadar hikâye ile ilgili neşredilen yazılarımızda, daha çok hikâyenin öz çevresindeki temel problemleri ele alınıyordu. Bu bir zorunluluktan ileri geliyordu. Zira hikâyeye ve tüm olarak sanata katmak istediğimiz anlam ve yapmayı amaşladığımız değişiklik ilk plânda öz ile ilgiliydi. Buna sebep olarak da özetle şunları ileri sürüyorduk:

Toplum olarak bir geçiş devri yaşıyoruz. Kaygan bir zemindeyiz. Bir sosyal sistem yok ortada. Sistem adına sosyal hayatımızı düzenleyen esaslar ve kurumlar bir yığın görüntüsü arzetmekte. Bu arada sanat çalışmalarını düzenleyen ve hedeflendiren bir sistemden de mahrum bulunmaktayız haliyle. Kapılarımız ardına kadar her türlü yabancı etkiye açık. Yabancı toplumların bağrımıza kadar uzanabilen elleri müesseselerimizde, okullarımızda ve hatta yuvalarımızda, dün düşmanlarımızla yaptığımız kavganın değişik bir şeklini kendi aramızda başlatmış bulunuyor. Buhranlarımızı tahlil ederken ihmal edilmeyecek bir meseledir bu. Sanatta, bizim olmayan muhtevaların, bizim olmayan şekillerle Türk sanatı adına karşımıza çıkması bu yüzdendir. Kısacası bu ara dönemde, sanat ve edebiyatta geleneksel gelişim durmuş ve yabancı sanat anlayışlarının topraklarımızda yeşermesi ne yazık ki gerçekleşebilmiştir.

Böylesine bir ortamdayız. Şartların, sanatta muhtevayı, bir mecburiyet olarak ilk plâna ittiği böyle bir ortamda, «Bir Sanat Eseri Olarak Hikâye»yi incelemek, bir cüretkârlık olarak gözükse de, izahtan kaçınamayacağımız bazı konular bulunuyor.

Meselemize bir kaç açıdan yaklaşacağız. Konuyu esasından yakalamadan önce, konu çevresindeki bir takım problemlere eğilmek gerekiyor.

Sözün sanat neresindedir? Hangi söz sanattır? Veya sanat kavramıyla ifade ettiğimiz dili, anlatımı günlük konuşmalardan ayıracak müşahhas bir takım ölçülere sahip bulunuyor muyuz?

Kaba inşaatla, mimari değer taşıyan yapıyı bir bakışta ayırmak kabil. Çünkü plâstik sanatlar, duyu organlarımızdan sadece gözle ilgilidirler ve ilk bakışta farkedilecek giysilerle süslü olurlar. Aynı kolaylık, kulak gibi bir duyu organının avantajlarına sahip olan müzik için de varittir. Fakat düz yazının ne ezgisi, ne de rengi var. Bunun için, insanın duyu âlemine nüfuzu geç süreli ve sanat unsurunun hemen farkedilmesi noktasından da elverişsiz.Ama buna karşılık uzun veya devamlı etki gücüne sahip olduğu belirtilebilir. Söylediklerimiz şüphesiz ki nesrin sanata en yakın uzantısı olan hikâyeyi yakından ilgilendirmektedir.

Birçok türleri bulunan düzyazı, genellikle «ifadei meram» için en elverişli araçtır. Fakat biz, sanatkârca düzyazıyı, günlük konuşmalardan, gazete yazılarından ve ilmî metinlerden ayıran özellikler olmalıdır diyoruz. Ve bunlar kesinlikle vardır da. Ama neler olduklarını somut esaslar halinde belirtmeye imkân yok.

Konumuzun bir başka meselesi de şu:

Toplumlararası ayrılığı belirten sayısız olgu gibi sanat da, inşa alanı, biçim ve muhteva özellikleri itibariyle millî karakterler arzeder. Toplumlar kadar, toplumların kendilerini ifade şekilleri de farklı olmuştur.

Varlıklı devirlerimizi örnek aldığımızda görürüz ki, bizde söz sanatlarından daha çok şiir türü gelişmiştir. Nesir çok eski devirlerde de bulunmakla birlikte, bir çok çeşidiyle beraber bize Tanzimat'tan sonra gelmiştir. Günümüz hikâyesi de Batıdan gelen bu düzyazı şekillerinden birisidir.

Eskiler düzyazının sanatkârane olanını «belagat» terimiyle ifade ederlerdi. Birçok edebî sanat, tıpkı şiirde olduğu gibi eski nesirde de kullanılırdı. Bu devirler, düzyazının sanat kudreti, kelimelerin ihtişamından, seci, terkip ve edebi sanatların kullanılışından belli olurdu. Bizde bu tip nesir, son temsilcilerini yüzyılımızın başlarında verdi. Bunlar arasında ilk hatırımıza gelen de Süleyman Nazif.

Daha sonra düzyazıda tabiîlik akımı doğdu, Avrupa'daki benzerlerine paralel olarak... Uzun tartışmalardan sonra bugüne gelindi. Bu zaman zarfında aşılan mesafe, müsbet mi veya menfi mi olmuştur, bunun tartışmasını burada yapacak değiliz. Önümüzde bir vakıa var; Hangi etkilerle olursa olsun nesrimiz bugünkü safhaya getirilmiştir ve nesir geleneğimiz de şimdilik Osmanlıca ile birlikte tarih olmuştur.

Bir zamandır yazı dilinde vukubulan hızlı değişim, bu alanda belli şekillere tutunmayı imkânsız kılmaktadır. Ve bu hengâmede tabiî ki eski nesirden söz edilemez bir ortam oluşmuştur.

Buraya kadar olan açıklamalarımızı şöyle bir sonuca bağlayabiliriz her halde: Bugün hikâyede sanat unsurunu kelimelerin zenginliği, cümlelerin ihtişamı vb. şekli sanat malzemelerinde arama ortamında değiliz. Bizden neyi anlatacağımızı sabırsızlıkla bekleyen toplumumuz, ne şekilde anlatacağımızı sonraları soracaktır. Osman Gazi devrinin ne Mimarında bir Selimiye inşa edecek imkân ve kabiliyet vardı, ne de halkında Sultan Ahmet'i değerlendirecek zihnî ve ruhî ortam mevcuttu.

Sosyal şartların günümüz hikâyecesini, belli konularla ve hedefle sınırlamış olduğu kabul edilmelidir. Dejenere olmaya terkedilen, fasılasız gayretlerle yok edilmesi tasarlanan bir toplum ve onun kültürü bahis mevzuudur. Şartların her top-

lum ferdine olduğu gibi sanatçıya da yüklediği acil görevler bulunuyor.

İlerde de göreceğimiz gibi, hikâyede muhtevanın ilk planda olduğunu söylemekle, şeklin ihmal edilmesini arzu ettiğimiz anlaşılmamalıdır. Türk Hikâyeciliğine muhteva alanında getirdiğimiz yeniliği, hatta inkılâp derecesindeki değişikliği biçim ve üslûp alanında yapma imkânından, ortamın şartları gereği uzak olduğumuz hatırlardan çıkarılmamalıdır. Ancak şekilde rasgele olacağız demek de istemiyoruz.

Fakat bir zaruretten söz ediyoruz. Geçiş döneminde oluşumuz, istikrarlı biçimler ve üslûplar bulmamıza engel oluyor. Hiç kimsenin yazmadığı şeyleri, herkesten ayrı bir biçimde ve üslûpta ortaya koymak, haklı arzumuz. Bunun ilerde, ama mutlaka gerçekleşeceğine de inanalım. Ama hikâyelerimizin, şimdilik biçimlerde bütünlük göstermemesini normal karşılamalıyız.

Bunların yanında, her eserin, kendi çerçevesi içinde sanatkârca bir üslubu ve sağlam bir geometrisi bulunacaktır mutlaka. Bir mimar titizliğiyle; ihtişamlı ve iddialı olmasa da yapıya konacak taşlarda azami titizlik ve dikkat gösterilmelidir.

Şekil endişesi olmakla birlikte, bu endişe, bir takım suniliklere ve hemen kendini belli eden yapmacık biçimlere sebebiyet vermemelidir. Bugünün hikâyecisinin dil ve üslup konusunda karşılaştığı engeller, hiç de onun şahsî problemleri değildir. Bu problemler ilerde aşılacaktır.

Fakat bütün bunlara rağmen, buhran devirlerinde de kalıcı eserler verilebilir. Kalıcı ve büyük. Hem toplumun belli başlı sanat ürünleri arasında bile yer alabilir bunlar. Özellike malzemesindeki imkân ve alanındaki elastikiyet dolayısıyla hihikâye -romanı da kastediyoruz kullandığımız hikâye kelimelerindenbu kabil eserler vermeye daha elverişlidir. Fakat bu eserler, geleceğe doğru yüzyıllar boyu, muhteva örgülerindeki kudret sebebiyle akacaklardır.

Burada şöyle bir düşünce ileri süreceğiz:

Edebiyatta şekil merakını, rahatlıkla günlük hayatımızdaki süse benzetebiliriz. Bir ailenin hangi şartlardan sonra süs eşyalarına rağbet edeceği bilinmez bir şey değildir.

Meselâ bizde tezhip ve tezyinat, en güzel örnekleriyle yükseliş devirlerinde zirveye çıkıyor. En mükemmel tezyinat örneklerine Sultan Ahmet'te rastladığımız herkesçe malûmdur. Bu basit örneklere şu sebepten başvurduk:

Türk Edebiyatında son bir-iki asırdır şekil-muhteva tartışmaları yapılmaktadır. Bu süre içinde üzerinde çokça durulan bir husus vardır. Edebiyatçılarımız, ortaya belli bir dil, üslup ve biçim koyamamaktan şikâyet etmişlerdir. Şiirimiz ve nesrimiz, Tanzimat'tan bu yana ne kılıklara girmemiştir!

İlk Tanzimat Edebiyatçılarında şekil eski, muhteva yenidir. Avrupai düzyazı biçimleri bu devirlerde ithale başlanır. Namık Kemal, Şinasi vd. Bir nesil bile geçmeden yeni değişiklikler vukubulur. Muhtevada meydana gelen farklılık şekle de sıçrarken; kısa bir süre sonra Serveti Fünunla birlikte şeklen de ruhen de Batılı bir edebiyat doğar. Fransız edebiyatı, Türk edebiyatında ezici bir etki yapar. Tam bu sırada dil tartışmaları hararetlenir. Daha sonra yanıp sönen Fecri Âti ve peşinden de Memleketçi edebiyat akımı. Bu arada aruz mezara gömülür. Divan şiirinin bütün şekilleri terkedilir. Biraz daha gelenekçi şairler heceyi bayraklaştırır ve bunda geçici bir başarı kazanırlar. Ve ni-

hayet serbest şiir Türk şiirine kesinlikle hakim olur. Hececiler sayılacak kadar az kalırlar.

Nesirde sadeleşme ise ortak bir eğilim halindedir ve aksini savunan pek az çıkar. Bunun için nesir alanında fazla gürültü olmaz ve tabiî anlatım kısa zamanda düzyazıya hakim olur. Fakat Nurullah Ataç'ın çok farklı bir dil tezinden sonra düzyazıda da tartışmalar kızışır. Nurullah Ataç'ı, TDK'nun malûm faaliyetleri izler.

Görülüyor ki şekil ve muhteva tartışmaları müsbet bir netice doğurmaktan ziyade bir kısım gelenek ve şekillerin yıkılmasına yaramıştır. Bir bakıma bu devir edebiyatçılarının ruhi yapılarının bir yansımasıdır, olan hadise. Çünkü bu zamanlar, edebiyatçılarımız bir şeye inanmaktan çok, bazı şeylere, karşı olmakla temayüz etmişlerdir. Kendi şiirinin bilhassa muhteva olarak, eski şiire isyanı ve nefreti ifade ettiğini ve bu özelliğin de Türk edebiyatında geçici bir durum olduğunu söyleyen, bizzat Orhan Veli'dir.

Bugünün edebiyatçısının önceki kuşaklardan, yaşayan belli üsluplar ve biçimler devralmaması, yukarda sıraladığımız sebepler dolayısıyladır. Zaten onlar kendi aralarında birer birer veya grup olarak şekil kavgası yapıyorlardı.

Aynı durum günümüze de miras kalmış bulunuyor. Şu farkla ki bugünün sosyal, ekonomik, siyasî ve kültürel gelişmelerin yoğun olması edebiyatta muhtevayı hızla ilk plâna itmiş, şekil tartışmaları böylece bir süre ikinci plânda kalmıştır. Eleştiriler okunursa bu yakinen görülür. Kritikler hemen tamamıyla hikâye veya romanın muhtevasına hasredilmektedir.

Aslında sanatta şekil ve muhtevayı birbirinden ayrı incelemek doğru bir yaklaşım değildir. Sanat unsuru, ne sadece şekilde ve ne de sadece muhtevada aranır. Her muhteva kendine lâyık şekli bulur.

Açık bir örnek olması bakımından, camilerimizde ve saraylarımızda son zamanlarda kullandığımız Barok vd. Batı mimari üslupları, bizdeki sosyal çözülmenin ve buna bağlı olan muhteva zayıflamasının sonucudurlar. (Muhtevadan maksat, sadece sanatçının muhayyile ve düşünce potansiyeli değildir. Çünkü sanat önemli ölçüde, devrinin sosyo-kültürel varlığının estetik alandaki ürünü durumundadır.)

Eğer günümüz edebiyatında belli şekiller bulunmuyorsa veya geçici şekiller varsa bu, yabancı etkilerin aşırı baskısı sebebiyle kültürümüzün estetik aksiyomlarının uzun süredir kendi ölçüleriyle yorumlanamayışı ve kendi sanat ürünlerini veremeyişinden, halkça bir tabirle toplumumuzun can derdinde oluşundandır. Şekil ve muhtevayı analizlemek böyle arızalı dönemin bir alışkanlığı olmuştur.

Esasında sanat felsefesi açısından da şekil-muhteva ayrılığı kabul edilmiyor. Fakat bütün bu teorik prensibler, önümüzde duran bir gerçek olayın ortadan kalkmasına sebep olamamaktadır. O da dün olduğu gibi bugün de, bir çok edebiyetçımızın «neleri yazayım?» probleminden çok, «ne şekilde yazayım?» problemiyle meşgul olduklarıdır. Bizler, orijinaliteyi biçimde arayan bir tutumdan uzak olmak zorundayız.

«Şekli muhtevadan ayırmaya imkân yok» tarzında bir hüküm verdiğimizde, «o halde sanat unsurunun muhtevada belirmesi nasıl olmaktadır» şeklinde bir soru beliriyor. Gelecek yazımızda, şekil-muhteva analizine gitmeden ve fakat muhtevayı hareket noktası alarak, «Bir Sanat Eseri Olarak Hikâye» konumuza devam edeceğiz.

Doğ, yine doğ !

Ahmet EFE

DÜNYA ATINA HARA, KARGIN GÖKLERE DİREK
SANA O ADIN GİBİ KOCA BİR CİHAN GEREK

FIRLATTIĞIN OKLARA ZULMETİN BAĞRI MENZİL
GÖZYAŞINI SİLMEYE GÖKLER ELİNDE MENDİL

SEN DEMİRDEN DAĞLARIN BAĞRINI YARA YARA
ATILDIN YEDİ KOLDAN ZULMÜ DOĞURANLARA

TÜRKÜNÜ TOROSLARA ANLATIR ALTAYLARIN
SARHOŞTU ZAFERLERLE SENELERİN AYLARIN

YILDIRIMLAR ELİNDE BİR ALEVDEN KIRBAÇTI
YİĞİT BAŞINDA GÜNEŞ PARILDAYAN BİR TAÇTI

KURUSUN NE ÇIKARDI ANA VATANDA GÖLÜN
ORADA AÇMADIYSA AÇARDI BURDA GÜLÜN

KAN RENGİ OLMAK DÜŞER KAN VERDİĞİN BAYRAĞA
GÜLŞENE GİRER GİBİ GİRİYORSUN TOPRAĞA

AY BİLE SEVDALANIP KANINDA YIKANIRDI
GÖREN, İKİ AŞIĞI KUCAKLAŞMIŞ SANIRDI

KILICININ UCUNDAN ADALETTİ DAMLAYAN
GİDİP YARI KALMIŞI SEN İDİN TAMAMLAYAN

BAĞRINA BİR OK YESEN YİNE DÜŞMEZDİN YERE
AŞIKTIN EBEDİYYEN BAYRAKLI GÖLGELERE

ATININ NALLARINI ÖPMEYE GELİRLERDİ
«BU DEVLET EBEDİYYEN YIKILAMAZ» DERLERDİ

KAN RENGİ GÜL OLURDUN AÇARDIN ÜMİT ÜMİT
CİHANIN GÖZBEBEĞİ SENDİN EY ŞANLI YİĞİT

DOĞ YİNE DOĞ MAZLUMUN AHI DA GÖZLER SENİ
ÜÇ ASIRDIR AĞLAYAN GÖZLER DE ÖZLER SENİ...

Ali TÜRKMENOĞLU

BU DÜNYA BENİM DEĞİL

Desen : Hasan KARAL

Direksiyonun ortasından tuttuğu bisikleti itip getiren babasına baktı. Batan güneş arkasında, uzun uzun yürüyüp geliyordu. Koşmamak için kendini güç tutuyordu. Ümit etmek güzeldi. Olmamışsa bile biraz daha ümitlerini taze tutmak. Koşsa, neticeyi bir an önce öğrense. Ya her şeyi bitiverirse? Hayalleri olmadan babasıyla iki dakika yürüyemeyeceğinden korkuyordu. Gerekli en az parçadan oluşmuş çıplak bir bisiklet değildi babasının getirdiği. Kendi dünyasıydı. Belki üzüntülü, belki sevinçli.

Canlı canlı, dipdiri gelmiyordu babası. Korkulu, üzgün, ölgün, yorgun geliyordu. Gözünün üstüne inmiş şapkası, kamburlaşmış omuzları, uzun fersiz adımlarıyla, müjde getirenlerin kıvraklığında değildi.

Sırtını, göçüp gitmiş amcalarının viran evlerinin yıkık duvarına dayadı. Anası elini peşkirinin altında kavuşturmuş, durgun durgun bekliyordu. Ebesi yere oturmuş, kucağındaki küçük kardeşinin başını okşuyordu. Dedesi ağ sakalını sıvazlayıp duruyordu. Bütün gözler babasında. Konuşmaktan korkuyorlar.

Baba yaklaşıyor. Az buçuk mütebessim. Anası dayanamayıp sesleniyor:

— Kazanmış mı yavrum?
— Hıı!..
— Kazandım mı baba?
— Kazandın!
— Sahi kazandım mı?
— Sahi kazandın!

Ebe sevinçten ağlıyor. Ana oğul sarmaş dolaş. Dede şükür duası ediyor. Baba bir şey demiş olmak için tabanını kaldırıp ayakkabısını gösteriyor.

— Bu teker adamın ayağında ayakkabı bırakmıyor. Şoseye güç bela indim ya, firen yapacağım diye ayakkabının tabanı kalmadı.

Küçük köy çocuğu anasının kucağından sıyrılıyordu:

— Köpeğin yalını verdin mi ana?
— Verdim.
— Zenciri nerde?
— Davar damında asılı.
— Babamın hırkası?
— Un damında.
— Azığımı da hazırladın mı?
— Al eline bir çörek git canım. Her bir şey var bostanda zaten.

Sırtında hırkası, koltuğunda sopası, yanında zincirinden tuttuğu köpeği, bir elinde çöreği, gördüğü her çocuğa «kazandım» diye bağıra bağıra koşturan küçük köy çocuğu, tozlu yollardan aşağıdaki bostanlara doğru uçup gidiyordu.

Her gün, belki yağmur falan yağar diye, cergeden dışarı sermediği yatağını, götürüp ta bostanın ortasına yaydı. Dikildi olduğu yerde. Bütün kâinatın ortasında dikildi. Süzdü etrafını. Kıvrılıp giden yollara, uzanıp giden dağlara, enginlere ağıp giden göğe baktı. Bostanlara baktı. Yeryüzünün benzinin solduğu akşam saatinde, kendini bilmiş bilmemiş yeni yetme küçük köy çocukları, dumanlaşan karaltılar halinde, bostanlarda dolaşıyorlardı. Eğilip kalka olmuş kavunları topluyorlardı. Az sonra ateşler yakılacak, mısırlar pişirilecek, çaylar demlenecekti. Misafirliğe gelmeyip erken yatanların cergelerine topluca gidilip ceza olarak mutlaka onlara bir muziplik yapılacaktı. Köy elini ayağını ovadan çekerken, mesafeler gözden ırak olmaya başlarken bostanlardaki şenliğin ucu yeni kanıyordu. Küçük köy çocuğu da aceleyle topladı kavunlarını. Kavunlar bu akşamki kadar güzel kokmamıştı hiç bir zaman. Yüreğini dolduruveren kavun kokuları değil, en vurgun olduğu sevgiler, tarifsiz ümitlerdi. Kendine ikram edebileceği en güzel hoca kavununu ayırdı. Sapı süslü sustasını şak açtı. Sırmalarının ucundan daldırdı.

Dizinin üstünde kalan çöreğini yastığın altına koydu. Şiresi zamk gibi ele yapışan, tadı insanın içini bayıltan kocaman dilimlere inatla giristi. İlk defa bu akşam bir kavunu bitirebildi. Islak, kavunlu ellerini ince toprakla ovaladı. Birbirine çırpıp temizledi. Değirmen taşı gibi kucak kavuşmaz kellelerini gün batımı tarafından yere eğmiş ayçiçeklerini bir bir dolaştı. Oldukları yerlerde sere serpe uyumaya hazırlanan kabaklarla oynadı. «Fııyyt, fııyyt!», sağdan soldan ıslıklar duyulmaya başladı. Islıklar toplanmanın ilk sinyalleriydi.

Bu akşam onun kazanması konuşulurdu muhakkak. Küçük köy çocuğu, sarı püsküllü kırmızı dişli mısır koçanlarından yoldu. Köpeğin başını okşadı. Toplantı yapılacak bostana doğru yürüdü.

Vakit gece yarısını bulmuştu. Çobanların ateşleri sönmüş, kavalları susmuş, çan sesleri kesilmişti. Yavaştan yavaşa esen rüzgârın mısır dallarındaki hışırtılarından, uyuyan yaz böceklerinin cırıltılarından, iki ayağı üzerine yatmış köpeğin alıp verdiği nefesinden başka bir şey duyulmuyordu. Mısır yaprağına dönmüş eğrice küçücük ay akşamdan batmıştı. Yıldızların elek gibi deldiği gökyüzünden başka bir şey görünmüyordu. Sadece ayakkabısını çıkarıp soyunmadan uzandığı kadife yüzlü yorganın üstünde, başının altına kenetlediği ellerinde yorganın tatlı serinliği, küçük köy çocuğu yıldızlara daldı. Daha ötelere, ötelerin ötelerine, dünyanın altına üstüne, sağına soluna, bütün boşluğun dört bir yanına gitti. Yüksekliklere dikti gözlerini. Kollarını açtı. Yıldızlara doğru uzattı. Kucaklaşmak istedi onlarla. Sonra yükseklik, boşlukta yüzüp giden dünya başını döndürdü. Dedesinin: «Gördüğün her şey, yıldızlar, güneş, dünya, ay hepsi; gördüğün görmediğin her şey felekte, bulutlar gibi akıp giderler!» demesi aklına düştü. Aklı, aklının alamadığı, dedesinin felek dediği boşlukta, her şeyle beraber, büyük bir ihtişamla akıp gitti. Bu hayali fazla düşünemedi küçük köy çocuğu. Ağır geldi böylesine tahayyül. Yorgan bile kendisinden ne kadar büyüktü. Gözlerini kapadı. Yüz üstü döndü. Yanaklarını kadife yorganın artık biraz da üşütmeye başlayan serinliğine yasladı. İşte o zaman içinde büyük, soylu bir acının inceden inceye dolaştığını hissetti. Kurtulduğu anda en amansız esarete düşmüş esirler gibi, en sevinçli olduğu anda en büyük üzüntüsünü gördü. Ateşe koşan pervaneler gibi sevince yaklaştıkça acısı arttı.

Biri sarı öbürü siyah iki öküzün boyunduğundan karınlarını doyuran sıradan bir köylünün oğlu olan küçük köy çocuğu büyüdü. Onu biz, ılık bir yaz gecesinin küçücük zihninde şekillendirdiği hayallerinden tanıdık. O zaman oniki yaşındaydı. İlk mektebi bitirmiş, yatılı bölge lisesini kazanmıştı. Gerçi ilk senelerinde köyüne gelebildi. Bileklerinin ince, gözlerinin masum baktığı yıllarda yaz tatilini köyünde geçirirdi. Kardeşleri vardı. Anası-babası, dedesi-ebesi vardı. Tarlalar sararmadan un çuvallarını yurlardı. Yazın ucu görünürken bıldırki yazda topladıkları üç avuçluk hasılattan tavuk gagasına konacak bir tek tane kalmazdı. Boş ambarlarda sıçanların başları yarılırdı. Belki ellerinde çörekleri yoktu ama yüreklerinde ümitleri, gözlerinde sevgileri, gönüllerinde kanaatleri, kâlblerinde mutlulukları vardı. En sıkıntılı günlerin bile güzel tarafı, eğlenceli yönü, tevekkülü bulunurdu. Dedesinin bir nasihati, ebesinin bir sözü, babasının bir hareketi, anasının bir tebessümü, kardeşlerinin kıvır kıvır sevinçleri, sıcacık yuvaları, bütün aile bir arada gülüm balım geçinip giderlerdi.

Evet, küçük köy çocuğu büyüdü. Hiç bitmeyecek bildiği rüyası, hep böyle sürüp gidecek sandığı sevinçleri; şahidi olduğunuz yaz akşamlarında ansızın kesiliverdi. O zaman memnunlukla dinlediği: «İstikbalini kurtardı.» sözünün altında nelerin yattığını ancak onbirinci derecenin üçüncü kademesinden kırpıla kırpıla kuşa döndürülmüş ilk maaşını alınca anladı. Anayurdun bu ilinden öbür iline taşına taşına, daima ay başlarını düşünerek, senelik izini yirmi gününü nasıl ve nerede geçireceğini bilemeden, doğru dürüst dostluk bile kuramadığı yabancıların arasında yuvarlana yuvarlana ömür eskitti. Bir küçüğü zengin olur gelirim diye gittiği Almanya'dan dönüş parası bulamamaktan ziyade atık otuzunu geçmiş kart bir erkek bozuntusu, kimsenin itibar etmediği eli boş dönmüş berduş bilinmesinden korkarak gelememişti. Onun küçüğü köyde babasının verdiği dört karışlık toprakta tırnaklarını körletiyordu. Biricik kız kardeşleri vardığı öğretmenle şu köy senin, bu köy benim gezmeye başlamıştı. En küçükleri liseyi bitirmiş başını sokacak bir çatı arıyordu. Anasıyla babası da çocuklarının üç beş kuruş yardımı ve ortaktan aldıkları iki üç tane ile karınlarını doyurmaya çalışıyorlardı. Artık bir elleri yağda öbürü balda olsa, her biri pirne pirne dağılmış çocuklarının hiç biri yanlarında olmadan ağızlarından geçen her lokmanın zehirden farkı kalmıyordu.

NE OLDU

Necati KIRIŞ

Desen : Hasan KARAL

Garip öter bülbül bağlar bozulmuş
Gonce gonce açan güle ne oldu
Serpilip boy atan fidanlar solmuş
Ak menekşe mor sümbüle ne oldu

Yaban otlar bitmiş bizim illerde
Geceler de zindan bize günler de
Bir vaha özledik yangın çöllerde
Ol vahaya giden yola ne oldu

Adaleti tüm cihana haykıran
Biz olmuştuk zulme kafa kaldıran
Üç kıtaya huzur rahmet yağdıran
Ilgıt ılgıt esen yele ne oldu

Hiç dinmiyor kangrenleşmiş yaralar
Baba ağlar oğlan ağlar kız ağlar
Yurt çapında alev alev yangın var
Köy ile bucağa il'e ne oldu

Dertler bizde eksik olmaz bir illet
Yüce benliğimi kavurdu zillet
Tarihin şerefi olmuş ey millet
Söyle sana söyle hele ne oldu

Evet, küçük köy çocuğu büyüdü. Baba ocağından dokuzyüzaltmış kilometre uzakta, en aziz hatıralarını ve en sevgili yakınlarını kaç yıl var ki rüyalarında bile görmedi... Küçükken, serin yaz gecesinin sessiz bağrında yatarken hissettiği soylu acısı kangren oldu şimdi...

.....

Direksiyonun ortasından tuttuğu bisikleti itip getiren babasına baktı. Batan güneş arkasında, uzun uzun yürüyüp geliyordu. Koşmamak için kendini güç tutuyordu. Ümit etmek güzeldi. Olmasışsa bile biraz daha ümitlerini taze tutmak. Koşsa, neticeyi bir an önce öğrense. Ya her şeyi bitiverirse? Hayalleri olmadan babasıyla iki dakika yürüyemeyeceğinden korkuyordu. Gerekli en az parçadan oluşmuş çıplak bir bisiklet değildi babasının getirdiği. Kendi dünyasıydı. Belki üzüntülü, belki sevinçli.

Canlı canlı, dipdiri gelmiyordu babası. Korkulu, üzgün, ölgün, yorgun geliyordu. Gözünün üstüne inmiş şapkası, kamburlaşmış omuzları, uzun fersiz adımlarıyle, müjde getirenlerin kıvraklığında değildi.

Sırtını, göçüp gitmiş amcalarının viran evlerinin yıkık duvarına dayadı. Anası elini peşkirinin altında kavuşturmuş, durgun durgun

bekliyordu. Ebesi yere oturmuş, kucağındaki küçük kardeşinin başını okşuyordu. Dedesi ağ sakalını sıvazlayıp duruyordu. Bütün gözler babasında, Konuşmaktan karkuyorlar.

Baba yaklaşıyor. Yüzü karanlık. Ocaktan yeni indirilmiş süt yüzü gibi gergin, titrek. Kaldırıp bakmıyor bile başını. Hemen geçip gidecek. Anası dayanamayıp soruyor:

— Kazanmış mı yavrum?

— Hıı?

— Kazanmadı mı?

— Allah bir kapıyı kaparsa öbürünü açar. Herkes rızkını okuyarak kazanmıyor ya.

— Kazanamadım mı baba?

— Canın sağolsun yavrum.

Ebe üzüntüsünden ağlıyor. Ananın peşkeri gözlerinde. Dede elini sakalından çekememiş öylece dudakları kımıldıyor. Küçük köy çocuğu, üçüncü kez yıkılan ümidinden sonra bütün enerjisini yitirdiği gibi daima yenik düşmenin acısından hırpalanmış gururuna tahammül edemiyor. Hiç bir şey demeden eve koşuyor. Yorgan damının kapısını ardından sürgülüyor. Yüklüğe, bütün yorganların üstüne tırmanıp uzanıyor. Katıla katıla ağlıyor.

Baba fren yapacağım diye delinen ayakkabısını gösteremiyor. Dede anaya:

— Git bak, kendine bu acıyla belki bir şey yapar. Oğlum, bugün bostanda da sen yat.

Ana epeydir yalvar yakar uğraştığı halde susturamıyor küçük köy çocuğunu. Zorla indiriyor yüklükten. Güç belâ yüzünü gözünü yıkıyor. «Akca oğlum benim. Kınalı kuzum benim. Ellerin çocukları kapkara arap gibi. Benim oğlum apak nur topu gibi.» İçi eziliyor küçük köy çocuğunun. Ak olsun, kar gibi, nur topu gibi olsun diye her hıdırellezde gün doğmadan dedesinin kaldırıpta içirttiği sütleri hatırlıyor. Ak yüzlü küçük köy çocuğunun minnacık kalbini kapkara düşünceler dolduruyor. Yüzü ak olmuş işi denk olmadıktan sonra kıymeti yok hiç bir şeyin.

Küçük köy çocuğu olmadığı için o akşam, yeni yetmeler toplanmadılar bostanlarda. Köpek bile zorla götürüldüğü bostanı beklemedi. Gece başını sıyırıp eve kaçtı.

İlk yıllar, biri siyah öbürü sarı iki öküzün ardı sıra çalıştı küçük köy çocuğu. Sonra şehire zenaata girdi. Bundan on yıl kadar önce Avustralya meselesi çıktı. Mecburen tanıdıklarının içinden en hallice olanı, eh olacaksa bu olsun bari ne yapalım diyebildiğiyle emrivaki olarak evlendirildi.

Küçük köy çocuğunun şimdi eğer Avustralya'da kalırsa geçimini sağlayacak kadar ufak bir mobilya atelyesi var. Kendinden küçüğü sıradan bir firmanın pazarlama servisinde normal bir memur parasına çalışıyor. Köy çerçileri gibi şu şehri bu şehri gezeceğim diye kendi evinde beş dakika oturamıyor. Onun küçüğü İşçi Bulma Kurumu'nda sıra bir türlü kendine gelmediğinden turist gidebilmek için lâzım olan parayı şunca senedir biriktiremedi bir türlü. Kız kardeşleri güç belâ girdiği Sinoloji'den (Çin filolojisinden) devamı bırakmış kasiyer olarak çalışıyor. En küçükleri amelelik ediyor. Bir gün çalışıp bir gün yiyor. İpin ucunu bırakmış. Anası babası da gıdım gıdım, o ihtiyar halleriyle bir göynek üstü toprağı işlemeye çalışıyorlar. Toprak işlemezlerse altın işlesinler, yavruları yanlarında olmadıktan sonra tadı tuzu mu kalmış dünyanın. Ha işte emanetlerini teslim edene kadar ömür geçirecekler.

.....

Küçük köy çocuğu büyüdü. Küçük köy çocuğunun binlerce olan kardeşleri de büyüdüler. Dedeleri ebeleri gurbetteki küçük köy çocuklarına hasret öldüler. Anaları babaları, en mutlu hatıraların gizlendiği küçük köy evlerinde sevgi mahrumu, inzivaya çekilmiş gibi mecburi bir terkedilmişlikteler.

Geçen gün tâ ilk mektep yıllarında dedem ve kardeşlerimle beraberce çektirdiğimiz bir resim geçti elime. Okuduklarınızdan azcık değişik fakat aynı ıstırabın hamuruyla yoğrulmuş, küçük köy çocuğundan başkası olmayan ben, az geçinip çok kavga ettiğim, çocukken bir türlü dedeme benzetemediğim küçük kardeşlerime baktım da şaştım kaldım. Benden daha çok dedeme benziyorlardı. Şimdi kardeşlerimin her biri yurdun bir tarafında bir lokma bir hırka peşindeler. Resimlerimize baktım da mensuplarına ancak kara bir lokma ve kalın bir hırkadan başka bir şey veremeyen, onun için bile her birini en ücra köşelerdeki çilehanelerine fırlatıp atıveren bu dünyaya sahip çıkamadım...

Mehmet TAŞDİKEN

BİR SEVDADIR ÇOBANLIK

Desen : Hasan KARAL

— Erenler ve söze can verenler derler ki oğul, avrat dediğin türlü türlüdür. Bir türlüsü findili fistandır. Bir türlüsü dandili dastandır. Bir türlüsü güllük gülistandır. Bu koca da der ki oğul, köpek dediğin de türlü türlüdür. Köpektir deyip geçme. Alçağı vardır, gökçeği vardır. Alçak köpek karın düşkünüdür. Adama yar olmaz. Onun yavşaklığını hürmet sanma. Gökçek köpek güllük gülistan avrat gibidir. Ona yanaş korkma. Ver. Misliyle alırsın. Bağlanınca ölümüne bağlanır. Sabit dağlar yıkılır. Onun sevgisi yıkılmaz. Velakin kan göstereyim deme köpeğe. O zaman dağ gibi sevgisi tavsar. Mertliği erir. Düşmanınla seni arkadan vurur. O azametli vefa kirli hilelerle sinsileşir. Dik sert dostluk gövdesi hantal bir et yığını olur. Kuvvetli çevik bacaklar dingilder. Yavaş yavaş eski atikliği, yiter. Vücudunu kaldıramaz olur. Kan köpeğin şarabıdır oğul. Tez bitirir. Damağı başkasının can suyundan tad almaya başlayınca o köpek gayrı belâsıdır başımızın. Bu damak lezzeti onu azgınlaştırır. Yiğitken namert olur. Çoban ilkin köpeğini iyisinden seçmeli. Dedim ya huylusu var, huysuzu var. Kimsesiz dağlar başında çobanın vefadarı köpektir. Gerçek çoban o ki sürüyü değil köpeği güder. Sürüyü ko, köpek gütsün. Sürüyle gün bitirip köpekleri başıboş bırakan çoban hamdır oğul. Çobanlıkta pişmemiştir. Dediklerim yel gibi bir kulağından girip berikinden çıkmasın. Sürüsünü seven köpeği yavuklusu beller. Bu kadar derim. Şimdi al bunları. Birinin adı Karabaş ötekininki Kutlu. İkisi birbirinin hemderdidir. İnsan gibi dostturlar. Yardırlar. Biri diğerinden ayrılmaz. Ayrılınca hasretliler gibi koklaşırlar. Sarmak gürmek olurlar. İkisi de candır. Vefalıdır. Sevdirirsen kendini canlarını

koyarlar ortaya. Al bu canla cananı. Maldır. İnsana helâldir. Haydi Çoban sağlıcakla!..

— Sağlıcakla pîrim.

Garip bir çoban zamanı evailde bir sürüye sevdalanmış.

Çıkmış ana baba ocağından günler geçmiş aylar geçmiş dönmemiş. Yüreğinde bir kara sevda, elinde bir kara kaval yaylaların mecnunu olmuş.

Nergislere, çimenlere türküler düzmüş.

Yaz bahar aylarında gecelerde gündüzlerde sürüyle düşmüş kalkmış. Sürü önde kösemen, çoban arkada kurbanlık koyun. Koyun dilini öğrenmiş. Kuzu dilince konuşmuş. Koyunlara kuzulara dilini belletmiş. Kara kavala dil veriyor; sabahlar akşam oluyor, akşamlar sabaha vuruyormuş.

Çoban bu. Dağların yalnız adamı. Ama onun da ocağı, onun da anası var atası var.

Dağlara uzanmışlar bir gün.

«Çoban demişler. Baban öldü. Dön gayrı. Bırak kavalı.»

Çobanın ağzı var dili yok. Söz sürüye etki etmiş meleşmişler koyunlar kuzular. Dağa denseymiş dağ sada verirmiş. Çoban vermemiş.

Dağlara uzanmışlar bir başka gün.

«Çoban demişler. Anan öldü. Garip öldü. Dön köyüne. Bırak kavalı.»

Koyunlar kuzular çanlarını sallaya sallaya koşuşmuşlar öteye beriye. Çoban dil vermiş kavala. Üflemiş. Ses çıkmamış dudaklarından.

Dağlara tırmanmış köylü.

«Çoban yavuklun öldü. Cananın öldü. Bırak gayrı kavalı.»

Koyunlar kuzular bağırmışlar gevrek gevrek. Çoban sarılmış kavalına.

«Çoban diye haykırmışlar yine bir gün. Çoban sürünü kurt kaptı. Sürün öldü.»

— Yah! Hay çoban oğlu. O çobanın o an dudağı kıpırdamış. Bir şey diyecek olmuş. Diyememiş. Kavalını yanıbaşına koyvermiş. Boynunu kırmış. Kalkmış melûl mahzun yürümüş gitmiş. Ben o çobanı bilirdim.

— Ben de.

— O dağların yamacına her sarışımda onu yadederdim.

— Ben de.

— Severdim hem de çok.

— Ben de.

— Köye döndüğünde ölü gibi gezdi birkaç yıl. Şöylekine duvar gibi sarardı. Dilden ölüm olmaz. Erken öldü fıkara. Yanardım talihine.

— Ben yanmazdım. Yanılmazdı öylesinin talihine.

— Eyvah ki eyvah çoban oğlu. O çoban senin babandı. Sen de babanın yolundasın. Korkarım sen de o kara yolun yolcususun.

— Bir tarihte Bağdat denen diyara bir adam gelmiş. Bir fırın önüne oturmuş. Çıkan ekmeği yemiş. Çıkanı yemiş. Adama ekmek yetirememişler. Öteki fırınlar da getirmiş ekmeğini. Yine yetmemiş. Adam yer ha yer. Ortalığı kurutmuş. Bağdatlıları kaygıya salmış. Sormuşlar adama daha ne vakte dek yiyeceksin diye. Kainatın halıkı Allah'a yemin olsun ki şu gördüğünüz Bağdat yanındaki Dicle'den su aktıkça yemeye devam edeceğim demiş.

— Vay anasını! Sen neler de bilirmişsin çoban oğlu. Bu çoban babanın kıssasıydı. Çok anlatırdı.

— Olmuş mu olmamış mı bilmem. Olmamışsa bile düzen iyi düzmüş. İş ehlinin tut kusu. Çobanlık da öyle ağa. Çoban önündeki sürü bire kadar kırılıncaya üfleyecek kavalını. Sürü yitinceye dudağından ayırmayacak kamışı.

— Hadi oğlum hadi. Sen de yüklendin desene dağların bir karış çamurunu. İfritin ıslığına benzer rüzgârını, kefen renkli karını, kara gecelerini!..

— Onlar bana can veren soluğum. Onlarsız edemem. Çoban oğluyum ben ağa.

— Hem de çobansın. Yürek yakansın. Başka bir iş bul kendine.

— İş değil sevda bu ağa. Başka bir sevdayla değişemem. Kara sevda bu.

— Nerden gelip nereye gidersin? Bu köpekler de ne?

Rüzgâr et beni

Kara kara bulutlar
Niçin geldiniz bizim ak ülkemize?
Perde indirdiniz
Ak ışıklar saçan kara gözlerimize...

Allahım!
Deli dolu bir rüzgâr et beni
Savur şu kara kalpli kara bulutlara
Ziyan gelmesin gencecik umutlara
Sonra...
Yem et beni dilersen aç kurtlara!

Atilla YAYLA

— Biri Karabaş öteki Kutlu. Yoldaşlarım.

— Dev gibi bunlar. Bacakları sanki kurulu yay. Bakışları da ne yaman öyle.

— Birbirinin yarı bunlar.

— Demek sürüyü düzdün çobanoğlu?

— Düzdüm sayenizde.

— Keyiflisin?

— Demirci Ahmet Ağaya giderim. Zehir gibisinden iki tasma ismarış ettim. Bunlar için.

— Sonra?

— Sürü ardına.

— Diyecek nemiz kaldı! Haydi çoban oğlu sağlıcakla!..

— Sağlıcakla ağam.

Sürü öğle yatısında.

Güzel bir güneş. Yamaçta üç ardıç. Gölgeleri koyunları kaplamıyor. Güneşin mevsimsiz bir yakıcılığı var. Dikeldikçe küçülen gölge uçtaki koyunları rahatsız ediyor. Kırmızı, mavi, yeşil boyalı koyunlar tıksıra yencile gölgeye koşuyor. Herbirisi başını diğerinin karnı altına sokmuş. İstirahat vakti.

Arşı azamda kökü yukarda dalları yere sarkarmış Tüba'nın. Çobanın âlemi de öyle tersine dışardan içeriye uzar. Dışardan alır tohumu. İçeriye atar. O büyür büyür. Çoban mükevvenatta bir noktadır. Ama bütün mükevvenatı içine alır. Dilsiz bir düşünce dünyası. Kaygısı kasası rindane. Dağ başlarında ova içlerinde bu sırra erenler, gayrı sözler ve gözler içinde sırra kadem basarlar. Dedikleri sevda bu sevdadır. Kara sevdadır.

Çoban ince astarlı yeleğini yüzüne kapamış sırtüstü güneşe bakıyor.

Yelek arasından sızan ışıklarda bir dünya kurulur. O dünyanın lezzeti, rengi hatta eşkâli bir anlatılmaz tutku doğurur insanda.

Yeleğin altından güneşe bakarken insan neyi isterse onu görür. Görmek istediğini görmek istediği şekilde.

Buna alışınca tek başına güneşle yelek bile sevdalandırır insanı. Güneş her herde var, yelek de sırtımızda. Ama gel gör ki sevdalanmak için çoban olmak gerekir. Mutlak çoban olmak. Işık, ırak obaların kandilleri gibi ıpıldar. O zaman yaylalardan bir yaylada çadırlardan bir çadırı düşler çoban. Onu bilmediği renklerle sıvar. Pırıl pırıl madenlerden oymalar, direkler koyar. İs yoktur içeride. Kokusu bile. Mat, cennetsi bir ışıkla aydınlatır içeriyi.

Rüzgâr çobanın yüzündeki yeleği sallar. Işıklar oynar. Bu sefer uzayan kısalan adamlar belirir. Kimi tanıdık simadır. Kimiyle o an tanışır. Çeşit çeşit insanlar. Biri hayatında yalana dil çevirmemiş. Bir değil bir öbek bu. Toplanıyorlar bir tarafta. Şunlar kâinatın sırrını çözmüşler... Bir eren topluluğu. Onlar da öbekleniyor.

Beride kasalak çizgiler incelip dikeliyor. Akıl pazarında satışa giden ukalalar olmalılar. Başları havada. Sağa sola dönmüyorlar.

Kurum çalım. Solukları yılan tıslamasına benziyor. Oturaklı olduklarına inandırmışlar kendilerini. Başkası hep yeğni, değersiz. Bütün değer ve bilgi cevheri onların işkembesinde yuva kurmuş.

Çoban böyle işte.

Düşüncenin her çeşidi, allısı-dallısı, saplısı-pürçlüsü, açığı-karmaşığı onun zihninden bir ışık gibi akar. Dilini ağzını iptal etmiştir ama farkında değildir. Zihninin dili o kadar kıvrak o kadar hamarattır ki gerçekte konuşmuşlar kadar yorulur.

Dağ başında bir yelekle bir güneş bile bu kadar doldurur vakti. Alır götürür insanı. Dünyaya, bilinene, bilinmeyene bir düşsel yorum bulur Çoban. Anlam verir. Küçücük dünyası birden aydınlanıverir. Sığlıktan yükselir. Düşü çoğalır. Derinleşir. Bilgi ve hayalden saraylar kurar.

Böylece bir iş sevda olur çıkıverir.

Çoban kara astarlı yelek altında sürüyü değil uzun süre dünyayı bile unuttu. Vakti geçirdi. Sürü öğle yatısından kalktı. yamaçlara sardı.

Kutlunun keskin sesiyle Çoban kendine geldi. Fırladı. Baktı sürü yok. Deyneğini torbasını kaparak tezikti. Öte tepede sürü çakılıydı sanki. Yemyeşil otlağa sarmış. Karabaş da başlarında. Çoban Karabaşa gülümsedi. Kutlunun uyarmasına sevindi. Şimşek de sürüyü yandan izliyor. Karabaşla Kutlunun bir de yeni yavruları var: Şimşek. Adı gibi hızlı ve genç. Kardeşlerini koruyamadı Çoban. Hepsi öldüler. Zavallı Kutlu çok üzüldü. Yandı. Kıvrandı. Ama ne gelirdi elden. Bir gece donuvermişler. Kutlu'nun o anki feryatları yüreğine işlemişti.

Bir haftadır bu acı biraz hafifledi. Çünkü bir hafta önce karanlık bir in ağzında ölmek üzere olan bir enik buldu. Getirdi. Baktı. Şimdi durumu iyi. Yavaş yavaş Kutluyla Karabaşa ısınmaya çalışıyor. Şimşekle beraber bırakıyor akşamları. Ona da Tosun dedi. Taze. Pek de canayakın.

Yürüdü. Çobanlığı köpeklere bırakmıştı. İhtiyarın sözlerini tutmaya çalışıyor. Yaylaya çıkalı şu kadar zaman oldu, durumdan memnun. Köpekleri sürüye bekçilik ediyor. Öncüleriyle; Bademle Çiçekle Kınalıyla iyi geçiniyorlar. Dostça.

Çoban buna pek seviniyor. Çiçek çok uysal. Sürü içinde en yanık sesli, mülayimi o. Badem biraz haşarı. Ama sevimli. Kur yapar Çobana. Kınalı sürünün öncüsü. Karabaşın Kutlunun yardımcısı. Çobanın sevgilileri bunlar. Onların dünyasında yitip gidiyor.

Akşama kadar otluklarda dolaştılar. Çoban yine kendi dünyasında. Köpekler çeviriyor sürüyü.

Bir yıldız vardır yıldızlar burcunda. Adına Çoban yıldızı derler. Yıldızların en evveli ve insana en yakınıdır. Akşam kararınca titreşir durur çoban ufkunda. Çobanın kutsal yıldızıdır bu. Gökteki yakın arkadaşı. Çoban bu yıldızı görünce sürüyü tepelerden indirir. Şafağa kadar enginde güder. Bazen de yatar dinlenir.

Çoban yıldızıyla sürüyü düze indirdi.

Kırlardan topladığı seçilmiş otları döktü önüne. Çiçeklenmiş bayat ekmeklerini ıslattı. Bir güzelce karnını doyurdu. Şapkasını kırdı. Dirsek keyfine geldi. Koyunlar yedikçe keyifleniyor. Sürü semizleşiyor. Koyunlar güzelleşiyor.

Burası ağıl gibi bir yer. Çevrili değil ama mahfuz. Geceleri buraya indiriyor. Otu da bol. Kepeneği sırtına aldı. Sızdı.

Yaylaların uykusu hafif olur. Çoban uykusunda gevrek koyun feryatları duyar gibi oldu. Yencildi. Kalktı. Sürüyü göremedi. Uzaklardan can sesleri geliyordu. Kutlunun tiz, Karabaşın boğuk havlamalarını duydu. Silâhı kapıp doğrulttu. Havaya ateşledi. Sesin geldiği yöne koşmaya başladı.

Nefes nefese kaldı. Yarım ay ışığında parlayan kanlar, bir koyun bacağı ve uçuşan yünler gördü. Karabaş kan içinde inleyip duruyordu. Çobanı görünce koştu. Bacaklarına sardı. Ağlıyordu insan gibi. Çoban Karabaşı okşadı. Sürü telaştan dağılmıştı. Çoban daha yukarı çıktı. Birşey kalmamıştı. Görünmüyordu hiç birşey.

Kalabalık bir sürü olmalıydı. Karabaşla Kutlu hakkından gelirdi öyle olmasaydı. Kutluyu çağırdı. Sürüyü toplaması için işaret etti. Kutlu titriyordu. Gözü arkada indi aşağı. Çoban Karabaşın kanını yudu. Birkaç yerine ot basıp çaputla sardı.

Kutlu sürüyü toplamıştı. Bütün koyunların başı yukarda meleşip duruyor. Belli ki korkuları hâlâ geçmemiş. Çoban deminki gördüklerinden fazla tesire kapılmamıştı. Ama sürü toplanınca birden heyecanlanıverdi. Acaba hangisi? Ayrı ayrı başlarını okşamaya, sırtlarını sıvazlamaya başladı. Hepsinin yüreciğinde sevgisi ayrı. Bir bir tanıyor kucaklıyordu sanki koyunları. Aklı fikri hep Kınalıdaydı. Gözüyle aradı. Sürüde göremedi. O duruşuyla belli olurdu hemen. Kutlunun sesi. Kafasını çevirdi. Kınalısı Kutluyla kendisini süzüyor. Ah! Kınalı. Adamın ağzına getirir sin yüreğini. Hele şükür. Sen sağsın sen esensin ya. Sürümün öncüsü. Vefalı kızım.

Kınalı sağdı. Buna rağmen Çoban fazla sevinemedi. Yokladı teker teker.

Kınalısı duruyor ya Bademi? Hani Bademi? Bir yıllık yavrum. Nasıl kıydınız bir yıllık yavruya? Cıvıl cıvıl kuzuya. Bademim. Bademim. Şen seslim!..

Sürünün korkusu dinmedi. Yemiyorlar. Çoban sürüyü yatırdı. Kutluyla Karabaşın yanına çekildi. Şimşeği Tosunu kuytuya aldı. Uzandı uyku tutmadı. Yavrusu gibi severdi Bademi. Hep onu düşledi. Onunla ilgili olaylar hatırladı. Ta sürüye girişinden bu yana olanları bir bir geçirdi kafasından. Sabahı zor etti.

Alışmadıkları bir şekilde sürüyü şafakla kaldırdı. Uzak yerlere götürmek istiyordu. Sürdü sürdü. Karabaş isteksiz. Yaralı oluşuna verdi. Dinlenmeli. Dinlenmesi gerekti. Karabaşı bıraktı. Kutlu ayrılmaktan mahzunlaşacağa benzer. Biraz da ayrılığa dayanmalısınız. Fakat Kutlu kesin kararlı. Çoban düşündü. Ne olur ne olmazdı. Karabaş gözünden ırak olmaktansa hasta da olsa yanında bulunsun. İşmar etti. Karabaş görmezliğe verdi. Bağırdı. Duymazdan geldi. Uzağına taş fırlattı. Ardından bir göründü. Karabaş yürüyünce Kutlu da sevindi.

Uzaklaşıp gittiler.

Önden yandan sürüyü yoklayıp bastıran Karabaş, artta sürükleniyor gibi. Günün tadı yok. Çobanın gözünden kaçmıyor. Yarası önemsiz de sayılamaz doğrusu. Gerçekten yaralı.

Sürüyü erken yatırdı. Gökte güneş vardı. Yeleğini yüzüne serdi.

Badem... Kınalı bir kuzu. Sağa sola sıçrıyor. Hop hop. Kara gözleri, ucu kara kulakları var. Sesi gevrecik. Türkü gibi. Yamaçlara koşuyor. Aşağılara sekiyor. Badem bir bahar günü dünyamıza giren bir bahar sevinci. Anası gibi.

Çoban yelek altında sevda dünyasında.

Şafaktan beridir yorgun ve halsiz görünen Karabaş sürü yatınca diriliverdi. Önce sürünün çevresini dolandı birkaç kez. Geldi Çobanın başında bekledi. Sonra suça giden insanlar gibi yola düzüldü. Yüz önde göz arkada. Garip bir ürkeklik var. Bazan duruyor. Uzun süre geriye bakıyor. Düşünüyor insan gibi. Sırtına bakıp yarasını yalıyor. Sonra bir koşu uçuyor.

Dura düşüne yollar aştı. Sürünün ağılına geldi. Oralarda dört döndü. Gerilere bakarak yeni bir kararla tepeye doğruldu.

Boğuşma yeri...

Karabaş bu düze çıkınca büsbütün korkuya kapıldı. Titriyordu. Hep arkasına bakarak sarsılıyor.

Eğildi. Karabaş yerleri koklamaya başladı Gözleri yine yanda. Kurumuş kanlara önce uzaktan şehvetle baktı. Kokladı. Kokladıkça yaklaştı. Daha sonra dilini sürdü. Gözlerini yumup bu kokuyu ta ruhuna sindiriyordu.

Karabaş korkuyla arzu arasında gitti geldi. Ama kendisindeki değişikliği o bile farkediyordu. Korkusuna rağmen bir güzel haz keşfetmenin kuvvetini buluyordu kanında.

Sevdiğine sarılmış aşık gibi yüzünü kanlı topraklardan ayırmadı. Yattı. Belendi. Kokladı. Böylece uzun bir vakit geçirdi.

Geri döndüğünde sürüyü yatıda, Çobanı yelek altında buldu. Sevindi.

Suçlu sevinci çok sürmez.

Karabaşın deminki isteksizliğine şimdi pişmanlık da eklenmişti. Yaptığından elem duyanların utancı içinde uzak bir yerden Çobanı gözetlemeye başladı. Asıl kederi yasak bir zevk keşfetmesinden geliyordu. Vazgeçemezdi de.

Bir sürüye, bir Çobana, bir Kutluya bir de dağlara bakıyor. büsbütün durgunlaşıyordu. Çobanı koyduğu gibi bulunca tekrar geri dönme arzusu belirivermişti içinde. Şimdi o arzu dindi. Korkusu arttı.

Sürü kalktığında Çoban yatıyordu hâlâ. Ka-

rabaş ilgisizdi. Kutlu da Karabaşa bakıp ne olup bittiğini anlıyamıyordu. Ama o da çekingen duruyordu. Çoban bir an yüzündeki yeleğin kararıverdiğini gördü. Düşü yarım kalmıştı. Ya bir gölge düşmüş, ya güneş kararmıştı. Attı yeleği. Baktı: Kınalı.

Kınalı, Karabaşla Kutlunun görevlerini yapmadığını görünce sürünün önüne geçmiş onları Çobanın istediği tarafa yöneltmişti. İşini bitirdi. Şimdi Çobanının başında. Öyle bir garip duruyor ki... Hafif hafif, gevrek gevrek meliyor. Sesi ağlamaksı. Kınalı durgun.

Çoban başını kaldırınca Kınalının sevincine diyecek yoktu. Fıkara öyle bir canlandı ki... Çoban Kınalıyı görünce yüreği zayıflayıverdi. Sürünün gidişine baktı. En önde Çiçek var. Sevdiğini bir daha sevdi Çoban. Kınalısının gevrek şikâyeti ona pek dokundu. Karabaşı gösteriyordu.

Karabaş ölü gibi. Sarhoş gibi.

— Yaa kızım. Hasta Karabaş, yaralı. Abinizin görevi de sizin şimdi.

Sarıldı Kınalıya. Yüzünden gözünden öptü.

Kınalı, Karabaşla Kutlunun görevlerini yapmadığını görünce sürünün önüne keçmiş onları Çobanın istediği tarafa yöneltmişti. İşini bitirince de işte Çobanının başında.

Çobanın gözleri doldu. Okşadı okşadı Kınalıyı. Kara gözlerine baktı uzun uzun.

Kuyruğuna bir fiske vurdu. Kınalı seke seke sürüye doğru koşup gitti.

İki gün sokak köpekleri gibi dolaştı Karabaş. Sümsük sümsük. Korkak korkak. Yarası da kapanıyordu.

Çoban olayın Karabaşı korkaklaştırdığını düşünerek üzülüyor. Artık onun yanına bile gelmekten çekinir oldu. Belli ki yakıştıramıyor kendine. Bir utanç içinde. Ezik. Karabaşının böyle kendinden kaçacağını hiç sanmazdı. Çoban da mahzunlaştı. Aralarındaki eski sevgi gevşedi. Zayıfladı. Bir soğukluk var. Karabaş sürekli kaçıyor.

Baharda renkli bir uyanış. Bütün tabiat renk renk çiçeklerle donanır. Arzuların temiz bir köpürüşü. İnsan bahar çiçekleriyle yenilenir. Dinamik bir coşku dolar ruha.

Ruhun yalnızca aşırı coşkulara ihtiyacı yoktur. Bu coşkular hayat adamlarına hız verir. Haz verir. Kır çiçeklerinin mütebessim, hazin çehresinin belirdiği havalar ruh sükûn bulur. Coşkudan daha lezzetlidir bu rıcat.

Çoban çiçekleri sever.

Güzel çiçekleri incitmeden derler. Demet yapar. Çiçek derlerken torbasını sopasını bırakır. Ya Kutlu ya Karabaş alır. Çobana getirir.

Çoban iki gündür ayakta. Çoban yıldızını görünce düze sürdü sürüyü. Bademi için bir demet çiçek yaptı. İndi.

Torbayı bekledi. Karabaş yoktu görünürde. Kutlu boş geldi. Çoban kaygılı. Tuhaf bir duygu var içinde. Karabaş neden sonra göründü tepede. Sallana sallana, tembel tembel baktı aşağı. Boş geliyordu. Çoban fırladı yerinden. Kızmıştı. Karabaşa hiç bakmadan gitti. Aradı. Kendi getirdi. O gece Karabaşın yanına varmadı. Kutlu da uzak duruyordu. Çoban küskün yattı.

Gece ileri bir vakitte karanlık gölgeler indi. Soğuk soğuk. Sinsi sinsi. Karabaş kulak kesildi. Kulaklarını dikti. Başını kaldırdı. Fırlayıp fırlamamak arasında ikircimli. Hızlı hızlı solumaya başladı. Ayak seslerinin gittikçe yaklaştığını duydu. Karabaş terliyordu. Birden atıldı. Ama iki adımda durdu. Baktı Kutlu tetikte. Oynaşmaya başladı. Kutlu bu yersiz davranışı anlayamadı. Karabaşın karnı bir demirci körüğü. Ayakları titriyor. Kutluyu aldı. İnen gölgelerin aksi yönünde bir kuytuya sürükledi.

Karabaşın beklediği kokular kısa zamanda kendisine kadar yayıldı. Yalandı. Gözlerini yumdu. Titriyordu.

Şimşeğin sesiyle Çoban fırladı.

Tüfeğini kaptı. Yıldırım gibi atıldı. Ama olan olmuştu.

Gölgeyle gelenler gölgeyle uçup gittiler. Kaçıp gittiler. Sıcak kanlar, iri et parçaları Çobanı deliye çevirdi. Şaşkınlıkla birkaç el daha salladı. Öfkeyle acı bir sara gibi sarstı. Gelenlere değil, kendine kızıyordu. Bu derece ölü uykusu Çoban için değildi. Çoban için değil.

Çoban bağıra bağıra, Karabaş sinsice yutkuna yutkuna sabahı ettiler.

Uzak kuş sesleriyle sabah olurken, Karabaş Çobanı atlatıp kan çamurlarına koştu. Korkusu daha azalmış hırsı daha artmıştı. Yaladı yaladı. Kanları doyuncaya kadar içti. Et parçalarına saldırdı.

Suçuna bu kez Kutluyu da ortak etti.

Belli ki Çoban da umurunda değil gayrı. Zevkinin ve arzusunun kışkırtıcılığı, vefasını bastırdı. Karabaşın dostluğu şüpheyle kirlendi. Davranışları da şımarıklaştı.

Çobanın istemediklerini yapmaktan da çekinmedi. Beraberinde Kutluyu da sürüklüyor. Tosunla Şimşek olup bitenlerden habersiz. Ama onlar kendi derdinde. Tin tin tin bir oyana bir buyana koşturup duruyorlar. Çocuksu oyunlar peşindeler.

Çobanın sırdaşı Kınalı. Şimdi yanından hiç ayrılmıyor. Ah! Bir de dili olsa. Gözlerinin dili bir de halinden ses verse. Duysa konuşsa. Dün gece olaydan sonra haykırarak Çobanın yanına gelmiş, ayaklarına sürünmüştü. Sardı bağrına Kınalıyı. Kınalı hep Karabaştan şikâyetçi. Çoban Karabaşa karşı hâlâ kötü konuşmaktan kaçıyor. Israrla kaçıyor. Buna rağmen durumdan habersiz değil. Karabaşın değiştiğinin farkında. Eli kolu da bağlı. Hiçbir şey yapamıyor. Karabaşın yeniden kendine dönüşünü bekliyor. Daha önceleri de bu kabil birkaç kez küskünlüğü olmuştu. Geçmişti. Geçer sanıyor. Sanmak istiyor.

Dün gece üç kurban verdi. Gayrı fazlasına tahammülü yok. Tetikte. Tilki uykusunda. Eli mavzerde.

Dolunay tepeyi aştı. Tepsi gibi. Parlayan gümüş bir tepsi.

Bu gece de göründü bir gölge. Fakat bu kez aşağıdan yukarıya. Yükseldikçe ışıyor. Karabaşın başı, boynu, burnu. Sonra sırtı. Karabaş bu gece rahat edemedi. Bekledi kanlı gölgeleri. Kıvrandı durdu. Gelen olmayınca sardı tepeye. Ağzına ak bir ışık düştü Karabaşın. Öte tepelere doğru uludu. İnler gibi. Yardım ister gibi. Acındırarak.

Sonra o kara gölgeler sökün etti. Aç sürüye vurdu ak ışık. Ağardılar. Karardılar. Birer birer indiler. Karabaşın sevinci büyük. Şişi indi. Acısı dindi.

Kınalı akşamdan beri ateş üstünde. Karabaştan sonra o aç gölgeleri görünce telaşla fırladı. Çobana koşuyor. Bir yanık, bir gevrek, bir tiz çığlık. Bir keskin feryat. Aç gölgeler. Kan kan....

Kınalı kınalı.

Can kınalı.

Çoban deli gibi. Çoban ölü gibi. Beyninden kurşun yemiş gibi.

Canı teninden ayrılmış gibi. Dünya başına devrilmiş gibi.

Vurmalı. Vurmalı. Vurup gebertmeli.

— Gayrı medet kesildi pîrim. Umudum eksildi. Bitti. Bitmekten beter oldu. Çare için geldim. Sarıldım eteğine. Çare derim.

— Vefadır dedim köpek. Sıkı sarıl. Lakin kan girerse araya çekmek cefadır. Çekilmez. Çekme gayrı Çoban. Bu kanlı sevgiyi kan yur. Kanı kan artır. Çare tektir: Vuracaksın.

— Ölüm mü çare?

— Öldüreceksin Çoban. Kırpma gözünü.

— Öldürecek miyim?

— Kutluyu da hem.

— Kutluyu da dersin pîrim. Kutluyu da öyle mi?

— Kan bu Çoban. Köpek için azgın itiyat. İflahı yoktur. Köpek cinsinin ince hastalığı. Bulaşıcı. Sapan gördüğünü saptırır. Sapanı görenin yüreği kirlenir. Bir maraz tohumu. Büyür. Dallı budaklı bela olur. Kanlanır. Karabaşı seviyorsan sürüden geçeceksin. Bir Karabaşa değişeceksin bir sürüyü. Sürüyü seviyorsan geçeceksin Karabaştan. Kırpmadan gözünü.

— Ne dersin pîrim?

— Bilirim. Çobanlık bir sevdadır. Geçemezsin sürüden. İstesen bile.

— Çepel günlerimin haldaşı olduydu. Yoldaşım olduydu. Bu derdin yok mudur daha vicdanlı dermanı? İçimize de hoş geleni? Cayar belki. Hem bağışladım ben onu.

— Bağışlama. Bağışlamak elinde değildir Çoban. Sen kim olursun ki aşarsın boyunu! Caymaz. Köpektir. Hilkatin kanununa ayak mı dirersin.

— Ya Kutlu?

— Görmek bile zararlıdır.

— Yeter bahane mi?

— Al sana iki köpek daha. Bunlara da ısınırsın. Zaman bir dolaptır başımızda. Soğuk sevgileri ısıtır. Acıdan sevgi öğütür.

— Bir de enikleri var nasıl olsa. Onunla avunayım hiç değilse.

Desen : Hasan KARAL

Nuh'un Gemisine Binemeyenler

Toz kanatlı kelebekler gördüm fırtınaya tutulmuş
bîçareliğin lügât karşılığınca
ve tutunacak bir merkep kuyruğu da bulamamışlardı
şeytancasına
bilmem kaçıncı Nuh Tufanı'nda...

K. Âsım KARAMÜRSEL

— Onu dahi vuracaksın Çoban.

— Elaman pîrim.

— Yerine bir enik götür. Saf. Eli beğendiğin helâldir. Karabaşla Kutludan iz bırakmayacaksın. Sürün esen olsun. Başın esen olsun Çoban.

— Esenlikle pîrim.

Mavzeri doldurdu. Gözleri de doldu mevzer gibi.

Şimşeği sürükledi. Kandırdı. Bir derede önce mavzer boşaldı, sonra gözleri.

Şimşek sessiz soluksuz bir külçe et gibi yığılıverdi olduğu yere.

Kutluyu çağırdı. Başka bir kuytuya. Tetiği çekemedi. Eli titredi. Okşamak istedi Kutluyu. Anlatmak istedi çaresizliğini. Kutlu hiç kıpırdamıyordu. Başına gelecekleri biliyor gibi. Biliyor da korkmuyor gibi. Çobana yazık der gibi.

Çobanın gözleri bu kez mavzerden evvel davrandı. Boşandı. Silmedi Çoban. Kızıla çal-

mıştı. Kan teknesiydi sanki. Doğrulttu mavzeri. Kutlu da yıkıldı.

Sıra Karabaşta.

Karabaşın uysallığı da dokundu büsbütün. Karabaş açıkça ölüme yürüyor. Mağrur. Korkusuz. Çobanın yanısıra. Ağır ağır.

Torbasından bütün ekmekleri çıkardı. Döktü Karabaşın önüne. Karabaş ağzını sürmedi. Aç olduğu halde. Çoban kızdı. Çekti mavzeri. Üstünden geçen bir keklik sürüsüne ateşledi. Biri süzülüverdi yere. Karabaş bir Çobana bir kekliğe baktı. Koştu. Çoban merakla izliyor. Karabaş kekliği ağzına aldı. Çobana getirdi. Çoban boynunu kırıverdi. Koydu kekliği yürüdü. Bir taş ardında höykürdü.

Döndü. Kekliği koyduğu yerde, Karabaşı kekliğin ilk düştüğü yerde gördü. Burnunu kanlı yerlere sürüp koklanırken!..

Çoban o an öfkeye kapıldı. Kaptı mavzeri.

Karabaş gittikçe kısalan çığlıklarla ön ayakları üstüne devrildi.

Sevgi bir ihtiyaçtır. Aç toprağın bereketi yağmur. Ak yüreğin tohumu sevgi. Sevgi insan için Ya yürekteki tohum çatlamadan kurursa. Filiz kara toprakta çürürse...

Çoban can yakınlarını ardardına yitirdi. Yüreğinin bereketi kısırlaştı. Bir kısa zamanda yarası büyüyüverdi.

Acı acıyı bastırırmış. Sevgi de sevgiyi. Bademden, Kınalıdan, Şimşek, Kutlu ve Karabaştan sonra Çoban kabına çekildi ya şimdi yeni sevgiler arıyor. Daha doğrusu yeni sevgiler Çobanı arıyor. Olanlar bir acı geçmiş. Artık bitenle birlikte umutları da bitti. Ama Çobanın yüreği genç. Çobanın sevdası dinç.

Şimdi sürünün başında Çiçek. Hassas, yanık sesli Çiçek.

Bed serencam onu mahzunlaştırdı. Fakat bir sorumluluk taşımanın olgunluğu var Çiçekte.

Kınalının akîbeti Çobanı Çiçeğe bir kat daha bağladı. Yaklaştı daha.

Sürüde sükûnet uzun sürdü.

Yeni köpekler görevlerini tez belledi. Tosun da boy attı. Sürüyle koşmaya başladı.

Kara gün kararıp kalmaz denmiş. Her aydının da bir kara sonu gelirmiş. Bu düzgün yol, gecelerden bir gece keseklendi.

Sürüye kurt indi.

Çoban bu kez daha hassas.

Ateş yaktı geceleri. Alevler göğü tuttu.

Kurt ateşe gelemez.

Fakat takdir ile gelen tedbir ile değiştirilemedi. İlkin ne, nasıl olduysa yine öyle oldu herşey.

Sonunda fıkara Çiçek de aç gölgelere kurban gitti.

Lâkin Çoban kavalı yine bırakmadı.

— İyi düşün Çoban, doğru konuş, eniklerini de vurdun muydu?

— Hem Karabaşı hem Kutluyu, hem de eniklerini pîrim. Birisini sağ komadım.

— Gayrı, gayrısı yok muydu Çoban?

— Bir de tüyü yeni bitmiş bir enik.

— Onların eniği mi?

— Değil. Bulduydum. Lâkin küçümencikti pîrim. Ekmek lokması gibi. Yumruk gibi.

— Ah! Çoban. Cahil Çoban. Ne dedim ben sana. Karnındaki yavruyu sağ komayacaksın sapmışın. Eğer bittiyse sevdan çekil git. Bitmez dersen Çoban o eniği öldür.

— Pîrim!

— Hem de verdiğim üç köpeği de beraber.

— Aman derim.

— Ya ko sürüyü. Ya işle dediğimi. Dördünü birden hem de. Al sana dört köpek daha. Kanı bozulmamışından. Sütü temizinden. Ne dersin, sürü mü, köpekler mi Çoban?

— Bir sevda bu bendeki pîrim. Sürü! Bire ininceye kadar sürü...

— Uğrun açık ola öyleyse.

— Esenlikle pîrim.

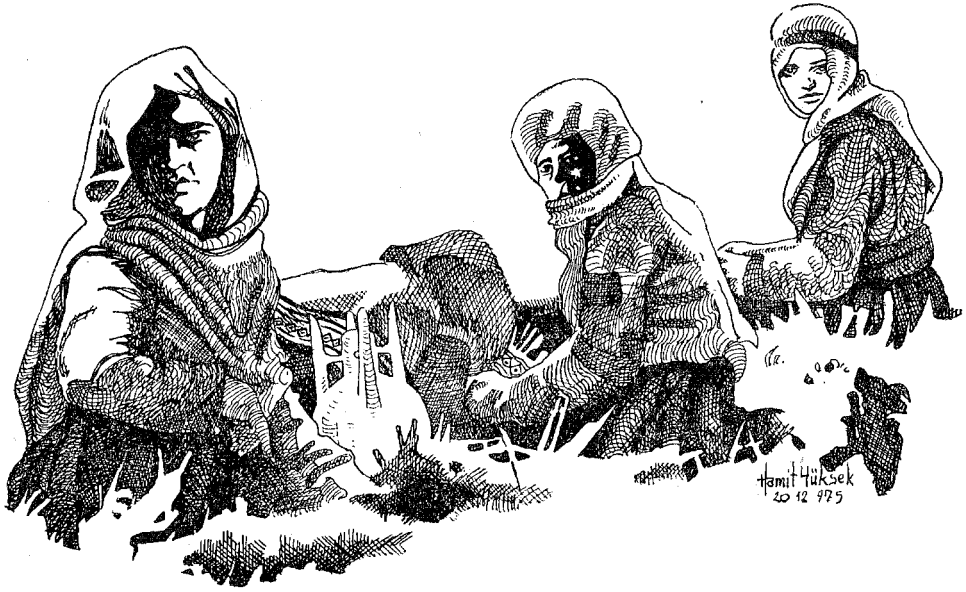
Çoban işini bitirince aldı kavalı eline. Çoban babası gibi üfledi yanık yanık.

Sürü bu kere de Çiçeksizdi.

Ama dağların eksilir mi Çiçeği?

Çiçeği için bir demet çiçek derledi. Kavalını üfleye üfleye karşı yamaca saran sürüye doğru yürüdü.

Sürü bitmeden sevda bitmezdi...

Desen : Hamit YÜKSEK

DOĞUM SANCISI

Zekeriya ERDİM

BÜLBÜL
BİR BAŞKA ÖTMEDE ŞİMDİ
BİR BAŞKA ÇIKMADA
DİLİNDEN NAĞMELER
HÜZNÜNDEN ESER YOK HAZANIN
OLA Kİ ALEME BAHARI MÜJDELER

ELLER
DUAYA AÇIK ŞİMDİ
NASIRLI ELLER
VE HAK'KA YÖNELİK
ŞÜKÜRLER
YAKARIŞLAR

ALINLAR
ISLAK VE YORGUN
ORTASINDA SABIRDAN

ÜÇ ASIRLIK
KIRIŞLAR

GÖZLER
PARLAK VE DURGUN
VE ÇEKİK PINARLARINDA
ŞAFAKLARDA DÖKÜLEN IŞIKLAR GİBİ
PIRIL PIRIL
YAŞLAR

GÖNÜLLER
TATLI BİR ACININ SARHOŞLUĞU İÇİNDE
DURACAK GİBİ
BELKİ YENİDEN KURULACAK
VE DUYULANLAR
ŞU DERİNDEN DERİNE GELEN SESLER
SON VURUŞLAR
SON HAYKIRIŞLAR

VE ŞİMDİ
AĞARMIŞ UFKA MIHLI
SONUÇTAN EMİN
BEKLEMEKTE
BAKIŞLAR

(FAKAT)
HAYIR HAYIR
HAZAN DEĞİL
AKŞAM DEĞİL UFUKTAKİ SARILIK
ECEL TERİ DEĞİL DÖKÜLENLER
ÖLÜM DEĞİL
ÖLÜM DEĞİL BEKLENEN AYRILIK
HAZANA VEDA
BAHARA GEÇİŞ
VE SON BEKLEYİŞ

TATLI BİR ISTIRAP
DOĞUM SANCISI
DOĞUM SANCISI ÇEKİLENLER

Geçen Sayıdan Devam

KADER - KISMET

M. Ali TAŞÇI

★★★

Dudu Kız, Dudu Kız'ın aşiretinden ve vatanın dört bucağından gelen üç yüz on altı kadın uğultuyla gümrüğün camlı bölmesinden çıktı. Dudu Kız'la kader arkadaşlarını ve diğer kadınları getiren bir sürü erkek yan beklemenin camlarından ileriye geçirilmedi. Rüyalarında bile şeklini doğru dürüst göremedikleri koskoca uçağa doğru, renk renk ve çeşit çeşit giysiler içinde fakat hepsi de müteredditve korkak, alay alay kadın, görevliler nezaretinde, bağrıla bağrıla götürüldüler. Hiç biri şaşkınlığından, garipliğinden, görmemişliğinden söylenenleri anlamıyor, duymuyordu. Ne olduğunu çözemedikleri bir kâbustu gördükleri ve onları ailelerinden uzaklara bağıra çağıra alıp kaçırıyorlardı. Öylesine kaçırıyorlardı ki, bir vuruşta paramparça olacak camların ardında kalan yakınları bile yardımlarına gelmiyorlardı, gelemiyorlardı. Üstelik kendilerini onlar getirip teslim etmişlerdi. Şimdi de camların ardlarında ağlıyorlardı. Ağlıyorlar ve götürülüşlerine seyirci kalıyorlardı.

Kapı kapandı. Hostesler kemerlerin nasıl bağlanacağını gösterdiler. Bağlayamayanlarınkini bağladılar. Uçak aniden sarsıldı. «Uyyy!», «Gidiyoruz anam!», «Havalanıyoruz bacım!», «Uçuyoruz!», «Evler kibrit kutusu gibi, adamlar karınca kadar kaldı kıuzz!» ve benzerî sözlerle herkes uzanabildiği kadar camlara uzandılar. Görebildikleri kadar aşağılara baktılar. Bütün kadınlar, hayretini, merakını ifade eden bir sürü sözü, dinlensin dinlenmesin kendi kendilerine konuşup rahatladılar. Uçağın camlarını kirlenmiş perde gibi kalın bir bulut kapatıp etrafı göstermez hale getirince kadınların intibak dönemi geçmiş oldu. Gürültü yavaş yavaş sönerken mahzun bir durgunluk uçağın içini doldurverdi. Sağdan soldan tek tük hıçkırıklar ve duâ mırıltıları yükseldi. Dakikalar ilerledikçe, herkesi birbirine benzeten kollektif hava çözülmeye yüz tuttu. Birbirlerine yakın oturanlar hasbihale başladılar. Muhabbetler koyulaştı. Geride bırakılanların acısıyla bütün sıkıntıların bohçası orta yere çözülüveriyordu. Ayrılığa dayanamayan yalnız ve şefkat mahrumu kadın yürekleri, arzulayıp da kavuşamadıkları binbir rüya ve emel manzarasıyla sarhoş, kendilerini anlayabilecek, hiç olmazsa kınamayacak bir yürek bulmanın rahatlığıyla bütün dertlerini bir bir sayıp dökÜyorlardı.

Dudu Kız mahzun, Dudu Kız durgun. Hep kulak kesilmiş dinliyor. Dinliyor ki neleri yok uçakta. Ardından: «Karnımız katıklı ekmeğe doymadı doğru dürüst bacım. Mecbur kaldık Alaman'a el attık.» Önünden: «Azıcık aşım, ağrısız başım demeyip yollara rüştük. Ne oldu, nasıl eyledik, ben ne deyim sen de bana bu işi. Aha şu sırtımdaki fistanla şalvar ölen komşu gelininden kalma. Hayır ettiler.» Konuştuğu: «Hey kızım hey! Para akıl öğretir, esvap yürüyüş. Bugün iğreti gider, yarın bir hoş dönersin. Ölü gelin şalvarını Alaman çöplüğünde bırakır, bacağına herif donu geçirir çıkar gelirsin. Vardı bizim köyde bir gelin. Sen bilmezsin ben bilirim. Pasaklı mı pasaklı. Geldiğinde kimse tanıyamadı. Saçlarını yaptırtmış, gözlerini kuş gözleri gibi yemyeşil sürmelemiş, dudaklarını kıpkırmızı boyatmış, kısa eteği giymiş, koluna çantayı, ayağına apartman topuğu geçirmiş. Biz de, bizim köye kız öğretmen geldi sandık. Süksesini yer göğ almadı pasaklının.» Yandan: «Elinde varsa, bey de sensin paşa da. Elinde yoksa halin harap. Girmediğimiz küp, boyamadığımız ip kalmadı. İki elle bir boğazı kapatamadık.» Yanındakinin arkadaşı: «Öyle anam bacım öyle. Elinde olursa ahbabın çok, elinde olmazsa acıyanın çok. Bu dünyanın ne tadı kaldı ne tuzu.» Az ileriden birisi öfkeli öfkeli: «Bizim herife beni Alaman'a gönder seni zengin edeyim dedim. Tersledi. O İzmir'de çalışmada şimdi. Geldiğimden habersiz. Her bir işi ondan saklı gizli yaptırdım. Alaman'a varınca mektubunu atacağım. Paraya boğarım onu. Evden kovacak hali yok ya. Ona kalsak daha sürüm sürüm sürünürdük. İsterse onu da istetirim Alaman'a.» Konuştuğu: «Aman kara gözlü bacıımm, sen pek iyi etmemişsin! Erkek kısmına güven olmaz. Pire için yorganı yakarlar. En iyisi mi madem böyle oldu, kendimize sahip olalım. Edebi dairesinde çalışalım.»

Dudu Kız hayalinden babasını, anasını, bacılarını, kardeşini karşısına aldı. Konuştu tek tek. Yeniden helâllaştı. Yeniden anlatamadığı taraflarıyla anlattı düşlerini. Keteninin ucuyla yaşlarını silen anasının hayali çakılıp kaldı karşısında. Gözyaşların dinecek, yüzün gülecek anam diyecek oldu. Umutlu yarınlarına korkulu düşünceler, şüpheler üşüştü. Zaman ılık ılık geçiyor, korkular geçmiyordu.

Hostesler gülüşmekten yıkılacak hale gelmişlerdi. Her biri, görgüsüz, tü kaka gördükleri yolcuların acaipliklerini anlata anlata bitiremiyorlardı. Hostes Birsen:

— Aysun'cuğum, Pilot Kadri Bey'den yüksekliği öğren de şu gariplere söyle. Onların akıllarında yolculuktan ancak bu yükseklik kalır.

Biraz sonra Hostes Aysun yolculara yüksekliği anons ediyordu:

— Dikkat, dikkat! Sayın yolcularımız, şu an on bin metrenin üzerinden uçuyoruz. Mersi!

— Kaç metreden geçiyor muşuz, on bin mi?

— On binden fazla diyor.

— Ne kadar tutar ki? Benim avluya astığım çamaşır ipine bakkal yirmi metre de-

mişti. Şimdi kaç çamaşır ipi yüksekteyiz bacım?

— Ha yedi sekiz minare boyu vardır kardaş.

— Daha mı fazla yoksa? Ne yer görünüyor, ne gök?

— Görünür mü canım, altımız da bulut üstümüz de bulut. En çok olsa on minaredir.

Kadınlar on bin metrenin nerden nereye tuttuğunu mahallî ölçülerle tespit ederlerken, artık kendisinin de olduğunu göstermek isteyen biraz geçkince gök görmedik bir kadın arkalarından:

— Hostes hanım!

Hostes bu çağırışı duymadı.

— Hostes hanım!

— .....

Diğer kadınlar çağıran kadına baktılar. Dediğinin duyulmamasından öfkeli:

— Kolları cılbak kız! Şapkalı!

— Bana mı dediniz efendim?

— Sana dedim ya kızım.

— Buyrun, ne istemiştiniz?

— Al şu parayı da bana bir gazoz getir.

★★★

— Peeter, senin fabrikadan eve gönderdiğin Türko Duu-du ne yapıyor?

— Göbek atıyor.

— Ayy, yoksa, dansöz?

— Evet evet dansöz. Her gece bana göbek atıyor. Ben de Şark korsanları gibi keyif çatıyorum.

— Türk dansları mı yapıyor?

— Hayır Fin dansları yapıyor.

— Demek uysallaştı.

— Hem de nasıl! Fırsat bulsa kafamı koparacak kadar.

— Pekâlâ kim öğretti?

— Annesi. Onu da getirttim Türkiye'den.

— Duu-du, dans, derebeyi!

— Bak Ursula, Duu-du değil, Du-du.

— Dıı-dı!

— Du-du!

— Her neyse anladık.

— Dans değil göbek atma. Derebeyi değil, korsan!

— Dedikleri doğru mu Eva?

— Ağabeyimin hayali pek geniştir.

— Oyun bozanlık ediyorsun Eva.

— Sen oyun oynayacak kadar zeki değilsin fakat Ursula bu derme çatma yalanı farkedemeyecek kadar saf. Zaten saflığının kurbanı. Sen beni eğlenceye götür, sonra da, haydi gene söyletme beni. Ursula'nın yerinde olsam, yaptığın kabalığı hiç bir zaman affetmezdim.

— Ben de kardeşim Eva'nın yeni model bir araba ve otuz bin mark için bu derece üzülüp ufak tefek kombinezonlara girişebileceğini tahmin etmezdim. Araban yeni olmayınca, cebinde yeteri kadar mark bulunmayınca Max'cığın yüzüne bakmıyor mu yoksa?

— Hah hah ha! Ben de ağabeyim acaba, Goethe'nin hiç ismi duyulmamış bir eserini mi oynuyor sanmıştım. Eğer sahneye falan çıkmak istersen tavsiye edeyim, deterjan fabrikası sahibi rolünü al. En güzel onu yapabilirsin ancak. Zira beş yıldır uğraşıyorsun yine de iğreti duruyor üzerinde. Babam mezarından kalkıp da patronluğunu görse fabrikayı yakıp da öyle girerdi mezarına.

— İşte Ursula, bizim küçük Eva'nın arasıra böyle kaprisleri tutar.

— Evet, küçük Eva'nın arasıra böyle kaprisleri tutar. Fakat Sayın Peter'in bir senedir uğraştığı halde Dudu'ya elini bile değdiremeyince tutulduğu kapris kadar değil. Haydi uzun zamandır bize uğramadığı için Ursula'yı kandırabilirsin. İster misin Hans'a da soralım dediklerini?

— Soralım! Aslında Hans'ın sevgili arkadaşının yardımına koşmayıp seninle beni bunca zaman uğraştırması hata. Halbuki ben her zaman onun yardımına koşarım. Evet Hans, lütfen söyler misin Dudu'ya göbek atmasını öğrettiğimi.

— Söyle Hans, Türk kızlarının en oynağının bizim manastırdakilerden daha mazbut olduğunu söyle.

— Seni böyle konuşmaktan menederim Eva!

— Ağabeyinle aynı fikirdeyim Eva!

— Hıristiyanlık damarınız tutmasın canım. Ben sizi gayet iyi bilirim. Siz darda kalsanız kız kurusuna dönmüş bir rahibeye bile fit olursunuz. Peter'in deterjan fabrikasıyla

Hans'ın iplik fabrikası olmasa, yani cebinizde bir mark bulunmasa arabanızda bir tek kız bulunmazdı. Kim bakar yüzünüze? Döküntü gibisiniz ikiniz de. Erkek döküntüleri!

— Şimdi sana erkek arkadaşımızsın gibi yaptıklarımızı mı anlatalım, erkek döküntüsü olmadığımızı ispatlamak için yani.

— Anlatmanıza lüzum yok abi. Ben her şeyi biliyorum. Sizin bayramınız Cermen İmparatorluğu'nun köleleri yabancı işçiler getirilince başladı. Sahiplendiğiniz her yabancı kadınla onun ülkesini fethedip Kayzer Wilhem'in dizi dibine sermiş gibi gururlanıyorsunuz. Kilise külâhına bıraktığınız paranın yarısına ülke fetheden korkusuz şövalyeler! Şimdi söyleyiniz Hans, ağabeyim hangi zaferi kazandı?

— Geçen müzik festivalinde,

— Anladım, anladım! Geçen müzik festivaline sen Cemile'yi abim de Dudu'yu götürdünüz. Şimdi birbirinizin yalancı şahitliğiyle bize kur yapacaksınız. Sizin Türk lokumları pek dişlerinize göre değil. Beyler, sizlerle patron patrona bir iş görüşelim mi? Yeni model bir araba, otuz bin mark, dağlık bir yerde bir seneliğine kiralanmış bir köşk ve vereceğim partilerin masrafını çekersiniz; Dudu'yla Cemile'yi de hizmetime gönderirsiniz, en geç bir ay sonra emrinize hazırdırlar. Bu iş size en azından altmış bine patlasa da bir senelik keyif için pek fazla sayılmaz. Zira her gelişinizde köşkte sizi Max'la ben ağırlayacağım. Onlar daima köşkte kalacaklar ve dışarı çıkarılmayacaklar.

— Hah hah hah ha!

— Hah hah hah ha!

— Evet beyler, düşününüz ve bu akşama çekleri hazırlayınız. Şimdilik biz Ursula'yla geçiyoruz. Sizler erkek erkeğe, bizler de kadın kadına problemlerimizi halledelim. Var mı bir diyeceği olan.

— Var Eva. Diyeceğimiz var fırsat düşkünü kız kardeş.

— Siz de ağabeyimin söylemek istediğini mi söylemek istiyorsunuz Hans?

— Kurnaz kızsın Eva.

— Demek çok acelecisiniz. Sizi çapkınlar sizi.

— Evet çok aceleciyiz Eva. Yalnız senin altmış bine hesapladığın işi beğenmediğin patronlar altı bine yaptılar.

— Yalnız başınıza?

— Beş yüz kişiyle değil herhalde?

— Dünyada inanmam.

— Yine de pek yalnız sayılmayız. Önemsiz birisi de yardım etti canım.

— Kim?

— Senin az önce yapmak istediğini meslek haline getirmiş birisi.

— Tahmin etmeliydim. Maria değil mi? Şeytan Maria! Hem de nasıl yaptığınızı görmüş gibi söyleyeyim mi?

— Hah hah hah ha! İstersen söyleme kendine kalsın. Kurnaz Eva!

— Festivalde tesadüfen karşılaştınız. Maria sizi evine davet etti. Sonrası ilâç hikâyesi. Canavarsınız!

— Hah hah hah ha! Evet canavarız, işini bilen canavar.

— Pekâlâ Maria'nın randevü evine ne zaman teslim edeceksiniz kızları?

— Senin maharetine bağlı.

— Neler saçmalıyorsunuz siz kuzum?

— Çok istedin de seninle biraz alay edelim dedik biz de. Yani istersek bu işi böyle de yapabiliriz demek istedik. Şimdi söyle bakalım, Hans'la ikimiz sana bir araba alıyoruz. Ben de senin harçlığını ayda beşyüz mark artıracağım. Max'ı da gece gündüz, ne zaman istersen eve getirmene hiç seslenmeyeceğim.

— Ohh!.. Bir şartım var ama.

— Neymiş?

— Onlarla gerçekten evlenecekmişsiniz gibi davranacaksınız.

— Bütün şartların böyle olsun Eva!

— Kolay bir şey değil bu. Şüphelendirmemek lâzım. Şunu söyleyebilirim ki Türk kadınları için en geçerli metod, acemi âşık metodudur. İşiniz bittikten sonra da hor kullanacaksınız, hakaret edeceksiniz arasıra. Gururuna yediremeyip kendiliğinden terkedecek sizi.

— Benim de bir şartım var beyler.

— Seni ben memnun edeceğim Ursula. Bana güvenebilirsin. Kadınlara, erkeklerle olduğum gibi tüccarca değil, cömertçe davranırım.

— Üzerinde pazarlık yaptığınız kadın değil mi?

— Kadın ama adları Dudu - Cemile; Ursula değil, Eva değil, Ruth değil, Barbara, Marlene değil!..

— Ya kanun?

— Kimsesizler kör olur. Sahipsizler kanunları göremezler. Kanun da onları görmez. Kanunlar, evet kanunlar örümcek ağları gibidir. Kuvvetli sinekler delip geçerler, zayıflar takılıp kalırlar. Söylesenize beyler haksız mıyım?

★★★

Dudu Kız, iki kolundaki iki bebekten hangisine bakacağını şaşırmış, omuzları yorgunluktan düşmüş, belleri çatlıyordu. Gelecekleri-nin ne olacağını bir türlü bilemediği iki can vardı kollarında. Şimdi ikisi de ana kokusuyla sükûn içinde, ana kollarında rahat uyuyordu. Peter'le Eva küçülmüşler, kollarının arasına girivermişlerdi. Dudu Kız, gözleri kızarmış, benzi solmuş, kalbi acılarla tortulaşmış, her şeyin mânâsını kaybettiren bir azap içerisinde boğulup gidiyordu. Ya Peter cayarsa? Yıkıverirse dünyasını.

Oğlanın adını Kader, kızınkini Kısmet koymuştu. Gözleri, alnı, çenesiyle Peter'in hınk deyip burnundan düşmüş Kader; kaşları, burnu, şakaklarıyla Eva'dan elma yarısı gibi ayrılmış Kısmet; bu iki küçük sabi, bu iki küçük günahsız, Dudu Kız'ın en güzel ümitlerinin beklenmeyen iki meyvesiydi. Sanki, az sonra acı dolu bir hayata yalnız ve kimsesiz başlayacaklardı. Anaları Dudu Kız'ın yaklaştıkça günahını daha yakından görür gibi tiksintiye düşüp doğru dürüst koklayamadığı bu iki yavru, ana kokusuna hasret yabancıların kollarına kalacaklardı. Canını onlarla bırakacak ve acıları sırtlayıp gidecekmiş gibi geliyordu Dudu Kız'a. Birazdan gümrük kapıları açılacak. Bekleme salonundaki bütün yolcular gümrük bölümüne geçecek. En geç dört saat sonra evde. Peter çok sevinirdi. Hemen evlenmeleri gerekti. Mutlaka evlenmeliydiler.

— Aaaa!.. Ahmet Amca şu sizin Dudu Kız değil mi?

— Hangisi?

— Yanı sepetli canım.

— Hangi yanı sepetli?

— Kucağı çocuklu.

— Ne kadar da benziyor.

— Benziyor değil, o.

— Soralım bakalım o mu?

Yaklaştılar.

— Kıızz, ne arıyorsun burda?

— Ba-ba-ba-baba, sen ne arıyorsun burda? Hiç beklemiyordum.

— Biz mi? Saliha da Alaman'a gidiyor. Babası hasta olduğu için ben getiriverdim. Bu çocuklar ne böyle? Kimin bunlar?

— Hi-i-i-iç! Benim değil.

— Kimin öyleyse?

— Başkasının.

— Başkası kim?

— Başkasının.

— Canım başkasının adı olur, kimin?

— Aman baba, adını söylesem bilecek misin sanki?

— Tanıdığımdan değil, öğrenmek istediğimden sordum. Bu çocuklar senin kucağında ne arıyor?

— Bana bıraktı.

— Kendi nerde?

— Gelecek şimdi.

— Nereye gittı?

— Gelecek şimdi.

— Burada ne arıyorsun?

— Çocuklara bakıyorum.

— Köye niye gelmedin?

— Gelemedim.

— İyi öyleyse beraber gideriz.

— Gidemem.

— Aman Ahmet Amca, kızın benzi sapsarı kesildi. Soluk alsın biraz.

— Saliha karışma sen.

— Bayılacak kız.

— Sen sus dedim.

— Ben susayım ya, onun konuşacak hali yok.

— Ohh! Şükür rahatladım. Sağol Saliha. Epey bunalmıştım. Sizi birden karşımda görünce heyecanımdan kalbim durayazdı. Bırak sorsun, geçti artık. Buyur baba?

— Köye niye gelmedin?

— Bak baba, ben baştan anlatayım, sen dinle. Böyle peşpeşe soru sorma.

— Anlat.

— Beraber çalıştığımız İstanbul'lu bir

kadın vardı. Doğumu epey yaklaşmıştı. Doğumunu orada yapacaktı. Tam doğum gününe bir gün kaldı, kadının annesi trafik kazasından zekerata binmiş, kızım diye sayıklamaya başlamış. Kadına telgraf geldi. Doktorlar göndermez. Kadın gelmek ister. Göndermezseniz kendimi öldürürüm der. Mecbur kaldılar göndermeye. Kadın, benimle arkadaş olduğu için bana ölüler gibi yalvardı. «Her masrafını ben çekerim, benimle beraber sen de gel.» dedi. Seninle hemşire gönderirler, yalnız bırakmazlar dedimse de: «Olmaz, onlar çok pahalı olur. Ben seni isterim.» dedi. Beş günlük izin alabildik ancak iş yerinden. Halbuki bugün yedinci gün. Yarından sonra işbaşı etmezsek istifa etmiş sayılıyoruz. Zaten anlaşması bitenleri geri gönderiyorlar, bizi de hemen geri gönderirler. Onun için bu akşam uçakla geçiyorduk. Dört günün içinde ben, köye nasıl gideyim geleyim söylesenize? Geldiğimi de yazmadım ki, üzülmenizi istemedim. Şimdi de kadın pasaportunu evde unutmuş. Uçağın kalkması yaklaştı. Taksi tutup getirmeye gitti. Çocukları bana bıraktı, hemen o da ya gelmiştir, ya da gelmek üzeredir.

— Gelmek üzere ya bacım, bak kapılar açıldı. Ne zaman gelecek daha?

— Dudu?

— Buyur baba!

— Ben seni Alamanya'ya yollamayacağım. Yeter çalıştığın bu iş burda bitsin.

— Olan biteni bilmiyorsun da böyle diyorsun baba.

— Olan bitenin canı cehenneme. Yüreğime ateş düştü. İçimi bir sıkıntı bastı. Ben kızımı bir buldum, bir daha bırakır mıyım? Öküzü öldürüyorum, ortaklık burda bitsin artık.

— Almanya'ya gitmezsem kaç lira zararımız oluyor biliyor musun?

— Kaç lira olursa olsun.

— İş bildiğin gibi değil baba?

— Kız bunun bilmeyecek nesi var? Çalışırsan paranı alırsın, çalışmazsan almazsın. Zararı da bu, kârı da bu bunun.

— Yok baba yok! İşler senin bildiğin gibi olsa, ben daha senin demene fırsat komadan gidelim köye derdim. Bir kere her ay bizden beş yüz mark kesiyorlar. Yirmi altı ayda on üç bin mark eder mi? Şimdi orada da iş sıkıntısı var. Alaman, anlaşması bitenlerin dışında bitmeyenlerden de isteyenlerin tazminatını ödeyip gönderiyor. Kaç lira tazminat biliyor musun?

— Kaç lira?

— Yüz elli bin lira. Gitmezsek bizim en azından iki yüz bin lira zararımız olacak. Bak üçüncü seneye girdim daha yüz elli bin lira kazanamadım. Tam kârımızın olacağı yerden dön diyorsun adama.

— Bırak gitsin Ahmet Amca, şu kadar alnınızın teriyle kazandığınız parayı gâvurlara mı bırakacaksınız?

— Herkes gümrüğe geçti baba, n'apıyorsun? İki yüz bine ihtiyacın yoksa gitmeyeyim.

— Yok! Gitme!

— Amaaann!.. Cahilliğin böylesini de ilk görüyorum. Adam göz göre göre parasını kıra atar mı? Saliha bari sen bir şey söyle babama. Ben de şu canı çıkasıca kadın ne gelmedi bir bakayım. Yüreğin yufka olursa yollarda rezil olursun böyle. Bir enikleyecek karı peşine taktı bizi de az daha iki yüz bin liradan edecek.

Dudu Kız, sepete çocukları koydu yürüdü. Saliha'yla babası kaldılar. «Canı çıkasıca kadın!» Bu söz nerden de diline gelivermişti. «Canı çıkasıca kadın!» Kendisinden başka canı çıkacak bir kadın var mıydı orta yerde. Artık bu tene bu can yük geliyordu. Ölünceye kadar Almanya'da kalsa kalamaz, değil kalmak gidebilmek bile şüpheliydi. Babası bileğine yapışır, göndermem derse ne yapardı? Evet, gitmek bile şüpheliydi. Köye hiç dönemezdi. İki canla, daha doğrusu iki piçle bir kadın nasıl, nerede yaşardı. Sonu ne olurdu? Böyle bir hayatı ne kadar sürdürebilirdi? Köy bu işe ne derdi? Anası çok ağlar mıydı? Evvelden ağladıkça: «Çok ağlattın beni ömrü çok olsun.» derdi. Şimdi de: «Çok ağlattın bizi gözün kör olsun namussuz!» demez miydi? Satı Gelin, babası, kardeşleri el yüzüne nasıl bakardı? Dudu Kız denilince namussuz bir kadın akla gelecekti. Ya ölse? Ölse birkaç gün acırlar, unuturlardı? Kader - Kısmet n'olacaktı? Onları da öldürse? Suçları

ne? Ana yavrusunu öldürebilir mi? Vakit azalıyor. Çare, bir çare bulmalı. Allah kahretsin. Nerden de çıkıp geldi babasıgil. Halbuki ne güzel planlamıştı her şeyi.

Peter, ah canı çıkasıca Peter! Dur, eveeett! Canı çıkacak birisi varsa, mutlaka Peter olmalıydı. Ya Eva? Onun da! Neden onlar değil de kendi? Bütün bunları başına getiren onlar değil miydi? Ölüler gibi yalvarmıştı Peter. «Bak bütün Türkler ailelerini, çoluğunu çocuğunu Alamanya'ya getiriyor. Köyden babangili de getiririz buraya. Ha orası ha burası. Canın istediği zaman gezmeye gidersin babanlarla. İstediğin kadar kalırsın Türkiye'de. Bak artık uçaklar, trenler, otobüsler, taksiler, her vasıta var. Uzaklığın ehemmiyeti kalmadı. N'asolsa evlenecek değil misin? Eva da, annem de seni çok seviyor.» Annemlere sorayım demişti Dudu Kız. Peter itiraz etmişti: «Olmaz Dudu! Sürpriz yapalım onlara. Belki evlenmemizi istemeyebilirler.» İstemezlerse buraya nasıl getireceğiz onları, diye sormuştu Dudu. Peter:

— İstersen şimdi nişanlanalım. Evleneceğimiz vakit bildiririz onlara.

— Yine de evlenmemiz mümkün değil Peter.

— Niçin?

— Sen Müslüman değilsin ki.

— N'olacak?

— Müslüman olman gerek.

— Annem katiyyen kabul etmez bu işi.

— Sen Müslüman olmazsan bizimkiler hiç kabul etmezler.

— Eva ne der sonra?

— Bilmem, sen bilirsin.

— Eva'ya falan sorayım razı olurlarsa evleniriz.

— Bir de şey var Peter.

— Ney?

— Şey!

— Ney?

— Evleneceğimize yakın söylerim ben.

— Hah hah ha! Anladım Dudu, anladım. Sünnet değil mi? Büyük babam Birinci Dünya Savaşında, Enverland'da sizin ordularınızın başında subaydı. Ordan görmüş, babamı da, beni de sünnet ettirmişti.

Sonra, her şeyin bittiği akşamı hatırladı. Peter bütün yalancılığıyla, vahşiliğiyle gözünün önüne geldi. «Hayvan, biraz daha sabredemedin. Başımıza iş açacaksın sen. Ben ne güzel kızı kandırıyordum. Ya tozu çok karıştırdıysan? Ya sonra kürtaja razı olmazsa? Ya şikâyet ederse?» diye Eva'nın yılan ıslığı gibi sesini; Peter'in, «Ben kuvvetli sineğim Eva! Listesinde en az yabancı kadın olan Alman erkeğinin benim olmamı mı istiyorsun?» dediğini hatırladı. Uyanmak, karşı koymak, kaçmak istedi. Göz kapakları hafiften aralandı, teknar kapandı. Her şey karanlığa gömülüp gitti.

«Bak Dudu, seninle mutlaka evleneceğim. İsteseydim şimdiye kadar Maria'nın kızları arasında olurdun. İsteseydim, zorla kürtajını da yaptırırdım. Her şeyin senin gönlünce olmasını arzuladım. Senin burada doğum yapmana imkân yok. Doktor falan temin ederim. Ama en kötü ihtimali düşünmeliyiz. Sen doğum esnasında ölürsen, ben uzun yıllar hapisten kurtulamam. Hem evli değiliz, hem de katil durumuna düşerim. Al şu beş bin markı. Doğumunu Türkiye'de yap gel, evlenelim.» demişti Peter. Bütün olan biten, düşünmeye fırsat bırakmadan yıldırım hızıyla Dudu Kız'ın hayalinden geçiyordu. Saatine baktı, uçağın kalkmasına on beş dakika vardı. Gümrük bitmek üzereydi. Yarabbi, Kader - Kısmet'i n'olacaktı. Ah Peter, eğer benimle evlenme, seni de Eva'yı da sağ bırakırsam bana da Dudu Kız demesinler. Ama yavrularımı ne yapacağım? Son dakikaların içindeyim. Acele etmeliyim. Bu meydan da onlar ve ben, birimiz fazlayız. Ne yapmalı? Ne yapmalı Allah'ım? Nedir bu felâket?

Gözleri parladı Dudu Kız'ın birden. Sonra yumdu gözlerini. İki damla yaş süzüldü yanaklarından. Istırapla gerili yüzü, acıyla rahatladı. Etrafına bakındı. Körsen, az işlek yan binayı gözüne kestirdi. Koştu. Uzun uzun boruların ve direklerin bulunduğu, oldukça sessiz ve sakin, sıcak bir yerdi. Karşı duvarın dibine sepeti, yüreğinin zarı titreyerek bıraktı. Çantasını açtı. Kâğıt aradı. El kadar bir kâğıt yoktu çantasında, babasından gelen mektuptan başka. Hemen zarfın kapaklarını yapışkanlarından ayırdı. İç kısmına alelacele şu satırları yazdı:

«Ey bu çocukları bulan Allah'ın kulu!

«Allah'ını ve anneni seviyorsan, bu mektupla beraber bırakacağım paranın bir kısmını hediyem olarak al ve geri kalanını da çocuklarla beraber polise teslim et. Yazacağım adresime göndersinler. Her türlü masrafı karşılayacağım. Anneyim, zor durumdayım. Allah kimseyi benim durumuma düşürmesin. Oğlan'ın adı Kader, kızın adı Kısmet'tir. Kader - Kısmet, önce Allah'a, sonra sana, sonra da devlete emanettir.

«Yavrularını yüreği paramparça koyup giden annesi.»

Eğilip öptü ikisini de Dudu Kız. Kokladı. Çekti tâ içine kokularını. Ciğerlerini doldurdu kokularıyla. Çantasından çıkardığı bir avuç parayı zarfla beraber iki kat dürdü. Görünecek şekilde bezlerinin ucuna sıkıştırdı. Saatine baktı. Koşa koşa ancak yetişebilirdi. Gözleri yaşlı seyirtti. «Babama, kadın pasaportunu unutmamış, düşürmüş, kaybetmiş. Gelip çocuklarını götürdü. Başka uçakla gelecek o derim. Göndermezse bile zorla giderim.» diye düşünüyordu ki gözleri karardı. Alnının ortasından bir ağırlık bütün vücuduna yayıldı. Kolları buz gibi beton direği sardı. Dizleri büküldü Dudu Kız'ın. Boylu boyunca yere düştü. Kader'le Kısmet, duvar dibinden ağlaşmaya başladılar. Dudu Kız, doğrulmak, hiç olmazsa sürünerek varabilmek istedi yavrularına. Kollarını bile uzatamadı. Katıldı kaldı...

★★★

Memurlar gümrük geçişini kapatmak üzereydiler, Dudu Kız gelmedi bir türlü. Saliha:

— Benim yapabileceğim bir şey var mı Ahmet Amca? Müsaade edersen ben tayyareyi kaçırmayayım. Dudu Kız yetişirse beraber gideriz.

— Geç kızım, gelirse beraber gidersiniz.

— Ver elini öpeyim Ahmet Amca. Hakkını helâl et.

— Helâl olsun kızım. Güle güle!

Saliha kapıdan bavulunu sürüyerek kayboldu. Dudu Kız'ın babası çöktü bankın üstüne. «Terketti beni Dudu'm. Bırakıp gitti beni. Anlamıştım, o çocuklar onundu. Kaçtı benden. Nerelere gitmiştir? Nasıl bulurum onu? Ah yavrum! Kadersizim, kadersizim...» dedi. Ağladı. Ağladı... Yolcuları uğurlamaya gelenlerden az önce Saliha'yla onu beraber görenler, yolcu ettiği kızının ardından ağlayan yanık yürekli bir baba sandılar.

Uçak gitti. Dudu Kız'ın babası, başına gelen çilenin yasına gark olmuşken hoparlörler iki cümle anons ettiler:

— Hava limanımızın ısıtma teşkilâtlarının bulunduğu yan binasında, iki küçük bebek ve anneleri bulunmuştur. Tanıyanların emniyet âmirliğine uğramaları rica olunur.

«Şükürler olsun Allah'ım! Şükürler olsun kızıma kavuştum.» dedi Dudu Kız'ın babası. Delicesine koştu.

★★★

— İşte böyle yavrum. Dudu Kız, senin gibi aramızda otururdu. İçimizden Birisi'ydi. Ona çok acıdık. Sevgimiz kalmadı şimdi. Soğuduk ondan. İnsan istese de unutamıyor. Destan gibi bir iş oldu bizimkisi. Ardından iki sahi kaldı: Kader - Kısmet. Bak avluda komşu çocuklarıyla oynaşıyorlar. Mahkeme onları bize verdi. Babalarına da ora parasıyla, ora parası bizimkinden fazla ya; işte ora parasıyla bizim için iki yüz bin lira para cezası kesti. Ayrıca her ay bakım paraları da geliyor. Avlumuza daha bir çift öküz pislememişti. Bir boyundurukta iki öküz koşmamıştık daha. Bak işte bu biçer, motor, tarlalar, bir de koyun sürüsü Kader'le Kısmet'in. Onların parasıyla aldı dedeleri. Babalarının mirasçıları da olmuşlar. On sekiz yaşlarına basınca ikisi de ister Alamanya'ya gidecekler, isterse burada kalacaklar. Arzularına bağlı. Senin de başını ağrıttık ya!

— Estağfurullah!

— Keşke Dudu Kızı, acımızdan ölsek de hiç göndermeseydik. Dağda bir çobanın helâli olup çürüse de hiç gitmeseydi. Dünyayı da sana verseler, gözün yerde gezdikten sonra hiç kıymeti kalmıyor yavrum.

— Sağlık olsun!

— Zaten insanın elinden sağlık olsun demekten başka ne geliyor ki?

Folklor araştırması için gittiğim bir köyde misafiri olduğum Satı Gelin, dilinin döndüğü kadar, başından geçenleri anlattı. Ben de İçimizden Birisi'ne hikâye ettim. Her ne kadar sürç-ü kalem ettik ise affola...

Edebiyat ve toplum münasebetleri açısından son dönemi eleştiren, şiirimizin büyük ismi Yahya Kemal Beyatlı'nın «Sade Bir Görüş» başlıklı makalesini sizlere sunuyoruz. Yazıyı sizin de ilgiyle okuyacağınızı umuyoruz.

SADE BİR GÖRÜŞ (*)

YAHYA KEMAL BEYATLI

Bir na'ş nasıl yavaş yavaş solar, çürür, lime lime olur, bir kemik çerçevesi kalırsa, Türk şiirinin de öyle, önce ruhu çekildi, sonra yavaş yavaş lisanı çürüdü. Vezni bozuldu, âhengi çetrefilleşti. Nihayet kuru bir iskeleti kaldı. Senelerdir en usta sanatkârlar bu iskeleti diriltemiyor. İnkıraz devirlerinin başlıca farikasıdır; bir edebiyat ölürse, lûgat, vezin, sarf, nahiv hevesleri ortalığı sarar. Binlerce şair ürer. Tıpkı bir na'şın ruh öldüğü zaman, bir vücutken; çürüdükten sonra, bir kurt mahşeri kesildiği gibi.

Bir asırdan beri, şiirimizi, bir kül olarak göz önüne getirince bu misal canlanmaz mı? Bu merhalenin ilk kısmında, Türk şiiri kansız, cansız, dermansız, ihtiyardır. Eski mazmunları darbı mesel diye söyler. Eski âhenkleri mırıldanır. Eski hisleri, eski kalıbından çıkarır, yeni kalıpta, bir daha döker. Sonra Teceddüd dediğimiz senelerine girince, o dermansız ruh bile çekilir, na'şı dökülmeye yüz tutar. Önce eski manzumelerin çok muin şekilleri zail olur. Yeni çeşit, lâkin gayri muîn manzume şekilleri türer. Bu inhilâl vezne dayanır. Derken vezinler sökülür, mısradan mısraa geçişte, heva ve heveslere tâbi müstezatlarda da kalmaz, serbest nazma kadar çözülüp gider. O da olmaz, hece veznine heveslenir. En sonra hece vezninin halk

türkülerindeki şekillerine sevdalanır.

Gövdenin bu çürüyüşündeki seyre dikkat etmek, bütün hakikati oldukça vüzuhla anlatır. Bu gövdenin ruhu olsa idi, hiç böyle çürür müydü?

★

Eski Türk cemiyeti kılığı ve kıyafetiyle, düşünüş ve yaşayışıyla, zevk ve şevkiyle ortadan kalktıktan sonra türeyen yazılara, muasırlar «yeni edebiyat» diyorlar. Bu devrenin, vakıa her inkıraz devrinde görüldüğü gibi, çok kudretli birkaç şahsiyeti var. Lâkin eserleri sırf şahsîdir. Umumî bir görüşle bütün edebiyata bakılsa demin bahsi geçen na'ş görülür.

Bu na'ş «yeni edebiyat» devrinden evvel, bir vücuttu. O vücudun bir ruhu vardı. O ruh bütün bir cemiyetti. İki şair bu cemiyetin ruhunu; biri inşadla, biri kahve peykelerinde sazla, tekrar o cemiyete terennüm ediyordu. Söylenenlerle dinleyenler bir nevidendiler.

Şair bütün öteki sanatlara bağlıydı. Divanını yazıp bitirdikten sonra hattata veriyordu. Hattat o divandan, talik hattının son kıvraklığıyla bir sanat eseri daha yaratıyordu. Mücellit deriden, sahtiyandan, temasın bir hazzına daha misal gösteriyordu. Müzehhip, gözleri, arapkâri çizginin oyunlarıyla, zevkiyle bir daha kamaştırıyordu.

Şairin divanındaki şarkıları bestekâr birer makamdan besteliyor, Boğaziçi yalılarını, Rumeli ve Anadolu'nun konaklarını neş'eden, hüzünden mest ediyordu. Gazellerini hanende, Kâğıthane'nin ve Osmanlı Ülkesinin Budin'den Mısır'a kadar semasına yükseltiyordu. Na'tlerini, na'than, mevlütlerde okurken, bütün bir ümmet zevkinden «Allah!» ve «Ya Muhammed!» nidasıyla kubbeleri inletiyordu.

Şaire, mimar, camilerinin, mescitlerinin, saraylarının, hanlarının, medreselerinin, çeşmelerinin, şadırvanlarının cephelerinde bir yer ayırıyordu. Taşçı kitabe taşını kesiyor, hattat kitabeyi yazıyor, hakkâk oyuyordu.

Şair millî hayatın şahidi mevkiindeydi. Padişahtan serdara kadar bütün şahsiyetleri o yaşatıyordu. Nef'î diyor ki, «Sultan Süleyman'ın namını haşre dek yaşatan Bâki'nin sözündeki âb-ı hayattır.» Nâima ise, İbşir Paşa'yı, bütün bayağılığıyla tasvir ettikten sonra, hakkında hiç bir kaside yazılmadığını, mühim bir farika olarak kaydediyor. Hasılı şair, bütün sanatlara, bütün hissiyata böyle bağlarla bağlı ve o cemiyetin timsali idi. Şairin aletleri, usulleri, lisanı, zevki birdi ve her yerde aynı seviyeye hitap ediyordu. Tesalya Yenişehir'indeki şairin gazelini, Diyarbekir konaklarında; Urfa'lı şairin kasidesini Bosna Saray konaklarında okuyor, anlıyor, coşuyorlardı. Havas tabakasının şiiri böyle olduğu gibi, halk tabakasında da böyleydi. Anadolu âşıkları Rumeli, Rumeli âşıkları Anadolu'yu sazlarıyla şehir şehir, çarşı çarşı dolaşıyor; o kadar geniş bir ülkede ruhları destanlarla, koşmalarla, semaîlerle birbirine bağlıyorlardı.

Bu cemiyet coşkun, taşkın, bütün mânâsıyla yaşıyordu. Onun için şiiri de içerden dışarıya bir atılıştır. Zahit hayata sataştığı için zahitlere söver, felek bu hayata kastettiği için feleğe bağırır. Güzelliği görmekten, çirkinliğe bakıp da iğrenmeye vakit bulamaz. Sevmekten nefret edilecek şeyleri göremez. Bu şiirde aşk, bugünkülerin anladığı gibi, bir çehreye alâka mânâsında değil, bir ummandır. Fuzuli gibi, sevdiğini, sevdiğinden istediğini, sevdiği sorsa ne söyleyeceğini bilmez. Nedim, durup dinlenmeden laubali bir meşreple sever. Galip Dede aşkı öyle bir cezbede duyar ki, gözleri kamaşır:

Bir şûlesi var ki şem-i cânın,
Fanusuna sığmaz asumânın.

Aşk, ruhun yanıklığı ve uzun bir susmak olduğu için bütün o şairler şiirlerinde cemin şarap küplerini devirirler. Muttasıl kadehler doldururlar, bir türlü kanmazlar. İşte bu cemiyet

DOĞUDAN BATIYA

Necati KIRIŞ

Kopsun kasırgalar, çöksün bulutlar
Gözler bize mıhlı, bizde umutlar
Her çağım bahtiyar bu çağda kan var
Esaret vicdanı zorlaya gelir.

Fersah fersah koptun mahzun Türkistan
Biz olduk kahrolan biz olduk yanan
Bizdik meydanlara kefenle varan
Şimdi meltemlerin ağlaya gelir.

Ruhuma işleyen aşkın emeli
Fışkırsın volkanca zaferin yeli
Beynimi dişleyen zalimin eli
Masumlar şerefle çağlaya gelir.

İnsan eti yiyen yamyamlar bile
Hürriyet aşkıyla geldiler dile
Doğudan batıya koca silsile
Yabandan öcümü almaya gelir.

böyle yaşarken, söylediklerini bize kadar gönderdi. Onların gazellerini okurken hayattan biraz zevk alabiliyoruz. Onların zerafetlerini ifade eden bir ceste mısraları zaman zaman söylüyoruz.

O cemiyet yavaş yavaş ihtiyarladı, sonra öldü, bize şiirinin gövdesini miras bıraktı.

★

Son asırda biz bir cemiyet değil, o hey'etin bir artığıydık. Eğer halk, Anadolu'nun, Rumeli'nin bozulmayan tabakalarındaki halk, saf ve kırmızı kanını vermeseydi, benzimiz büsbütün solardı.

Eski müesseseler birer birer yıkıldıktan sonra, yavaş yavaş soyunduk. Eski kisvemizi attık. Destarın yerine başka bir serpuş, papucun yerine başka bir çarşının ayakkabısını, bol esvap yerine başka bir makastan çıkan dar bir esvap giydik. Türk çarşısı söndü. Bütün bu değişiklik silsilesi saymakla bitip tükenir mi? Tepeden tırnağa, içimizden dışımıza kadar muttasıl değiştik. Buna, hayat mânâsını ima eden bir kelimeyle «teceddüd» diyorduk. Halbuki bu, bir hey'etin ölümüydü. Bu tedricî ölümde eski sanatlar birer birer kayboluyor, yalnız bir dereceye kadar şiir ve dikkat edilmeye çok şayan bir kudretle musikî devam ediyor. Acaba Türk medeniyetinin en canlı cüz'ü musikî miydi? Alafranga musikî kulaklarımızda, hâlâ bir türlü onun yerini

tutmadı. Nitekim garp musikîsinin ayrılığını henüz fark ettiğimiz için «alafranga musikî» diyoruz.

Edebiyat artık ateşîn bir hayattan fışkırmadığı için ateşli değil, çoraktır. Sevmiyor, iğreniyor; hayran olmuyor, tiksiniyor; zevk almıyor, eğleniyor. «Aşk»ın mânâsı «alâka», «hayat»ın mânâsı, nefsin bütün arzularını teskin oluyor. Bu hey'etin çürüye çürüye bir düziye değişen kalıbında rahatsızdır.

Bu devrin iki büyük siması var: Biri Halit Ziya Bey ki, bu inhilâlden tiksinerek yeni bir âlemi özlüyor. Öteki de Hüseyin Rahmi Bey ki, eski cemiyetin inhilâli karşısında gülüyor.

Şair, şiiri ruhunda bulamadığı için, vezinden, kelimeden çıkarmaya çalışıyor. «Fikrimi anlatacak kelime bulamıyorum, bu lisan çok darl» diyor, kamus'un köşelerinde yeni kelimeler buluyor, bazen de uyduruyor. «Duyduğum âhenkleri ifade etmek için bu vezinler çak katı» diyor, vezni yumuşatmaya kalkışıyor, âhengi hisden çıkaramadığı için, vezinden çıkarıyor! Zannediyor ki bu vezin, yağmuru; o vezin, fırtınayı çok güzel ifade eder. Hasılı şiir bir zaman sırf manevî iken, şimdi maddîleşiyor.

Eskilerin bakmaya vakit bulamadıkları bir âlem vardı: Harici âlem. Bu boş ülkeyi yeni sanatkârlar mal bulmuş mağribî gibi buluyorlar. Gerek nazım, gerekse nesir bu boş ülkeye dalıyor; resim, muttasıl resim! Harici âlemin kaşarından hareketlerine, en hurda noktalarına kadar resim! Lâkin edebiyat bu ibtila yüzünden resim oluyor. Ruhu değil, ancak gözleri okşuyor. Zaten bir cins sanatın, diğer bir cins sanata istihalesi de bir inhilâl alâmeti değil mi?

Son nesil, nihayet anlıyor ki bir millet, edebiyatını başka bir milletin edebiyatından saman kâğıdıyla meşk ederse, çirkin bir şey oluyor. Birkaç sanatkârın hüneriyle imal etmek de imkânsızdır, yeni bir hevese kapılıyor; saf tabiata dönüş! Halkın samimî lehçesini, şiirini, söylediği sazı, döktüğü kalıpları, zevkini almak bu derde dermandır. Hastalar saf havaya, sıhhate teşne oldukları gibi, bir edebiyatın son nesli de, ibtidai devrin safvetine, masallarına, koşmalarına meftun olur. Edebiyatının ruhu çekilmiş kaç millet, son zamanlarda bu hevese kapıldı, hatta biz sona kaldık. Onların tecrübesi bizde de aynı neticeyi verdi. Bu iptidailik meftunları nazirenin —şeklî değil, hakikî mânâsıyla— ta ortasına düştüler. Eski nefesleri, eski manileri, eski koşmaları bir daha mırıldandılar.

İleriye hareket, tabiata dönüş, halka yaklaşış... Bütün bu sözleri göstermez mi ki, bu nesil, kendi kabında rahatsızdır. Kendinde olmayan bir hararet, kâh uzakta, kâh başkasında arıyor. Eskiler, o ateşîn hayatları müddetince ne haricî âleme bakabildiler, ne de edebiyatın aletleriyle uğraştılar. Hararetlerini ifadeye kelimeler de kifayet etti, manzume şekilleri de, vezinler de!

★

Muttasıl teceddüd denilen bu inkırazdan sonra bir uyanıklık varsa o da yavaş yavaş edebiyatı hakikî mânâsıyla telâkkiye doğru hasıl olan meyildir, sanırım. Bazı yeniler artık seziyor ki, şiirin ve nesrin yazı marifetinden, başka mahiyeti var. Duymayanlar, lisanda ne kadar üstad olsalar, duyduramazlar. Düşünmeyenler, satırları ne kadar hünerle, zevkle oysalar düşündüremezler. Söyleyecek ıstırapları, şevkleri, emelleri, hasretleri olmayanlar niçin şiir söyler? Söyleyecek fikirleri olmayanlar niçin yazı yazar? Nazım, bir musikî aleti; nesir, Gütenberg makinesinden biraz önce muhtaç olduğumuz bir vasıtadır. Eski Türklerin manevî bir hayatı varken bir edebiyat vardı. Yeni Türklerin ancak manevî bir hayatı olursa edebiyatı olur.

(*) 1 Mayıs 1337 tarihli «Dergâh» mecmuasından olduğu gibi aktarılmıştır.

Ne Çıkar

NECATİ AYKAN

Zulüm tüm gücüyle gelse üstüme
Ölümden korkmayız gelse ne çıkar

Bir millet vatanda ruhuyla sürgün
Başında hükmeden else ne çıkar

Kendini bilmeyen şu süslü beyler
Öksüzün halini bilse ne çıkar

O kahbe tuzaklar mahkûm ölmeye
Bin türlü engeli olsa ne çıkar

Bir huzur evine girmiş ruhumuz
Maddemiz geride kalsa ne çıkar

Ebedî güzele vurgun yolcumuz
Geçici güzellik solsa ne çıkar

Bitecek bu hasret bir gün bitecek
Bağrıma göz yaşım dolsa ne çıkar

Tutuşmuş yanıyor kavga ateşi
O korkak kavgadan yılsa ne çıkar

Gelin kardeşlerim işte yol budur
Evimiz - barkımız kalsa ne çıkar

OTAĞ YAYINEVİ TAKDİM EDER!

MİLLÎ HİKÂYELER DEMETİ : 1

KANLIDERE

ESİR TÜRK İLLERİ SERİSİ : 1

DOĞU TÜRKİSTAN DÂVÂSI

Yazan: İsa Yusuf ALPTEKİN

2. BASKILARI ÇIKTI!

İsteme Adresi :
OTAĞ YAYINEVİ
Hilâliahmer Caddesi No: 4 Tel : 27 73 10

YAYINLARIMIZ İÇİN KATALOG İSTEYİNİZ

DİLEK ÇINARI

(Hikâyeler)

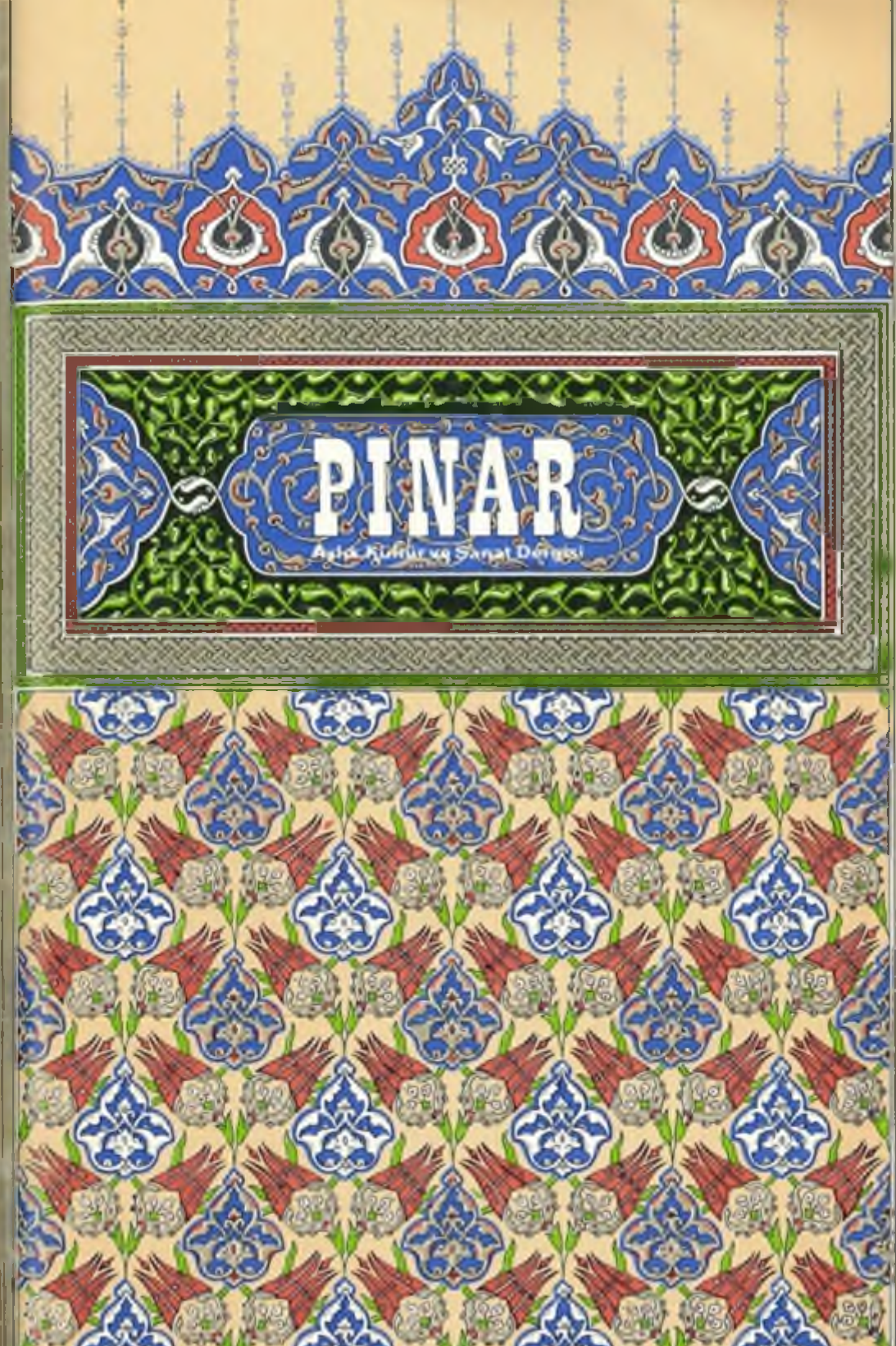
Beğenerek okuyacağınız bir kitap.

Yazan: ŞEVKET BULUT

İsteme Adresi: P.K. 77 K. MARAŞ

Film ve baskı: Renkler Matbaacılık 22 90 71

OCAK 1976 CİLT : V SAYI: 49 FİYATI: 5 LİRA

PINAR
Aşık Kültür ve Sanat Dergisi

PINAR

Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

SAHİBİ
Bayram Erdem

Yazı İşleri Mesul Müdürü
Gazi Altun

Yönetim Yeri :
Nuruosmaniye cad. No. 8/3
Cağaloğlu — İSTANBUL

Kapak Kompozisyonu
Saim OKAN

Yazılar kaynak gösterilmek şartıyla iktibas edilebilir. Gönderilen yazılar iade edilmez. Her yazıdan sahibi mesuldür.

İlân
Pazarlığa tabidir

Abone

Yıllık (12 sayı) : 55 TL.
6 aylık (6 sayı) : 30 TL.
Öğretmen ve öğrencilere abone
Yıllık (12 sayı) : 50 TL.
6 aylık (6 sayı) : 25 TL.

Dış ülkelere abone
Yıllık (12 sayı) : 85 TL.
6 aylık (6 sayı) : 45 TL.

Dizgi - Baskı - Cilt
OTAĞ MATBAASI
Tel. : 27 73 10

Posta Çeki No: 20081779

Şubat 1976

Cilt : V — Sayı : 50

Fiyatı : 5 TL.

Her ayın ilk haftası çıkar

İÇİNDEKİLER

- Dudu Kızlar... Ve Sanatımız — PINAR
- Sanat Eseri Olarak Hikâye — M. Akif AK
- Her Âleme Bir Gurbet — K. Asım KARAMÜRSEL
- Dert Bizim Deva Bizde — Mehmet TAŞDİKEN
- Yüce Duygular — Necati AYKAN
- Yürekler Bir Gün — Ahmet TAŞGETİREN
- Bir Yıl Oldu — PINAR
- Çocuklar Çağa Esir Doğdu — Ertuğrul ŞAKAR
- «Can Kurban» — Mustafa AYDIN
- Deli Olmak İşten Değil — M. Ali TAŞÇI
- Necmeddin Okyay ve Hat Sanatımız — Savaş ÇEVİK
- Uğur Derman Necmeddin Okyay'ı Anlatıyor — PINAR
- İtiraf — Seyfettin İlhan ŞİMŞEK
- «Paspas» — PINAR
- Ta Uzaklardan — Mehmet GÜLSU
- İhtiyar Neneyle Küçük Kız — Mehmet BÖLÜKOĞLU

PINAR DAN

DUDU KIZLAR... VE SANATIMIZ

Kıymetli Pınar Okuyucusu,

Dudu Kız'ı tanıyacaksınız. İçimizden Birisi. Mehmet Ali Taşçı'nın kaleminden tanıyoruz onu. Geride, babası bilinmeyen ve hayatları Kader'e Kısmet'e terkedilmiş iki yavru bırakan Alamanyacı Dudu Kız. Türkiye'nin bilmem hangi havaalanında, yeniden yuvasına dönmemek için kaçarken ecelin ağına düşen ve en güzel tutkularını Alamanya'da, soğuk vücudunu ise yurdunda bırakan Dudu Kız... Tanırsınız onu.

Taşçı'nın kaleminden Dudu Kız'ı okurken, gerçekte, iki asırlık değişim sürecimizin, 1970'lerde vardığı sonucun somutlaşmasını müşahede etmiş olduk. Değişim ve sonuçları.. Değişim ve sanat. Bu yazımızda bu konuya eğilmek düşüncesindeyiz.

İki asrı aşan bir süredir, toplumumuz, kendi iç dinamiğinin

gerektirdiği değişim kanunlarından uzaklaştırılmış, yabancı toplum sistemlerinin değişim kanunlarıyla şartlandırılmıştır. Her toplum zaman içinde değişir. Değişim, gelişmenin de şartıdır. Değişmeyen toplum donar, geriler ve eğer değişimin durması toplumun yaşama enerjisinin tükenmesinden mütevellit ise yokolur. Toplumun değişim grafiğinin durması ne kadar tasvip edilir bir durum değilse, toplum değişiminin yabancı güçlerce şekillendirilmesi de tehlikelidir. İşte Türk toplumunun, tarihin belli bir döneminde kendine has değişim kanunları işleyemez olmuş, daha sonra da, yabancı güçlerce işletilir hale gelmiştir. Şimdi Türkiye, bu, kendi değişim kanunlarına yabancı değişim mecrasında seyretmektedir.

Almanya'ya veya diğer Avrupa ülkelerine giden bir Türk kadınının, önümüze sürdüğü değişmiş yeni şahsiyet tipi onurumuzu zedelemektedir. Ciddî bir konu olarak ele alma gereğini duymaktayız. İşçi kadının namus, ahlâk ve benzeri, bizce değerli karakter özelliklerinde meydana gelen zedelenme, içimizde bir sızı, bazen bir öfke doğurmaktadır. Dudu Kız gibilerine yanmaktayız. Aslında, bunlar ne tesadüftür ne de ferdî bir olaydır. Üstelik yalnız Almanya'ya giden insanlarımıza ve yalnızca kadınlarımıza da has değildir. Türk toplumu, iki asırdan beri, kendine yabancı toplumların hızlandırdığı, yönlendirdiği ve belli neticeler elde etmek niyetine bağlı bir değişim zorlamasına tâbidir. Buna içerden yardımcı olanlar da vardır. Hatta, bu değişim süreci, yabancı güçler adına, yerli faktörlerle zorlanmaktadır. Biz, değişimin ancak en göze batanlarını görebilir duruma gelmişiz. Bu, bizim de değişimden belli oranda nasibimizi almamızdan ileri gelmiş olmalıdır. Millî toplum tipimize yabancı bazı yeni şahsiyet özellikleri ihmal edilir hale gelmiş durumdadır. Şunu söyleyebiliriz ki, bu ihmal edilen özellikler, değişimin bizi sarması ölçüsünde artacaktır. Meselâ, namus duygumuzu rencide eden bir olay, bizi isyan ettirmektedir. Neden? Çünkü, namus duygumuz henüz diriliğini korumaktadır. Ama düşünülebilir ki, namus duygusunda değişim geçirmiş kitleler de mevcuttur. Ve onlar, bizim yandığımız kadar Dudu Kız'ın akıbetine yanmayacaklardır. Varacağımız sonuç şu, burdan: Değişim bir sosyal olaydır ve değişime mani olmak için kişisel tecridler yeterli değildir. Eğer, yabancı güçlerin değişimi şartlandırma arzusu bütün bir toplumu hedef almışsa, toplum, kademe kademe, bundan nasibini alacaktır. Kademelenişin sebebi ise, değişimi yönlendiren faktörlerle temasın çokluğuyla ilgilidir. Ayrıca bunda, kişinin veya zümrelerin bünyevî sağlamlıkla-

rının da etkisi vardır. Küçük yaşta moral değerler itibariyle eğitilmiş bir kişinin, yabancı güdümlü bir değişime daha mukavim olduğu söylenebilir. Bundan mahrum olanların ise, daha çocukluklarından itibaren, yabancı değişimle şartlandırıldığı açıktır.

Yukarda bir şey söyledik: Onurumuzu rencide eden, bütün duygularımızı ayaklandıran ve bizi öfke, din, acıma, ezilme girdabında boğulacak hale getiren somut değişim vakıları, ne tesadüftür, ne ferdîdir, ne yalnız kadınlara mahsustur, ne de yalnız yabancı ülkeye gidenlere... Türk toplumu, bütünüyle, ve iki asırı aşkın bir zamandır yabancı güdümlü değişim kanunlarının etkisinde bulunmaktadır. Bugün gördüklerimiz, bu genel erozyonun içinde ayakları kayanlardır. Nice ayakları kayanlar var ki onları gözümüz görmez. Gizli kalmıştır. Nice aile var ki, göz yaşını içine akıtır. Nice yavru var ki, cami avlusuna bırakılmıştır. Üzerinde kargacık burgacık iki satırlık bir notla.. Gün geçmez ki, gazete sayfalarında evden kaçmış bir kız - erkek çocuğun kayıp ilânı yer almasın... Bunlar ve benzerleri, herkesin ortak duygularına konu olan olaylardır. Bunların yanında, taraflardan birisinin haklılığına inandığı ve fakat bizim toplum düzenimizde yerini bulamadığımız olaylar var. Bütün kavgaları sayabilirsiniz bu cümlenin içinde... İşçi, öğrenci, köylü kavgalarını, hatta şahsî kavgaları.. Bunların tümü yabancı güdümlü değişimin tezahürleri..

Bu değişimi zarurî, kaçınılmaz görüp işin içinden çıkmak kolay. Yine, bu değişimi, diyalektiğin kanunları içine yerleştirivermek kolay. Sağını solunu kırparsın. Derinliğine girmezsin. Bazı noktalarına gözünü kaparsın. İzah etmiş ve kendi politikana —gerçekte yabancı güçlerin güdümündeki basbayağı satılık hareketine— bir payanda temin etmiş olursun. Ama, belirttiğimiz gibi bu tutum, Türk toplumuna hiç bir müsbet katkıda bulunmadığı gibi, yabancı güdümlü değişimde de yeni ilerlemeler kaydetmekten başka bir sonuç doğurmaz.

Ne Türk sosyoloğu ne de Türk sanatkârı böyle yaklaşamaz değişim olayına. Sanatkârımız, her gün binlercesini gördüğü olayları ve bu olayların kahramanlarını ele alırken çok dikkatli davranmak zorundadır. Muhatabı, yalnızca olayın yürek burkan yanıyla ilgilendirmek —bugüne kadar sıkça düşülmüş bir hata— değişim karşısında anlık uyarılar ve çabuk küllenecek insanî duygular doğurmaktan öte bir şey yapamaz. Türk sineması yıllarca bu tür bir yol takip ettiği gibi —bunda şuurlu hareket ettiği de

söylenemez.— Türk hikâyeciliğinde, romancılığında da bunun bol örneklerine şahit olduk.

Sanatçımız, yabancı güçlerin değişim zorlaması karşısında toplumunun kavgasını veren, henüz şuurlu olmayan direnişini sırtlanan ve protestolarına anlam kazandıran kişi olmalıdır. Ferâî dramları toplumun bütününün meselesi haline getirebilmelidir. Sanat eserini okuyan kişi, eserdeki değişim kurbanında, kendisinden benzerlikler bulabilmeli, kahramanın acısına iştirak ve ona yardım duygularının, aslında kendi kendisine yardım duygusundan farklı olmadığını düşünebilmelidir. Yabancı güdümlü değişimin sarî bir sosyal hastalık olduğunu, en güçsüzlerden yutmaya başladığını ve hedefinin tüm toplumu kendi potasında eritmek olduğunu duyurabilmelidir. Bu çok önemlidir. Bunu, sanat eserine nutuk havası vermeden, sosyolojik bir değerlendirme hissini doğurmadan yapmak güçtür ama, başarmak gerekir. Eser okunurken, kişi kendi kendisini yoklamalıdır. Seyreder gibi okumamalıdır. Sanatkârın gücü buradadır. Yaşar gibi okuduktan sonra, toplumun kendi kendini yenileme kavgasına katılma gereğini duymalıdır. Yeni kurbanlar olmasın diye, kurban olma sırasının kendisine geleceği şuuruyla kararlara varabilmelidir.

Değişim vakıası, sanatkârımız için son derece bol malzeme ortaya koymaktadır. İşte bu bol malzeme, sanatkârın yüreğini eze eze sanat eserinin dokusunu meydana getirir. Dudu Kızlar yalnız Alamanya'da değil, burada, memleketimizde yaşıyor. Ve binlercesi de, değişim sürecinin elinde, tedricî bir başkalaşım geçiriyor. Korkulur ki, bu binlercesi, değişim anaforu içinde o derece kaybolacak ki, Dudu Kız'ın duyduğu iç acısını da duyamayacak.. Dileyelim ki, toplumumuz bu akıntıya karşı bir direnç oluşturabilsin.. Sanatkârın bu konu üzerinde kafa yorması ve bu sosyal direncin oluşması için kendini adaması birinci zaruret desek hata etmiş olmayız.

Değerli okuyucu, yazıya son vermeden önce, sizlere sevineceğiniz bir haberi ulaştırmak istiyoruz. Pınar, Büyük Hikâye Yarışmasına katılan eserler arasında, ilk on dereceye girenlere ödüllerini takdim etmek ve bizce büyük bir sanat olayı olarak nitelenebilecek olan yarışmamıza katılan arkadaşlarımızla tanışmak üzere bir toplantı tertip etti. Toplantının tarih ve yeri diğer sayfalarımızda belirtilmiştir. Sanatçı arkadaşlarımızla tanışmaktan mutluluk duyacağımızı şimdiden belirtiriz.

BİR SANAT ESERİ OLARAK HİKÂYE

MUHTEVA BAKIMINDAN - II

M. Âkif AK

Desen : Faruk CİMOK

Geçen yazımızda ulaştığımız sonuç, edebiyatta şekil ve muhtevanın birbirinden ayrılamayacağı tarzında idi. Ancak buna rağmen, Türk Edebiyatında şekil merakının bir vakıa olarak bugün bile varlığını koruduğunu söylemiştik. Meraktan da öte, edebiyatı sadece şekilden ibaret sayanlar bile mevcut.

Bizim ifadeye çalıştığımız görüşler ise aşağı yukarı şöyle idi:

Sanatta muhteva önce şekillenir ve sonra kendine uygun ifade biçimini bulur. Bir hikâyenin oluşması için hikâyeye hayat verecek fikir ve his gücünün doğması ve olgunluk seviyesine erişmesi gerekir.. Bu, hikâyede muhtevanın genel bir ifadesidir.

Ayrıca hikâyeciyi, devrinin sosyal şartları, o devrin gerektirdiği konularda çalışmaya zorlar. Bunun yanında hikâyeci, ortamını yorumlayan, hayatı, eşyayı, tabiatı ve toplumu izah eden bir düşünce disiplinine bağlanır. Eğer bu düşünce disiplini kendi toplumuna aitse, yani millî ise, o da millî hikâyeci olur. Böylece hikâyeci, bu düşünce disiplininin hikâye dalındaki temsilcisi durumuna geçer. Hikâyecinin,

düşünür ve bilim adamı ile birlikte, çalışmalarına ışık tutacak bir üst düşünce sisteminden bahsetmek istiyoruz. Bunu biraz aşağıda izaha çalışacağız.

Hikâyede muhtevanın genel ifadeleri kısaca yukarıda vermeye çalıştığımız esaslardır. Yani sosyal, kültürel, ekonomik ortam ve düşünce sistemi... Bunlar bütün sanat eserlerinin inşası için şart olan umumi muhteva temelleridir. Sanat eseri, kelime kelime, taş taş, çizgi çizgi bu temeller üstünde örülür.

Hikâyeci eserini kurmak için sözü edilen genel esaslar çerçevesinde özel muhtevalar, müşahhas konular çıkarır, malzemeler bulur. Daha sonra hikâyesini ogünün dilinde ve biçimlerinde kaleme alır.

Bir hikâyecinin gerçekten güçlü bir eser ortaya koyması için ilk şart: Hikâyeci, şuur ve duygu dağarcıklarını millî kültür ve düşünce sistemiyle doyurmalı ve sosyal dinamizmi kavramalıdır. En üst kabiliyet dahi bu şartlar gerçekleşmeden beklediğimiz hikâyeyi yazmaya yetmez.

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, şekil ile muhteva aynı gelişme seyri içinde, aynı grafiği izlerler. Fakat muhteva sadece sanatla ilgili, yalnız ona bağlı bir olay değildir. Aynı muhtevanın ilim alanında ürünleri, toplum düzeyinde müesseseleri bulunur.

Böyle olunca şekle, bir muhtevanın estetik biçimlenmesidir de diyebiliriz.

Yazımızın buraya kadar olan kısmında, muhteva-şekil alâkalarını değişik yönleriyle belirtmeye çalıştık. Bu bölüm, geçen yazının bir nevi eki oldu. Şimdi konumuza geçebiliriz.

Önce sınırlarıyla birlikte konumuzu tesbite çalışalım.

Hikâyenin, muhtevasıyla bir sanat eseri oluşu nasıldır, sorusunu cevaplamak arzusundayız. Bir bakıma hikâye ile beşerî ilimler arasındaki açık metod farklılığına rağmen zahiren müşterek görünen konu birliğinin de aslında ne şekil bir ayrılık gösterdiğini belirlemeye çalışacağız. Konu beraberliği şöyle: İkisi de insanı ve toplumu inceler ve ikisi de ifade aracı olarak düzyazıyı kullanır.

Biz bunları sıralarken, meselenin kolayca çözümlenecek bir yanı olduğu hatırlara gelebilir. Meselâ denebilir: İlim adamı bir takım teorilere, prensiplere, hipotezlere, aksiyomlara bağlı olarak çalıştığı halde, sanatçıda bu bağımlılık yoktur. İlim adamının gözlem ve deneye bağlı, sınırlı araçları vardır; sanatçı ise bunları aşabilir. Bu hükümler soyut ve genel olup, konuyu yeterince aydınlatamazlar.

Şunu öncelikle belirtmek gerekir: Hikâyecinin de en az ilim adamı ve düşünür gibi bağlanmak zorunda olduğu disiplinler vardır. Sıralamak istersek bunları:

Hikâyeci her insan gibi, kendi toplumunun dünya görüşüne bağlıdır. Kâinata, hayata, tabiata ve olaylara kendi toplumu gibi bakar. Millî hikâyecide aranan ilk vasıftır bu. Türk hikâyecisinden, Türk toplumuna ve insanına, bir Batılı insanı veya Rus vatandaşı gibi bakması beklenmez. Yabancı bakış açılarının ürünü olan eserler, Türkçe telif edilseler bile birer tercüme olmaktan kurtulamazlar.

İkinci basamakta, hikâyecinin bir düşünce sistemine bağlanması meselesi gelir.

Bundan şunu kastediyoruz. Hikâye de, ilmî ve fikrî eserler gibi yüksek seviyede bir düşünce mahsulüdür. Esasında bu vasıf, bütün sanat eserleri için geçerlidir. Çünkü sanat, bir duygu ve inanç coşkusu olduğu kadar bir beyin ameliyesidir de. Özellikle hikâye, şuurun yüksek randımanla işleyişine ihtiyaç duyar. Olayların içine iyice nüfuz edebilmek ve onları muntazam bir biçimde birbirine bağlamak, yorumlamak ve sonunda mükemmel bir biçimde birbirine bağlamak, yorumlamak ve sonunda mükemmel bir bütün meydana getirmek, yorucu bir zekâ cehdi ister.

Sistemli düşünmeyen zekâ ise, yüksek zekâ seviyesine çıkamaz. Zekânın gelişmesi ve ürün verir hale gelmesi, bir düşünce sistemine bağlanmasıyla mümkün olur. Değilse zekâ denilen cevher, potansiyel bir enerji niteliğindedir. Zekânın maddî ve tabiî yanını bir tarafa bırakırsak, böyle bir zekâ ile geri zekâ arasında pek az fark vardır.

Çünkü insan imkânları ile ulaşılacak mutlak bir bilgi yoktur. Mutlak bilgi Tanrı'nın bilgisidir. Beşer bilgisi Tanrı bilgisine yaklaştığı ve onun ışığında yürüdüğü ölçüde hatadan korunabilir. Tamamen hatadan korunmuş bir insan bilgisinden ise zaten bahsetmek muhaldir. Öyleyse insan zekâsı seviyesinde kalan her bilgi, doğruluk ihtimali kadar, yanlışlık ihtimalini de beraberinde bulundurur.

Yani saf zekâ düşünce imal etmek için yeterli bir araç değildir. İnsan zekâsı önceden belirlenmiş ilâhî veya beşerî kaynaklı düşünce sistemlerinden birini benimsedikten sonra eser verici ve mevcudu geliştirici biçimde çalışmaya başlar. Bunun için zirve bir zekâ harikası dahi, önceden mevcut bir sistemin geliştirilmiş bir devamından başka bir şey değildir, diyebiliriz. Meselâ Batı'nın modern düşüncesine binlerce yıl eskilerden kaynaklar bulabiliriz.

Hasılı fert zekâsı üstün neticelere ulaşmak için mevcut bilgi disiplinlerinden, yani düşünce sistemlerinden birine bağlanır. Üstün bir zekâyı, hangisi olursa olsun bir düşünce sisteminden tecrit etmek imkânsızdır.

Düşünce sistemlerini, bilginin kaynağı konusundaki prensipleri ile tasnif ediyoruz. Batı'lı düşünce sistemleri, bilginin kaynağının akıl, duyu organları veya sezgi oluşuna göre ayrı yönlerde gelişmişlerdir. Bizde ise bilginin kaynağı mutlak bilginin ışığında akıl ve duyu organlarıdır. Bilginin sıhhati için bu kaynaklar arasında bir uyuşma aranır. İnsanoğlundan gerçeğe en yakın bilginin ancak bu şartla sadır olacağı açıktır. Aksi halde, sadece akıl, sadece duyu organları veya sadece sezgi bizi aşırı, tek yanlı ve kısır kalmaya mahkûm eder.

Öte yandan kâinat ve hayattaki durmaksızın devam eden akış, düşünceyi de kendi parelelinde vaziyet almağa davet eder. Böylece çağdaş düşünce sistemleri doğar. Her bilgi disiplini kendi ilk kaynağına göre çağını, çağının dünyasını, toplumunu ve insanını yorumlar. Bunu başaramayan sistem hayatiyetini kaybeder.

Bir çoklarının sandığı gibi ilim evrensel bir senteze doğru ilerlemiyor. Her bilgi kendi vadisinde gelişiyor. Bu vadiler arasındaki ufak tefek sıçramalar, bilgilerin asliyetini kaybetmelerine sebep olmamakta, toplumların var oluşundan beri düşünce sistemleri, sayısı mahdut mecralarda akmaktadır.

O halde hikâyeci de, ilim adamı ve düşünür gibi, devrinin millî düşünce disiplinine bağlanır. Yoksa hikâyecinin olayların üstesinden gelmesi, dış dünyasını yorumlaması, değerlendirmesi imkânsızlaşır. Böyle oluncada hadiselerin karmaşığında kaybolmak hikâyeci için mukadder olur.

Ayrıca bir başına fertlerden hayat ve kâinatı ihata edecek bir izah getirmeleri beklenemez. Öyleyse ilim adamı da hikâyeci de bir düşünce sistemine bağlanmak zorundadır.

Türk hikâyecisi için bu sistem, gününmüzün Türk düşünce sistemidir. **Pınar Milli Sanat Ekolü** böyle bir düşünce sisteminin mahsulüdür.

Hikâyesi ve düşünce sistemi konusunda söyleyeceklerimiz, şimdilik bu kadar. Fakat burada bir başka konunun kapıları açılıyor. Aynı bakış açılarına sahip olmalarına rağmen, düşünür ile sanatçının değerlendiriş farklılığını açıklamak gerekiyor.

Tabiatın, toplum ve insanın değişik yanlarına bakarlar, hikâyeci ile ilim adamı. Aynı dünya görüşüne sahip olsalar bile hikâyeci toplum, tabiat ve insanın bir cephesini, düşünür bir başka cephesini ele alır. Şu var ki beşerî ilimler ile hikâyenin sahaları karıştırılacak derecede birbirine yaklaşabilir. Pisikolojinin, sosyolojinin, Tarihin, Ekonominin, Hukukun, Coğrafyanın bütün malzemeleri hikâyenin de malzemeleri oluyor.

Fakat Türkiye coğrafyasının bir bölümünü herhangi bir coğrafya kitabından okursanız, zihninizdeki bilgi kırıntılarını arttırmış olursunuz. Ama Torosları Karacaoğlan'dan dinlemek ayrıdır. Aklınızın dışında, bir başka yanınızın kıpırdandığını hissedersiniz. Çanakkale Savaşı hakkında bazı bilgiler toplamak isterseniz, belgeleri karıştırmanız kâfidir. Ama o savaşı duymak ve yaşamak istiyorsanız, Safahat'ı açmak zorundasınız.

Sanatkârın bütün tabiata, yaratıcıdan dolayı hayranlığı olmakla beraber, kendi tabiatına bakışı kıskançtır. Kendi dağı, ovası, nehiri, yaylası, denizi kutsaldır adeta. Kendi insanının kanıyla, emeği ve teriyle kutsallaşmıştır.

İlim adamı tabiata bu duygularla bakmaz, bakmamak zorundadır da. İstiklâl Savaşından elli yıl sonra bir Coğrafya bilginin Dumlupınar Ovasında bir coğrafyacı gözüyle göreceği şey; taşlar, otlar ve ağaçlardır. Fakat aynı şeyler hikâyeciye bir savaşın destanını okurlar. Görülüyor ki tabiatın ilme ve sanata girişi arasında farklılıklar var.

Tabiat, hikâyeye insanı ilgilendirdiği ölçüde girer. İnsanı mutlu kıldığı veya mutsuzlaştırdığı, kısacası insanı doğrudan ilgilendirdiği ölçüde. Tabiat insanı aşmaz hiç bir zaman. Bize göre tabiat insana âmâde kılınmıştır çünkü. Tanrı'lık mevkiine çıkarılamaz. Bu sebepten bizim sanatımız tabiatı değil, onu yaratanı ulular. Tabiata, kendi kendine yeten, kendi kendini yaratan, bağımsız, yaratıcı bir varlık olarak bakmaz.

Bize göre tabiat, Batı'da olduğu gibi, yaratılış ve işleyişiyle bir meçhuller yığını değildir. Ne yaratılışı, ne işleyişi bakımından çözülmemiş bir esrar da değildir. Bütünüyle, ilahî kudret tarafından, belli bir süre için yaratılmış ve insana tahsis edilmiştir, insan içindir. Tabiat, insanın üstünde, onu yöneten bir Tanrı değil, onun ayaklarına serilmiş bir mahlûktur. Bizim sanatı-

mıza tabiat bu temel yorumlar mihenginden geçerek girer.

Hikâyecimiz, tabiatı, haşmetli bir üslûpla insandan ve Yaratıcıdan soyutlayarak tasvir etmenin anlamsızlığını bilir.

Bunun yanında, tabiatın akışındaki kanunları tesbit etmek veya bir takım tabiat olayları arasında münasebetler kurup bir sonuca ulaşmak da hikâyecinin görevi değildir. Tabiat gerçekleri ve hadiseleri arasındaki alâkaları tesbit edip, kaideleştirme görevini ilim adamına bırakır hikâyeci.

Özetle, hikâyecinin tabiattan anlatacakları, tabiatın insan ve toplumun duygu dünyasına ve hayatına karışan yanlarıdır. Mahiyeti ve keyfiyeti değil, herkesçe görünen kabuğunun duygularımızda yaptığı ilhamlanmalar, çağrışımlar, hayatımızda bıraktığı izler...

Hikâyecinin tabiata bakarken dikkat edeceği hususları kısaca ifadeye çalıştık. Yakın farklılıklar. hikâye ile psikoloji, sosyoloji ve tarih arasında da görülebilir.

Az önce de belirtildiği gibi, bu ilimlerle hikâyenin malzemeleri aynı, fakat mevzuları bu malzemelerin değişik cepheleridir. Tekrarlayalım ki, fert ve toplum, ilim adamının ve düşünürün dünya görüşünde nasıl değerlendirilirse, hikâyede de aynı boyutlar içinde değerlendirilir. Hikâyeci insana ve topluma bakışta, yeni değer yargıları getirmekle görevli değildir.

Yüz hatlarındaki ifadelerle, iç dünya arasındaki alâkaları kaideleştirmek psikoloğun görevidir. Sanatkâr ise ağlayışın, gülüşün veya tebessümün, sevgi, acıma ve güzellik gibi ilim dışı cephesiyle ilgilenir. Ağlayış olayını, estetik yorumlar da katarak kelimelerle çizgilerle kâğıda zapt eder.

Keza toplum değişmelerini, sosyal bünyelerdeki hususiyetleri prensipleştirmek sosyoloğun görevidir. Bu ana tesbitler ışığında toplumun belli bir zaman ve mekân kesitini, acıları, buhranları, saadeti ve mutluluğuyla resmetmek sanatkâra düşer. Hele bir buhran çağında hikâyecinin bu görevini çok daha titizlikle yapması gerekir. Böyle bir devrin düşünür, sanatkâr ve aksiyon adamına toplumu yeni baştan kurmak gibi muazzam bir vecibe düsmektedir. Düşünür, objektif ve ilmî tesbitleriyle bir iskelet kuracak, temel atacak; sanatkâr bu iskelete can verecek, fikri yaşanabilir bir hayat halinde sergileyecektir. Aksiyon adamına düşen görev ise bu tipolojiyi yaşamak, yaymak ve topluma mal etmektir.

Bu her üç kategorideki kişilerin, ideallerindeki tipleri topluma mal edebilmeleri çok önemli bir şarta bağlı bulunuyor: Düşüncesini yaşamayan, onu başkalarına da yaşatamaz. Daha doğrusu onu yaşanacak bir biçimde ifade kudretine ulaşamaz. Bunun için hikâyeci insanı ve toplumu anlatabilmek için önce insanı ve toplumu iyice anlamak; bunu sağlamak için de kendini aşmak zorundadır. Adanmak ve feda olmak mecburiyetindedir. Canından geçmeyenler başkalarına can veremezler. Başkalarını tanıma yolunda «ben» sınırı aşılamazsa, gerçek sanat eseri verilemez.

Hikâyeci ile tarihçi ve sosyolog arasındaki metod farklılığı toplumu ve tarihi de farklı biçimde anlatmayı gerekli kılıyor. İlim adamında, gözle görülen veya müşahede edilen realite duygular hesaba katılmadan, katı olarak ele alınır. Yüzbinleri ağlatan olay karşısında

sosyolog ağlamamak zorundadır. Bir insan olarak ayrıca ağlayabilir, ama bir sosyolog olarak ağlamamak ve olayın soğuk kritiğini yapmak mecburiyetindedir. Halbuki sanatkâr olayı bütün acıma duygularımızı ayaklandıran hissî taraflarıyla bize nakledebilir. Ameliyat edilecek bir hastaya şefkat ve merhamet duygularımızı dile getirmemiz sanat ise, ona buz gibi bıçak ve neşterle yaklaşmak ilimdir. Ve insan şüphe yok ki her ikisine de muhtaç bulunmaktadır.

Fakat bu söylediklerimizden, hikâyenin akıldışı ve saf hissî olması gerektiğini savunduğumuz çıkarılmaz sanıyoruz. Şunu demek istiyoruz. Aklın ilimdeki fonksiyonu ile sanatta sahip olduğu pozisyon farklıdır.

Mantık, hikâyede olayların akışı ile birlikte, duygunun peşinde yürür. Görünürde pasiftir. Fakat bir nevi gizli yönetici durumunda bulunur. Duyguların lüzümsuz taşkınlıklarını kontrol ve tanzim eder. İnsanoğlu iç dünyasında olanları olduğu gibi yazmaya kalkışsaydı, yazılanlar, akıl hastahanesini boylamak için yeterli belge sayılabilirdi. İç dünyada olanlar, ancak mantığın süzgecinden geçirildikten sonra başkalarının da kabul edeceği realiteler haline gelirler. İlim adamında ise duygu peşinen mahkûm edilmek zorunda kalmıştır. Ama akıl da, duygular da insanlarda beraber bulunur. Sadece hissî olan gibi, sadece aklî olan da ancak zarar verir. Kısacası sanat eserinde akıl, ilimde olduğu gibi bir prensip vazedici, fetva koyucu olmaktan çıkarak, bir danışma mercii olur.

İnsanda ilmin ve düşüncenin giremiyeceği dünyalar vardır. Buralara sanatın sihirli eli uzanır. İmanın, aşkın, sevginin dünyasıdır bu dünyalar. Bu dünyaların kapıları ancak sanatın önünde açılır. İçerdeki buluşma ve kavuşmayı ise akıl ölçüleriyle kavramaya imkân yoktur.

İnsanı ve toplumu, sadece aklî ve irâdi kuvvetler yönetmez. Bir o kadar, hatta daha fazla olarak gayrı şuurî ve hissî güçler insan ve toplum hayatında yer tutarlar. Bunlarla ise ancak sanat yoluyla ilişki kurulabilir. İnsan bazı zamanlar aklın ve ilmin soğukluğundan, katılığından, mevsim gibi değişken duyguların hercümercine sığınır. Böyle bir kaçışta insanı inanç ve sanat bağrına basar. Fani dünya realitelerinden bunalan ademoğlunu, ebedî realitenin hissen ve hayalen de olsa huzurlu kucağına alır, yeniler, güçlendirir iman ve sanat;..

Özetle ruhları, kalpleri, gönülleri, birbirine inanç bağlar, sevgi bağlar, sanat bağlar. Sanat bir inanç ve sevgi harmanıdır, kucaklaşmasıdır. Gönüller arasında bir gidiş geliş, bir alışveriştir.

Hikâyeci, hikâyesinin muhteva temellerini oluştururken bunlara dikkat edecektir. Yani aklın ve düşüncenin ilim alanındaki vazifelerini hikâyeye karıştırmayacaktır.

İlmî-fikrî çalışmalarla hikâye farklılıkları, sadece bunlar değil elbette. Eserine duygularını katmamak zorunda olan ilim adamı ile, hikâyesine ruhunu, özünü, duygularını işlemek durumunda olan hikâyeci arasında, duyuş, düşünüş ve görüşü etkileyen bir yasayış ve çalışma ortamı farkı bulunur. Böylece, iki sayıdır yazmaya çalıştığımız konulara bağlı olarak, hikâyecinin ruhî-hissî dünyasıyla, bu dünyanın eğitimi ve ilhamlanma konuları çıkıyor karşımıza. Önümüzdeki aylar, Allah kısmet ederse bu konulara da eğilmeyi düşünüyoruz.

HER ÂLEME BİR GURBET■

Geceleri bekçi düdükleriyle ıslanan yıldızlar
buhar buhar ağıp
havuzlanan çirkeflerin damıtıldığı loş ışıklarda
jâle titrekliğinde ve kalp duyarlılığında apayrı bir âlem
her dem
kurban olan solukları kesilerek
vücudu zelzeleye tutulmuş serserisinden
ve
homurdayarak geceyi ikiye biçen üçotuzbeş ekspresinden
milyon üstü milyon kerre daha Vatikanlaşmış
pazarlanan kadının gözyaşındaki itirafın
hecelenerek okunması bile durdurur
dünyaya fren atılmış gibi zınk diye:

«Sılanın acısı hançer olur da
Garibin dem be· dem bağrına işler.
Ağır ağır çöken her akşam vakti
Zamanı, insanın beyninde dişler.»

Kimileri kaçar da fersah fersah adından
inkâr ederek sallanan mendilleri ve· gözyaşını
dökülen yaprakların her hazan vakti
anan - bacının - yârin kalbinden
dua dua hasret dalgaları
küller de üstünü dayanılmaz acının
millet kurtulsun diye tek
bir tek
evlâdını vatan yoluna fedâ eden babanın
avuçları içine nasır nasır
ve yüreciği yanık
bakışları donuk cânânın çeyizine işlenmiştir dantel dantel
her türlü riyadan ârî satırlar:

«Çocukça atılmış sapan taşının
Tülbenti ıslatan her gözyaşının
Devamlı kaynayan hasret aşının
Lügatte adına gurbet demişler.»

K. Asım KARAMÜRSEL

Desen : Hasan KARAL

DERT BİZİM DEVA BİZDE

Mehmet TASDİKEN

Gidişin de gelişin gibi birden oluverdi. Tanıdıklarla selâm yollamışsın. Çok sonra aldım. O zaman artık sen burda değildin. Bir boşluk hissi duydum içimde. Eskiye ait hüzünlü hatıralar. Bilir misin, bu ayrılık duygusu beni çok etkiliyor. Ayrılık sonraları, bir dumanlı nağme devrediyor ruhumda. Kim olursa olsun, bir yerde görmeye alıştığım kimseler, orayı terkedince, sahipsiz oturak, boş ev gibi garipleşiveriyorum. Mahalleden biri taşınsa, göç arabası, tabut gibi görünüyor gözüme. Çok küçükken bir arkadaşım vardı. Sen daha gelmemiştin o zaman. Babası memurdu. Pek severdik birbirimizi. Bir kış günü tayinleri çıktı. Gidecekleri gün ben ateşli hastaydım. Kızamık çıkarıyordum. Sabahtan itibaren o ateş nöbetleri arasında kapı sesi dinledim. Geldi, kucaklaştık, vedalaştık. Acı bir ayrılık oldu. Ben rica ettim. Pencereye götürdüler. Yolda kayboluncaya kadar, ardından baktım. Sonra iyileşinceye kadar; «Erdal! Erdal!» diye ismini sayıklamışım. İyileşip kalkınca, evlerinin önünden geçiyordum. Perdesiz camlar, bana ondan ayrılmaktan fazla etki etti. Bir kenara yumuluverdim. O eve daha sonra, başkaları geldi, yeni perdeler takıldı. Ama inanır mısın, oradan ayrılıncaya kadar, o ev hep mahzunlaştırmıştır beni. Önünden geçer-

ken, yıllarca bu ayrılık duygusunu yaşamışımdır.

Sen gittikten sonra da duydum bu acıyı. Ama aşırı hassasiyet gösteremedim. Bilmem bir daha ne zaman görüşürüz. Belki uzun bir süre. Gerçi beş senedir, aynı havayı teneffüs ettiğimiz yerde, üç - beş ayda bir görüşüyorduk. Bilmem, çoğu da tesadüfler sonucu mu oldu!

Daha eskileri, sekiz on sene öncesini hatırlatıyorsun bana. Vakıa, ne canlı, ne köklü bir arkadaşlığımız vardı! Aynı sınıfta, aynı sırada, gündüz beraber, gece beraber, tatilde beraber, bayramda beraberdik. Zevkte, düşüncede, davranışta anlaşıyorduk. Bunlar doğru. Arkadaşlığı, ben sende tanıdım diyorsun. Ben senin samimiyetini aksettirdim belki. Ondan vardın bu hükme.

Ama giden geri gelmiyor kardeşim.

Hatırlarsın. Olura olmaza kahkaha savurup, neşenin bile hududunu aştığımız anlarda, bir Azerî türküsüyle durgunlaşıverirdim. Gözlerim ıslanırdı. Sebebi nedir bilmezdim. Ama o an rumda, gizli bir hüzün, bilinmez bir acı duyardım. Sen bana, bunu çok görürdün. O an aramızda bir soğukluk olurdu. Ama geçerdi.

Sonra Namık Kemal. Hatırlar mısın, bir zaman, aşırı bir Namık Kemal tutkusu doğdu bende. Bunun da bilmiyordum sebebini. Ama bir temeli vardı. Onun şiirlerini okurken, cezbeya kapılmış derviş gibi geçiyordum kendimden. Hatta bir seferinde, bir piyesini oynamak için teşebbüse bile geçmiştik.

O günler sen çok kayıtsızdın. İçimdeki heyecan fırtınasını anlamaktan çok uzaktın. Oysa ben bu coşkuyla seni de yüklemek istiyordum. Sense kaçıyordun. Hep kaçtın. Yıllarca. Fakülteye geldin. Yine kaçtın. Bu gibi meselelerle derdin, okulu bitirince ilgileneceğim. Okulu bitirdin.

Okul sonrası bu ilk mektubun. Adalet kanserinden, eşitsizliklerden, öteden beriden bahsediyor ve sosyalizmin tek çıkar yol olduğunu yazıyorsun. Bu konuda sana çok ihtiyacım var. Bana yardım et, diye de ekliyorsun.

Demek tanıdığım, o sözünde sadık arkadaşım hâlâ değişmemiş. Tebrik ederim.. Fakülteyi bitirdin. Ve toplumun dertleriyle de ilgilenmeye başladın. Gözümüz aydın!

Ama çok geciktin. Bu başlangıcınla benim on sene önceki heyecanlarımı yaşamaya koyuluyorsun. Başlangıçlar aynı. Millete yararlı olmak. On sene önce ben hiç bir şey bilmiyordum. Ama şunu duyuyormuşum, milletim için fedakârlık gerekir. Toplumun dününden, bugününden, problemlerinden habersizdim. Fakat insanları seviyordum, milletimi seviyordum ve fedakârlık yapmak istiyordum.

Senin baban memurdu. Lise okumuş, az buçuk aydın çevresi olan bir adamdı. Memuriyetini ise sevmiyordu. Az para alıyordu. Akşamları içiyordu. Belki kumar da oynuyordu. Arzusu çok para kazanmaktı. Çok para kazananları görmüştü. Niye başkası kazanıyordu da o kazanamıyordu! Önce sefalet edebiyatını, sonra sosyalist istismarcıları okudu. Fıkaranın derdini savunuyorlardı. Bir gecede yüz binler sarfeden insanlar vardı bu ülkede. Bu pek bayağı tahrikçilik, babanı etkiledi. Onları okudu. Okudukça sevdi. Sana da etki etmeye çalıştı. Ama sen benden kopamadın. Babandı öte yandaki de. Bir süre, öyle kutsal bir azap yaşadın. Keşke hep sürseydi bu azap. Nihayet bu kadar yıllık bir mesafeden sonra tekrar babana döndün.

İlkin şunu bil ki, babanın bu eğiliminin temelinde bir menfaat duygusu var. Bir menfaat hastalığı. Bir adam, kendi ıstırabını toplumda değil, toplu-

mun ıstırabını kendinde görmeli. Allah kahretsin bu menfaatçi toplumculuğu. Türkiye'de yüzlerce rezil var, sosyalizm gelirse şunlara şunlara sahip olacağız diye düşünen. Babanı kastetmiyorum. Ama bütün Ramazan alnı decdeden kalkmayan, buna rağmen kurtuluşu sosyalizmde gören bir adamın bu davranışında, kayıtsız şartsız menfaatçilik vardır. Sosyalizm bir dünya görüşüdür. Ona gerçekten inanan bir adam bütünüyle kabul eder. Hiç bir dünya görüşü, hiç bir doktrin başka dünya görüşlerinin en küçük kuralına, en basit ayrıntısına dahi hayat hakkı tanımaz. Binanın temelini kartondan yap, üstüne taş yığ, olacak iş mi?

Ama bu eğilim, bütünüyle menfaatçilik esasına dayanıyordu dersem, hata ederim, Biraz, olanlardan kaygı payı da var.

Ben zengin hakkı savunmuyorum. Benim babam da, bir küçük kasaba memuru. Aldığını yetireceğim diye, ne hallere düştüğünü gördüm, fıkaranın. Bakkaldan borca alışveriş eder, ay başında öderdi. İlkokula gittiğim bir gündü. Arkadaşlarımın hep güzel güzel kalemleri vardı. İmrendim. Babama söylesem dedim. Ama biliyordum ki almazdı. Bir tükenmez kalem, yirmibeş kuruş muydu neydi. Şeytan rahat bırakmadı. Gittim bakkala. Amca dedim. Babamın selâmı var. Şu kalemlerden alacağım bir tane. Aldım. Gözüme bakıyor. Utana sıkıla yaz dedim. Bu «yaz» kelimesini kullanırken, bütün çocukluğumun zehire boyandığını hatırlıyorum. O kadar ezilirdim ki, tarifi kabil değil. Annem suya git dediği zaman koşardım. Onun için, çok severdim onu. O garip anam, hiç oğlum bakkala git demezdi. Hep evdekilerle yetinme taraftarıydı. Daima da böyle oldu. Ama babam, gönderirdi hep. Kimbilir belki «yaz» demeyi o da yediremiyor arına da beni gönderiyordu.

Kalemi aldım. Ama içimde bir korku var. Ya babam duyuverirse?

Duydu. Hem de ertesi gün. Kovaladı ilkin. Kaçtım. Sonra yakaladı. Geçmişte en acı dayaklardan birini de o gün yemiştim. Ağlaya ağlaya gittim o kalemi bakkala geri verdim. Bozukmuş mu dedim, geçmiş gün, beğenmedim mi dedim, hatırlayamıyorum.

Ezile büzüle uzattım. Gözlerim ıslakmış. Kafamı çevirdim görmesin bakkal diye. Ama gördü. Kalemi almak istemedi. O anda acımın üstüne bir «mihnet» alevi çöktü. Attım kalemi. Koştum. Öyle delice koştum, koştum...

Sonradan öğrendim ki iki yüz yirmi beş lira aylık aldığı bir devirde, babamın üç bin lirayı aşkın borcu vardı.

Çocukluğum bin bir yoksulluk içinde geçti. Ev bir zaman darmadağın oldu. Kimi hasta ölüm döşeğinde, kimi eve gelmez. O an fıkaralıkla, yalnızlık, gariplik de geldi. Acılar çoğaldı. Ama hiç bir zaman insanlara düşman olmadım. Hiç bir zümreye, topluluğa kin duymadım. Senin yeni okumaya başladığın sosyalizmi ben ilkokulu bitirdiğim zaman tanıdım.. Babamın çevresinde hep kendini sosyalist sanan öğretmen, memur tabakası vardı. O yaz Şevket Süreyya'dan başladım okumaya. Babamın zorlaması da oluyordu. Kendisini o gariban da öyle sanıyor, renkli hayaller kuruyordu.

Boş geldi. Kısa zamanda artık hiç bir şey vermemeye başladı. Baktım ki bu, açıkça bir toplum düşmanlığı. Kirli bir kin. Ben daha çok sevmeye, daha çok vermeye yatkındım. Onun için o karanlık çehreli, asık suratlı insanları sevmemeye başladım. Kindar ve soğuk konuşmaları gözümde tatsızlaştı.

İşte bu arada, aydın yüzlü, temiz bakışlı insanlar aradım. Yüreğinde kin yerine sevgi taşıyan insanlar. Buldum da. Sevmeyi öğrendim onlardan. Dünyam aydınlandı. Kaygılı ruhuma bir

sükûnet, bir rahatlık geldi. Babamın arkadaşlarını düşündüm. Ne tedirgin ne bunalımlı insanlardı. Şimdiye kadar bu çevreden tanıdığım bütün insanlarda vardı bu huzursuzluk. Sanki hemen adamın üstüne atlayacak, parça parça edecek gibi duruyorlardı. Her akşam masa kuruyorlar. Koyduklan votkayla, kadeh kadeh bunalımlarını içiyorlardı. Ne huzursuz insanlardı Allahım onlarl O an düşündüm.. Bütün insanların karnı tok, ama huzur yok neye yarar. Bu adamlar toplumu yönetmekten bahsediyorlar. Topluma huzur, gönül rahatlığı verebilecekler mi? Nasıl? insanlara verebilmek için önce kendilerinin duyması gerekir. Bu adamlara huzur gelse, içlerine girmeden, daha gözlerinin karanlığında boğulur. Huzurlu çobanla zengin padişah hikâyesini bilirsindir. insanımızın karnı da aç, ama önce huzura ihtiyacı var. Maddî refahın doruğuna ulaşan Batı'da her geçen gün, yeni bunalımcılık, felsefeleri doğuyor, insan bu. Hayvan değil ki, karnı doyunca her şeyi bitsin.

İşte sosyalizmin isyancı, ukalâ insan anlayışından, farklı bir anlayış tanıdım. Kendisini her şeyin merkezi sanan insanın sınırlarla karşılaşınca, duyduğu yıkım öyle acındırıyor ki...

Yollarda kar varmış. Bütün yurt sathında hayat duruverdi birden. İnsanın bu kadarcık basit bir olaydaki zavallılığını hiç düşünmek istemiyorlar. Günaha girecekmiş gibi. Adına kanser diyorlar. El kadar bir yerde, birtakım değişmeler oluyor, dünya alem bir olsa bir vatandaşın dünyamızı terkine engel olamıyorlar. O muazzam kâinat düzenini anlayamayınca, içinden çıkamayıp bocalamaya başlayınca, 'tabiat böyle yaratmış' deyip çıkıyorlar.

Neylersin et beyinlilik modernleşti. Adına da sosyalizm dediler.

Ülkemizde, toplum düzeninin felç olduğu doğru. İyilerin, mertlerin namert yavşaklıklarla ezildiği, kişilik sahibi insanların, acının kucağında kıvrandığı gerçek. Sahtekârların, düzenbazların işini yürüttüğü, insanlaştıkça hayvani baskılarla sindirilmeye çalışıldığımız da vakıa. Toplumun büyük bunalımını görüyoruz.

Bunlar yuvarlak laflar. Sen anla demek istediğimi. Yani yüreğimdeki acının ne yönlü olduğunu. Biliyorsun zaten. Sende de oluşumu beni sevindirdi.

Yıllarca, çok ilgisiz kaldın. Toplumun can isteyen, çalışma isteyen düzensizliğine, gözünü kulağını tıkadın. Korkunç bir duymazlık ve görmezlikle gözünü dersten ayırmadın. Şimdi de kalkmış «artık sosyalist olduğunu» yazıyorsun.

Fedakârlık yapamadın. Böyle bir şey söylemek; —eğer yürektense— senin için utanç verici. Evet kardeşim, bu kelimeyi sapına kadar hak ettin. Sosyalizme inanmışsan, bu ne tepeden inme bir inançtır. Bu demektir ki artık meslek sahibi oldum, okulu bitirdim, toplumda yerimi kazandım. Bundan sonra bir evim olmalı, bir kütüphanem, bir de görüşüm olmalı. Yani bu görüş senin için avukat bürosu gibi bir aksesuar ihtiyacı. Modaya düşkündük beraber. Ben topluma verince kendimi, ona ayıracak vakit bulamadım artık. Hatta kendime bile. Sekiz yıldır seve seve, isteye isteye feda ettim kendi arzularımı. Sen demek ki, ayrıldık ayrılalı hiç değişmemişsin. Amerikan kotu gibi sosyalizmi de modaya en uygun görüş olarak düşündüğünden seçtiğini çok iyi biliyorum. Ve yine çok iyi biliyorum ki, sosyalizm konusunda yalan yanlış, bir «fıkaralık ideolojisi» olduğundan başka hiç bir şey de bilmiyorsun.

Baban da, sen de sosyalist olamazsınız. Sosyalist olduğunuzu sanarak kendinizi avutuyorsunuz.

Bütün bunları yazışımı mazur gör.

Haklı olduğumu kabul et. Yaptığım fedakârlıklarla, çalışmalarla övünecek kadar alçalmadım şimdiye kadar. Hiç kimseye karşı. Ve sekiz yıldır bilirsin karşı karşıya geldiğimizde ben artık, özel hayatı olmayan birisi olduğum halde, bunu en küçük bir şekilde, seni kıracak, aramızda seviye doğuracak şekilde kullanmayı düşünmedim. Kullanmadım da. Yapmam bunu. Yapanı da affetmem. Fakat bugün, şu hatırlatmaları yapmak küçüklük değil, bir görev benim için. Böyle güç bir görevi yaptığım, yapmak zorunda kaldığım için, yine de özür dilerim.

Ben, gerçekten samimiyeti sende tanıdım. Bağlılığını gördüm. İlk gençlik yıllarımızda dünyaya ve çevreye yakından bakma hassasını kazandım senden. Duygularımın derinleşmesinde yardımcı oldun.

Sonra aramızda bu kadar olay, tatsız konuşma geçmesine rağmen kopup gitmedin. Nadir de olsa aradın, yazdın.

Havaları soruyorsun. Şu an İstanbul'a kar yağıyor. O kadar güzel yağıyor ki... Beyşehir günlerini hatırladım. Soğuk kış günlerinde, sahilde karlı dağlara baka baka dolaştığımız sabahları yeniden görür gibiyim. O anlarda bile hülyalar kurardık. Metafizik konuşmalar yapar, çocuk başımıza rağmen kocaman laflar ederdik. O zamanlar, tabiat sevgisi, kar sevgisi, göl sevgisi, Tanrı sevgisi ruhumuza sinmiş. Gördüğümüz muazzam tabiat olayları bizi hassaslaştırmış meğer. Sevginin hasını, eme eme çekmişiz içimize.

O kasaba sokağının akşamında en avare türküleri söyledik birlikte. İlk gençliğimizin uçarı, kayıt tanımaz azgınlığını da duygularımızla dizginledik. Arkadaşlarımızın, kız kovaladığı zamanlar, bir düşüncemiz yoktu. Ama bu olay, bizi sadece aşk üzerinde konuşmaya zorladı. Avareliğimizin bile bir ölçüsü, bir derinliği vardı.

Geceleri, İskender yollarında, şiirler okuduk. Şiir üstüne, sanat üstüne konuştuk. Düşünüyorum, derinliğin vardı. Zaaflarımız da çoktu. Ama arkadaşlığımız, basit ilişkiler seviyesine düşmedi. Çünkü engin bir sevgi vardı bende. Her şeyi korkunç bir sıcaklıkla, müthiş bir yakınlıkla seviyordum. Seni de öyle. İvazsız ve garazsız. Hâlâ öyledir. Bu sevgi tavsamadı bende. Gittikçe kavileşti. Zaman daha da derinleştirdi.

Yalnız dolaşıyorum bazen. Akşam güneşini, gökyüzünü, kırları içime koyasım geliyor. İçimde bir şey genişliyor. Gördüğüm insanları, yolları, ne bileyim tabiatı.. ta içeri yüreğimin yanına alasım, alıp da sarasım, sarıp da öylece kendimden geçesim geliyor. Gözlerimi yumup, içime inen sevgi dumanıyla genişliyorum. Bütün canlıyı cansızı sevgimle boğuyorum. Sonra hudutsuz sevgi evrenim içinde bu dumanla ben de boğulup gidiyorum. Öyle sınırlı ki her şey.

Eğer sen bazı topluma ait acıları duymaya başlamışsan, değişiyor demeksin şu an. Ama bu acıları, sosyalizm dindirmez. Daha artırır. Sen ruhu derin birisin. Sosyalizmin basit formülleri, basma kalıp ahkâmları seni doyurmaz. Topluma da bir şey kazandırmayacaktır. Görülecek. Dostoyevski'nin bir sözü var. Bilmem duydun mu? Sosyalizm, diyor, daha çok zındıklık, Tanrı'sızlık, yerden göğe yükselmek için değil, göğü yere indirmek kastıyla inşa edilmiş bir Babil kulesidir. Çağımızın taassubu Sosyalizm! Bu sıtma tez geçecek. Benden bir şeyler yazmamı istemişsin. Şu an yazacak o kadar çok şey var ki, ama bunların ayrı ayrı üzerinde durmak insanın günlerini alacak bir çalışma ister.

Yüreğine birazcık acı düşmüşse eğer, kelimelerimi değil, ıstırabımı an-

YÜCE DUYGULAR

■

Necati AYKAN

Fotoğraf : Coşkun AYDIN

Bağrında olmaktan kâşanelerin
Öksüzün gönlünde kor olmak güzel.

Efsunkâr bahçenin mor sümbülünden
Soylu bir çileyle var olmak güzel.

Sadık bir vatanla kucak kucağa
Bir dağ yamacında kar olmak güzel.

Hıta bahçesinin gülünden öte
Yangın gönüllere yâr olmak güzel.

Devlerle didişen bu insanların
Sönük gözlerinde fer olmak güzel.

Lüzumlu olunca ülküler için
Kurban verilecek ser olmak güzel.

Bu yurdun var oluş savaşı için
Garip sinelerde ter olmak güzel.

«Ümit Ordusu»nun içinde gülen
«İsmi bilinmeyen er» olmak güzel.

Güneşi zevk için görür olmaktan
Kızgın çöllerde kavrulmak güzel.

Uğrunda ölünen bu millet için
Evet! Ölmek güzel, yorulmak güzel.

Hür ülke ufkunun süsü bayraklar
Ölünce onlarla sarılmak güzel.

---

lamaya çalış. Ne bekleriz kelimelerden? Ne var ki ne bekleyelim? Sen de kelimelerin soğuk yüzüyle dostluk kurup, yol çizmesine razı olma o sahte kılavuzun. Beraber çektiğimiz acıları hangi cefakâr kelimeye yükleyebiliriz? Benden bilgi yardımı istiyorsun. Bilgi bir lükstür ıstırabını çekmeyen için. Uykusuzu sofraya davettir. Onun yüzü de soğuktur yalnız olunca. Bilmekten önce sevmek gelir. Sevilmeyen bilinmez. Yürekten yana olanı, ta gönülden acı çekenleri sev. Türk insanını sev. Menfaat düşkünleri, gösteriş budalaları, bunalım mendeburları seni aldatmasın.

Unutma kardeşim, dert bizim, deva bizde...

Yürekler Bir Gün...

Ahmet TAŞGETİREN

Avuçlarımıza çiçekler yağardı gonca deminde
Saçlarımıza yağmurlar yağardı Peygamber parmağından
Yüreklerimize tutkular yağardı doğuyu batıyı kuşatan
Kuşlarla arkadaştık
Günah demirlememişti ayaklarımızı
Sevinç taşardı içimizden sokaklara
Camilerden geceleri bir yıldız yağmuru boşanırdı şafaklara
Yüzlerimizi Tanrı'ya adanmış çeşmelerde yıkardık
Tanların ağaran sularında
Kızlarımız gelinlik giyerdi onsekizinde
Oğlanlarımız sarık sarardı kefen niyetine
Biri uçardı batı dağlarına meleksi çırpınışlarla
Ok atardı karanlığın üstüne
Bağrına at sürerdi şeytan askerlerinin
Biri dua ederdi ocak başında göz yaşından nakışlarla
Mutluydular ikisi de
Şehit olurken de mutluydular
Şehit anası olurken de
Duygular küflenmezdi yaş onsekiz deyince
Aşkı onlar yaşadı kir tutmayan pas tutmayan
Adları Leyla Mecnun Arzu ile Kamberdi
Kavuşamazlardı ya şikâyet etmezlerdi
Taş bağlardı herbiri yanık bağırlarına
Onlardı boyun kesip yazgıya yas tutmayan

Kahrolası büyücü nasıl yaptı bu işi
Nasıl değiştik birden unuttuk özgeçmişi

Şimdi aklar karadır katrancılar hükümdar
Her yüreğe bir zindan örülür duvar duvar

Her yürekte bir zindan örüyor düzen
Her gönülde bir kelepçe kilitleniyor
İnsanoğlu fişleniyor arşivlere ranzalara
Zindancıya tekmil vermek için
İnsanoğlu fişleniyor boy boy ve sıra sıra
Günah bir puttur bugün her yüreğe hükmeden
Burgu burgu işleyen düzenin suç silâhı
Her yüreği deşiyor acımadan ürkmeden
Bir savaş içindeyiz yürek - düzen savaşı
Kaç yürek esir düştü zindancının eline
Kaç yiğit vuruşurken verdi onurlu başı
Kaç kin duvarına çarptı gönüller sevgi ararken
Kaç Şeytan örümceği sardı zamanlarımızı
Kaç damar çatladı utançtan sessiz sessiz
Kaç çocuk boğuldu köprü altlarının günah deryalarında
Kaç yavru kuş yaralandı kanat çırparken
Kaç cinnet tutkunu yoldu saat kadranlarını
Saçlarını yolarken
Kaç gül dalına tırnak atıldı sahte aşklar için
Kaç çiçek ezildi parklarda sahte aşklar altında
Kaç kaç kaç... kaç yürek gömüldü zindan içine
Kaç kurban gömüldü al kan içine

Bu durum böyle devam edemez

Yürekler bir gün çeperini yaracak
Bizde isyan tohum tohum birikir
Bizde isyan yumak yumak sarılır
Bizde isyan güneş güneş dirilir
Kavgamız var zindancıyla
Biz demir mengeneyi çatlatan yürekleriz
Biz dağlarca hür çiçekler
Göklerce hür melekleriz
Biz esaret tanımaz gökyüzüne uzanan
Günahla kirlenmemiş ellerde dilekleriz
Bulutları sağmak için avuçlarımıza

Desen : Hasan KARAL

— Hâlâ böyle, sımsıcak, aramızda... Daha demincek ayrılmışız gibi...

BİR YIL OLDU!

Dergide, yazı odamızda resmi var. Yine o genel görüntüsü içinde. Yüzünde vakarın ve ciddiyetin şefkatle sarılmış şekli. Ciddiyetin kuru havası, yüz ifadelerinin doğuştan yumuşaklığı ve bir dâvâ adamının prensip sahibi kararlılığı içinde erimiş, işte o kendine has görünümü çıkmış ortaya. Gözlerinde gözlüğü var. Saçları yine öne taranmış. Kısa kollu bir gömlek. Gömleğinin cebinde, vapur abonman kartı görülüyor. Yakası açık. Sıkılırdı zahir kravat bağlamaktan. Çok mecbur kalmadıkça kravat takmazdı. Resme bakanlar ilk önce gözü ile karşılaşıyorlar. Gözleri üzerimizde.

Onun gözleriyle her gün birkaç kere karşılaşırız. Aradan bir yıl geçti. Hâlâ, aramızdaki sıcaklığını hissederiz. Sanki Otağ'da, çalışma odasında, basılacak kitapların son tashihleri veya Gerçek'in yazılarının hazırlanması ile uğraşıyor, matbaa tesislerindeki bir aksamayı tamir etmek için direktif veriyor gibidir. Öylesine canlı, öylesine içimizde.

Kimden bahsettiğimizi anlamışsınızdır. Lafı böyle döndürüp dolaştırmamızın sebebi, bir yıldan beri içimize sindiremediğimiz acı gerçeği söyleyemediğimizdendir. Mehmet Çetin Ağabey aramızdan ayrılalı bir yıl oldu. Rüyalarımızda onu, güzel bahçelerde görüyoruz. Beyaz elbiseler giyinmiş, yine o insanı saran sıcaklığı içinde. Bazen kucaklaşıyoruz. Uyandığımızda, dudaklarımızda buruk bir tad, gerçeğin buz gibi teması ile karşılaşıyoruz. Evet bir yıl oldu.

1975 şubatının 27'sinin sabahı bir enfarktüs sonucu rahmeti Rahman'a kavuştu. Ve ondan sonra bize, yalnızca hatıraları ile avunmak düştü.

Anaları yuvadan ayrılan yeni doğmuş yavru kuşları gözünüzün önüne getiriniz. Nasıl sokulurlar birbirlerine. Boyunlarını uzatarak nasıl cıvıldaşırlar. Onu Afyon'a, ebedî istirahatgâhına uğurlarken, Harem'de, otobüs terminalinde, bir avuç dâvâ arkadaşı toplanmıştı. Anasını kaybetmiş yavruların iç ürper-

tisi ile öyle bir sokuluşları vardı ki birbirlerine... Yüreklerinde bıçak gibi kesen bir acı, bundan sonra, Mehmet Ağabeysiz kanat çırpmayı başarmak zorunda oldukları şuuruyla biraz daha kaynaşıyorlardı. Acının hamurunda, haberi telefonla alıp yanan Anadolu'daki binlerce genç insan, birlikte yoğruluyorlar; omuzlarında taşıdıkları şu temiz, namuslu, vefakâr, yiğit arkadaşlarının, ağabeylerinin nâşının, bir vasiyet mânâsı taşıdığını çok iyi anlıyorlardı. «İnsanların en fazîletlisi, arkadaşlarının, yakınlarının yükünü sırtlanan, onu hafifleten insandır. Bizden önce geçen büyüklerin fedakârlık örneklerini devam ettiriniz. Siz, milletin yarasını sarmak için her şeyini veren insanlar olmalısınız.» Bu söz ona aittir. Mehmet Ağabeyimizi omuzlarımızda taşırken, onun emirlerine sadakatin ilk örneğini vermiş olabildik mi bilemiyoruz.

Mehmet Ağabey'den geriye, hayatını, milletinin buhrandan kurtuluş ve yüceliklere ulaşma mücadelesine adamış bir insanın tertemiz hatıraları kaldı. Hayatında, bir dâvânın kurucu unsurlarından ve rehberlerinden olmanın güçlüğünü yaşadı. Şimdi hatıraları, aynı dâvânın bağlılarına rehber oluyor. «Rahmetli Mehmet Ağabey derdi ki...», «Rahmetli Mehmet Ağabey bir gün Otağ'da otururken...», «Rahmetli Mehmet Ağabey'in dediği gibi..» Bunlar, iki sözümüzden birisinin temel değerlendirme dokusu oluyor.

İnsan fanidir. Bir yeni dünyada buluşulacak ve hesap verilecek. Mehmet Ağabeyimizin temiz alnının, o hesap gününde, yaşadığı hayatın berraklığını taşıyacağı muhakkak. Dileğimiz, onunla, dâvâmızın mutlu günlerini, orada da yadedebilmek, kutlayabilmek.

Onu tanıtmak için birkaç söz... 27 şubatta, bir şehadet kelimesi ile dudakları kapanırken 35 yaşındaydı. Arkasında bir ailesi, onun inanç pırıltılarını taşıyan iki çocuğu vardı. Büyüdükçe, milletin mücadelesini daha bir içten duyan iki yavru. Özel hayatı, mücadelesi ile bütünleşmişti.

Milletimizin bugün büyüyen, berraklaşan, güçlenen mücadelesinin temeline sabrını, inancını, hayatını, varlığını koymuştu.

İman, şuur, aksiyon, vefa ve feragat örneği idi.

Eğitmek güç iş değil mi? Şekil vermek... Büyük, çetin imtihanlara hazırlamak... İşte o bunu yapıyordu. Bugün vatan için birer ümit olan her genç yüreğin sahibinde O'nun emeği var.

Tevazu en belirgin hasletiydi. Sakin yüzü, gülümsemesi, size sıkıntılarınızı unuttururdu, mücadelenizi sevdirir, çalışma şevkinizi artırırdı. Kalp kırmazdı, İncitmezdi. Küçücük elleri ovuşturan, sevgiyle saran sıcak bir baba eliydi elleri. Acıları, hataları sevgi yumağı ile sararlardı.

Bir inanç adamıydı. Kardeş sevgisini aşılayan bir kaynaktı. Prensiplerinden taviz vermezdi. İnancını yaşardı. Öylesine yaşardı ki, sun'i bir davranışını görmek mümkün değildi. Boş konuşmazdı. Konuşmasıyla rehberlik eder, sükûtuyla eğitirdi.

Bizi ikaz ederken sık sık: «Dokuz körün bir değneği oğlum. Dikkatli kullanın» derdi. Pınar'ı hazırlarken, hep hatırlardık onun bu sözlerini. «Dokuz körün bir değneği.» Milletin güzel günlere ulaşması için, en küçük imkânı bile, en iyi şekilde değerlendirmek zaruretini anlatıyordu belli ki. Milletimizin mücadelesine tahsis edilen imkânlar sınırlıydı. Düşmanların güçleri ise, kıyaslanmayacak nisbette farklılık arzediyordu. İşte, bir imkânı «dokuz körün bir değneği» hassasiyeti ile kullanmak bunun için gerekliydi. İsraf edilecek kelime bile yoktu. Gereksiz kullanılacak bir kelime, kaynak israfından başka bir şey değildi. «Kullandığınız imkânlarda tüyü bitmemiş yetimlerin hakkı vardır. Dikkatli olasınız». Böyle söylerdi. Kardeşlerinin üzerine de bu hassasiyetle titrerdi. Birisinin incinmesini istemezdi.

Mehmet Çetin Ağabey, milletimizin mücadelesine gönül vermiş her insan tarafından bilinmesi ve örnek alınması gerekli bir hayat yaşadı. Onun hatıralarını içimizde taşıyıp, yeni nesillere aktarmak görevimiz.

Vefatıyla bizlere, dünyanın nimetlerinin aldatıcı ve geçici olduğunu anlatmak istedi sanki. Hayatın asıl gayesini hatırlattı. Şu değişen, bayağılaşan değer yargılarının hâkim olduğu ortamda, insanca yaşamanın ne olduğunu gösterdi. O gitti, yüreğimizden bir parça koptu. Onun acısı, şimdi görevlerimize bağlılığımızın kamçısıdır.

Nur içinde yatsın. Allah rahmetiyle lütuflandırsın.

Desen: Faruk CİMOK

ÇOCUKLAR ÇAĞA ESİR DOĞDU

■ Ertuğrul ŞAKAR

— **Apartmanlar kadar çocuk**

Gökyüzü sığmadı pencerenin içine
Yarım yarım kesildi bulutlar bakışlardan
Odalara aydınlık tutam tutam koyunca
Selvi boyu ışıklar gözlere dolmayınca
Diken kesildi dört duvarda sevgiye insan
Ve çocuklar, pencerelerde güldür bugün
Yeşil bir baharda yağmur sonrası
Veya kış günü öğle ortası
Apartmanlar kadar çocukla dünya
Dünya kadar apartmanda çocuk
Pencere saksısının içinde
Hayat arıyor.
Çimenlere denizlere tepelere güneşler yağıyor
Özgür nefeslerdir kırlar, yollar, sokaklar
İnsana, sevgiye, ruha donacaklar
Çocuklar
Canlı labirentlerde yazık olacaklar.

— **Büyük boy kadın erkek, küçük boy kız oğlan**

Süslü yatak odaları gibi, çocuk
Ana baba bir kardeş
Doğum kontrol haplarında
Katil kürtaj kanlarında
Selâmsız tebessümsüz çağın beton sabahlarında
Dayalı döşeli konforlu evde
Yemek odası takımı gibi, bir desen bloku
Standart odalarda standart insanlar
Büyük boy kadın erkek, küçük boy kız oğlan
Eski bir eşyadır nine ve dede
Onlar viranelerde huzur evlerinde
Yalandan, gerçeğe tortudurlar
Kendisini arayan kim, ben
Kendisini boğan kim, ben of...
Geceler televizyon sinema
İçmek yatak
Gündüz masa başı, sokak, para sayıklamak
Ne medeni kelepçe, ne tatlı zindan heyl
Çocuk büyüyor
Ne masal anlatan nine, ne kahraman dede
Kahraman aramak mı Donkişot
Ya falan filmin erkek artisti, bir de ol
Tabiat televizyonda, insan sinemada
Kültür tomar tomar gazeteyle bakkalda
Toplum şu gördüğün oda
Bir ayna, bir takvim, bir masa, bir oyuncak bebek, ayı
Şu yürüyen trene bak, ya şu kuş fırlatan saat
Renkli ayşecik, boya kalemlerim defterim
Bir de şu gördüğün arkadaşlarım sokak
Annemin tatlı yüzü «yavrucuğum ne getirdim sana bak»
Koskocaman renkli renkli bir cikolata.

— **ÇAĞDA HER YÜZ BİNE BİR PİRAMİT**

Pencerelerden giren güneşe ulaşmalıdır gerçeğin çocuğu
Apartmanlardan insanlara ulaşmalıdır.

Mezarlardan hayatın mesajına
İlme ruha düşünceye nefes aldırmak için
Ulaşmalıdır yıkıp çemberlerini odaların
Memiş emmilerin hayatına
Yayla köyün sedirlerine, Uzunköyün yalnızlığına
Makinalar arasında uzanan işçi terine
Marangoza, öğretmene, terziye
Saklanan gerçeğin güneşine ulaşmalıdır.
Firavun kendisine diktirmiş piramidi
Çağda her yüzbine bir piramit
Batak gökdelen batağı
Aşk: demir çimento aşkı
Rakamdan, renkten, kahkahadan
Bir çocuk örülmektedir boşluktan
Bozgunu kat kat boyalar altında gizleyen
Hayranlığı avlayan analardan
Analar katilidir tüm çocukların
Çocuklar kana boğulmuşsa eğer.

— ÇAĞ MEZAR HAZIRLADI

Çağ mezar hazırladı
Yeşile uzanan sevgiye, pınarda aşka, insanda tebessüme
Gözü dünya görmez çocuklara çağ zindan hazırladı
Analar gardiyan hazırlandı.
Şekillere çocuk kırbaçlattı.
Mamalarla çorba hazırlattı.
Kafeslerde kuşlar mıhlattı.
Çocuklar çağa esir doğdu mezarlarda
Mezartaşı dikildi, ızdırap, yoksulluk, hastahane
Esir milyar gözyaşı
Sion tepesinin kahkaha ve kanma
Kurban edildi yavrular bir hiç uğruna
Çağ buna lâyık gördü insanı
İnsan da çağı lâyık görecek mezara, ama;
Allahım
Gayret çağı yarmada
Çağı yaran eller güneşin istediği gerçeği de taşıyacaktır.

«CAN KURBAN»

Afyon Zafer Oyuncuları, 2 ocak 1976 tarihinde Konya'da «Can Kurban» piyesini 10. kez oynadı. Dergimiz yazarlarından Mehmet Taşdiken'in kaleme aldığı ve Cemil Özbek'in sahneye koyduğu eser İl Kitaplık salonunda sahnelendi ve büyük ilgi gördü.

Eserin konusu İstiklâl Harbimizden alınmıştır. Olay Batı Anadolu'da geçmiş olup efelerin düşmana karşı direnişlerini canlandırmaktadır. Millî Mücadele şuuru içinde halk - aydın kaynaşmasının çok güzel örnekleri sergilenmektedir. Başrolü oynayan Ahmet Emin, Yunan işgali sıralarında Aydın Rüştiyesinde öğretmendir. Önceden millî mücadeleye katılma noktasında mütereddittir. Yalnız fikrî meselelerle ilgilenmek ister. Fakat gerek gözleri önünde cereyan eden Yunan vahşeti, gerekse müftünün ve kızanların teşviki ile mücadeleye karar verir. Halka lider olur...

Bir mücadele verimli çalışma prensiplerine, engellere ve engellerin nasıl aşılabileceğine işaret eden eser, bu yönüyle de günümüzün birçok meselesine ışık tutmaktadır. Oyuncular, teknik imkânsızlıklardan doğacak küçük aksamaları seyirciye hissettirmeyecek kadar başarılı.

Kendisiyle görüştüğümüz **Yönetmen Cemil Özbek** bize çalışmalarıyla ilgili bazı bilgiler verirken aynı zamanda Anadolu'daki sanat çalışmalarının problemlerine de değinmiş oldu. Mülâkatın bu açıdan faydalı olacağına inanıyoruz. Cevaplara geçmeden önce eserin genç yazarı Mehmet Taşdiken'i, sahneye koyan Zafer Oyuncuları yönetmeni Cemil Özbek'i ve kabiliyetli oyuncularını tebrik eder, yeni çalışmalarında başarılar dileriz.

Yönetmen:
Cemil ÖZBEK

Konuşan:
Mustafa AYDIN

— Arkadaşımız Mustafa Aydın, Can Kurban'ın yönetmeni Cemil Özbek'le...

PINAR — Bize önce Zafer Oyuncuları ekibini tanıtır mısınız?

ÖZBEK — Zafer Oyuncuları ekip olarak Afyonludur. Bu sahada küçükten beri meraklı olan arkadaşların meydana getirdiği bir ekiptir. Önce Afyon Yüksek Öğrenim Derneği bünyesinde Tiyatro ve Temsil Kolu olarak faaliyete başlamıştı. İlk defa Afyonda «Han Buyruğu» isimli bir piyes oynadık. Bir Çanakkale Zaferini kutlama gecesinde sahnelemiştik. Şehir merkezi ve çevreden gelmiş geniş bir davetli kitlesi vardı. Oyun esnasında ve daha sonraki temaslarımızda sıcak ve samimi bir ilgiyle karşılandık. Bu sıcak alakadan cesaret alan arkadaşlarımız tiyatro faaliyetlerimizin geliştirilmesini, çalışmalarımızın daha verimli hale getirilmesini teklif ettiler. «Zafer Oyuncuları» adını verdiğimiz ekibimizin eksikliklerini gidermeye çalıştık ve Can Kurban'ı sahneye koyduk.

PINAR — Can Kurban'ı seçişinizin belli bir sebebi var mı? Oyun hakkında biraz bilgi verir misiniz?

ÖZBEK — Gördüğünüz gibi eser, Anadolu'da işlenen Yunan vahşetini ve Türk milletinin buna karşı mücadelesini konu alır. Muhteva olarak çok dolgundur ve başarıyla yazılmıştır. Milli ve canlı bir piyestir. Seyredenler arasında olayı yaşamış olanlar var. Bilhassa Aydın'da ihtiyarlar olayı hatırlıyorlar. Meselâ piyesin başrolünü oynayan Ahmet Emin Aydın Rüştiyesi muallimidir. Eskiler tanıyorlar bu zatı. İşte ese-

rin tarihî gerçeklere uygunluğu, günümüz problemleriyle olan ilgisi ve halkımızın inanış ve düşünüşüne tekabül edişi tercih sebebimiz olmuştur.

PINAR — Daha önce nerelerde oynamıştınız, seyircinin ilgisi nasıldı?

ÖZBEK — Can Kurban'ı ilk defa Afyonda 30 - 31 Ağustos günleri zaferlerimizi anmak maksadıyla sergiledik. Afyon'un en büyük sineması olan Hisar sinemasında oynadık, geniş alâka gördük. İzmir'den gelerek piyesi seyreden arkadaşlarımız vardı. «Bu oyun İzmir'de mutlaka gösterilmeli» dediler ve davet ettiler. İzmir'in Kurtuluş yıldönümü münasebetiyle Konak'da sergiledik. Sonra, olayın esas cereyan ettiği şehir olan Aydın'da oynadık. Afyon'un hemen hemen her kazasından teklifler aldık, ancak isteklerin pek azını yerine getirebildik. Merkezde öğrenci kesiminin arzusuyla tekrar oynadık. Adana Kültür ve Sanat Derneği'nin daveti üzerine Adana'ya gitik. Birkaç gün önce Akşehirde ve nihayet 10. kez Konya'da oynuyoruz.

Buralardaki ilgiye gelince. Oyunla seyirci arasında bir diyalog kurmak gerekirse, burada seviye meselesi çok önemli oluyor. Oyun tamamen halka hitabeden bir oyun değil, belli bir kültür seviyesi istiyor. Halk, oyunun sürükleyici heyecan yönüyle tatmin oluyor. Aydın ise oyunun muhtevasının zenginliği ve sanat değerleriyle meşgul oluyor. Zaten seyircilerimiz genel olarak ne tamamen halk, ne de tamamen aydın, karma oluyor. Dolayısiyle biz sadece aydına veya sadece halka hitabetmek istemiyoruz. Çünkü bildiğiniz gibi, bir tarafta halktan kopmuşluğun dramını yaşayan aydın, öbür tarafta ise yıllar boyu ihmal edilmiş bir halk kitlesi var. Biz ikisine de hitabetmek, bir noktada, kaynaşmalarına birleşmelerine yardımcı olmak istiyoruz. Ve kanaatımca oyun bu noktada başarılıdır. Zaten oyunun muhtevasında da bu nokta üzerinde durulmaktadır. Burada Ahmet Emin aydını temsil etmektedir. Önceden halkına ters düşmektedir. Fakat olaylar onu halkın mücadelesine katılma noktasında yeni bir karara sevkeder. Halkla kaynaşır ve bir halk lideri olur. Böylece aydın-halk kaynaşmasının güzel bir örneğini verir.

PINAR — Başarılı taraflarınız ve aksamalar üzerinde durur musunuz? Meselâ sahneye uygulamada karşılaştığınız engeller oluyor mu, sebepleri neler olabilir?

ÖZBEK — Eser herşeyden önce millî düşünceyi ve heyecanı kitlelere verebilecek bir eser. Konu güzel dramatize edilmiş. Yazarın vermek istediği mesajın yerine ulaştırılması, oyunla seyirci arasında yer alan yönetmen ve ekibine düşüyor. Bu uygulama belki yazarın düşündüğünü tam aksettirmez. Bu biraz da imkân meselesiyle ilgili. Bilhassa Anadolu'da. Meselâ 3'e 5 sahneler var. Neresine dekor yerleştireceksin, neresine tablo asacaksın? Oyuncuyu nereye koyacaksın, yerine göre oyuncu birbirine çarpıyor. Belki aşağıya seyircinin yanına düşecek.

Burada -müsaadenizle- bir önemli noktaya daha işaret etmek istiyorum. Anadolu'da büyük şehirlerdeki Halkevleri, İl Kitaplık Salonları gibi devletin imkânları ne yazık ki millî sanat ekiplerine verilmiyor. Dolayısiyle bu çalışmalar, nisbeten düzgün, geniş, koltuklu, kaloriferli ve bilhassa sahneli salonlardan mahrum kalıyor, gelişemiyor. Anadolu'da tiyatro çalışmalarının karşısına çıkan engeller bunlar. Yazarın idealindeki oyunu istenen şekilde ak-

settirememek bundan da doğuyor. Gayretlerimiz hiç olmazsa yazarının mesajını yıpratmadan ulaştırmaya yönelik oluyor. Yazarlar, zaten mesajlarının çarpıtılmadan yansıtılmasını haklı olarak isterler. Bizdeki değişiklikler de oyunun özüne ait değil, imkânlarla ilgili. Ama imkânsızlıkları oyuncularımızın çabasıyla aşmaya çalışıyoruz. Ekip küçüklükten beri meraklı ve kabiliyetli arkadaşlardan seçildiği için başarı oranı yüksek oluyor, zannederim. Bir taraftan Can Kurban için yapılan talepleri yerine getirmeye çalışılırken, bir taraftan da yeni bir oyunu sahneye koymak için çalışıyoruz.

PINAR — Okuyucumuza ulaştırılmasını istediğiniz başka hususlar var mı?

ÖZBEK — Biliyorsunuz çalışmalarımızın sahası daha çok Anadoludur. Anadolu bu tür faaliyetlerden uzun zaman mahrum kalmış. Yıllar boyu gayri millî film teşkilâtlarının filmleriyle genci ihtiyarı meşgul edilmiş bir toplum. Yoksa gerçekten seviyeli, halkın değerlerine ve ideallerine uygun tiyatro eserleri, Anadolu'nun hangi köşesinde sergilense ilgi görecek. Kısa da olsa çalışmalarımız bunu gösterdi.

Üzerinde durmayı istediğim birkaç husus daha var. Anadolu'da halkın değerlerine dönük sanat çalışmaları aydın çevrede ilgiyle karşılanmamış, bilakis küçümsenmiş. En olumlu hareketler teşvik görmemiş. Meselâ basın ilgilenmemiş. En fena şey küçümsenmek! «Ee falanca yerde Afyon'da, Aydın'da, Konya'da canım burda tiyatro mu olurmuş?» Nerde olurmuş peki? Ankara'da olur, İstanbul, İzmir'de olur. Başka? Başka yerde olmaz, sonra halk anlamaz, kendilerinden başkası da veremez. Hele hele Anadolu çocuğu çıkacak da tiyatro çalışmaları yapacak? O ne anlar yahu tiyatrodan? Ama şu gerçek anlaşılmalı artık, Anadolu insanımızın seviyesini Batı yazarları veya oradan adapte edilen eserler tayin etmeyecek. Burada yeri gelmişken Anadolu'da sanat faaliyetleri yürüten ekiplere de bir tavsiyemiz olacak: İlgisizlik ve küçümseme -ki bunlar ekipleri dağıtan iki büyük engel- karşısında yılmamalı. Bunu aşan grup hedefe ulaşır, bunlar barajdır.

İstanbul'da bulunan bir takım Ekipler, Devlet Tiyatroları, Şehir Tiyatroları ve özel bazı tiyatrolar Anadolu'nun kaç vilâyetine geliyorlar. Geldikleri yer Eskişehir, Adana, Bursa. Var mı başka geldikleri yer? Döndükten sonra da uzun bir dinlenmeye giriyorlar. Gelsinler bakalım Konya'ya, bir kazasına. Tiyatroyu bilmeyen pek çok insan var Anadolu'da. Tiyatronun aynı anda göze kulağa hitabeden bütüncü propağandasından uzak çok insan var. Bu verimli telkin vasıtasının yerini başka biri dolduramıyor.

Başka bir husus. Devletin imkânlarını kullanan devlet tiyatroları sınırlı bir seyirciye seslenebiliyor. Mesela koskoca İstanbul'da bir tarafta devletin geniş imkânlarıyla desteklenen tiyatrolar, öbür tarafta netice olarak -söz yerindeyse- tiyatro seyretmeyi alışkanlık haline getirmiş bir grup insan. Halkın geniş kesimi gelemiyor. İstanbul'da bulunan pekçok insan tiyatronun nerde bulunduğunu bile bilmiyor. Onu ilgilendirmiyor. Oynanan eserler genel olarak Türk Kültürüne yabancı, zıt. Bunun da tesiri büyük. Geçen Ekim ayı içinde beş ayrı eser seyrettik. Hepsi de namus ve din düşmanlığı ile beraber komünizm ve hümanizm propağandası yapıyordu. Dolayısiyle halkın tiyatroya karşı ilgisizliğini tesadüfle açıklamak yanlış olur.

Deli Olmak İşten Değil

Desen : Hamit YÜKSEK

İnönü uğrak yeri Testereci Süleyman'ın. Gelip gitmişliği çok. Çalışmışlığı çok orada. Mahallelerini, sokaklarını öğrenmiş bir bir. Yukarı Mahalle'si var, Orta Mahalle'si var, Yenice Mahallesi var. Bütün kahvelerde tanırlar. Bir hayli eşi - dostu - ahbabı olmuştur.

Gezici zenaatkârların atelyeleri kahvelerdir küçük kasabalarda. Ocakçılarla, garsonlarla anında anlaşıverirler hapishane arkadaşları gibi. Çoğu zaman kahvelerin pekelerinde, tahta sıralarında beraber yatarlar, garsonlarla geziciler. Hayat hikâyelerini anlatırlar birbirlerine.

Testereci Süleyman'ın da garsonlarla arası iyidir. Hangi kahveye tahta sandığından omuzları düşmüş soluk soluğa usulca girse, garson yaygarayı koparır:

— Vaaayyy! Hoş geldin testereci. Yap Testereciye bir demliiii!

Kahvede oturanların hepsi geldiğini duymuştur. Bazı tanıdıklar geriden geriye hoş geldin derler. Bir iki meraklı masasına gelir. O, menteşeleri, sapı, kilidi bile çarık derisinden yapılmış, kapağının yarısı sabit sandığından aletlerini birer birer çıkarır. Beş dakikanın içinde tahta sandalyenin üzerine küçücük bir atelye monte edilmiştir. Sandığın bir kenarında mengene, öbür tarafında çap makinası, yanında pres. Eğeler boy boy dizilmiş, pense yerini almış, hazır yapılmış her boydan bir iki testere de uygunca bir yere konmuştur. Teneke makası ve diğer teferruat, çantanın içinde hazır-olda beklerler.

Her şeyin tamam, testerecinin istim üzerinde olduğunu gören garson çayı getirirken seslenir:

— Ahmet Ağa, Mehmet Emmi, yok mu sizin tamir edilecek testereleriniz? Bak adam ayağınıza gelmiş. Birazdan müşterileri gelir de sıra beklersiniz. Getirin eli boşken yapsın. Yok mu tes-

tere yaptıracak olan millet?

Köy yerinde insanın ya karnını doyuracak kadar toprağı, ya da yüzünü güldürecek kadar zenaatı olmazsa iş yürümez. Eğer toprağın toprak, zenaatın da zenaat değilse, yandı kel başımın cıbıl derisi. Artık Kör Hafız'ın yırtık yemenisi gibi bağrını çiğnemediğin yol, yokuşunu çıkmadığın çığır kalmaz. On bir ay gurbette bir ay köroğlunun yanında, hatıran bol olur da paran bol olmaz. Yol devletin, köy elin, tabanvaylar da senin; Golanşam leblebicileri gibi gezmediğin diyar, eşeğine çiğnetmediğin yurt kalmaz. Ömrün yeter, sağlığın elverir, dizlerinde dermanın kesilmezse, altmış yedi vilâyetten hiç biri bana da gelme demez. Elin işi de bitmez, parası da. Senin de derdin bitmez. Altı ay bir güz dolaşır, kuşun kurt topladığı gibi toplar, evlâdı iyâlin ağzına öğer gidersin. Üç gün hasretlik giderdikten sonra, yolcuya yol gerek borçluya para diyerek, gurbet ilin garibi, yad ellerin yolcusu olarak, içerinde küçücük gözlerin ve kınalı ellerin sıcaklığı - sevgisi, eteklerin savrulara k, kirpiklerin ıslak, ardına baka baka yollara düşersin. Gerinde kara ağızlı bacasından boz duman tüten, tek odalı, toprak damlı evin ve içinde, iki karışlık penceresinden, ayrılır ayrılmaz yolunu gözlemeye başlayan zarif gönüllü üç beş hane halkı kalır.

Testereci Süleyman, takımını düzmeden evvel, üç eğe, bir pense, bir teneke makası, eski bir palto ve boyundan büyük, deliksiz ince bir naylon çuvalla besmeleyi çeker, eşiğinden adımını dışarı atar, köy köy, kasaba kasaba, tâ Eskişehir'in ötelerine gider gelirdi. Vardığı yerde akşama kadar çalışır, yiğidin meskeni kahveler hanlar diyerek yağmurun yaşın vurmayacağı, karın tipinin uğrayamayacağı bir saçak altı buldu mu paltosunu giyer, naylon çuvalına girer, kıvırıp avcuna topladığı çuvalın ağzından azıcık hava deliği bırakarak, soğuktan ve haşarattan masun, terleye terleye uyurdu.

Alan veren Allah, bir gün öz çocuğunu alır gibi öküzünün birini elinden alıverdi Testereci Süleyman'ın. Bıçağı zor yetiştirdiler. Zaten kocamışlardı. Handiyse kendi kadar yaşları vardı sanki. Keserken bütün hane halkı ağlaştılar. Helallisi kara yazmaylan yasını tuttu hayli vakit. Konu komşu radyo çalmadı evlerinde. Bu yasa hürmet duydular.

Esasında, yüzden satıp, üstünü iyi kötü derleyip devşirerek, iki acemi tosun almayı düşünüyordu Testereci Süleyman. Deveyi kesip potuk yapacaktı. Bir harman daha geçirsinler, güz vakti ucuz gider diye erteledi. Kıyamıyordu öküzlerine de. Boyunduruğu taşıyamayan kart öküzün boynu kasap bıçağına yanaşırdı. Bunu herkes bilir. Bu yüzden köy yerinde kart öküz satmak büyük meseledir. Yıllardır birbirlerine öyle hakları geçmiştir ki, öküzler de bir can bulmuş, bir şahsiyete bürünmüş, ev ahalisinden biri olmuşlardır. Sahiplerine karşı başka bir tatlı bakarlar, bir başka böğürürler. Yapılacak işi, gidilecek yolu, varılacak tarlaları hep bilirler. Sahiplerinin huyundan huy almışlardır. Herkesin öküzü kendisine benzer. Onları satmak, kasap satırının altına yatırıvermek, bunca yıl boyunlarından ekmek yedikten sonra affedilmesi güç bir nankörlük addedilir. Ellerinden gelse, hiç satmayıp, emekliye ayırarak vadeleri yetinceye kadar bakımlarını bihakkın isterler. Gönülleri ancak böyle huzur bulabilir. Öküzlere karşı kadirbilmezliklerini, Ademoğluna iyilik yarasaydı koç öküze bıçak olmazdı diye anlatırlar. Kaldı ki hiç kimse bir çiftini koşmak için, bir çiftini de nankör olmamak için, iki çift öküzü birden besleyecek kudrette değildir. Nankörlüklerine nedamet duya duya, yürekleri kan ağlayarak, gözleri siğim siğim, kuy-

ruklarından yadigâr püsküller keserek canbazlara teslim ederler. Sonra aylarca öküzlerin evden ayrılırken, gidişlerinin son gidiş olduğunu bilmişler gibi dönüp dönüp arkalarına baktıklarını, hatta ağladıklarını, acı acı höyürdüklerini anlatırlar. Bir gariplik, bir hüzün, bir hasret çöker evin içine, hatıraları yadedilirken öküzlerin.

Öküzün sosyal mevkiinin bu derece yükseldiği yıkık damlı köylerin rızkı gurbet ele yazılmış çileli evlâdı Testereci Süleyman'a, öküzlerinin ilk önce birini kesmek, sonra ikincisini satmak ağır geldi. Hem ölenin hem kalanın parasından elinde birkaç kuruşu oldu. Gemisiz derya dolaşmak gibi öküzsüz rençber olmanın zorluğunu düşündü. Elindeki parayla kendisine takım düzdü. Tarlalarını ortağa verdi. Tası tarağı topladığı gibi şehirde; rutubetli, nemli, yamyaş da olsa iyi kötü bulabildiği bir eve kervan kondurdu, göçü indirdi. Denkleri çözdü. Kıvrımları hiç bir zaman düzelecek kadar dolmamış deri cüzdanının kapkara karnında, kirli, yeşil bir yüzlükten başka parası kalmamıştı. Kış bastırdıkça bastırdı. İnsanın kapıdan dışarı çıkası gelmiyordu. Hiç acıkılmasa, susanmasa, tosbağalar gibi toprak altına sokulunup altı ay uyunduktan sonra, yaz bahar ayları dağların karını eritince toprak üstüne çıkılsaydı ne iyi olurdu.

Eskişehir'e göçtüğünün ertesi günü Testereci Süleyman, öte baktı, beri baktı. Dükkânsız, atelyesiz, bin beş yüz liraya düzebildiği takımlarına baktı. Artık işleri kolaydı ya nerelerde çalışacaktı? Köylere çıkamazdı. Elinde ağır sandığı, köy köy dolaşamazdı. Vesayiti olan yerlere gidecekti mecburen. Aylardır İnönü'ye gitmediğini, işlerin orada bol olabileceğini düşündü. Çocuklara: «Akşama gelirim, meraklanmayın.» diyerek taptaze bir güç ve yepyeni umutlarla, kurşun gibi sandığı elinde, istasyona doğru yürüdü.

.....

Sevinçliydi. Evvelden bir haftada kazandığını şimdi bir günde kazanı vermişti. Böyle giderse fena sayılmazdı. Artık kara zorla yapmıyordu işini. Allah yürü ya kulum derse, yani bu gidişle bir gün testereci dükkânı bile açarım diye düşündü. Son testereyi de tamir ettikten sonra toplandı. Kahvedekilere eyvallah deyip dönüşün ilk adımını attı.

Varlığı gündüz bile belli olmayan güneşin mecalsiz ışıklarını, akşamın karanlık dili yalayıp yutmuştu. Buz katmerleri gibi ufuklara doğru akıp giden kapkara bulutların karanlık koyunlarından deli poyraz, insanın iliklerini titreten soğukları sürüp getiriyordu. Asfalt kenarındaki çamurların tâ ikindiden katılaşıp betonlaştığı kupkuru yolda, omuzundaki sandıktan dizleri büküle büküle Testereci Süleyman yürüyordu. Ezanı, İnönü'nün damları üzerinde akşamın garipliğine aceleci bir hüznü karıştırırken İnönü istasyonu'na giden yola ıslıklar çala çala bir mart fırtınası gelip çöreklendi. Mubarek cumayı cumartesine bağlayacak gecenin akşam vaktini, önce yağmurla, sonra ziyaret eden fırtına, ardında şanına yakışır kuru bir ayaz bırakarak geçip gitti.

Bıyıklarının tel tel buz bağladığı, parmaklarının sandığı kaldıramayacak kadar kütleştiği, burnunun kıpkırmızı kesilip sızladığı, ayak parmaklarının iğne iğne batmaya başladığı, gelen arabaların durmayıp, geleceklerden de ümidinin kesildiği bir anda iki kişi çıkageldi:

— Bu dört yol ağzında ne bekliyorsun hemşerim?

— Araba bekliyorum.

— Buralı mısın?

Testereci Süleyman biraz da gırgırına:

— İzmirliyim.

Önce birbirlerine, sonra Testereci Süleyman'a kötü kötü baktılar. Evhamlanıverdi Süleyman. Issız yolun ortası. Karanlık çökmüş, göz gözü görmez.

Kimsesiz yolcu. Belki niyetlerini bozmuş iki kişi.

— Ne arıyorsun buralarda?

— Gurbette geze dolaşa testere tamir ediyorum.

— Ne kadar oldu çıkalı?

— Yeni çıktım. Doğru Eskişehir'e geldim. Burdan o tarafa doğru çalışıp gideceğim.

— Yalansın! Korkma, biz adam soymayız canım.

— Yalana borcum mu var?

Tekrar birbirlerine bakıştılar. Kaşlarını çattılar. Yüzlerini buruşturdular. Etrafı gözleriyle kolaçan ettiler. Testereci iyiden iyiye pirelendi. Yine de erkekliğe toz kondurmak istemiyordu:

— Siz nereye gidiyorsunuz?

— Biz de...

.....

— Davacı Süleyman Ömeroğlu siz misiniz?

— Evet efendim!

— Olayı başından itibaren anlatır mısınız?

Olay!.. Başından anlatmak!.. Her şey ışığını yitirdi. Şeklini kaybetti. Karardı bütün eşyanın yüzü. Berraklığı kalmadı görüntülerin. Oluk oluk kan boşandı tavandan. Kırmızıya boyandı çehreler. Kestiği öküzünün can verirken ileri ileri fırlayan gırtlağı doldurdu bütün mekânı. Sonra takımları, paraları, sere serpe uçuştular boşlukta. Al al, pul pul bir renk cümbüşü dalga dalga yayıldı her yöne. Diğer renkler yıldız yıldız, yanıp söne takip etti. Mecali kesildi. Dizleri büküldü. Gözleri kapandı. Nefesi zorlaştı. Düşüncesi durdu. Hatırlaması bitti. Zaman da, mekân da uzaklaştı.

— Daktilo Efendi, kapıcı oğlum, bakmasanızal Su getirin, kolonya yok mu? Duruşmaya ara veriyorum.

Testereci Süleyman, bekleme banklarına uzatıldı. Benzi sapsarı kesilmiş; düşerken yaraladığı başının kanları, şapka altında kala kala kertilmiş saçlarının oylumundan sızıyordu. Duruşma hakimi kara cübbesiyle üstüne eğilmiş şıpır şıpır tokat yağmuruna tutarken, yardımcılardan biri bir kolunu, diğeri öbür kolunu açıp açıp kapatıyorlardı. Kapıcı su döktüğü mendille, duruşma hakiminden fırsat bulup da yüzünü yıkayamadığı için ancak boynunu ıslatabiliyordu. Daktilo, kilidini açamadığı ilkyardım dolabını kucaklamış getirmişti. Salondaki kalabalıktan mırıltılı bir daire örülmüştü bankın etrafında. Testereci yavaş yavaş gözlerini araladı. Bomboş baktı. Yavaşça yumdu yeniden. Göz uçlarından birer damla şakaklarına doğru kayıp gitti. Başını kaldırmak istedi. Izdırapla buruştu yüzü. Akan kanlar saçlarını banka yapıştırmıştı. Elini başına götürmek istedi. Kaldırdı. Sinirlerini sevkedemiyordu. Hislerine yön veremiyordu. Duruşma hakimi, havadaki elini tuttu:

— Sakin ol evlâdım. Geçti her şey. Vazgeçtim sormuyorum. Bir şeyin yok ya?

Testereci bir şeyim yok dercesine kaşlarını kaldırdı.

— Sağlığın düzelsin de öyle devam ederiz. Duruşmayı erteliyorum.

Doğruluverdi Süleyman:

— Yok! Ertelemel Ver kararı! Bitsin artık. N'olacaksa olsun ver kararı. Bir daha mahkeme kapısı mı, tövbeler olsun! N'olur hakim bey, yap duruşmayı ver kararı. Sen de erteleme.

— Madem öyle. Kendine geldiysen buyur duruşmaya.

Testerecinin kollarına girip salona götürdüler. Mahkeme heyeti yerlerini aldı. Hakim:

— Davacı Süleyman Ömeroğlu, olayı başından itibaren anlatır mısınız?

— Hayır!

— Talik mi edeyim istiyorsun?

— Hayır!

— Öyleyse anlat.

— Anlatmayacağım.

— Ne istiyorsun bizden kardeşim?

— Davanın düşmesini.

— Altı sene takip ettikten sonra mı?

— Evet.

— Niçin?

— Küfredilmemek, alay edilmemek, tehdit edilmemek için.

— Kim ediyor bunları size?

— Suçlular.

— Karşı tarafı itham ediyorsunuz. İspatlayabilir misiniz?

— Hakim Bey, Hakim Bey! Altı sene daha beklemek istemiyorum. Biliyorum, benim davamda ilk duruşmanızı yaptırıyorsunuz. Tahmin ediyorum henüz dosyamı bile okumadınız. Sizden evvel bu davaya bakan üç hakim de, ilk duruşmalarında sizin sorduğunuzu sormuşlardı. Her biri iki sene talik etti de gitti davayı. Bu altmış dokuzuncu duruşmam. Suçlularla, ben her gün karşılaşıyorum fakat onlar bir kerecik gelmediler duruşmaya. Görüştükçe alay ediyorlar adamla. Olanları anlatsam ne çıkar, anlatmasam ne çıkar? Benim davam, mahkemeyi kübraya kaldı. Orda hiç bir şey tehir edilmez. Karara bağlanır. Herkes hakkını alır orda. Her şeyi yeniden anlatsam ne yapabilirsiniz? Siz de, sanıkların duruşmaya cebren getirilmesine, duruşmanın da talîkına karar vermeyecek misiniz sonunda? Böyle karar vermeyecekseniz hatırınız için bir defa daha anlatayım.

— Anlatınız.

— Son kararı vereceksiniz ama söz mü?

— Söz!

Testereci Süleyman, öküzlerinin parasıyla takımlarını nasıl düzdüğünden, İnönü'ye ilk çalışmaya gitmesinden, İnönü İstasyonu'na gelirken iki kişiyle karşılaşmasından, onların isimlerinin Sabri Bayraktar ve İsmail Sürmeli olduğundan, tren istasyonlarında yabancı yolcuları soyduklarından, kendisinin de üstüne çullanıp bayıltarak saatini, paralarını ve takımlarını alıp kaçtıklarından, İnönü Karakolu'nun, nahiye müdürünün ve belediye çavuşunun, Çukurhisar istasyonu Memuru'nun, Eskişehir Dispanserliği'nin ve istasyon karakolunun olay gecesi ve ertesi günü müracaatlarını örtbas etmelerinden; nöbetçi savcılığın sadece ifadesini alarak işin peşini bıraktığından; kendisinin o günlerde takımlara ve paraya olan ihtiyacından, ailesiyle aç geçirdiği günlerden; aylar sonra Sobacı Akif Demirkoparan'ın dükkânında takımlarını bulup yakalattığından, takımlarını sobacıya satan Sabri Bayraktar ve İsmail Sürmeli'yi Akif Demirkoparan'la birlikte arayıp kendisini soyanlarla aynı kişiler olduklarını teşhis ettiğinden, yakalatıp karakolda ilk ifadelerini aldırttığından ancak her ikisinin rüvşetle karakoldan kaçtıklarından ve soygunu itiraf ettikleri ifadelerini yokettirdiklerinden; şimdi sanıkların kendisini her gördükleri yerde küfür edip alaya alarak tehdit ettiklerinden geniş geniş bahsetti. Bu upuzun duruşmada hakim de kabara kabara oturunca boyu kadar olan dosyayı tetkik imkânına kavuştu. Sözünde durdu. Duruşma sonunda gıyabî tutuklama kararı verdi. Davaya tutuklu olarak devam edilecekti. Süleyman sanıklarla her gün karşılaştı lâkin onlar tutuklanamadı. Bir sonraki duruşmada gıyaben tevkif edildiler. On ikişer yıl hapse mahkûm oldular.

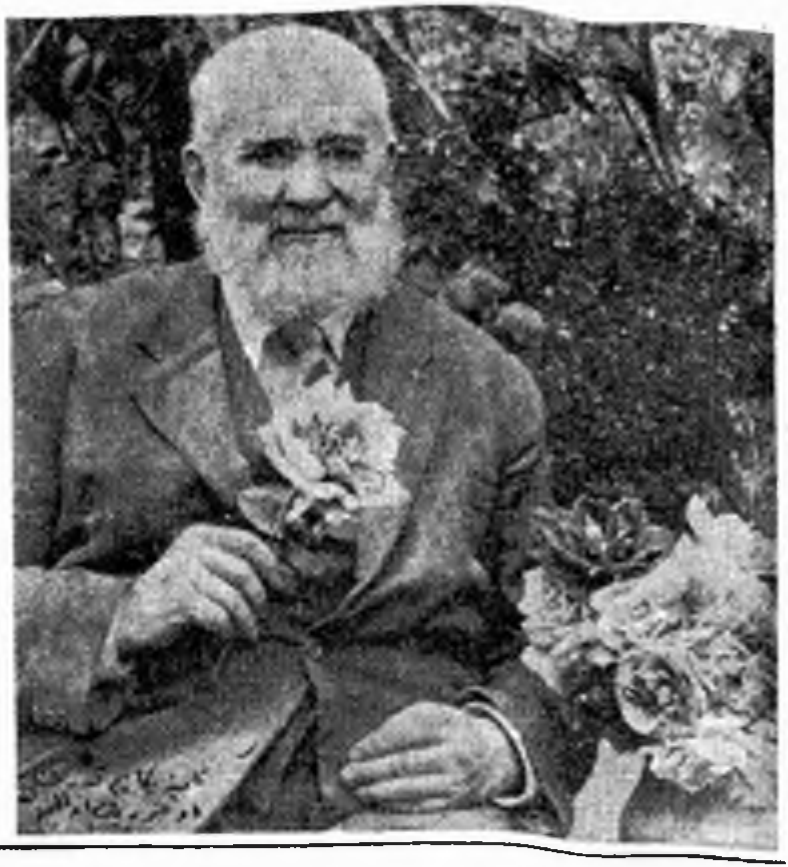
— Nerde yatıyorlar şimdi? dedim Testereci Süleyman'a.

— Karılarının koynunlarında dedi.

Mahkemenin kararını öğrenince üç dört kişiyi daha dolandırmışlar; bir iki taksitle satış yapan mağazayı hale yola koymuşlar, bir sene Eskişehir'e uğramamışlar. Şimdi geri dönmüşler.

«Arasıra karşılaşıyoruz.» diyor içimizden Birisi Testereci Süleyman.

— Arasıra karşılaşıyoruz da bana, gel bir çayımızı iç, diyorlar. Deli olmak işden değil kardeşim. Deli olmak işden değil!..

— Üstad Merhum, binlerce çeşidini yetiştirdiği güllerleriyle... (Hayat Dergisinden alınmıştır.)

Necmeddin Okyay ve Hat Sanatımız

Savaş ÇEVİK

Değerli hattatlarımızdan Necmeddin Okyay'ı geçtiğimiz ayın başlarında kaybettik. Son defa bir televizyon programında seyrettiğimiz Necmeddin Okyay, Klasik Türk Sanatlarının da son ustalarındandı. Bu sanatların bizlere kadar ulaştırılmasında emeği geçen değerli bir sanatkârımızdı.

Toplumumuz, bu kanalım döneminden çok önceleri, devlet kurma ve yöneticilik iradesinin kuvvetli olduğu refah dönemlerinde; müesseselerini kurmuş, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel ihtiyaçlarını ihmal edilebilecek aksamalar dışında ideal bir biçimde karşılamıştır. Devletin gücüne parelel sanatı da gelişmiş, zamanla ortaya orijinal bir **Türk Sanatı**'nın çıkması mümkün olmuştur.

Hat sanatı da Türk Sanatları

içerisinde daima muteber bir yer işgal etmiş, zamanla gelişerek, sanat estetiğini ve kalıcı prensiplerini Türk zevkine göre dokumuştur. Günümüz modern grafik sanatlarının gerçek ve aksiyomatik değer yargılarını asırlar öncesinin hat sanatında, tam anlamıyla grafik düzeni ve sistemli kompozisyonları arasında görebiliyoruz. Sanat zevkinin üstün örneklerini en iyi biçimde ortaya koymuş olan Türk Hatatları, elbette belirli estetik nizam ve program içerisinde çalışıyorlardı. Meydana getirdikleri eserlerinde, gerçek sanat dünyasının benimsediği estetik disiplinleri en açık bir biçimde görebiliriz. Yabancı sanatçıların bile son zamanlarda bilhassa üzerine düştükleri hat sanatımıza artık bu gözle bakmaya mecburuz. Bu sanatımızı; münferit harfler dizisi olarak değil, fakat ifade gücü, ritmik değeri, kompozisyon zenginliği ve masajı itibariyle yorumlamak, değerlendirmek zorundayız. Zaten o bir kitabe, bir metin yazısı ve bir bildiri olmanın yanında, daha ziyade gerçek bir estetik olgu özelliği taşır.

Biz bu sanatımızın bugün maalesef zor bir dönemece girdiğini belirtelim. Onu günümüze kadar getiren sanatçılar artık yok denecek kadar az. İşte, onlardan birini, belki de en kıymetlilerinden birini daha kaybettik. Üstad Necmeddin Okyay, usta-çırak geleneğine göre yetişmiş değerli bir hattatımızdı.

Rönesans devri ressamlarının usta-çırak ilişkilerinin daha gelişmiş biçimini, Osmanlı sanatçıları uyguluyorlardı. Hatatlar da aynı öğrenme metodu ile yetişiyorlar ve neticede icazet alarak eğitimlerinin ilk kademesini böylece tamamlıyorlardı. Bir hattatın birçok talebesi bulunuyor, haftanın belirli günlerinde onların meşkleriyle meşgul oluyordu. Talebesi hocasının hokkasını tutuyor, onun kalemi tutuş ve yazış biçimini inceden inceye seyrederek, bu büyük sanatın ruhuna inmeye çalışıyordu. İnce bir zevk ve el kıvraklığı isteyen hat sanatı, düzenli ve disiplinli bir çalışmayı gerektiriyordu. Yıllar süren bu hoca-talebe çalışması, nihayet hocanın ona icazet vermesiyle, öğrenimin ilk devresini tamamlamış oluyordu. Artık talebe kendisi yazı yazabilecek ve altına imzasını atabilecekti. Hiçbir talebe hocasından icazet almadan yazı yazmaz ve altına imzasını atmazdı. Bütün hatatlar bu mütevazi geleneğe uymuşlardır. Genellikle imza yerinde hatat hocasına hürmeten onun da ismini koymadan geçmezdi.

Sanatkârlar, bu yazıyı her an geliştirmekte ve hatta yeni ekol meydana getirebilmektedirler. Meşhur hatat Mustafa Rakım, kendi ismiyle **Rakım Ekolü**'nü geliştirmiştir. Böylece zeşitli sanatkârların sanat gücü, hat sanatımızın estetik değerlerini geliştirmiş ve zamanla hat sanatında bir «**Türk Ekolü**» doğmuştur. Burada hemen şunu belirtelim. Yazıyı Türklerle birlikte birçok Müslüman ülke sanatçıları da kullanmışlar, ancak bu yazının belirli kaidelere oturtulması ve geliştirilmesi Türklere, bilhassa Osmanlı hattatlarına düşmüştür. «Kur'an Arabistan'da nazil oldu, Mısır'da okundu, İstanbul'da yazıldı» şeklindeki darbımesel de, Türk hattatlarının hat sanatına olan hizmetlerini belgelemektedir. Türkler birçok yazı çeşitlerini kullanmışlardır. Sülüs, celi, nesh ve ta'lîk'den başka divanî siyakat, rik'a, reyhani rik'a ve diğer çeşitleri. Bunlardan divanî ve rik'a Türklerin icadıdır. Necmeddin Okyay bilhassa ta'lîk yazıda büyük eserler vermiş bir ta'lîk hattatıdır.

Ta'lîk yazısı menşei itibariyle bir İran yazısıdır. Vaktiyle İran'da

«Hattı Pehlevi» denen bir yazı çeşidi vardı. Bu zamanla geliştirilerek «Hattı Ta'lîk» vücuda getirilmiştir. Tebrizli «Mir Ali» bu yazıyı ortaya koyan hattat olarak kabul edilir. Daha sonra yetişen «İmad» ise daha da geliştirerek «İmadı Hat» ismiyle yeni bir devir açmıştır. Ancak Türk hattatları ta'lîk yazıyı İranlılardan almışlar ve zamanla gelliştirerek bir **«Türk ta'lîk tarzı»**nı ortaya koymuşlardır. Bilhassa Mehmet Es'ad Yesarî ve oğlu Yesarizade Mustafa İzzet Efendi, ta'lîk yazıyı Türk zevkine göre yeniden düzenlemişlerdir. Ta'lîk yazıyı çok ince olarak yazmışlar, fakat hiçbir zaman celi, yani büyük olarak yazmamışlardır. Buna karşılık Türk hattatları celi olarak da yazmışlar, böylece İranlı hattatlardan daha da ileri götürmüşlerdir. Son devrin ünlü ta'lîk hattatlarından Sami Efendi (1833-1912)'de bu yazıyı en güzel biçimde yazan hattatlarımızdandır.

İşte Necmeddin Okyay bu Sami Efendi'nin talebesidir. Okyay 1883'-de Üsküdar'da doğmuş, Üsküdar'da Ravza-i Terakki isimli özel okulda Hasan Talât Bey'den rik'a, divanî ve celi divanî temeşşuk etmiştir. Kasapzade Mehmet Efendi'den de hıfzı Kur'ân'a başlayan Necmeddin Okyay, Üsküdar İdadi Mektebi'ne bir sene devam edip ayrılmıştır. Daha sonra yukarıda bahsettiğimiz hattat Sami Efendi'den ta'lîk temeşşuk ederek 1905'de icazet almıştır. Sülüs ve nesih yazı da yazan Necmeddin Hoca, Bakkal Arif Efendi'den 1906'da sülüs ve nesihden de icazet almıştır. Babasının vefatıyla Üsküdar Valide Camii ikinci imametine tayin olunan Necmeddin Okyay, komple bir sanatçıydı. Yazıda büyük kabiliyet gösteren bu insan, bilhassa ta'lîk yazıda çok ileri gitmis ve birçok talebe yetiştirmiştir.

Yalnız hat sanatıyla uğraşmakla kalmamış; ebrûculuk, kemankeşlik, mürekkepçilik ve ciltçilikle de uğraşmıştır. Okcubaşı Seyfettin Bey'den kemankeşlik, Konyalı Abdülfettahzade Hoca Vehbi Efendi'den eski Türk mürekepçiliğini öğrenmiştir. Ebrûculuğu da Özbekler Dergâhı Şeyhi Hezarfen Edhem Efendi'den öğrenen Necmeddin Okyay Hoca'nın bilhassa bu sanata karşı büyük hizmeti olmuştur. Karanfil, sümbül, lâle, hercai menekşe, fulya ve gelincik motifleriyle birbirinden güzel ebrûlar yapmış, ebrû sanatının yaşamasını ve gelişmesini sağlamıştır. Kendi ismiyle anılan birçok ebrû çeşitleri mevcuttur. Uzun yıllar Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde ebrû hocalığı yapmış, Türk süsleme sanatlarına büyük hizmette bulunmuştur. Ciltçiliği ise Baha Efendi'den öğrenmiş, şemse denilen nefis kitap ciltleri meydana getirmiştir. Her yönüyle Türk Sanatlarının yaşatılması ve bizlere kadar aktarılmasında çok büyük gayretleri bulunan bu sanat ustasının güllere karşı da özel merakı vardı. Üsküdar'daki evinin bahçesinde yetiştirdiği güllerle Avrupa sergilerinde mükâfatlar kazanmıştır. İnce bir zevke sahip bu sanat erbabı kişi, güzel beyitlerle de tarih dürümüş, bir asra yakın hayatında birbirinden güzel eserler ortaya koymuştur. Doksanı aşmış yaşı; meydana getirdiği güzelim yazı ve süsleme şaheserleriyle doludur. Bugün O'nun ölümüyle sanat dünyamız hakikaten çok kıymetli bir sanatkârını, millî sanatımızın unutulmayacak ismi **Necmeddin Hoca**'sını kaybetmiş bulunuyor.

Merhum Necmeddin Okyay'a Allah'tan rahmet, yakınlarına ve bütün sanatçı arkadaşlarına da başsağlığı dileriz.

UĞUR DERMAN NECMEDDİN HOCAYI ANLATIYOR

— Necmeddin Okyay Hoca, Uğur Derman'a bir yazı hakkında düşüncelerini açıklarken...

Türk tezyinî sanatlarının büyük ustalarından Necmeddin Okyay Hoca da bu dünyadan göçtü. Onun, millî sanatlarımıza verdiği emeği, burada tamamiyle yadetmek güç. Komple bir sanatkâr olan Hoca'yı, talebelerinden Sayın M. Uğur Derman'ın dilinden tanımak ise, onun sıcak dünyasına sokulmanın belki bir vesilesi olacaktır. Sözü, Hoca'yı, hususî hayatıyla da tanıma imkânı bulan Sayın M. Uğur Derman'a bırakalım daha iyi.

PINAR: Efendim, Rahmetli Necmeddin Okyay Hoca'yı nasıl tanıdınız?

UĞUR DERMAN: Efendim, benim tanışışım şöyle oldu: Bu harfleri öğrendikten sonra, kitâbeleri sökmeye başladım. İçimde yazıya karşı bir aşk uyandı. Üsküdar'da oturduğumuz için, kendisini yolda görerek sevdiğim bu zatın, Burgulu Mescit'teki, bizim evin hemen yanında baldızı ve bacanağı otururdu. Oraya gelirdi. Görürdüm ve çok severdim. Tip itibariyle çok sıcak ve cana yakındır. Zaten görüp de sevmemeye imkân yoktu, öyle bir kimse. O sebeple, karşıdan karşıya bir alâkam vardı. Yazıya merak sardıktan sonra gitmek arzusunu duydum. Bir türlü imkân bulup gidemedim. Kime söylediysem, kimisi hasta, dedi. Kimisi artık göstermiyor, dedi. Kimisi çok yaşlı, dedi. Kimisi ben gidemem, dedi. Benim teşebbüs edişim, bir iki sene sürdü. Nihayet, O'nun vazifeli bulunduğu Üsküdar Yeni Camii'nde, benim tanıdığım bir müezzin vardı. Bir gün beni götürün dedim. Götürdü. Bizim münasebetimiz bu şekilde başladı. Hatta gittiğimde, «Ben ta'lik yazı gösterebilirim evlâdım. Eğer Sülüs, Nesih istiyorsanız, Akademide Halim Efendiye göndereyim» dedi. Efendim ben, siz ne tensib ederseniz, onu sizden yazmak istiyorum, dedim. Onun üzerine kabul etti. Eksik olmasın. Ve derse başladık.

PINAR: Hayatından kısaca bahseder misiniz?

UĞUR DERMAN: Efendim, onun hayatı kısaca anlatılmaz. Çok çok uzun anlatılır. Hayatından ancak bazı kısımlar anlatılabilir, şu konuşma çerçevesi içinde. Kendisi 1883 yılının, 29 ocak günü dünyaya gelmiş. O devrin usulünce dört sene, dört ay, dört günlük iken mektebe başlatılmış. Eskiden mektebe başlama çağı budur. Mahalle mektebine başlamış. Karagazi Mektebi vardır Üsküdar'da. Kasem Çeşmesi ile Selâmsız Caddesinin birleştiği köşede. Şimdi yıkık, yok. Ondan sonra, hususî bir mektep olan Ravza-i Terakki Mektebine (ortaokul) dahil olmuş. Ravza-i Terakki Mektebi, bugünkü üniversite tahsilinin çok çok üzerinde kültür aşılayan bir ilim yuvası. Sahibi Halil Rüştü Bey namında bir zat ki, bugün o mektebin bulunduğu binaya da Halil Rüştü Mektebi ismi verilmiştir. Bir ilk mektep. Oranın üçüncü sınıfına kaydedilmiş Hoca. Çok çalışkan bir talebe bir kere. Ben vazifelerini gördüm. Hep yıldızlı aferinler alarak, daima iftiharlar alarak sınıfını geçmiş. Bu arada Kur'an-ı Kerim'i hıfzetmiş. Bu mektebi bitirdikten sonra, Üsküdar İdadîsi'ne (lise) başlamış. Üsküdar İdadîsi'nden evvel, Ravza-i Terakki mektebindeki, yazı hocası Hasan Talat Bey'den Rik'a, Dîvanî, Celi' Dîvanî'den icazet almış. Yani onları öğrenmiş hocadan. Kendisindeki istidadı gören Hasan Talat Bey, o devrenin en benam, sülüs, nesih üstadı olan hattat Filibeli Hacı Arif Efendi'ye götürmeyi teklif etmiş, arkadaşı Abdülkadir Efendi'ye. O da bakkal Arif Efendi'ye götürmüş (18 şubat 1902). Arif Efendi, Nuruosmaniye Camii'nin Vakıf odasında, evkaf tarafından yazı gösterilmeye memur edilmiş o devirde. Her salı ders gösterirmiş. İşte orada O da ders görmeye başlamış. Bu arada Üsküdar İdadîsi'ne de devam etmiş. Salı günleri İdadî'ye, derse gitmesine müsaade edilmediği için mektebi bırakmış. Üsküdar Yeni Camii İmam ve Hatibi olan Mehmet Nesih Efendi'nin oğlu kendisi. Nasıl olsa babamın mesleğini devam ettireceğim, ben kendimi sanata vereyim diye düşünmüş. Bakkal Arif Efendi'ye devam ediyor. Fakat bu arada ebrû'ya merak sarmış. Ebrû kâğıdı geçmiş eline. Bunu Üsküdar Özbekler Dergâhı Şeyhi Hezarfen Edhem Efendi'nin yaptığını söylemişler. Müracaat etmiş o da, arkadaşlarıyla beraber. O da ebrû ve âhâr göstermiş, öğretmiş. Bu arada bakkal Arif Efendi'ye devam ederken, ellerine ta'lik yazılar geçmiş, o ta'lik yazıları hocaları Arif Efendiye gösterince; size ta'lik yazmak vacib oldu demiş. En iyi hocayı araştırmışlar. Bunun Sami Efendi olduğunu öğrenmişler. Sami Efendi o esnada kimseye ders göstermediği halde (kızının vefatı dolayısıyle) arkadaşı Edhem Efendi'nin hatırını kırmayarak, onu talebeliğe kabul etmiş. Hem sülüs, nesih'ten Bakkal Arif Efendi'den; hem de ta'lik'ten Sami Efendi'den icazet almış. Bu arada okçuluğa merak sarmış. Üsküdar'da Sultan tepesinde, Sultan Aziz'in Okçubaşısı Seyfeddin Efendi oturuyormuş. Ona devam etmiş. Eski Türk okçuluğunu öğrenmiş. Ok Meydanında, ama artık bugün Vakıfların kasti ihmaliyle kalmayan, yok edilen Ok Meydanı'nda da ok atışlarında bulunmuş.

Okçuluğu da bütün hünerleriyle öğrenmiş. Yay yapmasını, ok yapmasını hep öğrenmiş. Zaten Edhem Efendi'den sadece ebrûculuk değil, ince marangozluk, tornacılık, dökmecilik gibi yan zanaatleri de öğrenmiş. Sonradan Medresetül Hattatî'e (Babıâli'de şimdi «Derleme Müdürlüğü» olan binada imiş) 1916'dan itibaren hoca olmuş. Âhâr hocası, ebrû hocası. Bu mektep, medreselerin lağvından sonra «Hattat Mektebi» ismini almıştır. Sonra yazının değiştirilişinden itibaren kapatılmış, daha sonra «Şark Tezyînî Sanatlar Mektebi» olarak devam etmiş. Nihayet

— Necmeddin Okyay Hoca'nın Ebrû sanatımıza getirdiği yeniliklerden birisi de Ebrû Yazı idi. Resimde, O'nun bir Ebrûlu Yazı örneği görülüyor. (Tevekkeltü Al - Allah)

1936'da Akademi bünyesine bağlanmış. Hoca yaş haddinden emekli olduğu 1948 yılına kadar, 32 sene devamlı Türk sanatının bu mekteplerde öğretilmesi için çalışmıştır. Ayrıca 1936 yılında, kendisi koleksiyoner olduğu için, güzel eser topladığı için, bunların ciltlenmesini de arzu edermiş. O zaman ciltçilik, eski tarz ciltçilik can çekiştiği için, eski kalıplar eline geçirmiş, «Köşklü Mehmet» namında bir mücellidin metrûkâtından almış. Ona dayanarak kendi kendine mücellitliği de öğrenmiş (1926). Eski tarz mücellitliği.

1948'de emekli olduktan sonra, evi «Klasik Türk Sanatları Akademisi» halini almıştır. Kendisi Toygar Tepesinde otururdu. Efendim oradaki evi, iki dönüm bahçesi olan eski bir evdi. O ev her pazar sabahı talebeleriyle dolar, onlar ne müşkülleri varsa üstada sorarlardı. Bunun haricinde, onun hem yazıyla uğraşması hem iyi bir koleksiyoncu oluşu, hem de kabiliyet ve zekâsı, yazı anlamak hususunda kendisine çok yardım etmiştir. O gördüğü yazıların, imzasız olanlarını, imzalı olanlarını da imzalı olduğu halde götürdüğümüz vakit bize imzası varsa «aman kapat bakayım, kendimi imtihan edeyim» derdi. Götürülen yazıların kime ait olduğunu rahatlıkla söylerdi. Söylemediği de olurdu, ama onun da devrini söylerdi. Şu ekole mensup derdi. Sevdiği, yazı karakterini bildiği kimselerin hatta senesini söylerdi. Şu tarihte yazdığı yazıdır, derdi. O, bir farkıyla veya iki farkıyla muhakkak tutardı. Söylediği mükemmel, düzgün çıkardı. Herkes hayretler içerisinde kalırdı. Biz bunun, huzurunda çok misallerini görmüşüzdür.

PINAR: Demek, zihnî melekeler bakımından üstün bir vasfı var.

UĞUR DERMAN: Çok, çok aşırı derecede. Son derece hazır cevap, nüktedan bir kimseydi. Bir kere kendisi iyi Arapça bilirdi. Çünkü İlmiye icazetnamesi de vardı. Çinili Camii imamı ve Tetkikat-ı Şer'iye azasından, Nu-

ri Efendiden İlmiye İcazetnamesi vardı. Bu münasebetle hem şer'î ilimleri bilirdi, hem Arapçası iyiydi. Onun haricinde, Özbekler Tekkesine devam ettiği sıralarda, Farsçasını da mektepte okuduğunun haricinde pratik yapabilecek ve rahat konuşacak kadar ileriye götürmüştü. Ondan sonra kendi zekâsını, müthiş hafızasını kullanırdı. Bir gördüğü şeyi bir daha unutmazdı. Meselâ bir yazıdan bahset, ha şurada görmüştüm derdi. Yani hangi yazının, hangi ellerden geçtiğini sayardı. Bu hafıza, yıllar geçtiği halde, azalmamış, nerdeyse vefatına kadar devam etmiştir.

Sırası gelmişken O'nun mürekkepçiliğinden bahsedeyim. Yine onun talebeliği esnasında, Konyalı Abdülfettahzade Vehbi Efendi'den öğrenmiş, eski tarz is mürekkepçiliğini. Hayatı boyunca o mürekkebi yapardı. Onun mürekkebi, imal edilen mürekkeplerin çok üstünde sayılırdı. Hakikaten de öyleydi. Yani hat için lüzumlu her şeyi kendisi yapardı. Mürekkebi, âhârı kendileri yapıyor ve ellerinde de en güzel şekilde yazma imkânı var. Ayrıca zevk olarak bahçesinde gül yetiştirirdi. 400 çeşit kadar gül yetiştirmiş, o iki dönümlük bahçesinde. Mayıs geldi mi yalnız o bahçe değil, civardan dahi o gül rayihası duyulurdu. Ben devama başladığım sıralarda artık bahçesine bakamıyordu. Ve 30 - 40 çeşit gülü vardı, bakamadığı halde.

PINAR: Efendim, üstadın tezyinî sanatlarımızın bütün dallarıyla uğraştığı görülüyor.

UĞUR DERMAN: Evet, daha da var. Hepsinden bahsedemedim. Bir de mahkemelerde ehli vukuf olarak, imza sahtekârlıklarını çıkarmada, uzun zaman bilirkişi olarak hizmet etmiş. Yeni yetişenlere de yol göstermiştir bu hususta. Fakat onu çok yıllar evvel bırakmış. Yalnız eski yazıda değil, yeni yazıda latin harflerinde de o hususta behresi vardı.

PINAR: Bu sanat dallarına Hoca'nın getirdiği yenilikler nelerdir?

UĞUR DERMAN: Hoca'nın ebrûya getirdiği yenilikler var. Meselâ eskiden Çiçekli Ebrû yapılmamıştır. Hatip Ebrûsu yapılmış. Daha en eski şekli Battal Ebrûsu. Yani tekneye boya serpildiği şekilde, kalış haline deniyor. Bir Hatip Ebrûsu vardır ki, üstüne parça parça şekiller konmuştur. Bu, iki asır evvel asağı yukarı.. Ayasofya hatibi Mehmet Efendi'nin bulmuş olmasından dolayı Hatip Ebrûsu diye anılır. Bir de Çiçekli Ebrû vardır ki, bunun mucidi üstadımızdır, rahmetlidir, aşağı yukarı.. Daha önce çiçeğe benzer bir şeyler yapılmıştır. Ama ona «bu çiçektir» denirse, ancak bu mânâ çıkabilir. O kadar uzak. Hoca ise bunu âdeta iddia etmiştir. Tam çiçeğe benzer şekiller yaparak, hercaî menekşe, lâle, gül, sümbül, karanfil, papatya, fulya, gelincik gibi çiçek şekillerini aynen resmederek bir inkılâp yapmıştır ebrûculukta. Bu cins ebrûculuğa Necmeddin Ebrûsu denilmiştir, Sanat Tarihimizde.

Bir de yazılı ebrûları var Hoca'nın. Bu da, önceden Arap zamkı mahlûlü ile kâğıt üzerine yazar yazıyı, ebrûları serptikten sonra, o kâğıdı kapattı mı üstüne, zamklı kısımları ebrûyu almaz. Ebrû teknesinin içinden yazılı ebrû olarak çıkar ki, bu hususiyet ebrûlu kâğıda beyaz mürekkeple veyahut üstübeç mürekkeple yazı yazmak değil. yapılmış olarak birden çıkar. Bu hususiyeti olan bir şeydir. Bu da Hoca'nın buluşudur, eskiden yoktu. Efendim yazıya getirdiği yenilik yoktur. Zaten elinin genç yaşında titreyişi dolayısıyle ince bir yazı olan nesihi yazamazdı. Çünkü eli nedense çok genç yaşta titremeye başlamıştı. Ben, Üsküdar Yeni Camiinde İmam - Hatip olduğunu, 45 seneye yakın devam ettirdiğini söylemişim, galiba konuşmamın başında. Sahibi özür olarak bundan ayrılmıştır. Yazı'da ta'likte olsun celi ta'likte Sami Efendi yolunun, en iyi şekilde de-

vam ettiricisi olmuştur. Sülüs arasıra yazardı, çok iyi anlardı. Nesih'i çok çok iyi anlardı. Fakat nesihle uğraşamazdı. Elinin raşesi dolayısıyle. Celi' sülüsle uğraşırdı. Onda da çok güzel nümuneleri vardır. Ama Hocası Sami Efendi'nin, «sen ta'likle uğraş, sülüsle nesihle uğraşanlar kenarda köşede bulunuyorlar, sen ta'likle tekellüf et» diyor. Ebrû üzerine, o yolu kendisine seçmiş, onu gösterirdi zaten. Talimi de ta'likte olurdu. Ama bu demek değildir ki, diğerlerini bilmez. En alâsını bilirdi. Divanî ile, celî divanî ile, rik'a ile hepsi ile uğraşmıştır.

PINAR: Bu sanatlarımızın geleceği hakkında Hocamızın düşünceleri neydi?

UĞUR DERMAN: Daha eskiden usta - çırak şeklinde öğretilen bu sanatların 1914'de açılan Medresetül Hattatîn'in açılışı ile resmî bir kılığa büründüğünü ve daha disiplinli bir şekilde öğretildiğini gözleri ile gören, zaten orda bilfiil vazifesi olan Hoca, Akademide bu sanatların saf dışı bırakılmasına hep üzülürdü. Bilhassa Halim Efendi'nin vefatına yazı kürsüsünün boş kalışına, diğer tezyinat kısmından emekli olmuş hocaların yerlerinin boş bırakılışı ile, bu işin inkıraza uğratılmasına çok üzülürdü. Bu hususta daima yeni baştan, bir mektep açılmasını, yani «Klasik Türk Sanatları Mektebi» açılmasını arzu ederdi. Bu mektebin açılmaması dolayısıyle gözü açık gitmiştir diyebilirim.

PINAR: Aynı teklif bugün de Kültür Bakanlığı'na yapılabilir mi?

UĞUR DERMAN: Pek tabiî yapılabilir, niye yapılmasın?

PINAR: Sizin başka söyleyecekleriniz var mı?

UĞUR DERMAN: Bilhassa şunu belirtin ki, bu konuşma Hoca'yı anlatmaktan çok çok uzak oldu. Yani biz bu konuşma ile Hoca'yı anlatamadık, anlatmaktan çok çok uzak kaldık. Bu, Hoca'nın ölümüyle ilgili haber mahiyetinde bir şey oldu. Hoca, hakkında geniş kitap yazılacak bir adamdı, her cephesiyle. Çok renkli bir şahsiyeti vardır. Onun için çok renkli bir kitaba sığdırılmaya çalışılır, sığdırılır demiyorum. O kadar çok cephesi olan birisiydi. Son derece neşeli ve hayata bağlı bir kimseydi. Hani, o Hadis-i Şerif mealine çok uyardı hayatı. **«Yarın ölecekmiş gibi ahiretinize, hiç ölmeyecekmişsiniz gibi dünyanıza çalışınız»** mealindeki Hadis-i Şerife. Ölümünden 15 gün evveline kadar, öğrenme çabası içindeydi. Yani öğrenmek ve öğretmek zevki, onun hayatı boyunca devam etmiştir. Hem de hiç esirgemeden.

PINAR: Hocamızla ilgili bir hatıranızı anlatır mısınız?

UĞUR DERMAN: Efendim, kendisiyle 20 seneden fazla yakınlığımız oldu. Öyle ki, hayat gailesine düşmeden önce, haftada üç dört defa gittiğim, hatta gece kaldığım olurdu. Yani öylesine yakın bir rabıtamız vardı. Onun için pek çok hatıra vardır da hangi birini anlatsam bilmem ki.

PINAR: Bazı hatıralar vardır ki hiç unutulmaz.

UĞUR DERMAN: Evet. Meselâ ben derse başladığım vakit, beni götüren zat, «Efendim ders ücreti ne olacak?» diye sordu. O sakin Hoca'nın gözleri dışarıya fırladı nerdeyse. «Efendim ne demek, biz bunu parayla öğrenmedik ki, para ile öğretelim. Bizim yolumuzda böyle bir şey yoktur» dedi. «Bunlar sanatın, ilmin zekâtıdır. Öğretmek hepimize farzdır, saklamak olmaz. Rica ederim. Böyle şey teklif etmeyin.» dedi. Yani bu sanatların daima hasbetenlillah öğretildiğini ben ilk defa, Hoca'dan duymuş oldum. Bu hareket, bana çok tesir etmişti. Daha çok şey var söylenecek, fakat aklıma bu geldi şimdilik. Zaten hayatı çalışmakla geçmiş, vefatından (5 ocak 1976- üç gün evvelki görüşmemizde; «Nasılsınız hocam?» deyince, «Ölmeye çalışıyorum.» demişti. Allah rahmet eylesin.

PINAR: Teşekkür ederiz efendim.

— Paspas'tan bir sahne...

DEVLET TİYATROLARINDAN BİR OYUN

« P A S P A S »

Devlet Tiyatrolarının bu sezon ağırlığı olan oyunlarından biri Paspas. Çoğu zaman ayağımızın çamurunu silmeye dahi kıyamadığımız bir paspasla bize anlatılmak istenenler...

Paspas bir sosyal yaşayış biçiminin komedisi. Bir blok apartmanın gündelik hayatında başından geçen bir garip hal. Bu aslında bütün bir toplumun ve bütün bir zamanın güldürüsü. Başkan öldüğü için apartman yönetimini elinde bulunduran yardımcı Pampil'in ve pekçok Pampillerin gülerken ağlanacak tuhaflıkları.

Bu, başkan yardımcılığı sıfatıyla kendini engin ve sınırsız bir saygıya layık gören, yarı okumuş, kaba bir adamdır. Sahip olduklarına en küçük bir ziyanın gelmesine tahammülü yoktur. Bir ayak paspası yüzünden apartmandan ayrılan eski kiracısının ikendisine, belki de lânet olsun diyerek verdiği bu dokunmuş yün parçasına destursuz ayaklarını silen «canavarı» rahatlıkla öldürebilecek kadar zorbadır. Yasalara ve sisteme de o kadar güveni vardır ki, bu işi basın aracı olabilecek bir fotoğrafçının objektifi ve kanunların temsilcisi durumundaki avukatın gözü önünde yapacaktır. Nerde öğrenim gördüğü meçhul eski baro başkanlarından Avukat P.M.C. kanunların «bir ana şefkatiyle» bağrına basacağını ve Pampil'den yana olacağını garanti edebilmektedir.

Yazara göre yorumu, kaynak düşüncesi tam nasıldır belli olmuyor. Ama ortada bu teze göre iki durum vardır. Birincisi Pampil'in böyle bir cinayeti işleyebilecek cesaret ve serinkanlılığı kendinde bulabilmesi için arkasında rahat bir dayanağın olduğuna inanmış olmasıdır. Bu dayanak mahkemedir. Yani sosyalist sanıkları düzene yakınlığının bir küçük armağanı olarak beraat ettirecek ülke sistemidir. Yönetim çarkıdır. İkincisi Batı hukuk sisteminin bir eleştirisi olabilir. Yani hem bu kadar insanın gözü önünde güpegündüz, adam öldürülsün; üstelik adamın öldürüldüğünü ve suçlunun kim olduğunu

TA UZAKLARDAN

Esaretten çizgi çizgi alınlar
Gözler çakmak çakmak yaş zincirlenmiş.
Bir haber beklenir «o» diyarlardan
Nafile çırpınır kuş zincirlenmiş.

göre göre bay avukat suçluyu savunsun ve bu konuda beraat için gönül rahatlığı telkin etsin! Her iki durumda da görülüyor ki, yazar Batı kaynaklı hukuk ve siyaset sistemlerini eleştirmektedir.

Baieşu, marksizmin felsefi ve insani değerler açısından açık bir kritiğine girmek yerine bazı toplum gerçeklerini komedi kalıbında tiyatroya aktarmayı tercih ediyor. Shakespeare'in soyut insan kavramları burada sübjektif düşünce ve anlayışın yön verdiği dış aksiyona dönüşüyor. Yani insani derinlikler felsefi tahlil kalıplarına sokulmadan, belli davranış biçimleriyle pratik bir anlatıma tabi tutuluyor.

AİLE KOMEDİSİ

Batı tipi aile sisteminin zavallı yapısına da dikkat çekilen eserde tam bir Batı komedyası sergilenmektedir. Hazır avukatı buldukları için boşanacak eşler, patlamış mısır kuyruğunda cilvesi hoşuna gittiği için bir şirfıntıyla evlenmeye karar veren acınacak erkekler tam bir gerçeklikle ve mizah diliyle teşhir edilmektedir. Sosyalist felsefenin daha da iğrençleştiği aile kavramı konusunda Batı kültürünün de geçer not alamayacağı çok açık bir lisanla ifade edilmektedir. Bir adam ki karısıyla evlenecek adama «al beyim, der. Güle güle kullan.» Batı'nın aile kurmaktaki ilkelliği ve sahte sadakati... Kırk yaşlarındaki Pampil, aldatılmak, karısını «suçüstü» yakalamak korkusundan evlenememiştir. Apartman kiracısı Floftela'nın kızında gözü vardır. Nişanlanabilmek için anasını yönetim kuruluna seçer. Anası da menfaat uğruna kızını ona vermeye razı olur. Ailenin temelinde mutlak menfaat vardır. Ya birbirlerinden biyolojik olarak ya da madden menfaat ummaktadır bütün çiftler. Kızının bütün duygu ve arzularını hiçe sayabilecek bir ana da bütün komedi trajigiyle gözler önüne serilmektedir.

NOT DEFTERİ

Floftela'nın not defteri sosyalist düzenin bir jurnal listesi, komşuluk haklarının boğazlanmasıdır. Efendi-uşak ayırımını kaldıracağı vaadiyle işe başlayan bir aldatma çarkının kurduğu şef-köle düzeni.

Baieşu'nun eseri basit bir komedinin boyutlarında değerlendirilemez. Yazar olayı belli bir mahallin sınırlarına hapsetmiyor. Bu bütün sosyalist sistemin belli ortak özelliklerinin bahis konusu edildiği geniş bir mekân içinde değerlendirilecek konudur. Bu anlayış ikinci bölümde bir İtalyana karşı apartman sakinlerinin davranışlarıyla vurgulanıyor. Baieşu realist bir anlayışla sosyalist hayatın tablosunu çizmiş. Ancak yazar bir rumendir ve hicvettiği sistemin toplum gerçeklerine, dış aksiyona çevre şartlarının mümkün kıldığı ölçüde yaklaşmıştır. Batılı ve sosyalist sistemin sakat insan anlayışını, toplumsal ilişkileri anlatımdaki karakterler çok isabetlidir. Teatral kompozisyon başarılıdır.

Kâşif bir aydın olan Jorj aydınlık bir havada gök gürlemesi garabeti gibi esere tepeden inme girmese esas konu çok canlıdır. Fakat komedinin esas unsuru olan aşırı zıtlıklar havayı gerginleştirsin dü-

güncesiyle yerleştirilen bu fazla bilgin tipi seyirci sevemiyor. Soğuk ve gereksiz. Oyuncunun bu konudaki özentici ve abartılı oyunu da işe karışınca bu tip oyun için büsbütün sevimsiz kaçıyor. Bu vatan dağın bulduğu aşet hangi toplum problemine tekabül ediyor? Sosyalizmi mi yıkacak? Apartman yöneticiliğini mi kaldıracak? Konuyla ilgili olarak ne fonksiyonu vardır bu tipin? İlişkisi oyunun canlı havasına nazaran çok kıyıda köşede kalmaktadır. Sosyalist sistemlerde ilim haysiyetinin ve gerçek ilim adamlarına verilen değerin ölçüsü son zamanlarda iyice anlaşılmaktadır.

Batı kültürü, toplum ve insan anlayışları konusunda gerçekçi olamamıştır. İnsani, medeni değerler ortaya koymaktan, insan kitlelerinin problemlerini çözecek yaşayış biçimleri getirmekten çok uzak kalmıştır. Eserin asıl vermek istediği de budur zaten. Sosyalist bir ülkede kaleme alınmış olmasının tabii sansürü gözönüne getirilirse, Baiegu'nun gerçek konuyu niçin gölgelemeye çalıştığı anlaşılacaktır. Adam bir apartmanda başkan yardımcısıdır ama o apartmanın mutlak hakimidir. O çatı altındaki insanların kültür seviyesi, toplumsal formasyonu ne olursa olsun, bir paspasının kirlenmesinden dolayı rahatlıkla kan dökebilecek

— Paspas'tan...

bir yetkidir. Ve bu cinayetini de sosyalist düzenin üçkağıtçıları aracılığıyla ve başkan yardımcısı sıfatıyla örtbas edebileceğine kesinlikle emindir. İon Baiegu demek istemektedir ki, bu bir apartman değil, kapısında bekçisi olan bir ahırdır. İçerdeki insanlar düzen karşısında ahırdakilerden farksızdır. İşte yazarın asıl meselesi ve üzerinde durduğu acı gerçek. Zaten eser de ismini bu olaydan almaktadır.

Paspas'ın olay olarak herhangi bir yeniliği yok. Oyununun bize kazandıracağı mesaj, üzerinde durulmaya değer bir mesajdır. Bu bakımdan Paspas kendi toplumunun gerçeklerinden habersiz Batılı ve sosyalist sistem hayranı bir kısım zavallı aydınımıza ithafdır.

Paspas'ta tipler; bilhassa tipler oldukça güçlü çizilmiş. Her sahne adamı üç istisna dışında, çok canlı renkli kişilikler olarak çıkıyor karşımıza. Yüzeyde, robot tipler değil, gereksiz ayrıntısı olmayan efradını cami, yaşayan tiyatro insanları eserin başarısını yükseltiyor. Belki de tiyatro için bu canlı tipler bile sadece Baiegu'nun gücünü kabule yeter.

Asuman Korad'ın komediye dört dörtlük uyan başarılı rejisiyle oyun vurgulama ve süreklilik yönünden oldukça hacimlidir. Ve tebrike değer. Muammer Çipa'nın kendisini hâlâ bir tiyatro heveslisi sayışı, Bayan Cetutsa'nın kulağı tırmalayan diksiyon aksaklıkları ve Bay Profösörün bir düziye kerrat cetveli sayar gibi ezberi dışında oyuncular güzel. Hele Beyhan Hürol, Ergun Uçucu ve bilhassa Dinçer Sümer'in nefis oyunları için görülmeye değer bir komedi Paspas.

İhtiyar Neneyle Küçük Kız

M. BÖLÜKOĞLU

Elinde bir sarı gül. Solgun ve sapsız. Belli ki birkaç gün önce koparılmış. Gevşemiş yapraklarını burnuna götürerek gülümsüyor. Yaşlı nenesinin yanında, içeride kimse olmadığı halde bir mahcup, bir ezik ki... Pencereden başını Boğaz'a çeviriyor ve koyulaşan sulara bakarken zihnimi yoruyorum. Neden bu eziklik? Bu mahcupluk, bu ürkeklik? Nedir anlamı bu korkak bakışların?

Ben, kendime çok soru sorarım. Bir bakış, bir kelime, bir ışık, bir ses.. kafamda, kendimi bir anda bitirecek kadar külliyetli soru doğurur. Bu, kendiliğindendir ve bir küçücük zaman süresince oluverir. Çoğalan sorular, birer birer cevap ister. Kafam da doymalıdır bulduğu cevaplarla. İşte böyle anlardan biri...

Bu şirin, sevimli kız, niye mahcup duruyor? Şu an binbir türlü mesele yükü altında ezilen kafam, her şeyi bir yana iterek cevap istiyor. Bu şirin, sevimli kız, niye mahcup duruyor?

Akşam saatleri. Herkes sıcak evinde, analı-babalı yemek telâşı içinde. Şu sahil gazinosunda, sokaklarda araba gürültülerinin bile durduğu zamanda ihtiyar neneyle küçük torunu, hiçbir şeyi kaale almadan, yönleri modern asrımızın kıblesi televizyon ekranına dönük öylece oturuyorlar. İçeride bir ben varım, bir de kahveci Ali abi. Ali abi kahvecidir. Bekleyecek ocağını. Benimse ne yerim yurdum, ne de bekleyen kimsem var. Ya ihtiyar neneyle küçük torunu neden bu saatte evlerinde olmazlar? İntizamlı sofralarında, sıcak çorbalarının başında? Gün ışığında sokakları insan kaynayan şehrin akşamında, yalnızlıktan korkmaya başladım. Ne yalan söyliyeyim. Gönlüm yanımda, ötemde-berimde, hiç değilse gözümün yettiği yerde benimle birlikte aynı havayı bir süre soluyan insanlar görmek istiyor. Konuşmak yahut dinlemek değil; sadece varlığını gördüğüm insanlar bulunsun istiyorum çevremde. Öyle şeytansı bir yalnızlık ki bu, korkusu bir dağ yükü. Yalnız kaldıramam. Birileri olmalı yanımda. Konuşup zihnî ihtilâçları azdırmayan

sessiz.. evet sessiz birileri olmalı.

Onun için ihtiyar neneyle küçük kızın ne kalmalarına, ne de gitmelerine razı olamıyorum.

İhtiyar neneyle küçük kız... Şehirde yuva huzurlarının başladığı şu demlerde, neden sahilin soğuk gazinosuna çakılılar?

Şirin kız, heyecanlı heyecanlı Ali abiye bir şeyler anlatıyor. Tatlı, çocuk sesi dikkatimi uyarıyor önce.

Denizde ölmemiş aslında. Sabah. Yaşlı sayılmazmış. Polisler çıkarmış.

Çocuk, içine polisin de katıldığı bir olay anlatıyor. İntihar mı? Bir cinayet olmasın? Sesi, ne temiz. İfadesi berrak.

— Otuzbeş yaşlarındaymış. Sabahleyin sahilde bulmuşlar. Hiç şişi falan yokmuş. Öldürmüş de atmışlar. Öyle olmasa sudan şişermiş.

Elimde olmayarak sordum:

— Kimin nesiymiş, cebinden bir şeyler çıkmış mı?

Küçük kız;

— Bir kadınmış, dedi. Sonra gözleri önüne düştü. Omuzundan o korkak bakışlarını gördüm.

— Cebinden, dedi bir otobüs biletiyle beş lira para çıkmış!

Bu söz, bir sis bombasıydı sanki benim için. Küçük kızın korkak bakışları, dumanlar arasında birden yok oldu. Bu sis bulutu içinde gözleri kör edecek kadar aydın, insafsız bir şimşek çaktı: Yoksulluk! Yoksulluk!..

Akşam soğuğunda dudakları titrediği, açlık içini kemirdiği halde «Şişmanla Kelkafa»yı seyretmek için şu kuru sandalyelerden ayrılmayan küçük kızla; torununun sevgisi, rahatından üstün ihtiyar nenenin kafama çaktıkları sorunun cevabı: Yoksulluk...

Çevrem bir dumana mı bürünmüştü ne! Acı, gözümden yaş olup dökülmedi. Ama bir kan çeşmesi oldu içeri, yüreğime sağım sağım süzüldü.

— Ali abi çay ver! Demli olsun, zifir gibi...

Bu kan düğümünün; bu zehirli acının üstüne zifir gibi bir dem dökmeli. Şu an tek çare. Evet zifir gibi bir dem...

Küçük kızın gözleri kızardı. Uykusu geldi. Ama gitmek istemiyor. Üşümekten ya da açlıktan korkmadığı anlaşılıyor. Onu buralara çakan öyle bir soğukluk varki demek. Evden belki de soğuk için kaçıyor çocuk. O, bir sihirbaz gözüne bakar gibi dalgın, televizyon ekranına bakarken, gözümün önünden binbir hatıra tablosu gelip geçiyor. Geçmiş hatıraları hatırlamaya çalışarak, bir hurdacı dükkanını gezer gibi hafızamın kuytu-bucak köşelerini yokluyorum.

Bir zaman öncesinin bir kenar mahallesinde bir kasap dükkanı vardı. Nadirattan da olsa, benim yolumun da uğrağı olurdu arada bir. Hiç unutamam. Bir gün önümden bir genç kız girdi içeri. Çekine çekine avucuna sıkıştırdığı bir beş lirayı ihtiyar kasaba uzatarak;

— İkiyüzelli gram kıyma, dedi. Bunu derken ürkek bakışlarıyla benim yüzüme de bakamıyor, yandan silüetimi süzüyordu.

İhtiyar kasap, mesleğinin acımasızlığı içinde, yukardan bir tavırla;

— Geçti artık, dedi. Geçti beş liraya ikiyüzelli gram devri. Bundan sonra ikiyüz gram alacaksın.

Genç kızın yanakları utançtan pembeleşivermişti birden. Ağzından ağlar gibi bir;

— Olsun, çıkmıştı.

Elli gramlık prestij farkının mahvedici etkisi hâlâ hafızamdadır. O kızaran utanç yanakları ve o kızıllığın gözlerimi karartan yıkıcılığı, düşündükçe beni rahatsız etmektedir hâlâ.

Kız, yer yarılsaydı yere girecekti. Öylesine sarsıldı. Çıktıktan sonra kasap bana sır verir gibi dedi ki:

— Bu kızın iki tane kardeşi var. Babalarını ne gece, ne gündüz ayık olarak görmek henüz kimseye nasip olmadı. Evlerine, küçük kardeşlerine bu kız bakıyor. Hatta babası şarap paralarını bile bu kızcağızın dikişten, çamaşırdan kazandıklarından çıkarıyor.

Ben, o mahallede ondan sonra da kaldım bir süre. Bir akşam ön dişleri dökülmüş, üstü başı Almanyalı bakıyesini andıran, erken çökmüş orta yaşlı bir adam oturduğum kahveye geldi. Elindeki boya sandığını bırakarak ocağın yanındaki masada oturduğumdan geldi masama oturdu. Dereden-tepeden konuşuyorduk. Müsaade isteyince kahveci:

— Yine mi akşamcılığa, dedi.

Anladım ki bu, kasaptaki fıkara kızın babasıydı.

Sonra bu adamla çok görüştük.

Her sabah gelip benim yanımda yemin billah ediyor, artık içkiyi bir daha ilelebet içmeyeceğine dair sözler veriyordu. Tabii akşamları, karanlık basınca soluğu yine leblebi-fıstıklarla şarap masalarının başında alıyordu.

Bir akşam vakti. Kadıköy'ün pazar kurulan arka sokaklarından biri. Yollar boş. Karşıdan genç, güzel bir kızla, elinde boş bir çuval olan orta yaşlı bir adam geliyor. Bu boş yollarda, uzun boylu, uzun saçlı genç kız o kadar dikkat topluyor ki... Yarı kararmış yollarda açık kırmızı kazağı, uzun eteği ve zarif görünüşü hatta dikkatli ve ölçülü yürüyüşüyle görenlerin bakmadan geçemeyeceği cinsten bir kız. Yaklaşınca kıza baktım. Kendisinin ilgi çektiğini farkeden her genç kız gibi hafifçe ve gizlice gülümseyerek geçti. Ben o sokakları dolaştım. Dönerken ne göreyim? Adam, pazar yerinin çöp yığınlarını karıştırarak arasından çekip çıkardığı bir şeyleri elindeki çuvala dolduruyor. Kız köşede büyük suçlulara yardım etmişlerin ruh hâletinde. Beni görünce ezildi, ezildi.. yere çaktığı gözlerini bir daha yerden kaldıramadı.

Ben o akşam yıkıldım. Kendi adıma değil, o güzel kız adına. Kızıltoprak'ın arka yollarından şiddetli bir rüzgâra karşı Üsküdar yoluna koyuldum. Kafamdaki bu kanserli keşmekeşi yürüye yürüye dağıtmaya ahdettim. Güya güzel kız adına bir çeşit hak istemeydi bu.

Boğaz'ın sularında adetâ yeniden gördüğüm hatıra tablolarından gözlerimi televizyon seyreden küçük kıza çeviriyorum. Bazan sandalyede kımıldayarak bana bakıyor. Düşündüklerimi fark etmiş olmasından korkuyorum.

Beyoğlu'ndan geçiyoruz. Bir arkadaşım ısrar etti:

— İlle şurda bir tatlı yiyelim.

Girdik ve yukarı salona çıktık. Benim tuhaf bir anım: Kafama taktım. Girenlere bakıyorum. Kaç kişinin kıravatı gömleğine uygun. Gözüm kapıda. Ve içimden sayıyorum: Bir.. iki.. üç.. yedi.. sekiz... Derken içeriye üç kız giriyor. Uyumsuz ama tertemiz giyinmiş üç kız. Çarpıcı renklerden yapılmış yeni etekleri de, üstlerindeki blûzları da bir acemilik, bir iğretilik içinde. Dikkatimi çekti. Baktım. Uzun boylu, ak, toparlak yüzlü birisi kasiyere bir şeyler soruyor. Diğer ikisi hiç konuşmuyor. Kasiyerin alaycı bakışları altındaki genç kızın o sıkılganca ezikliği yüreklere nasıl da işliyordu Allahım!

Çıktılar. Az sonra tekrar geldiler. Ak yüzlü olanı, biraz kendinden emin olmaya çalışan bir tavırla elindeki bir avuç parayı kasiyerin önündeki cam masa üstüne boşalttı ve aldıkları üç dondurmayı yalaya yalaya çıkıp gittiler.

İçeriye baktım. Herkes kendi â-

leminde. Öyle bir dalmış ve öyle bir hınçla yumruğumu masaya vurmuşum ki; arkadaşımın uyarıcı sesi olmasa, bu yumruğu belki de yoksul insanımızın kendine yabancı haline getirilen hayata sert bir protestosu sanacaktım.

O an ve işte şu an yine fıkara mahallelerinin toz toprak içinde oynayan çocuklarını görür gibiyim. Gecekondu semtlerinden fabrika kapılarına yoksulluğun, hayatın çarklarına taktığı binlerce- yüzbinlerce insanın genç kızlarını düşünüyorum.

Giyim kuşamın, eğlencenin, gezip tozmanın en azgınca, en karşı konulmaz propagandasını her günün sabahında akşamında binlerce kez içen bu fıkara kızları, evlerinin dar duvarları arasında kimbilir ne geniş hülyalar kurmaktadır.

-Ve bu hülyaların, kirli şehevî arzularla birdenbire inkisarı da, ne hayvanca, ne acımasızca sürdürülmektedir şu garipler ülkesinde.

Ne fakir olmak suç aslında, ne de olmamak. Ama ikisi arasındaki uyum, tezat anlamında farklılaşırsa yandı gülüm keten helva. Fakir umutlar, özel araba konforunda, eğlence yerlerinin aldatıcı gösterişinde ya da modern kâşânelerin sarhoş edici varlığında viran edilirse bozulan denge bir düşmanlık doğurur. Bu olmuyor mu bugün? Halktan uzak ve millî olmayan yoz hâkim azınlıkla, yoksul halk tabakaları arasında bu fark zıtlaşmaya varmadı mı?

Geçen postaneden bir arkadaşıma telefon ediyorum. Yanımda genç, efendi görünüşlü bir çocuk telefonla konuşuyor. İstemeyerek kulak misafiri oldum:

— Beyefendi diyor, bir daha o kızı görmeyeceksiniz tamam mı? O benim nişanlımdır.

Adam itiraz ediyor olmalı ki açıklama gereği duyuyor:

— Siz, emlâkçi falan bey değil misiniz? Geçen emlâk işi için gelmişsiniz. Ablası gidince çirkin tekliflerde bulunmuşsunuz. Ayıptır beyefendi, evlenecek kızınız varmış. Doğrusu, sana elbise alırım, şunu yaparım, bunu yaparım deyişinizi size hiç yakıştıramadım. Telefon numarası da vermişsiniz. Beyefendi, sizin gibi bir insan, üstelik nişanlısı olan fakir bir kızı kandırmaya kalkar mı? Ayıp değil mi?

Bu yalvarışlı sesleri, gözleri iyice kısılmaya başlamış küçük kıza bakarak yeniden duyuyor gibiyim.

Nenesi lâfın arasında anlattı:

Annesi ölmüş. Babası yeniden evlenmiş. Şimdi ihtiyar nenesinin yanında. Nenesi yoksul insan. Daha da önemlisi oldukça ihtiyar. Bu küçük kızın geleceğini düşünmeye çalışıyorum. Kafam ağırlaşıyor. İhtiyar nene belki miras olarak bile torununa üç beş çürük sandalyeyle bir iki yırtık eski çulun dışında bir şey bırakmayacak. O ölünce küçük kız, ya akşamın bu saatlerinde televizyona gelmekten vazgeçecek; ya da.. İşte bundan sonrasını düşünmek zihin için bir yıkım.

Bütün bunlardan sonra düşünüyorum. Ne yapmalı?

Fıkara kızlarının genç arzularını iğrenç mahallerde söndüren tufeyli, haramzade tayfasının kovanına deynek sokmalı.

Ama bu iş ne bir erin, ne bir elin harcı değil. O zaman bir olmalı. Birlik olmalı.

Gerekirse yanmalı. Yanmalı da fıkara kızlarının umut alevlerini söndürmemeli.

Vakit ilerledi. İhtiyar nene değneğini aldı. Küçük torunu uzaklaşıncaya kadar gözünü körebeye çıkmışlar gibi ekrandan ayırmadı. Şimdi dışarıya karanlığa doğru yürüyorlardı.

Arkalarında adetâ bir boşluk bırakarak uzaklaşıp gittiler.

Düşüncem de bir gölge gibi onların artlarınca ötelere kaydı.

"BÜYÜK HİKÂYE YARIŞMASI,, TOPLANTISI

«PINAR DERGİSİ'nin BÜYÜK HİKÂYE YARIŞMASI» toplantısı, 7 Şubat 1976 Cumartesi günü Gazeteciler Cemiyeti Konferans Salonunda (CAGALOĞLU - İSTANBUL), saat 14.00'de yapılacaktır. İlk on dereceye giren:

- Mesut Peker
- Kasım Göçmenoğlu
- Turan Korkmaz
- Ramazan Atılgan
- Adil Akkoyunlu
- Erturan Elmas
- Turgut Üzdü
- Ahmet İlhan
- Bilâl Usanmaz
- Mustafa Çimen

arkadaşlarımıza armağanları jürimiz tarafından verilecektir.

PINAR DERGİSİ

PINAR

Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

ŞUBAT 1976

CİLT: V

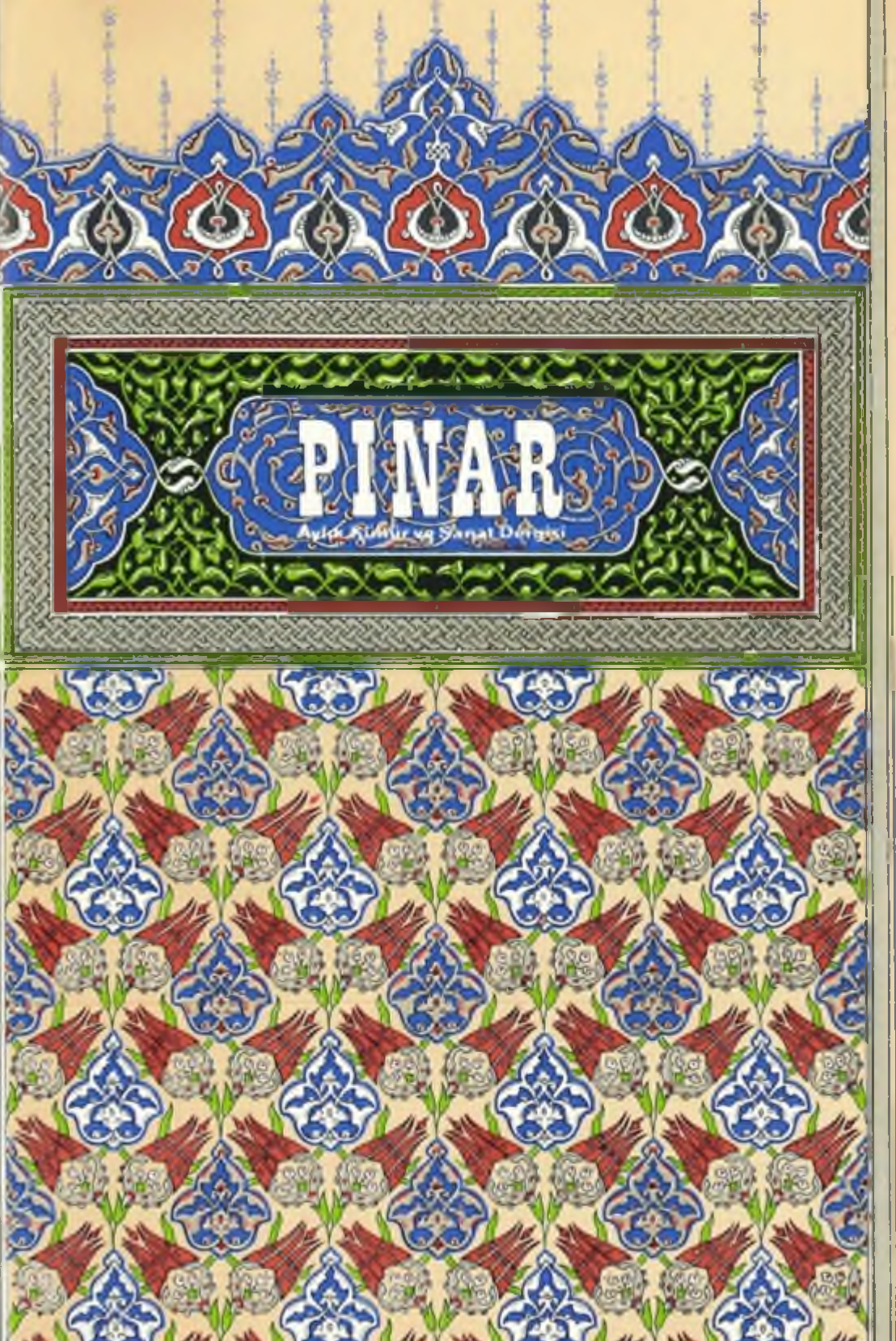
50

PINAR'IN BU SAYISINDA :

- Bir Sanat Eseri Olarak Hikâye
- Dert Bizim Deva Bizde
- «Can Kurban»
- Deli Olmak işten değil
- Necmeddin Okyay ve Hat Sanatımız

Basım Yılı: 2262

FİYATI: 5 LİRA

PINAR
Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

PINAR

Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

SAHİBİ
Bayram Erdem

Yazı İşleri Mesul Müdürü
Gazi Altun

Yönetim Yeri :
Nuruosmaniye cad. No. 8/3
Cağaloğlu — İSTANBUL

Kapak Kompozisyonu
Salim OKAN

Yazılar kaynak gösterilmek şartıyla iktibas edilebilir. Gönderilen yazılar iade edilmez. Her yazıdan sahibi mesuldür.

İlân
Pazarlığa tabidir

Abone

Yıllık (12 sayı) : 55 TL.
6 aylık (6 sayı) : 30 TL.
Öğretmen ve öğrencilere abone
Yıllık (12 sayı) : 50 TL.
6 aylık (6 sayı) : 25 TL.

Dış ülkelere abone
Yıllık (12 sayı) : 85 TL.
6 aylık (6 sayı) : 45 TL.

Dizgi - Baskı - Cilt
OTAĞ MATBAASI
Tel. : 27 73 10

Posta Çeki No: 20081779

Mart 1976

Cilt : V — Sayı : 51

Fiyatı : 5 TL.

Her ayın ilk haftası çıkar

İÇİNDEKİLER

- Toplantımız — PINAR
- Psikoloji ve Suizan — M. Akif AK
- Baharla Gelen — Necati AYKAN
- Altın Zincirli Salıncaklar — Türabi
- Asır İnsanı — Atilla YAYLA
- Bekleyenler — Zekeriya ERDİM
- Sevgililer Can Buldu — M. Ali TAŞÇI
- İnsan — Ahmet ŞİRİN
- Anne — Ömer Faruk KÖSE
- Sosyolojik Yapısı İçinde Ailenin Problemleri — Mustafa AYDIN
- Demir Asa Demir Çarık — Ahmet EFE
- Salih'in Kahvesi — Mehmet TAŞDİKEN
- Pınar'ın Toplantısı — Gazi ALTUN, Ahmet KABAKLI, Ahmet TAŞGETİREN, Aykut EDİBALİ
- İtiraf — Seyfettin İlhan ŞİMŞEK

TOPLANTIMIZ

Değerli Okuyucu,

Geçtiğimiz ay içerisinde, İstanbul Gazeteciler Cemiyeti konferans salonu, müstesna bir olaya şahit oldu. Derginiz Pınar, genç aydınlarımızın oluşturduğu seçkin bir davetli topluluğunun huzurunda ve muhterem konuşmacıların iştirakiyle, Hikâye Yarışmasında ödül kazanan sanatkârlara ödüllerini dağıttı. Bu tarihi toplantının milletimiz ve millî sanatımız için hayırlı olmasını temenni ediyoruz. Burada, toplantımıza teşrif edip konuşmak lûtfunda bulunan değerli yazarımız Sayın Ahmet Kabaklı Beyefendi'ye, muhterem Ağabeyimiz Aykut Edibâli Beyefendi'ye teşekkürlerimizi arzederiz. Toplantımızı teşrif ederek hediyeleri takdim eden İsa Yusuf Alptekin Beyefendi ve Ekrem Hakkı Ayverdi Beyefendiye şükranlarımızı arzederiz.

Ayrıca, kışın ortasında, Anadolu'nun ücra köşelerinden, davetimize icabet ederek ödül dağıtımında bulunan sanatkâr arkadaşlarımıza ayrı ayrı teşekkür etmek bizim için bir borçtur. Kendilerini aramızda görmek ve ağırlamak, Pınar mensupları için zevkle yapılan bir görev olmuştur. Burada hasıl olan sıcak bağlılığın ve ünsiyetin, varlığını Türk milletinin hayat kavgasına adamış bulunan millî sanatımızın uzun ve çileli yolunda, bir mücadele kardeşliğine dönüşmesi en büyük dileğimizdir. Ayrıca buna yürekten inandığımızı da belirtmek isteriz.

Değerli okuyucu,

Hikâye Yarışmamızın ödül dağıtma toplantısının bütüne yakın bir kısmını notlar halinde bu sayımızda sunuyoruz. Toplantı notlarının tarihe intikal etmesini ve millî sanatımızın büyük geleceğinde geriye bakılınca bu kilometre taşlarının hatırlanmasını istedik. Pınar dergisi hem bir sanat hareketini oluşturuyor, hem de tarih yazıyor. Geleceği kurmaya niyetlenmiş bir hareket, tarihini de kendisi yazar. Allah lûtfunu ihsan eder, güzel günleri yaşarsak, bu toplantıları gururla anlatırız gelen nesillere... Dileğimiz güzel günlerin, çekilen çilelerin bir armağanı gibi gelmesi...

Toplantıdan verilen notları okuduğunuzda da göreceğiniz gibi, gerek Ahmet Kabaklı Beyefendi, gerek Aykut Edibâli Beyefendi ve gerekse yazarımız Ahmet Taşgetiren Bey'in konuşmaları hayati konulara temas etti. Burada, konuşmalarla ilgili bazı notlar düşmenin faydalı olacağına inanıyoruz. Yapacağımız, bir bakıma, bazı noktaların altını çizmek gibi faydalı bir şey olacaktır.

Değerli Hocamız Ahmet Kabaklı Beyefendi, konuşmalarında, çok hayati konulara temas ettiler. Türkiye'de, maddi ve manevi bakımdan, Türk milletine düşman kaynaklardan beslenen sözde sanat çalışmalarının neden reklam edildiğini, yerli düşünceye bağlı sanatkârlarımızın neden kıyıda köşede, kendi yalnızlığı içinde, sahipsiz kaldığını, millî sanatımız etrafına örülen bu çemberi yarmak gerektiğini büyük bir vukufla belirttiler. Sayın Hocamız ayrıca, bugün artık dünkü güç günlerin, yetişen güçlü kadrolarla aşılma arifesine geldiğini tespitle, Pınar'a olan teveccühlerini ifade ettiler. Pınar'ın millî sanatımız için büyük görevler ifa edeceğini, bu umudu verdiğini, Pınar'da, harekete geçmeye hazır bir toparlanışın olduğu

nu belirttiler. Sayın Hocamızın teveccühlerine lâyık olmak, Pınar'dan beklenen misyonu omuzlamak ve millî sanatımızın hizmetinde yeni hedeflere ulaşmak en büyük dileğimizdir.

Pınar'ın toplantısında çok değerli bir hitapda bulunan muhterem Ağabeyimiz Aykut Edibâli Beyefendi, konuşmalarını daha çok, millî sanat hareketlerimizin otokritiğine tahsis ettiler ve bir sanatkâr olarak üzerimize düşen görevleri belirttiler. Bütün sanatkâr arkadaşlarımıza rehber olacak konuşmaları, bütünüyle altı çizilecek bir nitelik arzetmekteydi.

Değerli Ağabeyimiz konuşmasında, sanatın Türk milletinin bugünkü sosyal yapısı içindeki yerini ve toplumumuzun geçiş dönemi toplumu olması hasebiyle sanatın ve sanatkârın fonksiyonunu belirttiler. Sanatkârın çileli bir yola girdiğini, Yunusların, Âkiflerin, Süleyman Çelebilerin sorumluluk duygusuyla Türk milletinin hayat kavgasını sırtlandığını, bu ağır sorumluluğun ancak, güçlü bir iman, feragat, fedakârlık, millete bağlılık duygularıyla taşınabileceğini ifade ettiler. Fakat üzerinde önemle durdukları husus şuydu:

Bugüne kadar bu vasıfları taşıyan çok güçlü sanatkârlarımız olmuştur. Bunların her biri başlıbaşına bir değerdir. Bir büyük zirvedir. Fakat, bu az bulunur değerler, ulaştıkları zirvede yalnız kalmışlar, sıradağlar oluşturamamışlar, kendilerinden beklenen (çünkü bugün verdiklerinden çok daha fazlasını verebilecek kapasitede bulunuyorlardı) fonksiyonu icra edememişlerdir. Büyük emekleri geçmiştir millî sanatımıza ve milletimizin hayat kavgasına, ama, yalnızlıkları, verebileceklerinin ancak belli bir kısmının topluma ulaşmasına imkân vermiştir.

Değerli Ağabeyimiz, konuşmasının bu bölümünde, kadro çalışmasının zaruretine işaret etmişlerdir. Türk milletinin düşmanlarının güçlü ve teşkilâtlı olduğunu, bunlarla her alanda olduğu gibi sanat alanında da mücadele vermenin ancak güçlü bir kadrolanışla mümkün olacağını ifade etmişlerdir. Şeytanın daha çok, elinden bir şey gelen, iş yapabilen, boş olmayan insanlara musallat olduğunu belirterek, gurura kapılmamak gibi moral tavsiyelerle konuşmasını sona erdiren Aykut Edibâli Ağabeyimiz, hepimize rehber olacak bir hitapda bulunmuşlardır.

Daha sonra konuşan dergimiz yazarlarından Ahmet Taşgetiren Bey ise, hikâyelerle ilgili değerlendirmede bulunmuştur. Hikâyelerin teknik, konu seçimi ve konuya yaklaşım bakımından değerlendirildiği konuşmada, ayrıca Hikâye Yarışmasından beklenen neticelere ne derecede ulaşıldığı belirtilmiştir. Ahmet Taşgetiren Bey konuşmasında, hikâyeci arkadaşlarımızın gösterdiği başarıyı da kutlayarak, kendilerinden çok daha güçlü eserler beklediğimizi belirtmiştir.

Daha sonra, hikâyeci arkadaşlarımıza hediyeleri takdim edilmiştir. Hediyeleri, Doğu Türkistan eski Başbakanı Sayın İsa Yusuf Alptekin Beyefendi, Kubbealtı Akademi Mecmuası yazar ve yöneticilerinden Sayın Ekrem Hakkı Ayverdi Beyefendi, Ahmet Kabaklı Beyefendi ve Aykut Edibâli Beyefendi takdim etmişlerdir. Hediye takdiminde, çok heyecan verici bir manzara teşekkül etmiştir. Gerek muhterem misafirler, gerekse sanatkâr arkadaşlarımız tarafından büyük bir coşkuyla alkışlanmışlardır.

Değerli okuyucu, dört yıldan beri Pınar'a sizlerin büyük desteğinizle verilen emeğin, semeresini gördük bu toplantıda, bu yarışma vesilesiyle... Önümüzde çok daha büyük başarıların olacağına, bunların mutluluğunu birlikte yaşayacağımıza inanabiliriz. Allah yardımcımızdır.

Pınar'dan sevgiler, saygılar.

PSİKOLOJİ VE SUİZAN

M. AKİF AK

İlmî bir inceleme yapmak niyetinde değiliz. Psikologların sahasına tecavüz de etmek istemiyoruz ayrıca. Gün geçtikçe anlamsızlaşan insanlığın cennet manzaralı cehennem dünyasından bir damla yakalamak istiyoruz. Çağın dramından küçücük bir parça... En dip ile zirve arasında dur durak bilmeden gidip gelen ademoğlunun, aynı anda alçaklık ile yükseklik arasında yaşamak gibi eşi görülmedik nisbetsizliklerin kurbanı oluşundan bir örnek vermek istiyoruz.

Öldüren kahkaha, daha çok hastalaştıran ilâç, boğan konfor, baş döndüren yükseklik ve işkence veren lüks içinde zarar veren bilgisinin mazlûmu insan!

Avrupa'dan bütün insanlığa bulaşan veba gibi, kolera gibi bir hastalıkla karşı karşıyayız. Kanser, hücrelerin gayrı tabiî büyümesi ise bu hastalığa da pek rahat bir şekilde cihanşümul kanser adı verebiliriz.

Konu çok yazıldı. İlmin ve teknolojinin bugünkü safhasında insanlığın canına kastettiği uzun incelemelerin, sert, bazen haklı, bazen hissî çoğu zaman umutsuz eleştirilerin konusu edildi. İlk hatırımıza gelen Dr. Alexis Carrel'e daha birçok isim ilave edebiliriz. Fakat bunlar, konunun çok genel ve sık zikredilen boyutları. Biz burada düşüncemizi sadece psikoloji çevresinde yoğunlaştırmaya gayret ederken, hepimizi ilgilendiren pratik bir neticeye ulaşmaya teşebbüs edeceğiz.

Psikoloji, ilmin bilinmezlere, gayrı maddiye ve gaybe doğru atılmış en ileri adımı. Böyle bir ilim insanlık için gerekli miydi? Bu soru hiç de saçma değildir. İlim

ler arasında, insan ile iç içe oluşu sebebiyle en önde olmasına karşılık, beraberinde insanı mutlu edecek şartları getirmek şöyle dursun, ima bile edemeyen bir bilgi disiplininin anlamı elbette ki tartışma konusu edilebilir. Doruk insanın «faydasız» diye nitelediği bilgi... Psikolojinin, bu ülke için olanı er geç ortaya konacaktır. Ama çağın modern sihirbazlığı ne yazık ki bugün memleketimizi de manyetizmasi içine almış bulunuyor.

Bu ilim de anlamı ve amacından ayrı kullanılıyor. Psikoloji bilgisiyle bir çok insan şimdi dünün sihirbazlarının koltuğuna kurulmuş. Bir bilgi kırıntısı uğruna insanın harcanışıdır bu.

Bir ukalalık, bir çok bilmişlik, bir ilim budalalığı almış başını yürüyor. Yüz hatlarınıza ve davranışlarınıza bakarak içinizden geçen şeyleri şıppadak anlayıvermek allameliği; aslında ise yeni bir psiko _ nevroz, çok kişiye musallat olmuştur.

Psikoloji bilmek ile insanı tanımak... Bu iki olay arasındaki bağıntı, bugünün insanına bir formül veriyor. Ve sonra bu formül, ev ilacı gibi herkes tarafından kullanılıyor. Bir kaç Avrupa'lı psikologun, insan psikolojisi konusunda yaptığı cazip tesbitler, birçoklarının eli mikroskoplu laboratuar bilgini oluvermelerine yetiyor. Ve bunların her biri birer değerlendirme merkezi, tahlil bürosu, analiz laboratuarı olarak, önlerine gelene birer kaftan biçiyorlar. İnsan meçhulü, bu canlı bilgisayarların harika zekâları ve hafızaları sayesinde çözülmüştür artık! Hiç bir bilinmezliği kalmamıştır. Böyle bir metodun, insanın elinden tutup, bir çırpıda kaderini okuyan falcı bacı metodlarından pek bir farkı olmasa gerek.

İnsanı tanımak... Bütünüyle denirse, bu imkânsız. Akıldan ve inançtan mahrum hayvanlar dahi, tahmin edilenden, istenenden ayrı davranabilirler. Kaldı ki insanın ölçüye, endazeye vurulmaz bir şuur ummanı ile objektif gözlemle görülmez bir his dünyası vardır. O halde, fertleri tanıma açısından, insanın kocaman dünyasında zor farkedilir küçük bir nokta olan psikoloji, insanı bütünüyle çözme amacında olduğu müddetçe, modern bir sihirbazlık ve kâhinlik olmaktan öteye gidemez. Psikoloji, büyük iddialar taşımadan, kendi çapında bir beşeri bilgi olabilir. Rahatsız edici olan şey, bizzat insanın en sıcak hisleriyle soğuk deneylere konu edilmesidir.

Baharla Gelen

Necati AYKAN

Hüzün dağlarından seller yürüdü
Karlar bir canlılık verdi bahara
Eski yaprakların rengi çürüdü
Ve onlar... Garkoldu coşkun sulara.

Kaynayıp coşuyor hele durmadan
Ya Rabbi bu ümit, bu ses nereden?
Bu küçük tohumdan koca bir fidan
Şükür gördük bunu bu pencereden.

Psikoloji bilebilirsiniz. Ama bilgileriniz filanca insanın, bir sözünden veya davranışından hareket ederek, şahsiyetinin tümünü kavramanız, yargılar, yorumlar yapmanız için yeterli olamaz. İnsan, kendini tanıyandan korkar ve nefret edilmesi gereken birisi varsa, en çok kendini tanıyandan nefret eder. Ama şu şartı koyalım. Sadece tanıyandan... Sevmeden, benimsemeden tanıyandan. Aksi şartla tam tersi de doğrudur. İnsan, kendisini hem tanıyan, hem de benimseyen kişiyi sever, bağlanır. Öyleyse insanı tanımanın, daha doğrusu insana yaklaşmanın bir başka yolu olmalı. Zaten konumuz da bu. Meseleye günah açısından bakalım.

İnsanoğlu günahtan korunamaz. Netice olarak O, melek ile şeytan arasında bir yaratıktır. İyiye, doğruya, fazilete meyilli olsa bile, kötülüklerden tam anlamıyla arınamaz.

Günah bir başka deyişle suç, bir kaç açıdan incelenebilir. Hukuk, suça genellikle fiil haline geldikten ve içtimai bir olay halini aldıktan sonra müdahale eder. Ve suçluyu toplum adına yargılar. Bu andan itibaren iş yargı makamındır ve onun da af yetkisi bulunmaz, suçlu cezasını çeker. Bu, suçun şu an bizi alakalandıran yönü değildir. Her suçun mutlaka bir kaynağı ve hazırlık safhası olmalıdır. Doğuşunda iyiye ve doğruya meyilli olan insan, nice acılardan, çilelerden ve vicdan azabından sonra suç teşebbüsüne geçer. Biz suçun teşebbüs anından önceki durumuna bakalım. Burası psikologun da ilgi alanıdır.

Henüz oluşum halindeki bir günahın dışarıdan farkedilmesi, suçu suratlendirmek veya ondan vazgeçirmek şeklindeki iki sonuçtan birini doğurur. Bu sonuçlardan hangisinin gerçekleşeceği ise, kişiyi suça hazırlık halinde yakalayan insanın durumuna göre belli olur. Suçu tahrik eden bakış şudur:

Bazı kişiler bir dedektif gibi meraklıdırlar. Başkalarının gizli dünyalarını öğrendikçe bundan anlaşılmaz bir lezzet alırlar. Her insandaki merak tabii duygusunun ifratıdır bu. Ve her ifrat gibi yıkıcıdır.

Öte yandan gizli haber getirip götürmenin, enteresan bazı bilinmezleri açıklamanın da bir çok kişiye garip bir gıda verdiği malumdur. Bu, kitlelerin ifşaata karşı olan zaaflarından yararlanarak onlara etki etmek duygusundan doğuyor olabilir. Gerçekten hiç kimsenin bilmediği bir hadiseyi ansızın açıklayıvermek, dikkatleri hadiseden çok, ifşaatı yapan üzerinde toplar. Birçok dikkatli bakışın merkezi olmak!... Eğer insanda, bu gıda ile yaşayan bir canavar yaşıyorsa, insan onu doyurmak için kimleri kurban etmez!

Malumat sahibi görünmenin insanoğluna tad verdiği bir başka gerçektir. Bil-

giyi gösteriş için edinen sayısız insan vardır. Bu hal, zekâ denilen büyük nimetin sahibine köle olmasıdır. Bir noktadan sonra insan zekâsı şımarabilir. Ustaca buluşlar, bilgiçce sözler, maharetli zekâ oyunlarıyla zekâ nimeti bir iğne gibi herkesi iğnelemekten zevk duyar biçime sokabilir insanı.

Bütün bunlar ve daha sayamadığımız başka şeyler, insan ihtirasının başkalarını ezmek pahasına doyurulmasına birer örnektir. İnsanın kendi var oluşunu ifade etmesinin çok ters birer şekli. Doğan her kişi var olduğunun, başkalarınca kabul edilmesini isteyebilir. Bu onun en tabii hakkıdır. Ama varlığını, başkalarını yok etme, ezme pahasına sürdürme hiç de insanca bir davranış değildir. Canlılar kendi türlerini yemezler. Hayvanlarda tür, maddî yapılarına göre, insanlarda ise toplum yapıları ve inançlara göre ayrılır. İnsana, yücelmek, takva derecesine ulaşmak için, kendini başkaları uğruna feda etmek gibi çok yüce bir yol açılmıştır. İnsanın kendi nefsini koruması kanununun istisnası olan bir çok durum mevcuttur. Kısacası insan var oluşunu, kendini abideleştirerek değil, feda ederek ortaya koyar. Meşaleleşir, sembolleşir böylece. Psikolog olmak bu hasletle tamamlandığı takdirde faydalıdır. Değilse zararlı olur.

İnsan psikolojisini tanıma ve insana etki etme konularında dizi dizi kitaplar çıkar. Başkalarına hizmet için öğrenilirse bu bilgiler ne âlâ. Değilse şantaj yoluyla da insanlara birşeyler yaptırmak kabildir. Şayet bu yolu seçecek kadar aşağı düşülecek olursa...

Korunmak gerekir böylesi yollardan. İnsanı tanıma adına, onu bir pula harcamaktan... İnsanoğlunu düştüğü bataktan şefkat ve merhamet eliyle kurtarmak varken; onu kendimize değil, Tanrı'ya bağlamak varken, aşağılaştırıcı bu yollar zararlıdır. Bir başkasının, suç halini almamış duygularını, düşüncelerini ifşa ederek kendimizi tatmin, en çirkin iştir.

Kişi, kendisi gibi bir insana her zaman yalan yanlış hesaplar verip kurtulabilir. O'nu böyle bir günaha zorlamamalıdır. Kişioğlunu, kendisinden hiç bir şeyin gizlenmeyeceği yüce yaratıcısı ile başbaşa bırakmalıyız.

«Andolsun ki biz yarattık insanı. Ve biliriz nefsinin ona ne vesveseler fısıldadığını. Ve biz ona şah damarından daha yakınız.»

Kişi ile kalbi arasında ancak O vardır. Buna rağmen O bile insanı kalbinden ve aklından geçirdikleri sebebiyle muaheze etmeyecektir. Fiil haline gelmiş ve fert iradesini ve yetkisini aşmış suçlar müstesna tabii. Bunlar hakkında her ülkenin kendine mahsus kanunları vardır zaten.

İnsanı inandırmaktır asıl olan...

İnsanı hiç bir boşluk bırakmadan zerre zerre kuşatan bir imana inandırmaktır asıl olan.

İnsanı inandırın, ayrıca Tanrı'sının huzurunda kendini kritik etme alışkanlığı kazandırın; O'na günah saldırılarıyla yıkılmaz bir kale ile korumuş olursunuz.

Ne bir suçun göz göre göre doğmasına müsaade edecek bir duygusuzluk, ne de bir nevi şantaj usulüyle insanı münafıklığa itmek doğru değil.

İnsana, kendini değiştirme ve yenilemenin şuuruna varması, lezzetini tadması fırsatı verilmezse, güven duygusu kalkar; kişi bir otomat haline gelir. Güven duygusundan yoksun ve güdülmeye alışmış fertlerden ise kendilerine ait bir iş beklenemez. Ve bu gibilerin hayatında başarı diye bir mefhumun yeri de olamaz.

Şerkatli bir yaklaşım, kişiyi bir çok günahların eşiğinden çevirebilir. Azıcık da olsa bir itimada ve kabule mazhar bir mukabelede bulunmak, yapılan iyiliğin altında kalmamak için daha iyi olmaya çalışmak insanın yaratılışında vardır. Ve çoğu zaman en kötü şartlar altında bile bu duygu varlığını korur.

Bu hadisenin tam zıddı, bir lekesi ve kiri dolayısıyla tümden inkâr edilen kişinin, süratle kötülük bataklıklarına yuvarlanması biçiminde ortaya çıkar.

Tedavi olacağı ve iyileşeceği noktasında hiç bir umudu kalmayan insan bu defa kötülüğü felsefe edinir kendine. Şeyta-

Altın Zincirli Salıncaklar TÜRABİ

İşte şu senin penceren,
Şu da gökyüzün.
Ey, gözleri uyku görmemiş çocuk,
Niçin ağlarsın?
Yıllar önce soyundu yapraklarını dallar,
Gövdeleri balta yemiş, tek tek kurumaktalar.
Kış kıyamet içinde tomurcuk mu ararsın?
İşte günahsız vücudun, işte gözlerin ve sen varsın.
İşte şu senin eski hasırın,
Şu da rüyaların.
Ey, kulakları ninni duymamış çocuk,
Niçin ağlarsın?
Bir küflü kozaydın sen, viraneydi diyarlar.
Altın zincirli salıncakları mı ararsın?
Geçtik ondanl Ahl.. Kalmadı, bağrının beşiğinde yiğit büyüten çamlar.
Hülyalarımıza bile gelmez, zafer türkülerimizle gelen akşamlar.
Söyle, hangi iklimlerden medet umarsın,
Dört duvar arasında sıkışıp kalmışsa ruhlar?
Küçüksün, ümitlerin bile yok; hayallerin de...
Ağlamak kaderin şimdi, az biraz bekle de...
Gör, çiçekler kadar nazik, lüle lüle parmakların;
Kartal pençesi gibi çelikleşince yarın;
Yarın, evet hiç beklemedikleri sabahların;
Beklediğimiz yolcusu, senin damarın;
Her damlasıyla, bir yanardağ taşıyacak, yüreği yanıklara.
Kaç diyarda, gözyaşlarıyla söndürülen bağırların,
Garibisin şimdi, lâkin yazılacaksın yarın;
Ufuktan ufuğa müjde götüren bayraklara.
Bu akın, milletimin şanlı akını; bu zafer, şanlı zaferidir.
Yürü artık, ilk hedefin, ızdırapların yeridir...

nın avucunda zararlı bir unsur olur. İyiliğini, insanlığını içinin ulaşılmaz derinliklerine gömer. Bugün toplumun yüzkarası olarak gördüğümüz bir çok insan bu haldedir. Sayısız hadisede şahid olduğumuz gibi, bunlar gerçekten merhametli, affeden, kurtaran, temizleyen bir yaklaşım sayesinde faydalı hale getirilebilmektedirler.

Günahını fiil haline getirenler için bu böyledir.. Kötülüğe henüz meyil halinde olanlar ise daha kolay bir şekilde sapıtmaktan, yoldan çıkmaktan kurtarılabilinirler.

Desen : Faruk CİMOK

İşte bu noktada insanı tanımak, yani onun psikolojisini bilmek, uygulama şekline göre, iyi veya kötü iki sonuçtan birini doğurur. Kişiyi ya kurtarır, ya öldürürsünüz. Onu kabullenirseniz, sizde sığınılacak bir sıcaklık sezerse büyük bir ihtimalle kurtulur. Ve zamanla düzeltir kendini. Bir başka deyişle size layık olmaya gayret eder.

Zekânız, bilginiz, malûmatınız sebebiyle karşınızdakini tanıyabilirsiniz. Birçok gizli duygularını da sezebilirsiniz. Fakat bu insana, beyaz gömlekli asıksurat bey bir doktor gibi yaklaşırsanız, bu insanın adım adım sizden uzaklaştığını, biraz sonra farkedilemeyecek kadar uzakta olduğunu, az sonra da tamamen kaybolduğunu görürsünüz. Tamamen içine kapanmış ve size sırtını dönmüştür. Böyle bir insanı hiç bir psikoloji bilgini kurtaramaz artık. İnsanın var veya yok oluşunun söz konusu olduğu çok hassas bir noktada değil bilgi, herşey anlamını yitirir.

Yüce inancımız, bu tehlikeleri doğmadan önleyici hayli hüküm koymuştur:

«Gıybet yapmayın» denmektedir. «Eğer ölü eti yemiş gibi olmak istemiyorsanız gıybet yapmayın» diye emredilmektedir. Şayi olmamış bir durumun dedikodusu yapılmasın denmek isteniyor. Kişi tam anlamıyla kötülüğü kendine layık görmeden, yani iman itibariyle bir zaafa uğramadan yapılacak çekiştirmeler zararlıdır. Yazık edilmiş olur o insana. Halbuki kişinin inanç ile şeytan arasındaki savaşı şeytan lehine doğru kayıyorsa, insanın iyi tarafına yardımcı olmaktan, onu takviye etmekten daha doğru bir hareket olamaz. Ancak şeytanın askeri olmaya adeta yemin edilmişse artık durum sizin yetkilerinizi aşmıştır. Bir şey yapamazsınız. Zira hayır gibi şer de yaratılmıştır yaratıcı tarafından; inanırız.

Başka bir hüküm:

«Size bir haber geldiğinde, onu araştırın, tahkik edin. O haberi fasık biri getirmiş olabilir.» Bu da göstermektedir ki dedikoduya dayanılarak hüküm verilemez.

Yine:

«Zandan kaçının» diye emrediliyor. «Çünkü zanın çoğu kötüdür.»

Ve İslâm hukukunun temeli olan kaide:

«Biz hükmü görünenlere göre veririz.»

Suizan hem zannın sahibine, hem de zannın yöneldiği kişiye kir bulaştırır. Temiz yürekler, fazla suizan yükünün altında ezilir, sıkıntıya düşerler. Bu durumda yapılacak iki şey vardır: İyi niyet, iyi

davranış, insana kurtarıcı yardım, zanna sebep olan hadiseyi ortadan kaldırabilir. Bu olmuyorsa kısa zamanda herşeyi açıklığa kavuşturucu bir çalışma yapmalıdır. Ama bunu yaparken hiç bir şekilde nefsi arzulara kapılarak, kolay oluyor diye kötü yorumlar yapmamalıdır. Kişi kişiyi mahkûm edemez. Bir insan kendine kötülük yapıyorsa, sizin ona yapacağınız kötülük hiç mesabesinde kalır.

Eğer kötülük sadece şahsımıza yönelmişse, yapılacak en iyi mukabele, yüce ve soylu bir jesttir; aftır yani. Af kadar kötülüğü ortadan kaldırıcı bir tecziye şekli bulunamaz. İnsan en ağır cezayı bile sineye çeker. Ama affı kaldıramaz. Kötülük affın altında ezilir ve insan affa layık olmaya canla başla gayret eder.

ASIR İNSANI

ATİLLA YAYLA

Saadet çağı öncesinin
Ezikliği sinmiş yüreğine...
Beton şehirlerin
Sun'i meydanlarında,
Taş anıtlarla
Taşlaşmış hisleri.
Bakışları
Kutupların soğukluğunda donmuş,
Bileğindeki saatin akrebine bağlanmış
Yürek atışları...
Ömrü
Dolmuş duraklarında,
Sinema koltuklarında,
Yiyecek kuyruklarında sınırlı.
Bileklerinde görünmez pranga.
Elleri boşlukta...
Gözleri boşlukta...
Düşüncesi boşlukta...
Lime lime beyni,
Parça parça kalbi,
Her parçası bir tarafta...
Çile,
Ve can sıkıntısı...
İşte günlük hayatın seyri.
Yaşamanın mânâsı yoktur onca.
Yoktur yaşamanın mânâsı,
Hayat
izdırap olduktan geri...
Gözleri nemli,
Renk değiştirmiş âdeta kanı.
Taşlaşmış fikirlerle
Kalıplaşmış beyinlerle
Meydanlarda hapis
Yirminci asrın insanı.

«Kızgınlıklarını yenip de insanı bağışlayanlar...»

«Rahmanın o kulları ki yeryüzünde vekar ve tevazu ile yürürler. Bilmezler, cehaletlerinden dolayı kendilerine laf attıkları zaman 'selam' der geçerler.»

Sadece insan ruhunu tanıma ile yetindiğimizde, bildiklerimizi ifşadan zevk alır oluruz. Bu ifşaat ise suçu tescil etmekten başka bir işe yaramaz. Böylece suçu teşvik ve tahrik etmiş oluruz.

Ayıbı yüze vurmak yoktur bizde. Aşağılanmış bu davranış şekli. Toplumca öylesine süfli bir davranış olarak kabul edilmiştir ki bu iş, kötülüğü oldukça büyük olsa da ayıbı yüzüne vurulan şahıs kadar, bu işi yapan da hor görülür.

İnsanın kendini düzeltmesine fırsat ve mühlet verilmeli ki, var olduğunun farkına varsın. Kendi iradesiyle iyi bir insan olmaya karar versin. İnansın, güvensin kendine. Devamlı ikaza maruz bırakılan kişi, sadaka ile geçinen fakir gibidir.

Ayrıca, başkalarının zoru ve müdahalesiyle düzelmek çoğu insanın nefsine ağır gelir. Açık tenkidin ağırlığını taşıyacak olgunlukta az insan vardır. Eğer fayda vermeyecekse ikazın ne anlamı var. Bunu bilerek devamda ısrar ediyorsak, mutlaka zevk alıyoruz demektir. Şeytani bir koku vardır bu işte o zaman, bırakmalıdır.

İnsanı kurtarmak hedeftir. Yoketmek en son ve en kolay iştir.

İnsanı kurtarmak için ise ne onun karşımıza geçip günah çıkartmasına, ne gizliliklerini bildiğimizi ima ederek şantaj usullerine baş vurmaya lüzum yoktur.

Milyon kurtarma çabasında, kendimize ait en ufak bir zerre bulunduğu zaman, dev bir balona küçük bir iğne temas etmiş gibi bir şey olur. Ameller yanar...

Özetle,

Kötülük sahibi insana aynı anda hem vur, hem de kucak aç. Kapıları tastamam kapatma. Dönülecek bir aralık bırak. Hem neşter at, peşinden tedavi et. Çıbanı delerken merhem sürmeyi ihmal etme. Eğer muhatabın, kendi nefsin adına bir davranışta bulunduğunu sezersen kötülük inatlaşır.

Hz. Ali öldürmek üzere birinin göğsüne oturmuş, dayamıştı bıçağını. Tam bu sırada alttaki O'nun yüzüne tükürünce Hz. Ali adamı öldürmekten vazgeçmiş, salıvermişti. Hayretler içinde sebebini soran adama ise «sana olan hırs ve kinimin nefsi olmasından korktum» diye cevap vermişti. Bu fazilet taarruzuna dayanamayan adam oracıkta Hz. Ali'nin inancını benimsemiş, düşmanıyken kardeşi olmuştu.

Burada, konumuzun son ilmiğini teşkil eden meseleye de gelmiş bulunuyoruz. O da şudur:

İnsan değişebilen bir varlıktır. Hem, bir önceki haline göre tanınmayacak kadar değişen bir varlıktır. Yeterki ona yaklaşılabilisin. İnsana rehber olun, fırsat verin, takviye edin, güzellikle yaklaşın; melekleri bile hayran bırakan davranışlara şahit olursunuz. Yer ve gök, bütün âlem titrer, o sadece insana has yüceliş karşısında, melekler ürperir...»

Psikoloji ve insanı tanıma'yı suç ve günah açısından kısaca açıklamış olduk. Fakat şu bir cümle de olmazsa, yazının bir bütünlük arzetmeyeceğini sanıyoruz. Söylediklerimiz, bir toplumun, bir cemaatin üyeleri yani aynı inancı ve dünya görüşünü paylaşanlar arasında geçerlidir. Düşmana ve hariçteklilere takınılacak tavırlar tamamen ayrıdır.

Batı şartlarında doğmuş bir ilmin, kendimize özgü insan ve toplum anlayışımızı yıkarak bir psikoloji budalalığına meydan vermeyeceğine inanıyoruz.

«Analar, çocuklarının pisliklerini bahane ederek onları sokağa atmaz, temizlerler, yıkarlar, arındırırlar.»

Yapı itibariyle toplumcu ve şahsiyetçi bir milletiz. Ferde bakışımız Batı'dan tamamen farklıdır.

İnsanı tanımalıdır elbette. Fakat kurtarmak için, harcamak için değil. Sonsuz bir af ve merhamet duygusuyla kabullenmek ve kurtarmak için.

BEKLEYENLER - ZEKERIYA ERDIM

ASIRLARDIR YAD ELLERIN GÜMÜŞ TASLA SUNDUĞU,
VE BENİM BAL ŞERBETİ DİYE YUDUMLADIĞIM ŞEY:
MEĞER ZEHİRMİŞ
HAYAT DAMARLARIMI KURUTAN,
KATRANMIŞ
AK DÜNYAMI KARARTAN,

ANLADIM...
SONRA DÖNÜP;
TAA UZAKLARDA KALMIŞ,
TIPKI BEN GİBİ KARALANMIŞ
MAZİME,
BANA RAĞMEN ELİN OLMUŞ
HALİME
AĞLADIM...
BİR MİLLET Kİ;
KATRANLAŞMIŞ GECELERE
BİLLURLAŞMIŞ SEHERLERİ TAŞIYAN.
BİR DEVLET Kİ;
ZALİMİ BÜTÜN ZULMÜYLE BOĞUP,
MAZLUMUN SIRTINI ŞEFKATLE OKŞAYAN.
VE;
HAZANDA DÖKÜLEN KUTSAL KANLARIN
BAHARDA BURCU BURCU GÜL OLDUĞU
VATAN...
İŞTE BENDİM O,
BENİMDİ ONLAR.
LÂKİN BUGÜN UZAĞIZ BİRBİRİMİZE.
ARAMIZDA UÇURUM,
UFKUMUZU KARARTAN BİRİLERİ VAR.
BİR YANDA
YIKIK DÖKÜK VİRANELER,
BİR YANDA
SIRÇA SARAYLAR.
VİRANELER BENİM YURDUM,
SARAYLARDA ONLAR YAŞARLAR...
YARABI..
KANIM TERİMLE YOĞURDUĞUM,
DİŞİM TIRNAĞIMLA KURDUĞUM
BU KALEDE;
EMİR NEDEN YABANCI?
SUYUM İÇİP EKMEĞİMDEN YİYENLER?
NEDEN ONLAR KRALDAN ÇOK KRALCI...
VE BEN;
GÖZLERİM SEHERLERDE,
GÖNLÜM YÜCELERDE
BEKLİYORUM ŞİMDİ:
GELECEK DİYE BİR KURTARICI,
DİNECEK DİYE GÖNLÜMDEKİ SANCI...

M. ALİ TAŞÇI

Sevgililer Can Buldu

Desen : Faruk CİMOK

— Bey dedi hanım, içimize birisi geldi. Karşımıza yeni komşumuz taşındı gördün mü?

Bu «gördün mü» kelimesinin üstünü örttüğü dikenli duyguyu, gizlenmeye çalışılan endişeyi anlamamazlıktan gelerek:

— Bugün mü geldiler?

— Öğleyin.

— Hoş gelmişler-sefa getirmişler. Gözleriniz aydın.

— İnşallah inşallah! Ne iş yapıyorlar acaba? Eşyaları azcık bir şeydi ya!

— Evde fasulye var mı?

— Ne gezer? Küçük kızın da senin gibi fasulyeci. Yemeği ben yapacağım diye tutturdu. Yanına piyaz da yapmış. Her öğün ardarda kuru fasulye yesek üç gün yetecek kadar pişirmiş.

— Nohut, barbunya falan da mı yok canım?

— Ne yapacaksın?

— Fala bakacağım.

— Niye?

— Yeni komşumuzun özgeçmişini öğreneceğim.

— Aman sen de bey, hemen alaya alırsın.

— Hakediyorsun! İnsan işden dönünce bir hoşgeldin denilir, hal hatır sorulur. Daha daha nassınız, ne var ne yok denir. Hemen öyle, damdan düşer gibi kapıdan girer girmez karşı komşu yetiştiril-

İNSAN

Gerçeği
düşünen, gerçeği görenler
İnsan.

Düşündüğünü
yapamıyan, hayvan katarlarında sürülenler de
İnsan.

Zulmün
altında inleyenler de
İnsan.

Vahşetin
kahpeliğinde, gülenler de
İnsan.

Esrar ve sex
partilerindeki zavallı mantarlar da
İnsan.

Alınteri ve gözyaşları
üzerinde saltanat kuranlar da
İnsan.

İnsanlığa
«GİYOM» diyenler de
İnsan.

Asırda
Asrın çarklarında eriyenler, mazlumlar da
İnsan.

AHMET ŞİRİN

mez. Ben de insanım. Çocuklarımızı arzuluyorum. Onları sevip okşamalıyım. Gönüllerini almalıyım. Ondan sonra bakarsın vaziyeti coğrafyama, keyfim yerindeyse haberlere geçersin. Yok eğer hava raporu bozuksa, kahvemi getirirsin, sakin sakin kafamızı dinleriz. Televizyon bile arada sırada tırtıyor.

— Hele hanımı gözüm hiç tutmadı da! Feleğin çarkından geçtiği belli. Gözleri yerde olsa da kafasında seksen iki şeytan panayır yapıyor sanırsın.

— Sen daima yanılırsın.

— Yanılmam. O kadın görmüş geçirmiş birisi. Çok şeyler geçmiş başından.

— İnellezine ferden, sakın topalınan laf anlamazdan. Herifin kızı, hâlâ bildiğini okuyor. Ben ne diyorum, sen hangi daga oduna gidiyorsun. Geldilerse geldiler. Evleri ayrı yolları sapa. Herkes ocağının

ANNE

Akşamın rengiyle ruhum boyandı,
Hasretin kalbime, oldu kor Anne.
Kalbim nokta nokta, bin yerden yandı,
Dayanmak bu derde, pek de zor Anne.

Sisler arasında hayalin üzgün,
Gözlerin yaş dolu, gözlerin süzgün.
Belliki kalbiniz birine küskün,
Kader göz yaşına bakmıyor Anne.

Gurbet kader gibi bizi kuşatmış,
Vuslat mor dağların ardına yatmış.
Bugün de ümidim güneşle batmış,
Yemyeşil tepeler oldu mor Anne.

Bil ki, benim dünyam senden de yalnız,
Günlerdir gönlümü şadeden bir iz,
Çıkmadı postadan. Geceler sensiz,
Gecelerim buhran, bitmiyor Anne.

Her gurup vaktinde uçar hislerim,
Hayalini bin nakışla süslerim.
Kanat takıp bir an gelmek isterim.
Dağlar bir harami, salmıyor Anne.

Her gurup vaktinin renk gayyasında,
Cinler hora teper, kafa tasımda.
Sarar zebaniler «Veyl» ortasında,
Beynim fokur fokur kaynıyor Anne.

ÖMER FARUK KÖSE

başında sağolsun. Geldiler diye kapılarında kösili nevbet çaldırmayacağız ya. Belki de iyi insanlardır.

— Öyle diyorsun ya bey, senin yetişkin kızların var. Yanına yörene, sağına soluna dikkat etmen lâzım. Hani karşı kiracımızın kızlarını, eski evlerinin yanındaki kiracı kadın başdan çıkarmamış mıydı? Sahi senin sigorta işleri noldu?

— Biraz daha konuşursan sigortalarını attıracaksın. Kızların baştan çıkarmı çıkmaz mı bilmem ama elimden kaza çıkabilir. Birinci manganın birinci eri, ilk hedefin mutfaktır ileri! Marş-marş! Beş dakkada kahvem gelmezse, beş gün katıksız hapis var, duyururum. Kabahat benden gitti.

Askerce yaptığım yarım yamalak kaba şakamla gönlünü almayı beceriyorum. Kadın, analık duygularıyla endişeler belirtiyorsa üzerinde durmak lâzımdır. Gelişleriyle problem olan yeni komşularımızla da bir gün tanışırız elbet!

.....

Zar zor nefes nefese yetiştiğim vapurda, köşede kalınış yarım porsiyonluk yere ikiye katlanarak sıkışmaya çalışıyordum. Bir elimle ceketimin düğmelerini

çözerken öbürüyle alnımdan kaşlarımın arasına hücum etmiş terlerimi siliyordum. Donup kaldım. Kafasına kaya düşen insanın hayatla ölüm arasındaki bir lahzacık düşünmesi yahut her şeyi idrak etmesi veya etmek istememesi neyse, öyle bir şekla, on sekiz yıl ötesinden unutmak istediğim bütün hatıralar, top güllesi gibi karşıma düşüvermişti. İncecikten bir ter bütün hücrelerimden dışarıya doğru diken diken hücum etti. Yüzüm yandı. Alnım dürüldü, kaşlarım çatıldı. Ellerim ne yapacağını şaşırdı. Başım düştü. Kirpiler gibi büzüldüm, kapandım içime. Yıllar ötesinden davetsizce gelen misafirlerini gönlüm kabul etmiyordu. Sonra ne olursa olsun kabilinden çaresizliğin tek ilacı bir boşvermişlik, yük altından kurtulmanın verdiği bir rahatlık yayıldı vücuduma. Gevşeyiverdim. Günün yorgunluğu dolaştı damarlarımda. Bacaklarım sızladı. Dinlenmek ihtiyacı bütün benliğimi evdeki divana kadar sürükledi. Boylu boyunca uzanıp, kollarımı uzatabildiğimce gerinmek istiyordum. Böyle bir hülyanın bölük pörçük lezzetiyle arkama yaslandım. Havada cami güllesi gibi asılı kalmış başımı aynı vakarıyla tutma gayreti içinde gözlerimi kapadım. Kapanan gözlerimin karanlığına, on sekiz yıl öncesinin hatıraları bütün canlılıklarıyla doluştular. Dış alemle irtibatımı kestim. İç dünyamda, yeniden karşılaştığım eski kahramanıma yeni bir yer bulma gayretindeydim.

Hayatın çalkantılarıyla dolu yılların verdiği tecrübe sayesinde, meydana gelebilecek her durum için çehresine oturtabildiği sabit ifadeyle duygularının önünü perdeleyen donuk bakışlı kadın, çocukluk hayallerimin sevgisini ve merhametini çalan Âsu Abla'sından başkası değildi. Sevilen varlıkların gözleriniz önünde heder olup gitmesi... Artık hayata dönüşün bütün bütün ümitleri tükendiği an, can çekişen sevgilileri terkedip gidişiniz... Yaralanan ruhunuzun yüreğinize inen sızısı. Sonra uçsuz bucaksız kırlarda gücünüz yettiğince, alabildiğince koşmak; bilinmez diyarların ufuklarında ılık rüzgârlar içinde eriyip gitmek. Ardınızda mavi sisler arasına sarılmış hülyalarınızı bırakmak. Sevdiklerinizin çürüdüğünü, sevdiklerinizin yok olduğunu görmektense, gözlerinizde duman duman hasretleriyle başka beldelerin insanı olmak. Bütün defterleri kapatıp her şeyi unutarak hayatın hayhuyu arasına karışmış akıp giderken bir dönemeçte, senelerdir sizi gizliden gizliye takip ederek peşinizi bırakmamış duyguların ve sevgililerin dipdiri capcanlı karşınıza çıkıvermesi. Artık geriye dönmenin imkânı olmadığı, mevcudu da hazmedemediğiniz vakit bütün varlığınızı saran kararsızlığın verdiği sıkıntı ve önünüze diktiği engeller. Sizi tanımış, karşısında oturduğunuzu farketmiş, üzerinizde ateş gibi dolaşan bir çift göz. Gözlerinizi açmanızı bekleyen bir kadın. Hayalinizden geçmişin dökümünü yaptığınızı anlamış. O da bir şeyler düşünüyor muhakkak.

Korka korka açtım gözlerimi. Sarıya boyanmış saçları, çizgileri derinleşmiş alnı, bakımsız darmadağınık kaşları, kurumuş çayırlar gibi kırışıklıklar arasında büyümüş sarı tüylerle kaplanmış yüzünde dört tarafı kapalı bir ciddiyetle denize dalmış gitmiş. Küçüklüğümün dal boylu Âsu Ablası'nın yerinde derlenmiş toplanmış, biraz da yıpranmış, ana-kadın havasını veren görüntüsünün arasına biraz fettanlık, biraz da gördüğüne inanmayan kuşkulu çizgiler karışmış birisi oturuyor. Bakımsız binalar gibi güzelliği dökülüp gitse bile yine de cazibesinden ve cana yakınlığından az buçuk eser kalmış. Beni görünce onun da, derinden sarsıldığını, yüreğinin ortasından bir fırtınanın koptuğunu sanıyorum. Ben gözlerimi kapatarak düşündüm, o da denize dalıp giderek düşünüyor. Aramızdaki fark sadece bu. Onunla konuşmalı mıyım? Konuşabilir miyim? Yahut o benimle konuşur mu? Konuşabilir mi? Sensiz evvel dost ve kardeş iki kişinin şimdi dışları buz gibi ve içleri alev alev. Anladım ki ne o konuşabilir, ne ben konuşurum.

Vapur iskeleye yanaştı. O, gözlerini denizden yere çevirdi. Çantasını koluna taktı. Eşarbının uçlarını sıkıladı. İskeleye

Hasan : KARAL

vuran vapurdan sendeleyerek başı önünde kalktı yürüdü.

Peşisıra ben de yürüdüm.

Aynı dolmuş durağında sıraya girdik. Yanyana oturduk. Beraberce indik. Çıkmaz sokağın başına geldiğimizde Asu Abla bana dönerek:

— Bak yavrucum Hüseyin, ben eskiden bildiğin ablan değilim. Namusluyum ve içinde mutlu olduğum sıcacık bir yuvam var. Nezaketimi bozmadan bu sokağın başında peşimi bırak. Seni, bizleri terkedip giden küçük Hüseyin gibi tertemiz görmek isterdim. Kocaman adam olmuşsun ama küçükken can dostluğu yaptığın ablanın ardına düşmeyecek kadar hayasiyet kalmamış. Kötüler kötülüklerinden döndükten sonra da mı geçmişlerinin azabını yaşayacaklar? Var git yoluna yolun nerdeyse? Peşimi bırak!

«Peki!» dedim, içimden sevincim gökleri dolduracak kadar çoğalırken. «Kızma abla gidiyorum.»

Yanından geçtim. Sokağın sonuna doğru ardıma bakmadan hızla yürüdüm.

Kapıdan girer girmez hanım telaşla:

— Yeni komşumuzun hanımı geliyor yoldan diye seslendi.

Biz çıkmaz sokağımızda kırk kişiydik ve sokağımıza giren yabancıların nereye gittiğini derhal bilirdik.

İçimizden Birisi geliyor. Bizden birisi geliyor diye düşündüm. Kaybettiğim, çürüdüler sanıp terkettiğim sevgililerden birisi can bulmuştu.

— Gene bildiğini okuyorsun dedim.

— Ne yapayım dedi hanım dargın dargın.

— Önce hoş geldin de, sonra kahvemi getir. Hava raporu bozuk değil amma haberleri dinlemek istemiyorum. Hayatımda ilk defa huzur içinde bir kahve içeceğim. İnsanlık bir kadın kazanmış ama ben ancak yıllar sonra öğrenebildim, dedim. Divana uzandım. Keyfimce gerinip esnedim...

Sosyolojik Yapısı İçinde Ailenin Problemleri

MUSTAFA AYDIN

İçinde bulunduğumuz yüzyılı «değişimler çağı» olarak isimlendirmek yanlış olmaz. Fertler ve en büyüğünden en küçüğüne kadar toplumlar hızlı bir değişme süreci içinde bulunuyorlar. Ulaşım ve propaganda vasıtalarının da yaygın hale gelmesiyle, eskiden ancak bir asırda meydana gelebilen değişiklik, günümüzde üç-beş sene gibi kısa bir zaman içinde olabilmektedir. Sırf «gelişme» olarak kabul edemiyeceğimiz bu değişim, kültür kavramlarını olduğu kadar ona dayalı kurumları da karmaşık hale getiriyor. Halbuki gerekli müdahalenin yapılabilmesi için kültür sistemlerinin ve onların objektif şekli olan kurumların tanınması gerekmektedir. Bunlardan birisi ailedir. Böyle bir değişme süreci içindeki aile müessesesinin dünü, bugünü ve yarını üzerinde duran bu mütevazı inceleme problemi çözmese de üzerinde durulması gereken meselenin boyutlarını ortaya koymaya çalışmaktadır. Yeni gelişmeler için basamak olabilirse görevini yerine getirmiş sayılır?

Toplumumuzun içinde bulunduğu bunalım ile aile arasında bir ilgi kurarken karşılaştığımız bir soru vardır. Acaba aileler bunalıma düştüğü için mi toplumumuz bunalıma düşmüş, veya toplumumuzun krizli yapısı aileye mi tesir etmiş? Bu sorular konunun önemi kadar karşılaştığı engellere de işaret eder. Gerçekten aile toplumun en küçük parçasıdır, fakat toplum ailelerin mekanik bir toplamı değildir. Aile de diğer sosyal olaylar gibi ne tamamen beşer iradesine bağlı, ne de beşer iradesinden tamamen bağımsızdır. Ne tamamen iradi ne de irade dışı. Bunun pratik mânâsı ise ne toplumdan dolayı aile, ne de aileden dolayı toplum buhrana düşmüş değildir. Zaten sosyal olayların faktörleri ne tektir ne de tek yönlüdür. Sosyal bilimlerde «su—4°C'donar, ısınan metaller genleşir» gibi tek sebebe bağlı kesin kanunlar ortaya koymak mümkün değildir. Problemin çözümünde karşılaşılan güçlük de buradan doğmaktadır. Şimdi konumuza girebiliriz.

AİLE KAVRAMI

Aile insanı kuşatan en küçük ve samimi birliktir. Fertler üzerinde en tesirli sosyal olaylardan biri olan ve ilkelinden geliş-

Demir Asa Demir Çarık

Gözlerim en susuz çöllere pınar
Ay doğdu perdesiz pencerelerde.
Ben demirden asa ben demir çarık
Yıllarca aradım onu her yerde.

Alevler kapladı gönül bağını
Açmadan soluyor sevgi çiçeğim
Karların altında çatlıyor tohum
Yaklaştı beklenen, beklemekteyim.

AHMET EFE

mişine kadar her toplumda mevcut olan aile daha derli toplu olarak şöyle tanımlanabilir: «Aile, nesli devam ettirme duygusunun iki ayrı cinsin varlığı ve yeni doğmuş olanların ilgiye muhtaç olduğu gerçeğinin biyolojik ve psişik bir zaruret olarak ortaya çıkardığı sosyal bir olaydır.» Durkheim'in tanımladığı gibi kan ve menfaat bağlarına göre kurulmuş bir ortaklık olarak ele almaya imkân yoktur. Çünkü bütün canlıların uyduğu belli kanunlar vardır. «Varlığın idamesi Kanunu» kadar «neslin devamı kanunu» insanlar üzerinde hakimdir. Bu kuvvetli duygu sadece cinsi duygularla da açıklanamaz. Buna cinslerin yuvaya olan deruni, sürekli bağlılığını ve sevgisini ilave etmeliyiz. Zaten aile bizzat erkek ve kadının farklı fakat birbirine muhtaç fizyolojik ve psişik yapılarında ve bunun sürekliliğinde aranmalıdır.

Nesli idame kanunu adeta insan dokularında yazılır. Ailenin kadın-erkek birliği ve çocuğun da o birliğe iştiraki iledir ki, aile sosyal grubu hem bütünleşmekte, hem de bu ilişki bağı çocuğun varlık şartı olmaktadır.

Yapısı icabı iç münasebetler bakımından aile reisinin otoritesine bağlıdır. Fakat bu otorite en kuvvetli bir kültürel birim olması itibariyle müeyyide uygulamaz. Sözün kısası aile biyolojik beşeri mahlûkların sosyal fertler haline getirildikleri bir imalâthanedir. İnsanın, kendisinden yüzdeyüz sıyrılamayacağı bir müessesedir. Fert olaylara onun gözüyle bakar, hayata ve topluma intibakı onun sayesinde sağlar.

AİLENİN MENŞEİ

Ailenin teşekkülü konusunda ayrı sebepler gösterilerek bazı farklı görüşler ortaya konmuştur. Önce sakat teorileri görelim sonra neticeye geçelim:

● Materyalist felsefe sözlüğü, Marxizmin aile görüşünü şöyle belirler: Aile, tarihi bir kategori olup varlığını belirleyen şey toplumlardaki sosyo-ekonomik düzen ile bir bütün olarak sosyal ilişkilerin taşıdığı karakterdir. İlk çağlarda mevcut değildir. Ekonomik sebeplerle —işbölümü, özel mülkiyet vb.— ortaya çıktı. Çok evlilikten tek evliliğe doğru evrim geçirdi. Kadın zamanla mülk haline geldi. Bir gün gelecek devlet gibi aile de ortadan kalkacaktır.

Bu teori aynı zamanda «tabii yaşayış» teorisyenlerinin görüşüdür. XIX. yüzyıl sonralarına kadar Batı düşünce çevrelerinde doğru olduğu zannedilen bu teori artık zamanımızda bilimselliğini tamamen yitirmiştir. Poligamiden monogamiye doğru evrim vasfını taşıyan bu teori aynı zamanda Durkheim'in görüşüdür. Bunu tipler bahsinde de göreceğiz. Burada şu kadarını belirtelim ki, bütün bilimsel teoriler ailenin bulunmadığı ve cinsi serbestliğin yaygın olduğu bir dönemi yalanlamaktadırlar.

Hans Freyer «sosyolojiye giriş» adlı

eserinde ilkellerde akrabalık bağlarının, modern dünyanın akrabalık bağlarından daha kuvvetli olduğunu ve kimlerin kimlerle evlenebileceği hususunda kesin kaideler ortaya koyduğunu söyler. Günümüzde bile bazen evlât edinme gibi sun'i akrabalıklar tesis edilegelmiştir. Bu bağların başlangıçtan beri kuvvetli olması ve meselâ bir klan ferdinin bile kendi klanından kız alamayışı, cinsi serbestliğe hiçbir şekilde bağlanamayacak bir özelliktir. Çünkü bu özellik, ilkel kavimlerde cinsel ilişki düzensizliğini değil, düzenini ifade eder.

Diğer bir husus da ilkellerde poligamiden çok monogaminin görülmüş olmasıdır. Zaten sosyologlar hiçbir aile tipinin, herhangi bir devre inhisar etmediğinde ittifak ediyorlar. İlkellerde çok evlilik az görüldüğü halde, tek evlilik daha yaygındı. Çok kocalılığa ise ender rastlanırdı. Aile bağları daha geniş ve zengindi. Bunlar bile, kuvvet ve mülkiyet farklılaşmasına dayanarak, cinsi serbesti ile başlayan çok evlilik ile devam eden ve tekelci (kadının mülk haline geldiği kastediliyor) tek evlilikte son bulan aile teorilerinin tutarsızlığını ortaya koyar.

● Bazı yazarlar ailenin teşekkülünü değişik psikolojik-sosyal faktörlerle açıklarlar. Westermarc ailenin varlığını erkeğin kıskançlık duygusuna, Briffault ise ananın yuvasına bakmak, sosyal-ekonomik garantiye kavuşturmak ihtiyacına bağlar. Aslında bu köklü sosyal yapıyı tek faktörün varlığıyla izah etmek onun sürekli yapısına uygun düşmez.

Bütün bunlardan sonra aile bağı olarak şunları zikredebiliriz:

1 — Sahip olma-kıskanma. Bu, her sosyal grubun müstakilen var olmasının şartıdır.

2 — Cinsel ilişkilerin sürekliliği. Bilindiği gibi hayvanlar belirli mevsimlerde böyle bir ilişki içine girerler. İnsan gibi sürekli olanı yoktur.

3 — Analık duygusu. Çocuk için olduğu kadar anne için de bir zorunluluk.

4 — Kadının yapı itibariyle korunmaya ihtiyaç duyması.. Kadın, böyle bir ilgiye (hamilelik, doğum vb.) hayatının büyük bir kısmında muhtaçtır.

5 — Dış şartların zorlaması.

6 — Ekonomik faktörler.

Bütün bunlar ailenin sun'i bir müessese olmadığını gösterir. Zaten hayvanlar âleminde bile vardır. Dişi-erkek, dişi-yavru münasebetleri farklı da olsa aile bir realitedir. Aile bağları en azından yavrunun yetkin hale gelmesine kadar devam eder. Bu bile aile müessesesinin tabiiliğini gösterir.

İşte ailenin teşekkülünü izah eden amiller bunlardır. Tek faktörle izah edilemez. Belirttiğimiz gibi sosyal olayların sebebi tek olmadığı gibi tek yönlü de değildir. Aile için bunlar, neslin devamı kanununun çevrelediği faktörler grubudur.

AİLENİN TARİHİ

Ailenin menşei hakkındaki tesbitlerimiz, tarihi hakkındaki görüşleri de içine almış olduğundan ilk bakışta böyle bir başlık fazladan bulunabilir. Fakat ifadelerimizi şöyle bir toplamada fayda vardır.

İnsanlık tarihinin başlangıcına kadar gidildiğinde aileyi bulmak mümkündür. Kesin olarak bilinliyor ki, beşerin mutlak serbesti içinde yaşadığı bir dönem yoktur. Aile teşkilâtına sahip olmayan bir topluluğa rastlanmamıştır. Tabii hukukçuların teorileri de çoktan terkedilmiş bulunuyor.

Freyer, ailenin tarihi ile ilgili olarak daha güzel bir ifade kullanıyor ve diyor ki, «ailenin başı, ana hatları, cinslerin ikiliği, çocuğun bütün hayvan yavrularından daha uzun bir emzirme ve büyütme devrine muhtaç olması gibi tabii gerçeklere dayanması bakımından 'zamandışı' sayılabilir.» Zaman dış ifadesi, mutlak kabul edilmese bile ailenin sun'i bir kurum olmadığını anlatma bakımından orijinaldir.

Klanlarda bile ailenin varlığı kesindir. Hatta bir çok konularda Durkheim'e itiraz eden Pére Schimidt, Afrika'da yaşayan Pigme'lerin ilkel toplumu temsil edeceğini söyler. Klandan küçük olan Pigme'lerde yüksek bir ahlâk ve musiki hayatlarının, aile ve tek Tanrı inancının varlığını kaydeder. Aile dün vardı, bugün de var, pozisyonu değişse bile yarın da var olacaktır.

AİLENİN YAPISI—
BİREYLERİN FONKSİYONU

Aile en küçük bir sosyo-kültürel birimdir. Onun yapısını açıklayabilmek için önce

onu meydana getiren unsurları teker teker incelemek sonra birleştirmek gerekiyor:

● **Kadın - Ana :** Önce kadını tanımak ve yerini tayin etmek lâzımdır. Kadın da bir insan olarak biyolojik ve ideolojik bir ünitedir. Yaratılıştan farklılıkları vardır ve bunların başında analık gelir. Yaşamak, sevmek, sevilmek, nazik muamele görmek gibi analık da onun tabii hakkıdır. Kadın haklarını savunma iddiasındaki bir hareket, önce kadını maddi ve moral varlığı içinde tanımak, ondan sonra da hiçbir istismar kapısı açmadan onları korumak zorundadır.

Dünya çapında yaygınlaştırılmış «kadın hakları» gibi sloganlara rastlıyoruz. Törenler düzenleniyor. Unesco'nun da ele aldığı şekliyle, kadını ekonomik ve cinsel özgürlüğe kavuşturmak sloganları buram buram kadını istismar kokuyor. Zira aile dışında kadın nedir? Aile dışında ekonomik fonksiyonu ne mânâ ifade eder? Aile dışındaki cinsi özgürlük kadını nereye götürür, böyle bir şey insanî midir? Batı'daki uygulamalardan hangi müsbet netice alınmıştır?

Batılı, anaya bir çocuk makinası, bir dadı gözüyle bakmış, çocuk doğuran kadın demiş fakat anneliğin bir kucak problemi olduğu üzerinde durmamış. Bize göre ana, soyut olarak kadından ayrı bir şey. Kadının kadınlığından yücelerek kutsal anlama yükselmesidir. Bunu temin eden ise çocuktur.

Batı kültürünün en radikal doktrini olan Marxizm de kadını, yiyen içen bir kuluçka makinasından daha kıymetli bulmaz. Seksüel hürriyetin kadını devrim düşüncesine götüreceği ümidiyle bakar. Liberalizmin kadına bakışı aynıdır. Batı'da kadın bir köle-mabuddur. Sadece erkeğin varlığı için vardır. Ve kadın dünün Yunanında ve Romasında olduğu kadar bugünün Batı toplumunda da kendisini bu durumdan kurtaramamıştır. Giyimi kuşamı hep onun için edebiyatta sadece erkeğin hislerine hitabetmiş. Kadın bir analık gücü ortaya koymadığı için. Feminizmin bile öncülüğünü erkeklerin yapmış olması manidardır. Sözün kısası kadın anne olarak yaratılmıştır. Bu onun görevi olduğu kadar hakkıdır da. Bu, biyolojik ve psişik bir fonksiyondur ve onun yeri ailenin içidir.

● **Çocuklar :** Hamilelikten doğma, doğumdan yetkin hale gelesiye kadar çocuk bakıma muhtaçtır. Ayrı bir ilgi ister. Çocukluk devri en uzun süren canlı nevi, insandır. Zaten diğer canlılarda analık sevgisi —kısa veya uzun— sınırlıdır. Ama insanda hiç bitmez. Çünkü insan yavrusu sevgiye, anne de sevmeye muhtaçtır. Çocuk o dönemi sevgisiz atlatamaz. Ana sevgisi de fiziki ihtiyaçlar kadar önemlidir. Kurumlarda yetişen çocuklarda marazi haller görülmüştür.

Aile çocuğun en yakın çevresidir ve intibak sağlamanın yolu çevreden geçer. Çünkü tabiatla en zor ve uzun zamanda ilgi kuran insandır. Gerekli intibakı kurabilmesi için de yardıma ihtiyacı vardır (diğer canlılar bile yavrularını eğitirler, hayata hazırlarlar). Eğer aile çocuğun zaafını giderebilecek sürekli bir ihtimam göstermezse insan nevi devam edemez.

Çocuk cemiyetin en önemli unsurudur. Toplumun yenilenmesi, umutları, hayalleri çocuklarla gerçekleşir. Onların ise şefkate, ninnilere, dualara ihtiyacı vardır.

Çocuğun ilgiye sevgiye muhtaç olması kadar analık babalık da bir ihtiyaçtır. Genç insanlar geliştikçe buna hazırlanırlar. Meselâ anne kendi aleyhine de olsa çocuğunun birçok şeylerine katlanır. Bu ihtiyaç giderilmezse bunalım başlar. Çünkü süt çıkmasına yarayan prolaktin hormonu aynı zamanda annenin çocuğunu sevmesini sağlar, sevgi imal eder. Fizyolojik ve psişik sebepler bir noktada birleşirler ve kadın yaratılış kanunlarına uyar.

Baba için de aynı şeyleri söyleyebiliriz

Ancak burada dikkat edilmesi gereken bir nokta var. Bunlar soyut sevgiler değildir. Öyle olsaydı her kadının, önüne gelen her çocuğa aynı ilgiyi göstermesi gerekirdi. Sonra bu sevgi alış verişi bir ticaret alış verişine benzemez, derûnîdir. Annenin çocuğa bu her türlü ilgiyi göstermesi karşısında çocukta da ona karşı bir sevgi teşekkül eder. Bu sosyal-psişik ilişkinin bir ucunda analık duygusu, diğer ucunda himaye olunma ihtiyacı ve anne sevgisi. Bu iki

Desen : Hamit YÜKSEK

kuvvet birleşerek fonksiyonel bir bağ kurarlar, ailedeki yaşlılar ve diğer fertler ise bu ana iskelet etrafında örülür.

AİLE TİPLERİ

Aileyi sınıflandırma, tarih boyunca devam edip gelen şekliyle tiplere ayırma çalışmaları sosyolojide geniş bir yer tutar. Meselenin daha yakından tanınmasını temin edeceği düşüncesiyle bu görüşlerden en yaygın olanlarını vermeye çalışacağız.

● **E. Durkheim :** Aileyi, «kendilerini gerçek kuramsal olarak kandaş sayan ve aralarında toplumca tanınmış karşılıklı haklar ve vazifeler olan fertlerden ibaret olan bir toplum» olarak tanımlar ve altı kategoriye ayırır:

1 — Totem ailesi

2 — Ana tarafından aile (anaerkil, maderşahi)

3 — Baba tarafından aile (ataerkil, pederşahi)

4 — Babaşahlık ailesi (pederi aile)

5 — Soy ailesi (Cermen ve Eski Türk aile tipi)

6 — Modern aile (Conjugal)

Bu sınıflamaya göre totem ailesinden başlamakta ve modern aileye doğru evrim geçirmektedir. En olgun şekli de modern ailedir. Durkheim'in bu tasnifine dikkatle bakılırsa sosyal grup tiplerine uygun aile tipleri uydurulduğu ve zoraki bir sıraya sokularak modern aileye doğru evrimleştirildiği görülür. Bilindiği gibi bu sosyal gruplar: Klan, fratri, kabile, site, imparatorluk ve millettir. Yukardaki aile sırası da bu sıralamaya tekabül etmektedir.

Bu görüş birçok yönden cerhedilebilir. Heyşeyden önce sosyologlar bu aile tiplerinden hiçbirisinin, bir devrin özel aile tipi olmadığında ittifak ediyorlar. Çağımızda bile babaerkillikten anaerkilliğe, totem ailesinden modern aileye kadar her türlüsüne rastlanmaktadır. Dolayısiyle ailede meydana gelen evrimi «totem ailesinden modern aileye» şeklinde tek yönlü göstermek doğru değildir. Sonra ilerde de işaret edeceğimiz gibi modern aile tipinin en olgun aile tipi olduğu da artık bugün tartışma konusudur.

● **Murdock :** «Sosyal Yapılar» isimli eserinde, bütün iptidailerde her türlü aile şeklinin varlığına ışık tutar ve bu aile şekillerinin belli bir tarihi sıralama ve kaideye bağlı olmadığını ortaya çıkarmış olur. Murdock gerçekten de bütün aile şekillerini içine alan en geniş ve şümullü sınıflamayı yapar ve dörde ayırır:

1 — Büyüklüğüne göre aileler:

a) Büyük aileler

b) Küçük aileler, olmak üzere ikiye ayrılır. Büyük aile tipi, amca, dayı, teyze, hala gibi ikinci kuşaktan insanların da dahil olduğu zengin bir aile tipidir. Yalnız

ilkellere mahsus değildir. Küçük aile tipi, anne-baba-çocuklar gibi ilk kuşağı içine alır. İki aile tipi de ayrı gelişmeler göstermişler ve her devirde görülmüşlerdir.

2 — Anne-baba hukukunun karekterine göre aile:

a) Anaerkil (Anne tarafından aile)

b) Babaerkil (Baba tarafından aile)

olarak ikiye ayrılır. Yine ikisi de her devirde görülmüşlerdir. Ancak ilmi incelemeler, baba hukukunun daha yaygın olduğunu ortaya koymuştur. Bu ise ailede otoriteyi kullanan bireyin genel olarak erkek olduğunu gösterir.

3 — Evlenme tarzı (cinsel sayısı) bakımından aile:

a) Monigami

b) Poligami, olarak ikiye ayrılır. Monigami tek erkekle tek kadının evlenmesi halidir. Poligami ise genel mânâda çok evlilik demektir. Bu da iki türlü olabilir: Poliginie (polijinie), ve polyandrie. Birincisi tek erkeğin çok kadınla, ikincisi tek kadının birden çok erkekle evli bulunması halidir. İlkellerde daha çok tek evlilik görülmüş, polijini ile de her devirde karşılaşılmıştır. Fakat Polyandri toplumlarda yaygın bir uygulama görmemiş, hele ilkellerde pek az rastlanmıştır.

4 — Evlenmenin vukubulduğu yere göre aileler:

a) Endogami

b) Exogami, şekillerine ayrılır. Endogami, içten evlenme, ekzogami ise dıştan evlenme demektir. Bu madde genel olarak, aile yuvasının her toplumda belli kurallara göre kurulduğunu gösterir. Meselâ ilkellerde bile kimin kiminle evleneceği belirtilmiş, kurallara bağlanmıştır. Bu bir teşkilât işidir ve sosyal yapının karmaşık bir olayıdır.

Murdock'un bu sınıflaması her ne kadar teorik doyurucu ise de pratikte bilhassa günümüzde aile problemlerini çözmede pek kullanışlı değildir.

● **Frederic Le Play :** Daha çok aile sosyolojisi üzerinde duran bu Fransız sosyologu, aile problemlerini toplum problemlerinin çekirdeği olarak kabul eder ve bu bakımdan aile bunalımının çözülmesini, toplumun bunalımının giderilmesine eş sayar. Le Play aileyi —çocuklarını yetiştirmelerini de göz önünde bulundurarak— başlıca üç tipte toplar:

1 — Pederşahi (patriyarkal) aile

2 — İstikrarsız (instable)

3 — Şahsi menfaat ailesi (particularist)

Pederşahi ailede babanın otoritesi vardır. Fertler ferdiyetlerini bırakmış cemaatlaşmışlardır, aileye itimatları sonsuzdur. Örneğini daha çok şark milletlerinde gördüğümüz bu aile tipi muhafazakârdır. Şahsi menfaat ailesinde menfaatlar hakimdir. Kimse kimseye tam olarak güvenemez. Zaten aile çocuklarını, kendi geçimlerini kendileri temin edecek şekilde hazırlar. İstikrarsız aile ise bu iki aile tipi arasındadır, değişim geçirmektedir. Hilmi Ziya Ülken'e göre bunlar şarkta eski aile tipinin bakiyeleri halinde, garba benziyen fakat çok büyük farklılıklar gösteren bir aile tipidir)

Le Play, birincisini teşebbüs gücü olmayan hareketsiz aileler olarak kabul eder ve bu özelliği ile tenkit eder. İkincisi, içinde bulunduğu değişim sürecine göre bunalım geçirmektedir. Bilhassa çocuklar için bir problemdir, aileyi terketmek için çırpınırlar. Le Play kimsenin kimseye güveni olmamasına rağmen, anormalliklerinin giderilebileceği ümidiyle, üçüncüsünde karar kılar.

Buraya kadar açıkladığımız kategoriler içinde, her ne kadar bütün aile tiplerini içine almıyorsa da üzerinde rötuşlar yapılarak kullanışlı hale getirilebilecek kategori Le Play'inkidir. Buradaki hatalar şunlardır: Üçüncü aile tipinin kuvvetli ve her şeye rağmen iyi olduğu kanaati dogmatik bir kanaattir. Meselâ eski Türk aileleri menfaat ailesi olmadığı halde kuvvetliydi. Sonra bu aile tipi diğer sınıflamalardaki modern aileye tekabül eder. O ise tedavisi güç bir bunalımın içindedir. İstikrarsız aile için Le Play'in söylediklerine ekleyeceğimiz bir şey yok. Ancak pederşahi aileyi homojen bir aile olarak ele almak, sağlam bir birlik meydana getirdikleri için de teşebbüslerinin ferdi olmayışını bir kusur saymamak gerekiyor. Aslında müşterek bir avantajdır.

● Bu kritiklerden sonra ortaya çıkan

kategori şöyledir:

1 — Ferdileşmiş aile (Modern aile)

2 — Homojen aile,

3 — İstikrarsız aile (çözülen, değişim içindeki aile)

Şimdi bu tipleri birer birer inceleyelim:

MODERN AİLE

Modern aile, çalışma şartlarının, eğitimin ve tüketim tarzının ferdileştirdiği ferdileşmiş ailedir. Ailede bütün fertlerin çalışmaya mecbur oluşu, tüketimin ferdileşmesi ve bunu hızlandıran dış sosyal - kültürel - ekonomik şartların gittikçe daha fazla kamçıladığı ferdileşme eğilimi hâkimdir. Fertlerini birbirine bağlayan bağlar daha çok ekonomik ve bir dereceye kadar biyolojiktir. Ruhi, kültürel ve moral bağlar yok denecek kadar azdır. Ne ananın ne de babanın çocuklarıyla ilgilenecek vakti yoktur. Ana sadece çocukları ile değil, kendisi ile bile ilgilenemez. Batılı yaşama tipinin hâkimiyeti ölçüsünde genel olarak insan makinenin tamamlayıcısı, mekanik âlemin bir tufeylisi olduğundan hayatın önemli meseleleri üzerinde düşünmeye bile vakit bulamaz. Çocuk tabiatının gerektirdiği en büyük tatmin duygusundan mahrumdur. Ana kendisini daha çok yetkinleştirerek analık görevlerinden gittikçe uzaklaşmaya mecburdur. Hatta çoğu kere çocuk, istenmez bir şeydir. Karı - koca arası münasebetleri zedeleyen bir varlıktır. Bu aile tipi inadına egoisttir, ferdileşmenin tamamlanışı ölçüsünde toplum dışıdır, bu sebepten yapayalnızdır.

Hans Freyer modern ailenin çarpıcı bir tasvirini verir:

Modern aile incelemeleri «kaygı»ları ve «tavsiye»leri ihtiva eder. Bilhassa Amerika'da aile ile ilgili konferans ve yayınlar —ki bunlar büyük kütüphaneleri teşkil ederler— bir nevi genç insanları topluma kazanma çabaları olarak karşımıza çıkar. Ailenin bu bu noktada karşılaştığı engelleri aşma, onu yıkmama gayretleri görülür.

Üzerinde çokça durulan soru, aile içi etkenlerle aile dışı etkenlerin karşılıklı etkileri nelerdir? Dış etkiler iç etkilerin yerini tutabilir mi? Bilim adamlarının verdiği cevap hep aynıdır: Aile içi faktörlerin yerini hiç bir faktör veremez. Veremez ama büyük şehir hayatı ile endüstrileşme şartları altında bir değişim geçiren aile, kendisinden beklenen i de veremez.

Bütün dünyada aileler büyükten küçüğe doğru değişim geçiriyor. Büyük aile tipi bazı etkenlerin varlığına bağlı olarak bir kalıntı halinde varolabiliyor. Evlilikler sosyal ve dini olmaktan çıkıp ferdi ve laik bir karekter kazanıyor. Aile anne - baba ve evli olmayan çocuklardan meydana geliyor. (Evli olmayan fakat meslek sahibi çocuklar da ayrılıyor, aile moleküllere parçalanıyor, insan yalnızlaşıyor.) Önce iki kişi ile başlayan aile çocuklarla biraz artıyor, sonra tekrar ikiye iniyor, «kalıntı ailesi» oluyor. Zaten doğum kontrolü vb. şeylerle çocuk yapmanın önüne geçiliyor. Her şeye rağmen doğan talihsiz bebekler doğum ve bakımevlerinde bir şefkat açlığı içinde büyüyorlar. Bu aile ile iki kuşağı bir hayat boyu birarada bulundurmayışı sebebiyle geleneklerin, kültürlerin aktarılması mümkün olmuyor, dolayısiyle manevi değerler zayıflıyor, milli sorumluluklar unutuluyor.

Aile ikamet yerleriyle işyerleri arasında bir tercih yapma zorunda kalıyor ve ikamet yerinden uzaklaşıyorlar. Ev, sakinlerinin sabahları farklı iş yerlerine dağılıp akşamları toplandıkları bir tüketim yeri haline geliyor. Üretim müşterek değildir. Evde imal işleri durmuş, yemek de dahil mamul maddeler kullanılmaktadır. Bu sebeple müstakil ev idareleri doğmakta, konserve ve benzeri şeyler yaygınlaşmaktadır.

Modern aile içinde önemli problemlerden birisi de yaşlı anne ve babalardır. Çocuklar yaşlı ebeveynleriyle oturmak istemiyorlar. (Bu nisbet Batı'da daha fazladır). Sebep aile bağlarının gevşemiş, homojenliğin kaybolmuş olmasıdır. Karı da koca da çalışıyor, evde ihtiyara bakacak kimse yok. Bu şartlar altında ihtiyarlar darülacezelere koşuyorlar. Huzurevleri aile roblemlerinin bir çıkış yolu olarak toplum hizmetine sunulan kurumlar oluyor. Avrupa'da yaşlılar için şehrin dış köşelerinde, ormanlarda huzurevleri var, emeklilik ve sigorta maaşlarını yatırarak orada saygıdan, sevgiden uzak ömürlerinin kalan kısmını tamamlamaya çalışıyorlar. Çocuklar için buraları ziyaret etmek bile bir yük gibi telakki edilmektedir. İşte ruh çö-

küntülerinin kaynağı bu saygı ve sevgiden uzak oluştur.

Netice olarak ailelerdeki bu değişiklik sırf hukuki değil, bir yapı değişikliğidir. Görülen buhran da, daha ziyade değer hükümlerinin değişmesiyle beraber büyük sanayiin, aile birliğini teşkil eden ekonomik ve ahlâki bağları gevşetici tazyikinin, fertlerin omuzlarına kuvvetle yüklenmesinden doğmuş bir neticedir.

HOMOJEN AİLE

Bu ailenin gösterdiği özellikler ise, homojenlik, feragat, fedakârlık, yardımlaşma ve toplu yaşamadır. Herkes aile bütçesinin imkânlarına göre ihtiyacı ölçüsünde bir şeyler alır. Burada kazancına göre yaşama değil, ihtiyacın karşılanması prensibi hâkimdir. Aile yardımlaşma fazilletleriyle süslenmiş bir topluluk örneğidir. Halk dışı hiç bir temayül göstermez. Ana bütün mahrumiyetlere rağmen çocuğundan ayrılmaz. Tarlada, kırda, dağda, ormanda yanındadır. Ya belinde sarılı, ya sırtında, ya göğsündedir. Çocuk mürebbiye şarkısı ile değil, ana ninnisi, nene ninnisi ile büyür. Ana-çocuk münasebeti ekonomik olmaktan çok ruhidir, manevidir. Kısaca homojen aile münakaşa götürmez mükemmelliktedir. Peşin hükümlerle hareket etmeyen herkes bu gerçeği teslim edecektir.

ÇÖZÜLEN AİLE
(DEĞİŞİM SÜRECİ İÇİNDEKİ AİLE)

Bu, homojen aile tipinden ferdileşmiş aileye bir geçiştir. Ekonomik şartların yahut eğitimin homojen aile tipi fertlerinden biri veya birkaçına derinlemesine tesir etmesiyle toplumun krizli yapısının gözlenebileceği bir aile tipi oluşmuştur. Burada ana-baba geleneği, çocuklar ise değişimi temsil eder. Toplumcu aile tipi içinde ferdiyetçi eğilimler kavgaya hazırlanır. Bu bilhassa aile fertlerine hususen ana-babaya, konu-komşuya bakışta kendini gösterir. Aile ocağı belki bir kantindir, yahut yatakhanedir. Göçmen kuşların yuvayı terki gibi aile ocağı, daha iyi yaşama imkânları bulununca terkedilir. Ana-baba yetişkinin hayatı bakımından bir yüktür.

TOPLUMUMUZDA AİLE

Aile konusunda bu genel bilgilerden sonra, bu kavramların ışığında Türk toplumunun dünkü ve bugünkü aile yapısına bakabiliriz.

Türk toplumunda, çok eskiden beri, gayri meşru ilişkiler toplum problemi haline gelmemiş, halkımız kültürde aileye ve kadına üstün ve kutsal bir yer ayırmıştır. Ta Ortaasya Türklerinde ailenin sosyal ve siyasi emniyeti garanti altına alınmıştı.

Z. Gökalp, tarih boyu görülen Türk ailelerini dört derece içinde inceliyor: Boy, Ocak, Konak ve Yuva devri aileleri. Birincisi, boyların aile sayıldığı en eski dönemlerin ailesidir. Ocak ailesi, ataerkil bir görünümde de olsa kadın ve erkeğin eşit haklara sahip olduğu aile dönemidir. Amcazade, dayızade, halazade, teyzezade gibi yan akrabalar da ocak içinde yer alır. Konak devri, babanın bir evde oturan çocukları ve eşi üzerinde demokratik velâyet hakkının bulunduğu ailedir. Yuva ailesi ise karı-koca ve evlenmemiş çocuklardan teşekkül eder, kadının ve erkeğin eşit haklara sahip olduğu ailedir.

Gökalp'e göre aile, «boydan yuva ailesine doğru bir evrim geçirir. En olgunu yuva ailesidir (Cumhuriyet dönemi ailesi). Bu aile eski Türklerde erkeğin bir imtihanla ad almasından sonra kurulan, gelin ve güveyin getirdikleri müşterek malla idame ettirilen bir aile tarzıdır. Türkler ancak emperyalist oldukları (!) dönemlerde çok karılı hayat yaşamışlardır. Feminizm ise Türklerde eski bir düşkündür.»

Bu sınıflama, dikkatle bakılırsa E. Durkheim'in kategorisinin kopyesidir. Boy devri totem ailesine tekabül ediyor. Ocak, dördüncü sıradaki «babaşahlık», konak ailesi beşinci sıradaki «soy ailesi»ne, yuva ise «modern aile»ye tekabül ediyor.

Gökalp'in bu tasnifinin tutarlı bir tarafı yok. Her şeyden önce boydan yuvaya zorunlu bir evrim fikri yanlış. Böyle bir zorunluluğun bilimsel hiç bir değeri yoktur. Yuva ailesinin üstün bir aile tarzı olmadığını ise modern aile kısmında anlatmaya çalıştık. Çok karılılığın emperyalist olduğumuz (!) dönemlere ait oluşu ise afaki bir hüküm. Zira çok karılılık toplumumuzda bir dönemin karakteri olmadığı gibi, emperyalizm de toplumumuzun yaşadığı bir illet değildir. Netice olarak bu sıralama doğrudan doğruya Durkheim

Desen : Hasan KARAL

sosyolojisinin Batı toplumu ve ailesinin evrimi hakkındaki teorilerinden adapte edilmiştir. Aile şüphesiz gelişmiştir. Ama Gökalp, yuva tipiyle zirveye ulaştığını ispat edebilmek için Türk ailesini Batıda tasarlanmış bir tekâmül teorisine uydurmaya zorlamıştır. Bu görüşün bilimsel bir değeri yoktur.

DEVAM EDEN YANLIŞ YORUMLAMALAR

Bütün dünyada, Gökalp in o zaman yuva dediği aile tipine bugün sosyologlar «çekirdek aile» diyorlar. Ve Türkiye'de araştırma yapan bütün aydınlar aile değişimimizi dünyada var kabul ettikleri evrensel bir değişimin kaçınılmaz sonucu olarak ilân ediyorlar. Araştırıcılar çekirdek ailenin endüstrileşmenin zarurî bir sonucu doğduğunu, bu sebeple de son ve mütekâmil şekil olduğunu söylüyorlar. Bu, sırf bir benzetmedir ve Batıya uyduluğun ortaya koyduğu bir hatadır. Çünkü günümüzdeki Türk ailesi Batı ailesine sadece şekil yönünden benziyor. Halbuki şekil değişimi pek önemli değildir. Meselâ büyük şehirlerde geleneksel, köylerde çekirdek ailesine çokca rastlanabiliyor.

Batı'da Durkheim'in tasnif ve anlayışı hâlâ kabul edilmekle beraber, çekirdek ailenin teşekkülü için farklı yorumlar getiriliyor, sırf mülkiyete bağlamak yeterli sayılmıyor. Meselâ Goode, değer sistemlerinin değişikliğiyle izah ediyor. Zaten çok köklü bir müessese olan aileyi ekonomik faktörlerin kuyruğuna bağlayıvermek yanlış olur. Rusya'da bile kolhoz sistemi ailenin yerini tutmamış, ekonomik alanda radikal değişikliklere rağmen aile yıkılmamıştır. Ancak bizim üzerinde durduğumuz ailenin münhasıran varlığı değil, sıhhatli var oluşudur.

GÜNÜMÜZDE TÜRK AİLESİ (ÇÖZÜLEN TİP)

Her ne kadar Türk toplumunun bütün sıkıntılarına rağmen hâlâ ayakta kalan ve tabanını teşkil eden aile tipi homojen tip ise de, günümüzde Türk ailesi bir değişim geçiriyor. Bu geçiş dönemi ailesinin karakteri, Türkiye'nin buhranlı geçiş dönemine girmesi olayına etki eden, dış kültürel, ekonomik ve sosyal şartlara göre oluşmuştur. Ne Türk ailesinin tarihî gelişiminin son safhasıdır ne

de başlı başına endüstrileşmenin ve özel mülkiyet ilişkilerinin şekil verdiği vazgeçilmez bir merhaledir. Üstelik geçiş döneminde oluşu sebebiyle belli bir tip görünümü arzetmemektedir. Şehirde olsun, köyde olsun gözleyebildiğimiz bütün aile münasebetleri, hastalık belirtileri olarak karşımıza çıkıyor. Kısaca modernizm adını verdikleri kapitalist değişim, toplumumuzun bir kısmını geniş halk kitlelerinden ayırırken hastalıklı bir aile tipi doğurmuştur. Bu, çözülen tiptir ve fertlerin herbirinin ayrı bir problemi vardır. Kadın, erkek, çocuklar, ihtiyarlar..

Sıhhatli kültür dönemlerinde toplum yapımız içinde kadının yeri belliydi. Kadının tutkusu aileye dönüktü ve aile dışında kadın istisnaydı. Savaş, barış, vb. her şey ailenin devamı içindi, aile bir idealdi. Bugün ise kadın çok çeşitlenmiştir: Ev kadını, işçi kadın, köylü, öğrenci kadın, bar kadını, memur kadınlar, sosyete kadını vb. Ortak meziyetler kayboluyor, bir aile içinde ana olmak, müşterek duygu olmaktan çıkıyor.

Bugünkü aile yapımız içinde bariz bir kutuplaşma vardır. Anne-baba gelenekleri, çocuklar yabancılaşmayı temsil ederler. Çocuklar her an kopmak için çırpınırlar. Toplumumuz da artık şefkat, ninni ve dualardan uzak, doğum ve bakımevlerinde büyümüş çocukların günahını çekiyor. İhtiyarlar, çocuklar için yavaş yavaş çekilmez bir yük haline geliyor. Batıda olduğu gibi bizde de ihtiyarların emeklilik ve sigorta maaşlarını vererek kalabilecekleri bakımevleri gelişiyor. İnsanımız sevmeyi, şefkati, gülmeyi, yardımlaşmayı yitiriyor. İnsan yalnızlaşıyor, problemler yığılıyor.

PROBLEMİN ÇÖZÜMÜ

Aile bunalımının çözülmesi noktasında düşünürler, hele bir asırdan beri yoğun bir çaba içinde bulunuyorlar. Ancak şunu peşinen belirtelim ki, bu gayretler beklenen neticeyi vermiyor. Çünkü meseleye bütün insanlığı kucaklayan insani bir sistem anlayışının ötesinde, sırf aileyi kurtarmak gibi infiratçı bir çözüm yolu aranıyor. Bunalımı artıran sebepler üzerinde durulmuyor. Bu, teşhisin merkezinden uzaklarda dolaşma, tedaviyi de engelliyor.

Hayatının büyük bir kısmını aile problemlerinin incelenmesine harcamış Le Play bile 25 soru halinde cevaplamaya çalıştığı incelemelerinde ailenin ancak ekonomik, coğrafi ve fiziki dayanakları üzerinde durabilmiş, matematiksel rakamlardan medet ummuştur. Halbuki bugün aile problemlerinin ekonomik gelir-gider gibi tılsımlı bir formülle çözülemeyeceği anlaşılmıştır. Artık aile içinde psişik ve ideolojik gelir-giderlerin de hesaba katılması gerekmektedir. Meselâ çocuk bakımının oluşturduğu şartlar, hiç bir matematiksel rakamla ifade edilemez. Analığın karşılığını üç-beş litre süt, biraz dadılık parası olarak görebilir miyiz?

Modern aile anlayışına göre Batılı, problemlere en uzak noktada bulunuyor. Onun için de izdivaçlar azalıyor, toplumlar erkek de kadın da olamamış kadınlarla doluyor. Büyük ekseriyet aile ile sokak arasında tereddüt ediyor. Bunun için kadın hakları, cinsel özgürlük gibi malum mahfellerin sloganları arkasından koşuluyor. Bunların, kadın haklarını hoyratça çiğnemenin ambalaj kâğıtları olduğu görülemiyor...

Bize gelince: Aslında bizim olmayan bir derdi paylaşıyoruz. Bununla beraber aile yapımızdaki çözülme toplumumuzun bir ölüm dönemine girdiğini göstermez. Şimdiki ailemiz bir geçiş dönem ailesidir, geleceğin aile modeli de sayılmaz. Problem, güçlü, demokratik bir milli toplumda, aile hayat tarzının belirlenmesi meselesidir. Ailemizin bugünkü problemi, Türkiye sosyo-kültürel değişimlerinden doğmaktadır. Bu değişim bir değişimdir ama bir ilerleme değildir. İlerlemenin birbirinden ayrılmaz iki hedefi vardır. Birincisi insanın kendisi ve davranışları üzerindeki hâkimiyeti, öteki tabiat üzerindeki hâkimiyeti. Bu ilerleme hedeflerinden birisi üzerinde başarı gösteren Batı, insan münasebetleri konusunda hâlâ ilkçağların Yunan'ından bir adım ileride değildir, ve bu yüzden her şeyini şuursuzca taklide yeltendiğimiz Batının, bir asırdan beri çekmekte bulunduğu ızdırabı ister-istemez paylaşıyoruz. Artık insanın insan olarak değerini bilelim ve aile yapımızı bu hastalıktan kurtaralım. Hastalıkların tedavisi ise, Türk toplumunun muhtaç, hatta gerçekleştirmeye mecbur olduğu büyük milli inkılâp sayesinde mümkün olacaktır.

SALİH'İN KAHVESİ

MEHMET TAŞDİKEN

Büyük ve kalabalık yerlerde sıkılıyorum. Salih'in Kahvesi'ni onun için sevdim galiba. Burası oda genişliğinde kutu gibi bir yerdir. Masalar sandalyeler eskidir. İçerisi daima loştur. Dış kısımdan bakıldığında eski ahşaplar insanı eski devirlere götürür.

Günün her vaktinde müşterisi değişirdi. Aşağı yukarı her kuşaktan insan vardı. Ben bu kahveye ilk defa bir ikindi üstü gittim. Bahardı. O gün emekli yaşlılar meclis meclis toplanmışlar sohbet ediyorlardı. Güneşli bir ikindiydi. O adamların yanında huzura benzer tuhaf bir rahatlık duydum. Kahveci, genç, kemikleri birbirine geçmiş, zayıf bir çocuktu. Esmer ve küçük yüzüyle tipik bir doğuluydu. Konuşmasını fazla beceremeyen ama samimiyeti davranışlarından hemen anlaşılan bu gençle ilk gün tanıştık. Arkadaş olduk.

İşte o günden sonra huzura, insan sevgisine gerek duydukça bu kahveye gittim. Sık sık. Gencin ismi Salih'ti. O, akşama kadar çalışıyor akşam babası geliyordu. Kahveyi babası kapatır, sabah erkenden de oğlu açardı. Birgün babasıyla da tanıştık. Onun ismi de Salih'miş. Aynı ismi taşıyan kitaplardaki baba-oğullar gibi geldi. Gerçeğiyle ilk defa karşılaştığımdan bu bana duygusal bir romantizm verdi. İki isim hoşuma gitti. Niye oğluna da kendi ismini verdiğini sordum. Baba Salih'e birgün. Birşeyler anlattı ama tam karşılık veremedi.

Bu kahve Selimiye'dedir. O zaman biz de orada oturuyorduk. Beraber kaldığımız Ahmet abi tanyerinin ağarmasına yakın evden çıkar, ortalık aydınlanıncaya kadar dolaşırdı. Ben bu heyecanı çocukluğumda çok duydum. Maddî durumumuzun pek iyi olmadığı zamanlardı. Si-

mit satıyordum. Sabah tam bu vakitler annem başucuma gelir, saçlarımı öpe koklaya uyandırırdı. Sabahın o temiz ve serin vaktinde hayat o kadar güzel görünürdü ki bana. Fırından simitleri aldığımda sabah cemaati dağılıyor olurdu. O vakitleri de pek severdim. Sanki temiz, güzel vaktin satışını yapıyor gibi, ara sokaklara saparak, ana yollardan geçerek büyük bir coşkuyla; «simiii..t» diye bağırırdım.

Bir yaz boyu da kahvede garsonluk yaptım. O zaman da aynı vakitte kalkar, sokağa çıkınca güzel vaktin heyecanını iliklerime kadar duyardım. Oralarda dükkânlar erken açılır. Daha içeri girer girmez elime bir askı tutuştururlar, dükkanlara gönderirlerdi. Pek çoğunu, taze çörekotu kokulu, sıcak bir ekmeğe, yarısından kesilmiş bir Sana yağı paketini yerleştirirken bulurdum. O mis gibi ekmeğin dumanları kendimden geçirirdi beni. Aradan yıllar geçti. O sabah vaktinde sıcak ekmeğin arasına konmuş yarım Sana paketi hâlâ bir özlem gibi bırakmadı yakamı.

Geçmişte bu vakti ben de pek sevdiğimden Ahmet abinin davranışı içimdeki özlemi diriltti. Kalkıp biraz dolaştıktan sonra o Salih'in Kahvesine gidiyordum. Günlerce eline baktım. Acaba bir sıcak ekmek alır da içine yarım Sana koyar, sonra beni de çağırır mı diye. Ama Salih sıcak ekmeğin içine hiçbir zaman yarım Sana koymadı. Bense utangaç biriyim. Gidip fırından bir sıcak ekmekle bakkaldan yarım Sana alıp da getirmeyi arıma yedirememedim. Birgün Oğul Salih'e belki anlar diye bir fıkra anlattım:

— Hoca Nasrettin merhumun canı kaygana istemiş birgün. Biliyor musun bu fıkrayı Salih?

— Bilmirem ağabey. Anlat hele. Dinniyek.

— Canı istemiş ama fıkaranın parası yok. Düşünmüş düşünmüş ne etmeli diye. Sonunda bakkala gitmeye karar vermiş. Belki anlar halimizden demiş. Varmış bakkala. Sizde yumurta bulunur mu demiş. Bulunur demiş bakkal. Peki yağ demiş. Bakkal yağ da bulunur demiş. Ya şeker? Bakkal şeker de bulunur deyince Hoca dayanamayıp be adam öyleyse ne duruyorsun diye çıkışmış, kaygana yapıp yesene.

Sonra evirip çevirip lafı, sıcak ekmek içine konmuş yarım Sana paketine getirdim. Salih teşebbüse geçse çıkarıp parasını ben vereceğim. Öyle bir iştahla tasvir ettim, düşüne düşüne o kadar tahrik edici kelimeler bulup çıkardım ki, Salih sonunda gözlerini oğuştura oğuştura:

— Yemişem abi dedi. Bilirem tadını. Sana bir sütlü kahve yapanı mı, he ne dersen?

Bizim içinden buharlar çıkan çörekotu kokulu ekmekle, içine konmuş yarım Sana paketi hikâyesi o gün öylece kapandı. Bir daha ne ben açtım, ne de Salih birşey söyledi. Ama bu hikâyeler Salih'le aramızın yakınlaşmasına yardımcı oldu. Ben konuşurken bakıyorum Salih dalıp gidiyor. Bazen derin derin soluyor.

Sordum birkaç defa:

— Hiç ağabey, öyle canım sıkılıyor işte dedi.

Salih'in bir küçük kardeşi varmış.

— Niye hiç görünmüyor dedim.

Biraz sıkıldı. Gözlerime baktı. Sonra başını yere eğdi. Üsteledim.

— Mapusta dedi.

— Neden?

— Amcam kızına köyden biri yolda «yavri» demiş.

— Başka?

— Gülerek yürümüş.

— Sonra?

— Sonra ne olsun! Bizimki de duymiş buni. Atlamış üstüne. Adam ölüvermiş. Şimdi mahkemede daha.

Tabancayı alttaki çekmiş. Şahitler de böyle diyir.

— Sen olsaydın atlar mıydın Salih dedim.

Gözleri çıkıverdi yuvasından.

— Sen olsan atlamazsın he ağabey?

Baba Salih'e birgün sordum:

— Niye dedim bu çocuk oflayıp, puflayıp duruyor? Bir sıkıntısı var galiba?

— Ne bilem dedi Baba Salih, kardaşı mapusta. Ona üzülüyordur.

— Sen üzülmüyor musun?

— Ben çocuk muyum be!

Salih'in Kahvesi camiyle karşı karşıyadır. Bir tenha bir garip köşededir. Eskiden yaşlı başlı adamlar gelirdi. Sonra Haydarpaşa Lisesi'nin öğrencileri gelmeye başladı. Kalabalık geliyorlar, zaten küçücük olan yerde ayakta duracak yer bile bırakmıyorlardı. Salih'in Kahvesi bir okul kantini havasına bürünüverdi. Bu çocuklarla da tanışıyordum.

Birgün yine böyle bastırdılar. Oflaya puflaya tatilden bahsetmeye başladılar. Liseli gençler içeri dolunca bütün masaları kaplıyorlardı. Benim masaya da oturdular. O gün sözleşmişcesine herkes tatilden bahsediyordu. Yanıma oturan, kumral, güzel ve sempatik bakışlı çocuğa laf olsun diye sordum. Amacım tanışmak.

— Tatili sen de istiyor musun?

Gencin bakışı sertleşiverdi. Soruyu anlamsız buldu diye geçirdim içimden. Gayet sert;

— İstemiyorum dedi. Tatilin geldiğini hiç istemiyorum.

Okula ve derslere düşkün böyle öğrenci az bulunur. Bravo doğrusu!

Salih geldi yanıma. Çocuk takımı almış. Kanaatimi sordu.

— Kime dedim.

— Biraderin çocuğuna dedi.

Kardeşi evliymiş.

— Sen onun abisisin. O senden

önce mi evlendi diye sordum.

Salih biraz şaşaladı. Ne diyeceğini bilemedi.

— Mühim değil be ağabey diye konuyu değiştirmek istedi.

— Sen ne zaman evleniyorsun? Seni de everelim diye bir latife yapmak istedi.

Birşey söyleyecek gibi oldu. Sonra vazgeçti.

— Hele sana bir çay yapam. Yeni demlemişem.

Aradan epey bir zaman geçti. Çeşitli işler girdi araya. Salih'in Kahvesi'ne uğrayamadım. Salih'te son zamanlarda okumaya karşı bir ilgi uyanmıştı. Benden habire kitap dergi falan istiyordu.

— Uyku tutmir ağabey. Hep ilaç alirem. Zor uyirim. Hiç olmazsa bir şeyler okuyak diyordu.

Ve verdiklerimi de okuyordu Salih. Bir ikindi üzeri bir kitap alarak kahveye gitim. Baba Salih

vardı ocakta. Bu vakitte pek gelmezdi babası. Hayırdır! dedim. Çay geldi.

— Nasılsın bey dedi Baba Salih

Teşekkür ettim.

— Çoktandır gözüktüğün yok?

— İsler...

— İyi mi işlerin, nasıl?

— Eh iyi sayılır. Sizde ne var ne yok? Nerde Salih?

— Mapusta. Nedir bu kitap?

— İyi. Ne zaman gelecek?

— Ne gelmesi ya? Yatır. yatir. Mapusta yatir.

Dondum kaldım. Şaşaladım. Adamın hiç umurunda değil. O kadar rahat o kadar ilgisiz konuşuyordu ki. Ben de ihtimal başka şey düşünüyordum. Tasdik ediyor böyle anlarda insan. Ne söylenirse...

— Ne hapisinden bahsediyorsun sen? Ne oldu? Şaka mı ediyorsun?

Salih yine buz parçası.

— Dur hele şu çaya bir bakam dedi.

Kitabı aldı eline. Bir yandan karıştırdı, bir yandan konuştu:

— Adam öldürdü Salih dedi.

İnanamadım. Salih adam öldürsün. Olacak şey mi? Oğlu hapiste olan bir adam bu derece kaygısız olabilir mi?

— Nerede?

— Beyazıt'ta bir kahvede.

— Ne zaman?

— On gün kadar olir.

— Niye öldürdü?

— Kadın meselesinden.

— Anlatsana yahu. Çatlatmaya mı niyetlendin beni? Ne kadını?

— Karısının yüzünden.

— Kimin Salih'in mi?

— Heye.

— Evli miydi Salih?

— Karısını dağa kaldırdı. Sonra İstanbul'a kaçtı. Salih de ardından geldi. Sonra biz geldik. Aha bu ocağı tuttuk. Birbuçuk senedir peşindeydi.

— Salih'in karısı ne oldu?

Kuru, kemikleri çıkmış yüz ve zayıf vücuduyla Salih geldi gözümün önüne. Saf görünüşü gizli bir hırsla, kutsal ve acı bir kinle derinleşti.

— Vay! Salih dedim. Demek sıkıntılarının, uykusuzluklarının, göğüs geçirmelerinin sebebi varmış.

— Sağmalcılar'da yatir. Seni sordu. Mehmet ağabey gelmir mi dedi. Bir vaktin olursa gitsek, he? Hep seni bekler. Ben görmirem dedim. Gelir; o bir duyarsa mutlak gelir diyir.

— Anası çok üzülmüştür, garip?

— Yok canım. Neye üzülecekmiş. Şimdi rahatladı anası.

— Ya sen?

— Ben de. Be Mehmet içimizdeki sıkıntı bitiverdi. On gündür bir rahatız!

O gün Salih'in Kahvesindeki direklerden biri yıkıldı. Kitabı elime aldım. O kadar anlamsızlaşmıştı ki. Baba Salih bir çay daha yaptı. İçemedim. Kalktım.

Sözleştik. Bir gün Salih'in ziyaretine gittik.

Mazgalın ardında bizi görünce bir sevindi Salih!.. Baktım Salih, bir iri, bir dolgun, bir babacan olmuş. Eğer bu olayı bir başkasından duysaydım imkânı yok inanamazdım. Ama bizzat gözlerimle gördüm. On gün içinde insanın fizik olarak bu kadar değişmesi beni çok şaşırttı doğrusu. Acıyla; yürek acısıyla insan fiziği arasındaki ilginin bu kadar ileri olduğunu ilk defa bu olayda gördüm.

Salih'le bir tutuklunun görüşme suresince sohbet ettik. Ona sabır, azim telkin etmeye çalıştım. Cezasının az olacağını, hafifletici sebeplerin olduğunu söyledim.

— Sıkıntıların bitti mi Salih dedim.

Biraz mahcup oldu. Tebessüm etti. Başını öne eğerek;

— Tastamam ağabey dedi.

— Pişman mısın, dedim.

— Hiç ağabey hiç...

Bir seneyi aşkın bir zamandır devam ediyordu mahkemesi.

Geçenlerde tipinin göz açtırmadığı soğuk bir akşam Salih'in Kahvesine gittim. Çok soğuktu. İçeride Salih'in külüstür bir sobası var. Böyle fırtınalı günlerde falan yanar mı, mazallah!

Sobanın içine girecek kadar yanaşmış iki çocukla Salih var kahvede. Orta dereceli okullar ara tatilde. Başka gün olsa bu kadar tenha olur mu hiç! Ben girince başlarını çevirdiler. Biri, o kumral, güzel bakışlı çocuktu. O, tatilleri sevmeyen çocuk. Bana sevinçle, neşeyle baktılar. Yalnızlığa karşı bir arkadaş bulmanın sevinciydi bu! Kalktılar. Sobanın başından bana da bir yer açtılar.

— Dışarısı çok soğuk değil mi abi?

— Çok.

— Yollar bomboş mu yine abi?

— Bomboş.

Çaylar gelip biraz ısınmaya başlayınca aklıma geldi.

— Aldınız mı karneleri?

Aldık abi.

— Nasıl durum?

— Benim dört tane. Arkadaşın beş.

— Yatılı değil miydiniz siz?

— Yatılıyız.

— Peki memleketinize niye gitmediniz?

Cevap vermediler.

Gözünü dışardaki tipiye dikerek neden sonra o güzel bakışlı;

— Kimimiz var ki kime gidelim dedi.

Bu söz dışardaki soğuktan daha sert, daha dondurucu, akşamdan kara, acıdan daha acıydı.

Bakamadım gözlerine.

Ötekine sordum.

— Sen nerelisin?

— Tokatlıyım abi.

— Niye gitmedin?

— Ana olmayınca evde, hele bir de başkası varsa, insanın içi hiç çekmiyor abi. Bunun da babası yok. Anası başkasına varmış.

Sobanın başında hiç konuşmadan titreye titreye ısındık.

Salih geldi.

— Hiç konişmirsin dedi.

— Üşüyorum dedim.

— Duydun mu mahkeme bitti dedi.

— Ne oldu sonuç?

— Yirmidört sene.

Bir de Salih'in acısı! Talihsizmiş fıkara. Şimdi yirmibir yaşında.

İki seneye yaklaştı gireli. Yirmi sene daha yatsa, hayata yeniden döndüğünde kırk yaşından başlayacak.

— Pişman mı dedim.

— Yahu mahkemede hiç konuşmadı. Halbukise avukat şunları şunları konuş dediydi. Hiçbirisini demedi. Ağzını açmadı. Hakim itirazın var mı diye sordu. Yok demesin mi? Neyse hayırlısı!

Güzel bakışlı, kumral delikanlı birden kalktı.

— Abi dedi. Sen de açsındır değil mi? Akşam postası yeni çıktı. Ben bir ekmekle Sana alsam. İçine koyar, sıcak sıcak çayla içeriz.

Güldüm.

Baba Salih arkasından bağırdı:

— Hey babo! Delikanlı. Ekmeği iki al. Ben de açım!...

PINAR'IN TOPLANTISI

Dergimizin, «Büyük Hikâye Yarışmasıyla ilgili ödül dağıtım toplantısında Sayın Gazi Altun'un, Sayın Ahmet Kabaklı'nın, Sayın Aykut Edibâli'nin ve Sayın Ahmet Taşgetiren'in yaptıkları konuşmanın tam metnini veriyoruz.

GAZİ ALTUN

Bu mutlu günümüzde bizlerle beraber olma zahmetine katlandığınız için Pınar adına hepinize şükranlarımı arz ederim.

Yüksek ilgileriniz, gücümüze güç katacak ve derginiz Pınar, Millî sanatımızın kendisinden beklediği hizmeti daha büyük heyecanla ifa etmeye devam edecektir.

Sonsuz kardeşlik ve sevgi duygularıyla, bütün milliyetçi sanat çevrelerini toplantımıza davet etmeyi istemiştik. Ancak bu noktada eksiklerimiz, davetimizi ulaştıramadığımız çok değerli sanat ve fikir adamlarımız olmuştur. Toplantımıza katıldığınız için sizlere ve özür beyan ederek katılamayan dostlar.mıza ve kuruluşlara gönül dolusu minnetlerimi ifade ederim. Biraz sonra sizleri değerli konuşmacılarımızla başbaşa bırakacağım. Fakat bundan önce, bazı küçük açıklamalarda bulunmayı gerekli buluyorum.

Sayın misafirlerimiz,

Büyük Hikâye Yarışmamızın sonuçlarını sizlere Ekim sayımızda açıkladık. Armağanların dağıtma törenini ise Şubat ayında yapıyoruz. Yani arada 4 aylık bir zaman var. İlk bakışta bu bir gecikme sayılabilir. Ama biz toplantıyı Şubat ayı içinde yapmayı özellikle arzu ettik. Eğer öyle yapmamış olsaydık, çoğunluğu öğretmen ve öğrenci olan ödül sahibi arkadaşlarımızı İstanbul'a getirme imkânımız olmayacaktı.

Türk toplumunun köşede kıyıda kalmış cevherlerini değerlendirme ocağı olan Pınar, yayınlarını beş yıldır aralıksız sürdürüyor. Ülkemizde de pek az sanat ve fikir dergisine nasip olan bu istikrar, İstanbul'da bir grup arkadaşımızın kendilerini feda edercesine yaptıkları çalışmanın sonucudur. Bir bunun kadar da, derginin yayılmasını, okunmasını sağlayan Pınar'ın isimsiz kahramanlarını da hatırlamamız gerektir. Anadoluyu sarmış onbinleri bulan bir ekip çalışmasından bahsetmek istiyorum. Pınar'ı yaşatan, güçlendiren ve geliştiren, seviyeli, fedakâr tabandan...

Pınar, yazılarından, tashihlerinden, mizanpajından basımına ve nihayet fert fert dağıtımına kadar, yürekleri sırf bu ülke için çarpan gençlerin beyin gücünün, el emeğinin

— Mesut Peker, M. Ali Taşçı.

— Bilal Usanmaz, Ahmet İlhan.

ve alın terinin mahsülüdür. Derginiz anlayışınıza sığınarak açıklıyayım ki, yazarının tashihçilik, mizanpaj ve beden gücü gerektiren işler yaptığı; okuyucusunun, yaz kış demeden kasaba, kasaba dolaştırdığı, hiçbir maddi kaygı bulaşmamış bir yayın organıdır.

Pınar'ı değerlendirebilmek için, Türkiye yayıncılığının bugünkü kaptı kaçtı ortamını iyi bilmek gerekir. Dürüst ve milli hislerle dolu yazarların, sahipsiz ve yalnız kaldığı, sırtlarını yabancılaşmanın fikir yuvaları ve sermaye kalelerine dayayanların ise reklam edildiği bir ortam... Lütfu ve inayeti Allahtan, desteği ise yalnız milletinden alan derginiz, böyle bir ortamda neşriyata başladı. Ve kucaklarını açtı, bu ülkenin gerçek sahipleri, evlâtlarına.

Pınar, düşünce ve sanat anlayışı bakımından elbette ki, nevzuhur bir hareket değildir. O, sadece devraldığı mirası geliştirme ve hatta devleştirme mütevazi iddiasına sahip milliyetçi yayın organlarından bir tanesidir. Diğer kardeş dergilerin karşılaştıkları zorlukları biliyorduk. Her biri kıymetli görevler ifa etmiş ve etmekte olan, Hisar, Türk Edebiyatı, Kubbe Altı Akademi, Yeşilay, Töre, Hareket ve Diriliş gibi dergilerin tecrübeleri bize yol gösterdi. Kıymetli düşünür Aykut Edibâli Bey'in teşvik, yardım ve rehberlikleriyle dergimizin fikir temelleri atıldı. Ve yayına böylece başladı.

Pınar, yıllar önce, İstanbul Yüksek Öğretmen Okulunda bir grup idealist gencin imanı ve heyecanı ile temel attı. O zamanlar amatör bir çalışma içindeydik. Devam edilerek bu günkü hale geldi. Bütün emeği geçenlerin ve geçecek olanların çabaları karşılığında, Yüce Milletimize Türkiye'nin bugün en yüksek traja ulaşan fikir ve sanat dergisini armağan edebildiysek kendimizi bahtiyar hissedeceğiz.

Saygıdeğer Misafirler,

Bildiğiniz gibi Pınar, ayrı ayrı çıkarılması gereken birkaç tür sanat dergisinin özü durumundadır. Allah'ın izni ile Pınar, önümüzdeki yıllarda bir basın organizasyonu çerçevesine alınacaktır.

Büyük Hikâye yarışmasına gönderilen üçyüz hikâye ve çeşitli sebeplerle yarışmaya katılamayan yüzlerce yazar namzedi bu plânlarımızın teminatı olmaktadır.

Okuyucusunun, yazar ve sanatçısının sürekli çalışmaları fikir ve edebiyat dünyamızın mümtaz isimlerinin desteğinde hedeflerimize mutlaka varacağımıza inanıyoruz.

Pınar'ın yayınlanmasında ve okunmasında destanî bir fedakârlık gösteren, adını bildiğimiz veya bilemediğimiz memleketimizin umudu, bütün milliyetçilere selâm ve saygılar...

AHMET KABAKLI

Dergiyi bu hale getirenlere, Gazi'nin güzel konuşmasına, Sayın Aykut Edibâli Bey'in himmetlerine, Sayın büyük dostumuz, büyük devlet adamı İsa Yusuf Bey'in teşriflerine, tüm gençlerin teşriflerine teşekkürler arzederim.

Onlar bilirler ki, bir edebiyat dergisinin, bir sanat dergisinin lüzumunu kendile-

rine senelerce söylemişimdir. Memleketin sanatla yıkıldığını ve ancak sanatla yapılabileceğini kendilerine çok sık ifade etmişimdir, yazılarımda da belirtmişimdir.

TANZİMATTAN BERİ...

Zannedildi ki bu kadar zaman, hemen hemen Tanzimattan beri sanat yalnız alafrangalaşmış, yalnız bürokratlaşmış, yalnız Türk halkına yabancılaşmış zümrelerin inhisarındadır, onların kârıdır. Gazete onlarındır, oraya muayyen yerlerden gelinir. Memleketin beynini felce uğratmış birkaç yabancı okuldan ancak gazetelere gelinir.. İdareciliğe, hariciyeye, sanatçılığa ancak oralardan gelinebilir. Anadolu'dan gelmek de mümkün, ama Anadolu'dan gelenler de ancak bu havaya dalkavukluk ettikleri ölçüde takdir edilirler, alet edilirler, kullanılırlar. Kendilerine memleketi batıran adi şeyler yazdırılır, bunlar yine Bâb-ı Âli esnafı tarafından, bürokrasi sanatı, sanat zümresi tarafından alkışlanır, devleştirilir, şu veya bu mükâfata aday gösterilir, dışarıda birtakım destekler bulunur. Böylece milletin gözü boyanır. Halkın sanatı Türk milletinin sanatı yapılamaz, yapılamadı.

TANZİMATTAN ÖNCE

Daha evvel buna ihtiyaç yoktu. Daha evvel yani tanzimattan evvel esasen milli demeye, sanata milli ad koymaya ihtiyaç yoktu. Zaten biz kendi dünyamızda kendi gök kubbemizin altında yaşıyorduk. Yeniden bunun övülmesine ihtiyaç yoktu. Osmanlı kendini övmez, çünkü çok güçlüdür, çok kuvvetlidir. Övünmek (dikkat buyurunuz) bizde yeni başlamıştır. Sebep; övünmeye muhtacız da ondan. Övünmeye muhtaç olmayan adam övünmez. Övünmeye muhtaç olmayan devlet övünmez. Osmanlı'da övünme hiç yoktur. Sebebi, bütün kudretlere hâkimdir. Şövenizm de yoktur Osmanlı'da, milliyetçiliğin lafı da yoktur. Sebebi, lüzum yoktur. Zaten kurulmuş ahenk harikulâdedir. Biz bugün son bir Türk ülkesinde bile birliği sağlamakta güçlük çekerken, şu veya bu şekilde şu veya bu isimler altında Türkiye'de birtakım nifaklar yabancı parmaklarıyla meydana getirilirken; Osmanlı'nın güçlü döneminde (tabirî caizse) 72,5 milletin, 72,5 dinin-mezhebin, ırkın kaynaştırdığı bir ülkede, millî birlik ve millî ahenk kurulabilmiş. Artık bunun adını koymaya, bunun için övünmeye lüzum yok ki. Öyle bir çağ ki, Türkiye'ye adapte olan, Türk adı almaya heves eden, Türk padişahının hizmetine koşmak isteyen birinci sınıf yabancılara rastlıyoruz. Meselâ Lamartin'ler gibi. Fakat öyle bir talihsiz devre geçmişiz ki Türk eğitiminden geçmiş gibi görünen birçok insanların yabancı hizmetine koştuklarına şahit oluyoruz.

İKİ DEVRİN FARKI VE YENİ GÖREV

İki devrin farkı bu. Yani biz bağıra bağıra bugün büyüğüz, milliyetçiyiz diyoruz. Dün bu laflar hiç söylenmiyordu, ama dün Osmanlı'ya doğru yabancılardan hainler çıkıyordu, bugün yabancıya doğru bizden hainler çıkıyor. Bu, son derece ibret verici bir manzaradır. Öyle ise, yeniden kendimize gelmek durumundayız. Yeniden Osmanlı'nın rahatlığına ulaşmak durumundayız. Yeniden 20. asrın, 21. asrın bağrında yeni bir Kanuni

— Adil Akkoyunlu, Mustafa Çimen.

— T. Korkmaz, M. Akif Ak.

devrinin, yeni bir Fatih devrinin ezanlarını okutmak durumundayız. Bana bu topluluk, bu genç kardeşlerimin buradaki varlıkları, memleket içindeki varlıkları elbette ki böyle bir ümidi bahşetmiştir. Bunu sevinçle zaten müşahede etmekteydim. Şimdi, hepinizi toplu olarak görmek bana ayrı bir bahtiyarlık konusu olmuştur.

SANATTA İKİ ZÜMRE

Memleket sanatla yıkıldı. Kim ki yıkıcı sanatın, kim ki materyalist sanatın, kim ki dinsiz sanatın, kim ki memlekete söven sanatın (eğer bunlara sanat demek caizse) peşine düşmedi ise, kim ki bunları yapmadı ise mutlaka yıkıldı. Mutlaka unutulmaya mahkûm edildi. Milletimiz bir sanat dergisini, bir sanat zümresini doyurmak, beslemek gibi alışkanlıklardan henüz mahrum. Bu işin inceliklerini ancak aydınlar kavrayabilirler.

Evet, Kim ki memleketin aleyhinde, memleketin tarihine söven, memleketi sevmeyen, memleketi kapkaranlık gösteren, dinimize, mukaddeslerimize karşı çıkan sanatı yaparsa o el üstünde tutuluyor, övülüyor. Buna karşılık, bunun aksini yapan nadir sanatkârlarımız mutlaka yerden yere vuruluyor. Üstad Necip Fazıl'ın «Çile» adlı şiir kitabında nefis bir teşhisi var. Diyor ki: «Ben de vaktiyle okul kitaplarına alınırdım. Yahut demek istiyor. Ben de el üstünde tutulan sanatkârdım. Ankara'ya davet edilirdim, dergime yardım yapılırdı. Çünkü henüz o zaman Müslüman ve Türk mayamı açıkça ortaya koymamıştım. Vakta ki bu öz mayamı, bu milli mayamı buna olan bağlılığımı, dinime olan bağlılığımı ortaya koydum; işte o günden itibaren herkes bana düşman. Resmî bakış bana düşman. Artık okullara girmem mümkün olmadı, falan filan aristokratik ve bürokratik ve yabancı parmaklarının oynadığı gazeteler artık benden çok kötü bir dille bahsetmeye başladılar.» Bu bir vakıa. Her sanatkâr, eğer onların, daha doğrusu eğer Batının bizi görmek istediği, bizi yıkmak istediği şekle; Batı'nın ve Kuzey'in (ki birbirinin meyvesi, birbirinin doğurması) bizi görmek istediği şekle eğer hizmet ediyorsa, memlekette el üstünde tutuluyor, fakat Batı'nın istemediği tarzda bir milli şuuru vermek isteyen sanatkârlar mutlaka mahkûm ediliyor, mutlaka yıkılıyorlar. Kimine ırkçı-kafatasçı deniyor, kimine gerici deniyor, ümmetçi deniyor, kimine çağ dışı deniyor mutlaka bir kulp bulunuyor. Ve O, yerden yere vuruluyor.

NECİP FAZIL VE AKİF

N. Fazıl'ın macerası ortadadır. Kendisi ancak çok büyük şiir gücüyle ismini sürdürebilmiş. M. Akif'in macerası ortadır. Müslüman âleminin istediği bir kurtuluş savaşının terennümünü yapan bir şair, vakta ki hadiselerin içinde başka parmakların, başka niyetlerin, başka ideallerin havasının bulunduğunu sezmiştir, o günden sonra O da, İstiklâl Marşımızın bu büyük şairi de, artık gerici, çağdışı, mürteci, hain gibi (aslında bu sıfatı taşıyan adamların) damgalarına maruz kalmıştır. Ve İstiklâl Marşımızın bu şairi, İstiklâl Marşını, kendi marşını bir gün kendi kulaklarıyla dinlemek imkânından mahrum edilmiştir. Ancak öldükten sonra mezarının başında, gençliğin zoruyla İs-

— Sayın Ahmet Kabaklı, Y. Ziya Özkan'a ödülünü verirken.

tiklâl Marşı çalınması mümkün olabilmiştir. Akif'in macerası bürokrasiye, Türkiye'de hâkim olan gizli düşünceye, gizli fikir şebekelerine karşı çıkan her sanatkârın, her gazetecinin, her fikir adamının macerasıdır.

TÜRKİYE'DE KÜLTÜR EMPERYALİZMİ

Şu halde Türkiye kültür emperyalizminin işgali altındadır. Yabancı sanatın işgali altındadır. Türkiye bu mânâda bağımsız değildir. Türkiye'nin okulları yabancı zihniyet ve nizam üzerinedir. Türkiye'nin eğitimi, Türkiye'de itibar edilen sanat (daha doğrusu itibar edilir gibi gösterilen, katiyen halka inmeyen, halk tarafından benimsenmeyen sanat) işte hep böyle. «Toprak vatanım, nev-i beşer milletim» diye gevezelikler eden, Avrupa'dan aldığı yanlış metaları bilmem ne diliyle, sahte peygamber diliyle satan adamların havası olmuştur. Türkiye'de ancak bu hava itibar görmüş, bu havanın dışına çıkanlar ise mahkûm edilmişlerdir. Sebep, yabancı okulların yabancı zihniyetin hazırladığı bürokrasidir. Zavallı Türkiye'miz, kendi memurunun, kendi gazetecisinin, kendi sanatçısının, kendi eğitimcisinin müstemlekesi durumunda olmuştur. Sömürgesi durumunda olmuştur. Hiç bir sömürge memuru yabancı ülkede bile bu kadar zulüm, bu kadar manevi zulüm yapamamıştır.

BİZİM SANATIMIZ

Binaenaleyh bizim istediğimiz sanat, işte bu saaata, bu resmi sanata, bu bürokratik sanata, bu yabancı sanata karşı çıkacak olan öz sanatımızdır, öz edebiyatımızdır. Bunun kökünde elbetteki milliyetçilik mayası, halka dayalı milliyetçilik mayası; bizim halkımız ne yapmışsa o. Yani bugüne kadar bizim halkımız ne imal etmişse onun sanatı. Halkımız neyi seviyor, neye değerveriyor, neye inanıyor, neyi değerlendiriyor, bunların sanatı yapılmamıştır, yapılmalıdır. Binaenaleyh, Türk sanatı (eğer halk sanatını bir yana bırakırsak, eğer yüksek zümrenin sanatı olan edebiyatını ve Tanzimat'tan bu yana gelen Y. Kemal gibi, Âkif gibi, N. Fazıl gibi birkaç sanatkârı bir yana bırakırsak) Türk sanatı yabancı bir sanat olmak durumunda kalmıştır. Elbette saymadığımız birkaç isim daha olabilir. Şunu demek istiyoruz ki; bugüne kadar itibar edilen, övülen, alkışlanan

— Sayın İsa Yusuf Alptekin, Adil Akkoyunlu'ya ödülünü verirken.

materyalist sanatın ötesinde bir milli sanatın, bir Türk sanatının yeri boştur. Tahtı boştur. Buraya siz kabiliyetli arkadaşlarım, siz gençler muhakak cülus edeceksiniz. Bu tahta Türk sanat ve itibarını çıkaracaksınız.

MİLLİ SANATIMIZIN YAYILMA ALANI VE ENGEL

Bu ülkede Anadolu'nun, Türk'ün, Türk'ü Anadolu'ya getiren dış Türk'ün bugün yaptığı ve yapması gerekli sanatın tamamı yapılmalıdır. Bu sanat bütün dış âleme, bütün Türklük âlemine yayılmalı, oralarda okutulmalıdır. Bunun çareleri aranmalıdır. Unutmamak gerekiyor ki, bundan elli sene evvel bile bir Ahmet Mithat Efendi, bir Mehmet Âkif bütün Türkistan'da okunuyorlar. Yani Ahmet Mithat Efendi'nin Türkiye'deki okuyucu sayısı Türkistan'dakinden daha az. Bunlar bizde tarihen sabit. Bugün biz kendimizi dış Türklere, Türkiye dışındaki vatandaşlarımıza, soydaşlarımıza, dindaşlarımıza okutamıyoruz. Sebepleri vardır. Tabii Türkçenin beline kazmalar gibi indirilmiş olan kültür ihtilâli meselesidir. Ama milli bir gençlik bu duvarları aşar, bu engelleri geçer. Evvelâ Anadolu'yu imar eder ruhen; ardından da elbette kendi soydaşlarına, kendi dindaşlarına sıçrama tahtaları bulur. Türkiye böylece büyük Türkiye olmanın imkânlarını bulur.

PINAR VE MİLLİ SANATIMIZ

Büyük Türkiye büyük ruh demektir. Büyük Türkiye evvelâ gençlerimizin ruhunda, hayalinde imaje edilmeli, hayallenmeli, şekillenmeli; ondan sonra tahakkuk etmelidir. Hiç bir ülkü, hiç bir ideal kendiliğinden olmaz. Evvelâ gençlerin ruhunda, kafasında teressüm eder, iman haline gelir; ondan sonra onun malzemesi bulunur. Ardından fabrikaların imalleri, sanayii beraber gelir. Güçlü ordusu beraber gelir. Mesele bunları düşünen, el üstünde tutan bir gençliğin bulunmasında ve onların bunu sanatla ortaya koymalarındadır.

Şimdi, bugün Türkiye'de artık çok okunmaya başlanmış, Gazi'nin saydığı güçlüklere rağmen buradaki arkadaşların ve burada bulunmayan arkadaşların himmetleriyle, aslında memleketimizin halkına hitap etmekte ol-

— Sayın Ekrem Hakkı Ayverdi, Ahmet İhsan'a ödülünü verirken.

duğu için çok gelişmeye başlamış olan PINAR dergisi nasıl bir çehre almalı? Bunu elbette ki sizler tayin edeceksiniz. Ana hatlarını da ortaya koyduk. Bugüne kadar olmayan, bugüne kadarki resmî sanatın dışında olan bir sanat. Bugüne kadar horlanmış olan değerlerin resimde, şiirde, hikâyede, romanda şekillenmesi.

MİLLİ OLMAYAN SANAT BEŞERİ DE OLAMAZ

İyi sanat memleketi yapan sanattır. İyi sanat evvelâ millî olur, sonra beşerî. Millî olmayan bir sanatın beşerî olma ihtimali yoktur. Hangi dünya büyüğüne bakarsanız bakın; evvelâ milletinin şairi, milletinin müzisyeni, milletinin ressamı, milletinin romancısı olmuş; sonra bütün dünyaya hitap eden güce ulaşmıştır. Kaldı ki, bizden olmayanın beşerî olmasına, Batı'lı olmasına da aslında imkân yoktur. Bu da bir safsatadır. Yani; «efendim ben Türk milletinden değilim ama, Batı'ya uygun sanat yapıyorum» diyen adam da son derece komik, Batılının anlamayacağı bir söz söylüyor demektir. Yani, bir adamın evvelâ hangi köke dayandığını ortaya koyması gerekir.

Şimdi tekrar PINAR dergisinin ve edebiyat dergilerimizin alması lâzım gelen şekil üzerinde biraz daha detaylı olarak duralım.

TÜRK EDEBİYATININ MAYASI FOLKLORDADIR

Türk edebiyatının mayası folklordadır. Geçende hana iki değerli doçentimiz geldiler. Çocuklarını iyi yetiştirmek istiyorlar. Çocukları küçük. Bugün ortaokul çağında. Bunları nasıl yetştirelim diye kendilerine göre düşünceler söylüyorlar. Konferanslara götürüyoruz, biraz millî düşünceyi alsınlar diye çırpınıyoruz diyorlar. Ben onlara; çok güzel yapıyorsunuz, fakat sizin çocuklarınız atasözlerini biliyorlar mı dedim. Sizin çocuklarınız deyimleri biliyorlar mı? Yalnız bilmekle kalmayıp bunları kullanabiliyorlar mı? Bunları her yerde yüksek espriler gibi, yüksek felsefe parçaları gibi ifade edebiliyorlar mı? İşte Türk olmak, milliyetçi olmak bence bona bağlı. Halktan kopmamıza bağlı.

— Sayın Ahmet Kabaklı, Bilâl Usanmaz'ı tebrik ederken.

Bizde birçok düşünceler vardır. Temelini karıştırdığımızda anamızın bir sözü, bir hikmeti; komşumuzun bir masalı, çevremizden aldığımız bir deyim, bir öğüt çıkar karşımıza. Bakıyoruz ki bizi bunlar imal etmiş. Biz bunları satıyoruz, bunları kullanıyoruz. Farkında değiliz bunun. Bir millet ancak kendi felsefesi, kendi atasözleri, kendi zevki, kendi folklorü üzerinde kurulabilir.

DEVRİM DEDİKLERİ...

Şehir hayatı bizi çok sıkı ve dar zamanda yakalamış. Devrim dedikleri birçok şey gibi istiharelerimiz, değişmelerimiz son derece hızlı olmuş. Bu hızlı oluş sırasında en kıymetli metaımızı yollarda bırakıp çekilmişiz. Bizi süsleyen, bizi imar eden; bu milletin binlerce yıldan beri getirmiş olduğu, Anadolu'nun zarfında topladığı şeyler. Bu Anadolu'da onbin yıllık hayat var. Bizim İslâmkökümüz var, Türk kökümüz var, coğrafi durumumuz var. Bütün bunlar bir milleti meydana getirmiş. Bu millet nelerden meydana geldi? Bu kadar zaman hangi tıbbı kullandı? Bu milletin tıbbı vardı. Şimdi kocakarı ilâcı diye burun tıkadığımız tıp, işte o tıptı. Ne kadar değerimiz varsa hepsinden nefret eder hale geldik. Efsanelerimize batıl inanç dendi. Ama Yunanlıların efsaneleri harikalar olarak takdim edildi. Türk efsaneleri, İslâm efsaneleri batıl inançtır! Ama Yunan efsaneleri, Yahudi efsaneleri oldu mu, Batı'dan geldi mi onlar yüksek sanattır.

KENDİMİZE AİT NE VARSA HORLAMIŞIZ

İşte sevgili gençler... Ben size batıl inançlara bakın diyorum. Bakın orada batıl olmayan çok büyük değerler bulacaksınız. Ben size kocakarı ilâçlarına bakın diyorum. Bunlardan bir tabip arkadaşınızı, bir eczacı arkadaşınızı ikna edeceksiniz. O bir ilâç keşfedecek; bu ilâç fukara Türkiye'mize belki pamuk kadar döviz temin edecek.

Bir defasında Uludağ'da bir Alman tıp heyeti gördüm. Bir tıp fakültesinin gençleri gelmişler; başlarında hocalarıyla birlikte çayır çayır dolaşıyor, otları tesbit ediyorlar. Bu otlardan usareler alıyor, tahliller yapıyorlar. Sözde gezmeye gelmişler. Ama aslında etüde. Düşündüm: Kimbilir bizim bu

dağın hangi çiçekleri Almanya'da ilâç oldu, bu ilâçlar kimbilir kaç milyon liraya bize satıldı ve satılmakta. Bizim tabiplerimiz, eczacılarımız, tıp, eczacılık fakültelerimiz nerede? Ne yapıyorlar? Niçin onlar Uludağ'da, Erciyes'te Ağrı'da etüdler yapmıyorlar da; yabancıların gelip buraları karıştırmasına göz yumuyorlar? Çünkü biz, kendimize ait ne kadar maddî, manevî değer varsa; hepsini horladık, hepsini küçük gördük.

ARTIK VATANIMIZ BİZİMLE KONUŞMUYOR

Bir Lokman Hekim meselesi vardır. Bu bahse girmişken zikredeyim. Süleyman Peygamber'in emriyle, otlar, çiçekler Lokman Hekim'le konuşurlarmış. Bende şu hastalığın, bende bu yaranın ilâcı var diye söylerlerimiş. Bu da batıl bir itikat değil mi? Ama ne kadar büyük bir efsane...

Eskilerle bu dağın otu, çiçeği konuşurmuş. Dağı, taşı, yolu, insanın gelini, kızı, hastası konuşurmuş bu memleketin aydınlarıyla. Ama bugün bizimle konuşmuyor. Sırrını vermiyor bizlere. Artık otlar, çiçekler, insanlar; ben bu işe yararım, ben bu işe yararım diye kulak asmıyorlar bize. İşte ben isterim ki; PINAR dergisi, gelişen yeni, genç edebiyat; insanlara kulak versin, otlarla, çiçeklerle konuşma imkânları bulsun.

MİLLÎ EDEBİYAT VE DERTLERİMİZ

Millî edebiyat demek, dertlere kulağını tıkayan edebiyat demek değildir. Aksine, dertlere en fazla eğilen edebiyattır millî edebiyat. Ama yıkmadan, ama karalamadan, horlamadan, çirkinleştirmeden, deforme etmeden. Bütün mesele budur. Eğileceksiniz, ıstırabı söyleyeceksiniz. Ama istismar etmeyeceksiniz.

Metmet Akif, Türkiye'de en açık konuşan sanatkârlardan biridir. Istırabımızı bir natüralist dikkatiyle ortaya koyan Akif'tir. Ama, böyle yapmıştır diye kimse Akif'in komünist olduğunu söyleyemez. Bizde bir laf vardır: «Canım biraz sefaletten bahsettin mi komünist diyorlar adama». Haşa, böyle birşey yoktur. Açlığı, sefaleti yaşayan bizlz aslında, İstismarını yapan onlar.

MARKS'IN KEHANETİ DOĞRU OLSAYDI...

Bir de sınıf meselesi var Türkiye'de, diyorlar ki, sizin sınıfınız ne? Bizim sınıfımız Allah, bizim sınıfımız millet. Allah'ın ve milletin dışında başka bir sınıf tanımıyoruz biz. Eğer Marx'ın kehaneti doğru olsaydı, herşey tersine olurdu bu memlekette. Şuradaki zümrenin, yani sizlerin komünist; Yenişehir, Nişantaşı sosyetesinin de milliyetçi olması icabederdi. Halbuki durum tamamen tersinedir. Bundan büyük bir yalan, bundan büyük bir gaflet yeryüzünde daha görülmemiştir. Yalan çok büyüktür. Ve bundan ötürü hale birtakım beyinleri sarsmakta, aldatabilmektedir. Şurası muhakkaktır ki; komünizm, komünizme gitmek, bir fakirlik meselesi değildir. Bir millî şuursuzluk, bir millî terbiye noksanlığı meselesidir. Sınıfı bu şekilde anlamak, bu şekilde değerlendirmek gerekir Türkiye'de. İki sınıf vardır: Yabancı ruhlular ve Türk milletinden olanlar. İnsan yabancı ruhlu oldumu; komünist olur, masonist olur, siyonist olur, her halt olur affedersiniz. Fakat, fakir zümrenin, biz fakir memleket çocuklarının kalkıp da sınıf şuuruyla Türk milletini yıkmaya çalışmasını kimse hazmedemez, aklından hayalinden geçiremez.

Bugün ne yaymak gerekiyor? Tekrar ediyorum: Yapılacak şey; bizi yaşatan kökümüzden kopmamak. Çoğumuzun henüz köy ile, kasaba ile kökümüz kesilmemişken evlâtlarımızın da kökünü oradan kesmemek. Ve mutlaka bu memleketin en büyük mirası olan folklörümüzü, dilimizi yaşatmak; bunları zenginleştirmek. Dergilerimize bunları yerleştirmek. Bununla da kalmayıp, bunların yaşadığı bir muhit meydana getirmek.

Şunu unutmayınız: Folklor seyredilen birşey değildir. Folklor yaşamak içindir. Halkımız onu yaşamak için yapmıştır. Yaşamasının bir yanı, devamıdır folklor. Halay seyredilmez. Halay sevilir, halay çekilir. Seyrettiğimizde acaip bir tiyatro olur. Ama içine girdiğimizde bu bir nihayetsiz zevk haline gelir. Efeliktir, yiğitliktir, coşkunluktur folklor. Seyretmen için değil, yaşamak içindir yani. Sanat da öyledir. Türküler, maniler de öyledir. Bunlarda büyük hikmetler doludur. Bunları değerlendirmeye çalışınız.

YERYÜZÜNDE KEŞFEDİLMEMİŞ İKİ ŞEY

Ben kitabımda da ifade etmiştim. Türküler halkımızın romanlarıdır. Daha bunlara eğilip bakan tiyatrocularımız, romancılarımız olmamıştır. Samimiyetle eğilip bakan insanlarımız olmamıştır. Demek ki, bütün bir Anadolu henüz meçhuller ülkesi. Yahya Kemal'e bir hocasının söylediği bir cümle vardır. «Yeryüzünde keşfedilmemiş iki şey vardır: Coğrafyada kutuplar (bunu söylediği zaman henüz keşfedilmemişti), tarihte Türkler». Evet. Türk milletinin bakir ruhu hâlâ keşfedilmemiş, hâlâ anlaşılmamıştır. İşte, gençlerden, kendi öz evlâtlarından bunun keşfini ve ifadesini istemektedir bu millet. Bunun yaşanmasını istemektedir. Çoğunuz öğretmensiniz. Bulunduğunuz çevredeki oyunları, masalları, efsaneleri yazınız, yaşayınız. Çünkü milli edebiyat bunlardan doğacaktır. Biz evvelâ millileşeceğiz. Sanatla, ruhla millileşeceğiz. Sonra, ardından gözü bizim üzerimizde olan bütün Türk dünyası millileşecektir. Ve hakikaten kudretinin önüne geçilmez, yeniden Kanuni devri ideallerini yaşayan bir Türkiye meydana gelecektir.

Hepinizi saygılarla selamlar, teşekkürlerimi sunarım.

AHMET TAŞGETİREN

Saygıdeğer misafirler! PINAR dergisinin tertiplediği «Büyük Hikâye Yarışması»nın ödüllerini dağıtmak üzere tertip etmiş bulunduğumuz bu toplantıya katıldığınız için arkadaşlarım adına teşekkür ederim.

Ben burada yarışmaya katılan hikâyelerle, özellikle ilk on dereceyi alan hikâyelerle ilgili olarak genel bir değerlendirme yapmaya çalışacağım. Öncelikle şunu belirtmek isterim ki, benden önce konuşma lütfunda bulunan muhterem hocamız Ahmet Kabaklı Beyefendi'nin milli sanat ve Türkiye'deki yabancılaşma hareketleriyle ilgili, Türkiye'deki ideolojik plandaki kutuplaşmayı ele alan son derece isabetli fikirlerini serdetmesi bizleri aydınlatmış ve benim konuşmama da aydınlatıcı bir giriş olmuştur. Kendilerine teşekkürlerimi sunarım.

PINAR dergisinin 1975 yayın yılı içerisinde düzenlediği «Büyük Hikâye Yarışması»na

300'e yakın eser katılmıştır. Jürimiz, bu eserlerden 10 tanesini birinci ve sonuncu olmak üzere seçmişlerdir. Ben burada hikâyelerin herbiri üzerinde ayrı ayrı durmayı, geniş pasajlar sunmayı isterdim. Çünkü hepsi ayrı birer kıymeti ifade ediyor başlıbaşına.

Meselâ: Yarışmamızda onuncu dereceyi alan Mustafa Çimen kardeşimizin «Komiser Mıstık» adlı hikâyesindeki düşünce derinliğini, konu seçimindeki isabeti ve konuyu işlemedeki ustalığı burada ayrı ayrı ele alıp değerlendirmek isterdim. Fakat zamanımız oldukça sınırlı. Onun için genel bir değerlendirme yapmayı ve hikâyelerin ilk üçünden pasajlar sunmayı tercih ediyorum.

KONU SEÇİMİ

Yarışmamıza katılan hikâyelerde sevindirici bir husus olarak şunu tespit ettik: Hemen bütün hikâyelerde son derece güzel konu seçimi var. Bir hikâyenin temel özelliklerinden birisi olan konu seçimi, büyük bir isabetle gerçekleştirilmiş. Ayrıca konuya bakış açısı, bugüne kadar rastlamadığımız, veya çok az rastladığımız bir tarzda olmuş. Sağlam ölçülerle yaklaşılmış konulara. Bugüne kadar realist ve idealist açıdan hikâye yazanlar, konuda statik bir yan bırakı-

şı geleceğe yönelişi bakımından pek bir yorlardı. Ve Türk toplumunun bugünkü yapısını vermeyen sanat eserleri ortaya koyuyorlardı. Yarışmamıza katılan eserlerin hemen hepsinde gördüğümüz ortak özellik; konuların sağlam bir şekilde ele alınması ve Türk toplumunun gerçeklerinden hareket eden, ideal mânâda Türk toplumunun milli özelliklerini ihtiva eden eserler olması.

Hikâyeler içinde, tabiatıyla teknik bakımdan bir hikâyede bulunması gereken özellikleri tümüyle ihtiva etmeyenler de vardı. Fakat bilhassa konu seçimi itibariyle eserlerin oldukça dolgun olduklarını gördük. Bu, millî sanatımız açısından sevindirici bir gelişme olarak ele alınmalıdır.

KONUYA YAKLAŞIM

İkincisi konuya yaklaşım. Yalnız konuyu seçmek yeterli değil. Bir sanatkârın bakış açısı son derece önemlidir. Bugüne kadar verilen eserlerde ya kişinin kendi duygularını tatmin yoluna gittiğini, veya Türk toplumunun gerçeklerini istismar ederek Marksizmin ihtilâl düşüncesine, sınıf kavgasına alet ettiğini müşahade ettik. Yarışmamıza katılan eserleri ise, Türk toplumunun yaşamakta olduğu buhranları samimiyetle ele alan, Türk toplumunun buhran döneminden yüceliş dönemine geçmesine ışık tutan eserler olarak gördük. Yaklaşım, konuyu işleyiş umumiyetle bu tarzda. Bunu sevindirici bir gelişme olarak kaydetmeyi görev kabul ediyorum.

«ÖBÜR TARAFTA VATAN»

Ayrıca, hikâyelerde Türk folkloründen, Türk kültürünün eski eserlerinden büyük faydalanmalar olduğunu da gördük. Biraz sonra, Mesut Peker kardeşimizin «Öbür Tarafta Vatan» isimli hikâyesinden okuyacağım pasajlar; Dede Korkut'un nasıl değerlendirildiğini, bugünkü Türk toplumunun sanatı içerisinde nasıl modern bir üslupla ifade edildiğini göstermesi bakımından ilgi çekici bulacağınızı ümit ediyorum.

«Üç gündür yatıyordu. Ayağını bile çekmeden. Öylece düşüp kalmış gibi yatıyor. Ara sıra birşeyler mırıldanır gibi yapıyor, fakat yarım kalan rüyasına yeniden dalıveriyordu. Göz kuyruklarındaki incecik kıpırtının tebessüm mü, yoksa elem mi olduğu asla anlaşılmıyordu. Yüzü kirli sarı bir renk almıştı. Ucu hafifçe kalkık burnundan başka, her hattı değişmiş, başkalaşmıştı sanki.

Fazlı üç gündür avuçlarında sıktığı her an biraz daha donuklaşan, biraz daha sakinleşen ele baktı.

— El kendinden vaz geçiyor, diye düşündü. El dâvâsından vaz geçiyor. Allah'ım! Söylemeye dilim varmıyor, lâkin anlıyorum ki, karım solgun. Oğlumun anası hasta. Esma'm çok hasta. Anamın görmeye vardığı, babamın düğünle aldığı, hocamın duâya sardığı helâlim ölümcül hasta. Yan Fazlı'm, yanma günüdür. Yan ki yeşil duvaklın yolcu. Bir başka ellere gönüllü. Küçücük bir inilti, belki bir tebessüm, iste hepsi o kadar. Bilmez misin bağ bozumu üç gün? Ansızın Eşref yetim, ansızın Fazlı bitik. Eyvah ümit, taşı taş olmaktan çıkarmaya gücün varsa gel. Sen tebessüm ve sen feryat... Soluk ananın düşman çocukları. Kara üzümün pekmez ve şarabı. Bildim. İnsanlar sizin küpleriniz insanlar sizin fıçılarınız. Doldurup boşaltın, doldurup boşaltın bakalım.

Sahi tebessümle neden dost olur insan? Bilinmez mi ki tarih; saadeti tadıp da doyamayan çilekeşler mezarlığıdır. Orada bir tebessüm bin inîltiyle bile yatar.

Bilmez misin Fazlı'm? Ferhad'ı hiç duymadın mı sen? Hani bir Türk ilinde, hani bir tebessümün tadını silinmeyecek yerden silmeye kalktı da, hani dağları yardıydı? Dağ öldü, Ferhad öldü, ümit bizlere kaldı.

Kapı yavaşça vuruldu. Baktılar, gelen içeriye girmedi. Fazlı'yı istiyormuş, çıktı Fazlı.

— Davran, dedi. Büyük karar çıktı. Sabaha Kaşgar'da olmamız gerek. Yarın beklediğimiz gün olacak.

Fazlı sendeledi.

— Nasıl? Yarın mı?

— Evet, yarın.

— Hemen çıkıyor muyuz?

— Hemen ve gizli.

— Ama benim...

— Gizli ve çabuk. Anlaşıldı mı?

— .....

— Dağ yolunda bul bizi.

Konuşan gölge sustu ve kayboldu.

Demek yarın gün olacak. Pakça yiğitler

şehit, akça kocalar gazi, esir insanlar millet, ele tüten ocaklar devlet olacak. Yaşmak altında namus, kınalı ellerde iffet, ocaklarda hürmet olacak. Gök bayrakta üç hilâl, gölgesinde istiklâl olacak. Koşsun kendini Türk, bir de yiğit bilenler. Yarın Türkistan vatan olacak.

Fazlı sevinçle titredi. Sonra karısı düştü aklına. Bir çivi gıcırdadı içinin tahtalarında.

— Bir de, dedi. Yarın bu toprakta yatan olacak.

Darmadağın girdi içeri. Ondaki değişikliği kimse fark etmedi. Bakmadılar bile. Karısı ağırlaşmıştı. Sessizce ağlayanlar vardı. Bıraktığı el bıraktığı yerde onu bekliyordu.

— İlâhi diye düşündü. Anlıyorum ki kader parmağını yaladı. Hayat kitabından bir sayfa daha çevirip, oku diye uzatacak önüme. Ben, yani insan, acıyla saadetin romanını soluk soluğa okuyacağım. Hem ağlayıp hem gülecek, yine okuyacağım. Bazen duygular karışıp şaşıracağım. Bazı mânâlar görüp korkacağım. Bazı korkulara kendim koşacağım. Asker düşecek, alnındaki şerefi öpmek için toprak çekecek onu, fakat sancak aslal

İlâhi... İnsan ne kadar büyük. Yükü ne kadar ağır? Dalı ne kadar yüksek. Ya oradan bir düşerse?

Fazlı kendisini terketmiş eli son defa sıktı.

— Ben..., dedi. Arkasını getirmedi. Boğazı düğümlenmiş, duyguları çözülmüştü. Gitmem gerek diye kestirip attı.

Hepsi anladılar. Bilmem ki biraz da sevindiler mi? Sevinebilirdiler mi?

Sonra Eşref... Ah Eşref! Öptü onu. Kokladı. Göğsünü sıktı.

— Öbür tarafta vatan, dedi ve çıktı.

.....

Buraya kadar ben ağlayarak yazdım. Artık zaferi de süngüler yazsın!»

Okuduğum parçada da görüldüğü gibi, hikâyede oldukça güçlü bir fikir ve yüksek seviyede bir üslûp var. İnsan hikâyeyi yürekten takip ediyor ve millî düşüncemizin sanat eserine böylesine bir yansıması karşısında gurur duyuyor.

Millî sanatımız gerek Türkiye'nin, gerekse Türkiye dışındaki Türklerin millî mücadelelerini konu olarak ele almakta büyük hassasiyet gösteriyor. Mesut Peker kardeşimizi bu kıymetli çalışmasından dolayı huzurlarınızda tebrik etmeyi görev bilirim.

Yarışmamızda ikinciliği «Selim» adlı hikâyesiyle, Yusuf Ziya Özkan kardeşimiz kazanmışlardır.

Millî hikâyecilikte Türk toplumunun bugünkü gerçekleri ele alınıyor, Türk toplumunun geçmişte yaşadığı Kanuni devrinin, yani Türk toplumunun yüceliş döneminin, büyük tarih kurduğumuz dönemin ideal hayatı ele alınıyor. Ve bu ikisi arasında hikâyelerin, sanat eserlerinin kahramanının şahsında kıyaslamalar yapılıyor, millî hayata özlem belirtiliyor. Ve sağlam bir yapı ortaya konuluyor böylece.

«Selim» isimli hikâyede Yusuf Ziya Özkan kardeşimiz Almanya'ya giden, bugün artık Türk toplumunun bir gerçeği halindeki yurtdışına işçi olarak gitme durumunu ele almış ve Selim'in şahsında Almanya'daki değişimi işlemiş, değerlendirmiş ve millî bakış açısının yurtiçi ve yurtdışındaki değişimini eserinde son derece güzel bir tarzda göstermiş. Eserden gerek cümle yapısını, üsluptaki güzelliği, sağlamlığı, kelimelerdeki kuvvetli seçişi ve vurguyu göstermesi bakımından bir kısmını okuyacağım.

(Hikâyeden bir bölüm...)

Y. Z. Özkan kardeşimiz Almanya'daki değişimi, Türk toplumunun değişik vesilelerle kendi tarihine, kendi özüne, kendi varlığına yabancılaşmasını, kendi kendinden kopmasını ele almış ve değerlendirmiş. Dileğimiz, Y. Ziya Özkan kardeşimizin, hikâyenin teknik yapısı üzerinde de çalışarak millî sanatımıza büyük eserler vermesidir. Kendisini huzurlarınızda tebrik ederim.

Yarışmamızın üçüncülüğünü Turan Korkmaz kardeşimizin «Üç çığlık» isimli hikâyesi almış bulunuyor. Turan Korkmaz, genç ve istikbalde bize büyük ümit veren bir kardeşimiz. Henüz orta dereceli bir okulda okumasına rağmen, ortaya koyduğu eser oldukça güçlü. Dileğimiz Y. Ziya Özkan'da da belirttiğimiz gibi, hikâyenin teknik yapısı üzerinde çalışması ve düşüncesindeki derinliği kelimelerin kullanılmasındaki ustalığı, teknik yapısına da aksettirmesi ve bize ileride

çok büyük eserler vermesidir. Kendisinden bunu bekliyoruz.

T. Korkmaz da hikâyesinde Türkiye'deki değişimi konu almış. Türkiye'de iki asırdan beri devam eden değişimin aileye yansıyan yönünü işliyor. Ve son derece güzel neticelere varıyor. Hikâyesinde Türk milletinin yabancılaşma istikametinde sevk edilen, zorlanan değişiminin mesullerini de sanatkârane bir yaklaşımla işaret etmiş ve milli sanatımızın millî gerçekçilik bakımından güzel bir örneğini vermiş.

Diğer hikâyeler üzerinde de ayrı ayrı durmak isterdim. Fakat buna vaktimiz müsait değil. Onlar üzerinde ileride PINAR'ın çalışmaları içinde duracağız.

Şimdi ben, PINAR dergisinin bu yarışmayı neden açtığını, ve hedefine ne dereceye kadar ulaşıp, ulaşmadığını kısaca belirtmek istiyorum.

Türkiye'de milli düşünceye, yerli düşünceye, Türk milletinin değerlerine, örf ve âdetlerine bağlı sanat hareketi bugüne kadar horlanmış, gelişmesine imkân verilmemiştir. Milliyetçi bir sanat çığırının açılması bütün yabancılaşmış güçler tarafından ve ellerindeki bütün imkânlarla engellenmiştir. Ellerinde bulunan basın ve mali imkânlar vasıtasıyle milliyetçi sanatkârların eserlerinin herkes tarafından duyulmasına, okunmasına ve isimlerinin yayılmasına imkân verilmemiştir. Türk milletine yabancı, Türk milletinin iki asırdan beri sokulduğu değişim vetiresini zorlayan, onu yabancılaşmaya, kendi benliğinden uzaklaşmaya doğru iten çalışmalar reklam edilmiş, onlara büyük imkânlar tanınmıştır.

Günlük gazeteler büyük tirajlarıyla, yabancılaşmanın sözcüsü; ya Batının, ya Marksizmin sözcüsü olan insanları büyük reklamlarla lanse etmişlerdir. Buna rağmen kitleler, bu gayri millî grupların sanat hareketine büyük ilgi yöstermemişlerdir. Bu sevindirici bir şeydir. Bunlar donmuş bir çevre olarak kalmıştır. Bugün yazarları, okuyucuları son derece sınırlıdır. Bunların okuyucusu yüzler hanesiyle ifade edilebilecek bir sınırlılık içindedir. Yaşları yirmi beş yılı bulanlar bile, bu dergilerin sanat hareketlerinin içinde son derece cılız bir okuyucu kitlesine hitabederler. Tabiri caizse kendileri çalarlar, kendileri oynarlar.

Bunun yanında tabiatiyle millî sanatkârı propaganda edecek güçler sınırlı. Onun için genç yaşta sanata yakınlık duyan, Allah'ın kendisine kabiliyet verdiği insanlar sahipsiz kalırlar. PINAR dergisi genç kitle içerisinde milli sanata büyük bir yatkınlık bulunduğunu, geniş bir potansiyel gücün bulunduğunu, fakat bunun gayri millî güçler tarafından daha önce engellendiği düşüncesiyle, Anadolumuzdan çıkacak ve gerçekten bu milletin değerlerine bağlı, hem ekonomik bakımdan, hem kültürel bakımdan bu milletin değerlerine bağlı genç insanlara imkân vermeyi düşündü. Hikâye yarışmasını bu niyetle tertipledi. Hamdetmek gerekli. Yarışmamıza üç yüze yakın eser katıldı, bunlar içerisinde büyük liyakat gösteren geniş bir topluluğa rastladık. İlk on dereceyi seçmekte oldukça güçlük çektik. PINAR dergisi bugünkü şartlarda yarışmasıyla hedefine ulaşmıştır. Dileğimiz yarışma vasıtasıyle tanıştığımız sanatkâr arkadaşlarımızın girdikleri çileli yolda, ilelebet devam etmeleri, milli sanat hareketini el ele, kol kola yürütebilmemizdir. Sanat çalışmasının bir milletin kuruluşunda, yücelmesinde, bir medeniyetin yaşamasında ve varlığını devam ettirebilmesinde, yeni asırlara ulaşmasında büyük bir yeri vardır.

Türkiye bugün değişik sahalarda bunalımlar içerisinde bulunuyor. Sanatkâr, Türkiye'nin böyle bir ortamında kendisine düşen büyük sorumluluğu, büyük görevi içinde hissetmeli ve Türkiye'nin buhrandan kurtuluş ve yüceliş erişebilmesi için sanatın üzerine düşen görevi yerine getirebilmelidir. Türk tarihinin buhran ve kuruluş dönemlerinde isimleri geçen S. Çelebi, Y. Emre gibi büyük sanatkârlarımız, rehberlerimiz, önderlerimiz Türkiye'nin bugünkü ortamında da hikâyeci, şair, romancı, tiyatrocu, sanatkâr arkadaşlarımıza, bir bakıma görevlerini belirtmektedirler. Onlar bir toplumu uyarmak, bir toplumu, belli idealler etrafında organize etmek ve bir toplumu yüceliş seyrine sokmak için büyük emek verdiler, hayatlarını, dağ taş demeden, hiç bir fedakârlıktan kaçınmadan Türk milletinin yücelmesi yolunda feda

İTİRAF

Zamanı bölük bölük bölmüşler
Pay etmişler güzel saatleri
Alın size de cinnet boyu uçurumlar
Boşluklara gömülün unutun tarihleri.
Öldürmemiz gerekiyordu
İnançlarınızı güvendiklerinizi
Bir büyük kaos oluşturduk evreninizde
Nietzsche, Freud, Marx
Cinnet kahkahası
Sürüleri yönetmeye başladığında
Ellerini oğuşturan bizdik
Tarihinizin köşe başlarında.
Bakir köşelerine fikir iklimlerinizin
Ayrılık tohumları ekildiğinde,
Mesih ruhuyla dirilen
Zafer kahkahalarımızla
Ruhsuz robotlar oluşturduk
Korolar bizim şarkılarımızı söyler
Ki sizin duyarlılığını kaybetmiş
Kulaklarınız gitgide sağırlaşırken
Çanlarımız çalınıyordu camilerinizde.
İntikamıydık Batının..
Batının Doğuya hıncı
Siz daha aşağı, daha geriye
Biz ileriye sizden ötelere
Siz özünüzden uzaklaştıkça
Daha çok koşacaksınız
GÖLGELERİMİZİN ardından

Seyfeddin İlhan ŞİMŞEK

ettiler. Sanatlarını, seslerini, yüreklerinden gelen bütün sesleri, bu yolda feda ettiler. Bugün önümüzde onlar gibi Yunus gibi, S. Çelebi gibi, Âkif gibi savaş içerisinde, buhran içerisinde Türk milletine rehberlik eden büyük sanatkârlar var. Dileğimiz onlara lâyık olmak ve Türk milletinin Sayın Hocamızın deyimiyle yeniden Kanuni dönemi duygularını yaşamasını temin etmektir. Hürmetlerimi sunarım.

AYKUT EDİBALİ

Muhterem büyüklerim, muhterem arkadaşlarım, muhterem kardeşlerim, PINAR dergisinin tertiplemiş olduğu bu mütevazi toplantıya teşrif etmeniz hepimizi sevindirdi. Buna dergimiz mensupları adına teşekkür ederim. Başta çok kıymetli hocamız, Ahmet Kabaklı Beyefendi ve diğer kıymetli arkadaşlarım çok nefis, çok doyurucu ve milli sanat dâvamızı bütün detaylarıyla bize ışıklı birer rehberlik yapan konuşmalarını sundular. Benim bunlara ilâve edecek bir şeyim yoktur. Hepsine, hepiniz adına teşekkür etmek vazifemizdir. Benim burada ilâve etmek istediğim birkaç husus var. Bütün arkadaşlarım bu konuyu yeterince anlattılar. Ama ne kadar tekrar edilse o kadar faydalıdır düşüncesiyle, içinde olduğumuz dönemde, bilhassa milli sanatımızın, Türk sanatının bağlı bulunması elzem olan kökünün hiç bir zaman unutulmaması gerektiğini belirtmek istiyorum.

Bir buçuk asırdan beri Türkiye'de «Sanat, sanat içindir», «Sanat halk içindir» gibi birtakım sözler edilmiştir. Bizim bunlara bugün itibar etmemize imkân yoktur. Ama sanatımızın, sanatın da gayesi olan hedeflere ulaşma uğrunda, ulvî bir vasıta olduğunu hiç bir sanatçının hele içinde yaşadığımız şartlarda, bir milliyetçi Türk sanatçısının asla unutmaması gereklidir. Bizim sanatımız, Türk milletinin değer verdiği değerleri benimseten, yücelten, anlatan, öven; Türk milletinin düşmanlarına karşı düşman olan, Türk milletinin meselelerini iğrençleştirmeden, çirkinleştirmeden, mübalağalandırmadan, çarpıtmadan bir doktor sadakati ile ortaya koyan; ama müşahhas gerçeği, temel problemlerimizi ortaya koyan sanat olmak mecburiyetindedir. Ve bunların da ötesinde Türk milletine Yunus gibi, S. Çelebi gibi, Fetihnamelerimizde gördüğümüz, büyük direktifler gibi direktifler veren; Türk milletinin, gencine, ihtiyarına, kadınına erkeğine, cahiline aydınına; ne yapacağını teker teker anlatan ve namaz kılmayı öğretircesine öğreten sanat olmalıdır, bizim sanatımız. Hamdolsun ki bu ve benzeri toplantılarımızla görüyoruz, bir çığır açılmıştır. Ve yarışmaya katılan eserlerden anlaşılan odur ki; bu büyük safhaya, bu büyük uyanış çığırına, yepyeni dinç gönüller, bilgili beyinler gelmiştir. Umarız ki, inanıyoruz ki; bu akım devam edecek, gittikçe genişleyecek, Türkiye'yi, Türkistan'ı, bütün esir Türk illerini, İslâm âlemini ve insanlığı aydınlatacaktır. Arkadaşlarımız böyle çileli, sabır isteyen, kendini devamlı aşmayı gerektiren zahmetli bir yola girmişlerdir. Girdikleri bu yolda her şeyden çok, demin söylemeye çalıştığım milli köke bağlılıklarını muhafaza edecekler, sanatçının milli anlamda vazifelerini yerine getirmeye ve her gün kendilerini aşmaya çalışacaklardır.

Bu arada şunu belirtmek istiyorum: Dedelerimiz, büyüklerimiz derler ki, «Şeytanlar insanların ehemmiyetsizleri ile meşgul olmaz. İş yapabilecek, etrafını aydınlatabilecekle meşgul olur. Onların ayağını kaydırmaya çalışır.» Kimde bir kabiliyet varsa, kimde bir istidat varsa; bu istidadı ölçüsünde tehlikelerle de karşı karşıyadır. Bu tehlikelere ancak Allah'ın rahmeti; bulunduğu-

— Toplantıdan bir görünüş.

muz cemaate devam etmek; üstadlarımıza, hocalarımıza, mürşidlerimize saygımızı devam ettirmek; disiplinli ve muntazam çalışmak ve her gün kendini yenilemek, kontrol etmek mecburiyetini duyan millî mücahitlerle, kültür savaşçılarıyla, sanat savaşçılarıyla münasebetlerimizi devam ettirmekle karşı koyabiliriz.

Benim bu genç arkadaşlarıma kendilerinden yaşlıca bir ağabeyleri olarak tavsiyem hatta ricam şu olacaktır: Türk milletinin bir, iki asırdan beri yetiştirdiği belki de dünya ölçüsünde birer büyük kıymet ve dahi durumunda bulunan, fakat ne yazık ki bir dağ silsilesi haline gelemeyen büyük sanatkâr dahilerimizin çilesi yalnızlığına düşmemek için; arkadaşlarımız disiplinli, birbiriyle ve millî basın müesseseleriyle teması devamlı kollayan, hedefleri müşterek bir kadro hareketi haline gelmelidirler. Aksi takdirde, ne kadar yücelirlerse yücelsinler, öncekilerin düştüğü yalnızlığa düşmekten kurtulamazlar.

Mehmet Âkif, Yahya Kemal ve Necip Fazıl gibi sanatkârlarımız arkası gelmeyen büyük dağlar gibi yükselmişler ve Türk tarihinin birer abidesi haline gelmişlerdir. Fakat bir dağ silsilesi haline gelememişlerdir. Biz bu devre bir son vererek, Türkiyemizde verilen milletin uyanış ve şahsiyetini arayış kavgasına Türk sanatkârının rehberlik edeceği devri başlatmak istiyoruz. Ve bunun ancak bir kadro hareketi sayesinde mümkün olacağına inanıyoruz.

Pınar'ın başarısı işte burada ortaya çıkmaktadır. Bir mektep, bir eğitim ocağı, bir disiplinli insanlar yuvası, belli bir hedefe doğru yürüyen sanatkârlar ocağı haline gelmek isteyişinden dolayı kıymetlidir PINAR. Ve sizleri Türk milletinin içinden bulup çıkarabildiği için kıymetlidir.

Umudumuz ve inancımız odur ki; sizlerin de iltihaklarıyla bu büyük millî uyanış davası, emin adımlarını Türk milletinin beklediği büyük zaferle sonuçlandıracaktır.

Milli Hikâyeler Demeti: 6

SEBİLHANE BARDAKLARI

ÇIKTI!

M. Ali TAŞÇI

FİYATI : 15 LİRA

İsteme Adresi: Otağ Yayınevi
Hilâliahmer Cad. No: 4 Cağaloğlu - İSTANBUL
Telefon: 27 73 10

İLİM, KÜLTÜR VE SANATTA

gerçek

10. Sayısı çıktı!

İsteme Adresi: Hilâliahmer Cad. No: 4/2
Cağaloğlu - İSTANBUL

ÖZLEDİĞİNİZ GAZETENİZ

Bayrak çıktı!

- Haberde Doğruluk
- Yorumda Dürüstlük
- Fikirde Milliyetçilik

PINAR'IN BU SAYISINDA :

- Psikoloji ve Sui zan
- Sevgililer Can Buldu
- Ailenin Problemleri
- Salih'in Kahvesi
- Pınarın Toplantısı

...ve kağıt: Pankar Matbaacılık 27 10 71

FİYATI: 5 LİRA

PINAR

Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

PINAR

Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

SAHİBİ
Bayram Erdem

Yazı İşleri Mesul Müdürü
Gazi Altun

Yönetim Yeri :
Nuruosmaniye cad. No. 8/3
Cağaloğlu — İSTANBUL

Kapak Kompozisyonu
Saim OKAN

Yazılar kaynak gösterilmek şartıyla iktibas edilebilir. Gönderilen yazılar iade edilmez. Her yazıdan sahibi mesuldür.

İlân
Pazarlığa tabidir

Abone

Yıllık (12 sayı) : 55 TL.
6 aylık (6 sayı) : 30 TL.
Öğretmen ve öğrencilere abone
Yıllık (12 sayı) : 50 TL.
6 aylık (6 sayı) : 25 TL.

Dış ülkelere abone
Yıllık (12 sayı) : 85 TL.
6 aylık (6 sayı) : 45 TL.

Dizgi - Baskı - Cilt
OTAĞ MATBAASI
Tel. : 27 73 10

Posta Çeki No : 81779

Nisan 1976
Cilt : V — Sayı : 52

Fiyatı : 5 TL.

Her ayın ilk haftası çıkar

İÇİNDEKİLER

- Millî Basın Seferberliği — PINAR
- Sanatçının Ruhî Eğitimi — M. Âkif AK
- Yeni Çağa Bakarken — Necati AYKAN
- Yunan düşüncesi — Mustafa AYDIN
- İnsan ve Öyküsü — Alp EREN
- Mustafa Cemiloğlu Olayı — Veli ŞİRİN
- Kan Ağlar — Ahmet EFE
- Ekrem Hakkı Ayverdi ile Mülâkat — M. Âkif AK
- Son Koşu — A. Rıza SAKLICA
- Ellerine Kına Yakalım — M. Ali TAŞÇI
- Ağrı Dağına Şiir — M. Nuri DOĞAN
- Ana — Adil AKKOYUNLU
- Gözyaşı Damla Damla — Mehmet TAŞDİKEN
- Bileklerimizdeydi Kırılan Kelepçeler — K. Âsım KARAMÜRSEL
- Akşemseddin

PINAR'DAN

Millî Basın Seferberliği

Kıymetli Pınar Okuyucusu.

1976'nın ilk ayları, millî basınımız açısından önemli olaylara sahne oldu. Pınar, bu aylar içinde, aynı şerefli ideal uğrunda yayın yapan güçlü yayın organlarının, basın dünyasına girişinden sonsuz sevinç duymaktadır. Bahar aylarında hızlanan bu yayın seferlerini, tarihte atalarımızın diyarı küfre yaptıkları soylu koşulara benzetmek hiç de mübalağa olmaz.

1976 Türk basın tarihi için bir dönüm noktasını sembolize eden tarih olacaktır. Ülkemizde basın hayatının geçmişine küçük bir bakış, bu hükmü doğrulamak için önümüze bir sürü belge serer.

Avrupa'dan aldığımız diğer müesseseler gibi basın da uzun zaman doğduğu ülkenin menfaatlerine hizmet etti. Bunun çeşitli sebepleri sıralanabilir. Bir defa yüz yıl önce Osmanlı aydınının ne ruh hali ve duyguları, ne de yeteneği bütünüyle millî olan bir yayın faaliyetine girişmeye müsait değildi. Yenilgilerin, bozgunların sisli havası arasında sahte bir şaşaa ile parlayan Batı medeniyeti karşısında hayranlıktan donakalmış bir kesim mevcuttu aydınlarımız arasında. Bunlara göre Batı'nın yücelmesine sebep olarak gözüken her şey tereddütsüz ithal edilebilirdi. Aydınların ve yöneticilerin bir başka kesiminde ise galibin vasıtalarını kullanmaya karşı beliren allerji, Batıcı tarafın daha inat ataklar yapmasına sebep oluyordu. Sonunda berikiler kazandı ve kapılar ardına kadar Avrupa'ya açıldı.

Basın ülkemize hangi biçimde gelmiş olursa olsun bugün bir vakıadır şüphesiz. Fakat basının Türkiye'ye ilk girişi sırasında yapılan yanlışlıklar, sonraları basın organlarının içimizi kemiren birer haşere halinde gelmesine sebep olmuştur.

Daha düne kadar gazetecilik ve dergicilik belli kişilerin ve ailelerin zata mahsus imtiyazı halinde idi. Bu şahıs ve ailelerin malûm kimlikleri, bu imtiyazın milletimiz aleyhinde tehlikeli bir silâh olması sonucunu doğurdu. Ve Babı Âli'nin dev baskı makinalarından her gün fırlayan yangın okları, memleketi baştan sona tutuşturdu, alev alev yakmaya başladı.

Her Allahın günü milyonlarca vatan çocuğuna hitap etme imkânına sahip olan basın ağaları, bu milletin geleceği konusunda hiç bir endişeye sahip olmamışlar

ve en ufak bir sorumluluk da duymamışlardır. Üstelik bu gittikleri yeri kirleten habis cerideler için bir tedbir düşünmek de kimsenin zihnini meşgul etmemiştir. Bu da felaketin öteki yanı.

Böyle bir kaos ortamının milletimiz için ne ifade ettiği ap açık ortada. Türk Toplumunu bir sürüler ve köleler yığını haline sokmak isteyenler basını bir araç olarak kullanıyorlar.

Bu vahim durumda, Türk Toplumunun bekasını isteyenlerin karşısında basın, acil bir vazife olarak çıktı ve önceden mevcut millî basın organlarına yeni ve güçlü isimler ilave edildi. Tek tek ve koordinesiz basın faaliyeti yerine, basında bir organizasyona gidiş gerçekleşme safhasına geldi. Böylece millî sanat çalışmalarını artık günlük gazetelerde de değerlendirme fırsatı doğdu. Bu çalışmaların her gün daha güçlü hamlelerle beslenip devleşeceğine inanıyoruz. Biz burada basın faaliyetlerinde okuyuculara düşen görevleri kısaca hatırlatmaya çalışalım.

Basının yukarda zikrettiğimiz karakteri dolayısıyla, Türkiye'de ya vasıfsız, ya da şartlanmış bir okuyucu kitlesi teşekkül etmiş bulunuyor. Millî basının okuyucu kitlesi her gün çoğalmak, gelişmek ve yayılmak zorundadır. Kalitesiz yayın organları yüzünden kısır bırakılan veya zihnen iğfal edilen okuyucu kitlesini kurtarmak ve okumayı yaygın hale getirmek zorundayız. Millî kültürümüzü, değerlerimizi yücelten, geliştiren fikir ve sanat çalışmalarına yabancı kalınmamalıdır.

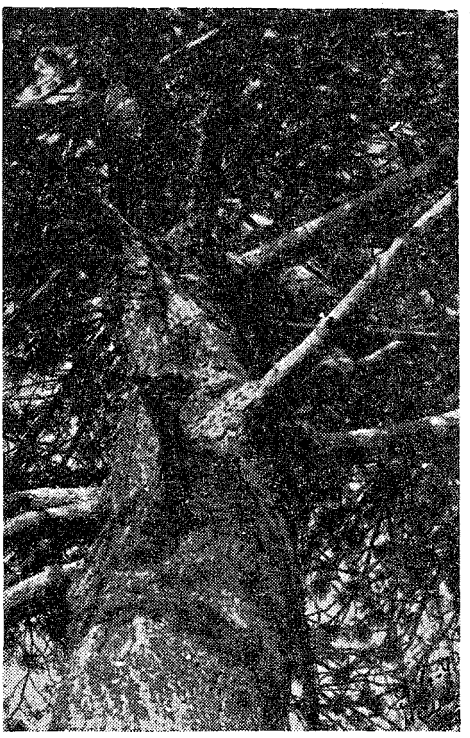
Bütün müesseselerin yabancılaştırma merkezleri olarak çalıştığını hesaba katacak olursak, millî basın ve yayın organlarının nasıl bir eğitim ve öğrenim görevi yüklendiğini daha iyi anlamış oluruz. Madem ki sorumlu kişiler ve kuruluşlar insanımızın tarihine ve kültürüne bağlı, gelişmeci ve hamleci bir biçimde eğitilmesine ve üstün bir bilgi ile techiz edilip şuurlanmasına yardımcı olmuyorlar; öyleyse bu görevi yüklenen millî basın organlarının okunması, okutulması ve hazmedilmesi önemli bir vecibe olmaktadır.

Bir millî basın seferberliği açılmıştır. Bu seferberliği diğerleri takip edecektir. Türk milletini bir şahsiyetsizlik sürüsü haline sokmak isteyenlere karşıdır bu seferberlik. Okuyarak, okutarak, haber kovalayarak, yazılar, incelemeler, fotoğraflar göndererek her ferdimiz bu seferberliğe güç katmalıdır. Pınar'ın seviyeli tarbanının bu acil göreve canla başla koşacağına inanıyoruz.

Derginiz bu sayıda da dolgun bir muhteva ile çıktı karşınıza. Sahasının otoritelerinden sayın Ekrem Hakkı Ayverdi Türk mîmârîsi hakkında çok değerli fikirlerini bir röportaj ile Pınar okuyucusuna açıklıyor. Mustafa Aydın bu sayımızda Yunan Düşüncesini inceledi. M. Âkif Ak, Sanatçının Ruhî Eğitimi yazısıyla bir müddet önce başlattığı seriyi sürdürüyor. M. Nuri Doğan'ın destan şiire güzel bir örnek katmış olan Ağrı Dağı'na Şiir'i yanında, Mehmet Taşdiken ve M. Ali Taşçı'nın hikâyeleri bu sayımızın sayfalarını süslüyor.

Pınar'dan selâm ve sevgiler...

SANATÇININ RUHÎ EĞİTİMİ

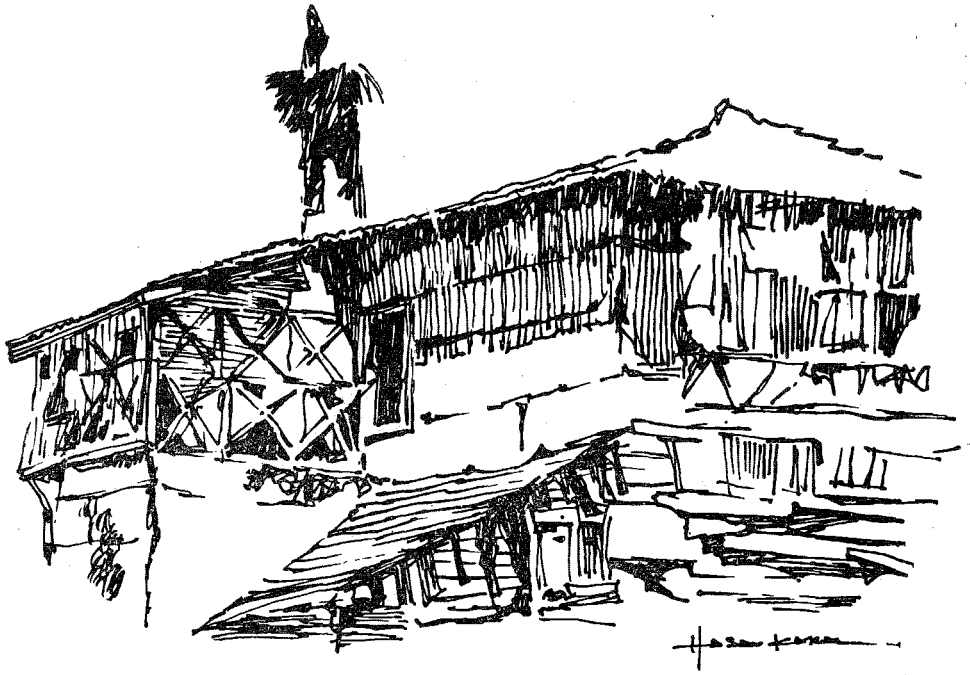
Fotoğraf : Zeki CİNEL

M. Âkif AK

Ruhî hayattan ne kastedildiği, çözüme kavuşturulabilmiş bir problem değildir. İnsanoğlunda ruh, göz, kulak ve diğer uzuvlar gibi görülemiyor. Ama varlığı kesindir, bir insanın maddî varlığı kadar. Göremezsek bile, sayısız belirtileriyle müşahede ederiz. Karmakarışık insan organizmasında, herhangi bir mikroskopla, büyüteçle aranıp bulunamayacak bir şey olduğu için, ruhî yaşayıştan ne kastedildiğini anlayamayız hükmüne varıyoruz.

Klâsik analizde insan, maddî yapı, ruhî yapı diye ikiye ayrılıyor. Bu ayırım izafîdir ama. Çünkü maddî ve ruhî dünyalar arasında kesin bir sınır tesbiti imkânsız. Ruh ne derece etkilenmektedir organizmadan? Veya organizma üzerinde ruhun ne gibi tesirleri bulunmaktadır? İlim, bu sorular karşısında bir kenara çekilmek zorunda kalmıştır. Yaratıklardaki muazzam düzene bakılacak olursa, böyle bir problemin yaratılıştan gelmediği anlaşılır. Ancak insanlar, hayatın ve tabiatın gerçeklerini tam anlamıyla kavramaktan uzak bulunuyorlar. Böylece birçok konuda, özellikle ruhî-manevî konularda, insan kaynaklı değişik ve zıt yorumlar meydana geliyor. Felsefî sistemler birbirini takip ediyor.

Bu yorumlar dünya görüşlerini oluş-

Desen : Hasan KARAL

turuyor. Dünya görüşlerinden de sosyal, kültürel, ekonomik sistemler doğuyor.

Ruh alanındaki bu karmaşa, bizzat ruhtaki karmaşadan ileri geliyor denebilir. Ruhu, vücutlarda mercekle arayan görüş, onu inkârdan başka bir çare bulamaz. Öte yandan bütün maddî âlemi, ruh âleminin bir belirtisi kabul eden görüş ise, maddeyi inkâr sonucuna ulaşır. Aslında klasik realizmle, klasik idealizmin çarpışmasıdır bu. Bu çarpışma Batı'da başladı ve orda devam ediyor. Yüzyıllar boyu her görüş, kendi istikametinde gelişiyor ve çeşitli şahıslar aracılığı ile ürünler veriyor.

Biz iki görüşten de uzaklardayız topluca. İnanırız ki ruh vardır. Ruhun varlığına madem ki inanç tarzında kanaat getiriyoruz, öyleyse ruhun varlık felsefesi bizim düşünmemiz için problem olamaz. Yine inanırız ki, ruhun bilgisinden insana çok az bir şey verilmiştir. Yaratıcı tarafından.

Bütün bunların, sanatçının ruhî eğitimi ile yakından ilgisi vardır. Türk sanatçısının, ruhu inkâr eden veya tamamen ruhçu sanatçıdan farklı bir ruh yapısı ve ruhî eğitimi olacaktır.

Konu bir başka yönden de sanatçımız için önemlilik arzediyor. Sanat olayının ruh dünyasıyla çok yakın alâkası var. Sanatın maddî safhası, büyük sanat eserinin inşa edilmesinde asıl safhayı teşkil eden ruhî ceht sefhası yanında çok cüz'î kalır. Malzemesinin en fazla madde olduğu sanat türü mîmârîde bile, bu çok bariz bir şekilde göze çarpar. Büyük mîmârî yapılara bakınız; mermerlerin damarlarında, taşların pürüzlü yüzeylerinde, kımıl kımıl dolaşan bir ruh görürsünüz. Bu husus Osmanlı mîmârîsinde zirvededir. Kilometrelerce uzaktan, Süleymaniye'nin minare ve kubbelerinden göklere teneffüs eden ruhun ezgilerini duyarsınız. Büyük sanat eseri, taşın, boyanın, kelimenin büyük ruh önünde eri-

mesi ve onun istediği kalıba girmesiyle vücut bulur. O halde, sanat eserinin doğması ile sanatçının ruhî eğitimi, adeta birbirine girmiş iki hadisedir.

Ancak yukarda da söylediğimiz gibi maddî varlık ile, ruhî varlık arasında bizim görebildiğimiz veya müşahede edebileceğimiz kesin bir sınır yoktur. Tıb ilmi, vücutta ruhtan bir iz olarak sadece sinir sistemini yakalayabilmiştir. Fakat bu konuda yapılan tesbitler, ancak tedavide, o da çok kısmî olmak kaydıyla işe yaramaktadır. Bu bakımdan ruh hadisesine pozitif yaklaşmanın imkânı yoktur. Başka yollara baş vuracağız.

İnsanın iki yanlı analizinden ayrı olarak sadece ruh dünyasının da çeşitli tasnifleri yapılmaktadır. Aklın, şuurun, zihnî faaliyetlerin, hislerin, ruhî varlığın ayrı belirtileri olduğu söyleniyor. Fakat akıl, bir açıya göre, ruhtan bağımsız gösterilebilir belki. Ama insanın gayrı maddî tarafını tek kelimeyle ifade edersek ve bunun adına da ruh dersek, aklı ruhtan ayıramayız, sadece onun bünyesinde bir şube olarak görürüz. Böyle olunca da karşımıza «Sanatçının Fikrî Eğitimi» şeklinde bir konu çıkar. Bu konuyu da inşaallah bir başka yazıda incelemeye çalışacağız. Bu yazıda ise, ruhun hissî ve şuur dışı işleyişi üzerinde durmaya çalışalım.

İlk bakışta ferdin ruhî yapısının iki ayrı kanaldan tesirlenerek geliştiği ve eğitildiğini görürüz. Bunlardan biri dış dünyadan gelenler şeklinde genelleştirilebilir. Bu genellemenin en başta gelen faktörü toplum, veya toplumun değişik değişik fonksiyonlarından biri, bir kaçıdır. Aile, okul vd. Öteki ise ferdin subjektif varlığıdır. Sadece kendine mahsus maddî ve ruhî varlığı...

Buraya gelmişken şu probleme de değinmek gerekiyor. Madde ile ruh nasıl hudut noktasında giriftleşiyor ve belirsizlik gösteriyorsa, fert ile toplum da sınır çizgisinde belirsizleşiyor. Fertteki hangi davranışların veya hususiyetlerin tamı tamına ferdî veya sosyal olduğu belirsizlik kazanıyor.

Sosyal özelliklerin aileler, sülaleler veya boylar vasıtasıyla renk, boy, dil ve kan olarak şahsîleştiği; his ve şuuraltı etkileriyle ruhîleştiğini görüyoruz. Bunun yanında toplumların hayatlarına büyük değerler kazandıran, onların bir derece daha gelişmelerine tesir eden şahsiyetler de olabiliyor. Peygamberler, büyük kumandanlar ve ilim adamları böyledir. Türk Tarihinde Bilge Tonyukuk, Sultan Alp Arslan, Osman Gazi ve Sultan Fatih, Uzak Doğu'da Konfiçyus, Budha, Batı'da Eflâtun ve Aristo... Örnekler çoğaltılabilir. Aslında bu konunun altında da deha - toplum münasebetleri gibi bir problem yatıyor. Veya deha demesek de. toplum ile toplumun can damarlarını teşkil eden, prototip olmaktan kurtulmuş, büyük şahsiyetler aarsındaki münasebetlerin ortaya koyduğu problem... Burada bu problemin incelenmesine geçmek lüzumsuzdur. Fakat şurasını belirtmek zorunludur. Bizler toplumcu ve şahsiyetçiyiz. Kişiyi değerlendirirken inancımızın bir gereği olarak topluluk ve camaat ağır basar. Bu ne kollektivist olduğumuz, ne de ferdi inkâr ettiğimiz anlamına gelmez. Çünkü bizim ferdin ve toplumun üstünde ebedî değerlerimiz vardır. Bunu bir kategori halinde ifade etmek gerekirse; sözü edilen değerler ilk plânda gelir. Bu değerlerin hemen altında önem sırasına göre toplum yer alır. Ardından da ferdiyet gelir. Ancak son iki kavram mutlaka birinci kavrama göre şekillenir ve onun içinde var olur.

İşte kişinin ruhî eğitimi ferdin yukarda sıraladığımız değerlendiriliş biçimine göre değişmektedir. Meselâ bir Hint dervişine göre ruhun eğitimi, bedenden ve bedenin tüm ihtiraslarından kurtulmakla mümkün olabilir. Çeşitli açlık, uykusuzluk egzersizleri, gıda rejimleri ömür boyu sürer gider. Beden üzerinde girişilen bu uygulamalardan kısa zamanda sonuç alınabilir. Ama bu kabil metodların insan ve dünya gerçeğine, toplum vakıasına uygun olduğu iddia edilemez her halde. Tanrı'nın budünya için koyduğu madde-ruh diyalektiğini bozmak, fıtratın kanun-

Desen : Hasan KARAL

larını çiğnemektir. Ve hiç bir müsbet netice umulmamalıdır böylesi yollardan. Sözünü etiğimiz diyalektik, Batıda da tam tersinden bozulmuştur. Netice, maddenin saltanatı!.. Ve ruhun esareti! Son asırlarda ve bilhassa son yıllarda Hint tarikatlerine koşan Batılılara oldukça raslandı. Ancak tek kelimeyle fantezi olmaktan ileri gitmedi bu. Bundan başka, İncil'e hasbelkader yerleşmiş ve hiç bir zaman gerçekleşmemiş temenniler halinde bazı ahlâki kaideler vardır. Batı spiritüalizmi ise işte bu temennilerin nihayet birazcık daha bir şiddetle terennümüdür. Ve yalnızca felsefe tarihi açısından bir değer taşır. Batı için.

Bizde durum bambaşkadır.

Ne ruhu inkâr ederek hayvanlaşma, ne de maddeyi inkâr ederek sözde melekleşme yoktur bizde. Yüce Allah böyle olmasını isteseydi, hayvanın ve meleklerin yanında bir de insan yaratma yoluna başvurmazdı. Maddeden büsbütün kurtularak ruhen yücelme, ideal anlamda mümkün olamaz. İnsan meleklerden de öteye ancak insan olarak yücelir, melekleşerek değil. İnsanların en yücesi, hergün oruç tutan birini, oruç tutmuyor saymıştır. Gece-gündüz namaz kılan birini, namaz kılmıyor saymıştır. Bu prensiplerin taşıdığı anlam, izaha gerek duymayacak kadar açık seçiktir. Ama bunun yanında maddî zevklerde ifrat ve israfın da şiddetle önüne geçen kaideler konmuştur.

Kısaca bizde ruhî varlık ile maddî varlık, hayat sona erene kadar devamlı bir diyalektik atmosferinde tutulur. Fakat ruh asıl olandır, baki olandır, ebedî olandır. Madde geçicidir ve insan için ölümle birlikte yok olur. Fakat bunun yanında madde, ruhî yücelişe yardım eden bir alternatiftir. Aydınlığı nasıl karanlık-

la anlıyorsak, ruhî yücelişi de maddî varlıkla kavrarız. Şu örnek belki pek basit olacak ama verelim. Yemeği hiç yememek Hintçe, taparcasına yemek Batıca, iştahında bırakmak ise Müslümanca bir davranıştır. Başkalarına maddî yardımda bulunmamak Batıca, maddî varlıkları görmezlikten gelmek Hintçe, ama mala sahip olunduğu halde ve kendi ihtiyacından başkaları için fedakârlıkta bulunmak Müslümanca bir davranıştır. Bütün bunlar bizdeki ruhî eğitimin temel nitelikleri durumundadır ve takva prensipleri olarak, ilgili kitaplarda geniş bir biçimde anlatılmaktadır.

Gelelim sanatçının ruhî eğitimine.

Yukarda söylenenlerin tümü sanatçı için de geçerlidir. Ama sanatçıya yalnızca yukardakiler yeterli değildir. Onun için bazı özel durumlar da vardır. Bu da sanatçının bir seçkin oluşundan veya olmak zorunda bulunuşundan ileri geliyor.

Seçkin bugünkü anlamında, toplumun kaymağıyla geçinen bir parazit sınıf değildir. Seçkin, toplumun menfatleri için kendi menfaatlerinden feragat eden insandır. Bir başka deyişle aldığından çok fazlasını veren, üretendir. Seçkin emeğinden kâr bekleyen bir tüccar veya bürokrat değildir. Seçkinin verdikleri ile aldığı asla ölçülememelidir.

İşte sanatçının ruhî eğitiminde ilk kaide. Kısaca, 'kendini aşmak' seçkinin ilk vasfı. Büyük sanat eserlerini ancak kendini aşabilenler verebilir. Ama her an kendini aşan, kendini yenileyen. Şimdi buradan hareket edelim. Ne demektir kendini aşmak ve kendini aşmanın büyük sanat eseri vermekle ilgisi nedir?

Çok kulanılır bu 'kendini aşmak' terimi. Söylenmekten çok, hayat haline getirilmesi gereken bir prensip oluşuna bakılmadan her fırsatta herkes tarafından kullanılır. Bu da kendini aşmanın ideal bir mahiyeti olmakla beraber kişilere göre değişmesi sonucudur sanıyoruz. Bakarsınız ki koca 'ben'inin daha eteğinde, zevki, arzuları ve ihtiraslarıyla didişen biri, 'kendini aşmak' tan bahsetmektedir. Halbuki durum başkadır.

Bir defa çevrede ve toplum içinde bir denge unsuru olmalıdır.

Denge unsuru olmak, hiç bir maddî mevkie ve iltifata sahip veya talip olmamakla sağlanabilir. Ancak bu takdirde herkesçe sözü dinlenen biri olmak kabildir. Dünyevî bir meyil, heves veya arzu, mutlaka başka fertlerle boğuşmayı gerektirir aksi halde. Böylece denge unsuru değil, taraf olunur; zıtlaşmalar, çatışmalar ve didişmeler de bunu takip eder. Denge unsuru kişiye bir-iki örnek verelim.

Meselâ Dede Korkut Kitabı'ndaki ihtiyar Dede böyle birisidir. Etrafını çevirmiş olan mevki ve makamlardan hiç birine talip olmadığı için herkesin baş vurduğu bir ulu kişidir bu dede. Danişmendtir,bilir kişidir. Manevi bir otoriteye sahiptir, bey, bahadır, kumandan değildir. Ama onların manevî alemlerinin kumandanıdır. Yunus da çevresindeki dervişler arasında böyledir. Yusuf Has Hacip de böyle değil midir? Kelile ve Dimne'de bilge Beydaba da aynı.

Ancak bu noktada sanatçı yine tehlikeden tam uzak sayılmaz. Zaten ölene kadar her türlü tehlike kollar insanı. Buradaki tehlike manevî itibarı maddî istismara dönüştürme ihtimalidir. Zirveden dibe korkunç düşüş!

Bir başka tehlike öğünmek ve gururdur. Hatta öğülmeye için için ihtiyaç duymaktır. Böyle olursa, koca ağacı devirecek kurt, içten içe kemirmeye başlamış demektir. Tedbir alınmazsa en sonunda devrilmek mukadder.

Nasıl bir tedbir?

Kendini yenilemelidir insan. Başkalarının ikaz etmediği zamanlarda bile kendini kritk ederek, arzu ve ihtiraslarına kapılmadan kendini hesaba çekerek yenilenmelidir insan.

Kendini yenilemeyi sağlayacak olan bu çabaya nefs muhasebesi veya otokritik de denmektir. Fakat otokritik demek, ikaz kabul etmez bir duruma yücelmek demek değildir. 'Ben kendime yetiyorum, başkalarının kontrolüne muhtaç değilim» demek çok daha korkunç bir şeydir. Bu

meselede kişi, seviye kabul etmez bir tevazu içinde bulunmalıdır. Alelade bir kişi, rasgele bir hadise dolayısıyla onu tenkid edebilme cesaretini bulmalıdır kendisinde. İnsan bununla küçülmez. Tenkidi yapan kişi haklı da olabilir, haksız da. Bu onun için değil, tenkidi yapan kişi için önemlidir. Haksız ise küçülen öteki olacaktır. Haklı ise, ne mutlu kendisine ki, ona yardım etmek için gayret gösteren kimseler vardır. İkaz haklı da olsa, haksız da olsa, düşünmeden sindirmek yüceliktir. Başkalarının bize yardımcı olmalarına, görev ifa etmelerine fırsat vermelidir.

Kendini aşmanın ve kendini yenilemenin en basit ve kolay yolu kul olmaktır. Teslim olmaktır. İnancımızın özünden, adından gelir bu teslimiyet. Yahudiler ahidlidir, Hıristiyanlar ahidlidir, biz ise teslimiz. Teslim olmak, kaydu şart ileri sürmektedir, kul olmaktır, köle olmaktır, hizmetkâr olmaktır. Bir kapıya kul olmak ayrı şey, memur olmak bir başka şey, amir olmak ise daha bir başka şeydir. Kul olan, karşılık beklemeyendir.

Kul olmak ise, kulluk gereklerini itina ile, huşu ile, riya ve kibre kaçmadan yerine getirmektir.

Yüz yıllar boyu sönmeyen bir meşale yakılmak isteniyorsa bunlarsız olmaz. Bu meşaleye yakıt olmak gerekir. Fedakârlık ne beklenir, ne de bir başkasına tevdi edilir. O'na koşulur, hiç koşmayan olsa bile.

İşte sanatçının ruhî eğitimi.

Büyük sanat eseri ancak bu şartlarla verilir. Sanattan maksat başka ne olabilir ki! Sanatçı bu meseleyi mutlaka çözmeli. Sanat ne tip bir faaliyettir, hedefi nedir, kime yarar sağlar? Bir çok kulluk görevleri şahsî sonuçlar doğurur. Ama düşman ile mücadele fiilinin şahsî sonucu, sosyal sonucu yanında hiç kalır. Öldürecek, öldürecek ve sonra da bir köşede öleceksiniz. İsminiz, cisminiz bilinmeyecek bu dünyada. Ne mermerden mezarınız, ne mezar taşınız olacak! Ne kadar ulvî bir kulluk şekli! İşte sanat da böylesi bir faaliyettir. Bu dünyada, yapıcısından çok, topluma yarar sağlayan soylu bir olay! Bütün bunlar, kendinden vaz geçmeye, kendini aşmaya ve durup dinlenmeden kendini yenilemeye bağlıdır.

Kendini yenilemenin ve kendini aşmanın büyük sanat eseri vermekle pratik bir ilişkisine temas edip bitirelim bu konuyu.

İnsan son derece sınırlı bir mahlûktur. Peygamberler hariç, hiç kimse için istisna tanımaz bu hüküm. Kâinat çapında düşünülecek olursa, insanoğlunun bugüne kadar yaptıkları, bir ufak nokta gibi gözükür. Ya bir kişinin yapacakları ne olur! Hesabı güç değil. Bunu akıldan çıkarmamalıdır.

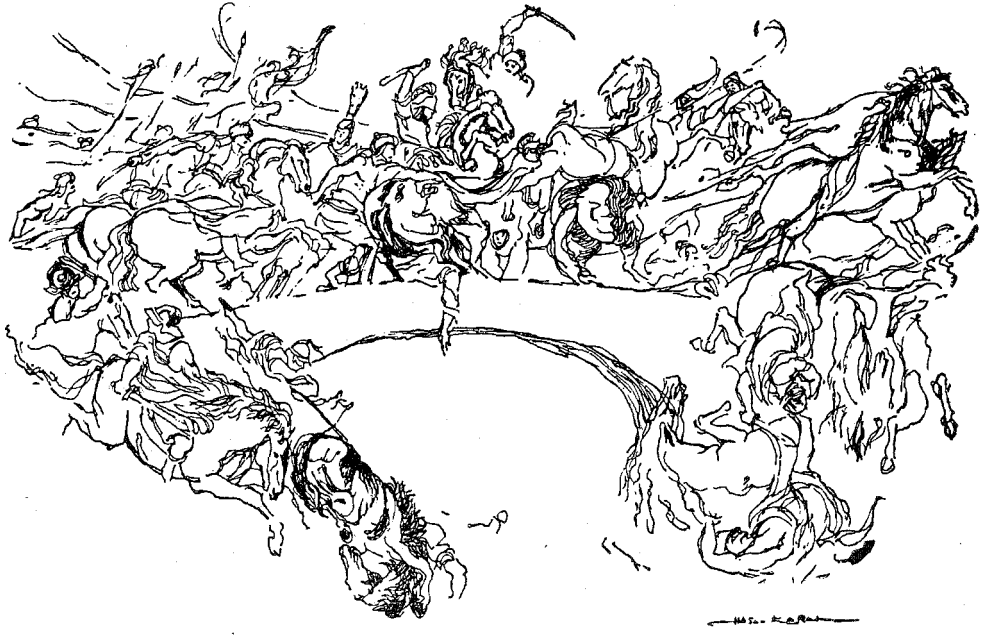
Ayrıca, kalıcı ve büyük bir olay meydana getirmek istiyorsanız. Ne yapacaksınız bunun için? Kendinize bakıyorsunuz; geçici, sınırlı ve zayıfsınız. O halde geçici olmayan, ebedî olan bir mânâ içinde kendinizi eritmek zorundasınız. Aksi halde sizden daha büyük bir eser ortaya koyamazsınız. Böyle bir eserin ise ancak sizin ömrünüz kadar ömrü olur. Başkalarını anlamak istiyorsunuz; kendinizi bir kenara koyamazsınız bunu başaramazsınız. Hep kendi açınızdan baktığınızda başkalarını anlamak mümkün olmaz. Hele anlatmak, tamamen imkânsız. Her baktığınızda karşınızda kendinizi görüyorsanız, lütfen başkalarını tanımak, anlamak, ve anlatmak iddiasında bulunmayınız.

Soylu sanat eseri, başkalarına hizmet gayesi taşıyandır.

Aşağılık duyguların tatmini için sanat faaliyeti yapılmaz. Ama böylesi yola başvuranlar olmuştur tarihte. Onlar da tanınmışlardır, meşhurlaşmışlardır. Ama kendileri gibi aşağılık olanlar tarafından bilinmiş, sevilmişlerdir. İnsanlığa hizmet, bunların ideali olmamıştır. Hz. Adem'den beri gelen âdi zümrenin sanatçısıdır böyleleri. Ve şeytanın dostlarıdırlar.

Konumuzu bağlayalım.

Kendini aşamayan sanatçı, ömrü boyunca sadece kendini anlatmak zorunda kalır. Bir fert ise sayısız insanın gelip geçtiği şu dünyada nedir ki!

Desen : Hasan KARAL

YENİ ÇAĞA BAKARKEN

Dün sefere çıkıldı, gün buluta girerken
Arza taşan ordular gök tuğlarla gelecek

Şimdi baykuşlar öten o yüksek tepelere
Alkanlarla süslenmiş bayraklar dikilecek

Şer dalgalar kuşatmış çepeçevre zamanı
O dalganın önünden dalgalar çekilecek

Temizlenip kirlerden hücre hücre beyinler
Düşüncelere gölge heykeller devrilecek

İnsan soyuna inat soysuzlarda şaşırma
Kara kara lekeli yürekler ürperecek

Çıkmazlarda sürünen bütün çileli varlık
Huzur bahçelerinin kapısından girecek

Bir ışık ışıl ışıl doldurupta dünyayı
Beklenilen o güne güne kadar sürecek

Uzaylara tırmanan umutları kurumuş
Mermerlerde sürünen varlıklar irkilecek

Usandı tüm zamanlar aradık taş devrini
Taş kıbleli beylerin taşları devrilecek

Işık ışık yayılıp bilinmez ücralara
Hakka susuz yürekler umutla çevrilecek

Zerre zerre işlenmiş bütün eşyada ikrar
Unutmuş kelimeler bir gerçeği bilecek

Şu çileli Doğunun değişecek kaderi
Ve eski kahramanlar bu çağda dirilecek

Firavunlar neslinin o zulüm mimarları
Gelipte sırasıra sana selâm verecek

Kara duman oturmuş şu görülen ufuklar
O gün bir başka tatlı bir güzel görünecek

Göz yaşıyla beslenen bu çağın Tiranları
O zaman zelil hakir yerlerde sürünecek

Yok artık kızıl, sarı gözlerine tebelleş
Bütün eşya orada tek renge bürünecek

Bir imanla yıkanmış bir hayat pırıl pırıl
Yeni güzel günlere beraber yürünecek.

Necati AYKAN

Batı'nın Kaynaklarından olan

YUNAN DÜŞÜNCESİ

Mustafa AYDIN

Desen : Fikret ŞİMŞEK

Bilindiği gibi Batı Kültürünün kaynaklarından birisi de Yunan Düşüncesidir. Onun üstünlük ve hâkimiyet ülküsüyle istilâlara başladığı dönemlerden beri buna paralel olarak Yunan düşüncesi de toplumlarda yaygın hale gelmiştir. Kültür yayma vasıtalarında, her gün bir Yunan filizofunun veya edibinin üstünlüklerini sergileyen yazı veya konuşmalara rastlıyoruz. Bir millileşme çığırı içindeki toplum, kendi kültür değerlerini ortaya koyma çalışmaları yaparken, emperyalist kültür kaynaklarının kurutulmasına aynı derecede dikkat gösterir. Çünkü ortalığı yanıltıcı teorilerden temizlemedikçe gerçeğin sesini duyurmak güçtür. Biz bu incelememizde Yunan Düşüncesinin yalnız felsefe sahasının genel bir değerlendirmesini yapacak, onun özelliklerini göstermeye çalışacağız. Edebiyat sahası ise şimdilik incelememiz dışında kalacaktır.

Bilindiği gibi tarih boyunca görülmemiş belli bilgi disiplinleri vardır. Bunlar ilim, felsefe ve din'dir. Konumuz olan felsefe, varlık hakkında -bilimin verilerine dayanarak- toplu bir görüşün açıklanması, bütüncü bir izah denemesidir. İşte böyle bir teşebbüsün yurtlarından birisi eski Yunandır. Eski Yunan deyince akla gelen, Ege Denizi ve adalarının merkez, Atina, Isparta gibi Balkan ülkeleriyle, Anadolu'nun batı sahillerinin içine girdiği alan gelir. İşte bu sahalar üzerinde yaşayan

ve ilk çağlar tarihini hile, ahlâksızlık ve şehvet edebiyatı ile kirleten bir topluluk vardır. Bu topluluk Elen topluluğudur. Atina ve Isparta'da doğan iğrenç bir sanat ve edebiyat anlayışı Elen dili ile yayılır. İskenderin fetihleri Yunanistan'dan Hindistan'a kadar Elen anlayışının ve dilinin yayılmasını temin eder.

Yunan düşüncesinin parlak dönemleri M.Ö. 6-3. asırlar arasıdır. Yaklaşık olarak üç asır süren bu düşünce dönemini hazırlayan birçok sebepler bulunabilir. Bilhassa çevrenin tesirleri büyük olmuştur.

Felsefe tarihçileri E. Yunan'da felsefenin yaygınlaşması konusunda şu faktörleri gösteriyorlar: Herşeyden önce Yunan'da dini hayat başından beri zayıftı. Meselâ her toplumda fonksiyonları farklı olsa bile din ile ilgilenen bir grup bulunur. Eski Yunan'da bir rahipler sınıfı yoktu. Bilginin kaynağı olarak yalnız akıl tanınıyordu.

Böylece kainatı rasyonel izahın ilk denemeleri Yunan'da başlar. Hint, İran, Mısır telâkkileri Yunan Felsefî düşüncesine değişik nisbette tesir eder ve Yunan'da kâinatı izah denemeleri başlar. Yunan felsefesi kâinatın izahında bir ilk faktör aramaya koyulur. Böylece kâinatın ilk sebebi olarak ide, irade, madde gibi mefhumlar gösterilir. Bu durum bütün felsefî münakaşaların temelini teşkil eder. Felsefe kâinattan ayrı bir varlığa malik kadir ve fail olan Allah telâkkisini reddederek kâinatı bir ilk sebeple izaha çalışır. Bu izah monist bir karakter alınca, kâinatı fikir ile ya da madde ile izahın garipliklerine düşülür.

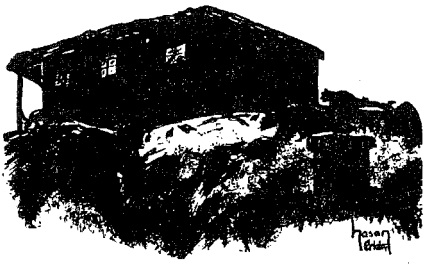
Felsefe tarihçileri genel ve sistematik olarak Yunan felsefesini dört safhaya ayırırlar:

a) Tabiat felsefesi
b) Sofistler ve Sokrat dönemi,
c) Antik Yunan Felsefesi,
d) Helenistik devir. «Fizikçiler Devri» de denilen birinci devir daha çok materyalist yorumlara sahne olmuştur. Buna tepki olarak sofistler çıkar, Sokrat bu demegoji ustalarının sonuncusudur. Onunla felsefe, «Antikçağ»ına girer. Antik Yunan felsefesi Sokrat, Eflâtun ve Aristo'nun dönemleridir. Siyasî bunalımlar had seviyede olmakla beraber, Yunan Felsefesi en canlı anlarını yaşatmaktadır. Hellenistik Devir ise: Yunan düşüncesinin tesiriyle Yunan dışında meydana gelen akımlara verilen genel bir addır. Yani Yunanlaşmış düşünce demektir. Bu kısa bilgiden sonra Yunan Felsefesinin özelliklerine geçebiliriz.

YUNAN FELSEFESİNİN KARAKTERİSTİKLERİ YUNAN DÜŞÜNCESİ ORİJİNAL MİDİR?

Herşeyden önce Yunan düşüncesi orijinal bir sistem değildir. Yani Yunan felsefesi; eski Yunan'da doğmuş, büyümüş ve orada eğitim görmüş filozoflar tarafından meydana getirilmiş bir düşünce sistemi değildir. İlk tabiatçı felsefe akımları taşrada başladığı gibi, daha sonra felsefede ün yapmış filozofların hemen ekserisi, bugünkü Orta-Doğu, Babil ve Mısırdan göç edip gelmiş veya eğitimlerini oralarda tamamlamışlardır. Ve bilindiği gibi bu merkezlerde o zaman judaist kültür ve gelenekler hakimdi. Dolayısiyle bu dönemi araştıran her felsefeci kendi kendine şu soruyu sormuştur: Yunan düşüncesi üzerinde Yahudi tesirleri var mıdır?

Tahrif edilmiş Tavrat ile, filozofların eserleri arasında ne dereceye kadar bir ilginin mevcut olduğunu araştırmak, elbette bu incelemenin sahası dışındadır. Ancak bu konuda şu kadarını belirtmeliyiz ki, Yunan düşüncesi şüphesiz Orta-Doğu'nun judaist kültürlerinden ilham almış, onları sentezlemiş, yorumlamıştır. Judaizm ile Elenizm birbirlerine dayanarak gelişebilmişlerdir. Daha sonra kültür antropolojisi üzerinde duran düşünürler haklı olarak ona «Judeo-Grec» ünvanını vermişlerdir. Bizce ikisinin arasındaki «uygunluk»un araştırılmasından ziyade aykırılığın olmadığını göstermek daha kolaydır. Çünkü yorumlarda doğmaları açık olarak bulmak zordur. Meselâ Bohor İsrael'in

Desen : Hasan ERKILIÇ

«Eflâtun Yunanice söyleyen bir Musadır» sözü meşhurdur. Zaten grec düşüncesi daha sonra İskenderiye'de Yahudi Filon tarafından yeniden ele alınmış yeni bir aşı daha yapılmıştır.

Orijinallik konusunda son olarak onun ilkelliğine de işaret etmeliyiz. Yunan düşüncesinin ilkelliğini tarihçi Wells şöyle anlatır:

«Mısır, Yunan, Çin ve Hint Medeniyetleri coğrafi sebepler yüzünden birbirlerinden tecrid edilmiş olmakla beraber bu medeniyetler arasında bir benzerlik bulunmaktadır. Heliolitik medeniyet dediğimiz bu ibtidai medeniyetler, göçebelerin kültürlerinin tesirinde kalarak bir gelişme göstermişlerdir. Mısır, Yunan, Çin ve Hint ibtidai medeniyetleri hep bu türlü göçebelerin tesiriyle mayalanmışlardır. Göçebeler gittikleri bu yerlere yeni bir tenkit zihniyeti ve o zamana kadar bilinmeyen yeni bir ahlâk anlayışı getirmişlerdir.» (1)

TEK TARAFLI VE BEN-MERKEZCİLİĞİ

Yunan kültürü daha yakından incelendiğinde her sistemde olduğu gibi kendisine has öncüllere ulaşılır. Diğer bütün kültür fenomenlerine şekil veren bu öncüller Yunan Medeniyetinde: tek taraflılık ve ben-merkezciliktir.

Batının da miras aldığı ben-merkezcilik, insan ego'sunun merkez ve diğer bütün varlıkların onun etrafında şekillendiği bir düşüncedir. Ferdiyetçiliğin hakim olduğu bu sistemde, her şey fert içindir, dünya onun etrafında döner. Bu kanaat insanı ilâhlaştırmaya götürür. İnsanın bedeni önemlidir. Bunun içindir ki, Yunan düşüncesi daima ferdi işlemiş, onun etrafıyla olan kavgalarını anlatmıştır. Güzel sanatlarda şiir, şarkı, heykel felsefede işlenen çıplak insan vücududur. Çünkü gaye insan bedenidir, spor, vb. şeyler ona ulaşmayı sağlar. Dolayısiyle insanı gölgeleyen her şeye karşı çıkmak esastır. Yunan'da Tanrıya bile teslim olunmaz. Yunanlı kendi bedenini gölgeleyeceği vehmiyle Tanrılarla daima mücadele halindedir. Edebiyatı, sanatı bunu işler.

Onun ikinci özelliği tek taraflı oluşudur. Varlığın veya olayın bir yönünü ele alır, hiçbir zaman bir bütün olarak göremez. Yukarıda da gördüğümüz gibi, meselâ, en çok üzerinde durduğu insanı bile bir bütün olarak kavrayamaz; onu ya bir madde yığını veya bir ide yığını olarak görür. İkisini bir araya getirmeyi düşünemez, düşünce kalıpları buna elvermez. Yine düşüncenin kaynaklarından ya aklı ya beş duyuyu (veya sezgiyi) alır, diğerlerini inkâr eder. Ve bütüncü bir bilgiden daima uzak kalır. Felsefenin tarihi bunun örnekleriyle doludur.

YUNAN DÜŞÜNCESİ DİNDAR MI?

Ben-merkezci bir özellik taşıyan Yunan düşüncesinin dindar olması beklenemez. Onlar Tanrıyı da karşılarında müs-

(1) H. G. Wells, **Kısa Dünya Tarihi**, Çev. Ziya İnan, Varlık Yy., İst. 1962. s. 106.

takil bir «ben»e sahip bir insan gibi düşünmüşler ve onlara karşı daima bir harp halinde bulunmuşlardır. Eski Yunan'da insanlarla Tanrılar arasındaki münasebeti J.J. Russo şöyle anlatır. Yunan halkının önce özel totemleri vardı, ona saygı duyarlardı. Sonraları bunları büyütülmüş şekliyle çadırlarının köşesine koydular. Fakat zamanla bu davetsiz misafirlerden sıkılmaya başladılar. Çadırlardan uzak meydanlara koydular. Daha sonra geceleri gizlice kendilerini kontrol ettikleri gerekçesiyle onları Olimpos dağına bıraktılar. Onların orada gözden uzak, sisin içinde büyüdüğünü, kendilerinin aleyhine planlar kurduklarını düşünerek onlara karşı silâhlandılar. Ünlü şair Homeros (M.Ö. IX. yüzyıl)'un İliada'sı Tanrıların Tanrılarla ve insanlarla olan kavgalarını anlatır. Yunan edebiyetçıları genel olarak eserlerinde Tanrıyı inkâr eden konular işlemişlerdir. Meselâ Hesiodos «Tanrıların Yaratılışları» adlı eseri yazarken; Aisopos Apollon'a saygısızlığından dolayı yüksek bir yerden atılarak öldürülmüştür. Ünlü trajedi yazarı Sophokles eserlerini «Tanrının yazdığı alın yazısı ile insanların buna isyanı» açısından ele alır. (2) Anaksagoras Tanrıları inkâr ettiğinden ölüme mahkûm edilmiş, Protagoras «Tanrılar Üzerine» adlı eserinde Yunan halkının din ve vicdanını rencide ettiğinden kendisi Atina'dan koğulmuş, esari de yakılmıştır.

Dolayısiyle Tanrılarla kavgalı olan Yunan düşünürleri, varlığı izah ederken, bir yaratıcı fikri yerine muhayyel bir ilk sebep arayıp Tanrının özelliklerini ona vermişlerdir. Yunan halkı da tanrılara ancak bir büyüğüne gösterdiği ilgi kadar ilgi duymuş meselâ bir rahip sınıfın bile var olmamıştır. Düşünce geleneğini Yunandan miras alan Batılı da hiçbir zaman hakikî mânâda dindar olamamış, en dindar zamanlarında bile din ve tanrıyla arasında bir mesafenin varlığını korumuş veya onunla kavga halinde bulunmuştur. Promethé gibi büyük (!) kahramanlar da varlığını hep bu kavgada göstermişlerdir.

MATERYALİST BİR DÜŞÜNCE

Yunan düşüncesinin bu özeliğine, yukardaki karakteristiklerinin zaruri bir sonucu gözüyle bakılabilir.

Materyalist, Eski Yunan'da Thales, Anaksimenes gibi filozofların, varlığı su, hava gibi maddelerle izaha kalkışmalarıyla başlamıştır. Heraklitos ile devam etmiş; Demokritos, Leucippo ve Epikür ile «atomizm» adı altında son şeklini almıştır. O ilkel düşünce çağından beri de bünyesinde en küçük gelişme kaydetmemiştir. Ancak Rönesans sonrasında XIX. yüzyılda, felsefede hakimiyet kurunca bilimlerde yorumlara giderek nisbeten canlı bir dönem yaşamıştır. Çağımızda ise bu ilkel düşünce saf dışı bırakılarak realitede değil ancak materyalistlerin zihninde var olmaya devam etmiştir.

Kısaca tarihini verdiğimiz materyalizmin eski Yunan'da nasıl tomurcuklandığını açıklamadan önce onun bilimsel hiçbir özelliğinin olmadığını belirtmeliyiz. Zira materyalistler, başları daraldıkça ilkçağ materyalistlerine baş vururlar. Bilimin yeni verilerinden sıkıldıkça Lenin'in dediği gibi «İlk çağ materyalistleri daha tutarlıydı« diyerek çıplak duyu organlarından başka hiçbir bilgi tekniğinin var olmadığı bir devrin görüşlerine sığınırlar. Şimdi bunları hülasa edelim.

M. Ö. 5 _ 4 yüzyıl arasında yaşayan ve atomizmin kurucusu sayılan Demokrit, kainatın var oluşunu şöyle izah ediyordu:

«Atomlar baştan beri kendiliklerinden hareket ederler, kiminin hareketi yavaş, kiminin ki hızlıdı. Bu da onların ağırlıkları ile ilgilidir. Boşlukta çeşitli hızlarda hareket eden atomlar mekanın büyükçe bir yerinde karşılaşınca, burada bir yığılma olmuş, atomların birbirine çarpma-

(2) **Batı Edebiyatından Seçme Parçalar,** Cevdet Kudret, İnkılâp ve Aka Kitabevi, İst., 1972, (birinci bölümden özet)

(3) Gökberk, Prof. Macit, **Felsefe Tarihi,** Bilgi Yy., Ank. 1967, s. 50.

larından bir çevrinti doğmuş, bu çevrintide atomlar elenmiş, kaba ve hareketli atomlar ortada toparlanıp toprağı meydana getirmişler, hareketi hızlı olan ince atomlar ise yukarıya doğru itilip suyu, havayı ve ateşi oluşturmuşlardır. Ay, güneş ve yıldızlar çevrinti yüzünden boşluğa fırlayıp tutuşmuş yığınlardır.» (3)

Demokrit bu safsatalarına bir kılıf giydirebilmek için bir de «Nedensellikle zaruret arasında bir özdeşlik» kuruyor. Ne iyi bilimsellik değil mi? Antikçağ materyalizminin en parlak temsilcisinin görüşleri bunlar. Ona göre bölünmez parçacıklar olan atomlar, değişmez ezeli ve ebedi bir hareket içinde bulunan ve birbirlerinden ancak şekil, hacım, durum ve düzen bakımından farklı olan şeylerdir. Demokritos'un görüşlerine göre atomlar, ses, renk, tat vb, özelliklere sahip bulunmazlar. Bu özelliklerin tıbari bir karakteri vardır, ve eşyanın özünde mevcut değildir. (4)

Bu görüşler, atomun kuantlı ve çok farklı yapılara sahip olduğu görüşünü ortaya koyan fiziğin yanında gülünç kalıyor. Artık atom farklılıklarının elektron sayısından doğmadığı, bir yaratılış özelliği olduğu kesinlikle kabul ediliyor.

Demokrit'ten bir asır sonra bir başka materyalist Epiküros, oluşu şöyle izah ediyordu:

«Tabiatta bütün olup bitenler atomların boş mekan iiçndeki hareketlerinden meydana gelir. Atomlar başlangıçta yukarıdan aşağıya doğru düzenli bir düşme hareketi içinde idiler (atom yağmuru). Ancak böyle düzenli bir düşmede, atomların birleşmeleri açıklanamadığından Epikür, bazı atomların «nedensiz» olarak düşüş doğrultusundan biraz kaydıklarını tasarlar. Bu kayma yüzünden atomlar birbirine çarpmışlar, böylece bir araya birikmişler, birbirlerine uyanların bir araya gelmelerinden dünyalar oluşmuş..» (5) İşte bilimsel bir izah daha.

Kısaca bu izahlar bile göstermektedir ki, materyalizm, bilimin değil cehaletin ifadesidir.

YUNAN DÜŞÜNCESİ KOMÜNİST EĞİLİMLİ MİYDİ?

Yunan düşüncesi kollektivist fikirler de ihtiva eder. Başından beri köleci bir toplum yapısına sahip olan Atina ve İsparta gibi yerleşim merkezleri karışıklıklar içindeydi. Bu konuda filozoflar halka teoriler yağdırıyorlar, kanun koyucular ıslahatlar yapmak için uğraşıyorlardı. Solon ve Kilisten Atina'da Likürk ise Ispartada ün yapmışlardı.

Likürk önce araziyi devletleştirdi, sonra halka bölüştürdü. Vatandaşların arazi üzerinde ancak faydalanma hakkı vardı. Altın ve gümüş paraları ortadan kaldırıp demir para koydu. Yemekler pek sade olup hep beraber yeniyordu. İffet hicap kaldırılmış, sıradan erkek ve kadınlar müşterek mahfillerde kalıyorlardı. «Evde özel yemek yemek -görevlilerin dışında- seyahet etmek yasaktı. Herkes ailesini başkasına takdim edebilir veya takdim edilmesini isteyebilirdi... Çünkü çocuklar ana-babalarına değil, devlete aitti.» (6)

Demek ki bir zamanların Isparta'sı, bu günkü sosyalist ülkelerde uygulanan Kolhoz sistemine benzer bir ilkel komün hayatı yaşıyordu. Marks'a ilham kaynağı olabilecek bu tip teorik düşüncelere Eflatun'un eserlerinde de karşılaşılıyordu.

Eflâtun «Devlet» adlı hacımlı eserinde, fonksiyonlarının en üst düze çıkarıldığı bir devlet tasavvur eder. Filozofların yöneteceği bu devlette ortaklaşa hayatın -malın kullanışı, aile, çocukların yetiştirilişi gibi- planlar çizilir. «Tabiatın tesbit ettiği devri yaşamağa gücü yetmeyen adamı tedavi etmek» gibi cümlelerde tabiî hukuk teorisinin kaynakları bulunabilir. Yazar dialektik usulle kaleme aldığı eserinde muhatabı olan Glaukon'a şunları söy-

(4) **Materyalist Felsefe Sözlüğü,** Rosenthal, s. 100.
(5) Gökberk, **a.g.e.,** s. 121.
(6) Arsal, Sadri Maksûdî, **Umûmi Hukuk Tarihi,** s. 162.

ler: «Bak bakalım böyle olmaları için onlara (insanlara) şu yaşama ve oturma tarzını kabul ettirmeli mi? Önce mübrem ihtiyaçlarından başka hiç kimsenin yalnız başına sahip olduğu bir şeyi olmayacak, sonra kimsenin herkese açık olmayan evi veya kileri olmayacak; gıdaları da uslu akıllı ve cesur savaşçılara yakışan bir gıda olacak, miktar tesbit edildikten sonra bekçiliklerin ücret olarak öbür yurttaşlardan bir yıl için ne fazla ne eksik erzak alacaklar. Müşterek yemeklere gidip gelerek harpteki akerler gibi hep birlikte yaşayacaklar...» (7)

Aynı sayfanın altına mütercim şu notu bırakıyor: «Devletin selametini sağlayacak bu mal mülk müşterekliği meseleye ancak bir giriş mahiyetindedir. Ancak beşinci kitaptaki kadın ve çocuk müşterekliği bahis mevzuu olduğu zaman' 'Devlet'in asıl mânâsı anlaşılacaktır»

«İdeler Alemi» düşünürü «Cumhuriyet» adlı eserinde de «Cemiyette paranın artması sınıfları meydana getirir. Her site gerçekte iki sitedir; zengin ve «fakir site», «Devlet bütün çocukları ana ve babalarından ayırarak kendi eğitimi altına almalıdır» (8) gibi fikirler sarfeder. Son zamanlarında yazdığı «Kanunlar» ile biraz daha realistleşiyor idiyse de onun bu telakkilerden vazgeçmesine kâfi gelmemiş, fikirleri ortaçağ boyunca komünist düşünürlerin istifade ettiği kaynak olmuştur.

ESKİ YUNAN'DA AHLÂK KONUSU

Eski Yunan'da teşekkül etmiş birçok okulun hazcılık üzerine bina edildiğini biliyoruz. Biz burada önüne gelenin ahlâk nümunesi olarak anlatmaya çalıştığı Sokrat'ı örnek vereceğiz. Bunların döneminde Yunanlı aileler bir fiolzofun saldırısına uğrar diye kız çocuklarını değil, oğlan çocuklarını bile sokağa salamıyorlardı.

Eflatun'un dilimize Şaziye Berrin Kurt tarafından «Şölen» adıyla tercüme edilen bir eseri vardır. Filozof bu eserinde, içlerinde Sokrat'ın da bulunduğu bir ziyafeti anlatır. 7-8 filozof karşılıklı aşk üzerine konuşurlar. Böylece hem yaygın hale gelen dedikodulardan Sokrat'ı teselli etmek, hem de ondan biraz aşk hatırası dinlemek isterler. İlk söz alan Pavzanyas oğlancılığı haklıya çıkarabilmek için aşk üzerine yorumlarda bulunduktan sonra «Yüksek aşkın babası semavi Afrodittir, bu ilah annesiz olarak yalnız babadan yaratılmıştır... İşte bu ikinci aşka meftun olan bütün delikanlılarla erkekler, büyük bir iştiyakla erkeklere yani kendi hemcinslerine temayül ederler» diyen pavzanyas 'İyonyalıların ayıpladığı bu hareketin insanı yüce (!) duygulara götüreceğini söyler.

Dr. Eriksimak ise insanın önceden «erkek-kadın» halinde bütün olduğunu ve sonra ortasından ayrıldığını söyler. Eriksimak'a göre parçalanan bu bütün bazen erkek-erkek şeklinde de varmış, herkes hemcinslerine ilgi duyuyormuş. Eriksimak erkeğin erkeğe karşı olan cinsi ilgisini yüce duygular (!) sınıfına sokuyor. Bunun üzerine Sokrat, Agaton'a «artık sende beni müdafaa etmelisin Agaton» diyor. «Alkibyades adlı delikanlının aklını başından aldığını» söylüyor. Eser Sokrat'ın maşuku Alkibyadesin aşk hayatlarının nasıl bağladığını ve Sokrat'la geçen bir gece hayatını canlandıran kısımlarla son bulur. Hatıra orada bulunanlarca alkışlanır...

Atina'da ahlâk öylesine bozulmuştu ki, Filip'in istilâsına uğradıkları zaman hürriyetlerinden değil, zevk ve safalarından korkuyorlardı. Yine Plutark'ın rivayetine göre, Isparta'da genç erkek ve kadınlar çıplak olarak cimnastik gösterilerine çıkıyorlar, beden eksersizleri yapıyorlardı...

YUNAN DÜŞÜNCESİ BİLİMSEL MİYDİ?

Eski Yunan düşüncesi maddenin ve tabiatın değişimini ve hadiselerini izah

(7) Eflâtun, **Devlet**, Çev. Azra Erhat, Yunan Klasikleri No. 34, 1941 C. III. s. 75.
(8) Eflâtun, **Cumhuriyet**, Çev. M. Saffet Ergin. M.E.B. Yy., Ank., 1950 s. 14 - 15.

yerine esrarını çözmeye yönelmiş, teorik ve felsefî çalışmaları aşamamış «ilmî metod ve tecrübî çalışma» yönüyle ibtidai kalmıştı. Bu gün her ne kadar ilmî düşüncenin kaynağı eski Yunan'a indirgenmek istenirse istensin, şurası muhakaktır ki, Yunan kültürü teknik bilgi ve seviye bakımından ibtidai zihniyeti muhafaza etmiştir. İstisna edilebilecek haller bir kenara bırakılacak olursa Yunan medeniyetinin de mahiyet itibariyle bu karektere haiz olduğu kabul edilecektir.

«Eski Yunan kültürü teknik bilgi ve seviye bakımından iptidai idi. İlmi ise bugünkü ölçü, zihniyet ve bilhassa tecrübi temayüller itibariyle bir fevkaladelik göstermiyordu. Onun için ne kendisinden evvelkilere ne de kendisinden sonra gelenlere ilmî teselsül ve anane bakımından bağlanamayan Archimet'i bir istisna kabul etmek zarureti vardır. Bu itibarla tecrübî ilim ananesini sİlâm medeniyeti ile başlatmak şüphesiz hakikata daha yakındır.» (9)

«Zira bu günkü garp medeniyetinin dayanağı ve esaslı unsuru olan ne ilim ne de onun tatbikatından ibaret olan teknik Yunan medeniyetinde mevcut değildi.» (10)

«Yunan tababeti tamamen kendisine has ve müstakil yollarda yürümek üzere eski şark medeniyetiyle Mısır medeniyetinin tecrübe ve bilgi hazinelerini alıp kendisine mal edinmişti. Mennettar neslialinin kendisine «tıbbın babası» adını verdiği Hipokrat bile Yunan tababetinde bir başlangıç değil, kuvvetli bir zincirin halkasıydı.» (11)

«Aisto'nun hipotezine göre döllenmiş bir yumurta gibi bazı maddelerin parçacıkları içinde bir aktif öz vardı. Bu aktif öz elverişli şartlar bulunduğu zaman bir canlıyı meydana getirebiliyordu. Aristo'ya göre aktif öz, sadece dölenmiş yumurtalarda değil çamur ve kum gibi maddelerin parçacıkları içinde de bulunur. Yine Aristo «Hayvanların Tarihi» adlı eserinde (balıkların kendinden oluşunu şöyle izah eder:) Balıkların büyük çoğunluğu yumurtadan çıkar. Bununla beraber çamur ve kumdan meydana gelen bazı balıklarda vardır. Bu gerçek bize bazı balıkların kendiliklerinden oluştuklarını yani çiftleşme yoluyla veya yumurtalardan meydana gelmediğini anlatır.» (12)

(Yine Aristo'ya göre) bazı böcekler kendileriyle aynı cinsten olan böceklerden meydana gelirler. Diğer böcekler ise canlı ana-babalardan değil kendiliklerinden oluşurlar. Bu ikinci yolla çoğalan böceklerden bazıları, yaprakların üzerine düşen çiğ damlalarından meydana gelirler.» (13)

Bu belgeler bile Yunan düşüncesinin bilimci olmadığını gösteriyor. Zaten materyalist olan bir düşüncesinin bilimci olmadığını gösteriyor. Zaten materyalist olan bir düşünce bilimsel olamaz.

NETİCE

Karekterlerini kısaca açıklamaya çalıştığımız Yunan düşüncesi, İskenderin istilalarıyla yayılmış M.S. yüzyılda İskenderiye'de Yahudi-talmudik düşünceye göre yorumlandıktan sonra, günmüze kadar değişik şekiller altında devam edip gelmiştir. Batının kaynaklarından olan bu judeo-grec karakterli düşünce Rönesansla tekrar canlı hale gelmiş, A. Toynbee'nin dediği gibi bütünd ünyayı tesiri altına almıştır. Ancak Batı'nın içine düştüğü krizli dönemle sihir bozulmaya başlamış ona paralel olarak Yunan düşüncesi de zaten yapma olan cazibesini yitirmeye doğru gitmektedir.

---

(9) Bedrant Russell, **The Scientific Outlook** (M. Turhan, Kültür Değişmeleri, 2. B., İst. 1959, s. 38'den naklen).

(10) Turhan, **a.g.e.**, s. 43.

(11) Dr. Sigrid Hunke, **Avrupanın Üzerine Doğan İslâm Güneşi,** Çev. Servet Sezgin, Bedir Yy. 2. B. İst., 1975, s. 176.

(12) **Modern Biyoloji,** (B.S.C.S.) C. I. M.E. Basımevi, İst., 1967. s. 45.

(13) (Modern Biyoloji.) **a.g.e.**, s. 46.

İNSAN VE ÖYKÜSÜ
—1—

Zaman su... Ömür çöl... Ve insan yaratıldı
Muammalar ardından hakikat aratıldı
İlk zaman bu iki şey verildi bir anahtar
Ölümsüz sorulara bir kapı açar kapar
Çarkını bilemiş su, insanı yutar gider
Gidenlerin yerine yenisi gelir gider
Sıra sıra iki taş mezar mezar örülür
Gün gelir teker teker Yaratan'a dönülür
Bir ahdin emaneti sorulara dikilir
Kimbilir o zamanda ne cevaplar verilir
Zaman su... Ömür çöl... Ve insan yaratıldı
Muammalar ardından hakikat aratıldı...
İlk insan ilk peygamber - can - hile ağlarında
Nedâmet göz yaşları affın kapılarında
Uzamış avuçları incelmiş de semaya
Bağışlanış ardından rahmet yağmış dünyaya
Tohum tohum serpilmiş insanlar bu mekâna
İmtihanlar set olmuş yaşanılan zamana
Bin yıl yaşasa bile göçermiş maddî hayat
Zaman ve mekân kalkar ölüm Âdem'e vuslat
Karanlık bâki değil dünyaya Şit bir ışık
Kâbe mubârek mekân mânâda ona âşık
Karalar günde yanar hakikatte hurafe
Bir kutlu öncü iner Şit'e elli sahife
Kırkiki yıl bu kadar nesline oldu güneş
Göç çağrısı ardından gönüllerde bir ateş
Gün batar gün doğarmış Menüf'te kutlu haber
İdris Allah Resulü ilme olmuş bir zafer
Kimyanın ilk mûcidi kalem ile ilk yazan
Terzilikte maharet yay ile o ok atan
İlmî ummanı taştı hesaptan teraziye
Sabırda örnek insan muştu sunmuş âtiye
Gelecek - Kutlu İnsan - rahmet Hak'tan varlığa
Tufanlar son bulacak ne mutlu insanlığa

YORUM VE YIKILIŞ

Vurguna, soyguna kurban o ulvî mânâ
Zincirlere mahkûm...
Hiçlerin seri'veni oynatıldı perdelerde
Mutluluk denildi kara öykülere
Sefâlet nakışlara
Desenler çizdi adımıza
Mutlu insan yazıldı alnımıza
Yaratılışın soylu anlamı
İnsanı
Putlara köle kıldılar
Zaman hüngür hüngür hıçkırdı duvarına
Kahretti akışına, insanına
Baş - taşlar yuvarlandı
Put - devrin soysuz sefâletinden
Cellâtın kızıl baltaları
Kent kent dolaştılar yaktılar, yıktılar
Ve kestiler kalb yoksunu acımasız
Türettiler
Baş - maymun bir hilkât garibesi
Bir et yığını bir buğday ambarı
Dolaşır
Dolaşır bir kuduz köpek
Roma'nın son günleri
Sürünür
Akışın bu vadisinde
Kent kent, sokak sokak, ev ev
Kalb kalb içimizde, dışımızda
İnsanın, zamanın, kâinatın yıkılışı
Dur...

KÜFRÜN HAM-MALLARI ANCAK BU KADAR

ZÂLİM OLUR GERÇEĞE...

Alp EREN

MUSTAFA CEMİLOĞLU OLAYI

Desen : Hüseyin AKARSLAN

Veli ŞİRİN

Şubat içinde; gerçekte ve temelde insanlığı ilgilendiren, tüm insanları ilgilendiren bir olay vardı. Olay, bir yandan Türk milletini, diğer yandan da İslâm toplumlarını ilgilendiriyordu. Ama şubat içindeki bu olayla, mezkûr ilgililer ne kadar ilgilenebildiler?.. Burada bu konuyu tartışmayacağız. Ancak, belirtmekte fayda var, sorunun cebabı olumlu değil, bizce.

Cemiloğlu, Kırım'lı Türklerdendir. Kırım ise, şu anda mazlum ve mahkûm bir ülkedir. Sahipleri oradan çıkarılmıştır. Kırımlıdır, ama olay Kırım'da geçmemiştir. Eski dille, vak'anın mekânı Sibirya'dır.

Kırım'ın insanları, Kırımlılar Türk milletinin bir parçasıdır. Yüzyıllarca değil, bin yıla yakın vatanları olmuş Kırım ve kanları ile, topraklarını gene o kadar yıllar korumuşlar ve sulamışlardır.

Karadeniz kenarında Kırım; Rusya buz keserken, tatlı bir havaya sahip bulunur. Bu yönüyle bile Kırım; eski Rus Çarlarının ve Çariçelerinin büyük ilgilerini çektiği gibi, yeni Rus Çarlarının da aynı oranda ilgilerini çekmiştir. Meselâ, yeni Çar Brejnev'in Kırım'da yazlıkları olduğu bilinmektedir. Hatta bir fırkası bile vardır: Brejnev, annesi ile bu villalardan birine gittiğinde, annesi, «bu binalar senin mi?» diye sorunca «evet» cevabı üzerine, «Aman evlâdım, gene komünistler gelir de alırlarsa...» diyerek endişesini belirtiyor.

Kırım'da güneşin çok güzel bir doğuş ve batışı olduğunu, Kırımlı yazar Cengiz Dağcı «Onlar da İnsandı» adlı romanında çok güzel anlatmıştır. Dağcı, en açık deyimiyle Kırım'ın «Ruslaştırılması olayını» romanlarında ustalıkla anlatan, çağdaş bir romancıdır. O, «o top-

raklar»ı görmüş ve «badem dalına asılı bebeklerin» ıstırabını yüreğinde duymuş bir romancıdır. Cemiloğlu olayını iyi anlayabilmek için Kırım'ı iyi bilmek gerektiği ön düşüncesiyle, bu konuda Cengiz Dağcı'nın eserlerini açıklıkla tavsiye etmek mümkündür.

1944'ler dünyasının insanları, insanoğlunun bir bölümüne yapılan zulmü görmezlikten gelmişlerdir. O yıllar, Kırım Türkleri için kara yıllar olmuştur. Daha önce de zaten baskı, zulüm, işkence ve tüm insanlık dışı davranışlara muhatap ve günden güne yok oluşa doğru sürüklenen Kırım Türkleri 1944'lerde, dünyanın medenîsi veya vahşîsi nesi varsa, tüm insanların gözleri önünde vatanlarından, namlı Sibirya'ya sürülmüşlerdir. Sürüklenmişlerdir. Bu gidiş, masumun idam sehpasına gidişi olmuştur. Sürgün vagonlarının perişanlığı, bir bakıma bilinebilir. Ama, «insan öldürmenin Sibirya'daki usulleri» pek çoktur ve demirperdeyi delebilen haberlerden, bir kısmı öğrenilebilir. İnsanoğlunun hemcinsine yaptığı bu muamele; 20. yüzyılın sosyal hastalıklarının, alabildiğine hâkim olduğu Batı ve Kuzey'de normal karşılanmaktadır. Bir bakıma onların dikilmeleri, ayakta kalmaları yeni geliştirdikleri «temizleme» tekniklerine bağlıdır. Sosyalizmin Rusyasında da Çin'inde de, her gün gelişen «temizleme» teknikleri, iktidarın kim olacağı sorusunu çözen önemli faktördür.

Kırım, asırlarca «Giray Han»ların yönetiminde huzur içinde yaşamış bir ülkedir. Büyük Osmanlı Devletinin sınırları içinde olan Kırım, 18. yüzyıl sonlarında ve 19. yüzyılda büyük kavgalara meydan olmuştur. 1853'deki savaş unutulmamıştır. «Sivastopol önünde gemiler yatmış ve nizam topu ile yeri göğü inletmişlerdir.» Ancak Kırım'ın geleceği değişmemiştir. Çarlık Rusyasının hegamonyası altında yıllarca ezilen Kırımlılar, Sosyalist Rusya'nın gelişiyle dertlerini çoğalmış olarak bulmuşlardır.

İkinci Dünya Savaşında ve sonra Kırımlılar bağımsızlık ve hürriyet mücadelesi verdiler. İşte bu kavgalarının son liderlerinden biri Mustafa Cemiloğlu idi. Cemiloğlu öncelikle, Kırım Türklerinin Kırım'a dönebilmeleri için, sonra hürriyet ve bağımsızlıkları için savaşıyordu. Bu kavgası, bir bakıma, «insanlığın», «insanlık dışı insanlara» karşı bir kavgadır. O, bu kavgasında yalnız değildi. Milyonlarca esir Türk'le beraberdi. Gene, Rusya'da, insanlık dışı anlayışlara karşı ve bizzat son asrın hastalığı sosyalizme karşı koyan aydınlarla beraberdi. Fizik bilgini A. Sakharov, M. Cemiloğlu için bir telgrafla dünyaya yardım çağrısında bulunmuştu. Tabiî bir şey çıkmadı. Bu, dünya insanlığının alnına vurulmuş bir leke olarak kaldı.

Cemiloğlu, Omsk hapishanesinde açlık grevi yaptı veya aç bırakıldı, şöyle veya böyle öldürüldü!.. Önemli olan bu değil, önemli olan; «Mustafa Cemiloğlu, Sibirya'da Omsk hapishanesinde, vatanı ile ilgili düşüncelerinden dolayı yok edildi, şehit edildi.» bu konudur.

Cemiloğlu aydın bir Türktü. Kırımlıydı. Vatanını ve toplumunu seviyordu. İnsanlık dışı sosyal sistemlere karşıydı. Komünizm, ona vatanını sevdirmek istemedi. Düşüncelerini söyletmedi. Hatta onu dünya yüzünde gezdirmedi bile, güneşi bile ondan kıskandı.

Geçtiğimiz günlerde, yirminci yüzyılın canavarı, genç ve aydın bir kişiyi daha yedi. İnsanlık, bu canavara karşı, yeni kurbanlar vermemek için uyanık olmalıdır.

Desen : Hasan KARAL

K A N A Ğ L A R...

Kederin zinciri bağlamış onu
Her gece, her seher bülbül kan ağlar
Fikirler, temalar, düşünce, konu
Noktalar kan ağlar, virgül kan ağlar

Dağları hep çakır dikenler almış
Yürek ıstırabın seline dalmış
Ayrıklar kökünü derine salmış
Bükmüş de boynunu sümbül kan ağlar

Kan ağlar tarihler, Fatih, Yıldırım
Kan ağlar Trablus, Viyana, Kırım
Her arzu böylece kalırsa yarım
Yürek de kan ağlar, gönül kan ağlar...

Ahmet EFE

EKREM HAKKI AYVERDİ İLE MÜLÂKAT

Konuşan : M. Âkif AK

Fotoğraf : Savaş ÇEVİK

Ekrem Hakkı Ayverdi, 22 Kânunuevvel 1899'da İstanbul Şehzadebaşında doğdu. Vefa İdadisi'nden sonra Mühendis Mekteb-i Âli'sinden mezun oldu.

Ülkemizin son yıllarda yetiştirdiği belli başlı mimarlardan biridir. Bilhassa eski eserlerimizin restorasyonunda gösterdiği başarılarla üne kavuşmuştur. Son yıllarda da dünya çapında bir eser ortaya koymaktadır; Osmanlı Mimârîsi... Bu dev eserin şu ana kadar beş cildi çıktı. Altıncı cildi ise hazırlanmaktadır. Bunun yanında bir çok telif eseri daha vardır. Çoğunluğu mimâri üzerine olan bu eserlerin bazı sosyal konulara eğilenleri de bulunmaktadır.

Güzide mimarımızla yaptığımız röportajı aşağıda sunuyoruz.

PINAR: Osmanlı - Türk mîmârîsi konusunda dünya ölçüsünde bir eser ortaya koyuyorsunuz. Osmanlı mîmârîsini bu derece ihâta eden bir eser çıkmadı bugüne kadar. Bildiğimiz kadarıyla, henüz tamamlamadınız eserinizi. Yedinci cildin, Avrupa'daki Osmanlı - Türk mîmârîsini konu edineceğini ifade ediyorsunuz. İnşallah tamamlamak nasip olur. İlk cildin mukaddimesinde, engin bir tevazu ile eserinizin Osmanlı mîmârîsini anlatmakta yine de yetersiz kalacağını söylüyorsunuz. Bu ifadelerinizi okuyunca, sizinle Osmanlı mîmârîsinin teknik incelikleri ve teferruatı üzerinde konuşmaya bir dergi olarak cesaret edemedik. Takdir buyurursunuz ki, muazzam Osmanlı mîmârîsinin yüceliğini bu küçük konuşmada ifade imkânsız. Bu sebeple biz sohbetimizi oldukça sınırladık. Müsaade ederseniz önce şu hususu açıklamanızı isteyelim: **Osmanlı Mîmârîsinin Arap, İran, Avrupa mîmârîsinden ayrılıkları ve onlara üstünlüklerini ana hatlarıyla nasıl özetleyebilirsiniz?**

SON KOŞU

Uyan ölümlü uykularından arabacı
Dehle atları şaklat uzun - yağlı kırbacı
Çatlatırcasına hep «andımız»ın ufkunda
Kanatlanarak uzanacağız arzdan arşa
Sunuldu yaşlı gözlerden yığın yığın dilek
Atını mahmuzlayan kesildi birer şimşek
Dehlizlerinden mezarlarına piramidin
Yağar güneşler sağnak sağnak Hind'in
Arşın elinden arza inen balyoz kalktıkta
Prangalı - zincirsiz tutsaklık kırıldıkta
Enkaz-ı beşer üstünde goncan açacak bak
Dertli gönül gülünce gülmek o an bize hak
Kömür karanlığında modern çağ derebeyin
Loşluğunda yeşerir derdiğin ak günlerin
Çağrıya uyan Vistül'de gerçek, değil manken
Kanter içinde molalayınca biçer eken
Yıldız barışıklığı artık sarsın evreni
Bu davet aşkı, aştı çoktan hizmet vereni
Uğurlamaya gelen kalmadı gerimizde
Geçtiler bizi bu «son koşu»da, önümüzde
Dağdan engeller aşılmakta bir bir yine hey
Çıkış varışa değdi değecek kutluyuz hey.

A. Rıza SAKLICA

AYVERDİ: Yunan mîmârîsinden başlayalım; bu mîmârîde ne vardır? Meselâ mabet. Mabet, halkın içine girdiği bir bina değildir. Halkın etrafında toplandığı sütunlarla çevrilidir. İçinde altar denilen mezbah vardır. Oraya kâhin girer, kurbanı keser, barsaklarına bakar; çıkar falı halka bildirir. İşte kullanış bu kadar. Buna bina denemez; temsîlî bir şeydir. Altıncı kitabımda bunu açıklıyorum. Yunan'da Allah fikri yok ki, ibadetler olsun. Halk sürüdür ve gösterişle, şamatalı bir cümbüş o kadar. Aynen hıristiyanlığa da böyle geçmiştir. Kilisede halk değil, Rahip ibadet eder. Geri kalan sürü ancak belli yerlerde amen ile iştirak eder. Bizdeki ibadet yoktur Hıristiyanlıkta. Sürü öyle bekler. Sadece Osmanlı değil, Orta Asya'dan beri bütün Türk mîmârîsinde mâbet, âbide değildir; kullanılan bir binadır. Türk mîmârîsi handan, kervansaraydan türbeye kadar, binayı aynı zamanda kullanacağı bir şekilde yapmıştır. Zaten Yunanlıların mîmârîde söyleyecekleri pek bir şey yoktur.

PINAR: Roma mîmârîsi hakkında neler söyleyebiliriz?

AYVERDİ: Roma eserleri Yunan tarzının, sanki üfürüp de şişirilmiş, bir tekrarından ibarettir. Ölçüleri, bu devletin megalomanisi ile mütenâsibin irileştirilmişidir, o kadar. Roma mîmârîsinin ilk İslâm mîmârîsine tesiri olmuştur diyebiliriz. Bunu biraz sonra anlatacağım. Roma mîmârîsinde bir bazilika vardır; imkân olsaydı size buraya bir şeklini çizseydim. Pazar yeri olarak kullanılır, uzunlamasına bir binadır. İlk Hıristiyanlar kilise olarak bunları kullanmışlar, sonra da benzerlerini yapmışlar ve putperestlik tesiriyle binayı güneşe, yani şarka doğru çevirmişlerdir.

Putperestliğin tesiri Hıristiyanlığa şiddetle girmiştir, Yahudiliğin girdiği gibi. Zaten bugün Hıristiyanlık diye kitâbî, semâvî bir din yoktur aslında. Yahudilikle putperestliğin karışmasından çıkan, kitabı bulunmayan bir kilise dinidir. Hz. İsa'ya indirilen İncil bu ulu beygamberin hayatında toplanmamıştır, ilk yazılmaya başlanması, 110 sene sonradır. Elde kitap olmayınca kilise Tevrat'ın düzme şekline ilâhî bir vahy gibi sarılmış, üstelik buna Ahd-ı Atik payesini kondurmuşlardır. Ahd-ı Atik ise Babil esaretindeki hahamların uydurması. İncil e, Ahd-ı Cedide gelince Hz. İsa'dan yüz küsur sene sonra yine Musevî ırkından insanlar tarafından uydurulmuş. Bazilikalardan bahsediyorduk. Putperestliğin tesîriyle şarka müteveccih yapılmış, ince, uzun binalar. Pazar yeri olarak kullanılıyor. Hıristiyanlar bu binayı, hemen hiç bir değişiklik yapmadan kilise haline sokmuşlar. Sonradan yapılan bütün kiliseler bu bazilika binasının bir devamıdır.

İlk İslâm camileri de, bazilikadan doğan kiliselerden çevrilme olduğundan, bir Roma tesirinden söz edebiliriz. Zâten İslâmdan önce bir Arap mîmârîsi yok. Dolayısiyle böyle bir tesir normal olur. Asıl İslâm câmii diyebileceğimiz mîmârîyi Osmanlılarda görüyoruz. Selçukîlerde bile nisbeten eski tesirin devam ettiğine şahit oluruz. Misâl, Konya'nın Alâeddin camii, Suriye'deki bütün camiler, Şam'daki Emevîye, Ba'lebek'teki Abdül Melik, Kurtuba Abdurrahman camileri hep bazilikanın tesirindedir. Binaenaleyh, bütün Arap camileri eninedir. Sonraları bu yapıya avlular ilâve edilerek, bildiğimiz avlulu camiler vücut buluyor. Hatta ilk camilerdeki minareler bile çan kulelerini teklîden yapılıyor. İran'daki umumiyetle İslâm ve büyük Selçuk mîmârîleri de, Anadolu'daki Selçuk devri gibi, hep bazilikaların istihâlesinden ibarettir.

İslâm mîmârîsinin en büyük zaferi, Osmanlıların ortaya çıkardıkları kendilerine has cami şeklidir. Osmanlılarda en kuvvetli mîmârî nevi camidir; diğer İslâm ülkelerinde öyle değildir.

PINAR: Af buyurun, burada ister istemez sözü Osmanlı mîmârîsine getirmiş bulunuyoruz. Bize Osmanlı mîmârîsinin hususiyetleri hakkında bilgi verebilir misiniz?

AYVERDİ: Dediğim gibi, Osmanlı mîmârîsinde asıl unsur camidir. Halbuki diğerlerinde böyle değildir. Meselâ Selçuklular'da en mûtena, üzerine düşülmüş, dikkatle yapılmış eserler kervansaraylardır. Osmanlılar çok dindar bir millet. Bu sebeple camii ön safa almışlardır; böyle olması da pek tabiî, aksi hatalıdır.

Osmanlı camiini diğer İslâm memleketlerindekiler ile kıyaslamaya pek imkân yoktur. Bir defa, İran'daki eserler hep Selçukî yapısı. O da az önce söylediğimiz gibidir; yani bazilika ile alâkalıdır. Kısacası Şimalî Afrika'daki, Endülüs'deki, Suriye'deki bütün camiler bazilika sisteminin tesiri altındadırlar. Osmanlılar aniden yepyeni bir çıkış yapıyorlar. Bu çıkış Bursa'daki Sultan Orhan camii ile başlıyor. Nedir bu? Yepyeni bir şey. Allah'ın ilhamı bu. Başka hiç bir şey ile izah edilemez. Manevî bir buluştur bu. Madde ile tefsir edemiyoruz bunun menşelerini. Çünkü Türk Milleti'nin bu kolu, dünya hâkimiyeti, dünya devleti idealine sahipti. İslâm'ın ilâyı Kelimetullahını kendilerine gaye edindikleri için, yeni bir ruh halleri var. Ona göre de yeni bir mîmârî çıkarmışlar. Kim çıkardı, kim yaptı, bilinemez? Allah'ın ilhamı bu. Başka bir şekilde ifade kabil değildir. Geçen gün bir Macar geldi bana, bu Yakovalı Hasan Paşa Camiini tamir eden zat. O da aynen böyle kabul ediyor. Başka bir izahı bulunamaz diyor. Binaenaleyh Sultan Orhan camii ile Osmanlılar, bazilika benzeri çok direkli camilerden birden kurtulmuşlar ve diğer Bursa camilerinde de devam ederek gittikçe gelişmiş. Bunlara kanatlı camiler diyoruz, batılıların dediği gibi, ters T değil.

Ayrıca Osmanlı camileri öyle mükemmeldirler ki, ondan ne bir şey eksiltebilirsiniz, ne de bir şey ilâve edebilirsiniz. Bu hususiyet başka hiç bir mîmârîde yoktur. Değişmez ve bozulamaz. Terkîbi bir güzellik seviyesine erişmiştir. Halbuki Osmanlıya gelene kadar, bir-iki cami müstesna, sütunlu cami ve mescitlere istenildiği kadar ilâveler ve çıkarmalar yapılabilmiştir. Bugünkü Osmanlı camilerine ise bir santim dahi ilâve yapılamaz. Buna karşılık, Avrupalıların bugün öve öve bitiremedikleri kiliselerin hepsine istenildiği gibi ilâveler ve çıkarmalar

yapılabilir. Yan taraflarına transept korsunuz, olur, mihrabı (absiti) söker ileri götürürsünüz, o da olur. Bunların hepsi vâki. Meselâ, Milano'da böyle olmuştur. Absetler, transeptler böyle yapılmıştır. Aynı kaynaktan geldiği için Arap mîmârîsi de böyledir. İlâveler, çıkarmalar yapılabilir. İsfehan'daki Mescid-i Cümâ birkaç misli büyümüştür. İspanya'daki Birinci Abdurrahman camiinde ise son derece açıktır. İmkân olsa elimdeki şu planı verebilseniz. Bir Fransız kitabından aldım. İlk bölümünü I. Abdurrahman, II.'yi II. Abdurrahman, III'üncüyü El-Hakîm, son bölümünü de Mansur yaptırmıştır.

PINAR: Efendim, kitabınızda, Osmanlı, mîmârîye hayatiyet vermiştir diyorsunuz. Bunu biraz daha açabilir miyiz?

AYVERDİ: Pek tabiî. Hani bilirsiniz Hz. İsa'nın mûcizelerinden biri ölüleri diriltmektir. İşte Osmanlı, tıpkı onun gibi, taşa, hayâtiyet vermiştir. Osmanlı mîmârîsinde iç dışa uygundur. İç ferahsa dış da ferahtır. Dış güzelse, iç de güzeldir. İkincisi, zayıf mîmârî olmadığı için, tezyînâta ihtiyacı çok azdır ve mahdut noktalara münhasırdır. Diğer mîmârîlerde ise binadaki kusur noksan tezyînâtla örtülmüştür. Osmanlı mîmârîsinde tezyînât muayyen noktalara toplanmıştır. Taht kapısı da mihrap gibi. Mihrap civarında birkaç tane renkli cam vardır. Bir parça çini vardır. Bursa'daki Yeşil Cami bir istisnâdır. Çünkü devletin yıkıldığı bir zamanda yapılmıştır. Devlet bu camii yaparak, halka güçlü olduğunu söyleme lüzumunu duymuştur. Halkı avutmaya ihtiyaç vardır. Yani devletin yıkılmadığını göstermek gerekiyordu. Zaten camiinin mihrabında Sa'dî'nin bir beyti var, der ki; «Zâlim zanneder ki, mazlûmu ezmiştir. Hayır, zalimin zulmü kendi boynuna boyunduruk olarak geçti.» Bununla kastedilen Timur'un zulmüdür. Zulüm zalime döndü; biz yine devlet olduk ve böyle süslü bir cami yaptık işte, denmek isteniyor.

Kısacası Osmanlı mîmârîsinde bütünlük vardır; vahdet vardır; ahenk vardır. Bu mîmârî, bir eksikliği olmadığı için tezyînâta başvurma yoluna ihtiyaç hissetmemiştir. Halbuki, Batı, Arap ve İran mîmârîsinde müthiş tezyînât vardır, görünce sıkılırsınız. Osmanlı eserlerine baktığınızda ise içiniz açılır, ferahlarsınız.

PINAR: Acaba, debdebe ve ihtişamdan ârî olmak, Osmanlı-Türk mîmârîsinin önemli bir özelliği midir sizce?

AYVERDİ: Öyledir. Süleymaniye'nin vakfiyenamesi var. Aldığım şu bölümü olduğu gibi nakletmenizi isterim. Osmanlı mîmârîsi neye dayanıyor görelim:

«Eğer fıdda vü zehep ve zehârîf-ü-nesebbirle tezyîn-i mesacid ve tarsîr-i meabid muktezâ-yı-Dîn-i İslâm ve Mürteda-yı Seyyid'il-Enam olsaydı mahzâ ta'zîm-i hâne-i ibâdet-i deyyan ve takdîm-i şükrâne-i âtıfet-i Memnân-i zi'nl-ihsan içün mezkûr Câmi-i şerif ve ma'bed-i latifün esâsını ve binâsını sîm-ü zer ile mülemma' ve der-ü dîvarını yevâkît-ü dürer ile murassa' itmek mutasevver, bel mukarrer idi. Ve lihâza tezhîb ve tarsîden tecrid idüp ihkâm ü ibramından intimam ettiler.» Meali kısaca şudur:

«Eğer cami ve medreselerin altın ve gümüşle kaplanması İslâmiyetin usulüne ve Peygamberimizin rızasına uygun olsaydı, mahzâ Allah'ın lütuflarına şükür eda ve ibadethanesini tazim için mezkûr camiin —Süleymaniye— aslını, esasını altın ve sırma ile sıvamak ve kapı ve penceresini yâkût ve inci ile tezhîb etmek mutasavver, hatta mukarrerdi. Amma, Emr-i Rabbânî'ye uymak için tezhîb ve tezyînden vaz geçip muhkem ve metin olmasına himmet ettiler.»

İşte Osmanlı mîmârîsinin felsefesi. Bunun, Ebussuud Efendi tarafından yazıldığını tahmin ediyorum.

PINAR: Yine bu konuyla alâkalı bir başka mesele var. Umumiyetle bazı kişiler Osmanlı - Bizans arasında bazı benzerlikler göstermek gayreti içindeler. Köprülü, Osmanlı müesseselerini anlatırken bunun aksini ispat etmiştir. Siz mîmârî mevzuunda neler söyleyebilirsiniz?

AYVERDİ: Bazilika usulü, hakikî bir İslâm mîmârîsinin ortaya çıkmasına hep engel olmuştu. Bazilika'nın yetersizliğini ilk defa keşfedenler Osmanlılardır. Osmanlılar fatihtirler... Gittikleri yerlere medeniyetlerini ve adaletlerini de götürmüşlerdir. Bu bakımdan başkalarından asla körükörüne bir şey almamışlardır. Esasen buna ihtiyaç duymamışlardır. Başkalarından fikir ithal etmek ve kendi hakkında kötü düşüncelere sahip olmak Jön

Türk'lerin işidir. Bu Bizans dedikodusunu da onlar, Avrupalılardan aşırmışlardır. Ayasofya'yı söylüyorlar değil mi? Anlatayım. Bir defa Ayasofya bir Bazilika'dır ve bölümlüdür, üç kolludur. Yalnız üzerine fazladan bir kubbe oturtmuşlardır. Ayasofya'nın sahası 6000 metre murabbadır. Orta kısım bunun yüzde kırk, kırkbeşini teşkil ediyor. Diğer koskoca yığın sırf bu orta kısmın ayakta durabilmesi için inşa edilmiş. Charles Diehl de Bizans'a olan o kadar hayranlığına rağmen, Ayasofya mevzuunda aynı fikirdedir. VI. asır Bizans eserleri için «dış görünüşleri fakir ve hantal, ihtimam ve dikkat yalnız içlerine verilmiştir» der. Dediğim gibi bu eser de kubbesi hariç, bir bazilikadır. Öne sürmeye gayret ettikleri Kubbe'ye gelince, Kubbe'yi çok eskiden Türkler kullandılar. Orta Asya'da Kubbe var. Sonra Mezopotamya'ya geliyor. Üstelik biz Bursa camilerinde kubbe kullanmışız. Mudurnu fetihten 70 sene önce ve Edirne'de koca kubbeler yapmışız. Ayasofya'da ahenk yok. Bizanslılar, her noktaya dağılmış bir, ahenk kesafetinin sırrına ulaşamamış, teferruatta kalmışlar. Ayrıca Ayasofya başı ve sonu olmayan bir eser. Ne öncesi, ne sonrası var. Nesli devam etmemiş, üremeniş de... Halbuki bizde Süleymaniye'ye kadar muazzam bir silsile mevcut.

PINAR: Son olarak Dolmabahçe ile eski mîmârîmiz arasındaki değişmeyi izah eder misiniz?

AYVERDİ: Bu benim pek sahamdeğil aslında. Ama birazcık söz edeyim. Zamanla Cenûbî Avrupa'da, Arapların tesiriyle, bir Roman —Romen değil— mîmârîsi doğmuştu. O nisbeten güzeldir. Fakat bu uzun sürmemiş, kaybolmuş gitmiş. Sonra Gotik'e kaçmışlar. Kendini manen, kültür olarak o kadar zayıf hissediyor ki Hıristiyan Avrupa, Rönesansa, Yunan ve Roma'ya sarılıyor. Rönesans'ta durum değişmiyor. Dolmabahçe kötü bir rönesanstır. Louvres sarayı nedir, Versaille nedir; hepsi rönesanstan doğdu. Çünkü Ahdi Atik, Ahdi Cedid halitası onlara mânevî bir kuvvet vermiyordu. Onun için Yunan'ın meselâ manevî, maddî fuhşuna sarıldılar. Diyebiliriz ki Avrupa'da hürriyet-i fikir yoktur, hürriyet-i zina vardır.

Zamanla, Osmanlı üslûbu bozulduktan sonra, Ambir üslûbu çıkmış ve bize de sirayet etmiştir. Onu Rokokoyu takip etmiş. Süs.. Süs. Bir de Rokay üslûbu çıkarmışlar. Bavyera'da filan, görürsünüz. Ruhî sakatlıkların timsali bir sürü yapı. Biz de bunları almışız. Süs ve pek çok lüzumsuz, saçma ve yersiz şeyler... Yerinde kullanmak çok mühimdir. Bakınız meselâ Osmanlı, sütunu ancak tek başına iş gördüğü yerde kullanmıştır, öyle duvara dayalı yarım sütunlar yapmamıştır. Çünkü duvar varken bütüne Iş kalmaz, zorla süsleme olur kalır. Pek enderdir yarım sütun. Halbuki Dolmabahçe'yi görüyorsunuz, sade süs ve böyle duvar önüne dizilmiş mermer direkler. Dolmabahçe bir rönesans kırmasıdır. Yapan Ermeni mimar o kadar kötü yapmıştır ki, muvazenesizliklerle doludur. Topkapı sarayının ikâmet yerleri çok basit tutulmuştur. Buna karşılık devlet idaresi ile alâkalı olan yerler mükemmeldir. Dolmabahçe bir Versaille taklitidir. Topkapı ile Dolmabahçe arasında ehemmiyetli bir zihniyet farkı var. Birinde revlet kurulmuş, diğerinde ise batırılmıştır.

PINAR: Türkiye dışında kalan mîmârî eserlerimiz hakkında neler söylersiniz?

AYVERDİ: Meselâ Filibe'deki Hüdavendigâr Camii. Etrafı ağaçlarla çevrilmiş, önüne dükkân yapılmıştır. Böylece cami gizlenmiştir. Bulgarların serlerimizi gizlemek için kullandıkları basit bir usül. Selânik'te İshak Bey Camii sinema ve bar yapılmış. Çok acı ve utanç verici. Dimetoka'daki Çelebi Camii yirmibeş sene önce gördüğümde arpa ambarı idi. Altı sene önce gördüğümde penceresiz, camsız, örümceklerle kuşatılmış, kedilerin doğurdutu bir harabe idi.

Buna mukabil, biz burada Bizans'a ait bir helâ taşı bulsak, başına nöbetçi dikiyoruz. 1939'da, içinde Küçük Ayasofyanın da bulunduğu yirmi Camiin minarelerinin devlet reisi tarafından bir hamlede yıktırıldığını hatırlarım. Şunlara bugün dahi minare ilâvesine Anıtlar Kurulu izin vermemektedir. Gerekçesi bunlar eski Bizans eseri imiş. Batı'daki Osmanlı eserlerini inşallah yedinci cilt olarak vermeye çalışacağım.

PINAR: Başarılar temennisiyle teşekkür ederiz efendim.

Desen : Faruk CİMOK

Hikâye

"ELLERİNE KINA YAKALIM,,

M. Ali TAŞÇI

Kapı hafiften vuruldu. Reji asistanı, öfkeli öfkeli, okuduğu Fransızca magazin dergisini kapattı. Bu saatte büroya senaristten başka kimsenin gelmeyeceğinden emindi. Paylamaya, gümbür gümbür gürlemeye hazır vaziyette koltuğa dimdik bir vakar içinde oturdu. Israrla onun senaryo yazmasını istemişti. Senaryo yazmada az çok isim yapmıştı. Bu son kaptı kaçtı çekimi bir an önce kıvırttırmak ve heyetten geçirmek biraz da tanınmış isimlerle iş yapmaya bağlıydı. İki yıldır rejisörün ağız kosunu boşuna mı çekiyorlardı. Patron da biliyordu onun sete sallanmadan gelmediğini, her işin kendi omuzundan geçtiğini. Fakat velinimetlik vardı. Ustası oydu. Patronun şirketinde de hayli emektarlığı vardı. Üstüne üstelik, heyet, aralarında onun da bulunduğu bir kısım rejisörün çekimlerine kolaylık gösterip göz yumuyordu. Bölge bayileri kulaklarının alıştıkları isimlerin eserlerine öncelik tanıyorlardı. Şimdilik mesele günden güne nazele nazele incelip gidiyordu. Koptuğu gün elbette kendisi zararlı çıkmayacaktı. Eli ayağı düzgün bir çekim yetiştirebilseydi sezona, patrondan ikramiye bile vardı.

Az sonra artistler figuranlar doluşacaktı, beyefendi henüz senaryoyu getirmemişti. Evine telefon, tanıdık yerlere telefon, yok! Kaybolur böyle zamanlarda. Dünyaya öyle birisi gelmemiştir, kimse görme-

miştir ve tanımaz onu, Son dakikada sinirlerin tepene çıkmışken şıp diye damlar.

— Girin!

İçeriye, arkasında merdiven boşluğunun loşluğu, saçları öylece iki yana tutturulmuş, her halinden taşralı olduğu belli, kolejli kızların yarım cesaretiyle minyon tipli bir baş uzandı.

Tamam dedi asistan içinden. Birer ikişer dökülmeye başladı millet. Senarist beyin henüz teşrifi olmadı. Set amiri de eline pek çabuk hani. Yarım saat sonra artisti de figuranı da hepsi hazırdır burada. Ayıklayabilirsen ayıkla pirincin taşını.

— Buyrun oturun.

Sandalyeleri gösterdi genç kıza. İlk defa geliyor diye dünşündü. İnsanı biraz uğraştırırlarsa da ucuz olurdu böyleleri. Sonra içinden cesurları, tomurcuk olmadan açılıp saçılan maceracıları çıkardı. İlk asistanlık yıllarını hatırladı. O zamanlar böylelerine ya yol verilirdi, ya da bir gün bir set sonrası özel bir araba alır götürürdü. Şimdi tam tersine oluyor diye düşündü. Onlar kalıyorlar, öbürlerine yol veriyoruz. Eskiden de sanat yoktu ya hiç olmazsa bir konu, bir romantizm, mendil ıslatan bir aşk, ayrılık, ölüm falan olurdu. Az çok belli bir kabiliyeti aranan oyuncuları olurdu.

Genç kız, korka korka başını kaldırdı. Adam yaslandığı koltukta okuduğu mecmuanın arkasında kaybolup gitmişti. Yarım yamalak Fransızcasıyla kapak yazısını söktürdü: «Heyecan sınır tanımıyor.» Arka plana konulmuş toplu seks partisinin üstüne çıplak bir kadın resmi kapak yapılmıştı. Eteklerini diz kapaklarına doğru çekti. Bir şey söylemek için yutkundu. Boğazı kurumuştu heyecandan. Kasıtla yapıldığı her halinden belli bir tonda öksürdü.

Desen : Hamit YÜKSEK

— İlk defa geliyorsunuz herhalde? dedi adam mecmuanın arkasından. Heyecanlanmayın alışırsınız. Korkmayın da başarırsınız. İlk gelenler konuşmazlar. Daha sonraki çekimlerde konuştururuz onları. Üstesinden geleceğinizden emin olun.

— İnşallah efendim!

— Sahi Seyfi Baba, benim için bir şey dedi mi?

— Efendim?

Seyfi Baba, Seyfi Baba?

— Kim o?

— Sizi burayagönderen bey.

— Hangi bey?

— Set amiri.

— Hangi set amiri?

— Şaka etmiyorsunuz ya!

— Rica ederim.

— Burasının neresi olduğunu biliyor musunuz?

— Evet.

— Sizi buraya kimse göndermedi?

— Evet.

— Kimi aradınız?

— Kimseyi.

— Niçin geldiniz yani?

— Ben, şey! Ben artis olmak istiyorum.

— Kaç yaşındasın?

— On yedi!

— Annen - baban ne der bu işe?

— Annem-babam yok.

— Kiminiz var?

— Kimsem yok.

— Nerede oturuyorsunuz.

— İstanbullu değilim.

— Nerelisiniz?

— .....

— Anlaşıldı. Kayıp bürosuna telefon ediyorum. Az sonra sizi buradan alırlar. Bir daha böyle maceralara teşebbüs etmeyin. Bizim de başımızı belaya sokmaya hiç niyetimiz yok.

— Durun bir dakika, dedi kız. Anam-babam hepsi var. Eğer artist yapmayacaksanız, ben kendim giderim. Ama bir filimde mutlaka oynamak istiyorum. Kabiliyetimin olduğunu söylerler. Okul oyunlarında hep baş rolde aynadım.

— Okuyorsunuz demek.

— Lise üçe geçtim.

— Hiç filme gitiniz mi?

— Gittim.

— Yalnız mı?

— Babamla yahut annemle veya mahallede komşularımızla.

— Piyasadaki son filmlere mi?

— Babam şu film iyiymiş der. Zaten hangi filmin iyi olduğu mahalleye duyulur. Kaymakamın hanımının, doktorun kızının beğendiği filmler kötüdür, onlara mahalleli gitmez. Sonra afişlerinden de anlaşılır.

— Peki sizin gitmediğiniz filmlerde oynatmak istesek oynar mısınız?

— Bilmem?

— Ama biz hep onlardan çeviriyoruz.

— .....

— Babanız ne iş yapar?

— Bekçilik.

— Neyi bekler?

— Hükûmeti.

— Nasıl?

— Bizim kazadaki hükûmeti o bekler.

— Baban mı gönderdi seni artist olmaya?

— Yo, burada ablam var. Onun yanına gezmeye geldim.

— Onların haberi var mı bu işten?

— Hayır. Ablam da evvelden artist olmayı severdi ya eniştem sever mi bilmiyorum.

— Peki sen niçin artist olmak istiyorsun?

— Artist olmak için.

— Bak küçük hanım, ismini bile bilmiyorum. Sana bu yollarda yıllarını harcamış bir ağabey olarak söylüyorum, git güzel güzel okuluna devam et. Buralar artist olmak için artist olacakların yeri değil. Beni anlamayacaksın ama yine de dediğimi yap.

Asistan nasıl öyle laflar ettiğine şaştı. Söyleyivermişti birden. Ta yüreğinin başından gelmişti cümleler. Tatlı bir rahatlama, güven verici bir huzur doldurmuştu hareketlerini. Tam ağabeyce, kız kardeşini korumak isteyen ağabey gibi nasihat etmişti. Halbuki parlak bir iki lafa kanmıyan ne kadar da hazırdı kız. Artist olmak için gözü kararmış gelmişti erken erken. Kimbilir günlerce böyle bir hülyanın heyecanıyla yaşamıştı.

Telefon zili çaldı. Bir iki çaldıktan sonra aldı ahizeye asistan:

— Alo buyrun!

— Hürmetler ederim patron.

— Cemi bulamadınız mı? Ben kendisini bulamadım. Henüz senar-

yo falan yok elimizde. En son bu sabaha idi anlaşmamız. Seyfi Baba'yı çocukları toplamaya gönderdim. Az sonra hepsi dökülürler buraya.

— Yudi'nin yatını mı kiraladınız? Nasıl bir yat bu?

— İki yaşında,yani yeni indirilmiş denize?.. Yirmi metre boyunda, beş metre eninde... Motoru dizel, iki yüz yirmi beygir gücünde, ooo!.. Süratı en az on iki mil, çok güzel... Beş kamaralı, on iki yataklı, istenildiği zaman yirmi yataklı da olabiliyormuş demek... Bir kapalı salon, ayrıca iki açık salonu da mı var?.. Bir yelken floka, üç tuvalet, iki kuzine, bir televizyon, kaptan ve mürettebat kamaraları bu yekûnların dışında öyle mi?.. Yahu patron, siz yüzen şehir kiralamışsınız? Desenize bu çekim çok sükseli olacak. Peki, pahalıya patlamıyor mu?.. Bedavaya mı?.. Nasıl bedavaya?.. Baş artist onun misafiri mi olacak?.. Bir güne iki gün... Aman patron, öbür çekim için zor razı ettik zaten, bunu da duyarsa çıngarı çıkartır... Bu iş onun mesleği ama adı artiste çıktı bir kere. Evvelden artist demiyorlardı. Fiyatımı arttırın der... Şüphesiz yenisini de getirtebiliriz ama hem vaktimiz yok, hem de o bu tür çekimlere alıştı. İkisini birden yürütüyor. Fiziki de çok güzel. Bak senaryo bile geçmedi elimize... Biliyorum Yudi böyleleri için para esirgemez. En az iki ay Yudi'nin yatıyla mı dolaşacaklar?.. Gerçi anlıyorum o bu işten daha kârlı çıkacak fakat bizim için bu işi bahane edip öbür çekimden kurtulmak ister. Hani bu arada iki kuşu birden vuracaktık. Ben Julide'ye selâmınızı söyleyeyim mi? Hazır tutsun bir kızı. Belki hık mık ederse diyorum?.. Güle güle! Hürmetler ederim patron! Meraklanmayın efendim, iki çekim de yetişecektir. Güle güle!

Asistan ahizeyi yerine koydu. Kapı rüzgâr gibi açıldı. İçeriye kırklarında kır saçlı, gözlerinin etrafı halkalanmış, çapkın tavrıyla babacan birisi giriverdi. Asistanın doğru dürüst taranmamış kısa saçlarını ileri geri karıştırdıktan sonra tek gözünü kapayarak:

— Geç kalmadım ya hayatım?

— Yok canım siz hiç geç kalır mısınız? Böyle erken erken gelmenize ne lüzum vardı? Zahmet etmeseydiniz efendim? Metni gönderseniz de olurdu.

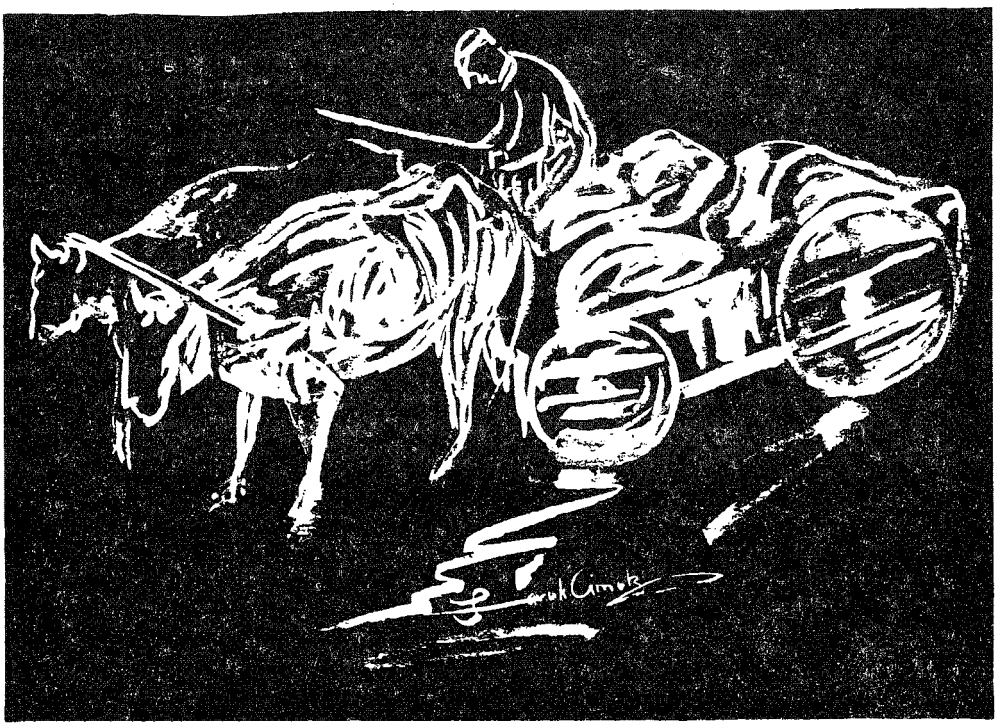
— Olurdu amma ben kafasız yaşayamazdım. Henüz beynin içindekileri taşıyan bir posta sistemi kurulmadı.

— Delirtiyorsun adamı kardeşim! Az sonra çekime geçeceğiz, elimizde iki kelimelik bir şey yok.

— Ben varım ya! Değil bir çekim, beş çekimi birden başlatın size senaryo yetiştiremezsem, kalem tutan parmaklarımı keserim. Bakınız, evvelden gözyaşı merhamet, aşk, cinayet, mevlit, mezar taşı ve bol bol palavra vardı. O zaman belki beşine birden senaryo yetiştiremezdim ama şimdi bir sürü renk, baldır-bacak, yatak-matak, afedersiniz bayan yeniye benziyor, şey-mey işte. Seyirci konu istemiyor bizden veya bir konu vermiyoruz, ikisi de aynı kapıya çıkar. Artık gitgide işimiz kolaylaşıyor. Bir kadın bir erkek, bir karyola bir döşek. Hepsi bu kadar. Bir de bu çekim için patrondan bir gemi kiralanmasını istedimdi n'oldu?

— Yudi'nin yatını ayarlamış.

— Mükemmel mükemmel. Size sezonun en renkli, en Behçetli filmini yaptırmaya hazırım. Hasılat rekoru kırmazsanız ölünceye kadar bu şirkete köle olurum. Dur dur dur bakim, bak kardeşim kıyak bir isim bile buldum. Heyt anam be, bana boşuna Şipşak Sezai dememişler. Her iş şipşak abi bizde. Kırk sene düşünüp de Faust yazma manyaklığına düşmeyeceksin. Kırk dakkada, sağına tiktak, soluna şipşak, bi-

Desen : Faruk CİMOK

raz da baldır bacak, al sana bol maydonuzlu salata. Şimdi sıkı dur. Filmin ismini açıklıyorum: «Korsan Yatında Sex» Daha şimdiye kadar böyle mentollü isim çıkmadı piyasaya. Efendim, bu yat korsanların yatı olur. Sahil sahil dolaşırlar. Bir gün, bir adanın sahiline demir attıkları vakit, bir grup kıza rastlarlar. İçlerinden bir tanesi en güzelidir. Bu güzel kız zengin bir mültimilyonerin kızıdır. Yaz tatili dolayısıyle üniversiteli kız arkadaşlarını adadaki villalarına davet etmiştir. Onların da hepsi birer milyoner kızıdır. Kumlarda ve kayalıklarda gezip eğlenmektedirler. Bizim korsanlarımız onları kaçırırlar. Yatlarıyla bilinmedik yerlere götürürler. Yolculukları sırasında bildiğimiz sahneler olur ve en sonunda kızları başlarından defedecekleri vakit kızlar da onlara aşık olur. Bu sefer kızlar onları bırakmaz. Derken efendim, doğru nikah dairelerine giderler, her şey tamamlandıktan sonra hepsi babalarını yıldırım telgrafla çağırırlar. Hep beraber düğünlerini yaparlar ve hep beraber yatla da balayına çıkarlar. Araya da matrak bir iki sahne sokuşturduk mu, korsanların ikisi üçü matrak tiplerden oldu mu alsana iki buçuk saatlik film. Ye yiyebilirsen artık tadından. Öbür çekimden birer nüsha da büyük gazetelere gönderdin mi, sanat köşesi filan köşesi, al sana bir reklam, oldu bitti her şey. Ne üzüyorsun tatlı canını be kardeşim. Haydi öyle pişmiş kelle gibi sırıtıp durma. Çocuklar toplanıncaya kadar ben sana on tane teks hazırlarım. Kalem kâğıt rica edeyim yalnız.

— İyi vallahi, yine şipşakladın ha!

— Tabi kardeşim. Vallahi iki ay

düşünüp de bir teks yazsam bu kadar mükemmel olmazdı. İlham yıldırım gibidir. Olaylar seni iyice sıkıştırır, her şey bir tarafa çeker. İçinden bu iş böyle olmaz der bir gürlersin, al sana bir çuval ilham. Anında yirmi tane senaryo hazır oluverir. Hem sana kardeşce bir şey itiraf edeyim mi? Bu sabah Ergül Filmcilik Şirketi'nden bir senaryo teklifi aldım da bugün size de senaryo getireceğim aklıma düştü. Yoksa beni boşu boşuna bekleyecektiniz.

— Adamı deli etmek için mi itiraf ediyorsun bunları?

— Boşver be kareşim. Her iş olacağına varır. Daha olmasaydı bir telefon ederdiniz, ben size telefonla yazdırırdım her şeyi.

— Haydi haydi yaz ne yazacaksan. Biraz sonra ana-baba günü olur burası.

— Ben de oynayacak mıyım efendim?

— Tamam bir sen eksiktin. Git be kızım mektebinde oku. Hiç işin gücün yok mu da artist olacaksın? Babası hükûmet bekçisi, kızı artist olmak istiyor. Cık cık cık!.. Demindenberi konuşulanları duymadın mı kardeşim. Bu yollar sizin gibilerinin hülyalarını ayrık yolar gibi yolar. Figüran olup dilenecek misin, artist olup bir günlük yat kirası için iki gün Yudi'nin misafiri mi olacaksın? Sen hiç artistliğin yolunun nereden geçtiğini duymadın mı? O kadar safsın ki, her şeyi sana açık açık söylemekten çekinecek kadar beni de saflaştırdın. Git artık be kardeşim! Hâlâ daha bana bakıyor yahu!

— Oynasın be canikom kızcağız. Madem bu kadar ısrarla istiyor. Kalsın ona da bir rol hazırlarım. Ondan sonra ister artist olur ister olmaz.

— Yok be abi, böylelerinin ardından bir sürü baş ağrısı çıkar. Polis tahkikatı falan derken bir sürü mesele. Zaten iki ayağımızı bir pabuca sığdırmaya çalışıyoruz.

— Yok be şekerim, bir şey olmaz. O kızların hizmetçisi olsun. Kaçırıldıklarını görsün. Koşsun villaya haber versin. Zavallının hiç olmazsa hayatı boyu anlatacağı bir artistik geçmiş olur başından. Bakarsın gerçekten artist olur, değil mi ya!...

— Eh, madem istedin öyle olsun.

— İkinize de teşekkür ederim efendim.

.....

Asvalt dere gibi sel suyu akıtıyordu. Gökyüzü bütün musluklarını açmış habire yeryüzüne su gönderiyordu. Baştan ayağı cılkım çıkmıştı. Yakınlarda durak yoktu. Dolmuşlar durmuyor, hususiler yıldırım gibi geçiyordu. Bulutlar kara kara kaşlarını çatarken, başıma bir iş geleceğini sezinlemiştim. Körolası tabiatım, niyetlenip de yarı yoldan geri döndüğüm işlerde içime bir düğüm atar; yüreğim yarım bırakılmış iş fobisiyle sıkılır durur.

Sık sık denmese de arasıra kenar semtlerin kahvelerine oturmaya giderim. Kahvelerin önünde tobbalacılar ve taksiciler durur. Herkes üç kâğıtçı gözüyle baksa da onlara, yakalanabilirse mert bir tarafları ve delikanlı bir yürekleri vardır. Selâmi'yi böyle kahvelerin birinde tanıdım. Her ay taksitini ödediği bir muratı vardı. Kahvenin önünde bekler, hususi çalışırdı. Ahbap olduk onunla. Çok evine götürdü beni. Ekmek tuz hakkı geçti. Yengeyi küçük bir anadolu kasabasından kaçırmış. Kendisi liseyi bitirip üniversiteye giremeyince lisede okuyan yengeyle anlaşmışlar, kaçmışlar İstanbul'a. Tek odalık bir evde kirada duruyorlar. İki yaşında bir de kızları var. Babası üç beş

kuruş yardım etmiş, onunla da bir murat çekmiş iyi kötü Selâmi. Geçen yaz baldızı geldi gezmeye. Serbestti. Çekinmeden konuşuyordu. «Göreceksiniz, bir gün anlı şanlı artist olacağım.» diyordu. O zaman Selâmi: «Biz birşey anlatamadık. Ne de olsak lise mezunuyduk. Senin laflarına kafası sarar. Sen bir şey anlat şu kıza. Bir gün öyle artist olunmaz böyle olunur deyip bela çıkartacağım.» diyerek üç dört defa görüştürmüştü bizi.

Ayten'in babası yani Selâmi'nin kayınpederi bekçiydi. Hükûmet bekçisi. Hükûmeti falan bilmez. Bilse bilse bir başvekilin ismini bilir. O da hükûmet kurulurken bol bol lafı edilir de kulağında kalır adı. Ayda bin ikiyüz lira geçer eline. Şöyle böyle geçinir giderler işte. İki kızından büyüğü lisedeyken Selâmi'yle kaçmıştır. Küçüğü lise sona geçmiştir. Bitirmeden o da biriyle kaçar diye korkar.

Ayten bir gün bir vitrinde gördüğü tuvalet takımını almalarını annesine söyler. Yediyüz elli liradır takım. Gözü kalır. Annesi garip garip bakar kızına. «N'apacıyın boyanıp da kızım? Eller çirkin de boyanıyo, seni ezelden güzel yaratmış Mevlâm. Eğer çok istiyorsan ellerine kına yakalım sürmelim.» der. Ayten'e bu çok dokunmuştur. Evveldenberi içinde başkaldıran artist olma sevdasıyla için için bulanan Ayten, artist olursa kolaycacık kazanacağı paraların hayaliyle yaşayarak iple çeker.

Ayten'in, ablasını ziyaret için indiği İstanbul'da ilk işi, telefon rehberinden bir film şirketi adresi tespit etmek olur.

Gemisini kurtaranın kaptan olduğu o yağmurlu havada, sabrım kalmayarak bir taksinin önüne dikildim. Çıka çıka karşıma bizim Selâmi çıkıverdi. «Buyur abi, buyur! Ne bu vaziyet? Vaalahi iy'oldu rastladığım. Adresin olsaydı ben de seni bulacaktım. Karne tatilinde Ayten geldi. Çok görmek istedi seni. Üç saat sonraya bileti var. Hem başına neler gelmiş? Kuzuya döndü şimdi kız. Hani şu «Korsan Yatında Sex» Filmi var ya. Onda hizmetçi rolünde oynamış meğer. Bir de gitik ki rezalet abi. Sinemada hep on sekiz yaşından küçük bebeler var. Hep çoluk çocuk. Bizden başka aile yok. Biz de rezil olduk, o da rezil oldu. Bu geldiğinde filmin oynadığını duymuş. Gitmiş vitrinlere bakmaya sinemaya. Berduşlardan zor kurtulmuş. İçi içine de sığmıyor. İlle gidelim diye tutturdu. Bunu bir iki sette oynatmışlar, ondan sonra güle güle demişler. Bir de bizim oraya gelirse de tanırlarsa rezil olurum diyor. Tanımazlar dedi. Kimsenin aklına gelmez senin yonadığın. Farketseler bile bizim Ayten hizmetçiye ne kadar benziyor derler geçerler dedim. Tuvalet takımı istiyormuş, hediye ettim bir tane. Sevmem tuvaleti muvaleti ya hatırı kırılmasın dedim ha. Fakat seni gördüğüne çok sevinecek. Salih Abi olmasaydı, belki ben kötü yolda olacaktım demiş bizimkine.»

Gülüş bağrış girdik içeri. Beni ellerimden bir ipe mandalla tuttuğun sobanın yanıbaşına kuruyayım dedim. Ancak öyle kuruyabilirim. «Haydi siz komşulara kadar gidip gelin de biz üstümüzü değiştirelim?» dedi Selâmi.

Geldiklerinde, Selâmi'nin eskileri içindeydim. Bir hayli espri konusu olduk. «Tabi tuvaleti yerinde artist kızların yanında bizimkisi gariplik ya!» dedim.

Ayten gözlerini yere dikti.

— Benim burda bir ahret arkadaşım oldu. Ben de ona verdim takımları. Artık anam ellerime kına yakacak dedi. Bana ellerine kına yakalım dediğinde onu anlamamıştım ya şimdi anladığımı sanıyorum.

AĞRI DAĞI'NA
ŞİİR

Ağrı dağı kışın kar'ın bitmedi,
Başındaki kasvet duman gitmedi,
Eteğinde ateşlerin tütmedi.

Hep gece mi, senin günün doğmaz mı?
Yüceliğin bu kasveti boğmaz mı?

Turnaların bölük bölük uçardı,
Günü gelir, katar katar göçerdi,
Bir de konup soğuk suyun içerdi;

Neredeler, kurdun kuşun sustu mu?
Yoksa felek, selâm kesip küstü mü?

Yankılardı sesin karşı dağlara,
Rahmet idin ölülere, sağlara,
Hükm'ederdin bir zamanlar çağlara;

Şimdi neden bağın bahçen bozuldu?
Defterine kara yazı yazıldı?

Bahar gelip elvan çiçek açardın,
Yedi göğün sularını içerdin,
Gün olurdu hayallere göçerdin

Gül yüzüne kara gölge oturdu?
Şevketini baykuşlar mı götürdü?

Sürüklerdin mazlumları peşinden,
Nur yağardı toprağından taşından,
Ne musibet geçti bilmem başından?

Şimdi sensiz garip garip ağlarız,
Hasretinden yürekleri dağlarız.

Yamacında ne hoş açardı güller!..
Bezetirdi yollarını sümbüller,
Hür ufkunda ötüşürdü bülbüller,

Çobanların bir hoş kaval çalardı;
Kuzuların yaylalara salardı.

Kem gözleri kör ederdi heybetin,
Başımızı dik tutardı şevketin,
Biz besler, gözetirdi devletin

Senden uzak, bizler de yetim kaldık,
O mutlu günlerin düşüne daldık.

Otlağında kuzuların meleşir,
Tosunların çifter çifter güleşir,
Kekliklerin gözelerde dolaşır,

Tavşanların seke seke koşardı,
Düşer kalkar, omuzların aşardı.

Akşam olur, gün tepeden inerdi,
Tor tosunlar kısraklara binerdi,
Güneş batar, ateşlerin yanardı,

Kucağında yatar, eve gelmezdik.
Keder nedir, kasvet nedir bilmezdik.

Ana gibi bizi bağrına basardın,
Dalda olur, sam yeli'ni keserdin,
Baharları ılgıt ılgıt eserdin.

Ne günlerdi... gönlümüz ne şen idi!..
İçimiz hoş, ruhumuz gülşen idi.

Koçyiğitler düzde cirit atardı,
Pehlivanlar yaman güreş tutardı,
Bir erkişi'n bir orduya yeterdi.

Asker idi yiğitlerin doğuştan,
Usanmazdı düşman ile döğüşten.

Ağrı Dağı!.. Güzelliğin solmasın,
Kıyamete kadar vaden dolmasın
Yasa batıp ağlayanın olmasın.

Ümidimiz senin o dik başında,
Dizimize fer geliyor peşinde.

Bizim de bahtımız açılacak mı?
Dostumuz düşmandan seçilecek mi?
Bu uğursuz geçit geçilecek mi?

Ağrı Dağı!.. söyle, bahar nic'oldu?
Çiçekler açmadı, niye gec oldu?

Ağrı Dağı!.. sabah şafak sökende,
Ağ bulutlar gökten rahmet dökende,
Köylü emmi fidanları dikende,

Bir gül bize; şu bahtımız açılsın,
Gün ışığı üstümüze saçılsın.

.....

Ağrı Dağı!.. Nere varır yolların?
Baykal'lara uzanır mı kolların?
Cana gelir, konuşursa dillerin;

Ağrı Dağı!.. Altaylar'a selâm et...
Bizden taraf bir iki çift kelâm et...

Ağrı Dağı!.. neler gizli gözlerden?
Haber getir tepelerden, düzlerden,
Oralarda kaç kişi var bizlerden?

Zulüm görmüş... solgun, sarı yüzleri,
Yaş doludur mutlak, yumuk gözleri.

Desen : Edip GÜVENÇ

«Ezanlar okunmuyor» diyorlar,
«Ölüleri yıkanmıyor» diyorlar,
«Çileleri tükenmiyor» diyorlar...
Sabah akşam kan ağlıyor içleri,
Ağrı Dağı!.. acep nedir suçları?
Bilmez idik, kahpe narına yandık,
İncikli boncuklu sözüne kandık,
Şimdi artık, yedi yetmiş uyandık!..
Ağrı Dağı!.. Altaylar'a müjde ver!..
«Gün doğmuş» de, gardaşlara müjde
verl..
Bilsinler ki; unutmadık onları,
Çözülecek, karakışın donları,
Çektikleri, bu çilenin sonları;
Birgün gelir, yeni devlet kurulur,
Göklerine GÖK BAYRAK'lar çekilir.
Ağrı Dağı!.. Gözlerimde yaş gibi,
Bağrımıza bastığımız taş gibi,
Soframızda sabah akşam aş gibi...
Soluk gibi, nefes gibi TÜRKİSTAN...
Kulağımda bir ses gibi TÜRKİSTAN.

Mehmet Nuri DOĞAN

"ANA"

Adil AKKOYUNLU

Şeker gelmişti mahallelerindeki bakkala. Satıyormuş herkese de. Yani bakkaldı. Müşteri edinmek için zahir. Yoksa saklardı. «Yüzde yüz saklardı» diye düşündü. «Nerde» dedi, «o eski bakkallar? Siftah etmedi diye komşusuna müşterisini gönderenler?»

«Bir kiloda fazlan vermiyor» demişlerdi. «Olsun napalım hiç yok» demişti.

Alacaktı. Bir kilo olsun, alacaktı. Altı buçuk liraymış. Tamamlayabilseydi bir. İki buçuk lirası vardı. He'e ki sabah onu da oğluna vermemişti.

«Ana, varsa, on lira versene bana, demişti.»

«Yok, oğlum; nereden alayım?.. diyip savmıştı başından.»

Ne yapsındı ana. Daha ayın yarısı olmadan, bitirmişti parayı. Aldığı tüm maaşını borca-harca ödemişti. Babası da zengin değildi. Bir şçi emeklisinin ne zenginliği o'acaktı... Üç ayda bir, iki bin lira alıyordu. O kadar külfete yeter miydi? Yetmiyordu elbet. Daha para alınmadan, verileceği yerler belliydi.

Kümese gitti. Sevindi; üzüldü de. Pinde iki yumurta vardı. Alıp bakkala koştu...

— Yüz kuruştan, dedi.

— Olsun, ver.

Yüzü tutmadı şeker istemeye. Vermezdi belki. Tanımıyordu çünkü. Parayı aldı, geri döndü. Kapıdan çıkarken bakkal sordu:

— Abla, şeker almıyor musun?.. Biter ha...

— Alacağım, dedi ve kapadı kapıyı.

Alacaktı... Almalıydı... Mutlaka almalıydı. «Biter ha...» Borca istese miydi acaba? Neyse çıkmıştı bir defa...

Eve uğramadan, kızıgile yöneldi. Uzak değildi kızının evi. Kocası işte olmalıydı şimdi. Yeni girmişti işe. «YSE»ye. Kasaptı önce. İflas etmişti...

Hal-hatır soruştular...

— Ana, sen torununla biraz meşgul ol da, ben kabları yıkamadım daha...

Söyleyememişti. Kaç kez ağzını doldurmuştu ama, diyememişti bir türlü. Çok gecikir miydi acaba?..

Nihayet döndü... Oğluna bir tebessüm etti:

Ana, biraz ona bak da şu evi de bir süpüreyim.

Süpürüyordu...

— Sabahat...

Başını döndürüp anasının yüzüne baktı.

— Şey... sende iki lira varmıydı?..

Cevap vermeden, gitti getirdi.

— Şu yeni açılan bakkala şeker gelmiş de... Param çıkışmadı... Size de alayım mı?

— Bilmem ki... Belki Hayri alır. Dün belediyeye uğramış, çok kalabalıkmış. Yüzlerce adam kuyrukta sıra bekliyormuş. Belediyede çalışan bir arkadaşı, «Ben sana iki kilo ayırırım» demiş.

Sabahat işine yeniden koyulurken, ana:

— Ben gideyim kızım, biter sonra, diyerek ayağa kalktı.

Kapıdan çıkıyorken, küçük oğluyla karşılaştı.

— Seni arıyordum ana, yengem hastalandı, kan geliyor ağzından.

Çatıldı kaşları. Çehresi ağlamaklı bir hal aldı. Hızlı adımlarla eve yollandı.

Bir defa daha böyle olmuştu. «Kocasından ayrı kalsın» demişti hekim. «Bol bol yesin, içsin; çok çalışmasın» demişti... Nerede... Ona yağlı ballı yedirecek olsalardı, kendileri ne yiyecekti?...

Gelinde de vardı biraz: Daha bu sabah yalınayak betonda geziyordu. Dün de bahçede, o karın içerisinde-soba tutuşturmak içintahta kırmıştı....

Sedirin üzerinde, boylu boyuna yatıyordu... Seslendi bir iki kez. Cevap alamadı. Derin derin soluk alıp veriyordu. Baktı, baktı... ağladı...

Neçe sonra omuzunda bir el sezdi. Sonra da bir hıçkırık... Torunuydu. O da ağlıyordu. Kucağına aldı:

«Ağlama, anam iyi olacak» dedi, kendiliğinden...

Torunu ağladı, kendisi ağladı....

«Ölür» diyordu. Hani düşünü anlatmıştı geçen gün kendisine: Yakında ölen bir akrabaları: «Gelsene» diyormuş, «daha ne bekliyorsun?»

Düşünüyor... Dalıyor... Ağlıyordu...

Rahatsız olmasınlar diye söylemedi komşulara.

Küçük oğlunu şeker alması için bakkala yolladı..

Az sonra eli boş olarak döndü. Daha kapıdayken.

— Bitmiş mi? Diye sordu.

— Yo, vardı... Sekiz liraymış kilosu...

— .....

Ortalık akşamın karanlığına boyanırken, büyük oğlu da geldi.

Gitti haber verdi kayınbabasına, kayınanasına. Onlar da geldiler.

Zengindi gelinin babası. «Yere batsın zenginliği» diye içinden geçirdi. Nefretle yüzünü ekşitti. Tek yavrularıydı... Ölüm döşeğindeydi o da. Yine de hekime götürülmesine taraftar değildi. Masrafı kendisinden çıkacaktı. Bunu biliyordu. Nasıl kıyacaktı paralarına?..

Sabah olunca, «Devlet hastanesi»ne götürdü kocası. Daha önceden götürmüştü oradaki rezilliği... fakat, başka çaresi yoktu.

Gelinden çok, torunu üzüyordu anayı. Gelini babasıgil götürmüştü. Torununun, ayakkabısını giydirmişti ana. Hatırladıkca, gözleri doluyordu. «Anası ölürse, bu çocuk da beni öldürür» diye düşündü.

Söylediği sözler deli ediyordu:

— Ayaklarını acıtıyorsun babaanne... annem acıtmadan giydiriyordu... demişti.

Üzgündü ana. Kara kara düşünüyordu... Rahmetli babasının çok tekrarladığı bir söz geldi hatırına: «Allah, sabredenlerle beraberdir» derdi.

Sabretmeliydi, Sabredecekti... Şimdiye dek sabrettiği gibi...

Ve dûa edip bekleyecekti herkes için insanca bir hayatı...

GÖZYAŞI DAMLA DAMLA...

Mehmet TAŞDİKEN

Salon oldukça soğuk. Kömür bitmek üzere. Bir süreden beri kaloriferleri akşam erkenden söndürüyorum. Çok geçmeden içerisi buz kesiyor. Gençlere acıyorum. Çok üşüyorlar. Gerçi ona bakarsanız ben de üşüyorum. Ama onları öyle gördükçe ben üşümeyi falan unutuyorum. Fıkaralar donacaklar. Öyleyken bir çalışıyorlar, bir çalışıyorlar... Doğrusunu isterseniz ben burda bunca yıldır taban eskitiyorum, böylesini görmedim. Cumartesi pazar günleri sabah bir giriyorlar, gece yarılarına kadar içerdeler. Siz yorulmak bilmezmisiniz be! Ben bekleyemiyorum. Tez kafam şişiyor. Onlar gidene kadar yüz defa girip çıkıyorum. Kahveye gidip, bir pişbirik, bir bulüm, bir altmışaltı.. aklınıza ne gelirse canım; at ha at! Partiler bitiyor. Dönüp dolaşıp yarıyorum. Hâlâ bıraktığım gibiler!

Bu bir kaç aydır böyle sürüyor. Havalar da öyle vicdansız ki. Birader İstanbul'un havası. Hiç belli olmuyor. Akşam bakıyorsun sıcacık. Sabah kalkıyorsun her yan apak. Kar düşmüş. Gerçi zemheri bitti. Hamsinin de son günleri. Gayrı açar bundan sonra.

Süpürge nerde, süpürge? Anasını satayım. Buranın işleri de hiç bitmiyor ki. Sabah süpür, akşam süpür. Buralarda yok. Şu merdivenleri bir alayım. Sabah sabah adamın ağırına gidiyor. Vakit de epey ilerlemiş. İşe bak be! Bu meret açıkça diyor ki Ahmetin oğlu; akşamın hayrından sabahın şerri evladır. Biraz içerde oturayım, sonra çıkar yatarım.

Karnım ağrıyor. Bugün akşama kadar ağrıdı. Ne halt ettiğimi bilmiyorum. Gözlerim de kararıyor. Şöyle sessiz sedasız gireyim. Bir kenara ilişirim. Bunları savdıktan sonra arka ar-

kaya iki Samsun cığarası tüttürürüm. Nasıl olsa hergün bir yarım paket bırakıyorlar burda. Gerçi azıcık izzeninefsime dokunuyor. Ama alıştım da bel İlk zamanlar çok ağırıma gidiyordu ya, şimdi pek o kadar değil. İnsanoğlu meğer nelere alışmıyormuş.

Helâl olsun be, içerde gine çıt yok. Herkes sahnedekileri dinliyor. Buraya girmeden evvel tiyatro miyatro bilmezdim. Bizim şehre çıplak avratlar gelirdi. Ona tiyatro derlerdi. Gençliğimizde kaçamak yapardık. Ne zaman ki buraya girdim bayağı bunun da iş olduğunu gördüm. Bizim Süleyman alay ediyor ben tiyatro falan derken. Ulan oğlum sen ne çabuk asrileştin öyle diyor. Hani ben de anlatırken onların yanında kendimi Murat bey gibi görmüyor da değilim hal Böyle mevzuları konuşurken kendimi hayli ilerlemiş, görmüş geçirmiş olarak addediyorum. Hoşuma gidiyor. Tahsillilerin konuştuğunu konuştuğum için, içimden birazcık da öğünüyorum. Ama hakkım değil mi canım! Öyle ya ben de bu işlerin içindeyim gayrı. Başka ne konuşacağım. Öyle de olsa lâflar ağzıma yakışmıyor. İğreti duruyor. Orası canımı sıkıyor. Neyse.

Ayaklarımın ucuna basa basa bir sandalyeye iliştim. Beni görmediler. Karnımın ağrısı da geçmiş değil daha.

Bakarken bakarken geçivermişim. Uykumun arasında sancı iyice şiddetlendi. Açtım gözlerimi.

Sahneye o yeni gelen kız çıktı. Birkaç lâf söyledi. Sendeledi.

Murat beye;

— Abi başım dönüyor dedi. Sonra küt düştü.

Koşup kaldırdılar.

— Kolonya falan diye bağrıştılar. Murat bey beni gördü. Kendi karnımın ağrısını unutarak kolonyaya çıktım. Yüzüne gözüne sürdüler Murat bey;

— İsmail efendi koş birkaç limonla, bir ıhlamur al dedi telaşla. Para verdi. Çıktım. Limonları aldım. Kahvede ıhlamur yokmuş. Geldim. Kız hâlâ yatıyor. Acıdım fıkaraya. Çok insaniyetli bir kızdı. Bir insan zaten yürüyüşünden deyiverir ne olduğunu. Geleli az bir zaman olduydu ama iyi bir kız olduğunu hemen anladım.

Murat bey;

— Hani ıhlamur İsmail efendi dedi.

— Murat bey dedim kahvede ıhlamur yokmuş.

Ok gibi fırlayıverdi yerinden. Korktum. Sert sert baktı.

— Bizim için yok diye bir şey yoktur İsmail efendi. Hâlâ öğrenemedin yahu!

Sağolsun Murat bey biraz sertçedir. Kalbinde bir şey yoktur. Ama kızdırmaya gelmez. Çok yumuşaktır. Bir de kızdı mı bayağı insan korkar. Atıldı. Koştu. Arkasından bakakaldım.

Kız yavaş yavaş kendine gelmeye başlayınca doğrulttular. Gözlerini zor şer araladı.

— Başım başım dedi.

Hey yarabbi ne etmelil Gittim. Bardağa bir su doldurdum. Yarısını içirdiler. Yarısıyla da alnını serinlettiler.

Murat bey hışımla soluk soluğa girdi içeri. Elinde bir tepsi, bir bardak, bir de çaydanlık vardı. Hem utandım. Hem de içimden gıpta ettim. Aynen dediği gibi bir adam bu Murat bey. Onun için yok diye bir şey yok gerçekten. Mutlaka gitti. Kuruyemişçiden bir paket ıhlamur aldı. Kahvede demletti.

Ihlamuru koydu. İçine bol limon sıktı. Hasta kıza içirdiler. Kız ıhlamuru da içince yumuldu. Başladı hıçkıra hıçkıra ağlamaya. Herkes başında. Teskin etmeye çalışıyorlar. Ama kızın duyduğu mu var. Neyse konuşmanın faydasız olduğunu görünce sustular. Kızı bu sefer bir gülmedir almasın mı. Nerdeyse boğulacak. Ardından kahkaha atıyor. Tövbe estağfirullah. Beni de bir gülmedir aldı, zor

Desen : Celâl AKDEMİR

tutuyorum dingilleri. Gayrı tamam gülmesi de nihayet buldu dedik. Yeniden bir hıçkırık daha. Fesübhanallah. Ne biçim iştir bu yahu dedim kendi kendime. Kızdan korkmaya başladım. Biraz daha devam etti mi kaçtı canım keçiler. Neyseki biraz sonra teskin oldu. Duruldu. Sesi kesildi. Sızıverdi.

Ben şaşkınlıktan eli eftiği birbirine karıştırdım. Herkes oturdu. Ben de yine bir köşeye büzüldüm. Alendirik işler bunlar kardeşim. Anlaşılması zor. Kimi ağlar kimi güler. Rahat rahat evinizde otursanız olmaz mı! Ne işiniz var bu yerlerde bu saatlerde. Gidin yahu biraz da yatın uyuyun. Hem siz rahat edin, hem de beni düşünün azıcık.

Kızın üstüne birşeyler örtüp başladılar yeniden çalışmaya. Konuşuyor biri. Yok o şekilde konuşulmazmış. Yok biraz güler gibi söylemek lâzımmış. Olmamış. Daha bilmem ne yapmalıymış. İki adım atınca sola değil, sağa bakarak durmalıymış. Sağ kaş fazla kalkıyormuş. Yahu işiniz yok mu sizin allahaşkına!

Bazı anlar vardır hani birden boğazınıza birşey düğümleniverir de gözlerinizi duman bürür. İçinize eski günlerini ya da benim gibi ihtiyarsanız eski yılların hüznü, acısı doluverir. Nasıl anlatayım bilmem ki. Ben de ağlayacak gibi oldum. Çocuklaşıverdim yahu. Soluk aldığım yerden soluk verdiğim yere cığara dumanı gibi bir kara is, bir yakan duman savruluverdi. Savruluverdi. Burnumu çektim. Sesimde bir ıslaklık var. Ciğerimi sökercesine bir sözleri meçhul türkü aldı beni, geçirdi kendimden.

Şu yere ilk geldiğim günleri hatırladım. Hanımın ölümünü, köydeki

acıları, oğlanın ıstırabını.. konu komşunun lâflarını yeniden duydum ta içimde. Geçen geçti be İsmail. Şu memlekette kırk yaşına gelmiş adam daha delikanlı sayılıyor. Bizde öyle mi ya. Kırkını bulunca, kırkını bulup da etrafını torunlar sarınca meclislerden postunu atıyorlar. Şükür. Şikayetçi değilim memleketimden. Yerim yurdum pek iyi. Ama ben zamanında adam olmadım. Zamanında adam olmak varmış meğer. Avrat Allah bilir benim yüzümden düştü o hallere. Sonra da fıkara göçtü gitti. Kafayı bir taşa vurmadığın kaldı gerçi. Velâkin giden gitti. Oraların işleri adamı tez harcıyor. Kırkından sonrasında kamburu çıkmayan bir ademoğlu var mı oralarda. Hep yolculuklar erkenden oluyor. Otuzundan sonra bende o korku başladıydı. Sanki kefenimi falan kestirip dürüp büküp hazırlamam gerekiyormuş gibi geliyordu bana. Eh! Olan oldu. Murat beyi her görüşümde bana ogünleri yeniden hatırlatıyor. Kafama odunla vururcasına hem de. Etme be Murat bey. Bu kadar taşlaştırma şu körolası dünyayı. Hep sırtında taşıyorsun gibi geliyor bana bu yükü. Ezilmiş gibi geliyorsun. Sen de benim gibi umudunu sancıyla filizlendiriyor gibi geliyorsun. Hep öyle kırıyorsun boynunu. Dikiyorsun gözlerini. Gözlerin bazan bizim avradın gözleri gibi geliyor ürküyorum.

Ben aslında kaçacak bir adam değildim. Yükten, işten kaçacağım kimin aklına gelirdi. Ama oldu. İyi hatırlarım. Çocukluğumdan başlayarak hep baştan alarak neler yapmayı düşlediydim. Ne yüklerin altına girdim, ne onulmaz işlerin altından sıyrıldıydım. Batağa saldırdım. Bıtrağa saldırdım. Dikene saldırdım. Gevene saldırdım. Dağa saldırdım. Ormana saldırdım. Hay avrat oğulları, be hay Allahın kulları nasıl aklınıza yedirdiniz bu fakirin bunca taşın altından kalkabileceğini. Hep yapayalnız bıraktılar. En elbirliği olunması gereken yerlerde. Etraftakiler iş bilmez, yiten eşeği türküyle arar cinsten hepiceği. Azıcık anlayın yahu, azıcık anlamaya çalışın. Gerçi köyde kırkını bulması gerekti kamburun çıkması için. Ama benim sürseydi böyle azap böyle kırkında sade kamburun değil, canım da çıkacaktı. Ne düşlerim yahu. Neler kurardım şu pamuk tarlaşına dönmüş başın altında. Olmadı. Hiç bir şey olmadı. Kalkamadım yükün altından. Ezildim açıkçası. Ezildim. Sonra da bitmeden kaçtım.

Bu adam da çalışırken kendi geçmişimi görüyorum onda. Köydeki onmaz çabaları. Boşa çıkan gayretleri. Vah benim akılsız başım. Yiyor kendini bitiriyor. Birşeyler kafasında. O kafada benim beni harcayan boşuna emekleri görüyorum. Vah çekiyorum. O da kafasında kurduklarıyla yaşıyor. Uyurgezeri uyandırma tehlikesi. Ben de öyle değil miydim! Böyle densiz, uzaktan konuşanları görünce kanım dururdu sanki. Yüzüne küfretmek gelirdi içimden. Anasını avradını tümden olabildiğince kalaylamak. Düşündükleriyle olanları karşılaştırınca mutlaka çıldıracak gibi oluyordur. Yaşadım bilirim. Dünya zehir oluyor gözüne. Bu yaştan anasını ağlatmış zaten kafasındakiler. Sonun hayrola inşaallah yavrum.

Murat bey önde. Gözleri iri iri, sahneyi yiyor. Gençten babayiğit bir çocuk sahneye girdi. Yerde bir ölü varmış gibi konuşuyor. Anasına sesleniyor. Murat bey yine sert. Hızlanılıyor. Bağırıyor. Ortalık yine sütliman. Babayiğit çocuk tekrar giriyor. Tekrar. Son konuşmasında boş bir sahnede ölü gördüğü anasının anlatılmaz acısını sade kendi duymadı bize de duyurdu bütün acımasızlığıyla. Gözlerinden iki damla yaş süzüldü. Sonra başı öne düştü.. Sesler kesildi. Usulca çekildi gitti.

Murat beye baktım. Öyle donmuş kalmış. Kız sandalyede doğruldu. Başladı yeniden hıçkırmaya. Ne olu-

yor, nasıl oluyor, niçin oluyor, insan fırttıracak.

— Utanmaz adam, utanmaz adam diye hıçkırıyor. Annem senin yüzünden ölmüş, çok bile dayanmış sana dedi.

— Sinirleri bozuldu diyorlar.

— Abi diyor kız dört ay önce doktora gittim. Annem yeni ölmüştü. Annem annem diye hıçkırıyor, sözün gerisini getiremiyor.

— Şimdi bırak bunları. Al şu limonu.

— Adama ağlayarak anlattım. Adam nerdeyse tımarhaneye tıkacaktı beni.

— Bugün ne oldu?

— Şef denen utanmaz adam, annen sana çok bile dayanmış dedi.

Murat bey gitti. Dinledi, dinledi. Kızın anlatacak birşeyi kalmayınca sustu. Ciğerinden gelen bir sesle benim de anlayamadığım birkaç kelime söyledi. Sonra sustu. Hep sustular. Kız açıldı. Özürler dilediği üstüste. İzin istediler. Ne tuhaf işler oluyor neler geçiyor şu insanoğlunun başından. Ben birşey anlayamadım doğrusu. Ama izin falan isteyince doğrusu sevindik. Nasıl iştir yahu bu gözyaşlarının havasına ister istemez ben de giriverdim. İzinle bende toparlandım.

Çıkarken, kız o babayiğit çocuğa alelacele sordu:

— O kadına alışabildin mi?

Sahnede gözleri ıslanan babayiğit genç donuk gözlerle kıza bakarak;

— El dedi.

Başka da birşey demedi.

Sezdiğim bir faciada oğlumu hatırladım. Belki ilk defa yüreğimde eksikliğin, bir kırık parçanın varlığını duydum. Vay, dedim.

Çıktılar hep. Bir tanesi kaldı. Konuşacak birşeyi varmış. Yarın için izin istiyordu. Murat bey diye sordu. Cevap vermekten kaçıyordu. Murat bey üsteledi. Adam ıkıla sıkıla.

— Para bulamadım dedi. Size bahsetmiştim. Orası da yaş çıktı. Bir başka kapı çalacağım yarın.

Murat beyi o yıkıcı düşünce sardı yine.

Açtı cüzdanını. Hepsi bir bütün beşyüzlüktü.

— Al dedi. İşini görür mü?

Öteki birden değişti. Koca adam bir çocuk gibi başladı hıçkırmaya. Ben de konuşacak mecal mi kalmış. İş yorgunluğu. Bir de az önceki olanlar. Yine eski düşünceler sarstı. Günümü yere dikmişim.

— Ağla dedi, aslan kardeşim. Ağla da fırlat içini kemiren ukdeyi.

Sonra ne oldu bilmiyorum. Konuşmaları duymamışım. Kendimden geçtim. Murat bey teselli veriyor. Gayet yumuşak. Adam da sildi yaşlarını. Kuruladı. Biraz toparlanarak. gülümsedi:

— Çıkalım mı abi? Vakit hayli geç oldu.

Murat bey;

— Sen dedi, haydi gecikme. Yolun uzak beni bekleme.

— Peki, iyi akşamlar... Moralim düzeldi abi. Akşamdan beri bilemezsin ne haldeyim. Sağol. Allah razı olsun.

— İyi akşamlar.

Murat bey adam da çıkınca soğuk radyatöre başını dayadı. Kımıldamadan daldı gitti. Birkaç defa sesleneyim diye geçirdim içimden. Bilirim içinden geçenleri. Aynısı gençliğimde bu yüreği de yaladı, daladı geçti. Varsın kalsın öylece. Dokunmayayım dedim.

Çıktım.

Sabah salonu süpürmeye girdiğimde Murat bey hâlâ başı radyatörde geceki gibi dalgın, yarı ölgün bıraktığım gibi duruyordu. Seslendim. Önce gözlerini açtı. Yıkanmış bir bir gök berraklığı işlemişti gözlerine. Birşey söyleyecek gibi bana baktı. Vazgeçti. Yanına vardım. Ayaklarının altındaki tozlar üstünde kocaman kocaman ıslaklar vardı...

Bileklerimizdeydi Kırılan Kelepçeler

1. Şeytan niyetine büyütülen çocuklar:
Çağ tutsak etti melekleri en acil zamanda
ve çocuklar meleksiz büyüdüler
zakkum ağaçları gibi acı ve süs yerine
beyinler lâboratuvarda yapıldı rahim yerine
en özgür bulutları bile kirletti eksoz dumanları
çiçekler bal olmadı şifa niyetine
arılar çocuk
çocuklar arı oldular şeytan niyetine

ve ağlayan çocuklara şeker verdiler umut yerine
ninnilerin uyutuculuğuna caz katıp
zindan zindan özgürlük dosyalarını
taşıyıp durdular posta arabalarıyle kentten kente
her yargıç önünde binlerce mahkûm
çocuklarına birşeyler götüremeyen babaların hüznü içinde
gözlerini kaybedip hiç bir şey göremediler bu curcuna içinde
eridiler
toz oldular
yok oldular düzen içinde
çağ içinde

düzen kendini inkâr etti hapisaneleriyle
çağ evlâtlarını yedi evlâtlar çağı
ve canevinden vurdular vicdanları

2. Yeni çağın yeni çocukları:
İşte geldi güvercin kanadında kutsal buyruklar
dua ile yoğrulmuş çocuklar
isyan etti çağa ve düzene rıza-yı Hak için
yepyeni bir nesil bayrak bayrak
en yüce îmanın doruğundan kopan çığ
ve açtıkları amentü gibi rahmet yüklü
şeksiz-şüphesiz
yepyeni bir çağ

ağaçlar çiçeğe durdu özgürlük gibi ap-ak
çağın kelepçelerini kırarak
meleklerden mesaj var
yeni çağın çiçeklerine
yeni çağın çocuklarına

K. Âsım KARAMÜRSEL

Büyük Türk Bilgini,

Düşünürü, Tabibi...

AKŞEMSEDDİN

Büyük Türk bilgini ve tabibi, düşünürü Şemseddin Mehmed bin Hamza, köse olduğu için Akşemseddin diye meşhur olmuştur. 1390 yılında Gönyük'de doğan Akşemseddin meşhur şeyh Sabahaddin Söhreverdi'nin neslindendir. Küçük yaşından beri ilme büyük heves ve kabiliyeti vardı. Bu yüzden kendisini okumaya vererek, devrin meşhur üstadlarından ders görerek Osmancık medresesine müderris oldu. Burada bir müddet hocalık yapıp, talebe yetiştirdikten sonra müderrisliği bıraktı. Tasavvufa meylederek, o zamanlar şöhreti bütün orta ve batı Anadolu'ya yayılmış olan büyük veli Hacı Bayram'a intisab edip, dervişleri arasına katılarak; kendisini onun hizmetine verip bu büyük irfan kaynağından feyz almağa başladı.

Hacı Bayram Veli'nin ilk nazarda anlaşılmaz, kendine mahsus halleri vardı. Akşemseddin evvela bunları anlamayarak bu halden dolayı şeyhini terk etti. Ve devrinde şöhreti pek yayılmış olan şeyh Zeynüddin Hafi'ye intisabetmek üzere yola çıktı. Fakat Haleb'e vardığı zaman rüyasında Hacı Bayram Veli'yi gördü. Elinde bir zincir tutuyor ve bunun öbür ucu ise kendi boynuna bağlı bulunuyordu. Bunun üzerine derhal geri döndü. Çünkü rüya, kendisinin ona mânen bağlı olduğunu bildiriyordu.

Fatihin babası İkinci Sultan Murat, Hacı Bayram'ın şöhretini ve başına pek fazla adam toplamış olduğunu duymuştu. Bazı kimseler ise bu halin kendisi için tehlikeli olduğunu; çünkü daha kuvvetlenip, baş kaldırırsa, büyük ve giderilmesi güç gaileler doğabileceğini Sultan Murat'a söylemişler; evvelce isyan ederek ortalığı kana boğan ve çıkardığı ayaklanmanın bastırılmasında bir hayli zorluk çekilen Simavna Kadısı Şeyh Bedreddin'i misal göstermişlerdi. İkinci Murad, bunun üzerine Hacı Bayram'ı, Edirne'ye davet etti. Kendisiyle görüştükten sonra, ilim ve irfanına hayran kalarak, büyük iltifatlarda bulunup, yine Ankara'ya gönderdi. Bundan sonra da fırsat buldukça kendisini ziyaret eder oldu.

İkinci Murad, Hacı Bayram'ı Bursa'da iken, sık sık ziyarete gelirdi. Birgün yanında Şehzade Mehmed olduğu halde gene geldi ve Şehzadeye Hacı Bayram'ın elini öptürdü. Akşemseddin ise kapının dibinde kollarını kavuşturmuş hizmete hazır bekliyordu. Bir süre sohbet edildikten sonra Sultan Murat bir ara:

— Şeyhim dedi İstanbul'u almak en büyük emelimdir. Bu iş için dua buyursanız Allah'ın izniyle bu iş olurdu.

Hacı Bayram, başını salladı ve bir tarafta kendi halinde oynayan Şehzade Mehmed ile ayakta bekleyen Akşemseddin'i göstererek şu cevabı verdi:

— Saadetlü Hünkâr, Allah devletimizi ve ömrünüzü uzun etsin. Lakin ne siz ne de ben İstanbul'un alındığını görmiyeceğiz. İstanbul'un fethini bu çocukla, bu köseç görecek.

Nitekim Fatih İstanbul üzerine yürüdüğü zaman Akşemseddin de orduda onunla beraberdi. Muhasaranın uzaması

Desen : Celâl AKDEMİR

ve şehrin alınamaması genç Osmanlı Padişahını çok üzüyordu. Bu sırada Akşemseddin'in dua ve teşviklerinin askerin maneviyatı üzerinde çok büyük tesiri görüldü.

Akşemseddin, Fatih'in mürşidi idi. Talebesine her vakit tavsiyelerde bulunurdu. Topkapı Sarayı müzesinin E. 5862 numarasında kayıtlı bir mektubu vardı ki, mürşid talebesine, bu mektubunda güzel nasihatlar vermektedir ve çok ehemmiyetli maddeleri ihtiva etmektedir.

Fatih'in onun için söylediği şu söz çok meşhurdur.

— Zamanımda bunun gibi bir zatın bulunmasından duyduğum sevinç, İstanbul'un alınmasından duyduğum sevinçten az değildir.

Burada, Akşemseddin'e Fatih'in verdiği kıymeti belirtecek iki küçük fıkrayı hatırlatmamız gerekir:

Fatih gün ortasına doğru ilk defa İstanbul'a giriyordu. Buradan Ayasofya'ya gidiş çok muhteşem oldu. Padişah beyaz atına binmiş etrafında hocaları Akşemseddin, Molla Hüsrev ve Molla Gürani yer almışlardı. Karşılayanlar arasında çiçek demetlerini vermek isteyenler beyaz sakalıyla Akşemseddin'i padişah sanarak ona doğru gittiler. Bu hareketten Akşemseddin çekinerek atını geri çekiyor, demetleri uzatanlara da önde giden 21 yaşındaki Fatih'i göstererek,

— Sultan Mehmet odur, ona doğru gidiniz, diye işaretler ediyordu. Fatih, şeyhinin bu heyecanını sezmiş ve bu hareketi lüzumsuz görmüştü. Gülerek:

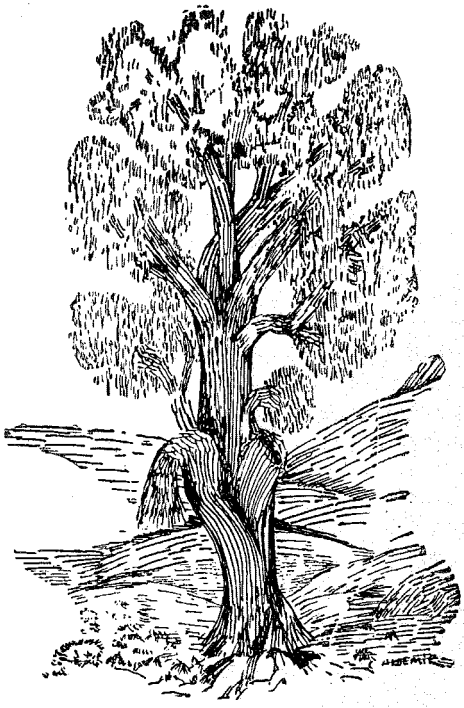
— Gidiniz, gine ona gidiniz, dedi. Evet, Sultan Mehmet benim, lâkin O benim hocamdır.

Fatih, Akşemseddinin her gelişinde hürmet, saygı ve sevgisini belirtmek amacı ile daima ayağa kalkardı. Sebebini soran Mahmut Paşaya:

— Benim bu zata hürmetim sonsuzdur. Diğerleri yanıma geldikçe elleri titrer. Benim de Akşemseddin'i görünce ellerim titriyor, demiştir.

Akşemseddin'e izafe edilen hadiselerin en önemlisi, Peygamber efendimizi görmüş ve onunla konuşmuş olanlardan (Ashabtan) Milâdî 667 yılında İstanbul'u muhasara eden İslâm kumandanı Halid bin Zeyd (Ebu Eyyüb-ül-Ensarî)'in muhasara sırasında şehid olduğu zaman gömülmüş olduğu yeri bulmasıdır. Bunu kendisinden Fatih istemiştir. Rivayete göre Akşemseddin o gece rüyasında mezarın yerini gördü ve ertesi gün yanında Fatih bulunduğu halde o yere giderek gösterdi. İşaret ettiği yerden Halid bin Zeydin o yerde gömülü olduğunu anlatan bir taş zuhur etti. Fatih, buraya derhal bir türbe ve bir cami yaptırdı ki bugün Eyüp Camii diye meşhurdur. Akşemseddin Otlukbeli savaşından önce Fatih'in gördüğü rüyayı tabir etmişti ve tabiri doğru çıkmıştı.

Akşemseddin, Hacı Bayram'ın hizmetindeyken onun tavsiyesini tutarak tıb tahsil etmiş ve pek değerli bir hekim olarak yetişmiştir. Çağında hangi bitkilerden hangi ilacın çıktığını bilen kişiydi. Ününün artmasının bir sebebi de Çan-

Desen : Celâl AKDEMİR

darlı Halil Paşanın oğlu Süleyman Çelebi'nin hastalığı ile ilgilenmesi olmuştur. Süleyman Çelebi bir hastalığa tutulmuştu. Bütün tabiblerin yaptığı, hastalığı artırmaktan başka birşeye yaramıyordu. Halil paşa, sonunda Onu çağırdı. Bütün mesuliyeti üzerine alan Akşemseddin, çok ağır olan hastayı, Allah'ın izniyle iyileştirdi.

Mikrobu Pastör'den tam 430 yıl önce Akşemseddin keşfetmiştir. Akşemseddin zamanında veba, kolera, tifo, tifüs, çiçek hastalığı gibi salgın hastalıklardan birçok kişi ölüyordu. Peygamberimiz bir hadisinde «Salgının bulunduğu yere gitmeyiniz ve salgının bulunduğu yerden çıkmayınız.» demiştir. Peygamberimiz bu hadisinde hastalıkların bulaşma yolu ile yayıldığını ve tedbirini açıkca söylemiştir. Ama devletin tabipleri bu gafletten uyanmamışlar, hastalığı başka türlü inceliyorlardı. Yalnız Akşemseddin Peygamberimizin bu hadisinden ilham alarak durmadan incelemeler, araştırmalar yaptı, yaptığı araştırmalardan hastalığın insandan insana canlı tohumlar tarafından yayıldığını anladı. Lâkin bu tohumların ne olduğunu bilemiyordu. Yılmadan yıllarca çalışmalarına devam etti ve bu hastalığı yayan tohumların gözle görülmeyecek kadar küçük olduğunu anladı. Bu kadar inceleme ve araştırmalarının sonunda şu kaideyi ortaya attı. Hastalıklar insan vücuduna giren birtakım gözle görülmez canlı tohumlar aracılığı ile insandan insana bulaşır. Akşemseddin Hayat-ı Hayvan isimli eserinde canlı tohumlar dediği varlıkları izah etmektedir. Mikro biyoloji ilminin temelini atmıştır. Başlıca eserleri Hayat-ı Hayvan, Mai Kibrit'i Şerif, Maddet'ül Hayat, Risalet'ün Nuriye ve Hall-i Müşkilat'tır.

Akşemseddin'in en büyük rakibi Ebül Vefa idi. Bu zad, Osmanlı tarihinde şiire ve müziğe olan geniş tanıma gücü ile bilindiği gibi, çekildiği köşeden Padişahın kendisini ziyaret etmesine müsaade etmemesi ile de şöhret kazanmıştır.

Akşemseddin tam mânâsı ile Allah adamı ve devrini yaşayan evliyasıydı. İstanbul'da bir müddet kaldıktan sonra memleketi olan Gönyük'e dönmüş ve 1458 yılında vefat ederek orada gömülmüştür.

Bütün ömrünce dünya malına ve başka bir varlığa rağbet etmemiş kendisini yalnız Allah'a bağlamıştır. Hatta oğullarından biri şöyle rivayet eder. «Biz oniki kardeş idik. Birgün hepimizi bir araya toplayarak yüzümüze bakıp uzun uzun hamdetti. Biz sanıyorduk ki Cenab-ı Allah'a bizi kendisine ihsan ettiği için hamd etmektedir. Lakin babamızın dervişlerinden Nun-ül-Hüda adlı birisi kendisine:

— Ben senin neden hamd ettiğini biliyorum, dedi. Babamız sordu:

— Neden?

— Şuna hamdediyorsun ki Cenab-ı Hak sana oniki evlât verdiği halde, hiç birisinin muhabbeti kalbini O'ndan ayırmamıştır.»

ÖZLEDİĞİNİZ GAZETENİZ

Bayrak

- Haberde Doğruluk
- Yorumda Dürüstlük
- Fikirde Milliyetçilik

HER GÜN BİR BAYRAK ALMAYI UNUTMAYINIZ

OTAĞ YAYINLARI

OTAĞ YAYINEVİ TAKDİM EDER!

ABDÜLLATİF METİN
A. N. FIELD - JOHN N. MOORE

İLMÎ GERÇEKLER IŞIĞINDA

DARVİNİZM

- *İlmî eserler serisinin ilki olarak sizlere sunduğumuz bu kitap, kendi araştırma alanında, Darvinizm'in dogmatik inancını ve onun ilmî kıymetini tahkik ederek değerlendirmeye —bir teori olduğunu hatırlatmaya—, bu alanda ortaya konmuş ilmî gerçekleri duyurmaya çabalamaktadır. Dogmatik saplantılara körü körüne sarılmak yerine; gerçek saygısı, gerçeği arama şevki vermek ve ilmî düşünme alışkanlığını yerleştirmek, bu kitabın temel hedefi olmaktadır.*
- 176 sayfa kroma-lüx kapak, Fiyatı: 15.— Lira.

MİLLÎ ŞİİRLER DEMETİ: 4

AKINDAN AKINA

* Genişletilmiş ikinci baskı. İplik dikiş, kroma-lüx kapak, Fiyatı: 10.— Lira

YAYINLARIMIZ İÇİN KATOLOG İSTEYİNİZ

PINAR

Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

NİSAN 1976

CİLT: V

52

PINAR'IN BU SAYISINDA:

- Sanatçının Ruhî Eğitimi
- "Yunan Düşüncesi,,
- E. H. Ayverdi ile Mülâkat
- "Ellerine Kına Yakalım,,
- "Ana,,
- Gözyaşı Damla Damla...
- Akşemseddin

askı: Renkler Matbaacılık 22 90 71

FİYATI: 5 LİRA

PINAR

Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

PINAR

Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

SAHİBİ
Bayram Erdem

Yazı İşleri Mesul Müdürü
Gazi Altun

Yönetim Yeri :
Nuruosmaniye cad. No. 8/3
Cağaloğlu — İSTANBUL

Kapak Kompozisyonu
Saim OKAN

Yazılar kaynak gösterilmek şartıyla iktibas edilebilir. Gönderilen yazılar iade edilmez. Her yazıdan sahibi mesuldür.

İlân
Pazarlığa tabidir

Abone

Yıllık (12 sayı) : 55 TL.
6 aylık (6 sayı) : 30 TL.
Öğretmen ve öğrencilere abone
Yıllık (12 sayı) : 50 TL.
6 aylık (6 sayı) : 25 TL.

Dış ülkelere abone
Yıllık (12 sayı) : 85 TL.
6 aylık (6 sayı) : 45 TL.

Dizgi - Baskı - Cilt
OTAĞ MATBAASI
Tel. : 27 73 10

Posta Çeki No : 81779

Mayıs 1976
Cilt V — Sayı : 53

Fiyatı : 5 TL.

Her ayın ilk haftası çıkar

İÇİNDEKİLER

- İlk Yirmidokuz Mayıs'tan Bugüne — PINAR
- Fatih — Aydın MÜRŞİDOĞLU
- İstanbul ve Fetih Destanı — Prof. Dr. Derviş MANİZADE
- Bağımsızlığın Simgesi Sanat — Necati AYKAN
- Hasret Türküsü — Mustafa ÇİMEN
- Orta Dereceli Okullarda Matematik Öğretimi Üzerine — Mehmet CAN
- Ümit Arama — Ertuğrul ŞAKAR
- Dilenci — Mehmet TAŞDİKEN
- Ölüm Vadisi — Fehmi ARIKTEKİN
- Buhranlarımız Karşısında Sanat — M. Nuri DOĞAN
- Benzer — Mustafa SERT
- Şafak ve Bahar — Mustafa AYDIN
- Ne Zaman — Ahmet EFE
- Azrail'i Beklerken — M. Âkif AK
- Bayrak, Sancak, Toprak... Üstüne — Sami KOCAOĞLU
- Nermin'den Gülden'e — Mustafa ÇİMEN
- İlmî Gerçekler Işığında DARVİNİZM — PINAR

İLK YİRMİDOKUZ MAYISTAN BUGÜNE

Saygıdeğer okuyucu,

Her yirmidokuz mayıs, fethi bizden bir yıl daha uzaklara götürüyor. Bu cihan çapındaki olayla, aramızdaki mesafe, boşluk her yıl bir kat daha büyüyor. Ve biz fetihten uzaklaştıkça, onu daha bir özlemle arıyoruz. Zaten bunun için anıyoruz onu; uzaklaştıkça, ayrı düştükçe. Fetih olayının yirmidokuz mayıslarda anılmaya başladığı yıllara bakacak olursak bunu daha iyi anlarız. Fethi en çok heyecanla andığımız zamanlar, herhalde ondan en çok uzaklaştığımız zamanlara raslamıştır.

Anmak veya anma törenleri, kavuşma ve tekrar karşılaşma ihtimalinin yok olduğu günlerin duygusudur. Ve çoğu zaman ölüm hallerinden sonra var olur bu duygu. Bir daha tekerrür etme ihtimali bulunan olaylar, anmanın konusu olamaz sanıyoruz. Kâinattaki diyalektik, bir olayın aynen tekerrürüne elvermez belki. Ama aynı dizi içinde daha büyük veya daha küçük çapta olaylar cereyan edebilir. Zaman içinde git gide küçülüyorsak, dünümüzü özlemle anmak bir görev gibi çıkar önümüze. Ama büyüyor, yükseliyorsak; geçen zaman bize dünkünden daha büyük kazançlar, zaferler getiriyorsa, anma olayı garipleşir biraz.

Bu açıdan bakıldığında, fethi her yıl anmak, hasretle yad etmek bugünümüzde mutlaka ifası gerekli bir vecibe olur. Fakat bu anmalara yeni bir anlam getirmelidir.

Avrupa'dan kültür ithal etmeye başladığımız devirlerden beri yoğunluk kazanan anma törenlerinde, bir kavuşamama duygusu dikkati çeker. Bir bakıma Batı'nın noellerinin, yortularının taşıdığı avunma havasının ve yılın belli günlerine yamanmış duygulandırıcı isim ve anlamların bize de bulaşmış olmasından ileri gelmektedir bu. Küçüldükçe, büyüklük zamanlarını hasretle yad etmek normaldir. Batı varsın, dünüyle avunsun.

Biz, fethi çok daha başka anlamlarla anmak zorundayız.

Fetihten gittikçe daha çok uzaklaşmanın verdiği duyguyla değil, aradaki mesafeyi kapatma umuduyla dolu olmalıdır fethi anışımız. Facialarla dolu korkunç boşluğu kapatmak ve çağları aşarak fethe uzanmak için anmalıyız fethi.
Bu geçmişin tekrarı değildir, geleceğin kurulmasıdır, geleceğin imarıdır.

Burada birkaç yol ayrılıyor önümüzde. Çeşitli anlayışlarla karşılaşıyoruz. Fethe sadece geçmişte yaşanmış bir tarih olayı nazarıyla bakıldığında, fethe ulaşmak diye bir şey düşünülemez. Ama fethi kıyamete doğru uzanan bir nehir sayarsak ve aradaki bunca boşluğa rağmen, onu bütün mirasıyla birlikte kabullenirsek, fethe ulaşmak dediğimiz olay meydana gelir. Yoksa dünün tekrarı değildir, fethe ulaşmaktan kastettiğimiz.

Birinci bakış, fetihle aramıza aşılmaz bir duvar koymayı gerektirir, akıp gelen nehrin önünü kesmeyi ve kurutmayı... Sosyal açıdan anormal bir durumdur bu, hastalıktır. Bir beşeriyet ve toplum gerçeği olarak, toplumların gelişme çizgilerini bir noktada kesip, geçmişle koparma imkânı bulunamaz. Buna teşebbüs ise sosyal yapıyı zedeler. Bu teşebbüs malumdur ki, toplumların yönetici azınlığından gelir, onlar inkâr edebilir, koparabilirler. Fakat inkârın son derecesinde bulunsalar bile, bir kuşak içinde tam anlamıyla bir değişimi geıçekleştiremezler; ne kendileri üzerinde, ne de toplumda. Böyle bir durum, suyu yokuşa akıtmak, yağan yağmuru durdurmak, mevsimleri değiştirmek, güneşin doğmasını geciktirmekle aynıdır; kişilerin kudretini aşar.

Birbuçuk yüz yıldır, toplumumuz böylesi tabiat dışı uygulamalarla karşı karşıya. Başımızda, önümüzde, geçmişinden utanan bir zümre. Fethe olmuş bitmiş bir tarih olayı olarak bakanlar bunlardır. Bunlar başka toplumlar gibi, geçmişten övünçle söz etmek lüzumu duyduklarında İstanbul'un fethine, Malazgirt savaşına başvururlar. Başka ülkeler, benzer anma törenleri yapıyorlar diyedir bu. Fethin ruhunu aramak değildir.

Aslında ise fetih, zamanın aşındıramayacağı bir olaydır. Daha doğrusu fetih, zamanın eskitemeyeceği bir muhtevanın, bir kültürün ve toplumun ürünüdür, çocuğudur. Ona sahiplenebilmek için onu doğuran muhtevayı kabullenmek gerekir. Değilse, İngiltere'nin İslâm Festivaline gösterdiği alâkadan pek farklı olmaz İstanbul'un fethine gösterilen ilgi.

Bizim açımızdan fetih hadisesi, haklı ve insanî ideallerimizi insanlığa sunmamızı simgeleyen büyük bir hadisedir. Ayrıca fetih medeniyetler tarihinin hâlâ en üst noktasında parıldayan Osmanlı Medeniyeti'nin, bütün alanlarda müesseseler kurmaya başlamasının gerçekleştiği bir merhaledir, sıçrama taşıdır.

Fethin Türkler açısından taşıdığı değer ise, İslâm dünyası için taşıdığı değer ile özdeştir bu devirde. Çünkü bu tarihlerde artık İslâm dünyası Osmanlı Devleti için bütünleşmiş gibidir. Yüzyıllardır Bizans'ın merkezini fethetme tutkusuyla yanan Müslümanlar İstanbul'un fethiyle büyük bir sevince garkolurlar. İstanbul'un fethi İslâm dünyasının belli başlı zaferlerinden biri olur.

Fethin insanlık için ifade ettiği anlam ise, en az milât hadisesi kadar önemlidir ve yine ondan çok fazla cihanşümuldür.

Fethin beş yüz yirmiüçüncü yıldönümü bu yıl da çeşitli törenlerle anılacak. Bu sevinilecek bir şeydir. Hele, geçmişin bütünüyle inkâr edildiği ve öcüleştirildiği dönemler hatırlanacak olursa, bugünkü anma törenlerinin değeri bir kat daha artar. Fakat anmadaki ölçü önemlidir. Fethe bütün mirasıyla sahip çıkmak ve onun ruhunu yeni fetihler için korumak ve yüceltmek üzere yapılan anmalardır fethe lâyık olanlar. Yoksa fethi anmak hiç de resmî bir mecburiyet değildir.

Fethi ve onun insanlığa yaptığı büyük hizmeti hatırlarken, fethi doğuran ruhun yaşadığı ve yeniden insanlığa huzur bahşetmek için beklediği bilinmelidir.

Pınar'dan saygı ve sevgiler...

Çeşitli Yönleriyle

FATİH

Aydın MÜRŞİDOĞLU

523. yılı içinde bulunduğumuz «fetih» denen o büyük olayı, Fatihi üzerinde durarak anıyoruz. Toplumların kalbinde derinlemesine yer almış kahramanları lâyıkıyla anlatabilmek gerçekten zordur. Hele Fatih olursa bu, daha da güçleşir. Bu bakımdan size, Fatih'in hayatını, şahsiyetini ve hizmetlerini bir insicam içinde anlatmayı düşünmedik. Onun farklı yönlerine temas eden bilgileri bölük-pörçük vermekle yetindik.

Fatih Sultan Mehmet, Devletin başında 30 yıl hükümdarlık yapmış, bu dönem zarfında; iki imparatorluk, 15 devlet, 200 şehir ve kale fethetmiş, Türk birliğini sağlamıştır. 49 yaşında henüz hayatının en verimli döneminde hayata gözlerini kapayan Fatih, büyük bir devlet adamı olduğu kadar; ilim, kültür ve sanat alanlarında da büyük varlık göstermiş bir insandı. Felsefe, edebiyat ve şer'i ilimlerde üstün bir seviyeye sahipti. Türkçeden başka Arapça, Farsça, Yunanca ve Latince öğrenmişti. Üstün bir hattat ve değerli bir şairdi. Askerî dehası ve atıcılığı ise fevkalâdeydi.

FATİH'İN İLİM DÜNYASI

Fatih her şeyden önce iyi bir öğrenim görmüştü. Şehzadeliği sırasında Manisa'da bulunduğu yıllar, onun için akademik bir tahsil dönemi olmuştu. Babası Murat Bey, Molla Gürani'yi hoca olarak gönderirken eline bir de değnek vermiş, gerektiğinde onunla tazir etmesini istemişti. Molla Gürani'den başka bilhassa Molla Hüsrev ve Hocazade (Muslihüddin Mustafa Ef.)nin Fatih'in kültür hayatında önemli yerleri vardır ve her haliyle şehzadeye örnek olabileceklerdir.

Bir keresinde Fatih, Molla Gürani'ye isterse vezirlik verebileceğini söyleyince o büyük zat «Bunca Beyler vezirlik beklerken onların ümidini kırmak olmaz» şeklinde mukabelede bulunmuştu. Molla Hüsrev ise, Fatih'in, her yerde ayağına kalktığı bir zattı ve ondan «Devrin İmamı Azamı» olarak bahsederdi. Müşkille karşılaştığı zamanlarda Hocazade için, «Akl-ı selime bir sormak lâzım» derdi.

Bunlardan başka Fatih'in çeşitli konularda kendilerinden istifade ettiği 20 civarında hoca ve musahibi vardı. Molla Zeybek, Hızır Bey Çelebi, Ali Tûsi, Ali Kuşçu, Sinan Paşa, Molla Lütfi bunlar arasındaydı.

İslâmi ilimlerden başka Fatih, garp ilimleriyle de ilgilenmiştir. Felsefe bahislerini bilen hükümdar, Arap, Acem ve Yunan filozoflarını tanıyordu. Jul Sezar ve İskender ile ilgili kitapları okumuş, Potelemeci'un coğrafyasını tercüme ettirmişti.

Bu ilme âşık insan, her gittiği yerde ilim adamlarını başına toplar, onlarla sohbet ederdi. Yine birçok ilim adamını İstanbul'a davet etmiş, onların daha rahat çalışabilmesini temin etmiştir.

Fatih'in ilimle olan ilgisini gösteren en açık örnek şüphesiz «Fatih Külliyesi»dir. Yani bu günkü İstanbul Üniversitesinin temellerini atan Fatih'tir. Külliye'de dört kademe halinde öğretim yapılıyordu. Sınıf değil ders geçme usûlüne göre çalışan küliyenin birinci bölümünde (Hariç Yan Dış Medresede) elifba, Kur'an-ı Kerim, ilmihal, yazı, hesap; ikinci kademede (Dahil Yan İç Medresede) nahiv, iştikak, hendese, hesap, adabü'l-bahs, mantık; Üçüncü ve Dördüncü bölümler olan Tetimme ve Semaniye'de ise hikmet, hesap hendese, coğrafya, ilm-i zeyc, ilm-i nücûn, tıb, teşrih gibi ilimler okunuyordu. Sultan, külliye ve öğrencilerle özel olarak ilgilenir, onları eser yazmaya teşvik ederdi. Ve o günün dünyasında bu kapasitede bir eğitim ve öğretim kurumu yoktu.

SİYASÎ VE ASKERÎ DEHASI

Yalnız İstanbul'un fethi bile onun askerî ve siyasî üstünlüğünü ortaya koymaya yeter. Zira İstanbul daha önce yalnız Osmanlılar tarafından altı kere kuşatılmış ama alınamamıştı. Kuşatmaları iyi inceleyen Fatih, hiç kimsenin aklına gelmeyen isabetli kararlar verebiliyordu. Bir gecede 73 parça gemiyi dağdan aşırıp halice indirmeyi hangi kumandan yapabilirdi? Askerî kabiliyeti ile fethettiği ülkelerin, şehirlerin tam bir listesini vermek bile güç. Topluma kazandırdığı seviye ise siyasî dirayetini açıklar.

Fatih, şahsında devletin vakarını yücelten bir devlet adamıydı. Bunun için Uzun Hasan'ın kendisine «Mehmet Bey» diye hitabeden mektubuna sinirlenmişti. Bunun için sarayda Sultanın diğerleriyle yemek yemesini kaldırmış, «Sultanlar ayrı yemeli» demişti.

Dost düşman onun dehasını itiraf etmiştir. Ancak uydurulan bazı sözlerin veya dedikoduların kaynağını; hıristiyanlığın merkezi olan Bizansa son verme gibi bir olayın Batılılarda meydana getirdiği kinde aramak lâzımdır.

O zamanın Avrupa ve vovodalarının hareketleri tam bir kabalık örneğiydi. Fatih, Venedik ve diğer devlet başkanlarıyla olan münasebetlerinde insanlık ölçüsünü gösterirken, meselâ Eflâk Voyvodası Vlad, Türk elçileri sarıklarını çıkarmadılar diye sarıklarını başlarında mıhlatacak kadar bir vahşet ve kabalık örneği vermişti. Fatih, Patrikhane'ye bile hürriyet tanırken, Avrupa'da engizisyonlar devam ediyordu.

FATİH'İN MANEVÎ DÜNYASI

İslâmî ilimlere büyük bir vukufiyet olduğunu söylemiştik. O, katıksız bir Müslümandı. Yaptığı fetihler cihangirlik dâvâsı için değildi. Osman Gazi'nin oğlu Orhan'a yaptığı vasiyet, Fatih içinde bir düsturdu. Ve Osmanlının dilinde de düsturun ifadesi «i'lâyı Kelimetullah (Allah kelâmını yüceltmek)» idi.

Fatih'in manevî dünyasına, irşatlarıyla ayrı bir renk katmış bir büyük şahsiyet vardır. Ak Şemseddin. Rivayete göre Hacı Bayram Veli'nin mürîdlerinden olan Ak Şemseddin, her haliyle bilgili görgülü bir zat olup, ona manevî yardımlarda bulunmuştur. Padişah bir gün kendisine uzlete çekilmek istediğini söyleyince o muhterem insan şu cevabı vermişti:

«Meşayıh-i ızamın halvetinde bir lezzet vardır ki, ana dahil olsan emr-i saltanat gözünde olmayup, dünya gözünden silinip saltanat geçip gitmek mukarrerdir. Bu sebepten ahval bozulup, her birimiz bu hale sebep olmakla Allah'ın gazabına uğrayarak günahkâr olmak lâzum gelür.» (1)

(1) Semiha Ayverdi, **Edebî ve Manevî Dünyası İçinde Fatih,** Baha Mat. 3. B. 1974, İst., s. 45.

Desen : Hamit YÜKSEK

ŞAİR BİR HÜKÜMDAR

Sultan, güzel sanatların hemen hemen hepsiyle ilgilenmiştir. Sanatkârlara ayrı bir önem vermiştir. Meselâ O, resimle ilgilenen ilk Osmanlı hükümdarıdır. İtalyan Bellini'yi saraya davet etmiş, resimler yaptırmış, Yine Veronalı madalyon ustası Mahheo De Pasti'ye madalyonlar yaptırmıştır. Hat ve tezhipte ise, boş zamanlarında, kütüphanesindeki kitaplarının tezyinatını kendisi yapacak kadar biliyor ve uğraşıyordu.

Fakat Fatih'in en belirgin sanat yönü şüphesiz şiirdi. Divan edebiyatı bir yükselişin içindeydi ve Şeyhî, Ahmet Paşa, Necati, Mahmut Paşa, Zeynep Hatun, Mihri Hatun, Hamidî,

Kabûlî, Melihî, o devrin ünlü şairleriydi.

Fatih de böyle bir şiir dünyasında «Avnî» mahlasıyla şiirler yazmıştı. Bir divan meydana getirecek miktardaki şiirleriyle Fatih, yalnız Türk hükümdarları arasında değil, dünya hühümdarları arasında da pek benzeri bulunmaz.

Fatih şiirde, Şeyhî gibi devrin şairlerinden etkilendiği gibi Fuzûli gibi kendisinden sonra gelen şiir ustalarına da tesir etmiştir. Aruzu en güzel şekliyle ve mümkün mertebe zihaf, imale gibi aruzun hastalıklarından uzak olarak kullanabilmiştir. Lisanı tam bir edebiyat lisanıdır, üslubu yumuşak ve sadedir.

Daha çok didaktik şiirler yazan Sultan'ın; bir tahmisi, bir kıtası ve iki beytinden başka bütün şiirleri gazel tarzındadır. Çok cepheli hayatına paralel olarak şiirlerinin konusu da çok yönlüdür. Aşk, elem, neşe, zevkten tutun; gayeler, ümitler, temennilere; siyasî ve içtimaîden tasavvufa kadar her konuda şiir yazmıştır.

Gayesini anlatan bir nefis gazelinde şöyle der:

«İmtisal-ü cahidü fillah oluptur niyyetüm
Din-i İslâm'ın mücerret gayretidir gayretüm»

Her fırsatta arkadan vuran Karaman Beyi için de şöyle der:

«Bizimle saltanat lâfın edermiş ol Karamani
Huda fursat verirse ger karâ yirê karam ânı»

Sultan bazen de Divan edebiyatının temalarına uygun gazeller yazar; sembolik olarak aşktan, şevkten bahseder:

«Avniyâ gerçi ölüm dünyâda müşkül işdürür
Gamze-i dilber ile biz ânı asan éderüz.»

«FATİH KANUNNAMELERİ»

Fatih'in, Türk tarihinde dikkat çeken yönlerinden birisi de, Osmanlı döneminde ilk defa kendi adıyla anılan «Kanunnameler» koymuş olmasıdır. Bunlar daha çok teşkilât-ı esasiye kanunu özelliği taşıyordu. Yani amme hukuku veya Devlet hukuku niteliğindeydi. Bazı hukuk yorumcuları bu konuyu şöyle açıklıyorlar:

İslâm Hukuku daha çok ferdi ele almış, ferdin karşılaştığı veya karşılaşabileceği birçok problemin çözümünü ortaya koymuştur. Amme hukuku sahasını ise, fıkha aykırı olmamak şartıyla ve bu doğrultuda, Müslüman yöneticilerin gayretlerine bırakmıştır. Bu sebepledir ki İslâm hükümdarları, İslâm hukuku çerçevesinde, fakat farklı sistemler (müessese olarak) ortaya koyabilmişlerdir.

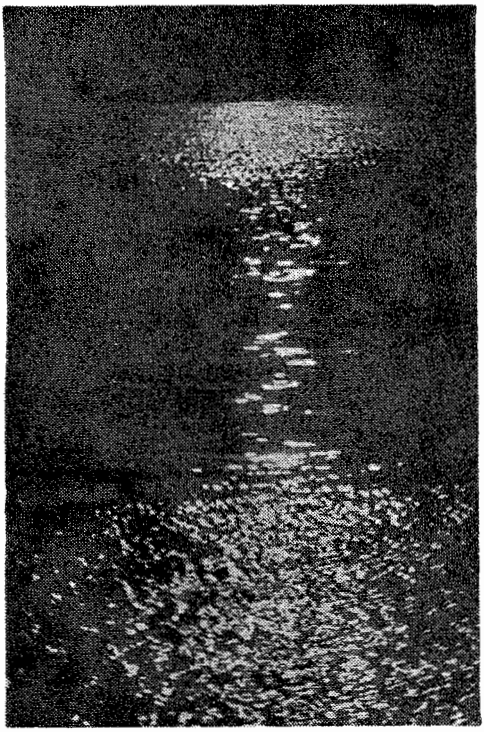
Kısmen de olsa bu platformda değerlendirilebilecek Fatih Kanunnameleri, üç ana kısma ayrılıyordu; Birincisi, devlet erkânının sıra, mertebe terfi vb. şeyleri; İkincisi, âdetler ve teşrifatı; Üçüncüsü, ceza ve vergileri içine alıyordu. Bu kanunname aynı zamanda Osmanlı yönetim tabakasını; Saray (mülkiye veya hükûmet), İlmiye, Seyfiye ve Kalemiye olarak dörde ayırıyor ve her birinin çalışması konusunda prensipler getiriyordu. Yine buna göre, kalemiyenin başkanı Sadrazam (Başbakan), İlmiyenin başkanı Şeyhülislâm (Anayasa başkanı ve Üniversiteler rektörü), seyfiyenin başı Serasker (Genelkurmaybaşkanı) derece itibariyle birbirine eşit sayılıyordu.

Netice :

Fatih'in birkaç yönünün üzerinde söz ettik. Ama onu bizce en iyi tanıma yolu; Fatih'i çıkaran bir toplumu ve o topluma vücut veren değerleri tanımadan geçer. Fatih'in topluma verdiği kadar, o günkü toplumun Fatih'e verdiği de vardır. Yani Fatih'i Fatih yapan toplumun bir Kültür potansiyeli vardır. Bunlar göz önünde bulundurulmadan Fatih üzerinde söylenecek sözler, ona, mücerret methiyeler veya mersiyeler söylemekten ibaret kalır.

İSTANBUL VE FETİH DESTANI

Prof. Dr. Derviş MANİZADE

Fotoğraf : Mustafa TÜRK

Pırıl pırıl bir deniz ve sularda hâreler
Kıyılarda göklere el açan minâreler..
Tepelerde diz çökmüş dua eden kubbeler
Yeşil ulu ağaçlar, sülün gibi serviler.
Denizleri, gökleri süsleyen o mâviler;
Bir renk ihtişamıyle kaynaşıp yoğrularak
Doğar İstanbul denen o şehirler güzeli
Her gören âşık olur ona gönülden mutlak
Bu şehirler şehri, bu güzeller güzeli.
Kâh güneş denen ressamın san'atçı fırçasıyla,
Kâh mehtabın füsunlu nûru ile büyülü...
Akşamı başka güzel, sabahı başka onun
Her an başka renk alır, sonu yok bu oyunun.
Zaman olur hüzünlü gri bir tül örtülür,
Kâh pembe tüle bürünmüş kıvrak bir yosma olur,
Kâh kıyıya uzanmış bir gelin gibi uyur...

Temelleri tarihdir, her köşesi bir müze,
Koynunda kucaklaşır, tarihle, renk ve san'at

Bu güzellik önünde, tabiat gelir dize,
Tüm değerler birleşir, yükselir orda kat kat...
Ona âşık Peygamber, nice ünlü hakanlar
Uğrunda can vermiştir, sayısız kahramanlar..

Böyle geçti yüzyıllar, nihayet en sonunda,
Tâ gönülden vurulup, âşık olmuştu ona,
Bilgili, irâdeli, çelik gibi imanlı,
Tam on sekiz yaşında levend bir delikanlı...
Eşsiz bir güce sahip bu yüce genç artık,
Hep onun hayaliyle uyuyup uyanırdı..
Çok geçmeden tüm dünya bu aşk ile çalkandı.
Bu genç Türk sultanının «Sultan Mehmed»di adı.
And içmişti ezelden, sahip olmakçün ona,
En büyük Peygamberin sonsuz ulu adına...

Nihayet günü geldi bin dört yüz elli üçde..
Hücuma geçti Hakan ordusuyla birlikte..
Denizlere at sürdü, hisarlara ağalar,
Tepelerden aşırdı kalyonlar, kadırgalar..
Su yerine kan aktı, kudsîleşti topraklar,
Sultanıyla beraber cezbedeydi hep onlar
Cennete ulaşırdı o gün şehid olanlar.
Altmış altı gün gece kılınçlar şakırdadı,
Yeni dökülen toplar durmadan homurdadı.
Nihayet bir an geldi bu mahşer ortasından
Elinde Hakanının üç hilâlli bayrağı,
Bir ok gibi fırladı Uluâbadlı Hasan,
«Rekz-i alem» eyledi iç hisarın burcuna
«Bu bir gazâ ki hoşnud etmişti Peygamberi,»
Peygamberle hakanı hayrân olmuştu ona.
Çok geçmeden içti de şehâdet şerbetini,
Ulaştı Tanrısının erişilmez katına..
«Leşker-i İslâm» girdi İstanbul'a ardından,
Gerçek oldu rü'yâsı ol ulu Peygamberin
Kıldı Cum'a namâzın Ayasofya'dan hâkan,
Oldu güzel İstanbul şehr-i şehid-i İslâm.
O zaferden bu yana, bu şehirde yükselen
Minareler duruyor ebedî Arş'a selâm...
O gün kapatıp Orta Çağ'ın kapkaranlık ufkunu,
Açtı hâkan eliyle Yeni Çağ'ın yolunu...

Bağımsızlığın Simgesi

SANAT

Necati AYKAN

Fotoğraf : O. Nuri KARAMAN

Dünyamız, toplumların birbirleriyle en sıkı temasta bulunduğu zaman çizgisi üzerinde yürümeye devam ediyor. Büyük küremiz yavaş yavaş mesafe mefhumunun daralmasıyla birlikte küçülmeye doğru gidiyor. Her gün, çeşitli vasıtalarla dünya milletleri yüz yüze geliyor. Yakınlaşmalar etkilenmeyi getiriyor peşinden. Bir karşılıklı etkileme savaşı sürüp gidiyor.

Kendi kültür ortamında ve değerler âleminde bütünleşmiş toplumlar, cazip bir meta gibi diğer toplumların ilgisini çekiyor. Kendisini dağıtan toplumlar, düzenli bütün toplumlara özenerek bakıyorlar. Böylece fizik âlemde sık sık cereyan eden bir olay görülüyor toplumlar arasında. Cazibe alanları ve onlara tâbi cisimcikler gibi, milletler arasında etkilenmeye hazır olanlar ve etkileyen toplumlar, manyetik alanlar meydana geliyor. Toplumlar arası kültürel etkilenme akışı devam edip gidiyor...

Bu durum neler getiriyor sosyal olaylara. Birbirini yiyerek hayatını devam ettiren hayvanlar gibi, toplumlar da birbirlerini özümlüyorlar. Varlıklar âleminde geçerli kanun sosyal olaylarda bu şekilde yürüyor. Kendi iç dinamiğinden kopmuş topluluklar başka toplulukların oltasına tutuluyor. Politik özentiler o milletin bağımsız varlığını kemirirken, sanatta da aynı hastalık baş gösteriyor. Dejenere oluş sebepleri bir tarafa, kendi kültür yörüngesinden kopan toplumlar başka toplumların uydusu olmaya bir adım atmış oluyorlar. Politikada ve sanatta şahsiyetsizliğin çıktığı kaynak, kendimizi tanımadan başkasını tanımak hastalığından başkası değildir.

Eskiden birbiriyle ilgileri az toplumlar iç bütünleşmelerini daha çabuk tamamlıyorlardı. Bugün etkileyen toplumlar da çözülmeye devam ediyor. İşte özenilen Batı'nın çöküşünü haykıran Soljenitsin'in feryadı: Batı çöküyor.

Çözülen toplumların sanatı aynı çözülüş çizgisini takip eder. Bağımsız yaşama iradesi sarsılmış toplumların bağımsız sanatları olamaz. Millî bağımsızlık idealinin sarsılması o milleti haysiyetli bir sanattan mahrum bırakır. Sebebine dikkat çektiğimiz bu durum sanatta arayış halinde yansır. Toplumun kendisine güveni sarsıldığı için şahsiyetini yabancı kültür ortamında aramaya

kalkışır. İşte bu o sanatın ölümüdür. Yerli değerler yorumlanmadan, başka ülkelerin gelişmesi ve sanatı gözünü kamaştırır bu toplulukların.

Bizim sanatımızda Tanzimattan beri görülen sapmalar, millî kültür birikimimizi değerlendirememekten ileri geliyor.

Bir sanat eseri, sanatçının bağlı bulunduğu dünya görüşünün estetik ölçüler içinde canlanmasıdır. Bu olay, bir sanat eserinde mutlaka bir kültürün yorumlanması, özünde bir değerler bütününe bağlanması gerektiğini gösterir. Yerli değerler birikimini horlayan, yabancı hayranı bir sanatçı elbette millî vasıflı bir sanat eseri veremez. Bir eser ortaya koysa bile, temeli olmayan vericiliği olmayan bir çalışmadır bu.

Sanatsız toplumlar kültür asimilasyonuna kurban gitmektedirler. Bunun sonu dünya tarihinde, ölü toplumlar listesine bir isim daha ilâve etmektir. Çünkü bağımsız millet olma iradesinin simgesi, millî kültür özü üzerine inşa edilmiş sanat eserleridir. Bir toplumda sanatçıların millî şahsiyet haline gelişi, öykünmeden kurtulmak ve yabancılar üzerinde gezinen gözlerini kendi kültür kaynaklarına çevirmekle mümkün olur. Değilse yabancı kültür sistemlerinin cazibesine bağlı insanın; müstakil, millî karakterli orijinal eserler vermesini beklemek zordur. Yabancı anlayış yabancı zevk sanat eserlerine mihrak olursa, o çalışmalarda millî kültür özünün tesiri yoktur. Böyle sanatçılar, içinde bulunduğu ortamı kemiren fareler gibi kendi toplumlarının yıkılışına sebep olurlar. Sanatçının toplumuna hizmeti millî kültür özüyle beslenmesi şartına bağlıdır. Bu sanatçının şahsiyet haline gelişidir.

Türk sanatkârı için yerli kültürümüzün kavranması, özümlenmesi zarureti vardır. Sanatçı her şeyden önce yerli kültürü bütünüyle kavramalıdır. Öyle olmalıdır ki sanatın diliyle ortaya koyduğu eserler toplumun malı olsun. İlk yapılacak şey, sanatta yerlilik, millîlik ve ilerilik için kendi değerlerimizi bilmektir. Bu sanatın millî olmasının gereği olduğu gibi insanî olmasının da gereğidir. Çünkü millî olmayan şey insanî olamaz. Sanat çalışmaları her şeyden önce aksiyomatik bir temel bulmalıdır. Onun üzerinde sanatkârın gücü sanat harikaları meydana getirecektir. Aksine bir düşünce tarzı sanat olayları için geçerli değildir? Sanatçı sanatın vatanına sadık kalacaktır.

Başka ülkelerin insanlarında takdir duyguları uyandıracak eserler millîlik damgasını taşıyan eserlerdir. Sanatın özü sanatçının bağlı bulunduğu değerler sisteminden süzülüp gelir. Sayısı belli birkaç kültür sistemi sanat eserlerinin doğum alanıdır. Bu kültür sistemlerinden herhangi birine bağlıdır sanatçının düşünce yapısı. Türk sanatçısının kültür zemini Türk kültür sistemidir. Yabancı kültür normlarına göre şekillenmiş eserler bizim eserimiz değildir.

Sanatla toplum hayatı bütünleşmiştir. Bu ahenkli bütünü bozacak kaymalar, toplum hayatının dinamizmini yok eder. Hele sanatın temelini kaybetmesi bir başka felâkettir. Böyle bir toplumun kapısını çalan tehlike büyüktür. Biz bunu toplumumuzun tarih seyri içinde gördük.

İnancını ve ideallerini sanatın gücüyle beslemiş milletlerin insanlık tarihinde ayrı bir yeri var. Böyle topluluklar beşer tarihine silinmeyecek bir damga vurmuşlardır. Hayat sahnesini terketmiş olsalar bile bıraktıkları eserlerle yaşamaya devam etmektedirler. Tarih olmuş medeniyetlerin kalıntıları bıraktıkları sanat eserleri bu gerçeği anlatıp duruyor.

Geçiş döneminde, yeni bir hayata namzet toplulukların sanatı nasıl olmalıdır? Türk toplumunun yaşaması dünya milletleri arasında yer alabilmesi için sanatımız nasıl yaşatılmalıdır?

Bizim bütün haşmetiyle dirilip bütün dünyaya varlığını göstereceğine inandığımız sanat çalışmalarımız nasıl geliştirilmelidir? Sanatımız nasıl, Batı'nın sanatı karşısında dili - dişi tutulan ümitsizlere ümit kaynağı olabilir? Şimdi bunları düşünelim.

Dünya milletleri arasında hatırı sayılır bir Türkiye için, kendi öz sanatını ortaya koymak mecburiyeti vardır. Bu kendimizi ortaya koymayı, kendimiz üzerinde düşünmeyi gerektirir. Her sosyal problemin çözümünde olduğu gibi, sanatımızda da yeniden bir hamle için kendimizi düşünmek, tarihî kültürümüzü yeniden yorumlamak gerekiyor. Her şeyde Türk toplumuna inmek, her sanat çalışmasını Türk toplumunun hayatına uzanan

bir damarla beslemek gerekiyor. Kimisinin Batı'ya kimisinin Kuzeye sevdalandığı aydınımız bir inkılâp geçirerek, toplumunun safına dönmelidir. Bu her şeyden önce düşüncede, dünya görüşünde kendimize dönüşü yaşamak demektir. Düşüncede millîlikle birlikte ölmüş şahsiyetler dirilecek, çaresizlik bulutları dağılacaktır.

Yazımızın başında belirttiğimiz milletlerin yakınlaşmaları tehlike kapılarını açacağı gibi, biz millî kültürümüzü diriltebilir, hazırlıklı bulunabilirsek kendimizi ortaya koymak fırsatını da beraberinde getirebilir. Sanatıyla değerlerini abideleştirmiş bir ülke için bu yakınlaşmalar zararlı olmaktan çıkar. Darbelenmekten korktuğumuz özümlenme olayı o zaman tersine dönebilir.

Dünyada hatırı sayılır bir mevkle tallp bir millet sanatını diri tutmalıdır. Bir milleti hiç bir şey edebiyatı ve sanatı kadar tanıtamaz. Büyük bir tecessüsle ülkelerinden kalkıp ülkeler dolaşan milyonlarca insan değişiklik peşinde koşuyor. Ne acı ki biz bu gelenlere kendimizi tanıtırken gülünç oluyoruz. Bizi görmeye gelen Avrupalının karşısına, onların memleketlerinde çok gördükleri kıyafetleri giyip çıkıyoruz. Festivallerimiz, eğlencelerimiz Batı'nın bırakıp kaçtığı şekilleri aşamadı. Avrupa'da bir müzik yarışmasına Batı müziğiyle katılmamızı ve sonunu hatırlayınız. Ne korkunç bir hadise. Yarışmada en sonuncu olmuştuk. Bizim kendimize bakışımızın eksikliğini gösteren çok önemli bir olaydı bu. Bu anlayış noksanlığı, Batılılaşmış aydının ve Türk milletini yaşatmak çilesini tanımayanların noksanlığıydı.

Kültürümüzün yaşatılması için festivaller, yarışmalar, sanat zenginliğimizin teşhir alanları olmalıdır. Böyle günler, gezilip görülen yerler ve müzelerimiz daha çok bizi anlatmalıdır gelenlere.

Düşünce meydanımız millî kültür zenginliklerimiz olmalıdır. Tarihî kültür birikimimiz sayısız sanat eserinin kaynağı olmak gücüne sahiptir. Dünya yuvarlağında bize mahsus yer ayıracak olan, bağımsızlığımızın sembolü müstakil millî sanat atılımlarımızdır. Gözü dışarda olmak hastalığından kurtulmak şartıyla...

Batı'ya özentinin yersizliğini görmek üzere Avrupa'ya ve kendimize bakalım. Birbirimizden ne kadar da uzağız.

Sanat galerilerinde ve müzelerde rastladığımız, Batılı sanatkârların tablolarını tek konulu görüşümüzün bir sebebi var. Resimler, heykeller kadın veya çıplak erkek insan tasvirine irca edilmiş. Ben-merkezci Avrupa beden zevklerini idealize ederken, sanatına da aynı konuyu odak noktası yapmıştır. Tek boyutlu insan tipinin sanatı Avrupa'yı güzel anlatıyor.

Bir de eski Türk minyatürlerine bakınız. Bizde de minyatürün konusu insandır. Ama Batı'nınkinden farklı. Minyatürde insanı, tabiatın en çekici zarafet varlığı çiçekler, güller içinde görürsünüz. İşte Türk ruhu ve Avrupa ruhu. Sanata yansıyan iki dünya görüşünün farklılığı ne kadar açık.

Bunların ortasını bulup da, sanat eserine inşa edebileceğimiz bir ortak değerler sistemi hayal etmek mümkün mü? Türk sanatına ve Batı sanatına varlık kazandıran anlayış işte böylesine farklı, böylesine birbirinden uzak...

Sanatçının kararı bu noktada belirmelidir. Türk milleti için mi sanat yapıyoruz, Batı insanı için mi?

Şu nokta tereddütsüz kabul edilmelidir ki, millî sanatımızı muhteşem tahtına oturttuğumuz gün; yeni dünyada ayrı bir yerimiz olacaktır. Sanatsız ve ruhsuz bir milleti hiç bir politik atılım dünya milletleri arasında kabul mevkiine getiremez. Toplumumuzun güzellik ve sevgi üzerine kurulmuş engin ruhunu sanatın diliyle konuşturup, dünyaya takdim etmeliyiz. İnancımızı taş taş işlemiş mimarımız gibi, sanatımızın bütün şubelerini arayış dünyası insanlığına mesaj getiren bir özle doldurmalıyız. Hiç bir turizm tanıtma ilânı, prospektüs sanatımızın hararetli dünyasının çekiciliği kadar tanıtıcılık vazifesi göremezler. Periyodik neşriyatın ve politik temasların bizi dış dünyaya, kalıcı sanat eserleri kadar tanıtamayacağını bilmeliyiz.

Toplumumuza merakla, ilgiyle bakan gözlere sanatımız Türk ruhunun inceliklerini anlatmalıdır. Mehterimiz, şanlı tarihimizin askerî müziği, diğer sanat cevherlerimizle birlikte terkedilmişlik köşesinden çıkarılıp ortaya konmalıdır.

Sanatta canlılık ve millîlik, milletlerin yüzyüze geldiği küçülen dünyamızda yeni bir fetih hareketi olacaktır.

HASRET TÜRKÜSÜ

Bir arı çırpınır balsız petekte
Bal akan özümüz kurudu şimdi

Şen - şakrak ötüşen bahar kuşları
Bırakıp gittiler bu yurdu şimdi

Kırlarda sahipsiz güzel kuzular
Yabanın kurdunu doyurdu şimdi

Sevda bulutundan hayat yağardı
Hayatı ihtiras yoğurdu şimdi

Ebedî güzelin vurgunu kalpler
Tatsız acılarla burkuldu şimdi

Cihanı dar gören adanmış yiğit
Kapris yokuşunda yoruldu şimdi

Sevgi bahçesine gül diken ana
Sokak çocukları doğurdu şimdi

Kıt'alara huzur salan bayrağım
Bahtsız ölülere sarıldı şimdi

İklimden iklime akan coşkumuz
Kirli çukurlarda duruldu şimdi

Fetih lezzetini tadan dudaklar
Yüce bir hasretle yarıldı şimdi

Gülsuyu kanlarla yıkanan yurtta
Salyalı şölenler kuruldu şimdi

Sonsuzluğa tutkun kutsal şehitler
Biz talihsiz nesle darıldı şimdi

Doğruyu düşünen beyin çileli
Düşünce zihninde kor oldu şimdi

Sevmenin çilesi hele ne büyük
Yüreğe pranga vuruldu şimdi

.....
.....

«Bu ıstırap böyle sürüp gidemez!»
Ufkumuzu bir ses doldurdu şimdi

Mutlu yarınları kuracak eller
Şeref bayrağını kaldırdı şimdi

Bir ışık akışı umut vadeden
Karanlık önünde savruldu şimdi

Yürüyün yiğitler hedefe doğru
Hasretle kalbimiz kavruldu şimdi

Mustafa ÇİMEN

Dersler, konular..

ORTA DERECELİ OKULLARDA YENİ MATEMATİK ÖĞRETİMİ ÜZERİNE

Mehmet CAN

M.Ö. 200 yıllarından beri programa bağlı matematik öğretimi yapıldığını biliyoruz. Öğretim ve proğram üstünlüğü 8. yüzyıldan 13. yüzyıla kadar İslâm kültür ve medeniyeti ailesinde kaldıktan sonra Rönesans'tan itibaren Avrupa'ya geçmiştir. O devirlerde geometri öğretimine insan zihnini açan, geliştiren bir vasıta gözüyle bakılıyor ve her öğretimin temeli sayılıyordu. 17. yüzyıldan itibaren analiz ve cebir dalları geliştikçe bunlar, belli ölçüler içinde orta dereceli öğretime de girdi.

Bizde yaygın orta öğretimin başlamasıyla batılı proğramların taklidi de başlar. Bizim eski proğram dediğimiz yine Batı'nın taklididir. Bu matematiğin bazı özellikleri şöyle sıralanabilir:

a. Matematik eski Yunan'da başladığına göre, öğretime bu çağ matematiğinin tanıtılmasıyla başlanmalıdır. Lise birinci sınıf geometrisi tamamen buna ayrılmıştır.

b. Geometri dışındaki matematik dersleri, teoriden çok sonuçların tanıtılması ve uygulanması için kullanılmıştır.

c. Bilhassa fen kollarında, teknik üniversite ve fen fakültelerinin birinci sınıflarında okutulan «Umumî Matematik»e hazırlık yapılmıştır.

ç. Sür'atle genişleyen matematik yelpazesinin çok dar bir kesimi tanıtılabilmiştir.

Yukarıdaki özellikleri sebebiyle eski proğramın aynen devamını savunmaya imkân yoktur.

YENİ MATEMATİK PROĞRAMININ ÖZELLİKLERİ :

1957'den itibaren Rusya, A.B.D. ve Batı Avrupa ülkelerinde bazı proğramlar aşağıdaki düşüncelerle denenmeye başlandı:

a. Antik Çağ geometrisini vermeden ve matematiğin gelişim çizgisini takip etmeden, son ikiyüz yıl içinde geliştirilmiş yeni kavramlar orta öğretim yaşındaki öğrencilere pekalâ tanıtılabilir.

b. Teoremlerin sonuçları değil, matematiğin inşa tarzı öğretilmelidir.

c. Üniversite birinci sınıf matematiği liseye kaydırarak bir yıl daha kazanılabilir.

ç. Gençlere, zihinlerinde dış dünya probleminin matematiksel bir modelini yapabilme yeteneği verilmelidir.

d. Matematik ne kadar soyut okutulursa, kullanma alanı zaman ve konu boyutlarında o kadar genişliyeceğinden, yetişen gençlerin hızlı teknolojik gelişmelere ayak uydurmaları o kadar kolay olacaktır.

Bu özelliklerin Türkiye'nin ihtiyaçlarına tekabül edip etmediği bir yana; insanın çevreden edindiği intibalarla öğrendiğini, bu intibaları genelleştirerek dış dünya hakkında genel yargılara vardığını bilmezlikten gelerek soyutluğa saplanarak bu proğramların ortak hatası olmuştur.

ON YILLIK DENEME :

Türkiye'de 1965'tenberi denenen yeni matematik proğramlarının 1970'de yapılan ilk değerlendirmesinde, uygulamayı yapan öğretmenler başlıca şu mahzurlar üzerinde durmuşlardı:

a. Proğram soyut kalmakta, öğrenci okudukları ile dış dünyası arasında ilişki kuramamaktadır.

b. Öğrencilerin büyük çoğunluğu ezbercilikten kurtulabilmiş değildir.

c. Konuların okutulması için verilen zaman yetersizdir.

ç. Öğrenciye, karşılaştığı güçlüklerde yardım edebileceklerin sayısı azalmıştır.

Ankara Fen Lisesi'nde yapılan bu değerlendirmeye katılan dokuz Anadolu lisesinin öğretmenleri görev yerlerine dönüdükten sonra, raportörler Millî Eğitim Bakanlığı'na uygulamanın çok başarılı olduğunu bildirmişlerdir.

Ancak bu programların soyutluğa doğru erişilmesi güç bir sıçrama olduğunu bugün Avrupalı eğitimciler de kabul etmekte ve ara programlar teklif etmektedirler:

«...bu ilk ingiliz tecrübesinin A.B.D. ve Avrupa'da daha geniş ölçüde girişilenler kadar radikal olmadığını belirtmek yerinde olur. ... bizim amacımız herşeyden önce, az çok devamlı bir değişim süreci olanağı yaratmaktır. Bu serinin işte böyle bir sürecin başlatılmasına yardımcı olacağını ummaktayız.»

Matematik Araştırma Enstitüsünün Silivri'deki tesislerinde geçen yaz yapılan toplantıda, Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nden Prof. Cahit Arif şöyle konuşmuştur: «1964'den itibaren denenmeye başlanan proğramlar anlatımda soyutluğa doğru anî bir sıçrayışı temsil etmektedir. Çekilip bırakılan bir sarkacın öbür uca gitmesi gibi. Salınım devam edecektir. Biz şimdi sarkacın topuzunu nasıl ortaya getirebiliriz, onu düşünmeliyiz.»

Bu toplantıda Talim ve Terbiye Dairesini temsil eden A. Hamdi Özer ise: «Fen Lisesi projesinde ve sonradan yaygınlaştırdığımız proğramlarda, batılı kaynaklardan faydalandık. Ben hâlâ pedegoji açısından bir rahatsızlık duyarım. Acaba kitapları yazarken hiçbir endişe duymadan, başlıkları altalta sıralayıp geçmiş miydik? Bu seminerde bunu tartışabileceğimiz için memnunum.» diye konuşmuş, en iyi proğramın hiçbir zaman bulunamıyacağını; yapılacak şeyin mevcut proğramı, denemelerin sonuçlarına göre sürekli düzeltmek olduğunu belirtmiştir.

ESKİ VE YENİ PROĞRAMIN ORTAK HATASI

Bir topluma genel olarak bir eğitim programı teklif eden fert şu endişeleri duymalıdır. Program:

a. Toplumun kültür yapısının özelliklerine uymakta mıdır?

b. Toplumun ihtiyacı olan eğitilmiş insan gücünün hususiyetlerine tekabül etmekte midir?

c. İnsan fıtratının öğrenme ile ilgili kabiliyetlerine intibak etmekte midir?

Yazımızı, matematiğin evrensel olduğu yaygın olarak kabul edildiğinden üzerinde hiç durulmıyan; «Bir matematik öğretim programı ile toplum kültürü arasındaki ilişki» konusu üzerinde durarak bitireceğiz.

Hikâye

DİLENCİ

Mehmet TAŞDİKEN

Desen : Ö. ŞAHİN

Soğuk bir kış akşamıydı. Fındıkzade'nin ara sokaklarından birinde camları buğulanmış bir lokantanın kapısı sık sık açılıp kapanıyor, her seferinde içeriden sokağa sıcak buharlar hücum ediyor ve kuvvetli rüzgârla yemek kokuları oraya buraya savruluyordu.

İhtiyar Hüsmen'in daracık lokantası bitişiğinde bir öğrenci yurdu olduğundan genellikle dolu olurdu. Sair zamanlarda ise civardaki inşaat işçileri boş yer bırakmazlardı. Üçüncü sınıf bir lokantaydı. Yemekleri o kadar temiz de olmazdı. Ama yakınında başka lokanta olmayışı hiç boş kalmaması için yetiyordu. Sonra geniş bir alan içinde tek pide yapan yerdi. Bu da onun için iyi bir imkândı. Ve paraya gereğinden fazla, sevginin ötesinde büyük bir hırsla bağlı İhtiyar Hüsmen bu imkânları lâyığınca değerlendirmesini biliyordu. Ama müşteriyi Tanrı'dan daha çok iltifata lâyık bulduğu halde hiç bir zaman iyi geçindiği, güler yüzlü davrandığı görülmemişti. Yanında çalışan adamlara da hep bu yüzden çıkışır, işten atmak gerektiği anlarda gerekçe olarak hep bu sebebi gösterirdi.

— Müşteriye iyi davranmıyorsun, derdi. Yüzüne gülmüyorsun, derdi. Hayvan herif, derdi. Mendebur, baş belâsı, derdi. Nasıl olsa mal sizin değil, müşteri gelse ne, gelmese ne değil mi, derdi.

Ağzını açar, derdi de neler derdi!

Bir gün bir işçiyi de sırf gelene güldüğü, güler yüzlü davrandığı için işten çıkarmıştı.

— Benim yılışık adamlara ihtiyacım yok. Burası ciddî bir müessesedir. Ayak uyduramayan defolur gider demişti. En son çıkardığı işçi de sigortalı olmak istemişti. Ağzından daha sigorta kelimesi çıkar çıkmaz İhtiyar Hüsmen o kadar müşterinin gözü önünde bağırıp çağırarak gencin elinden tabakları çatalları almıştı. Her zaman olduğu gibi:

— Mendebor, baş belâsı, hayvan herif diye ağız dolusu küfrediyordu. Kendini adam mı sanıyorsun sen. Ben olmasaydım şu memlekette açlıktan nefesin kokardı senin. Şunun yediği naneye bak diyordu. Ekmek yediği kapıya nankörlük diye buna derler. Utanmaz arlanmaz herif, defol gözüm görmesin, defol!

İşçi çocuk ne diyeceğini şaşırmıştı.

— Ama Hüsmen Dayı ben nereye giderim şu vakitte?

İhtiyar Hüsmen hep acımasızlık ve o öfkeli hal içinde:

— Sana ekmek verdim, iş verdim, yatak verdim. Nankör, nankör... Terasta yatmak için itler gibi yalvardığın günleri unuttun değil mi? Besle kargayı oysun gözünü. Tabiî, sana o ıslak yatak bile çoktu. Senin gibilerini taş kovuklarında barındırmalıydı. Ama eşeklik bende. Senin nene gerek iyilik

yapmak. Nene gerek ne idiği belirsiz birini yanına almak. Dükkânında yatırmak.

İşçi genç ağlamaklı bir tavır içinde:

— Peki Hüsmen Dayı, peki. Niye kızıyorsun bu kadar? Vazgeçtim. Tamam.

— Utanmaza bak. Bir de beni öfkeli olmakla, sinir hastası olmakla itham ediyor. Mel'un, defol, gözüm görmesin seni. Bırak hadi, çık. Sana söylüyorum, çık. Yürü...

— Bugün ayın yirmi ikisi dayı. Aylığı almama daha sekiz gün var. Hiç olmazsa aybaşına çıkayım. O zamana kadar da bir iş bulurum kendime. Sokakta kalmam. Nereye giderim şimdi ben?

— Senin gibi adama beş kuruş yok. Ben aç doyurucusu muyum? Vermeyeceğim beş kuruş. Zırnık yok artık sana. Mendebur, baş belâsı. Çık defol.

— Ama yirmi iki günlük hakkım Hüsmen Dayı? Beş kuruş yok cebimde. Bu saatte ne eder, nereye giderim ben?

Bütün acındırmalar, yalvarışlar, ağlamaklı sözler para etmemiş, İhtiyar Hüsmen işçiyi kapı dışarı etmişti. Günlerce de söylendi. Çok çabuk kızan ihtiyar bir türlü teskin olmaz, günlerce aşırı bir çenesi düşüklülük içinde gelene gidene homurdanır durur.

Bir pazar günü de izin isteyen başka bir işçiyi aynı şekilde söylene sokrana işten açmıştı.

— İzin ne demek bre mendebur diyordu. Hayvan herif. Utanmaz arlanmaz. Ne demektir bu. Genç adam izin mi istermiş. Çalışmak senin neyine yetmiyor. Demek seni hiç düşünmüyorum öyle mi? Sen beni düşünüyor musun be baş beâsı. Bu adam, bu garip ben gidersem ne halt edecek diye düşündüğün var mı hiç? Defol gözüm görmesin, gidişin olsun da dönüşün olmasın. Git de gelme. Soysuz. Ekmek yediği kapıya nankörlük eden mendebur.

Lokantanın içinde küçük bir lamba yanıyor, bir köşede yarı aydınlık alan oluşuyor, ama diğer kısımlar gittikçe karanlığa boğuluyordu. İhtiyar Hüsmen bu durumun hiç farkında değilmiş gibi görünüyor fakat gözünün ucuyla ışık isteyecek var mı diye müşterileri süzüyordu. Birisi bir şey söylese mutlaka yine ağız dolusu küfürlerle garson çocuğa verip veriştirecekti.

Yine lokantanın bir köşesini öğrenci çocuklar doldurmuştu. Üstü başı kireç içindeki inşaat işçileri de kalabalık gruplar halinde gürültülü seslerle konuşarak büyük bir iştahla karınlarını doyuruyorlardı.

İhtiyar Hüsmen'in lokantasına bir aralık bir kadın girdi. Karanlıkta sessizce bir sandalyeye ilişen bu eski fakat temiz giyimli kadının İhtiyar Hüsmen de dahil olmak üzere kimse farkına varmadı. Üstüne bakanlar ilk hüküm olarak varlıklı bir dilenci olduğunda birleşebilirlerdi. Buna rağmen çok çok temiz, beyaz, nuranî bir yüzü, ölgün fakat insanı rahatlatan bir bakışı vardı.

Yumuşak bir sesle garsonu çağırdı. Çok nazik bir lisanla sordu:

— Evlâdım soğan var mı?

Garson kısa bir tereddüt anı geçirdikten sonra İhtiyar Hüsmen'e baktı. İhtiyar bu konuşmayı nasılsa duymuş, gözleri irileşivermişti. Büyük, seciyesiz pintilere has son derece olağan bir davranıştı bu. Ama nedense garip karşılamıştı garson.

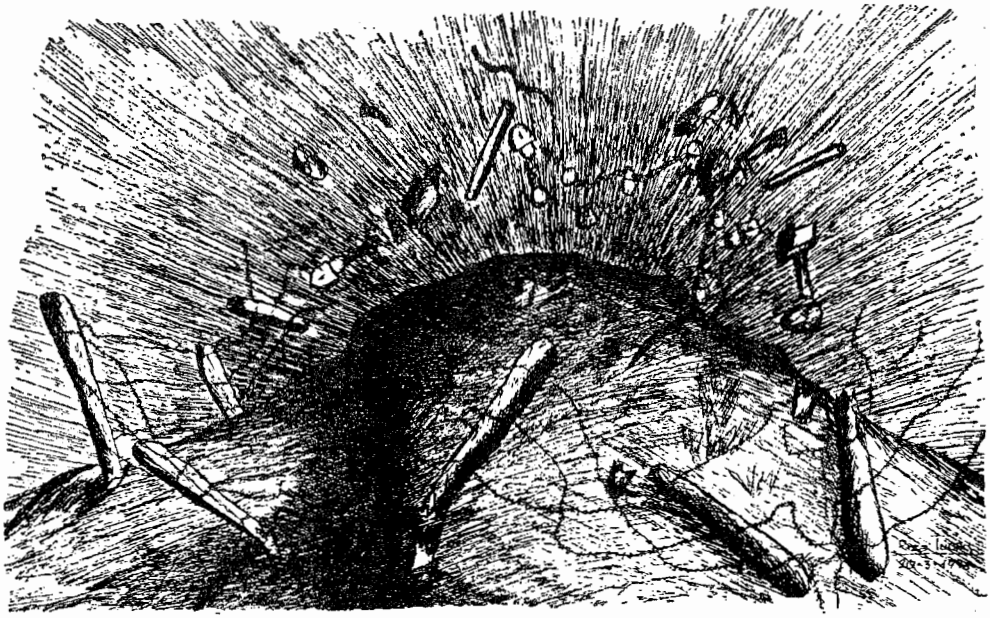
Gözlerini ihtiyarın gözlerinden uzaklaştırdı. Kararı kesinlerin emin davranışı içinde ocağın bulunduğu bölmeye doğru ilerledi.

Biraz sonra elinde kocaman bir soğanla göründü. İhtiyara hiç bakmadan kadına doğru gidiyordu. İhtiyar Hüsmen soğanı ve garsonun davranışını görünce şirazeden çıkmıştı.

Herkesin duyacağı ve herkesin rahatsız olacağı bir ses tonuyla küfre benzer kelimeler sarfediyordu:

— Hayvan herif. Baş belâsı mendebur. Şu dünya denilen bilmem nerde kafama uygun bir tane adam bulamayacak mıyım ben! Amanın dostlar. Amanın da amanın. Şu garibin halini düşünen var mı? Var mı yok mu diyen var mı? Babasının kesesinden veriyormuş gibi şuna bak soğanın da en büyüğünü götürmekte. Bre mel'un, soğanın olmuş kilosu beş lira. Hiç mi için sızlamadı? Şu götürdüğün soğana da bakın dostlar, adamın içini eritecek bunlar. Deli edecekler adamı. Vay benim paracıklarım...

Garson hiç bir şey duymamış gibi soğanı götürdü, kadının önüne bıraktı. Kadın kendinden beklenmeyen bir nezaket ifadesiyle teşekkür etti. İhtiyar Hüsmen'in bütün

Desen : Rıza TUNAY

söylediklerini duyduğu halde, aydın yüzünde hiç bir kırışıklık olmadı. O mütebessim tavrıyla bu kez de bir tuz rica etti.

Tuz da gelince, kadın bu kez garsona bakarak:

— Evlâdım dedi, bana üç tane de pide verebilir misin?

Garson güç bir durumda kalmış olmanın ezikliğini duydu belli. Ama en küçük şekilde renk verdiği yoktu.

İhtiyar Hüsmen bütün işlerini bırakmış, kadınla meşgul olmaya başlamıştı. Garsonun müşterilerin isteklerine kulak asmayarak kadının hizmetine koşması büsbütün çileden çıkardı ihtiyarı.

— Pide mi? Şuna bak pide de ister Hem de üç tane. Aman Allah'ım. Nerden gönderdin bu baş belâsını? Çekilecek çilemiz mi vardı bu yaştan sonra. Ben haramzade miyim? Ne güçlerle kazandım bu kuruşları. Şuna bakın siz. Amanın dostlar ölür müsün öldürür müsün? İstediği şeye bakın. Bir değil hem de üç tane. Nerde o yoğurdun bolluğu. Biz de bulsak da bakraç bakraç doldursak.

Küçücük dükkânda ihtiyarın cırtlak çığlıklarını iki kişi duymuyordu sadece: Birisi dilenci kılıklı kadın, diğeri de İhtiyar Hüsmen'in garsonu. İkisi de bu şahsiyeti marangoz talaşına çeviren laflar karşısında insanüstü bir sağırlığa bürünmüşlerdi. Duymuyorlar mıydı? Görenler bu uyurgezer gibi garsonla, kulakları işitmez olmuş sanılan kadının duymazlığına hayretlerle bakıyorlardı. Kadın hadi bu yaşın sahibi olmuştu, şu kadar zamandır toplum içindeydi. Dileniyordu. Alışmıştı. Artık duymazlık bir uzvu, insanî bir zarureti haline gelmişti. Müşteriler buna rağmen acıdılar kadına. Zordu bu kadar lafı kaldırmak. Herkesin harcı değildi. Ama kimse ağzını açıp da hiç bir şey demedi. Sanki onlar da kadın duymazlığına bürünmüşlerdi. Bu cehennem kayalarını andıran ağır saldırılar hangi vurdumduymaz yüreği yaralamazdı. İnsanın hayatta harcanmayan, harcayamayacağı yegâne sermyesi onuru değil miydi? Onuru, yaklar altına alınınca, kişiliği taşta dağılan billura dönünce, insanın hayatta bulunuşunun anlamı neydi? Yaşamasının, insanlarla ilişkide bulunmasının bir değeri kalıyor muydu? Doğrusunu isterseniz lokantadaki herkes artık, ihtiyar bunağa değil, onun kıptice, çirkin kelimelerine, kirli bakışlarına değil, kadınla garsona, onların bu derece vurdumduymaz tavırlarına kızıyorlardı.

Kadın aynı yumuşaklık içinde, soğana bir yumruk vurdu. Yavaş vurdu ama soğan bu mülayimlikte dahi kırıldı. Âdeta kendiliğinden kırılıvermişti. Herkes işini gücünü bırakıp ona baktığı halde kadın hiç kimseyle ilgilenmeden gidelerden birini parçaladı. Küçük, kibar lokmalarla ekmeğin arasına soğan koyup tuzlayarak yemeye koyuldu.

Sonra su istedi. Garson hâlâ rüyada gibiydi. Şeyhine hizmet eden müritlerin huşuu içinde gitti. Bir şişe suyla döndü.

İhtiyar Hüsmen artık küplere biniyordu.

— Allah kahretsin seni. Hayvan herif. Terkos suyu neyine yetmiyor bu çingenenin. Baş belâsı mel'un.

Ne kadında bir ses, ne garsonda bir hareket.

İhtiyar Hüsmen artık çıldıracak. Paracıklarım, diyor başka bir şey demiyor. İhtiyar Hüsmen gibilerinde ya da benzerlerinde mutlaka öteki insanlarda bulunmayan bir yan bulunuyor. Nedendir bilinmez. İnsan, bir şeyi tutkuyla isteyince o genellikle gerçekleşiyor. Genel bir hüküm olsun diye değil. İhtiyar Hüsmen'in bir tarafını, herkesin gördüğü bir yanını göstermek için söylüyorum. Çok para kazanma hırsı onu bu civarlarda tanıyan herkesçe bilinmektedir ki bu İhtiyar Hüsmen'in kolu, bacağı gibi bir parçasıdır. Hüsmen'in evde huzuru yoktur. Çünkü Tanrı herkese bahşettiği evlât nimetinden yoksun bırakmıştır onu. Bazen tanıyanlarca sorulur: Acaba İhtiyar Hüsmen evlâdı olmadığı için mi huysuzlaşmış, çekilmez bir cimri haline gelmiştir; yoksa böyle olduğu için mi Allah onu bir nimetinden yoksun bırakmıştır? Daha evveliyatını da bilmediğinden kimse bu konuda kesin bir fikir ileri sürememektedir. Yakın akrabasından da mirasçı olacak kimse bulunmadığından İhtiyar Hüsmen zaman zaman gizli bir kenara çekilerek güzelim paracıkları kadrini bilmeyenler elinde kurtlara kuşlara yem olacak diye gizli gizli gözyaşları dökmektedir. Yaşı çok ilerlediğinden son günlerde ölümü de hatırlamakta, sadece mallarının akıbeti yüzünden hayattan ayrılmamak için Tanrı'dan ömürler istemektedir.

Ama ne yapsa nafile. Ölüm kaçınılmaz gerçek. Hüsmen de bunu bildiği ve arada aklına getirdiği için aklını oynatacak gibi oluyor. Şu an yine ölümü hatırladı. Hiç kimseye yardım etmedim diye geçirdi içinden. Ama bugün ya da yarın öleceğiz. Sonra öldükten sonraki günlerini düşündü paracıklarının. İşte böyle birtakım kadir bilmez müsriflerin elinde böyle dilencilere, şuraya buraya harcanarak çarçur edilecekti.

— Vay paracıklarım diye inledi.

Nerdeyse oturup hüngür hüngür ağlayacaktı.

Dilenci kılıklı kadının yeniden bir su daha istemesi artık canına tak etti. Hoplaya zıplaya dövünmeye, masalara, duvarlara vurmaya başladı. Buna rağmen su isteyene su verildi. Şişenin yanında bir de bardakla hem de.

İhtiyar pintinin çırpınışları arasında o tuhaf duymazlıkla kadın kalktı. Garsona doğru gitti. Yine yumuşak yine nazik bir lisanla:

— Borcum ne kadar acaba evlâdım? dedi.

Garson bir ara şaşaladı. Yüzündeki çizgiler bir anda çok değişik ruh durumlarının karakterini yansıttı. Asıldı, kasıldı. Küçüldü, büyüdü. Ve nihayet beklenmeyen bir tavırla:

— Hepsi altı buçuk lira teyze dedi.

Kadın güleryüzle bir onluk uzattı.

— Üstü kalsın evlâdım, dedi.

Ve kimseye bakmadan geldiği gibi bir harman yemek buharıyla çıktı. Karanlıklarda uzaklaştı gitti.

Herkes hayret içinde kalmıştı. İhtiyar Hüsmen de bir anlık şaşkınlıkla ne diyeceğini şaşırmış, sonra onluğa bakarak yüzü gülmüştü.

— Nerden bileyim ben onun dilenci olmadığını, diyordu. Yine de afiyet olsun canım. Helâl olsun ne yediyse...

Lokantanın karanlığına rastlayan bir yerde iki genç kendi aralarında konuşuyorlardı. Biri buharlı camlardan öte, kararan sokağa bakarak:

— Kadın öğretmenmiş eskiden diyordu. Kimsesi kalmamış fıkaranın. Yapayalnızmış şimdi.

Ötedeyse İhtiyar Hüsmen yavşak yavşak garsona sırıtarak avuç oğuşturuyordu:

— O altı buçuğun üstünü ne yapacaksın bakalım? Hele gidi hele, şuna bak şuna. Paranın tadını aldın değil mi mendebur...

ÖLÜM VADİSİ

Ölüm vadisinde kapılar demir,
Kapılar çelik kilitli.
Kilit kilit üstüne, kapı kapı içine.
Dışarıda bin jandarma,
İçeride binbir yiğit.
Sanki bir bütün elma
Jandarmayla mahkûmu.
Yiğit içeride esir,
Jandarma dışarıda...
Ölüm vadisinde insanlar doğmaz;
Doğmadan ölür,
Konuşmadan susar.
Gülmeden ağlar,
Bellemeden unutur.
İnsan olmak suç.
Düşünmek kanunsuz,
Konuşmak yasak..
Kan lekeli duvarlar yüksek.
Çivisi paslı kapıların ardında
Ölmek de güç, kalmak da güç...
Her insana bir jandarma tutmuşlar,
Her kafaya hapishane yapmışlar.
Gül vadileri yapacakları yerde,
Ölüm vadileri yapmışlar..
Doğmaktan yaşamaya kadar;
Her şeyi tuhaf buranın.
Sibirya koymuşlar adını
Mutsuzlar diyarının..

★

O memlekette
İşkence kampları,
Ölüm vadileri var.
Ölüm vadileri
Genç genç, diri diri.
Günahsızları yutar.
Bilir misin niçindir.
Hür çiçeklerin süslediği vatanında

Sabahları şafakta şehit etmek içindir.
Ölüm vadisinde
Kapılar çivili
Dudaklar kilitli
Dünyayı dışarı bırakmışlar.

★

Sen bu vadi içinde
Dünyadan uzaktasın.
Kilitli dudaklara soru sorma.
Buz yumağı gibi, buz odalarda,
Ecel teri dökmek istemiyorsan,
Konuşma.
Ve ölünceye kadar,
Soru sormanın suç olduğunu unutma..
Barsaklarının suyu çekilir açlıktan.
İnsanlığını söküp almadılarsa:
Alyuvarların görevini unutur,
Akyuvarlarını yemeye başlar,
Delikanlı damarlarında.
Ağzındaki kilitten,
Peşindeki polisten,
Kolundaki zincirden
Utanırsın.
Zincir yaptığından utanır.
Utancından ufalıp,
Gözyaşlarının altında
Yıkanıp, arınmak ister.
Bırakmaz jandarmalar.
Bırakmaz polisli düzenin,
İsli paşaları...
Utanmaz yaptığından,
Kilitli kapıların bekçisi,
Düzenin maşaları...
Sen önde, o arkada:
Arkanızda milyonlar.
Yüksek duvarları yıkılır düşler.
Sen yeşil gözlerinle sabahı,
Hür yarınlarında,
Hür açacak çiçekleri beklersin..

Fehmi ARIKTEKİN

Buhranlarımız Karşısında

SANAT

M. NURİ DOĞAN

Sosyal bünyemizi lif lif çözen buhranlarla karşı karşıyayız. Vücudu ateşler içinde yanan insana benziyoruz. Millî toplum sistemimizin temelleri sarsılıyor. Asırların şekillendirdiği temel direklerimiz müesseseler yıkılıyor. Dünya üzerinde çok ulvî görevler ifa eden tarihî insan tipimiz dejenerasyona uğruyor. Değerler sistemimiz allak bullak. Karabasan gibi üzerimize çullanmış olan yabancı düşünce ve kültürler, aydınlık dünyamızı karartmış.

Milletimiz, dünya yüzünde görünüp kaybolan sıradan toplumlardan değil. Tarih selinin önünde sürüklenip giden bir çöp parçası değiliz. Tarihe yön veren, düzensiz akışı muhteşem bir vadide kontrol altına alıp yönlendiren bir büyük realite geçmişimiz. Bir ses, bir soluk, bir ışık ve büyük ulvî bir mesajla doğmuşuz, gelişmişiz, serpilmişiz. Orijinal medeniyetimiz, büyük kültür sistemimiz, hayata, insana, maddeye bakışımız asırlarca dünya tarihinin oluşumunda temel dinamikler olarak kalmış. Kendi muhteşem dünyamızdan tebessümler dağıtmışız cihana. Yüzümüzdeki ışık, sığınağı olmuş, güvencesi olmuş mazlumların, masumların. Hiç bir yabancı topluma adapte olmamışız. Hep büyük, hep muhteşem kalmışız.

Bugün bir medeniyet problemi ile karşı karşıyayız. Kendi değerlerimizi elimizden kaçırmanın verdiği boşlukla orta yerde kalmışız, şaşkın ve kararsız. «Acaba kime benzemeli?», «Neyi nereden almalı?», «Nasıl olmalı, ne olmalı?» soruları zihinlerimizi arı kovanına döndürmüş. İki arada bir dereyiz. Ne tam anlamiyle yabancı bir sisteme adapte olabiliyoruz, ne de kaybettiğimiz değerlere tam anlamiyle dönebiliyoruz. Tezatlar, tezatlar içindeyiz. Ve bu arada bütün yabancı düşünceler fikir yapımızı kemirmekle meşgul. Ve bir içki gibi bizi sarhoş eden, dimağımızı felce uğratan Batılılaşma... Menhus illet. Bizden aldığı ilim silâhıyla bizi vurmağa kalkan ezelî ve ebedî düşmana karşı duyulan garip, acı, kahredici alâka... (Nereden gelmiş, nasıl gelmiş, nasıl bulaştırılmış olduğu ikinci plânda ve konumuz dışı).

Gözümüz, kulağımız, beynimiz olan aydınımız, ne kadar dış kaynaklı fikir ve ideoloji varsa, tamamını birden yüklenmeğe mahkûm edilmiş. Başı ve vücudu ayrı ayrı yönlere gitmek isteyen varlıkların garipliği içindeyiz. Bu arada sosyal yapımızı kontrol altına almağa çalışan kapitalist ve sosyalist ideolojilerin akıl almaz, iğrenç, korkunç oyunları caddelerimizi, meydanlarımızı cirit meydanına çevirmiş.

Bütün bunlara rağmen, şu an, toplumumuzun kendine dönme, değerlerine sahip çıkma, tarihî görevini yeniden yüklenme mücadelesi bütün ihtişamiyle yükseliyor. Türk toplumu; kendini yok etmeğe, süper güçlerin zavallı bir lokması haline getirme ihanetine karşı göz yaşartıcı aksiyonunu ortaya koyuyor. Tarihî teşkilâtlanışının diriliğinden mahrum bırakılan, bir yığın ve bir kalabalık haline getirilmek istenen milletimiz, sosyal ve kültürel planda tekrar organize bir güç, dünya politikasında yön verici bir faktör haline gelişin sancıları içinde. Dünyayı ve toplumunu hep yabancı gözlüklerle

görme alışkanlığında bulunan bir kısım aydınımız, bugün millî perspektife sahip oluşun dönemecinde. Sosyal, kültürel ve siyasî hayatımızda gayri millî ölçülerin gittikçe anlamsızlaşmaya ve toplumumuzun bağrından fışkıran millî değer ölçülerinin gittikçe ön plana geçmeğe başladığına şahit oluyoruz.

Evet... Türk toplumu bugün Batı ve Doğu emperyalizmi karşısında tarihî bir boğuşma içindedir. Dün cephede süngü ile verdiği kavgayı, bugün topyekûn harp planında sürdürüyor. Ekonomik, kültürel, moral ve sosyal cepheleriyle.

Daha önceki yazılarda da belirttiğimiz gibi sanat da, bir toplumun bağrında doğan, gelişen ve o toplumun rengini taşıyan bir kurum. Bu yönüyle de sanat, toplum hayatının bir parçası, ihmal edilemez bir realitesi.

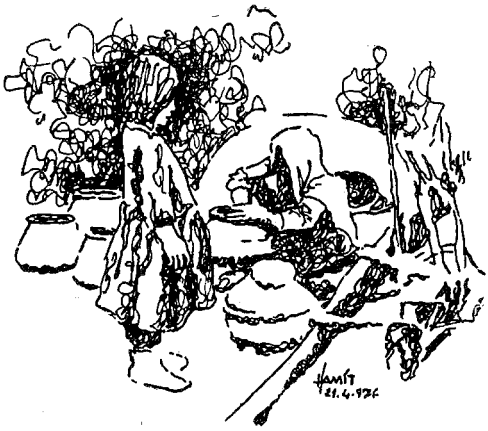
Millî değerlerimizin aydınlığında yaşadığımız günlerde sanatımızın da harika ürünlerini verdiğini görürüz. Ekonominin, kültürün, ahlâkın, müesseselerin büyük devletimizin kuruculuğu, ve yaşatıcılığı altında güçlendiği dönemlerimizde sanatımız da millî devletin himayesinde en verimli çağlarını yaşamış. İlimle, imanla, yüce duygularla kurduğumuz yeni dünyayı büyük sanat eserlerimizle süslemişiz. İnsanlığa hizmet etme işimizde, aydınlık bir dünya kurma kavgamızda en güçlü silâhımız olmuş sanat. Kılıçla fetkoruyuculuğu ve yaşatıcılığı altında güçlendiği dönemlerimizde sanatımız da millî devletin himayesinde en verimli çağlarını yaşamış. İlimle, imanla, yüce duygularla kurduğumuz yeni dünyayı büyük sanat eserlerimizle süslemişiz. İnsanlığa hizmet etme işimizde, aydınlık bir dünya kurma kavgamızda en güçlü silâhımız olmuş sanat. Kılıçla fethedilen, kurtarılan yıkık, virane, bedbaht ülkeleri sanatla yeniden imar etmişiz. Işığa kavuşturmuşuz.

İki asırlık Batılılaşma maceramız, bütün müesseselerimizi tesiri altına aldığı gibi sanatımızı da etkiler. Kafamıza, ruhumuza ve estetiğimize nüfuz etmek imkânını bulan Batı düşüncesi, sanatçımızın elinde acı meyvelerini verir. Millî sanatımız, edebiyatımız ve estetik anlayışımız bir gerileme dönemine girer. Muhteva ve şekil olarak Batı'nın rengini taşıyan sanat eserleri arasında devletin ve organize güçlerin desteğinden mahrum, ferdi çalışmalar planında kalan millî çırpınışlar sesini duyuramaz bile. Bu dönemde millî sanatımız birkaç idealist ustanın ve kendi kabuğuna çekilmiş geniş halk yığınlarının ilgilerinin dışına çıkamaz. Yani Batı'nın yürüttüğü topyekûn harpten sanat hayatımız da nasibini alır.

Şu an geçmişi pek uzun olmayan ilmî, felsefî ve organize millileşme hareketlerinin sevindirici gelişmesine paralel olarak millî sanat çalışmaları da derin soluklar alıyor.

Temelini binlerce yıllık tarihî gerçeklerden alan Türk-Batı amansız kavgasında sanatımız da milletimizin hız kaynağı, duygu ve heyecan pınarı olmak durumundadır. Bir müessese olarak sanat, Türk toplumunun bu varlık yokluk kavgasından soyutlanamaz. Bir millet canla, başla, tüyleri ürperten bir fedakârlıkla var oluş kavgasını verirken, o milletin sanatını da bu büyük realitenin dışında düşünemeyiz. Hayalci enternasyonalist duygular bizden uzak olsun. Beynelmilelci siyasî doktrinler nasıl süper güçlerin yayılma vasıtası ise, beynelmilelci sanat anlayışı da yabancı kültürlerin tahrip ve propaganda vasıtasıdır.

Türk toplumunun içinde bulunduğu buhranların sebeplerini, mesullerini ve tazahürlerini, millî realizmin ışığı altında bütün çarpıcılığı ile ortaya koyan; bunun karşısında tarihimizin ihtişamını dile getirip, istikbaldeki millî hayatın yüceliğini ve insaniliğini estetik planda gözler önüne seren millî sanat çalışmaları, geniş halk yığınlarının da aktif ilgisi ile yücelecek ve lâyık olduğu mevkie ulaşacaktır.

Desen : Hamit YÜKSEK

BENZER

Gönülde yetişen katmerli gülün,
Hiç solmadan kokan çiçeğe benzer.
Adanmış insansın, adanmış ömrün,
Ruhlarda beliren meleğe benzer.
Zalimin zulmünü görüp haykıran,
Alevli sinede bitmeyen volkan,
Damarda her zerre, her dolaşan kan,
Hüdaya sunulan dileğe benzer.
Semaya yükselen dualı sözler,
Hak için yıpranan, yorulan dizler,
Ufuklara bağlı bakışan gözler,
Acıyla sızlayan yüreğe benzer.
Arzusu yükselip sonsuza uçan,
Zevkten ihtirastan huzurdan geçen,
En soylu kavgayı beğenip seçen,
Hınç ile sıkılmış bileğe benzer.
İmanı lekesiz ümidi Haktır,
Dâvâmız seyreder bu son ataktır,
Meydan bizim dalgalanan bayraktır,
Zafer can isteyen emeğe benzer

Mustafa SERT

Değişim Dönemleri...

ŞAFAK VE BAHAR

Desen : Celâl AKDEMİR

Mustafa AYDIN

İlkbahar ayları geldikçe içimde garip düşünceler canlanır. Esrara bürünmüş tabiat, pasifleşmiş ve yarı uykulu şuuruma tenbihlerde bulunur. Sanki bu uyarmalar da olmasa zihnim, bütün ışıkları söndürülmüş bir saray gibi hareketsiz kesiliverecek, arada dolaşan gölgeler de farkedilmez olacak zannederim. Fakat hele şükür dışımızdaki dünyada değişimler öylesine canlı ve renklidir ki, insan mecburen kavramlar arasında bir ilgi kurmak mecburiyetiyle karşı karşıya kalıyor.

Ben eskiden beri bilhassa iki kavram arasında bir benzerlik veya yakınlık kurmaya çalışırım:bahar ve şafak. Ama diyeceksiniz bu ikisi arasında benzerlik nerede? Ve belki de Nasrettin Hocamızın fıkrasını hatırlayacaksınız. Fakat bizim bahar ve şafak arasındaki benzerlik, hikâyedeki domates ve sığırcık ilişkisine benzemez.

Yaz akşamları evin balkonuna oturup, olayları gözlemeye çalışın. Benim dikkatimi çeken şey, insanlardaki bir telâş ve kaynaşmadan ziyade, bir canlılıktan pasifliğe geçişin nasıl olduğudur. Gündüzden evinde bulunanlar veya evine erken dönebilmiş olanlar, balkonlarında oturmuş, gizli, sessiz; neşeye de üzüntüye de yorumlanamayacak fakat bunlardan çok farklı bir duyguyla oturmuşlardır.

Sokak denen sahneden çocuklar -anne babalarının, abla veya ağabeylerinin ısrarı üzerine- oyunlarının son

NE ZAMAN

SÖYLE EY ELLERİ BAĞRINDA YİĞİT
BU HAYAT NE ZAMAN BİZE YÂR OLUR?
NE ZAMAN DİNECEK GÖZLERİN YAŞI
BU MİLLET NE ZAMAN BAHTİYÂR OLUR?
SÖYLE EY YILLARI GÖZLEYEN GÖLGEM
NE ZAMAN YEMYEŞİL BİR BAHAR OLUR
NE ZAMAN YABANIN KISILIR SESİ
NE ZAMAN HAYATI TARUMAR OLUR?
SÖYLE EY GERÇEĞİ GÖRMEYEN ADAM
NE ZAMAN KARANLIK SANA ÂR OLUR
NE ZAMAN HER TAŞI DÜNYAYA BEDEL
BU VATAN HUZURLU BİR DİYÂR OLUR?

AHMET EFE

perdelerini de oynayarak, isteksiz isteksiz ayrılıp ortalık bir sessizliğe bürünürken, yakın komşu balkonlarından hafif sesler duyulmaya başlar. Bu saatlerde aileler içeriye girmek istemezler, akşam kahvaltılarını bile oracıkta hallediverirler. Yalnız olanlar, perde perde inen karanlığın içinde hayallerine dalarlar. Âdeta düşüncelerin sabahı yeni olmuş, aydınlıktan kaçan yarasalar gibi karanlıkta geziye çıkmışlardır. Ve bu anlar duyguların derinleştiği, hislerin yoğunlaştığı anlardır, şairlere ilham kaynağı olan zamanlardır.

Sabah şafağı, akşam şafağı kadar canlı değildir. Çünkü insanlar bu dönemi uykunun mahmurluğuyla atlatırlar. Yeni bir hayata, yeni bir iş gününe başlamanın telâşı içindeyken güneş, hayallere yer vermeyecek şekilde bastırıvermiştir.

Şöyle veya böyle şafak vakitleri zamanın çöküntü ve kontak bölgeleridir, değişim dönemleridir. Ve her değişim dönemi gibi küçük veya büyük problemleri vardır. İnsanlar üzerinde tesirleri vardır. Bu tesirler şairlerde, ediplerde açık ifadesini bulur. Sırf şafağın kızıllığını canlandıran yığınla edebi eser olduğu gibi, bu konuları kendisine konu ve üslup edinmiş edebiyatçılar da vardır.

Eskiden beri zihnimin şafakla bahar arasında bir ilgi kurduğunu söylemiştim. Bunu bir benzetmeyle anlatayım. Sanki yıl büyütülmüş bir gündür. Yaz, gündüz; kış, gecedir. İlk bahar sabah şafağı, son bahar akşam şafağıdır. Hayalimde koskocaman yıl; bir kısmı siyah, öbür tarafı beyaza boyanmış iki çember parçası ve bunları birbirine bağlayan boz renkli iki yayın çevrelediği bir daire halinde canlanır. (Bu imajın kaynağı belki de İlkokul sıralarında gördüğüm mevsim şerididir.) Bu gri bölgeler zamanın tampon bölgeleridir. Tabiatın, her zaman sarsıntıya müsait çöküntü bölgeleri, oluşun hızlı olduğu alanlar gibi buralar da değişimin süratli olduğu zaman bölgeleridir, şafak ve bahar, zamandaki bu bölgelerin adıdır. Ve baharlar bir günün şafağı gibi değil, hacımlarının büyüklüğü nisbetinde insanlar üzerinde tesirler bırakırlar. Yani büyüklükleri nisbetinde problemleri de büyüktür.

İlkbahar, yeni ve taze bir hayatın başlangıcı, yeni bir dirilişin ve o-

luşun vaktidir. Zaten bütün varlık var olma, yaşama ve yok olma kanunları içinde aynı anda milyonlarcası ölmekte ve milyonlarcası var olmaktadır. Bu durum toptan yok olacağı bir güne kadar devam edip gidiyor.

İlkbaharda her şeyde bir yenilenme, bir doğuş vardır, demiştik. Her sabah kalktığımız zaman büyük yeniliklerle karşılaşırız. Renk ve şekiller süratle değişmektedir. İlkbaharda yer küresi enerjiyle doldurulmuş bir top gibidir ve her fırsatta arzın yumuşak bölgelerinden fışkırmaya çalışmaktadır; topraktan, taşların arasından çimenler, ağaçların gözlerinden tomurcuklar, vadilerin aşağılarından sular halinde fışkırmaktadır. Hava berrak, gök mavidir, kırlar bir başkadır, ılık hava, buharlaşan toprak, açan çiçek, öten kuş... Edebiyatta bu romantizmi işleyen yığınla terim.

Sizi bilmiyorum ama ben ilkbaharı pek sevmem. İnsanın üzerinde bir kırgınlık, bir pasiflik, insanın üzerinde hemen uykuya dalıverecekmiş hissini veren bir mahmurluk. (Belki kanda da bir çiçeklenme oluyor) Sonra bu anlar, kış soğuklarında alınmış hastalıkların su yüzüne çıktığı anlardır; romatizma ve siyatikler artmıştır. Havanın değişikliğine paralel olarak sık sık gripler.. Neremizde ve nasıl olduğunu bilmediğimiz ağrılar. Veya bir huzursuzluk. Tıpkı diş çıkarma ve boy atma dönemlerindeki çocukların hali gibi. Velhasıl ilkbaharda değişimin süratliliği insanı da pençesine takmıştır.

Sonbahar ilkbahardan bir hayli farklıdır. Farklılıklar benzerliklerinden daha çoktur. Artık ilkbaharın tersi bir olay cereyan etmektedir sonbaharda. O kabına sığmaz enerji bir geri çekilme (cezir) halindedir, büyük nisbette elini tabiattan çekmiştir. Ve bitkiler dünyasındaki bu enerjisiz kalma hali çok açık olarak gözlenebilmektedir. Her gün etrafımızdaki her şey biraz daha sararıp solmaktadır.

Artık o yaz sıcakları geride kalmıştır. Güneşe gelen tarafımız ısınırken, öbür tarafımızda bir soğukluk hissederiz. Hava şartları, özellikle akşam ve geceleri daha dikkatli olmaya zorlar bizi. Gökyüzünün maviliği kaybolmuş; yerini, çürümüş insan eti renginde bir görünüm almıştır. Canlılık kaybolmuş bir sessizlik başlamıştır kâinatta. Varlık bir yarı-ölümün içine girmektedir.

Son baharda insan esen rüzgârla, sararan ve dökülen yapraklar arasında dolaşırken bir hüzün hisseder. Ancak bu duygu ilk baharda olduğu gibi içerden gelmemekte dışardan gelmektedir. Çünkü insan her şeye rağmen dinamiktir, hareketlidir. Eve kapanmak değil gezmek, kırlara çıkmak ihtiyacındadır.....

Bütün bunlar bize kâinatta bir düzenin yanında yeknesaklığın olmadığını gösteriyor. İlk bakışta birbirine zıt görünen «nizam» ve «değişkenlik» varlığın uyduğu iki kanundur ve hiç de tezat teşkil etmezler. Geceler, gündüzler, mevsimler, yıllar birbirini takip edip gidiyor. Hiç bir şey durmuş ve donmuş değil, Yüce Tanrı onları böyle bir canlılığa ve hareketliliğe koyuyor. Demek istediğimiz şudur ki, işte bu normal değişim süreci içinde değişimin süratlendiği dönemler vardır. İnsan ve toplum bu değişikliklere uyabilmek, intibak edebilmek için çabalar. Zira yeni şartlar yeni problemler getirir, canlı bunları çözebildikçe ilerler. Değişme süratlendiği zaman bazen, özellikle zoraki bir değişime sürüklendiği zamanlarda çözümü yetiştiremez, problemler yığılı kalır. Bunalımlar başlar. Dolayısiyle değişimin hızlılığı ile bunalımların artması arasında doğru bir orantı vardır.

Toplumumuz, zorlamaların da tesir ettiği değişimlerin çok süratli olduğu bir şafak veya bahar dönemi yaşıyor. Ve bu geçitten pırıl pırıl güneşli günlere ve yemyeşil yaz mevsimlerine doğru geçeceğine inanıyoruz.

Hikâye

AZRAİL'İ BEKLERKEN

Fotoğraf : O. Nuri KARAMAN

M. Âkif AK

Evdeyim. Sonu gelmeyecek bir bekleyişin sıkıntısı, bitkinliği var üzerimde. Bizimkiler, gazetenin emekli aylıkları ile ilgili haberlerini okuyorlar. İkide bir bana soru soruyor, açıklama istiyorlar. İlgisiz davranıyorum. Çünkü artık alâkalandırmıyor beni ne aylığım ne de evim.

«Öleceksin!» diyorlar...

Kimi acıyarak, kimi umursamaz bir dudak büküşüyle, kimi sevinerek, bir kısmı da kin ve nefretle dolu sadistçe bir sevinç ifadesiyle «öleceksin!» diyor.

Yüzüme söylemiyorlar bunu tabi. Faziletin yüce saltanatına, riyakâr nezaket oturalıberi, bu kadarcık zarafeti sadaka kabilinden olsun vermeyi ihmal etmezler. Ama bakışlarıyla, duruşlarıyla, davranışlarıyla «öleceksin!» diyorlar.

Her biri bir ayrı duygunun saikiyle «öleceksin!» diyor. Acıyanla sevineni bir birine karıştırdım. Hoş herkes aynı şeyi söylüyor ya! Ne farkeder, acısın, acımasın, sevinsin, sevinmesin.

Şimdi bütün mahalleli benimle uğraşıyor. Beni merakla takip ediyorlar. Ne zamandır merakla meşgul olacakları bir şey bekliyorlarmış meğer. Hiç alışmadığım bir durum bu. Yürürken, yüzlerce göz sağımda solumda yer alıp peşimden geliyor. Duruyorum, duruyorlar; yürüyorum, onlar da...

Nereye varacak bunun sonu? Bunu bile düşünmeme fırsat vermiyorlar. Başkalarının düşüncesine, merakına, bakışına o kadar konu oldum ki son bir haftadır, şöyle kafamı bir yere yaslayıp kendimi dinlemeye fırsat bulamadım bir türlü.

Ölecek olan onlar mı, yoksa ben miyim? Niçin bu kadar meşgul oluyorlar benimle?

Yolda rasladığım tanıdıkların selâmları başkalaştı. Bana yaklaşmaktan kaçıyorlar. Tamamen uzaklaşmıyorlar da, arada bir mesafe bırakıyorlar. Araya mapusane demirleri gibi sınırlar koyuyorlar. Oradan bakışıyor, ordan konuşuyoruz. Ben, lânetlenmiş, tiksinilecek, korkulacak, horlanmış bir zindandayım onlarca; kendileri de sonsuz aydınlık, mutluluk ve ışık dolu dünyada.

Kısa süren beraberlik... Mahkûmlara acıma sandalyesine oturup, birazcık bana acıyorlar ve sonra dönüp gidiyorlar. İşlerine devam ediyorlar.

Yeterki mahkûm ol; ister ölüme, ister zindana, ister bir başka şeye. Acıyan birileri hemen bitiverir karşında, acıyan, acıyor görünen, ağlayan... Şaşırırsın hangisi ciddîdir, hangisi rol yapmaktadır.

İşte böyle ben de. Bir haftadır, önce sayın doktorlarca, ardından da bütün mahalleli tarafından ölüme mahkûm edildim.

Belki de çok kötümser düşünüyorum. Ama daha ölmeden, böylesine ölü muamelesinin baskısı altında nasıl iyimser olunabilir bilmiyorum.

Ne yapayım? Bana bu rolü çevrem lâyık gördü. Doktorlar, tüm mahalleli ve hatta ailem, «ölecekmişim».

Şöyle bir normal insan gibi olmaya çalışayım dedim dün. Arzularım, isteklerim, hırsım, tutkum, hevesim olsun dedim. O an değişti etrafımdakiler, sırt çevirdiler, yüz döndürdüler. Rolüme dönmeliymişim. Onları, bir sürü iş içinde, benim için yeni bir rol düşünme zahmetine sokmamalıymışım. Herkes kendini benim ölümüme göre hazırlamışken, yeniden dönüş! Derhal vazgeçtim istek-

lerimden. Çare yok, anlayamadan rolümü oynamaya devam edeceğim. Ben, ölüme, hiçliğe, yokluğa doğru ister istemez sürüklenen zavallı bir mahkûm. Onlar acıyanlar, merhamet sadakası verenler taifesi. Herkes üstüne düşeni yapacak.

Otobüste, vapurda tesadüfen benimle yan yana düşenler, bana dokunur dokunmaz irkiliyorlar, yılana dokunmuş gibi. Sonra bunu sezdirmemek için —aslında anladığımı bilmemelerine imkân yok ama, bu da bir roldür, malûm ya nezaket!— hemen toparlanıp hal hatır sormaya başlıyorlar.

Sokağa çıktım. Bu gün de aynen böyle:

«Oo! Selami Bey, bu ne tesadüf! Nereye böyle? Dışarı çıkmıyordun çoktandır...»

«Sular İdaresine gidiyorum Esat bey.»

«Para yatırmaya...»

«Ya! Ne yaparsın, kestiler suyu. Bir kaç defa uğradı tahsildar, yatıramadık. Sonunda gelip kestiler. Açtırmaya gidiyorum.»

«E sıhhatiniz nasıl?»

«Fena sayılmaz, sıfıra doğru yaklaşıyorum işte. Siz de biliyorsunuz hani ya. Öyle işte!..»

«Bırak soğuk şakaları canım. Maşallah epey toparlanmışsın. Hatta hatta gençleşmişsin bile. Aynaya bakmadın mı sokağa çıkarken. Emin ol gençleşmişsin. Sana kimse söylemediyse bunu, çok büyük bir yanlışlık yapmışlar. Kefeni yırttın Selami bey, kefeni yırttın. Ya biz! Hele bir baksana. Her gün çöküp gitmekteyiz.»

Kendisi için söylediklerinin gerçek olmayışından pek memnun. Sadece yüzünde kalan üzgün tavrıyla bu memnuniyetini birazcık gizleyebiliyor. Kendine acıyor görünerek, bal gibi bana acıyor aslında. Ve devam ediyor üstelik:

«Hastalık dediğin nedir ki bu devirde Selami bey, gelir geçer. Bırak umutsuzluğu. Hastalık bilindikten sonra, çare çok kolay bu devirde. Doktorlara inan, iman et yeter ki.

Desen : Hamit YÜKSEK

Benim gibi, bilinmez hastalıklara düşmek kötü. Eriyip gidiyorum.»

Böyle derken uzak, çok uzak, buz gibi soğuk bakışlarını yüzüme dikiyor. Sonra yüzümde bir şeytan görmüşçesine birden kaçırıyor gözlerini, dehşete kapılıyor ve «öleceksin!» diyor uzaklaşıyor benden, uzaklaşıyor. Oyun da bitmiş oluyor böylece.

«Öleceksin!»

Aramıza aşılmaz bir uçurum koyuyor bu kelime. O bir tarafta, ben bir tarafta, her birimiz kendi dünyamıza çekilip, gerçeğimizi yaşıyoruz. Ben öleceğim, O yaşayacak, yaşıyor, işleri var, arzusu var, hevesleri var, plânlar kuruyor, şeytanlıklar tasarlıyor; yaşayacak, başarı kazanacak, alkışlanacak. Sonra? Sonrası çok uzaklarda O'nun için. O'na çok uzak bu gerçeği yaşamak da bana ait şimdi.

«Öleceksin!»

O'nunla aramızda bir duvar. Daha doğrusu benimle, canlı olan her şey arasında, O, mezarlık servileri kadar bile canlılık ve yaşama şansı vermiyor bana. Mezar taşları gibi sessiz ve ölüyüm. Kıpırdayışlarım, hayata, dünyaya dönük olmadığı için bir anlam taşımıyor O'nun için.

«Nasılsınız!»

«İyiyim.»

Birbirimizi avutuyoruz bir kaç resmî sözle. Aslında O da biliyor işin aslını ben de. Fakat insanlarda bu kabil söz alışverişi otomatikleşmiştir, her fırsatta şuursuzca yapılır.

İnsanları bu resmî ve gayrı samimî görevi her gün defalarca ifaya zorlayan nedir bilmiyorum. Fakat yapıyor bunu. Belki de eskiden samimî ve candandı, sıcaktı bu hal-hatır sormalar; herkes birbirine hayat kaynağı oluyordu. Ta yürekten gelen bir tebessümle, her türlü riyadan ve yapmacıktan uzak bir «nasılsınız» sözü neler diriltmez insanda! Eskiden var mıydı yok muydu bilmiyorum. Ama şimdi yok ve biz özlem duyuyoruz ona. Şimdi herkes nazik, ama çok az kişi samimî.

Esat bey, gözleriyle «öleceksin!» diyor, dili ile «ben öleceğim, sen sağlamsın» diye konuşuyor. Tabi uzun sürmüyor bu oyun, bir «öleceksin!» anonsu her yeri kop koyu bir sükûta boğuyor. Ağır ağır aydınlık sessizlikten sıyrılıp, karanlık sessizliğe girdiğimi farkediyorum.

Bir trendeyiz. Aynı raylar üzerinden aynı istikamete doğru hafif ve muntazam sallantılarla ilerliyoruz. Sıkıcı bir sükût. Usanç verici bir tekdüzelik. O kendi dünyasında, ben kendi dünyamda. Az sonra ineceğim bu trenden, ilk istasyonda. Ve tren tünelden çıkmış olacak o zaman. Esat bey, tünelin karanlığı ile birlikte biten ve yok olan «ben» den kurtulacak ve hayata devam edecek. Ben ise öleceğim.

Ne olacak böyle. En iyisi hiç dışarı çıkmamak. Her bulunduğum yerde bir cenaze törenine vesile olmaktansa, dışarıyla alâkayı keseyim bari. Gitmeli eye. Sırt üstü yatağa uzanmalı ve Azrail'i beklemeli. Doktor'un kehanetine göre bir hafta - on gün içerisin-

de Azrail beni yoklamaya gelecek. O halde yemeye içmeye de lüzum yok. Her şeyle ilgiyi koparıp ölümü beklemeli.

Fakat bu da imkânsız. Bu defa da bizimkiler. Aynı şeyle evde de var. Doktorların kehaneti duyulalı beri bizimkiler de değişti bana karşı. Soğuklaştılar, bana yaklaşmaktan çekiniyorlar. Korkuyorlar mutlaka. Otuz yıllık karım, gelinlik kızım ve evli oğlum. Hepsi artık donuk ve umutsuz nazarlarla bakıyorlar bana. Aramızda imkânsızlık, boşluk. Hiç bir şer artık kavuşturamaz ellerimizi. Ve hatta gittikçe uzaklaşıyoruz birbirimizden. Hayır biz olduğumuz yerde duruyoruz, ben de onlar da. Altımızdan toprak kayıyor ve boşluk, iradelerimizin dışında büyüyor, hep büyüyor, korkunçlaşıyor. Ölmeden, ölmüş sayıyorlar beni. Demek bana karşı sevgileri azaldı. Eğer böyle ise, demek onlara menfaat sağladığım için seviyorlardı beni. Hayır bu derece aşağılaşmış olamazlar. Ben kimi suçluyorum allahaşkına? Başkalarını aşağılarda görecek kadar yukarlarda mıyım? Ölümüne şu kadarcık zaman kalmış birisiyim. Benimle birlikte bütün dünya mı ölsün yani?

Hayır ölmesin. İstenmez bu. Akılsızca bir şey. Peki ne yapmalarını istiyorum? Ah onu da bilemiyorum. Onları suçlamak hakkım değil. Ama ölmeden de ölü hesabına alınmak, dayanılacak gibi değil. Karımın, çocuklarımın dahi bu vaziyette benim için yaptıkları şey, ölüm günümde daha fazla ağlayabilmek için hazırlık yapmak oluyor; göz yaşı depo ediyorlar.

Sular İdaresi...
Kuyruklar...

Tahakkuk memurluğu ve veznenin önünde uzunca bir kuyruk.

Kapıdan içeri girmemle beraber başlar bana çevrildi ve bakışlar üzerime akıştı. Sendeledim bakışların şiddetinden.

Yollar açıldı. Herkes kenara çekildi, up uzun kuyruğun ilk sırası bana verildi.

Hafifçe bir sesle selâm verdim. Selâmımı hep birlikte kabul ettiler. Bir uğultu koptu salonda. Tanıdıklara tebessüm ederek bana ayrılan yere, sanki ezelden benim yerimmiş gibi gittim yerleştim.

Anlımda herkesin okuyabileceği bir yazı olmalı ki, tanıyan, tanımayan aynı gözle bakıyor bana. Hiç tanımadığım biri —meselâ şu genç, ben bakınca kaçırdı gözlerini— yüzüme biraz dikkatlice baktıktan sonra okuyor anlımdakini ve.

«Ölmek üzeresin» diyor.

En yakınımdakiyle konuşmaya başladım. Uzaktan akrabamdır da. Karşılıklı vazifelerimizi yapıyoruz:

«Nasılsın?»

«İyiyim.»

«Düzelmişsin maşallah. Bir kaç gün içinde hiç bir şey kalmayacağa benzer.»

«Hayırlısı.»
«Doktorlar izin vermiş miydi dışarı çıkmana?»

«Vermediler ya, ben çıktım işte.»

«Neyse artık iyileştin sayılır. Lakin yine de doktorları dinlemek gerek. Bir bildikleri vardır mutlaka.»

Ona ne şüphe! Elbet bir bildikleri var. Birkaç gün sonra her şeyin biteceğini biliyorlar. Zaten bunu bilmeyen de kalmadı. Fakat daha bir türlü kendime kabul ettiremedim bunu. Nasıl ettirebilirim? Vücudum sıcak henüz. Şimdilik sadece düşünce olarak ölümü kabul edebiliyorum. Ama diri iken ölü sayamıyorum kendimi.

Böyle iken dünyada, sadece mezarlıklar verildi bana. Etrafıma kızgın oluşum biraz da bundan ileri geliyor. Kuyrukta bile beni öne geçirdiler ya! Sıranın en başındayım. Burayı bana onlar tahsis ettiler. Onlardan önce öleceğim çünkü. Bunu bilerek yapmadılar herhalde. Fakat hisleri ve sezgileri onlara ister istemez gerçek olanı yaptırdı. Sıralarını bana verdiler.

Dirseğimle önümdeki masaya yaslandım.
Memurları bekliyoruz. Odacılar, miskin miskin etrafı silip süpürüyorlar.

Saat ilerliyor. Memurları bekliyoruz.

Buraya ilk girdiğimde bütün bakışlar nazik ve içtendi, saygılıydı; şimdi huzursuzluk ve bıkkınlık ifade ettiklerini görüyorum. Evet öyle. Buranın havasını değiştirdim. Ölümün soğukluğunu getirdim aralarına. Bir haftadır, kiminle beraber oldumsa, kısa bir zaman sonra onu sıkmaya başladığımı farkettim. Burada da aynısı. Bana sırtlarını dönüyorlar birer birer. Zamanla mezarlığa alışılıyor ama, yanımda fazla kalmakla bana hiç kimse alışamayacak. O halde bir an önce bana hazırlanan yere gitmem gerek.

Memurlar geldi.

İçeri girdiklerinde ilk defa dikkatlerini çeken ben oldum. Gelenler şimdilik iki kişiydi.

«Oo maşallah Selami bey maşallah. Sefalar getirdin.» Bakışlar tekrar bana çevrildi, memurların sesi üzerine kendimi gülümsemeye zorladım. Herkesi korkuttum bu gülümseyişle. Kimse bakmaz oldu benden yana.

Memur hemen elimdeki makbuzu aldı ve gerekli işlemleri yaptıktan sonra vezneye bizzat götürdü. Parayı ödedim.

İşim bitmişti. Çıkmaya hazırlanırken etrafıma bakındım. Gözler bana çevrilmiş ve koro ile diyordu ki.

«Öleceksin!»

Huzursuzdular aralarında olmamdan. Bunu gizlemeye lüzum görmüyorlardı. Kapıya yöneldim. Birden herkes saygı duruşuna geçer gibi oldu. İlk adımım attım, yüzleri değişti. Gevşedi gergin yüzleri, gitmeme seviniyorlardı. Fakat aslı esası bu olan sevinç, onların yüzünde bana saygı olarak görünüyordu.

Tükenmişim ben, kopmuşum bu dünyadan ve insanlardan.

Dışardayım. Kendim mi çıktım, yoksa onlar mı beni dışarıya attılar belirsiz.

Ömrümde görmedim böylesini; herkes bana saygı gösteriyor. Bu saygı, sevgi gösterileri, bu selâm ve ihtirama duruşlar birer hakaret gibi geliyor bana.

Şimdi artık sokaktayım. Ben onlardan kurtuldum, onlarda benden. Ölüm şöylece bir aralarından gelip geçmiş oldu. Şu an bir boğuşma bir hır gür başlamıştır aralarında, dünyaya dönmüşlerdir. Hırs, menfaat, dalavere, dedikodu meydanı olmuştur Sular İdaresi.

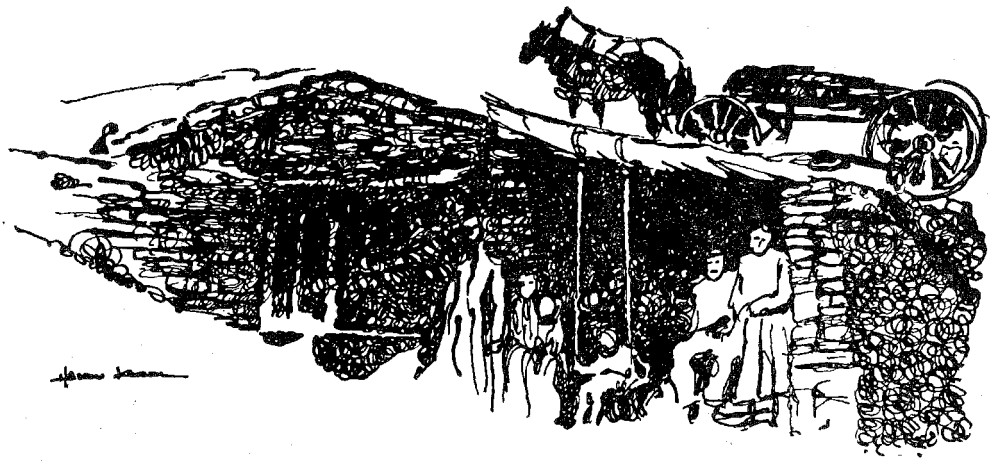
Sokakta yürüyorum. Bir cenaze arabası geçmekte olsaydı, şu duruma pek şaşırmazdım; herkes saygı duruşunda. Ağır ağır evime değil de mezarlığa ilerleyen bir cenaze gibi görüyorlar beni. Hizalarına geldiklerim, ben geçene kadar esas duruşa geçiyor, sonra işlerine devam ediyorlar.

Bu saygı gösterileri ölmeden önce çıldırtacak beni.

Dün neredeydi, bu adamlar? Sağlam, sıhhatli olduğum günlerde. Kendilerinden biri olduğum zamanlar bu saygı niçin yoktu? Neden dikkat etmiyorlardı bana? Onlara benim de var olduğumu isbat için iflahım kesiliyordu.

Ya şimdi? Hepsi bana bakıyor; tanıdık tanımadık herkes. Kadın, erkek, yaşlı, genç ve çocuklar... Fakat ölümcül ihtiyarlar hariç bundan. Onlar pek bakmıyorlar bana. Hele yanıma hiç yaklaşamıyorlar. Nefret, tiksinme, korku karışımı duygularla kaçıyorlar benden. Zavallılar! Kâbustan kaçmak mümkün değil. Halbuki Azrail'in soluyuşlarını nerede olsalar, tenlerinde duyacaklar. İşte bunların dışında, geçtiğim yerlerde herkes selama duruyor bana. Ölümün soğukluğunu, donukluğunu ve sessizliğini bir anlık olsun geçtiği yerlerde de bulaştıran tabut gibiyim, sokaktan geçerken. Son vazife!

İlk vazifeler, öteki vazifeler çoğunlukla savsar her nedense. Ama şu son vazife, herkesçe mutlaka ifa edilir. Denseydi ki, şu saygı duruşundan sonra, vazife bile denmeyecek bir ufak iş var; kaç kişi uyardı bu çağrıya? Yol kenarında elinde şepkasıyla durana «şu tabutu omuzlayın» derseniz, geri durur. Çünkü son görevini yapmıştır O. Tabutu taşıyana, «buyrun şu ölüyü kucaklayıp, mezara yerleştirin» deyin, geri çekilecektir. —Bu iş para karşılığı ve bir meslek olarak yapanlar ayrı tabi— Ölüyü gömdük. «Siz bayan, kocanızdı bu adamcağız. Yıllarca beraber oldunuz. Gelin bu gece sabaha kadar bekleyin başında. Hatıralarınızı yad edin. Dualar okuyun.» deyin ölünün hanımına. Veya

Desen : Hasan KARAL

hanımsa kocasına, çocuksa babasına, anasına... Her halde şöyle bir karşılık işitirsiniz. «Aman ne saçma! Ölenle ölünür mü? Haftada bir gelirim yeter, cuma günleri.» Bir kaç ay geçsin aradan. «Ayda bir gideyim artık.» Bir kaç yıl sonra, «bayramlarda gitsem yeter, işim çok oluyor. Hem yaşlanıyorum da. Ne iyi adamdı rahmetli.» Ve en sonunda işin gerçeği: Hiç gelmeyeceksiniz bayan. Sizi getirecekler, getirileceksiniz.

İşte kayboldunuz, unutuldunuz. İsminiz, esaminiz kalmadı. O mezar taşınız, o süslenmiş mermerler, üzerlerindeki yazılar kimseleri ilgilendirmez artık. Hele «elfatiha» daveti, hiç bir zaman, kimse tarafından yerine getirilmeyecek bir ricanızdır. Ölüm karşısında, karısız, kocasız, ana - babasız, dostsuz, sevgilisiz ve arkadaşsızsınız.

Yalnızsınız!..

Herkes sizi birer birer terkeder. En dış çemberden merkeze doğru kat kat soyulur ve koparsınız çevrenizden. Yakınınızdakilerin her biri kendi ayarlarında birer son vazife ifa ederek terkeder sizi. Son vazife, bir yeni vazife daha vermediğiniz, veremeyeceğiniz için herkesçe yerine getirilir. Farzımuhal, tabutla giderken diriliverecek olsanız, anında yalnız kalırsınız. Hem de oracıkta, sokak ortasında.

Eve gelmişim. Hatta biraz da geçmişim farkında olmayarak. Girmeyeyim eve. Madem ki kapıyı geride bıraktım, öyleyse yola devam edip mezarlığa varayım. Zaten sokaklarda bir cenaze muamelesi gördüm. Mezarlığa giderek tamamlayayım bu töreni.

★★★

Mezarlık...

Üst üste mezarlar, üst üste ölüler. Sıra sıra mezar taşları. Yazılar irili ufaklı, süslü, süssüz. Ve taşsız ve yazısız, küçücük birer toprak yığını mezarlar. Baş taraflarında, paslı tenekeler üzerine yazılmış numaraları.

Dışardaki boğuşma, buraya kadar uzanıyor. Ölüye hiç bir faydası olmayan, debdebeli mezarlar çok uzaktan farkediliyor.

Sessizlik... Mezarlara basmamaya dikkat ederek dolaşıyorum. Sanki kendime yer beğenmek için geziniyorum buraları. Halbuki kendi arzumla gelmedim, dışardan ite ite sürüklediler, attılar beni. Bir hafta sonra da cesedimi getirip gömecekler.

Nasıldır ölüm? Buna kimse cevap vermemiştir dünyada. Bana «öleceksin!» dediler, ama ölümü duyamıyorum içimde, mezarlıkta bile.

İlerde bir kalabalık var; bir ölü gömülüyor olmalı.

Gittim. Herkes gibi seyre başladım. Ce-

sedi yerleştiriyorlar. «Aman yavaş ol!» gibi sesler duyuyorum. Cansız beden! Hızlı olunsa ne çıkar! Biraz daha yaklaştım. Bu esnada soğuk ölüyü, nemli ve serin toprağa koydular. Kefenin baş ve ayak tarafındaki bağları çözdüler. Mezarın içindeki adamlar dışarı çıktı. Artık sıra ölüyü örtmeye gelmişti. Önce bir sıra tahta koydular yanlamasına, toprak cesedin üstüne atılmasın diye ve sonra kürekler çalışmaya başladı. Ben de bu olanlar karşısında şöyle bir neticeye vardım ki, şu cansız bedene dünyada lâyık tek yer, işte bu çukurdur, şu topraklardır. Toprak atıldıkça herkes gibi ben de rahatlıyorum. Ama birkaç gün sonra, benim üzerime de atılacak bu topraklar. Olsun! Öldükten sonra...

Gömme işlemi bitti. Bir hoca çömeldiği yerden okumaya başladı. Kalabalık da hemen olduğu yere çöktü. Bir ben kaldım ayakta. Bir adamın beni ters ters süzdüğünü görünce ben de çöktüm yere.

Hoca efendi, hazin bir hava meydana getirebilmek için bütün gayretini kullanıyor. Sesini yanık ve etkili, yüz hatlarını acıklı yapabilmek için çaba sarfediyor. Aynı çaba, dinleyenlerde de var. Hepsi derin bir huşu içinde görünüyor, ben hariç. Şeytanlığım tuttu galiba. Herkez uhrevî bir âlemde yüzerken, ben muzip bir çocuk gibi onları seyrediyorum. Kâh hocaya, kâh dinleyenlere bakıyor, hiç etkilenmemiş gözüküyorum.

Daha önceden hatırlıyorum. Bu ölü gömme zamanlarında ben de oldukça duygulanırdım. İnancım mı sarsıldı, bir hafta sonra öleceğim için mi? Kafamda sebebini bulamıyorum şimdiki halimin. Belki etrafımdakilerin gösteriş yapmaları, acıyor görünmelerinin etkisidir. Onların seviyesinde bulunmamak için tamamen ters davranıyor olabilirim.

Hoca efendi «fatiha» dedi. Kalabalık çekildi. Ben öylece kaldım yerimde. Telkin için geriye kalan hoca, şaşkınlıkla bana baktı. Ona aldırmıyor gözüktüm. Yeni örtülen mezara baktım. Nemli toprağın arasında kımıldayan bir solucan çarptı gözüme. İşte ölülerden çıkmış bir canlı, mezarlık toprağından.

Hoca öksürdü bir kez. Dikkatimi almak, uzaklaş demek istiyordu. Ondan yana bakmadan doğruldum, döndüm ve ağır ağır uzaklaştım.

Bu gösterişten ibaret olan tören.

Bu yapmacık acımalar ve o solucan; cansızdan çıkan canlı. İçime bir şeyler doğuyor, dirençle dolduğumu hissediyorum. Birkaç gün içinde ölecek olan adam şu gömülen ölüydü sanki. Canlandım. Sabahtan beri kaç defa öldüm, küçüldüm, bir hiç oldum, «Öleceksin!» diye haykıran bakışların altında. Halbuki ölü gömülürken, ben üstten baktım ölüme, oradakilere, küçümsedim.

Mezarlıktan çıktım. Beni ilk gören «öleceksin!» demedi. Ama içimde bugün, bu sözün bana binlerce tekrar edilmiş olmasının yankıları var; «öleceksin!» Ne gam! «Ama iki gün sonra». Ne farkeder! İçimde büyüyen güç, duyulmaz etti bu parazitleri. Eve gidiyorum.

★★★

Kapıyı çaldım.

Hanım pencereden baktı. Bir saniyelik de olsa, bakışındaki usanmışlığı ve umutsuzluğu yakaladım. Yanılıyor kadıncağız, herkes yanılıyor ölümüm konusunda.

Kapı açıldı. Hanım kenara çekilerek içeri girmemi bekledi. Yüzüme bakamıyordu. Hafif bir sesle, «geciktin» dedi. Bir şey demedim. Merdiveni çıktım. Hanım da arkamdan geliyor. Geri döndüm. Göz göze geldik. Eski bakışlarımı hatırlayıp, gözünü indirmesine fırsat vermeden «açım» dedim. Dondu kaldı. Sevinç ve neşe dolu bakıyordum. Şaşırmıştı. Sevinmeye çalıştı. «Hemen» dedi. «hemen bir şeyler yaparım». Ben odaya geçtim, o mutfağa. Bir sandalyeye oturdum. Fazla duramadım. Sandalyeden kalkıp odayı arşınlamaya koyuldum. Çok şeyler geliyor aklıma. Ama henüz başlamak istemiyorum düşünmeye. Yemekten sonra, hatta akşam. Evet akşam daha iyi. Herkes uyumuş olur. Hanım geldi kapıya, «buyur» dedi.

Mutfağa geçtik. «Gel» dedim, «sen de otur hanım. Şöyle karşıma geç. Nasıl olsa öleceğim birkaç gün sonra. Bari son günlerimiz beraber olsun...» Yarı alayla ve şaka gibi söylüyordum bunları. Tabiî O'nunla alay olsun diye değil. Birkaç gündür olanları küçümsüyordum, onlarla alay ediyordum.

Fotoğraf : Mahmut SİRKA

Yapmacık saygı gösterileriyle, gösteriden ibaret olan cenaze törenleriyle ve ölümden bu derece korkulmasıyla...

Havadan sudan söz etmeye başladım. Bizimki de açıldı az sonra. Şaşkınlığı geçti. Çok iyi kalplidir zaten. Yıllardır aynı yastığa baş koyduk. Yeterince tanıdım O'nu. Hiç bir şeyi, ne acıyı, ne de sevgiyi İçinin derinliklerine çekmez. Derinliği yoktur zaten, sığdır, vasattır. Böylesi de iyi. İyi veya kötü, ömrümüz beraber geçti. Ya bana karşı son günlerde takındığı soğuk tavır. Ne yapsın! Kimbilir neler fısıldandı kulağına? Belki de bendeki somurtma yansıyordu O'na. Böylesi daha akla yakın. Nitekim şimdiki sevinçli halim kısa sürede O'nu da içine aldı.

Akşam oldu. Kızım okuldan döndü. Oğlum da misafirliğe geldi hanımıyla. Topu topuna beş kişiden ibaret ailemiz böylece bir araya gelmiş oldu. Gelin yüklü, birkaç ay içinde altı kişi olacağız. Hoppala! Öleceğimi unuttum mu bu kadar! Halbuki yine beş kişi olacaklar çocuk doğduğunda. Hayır hayır beş değil, altı, yedi, sekiz olacaklar. Üreyerek, çoğalacaklar. Ölümüm kıyamet değil ya!

Geç vakitlere kadar oturduk. Nüktelerle, şakalaşmalarla, üstümüzdeki bulanık havayı dağıttım gitti. Korkmuyorlar benden. Hiç de ölecek biri gibi değilim.

Hepimizin gülmeye ihtiyacı vardı. Bol bol güldük ve boşaldık. Hep iyimseriz. Kötülükler, olumsuzluklar uzak bu akşam. Bakıyorum da, demek benmişim her şeyin sebebi. Yatsaydım yatağa, oflayıp puflasaydım zindana dönerdi bu ev. Halbuki ne hakkım var buna. Ondan sonra da başlardım suçlamaya, beni sevmiyorlar, istemiyorlar diye.

Yatma zamanı geldi.

Oğlumla gelinimi dış kapıya kadar geçirdim. Gönüllerini hoş ettim. Vaatlerde bulundum. Çok iyi ayrıldılar.

Herkes yatağında, herkes kendi dünyasında. Benim uykum yok. Kızım ve hanımım nasıllar? Üç gün sonraki gerçeği düşünüyorlarsa, bu akşamı tatlı bir avunma olarak hatırlayacaklar. Belki de uyumuşlardır. Böyle ise iyi.

Şimdi kendimleyim. Gecenin derin sessizliğinde yapayalnız, kendimleyim.

İnsanoğlunun Âdem'den kıyamete kadar, Cennete en yakın zamanı olan çağın, zirve insanları şöyle derlermiş bir ölü gördüklerinde: Eğer vakit akşamsa, «sabaha beraberiz», sabahsa, «akşama birlikteyiz» derlermiş ölüye. Kaçmazlarmış ölü kardeşlerinden, ölümcül hasta kardeşlerinden.

Şimdi başkalaştık tümden. Ölüye giden az. Bir zaman sonra da cenaze işlerini mes-

lek edinmiş kişiler yapacak bu işi. Ölü sahipleri, ölülerini verecekler onlara, ücretlerini ödeyecekler ve son görevlerini böylece yapmış olacaklar.

Halbuki ölümden kaçtıkça korkular sarar insanı. Bunu bilmiyorlar. Neyse başkalarını tahlili bırakayım. Geleyim kendime.

Sabahtan beri herkesi suçladım. Hışmımdan ve ithamımdan kurtulan olmadı. En yakınlarımı bile bir çırpıda mahkûm ettim. Kendi açımdan bütün bir mahalleyi yargıladım.

Ölümden korkunun hırçınlığıydı bu. Herkesi kendi kötümser bakışlarımla gördüm ve değerlendirdim. Onların davranışlarının, bakışımın böyle kötümser olmasına etkisi oldu tabiî. O hastanede çalışan komşu kadın, doktorlardan duyduğu haberi bütün mahalleye yayınca her şey değişti. Ben, bana uygun rolü oynamaya başlayınca, tabiî sonuç herkesin bana ölüymüşüm nazarıyla bakmasıydı. Aramızdaki his sıçramaları hep ölüm istikametinde olunca, bulunduğum yerde sıkıntı, tedirginlik ve huzursuzluk oluyordu ister istemez. Ne gördülerse benden, onu gösterdiler. Tabiî ki kalabalıklar bir davranışın ilk başlatıcısı olamaz. İlk hareket mutlaka fertten doğar. Toplum, devamlı mukabele veya kabulde bulunur, olumlu, olumsuz.

Ama ben yaymadım ki öleceğimi. Ben bile onlardan duydum. Doktorlar, kendi aralarında bir sonuca varmışlar; bir haftalık ömrüm kalmış. Ve bizim kulağı delik komşu, duyduklarının defalarca katını alarak yaymış mahalleye. Her neyse!

Yarın bambaşka bir adam olacağım. Bu hal öleceğim ana bir dakika kalasıya devam edecek, en yakınlarım dahi bana «artık öleceksin!» dese bile.

Adım adım ölüme yaklaştığım —onlara göre— şu günlerde hiç kimseden bir şey beklemiyorum. Tam tersine, onları benden bir şeyler bekler görmek istiyorum. Ve öyle olacak da...

Yarın yeniden doğmuş gibi döneceğim aralarına. Hayat dolu, canlılık dolu. Şaşıracaklar, hatta ürkecekler belki. Yeni tür bir korkuya da kapılabilirler. Ama kısa süre içinde alışırlar sanıyorum.

Çünkü hiç bir arzu, ihtiras ve hevesim olmadan döneceğim onlara. Karşılıksız vereceğim bütün varlığımı, imkânlarımı ve kabiliyetlerimi. Ulaşabildiğim herkesin yardımına koşacağım.

Yalnız, yine de içten içe üzüleceğim bir husus var. İsterdim ki bana ölümsüzlüğün sırrını bir dost el versin. Bir gün sonra öleceğimi bilse dahi o dost gelsin bana. Umutsuzluk ve korku içinde yıkıldığımı görsün; kızsın, hiddet ile o halimde beni dövecekmiş gibi:

«Kalk ulan kavat herif» desin. «Bedenin çöktüyse ruhun da mı bayatladı büsbütün. Bak halkın ne demiş ölüme 'Dünya değiştirmek' demiş. Kalk da anlamaya çalış bu fazileti. Daha dünyanı değiştirmediğine göre, bu dünyanın gereklerini yap. Yardımına koş insanların. Karşılıksız vermenin lezzetini tad. Elindeki son fırsattır.»

Bunları söyledikten sonra tutup silkelese beni ve yaka paça dışarı atsaydı, kurtarmış olurdu. O zaman bugünkü sıkıntıların hiç birini çekmezdim. Ölümle alay edercesine, «öleceksin!» diyenlerin arasında dolaşırdım.

Fakat olmadı bu. Ben ölümü kabulleninçe, bütün mahalleli de öyle uygun gördü. Ta, mezarlıkta, ölü toprakları arasında kıpırdayan solucanı görünceye kadar. Ve ben ölüden dirinin nasıl çıkacağını gördüm. Ölmek bir dünya değiştirmektir, bunu anladım. Biliyordum, fakat kavradım, özümledim. Bir de, ölümüme bir hafta kaldığını bilmeseydim... Buna ben inanamıyorum. Artık yaşamaz denen nice insan, yıllarca yaşamıştır. Ama mahallelinin birkaç gün içinde öleceğime inanmış olması, ulaşmaya çalışacağım fazilet için bir lekedir. Kimbilir nasıl yorumlayacaklar? Ölecek de onun için başkalaştı diyecekler. Biliyorum insanın nasıl olsa öleceğine göre aslında ömür boyu böyle olması gerekir. Fakat ben göremedim bu gerçeği, sezemedim. Geç kaldım. Ne yapayım? Hiç değilse bir örnek vermiş durum onlara. Yeni bir sıkıntı kapısı açmayayım kendime. Kim ne derse desin, yarın bambaşka bir insan olacağım, hiç ölmeyecek biri gibi. Yahut yolculuğa çıkacak biri gibi sevinçli, neşeli, herkesle iyi geçinen...

Yarın yatakta değil, hep sokakta olacağım.

BAYRAK, SANCAK, TOPRAK ÜSTÜNE

Bir bayrak ki, rengini almışsa şehitlerin kanından,
Başı göklerde durur;
Gölgesi cennetlere vurur.

Bir sancak ki, sancaktârı MEHMETÇİK'se ancak,
Heybetinden korkulur;
Seyrinden zevk duyulur.

Bir toprak ki, dağlarına DAĞLARLA destek olunur;
Uğruna milyonlarca can, canan...
Fedâ olunur.

Öyle bir millet ki, düşünce vatanı tehlikeye,
Bilmez artık korku nedir, acı nedir...
Koşar; bayraklar altında toplanır,
Coşar sancaklar altında; şahlanır:
Yediden yetmişe atılır düşman üstüne...
Vuruşur, boğuşur, dövüşür...
Vuruşa vuruşa,
Boğuşa boğuşa,
Dövüşe dövüşe... ölür.
Canlar TOPRAK'a ekilir,
Kanlar BAYRAK'a dökülür...

Bayrağımız işte onun için al al'dır.
Her karış toprağımız
İşte bunun için kutsaldır.

Sami KOCAOĞLU

Hikâye

NERMİN'DEN GÜLDEN'E

Mustafa ÇİMEN

Desen : Celâl AKDEMİR

Sana, eski ve unutulmuş bir arkadaşın olarak ıstırap ve ümitsizlikle kıvrandığım bir sırada bu satırları yazıyorum.

En saadetli anlarını beraber yaşadığımız çocukluk günlerimizi hatırladım. Yüreğimde bir şeyler kıpırdadı sımsıcak... Karın, boranın, fırtınanın arkasından doğan bir güneş gibi ısıttı yüreğimi. Gözlerim doluksadı. Acaba dedim: «Gülden de beni hatırlıyor mu şimdi? Mutlu ve canlı hayatı, müşterek mazimizin güzel günlerine gönül penceresini açmasına müsaade ediyor mu?» Hisler insanı bambaşka bir âleme götürüyor. Sevgi, acıma, hasret, buruk sızılar, martıların kanat çırptığı, rüzgârların dalgalar kaldırdığı bir okyanus peydahlıyor sanki insanın içinde. Derinleşiyor insan. Normal zamanlarında duyamadığı sıcak sesler duyuyor içinin derinliklerinde.

Biraz önce böylesine hislerle doluydum. Sanki bir günahsız kuş olup şu iğrenç dünyamın üzerinde yükselerek tertemiz bir âlemin sıcak iklimine kanat çırpıp gitmiştim. Sonra her zamanki soğuk manzarayla gerçeğin çirkin dünyasına açtım gözlerimi. Hıçkırıklar düğümlendi boğazımda. Kendimi kaldırıp koyveresim geliyor pencereden aşağı. Önümde aşılmaz koskoca dağlar ve başımda gardiyanlar var. Gözlerinden akan kopkoyu irinli bir ihtiras. Ofl Eziliyorum sevgili arkadaşım. Tiksiniyorum çevremden. Mahkûmum. Yapayalnızım, benim gibi binlercesinin hapsedildiği koca bir zindanın şu hücresinde. Kurtuluş ümidim bitip tükeniyor. Size bu satırları yazmakla teselli bulmaya çalışıyorum. Ve mektubumu okuyunca gözlerinizin yaşlarla ıslandığını görür gibi oluyor, bundan garip bir saadet duyuyorum. Tek sığınağım hayaller şimdi.

Adresinizi Cemal'den öğrendim. Bilirsiniz Cemal'i... Sınıf arkadaşımızdı ortaokulda iken. Ve sınıfın iftiharlık talebesiydi. Şimdi mühendis olmuş. Nasıl karşılaştığımızı merak edeceksi-

Desen : Hamit YÜKSEK

niz tabiî. İşte bu sorunuzun cevabı benim kararmış dünyamı da anlatacak size. Fakat bunu söylemekten tarifsiz bir utanç ve eziklik duyuyorum. Nasıl yazayım? Belki bana kızıyorsunuz şimdi. Nermin'in edebiyat hastalığı tutmuş diye. İnanın Gülden bu cümleler yaşadığım duyguları anlatmaya kâfi gelmiyor.

Evet, Cemal ile karşılaşmamız çok garip oldu. Bir harabeye uğramıştı Cemal. Çılgın arzular vardı içinde. Gözleri sulanmıştı sarı sarı. Beyni dönüyordu âdeta. Fakat birden durakaldı. Harabenin altında gözyaşından bir pınar akıyordu sessiz... Gözlerindeki kızıl bulutlar parça parça oldu. Bu çatlaklara kuru, yüce duygularla beslenmemiş bir hüzün sisi doldu. Donuklaştı, aptallaştı Cemal. Bir yamyamın yavrusunu yerken anî bir vicdan azabı duyarak ürpermesini andırıyordu hali.

Aynı sıralarda, aynı ümit, heyecan ve hayallerle üç yılımız geçmişti beraber. Ben sık sık ders sorardım kendisine. Usanmaz anlatırdı. Çocukken ne iyiydi. Ne temizdi. Ne temizdi duyguları. Ne temizdik! Ama şimdi, ikimiz de iki çirkin varlık. İkimiz de suçlu. İkimiz de şaşkın...

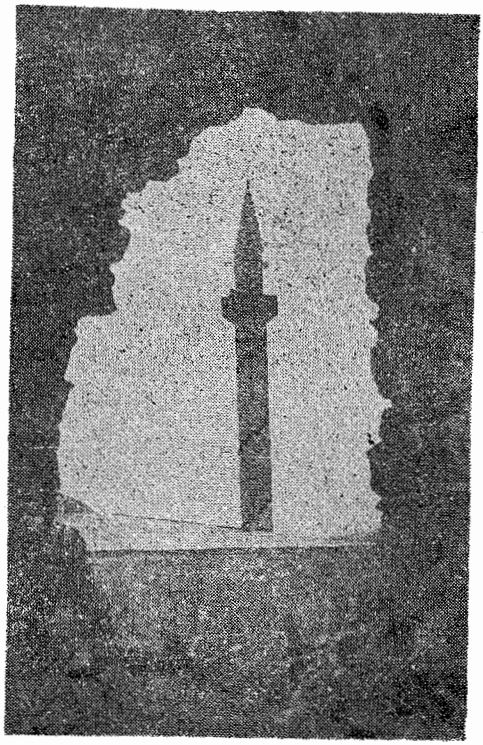
Tabiî bir şey anlayamadınız. Anlamanız için ıstırabımı yaşamanız lâzım. Halbuki siz belki beni unuttunuz bile. Antalya'da bulunuyormuşsunuz. Evlenmişsiniz. Eşiniz bir doktormuş. Geçirdiğimiz ay bir kızınız gelmiş dünyaya. Evet, bunları hep öğrendim. Kalbim saadetinize katılırken, yüreğimin bir yanında da fırtınalar koptu. Dayanılmaz bir özlem içimi kavuıdu. Bu özlemler ortaokul yıllarında ve daha sonra kurduğumuz hayallerle şekillenen ve maddî alanı şaşâalı ışıklarla donatılan bir hayata değil. Sımsıcak bir yuva, gözlerimde, sanki kabarcıklar içinde melekler gibi tertemiz hayallerini gördüğüm minicik kızlar.. oğlanlar.. Onları kucağımda avutmak,

gözlerinden doyasıya öpmek, temiz ve pırıl pırıl saçlarını koklamak.. «Anne» diyerek kucağıma atılışlarının tarifsiz saadetini yaşamak. Onlara güzel masallar anlatmak. Kirlettikleri çamaşırlarını severek, okşayarak temizlemek... Bunları yapınca, sanki ellerime nur gibi bir aydınlığın ineceğine işaret eden hisler doluyor içime. Benzetmek gerekirse güllü, çiçekli, pırıl pırıl pınarlı, rüzgârı içe güzel kokulu ılık bir hava dolduran bir dünya bu. Ben ise dediğim gibi, zehirli bir baca dumanı halinde üzerime kasvet ve huzursuzluk havalarının çöktüğü bir harabedeyim. Harabe yamyamları gözleri kan içmişliğin sarhoşluğu içinde etrafımızda fır dönüp tepiniyorlar.

Çok meşgul ediyorum sizi değil mi? Hislerim o kadar dağılıyor ki.. Hepsini boşaltmak istiyorum, olmuyor. Bir dert dökme benimkisi. Eski bir arkadaşıma dertlerimi anlatmakla birazcık rahat nefes alıyorum belki.

İçimizde arzular kıpırdayalı beri, çevremizin, seyrettiğimiz filmlerin, okuduğumuz kitap, fotoroman ve gazetelerin ruhumuzda estirdiği özlem, kör bir özlem havasıyla balon gibi şiştik. Uçtuk boşluğa serserice. Çılgın şarkılar mırıldanıyorduk. Bir mutluluk kervanıydık, huzur ülkesine uçuyorduk, göçmen kuşlar gibi sanki... Yolumuzda tuzaklar varmış meğer. Zavallı av kuşlarıymışız. Balığı sevdiği yiyeceklerle oltaya taktıkları gibi, bizi de içimizde uyandırdıkları arzularımızdan yakaladılar. «Deveyi yardan uçuran bir tutam ottur» derdi eskiler. Bizi de şu üç günlük dünyada insan avcılarınca oluşturulan eğlence özlemi, dizginsiz arzular ve bilgisiz beyinlerimiz düşürdü bu bataklara, bu harabelere.

Sizin o toy arkadaşınız zavallı Nermin şimdi nerde biliyor musunuz? Nerede ömür tüketiyor, tek boyutlu ve çirkin bir hayatın içinde, sevgisiz,

Fotoğraf : O. Nuri KARAMAN

sevinçsiz kendini yiyip bitiriyor? Yüzlerce, binlerce Nermin'in gözyaşının, saadet tutkularının yamyamca içildiği, belki de hayatın normal bir uzantısı sandığınız ama gerçekte yaşadığımız hayatın talihsiz mahkûmlarının sömürüldüğü, rengârenk ışıklarla âdeta gökyüzüne meydan okuyan gönüller harabesi modern bir zindanda.

Bir eğlence kentinde, güzel bir kıyıda, lüks bir otel odasında modern bir zindandayım. Çok etiketi büyük, cebi şişkin, bilgi dağarcığı dopdolu, hem de «insancıl», «medenî» Avrupa kültürünün ışıklı (!) bilgileriyle dopdolu insanlar, gözlerinden sarı su akarak beni ziyaret ediyorlar.

Cemal de bu ziyaretçilerdendi. Eğer ben hatırlatmasam, tanımasına imkân yoktu tabiî. Çok değişmişim ben. Saçlarım anamın elleriyle yıkayıp ör-

Desen : Hamit YÜKSEK

düğü tabiî saçlarım değil, ihtiras renkleri verilmiş sunî saçlar. Gözlerim pırıl pırıl masum ve temiz ışıklar saçmıyor şimdi. Boyaları sürüyor sürüyor süruyorum. Bu işi yaptığım aletleri sanki sokasım geliyor gözlerimin içine. Nefret ediyorum kendimden. İçimde kabaran buhran dalgalarını kıracak, nefes borularımı tıkayan zehirli havayı boşaltacak bir doğum, bir yeniden doğum bekliyor gibiyim. Eğer olmazsa bu... Her gün yüzlerce intihar haberleri okuyoruz gazetelerden. İntihar edenler.. kriz geçirenler.. cinayetler.. binbir çılgınlık ve ıstırap tabloları... renkli resimlerle veriliyor gazetelerden. Genellikle de bizim otel odasında yaşadığımız bu ilkel hayatı dışarda daha serbest ve farklı boyutlarda yaşayan, ya da eski dünyası ile biteviye renkli bir biçimde takdim edilen bizim hayata geçiş arasında gerilip patlayan çevrelerden yükseliyor bu çığlıklar. Eğer olmazsa beklediğim bu doğum... ben de bunlardan birisi olabilirim. Kolay değil hep ihtiraslara, irinli bakışlara muhatap olmak, bir masum bakış görmemek...

Öyle hayaller kuruyorum ki, bu insanlardan kaçmak kaçmak.. birkaç evli küçücük bir köyde ellerimi toprağa vurmak, yemyeşil bir kırda güzel kuzularla oynaşmak, bir köy deli-

Desen : Hamit YÜKSEK

kanlısının nefesinden acı bir kaval dinlemek, yüzümü kayalıklar arasından fışkıran billûr bir pınarda yıkamak, ihtiyar bir ninenin ruha sımsıcak damlayan gün görmüş ve içli sözlerini dinlemek.. doyasıya ağlamak istiyorum. Evet ağlamanında güzeli var. Ağlamanında bir lezzetli olanı var. Bizimse gözyaşlarımız bir lağım boşanışıdır, bir çıban patlamasıdır.

Lağım boşanışı ve çıban patlamalarıyla dolu sarsıntılı hayatımız bana saadetin hangi ruh ikliminin havasıyla yoğrulan bir dünyada olduğunu acı tecrübeler pahasına göstermiş oldu. Ah! Dönmek.. Ama dönmek... Ciğerim kanarcasına hasretini çektiğim hayata dönmek.. ne acılı özlem değil mi?

Bir hayat ki, ne macera ne ihtiras.. sade ve temiz. Sevginin sımsıcak sardığı bir hayat. Böyle bir hayatın ancak temiz varlığını korumuş, Anadolu insanının ruhundan fışkıracağına inanıyorum. Bense uçup uçup, iki metre yükselmeden düşen kanadı kırık zavallı bir kuş gibiyim. Hayallerde yaşıyorum, gerçekte ise leşleri kokan bir ölüyüm. Cezamı çekiyorum. Ama benim gibi binlercesini bu hale getirenler ne zaman çekecekler cezalarını?

Sizi bu satırlarla rahatsız ettiğim için özür dilerim. Beni anlayacağınıza inanıyorum. Ne olur hislerinizi bana yazın. Ben iğrenç bir varlık mıyım? Bu sisli harabeden tekrar hayata dönmek mümkün mü? Ne olur ümit dolu, sevgi dolu sözler yazın. Çoktan hasretim bu sözlere. Bıktım sunîlikten.

Hasret ve sevgilerimi sunarım.
Selâmlar...

Nermin

İLMÎ GERÇEKLER IŞIĞINDA

DARVİNİZM

Kültür hayatımız nisan ayında, kıymetli bir eser daha kazandı. Otağ Yayınevi'nin neşrettiği «İlmî Gerçekler Işığında Darvinizm» isimli kitap okuyucuya şu şekilde takdim edilmektedir.

«Okuyucuya sunduğumuz bu kitap, üç incelemeden meydana gelmiştir. Birinci bölümde okuyacağınız inceleme, kıymetli araştırıcı, arkadaşımız **Abdüllâtif Metin** tarafından yapılmış bir çalışmadır. Bu inceleme, **Gerçek Dergisi**'nin ikinci sayısında neşredilmişti. Bu yazı, pek az bir değişme ile sizlere sunuluyor.

Kitabın ikinci bölümünde okuyacağınız metin ise, A. N. Field ve Prof. John N. Moore'un yazılarından oluşmaktadır. A. N: Field'in **«The Evolution Hoax Exposed»** isimli kitabından, doğrudan doğruya Biyoloji alanına giren kısımlar alınmıştır. Prof. John N. Moore'un **«Kromozomlar - Mutasyonlar ve Filojeni»** başlığını taşıyan ve 27.12.1971 tarihinde, **Evrim İncelemeleri Derneği**'nin 138. yıldönümünde okunan bildirisi de keza, kitabımızın ikinci bölümüne alınmıştır.

Size sunduğumuz bu eserin tercüme kısmı, yani ikinci bölümünde Prof. John N. Moore'a ait olduğu zikredilmemiş metinler, A. N. Field'e aittir. Bu bölümün tercümesini, Sayın **Halûk Avanoğlu** yapmıştır. Kardeşimize teşekkür ederiz.

Kitabımızın birinci bölümü, yani **«Klasik Madde Kavramı İle Hayatı İzahta Karşılaşılan Sınırlar»** başlığını taşıyan çalışma, bu alanda duyulan boşluğu dolduracak çaptadır. Yazar, burada bize, biyoloji teorilerinde varlığı kabul edilmediği takdirde, her teoriyi taşlaşmış bir yığın haline getirmeye yetecek bir temele, bir prensibe dikkatlerimizi çekiyor. Klasik madde kavramı ile izah denemelerinin karşılaştığı sınırlara, yahut bu izahları geçersiz kılan gerçeklere benzer engellere, araştırıcının belirttiği prensip kabul edilmedikçe, **«vitalizm»**, **«enerjetizm»** vb. gibi gayri maddî izah tarzlarında da tesadüf etmemiz muhakkaktır.

Bu çalışma bize kesin olarak göstermiştir ki, hayatı, canlılığın bütün bölümlerini ve onların yaşadığı çevreyi (kâinatı) yöneten, mekân - zaman ötesi bir varlık vardır. Sağlam bir bilgi teorisi, bunu prensip olarak kabullenecektir. Ve izah etmek istediğimiz her oluş ve varlıkla ilgili bilgilerimiz, mutlak varlığı bize tasdik ettirecektir. Ancak hemen belirtmeliyiz ki, kâinatta zuhur eden her oluş ve varlığın mutlak varlıkla münasebetinin ortaya koyduğu özellikleri bilmek imkânımız yoktur. Yani, mutlak varlıkla mümkün varlık arasında var olduğu muhakkak bulunan ilişkileri formüle etmek, kanuniyetini keşfetmek mümkün değildir.

Zira müsbet, tayin edilebilen varlıklar, yani ölçülebilen varlıklar, kemiyetler arası münasebetleri formüle eden, aralarında bir korrelasyon arayan düşünce tarzıdır. Fizik, kimya gibi ilimlerin emin adımlarla ve süratle inkişafı bundandır.

Mekanik, ısı, optik, elektrik ve manyetik gibi alanlarda ilmimiz hep kemiyetler arası ilişkileri formüle eder. Her fizik formül böyledir. Bu ölçüde kemiyetlerin soyutlanmasından hasıl olan elemanlar arasındaki aklî ve zarurî münasebetleri formüle eden matematik ve mantık da böyledir.

Bu yüzden, sonlu, yani tayin edilmiş şeyler arası münasebetleri formüle eden ilmimiz, sonsuz varlıkla, sonlu varlık arası münasebetleri tayinde, formüle etmek kendini başarısız ve yetersiz hissedecektir. Bu da

tabiîdir. Mahdudun hudutsuzu deşifre etme gayreti, sadece başarısız bir gayret olarak kalacaktır. Edindiği bilgiler ise yanıltıcı bir hayal, bir serap olmaya mahkûmdur. Ve bu tip gayretler, tam anlamında birer spekülasyondur.

Hıristiyan, Yahudi, Brahmanist teoloji bu anlamda bierr spekülasyondur. Hıristiyanlığın **«Baba - oğul Ruhulkudüs»** üçlemesi, Yahudiliğin maddileştirilmiş **Yahova** telâkkisi, mutlak varlık hakkındaki yakıştırmalardan ibarettir.

Yukarıda zikrettiğimiz gibi, bu alan müsbet ilimler alanının dışında ayrı türden bir bilgi alanına girer. Dinî düşünce alanıdır bu.

Diğer taraftan ilimlerin kabul ettiği prensiplerin, yahut, aksiyomların deney ötesi mahiyetine dikkati çekmeliyiz. Doğrulukları tartışılmaksızın kabul edilen, deney önresi temeller olarak kabul edilir. Ayrıca belirtmeliyiz ki, prensipler aklî oldukları kadar, toplumların kültür temellerinin de mahsulü kabul edilirler.

Teoriye gelince, birçok kanunun sistemleştirilmesinden meydana gelmiş bir hipotez ve yorumdur. Deneylerle kanunlar elde edilir. Teoriler ise, genel ve geniş hipotezler halinde kalırlar. Deney konusu olmayacak kadar, alanları geniştir. Deney yoluyla doğrulanmadıklarından, kanun haline gelemezler. Daima münakaşa edilebilir ve sonuçları hipotektir.

Demek ki, ilmî düşüncede kanundan prensibe doğru yükseldikçe, daha sübjektif ve şartlı hükümlere varırız. **«Kanun», «Teori», «Hipotez...»** İlmî düşüncede, bu gerçeğe her yaklaşma vasıtasının özelliğini ve bu özellikten çıkan kıymetini asla gözden uzak tutmamalıdır. Ama çok kere, ilmin müsbet verileri ile teoriler birbirine karıştırılır. Bir teroriye taraftar olanlar, bu teorinin ilmî kıymetinden çok, teorinin sübjektif dayanaklarına itibar ederler. Böylece bir teori, taraftarlarınca bir doğm haline gelir. Artık aklın ve deneyin itirazlarına kulaklarını tıkamış bir doğm, bir metafizik inançlar sistemi ile karşılaşırsınız.

Bu neden böyle olur? Bu soruyu burada cevaplamaya çalışmadan önce, artık bir ilmî çalışma kılavuzu, bu konuda yapılmış deneylerin sonuçlarını yorumlayan, münakaşa edilebilir ve sonuçları şartlı hükümlerden ibaret olan bir izah tarzı karşısında olmadığımızı bilmek gerektiğini tekrar hatırlatalım.

Bir teorinin böylesine bir pozitivizm kılığına bürünmüş bir metafizik hatta bir rasyonel din haline gelmesi, onun bilgi orijininin mahiyetinden doğmaktadır. Bilindiği gibi anlam taşıyan her ifade, **«hüküm»** (veya önerme) demektir. Hükümler ise iki kısma ayrılırlar: **Gerçek hükümleri** ve **Kıymet hükümleri,** Denebilir ki, insanlığın bütün kültürü, bu iki hüküm cinsine ayrılabilir.

Saf ilim, şeyler arası münasebetin kesin formülleri, yani kanunlar, gerçek hükümleri alanını teşkil eder. Bu fizik, kimya veya biyoloji kanunu, gerçek hükümlerinden ibaret-

tir. $M = F.\,d$; $Ek = \frac{1}{2}\,mv^2$,

$H = \frac{F.\,(dyn)}{m\,(k.b)}$, $Q = \frac{J^2Rt.}{4{,}18}$, $\frac{F}{a} = m$,

birer misaldir.

Bunlar (Kanunlar) dışında kalan insanlık kültürü ise, çok kere ya saf, yahut kıymet hükümleri ile gerçek hükümleri karışımı halinden ibarettir. Meselâ ahlâk, kıymet hükümlerine dayanır. **«İyi», «kötü», «ahlâkîlik»,** bizim aklımızdan ve vicdanımızdan kaynak alan tercihlerimizdir. Sübjektiftirler. Bunların geçerliğini veya doğruluğunu, maddenin sakımı kanunu, Termodinamiğin ikinci kanunu gibi, tabiatın incelenmesi ve deneylenmesi suretiyle tahkik edemeyiz.

Teoriye dönecek olursak görürüz ki, teori, izaha yaradığı alanda ihtiva ettiği kanunlar bakımından ilmî; dayandığı prensipler ve aksiyomlar bakımından deney öncesi ve rasyonel; ama bunun dışında izah malzemesi halinde bulunan hükümler itibariyle, bir kıymet hükümleri yığınıdır. Ve bu tarafıyla din gibi, ahlâk gibi metafizik esaslara dayanır. Ve sübjektiftir.

İşte bu noktaya gereken dikkatle eğilmemiz gerekiyor. Her teoride mutlaka mevcut bulunacak sübjektif unsurlar nereden gelir? Teorisyen de dahil olmak üzere, insanoğlunun ortaya koyduğu fikirlerin çoğunluğu, içinde yaşadığı toplumun kültürünün yeni bir

yansıyışıdır. Hatta daha da hudutlayarak ferdin ortaya koyduğu gerçek hükümleri ve sentezleri dışında bütün fikirleri (dinî, ahlâkî felsefî fikirleri ve inançları, ve konumuzla ilgili olduğu için belirtelim, ilim felsefesi ile ilgili fikirleri), alimin dahil olduğu sosyal tabakanın menfaatlerinin, iştihalarının ve hayallerinin ideolojik ifadesinden başka bir şey değildir.

Max Weber'den bu yana kültür sosyolojisi; **Freud** ve **Yung**'dan bu yana psikiyatri, fikirlerin (en ilmî ve parlak görünenler de dahil olmak üzere) psikolojik, sosyal ve tarihî dayanaklarını ortaya koymuştur. Her teori için yapılacak kısa bir araştırma, teorinin doğduğu toplumun sosyal - ekonomik şartlarından ve kültüründen ne kadar çok etkilendiğini göstermeye yeter. Yukarıda teorilerin ilmî kıymetini ortaya koymaya çalıştık. Ayrıca her teoride mevcut bulunan sübjektif elemanların orijinini de göstermeye gayret ettik.

Bu kitabın inceleme konusuna dönersek, şunları görürüz. Genel olarak **evolution teorileri** ve bunların en önemlisi sayılabilecek olan **Darwinizm,** iki metafizik prensibe dayanmaktadır: Evrim ve materyalizm akîdeleri.

Evrim, hayata ve kâinata şâmil bir prensip olarak, her bir varoluşun, kendisinden hasıl olacak daha gelişmiş bir varlığın aslı, anası veya sebebi olduğuna inanmaktır. Bu metafizik temelle canlılar izah edilmek istenirse, mevcut canlıların daha az gelişmiş canlıların soyundan geldiğine, bunların ise tek hücrenin gelişmesi sonucu var olduğuna inanmak gerekir.

Kitapta teferruatıyla görüleceği gibi, canlı varlığın en küçük ve canlı özelliği gösteren parçası hücrenin de, albümünsi maddelerin evrimi sonucu doğduğunu söylemek, bu inanca göre, çıkar yol olarak kalır.

Evrim akîdesi, sadece hayat olaylarına uygulanmamaktadır. Bu tılsımlı akîde; tarih, sosyoloji, ekonomi gibi alanlarda da her kapıyı açan bir maymuncuk vazifesi görmektedir. Toplum şekillerinin klandan millete doğru bir gelişme çizgisi takip ettikleri: dinî yaşayışın **Totemizm, Animizm, Politeizm** ve **Teizm**... geçitlerinden geçtikleri; ekonomik yapıların komünal, köleci, feodal, kapitalist diye adlandırılan şekiller arzederek geliştiği inancı, hep oluşun tek yönlü bir hareket çizgisi, yani bir gelişim takip ettiği ispatlanmamış hipotezinden doğan inançlardan ibarettir.

Belirtmeliyiz ki, bu inanç, zamanımız ilmî araştırmaları karşısında çok yara almış bulunmaktadır. Modern tarih felsefesi, sosyoloji ve ekonomi araştırmaları, bu tek yönlü değişim (yani gelişim) telâkkisini reddetmiş durumdadır.

Gerçi, bir varlığın hayat süresi içinde, o varlıkta gelişmenin olması imkân dahilindedir. Buna hiç bir şekilde itiraz edilemez. Bir varlığın hayat süresi içinde değişim muhakkak, ama gelişim sadece mümkündür. Bir varlığın hayat süresi içinde dejenerasyonlar, yok oluşlar da mümkündür. Ve bunlar da, gelişme diye kabul ettiğimiz olaylar kadar çok zikredilebilir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, iki vakıa arasında, gelişme diye kabul edebileceğimiz bir münasebet tipinin varlığını, her türlü deney öncesi kabullenmek bir ilmî düşünüş yolu değil, sadece bir inançtır. Az gelişmiş (A) ile, gelişmiş (B) arasında makul bir illiyet, bir sebep - sonuç bağı kuramazsak; (B), (A)'nın gelişmesinin sonucudur diyemeyiz. İlmî hakikatlere, ancak bu yolla varabiliyoruz. Gözlemleyebildiğimiz iki fenomen arasında bile, sebep - sonuç ilişkisini, daha yerinde bir tedbirle korrelasyonu tahkik ediyoruz. Nasıl olur da, tahkik imkânımız yok denecek kadar karanlık olan bir tarihi, (meşkûk olaylar yığınını) bugüne, bu tek sihirli söze dayanarak bağlayıveririz? Aralarında milyonlarca sene bulunan iki varlığın, evrim sözü ile birleştiriveririz? Bu, halis spekülasyondur.

Evrim teorilerinin ikinci inancı ise, materyalizmdir. Evrim kadar açık bir metafiziktir bu da. Bütün varlığı, maddenin değişik görüntüleri olarak kabul etmek de, metafizik bir inanç iddiasıdır. Ve ispatı asla mümkün değildir. Hareket ve hayat, maddenin varoluş şekillerinden biri olarak kabul edilince, hiç bir ilmî araştırmaya da gerek kalmaz. Bu inanç üzerinde, daha fazla durmaya gerek görmüyoruz.

Sonuç olarak şunu demekle yetinebiliriz. Evolution teorilerinin - Darwinizmin de özü, işte bu iki inanç maddesinden ibarettir.

Şimdi bu kitabı neşretmekte umduğumuz faydaları açıklamaya çalışalım. Kitabın ilmî deliller hususunda muhakeme ettiği evolution teorilerinin ülkemizde sebep olduğu zararlar, bu kitabın neşredilmesinde ne kadar büyük bir zaruretin var olduğunu göstermeye yeter sanırız.

Bunları kısaca gözden geçirmemiz gerekiyor.

1. Evolution teorileri, bugün Batı'da ve ülkemizde, bir teori olmanın ötesinde, münakaşası asla düşünülemez bir doğm haline getirilmiş bulunuyor. Türkiye'deki eğitim kurumları ve yayın organlarının eğitim ve yayın çalışmaları, milyonlarca insanın pek yanlış bir nazariyeyi, bir gerçek olarak kabule zorlandığını göstermektedir.

2. İspatı mantıken mümkün görülemeyen bu teori (her teori gibi), ispat edilmiş bir kesin gerçek gibi, materaylizmin ülkemizde ilerlemesi için yapılan çalışmalarda temel bir vakıa olarak yorumlanıyor. **Marx** ve **Engels**'den bu yana Darwinizm, materyalizmin pek kuvvetli bir destekçisi, materyalist felsefenin titiz bir ilmî araştırma yoluyla isbatlanışı olarak görülmüş ve kabul edilmiştir.

3. Evolution teorileri —özellikle Darwinizm— münakaşa edilebilir bir bilgi materyali olarak kabul edilmek yerine, kesin mutlak ve âlemşümul bir gerçek olarak kabul edilirse, din ve ahlâk gerçeğine samimî olarak inanmak mümkün olmaz.

Bir yaratıcının varlığını inkâra dayanan bu inkârcı metafiziği kabullenmek, sonsuz, yaratılmamış, kendi kendine var Allah inancını inkâra götüren; ilim kılığına bürünmüş bir inkârdan başka bir şey değildir.

Aynı şekilde, Darwinci teoriyi bir doğm olarak kabullenmek, merhametsiz bir tabiî seleksiyonu (ayıklamayı ve vahşî bir hayat kavgasını âlemşümul bir gerçek olarak kabulü gerektirdiğinden, canlıların hiç olmazsa bir kısmı, özellikle insan yaşayışında varlığı asla inkâr edilemez halde bulunan, sevgi, yardımlaşma, fedakârlık ve feragat duyguları ve ülküleri asla bağdaşamaz. Bu prensipleri inkâr eden bir doktrin, millî ahlâkımızı yıkma dışında hiç bir şey getirmez.

Bu fikirler, ahlâk veya dinin nasyonel bir tenkidi olsa, müsamahaya değer. Ama; Allah ve ahlâkî değer tanımaz bir kör inancın, en muhterem değerlere saldırmasına, gözboyacılığına, ilim yıldızına batırılmış bu metafiziğe ilim adına isyan etmek gerekir.

4. Evolution teorileri sonucunda varılacak sosyal görüş açısı ise, sosyal Darwinizmdir. Bu teori ise; 19. yüzyıl İngiliz ve vahşî Batı emperyalizminin, Batı kültürünün ve 19. yüzyılın kanlı kapitalizm sisteminin pek mutaassıp bir savunması demektir. Bu teoriyi benimserseniz, dünyanın bugünkü efendilerine secde etmeniz, vahşî bir kavganın (hayat kavgası ve tabiî ayıklanma) galibini ayakta alkışlamanız gereklidir. Ancak yaşamaya lâyık olanın, güçlü olanın yeryüzünde yaşamaya lâyık olduğunu buyurmaktadır. Liberalizmin bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler sözü, bu nazariyenin doğuş yeri olan Batı toplum hayatının sosyal şartlarının bir yansıyışı olduğu gibi, ırkçı nasyonal sosyalizmin izahlarına da pek uygundur. Ve nihayet çağımız emperyalizminin ebedîliği ve büyüklüğü inancını, bu nazariye ile yaymanız pek mümkündür.

İşte evolution teorilerinin, özellikle Darwinizmin karakteristik çizgileri bunlardır. Bu kitap kendi araştırma alanında, Darwinizmin doğmatik inancını, onun ilmî kıymetini tahkik ederek değerlendirmeye —bir teori olduğunu hatırlamaya—, bu alanda ortaya konmuş ilmî gerçekleri duyurmaya çabalamaktadır. Doğmatik saplantılara kör bir taassupla sarılma yerine; gerçek saygısı, gerçeği arama şevki vermek, ve ilmî düşünce alışkanlığını yerleştirmek, bu kitabın temel hedefi olmaktadır.

Kitabımızın, kültür hayatımızdaki kalın sis tabakasını, biraz daha aralayacağı inancındayız.»

Otağ Yayınları arasında neşredilen bu kitabın fayatı 15 Lira.dır.

İsteme Adresi:
OTAĞ YAYINEVİ
Hilâliahmer Cad. No: 4
Cağaloğlu - İSTANBUL

İlmî Gerçekler Işığında

DARVİNİZM

ÇIKTI

İSTEME ADRESİ :
OTAĞ YAYINEVİ
Hilâliahmer Caddesi No. 4
Cağaloğlu - İstanbul
Fiyatı: 15 lira.

HER EVE BİR

Bayrak

GEREK

Bayrak
Haberde doğruluk
Yorumda dürüstlük
Fikirde milliyetçilik
demektir

Bayrak Bizim Gazetemizdir

PINAR

Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

MAYIS 1976

CİLT: V

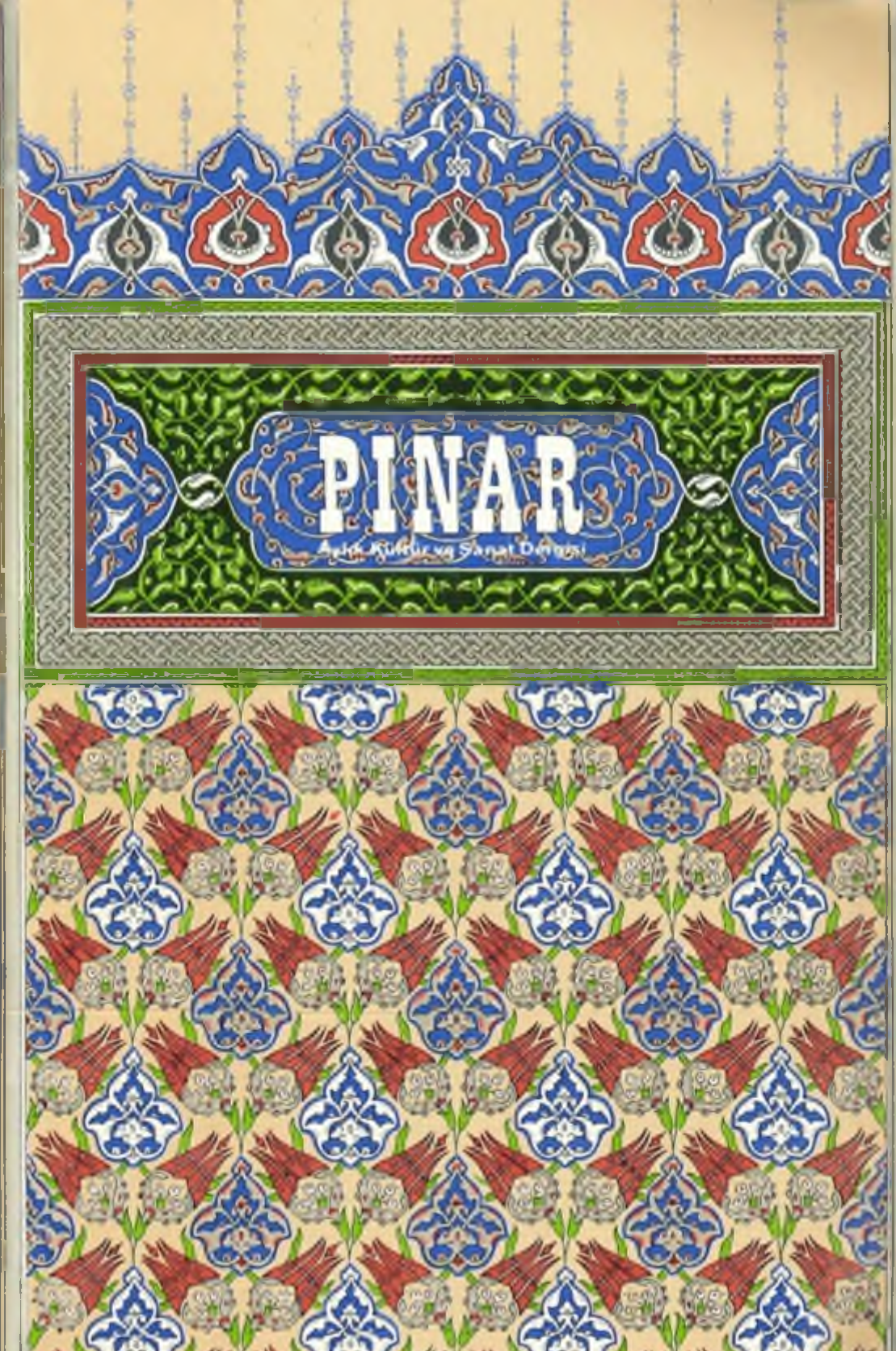
53

PINAR'IN BU SAYISINDA :

- Çeşitli Yönleriyle FATİH
- Bağımsızlığın Simgesi SANAT
- Dilenci
- Buhranlarımız Karşısında SANAT
- Azraili Beklerken
- Nermin'den Gülden'e
- İlmî Gerçekler Işığında DARVİNİZM

lm ve baskı : Renkler Matbaacılık 22907!

FİYATI: 5 LİRA

PINAR
Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

PINAR

Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

SAHİBİ
Bayram Erdem

Yazı İşleri Mesul Müdürü
Gazi Altun

Yönetim Yeri :
Nuruosmaniye cad. No. 8/3
Cağaloğlu — İSTANBUL

Kapak Kompozisyonu
Saim OKAN

Yazılar kaynak gösterilmek şartıyla iktibas edilebilir. Gönderilen yazılar iade edilmez. Her yazıdan sahibi mesuldür.

İlân
Pazarlığa tabidir

Abone

Yıllık (12 sayı) : 55 TL.
6 aylık (6 sayı) : 30 TL.
Öğretmen ve öğrencilere abone
Yıllık (12 sayı) : 50 TL.
6 aylık (6 sayı) : 25 TL.

Dış ülkelere abone
Yıllık (12 sayı) : 85 TL.
6 aylık (6 sayı) : 45 TL.

Dizgi - Baskı - Cilt
OTAĞ MATBAASI
Tel. : 27 73 10

Posta Çeki No : 81779

Haziran 1976
Cilt V — Sayı : 54

Fiyatı : 5 TL.

Her ayın ilk haftası çıkar

İÇİNDEKİLER

- Turizm Mevsiminin Düşündürdükleri — PINAR
- Bizde Eleştiri — M. Akif AK
- Sultanahmet'de Bir Milyar — M. Nuri DOĞAN
- Gülme Üzerine — Mustafa AYDIN
- Çiğdemlerle Çiçeklerle Geliniz — Necati AYKAN
- Soljenitsin Üzerine Notlar — Yakup SEZER
- «Geliyoruz» — Ahmet EFE
- Marifetname'de İlim — PINAR
- Bir Elin Sevdası Bir El — Osman YILMAZ
- «Bir Vapur Gelecek» — Mehmet TAŞDİKEN
- Hat Sanatımızın Estetik Yapısı — Savaş ÇEVİK
- Akdeniz Martıları — Necati AYKAN
- Şahsiyet ve Güzellik Duygusu — Mustafa ÇİMEN
- Benimde Bir Bayrağım Var Şimdi. — Sami KOCAOĞLU
- Bayrak Burçlara Sevdalı... — Ö. Osman BAŞOĞLU
- Bahar — Murat ÇAĞATAY

TURİZM MEVSİMİNİN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Bir turizm mevsimi daha oldukça hareketli bir biçimde başlamış bulunmaktadır. Bu yıl, çok önceden başlayan hazırlıklara bakılacak olursa, Türkiye turizminin epey geniş boyutlara ulaştığı söylenebilir. Turizm pilot bölgesi ilân edilen yerlere büyük projeli yatırımlar yapılmıştır. Yine bir kısım bölge ve şehir, özel günler, festival ve fuarlar ihdasıyla cazip hale getirilmeye çalışılmıştır.

Bu yıl daha genişlediğini ifade ettiğimiz bu çabaların geçmişi yeni değildir. Türkiye'nin tabii ve tarihi servetinin zenginliği, bu ülkeyi yeryüzünün turizm cenneti saydırmaya yetmektedir. Herkes gibi bu durumun farkına varan yöneticilerimiz, memleketimizi bir Turizm ülkesi yapmak için uzun süredir çalışıyorlar.

Ama bu çalışmaların tatmin edici sonuçlar vermediği de ortadadır. Bütçeden turizm yatırımları için ayrılan meblağ komşu ülkelerinkine nazaran hiç de küçümsenecek rakamlar olmadığı halde, meselâ bir Yunanistan'daki gibi, bir İspanya veya hatta Tunus'taki gibi sonuçlar alınamadığı, fırsat düştükçe söyleniyor.

Doyurucu sonuçların alınamamasına sebepler de bulunuyor şüphesiz. Alt yapılardan bahsediliyor mutat olduğu üzere. Maddî imkânların yetersizliğinden, organizasyon ve istihdam güçlüklerinden ve özellikle Türkiye halkının cahilliğinden söz ediliyor. Bu ilk anda göze batan sebeplerin ortadan kaldırılması için derhal çalışmalara gidiliyor. Turistik bir tesis için akıl almaz rakamları bulan harcamalar yapılıyor, turistik bölgelerde halkın eğitilmesi için çalışmalara girişiliyor veya «meryem ana» gibi gariplikler icad ediliyor, bir sütundan ibaret Bizans kalıntıları ihya ediliyor. Fakat sonuç, yine umut kırıcı oluyor. Türkiye bir türlü turizm ülkesi olamıyor. Bu sonuç, bir panik havası doğuruyor ve suçlamalar başlıyor hemen, mutat olduğu üzere!..

Halbuki kişilerden çok, suçlanması gereken bir zihniyet vardır. Temelsiz, hedefsiz turizm politikası vardır, yargılanması gereken. Bu yapılamıyor. Bunun da sebepleri var ayrıca. Türkiye aydınlarının büyük bir kesimi problemlerimizin temellerine inmekten korkar ve çekinir bir ruh hali içinde. Hiç kimse büyük sorumluluklar yüklenme cesareti gösteremiyor. Bu da Türkiye'nin idarî ve siyasî yapısındaki arızalardan ileri gelen bir durum. Bu arızalar giderilmedikçe teklif edilecek temel çözümler için uygulama ummak hayal olur. Ama sadece eleştiri yapıyor ithamına muhatap olmamak için görüşlerimizi belirteceğiz.

Turizmle ilgili kuruluşların yönetimi iyi niyetli kişilerin eline geçmiş olabilir bugüne kadar. Halen de böyle kişiler bulunmakta olduğu kabul edilebilir. Ancak az önce de söylediğimiz gibi, yargılanması gereken bir tutum vardır.

Turizm çalışmalarında amaç hep maddi çıkar sağlamak olmaktadır. Amaç böyle olunca, bu amaç, kendine uygun çalışmaları davet ediyor. Daha fazla yatırımla, daha fazla kâr gibi ekonomi prensipleri, netice alınmadığı biline biline uygulanmaya devam ediliyor.

Turizm iyi bir gelir kaynağıdır. Hatta bazı ülkelerde turizm, milli gelir içinde baş sırayı işgal ediyor. Bu örnekler, bazı yöneticilerimizi, ilk akla gelen şeyleri heyecanla bunu tatbike başlama yollarına itiyor.

Bu ortamda doğan felaketleri önlemek için ise turizmden bütünüyle vazgeçip, sınırlarımızı yabancılara kapatmak gibi bir çare gerekir. Böylesi hiç olmaz. Demirperde ülkelerinde bile bunun tam bir örneğine rastlanmamıştır. Bugünkü turizm politikamız açısından bakıldığında iki durumla karşılaşılır ister istemez. Ya Avrupa'lı turist, ülkemizde Bizans dedelerinin hatıralarıyla duygulanacağı, eski ana yurdunun, gözbebeğimiz gibi koruduğumuz kalıntılarını özlemle dolaşacağı bir ortam meydana getireceğiz. Bunun için dağ tepesinde bulunan bir tek taş için asfalt yol döşeyeceğiz, her Bizans sütununa bir bekçi dikeceğiz. Ya da bundan korkup kendimizi korumak istiyorsak, sınırlarımızı turistlere kapatacağız. Bu iki davranış da yanlış. Ama şimdiki turizm anlayışından da, daha değişik neticeler beklemek imkânsız. Hem turist gelsin, hem kendimizi koruyalım; tarihimizle, folklorumuzla, kültürümüz ve sanatımızla... Ülkemizde bize ait olmayan eserleri tahrip edelim demiyoruz. Atalarımız da yapmadılar işte Aspendos. Böyle işler Avrupalıların şanındandır. Ama zamanın yok ettiklerini diriltmek de üstünüze vazife olmamalı.

Bunu gerçekleştirebilmek, turizm politikamızı, esaslı bir biçimde yeniden ele almayı gerekli kılar.

Turist taklit değil, orijinalite arar. Hele kendinin taklidine bütünüyle ilgisiz kalır. Dışımızdaki batılı olsun, doğulu olsun her yabancı, İslâm - Türk medeniyetinin en şahika mahsulü olan Selçuklu ve Osmanlı'dan izler arar Türkiye'de. Halen Türkiye'de yaşayanlar Müslüman ve Türk iseler, bu milletin tarihini, sanatını, kültürünü ve folklorunu merak eder Turistler. Fakat Türkiye'yi bir Yunan vatanı göstermek asıl ise bizim yaptıklarımızın hiç biri Turisti yeterince doyurmaz. Burdan hareket ettiğimizde ne yapsak yeterli olmaz onun için. Eğer Türkiye bin yıldır Müslüman Türklerin vatanı olmuşsa ve bu topraklarda dünyanın en büyük medeniyetlerinden biri kurulmuşsa; turisti memnun etmenin tek yolu, bu medeniyeti, en hurda, eskimiş taraflarına kadar teşhir etmektir. Üstelik turistin sadece Batılı olacağını sanmak da abes. Doğu'da da, Uzak Doğuda'da Güneyden de turist gelebilir. Türkiye'ye ve gelmektedir. Sadece turistin arzusuna uygulayacak olursa, dünyadaki milletlerin sayısınca turist çekici tedbir almak gibi bir zaruret çıkar ortaya. Halbuki Turist, kimin ülkesine geldiğini ilk anda farkedebilmelidir.

Umuyoruz ki önümüzdeki yıllar da, turizm ile ilgili bütün faaliyetlerde, festival ve, fuarlarda, yöneticilerimiz bakışlarını kendi değerlerimize çevirirler. Gururla, alın akıyla yüce medeniyetimizin büyük eserlerini teşhir ederler, onarırlar, korurlar. Şimdilik acil olan, turizmde Türk Devletinin hangi temel zihniyet ve politikaya sahip olması gerektiğini tesbit etmektir. Bu tesbit müsbet, gerçekçi ve akılcı yapılırsa, bundan sonraki çalışmalar kolaylaşır, ve tatmin edici sonuçlar alınır.

BİZDE ELEŞTİRİ

M. Akif AK

Eleştiri anlamını bulmamıştır bizde. Anlamını bulmadığı için de faydalı olmamaktadır. Çoğunlukla bir savaş, bir uzlaşmaz cedelleşme olarak anlaşılmıştır bu kavram. Böyle anlaşılınca da, sanatın gelişmede ve olgunlaşmada en başta gelen yardımcısı olması gereken bu metod, üzücü, istenmez sonuçlar vermiştir.

Böyle bir sonucu doğuran ana amiller üzerinde durmak ayrı bir konu. Ama kısaca değinmede de şüphesiz faydalar olacak. Özellikle edebi eleştirilerde görülen acımasız ve düşmanca saldırılar, ülkemizin fikir ve kültür alanındaki müsamaha tanımaz boğuşmadan ileri gelmektedir. İlk sebep budur. Hiç bir alanda uzlaşmayan, anlaşamayan kişilerin, müsbet, bir sonuç elde etmek üzere birbirlerini eleştirmeleri, böylece yardımlaşmış olmaları düşünülemez. Böyle olmayınca da eleştiri adına birbirini yemenin sayısız örneği çıkıyor karşımıza.

Bir Sovyet tercümeciliği ile başlayan sol edebiyat, kendi dışında teşekkül eden sanat hareketlerini görmemezlikten gelmeyi, bir çizgide kaldırıp atmayı alışkanlık edinmiştir. Taassubun, dünya tarihi boyunca bu çok az görülmüş şekli karşısında, şaşırmamak imkânsız. Sırası gelmişken üç kişinin tasdiki alınarak ülkemizin belli başlı eleştirmeni ilan edilen Rauf Mutluay'ın Cumhuriyetin elinci yılında Türk Edebiyatı adlı kitabını hatırlayalım. En fazla bin tiraj yapabilen dergi ve gazetelerde bir-iki şiiri ve hikâyesi çıkan kişilerin adı sanatçıya çıkarılmıştır bu kitapta, devrimcidir, marksisttir diye. Ama İstanbul'da, Ankara'da yıllardır edebiyata emek veren, şairler, hikâyeciler, romancılar, ya adeta alay olsun diye, kısaca geçiştirilmiş veya hiç

görülmemezlikten gelinmiştir. Tabiî ki bu, böylesi kişiler için utanılacak bir durumdur. Bu utanılacak duruma, günlük gazetelerin, aylık dergilerin sayfalarında her an rastlamak mümkündür. Yedi kat yabancı kişiler, en hurda taraflarına varasıya kadar incelenir, ama bu ülkenin edebiyatçısı, sırf yerli değerlere bağlı kaldı diye görülmemezlikten gelinir veya afaroz edilir. Bu yeni tür bir mezhepçilikten başka bir şey değildir.

Meselâ ömrünü, ülkesi ve vatanı için harcamış, edebiyat alanında da gerçekten muazzam eserler ortaya koymuş koskoca Peyami Safa bir kenara bırakılır, bunun karşısında Sabahattin Ali'nin her cümlesine bir haşiye düşülür. Bunlara göre, şiir ummanının en diplerine kadar inmeyi başaran Necip Fazıl da sanatçı değildir. Olsa olsa çağın dışında kalmış bir gericidir. Vietnam'ın bir kasabasında şiirler yazan bir komünist tedhiş teşkilâtı üyesi ise sanatçıdır.

Şimdi bunları bir kenara bırakalım. Böyle davrananlar er geç kendilerini korkunç bir yanlızlığa ve yabancılığa mahkûm edeceklerdir. Şimdilik, varlık sahibi, yerli yabancıların desteğini gördükleri için seslerini duyurabiliyorlar. Duyurmasına duyuruyorlar ama, sevindiricidir, dinleyici bulamıyorlar. Kendileri okuyup, kendileri yazıyorlar.

Memleketimizin bütün sanatçılarını içine alan bir eleştiri çalışması iyi olurdu şüphesiz. Ama yukarda sıralamaya çalıştığımız sebepler, böyle bir ortamın var oluşunu imkânsız kılmaktadır. Öyleyse engellemeler sebebiyle etki alanı daraltılmaya çalışılan, millî sanat hareketi, kendi içinde bir eleştiriye gitmelidir. Çünkü eleştiri, sanatın önemli payandalarındandır ve onsuz bir sanat hareketi düşünülemez.

Eleştiri, ilerlemenin mihenk taşıdır. Eleştirisiz katedilen mesafe ölçülemez. Ne kadar yol aldığımızı nereye geldiğimizi, hangi aşamada olduğumuzu eleştiri sayesinde öğrenebiliriz. Eleştirinin genel olarak edebiyatımızın gelişmesinde de, edebiyatçılarımızın yetişme ve büyümelerinde de rolü tartışılmazdır.

Edebiyatçının ruhî yapısı, buna bağlı olarak sanat kabiliyeti, ürün verme gücü, eleştiri karşısında son derece hassastır. Bu olay, geniş manâda, fertlerin sosyal varlık içinde kendilerini yorumlamaları olayı ile yakından ilgilidir. Gerçekten, bir çırak için ustasının beğeneceği bir iş yapabilmiş olmak, onun çalışma iradesini, ruh dünyasını ve ilişkilerini derinden tesir altına alır. Beğenildiğini görmek, istisnasız her insan için bir ihtiyaç, bir gıdadır. Karşılıksız yapılan işlerde bile insan böyle bir ihtiyaç hisseder, kabul görmek ister. Katlandığı zorluklar önemli değildir onun için. Yeter ki çabası bir yankı yapsın.

Çabalarının yankı yapmadığını anlayan sanatçı, eninde sonunda yaptığı faaliyeti terketmek zorunda kalır, toplumun kabulleneceği bir başka çalışma şekli arar. Bu arama duygusu bazen yanlış sonuçlar doğurur ve kişi bencilleşir. Yahut aşağılık duygusuna teslim olarak, kendini ters ve zararlı yollardan topluma kabul ettirme yollarına baş vurur. Mehmet Kaplan, Şiir Tahlilleri adlı değerli kitabında, Nazım Hikmet'in böyle bir özelliğine işaret eder. Eleştiri konusu düşünülürken, eleştirinin bu psikolojik faktörü de incelenmelidir. Prof. Kaplan'ın Nazım Hikmet hakkında söylediklerinin en orijinal yanı bu olsa gerek. Bu isabetli teşhisi, dolayısıyla prof. Kaplan, belli çevrelerin uzun zaman şimşeklerini üzerine çekmiş ve bu şimşekler bunca zamandır hâlâ dinmemiştir.

Bir yakını Peyami Safa'dan şöyle bir hatıra anlatıyor. Merhuma son günlerine yakın bir zamanda «tezgâhta bugünler ne var üstad» diye sormuş. «Bir Roman» diye cevap vermiş Peyami Safa, «ama ne yazık ki Fransızca.» Belki başka sebepleri de vardır bunun ama, öyle sanıyoruz ki Peyami Safa,

Fotoğraf: Mustafa TÜRK

asıl çalışmaları olan fikrî romanlarının Türk kamuoyunda, yeterince değerlendirilmemesi karşısında böyle bir teşebbüse geçmiştir.

Kısacası herkes gibi sanatçı açısından da beğenilmek veya hiç değilse şartlı beğenilmek büyük önem taşır. En azından kişi, bir, edebiyatçı sayıldığını eleştiri ile anlar. Yani eleştiri, beraberinde bir de sorumluluk yükler edebiyatçıya. Ve o da, sanatçı olmanın gerektirdiklerini yapmaya uğraşır, şevkle, heyacanla.

Eleştirinin bir sanat hareketinin ilerlemesinde de önemli görevleri vardır. Hikâyecilik, romancılık ve şairlik kadar —çoğunlukla edebiyat alanında raslandığı için edebî kavramları kullanıyoruz— eleştiricilik de var olmazsa, edebiyat gelişemez.

Eleştiri, edebiyat dünyasının yeni isimlere, yeni eserlere kavuşmasını sağlar. Bir bakıma, kişinin edebiyatçı olarak tescil ve kabul edilmesi demektir, eleştiri. Kendini eleştirmeyen edebiyat, uzun zaman iyinin kötünün, zararlının faydalının bir arada bulunduğu karmakarışık bir yığın olarak kalır Bu zamandan sonra girişilecek bir ayırma çalışması ise, birçok kişiyi feda etme zorunluluğu doğurur.

Eleştirilmeyen kişi veya eserin, farkında olmadığı bir yanlış üzerinde ısrar etmesi kaçınılmazdır. Yanlışını doğru diye sarsılmaz bir kanaat ve karakter haline getirdi mi sanatçı, eleştiriye de kapanır büsbütün. Bu da birkaç yönlü bir kayıptır. Edebiyatçı bir avuntu ve gaflet içindedir, faydasız çalışmalarını yapar da yapar; edebiyat dünyası, bir namzedini yitirmiştir...

Bütün bu saydığımız ve daha da sıralanması mümkün mahzurları bertaraf etmek için bir eleştiri ortamı oluşturmalıyız.

Önce edebiyatçımız, kendini eleştiriye hazırlamalıdır. Böyle bir iç hazırlık şarttır. Değilse eleştiri görevini yerine getiremez.

Edebiyatçı, tek doğrunun, mutlak mükemmelin ve mutlak güzelin, fanilerden sadır olmayacağını peşinen bilmelidir.. Sanatçı olmanın belki de en başta gelen vasfı, kendini aşmak; devamlı bir otokritik faaliyeti ve başkalarının eleştirilerine açık olmakla gerçekleştirilebilir. İnsanlığa son derece kutsal bir hizmet yolu olan sanat çalışmalarını yapan kişi, başkalarını hesaba katmamak gibi bir hataya düşmez. Aksi takdirde bu yüce anlam, yerini kendi kendini tatmin gibi süflî bir cürüme terkeder. Edebiyatçı, eleştiriyi, edebî çalışmaları bütünleyen bir olgu olarak kabul mecburiyetindedir. Otokritik yetmez. Birçok kişi kendini eleştirebilir; bunu bir alışkanlık haline getirmiş olanlar da bulunabilir. Gereklidir, ama yeterli değildir. Kendi dı-

şındakilerin ikazını, kulun hep hatalı olabileceği gerçeğinin sırrına vakıf olarak, sindiremeyen insanın bütün gelişme ve büyüme yolları tıkanmıştır. Kendi kendine pranga vurmuştur böylesi insan.

Edebiyatçının kendini eleştiriye açması ile birlikte, edebiyat çevresinin de sağlıklı bir eleştiri ortamına vücut vermesi gerekir. Yukarda zararlı eleştiriden bahsederken bir bakıma faydalı olacak eleştirinin sınırlarını çizmiş olduk.

Ağzına geleni savurmak eleştiri değildir. Eleştirmen duygu ve düşüncelerine uymayan herşeyi bir çırpıda kestirip atamaz. Böyle bir eleştiri kızgınca yapılmıştır ve kızgınlığı davet etmekten de başka bir işe yaramaz. Kamuoyunda, yıkıcı tenkit diye bilinir bu tip eleştiriler. Karşılığında da yapıcı tenkit teklif edilir. Fakat bu kaba tasnif terimleri herkesçe, işe gelinen şekilde kullanılıyor. Biz, tenkitler yapıcı olmalıdır diye işi kısa yoldan çözme yoluna gitmeyeceğiz. Sağlıklı bir eleştirinin şartlarını aramalıyız.

Nezaket, eleştirinin temel taşıdır. Nezaket ise, kimliği ne olursa olsun, muhatabı insan olduğu için belli bir ölçüde saygı duyma gereğinden doğar. O halde eleştirmen yapmacık olmayan bir saygı ile başlayacaktır eleştirisine.

ister olumlu, ister olumsuz eleştiri olsun, olayı önce yapıcısının kişiliğinden soyutlamak icap eder. Yani kişiyi değil, olayı hedef almalıdır. Aslında her olay, yapıcısından bir parçadır, dolayısıyla gerçekte, yapıcısından ayrı mütalâa edilemez. Ama eksiklik ve yanlışlıkların fert ile bakı olmayıp arızi olduğu da hesaba katılmalıdır. Yanlışlık, kişi için bir hayat memat ölçüsü olamaz. İnsanlar, yanlışlıkları ile birlikte insandırlar. Bunlardan kurtuldukları oranda yücelir ama tümüyle de kurtulamazlar yanlışlıklardan.

Ayrıca eleştirmen, bir fayda sağlamak üzere yapacaktır eleştirisini, muhatabı için, tüm edebiyat için... Bunun için kendi duygularına çok az yer verecektir eleştirisinde. Kişinin yalnızca kendi açısından yaptığı eleştiri, sadece onun için değerlidir.

O halde eleştiri, şahsî ölçülere göre değil, edebî ve öte yandan sosyal ölçülere göre yapılacaktır. Yargı bir toplum adına yapılırsa kabule şayandır. Şahısların kendi adlarına yargı yapmalarının hukuktaki adı suçtur. Bu hususlar göz önünde bulundurulduğunda, bir eserde eleştirilecek yerler kendiliğinden göze batar. Ve eleştirmen de teferruatla vakit kaybedeceği yerde esaslı noktalara yönelir.

Öte yandan eleştirmen, romancılık, hikâyecilik iddiasına da kalkışmamalıdır eleştirisinde. Eleştirinin başka bir yeri vardır edebiyatta ve eleştirmen, çoğu zaman aktif olarak edebî çalışma yapmaz, yapmamalıdır. Aksi halde beğenmediği şeyleri kendisinin yazması ondan beklenebilir. Hikâyecinin hikâye kritiği yapması, objektifliğe halel getirir sanıyoruz.

Olumlu eleştiriler de sanatçının şahsına yönelmemelidir. Kişilere yönelmiş övgüler, faydadan çok zarar verir onlara. Kendini üstün bir kabiliyet sanma zaafına tutulan insan ise, boş bir avuntu içinde kendini tekrar eder durur.

Özetle eleştiride esas olarak bir çizgi tesbit edilir. Bu çizgiye yaklaşma ve uzaklaşma oranında, kişiler değil, yaklaşımlar kritik edilir. Ve eleştirinin asıl maksadının, sanatçıya yeni ufuklar açmak olduğu hiç unutulmaz.

Bu özellikleri ihtiva eden bir eleştiri müessesesi kısa zamanda kurulursa, Türk edebiyatına büyük bir hizmet verilmiş olur. Her şeyden önce millî edebiyatımızın böyle bir eleştiri ortamına ihtiyacı vardır. Sohbetlerde yapılan eleştirilerin artık sayfalara geçmesi gerekir kanaatindeyiz.

SULTANAHMET'TE BİR MİLYAR

M. Nuri DOĞAN

14 Mayıs Cuma

Sultanahmetteydi bugün
Bir milyar
Çığlık çığlık yükseliyordu göklere İstanbul
Beyaz güvercinler uçuşuyordu Sultanahmedin
kubbelerinden
Toz toprak içinde alınlar secdeye varıyordu
Sultanahmetteydi bugün
Bir milyar
Dua dua yükseliyordu göklere İstanbul

Oluk oluk bir akış Sultanahmed'e
Sokak sokak, meydan meydan
Aydınlığa mı gidişi bu, yolun?
Bir toparlanış var
Yürek gibi bir atış
Kalbinde İstanbul'un
Yıldızlar yere mi ağmıştı tümden
Bu pırıl pırıl şey neydi Allahım
Melekler mi çağırmıştı tek tek
Beyaz sarı siyah derilileri
Kim çağırmıştı kim
Sultanahmed'e
Bir tüy kadar hafif mü'minleri

Yüzümü toprağa sürmek istedim
Allahın huzurunda o an ölmek istedim
Gökte kanat sesleri altında bu ne saadet
Bu ne lütuftu Allahım
Duası kabul mu oldu milyonlarca yetimin?
Gönlü mü aydınlanıyor
Yüzü mü gülüyor yoksa
Masum masum masum milletimin?

Düğüm düğüm bir sevgi
Sultanahmette.
Bir büyük hasretin susuzluğu bu
Kucaklaştık kana kana
Bir acı ayrılığın hasretini giderdik
Bölük bölük olmamıştık sanki
Asırlardan bu yana
Sultan Fatih'i gördüm
Ön saftaydı...
Sağında solunda ardında biz
Deniz gibiydik kum gibiydik
Akıyorduk ufuklara doğru
Bir soylu diriliş başlamıştı ya
Heey ağam hey
Artık gelirdi gayrı
Bu garipliğin, bu ezilmişliğin sonu

Deneme...

GÜLME ÜZERİNE

Mustafa AYDIN

Hiç üzerinde düşündünüz mü bilmiyorum. Gülme nasıl olur, insan nasıl güler, niçin güler gülme bir ihtiyaç mı? Gülmek insanın bir olgunluk tarafı mı, bir zaafı mı? İnsan olayların hangi yönüne güler, yani gülme objesinin mahiyeti nedir? Bir fıkranın, bir vodvil çaprazlamasının bir palyaçonun gülünç olan tarafı nedir?

Belki de bu konu üzerinde, ilk bakışınızda içinizden, bu da konu mu yani, yazacak başka bir şey bulamadınız mı, deyip geçeceksiniz. Aslında konu pek küçümsenecek bir şey değil. Üzerinde yıllarca durulmuş, eserler verilmiş bir konudur. Felsefede o insanı eksik ve yanlış tanımlayan görüşlerin arasına bir de «insan gülen hayvandır» vecizesi eklenmiş. Aşağıda da belirteceğimiz gibi gülmek, canlılar arasında yalnız insana has bir özellik, ama insanı tanımlama noktasında çok eksik bir tariftir. Çünkü insanın kompleks yapısı ele alınıp çok sathi bir bakışla bakıldığında bile insanın gülmesi kadar; şekli şöyle veya böyle ağlamasının da bir realite olduğu görülür.

Ama insanı veya varlığı daima tek yönüyle ele almayı temel dünya görüşü haline getirmiş bir düşünce sisteminden, bundan daha farklı bir şey beklenemez. Bunun içindir ki, bir Molier veya Lafonten hayatı, yalnız gülünç olayların toplamından ibaret görürken; 18. yüzyılın romantikleri hayatın baştan başa bir trajedi olduğuna inanmışlardır. Bunlara göre, komedi

bile trajedinin bir maskesinden ibarettir, hayatın acıklılığını unutturmaya çalışan uydurma bahanelerdir. Ve trajedi ile komedi arasında bir denge kurmak mümkün de değildir.

Her ne ise batılı ne derse desin, biz konumuza dönelim. Gülme üzerine birçok eserler verildiğini söylemiştik. Gerçekten de gülmenin psikolojik yapısı üzerinde birçok eserler yazılmış, bu kavram, özellikle son bir asır içinde birçok yanlış yorumlamalara kurban olmuştur.

Peşinen söylemek gerekir ki gülme, yalnız insana has bir davranış olarak karşımıza çıkar. Gülen bir hayvana, hele hele kahkahalar atanına pek rastlanmaz. Gülmenin insana ait bir fiil olması bizi; bu kavramı, insanın sahip olduğu, diğer varlıklara nispeten çok daha kompleks bir yapısı içinde aramaya götürür.

Gülme için de, her insan fiili gibi insan psikolojisi içinde bir mesnet bulmak gerekir. Zira her insan davranışı, insanın iç dünyasında başlayan ve bir hareketle son bulan bir prosesüse sahiptir. Aşağı yukarı ilk çağlardan beri insan psikolojisinde biri öznel (subjektif) diğeri nesnel (objektif) olmak üzere birbirini tamamlayan iki kutbun var olduğu biliniyor. Klasik psikoloji konularına müracaat edersek açıklayıcı birçok misâller bulabiliriz. Keder (öznel) - ağlama (nesnel); sevinç - gülme birer örnektir.

Kısaca, muhayyilemizde doğan, duygularımızla beslenen, hislerimizde bir şekil ve özellik kazanan binlerce çeşit duygu; elimizde bir hareket, dilimizde bir konuşma, yüzümüzde bir şekil, gözümüzde bir bakış... olarak objektif hale gelirler ve her duygu kendine uygun bir ifade tarzı seçer.

Dolayısıyle gülmeyi, dudakların mânâlı bükülüşü olarak mânâlandırmak, çalışan yel değirmenini kabul etmek ama, onu çalıştıran rüzgârı görmemezlikten gelmek demektir. Bazen aynı dudaklar başka bir duygunun ifadesi için bükülebilir.

Psikolojinin, birbirini tamamlayan öznel - nesnel tasnifinin genel bir tasnif olduğunu belirtmeliyiz. Tasnifin basitliği veya yüzeydenliği şuradadır ki, içimizdeki subjektif dünyanın dışımızdaki objektif dünyadan daha geniş, zengin ve çeşitlilik arzettiğini belirtmek bile bunu açıklamaya yeter.

En az yarım asırdan beri psikolojide kabul edilen ikinci bir prensip daha vardır: Bu da, nesnel varlığımızda iki türlü ben'imizin var olduğudur. Ferdî ben - sosyal ben, varlaşma yoklaşma, vs. bunlardan bazılarıdır. Ve bunlar üzerine kurulmuş felsefî sistemler vardır. Yazımızın çerçevesi dışında kalan konunun bu tarafını kapatarak belirtelim ki, insan duygularının sevinç-keder, inanma-inkâr, ümitkorku, ferdîlik-içtimaîlik gibi iki kutuplu duygulara sahip olduğu ve bunlar arasında bir sentez veya tercih yapabildiği nispette huzur bulduğu kesin gibi görünüyor.

Gülme kavramı da insan psikolojisinde sevinme veya kederlenme gibi kompleks yapının bir yönünün tezahür şekli olarak karşımıza çıkar. Kendisine hayat veren bir duygunun varlığını görmekle beraber, ne yazık ki, gülmenin insan ruhunda nasıl doğup geliştiğini bilmiyoruz. Yüzlerce duygunun içinden böyle bir türün nasıl süzülüp çıktığını bilemiyoruz.

Gülmenin insan fıtratındaki yerini kısaca belirttikten sonra gülme kavramının mahiyeti üzerinde durabiliriz. Kanun niteliğinde değilse de yapılan incelemelerden elde edilen neticelere göre ve genel olarak, insanlık dışında gülünç olan hiç bir şey yoktur. Eskilerin tabiriyle abes bir varlık yok ki gülünç olsun. Gülünç olan insanlarla ilgili olan şeylerdir. Yani insanın irade ve davranışlarıyla ortaya koyduğu şeylerin üzerimizde bıraktığı tesirlerdir. Bir taşa, ağaca veya bir bulutun haline veya bir maymuna gülmemiz,

Desen: Hasan KARAL

insana benzer taraflar buluşumuzdandır. Kısaca gülmenin konusu insan ve insanî olaylardır denebilir.

Güldürücü olayların özellikleri araştırılırken çeşitli sebepler üzerinde genişçe durulmuştur: Çift anlamlı sözler, eksik anlatılmış sözler, aynı kelimenin ya da malzemenin değişik anlamlarda tekrarlanması, yer değiştirmiş deyimler, veya olayların önem derecelerinde yer değiştirmeler. İlgisiz olan şeyler arasında ilgi kurma, mantık hataları, yersiz davranışlar. Acemice hareketler, taklitler, gıdıklama, anlamsızlık içinde anlam, kısa bir anlatım, anlatımda ekonomi vb. şeyler güldürme tekniğini meydana getiren sebepler arasında sayılabilir.

Bu açıdan hareketle ve kanaatımca, hiç bir zaman varlıklar, komik varlıklar, trajik varlıklar olarak ayrılmaz veya birçok filozofun anlattığı gibi dünyamız sırf komik veya sırf trajik varlıklarla dolu değildir. Gülünçlük insanın objektif varlığa verdiği anlamdan doğar. Buna göre aynı varlık iki farklı anının birisinde güldürücü, diğerinde ise düşündürücü olabilir. Hatta daha garibi komik bir şey üzerinde biraz daha düşünerek veya zaman kaybederek olayın gülünçlüğünü yitirebiliriz. Aniden sandalyesinden düştüğünü gördüğümüz birisine gülerken bir tarafının incindiğinin farkına varınca da üzülürüz.

Gülme kavramı yalnız, tek başımıza çektiğimiz baskılardan kurtulmak, biraz ferahlamak, dert ortağı bulmak eğilimine bağlanamadığı gibi; Freud'un; tatmin edilemediği için bilinç altına itilmiş mahpus duygularla da açıklanamaz. Bir art niyetli insanın hicivleri belki bir dereceye kadar bu faktörle izah edilebilir. Ama bu faktör gülme kavramının mahiyetini ve bütününü aydınlatmada basit kalır.

Bir denemeci gülmenin nasıl doğduğu konusunda yazdığı bir makalesinde «Nüktenin meydana getirdiği sevincin sebebi ani çözümdür» diyor ve şöyle devam ediyor, «Güç bir problemle karşılaşacağımızı sanırken basit bir olayla karşılaşıyoruz ve çaba harcayacağımızı düşünerek harekete getirdiğimiz enerji, birden bire lüzumsuz hale geliyor ve bu aşırı enerji

dudaklardan gülme şeklinde fışkırıyor» Enerjide ekonomi, kısalık, sürpriz, bulma zevki.. bu konuda doğruluğu ağır basan faktörler olarak karşımıza çıkıyor.

Gülme olayının tekniklerinden sonra şimdi de gülme objesinin tasnifine geçebiliriz. Gülünç olaylar genel olarak iki noktada toplanabilir. Bunlar komedi ve nüktedir. Bence bunlar birbirinden apayrı şeylerdir.

Nüktenin konusu ekseriyetle insanın kendisi değildir, insanın davranışlarıdır. Ekseriyetle nükteci gülen insan değil, güldüren insandır, karşısında en az iki kişiye ihtiyaç vardır. Nükteci kendi gülmez, çünkü düşünme ve hazırlama halindedir. Anlattığının kendisi üzerinde sürpriz etkisi yoktur. Gülse bile anlattığına değil başarısına güler.

Bu haliyle nükte (veya mizah) eğitici ve öğreticidir, kırıcı değildir. Nükteci ise sempatiktir, sevilir.

Komikte ise gizli bir istihza vardır. Iki kişi vardır, gülen ve gülünen. Yani güldüren yok, kendisine gülünen vardır. Komikte derunilik yoktur, yüzeydenlik, sun'ilik vardır. Sırf hafızanın dış kabuğuna, zekâya hitabeder. Derin düşünce, şefkat, merhamet komediyle uzlaşmazlar. Deyim yerindeyse komik karşısında gülebilmek için biraz katı olmak lâzımdır.

Bir bakıma Bergson'un komediyi «başkalarına karşı heyecanlanma ve duygularımızın kesildiği yerde, başka bir deyimle içtimaî hayata karşı katılaşma diyebileceğimiz bir halin vücut bulması (1)» şeklindeki tarifine katılmak gerekecek. Bünyesinde istihza unsuru taşıyan komedi de biraz sadist olacak ve öperken ısıracaktır.

Kısaca birbirinden ayırmaya çalıştığımız, gülme kavramının iki farklı yönü olan nükte ve komedi, kısaca, güldürme ve gülme olarak ta özetlenebilir.

Toplumlarda bütün insanî davranışlarda olduğu gibi, gülme kavramında da farklı uygulamalara konu olduğunu söylemek mübalâğalı bir hüküm olmasa gerek. Ben - merkezci bir dünya görüşünden, her şeyden kendine bir hisse ayırmanın, çevredeki varlıkların hep bu ben'e hizmetçi olması gerektiği inancı düşünülürse, neden batıda nüktenin değil de komedinin revaç bulduğu anlaşılmış olur. Batı, ünü kıtayı aşan komedyenler çıkarmış, insanların zaaf noktalarını karikatürize etmiştir. Fert önce kendisi gülmüştür.

Bizde fertlerden çok davranışlar nüktelerle karikatürize edilmiştir. Ve gülme objesi muhataplara takdim edilen bir atiyyedir. Bunun için bizde zengin bir nükte birikimi var. Halkımız konularını bile mizahlarla anlatma yolunu tercih etmiştir. Nasreddin Hoca ve benzerleri bu konuda birer fertten ziyade semboller sayılabilir. Ve bizde komedilere pek rastlanmaz.

Aynı duygunun ve aynı tezahür vasıtalarının farklı beşeri dünyalarda birbirlerinden farklı uygulamalar bulmaları kültür ve toplum farklılıklarının en ince noktalara kadar indiğinin tipik örneklerindendir.

Komedi ağlamaya bir hayli uzaktır. Komedinin malı olan kahkahalar da kendisi gibi yapmadır, duygular arasında uçurum fazla, geçiş zordur. Tebessüm nüktenin malıdır ve insan ruhundaki sevinç - keder karmaşığının yapısına en uygun olandır. Bunlar kültürümüzde ölçülüdür. Yüce rehberimizin gülerken azı dişlerinin görünmemesi de bu demektir. Dünyada hiç bir şey ne kahkahalarla gülmeye ne de hüngür hüngür ağlamaya değmez. İnsanın duyguları arasında bile bir sentez, mutedil bir yol tavsiye eden bir kültüre sahip bulunuyoruz.

Kahkahalar başkasının olsun, nezih bir tebessüm bize yeter.

(1) H. Bergson, **Gülme**, Çev: Ord Prof. M. Şekip Tunç, M. E. Bas. 1945, İst.

ÇİĞDEMLERLE ÇİÇEKLERLE GELİNİZ

Uzaklardan, çileli sevdiklerim
Kağnılarla, trenlerle geliniz
Ve bizlerden istemeden merasim
Çiğdemlerle, çiçeklerle geliniz.
Kara yeller fidanları eğmeden
Hor bulutlar tepelere değmeden
Şer rüzgârlar kapıları dövmeden
Kirlenmemiş dileklerle geliniz.
Hep duyduğum kara haber olmasın
Arzularım yarınlara kalmasın
Kötülükler hep bizleri bulmasın
Güzel günler görenlerle geliniz.
Dallardaki hasret marşını dinle
Rüyalarım dopdoludur hüzünle
Neşelensin göklerimiz sizinle
Tantanasız törenlerle geliniz.
Bunca yıllar yüreğimle ağladım
Bir gerçeği şafaklarda aradım
Yer küreyi dolaşsın adım adım
Evrene şan verenlerle geliniz.
Dön yurduna bizlere himmet eyle
Açılmasın avuçlarım öfkeyle
Gül kokusu getirsin elleriyle
Gül bahçesi derenlerle geliniz.

Necati AYKAN

SOLJENİTSİN ÜZERİNE NOTLAR

Yakup SEZER

I. Bazı yazarlar vardır, güç okunur. Cümlelerin zengin sebep ve netice tablolarına ulaşan sonuçlarında, durup nefeslenmeniz gerekir. Çetrefil, dantela gibi örülmüş bir fikir dünyası içinde ancak bu şekilde yol alınabilir. Bazı yazarlar da, akar gider, siz de gidersiniz. Gerçi biraz da insanın o an içinde bulunduğu ruh haliyle de ilgili bir durumdur bu!

Soljenitsin anlattıkça gidiyordu sahifeler. «İlk Çember» adlı eserini yeniden okuyorum. İlk Çember, entellektüellerin yer aldığı bir özel hapishaneyi anlatıyor. Sovyetler'de rejime hakim anlayışın aydınlar için öngördüğü bir özel hapishane bu! Kimyagerler, mühendisler, teknisyenler, filologlar... kısaca rejimin hoşuna gitmeyen seçkin ve düşünen zümre, hapishanenin ya da İlk Çember'in içindekiler.

Eser, bu seçkin ve düşünen kafaların tartışmalarını sergiliyor. Tartışılıyor sürekli.

Sanatçı, aydın, geleceği duyan insan varolanın, yaşananın ötesine taşar çoğu kez. Taşmalıdır. Hapishane çemberinin kendisini her an hissettiren, sıkıntı veren daraltıcılığında olsa da.

Tartışmaların içinde gelecekten yansımalar. Bir gelecek sitesi inşa ediliyor hapishanenin içinden. Kalın çizgilerde kalan, teferruata inmeyen inmesine imkân olmayan bir gelecek özleyişi, tasviri.

2. ZAMAN İÇİN...

Mehmet Âkif Ak kardeşimiz bir yazısında zamanın akıp giden süratini işaret ediyor. Eskiden belli bir anlayışın, belli bir insan davranış silsilesinin oluşması için yıllar gerekti; fakat, şimdi: Sınırlamak doğru değil ama bir on yıl büyük çapta değişiklikler yapabiliyor anlayış ve davranışlarda.

Zamanın etkileri, sürati ve getirdiği değişim rüzgârları konusunda kim aksi düşünceyi savunabilir ki. Zamanın dördüncü boyut olduğu, bu yüzyılın başlarında konuşulmuş. Zaman, gittikçe her işin içerisine giriyor. Söz gelimi, bir maden araştırmacısı ya da bir politikacı, petrol rezervlerinin ömrünün tükendiğini belirtiyor. Ve soruyor, petrol hammaddesine bağlı dünyanın ne olacak geleceği diye.

Sonra çalışmalar sürüyor zamanın nefesini duya duya.

Kendi, inanç sistematiğimiz için zaman boyutunu yeni bir şey sayamayız. Bizde, zaman içinde insan, iyilik ve kötülükle yarışır gider bir ömür boyu. Garanti yoktur. Ömrünün son dakikasında bile, bir yanlışlıkla, kendi çizgisinin dışına çıkabilir insan. Dirençli, devamlı, kontrollü olmak gerekir bir hayat boyu. Dönemeçlerde düşenler için de bir büyük af kapısı tövbe...

Burası böyle. Ama, ne ölçüde zamanın getirdiği imkânlar kavranabiliyor. Bu da ayrı bir konu.

3. «İLK ÇEMBER»DE ZAMAN

Çember yalnızca duvarlarla kendini gösteren değildir. Görünmeyeni de vardır. Ama esas olan insanın içidir. Zindanda, duvarların örddüğü bir çemberin içinde hür olabiliyor insan. Ancak içi sağlam olursa, kendi içindeki çemberleri aşabilmişse. Olmazsa, duvarların içinde veya dışında olsun insanoğlu ne farkeder ki. Dünya bir kasvetli görünüm verir onun için. Bitmeyen bunalım çemberlerinin ortasında. Ya da, en kolay seçilen bir yolun şerefsizliğinde, köleleştirilmesine razı olur düşüncesinin.

İşte, İlk Çember'de zaman böylece giriyordu hesapların içine. Çeşitli profiller. Zamanın özlem duyulan geri gelmezliği, durmazlığı içinden. Eriyen, direnen ve dönek olmayı tercih edenler.

Dışarıda çizme sesleri. Rap rap rap. Her gürültüsünde yürüyen bir manganın, ölümün içten bir şeyler koparan haberi. Anlıyorsunuz ki, dışarıda çarklar dönmekte, insanlar öğütülmektedir. Devlet, Lenin'in buyurduğu gibi, «ezmek» görevini yerine getirmektedir.

Zamanın çarkları da dönmektedir, çok önceden kurulduğu gibi. Ve yarım asrı az geçen rejim, çemberlerini gevşetmektedir. Yeni, daha modern çemberler ve usuller bulunmaktadır günler geçtikçe.

Nereye kadar ezilecek insanlar, ezmekle yöneltilecek?

4. SOLJENİTSİN'IN ANLATMAK İSTEDİĞİ

Çemberler her zaman vardır insan için. Toplumlar için. Bunu anlıyorsunuz; bir duyarlılığın, bir kültür birikiminin yansıdığını satırların ilerleyişinde. Ve belki muhayyilenizde şu gerçeğe varıyorsunuz! Bütün insanların düşüncelerinde ortaklaşa bir «saadet çağı» özlemi mi yatar?

İlk Çemberi, aslında, Soljenitsin'in büyük yankılar uyandıran radyo ve televizyon konuşmalarının etkisiyle yeniden okumaya başladım.

Soljenitsin konuşmalarında dünya insanlığının büyük bir çöküntü içinde olduğunu belirtiyor. Doğu ve Batı'nın

köklü bir eleştirisi niteliğinde bu konuşmalar. (*)

Batı ve Doğu eleştirileri için ilginç deyimini kullanmak mümkün ilk adımda.

Komünizm, düşüncenin başında elinde balyozla bekleyen bir engelleyici. Batı ise, derin jeolojik sarsıntılar geçiren kartondan dekorlar içinde bir dev. Ancak bazı ileri görüşlü —Soljenitsin gibi— aydınlarının sismoğrafları kaydedebiliyor olan bitenin özündeki gerçekleri.

Güç kaybediyor Batı. Sıkıntısız okunacak bir tarihi, maddî konforun müşkülpesentliğindeki insanını doyuracak bir anlayışı yok. Sürekli değişen, temellerine varıncaya kadar sarsıntı geçiren anlayışlar. Âdeta bir defile hızı ölçüsünde değişim...

Nerede öyle geniş kapsamlı bir insan anlayışı ki dünya önünde saygı duyabilsin. Onun geçmişinin aklığından geleceğin mutluluğuna yol açılabilsin.

Batı'da yok bul Soğuk bir duşun ürperticiliğinde bunu anlıyor, Batı'da sürgün günlerini geçiren Soljenitsin. Yani, Batı da mı ümit yok. Bu düşünce onun Batı'yı uyaran konuşmalarının yön vericisi. Sovyetler'deki anlayışa karşı çıkan Ortodoks yazar, gözleriyle temaşa imkânını bulduğu gökdelenlerin, dev endüstri tesislerinin süslediği tablonun arka planında bir şeyler buluyor, Batı'yı uyarmak gereğini duyuyor.

Acaba?

Acaba onun uyarıları hiç bir zaman var olmayan saygı duyulacak bir insan anlayışını var kılmaya yetecek midir?

(*) Bkz. A. Soljenitsin, Batı'yı Uyarıyorum» Otağ Yayınları, 1976, İst.

Ezmenin olanca kabalığıyla sahnelendiği ülkeler, yazarın doğa diye kabullendiği. Ezmenin daha ustacası, demirperdenin ötesinde. Makinayla her şeye hâkim olmak istemiş insan. Sonra nesnelerin tutsağı olmuş. Azad kabul etmeyen bir şuuraltı köleliği...

Ve makinelerin arkasındakiler, makinaların beynini avuçlayan eller. Asıl önemlisi bunların görülmesi bence. Siyasî alanda etkin bürokrat alışkanlıklara bulanmış ya da bir dünya hakimiyeti özleyen güçlü azınlık gruplarının elleri bunlar, Batı'da ki şekliyle. Sovyetler'deki durumu yazar zaten yaşamış.

5. ALINYAZISI

Soljenitsin'in romancılığının eleştirisi bir ayrı konu. Fakat beni en çok çeken yanını, belki şu sözüyle ifade edebilirim: «Rezilâne bir hayat yaşamak tansa ölmek daha iyidir.»

Buradaki soylu isyan duygusu işte beni bağlayan, çeken.

Düş dolu bir dünyada değiliz. Yaşadığımız, katı maddî gerçeklerin dünyası.

Ama, sanatçı, hisseden-duyan, geleceği bugünden gören, bunun sonucuyla kıvranan insan. O'nun kitlelerin mecburen uyduklarına uymasını bekleyemezsiniz. Fanilerin koyduğu **alınyazısı**'na uymaz sanatçı. Uymamalı. Kendinin, geleceğinin yazarı. Soljenitsin'in deyimiyle, kalemi kırılmaz bir sanatçının.

Bir sansür bulutu içinde komünizme başkaldırıyor. Hapishane, sürgün ve önüne geçilmez bir hastalık kanser deneylerinden geçiyor. Batı'yı zaman içinde bir hesaba çekiş. Soylu bir arayış. Soylu bir davranış. Şimdilik söylenebilecek bu; Soljenitsin için.

Bir de şu olabilir. Mezardan dönmez insanoğlu, ama yanlıştan dönebilir. Yine Soljenitsin'in dediği gibi, sıranın önündeki «kayboldum» diye bağırıyorsa, devam etmenin anlamı yoktur.

6. YAZARLIK VE GEÇMİŞE DÖNMEK

Kalem yazmak zorunda. Haklı Soljenitsin. Yazarın ödevi yazmak. Doğruyu, haklı olanı yazmak, geleceğe şehadette bulunmak. Ne ki geleceğin ışınını taşımayan yalnızca geçmişi özetleyen bir kalem olmaktan da kaçınmak gerek.

Geleceğin ışınları Doğu'dan gelmektedir. Gerçek olan Doğu'dan. Doğu ise bütün «özgür düşünce» afişlerine rağmen Batılının tarafsız, objektif bir şekilde eğilemediği bir öz taşıyor. Öyle ki gerçek Doğu'nun izlerini bile göremiyorsunuz, bu modern takdimi içindeki bağnaz anlayışın içinde. Hint mistisizminin girdaplarında dönmek yeterli bir inceleme sanılmış. Ya da sanılmak istenmiş.

Soljenitsin, kendi şartlanması içinde «yeni bir dünya» kuruluşu özlüyor. Ancak, gerçek Doğu, onun dünyasında yok. Yeni bir kuruluş, kendi aydınlarının yerden yere vurduğu kâğıttan devasa dekorlar içindeki bir medeniyete yükleniyor. Yani, sömürgeci, köleci kültür kaynaklarının etkisinde kıvranan Batı'ya.

Bizim için ise bir başka sonuç var şurada.

Geçmişe dönemeyiz. Geçmişe, aynı dekorlar içine. Ama meleklerden üstün bir statüye ulaşmanın şevki içindeki insan, geçmiş ve gelecek arasındaki bir köprü olabilir.

Lord Kinross, Osman Gazi ve Hz. Osman arasında benzer yanlar buluyor. İnsan davranışları, toplayıcılığı, derûni inancı Osman Gazi'nin kurucu karekterini belirliyor. Hz. Osman'ın 13.yüzyıla yansıyanı, diyor.

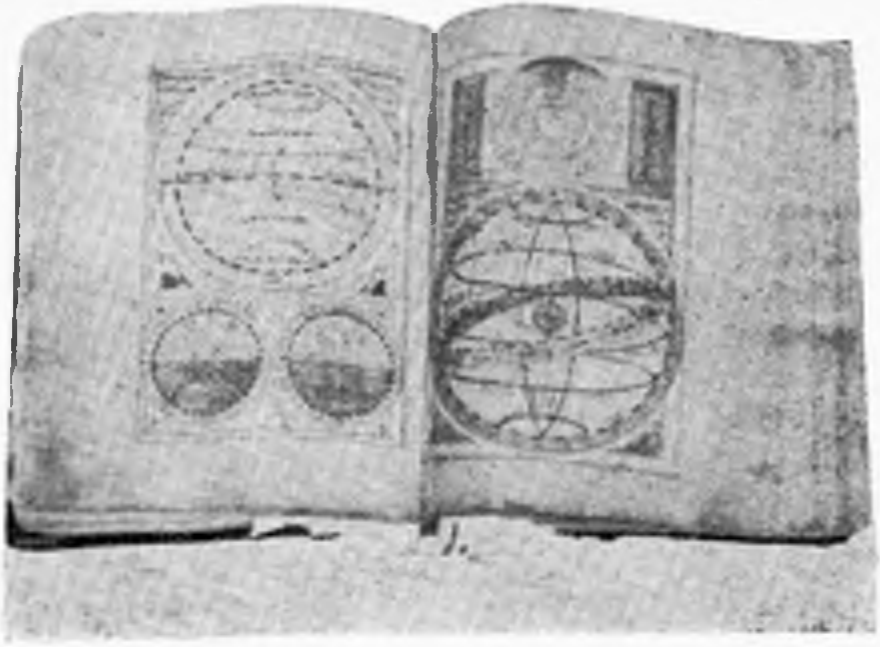
İşte, geçmiş ve gelecek bu şekilde birleştirilir. ancak. Bir inanç potasında birbirini andıran soylu, şahsiyetli, öncü insanlar çıkar. Öncüler ve kurucuların değeri, dünyaya değiştirilmez; dünyayı onlar değiştirirler çünkü.

Soljenitsin'in çırpınışının bize yeni görevler yüklediğini bilelim.

«GELİYORUZ»

EL KADAR GÖKYÜZÜ
EL KADAR TOPRAK...
AĞLAYARAK, SIZLAYARAK YAŞAMAK
HEP DERTLİYİ, HEP ÖKSÜZÜ
OKŞAMAK...
UYUYAMAMAK
KEFEN DİYE ÖRTÜLEN GECELERDE...
BATMASI KIYMIK KIYMIK DUYGULARIN
DOLAŞMASI YILAN YILAN..
ÇÖZÜLMEMEK SIRRI OLMASI BİLMECELERDE...
HEP YABAN İLÂÇLARI TEREK TEREK
ALT YAPI - ÜST YAPI;
MARX, ENGELS; ENGEREK...
TOPRAK KOKMASI AVUÇLARIMIZIN.
SUYUNU SIKTIĞIMIZ TAŞIN,
SUYUNU İÇMESİ ELİN...
SONRA DÜŞMAN KESİLMESİ KALLEŞÇE
YEDİ DÜVELİN.
EL KADAR GÖKYÜZÜNE
BİR O KADAR TOPRAĞA SIKIŞMAK
CİHAN FATİHLERİNE ÂR
TORUNLARINA ZOR OLUYOR...
LÂKIN,
ZORLUYOR PRANGALARINI KIRIN
ZORLAYACAK ELBETTE
FİLİZ VEREN ÜMİTLERİ MİLLETİMİN
«GELİYORUZ» DİYEN BİR ÇIĞ
MÜJDESİ ZAFERİMİN...

Ahmet EFE

— 1756'da yazılan Marifetname'den sayfalar.

MARİFETNAME'DE İLİM

İbrahim Hakkı Hz. : (1703-1780)

Hasankale'de doğdu ve Erzurum'a hicret etti. İlk ve yüksek tahsilini Erzurum'un fuzalasından (ülemasından), Farsça lisanı da Müftü Mehmet Hazık Efendiden öğrenmiştir. Tahsilini tamamladıktan sonra, Siirt'in Tillo köyünde Kadiri ve Nakşibendi şeyhlerinden, Şeyh İsmail Fakırullah'a intisap ederek, tarikatta halife mertebesine kadar yükselmiştir. Eserlerinden en önemlisi, 1756'da yazdığı Marifetnamedir. Eserlerinden Marifetname ve Divanul-Heyet basılmıştır. Otuz dokuz (veya bir kaynağa göre kırk) eseri vardır.

Bu eserler, tasavvuf, ahlâk, astronomi, anotomi muhtelif ilimler ve şiirleri ihtiva eder.

1780 yılında vefat etti. (1)

İlim, insanın, gerçeği bilmek, öğrenmek ve anlamak gayretinden doğar. Varlıklar bilinmediği, anlaşılmadığı ölçüde; var olan problemleri çözülemez.

(1). Mehmet Tahir, Osmanlı Müellifleri s. 33 34.

Böylece ilmin gayesi varlığın bilinmesi, uymuş olduğu kanunların tesbit edilmesidir. Öyleyse ilim nedir?

İlim, insan şuuru ile obje (konu) arasında kurulan doğru (yanlış olmayan yahut yanlış olma ihtimali az bulunan) bir münasebettir.» (2)

İlim varlığı anlamak, uymuş olduğu kanunları tesbit etmek, problemlerini çözmede baş vurulacak vasıta ise; sıhhatini, tamlığını, gerçekliğini de ilimler arası münasebet belirler.

Biyoloji ile kimya, biyokimya, fizik ile astronomi; astro fizik, sosyoloji ile psikoloji; sosyal psikoloji vs. ilimler, ilimler arası münasebetten doğmuştur. Bu tesbit «Marifetname»de şu şekilde belirtilmektedir:

«Kâinat ilmi, beden ilmine yardımcı olduğu gibi beden ilmi de kalp ilmine yardımcı ve yol göstericidir.» (c. 1. s. 32.) derken ilim anlayışını ve bu anlayışı insan, cemiyet, hayat, kâinat üzerinde uygulamayı denemiştir.

Şimdi bunları görelim:

«Bedenlerin yapılışını bildiren ilme anatomi denir.» (c. 1. s. 31) Anatomi ilminin tarifini yapmıştır. Bu tarif, günümüz anatomi ilminde değerini muhafaza etmekle birlikte, biraz genişletilmiştir. (3)

İnsan bünyesini oluşturan hücrelerin belirli bir süre yaşadığı, sonra öldüğü, yerine yenilerinin teşekkül ettiği elektromikroskobun tesbitleri arasındadır. Ve insanın devamlı değiştiği (hücrelerinin değişmesiyle) bugünün insanının bildiği bilgiler olmayıp, asırlar öncesi bilindiği ve değişmenin oluş şeklini şöyle izah etmektedir:

«Gerçekte beş senede bir bedenin tümü erimekte ve külle gitmektedir.

Meselâ; 55 yaşında iken bedenimizin cüzleri, 50 yaşımızda olan bedenimizin cüzülerinin başkasıdır ki, eriyip giden cüzüler yerine yine aynı cüzüler gıda olarak bedenimize girip şekillenmektedir.» (c. 1, s. 35.)

İnsan bünyesinin değişmesi ile ruhu arasındaki münasebeti ortaya koyan bir ifade:

«Sonra beden içindeki ısı ve nem sebebiyle daima erimekte ve değişmektedir. Alınan gıda vücudu yenilemekte, eskisi eriyip gitmektedir. Eğer böyle olmasaydı vücud çok büyürdü. Daima aynı kalmasının sebebi erime ve yenilenmedir. Eğer ene bedenin bir cüzü olsaydı (yani ruh madde olsaydı) o da erir giderdi.» (c. 1, s. 49)

Canlıların -ki hususen insanın- yaşaması ve üremesi belirli organlarının var olmasıyla mümkün olacağı biyoloji ilminin tesbitidir. Bunlardan birincisine; hayatın idamesi, ikincisine; neslin devamı kanunları denmektedir.

«Şahsın yaşamasını temin eden baş organlar üçtür:

1 — Yürek, hayati kuvvetin başıdır.

2 — Dimağ, duyma ve hareketle, düşünme merkezidir.

3 — Karaciğer, besleyici kuvvetin kaynağıdır.

Bugünkü dünya insanlığının durumuyla mukayese ettiğimizde, insanlığın geriye (ibtidai hayata) gittiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Sex ,homosex, çocuksuz bir yuva ve ailesiz bir toplum batı kültürünün mahsulüdür. Kültür, bir yaşayış tarzı olduğuna göre, yaşayışları budur. Böyle bir yaşayış stiline sahip toplum ve onun düşünürleri insan hakkında doğru bir görüşe sahip olamayacaklardır.

---

(2) Aykut Edibâli, «İnsan Bilgisinin ve Vasıtalarının Mahiyeti Hakkında,» Gerçek, c. I, No. 1 (1 Ocak 1973,) İstanbul, s. 8.

(3) Anatomy (9-3-9-1), n. Anatomi vücudun yapısını makroskobik öğreten ilim, canlıların çeşitli kısımlarının birleriyle ayrılarak incelenmesi; teşrih, yarma, di seksiyon, anatomia.

Pars Tuğlacı, Tıp Sözlüğü, Güven Kitabevi, Ankara, 1973, s. 27.

Desen : Hasan KARAL

Düşünen hayvan, sosyal hayvan, ekonomik hayvan batı kültürünün tırmanışlarını ve ulaşmış olduğu seviyeyi gösterir. Bu seviye şu anda ekonomik hayvan noktasındadır. Batı düşünürleri -hususen J. J. Rousseau, Karl Marx- bu noktanın belirlenmesinde birbirleriyle yarış yaparlarken, dedelerimiz insanı çok önceden tahlil ediyor, inceliyor ve şöyle sesleniyorlardı:

«İdrak edici kuvvetler ikiye ayrılır. Biri dıştan, biri içtendir.

Bedenin dış tarafında bulunan idrak edici kuvvetler beş tanedir: İşitme, görme, koklama, tatma ve dokunma kuvvetleridir. Vücudun idrak edici iç kuvvetleri de beştanedir: Ortak duyucu kuvvet, hayal kuvveti, düşünme kuvveti, vehim kuvveti, hafıza (bellek) kuvveti.» (c. III, s. 139.)

Ya batıda nasıl?

«XVII. yüzyılda Belçikalı doktor Jean Boptiste vantlelmont, daha sonraları bitki fizyolojisi alanında çok olumlu deneyler yapmış olmakla beraber, buğday taneleri ile birarada bulunan kirli bir gömlekten yirmi bir günde fare meydana getirecek reçete yazacak kadar ileri gitmişti.» (5)

Reçetenin formüle edilişi:

«Kirli Gömlek + Buğday + 21 Gün = Fareler.» (6)

Yine köknarların deniz suyu ile temasından kazların meydana geldiğine inanılırken, bitki hakkında «Marifetname» şunu belirtmektedir:

«Bitkilerin şuursuz bir kuvveti vardır. Yani bitki türünün bir tabiatı vardır ki çeşitli hareketler ve türlü aletler vasıtasıyla kendinde çeşitli hareketler meydana gelir. İşte bu kuvvete bitki nefsi derler ki bu tabiî cisim ancak doğuş, artış ve beslenme yönünden ilk olgun varlıktır.» (c. III, s. 78)

İnsanın, tabiî beşerî çevre kuşatmaktadır. Tabiî ve beşerî çevre insan üzerine etki ederken, insanda tabiî ve beşerî çevreyi kontrolü altına almak için gayret gösterir. İnsan, tabiî çevrenin tesirinden kendi geliştirdiği teknik ile korunurken, beşerî çevre ile münasebeti daha değişik olmaktadır.

(4) Modern Biyoloji, (B.S.C.S.) C. I, M. E. Basımevi, İstanbul. 19, s. 46.47.

Bu münasebet karşılıklı bir etkileşim şeklinde tezahür eder. Tarihte ise, beşerî çevreyi etkileyen insan, nüfusuna oranla mukayese edilmeyecek kadar azdır.

Öyleyse insan tabiî ve beşerî çevrenin tesirlerini bilmek zorundadır.

Tabiî çevrenin insan üzerindeki etkilerini «Marifetname» şu şekilde belirtmektedir:

«Çok fazla ısınan hava, vücudun boğumlarına gevşeklik verir, nemliklerini tahlil eder. Susuzluğunu arttırır. İnsanın kuvvetini, gücünü azaltır normal olan vücut hararetini tahlil edip sindirimi değiştirir. Kan karışımını karıştırır. Safra kesesindeki suyu arttırır. Rengini sapsarı yapar.» (c. III, s. 41.)

Davranışlar üzerindeki etkiler ise:

«Güneş sıcaklığının çok fazla olduğu memleketlerde insanların teni kızarır. Güneş başuclarına yakın olduğu gibi bedenleri hafif, akılları zayıf, içleri sıkıntılıdır. Çabuk kızarlar. Tabiatları aslanlar gibi şiddetli ve saldırgandır, inatçı olurlar. Sudan ve Habeş halkı gibi.» (c. IV, s. 78).

Ve

«Fakat yedinci iklim halkının baş hizasından güneş uzak olduğu için hararet ve tesiri azdır. Bu sebepten oraların halkı ya beyaz veya sarı olurlar. Huy ve tabiatları da tıpkı inek ve koyun gibi bunak ve hayvan ruhludurlar. Rus halkı gibi.» (c. III, s. 78).

İnsan ile tabiî-beşerî çevrenin bağlılığının birlikte ifade edilişi:

«Şayet anlatılan yerlerden birine gidip yerleşmek istiyorsanız evvelâ oranın tabiatını, yükseklik ve alçaklığını, açıklık ve kapalılığını ve diğer özellikleriyle yakınında bulunan dağları madenleriyle denizlerin mizaç ve tabiatını, yönlerini öğrenmeli, sonra bu bilgilerden ora halkının hastalık, sıhhat, sindirim halleri ve şehvet duyguları, ahlâkî görüşleri, örf ve adetleri (gelenekleri) hakkında akideleriyle (inançları) diğer hallerdeki durumları üzerinde iyice araştırmalar yapıp öğrenmeli.» (c. III, s. 68.)

Tabiî-beşerî çevrenin etkileri bu kadar olmadığı gibi, bu etkilerin oluş şeklide; girift, ahenk ve komplexdir.

İnsan, tabiî çevresi olan dünyanın üzerinde yaşıyor. Dünya ise, insanın münasebette bulunduğu ve etkilendiği kâinatın bir parçasıdır. İnsan çevresini tanımak, anlamak ve bilmek ister. İşte bu, insanı dünyayı anlamaya, araştırmaya sevk etti. İnsanoğlu asırlarca yaşadığı yeri ve onun faaliyetlerinden (hareketlerinden) habersiz olduğu gibi, ebedî ve ezelî olduğunu zannedenler, idenin gölgesi olarak kabul edenler, düz olduğuna inanan ilmi sapıkların hücumuna uğradı. Bunların zıddını yani gerçeği belirtenler, dünyanın bir yerinde hüsnü kabul görürken, bir başka diyarında işkenceye düçar oluyordu.

Haklı kültürün, ilmî düşünüşün tesir ettiği nisbette Batı'da kendine, toplumuna ve değerlerine protesto edenler çıktı. Protestolar cevapsız kalmadı. Hem de kendi toplumları, değerleri tarafından. Engizisyon mahkemeleri kuruluyor, suçlular afaroz ediliyordu.

Etkilenen ve etkisini izhar eden Galile, engizisyon mahkemesinden çıkarken: «Herşeye rağmen dünya dönüyor» dedi. Bu söz kendisine; göz hapsine, kör olmasına ve ölmesine sebep oldu.

Hüsn-ü kabul diyarında ise;

«Fakat yer yuvarlağı çok büyük olduğu için düz görünür. Bu sebepten fiziki bilgileri az olanların aklı gözünün görebildiğinden öteye gidemez ve bulunduğu yerleri düz görmekle bütün arzın düz alan olduğunu sanmıştır.» (c. III. s. 62.)

Dünyanın düz olmadığını belirtirken, ne bir mahkeme, ne de işkence gördü. Alimler toplumunda, ilimler diyarında; insanlar mesut, yöneticiler adil, alimler rehber idi.

İşte batıl.. İşte biz!...

BİR ELİN SEVDASI BİR EL

OSMAN YILMAZ

Çarşılar gözümde mahpus
Yollarımda binbir
Kir,
Ellerim yüreğime kelepçeli
Dillerim
Esir...
Yanağa yol ister gözyaşı
Dudaklarda bir acılı burukluk
Gözyaşım
Nehir,
Şehrin sokağında şehvet
Cehennem güzellikleri
Kötülük
Pir...
Şeytanın iki gözüne takılır gözler
Akışır dehlizlerde binlerce göz
Nehir nehir,
Şeytan kumandanında kahkahalar
Bir ha bir,
Akışır insanımız
Meçhul,
Karmakarış çağlara
Bir çığlık
Bir çığlık
İnsan
Delirir...
Bir kıvılcım nihayet
Tutuşur gönüllerde
Kaynaşır
Şehir.
Ve
Meçhulde bilinen
Bitenin son bulduğu yerde hazır
Biteceği durduran,
Kelepçeyi kıran bir el,
Kutlu, yüce bir el
O masum ellere
El verir
Yüceltir.

" BİR VAPUR GELECEK „

● Mehmet TAŞDİKEN ●

Güneşin üstümüzü aştığı andı. Karşısına geçtim. Sıcaklığını duymaya çalışarak hiç bir şey yapmadan saatlerce oturdum. Havada hâlâ geçmeyen bir serinlik vardı. Güneş vurdukça ısıyı bir dost nefesi gibi yüreğimde duyuyordum. Deniz hafif çırpıntılıydı. Gözlerim kamaşıyor, karşıya bakamıyordum. Başımı önüme eğerek dost güneşin sıcaklığıyla kasetteki Hafız Post'un engin dünyasına bıraktım kendimi. Defalarca bıkmadan, her se-

ferinde yeni lezzetlere vararak Hafız Post tekrar etti. Dost güneşten daha dost, derin denizden daha derin bir semavî âlemin nağmeleri bütün ufku dolduruyordu:

Biz alûde-i sagar-ı badeyiz.

Elim kolum zincirlenmiş gibi. Bir bilinmez iş, bir gizli vakit bekliyorum âdeta. Hafız'ın ve güneşin dünyasında ellerimi kavuşturdum. Kavuşturdum mu, yoksa görünmez prangalar mı vurdum bilemiyorum. Kaderci bir Amerikalının kitabını çoktan bırakmıştım yanıbaşıma. Ellerim birbirini bulunca sehpanın üzerindeki yarım çay öylece kaldı. Uzanamadım. Gizli bir irade, arzuma rağmen bardağa uzanmama engel oluyordu. Bardak soğudu, çaydanlık soğudu. Hava soğudu.

Ve sonra güneş soğudu. Dünyayla düşüncelerim arasına bir soğukluk girdi. Soğuğun rengi daima kara mıdır? Belki. Ama karanlıklar daima soğuktur.. Ruhumuz karardığı an bu rutubeti ta yüreğimizde hissederiz. Akşamdan korkmazdım önceleri. Severdim hatta bir çocuksu duyguyla. Şimdi akşam bir rutubetli karanlık gönlümde. Gökle, semayla birlikte bu kara örtü ruhuma da çekiliyor.

Güneşin ardından ellerinizi açarak ta yüreğinizden gelen bir arzuyla yalvardınız mı? Ben yalvardım. Ağlayan içinize çaresiz güneşin de ağladığını gördünüz mü? Ben gördüm. Gördüm de çaresizliğimize, çaresizliğime yandım. Bahçe duvarının demirleri arasında çırpınan kızıl güneşin hali çaresizliğin rengini daha da karartıyordu. Suçsuz mazlum bir mahkûm. İki demir arasından gördüğüm güneş değil de, bizim mahkûmiyetimize boyun kırmış bir zavallı zair mi?

Belli ki akşam bir küçük son. Bitişlerin solfeji. Ömür denilen bir vefasızın soluk alışı. Her küçük şeyde büyüklerin özellikleri gizlenmiştir. Bir devridaim çarkının dişlisi. Biz hep kendimizi ilgilendiren kırıntıların meftunu bir yığın bencilmişiz meğer. Yıkılan yok olan candaşlarımızın acısı içimizde bir kibrit alevi. Canımıza değen bir küçük ateşçik orman yangını.

Güneş yalnız dünyamızdan elini eteğini çekince ruhuma bir anlatılmaz gurbet duygusu geldi çöreklendi. Kendi memleketimde bir yabancılık, kendi evimde bir misafirlik garipliği çöktü içime. Gün, az önceki çay, elimdeki kitap geçen vakitle benden çok uzaklaştılar. Gurbet ve ayrılık beni bana bile uzak düşürdü. Akşam dediğimiz bu küçük bitiş belki ilâhî faniliğin bir gizli elçisi. Geçen her şey bizden ayrılıyor. Artık onlara bir daha ulaşmamız imkânsız. Bu ezelî firak ruhumuza acı sözlü bir konuk gibi yerleşince görünmez faniliğin elemini duyuyoruz. Uhrevî bir feryat, mütevekkil bir kaygı bizi dünyadan sonsuza çağırıyor.

Buraya çoktandır yorulan kafamı, kendi dünyamda dinlendirmek için bir yalnızlık özlemiyle geldim. İnsan özleminden kaçar mı? Özlediğinden kaçmak ister mi? Bu akşam yalnızlık acı bir hasretle birlikte geldi.

Denizden bir küçük sandal geçiyor. İçinde iki kişi. Ufkumdan uzaklaştıkça ben yıllardır ayrı olduğum bir sıladan kaçar gibi oluyorum. Yalvarırcasına baktım. Ne olur dursa. Kalsa olduğu yerde. Öylece. Kalmıyor. Gittikçe küçülerek uzaklaşıyor. Fazla bakamadım. Sonra kararan deniz üstünde ak martılar uçtu. Birbirinden ayrılarak inip inip kalkıyorlar. Ayrılmamalılar dedim. Madem martı onlar, madem uçuyorlar ve madem deniz üstündeler birbirlerinden ayrılmamalılar. Birlikte uçmalılar. Yan yana. Bir çocuk gibi ses çıkarıyorlar ve madem vakit akşam onlar da vefasız. Kenarlarda görünen birkaç ev var. Ama perdeler kapalı. Pancurlar inik. Belli belirsiz ışık var ya, görünen kimseler yok. Bu evlerde insanlar oturmaz mı? Neden başlarını dışarıya çıkarıp da bir bakmazlar? Hepsi mezarlık kulübesi

Desen: Ahmet EFE

mi bunların? İçlerindekiler hep mevta mı? Neden bir canlılık belirtisi yok bu koca evlerde? Sabah olsa bir diyorum onların da canları cehenneme. Ama şu an bir canlıya öylesine muhtacım ki. Uçan kuşlar bile yalnız ruhuma bir arkadaş.

Artık tahammüle sabır kalmadı. Kalktım. içeri girdim. Telefon dedim. Hiç olmazsa o bir umuttur. Sabri'yi aradım. Bir kadın sesi. Karısı olmalı. Gelmemiş daha. Bu korkuyu başkasının sezmesinden de çekiniyorum. İyi akşamlar bile dilemeden kapadım telefonu. O an bir egoizm yaşadığımı anladım. Başkası sadece beni ilgilendiren yönüyle önemliydi. Sabri çıksaydı halini hatırını bile sormadan hemen meramımı anlatarak yardım isteyecektim. Gelir miydi gelmez miydi işi mi vardı, randevusu mu vardı hiç ilgilendirmeyecekti. En küçük bir kayıtsızlık gösterse kırk yıllık hatırı hiçe sayarak suratına vurur gibi atacaktım ahizeyi. Osman dedim. Gevezedir birazca. Lâkin insan. Dost. Tanıdık. Numarasını unutmuşum. Çoktandır aradığım yok. Defterimi çıkardım. Ellerimin de titrediğini gördüm. Bu içimin korkusunu daha artırdı. Ya O da yoksa? O da gelemezse? Sadece ellerimin değil içimde bir şeylerin de titrediğini duyuyorum. Bir tuhaf telâş içindeyim. Sesim kendimi bile ürkütüyor. Bu sesi başkası duysun istemiyorum. Numarayı bulunca yeni bir heyecana kapıldım. Yüreğim anormalleşti. Işık yakmaktan korkuyorum. Biraz sakinleşeyim istedim. Dışarıya takılınca gözlerim telâşım arttı. Sarıldım ahizeye. Hızlı hızlı çevirdim numaraları. Her zil sesinde kalbimin atışları artıyor. Yine bir kadın sesi.

— Osman dedim.

Başka da bir şey demeye sesim elvermedi.

Kadın bir iç çekti. Telefona vuran bir ıslaklıkla sesinin ağladığını duydum. Allah kahretsin. Şimdi de bir sulugöz. Fakat merak da ettim.

— Duymadınız mı iki ay önce Osman...

Sonra bir maşrapa gözyaşı. Dur kadın. Beni çıldırtmak mı istiyorsun sen!

— Bir keşiften dönerken araba kazasında...

— Ne keşfinden bahsediyorsunuz hamfendi? Ben Osman'ı aradım, öğretmen.

— Siz nereyi arıyorsunuz? Burası ... 26.

— Şükür mü diyeyim, belânı versin mi? Akşam benimki bana yetiyor zaten. Yüreğimi ağzıma getirdin.

— Yanlış efendim, özür dilerim.

Telefonu kapadım. Ama yeni bir numara çevirmek için bende güç mü kaldı!

Olduğum yere çöktüm. Hava gittikçe kararıyor. Çaresiz bahçeye çıktım tekrar.

Boğaz'dan ışık cümbüşü içinde bomboş bir vapur geliyor. Bana benziyor dedim. O vapuru insanlarla doldurdum tıka basa. Üst üste. Konuşmalar gülüşmeler... Akşam yorgunluğunu atmak için bir an önce evlerine yetişmek isteyenlerin iskele özlemi. Sonra birden boşanıveren, birden akan bir sel. Koşuşanlar. Bağrışanlar. Ya sonra? Geri giden, mahzun dönen bir vapur. Hasret gibi bir siren sesi. Orası kalsın. O kalabalık içinden bir de dost çıkar mı?

Alelacele toparlandım. İlk dolmuşla Üsküdar'a inmeliyim.

Şair boşuna mı demiş! Dost Üsküdar. Dolmuştan inince koşarak iskeleye vardım. Balıkçıların yanında bir köşede beklemeye başladım. Vapur. Bir vapur gelecek. İçi dolu dolu. İnsanlar koşuşacak sağa sola. Simitçiler bağıracak. Çiçekçi çingeneler susmayacak. Giden koşan, bağıran insanlar göreceğim. Bir vapur gelecek. Bu benim vapurum. Bu vapur benim için gelecek. Gerçi vapur gelmeden daha dolmuş kuyrukları kalabalık. Cami köşesinde seyyar satıcıların müşterisi bol. İnsanlar, gidip gelenler haylice kabarık.

Kendime soru sormaya cüretim yok. Ama biliyorum ki koştuğum yalnızlıktan kaçıyorum şimdi. Hayat böyle mi hep? Belki bir süre geçince kaçtığım yalnızlığa koşacağım. Varlıklı bir adamım ben. Hayatın tadı dedikleri ıslak tülbelti sonuna kadar semirdim. Ama ne doymaz bir arzuyla yaratılmışız biz? Hiç bir şeyde doyamadım

Müsrifçe yaşadım. Ve hâlâ da öyleyim. En ince girdi çıktılarının cirit atması gereken yerlerde ben hesap denilen anka kuşuna tekme attım. Ömrümü de müsrifçe harcadığımın farkına belki yeni varıyorum. Bu da düşünce için bir elem.

Vapur Şemsipaşa'dan süzüldü. Methalindeki aceleci insanlar seçilmeye başladı. Oh dedim. Tıklım tıklım. Acaba bir dost...

Yanaştı. Kapılar açıldı. Ve muhayyel konuşmalar başladı. Tahminimden de tez gözle kaş arasında boşalıverdi. Ne tanıdık, ne dost. Sonra üç beş kişiyle geldiği yere doğru acı ve karanlık bir sirenle uzaklaşıp gitti. Ne kadar çabuk. Arzuların peşinde bunca emek veririz de tadı ne kısa zamanda bitiverir. Oysa bu, benim vapurumdu. Benim için gelmişti. Bende ona gelmiştim bir sevgili sevinciyle. Neydi bu acele? Neden hemen?

Madem vakit akşam dedim, vapur da vefasız. Çacuk kadar güçsüz ve himayeye muhtaç olduğumu hissettim. Bir dost meğer ne büyük servetmiş. Geçmiş günleri hatta yılları beraber geçirdiğimiz, sevinip güldüğümüz, üzülüp kederlendiğimiz bir dost ne kadar da değerli, vazgeçilmez imiş. Dostluklarımı, dostlarımı düşündüm bir bir. Çocukluk günlerinden şu zamana o denli arkadaşım oldu ki. Canciğer olduğumuz pek çoğu şimdi nerededirler? Ne ben onlardan haberdarım, ne onlar benden. Beraber oturduğumuz, düşüp kalktığımız, acılara kavgalara ortak olduğumuz ve hiç ayrılamayız sandığımız vefalı yakınlarımız şimdi nerede? Kimi gelmemek üzere gitti. Acısı ne kadar sürdü bizde? O yok oldu. Bizde ise yokluğuyla başlayan acısı da bitti şimdi. El erişmiyor. Güçsüz, insan denen yaratık.

İçimde bu gizlenmiş fanilik duygusu var. Öyle bir kök salmış ki bütün ruhuma. Çare fayda vermiyor. Deniz, hep aynı deniz. Beş yüz sene evvelki. Gördüğümüz sokakların pek çoğunu yüzlerce sene öncekiler de gördü. Geçtiğimiz yerlerden geçti. Şu an dedim yok olana acıyorsam sinsi bir bencillik duygusundan bu. Çünkü yokluğu kendimde duyduğum için yok olanı duyuyorum.

Doğancılar'a vurdum. Ordan indim. Bağlarbaşı'na tırmandım. Hep geçen günlerle yaşıyorum. Kederli bir bakışla her safhayı ayrı ayrı yaşamaya çalışıyorum. Hayır. Bu daha zor. İmkânsız. Yaşamak değil. Düşünce ezeli yokluk duygusunun ummanında boğulmuş. Bir kısır döngü içinde gelecek korkusuyla kıvranıp durmaktayım. Çaresizim. İçimdeki beni bitiren korku gitmiyor. Bir yapışık, bir çamursu tutku. Karanlıklara karşı tek savunma aracım insanlar. Ama benden kaçıyor hepsi. Uzaklaşıp uzaklaşıp gidiyorlar. Çekiliperdelere giren kapılarda kayboluyorlar. Öylece avare dolaştım caddeleri. Motor gürültüleri, acı klaksonlar da kederli korkumuzu canhıraş avazelerle artırıyor. Ah, yalnızlık! Sen misin bu kara dünyanın bütün cadı duygularını başıma üşüştüren? Bir yığın çıldırtıcı hortlak arasında cehennem azapları çektiren?

Bu hasret de hiç gitmez mi? Neye duyulan bir hasret bu? Vasıtasız. Evet bu vaktin bütün duyguları vasıtasızdır. Vasıtasız kavranır. Sadece duygu olarak. Belki büyük bir şey bu. İlkin duygunun kendisinin gelerek ardından konularının sökün etmesi. Mutlaka büyük bir şey. Ve bu büyük şeyin vakti akşam. Arada elçi olmaksızın hasretin, ayrılığın, korkunun ve kederin konuğu olmak. Sonra kurbanlarıyla tanışmak.

Ayrılık duygusunu içe içe yokuş yukarı çıkıyorum. Kim kimden ayrı? Şimdiye kadar kimler kimlerden ayrılmış? Benim ayrı bulunduğum kimler? Ayrılık üstüne bir muhayyel dünya kuruyorum. Vefayla vefasızlar kanlı bıçaklı oluyorlar. Aralardaki kara kediler utançlarından kaçıyor. Ağaçlar ağaçlardan, toprak topraktan, su sudan, insan insandan ve can canandan ayrılıyor. Ferhat Şirin'den, can tenden, zaman dünyadan ayrılıyor.

Bir kahveye girdim. Orda burda birkaç grup insan. Ben daha oturmadan kahveci televizyonu kapadı. Sonra bir masada parti kurup iskambil oynamaya başladılar. Zaten az olan insanlar televizyon kapanınca daha da azaldılar. Her çıkanla bir parçam gidiyordu arkalarından sanki. Çay zehir gibi geldi ağzıma. Zorla yudumladım. Başımı elime yaslayarak karmakarışık düşüncelere daldım.

Sonra beyaz bir bulutun arasından vapurlar geçti. Sıra sıra. Ardardına. İçleri insan dolu. Huzurlu, şen mütebessim insanlar. Geçti geçti. Hiç bitmeden fasılasız duman gibi süzüle süzüle geçtiler.

— Benim vapurlarım benim vapurlarım diye haykırdım.

Başım birden masaya düşmüştü. Toparlandım. İskambil partisinden dört kafa bana çevrilmiş bir acayip bakıyorlardı. Ne yapacağımı bilmez bir halde garsona bir miktar bozuk para uzatarak;

— Buyrun bir kişi dedim. Adamın alaycı tebessümünden bir gariplik yaptığımı sezerek kendimi hemen dışarı attım.

Bir taksiye atlayıp eve geldim. Bütün akşam boyunca beni tedirgin eden korkulu duygular bayatlamıştı. Bir hayli yorulduğumun farkına vardım. Âdeta kısa bir süre içinde birkaç dünya birden değiştirmiştim. Bunları düşünmeye artık mecalim kalmadı. Hemen yattım.

Sabah kalktığımda kendimi çok zinde hissettim. Pencereyi açtım. Bir bahar sabahından mis gibi deniz havası geliyordu. Baktım bir vapur. Tıklım tıklım insan dolu. Methalinde bile ayakta bekleşenler var. Açık pencere karşısında tembel tembel esnerken karşıya geçmem gerektiğini hatırladım. Ama dedim bu vapurlarla da geçilmez ki. Saate baktım. Beklemem gerekiyordu. Tenha bir vakitte bir vapur gelecekti. Üstümden henüz sabah mahmurluğu geçmeden bir gürültü kutusunda şimdiden yorulmaya talip olamazdım. Çoç geçmez bu kalabalığın ardı gelirdi. Ve onun ardından da dağdağasız bir vapur.

HAT SANATIMIZIN ESTETİK YAPISI

● Savaş ÇEVİK ●

Tarihimiz; kudretli devletlerin ve şanlı zaferlerimizin unutulmaz anılarıyla dolu olduğu kadar, sanat dünyasının hatırı sayılır eserleriyle de doludur. Birbirinden güzel sanat şaheserleri, «**Türk Sanatı**»nı meydana getirirler. Devletin büyüklüğüne paralel onun sanatı da büyüktür. Hat sanatı dediğimiz **Türk sanat Yazısı** da, bu büyük Türk sanatının sadece bir bölümüdür.

Eski tarihî yapıların bulunduğu her yerde Türk sanat yazılarına rastlamak mümkün. O büyük camilerimizin kuşaklarında, levha olarak duvarlarda, şadırvanda portalde, kitabe olarak, mezar taşları üzerinde görebiliriz. Müzelerin salonlarında da ayrıca müstesna örnekleri mevcut. Daha başka yerlerde de görmek mümkün. Tarihî yapıların hemen hepsinde cephede rastlarız onlara. İlk anda bizde, hepsi aynı etkiyi yapar, birbirinin benzeri, tekrarı gibi görürüz. Farkında olmadan hayranlık duyarız. Bunların birer sanat şaheseri olduğundan şüphesiz, hafif sitayişkâr seyreder geçeriz. Hatta okuyamayız metni. Ama, yüzyıllar süren bu eşsiz sanatımızı takdirden de geri kalmayız. Burada Türk Sanat yazılarının estetik yapısından kısaca söz edeceğiz. Güzelliğinin reel belirtilerini, benzeri diğer sanat ürünleriyle karşılaştırarak topluca vermeğe çalışacağız. Şüphesiz, onun grafolojisi ve estetiğinin sosyal ve psikolojik bir irdelemesine geçmeyeceğiz. Zaten böyle akademik bir çalışmayı bu dar satırlara sığdıramayız. Fakat, hiç olmazsa, bu sanatımızın güzellik prensiplerini azda olsa öğrenmiş olarak, daha bir anlamla, şuurla seyretmemiz mümkün olabilir.

TÜRK SANAT YAZILARININ SANATIMIZDAKI YERİ

Eski Türk kaynaklarına bakılacak olursa, Türkler'in yazıyı çok önceleri de yaygın bir şekilde kullandıkları anlaşılır. Göktürk ve Uygur yazılarıyla meydana getirdikleri yazı sanatından rahatça bahsedebiliriz. Genellikle Uygur yazısı, Türkler arasında son de-

rece yaygındı. Yapılan kazılar neticesi, yazma eserlerde Uygur yazılarına çokça rastlanmaktadır. Minyatürlerde Uygur rahiplerinin ve müzisyenlerinin yanısıra Uygur kâtipleri de genellikle resmedilmiştir. Hatta Uygurlar yazıya ve kâtiplere ayrı bir yer vermişler, bu konuda oldukça ilerlemişlerdir. Türkler İslâmiyeti kabul ettikten belli bir süre sonraya kadar yine Uygur yazısını kullanmışlar, hemen bırakmamışlardır. Bu, onların yazıya karşı olan alâkalarından ileri gelmektedir.

İslâm'a giren Türkler, belirli, kısa bir süre sonra Arap harflerini aldılar. Bu olay, hiç bir zaman onların Arap kültürünü kabul etmeleri veya tesiri altında kalmalarını gösteremez. Bilâkis, gündelik hayatlarını oldukça pratikleştirdiklerini gösterir. Zira, İslâm dininin icaplarını ve dinin temeli Kur'ân'ı Arapça yazmak ve okumak, ancak Arap harflerini almakla mümkündür. Türkler daima yaptıkları eserlerin pratik ve faydalı olmasını düşünmüşlerdir. Onlarda fuzulî hiç bir şey yoktur. Sanatları, aynı zamanda ihtiyaçlarını da kısa yoldan halletmiştir. Ama, sanatları bütün bu ihtiyaçlarını kısa yoldan karşılarken, sanat estetiğinin en olgun örneklerini de vermekten geri kalmamıştır. Önceleri göçebe hayatı yaşayan Orta-Asya Türkleri, hayatlarının uzun bölümünü at sırtında geçirirlerdi. Sosyal şartlar, atı Türk'ün can yoldaşı yapmıştı. Orta-Asya'da yapılan kazılar, kurganlardan çıkarılan sanat eserleri arasında at koşum takımları çok önemli bir yer işgal eder. İşte, ince bir sanat zevkiyle işlenen bu koşum takımları, aynı zamanda ihtiyaca da cevap veriyordu. Bu sebepten, Türkler'in Arap harflerini almaları kadar tabiî ve mantıkî bir şey olamaz. Zaten Arap yazıları da Ârâmî yazıdan çıkan nabatî yazı olarak Süryânîler, İbrânîler hatta Hindliler vasıtasıyle Fenikeliler'den geçmiştir. (1)

Türkler, Arap harflerini onlardan

Desen: Ahmet EFE

almadan önce, bu harfler son derece ilkeldi. Genellikle geometrik olan kûfî yazı tipi vardı. Türkler'in, İslâm dinini koruma görevini üzerlerine almalarıyla birlikte, ona hizmet görevini de üzerlerine almış oluyorlardı. Artık Arap harfleri Araplar'ın elinden alınacak, ona yepyeni bir ruh verilecekti. Sonraları başlıbaşına bir **«Türk Hat Sanatı»** hadisesi böylece doğacaktı. Başka yazı türleri bulunacak, harf anatomileri tamamen değiştirilecek ve ortaya o eski iptidaî harfler karmaşığı, yerini, dipdiri bir sanat yazısına bırakacaktı. Araplar'dan alınan malzeme, ama sadece harf malzemesi; ileride dünya sanatının **«Türk Yazı Sanatları»** abidesini inşa etmiş olacaktı.

Türk sanat tarihinde, mimarî başta gelmektedir. Türk sanatı, kudretini, en fazla mimarî de göstermiştir. Mimarî Türkler için bir aslî sanattır. Diğer bir aslî sanat da Hat Sanatı'dır. Müstakil, gelişmiş, saflığını her zaman korumuş, diğer milletlerde benzeri olmayan orijinal bir sanat. Benzeri olmadığı için de yozlaşmaktan kurtul-

Desen: Ahmet EFE

muş, öz kaynaklarının verdiği prensiplerle zirveye tırmanmış bir sanat. Bilhassa Osmanlı Türkleri'nin günlük hayatlarına kadar girmiş, adeta hayatlarının parçası olmuş, son derece çok ve güzel örnekler vermiş, yaygın ve biteviye bir sanat Türk Hat Sanatı. Diğer çağdaşı İslâm ülkeleri de aynı Arap harflerini kullanmışlar ama Hat sanatı meydana getirememişler. Sadece yazmışlar, o kadar... ...

SÜRREALİST BİR SANAT

Türk sanat yazıları hey şeyden önce sürrealist idiler. Yani tabiattan soyutlanmışlardı. Bu ana fikri, Türkler'in sanat anlayışındaki temel prensiplerde buluyoruz. Yukarıda bahsetmiştik; Eski Türk sanatlarının bir gayesi vardır. Aynı zamanda fonksiyonel olan bu sanat, tabiatı aynen kopya yapmıyordu. Stilize ederek, motifleştirerek işliyordu. Gayesi, tabiatın bir görünümünü vermekten ziyade, Türk kafa yapısına göre onu yorumlamaktı. Onun için tabiatı kopya yapmak, lüzumsuz bir işçilikti. Gaye, güzeli bulmak olduğuna göre, tabiat aynen aktarılmayabilirdi. Türk zevki her zaman sadelik taraftarıdır. Güzelliği, sadelik içinde aramış bir milletiz. Eski Türk sanatlarında insan tasvirlerine çok az rastlanır. Minyatürlerdeki insan tasvirleri de stilize edilmişlerdir. Bütün tasvirler tabiattan mümkün mertebe uzaklaştırılmışlardır. Lüzum görmemiştir tabiatı aktarmaya. Bunu yapmak basit ve angarya gelmiştir ona. En eski Türk minyatürlerinden tutunuz her eserde bu tabiattan uzaklaşma, soyut kavramlara yönelme, yorum getirme fikri açıkça karşınıza çıkar.

Türk sanat zevkinin, bu oturmuş temeli üzerine inşa edilen sanat yazıları da, hiç şüphe yok aynı yoruma tabi tutulacaktır. Aynı estetik kaygıları bu sanat üzerinde de görebiliriz. Daima soyutlama ve yorum getirme, sanatçının kişiliğini, ve toplum değerlerini sanatına bir mesaj olarak aktarmak itiyadı mevcut.

«Türkün elinden çıkan bütün biçim sanatlarına bakınız, Türk ya sür-

Desen: Ahmet EFE

realisttir ya kübisttir. Tiyatro da öyle. Türk muhayyilesi basma kalıptan, taklitten kaçmakta, hep anlamlara, karakterlere akmaktadır. Böylece bir muhayyilenin insan gövdesinin gölgelerini andıran harf biçimlerine estetik varlık vermesi kadar yerli yerinde ne olabilirdi? Aptesane taşından minare alemlerine kadar elinin dokunduğu her nesneyi güzelleştiren, insanlaştıran bir ulus, yazılarını bu değerden yoksul bırakabilir miydi?» (2)

Türk yazı sanatı hakkında bazı yazı araştırıcıları ,harflerin anatomik özelliklerinin, insan gövdesiyle yakından ilişiği olduğunu ileri sürmüşlerdir. Harflerin duruşunun, insan hareketlerinden çıktığı ve güzelliklerinin de güzel insan duruşu ve oranıyla alâkalı olduğunu düşünmüşlerdir. (3)

Bu görüşün ne dereceye kadar haklı olup olmadığını araştıracak değiliz. Ancak, ortada bir estetik realite varsa, o da, Türk sanat yazılarının, günümüz soyut resim anlayışının temellerini taşımış olmasıdır. Yazı sanatı, üzerine aldığı görevi, sanatçılarının eliyle gerçekleştiriyordu. Aynı zamanda tezyinî görevini de yerine getirmiştir. Mimarî eserleri süsleyen eşsiz yazı örnekleri mevcut. Burada yazı, artık yazı olmaktan çıkmış, adeta soyut bir resim olarak görevini tamamlamıştır. Yabancı sanatçıların Türk sanat yazılarına duydukları hayranlık ancak bunun ifadesi olabilir. Onlar, Arap harflerini bilmiyor, metni okumuyorlar, şekillerin ritmik güzelliklerine hayran oluyorlar. Kompozisyon güzellikleri, gerçek sanat anlayışının en güzel örneklerini vermiştir. Türk sanat yazılarında. Yazının metni artık ilk planda değildir. Kurgu ön plandadır. Yerleştirme ve kompoze etme ön plandadır. Metin de bu eşsiz yapıyı tamamlayan, toplum ideolojisinin değerlerinin sembolü oluyor. Bir başka deyişle yukarıda bahsettiğimiz ihtiyaca cevap veren, fonksiyonel bir yönü oluyor sadece.

TÜRK SANAT YAZILARINDA PLASTİK DEĞERLER

Türk sanat yazılarının plastik yönü de ilgi çekici. Benzeri sanatlardan dukça farklı malzemeyle meydana getirilmiş. Önce sanat yazılarının, benzeri sanat kollarına bakacak olursak; dekoratif sanatlar karşımıza çıkacaktır. Zira İslâm âleminde onunla aynı kategoriye giren başka bir sanat yok. Yabancı sanatlarda ise yazı sanatı Türkler'deki kadar yaygın değil. Lâtin harfleriyle meydana getirilmiş başlıba-

(2) İsmail Hakkı Baltacıoğlu, **Türklerde Yazı Sanatı**, Ankara, Türk ve İslâm Sanatları Enstitüsü Yayınlarından, 1958, s. 26.

(3) A.g.e., s. 17.

şına bir sanata, yazı sanatına pek rastlamıyoruz. Bu bakımdan Türk sanat yazılarını ancak benzeri sanatlardan dekoratif sanatlarla karşılaştırabiliriz. Bunlardan, grafik sanatlarla oldukça yakın bir benzerliği var.

Türk Sanat Yazıları, dekoratif sanatların faydalandığı elemanlardan hiç bir zaman faydalanmamıştır. Oldukça sınırlı elemanlarla çalışmıştır. Sanatçının elinde sadece bir kalem vardır. Kalınlığı değişmeyen sadece bir kalem. Bu kalemle eserini tamamlamak zorundadır. Bütün ölçüler bu kalem kalınlığına göre ayarlanır. Başka bir kalınlık, başka bir yazı aracı söz konusu değildir. Kompozisyonu da ölçüyü de elindeki bu kalemle yapar.

Diğer sanatların kullandığı renk unsurunu kullanmamıştır, Türk Hat Sanatı. Sadece siyah - beyaz kontrastlığından meydana gelmek zorundadır. Kâğıt ve mürekkep. Dekoratif sanatların, bol bol kullandığı çeşit çeşit renklerin hiç birini kullanmamıştır. Gerçi, yazıların etrafında tezhib dediğimiz dekoratif süsleme sanatına da rastlanır. Renkli motiflerle süslenen yazı böylece renklenirdi. Ama, bu sadece çerçevede kalır, yazıya karışmazdı. Ayrıca bu tip eserlerin özelliği; kalıcı ve mükemmel bir sanat eseri ortaya koymak için, sanatın birleşmesidir. Tezhib ve hat. Bu iki sanatın birlikte çalışmalarıyla artık ortaya komplike bir sanat şaheseri çıkar. Tıpkı, mimarî ile çini, fresk, taş oymacılığı veya yine hat sanatının birlikte çalışmaları gibi.. Yoksa, Türk Hat Sanatı hiç bir zaman süse kıymet vermemiştir. İran ve Arap hat sanatına karşı daima sadeliği seçmiştir. Yalın, başlıbaşına bir yazı kompozisyonuna ne Araplar'da ne de İran'da rastlarız. Süs daima yazı ile ibrlikte olagelmiştir. Yazıyı yabancı süs unsurlarıyla o derece bezemişlerdir ki, artık onu göremezsiniz. Halbuki, Türkler'de; tezhib edilmiş yazı levhalarında bile, tezhib hiç bir zaman yazı çerçevesine müdahale ederek yazının içine girmemiştir.

Sadece, yazı sanatı demek, siyah - beyaz etkisi demektir. Beyaz kâğıt ve siyah mürekkep. Bazı levhaların siyah zemin üzerine sarı altın yaldızla; veya bir başka renk zemin üzerine, yine başka bir renkle yazıldığı görülür. Ama, nihayetinde etki yine iki renk etkisidir. Kontrastlık olan siyah - beyaz etkisini verir.

Perspektif elemanını da kullanmamıştır. Dekoratif sanatların ruhu durumundaki perspektifi, hat sanatı hiç kullanılmamıştır. Sadece iki boyutlu olarak fonksiyonunu icra eder. Üç boyutluluk etkisini veren perspektif diğer sanatlar için terkedilemez bir eleman durumundadır. Türk sanat yazılarında bazen perspektif belirtilerini görürsek de bu ihmal edebileceğimiz kadar azdır.

Mimarî eserlerde kabartma yazılar görürüz. Pek tabiî olarak taş üzerine renk tatbik edilemeyecğeine göre, harf anatomisi taş oyularak belirtilecektir. Yoksa bu kabartma yazıların perspektifinden bahsedilemez. Ancak konturun ortaya çıkarılmasından bahsedilebilir.

Gölge - ışık elemanından azamî istifade eden diğer sanatlara göre de, hat sanatında gölge - ışığı göremeyiz. Onda zaten perspektif yoktur. Çok az elemanla çok kuvvetli kurgular yapmış olan hat sanatı bu gücü, Türkler'in sadelik anlayışlarından almıştır. Son derece kısıtlı elemanla, kusursuz diyebileceğimiz eserlerin ortaya konması kolay iş değildir. **Türk Sanat Yazıları'nın** yüceliğinin sırlarını buralarda aramalıyız. Daima bezemeden, süsten kaçmış hat sanatı; yalın haliyle yazıyı sadece sanat olarak ele almış, grafik sanatların temsilciliğini yapmış bir millî sanat olarak ona gereken kıymeti vermek, artık onu yepyeni bir gözle görmek ve anlamak mecburiyetindeyiz.

AKDENİZ MARTILARI

Bahtiyar günlerimin sıcağıyla yaşarım
Şimdi onlar da bize kutuplar gibi uzak
Hayal perdelerini ellerimle okşarım
İçimde çağıl çağıl geçmişlere akarak.

Gözlerimde yansıyan hafif lamba ışığı
Peşinden dalga dalga perdelerde kararır
Alnımdaki çizgiler işkence kırışığı
Gözümde hücrelerim şafaklara yalvarır.

Adamlar istiflendi kapalı çarşılara
Bir avuç kefen gibi vitrinlerde dolaşan
Akıntı durakladı yol verilmez sulara
Irmaklar hareketsiz yatağında perişan.

Yakınlar ırak oldu bağlı göz sinirleri
Meçhullere açılır binlerce garip yelken
Uzaklar keşfedilmez bilmiyorsan bu yeri
Ey yolcu dön geriye henüz yolculuk erken.

Okyanus iyi gelmez akdeniz martısına
Kanat çırpılacak yer bizim göklerdir yine
Koyma değerlerini yabanın tartısına
Bahçelerinde huzur, toprağında hazine.

Necati AYKAN

ŞAHSİYET VE GÜZELLİK DUYGUSU

Mustafa ÇİMEN

Fotoğraf : Selim Bici

Şahsiyet ve sanat, birbirlerine en renkli çizgilerle kaynaşmıştır; bahar ve güller, çöl ve susuzluk, ekvator ve yeşil ormanlar gibi... Gönülleri dolaşan bir bulutun hayat tarlasına boşanışı Sanatkârın güzelin bahçesinden çiçek devşirip yine güzelin hummalı vurgunlarına demet demet sunuşu. Bunun aksi de olabilir, gönüllerden çirkef yüklenip tekrar gönüllere boşaltan kara bulutlar gibi. Çıkış, yükseliş ve tekrar dökülüş. Renk ve karmaşık bir münasebetler silsilesi esrarlı tüller ardında...

Ruh çürümüşse, sanat bir çirkinlik seramonisi, şahsiyet kaypak, dengesiz ve sevimsizlikler yüklüdür Cümleyi tersinden de kurabiliriz. Sanat bir çirkinlik seramonisi haline gelmişse ruh çürümüş, şahsiyet felç olmuş demektir. Böylesine tesirli bir ilişki...

Hüzünlü ve ezgili bir bestenin ruhuna serptiği mânevî zevk ile gönlü aydınlanan bir fert, iç güdüleri ısrarla dürtükleyen bir ses ve çalgı curcunası ile hayvanlaştırılamaz mı? Pekala evet denebilir bu soruya. İnsan yaratılış itibariyle meleksi bir temizlikle hayvanî bir çirkinliğin arasındadır çünkü. Yapısındaki «iyi» ye hitabedilen, ruhundaki «güzel» ve «güzellik duygusu» devamlı beslenen kişi bu iki kutuptan birincisine doğru melekleri bile gıptaya sürükleyen bir yükseliş gösterebilir; bütün kâinatı sınırsız ilmî kudretiyle idare edenin takdiri çizgisinde... İyinin, güzelin, ve temizin pırıltıları tamamen söndürülen, bunun kontrolündeki varlığı fasılasız dürtüklemelerle hâkimiyet tahtına oturtulan ruhta ise çöküş ve pislik çukurlarına doğru düşüş kaçınılmaz olur. Ve insanlığın bir kesiminin çağlar boyu sürüp gelen dramı işte burada gizlidir. Bir kısmının... zira iyi ile kötünün, güzel ile çirkinin amansız kavgasıyla şekillenen insanlık tarihi kötünün ve çirkinin hâkimiyet alanı içinde kalanla-

rın aşağılık ve pislik yüklü dramının acı uğultularını getirmektedir kulaklarımıza...

İnsanın bir toplumun normal dünyasında yerini alıp, yalnızlıktan ve zavallılıktan birliğe ve gerçek şahsiyetine kavuşması, ruhundaki insanî hasletlerinin, sevgi, fedakârlık, sevilenler uğruna feragat gibi duygularının devamlı canlı tutulmasıyla mümkündür. İşlenmeyen, bakılmayan, sulanmıyan bir tarla yemyeşil bir güzellik ve canlılık yerine, nasılki kupkuru bir toz-toprak ve pislik harmanı görüntüsü verir, bağrını her türlü hâşerata açarsa insanî duyguların sürekli yağmurundan mahrum ruhlara aynı çatlaklara maruz kalır. Ve insanın mutlu bir yolda yücelişine mani teşkil eden ihtiraslar, kin, haset, zulüm, fitne gibi marazlar ve çatlaklarda kıvrım kıvrım yataklanır, çürütür insanın özünü. Anlamlı bir saadet veren yüceliş ideal-leri, yerini dar bir alanda kör bir boğuşma duygusuna terkeder. Sanata öz veren ruhun çürüyüşü sanatı da çürütür. Sanat ve ruh, şahsiyet ve sanat, ağaç ve çiçek gibi ilgilidir çünkü. Her ağacın çiçeği farklıdır, meyvesi de. Meselâ, Türkün sanatındaki zerafet, ritm, ve incelik, millî kültürümüzün, millî zevkimizin gönül aydınlatıcı tezahürleridir. Batı'nın cinnet törenini andıran sanatı ile karşılaştırırsak, Batınınkinden buhran ve ihtiras sesleri, bizimkinde ise, kahramanlık, saadet, ışığa ve aydınlığa doğru ritmik bir akışın akisleri sesler, biçimler, zevkler vardır. Anadolu yaylalarından, Türkmen oymaklarından, esen rüzgârlar güzellik doruklarından rahmet yüklü bulutlar getirir gönlümüzün semalarına Bahar yelleri eserken, sicim sicim bir yağmur altında çiçek açılışı gibi canlı ve estetik vurgunu, sonsuzluk tutkunu bir ruhun pırıltılı hareketleri. Ahenk, ışık, ses ve renk!..

Sanatımızın meleksi kanat çırpışlarla, ebedî güzelin sonsuz bahçesinden müjdeler getiren, sevgi ve sıcak duygular getiren özü çürürse.. kavga da iyilik ve kurtuluş taşıyan anlamını yitirir, ilkelleşir, soysuzlaşır. Soylu savaşçılar yerini gözlerini kan ve leke bürümüş kemik kavgacılarına bırakır. Kısaca çürüyen bir ruh ikliminden hayatın her alanına buhran ve huzursuzluk yağdıran bulutlar ağar. Şahsiyetsiz tipler böyle çorak bir ortamda boy gösterirler. Herkesi kendilerine benzetmek için şahsiyetsiz bir kavga başlatırlar çoğu kere. Çünkü her tipin, her duyuş ve düşünüş tipinin kendine has bir kavga üslûbu vardır.

«Artarak gönlümün aydınlığı her sâniyede

Bir mehabetli sabah oldu Süleymaniye'de» diyen şairin duygularını potasında eriten onu ceddinin mağfiret ikliminde bir sevdalı seyyaha çeviren ruh, beynini dişleyen makina gürültüleri ve ihtiraslar cehenneminde yiten, bir düşünür ve edibimizin ifadesiyle «yaptığı alçaklıkların derinliğine en gözü pek bir dalgıcın bile başı dönmeden inemiyeceği» bir başka şairin şahsiyetini yoğuran hava farklıdır. Eserleri de öylesine zıttır birbirine.

İnsana verilecek en büyük ceza, onun şahsiyetini köreltmek ve yıkmaktır. Batı toplumlarında sürüyle görülen şahsiyet hastalarının (psikobatlar vs.) cemiyetimizi de gün be gün işgal etmesini istemiyorsak millî sanatımızın ruha sükûn veren, canlılık ve dinamizm katan ışıklı ve sıcak havasıyla yoğrulan sürekli bir sanat bayramı yaşayabilmeliyiz; şiirimiz, türkülerimizle, resmimiz mimarimizle tiyatromuz sinemamızla, sözümüz-sazımızla.. bütün sanatımızın sıcak ve yüceltici kucağında bir sanat bayramı ülke çapında. İnsanımızın dirilişi şeref ve şahsiyetine kavuşması için beklenen hava, beklenen sevgili gibidir bu.

Allahım! Gönlümüzü böyle yüce duyguların ve gerçek güzelin çağrısını sunan sanatımızın sürekli yağmurundan mahrum bırakma...

" BENİMDE BİR BAYRAĞIM VAR ŞİMDİ "

Sami KOCAOĞLU

Desen: Ahmet EFE

Evet benim de bir bayrağım var şimdi. Bu ne demektir bilir misiniz? Bu, benim için ekmek kadar, su kadar aziz ve hattâ onlardan da öteye teneffüs ettiğim hava kadar elzem...

∴

1930'lardan sonra, dünyanın buhranlı devreler geçirdiği bir dönemde, Rumeli'nin küçük bir köyünde dünyaya gelmişim. Orta halli denecek bir köylünün 8 çocuğundan beşincisiyim. Köyümüz, Batı Anadolu köylerine çok benzer ve önünden bir de şose geçerdi. Şimdi hesabediyorum da, İkinci Dünya Savaşı'nın bitimine doğru ilkokula başladığımı çıkarıyorum.

O günler, bizim oradaki köyler askerlerle doluydu. Rap, rap rap!.. diye geçip giden Bulgar Askerlerine çoktan alışmıştım. O zamanlar asker olarak yalnız onları bilir, bayrak olarak da yalnız üç renkli Bulgar Bayrağını tanır ve onunla ilgili şirileri ezberlerdim:

Pek mânâlı üç rengin,
Yok dünyada hiç dengin,
Görmemiştir eşini
Yerler, gökler ve engin (!)

.....

Küçüktüm, ufak tefektim. İlkokula gidiyordum. Sesim gür olduğu için mi nedir bilmiyorum; kocaman kocaman kürsülere çıkarıp şiirler okuturlardı bana! Sonra sonra «Yaşasın Lenin! Yaşasın Stalin, Tito, Dimitrof...» (1) gibi isimlerden kurulu şiirleri o kadar çok tekrar ettirirlerdi ki, bunlar benim çocukluk dünyamın değişmeyen büyük adamları (!) olmuştu. Sınıflarda onların resimleri, sokaklarda onların isimleri ve resimleri bulunur, radyolarda bu çok büyük (!) adam-

(1) Lenin ve Stalin: Rusya'da Komünist idareyi yerleştiren iki devlet başkanı. Tito: Yugoslavya'da Komünist Devleti kuran şahıs. Fakat sonradan Rusya'nın hegemonyasından ayrılmıştır. Dimitrof: Stalin ile işbirliği ederek Bulgaristan'a komünist sistemi getiren şahıs.

ların yaptıkları büyük işler anlatılır dururdu. Bu yüzden başka düşünceler geçmiyordu kafamdan. Geçemezdi; çünkü başka şeyler öğretmezlerdiki bizlere...

Bu şartlar altında yetiştirildiğimiz için, «BAYRAK nedir? Saygı duruşuna geçilip söylenen İSTİKLÂL MARŞI nedir? Neden selâm verilir, neden saygı gösterilirdi?..» Bunları hiç bilmezdik. Herkes öyle yapıyor diye, ben de öyle yapardım.

Okula gittiğimiz o günlerde, hafta başlarında, Bulgar Bayrağına selâm durup, marş söylerdik. Haftalar böyle başlar, hafta sonları aynı şekilde sona ererdi.

Bir gün «Almanlar gelmiş» diye bir haber yayıldı kasabada. Haber doğruydu. Üç-beş gün sonra, ayaklarını Bulgar Askerlerinden daha sert olarak yere vuran miğferli, maviye yakın hâki elbiseli, sert bakışlı, baştan ayağa silâhlı Alman Askerleri geçti köyün şosesinden: Rap, rap, rap...

Bu sefer hafta başlarında okullar açılırken, bir başka üç renkli bayrağa selâm durmağa başladık. Herkes ne yapıyorsa, ben de öyle yapıyordum. Zaten «SELÂM DUR» derlerse, selâma dururduk; «MARŞ SÖYLENECEK» derlerse, marş söylerdik...

Galiba Almanlar, uzun müddet oralarda kalamadılar. Birgün «Ruslar geliyormuş» diye bir haber daha yayıldı. Gerçekten birkaç gün sonra, kocaman katana gibi beygirlerin çektiği top arabaları ve çok çok askerler geçti köyümüzden. Köylüler bu askerlere «Ablak suratlılar» adını takmışlardı. Çünkü sarı sarı ve de ablak ablak suratları vardı askerlerin. Beygirlerin bacakları da pek kalındı. Katana derlermiş o hayvanlara. Katanalı askerler geçti köyümüzden: Rap, rap, rap...

Tek renkli bayrağı ilk kez o zaman görmüştüm. Köyümüzün alanında toplanıp birşeyler yapmışlardı bu askerler. Bayrakları kıpkırmızıydı. Neden kızıldı bilmiyordum! Bayraklarının üzerinde orakla çekiç işareti de vardı. Okulda bu kez, o bayrağa selâm durmağa başladık. Bu sonuncu bayrağa selâm durmamız kaç ay, kaç yıl sürdü bilmiyorum. Bildiğim ve hiç unutamadığım olaylardan birisi şudur:

«Türkiye, Rumeli'deki Türkleri alacakmış» diye bir haber yayıldıydı kulaktan kulağa. Türkiye neresiydi? Türkleri niçin alacaktı? Türk ne demekti?!..

Bir hummalı hareket başlamıştı köylerde. Herkes seviniyordu. Tıpkı bayramlardaki gibi. Yaşlılarsa ağlıyordu. Fakat gözyaşlarına hiç benzemiyordu. Sevinenler niçin seviniyordu? Ağlayanlar niçin ağlıyordu? Bunu anlayamıyordum. Fakir zengin herkes, pasaport çıkarmak için büyük şehirlere gittiler. Babamla büyük ağabeyim de gitti. Hattâ bu gidiş-gelişler pek çok kereler tekrar etti. Ve nihayet bir gün evimizi, barkımızı ve herşeyimizi bırakarak çıktık köyden. Arkada kalanlar, yani bizimle gelemeyen köylüler ağlaşıyordu. Tıpkı cenaze gibi... Şimdi, devam eden göçü düşünüyorum... Bir zamanlar, bizim arkamızdan ağlaşıp duranlar, bunlardı. Bunların da arkasında, gözyaşlarını içlerine akıtanlar ve boyunlarını büküp umutla bu tarafa bakınanlar geliyor gözlerimin önüne... İçim burkuluyor...

Demekki, o zaman binecek bir araç yokmuş ki, herkes yaya yürüyordu. Küçükler yorulunca, kimisi hayvanların, kimisi de büyüklerin sırtına biniyordu. Saatlerce yürüdükten ve hava da iyice kararıktan sonra bir istasyona geldik. Bizi, hiç oturacak yeri olamıyan, ambar gibi bir vagona bindirdiler. Epey yolculuktan sonra, bir başka trene

geçirdiler. Ondan sonra da ben uyumuşum kalmışım.

«Hudut burası, inin!» dediler, indik trenden. Bizi burada birkaç gün beklettiler. Sonra da «Herkes trene binsin!» diye emir virdiler. Trene doğru koşuşan insanların hallerini görmeliydiniz. Denizde boğulmamak için, yakınındaki cankurtaran simidine doğru büyük bir azim ve gayretle çırpınan insanın davranışına benzer çırpınışlar görüyorum herkeste. Herkesin binmek için can attığı tren, bana da farklı gelmeğe başlamıştı. Trenin penceresinde ay-yıldızdan işaretler vardı. Bu tren ve bu istasyon, hayal ile gerçek arasında bir noktadaydı sanki... Ben yaklaştıkça pencerelerdeki ay-yıldız, büyüdükçe büyüdü büyüdü gözlerimde... ve ben bu anda Rumeli'deki köyümü hatırladım: Yeşil, yemyeşil kırların ortasında, beyaz badanalı, kırmızı kiremitli köy evleri... Köyün önünden geçen beyaz şose... Hergün, bu şose boyunca okula gidiş dönüşler... Köyümüzün küçük bir mescidi de vardı. Minaresi yoktu. Ezan, yüksekçe bir yerden okunurdu. Minareli mescit, yani cami, kasabada vardı, hergün okula gidip geldiğimiz kasabada. Öğlen tatillerinde, köyden getirdiğimiz çıkınlarımızı açar, azıklarımızı bu cami avlusunda yerdik. Bir taraftan da ince, uzun beyaz minaresini seyrederdik. Avludaki çimenlerin üzerinde güreşir, koşar, oyunlar oynardık.

***

Yanık yanık öten trenin düdüğü beni kendime getirdi. Tren çok hızlı gidiyordu. Kendimi uçuyor gibi hissettim.

Bulgar topraklarından çıktıktan, tel örgülerle ayrılmış dağlardan ve ormanlardan geçtikten sonra, taa uzaktan ince ince, uzun uzun ve pek çok minareler görünen bir şehre yaklaştık, yaklaştık, yaklaştık. Bu şehirde indik trenden. Sonradan öğrendim ki, bu şehrin adı EDİRNE imiş. Bu kadar çok minareli şehir görmemiştim. Onun için çok şaşırmıştım. Ne kadar da çok minare vardı Ya Rabbi!?...

Trenden inince bizi, üzerinde, trenin camlarında gördüğüm ay-yıldız olan kırmızı bir bayrağın asılı bulunduğu, bir binanın önünde topladılar ve orada bizimle konuştular. Acaibime giden bir şey oldu orada: Memurlar, polisler, jandarmalar da bizim dilimizi kullanıyorlardı. Onlar ne derlerse biz anlıyorduk. Bu yaşa gelmiş, âmirin, memurun, jandarmanın, polisin... Türk'ten olduğunu hiç görmemiştim. Onlardan hep korkardım. Çünkü her nezaman jandarma veya polis köyümüze geldiyse, ağlayan insanlar bırakmıştı arkalarında. Alıp götürmüşlerdi birilerini köyden. Götürdükleri kimseler, bir daha dönmemişlerdi evlerine. Bu yüzden sevmezdim ben onları. Bu yüzden korkardım ben onlardan. Sinmişti gönlüme bir kere bu korku; çıkarıp atamazdım.

Bayrak asılı olan binanın önündeki polisler ise, nedense, onlara hiç benzemiyordu. Hiç kimseyi ittirip kaktırmıyorlardı. Ne kaşları çatık, ne de yüzleri asıktı. Onlara bakarken, okuyup onlar gibi olmak geçti içimden. Babamlarla konuşurken polisler «Efendim» diyorlardı. Köylüden ve de Türkçe konuşandan «Efendi olur muydu?!..

***

Yıllar yılları kovaladı. Okula girdim; okumağa başladım. Geldiğim memlekette kafama ve gönlüme yerleştirilen mumdan putların eridikçe eridiğini, gittikçe silindiğini gördüm. Onlar şimdi gözümde, öylesine küçüldüler ki, onlara duyduğum çocukça sevgim, kin ve nefrete büründü. Orak-çekiç kızıl bayrak'a, nice mazlum milletlerin mâ-

sum kanlarının bulaşmış olduğunu öğrendim. Rumeli'deki köyümüzde Rus Askerlerinin elinde görüp, okulda selâma durduğumuz Rus Bayrağının renginin niçin kızıla boyandığını anladım. Kimlerin zâlim, kimlerin mazlum olduklarını öğrendim. Hâşâ, bizlere mâbud diye öğretilen, belletilen o insan kasaplarının ellerinde ve eteklerindeki Türk kanlarını, şimdi gözlerimle görür gibi oluyorum.

Ortaokul ve liseden sonra, üniversiteden mezun oldum. Bugün, tarihi şan ve şerefle dolu TÜRK ORDUSU'nda binbaşı rütbesiyle görev yapmaktayım. Benim için, bundan daha gurur verici ne olabilir?

Bando ve tören bölükleri eşliğinde yapılan bayrak çekme ve indirme törenlerinde pek heyecanlanırım. Âdeta yeniden canlanırım. Göndere çekilen AY-YILDIZ'lı bayrağımın göklere doğru yükselişi, damarlarımda dolaşan kanın akışını hızlandırır. O anları yaşarken, tatlı bir ürperti duyarım...

Binlerce yıllık şerefli mâzisi olan bir millete mensup olduğumu düşünmek ve bunu bilmek ayrı bir haz verir.

«Bayrakları bayrak yapan
üstündeki kandır,
Toprak, eğer uğrunda ölen
varsa VATAN'dır».

mısraları gururumu kamçılar. Yeryüzünde, benim bayrağımdaki renk kadar güzel bir renk olacağını sanmıyorum. Çünkü o renk, vatanları için, inançları için canlarını seve seve veren şehitlerin al kanlarının rengidir. Yeryüzünde, benim vatanım kadar uğrunda ölünen bir başka toprak parçası daha var mı ki? İşte Türk Yurdu, bu bakımdan, herkesten çok TÜRK'e lâyıktır.

Türk Milleti'nin bir zamanlar dünyaya efendilik ettiğini, cihânın en büyük imparatorluklarından birisini kurmuş olduğunu öğretmezlerdi bize geldiğimiz topraklarda. Türklerin oralara götürdükleri adâletten kendilerine öğrettikleri insanlıktan hiç bahsetmezlerdi... Tarih şuuru ve millet kavramından aslâ söz edilmezdi. Tarih denince kendi tarihleri (!), millet denince kendi milletleri akla gelirdi ve bize onlar belletilirdi...

***

40 kişilik fedâisi ile Süleyman Şâhı, Marmara'dan sallarla geçerken görüyor gibiyim. Bolayır'a çıkıyorlar... Akılları durduran akınlar yapıyorlar... Fetihler, fetihler, fetihler... Trakya, Rumeli, Balkanlar... Tuna'yı geçiyor atılar... Vistül'de su içiyor atlar... İşte kulaklarımda bir uğultu... Akıyor yine Avrupa içlerine akıncılar... Nal sesleri geliyor kulaklarıma uzaktan... Mehterin, dağlar inleten gümbürtüsünü duyar gibi oluyorum...

«Şimşek gibi, bir semte atıldık
yedi koldan
Şimşek gibi Türk Atlarının
geçtiği yoldan».

.....

«Uçtuk, Mohaç ufkunda
görünmek hevesiyle
Canlandı o meşhur ova
at kişnemesiyle!».

.....

Karış karış alınan, savunulan ve yüzyıllar boyu vatan yapılan o topraklar, sonunda sapır sapır gitmiş elimizden... Bize çok pahalıya malolmasına rağmen, onlar çok az bedel karşılığı konabilmişler o güzelim topraklara... Heyhât!

450 sene bayrağımız altında askerlik yapmadan, harblerde kırılmadan, kendi iş ve güçleriyle uğraşarak üreyen, çoğalan ve zenginleşen Bulgarların, kendilerine efendilik yapmış olanların torunlarına böylesine korku salacakları kimin hatırına gelirdi?!..

«Küçüktüm. Hergün, köyümü-

ze bir saatlik uzaktaki kasabadaki ilkokula yürüyerek gidip geliyordum. Anlamını bilmediğim; fakat saygı duruşuna geçip söylediğim marşların, kendi milletime karşı duyulan nefreti dile getirmek için yazılmış olduğunu nereden bilirdim?!.. Böyle bilgileri öğretmezler, öğrenilmesine de imkân ve fırsat vermezlerdi ki... Hep kendilerinin büyüklükleri (!) ve yapmış oldukları işler (!) öğretilirdi bize...».

Bunların nedenini ise şimdi çok iyi anlıyorum. Ve üzerinde derin dele mesabesine indirenlerin maksatlarını henüz anlayamamış olanlara da Tanrı'dan iz'an diliyorum.

Bayrak, Millet, Toprak... Bayrak sevgisi, Millet sevgisi, Toprak sevgisi... Bayrağını sevmek, milletini tanımak, toprağına bağlanmak... Tarihini öğrenmek, milletinin büyüklüğüne güvenmek, vatanlaşan toprağa bağlanmak... Bayrak, Millet ve Toprak'la kaynaşmış ve inançlaşmış millî değerlere sahip çıkmak... Milletimizin dününü ve bugününü borçlu olduğu üstün millî hasretlerin kaybolmasına gönlü râzı olmamak... Geçmişte elde edilen büyük başarılara inanarak, dayanarak; gelecekte bunlara daha nice başarılar katabileceğini düşünmek ve düşünceden tatbikata geçmek... Türk Milleti'nin, geçmişte hiçbir şey yapamamış olduğu ve gelecekte de hiçbir şey yapamayacağı hakkında kafalarımıza ve gönüllerimize sokulmak istenen yabancı, yıkıcı ve zararlı fikirlerden mutlaka sıyrılmak, silkinip atmak, o şuura ulaşmak... Millî benliğe kavuşmak... 1250 sene önceki Büyük Türk Hakanı Bilge KAĞAN'in ihtarına kulak vermek:

«Ey Oğuz Beyleri!

Üstten gök çökmedikçe, alttan yer delinmedikçe, bilinki, TÜRK MİLLETİ, Türk Yurdu, Türk Devleti, Türk Töresi bozulmaz.

Ey ölümsüz Türk Milleti! Kendine dön! Su gibi akıttığın kanına, dağlar gibi yığdığın kemiklerine lâyık ol...» (2)

***

İstiklâl Marşı'mız ve AY-YILDIZ'lı Bayrağımız, bizim herşeyimizdir. Bunlara, eksilmeyen bir sevgi ve sarsılmayan bir saygı göstermeliyiz. Bu millî değerlere aşırı kıskançlıkla bağlanmalıyız. Yeni yetişen nesillere Millî Tarihimizi öylesine öğretmeliyiz ki, başka milletlerin hattâ düşman devletlerin başarıları karşısında eziklik duymasınlar. Zira şu bir gerçektir: «DEDELERİNİN ZAFERLERİNİ BİLMEYEN TORUNLAR, DÜŞMANLARININ ZAFERLERİNE TUTKUN OLURLAR».

***

Türk ne demek, Türkiye ne demektir? Bayrak, İstiklâl Marşı ve Vatan ne demektir biliyor musunuz?

Benim de bir istiklâl marşım var

Benim de bir bayrağım var şimdi:
Bayrakların en güzeli!
Benim de bir İstiklâl Marşım var şimdi:
Marşların en anlamlısı!
Benim de bir vatanım var şimdi:
Vatanların en kutsalı!
Benim de bir milletim var şimdi:
Milletlerin en efendisi, en merhametlisi, en yiğidi...
Bu ne demektir bilir misiniz?

(2) Yılmaz ÖZTUNA, Türk Tarihinden yapraklar, sayfa: 26, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1969.

Hikâye...

BAYRAK BURÇLARA SEVDALI...

● Ö. Osman BAŞOĞLU ●

Betik (soluk) benizli, tilki ruhlu Çinli azdı. Altay'ın başı dumanlıydı o günlerde, zirve görünmezdi. Atadan kalleş çinli bulanık havayı sevip içeri sızdı. Kâfir bu ya dışarıdan da boş durmazdı. Hem hediye yollar hem fırsat kollardı. Altaylı beyler toydu. Kara düşlü Çinlinin ipeğine şalına, yeşiline alına, tatlı sözüne, ince belli kadınına kızına kandı. «Bizden korkmasa hediye vermez, bunlardan bize zarar gelmez» dedi. Tilki kuzu postuna büründü, Altaylıya göründü. Kötü gün oldu, sarı tenli kara dinli kâfir fırsatını bulup, ansızın bastırdı. Onbinlerce gelip Altaylıyı kıstırdı, üstüne oturdu. Nice dağ dağ yiğitleri astı. Tüyü bitmedik yavruları kesti Gelinlik kızları toplayıp «Bize cariye olsun» dedi.. Camileri han eyledi. Altayı yaktı, yıktı viran eyledi. Altaylının toprağını elinden alıp harman eyledi. «Artık bize baş kaldıramazlar» dedi. Ak hürriyeti her an devirli, kara bağırlı toprağa gömdü. Pis niyetli kâfir bilmemiş ki toprağa gömülenler sulandıkça yeşerir. Kıt akıllı düşman düşünememiş ki bu günler böyle kalmaz, garip bunalıp ölmez. Ak saçlı, kara yaşmaklı anaların gözleri pınar oldu. Yufka yürekleri gece gündüz yanar oldu. Günler gece oldu Altay'da, geceler zindan. Nazlı nazlı salınan GÖKBAYRAK indirildi burçlardan. Kötü kâfir niyetine denk bir paçavra astı oraya aldan, kızıldan. Minareler boyun büktü bayramda. Ağaçlar çiçek açmadı baharda. Belli ki bir musibet vardı Altay'da. Yağmur yağmadı ovaya, toprak hasret kaldı suya orda. Dudaklar çatladı ciğer acısına denk... Acı, şikâyet, korku doluydu sözler. Tabiat kurudu, yeşile hasret kaldı gözler Yenilen içilen acıyla zehirdi orda. Rüzgâr esmiyor, güneş isteksiz doğuyor, ay sönüktü Altaylarda.

Çinli, Altaylının ak hürriyetini kara toprağa gömdü. Ak saçlı kara yaşmaklı analar ağladı. Yaşlar birikti, sel oldu toprağa aktı. Toprakta yeşeren bir şeyler vardı.

Namazlı niyazlı, ak saçlı, kara yazgılı Banu Hatun kutlu seherlere el açtı. Can pınarından nice yaşlar döktü. Adak adadı, dilek diledi. Ol candan dileğe gelip geçici fâni dünyanın kara bağırlı toprağındaki tüm Altay uluları katıldı. İhsanı bol kadir Mevlâ açılan eli boş çevirmedi. İsteyene vermek şanındandı, doldurdu taşırdı. İhsan deryasından Altay eteklerine bir damla düşürdü.

Devran bir nice döndü. Gün oldu, çile doldu. Banu Hatunu sancı tuttu. Kıvrandı, çırpındı, bağırdı, çağırdı,

BAHAR

Desen : Hamit YÜKSEK

Murat ÇAĞATAY

Avuç kadar yüreklerinizde
Volkan taşırsınız
Gencecik omuzlarınıza
Dağları yüklenmişsiniz
Sabrı eriten sabrınız
Boşa değil!
Çağ size hasret,
Çağ size muhtaç..
Siz yeşerteceksiniz
Kuruyan kalplerde
Sevgi tomurcuklarını.
Sizinle gelecek kardeşlik,
Sizinle gelecek Bahar...
O gün insan,
İnsan olduğunu bilecek.
Fikirler prangasız O gün.
Hele hürriyete vurulan kelepçe,
Paslı kelepçe,
O gün
Darmadağın olacak, Adaletinizle...
Adaletiniz,
Cihanı kuşatacak
Eminim bir gün.
Çünkü yaşayacaksa insanlık,
Böyle yaşar ancak..
Fedakârlık da ne
Bahar'a adanmış,
Can bedenleriniz..

---

beklediler. Altay'ın büyükleri her feryada «Büyük bir müjdenin habercisidir» dediler. Eeeee Kadir Mevlâ bu. Vakit - saat geldi Altay'ın Banu Hatununun nur topu gibi bir oğlu oldu. Esaretin acısından olacak anası onu yumruğu sıkılı doğurdu. Sevenler sevindi, sevmeyenler dövündü. Dostlar sevincinden hopladı, düşman kahrından çatladı. Dedem Korkut misali, adı bilinmez, şanı silinmez, ak saçlı, sert bakışlı, bir pirî fani geldi. Ol yavrucağın kulağına üç besmele çekip ezan okudu. Kucağına aldı, sevdi, okşadı, bu yavru diğerlerinden başkaydı. Ol masum için Hak Tealâ'dan dilek diledi.

«Düşmandan aman dilemesin, ser versin sır vermesin, garip ezmesin, hatun gezdirmesin. Her an vuruşa hazır nazır, kâfirin kökünü kazır olsun. Kelle uçursun, Çinli kaçırsın. Hak için aslan yürekli, çelik bilekli olsun. Yatağı taş, düğünü savaş olsun. Kükredik-

Desen: Hamit YÜKSEK

çe yer gök sallansın. Büyüyüp de er oldukta Çin'e yollansın. Yiğitlerin hası, Altay'ın, ümidi, anasının kalaylı tası olsun. Savaşı taşa yazılsın. Tilki gibi kurnaz, şahin gibi yırtıcı olsun. Adını ben verdim, yaşını Mevlâ versin, haydi Allah hayırlı eylesin» dedi.

Altaylar amin dedi

Gün daha şevkle doğuyordu, o günden beri. Ay daha parlaktı. Rüzgâr şarkı söylüyordu, Altaylarda. Azgın kâfir rüzgârı da durdurabilir miydi, rüzgâra zincir vurulur muydu ya.

Devran döndü, zaman geçti. Kuzular koyun oldu, sürüye daldı. Taylar kısrak oldu, yarışıp kanatlandı. Eski bebeler büyüdü, dalyan yiğit oldu. Bir yaz, bir kış mevsimler devir etti. Kara Osman bir yiğit oldu ele avuca sığmaz. Dini, kini benliğini nakışladı. Aklı kabını doldurdu. Havada uçan kuşu gözünden vurur oldu. Dile düştü, ad aldı, ün saldı. Dilden dile dolaşırken de Kara Osman iken OSMAN BATUR oldu.

Altaylarda bahar var idi, baharın nisanı. O sene bir başka idi, bahar ve baharın insanı. Pınarlar şırıl şırıl, dereler çağıl çağıl. Ova bayram gelecekmiş gibi yeşiller giymiş. Dağlar biraz daha yükselmiş, Çinliden çektiğini Yaradanına şikâyet için. Ağaçlar çiçek açmış, dallarını yanlara savurmuş, mutlu günlere şimdiden şükür için. Kuşlar cıvıl cıvıl, bir şeyler söylüyor birbirlerine. Hayvanlar küyür küyür geviş getirmekte, yavrularını koklamakta. Atlar kişnemekte yeni yetmeler nasihat dinlemekte. Gelinlik kızlar hülyada, koç yiğitler halayda.

Oklar vınlaşmakta havada. Ve analar duada Altay'da. Belli ki uçuşa hazırlanıyor kartallar yuvada. Ak saçlı, ak sakallı, nur yüzlü, bulanık gözlü ozan kopuzuyla oynaşmada.

Ben ötmeden kim ötsün
Açılarak öterim
Uçarak öterim
Bülbül gibi öterim
Pınarlardan kaynayan
Sular gibi çağlarım.

Devran döndü zaman geçti, zaman geçti devran döndü. Ol kara düşlü alçak işli kâfirden öç alma vakti geldi. Altaylı yıllardır kiniyle, diniyle biledigi kılıcını düşmana çalarak, Hak inayet ederse Türkistan vatan olacak. Batur Osman Altaylıyı topladı. Kimler yoktu ki... Canım Han, Vasıl Kadı, Oraz Beğ, Davut Kadı. Kimi yeni yetme, kimi kavga üstadı. Kimi gelinlik kız, kiminin yoktu adı. Çoluk, çocuk, bey, paşa hepsi vardı. Bey neydi, paşa neydi bu savaşta, destanlar yazıla taşa.

Hürriyetin yetimi, Altaylının ümidi Osman Batur'du kükreyen

«Canım kurban kardaşlarım, Hak Teâlâ'dan dilediğimiz, gece gündüz beklediğimiz, ak seherlerde düşlediğimiz gün gelip çatmıştır. Gün ölüm - kalım günüdür. Gün kavga günüdür. Kavgamız var kara dinlilerle. Doğru yolda yoldaşlarım, beni ben gibi bilen sırdaşlarım, dileğimiz Hakk'ın rızasına kavuşmaktır. Rabbim izin verirse Altay'ın semalarından kızıl paçavrayı indirmek isterim.

GÖKBAYRAK burçlara sevdalı. Oraya kavuşmak ister. Kadir Allah bilir ki, alımlı çalımlı, sonu ölümlü dünyada gözümüz yoktur. Konup göçücüyüz. Yarınki vuruşta ölmek de var kalmak da. İki yolun sonunda da biz güleceğiz. İnanan Allah'a gider felaha. Alemlerin Allah'ı er geç Türkistan'a hürriyet bahşetsin. Ben ölürsem torunlarım bu ideal için yaşasın. Dişe diş koyduk bundan böyle hürriyete baş.

Arslanlarım, bileğiniz bükülmesin, boynunuz Haktan gayriye eğilmesin. Hak için var gücünüzle vurasınız, emdiğiniz ak sütlerin hakkını veresiniz. Yiğitlerim, bizlere yarın TÜRKİSTAN ya mezar olacak ya da gülzar. Yardımcımız Yaradan, Türkistan vatan ola yiğitlerim, Allah ne eylerse güzel eyler Şükredelim her an, zira birliğine yoktur güman.

Gece yarısından sonra dağa çıkacağız, kartallar kayalarda rahattır. Haydin yiğitlerim.»

.....

Baturların kükreyişi yamandı. Kartallar fırtına koparıyordu kayalarda. Mânâlı bir kavga vardı Altaylarda. Bu ilk değildi zaten, oralar alışıktı temiz kana. Feryatlar. Naralar. Top sesleri. Kan tere karıştı, ter aktı taşa melekler şahit oldu ol kutlu savaşa. Çinli silâhla saldırdı, Altaylı satırla durdurdu. Çinli uçak uçurdu, Altaylı kementle düşürdü.

Sarı tenli, kara dinli kâfire bir dindaşından yardım geldi.

Nice kahramanlar öldüler, ölmeden bir karış toprak vermediler. Kalanlar yine şükredip «Kader yazdı başa geldi» dediler.

.....

O günden bu yana Altaylar hep ağladı, yaşını içine döktü. Gece demedi, gündüz demedi. Çinliden rahat yüzü görmedi. Derdini kimse bilmedi. Uzaktan uzağa Toroslardan selâm gelmedi. Yeşiller kurudu, sular sessiz aktı. Yamaçlar, ovalar mahzunlaştı. Minareler boyun büktü. Rüzgâr esmedi. Güneş neşesiz, ay sönük doğdu nice yıllar... Savaş günlerinden beri Altay eteklerinde ak saçlı, gün görmüş ozanın sesi yankılandı.

Ağlama yurdum eğer bu gününde yoksa bahar,
Gelecek günlerinde baht yıldızı elbet doğar.

Rivayet oluna ki, baharla Altaylarda bir canlanma varmış. Toroslara göz kırparmış...

ATASÖZLERİMİZ

İbrahim KARAOĞLU

Atasözleri, başlı başına bir hikmet taşıyan, klişe haline gelmiş özlü sözlerdir. Halkın düşüncesini ve felsefesini en güzel şekilde dile getirir ve mutlaka bir hüküm taşır.

Genellikle anonim mahiyet taşıyan, yani kimin tarafından ve ne zaman ortaya atıldıkları bilinmeyen atasözleri, halkımızın asırlar boyu karşılaştıkları hadise ve tecrübelerden ilham alarak ortaya attıkları, benimsedikleri ve kendilerinden sonra gelecek nesillere devrettikleri öğütler, yol gösterici tavsiye ve düşüncelerdir. «Böyle yapılırsa veya böyle olursa şöyle netice verir.» şeklinde bir hükme varmak, atasözlerimizin belirgin karakteridir.

Günlük hayatta konuşmalarımız sırasında sık sık kullandığımız atasözleri, milletimizin ne derin bir düşünce fikir yapısına sahip olduğunu gösterir.

Zaman zaman anlatım güçlüğü çektiğimiz, ya da çok uzun sözlerden sonra anlatabileceğimiz bir olayı, bu olayı, bu özlü sözlerle bir çırpıda anlatıveririz.

Milletimiz büyük bir medeniyet kurmuş, çok geniş sahalara yayılmış, devamlı savaş ve fetihler yapmış ve çok değişik milletlerle karşılaşmış; atasözlerimiz çok fire verir olmasına rağmen gene de diğer milletler arasında en eski ve en fazla atasözüne sahip bir millettir.

Atasözleri doğu Türklerinde «Sav» diye adlandırılır. Fakat bu kelime Anadolu Türkçesine yerleşememiştir. Bunun yerine darb-ı mesel veya atasözü daha yaygındır. Darb-ı mesel, bir sözü, yeri gelince taşı gediğine koyar gibi koyuvermektir.

Orhun âbidelerinde, Dîvan-ı Lügati't Türk'te de atasözlerine rastlanır. Bunların bir kısmı günümüze kadar gelmiştir. Ancak dil ve şive farkları vardır. Bu farka rağmen anlaşılır bir tarz ve üslûptadır. Özelliği hiç kaybolmamıştır. Meselâ: Dîvan-ı Lügati't Türk'deki «Tag tağa kafışmaz, kişi kişigga kafışır» atasözü bugün; «dağ dağa kavuşmaz, insan insana kavuşur» şeklinde ifade edilir. Gene «Ahmak misafir ev sahibini ağırlar» atasözü, Dîvan-ı Lügati't Türk'te «Endik uma evlingi ağırlar» şeklinde ifade edilmiştir.

Atasözlerini tasnif ederken, bir tasnif sistemi teklif etmiyoruz. Böyle bir tasnif belki yapılabilir. Fakat öyle sanıyoruz ki, atasözleri yerlerinde kullanılmazsa etkisiz olur ve ayrıca yanlış bir yorum da doğurabilir. Bir atasözünün hangi şartlarda, ne için kullanılacağını bilirsek, onun hangi zaman ve ne tip olaya uygulanacağını bilebiliriz. Bunları şunun için söylüyoruz. Zaman zaman rastlıyoruz. Atalarımızın başka niyetlerle söyledikleri o güzel sözler, tam tersi niyetler için kullanılıyor. Atasözlerinin toplumun grafiğine göre şekil aldığı hesaba katılmalıdır.

Toplumumuzun çöküş ve yükseliş devirleri, en güzel şekilde bu özlü sözlerde ifadesini buluyor. Yükseliş dönemlerinde ortaya çıktığını anladığımız bir kısım atasözleri şöyle: «Aman diyene kılıç olmaz», «At ölür meydan kalır, yiğit ölür şan kalır», vs. Çöküş devrinde ise: «Devlet malı deniz, yemiyen domuz», «Yağmur yağarken küpünü doldurmaya bak», «Cık cık eden nalçadır, işi bitiren akçedir», «Erlik onsa, dokuzu kaçmaktır», vs. gibi atasözleri de toplumun ahlâksızlık, hırsızlık ve rüşvet yüzünden ne hale geldiğinin vesikalarıdır.

Özetle atasözlerimiz, milletimizin gelenek ve göreneklerine, tarihine ve sosyal hayatına ışık tutmakta, kurduğumuz medeniyet hakkında bizleri aydınlatmaktadır. Veyahut da bunalım çağlarımızla ilgili bilgiler vermektedir.

Acaba konuşmalarımız sırasında atasözlerine ne kadar yer veriyoruz? Bunu anlamak için kendimizi yoklamalıyız zaman zaman. Atalarımızın, bir durum ve davranış karşısındaki özümüzü dile getiren sözlerini unutmamalıyız.

GÜLECEK BU AĞLAYIŞ

Çöktü hür ufuklara bugün esrarlı sükûn
Gönüller ümitlerin hasretinde ağlaşır
Tarihin sinesinde bu çağ küflü ve yorgun
Her yıkımın sonunda inan bir hayat ışır.

Çağda susayan ferman gönüllere taht kurup
Ümitle işleyecek canlı ölen ruhları
Zulüm gözyaşımızdan kurtulmadan boğulup
Gönül fatihlerimiz saracak ufukları

Bu bekleyiş ruhlarda yandı kor alev alev
Tarihin gözyaşını içerken damla damla
Her gün doğan sabahı nemli gözler selâmlar
Gülecek bu ağlayış şahlanan intikamla

Musa DOĞRUER

Ansiklopedik
Marksist
Sözlük

Aclan Sayılgan

ÇIKTI

FİYATI 15 LİRA

İsteme adresi: OTAĞ YAYINEVİ
Hilâliahmer Cad. No: 4/1
Cağaloğlu–İst.

SOLJENİTSİN
BATIYI
UYARIYORUM

OTAĞ YAYINLARI
ARASINDA
KİTAP OLARAK
ÇIKTI

HER EVE BİR
Bayrak
GEREK

Bayrak
Haberde doğruluk
Yorumda dürüstlük
Fikirde milliyetçilik
demektir

Bayrak Bizim Gazetemizdir

PINAR

Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

HAZİRAN 1976

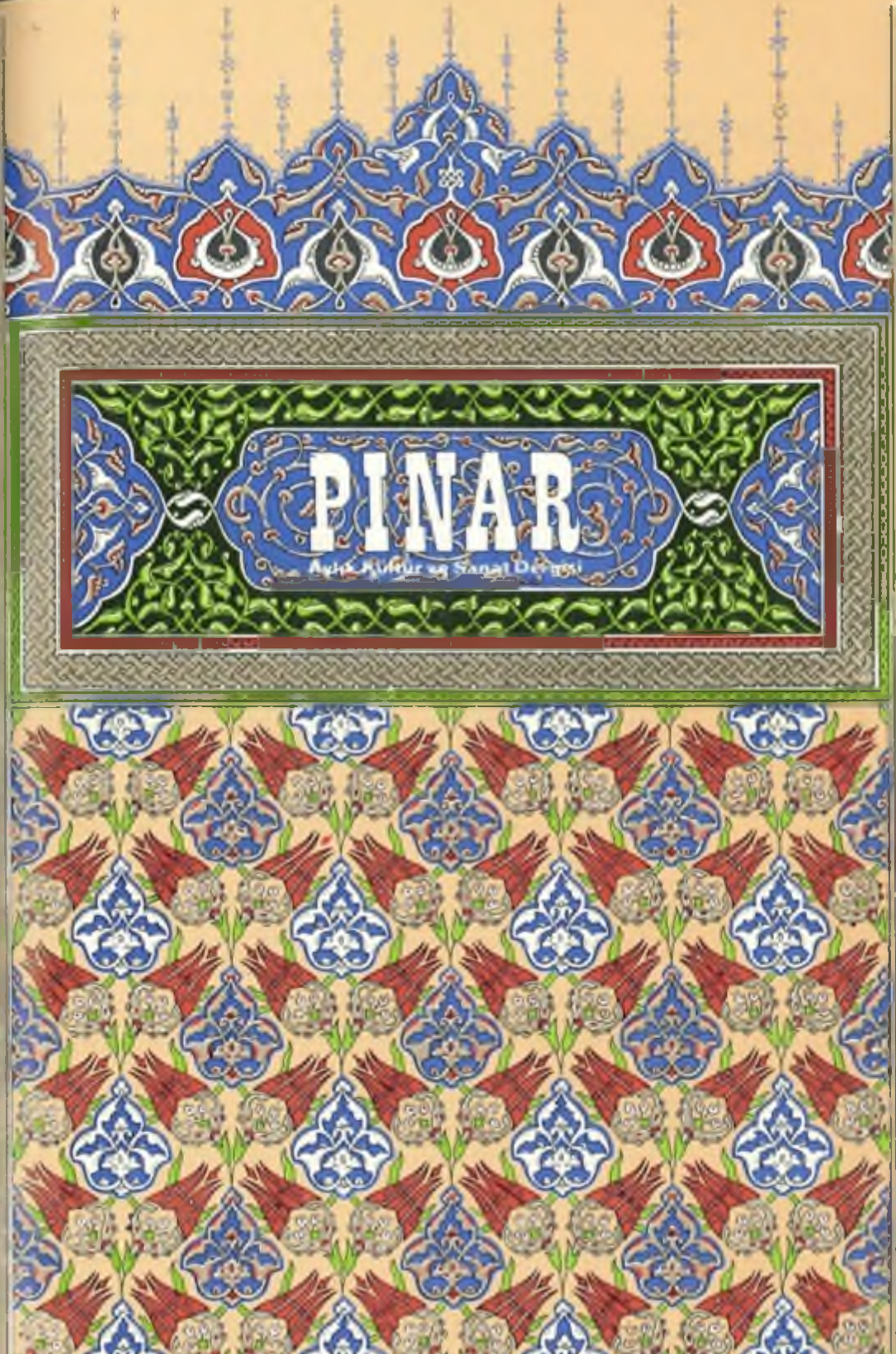
CİLT: V

54

PINAR'IN BU SAYISINDA :

- Bizde ELEŞTİRİ
- Gülme Üzerine
- Soljenitsin Üzerine Notlar
- Marifetname'de İlim
- «Bir Vapur Gelecek»
- Bayrak Burçlara Sevdalı...

FİYATI: 5 LİRA

PINAR
Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

PINAR

Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

SAHİBİ
Bayram Erdem

Yazı İşleri Mesul Müdürü
Cevat ÖZKAYA

Yönetim Yeri :
Nuruosmaniye cad. No. 8/3
Cağaloğlu — İSTANBUL

Kapak Kompozisyonu
Salm OKAN

Yazılar kaynak gösterilmek şartıyla iktibas edilebilir. Gönderilen yazılar iade edilmez. Her yazıdan sahibi mesuldür.

İlân
Pazarlığa tabidir

Abone

Yıllık (12 sayı) : 55 TL.
6 aylık (6 sayı) : 30 TL.
Öğretmen ve öğrencilere abone
Yıllık (12 sayı) : 50 TL.
6 aylık (6 sayı) : 25 TL.

Dış ülkelere abone
Yıllık (12 sayı) : 85 TL.
6 aylık (6 sayı) : 45 TL.

Dizgi - Baskı - Cilt
OTAĞ MATBAASI
Tel. : 27 73 10

Posta Çeki No : 81779

Temmuz 1976
Cilt V — Sayı: 55

Fiyatı : 5 TL.

Her ayın ilk haftası çıkar

İÇİNDEKİLER

- Çocuklarımız — PINAR
- Turizm ve Tanıtma Bakanı Lütfi TOKOĞLU ile röportaj. — PINAR
- Prometheus'un İsyanları — Ertuğrul ŞAKAR
- Sema Olcay ile röportaj — Mustafa ÇİMEN
- Ruh Fatihlerine — Musa DOĞRUER
- Kahramanın Evreni — Necati AYKAN
- Kıbrıs Şanında... — Veli ŞİRİN
- Hicret — Alp EREN
- İnsan ve Yorum — Yakup SEZER
- Gel Beraber Ağlayalım — Osman YILMAZ
- Kültürel Bir Olay Olarak Sanat — Necati AYKAN
- Düğün — Fikri KARABIYIK
- Işık Kervanı — Mustafa ÇİMEN

ÇOCUKLARIMIZ

Sayın okuyucu,

Geçtiğimiz ayın son günü, Çocuk Esirgeme Kurumu'nun kuruluş yıldönümüydü. Bu vesileyle bu sayımızda çocuk meselesine yeniden eğilme gereği duyduk. Çünkü çocuk, gerçekten bir meseleydi toplumumuz için. Hatta nerdeyse tedavisi imkânsız hale gelmiş bir kronik vakıa diyeceğimiz geliyor.

Bu vakıanın başlangıç tarihini tam olarak kestirmek güç. Yalnız şu var ki, çocuk problemi; 1921 tarihinde Himaye-i Etfal gibi bir cemiyetin kurulması zorunlu görüldüğüne göre, hayli eskilerden kaynaklanmaktadırlar. Çocuklarımızı «himaye»ye muhtaç duruma getiren zamanlara...

Çocukları, ailesi dışında bir kuruluşta himayeye muhtaç yapan ortamı iyi anlamak zorundayız. Çocuğun ana şefkatinden, baba kudretinden yoksun büyümesi! Ne kadar rahat ve lüks içinde olsa ve ne derece ihtimam gösterilse de böyle bir çözüm bir operasyon niteliğini aşamaz. Yani tamamen yitirmektense, eksik de olsa yaşatmak demektir bu. Bir başka deyişle şöyle bir mekanizma işlemektedir. Çocuğu himayeye muhtaç kılan ortam, durmadan böyle tip çocuklar üretirken devlet ve bir grup hamiyetperver kişi, ne kurtarırsak kâr kabilinden, çocukları himaye teşekkülleri kuruyorlar.

Böylesi bir çare, çocuk meselemizin, ülkeyi sarsan koskoca bir yara olmasına engel olabilmekte midir? Değil şüphesiz. Her gün himayeye muhtaç binlerce çocuk giriyor aramıza. Ve böyle giderse, doğan her çocuğun bir çocuk yuvasına girmesi kaçınılmaz olacaktır.

Bu ise anormal bir gelişimdir toplum bakımından. Çocukları böyle olan bir toplumun birkaç kuşak sonra prototiplerden oluşmuş bir sürü durumuna düşmesi zaruri bir sonuç olur.

Bu sonuçtan daha büyük bir âfet olamaz milletler için. Son derece sığ şahsiyetli, tek tip insanlar sürüsü bir millet! Kendini dahi idareden âciz bu millet, güdülmeye alışık bir ruh hali edinir. Sonunda bir başka kuvvetli toplum, bu sürüyü istediği gibi güder ve işine geldiği biçimde kullanır, gerekirse eritir, özümler ve yok eder.

İnsanoğlunun doğuşunda var olan öylesi ihtiyaçlar vardır ki, ikamesi imkânsızdır bunların. Vekil kabul etmez bu ihtiyaçlar. Çocuğun büyürken anaya ve aile ocağına ihtiyacı böyle bir ihtiyaçtır. Yalnız insanlar için değil, bütün canlılar için bu böyledir. Ördek yavrusuna yüzmeyi öğretir, ana kuşlar uçmayı, timsahlar suda ya-

şamayı ve ondan sonra bırakırlar çocuklarını.. Yavrusunu henüz yetiştirememiş, ona karşı olan görevlerini yerine getirememiş bir ana tavuğa yaklaşamazsınız hırçınlığından. Kuluçka makinesinden cins bir horoz çıktığı görülmemiştir.

Tablatın bütün canlılar için geçerli bu kanunu, insanlara gelince yer yer çiğnenir. İnsanın en büyük imtiyazı olan aklın kötüye kullanılmasının bir örneği olarak; sadece insan, neslinin devamı için suni yollar arar. İşin gerçeğine bakılacak olursa bu neslin devamı için bir arayış olmaktan çok başka bir şeydir. Burada insan, geçmişini ve geleceğini hesap endişesinden çok, yaşadığı anı düşünmektedir. Rahat yaşamasına fırsat vermeyecek yüklerden kurtulmak istemektedir. Bunun için, sayısız bahane bulup yaşlı ana-babasını düşkünler yurduna, çocuğunu ana okuluna veya çocuk yuvalarına göndermektedir.

Her köşe başında bir çocuk yuvasının olduğu şu asır, insan bencilliğinin, en aşırı saltanat zamanıdır. Fedakârlık, diğergamlık ayaklar altında. İnsan, kendini doğuranları veya kendinden kopanları, tüyleri bile ürpermeden sokağa veya yabancı ellere terk edebilmektedir.

Bir yanda felâket kaynağı bir sosyal yapı, öte yanda tamamen iyi niyet üzerine inşa edilmiş Çocuk Esirgeme Kurumu ve Darülaceze gibi kuruluşlar... Zıt iki ayrı olay. Zıt ve korkunç derecede dengesiz. Bu dengesizlik zikredilen hayır kuruluşları aleyhinedir. Çünkü değil şimdiki halleriyle; çok daha güçlü hale getirilseler ve hatta bunlara yüzlerce yenisi ilâve edilse bile, onların doğuş zaruretleri olan faciaları önlemek gücüne ulaşamayacaklardır.

Asıl çözüm başkadır ve hiç de kolay değildir.

Ortamdan söz ediyoruz. Asıl suçlular, kişiler de değil. Zarar hanemizi her gün şişiren bir mekanizma vardır, durmadan işleyen.

Ne verebiliyoruz çocuklarımıza, ne devredebiliyoruz?

Her canlı, kendinde biriken değer ve kabiliyetleri, kendini izleyenlere devrederek bu dünyayı terk eder. Canlılar bu büyük görevi ifa ettikten sonra göçerlerse yücelik ve şeref kazanırlar.

Devraldığını devretmeyen hodbindir, bencildir ve nihayet kısırdır. Böylelerinin çoğunlukta olduğu bir toplum da kısır bir toplum olur.

Ne veriyoruz çocuklarımıza? Bin yıllık geçmişten ne veriyoruz, çocuklarımızın geleceğini kurmak için. Körpecik yavruları, mazisiz sokaklarda, korkak, ürkek ve kendine güvensiz bir biçimde bırakan ortam köklü müdahalelere muhtaçtır. Çocuk yuvalarını çoğaltmak çözüm değildir. Tam tersi azaltacak tedbirler aranmalıdır. Bir aile ocağının çocuğa vereceğini dünyada başka hiç bir şey veremez.

Büyük bir toplum, güçlü bir ülke olmak istiyorsak; tek tip makine insanlardan oluşan bir yığın olmak istemiyorsak, çocuklarımızın eğitimine azami özeni ve dikkati göstermek zorundayız.

Değerli okuyucu,

Bu sayımızda turizm mevsimi dolayısıyle yapılmış kıymetli bir röportaj bulacaksınız. Bu röportajı bize lütfettiği için Turizm ve Tanıtma Bakanı Sayın Lütfi Tokoğlu'na teşekkür ederiz. Ayrıca Çocuk Esirgeme Kurumu ile yaptığımız röportajda, bizden yardımlarını esirgemeyen sayın Çocuk Esirgeme Kurumu İstanbul yöneticilerine ve diğer personele teşekkür etmeyi bir borç sayarız.

Pınar'dan saygı ve sevgiler...

Fotograf : Ali ILKBAHAR

Turizm ve Tanıtma
BAKANI

LÜTFİ TOKOĞLU ile MÜLÂKAT

— Turizm ve Tanıtma Bakanı Sayın Lütfi TOKOĞLU'nun sorularımıza verdiği cevapları aşağıda sunuyoruz.

PINAR — Turizm ve tanıtma politikamızı genel esaslarıyla açıklamanızı istirham etsek.

L. TOKOĞLU — Önce, turizm sektörünün geliştirilmesi hadisesine çok geniş bir açıdan baktığımızı ve konuyu şumullü olarak ele aldığımızı ifade etmek isterim.

Bakanlığımca, iç ve dış turizmin birlikte geliştirilmesi temel esas olarak alınmıştır.

Dış turizmin iktisâdî alandaki faydaları, özellikle ödemeler dengesi üzerindeki müsbet etkisi, istihdam etkisi vs. tartışılmaz konular durumundadır. Turizmin, iktisadî hayat üzerindeki müsbet etkilerinden azamî derecede yararlanmak, hiç şüphesiz temel hedeflerimiz arasındadır. şüphesiz temel hedeflerimiz arasındadır. Ülkemizin kalkınması sanayileşmesi yönünden bu nokta büyük önem taşımaktadır. Ancak turizme, sadece iktisadî açıdan baktığımızı belirtmek isterim. Turizm milletlerin birbirlerini tanımalarını sağlayan önemli bir faaliyettir. Turizm bizim bakış açımıza göre, aynı zamanda büyük Türk milletinin, millî kültürümüzün, harsımızın, beşerî değerlerimizin dünyaya tanıtılmasını sağlayan bir olaydır. Turizm bu yolla dünya barışına da hizmet edebilecek bir sektördür.

Diğer taraftan kalkınan ve nüfusu süratle artan memleketimizde, iç turizm talebinin de hızla yükseldiği vakası ile karşı karşıyayız. Vatandaşlarımızın dinlenme ihtiyaçlarını karşılamak, iç turizmden faydalanma imkânlarını mümkün olduğu kadar yaygınlaştırmak kaçınılmaz bir görevdir. Çünkü, iç turizm sağlık açısından büyük bir önem taşıyan, diğer taraftan da yurdumuzun çeşitli yerlerinde yaşayan vatandaşlarımız arasındaki ilişkileri yoğunlaştıran kuvvetlendiren bir olaydır. Bu olay, millî birlik ve beraberlik ruhunun daha da pekiştirilmesine yardımcı olmaktadır.

Bir diğer önemli meselemiz de şudur: Sanayileşme ve şehirleşme; gitgide gelişen ulaşım imkânları, hafta Sonu tatilleri, boş zamanların değerlendirilmesi meselesini ortaya çıkarmıştır. Vatandaşlarımızı, bütün dünyada şehirleşmenin ortaya çıkardığı bunalımlarla karşı karşıya yalnız bırakmamak, boş zamanlarını sağlıklı bir şekilde geçirmelerini sağlamak üzere rekreasyon faaliyetleri üzerine de eğilmiş bulunmaktayız. Hiç şüphesiz faaliyetlerimiz, uygulama vasıtalarımız ve tedbirlerimiz yukarıda çizmeye çalıştığımız genel politikamız çerçevesinde şekillenmiştir.

Tanıtma politikamızın ise, turizm politikamızdan ayrı mütalaa edilmesine imkân yoktur. Tanıtma faaliyetlerimizi tek cümle ile ifade etmek gerekirse; çeşitli pazarlama mekanizmalarını harekete geçirerek, yurt içi ve yurt dışı turistik talebi turizm sektörümüze çekmek hedefine müteveccihtir. Tanıtma faaliyetlerimizin turizm politikamızdan kaynaklarını alarak, hedef aldığımız pazarların özelliklerine göre tesbit edilmesi tabidir.

PINAR — Tanıtılması söz konusu olunca, ilk hatıra gelmesi gereken neler olmaktadır bakanlığınızca?

L. TOKOĞLU — Türkiye'yi nasıl tanıtacağımız konusu, uzun yıllardan beri tartışılmaktadır. Türkiye yabancıların gözünde Türk İslâm imajı mı, Antik bir ülke imajı mı verecektir? Ya da bir güneş ve deniz ülkesi imajı mı verecektir? Bu konu sık sık tartışmalara yol açmıştır.

İşte bütün bu hususları müşavir ve ateşelerimiz, yabancı seyahat acentaları, bu alandaki uzmanlarla temas ederek değerlendirdik. Çeşitli ülkelerde yapılmış ve pazar araştırmalarını incledik ve gördük ki:

Türkiye'ye gelmek isteyen turist en az denizi ve güneşi görmek ve ondan yararlanmak kadar Türkiye'yi, Türk insanını, onun tarihi boyunca meydana getirdiği eserleri onun hayat tarzını onun batılı olduğu kadar doğulu tarafını görmek ve tanımak istiyor. İşte Türkiye'nin tanıtılmasından ilk hatıra gelen noktalar bunlardır; Ve turizm pazarlarındaki eğilimleri aksettiren bu hususlar biraz önce ifade ettiğimiz turizm politikamızın esasları ile tam uygunluk halindedir.

PINAR — Kamuoyunda, tanıtma faaliyetlerimizin, ülkemizin büyük kültür ve sanat mirasını tanıtmada yetersiz kaldığı şeklinde bir kanaat bulunmakta. Bu kanaatin doğmasının sebebi, daha önce uygulanan bir takım yanlış metodlar mı olmuştur? Bakanlığınız bunların telafisi için yeni düzenlemelerde bulunmakta mıdır?

L. TOKOĞLU — Önce şunu belirtmek isterim ki, büyük kültür ve sanat mirasının tanıtılması fevkalâde geniş kapsamlı bir sorumluluktur. Bu sorumluluk sadece bakanlığımız görev alanı içinde de değildir. Böyle bir görevin, istenen seviyede yerine getirilmesi çok zordur ve geniş imkânlar meselesidir.

Turizm tanıtma konusunda, meseleye iki ayrı yönden bakmak gerekir;

Birincisi, turist celbetme açısından tanıtma çalışmalarımız başarılı olabilmiş midir? Kabul etmek gerekirki dış ülkelerdeki tanıtma çalışmalarımız, mevcut arz kapasitemize göre, fazlası ile talep celp edecek bir başarı seyri takip etmiştir.

İkincisi, bugüne kadar ki faaliyetler, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Kanunu'nun öngördüğü şekilde yurdun ve ulusun tüm değerlerini her alanda ve her türlü araçtan yararlanarak tanıtabilmiş midir? Ülkemizin büyük bir zenginlik gösteren kültür ve sanat mirasının, haiz olduğu yük-

sek değerlerle mütenasip olarak tanıtılması konusu, bu çerçeve içinde ele alınmalıdır. İtiraf etmek gerekir ki; kanunun anladığı bu geniş mânâda tanıtma faaliyetleri yeterince gerçekleştirilememiştir. İfade ettiğiniz kanaatin hasıl olmasında, tanıtma faaliyetlerinin ve imkânlarının büyük kültür ve sanat mirasımızın değerini aksettirmedeki yetersizliği veya, belki de, bu hususun tüm tanıtma faaliyetleri içindeki nisbî ağırlığının zaman zaman gerekenin altında kalması olabilir. Bununla beraber yönetiminden sorumlu olduğumuz dönemde, Bakanlığımız münhasıran turistik tanıtma açısından verimli bir faaliyet göstermiş, alınan neticeler müsbet olmuştur. İmkânlar ölçüsünde ülkemizin büyük kültür ve sanat mirasının tanıtılmasına gereken ağırlık verilmiştir.

Bakanlığımca kültür ve sanat mirasımızın, imkânlarımız ölçüsünde korunmasına değerlendirilmesine, hatta canlandırılmasına çalışılmaktadır. Tanıtma çalışmalarımızda ise bu anlayış içinde sanat ve kültür mirasımıza gereken ağırlığın verilmesi tabidir.

Nitekim 1976 Malî Yılı Bütçesi müzakereleri sırasında da ifade ettiğim gibi:

1. Türk Tarih Kurumu, vs. bilimsel kuruluşlarla işbirliği halinde Türkiye'nin tarih, medeniyet, kültür, sanat, arkeoloji değerleri hakkında etüdler yapılacak, bu etüdler tanıtmayla ilgili elemanlarımıza ulaştırılarak daha sağlam bilgi ve belgelerle teçhiz edilmeleri ve tanıtma çalışmalarını buna göre yapmaları temin edilecektir. Ayrıca, yine bu kurumlarımızın işbirliği halinde Türkiye'mizin geçmiş uygarlıklarının doğu ve batı aleminde tarih kitabı yazarları tarafından daha iyi tanınması ve bundan böyle onların kitap ve yayınlarında Türkiye ve Türk imajını daha iyi yansıtmalarını sağlamak üzere, seminerler, konferanslar tertiplenecektir. Yurt dışında ve yurt içinde daha sık ve daha kaliteli festivaller, gösteriler sergiler düzenlenecektir. İstanbul Festivalinin milletlerarası san'at ve kültür gösterileri yanında millî değerlerimizin daha geniş ve daha köklü şekilde tanıtması için gerekli tedbirler alınacaktır.

Bundan böyle İstanbul festivali, mimarî, müzik, şiir, resim, minyatür gibi güzel sanatlar dallarında her yıl bir Türk sanatçısını ele alacak, her dalda her sanatçı için gösteriler düzenlenecek yayınlar yapılacaktır.

Örneğin; 1976 Mimaride Koca Sinan yılı, müzik'te Büyük Itri Yılı, şiir de Şeyh Galip yılı, Resim ve Minyatür'de Levnî yılı ilân edilecek ve bu ölümsüz sanatçılar hakkında kesif tanıtma faaliyetlerine girişilecektir.

Geçmişimizle ne kadar barışır ve bağdaşırsak günümüzü ve geleceğimizi o nisbette daha iyi daha gerçekçi ve daha ilerici olarak değerlendireceğimiz muhakkaktır.

2. 1976'da Sinema ve Televizyon Filimleri yoluyla da Türkiye'nin tanıtılması yollarına hız ve önem verilecektir. Yeni bir Sinema kanununun çıkarılmasına çalışılacak, yabancı filim yapımcılarının filimlerinin Türkiye'de çevrilmeleri için gerekli teşvik ve tanıtma tedbirleri alınacaktır.

3. Bakanlığımız Döner Sermayesi geliştirilerek yurt içinde ve yurt dışında El Sanatlarımızın ürünlerinin geniş çapta tanıtılmasına ve satışa arz edilmesine çalışılacaktır. Bu arada El Sanatlarımız konusunda mahallî ve millî karakteri korumak ve idare ettirmek amacıyla bir dizayn yarışması açılacak, bu dizayna uygun olarak imalât yapacak müesseselere Bankamızca kredi imkânları sağlanacaktır.

4. 1976 yılında Halk müziği, Tarihî Türk Musıkisi, Folk müziği bunlardan yapılmış aranjmanlar için üstün kalitede plaklar yaptırılacak ve bunların bütün dünyaya yayılarak müzik sanatımızın tanıtılmasına çalışılacaktır. Ayrıca, büyük virtüozlarımıza da plaklar yaptırılacaktır.

5. Halk oyunlarımızın, perde oyunu Karagöz'ün geliştirilmesi ve dış dünyaya tanıtılması için tedbir alınacaktır.

6. Yabancı büyük yayınevleri ile işbirliği halinde, Türkiye'yi Türk Sanat ve uygarlığını tanıtacak kitapların gittikçe artan sayıda ve nefasetle basılmasına çalışılacaktır.

Desen : Ahmet EFE

PINAR — Memleketimizde bazı kişiler, Hititlere kadar uzattıkları bir «Anadolu Kültürü'nden söz ediyorlar Turizm ve Tanıtma çalışmaları açısından, Anadolu, kültür ve sanatı hangi bakış açısından değerlendirilmektedir?

L. TOKOĞLU — Buraya kadar ifade etmeye çalıştığım hususlar, sanıyorum Bakanlığın faaliyetlerinde kültürümüze hangi açıdan baktığımızı yeter derecede açıklamaktadır.

Ancak şu gerçeği ifade etmek isterim: Yurdumuz Milattan önce 6700 yıllarına dünyanın ilk şehirsel yerleşmesi olan Çatal Höyük'e kadar giden ve birbirini takip eden medeniyetlere sahne olmuştur. Türk Milleti bütün bu medeniyetler mirasının, bunların kalıntılarının sahibidir. Topraklarımız üzerindeki bu medeniyetler zincirinin izlerini dünya turizminin istifadesine sunmak onları tarihe, sanata saygı anlayışı içinde koruyup değerlendirmek hiç şüphesiz görevimizdir. Ancak Türk Kültür ve Sanatı tartışılmaz şekilde kendine has özelliklere sahiptir. Kültürümüzü sanatımızı kaynaklarını Türk milletinden, tarihimizden Türk Sosyal hayatından alan bir vakıa olarak görüyor ve anlıyoruz. Bu bakımdan Selçuk ve Osmanlı sanatını turizm tanıtmamızın önemli unsuru olarak ele alıyoruz.

Bakanlığın faaliyetlerinde yurdumuz tarihinin derinliklerine uzanan mirasını ve büyük Türk Kültür ve Sanatını Turizm açısından titizlikle değerlendirmekteyiz.

PINAR — Özellikle Turizm mevsiminde yoğunlaşan festivallere turizm ve tanıtma bakanlığının katkı veyahut yol gösterme, gerektiğinde müdahale etme yetkisi nedir?

L. TOKOĞLU — İç ve dış turizmimizi hareket ettiren her türlü festival şenlik ve anma törenleri gibi faaliyetleri desteklemekte yarar görmekteyiz.

Bu cümleden olarak, bir yandan mevcut festivallerin iyileştirilmesini ve yüksek düzeye çıkarılmasını, öte yandan yenilerinin de tesisini programlamış bulunuyoruz. Bu tür faaliyetlere yapılacak yardımların kıstas ve miktarını saptayacak bir yönetmelik hazırlanmıştır. Ülkemizin gerek

doğal ve tarihi zenginliklerinin gerekse kültür ve sanatının yurt dışında tanıtılması amacıyla yeni uluslararası Festivaller düzenlemeyi de 1976 Çalışma programımızda öngörmüş bulunuyoruz.

Bu festivallere müdahale meselesine gelince:

Turizm ve Tanıtma Kanunu'nun 2. maddesi yurdun turizme elverişli bütün imkânlarını değerlendirme, turizmle ilgili işleri yapma yaptırma, düzenleme, teşvik ve koordine etme görev ve yetkilerini bakanlığımıza vermişti; keza yurt ve ulusu tanıtmaya yarayacak hizmetleri görmek ve gerekli tedbirleri almak yetkisi kanunla bakanlığımıza verilmiştir.

Turizm İşbirliği Nizamnamesinde ise festivaller turistik tezahürler olarak tarif edilmekte (Madde 3'e) ve Nizamnameye göre turizm alanındaki işbirliği konuları içine girmektedir. (Madde 5)

Böylece idarenin çeşitli kuruluşların mahalli idarelerin kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, kamu iktisadi teşebbüslerinin, sermayesi yarısından fazlası bu kuruluşlara ait olan müessese ve şirketlerin; Nizamnamede belirlenen konular üzerinde işbirliği yapmaları mümkündür.

Biz bu yetkiyi festivallerimizi geliştirmek, faaliyetleri yönlendirmek, bu faaliyetlere olumlu katkıda bulunma amacı ile ilgililerle karşılıklı anlayışa dayanan bir işbirliği şeklinde görmek temayülündeyiz.

PINAR — Türkiye Turizmi iyi gelişmeler kaydetmekte midir?

L. TOKOĞLU — Türkiye Turizm gelişmesi açısından çok uygun şartları haiz ve son derece de yüksek potansiyele sahip bulunan bir memlekettir.

Turizmimiz, talep açısından da bazı dalgalanmalara rağmen istikrarlı, ümit, hatta güven verici bir gelişme içindedir.

Nitekim 1965-1975 arasındaki 10 yıllık dönemde Türkiye'ye gelen yabancı sayısı %15,0 lik artışla 361.750'den 1.540.904'e çıkmıştır.

Aynı dönem içinde turizm gelirleri de 17.729.000 dolardan 272.067.000 dolara yükselmiştir.

Son gelişmelere gelince: Memnuniyetle ifade etmek isterim ki 1975 yılı turizmde gelişme ve büyüme yılı olmuştur. Nitekim 1975 yılında yurdumuza 1.540.904 turist gelmiştir ki bu 1974 yılında 38,8 lik artış ifade eder.

1975 yılında ise, dünyada hemen hemen hiç bir memleket turist sayısı bakımından 1973 seviyesine varamadığı halde, Türkiye'de bu sınır %14,9 oranında aşılmış bulunmaktadır.

Döviz gelirleri yönünden ise durum şöyle bir tablo göstermektedir.

1973 yılında döviz gelirlerimiz 215. 100.000 dolar, 1974 de 253.700.000 dolar iken 1975 yılında döviz gelirimiz 272.067. 000 dolara yükselmiştir.

1975 yılında döviz gelirlerindeki artışın turist sayısındaki artışa nisbetle daha düşük seviyede kalmasının sebebi hiç şüphe yok ki, büyük ve yüksek standartlı önemli tesislerde turizm mevsiminde greve gidilmiş olması ve nihayet ambargo sebebiyle harcama gücü yüksek olan Amerika turist sayısının %20 oranında düşüş kaydetmesidir.

1976'nın ilk üç ayında da geçen yıllara nazaran büyük artışlar kaydedilmiştir.

Netice olarak Türkiye'de turizmin çok müsbet ve dikkate değer gelişmeler kaydettiğini kesinlikle ifade edebilirim. Ancak bu gelişmelere rağmen haiz olduğu potansiyele nisbeten Türk Turizmi, Akdeniz Ülkeleri ve komşularına oranla dünya turizminden gereken payı alamamıştır.

Türk turizminin gösterdiği gelişme tablosu ve Türkiye'nin haiz olduğu imkânlar ve potansiyele bakılırsa bu sektöre milli ekonomimiz içinde çok daha büyük ağırlık vererek dünya turizminde daha büyük bir pay almamız gerektiği sonucuna varmaktayız.

PINAR — Turizmimizde ana problemler, aşılması gereken engeller nelerdir?

L. TOKOĞLU — Türk turizmi, talep yönünden plan hedeflerini aşmış ise de arz yönünden öngörülen hedeflere ulaşılmamıştır.

Turizmin milli ekonominin verimli

sektörü haline getirilmesi beklenen gelişmenin sağlanması için, öncelikle yatırımları yavaşlatan bazı yönlerden engelleyen mevzuat tıkanıklıklarının giderilmesi gerekmektedir. Bakanlığım bu yönde ciddî hazırlıklara girişmiştir. Bu cümleden olmak üzere:

6086 sayılı Turizm Endüstrisini Teşvik Tasarısı ilgili sektör temsilcileri ile işbirliği halinde tamamlanmıştır. Tasarıya:

Turizm yatırımlarının yeni özendirici araçlarla etkin biçimde desteklenmesini,

Yatırımları yavaşlatan etkenlerin basitleştirilmesini ve işlek bir yatırım anlayışı getirilmesini,

Turistik işletmelerin ulusal ekonomimiz için önemli bir döviz kaynağı olması sebebiyle dış turizm gereklerine uygun surette işletilmelerini sağlamasını bakanlığımın fiat ve kalite ilişkisini sağlayacak gerekli yetkilerle donatılmasını,

Denetimi daha etkili kılacak yeni ve günün şartlarına uygun müeyyidelerin getirilmesini, İmkân dahiline koyacak hükümler konulmuştur.

Turizm müesseseleri vakıflar Yönetmeliği Tasarısı, Dokuzuncu Danışma Kurulu'ndan geçtikten sonra, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumunun da işbirliği ile günün şartlarına göre incelenmekte olup, yakında yürürlüğe konulacaktır.

Ülkemizin sahip olduğu turistik imkân ve zenginliklerin lâyıkıyla değerlendirilmesi, iç ve dış turizme elverişli bölgelerin kısa zamanda gerekli tesislere kavuşturulması, turizmin sağladığı dövizlerin artırılması, turistik değer ve kaynakların israfının önlenmesi, turistik çevrenin korunması ve değerlendirilmesi hususunda gerekli koordinasyon ve organizyonun gerçekleştirilebilmesi yönünden gerekli mevzuat hazırlıkları yapılmıştır.

Turistik tesislerin işleyişini daha sıkı kontrol edebilmek üzere, Uzman Denetçi kadrolarımız 6'dan 30'a çıkartılmış: Ayrıca Bölge Müdürleri, Turizm Enformasyon Büroları sorumlularına da denetçilik görevi verilmiş ve denetçilerin merkezde olduğu gibi taşra teşkilâtımızda da görev yapmaları temin edilmiştir.

Yatırımlar için gerekli arazinin sağlanması diğer önemli bir problemdir. Kamu arazilerinin millî ekonomimize katkıda bulunacak verimli işletmelere belirli sürelerle tahsisi imkânları vardır. Ancak bu konudaki mevzuatta tıkanıklıklarla karşılaşılmaktadır. Tahsis konusundaki işlemlerin basitleştirilmesi ve bakanlığımız yetkililerinin yeterli duruma getirilmesi zorunludur. Bu yönde de mevzuat hazırlıkları yapılmıştır.

Diğer taraftan turizm yatırımları için Arsa Ofisi aracılığı ile arazi stoku yapılması bu sahada büyük imkânlar açabilir. Ancak şunu belirtmek isterim ki turistik işletmelerin kurulması için kamulaştırmayı son çare olarak görmekteyim. Kamulaştırma yerine, arazi sahiplerinin kurulacak işletmelere, arazileri ile ortak olmaları veya rızaen arazi sağlanması bakanlığımca tercih edilen bir politikadır.

Sektör yatırımlarının finansmanı ve teşviki hayati önemi olan bir problemdir. Altyapı yatırımlarının belirli bir seviyede kamu sektörünce yapılması bir politika ilkesidir.

Dış finansman sağlanması konusunda bakanlığımızca önemli adımlar atılmıştır. Finansmana ve yatırımlara esas olan geliştirme projeleri bakanlığımızca hazırlanmıştır.

Diğer taraftan, tatil evlerinin, ikinci konut yatırımlarının turizm sektörüne kaydırılması, yeni kaynak yaratma imkânlarını sağlayacaktır.

Karşılaşılan önemli bir problem de turizm teşebbüslerinin kredilendirilmesidir. 1976 yılında kredi kaynaklarımız 200 milyon liraya çıkarılmış ise de bu miktarın artırılması gereği açıktır.

Turizm tüm kuruluşlarımızın faaliyetlerini ilgilendiren bir konudur. Havaalanları hizmetlerinden T.H.Y. işletmesine, Belediye hizmetlerinden tarımsal üretime kadar son derece şümullü bir konudur. Turizmi ilgilendiren tüm alanlarda koordinasyona gereken önem verilmekle birlikte, tüm kuruluşlarımızın bu sektöre daha büyük ağırlık vererek meselelerin üzerine daha titizlikle eğilmeleri önemli engelleri aşmamızı sağlayacaktır.

PINAR — Gelecekte turizm ve tanıtma faaliyetleri için düşünülen yenilikler var mıdır?

L. TOKOĞLU — Gelecekte turizm ve tanıtma faaliyetleri için düşünülen yenilikler elbette vardır. Ancak burada düşünülenlere değil, düşünülüp başlanmış, ilk adımları atılmış hususlara değinmek isterim.

Sağlıklı bir turizm gelişmesi için planlamanın zorunlu olduğuna inanıyoruz. Geleceğin turizm gelişmesini, geleceğin perspektifini çizen bu temel faaliyetin hızlandırılması ve yaygınlaştırılması için gerekli tedbirleri almış ve imkânları meydana getirmiş bulunuyoruz.

1976 yılına kadar Muğla, Kapadokya, Güney Antalya ve belirli dağ ve termal merkezlerinin planları yapıldığı halde, bu yıl Aydın, İzmir, Balıkesir kıyı bandı, İstanbul Batı Karadeniz, Marmara Turizm planlaması yapılacak, biri Kuşadası çevresinde diğeri Muğla'da olmak üzere iki büyük geliştirme projesi hazırlanacaktır. Ayrıca Ankara'dan başlamak üzere büyük kentlerin rekreasyon planlaması faaliyetine girilmiştir.

Ayrıca ülkemizde belli başlı tur güzergâhları üzerinde bir kervansaray zinciri meydana getirilmesi amacı ile yer seçimleri yapılmıştır.

Bu çalışmalar, sahillerde gerçekleştirilecek olan turistik komplekslerin sağlayacağı kitle turizminden yurdumuzun iç bölgelerinin de yararlanmasını imkân dahiline sokacak bir anlayışla ve turizmin nimetlerinden Doğu Anadolu illerimizin yararlanmasını sağlamak amacıyla sürdürülmektedir.

Diğer taraftan turizm gelişmesi bir bakıma konaklama tesislerimizi nitelik ve nicelik yönünden ciddiyetle ele alarak günün şartlarına uydurmakla mümkün olacaktır.

Bu bakımdan bir taraftan yeni yatak kapasitesi artırılması yönünden gereken tedbirler alınırken, diğer taraftan mevcut kapasiteyi en az yatırımla daha verimli hale getirmek veya turizm ayını açma yönünden faaliyet göstermekteyiz. Bu arada mevsimin uzatılmasını sağlamak üzere önemli merkezlerimizdeki tesislerin ısıtma tesisatına kavuşturulması, kapalı yüzme havuzları veya diğer sosyal donatım tesislerin yapılması konusunda çalışmalarımız sürdürülmektedir. Mevcut tesislerin iyileştirilmesi için gerekli tedbirler alınmıştır.

Böylece teşvik politikamız, yeni kapasiteler oluşturma ve mevcut kapasitelerden azami derecede yararlanma esaslarına göre yeniden düzenlenmiştir.

Yukarıda ifade ettiğimiz genel politika esaslarımıza da uygun olarak, iç ve dış turizmi birlikte mütalâa ederek yeni kaynaklar oluşturma çabası içindeyiz. Bugün sahil yağmasına, arazi spekülasyonuna yol açan ikinci ev yatırımlarının turizm sektörüne yönlendirilmesine çalışmaktayız. Bu suretle yılın 10-11 ayında ölü ya-

tırım olarak kalan bu tesislerin iç ve dış turizme yönlendirilmesi gerçekleştirilecek gerek Türkiye konomisi gerekse tesis sahipleri açısından rantabl ve verimli işletmeler haline gelebilmelerini sağlayacaktır. Aynı zamanda Turizm kendi kaynağını artırabilecektir.

Diğer önemli faaliyet alanımız, Belediye hizmetlerinin seviyelerinin yükseltilmesi ve yerleşmelerin alt yapılarına katkıda bulunmaktır.

Bunlara ilâve olarak diğer turistik alt yapı ve çevre sorunları konusunda yoğun bir anlaşma yapılmaktadır.

Alt yapı yatırımlarında geçen yıla nazaran %300 artış sağlanmıştır.

Ayrıca bakanlığımız, Türkiye'nin turizm bakımından asıl özelliğini teşkil etmesi gereken tarihi varlıkların mimari mirasını değerlendirme çalışmalarına hız vermiştir.

Yukarıda tanıtma faaliyetlerimizin bazı önemli yönleri üzerinde durmuş olmakla beraber, geleceğe dönük politikamızın tesbiti için eğilim araştırmaları ve anket çalışmalarını sürdürmekteyiz.

Bu çalışmalara göre, nasıl bir tanıtma, hangi toplum tabakalarına hitap eden bir tanıtma, meselelerine genel politikamız ve bilimsel çalışmaların sentezine göre yeni istikametler verilebilecektir. Bu arada reklâm faaliyetlerimizin ekonomik biçimde sürdürülmesi, ağırlama hizmetlerinin en etkili alanlara yönlendirilmesi öğrenci vesair vatandaşlarımızdan da yararlanmak suretiyle tanıtmamızı daha çok sayıda Türk'ün yapması ve nihayet bütün dış temsilcilikler arasında sıkı bir işbirliği ve koordinasyon sağlamak ve merkezden dışarıya yeterli bilgi ve belge gönderme üzerinde durduğumuz önemli noktalardır.

PINAR — Tarihi kültür ve sanat eserlerimizin ihyası, geliştirilmesi ve tanıtılması noktasında, bakanlığınıza düşen görevler neler olmaktadır?

L. TOKOĞLU — Tarihi kültür ve sanat eserlerimizin ihyası, geliştirilmesi ve tanıtılması konusu diğer kuruluşları da ilgilendiren bir konudur.

Turizm ve tanıtma politikamıza ilişkin suallerinizi cevaplandırırken bu hususa da değinmiş bulunuyoruz. Burada biraz daha açıklama fırsatı hazırladığınız için ayrıca teşekkür ederim.

Kültür ve sanat eserlerimiz, turizm yönünden temel cazibe unsurlarıdır.

Bir taraftan diğer bakanlıklar ve üniversitelerle işbirliği halinde kültür ve sanat eserlerimizin ihyasına çalışılırken, bir kısım faaliyetler de bakanlığımız programında yer almıştır.

Turizm potansiyelimizin temel unsuru olan Türk mimari varlığının korunması, değerlendirilmesi yönünden çok ciddi adımlar atılmıştır. Tarihi çevrenin korunması amacı ile projeler hazırlanması cihetine girişilmiştir. Örnek olarak, Antalya Kale İçi, İstanbul'da bir Türk sokağının korunması, ve değerlendirilmesi projesini gösterebilirim.

İstanbul'un siluetini meydana çıkarmak üzere, mimarlık eserlerimizin ışıklandırılması bir diğer önemli projedir.

Tarihi yalı ve köşklerimizin değerlendirilmesi ve korunması amacı ile bakanlığımca bir vakıf kurulmuştur.

Böylece turizmin temel cazibe unsurları olan, tarihimizi, geçmiş devirlerin hayat tarzını aksettiren mimari varlığımızın değerlendirilmesine verdiğimiz önem ortadadır.

Diğer taraftan Türk folklorunun, Türk halk oyunlarının, el sanatlarının geliştirilmesi yönünde ciddi faaliyetlerimiz vardır. Bakanlığımca Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü ile yakın bir işbirliği içinde organize edilen Türk Halk dansları Eğitim Merkezinin müsbet çalışmalarının meyveleri başarı ile alınmıştır.

Bu çalışma sonucunda, yozlaştırmadan belirli bir sanat düzeninde sergilenen danslarımız kamu oyunun takdirini kazanmıştır.

Böylece başta mimari varlığımız olmak üzere folklorumuzun ve kültürel ve sanat eserlerimizin ihyacı tanıtılması konusunda bakanlığım önemli bir rol oynamakta, önemli görevler ifa etmektedir.

PINAR — Teşekkür ederiz.

PROMETHEUS'UN İSYANLARI

ALACAKARANLIK

Akşam, üzerine matemi kapadı
Aldı götürdü, uçsuz hücrelere
Hücre, gözlerini kafatasını yaladı.
Yalnızlığın korkunç uğultusunda,
Vurdu ve inleyen insanın ellerinden
Akşamın alacakaranlığına, beyni boşaldı.
Vücut yatakta,
Karyola demirinde eller kaldı.
Gönülde, çatlak bir kuru bulut,
Oluğunu yardı, su boşalttı gözyaşları yerine
Şişkin, sararmış gözçukurlarında sara büyüdü.
Beyni terkeden damarların isyanı derisine,
Yumak bir köprü kurdu kandan.
Alaca karanlık,
Çok şeyler alıp götürdü,
Perdeleri örtük, kıvranan, o insandan.

ERİTTİ ELLERİNİ

Kıvrandı bir dikende
Sadece et ve sinirler içinde bir kemik

Şu canlanan kıpırdayan akan
Hayaller içerisinde yaşayan
Gerçekler önünde uyuyan
Donan bir beynin emrinde taşlaşan
Yürek
Çırpıntıları yapayalnız sahillerde sürükleyerek
Eritti ellerini
Yardıma ve insanlığa uzanmak isteyen eller
Kezzap dökmüş gibi eridiler
Bulutlarla oynaşan, güneş taşan gökleri
Ellerinde taşımak isterdi
Görebildiği canlıya sevgi dağıtmak isterdi.
Eridi elleri
Eriyen ellerle hiç bir şey tutamadı.
Dağıldı dört bir yana veremediği sevgileri.
O zaman gördü gerçeği
Yılan oldu kıvrıldı sevgi çiçekleri
Sevgi diye kim alır, yerdeki zincirleri, kelepçeleri?
Zincirler; bunlar mı ak ve umutlu günün sevgileri,
çiçekleri.
Zincirler ki, kelepçeler ki,
Yırtarsan hayallerin perdesini
Kurtuluş ezanlarına karşı çıkar.

TESELLİ VE HAYAL.

Mercekler ruhun kaçtığı boşluğu tarıyordu.
Mezarlar, ölüler. Mezarlar, ölüler...
Ödü patlamış yeşil bir ırmak
Akarak
Her kapıda bir bardak su dağıtıyordu
Mercekler - gözler böyle gördüler,
Sonsuzu.
Gören korkuların karanlıktaki düşünürü,
Dünyayı tabut yaptı kendisine,
Akşamı örttü baş ucuna,
Ganj'ın ölü yıkayan sularında sal oldu karyola.

Birleşti PROMETHEUS'un isyanları
Alev alev Zeus'un mermerlerinde söndüler
Kan akan bir ceset yavaş yavaş soğudu,
Teselli ve hayal damarlarını ovdu,
Gözyaşının üzerine gururu örttü.
Kanlı, aşağı bir gururu
Balyozladı ve kendisine şekil verdi.

ÇİÇEKLER SABAHLAR

Karyolaları yere çivileyen,
İnsanları omuzlarından kaldıran,
Şerefleyen, kutsallayan,
Düşleri arıtan, inançlatan,
Seni yeniden kavrayan,
Seni insan yapan ses yankılandı.
Ey alacakaranlığa tutsak insan,
Alıp götürse de karyolada çırpınışlarını zaman
Tazelenmeyen doğum sancılarının inatçılığı
Kırbaçlasa da çırpınışlarının inkârını,
Bulutlar ördürmez örümceğe ağını,
Vazgeç!
Seni yeniden kavrayan ses yankılandı,
Duymadın mı?
Sıyır şekilerinin örslenmiş bakırını,
Çek kirlenmiş bir ömre dalga kıranını,
Topla beynini kafatasına.
Eriyen ellerini oynatsın kanın.
Bir çözüm VARSA BUDUR,
SENİN HER YERDE KARŞINA ÇIKACAK
HER ÇAĞA, HER SURATA ÇARPARAK.
Mutlu sabahların, çiçeklenmiş kıyıların,
Mesut ülkelerin,
Sesidir bu yankılanan;
PARLAYAN, AÇAN AYDINLIK...

Ertuğrul ŞAKAR

— Sayın Sema Olcay arkadaşımız Mustafa Çimen'in sorularını cevaplandırırken.

SEMA OLCAY ile RÖPORTAJ

Röportaj : Mustafa ÇİMEN

ÇOCUK ESİRGEME KURUMU

Kurum ilk defa 1921 yılında «Himaye-i Etfal» olarak kurulmuş, 1934 yılında ismi Çocuk Esirgeme Kurumu olarak düzeltilmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında yürürlüğe konan yuva, süt damlası, aş evi, dispanserler ve doğum evleri gibi bazı faydalı girişimlerde bulunmuş, ülkemizin birçok yerlerinde, çocuklar için gündüzlü ve yatılı yuvalar hizmete açmıştır.

ÇEK İstanbul İl Merkezinde dört gündüz bakımevi, iki yatılı yuva, bir hastahane, bir sağlık merkezi, sekiz dispanser ve bir eğitim merkezine sahip bulunmaktadır. ÇEK bakım yuvalarında, çocuklar milliyet, ırk din, dil, fakir, zengin ayırımı aypılmadan yetiştirilmektedir. Yuvalarda bakıcı öğretmenlik görevi yapmak üzere Kız Enstitüsü mezunu kızlar alınmaktadır.

Aşağıda ÇEK İstanbul Eğitim Merkezi ve Ana Okulu Müdürü Sema Olcay ile yapılmış bir röportajı sunuyoruz. Röportajın çocukların bazı problemlerine şiaret etmesi bakımından yararı olacağı inancındayız.

— Sema Olcay, Ana Okulunda bir çocuk ile...

— Kurumunuzun gayesi ve kuruluş sebeplerinden bahseder misiniz.

S. OLCAY — Yapılmak istenen şu: Okul öncesi eğitimi gerçekleştirmek ve Çocuk Esirgeme Kurumunun çeşitli kurumlarında en iyi eğitilmiş eleman kullanılmasını sağlamak. Çocuk Esirgeme Kurumu, Türkiye için nasıl çocuklar istiyor? Bizim burada yapmak istediğimiz, her şeyden önce, teşebbüs sahibi çocuk yetiştirmek... Onun için eğitimimiz tamamen bu hasletin çocuğa verilmesi esasına dayanıyor. Çocuğa kişilik kazandırılması, kendine güven verilmesi, kendine özgü modellerle, kendi kararlarıyla hareket edebilme yeteneğinin kazandırılması, girişken, atılımlar yapabilme gücüne sahip çocuklar yetiştirme amaçlarına yönelik bir çalışma içinde bulunuyoruz. Ve buraya gelen çocuğa ilk aşıladığımız şey kendine güven oluyor.

— Kurumunuzda bulunan çocuklar daha çok nereden ve hangi kanallarla geliyorlar?

S. OLCAY — Tahmin edersiniz ki, Ç.E.K. çocukları, anneleri babaları olmayan veya çok fakir ailelerin çocuklarından oluşan bir grup. Biz yalnız, dışardan çocuk alıyoruz. Ve bunlar çalışan ailelerin çocukları oluyor. Çalışan ailelerin çocukları tahmin edersiniz ki, yeterli ilgi ve sevgiden yoksunlar her şeyden önce. Anne ilgisinden, anne sevgisinden yoksunlar. Çünkü, anne sabahın erken saatinde gidip akşamın geç vaktinde eve geliyor. Anneanneler, babanneler ya bakıyorlar ya bakmıyorlar. Bazen çocuk sokakta kalıyor. Onun için önce ilgi ve sevgi problemi var çocukta. İlgi ve sevgisizliğin yol açtığı birçok problem var. Çoğunlukla, en büyük problemleri, birtakım korkuları, çekingenlikleri, aşağılık kompleksleri, zorla dikkati çekmek istemeleri ve dikkati ekseriyetle negatif - olumsuz yollarla çekmeleri, çok saldırgan olmalarıdır.

— Tercih sebebiniz ne oluyor?

S. OLCAY — Bu çocukların anne ve babaları genellikle fabrikalarda çalışır. Yahut anne tek başına çalışır, değişik sebeplerle. Biz, yalnız çalışan annenin çocuğunu alıyoruz. Biliyorsunuz bu tip aileler daha çok barınma ihtiyaçlarını temin etmek için para biriktiriyorlar. Yani para biriktirme asıl amaçları olduğu için yaşantılarına ayıracak fazla bir para bulamıyorlar. Besin ve giyim maddelerine ayırabildikleri son derece sınırlı. Sade bir gecekonduya sahip olabilmek bütün arzuları. Gecekondular şimdi, 100.000 liradan aşağı değil. Onun için kolay bir şey değildir gecekonduya sahip olmak. Dolayısıyla çocuklar bize geldiklerinde gıdasız, iyi beslenmemiş ve büyüme ölçekleri diğerlerinden daha zayıf oluyor. Fakat burada gıdanın dalma en iyisi verilmeye çalışıldığı için süratle gelişmeye başlıyor çocuk.

— Buraya geldikten sonra, bu yeni değişikliğe adapte olup, uyum sağlayabiliyorlar mı? Bu konuda problemleri oluyor mu?

S. OLCAY — Çocuk buraya geldiği zaman annesiyle beraber geliyor. İlk üç, dört gün anneleriyle birlikte kalıyor. Yani uyum yapana kadar annesini burada tutuyoruz. Annesi de buranın eğitimini görüyor, öğreniyor. Genellikle uyum problemi olmuyor çocukta. Fakat, öyle çocuk oluyor ki, çok çekingen,

— Ana okulu çocukları, öğretmenleri ile yemekte.

sosyal gelişme çok geridir. Böyle bir çocuk birbuçuk ayda bile intibak edemez. Çocuk burayı kısa zamanda seviyor. Çünkü, bizim eğitim prensibimizde en küçük bir şekilde bile ceza yoktur. Öyle ki, bazı çocuklar kendilerini müdafaa edemez bir durumda oluyorlar. Bir kenara çekilip ağlıyorlar, bir saldırı karşısında. Veya bir başkasından yardım istiyorlar. Yani bağımlıdır çocuk. Biz çocuğu kendi sorunlarını kendi çözecek hale getirmek istiyoruz. Halbuki gecekondu çocuğu bu psikolojik gelişimden mahrum bulunuyor.

Burada intibak kolaylaşıyor dedik. Düşünün ki, her şey çocuk için burada. Bina çocuk için yapılmış, oyuncaklar çocuk için, öğretmenler çocuk için, tüm personel çocuk için çalışıyor. Çocuk tabii bunu hemen anlıyor. Yani uyum güçlüğü gösteren çocuğumuz pek az oldu şimdiye kadar. Geçen sene iki ikiz çocuğumuz bir aya kadar uyum güçlüğü gösterdi. Çünkü anne çok aşırı bir şekilde çocukları kendisine bağlamış. Anne de bir ay kadar gitti geldi. Anne ile ayırımı gerçekleştirinceye kadar yani, çocuk kendisinin, annesinin vücudu dışında bir varlık olduğunu anlayıncaya kadar burada tuttuk anneyi. Çocuk bunu anlayıp, «artık anneciğim haydi sen gidebilirsin» dediği gün uyum yapmış demektir. Biliyorsunuz anaokullarının en büyük fonksiyonu da çocuğun bağımsızlık kazanması. Yani çocuk aileyle korkunç bir bağımlılık içinde oluyor. Ve annenin kendini ayırt edemiyor. Ama zaten annesi çalışan çocuğun böyle bir problemi yok. Çünkü, zaten anneyi görmüyor. Buraya geldikten sonra büyük bir problemleri de olmuyor. Ama buraya gelmeden önce oluyor. Her çocuğun problemini de çözdük diyemeyiz. Bu büyük bir iddia olur herhalde. Ama aşağı-yukarı sorunları burada çözebildiğimizi rahatlıkla söyleyebilirim.

— Yuva zamanla ailenin yerini alabiliyor mu? Veya bu ihtiyacı ne dereceye kadar giderebiliyor?

S. OLCAY — Aile, her zaman, çocuğun asıl ihtiyacını tatmin eden yerdir. Hiç bir zaman, hiç bir kuruluş bir aile ile kıyaslanamaz. Çünkü hiç birimiz bir annenin verdiğini çocuğa veremeyiz. Ama madem ki anne çalışmak mecburiyetinde, kuruluşlar bu ihtiyacı en ideal bir biçimde karşılamak mecburiyetindedirler. Onun için kuruluşlar en iyisini

yapmak zorundalar. Yoksa çocuğun asıl ihtiyacı annedir. İdeal olanı annenin ilk altı sene beraber olmasıdır. Yani kuruluş bir dereceye kadar karşılar çocuğun ihtiyacını. Hocası ne kadar severse sevsin bu sevgi annenin verdiği sevginin yerini tutamaz. Anne bambaşkadır.

— Bu tür çocuk yuvalarının kurulması ve geliştirilmesinde sosyo-kültürel şartların tesiri var mıdır? Daha doğrusu bu müesseselerin doğmasına sebep olan şartlardan bahseder misiniz?

S. OLCAY — Tabii, sosyo kültürel sebepler var: Bunlardan birisi kadının çalışma hayatına girişi. Sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik şartların kadını çalışma zorunluluğu ile karşı karşıya bırakışı. İkincisi: kadının cemiyetteki statüsünün değişmesidir. Yani kadın çalışmasa da toplumsal faaliyetlere katılmak istiyor. Kadın kendini cemiyet içinde farklı bir rolde görüyor şimdi.

Başka bir sebep de bence, göç. Hani göçmen çocuğu, köyden şehire göç eden ailelerin çocukları uyum güçlüğü gösteriyorlar. Köyde her türlü tabiatla iç içe, gayet güzel bir tabii dekorla çevrili çocuğun hayatı. Kişiliğinin tabiatla ilgili gereksinmelerini çevreden alabiliyor. Birdenbire bu tabii çevreden kopan çocuk, bu tabii uyaranlardan yoksun bir çevreye giriyor. Bu da çocukta büyük bir uyum güçlüğü doğuruyor. İşte, bu uyum güçlüğünü çözümlemede müesseselerin büyük fonksiyonu olmalıdır.

Bir sebep de, artık çocuk eğitimi anlayışında meydana gelen birtakım değişiklikler. Öyle ki, çocuğun eğitimi bir tek ailenin omuzuna bırakılmak istenmiyor şimdi. Yani cemiyetin de ailenin sorumluluğunu paylaşması lâzım. Çocuğun toplumsal gelişimi için gerekli arkadaş çevresini kim sağlayacak? Bu bir problem. Çocuk köyde, serbest bir tabii çevre içinde beraberce oynayabileceği bir arkadaş çevresi içinde yer alabiliyor. Fakat gecekondu çocuğu için bu imkânlar yok. Trafik sıkışık. Çocuk sokağa bırakılamıyor. Bahçe de yok. O halde bir kuruluşta bir arkadaşlık çevresine sahip olması lâzım. Toplumsal gelişimi için bu şart. Ve çocuğun zihin gelişimi için kitaplar lâzım, oyuncaklar lâzım, bilmeceler, hikâyeler dinlemesi lâzım. Yapıcı oyunlar oynaması lâzım. Çocuğun toplumsal gelişimi için bunlar şart. Bunları da sosyo-ekonomik seviyeleri ne olursa olsun ailelerin temin etmesi söz konusu olamaz. Bunlar son derece pahalı, yahut ancak bir müessese çerçevesi içinde hepsinin toplanabildiği şeyler ve eğitilmiş kişilerin yapabileceği işler... En mühimi bu: Yani eğitilmemiş bir insan çocuğun zihinsel gelişimini nasıl sağlar? Gelelim çocuğun fizik gelişimine. Biliyorsunuz bugün kentsel yaşam ve apartman hayatı çocuğun fizik gelişimini donduran bir cendere âdeta. Bahçe yok, tabiat yok, park yok. Yine bu gibi imkânları çocuğa müesseseler sağlıyor.

İşte, Ç.E.K. anaokullarında ideal bir insanın sahip olması gereken kabiliyetler verilmeye çalışılıyor anaokullarında.

— Bu durumda aile, günümüzde ikinci planda kalıyor. Yardımcı müesseseler gelişiyor, ailenin fonksiyonunu paylaşıyorlar.

S. OLCAY — Evet. Bugün aile ikinci planda kalıyor. Halbuki çocuğun eğitiminde ailenin birinci planda rolü olması gerek.

Bugün çocuk eğitiminde anlaşılmıştır ki, en büyük problem çocuğun erken yaşlarda zengin bir yaşantıya kavuşturulması zaruretidir. Zengin ve yararlı bir kişiliğe çocuk ancak böyle bir çocukluk devresinden geçerek ulaşabilir.

Zengin yaşantıdan, çocuğun tabii ve kültürel çevresinin zengin olmasını kastediyorum. Meselâ, hikâye okunması, bilmeceler, şiirler söylenmesi bunlara birer örnektir. Çocuğun tabii çevreye açılması, çevresini tanıyıp özümlemesi de aynı şekilde çocuğun sağlam bir fizik ve psişik gelişimi için şart.. Tabii ve sosyal çevrenin baskı altında tuttuğu bir çocuk böyle bir gelişim gösteremez elbette.

Kuruluşların doğuş sebeplerini tahlil ediyorduk. Çok önemli bir sebep de şu:

Eskiden Türk aile sisteminde, anneanneler, babaanneler yardımcıydı. Yani anne çalıştığı zaman anneanneler, babaanneler yardımcı olurlardı. Ama şimdi herkes kendi hayatını sürdürmek istiyor. Müthiş bir ferdileşme var. Yani herkes kendi hayatını yaşamak istiyor, kendini düşünüyor.

— Dış kültürlerin etkisiyle bir bencil-

— Başka bir grup öğretmenleriyle yemekte.

lik de gelişiyor toplumumuzda her halde? Özellikle batılılaşmanın tesirleri.

S. OLCAY — Bu önemli bir soru. Beni çok yaralayan bir durum, sorduğunuz şey. Ferdileşme müthiş bir egoizme yol açıyor. Yani cemiyet hiç bir şey vermemeye götürüyor. Herhalde bu, milletlerarası kültürel ilişkilerin menfi bir sonucu. Değer sistemlerinin çözülüşü. Eski değer sistemleri yıkıldı. Yeni değer sistemleri tam anlamıyla kurulamadı. Değil mi? Yani nerden alacağımızı bilemiyoruz. Değer sistemleri de öyle hop deyince oluşmuyor ki. Zengin bir tarih birikiminin içinden süzülerek oluşur değer sistemleri.

İşte bu çocuk gelişiminde çok mühim. Bakın meselâ, çocuğumuza altı yaşından itibaren kendi toplumumuzun değer sistemlerini aşılamamız lâzım ki, hakikaten bütünlüğü tam olan bir kişilik geliştirsin. Halbuki bizde vericilik, dayanışma, yakınlık, bir başkasını mutlu etme, bir başkasının sevinç ve üzüntüsüne iştirak etmek gibi son derece güzel hasletler var. Bunlar bence Türklüğün en büyük en güzel hasletleri... Fakat aileler bunları devam ettiremediği için bunlar yok olmaya yüz tutmuş. Ana okulları bununla da mücadele etmeli. Bu hasletleri çocuklara yüzde yüz aşılamalı. Bugün bütün dünya bu hasletleri elde etmeye çalışıyor. Bizim daha evvel sahip olduğumuz hasletleri. Ayrıca bir de şu var: Bütün dünyada büyük problemlerden biri de —Siz benden daha iyi bilirsiniz— yalnızlık problemi... Bizim cemiyetimizde bu da yok. Yani hiç bir zaman yalnız değiliz. Ana okulları bu havayı da vermelidir çocuklara. İnsanlararası ilişkilerin güzel bir havaya büründürülmesi, herkesin birbirine selâm vermesi, günaydın demesi, büyüklerin elinin öpülmesi, bayram ziyaretleri.. Bunlar bizim hasletlerimiz. Şimdi bunlar küçümseniyor. Sanki bunlar kötü şeyler. Kendi toplumumuz dışında bu özellikleri ararsak, bulamıyoruz. Bunun için uluslararası kültürel ilişkilerimizi kültürümüzün temel değer sistemlerini kaybetmeyecek biçimde ayarlamamız lâzım.

Cemiyetimizdeki buhran böyle bir çözülmenin sonucu, dedik. Çünkü aileler şaşkın. Çocuğunu nasıl yetiştirecek bilemiyor. Bin türlü metod tatbik ediyor. Yok Amerika'da kızını bir hafta dışarda bırakıyormuş, hadi bırakayım bu hafta diyor, öbür hafta bilmem ne... Kokteyl - partiye bırakayım mı bırakmayayım mı.. Bunlar bir sorun oluyor birçok

Ruh Fatihlerine

Zindanlar duvarlarla şafakları da sardı
Bir ümit gözyaşında eridi kutlu karar
İçimizde şu evren kadar bir inanç vardı
Diyoruz ki her geceden sonra elbet gün doğar
Çilekeş ümitlerin önünden geçer yıllar
Bir kutlu bekleyiş ki eşsiz doğuma gebe
Zindanların zulmünü ruh fatihleri boğar
Bir sancıyı doğuma elbet hazırlar ebe
Sen sabrınla yaşarsın inançla yücelirsin
Kutlu bir yürüyüşün önünde adım adım
Gönüller mızrabına tel olur incelirsin
Ruhun dâvâna esir varsın kaybolsun adın

Musa DOĞRUER

aileler için. Tam bir değer kargaşası içinde eğitim sistemimiz.

— Genel olarak kuruma gelmiş çocukların problemleri neler oluyor, bu konuda neler düşünüyorsunuz? Nasıl davranmalı?

S. OLCAY — Biliyorsunuz ki çocuk bir enerji kitlesi halinde doğuyor. Ve bu enerjiyi en iyi şekilde kanalize etmek lâzım. Çocuk nasıl yararsız olur? Kendine güvenmez, kendi değerini bilmez. Önce öğretmen çocuğa kendi içinde seçim yapacak, karar verecek, sonra değerini göstermelidir. Bu da nasıl yapılır? Yaptığı iş takdir edilir. Çocuk böylece kendisinin değerli bir insan olduğunu görür. Görür ki, hocalar çirkin-güzel, kısa boylu-uzun boylu diye ayırt etmeden bütün çocukları seviyorlar. Saldırgan güçleri de tam anlamıyla yapıcı hale getiriliyor.

Yani biz çocuğu öyle bir seviyeye getirmek istiyoruz ki, önce bir kere olguları tartabilsin. İmkânları tartabilsin. Bu imkânsızlığını bilecek bir kişilik kazansın. Ço-

cuk burada oyuncağını rafa kendisi kaldırıyor. Kahvaltı saati gelince ellerini yıkıyor, peçetesini alıyor, kendi dolabı var, orada her şeyi yerli yerine koyuyor.. vs. Yani çocuk kendi hayatını kendi yönetmeyi öğrentyor bir dereceye kadar..

Bir kere personelin hem birbirleriyle hem de çocuklarla güzel bir ilişki havası içinde bulunmaları gerekir. İşlerin istişare ile yapılması lâzım. Yani ideal bir müessese görünümünü kazanabilmesi için karşılıklı güven, sevgi ve saygıya dayalı bir otorite sisteminin geliştirilmesi lâzım. Kişiliği ortadan kaldıran emir sistemine karşıyım ben.

— Toplumumuzda çocukla ilgilenen müesseseler yeterli mi, bu konudaki eksikleriniz nelerdir? Neler yapılabilir bu konuda?

S. OLCAY — Katiyyen yeterli değil. Daha böyle yüzlerce müessese lâzım. Ama Ç.E.K. çerçevesinde en iyisi yapılmaya çalışılıyor. Devletin bu konuya eğilmesi lâzım. Bu konuda süratle yeni ye yeterli müesseseler açması lâzım.

— Neler yapılabilir bu konuda?

S. OLCAY — Her şeyden önce çocuk oyun sahalarının açılması, çocuk kültür merkezlerinin kurulması gerekir. Bu çocuk oyun sahalarının bir tane lideri bulunup çocukların rahatça oynayabileceği çocuk parkları, çocuk bahçeleri olması lâzım. Çocuk yayınlarının daha ileri bir düzeye çıkarılması lâzım. Meselâ okul öncesi çocuklar için yayın çok az bugün. Mevcutları da son derece yetersiz, eksik. Çünkü bunlar Türkçe'nin «T»sini bilmeyen insanlar tarafından yazılmış. Meselâ «Ayşecik» kitapları, çok zararlı biliyorsunuz. Hele daha küçük çocuklar için. Öyle bir yaşam düzeyi gösteriyor ki, bizimle hiç alâkası yok. Değil mi? Ayşecik Uludağ'da filân. Hiç olmayacak şeyler. Şöyle giyinmiş, böyle yapmış, şöyle uçmuş.. Kısaca çocukları tamamen hayale sürükleyecek gerçeklerdon uzaklaştıracak yayınlar. Velhasıl çocuk yayınlarının düzenlenmesi lâzım. Çocuk yaz kampları açılmalı, çocuğun tabiatla ilişkisini sağlamalı. Apartman çocuğu büyük problemdir bugün için Türkiye'de... Devletin bu meseleye eğilmesi, imkânları müsait olmayanlara imkânlar sağlanması gerekmektedir.

En iyi sistem nedir, araştırılması gerekir. Değil mi? Ordan alıyoruz uyguluyoruz, burdan alıyoruz uyguluyoruz. Ama en iyi eğitim sisteminin ne olduğu konusunda ilmî bir araştırma yapılmıyor. Sonra TV büyük bir araç. Geceleri TV'de eğitim yayınlarının yapılması veya sırf eğitim yayınları yapacak bir kanalın tesisi gerekli her halde.

— Eğitim sisteminde de gerekli düzeltmeler yapılmalı mı?

S. Olcay — Tabii

Kendi şartlarımıza uygun eğitim sisteminin tesisi zarurî bir ihtiyaç. Bakın, bilmiyordum, bir arkadaşımdan yeni öğrendim. Amerika'da eğitim konusunda doktora yapmıştı. İlkokullarda uygulanan okuma-yazma sistemi hiç Türkiye'ye uymuyormuş. Çünkü Türkçe'nin kurallarına uymuyor, ters düşüyormuş. Farkındaysanız, biz daha kolay okuma-yazma öğreniyorduk, şimdikiler daha zor öğreniyorlar. Esas mesele burda düğümleniyor, sistem Türkçe'nin kurallarına uymuyormuş. Ana okullarında da kim bilir ne hatalar yapılıyor. Zira o da genel eğitim sistemi içinde yer alıyor. Bu konuda bir araştırma yok. Bunlar araştırılsa ortaya çıkacak ve Türkiye'nin şartlarına uygun bir eğitim sistemi de belirlenecek.

Büyük bir enerji ve kapasite var bizim halkımızda. Bu enerjiye eğilen ve değerlendiren çalışma yok. Bütün mesele bu enerjiyi harekete geçirmek. İnşallah o günleri de göreceğiz. Zira tarihin akışı içinde iyiler seçilecek, değer sistemleri billûrlaşacak.

Halkla ilgilenmek lâzım. En ufak şeylerde size minnettar kalıyor. Eğilip büzülmek, bunlardan nefret ediyorum. Çünkü biz vazifemizi yapıyoruz. Onun çocuğuna bakmak bizim görevimiz. Aileler bunu böyle anlayamıyor. Fakat bunun böyle olmasının birçok sebepleri var. Yıllar önce aydın ile halk arasına kırgınlıklar girmiş, aradaki bağlar gevşemiş, araya soğukluklar girmiş. Aydın halkına yapıcı bir tarzda inememiş. Onun için halk, kendisine hizmet eden aydını gördüğü zaman minnettar kalıyor. Halbuki halkın kendine güveni büyük olmalı, halkın şuurlu kontrolü eksik olmamalıdır, bunu görev bilmelidir.

— Teşekkür ederiz.

— Rica ederim biz teşekkür ederiz.

Kahramanın Evreni

Kov yavrum şüpheleri küçücük ellerinle
Sen temiz bir dünyaya atılacak ilk adım
Kavganla süslediğin evreninde serinle
Ben inkâr sehpasında asırlarca ağladım.

Küçükken beşiğimi çevreleyen buhurdan
İlk zehrini koklayan benimle sen ayrısın
Bir daha çıkmamalı zehir çiçeği burdan
Şu talihsiz toprağın şafağı olmalısın.

Bize uzak âlemin bozulsun da büyüsü
Koşup durmasın sahte ışığa kelebekler
Bizim gönlümüzde var güzelliğin türküsü
Gerçeği anlayacak o sevgiliyi bekler.

Bil ki şu zembereğe yüklü pahalı zaman
Tarih geri dönülmez bir çizgide yürürken
Akıyor, bir ölüme gider sevdalı zaman
Bu kanun dünyamızda hükmünü sürdürürken

Sen kendi âleminde bul altın mihverini
Yeni doğan âlemde yer yoktur uydulara
Ölümsüz bir atlasta işaretle yerini
Dağılmış hücrelcri atmosferinde ara.

Sokakta anaların genç kızların duygusu
Sürünür şeref tacı paçavra gibi yerde
Daha ne kadar sürer kahramanın uykusu
Öksüzüz bu karanlık, ışıksız gecelerde.

Sallanan görüntüler çürüklüğün dramı
En büyük mahareti güneşi gölgelemek
Üzerimizde kumar ve «yazı mı - tura mı»
Bize düşen sadece kurtuluşu özlemek.

Her an bir acımaz el pazar eyliyor beni
Semânın yıldızları ışıkları yağmada
Binbir renk cümbüşünde sefaletin vitrini
Kaderime benzeyen çiçekler ağlamada.

Bir rüyanın rengine gömülmüş garip nesil
Artık siz bu vadinin yanında olmayınız
Sil gayrı gözündeki ışıldayan yaşı sil
Gerçeğin sahiline siz de geç kalmayınız.

Madde - mânâ hayatın ayrılmaz ikizleri
Kuruyan düşüncemde yalnızca bir sen varsın
Nakşeyle de kalbine söylediğim sözleri
Alnına saniyeler dokundukça anlarsın.

Kurun geçmişinizle yıkılan köprünüzü
Hayatı eskimeyen şekillerle donatın
Gecede mahyalansın güneşlerin gündüzü
Yabancı şekilleri mancınıkla fırlatın.

Necati AYKAN

— Girne kapısında Osmanlı Tuğrası.

20 Temmuz 1974 Kıbrıs çıkarması yıldönümü vesilesiyle

KIBRIS ŞANINDA...

Veli ŞİRİN

Kıbrıs, yüzücülerimizin kulaçlarıyla bile varabildikleri, âdeta Anadolu'nun Akdeniz'e fırlamış bir parçasıdır. Anadolu'nun bu tabiî parçası ile arasındaki mesafe 70 km kadardır. Eskilerin ifadeleriyle «cesim ve güzel ada...» yemyeşil ormanları, meyve ağaçları ile Akdeniz'in içinde, bir bakıma cennetten bir parça gibidir.

Uzun asırlar Osmanlı İmparatorluğu'nun «Cezair-i Bahr-i Sefîd vilâyetinin cesim (büyük) bir adası» olarak bulunan Kıbrıs, Doğu Akdeniz'in can noktalarındandır. Anadolu, Suriye, Lübnan, İsrail, Mısır sahillerine hâkim olan Kıbrıs, aynı zamanda dünya ticaretinin en işlek bir yerinde bulunmaktadır. Süveyş Kanalı ve İskenderun körfezine ve Suriye, Lübnan limanlarına hâkim bir noktadadır. Kıbrıs, asırlarca Akdeniz'e hâkim olmak isteyen devletlerin ellerine geçirmek istediği en önemli bir yer olarak dikkatleri üzerinde tutmuştur.

Türk Milletinin ona verdiği ismiyle «yavru vatan», tabiatının kendisine kazandırdığı adıyla «yeşil ada» uzun sayılabilecek bir zaman anavatandan ayrı kaldı...

Anavatan mı onu terk etmişti, yoksa kabahat onda mı idi? Böyle bir soruya ancak şöyle cevap vermek mümkündür: Bir tufan oldu, yer gök karıştı... Osmanlı Devleti'ne binbir düşman saldırdı, bütün Batıyla beraber kimi Hindu, kimi yamyam, kimi bilmem ne belâ...» düşmanlar... İşte böyle oldu, bir tufan, bir kargaşa ve bu kargaşada bir yamyam kaptı kaçtı yeşil adayı Anadolu'nun ana kucağından.

«93 Harbi» denilen 1877 - 1878'deki Rus savaşı sıralarında Osmanlı İmparatorluğu zor günlerindeydi. Türk milleti çok sevdiği Balkan yaylalarından yavaş yavaş geri çekiliyordu. «Nazlı Budin» çoktan elden çıkmıştı. Plevne'de «Tuna nehri üzgündü akmam diyordu.» Olan oldu. 1878'de Osmanlı imparatorluğu denize düştü ve yılana sarılmak zorunda kaldı. Bu yıllar İngiliz sömürgeciliğinin zirveye tırmandığı yıllardı. Osmanlı İmparatorluğu'nun Rusya karşısında düştüğü zor durumu fırsat bilerek Kıbrıs adasını kira olarak istiyordu. Karşılığında da Osmanlı İmparatorluğu'nu, Rusya karşısında destekleyeceğini belirtiyordu. Osmanlı Devleti için iki şık vardı: Ya Rusların isteklerine boyun eğecekti, çünkü Rus orduları Yeşilköy'e kadar

— Kıbrıs, Muratağa Köyünde kahpece yapılan katliam ve dua eden 65 yaşındaki Hasan Nihat. Kardeşlerimizin acı hatırasını unutmuyoruz.

gelmişlerdi. Yahut da İngiltere ile anlaşacak ve Rusya'yı başından uzaklaştıracaktı. Bu durumda ise İngiltere'nin istekleri ile karşı karşıya idi ve bu isteklerin başında da Kıbrıs'ın İngiltere'ye üs olarak kiralanması geliyordu. Ve Osmanlı İmparatorluğu İngiltere ile anlaştı. 4 haziran 1878 yılında yapılan bir anlaşma ile Kıbrıs adası İngilizlere, «hukuku şahâneye halel gelmemek üzere» ve geçici kaydıyla kira olarak verildi. Böylece Yeşilada'nın zor günleri başladı...

Bu anlaşma 1914 yılına kadar kısmen tatbik edildi. Bu zaman içinde İngiltere, Osmanlı Devletine senelik 90 bin altın olan vergiyi verdi ve Kıbrıs hukuken Osmanlı Devletine bağlılığını sürdürdü. Lefkoşe'nin üç kale kapısında her gün top sesleri arasında Türk bayrağı göndere çekildi ve kısmen «hukuku şahâneye zarar» verilmedi. Ancak, 1914 yılında, I. Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine İngiltere adayı tek taraflı ve resmen kendi toprağı saydığını ilân etti. Bu durum 1924 yılında son bulan Lozan anlaşmasına kadar sürdü. Lozan anlaşması ile de güyâ biz adanın İngiltere'ye ait olduğunu kabul ettik.

GEÇMİŞE DÖNERSEK...

Bu yakın tarih bilgilerini saklı tutarak geçmişe dönersek, Kıbrıs'ı daha iyi tanıyabiliriz.

Kıbrıs, çok eski zamanlardan beri meskûn bir bölge olarak bulunmuştur. Milât öncesi zamanlarda Yeşilada'dan, Etiler, Fenikeliler, Asurîler, Eski Mısırlılar, İranlılar, Romalılar... gibi toplumlar gelmiş ve geçmişlerdir. Ancak Kıbrıs'ta canlılık, VII. yüzyıl başlarında İslâm imparatorluğunun Kıbrıs'ı fethi ile başlamıştır. İslâm fütûhatı gittiği her yere olduğu gibi, Kıbrıs'a da yeni bir hayat ve yeni bir anlayış getirmiş ve Kıbrıs'ta tabiatına uygun canlı

«... KENDİMİ ATARIM» DEMİŞTİ!..

Yıl 1571'di Kıbrıs adasında bir kalede hâlâ savaş sürüyordu. Venedikli. ler bu kalede bir dev makina kurmuşlar ve Türk askerlerinin ilerlemelerine mani olmaya çalışıyorlardı. Cenk çetindi bu tarafda Kıbrıs Serdarı Lala Mustafa Paşa, kahraman askerlerine hitap etti:

— Bu tarafta ceng ü cidal bir hayli çetin olmakta, lâkin şu ejder makinayı imha etmeden başarı elde edemiyeceğiz. Bu dev makina ile cenk edecek bir yiğit şahbaz yok mudur? Ecdadımız bir kaleden bir kaleye yel gibi uçmuş, tırnakları ile kaleler fethetmiştir. Biz onların oğulları değil miyiz?

Paşa'nın bu sözlerine asker içinde Kara Çavuş lâkabı ile anılan Davut Çavuş adlı bir yiğit şöyle cevap verdi:

— Devletlü Vezir! Anamın ak sütüne yemin ederim ki, yarın o ejderle ben cenk edeceğim. Eğer hiç bir şey yapamazsam, kendimi omakinanın çarkları arasına atarak o makinayı çalışmaz hale getireceğim!...

Ertesi gün bütün askerin gözleri önünde yeminini yerine getiren Kara Çavuş, gerçekten Venedik kalesine hücum etmiş ve makinayı susturmuştur.

ve hareketli bir hayat başlamıştır. Bugün Rum tarafında bulunan «Hala Sultan Türbesi» Kıbrıs'ta bulunan en önemli İslâmî ve tarihî eserlerden biri olarak, bu ilk İslâm fütühatının bir hatırasıdır. 1300 yıllık bu türbe Peygamberimizin akrabasından bir kadın sahabiye aittir.

Kıbrıs'ta VII. asrın başlarında başlayan İslâm hâkimiyeti X. yüzyıla kadar sürmüştür. Bu yüzyıllardan sonra başlayan Haçlı Seferleri ve Moğol istilâları dolayısıyla zayıflayan ve gücünü kaybeden İslâm İmparatorluğu ve çeşitli İslâm devletleri bir müddet için Kıbrıs üzerindeki hâkimiyetlerini kaybetmişlerdir. Bu dönemde Kıbrıs, Venediklilerin eline geçmiş ve onlar da Akdeniz'de elde ettikleri bu yerden istifade ile korsanlık yapmaya başlamışlardır. Hatta Osmanlı İmparatorluğu'ndan giden hac yolcularını bile zaman zaman soymuşlar ve gemilerine el koymuşlardır. 1426 yılında Mısır Kölemen Devleti, Kıbrıs'ta fiilen olmasa da, hukuken bir hâkimiyet kurdu; vergilendirdi ve Venedik korsanlarını kısmen de olsa durdurmaya gayret etti.

KIBRIS, OSMANLI TOPRAĞI OLUYOR...

Akdeniz'i gölü haline getirmiş olan Osmanlı İmparatorluğu, hemen hemen bütün adaları eline geçirmişti. Ancak elde edemediği Kıbrıs adasıydı. Halbuki Kıbrıs üzerinde tarihî hak sahibi idi. 1517 yılında Yavuz Sultan Selim tarafından Mısır Devletine son verildiği için, onun mirası da normal olarak Osmanlı Devletine geçmiş oluyordu. Zaten Mısır'ın Kıbrıs'tan aldığı vergiyi, bu tarihten sonra Venedikliler İstanbul'a ödemekteydiler.

Ayrıca Halifeliği de bünyesine almış olmakla Osmanlı İmparatorluğu, İslâm âleminin de tek temsilcisi ve İslâm tarihinin tek mirasçısı olarak bulunuyordu. Bu bakımdan asırlarca bir İslâm diyarı olarak bulunmuş olan Kıbrıs şimdi, niye başkalarının elinde bulunuyordu? Kıbrıs için Ebussuud Efendi'nin verdiği fetvada da aynı şey

Kıbrıslı Âşık Kenzî'nin, 1833 yılında yazdığı Kıbrıs'taki bir isyanı anlatan «Kıbrıs Destanı»ndan dörtlükler:

KIBRIS DESTANI

Bunlar dört adadır âlemde namdar,
Mora, Girit, Kırım, Kıbrıs aşikâr
ikisin zaptetti hiylekâr küffar,
ikisi İslâm'da bu dem, bu saat...
Girit'te uğradı bu temaşaya,
Bahşoldu Mehmet Ali Paşa'ya,
Medine vakfıdır Kıbrıs yaşaya,
Rodos'la Kıbrıs'ı verir mi devlet...
Mevlâ esirgesin sagir, kibarı,
Cihan durdukça durur Kıbrıs diyarı,
KENZİ'ye hatmeyle gayri güftarı,
Arife yetmez mi bunca işaret!

belirtilmektedir: «Sabıka bir vilâyet dar-ı İslâmdan olup, sonra küffar istilâ etmiş olsa, medreselerin ve mescitlerin harab etse...» Kıbrıs'ın eskiden bir islâm diyarî olduğu yukarıdaki belgede ifade edildiği gibi, tarihen de sabittir.

Nihayet Osmanlı İmparatorluğu Sultan II. Selim zamanında Kıbrıs'ı topraklarına katmıştır. 1570 temmuzunda Lala Mustafa Paşa kumandasındaki Türk ordusu Kıbrıs'a çıkmış ve Köstenceye ilk bayrağı dikmiştir. Bu yere bu olayın bir hatırası olarak hâlâ «bayrakdar» denir. Ada'nın bazı yerleri hemen fetholunmuş ancak birkaç şehrin fethi biraz uzamıştır. Fakat bütün ada 1571 yılında kesin olarak fethedilmiş bulunuyordu.

Yavru vatan Kıbrıs, bundan sonra XIX. yüzyıl sonlarına kadar büyük bir istikrar ve sükûnet içinde bulunmuş ve günden güne güzelleşen, yeni yeni eserlerle zenginleşen bir yer olmuştur. Vakıflar, sosyal organizasyonlar, dinî eserler, su kemerleri, camiler, medreseler, kervansaraylar... gün gün gelişmiş ve Kıbrıs'ı cazip bir yer haline getirmiştir.

İNGİLİZ YÖNETİMİNDE KIBRIS

1914 yılında Birinci Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla, imzaladığı anlaşmanın aksine Kıbrıs'ı işgal eden İngiltere, bu tarihten sonra Kıbrıs'ı 1960'lara kadar yönetmiştir. Bu zaman içinde İngiltere'nin yaptığı en önemli iş nüfusu Türk toplumunun aleyhine geliştirmek olmuştur. Bunca yaptığı yetmiyormuş gibi, adadaki Türk toplumunu yok etmeye yönelik bu davranış, kısmen neticelerini vermiş ve adadaki Türk nüfus İngiltere'nin adayı eline aldığı zamanda ezici bir çoğunlukta iken, 1960'larda İngiltere adayı bırakırken aşağı yukarı nisbet tersine dönmüş bulunuyordu.

Ada'daki İngiliz yönetimi sırasında Türk toplumu büyük tehlikelerle karşı karşıya kaldı. Yok olmak tehlikesi ile karşılaştı. Ancak 1950'lerdeki

— Kıbrıs'ta kurtarılmış bir Türk köyü.

olaylar sırasında Türkiye artık Kıbrıs karşısındaki suskunluğunu terkederek Kıbrıs konusu ile yakından ilgilenmeye başladığından dolayı Kıbrıs meselesi, Türk dış politikasının problemi haline geldi.

Kıbrıs'ta 1960'lardan sonra kurulan bağımsız devlette fiilen Rumlar ağırlık kazanmıştılar. Bu durumu onlar, «enosis» fikri için yeni bir fırsat sayarak Türklere karşı çeşitli baskı hareketlerine girdiler. Türkler iktisadî, kültürel, sosyal ve fiilî bir baskı altında yok edilmek isteniyordu. Türk toplumu da kendisini, kendi imkânları ile savunmaya açlışıyordu. Aralıklı çatışmalar ve Türk toplumunun gittikçe kötüleşen durumu bütün dünyanın dikkatini çekmiş vaziyette idi. Kıbrıs'ta Barış Gücü vardı ve yine Türkler katlediliyorlardı!..

«GİRNE'DEN YOL BAĞLADIK ANADOLU'YA...»

Kıbrıs bir problem olarak sürerken, Rumlar 15 temmuz 1974'te bir oldu - bitti ile Kıbrıs'ı Yunanistan'a bağlamaya çalıştılar ve Lefkoşe'de bir darbe yaptılar. Türkiye bu duruma müdahale etti. Kahraman ve şanlı Türk ordusu 20 temmuzda Girne'ye çıktı ve Türk toplumunu kurtardı. Girne'den çıkan Mehmetçik, Beşparmak dağlarında Rum müstahkem mevkilerine karşı cansiperane ve yiğitçe bir mücadele verdi. Bir yol bağlamıştık: «Girne'den Anadolu'ya...»

Bugün Türk toplumu müstakil, kendine ait topraklarında, «kurtarılmış bölge»de güçlenmeye ve ilerlemeye çalışmaktadır. Bundan sonra görev de zaten budur.

Kıbrıs için geçmişte ve son savaşta can veren şehitleri saygı ve rahmetle analım. O şehitlerdir ki 1683'ten beri Türk milletinin özlemini çektiği zaferleri geri getirmişler ve 1974 temmuzunu Türk tarihinin bir dönüm noktası yapmışlardır. Ne mutlu onlara...

Desen : Hamit YÜKSEK

HİCRET

—Öncesinden birkaç çizgi hicretin—
...ve
Putlaşan eller
Lâv parçası
Batımında güneşin şavkına eş
Alevler dantelleşirken bedenine
Göğsüne sönen kömür geceleşirken
Soylu inanışın
Ördü örneksiz nakşını
Bir soylu savaşçı
Habbâb oy...
...ve
Tutku yüce
Kutsal bir aşkın doruğuna
En amansız inişinde öğlenin
Güneş mızrak uçlarına odak
Dörtnal
Urbasız bedene
Tamtam kazanı çöl
Sinede bir taş
Sâb'ı aratmadı Ümeyye
Bilâl oy...

...ve
Bir deve doğuya
Sürüldü
Bir diğeri batıya
Yâsir kaldı bacaksız
Yâsir cansız oy...
— Yandı yırtındı zaman
Bitişine tesbih çekti çileli
Zulmün zindanlarında voltalandı
Bir o yana bir bu yana
Yaş dökerek yana yana —
—Mi'râc bir çizgiydi arada—
...ve
İndi hükmün kalemi
Bir çizgi kızıl - deniz
Zaman öncesi nasıl ayırdıysa öyle
Sema yaktı âleminde ampullerini eksiksiz
Bir mavi zemin Aksa'ya uzadı sevdalı
En güzelinden sürüntü kokuyu evren
Kâinat secdeye daldı
Tüm boyutlarını yaşadı düşünce
...ve
Bir yolculuk hasretinde sevdanın akışı
Ağdı gönül ufkuna vuslat
Başladı aşkın secdeli yürüyüşü
Perdeler eridi tutkusuna
— Ve öykünün öncesine misalli
Geriye çeksek küreklerini zamanın
Varsak Tur-u Sina'ya Musa'lı
Kül olmuş görürüz onu sevdalı —
Gidiş ibretin aynasından yansıdı
Sır bürüdü semayı
Durdu tükendi Melek
Geçit yoktu öteye
Bir sevgili bir başına
Yüceldi atmosferine duanın
Sıfırla eşleşti zaman
Ardınca mekân
Odağında aşkın evren
Eridi sırrında bir Elçi

Yaraşır övgü O'na
Yaraşır en soylu ululama
... ve
Put bezirgânı nice yanası diller
Mucize istediler
Ay düştü iki dilim
İki yanına Hira'nın
Ne değişti ardınca İsrâ'nın
Meczup deyip ürdüler
...ve
İndi hükmün kalemi
Bir çizgi kızıl - deniz
Zaman öncesi nasıl ayırdıysa öyle
—Gerçeğin muştusuydu hicret—
... ve
Bir ayrılık hüznü muştulu
Yankılandı gönüllere
Develer kentleri taşıyacak ufuklara
Çöl yeşermeye tomurcuk
Yetim bir yavru asırlık mekân
Dilsiz bir kaval hüznü sardı yolları
Ördü inkârı put bezirgânı
Öbür yakasından çizginin
Mahkûm aklınca ölüme Resül
Bir çöl gecesi ardınca göçüş
Lât kör
Uzzâ sağır
Menât dilsiz
Ama bir yiğit vardı yatakta
Daha çocukken yiğit
Hicret kervanı iki yolculu
Çöller mahzun
Gidiş çileli
Kulak tuttu yollara Sevr
Sevr bir güneş
Gerçeğin doğduğu ikinci göz
Körleşti şulesinde körükçü - Cehl'in ifritleri
Bir âşıktı çöl bohçasına dürdü izleri
...ve

Yüz deve dediler bulup getirene
Girdabına düştü
Bir pehlivan namlı
Yiğitti kendince
Sürâka
Yetişti vardı ardından
Sürçtü at boylu boyuna Sürâka
Görmedi sırrını
Ardınca batış diz boyu
Sığındı affına Resül'ün
Büründü aşkına Sürâka
Yetmiş atlısı bir de Büreyde
Erdi gül kokusuna
Kavsini çizdi yolunun
İlk bayraktar Büreyde
...ve
Çöl atlılar saldı muştu yüklü
Bahar taşıyan atlılar
Beyaz atlıların tomurcuğu serpildi
Serpildi minare Kûba'da
Daha tohumdu o
Bir aşk meltemi taşıyacak Kentler
Kentler doğacak kubbelerle
Bir dua gibi minare Endülüs'e
Uzayacak İstanbul'a
Uzayacak Hind'e
Yankılanacak çağrılar dört yöne
...ve
En güzel fetih Medine
Gül - suyu ırmaklar aktı Ensâr'a
Mülk hükmünü yitirdi
Güller erişti güllere anlamlı sevgilere
Sağ elle güneşi sol elle ayı
Sıfırla özleştirene
Yakıldı ağıtın en içlisi ana dudaklarında
İlâhî sırrı kucakladı Medine
Çağlar kucakladı
Yetim yavru hasretince...

Alp EREN

Fotoğraf : Kadir YIKILMAZ

AĞLARKEN

Şu uykusuz düşlerde unutuldu geceler
Gün doğumlu gönüller, huşûya daldı yine,
Nice yiğit gardaşlar, er olup birer birer
Gerçek destan söyletip, girdi gönül evine.

Bir değil, bin geceye sığmadı övgüleri
Eridim şerbetinde gönül suyu kaynarken
Ashabdan kalmış gibi, bitmedi sevgileri
Bunu yine anladım, başım dimdik ağlarken.

Osman YILMAZ

Deneme...

İNSAN VE YORUM

Yakup SEZER

İnsanın kendisini değerlendirmesi ve reel sonuçlara varması zordur. Kendi ben'ini aşmak, hem mazlum hem maznun, hem hâkim hem sanık durumunda bulunmak kolay olmayan bir değerlendirme işlemidir.

Kendimizi değerlendirmek, bir anlamda, dış çevredeki yerimizi, davranışlarımızı tartıya vurmak, demektir.

Bir doktor arkadaşımın ülserli hastasına «sakinlik» tavsiyesini ve hastanın enteresan cevabını unutmamışımdır. Kendisinin sabırlı ve sakin bir insan olduğunu; ancak görevi icabı sürekli karar vermek ve yeni değerlendirmeler yapmak durumunda bulunduğunu söylemişti, muayeneye gelen ülserli hasta.

Değerlendirmenin ve sürekli bir kritik ediş hali içinde bulunmanın insan üzerindeki etkilerinden biri olarak, ülser, alınabilir. Dışa karşı durum alışın, yani değerlendirme sonuçlarının şüphesiz ki maddî - manevî sonuçları geniş bir çerçevedir. Dışa karşı durum alış, iç dünyadaki değerlendirmelerin sonucudur. İç ve dış etkiler, değerlendirme sürecinde bulunan bir insanın psikoloji bakımından incelenmesi, vb. değerlendirme işleminin önemini gösterirler.

BOYUN EĞEN KALABALIKLAR

İnsanın kullandığı araçlar ve düşünce motiflerinin yeknesaklığı bakımından şartlandığı bir çağın içindeyiz. İnsanın içindeki menfî yana hitap eden çağrılar ve bu çağrıların hipnotizmasında vakti gelince boyun eğen kalabalıklar...

Bu, kalabalıklar içinde kendini kaybediş hali, Necip Fazıl'ın, «Şu geçeni durdursam, çekip te eteğinden / Soruversem haberin var mı öleceğinden» beyitinde veciz bir tepkiyle ifade edilir.

Kendini kontrolü bırakmış, kulağı bütünüyle içteki menfî ben'in çağrılarına yönelmiş, kalabalıklar içinde sürüklenen insanadır bu tepki. Nereye gidildiğinin bilinip bilinmediği, şairi düşündüren sualdir. Nereye Gidiyoruz?

Bu, aynı zamanda çağların sualidir. Her çağda, insanın düşünmekten ve kendine göre cevap bulmaktan vaz geçemediği bir sual. Antikite devrinin cevabı, çok tanrılı bir inanç gölgesinde sürdürülen arayıştı. Bu aravış ve cevap, değerli sayılabilir aramamaktan. Cevapsız, sorusuz, çelişkisiz kalabalıkların büyüsünde yol almaktan.

Nereye gidiyoruz?

İşte bu dev sual düşünüldü mü; düşünce dünyamızda sürekli bir arayış hummasının motoru oldu mu; insanı kalabalıklardan kurtaracak, davranışlarını oto-kritik kıskacına alacak bir yolun başlangıcına gelinir.

FERT VE ÇAĞRILAR

Neden önce insan, her şeyden önce kendini değerlendirmesi.

İlâhi çağrılara bakınız. Felsefî çağrılara bakınız. Yöneliş ferdedir. Fertten kendini tartıya vurması; kabulleri içinde ne durumda olduğunu değerlendirmesi istenir. «Her koyun kendi bacağından asılır» sözünün haklılık kazandığı yer burasıdır.

«Ben-merkezci» diye yorumlandırdığımız Batılı düşünce adamları, ferdi her şeyi çözebilecek, kâinatı eksiksiz açıklayabilecek bir anahtar olarak görmüşlerdir. Bu bakış açısı

ferdin önemini göstermek yönüyle önem taşır.

Maupassant'ın, «her ferde göre bir gerçek» sözü yine ferdin değerini belirtmek bakımından düşünülebilir.

Kalıcı ve kudretli düşünce adamları, kendi kendini değerlendirme gerçeğinin önemini kavramışlardır.

Şahdamarından daha yakın bir ilâhi kontrole teslim olmak; kendi kontrolünü, göze görünmez zerrecikleri hesaba katar bir itina ile sürdürmek ve bütün bir hayatı, yaşananı-yaşanmayanı teftişten geçirmek demektir.

Egoizm anlamında bir bencillik yaltaklanışı, ya da pasifizm anlamında bir *hiç*'lik, ifrat ve tefrit noktalarıdır. Batılı sanat eserlerinin gölgesindeki ben, bir ifrat; Doğu'nun bazı sakat felsefelerindeki terk-î dünya düşüncesi de bir tefrit örneği olarak gösterilebilir.

KUL OLMAK GEREK

İnsanı kâinatın merkezi sayma ya da tersine ona *hiç*'lik, kölelik anlayışlarını giydirme yanlıştır.

Zira köleler ve müstebitler, kendi çerçevelerini aşmak gayretinden başka gayretlerin yabancısıdırlar. Kölelik ve her şeyin devası olmak iddiasındaki bir müstebitlik saplantısı, insanları sınırlar.

Kul olmak gerek. Yani, inandığımızdan emin olmak. Kendimizi değerlendirmenin, kendimize değer biçmenin başı, inanmaktır. İnanıp inanılmadığı sorusuna kesin cevap verilir. Bu inancın kulluğunu kabul etmek, o inancı düşünce sahasının koordinatörü saymak demektir.

İyi bir kul olmaksa, inancın derûniliğine, gayrete ve devamlı tatbikata ihtiyaç gösterir. Yani sürekli bir şekilde kendimize değer vermek veya vermemek yolunda bir kontrol mekanizmasının faaliyetine...

Bir inancın kulu olmayan, değerlendirmesiz, hedefsiz bir arayış içindeki insan; kendisi ve çevresiyle ilgili durum alışının cevabını bulamamıştır. Kâinatta işgal ettiği yeri yorumlayamayan, kendini tanımlayamayan insan, faydalı olamaz; başkasına öncülük edemez. İsteklerinin karanlığında, duygularının tutsaklığında kalır.

Geleceğe söz geçirmenin öncüsü sanatçılar, kendi durum alışlarının cevabını bulmaya, kul olacakları bir inanca teslim olmaya mecburdular. Ancak ondan sonradır ki geçmiş ve gelecek sahalarını kapsayan bir yorumlandırma mümkün olabilir.

Kendimizi taklilden kaçmak, kendimize değer vermemektir. Doğrular üzerine bina edilmiş bir değerlendirme sisteminden istifade yoluna sapmayan, kendisini bilmeyen başkalarını nasıl bilebilir ki?

Gel Beraber Ağlayalım

Kaldırımda öksüz çocuk
Vücudumdan parçam, canım
Dökelim yaş boncuk boncuk
Gel beraber ağlayalım.
Ak örtülü güzel bacım
Ağıt yüklüm, benim acım,
Tazelensin tahtım tacım
Gel beraber ağlayalım.
Çeyiz düzmüş ak gelinim
İnliyorum inim inim
Bilendikçe benim kinim
Gel beraber ağlayalım.
Köylüm, işçim, sen kardeşim
Dostum, canım ve sen eşim
Ay - yıldızım, gün, güneşim
Gel beraber ağlayalım.
Hür töğbenin ülkesinde
Büyük otağ gölgesinde
Kutlu doğuş beldesinde
Gel beraber ağlayalım.

Osman YILMAZ

KÜLTÜREL BİR OLAY OLARAK SANAT

Necati AYKAN

Sanat, tarih boyunca düşüncenin önemli konularından biri olmuştur. Bilindiği giib felsefenin bilgi, varlık ve ahlâk konularından sonra «estetik» adıyla dördüncü ana konusunu meydana getirir. Bu bakımdan düşünürler, baştaki üç dev boyutlu mesele üzerinde kafa yorarken sanat problemini de ihmal etmemişlerdir. Estetik, fikir, duygu vb. kavramlarına ait geniş bir düşünce birikimi ortaya koymuşlardır.

Bu konuda serdedilmiş düşüncelerin pratik değeri bir tarafa bırakılsa bile, bu birikimin fert ve toplumların hayatı konusundaki değerlendirmelere katkısı büyük olmuştur. Özellikle son yüzyılın birçok düşünürleri sanatla sosyal konular arasında bir ilişki kurmaya çalışmışlar, sanat verilerinden kültür ve medeniyet kavramlarının belirlenmesinde yararlanmışlardır.

Sanat kavramı teorik olarak ele alındığı zaman şu konuların aydınlatılması gerekir: Sanat - olguları, sanat - tipleri, sanat tipleri ve sanat dinamiği. Sanat olgusu, sanat olayının mahiyeti, bir fizik, sosyal veya psişik olaydan farkı üzerinde durur. Ritmi, bir toplumun toplam kültürü içinde sanat dalgalanmalarının yönü, doğuşu, gelişip serpilmesi, gerilemesi hatta çökmesi konularını içine alır. Yeryüzünde farklı sanat tiplerinin varlığı, bu farklılıkların nereden doğduğu gibi konular ise sanat tiplerinin önemli sorularını meydana getirirler. Sanat dinamiği ise, sanat olaylarının muharrik gücü veya aksiyomunun neler olduğu konularını içine alır.

SANAT OLGULARI

Sanat, duygu ve düşüncenin estetik kalıplar içinde sunulması demektir. Sanat olgusu veya olayının temellerinde «estetik» kavramı yer alır. Bu,

Fotoğraf : Mustafa. TÜRK

onun psişik, sosyal veya fizikî bir olaydan ayıran en önemli tarafıdır. Estetik terimi Türkçemizde «güzellik» terimiyle ifade edilebilir. Güzellik, sonsuzluk gibi mefhumlar insan fıtratında yer alan fakat mahiyeti pek açıklanamayan bir kavramdır. İnsan hislerine tekabül eden bir tarafı vardır. Hitabettiği alan zekânın dış kabuğu olan akıl değil, şuurun derinliklerinde yer alan hislerdir. İşte sanat inanç, duygu ve düşünceleri kendine has güzellik kalıpları içinde sunar.

Sanatın yukardaki tarifi bizi sanatın hedefi, konusu hakkında bazı neticelere götürür. Önce bir düşünce sistemine ihtiyaç vardır. Zira sanat bir sunma yoludur. Önce sunulacak bir düşünce gereklidir. Ancak bunun varlığı sanat için kâfi değildir. Belli estetikkalıplara da ihtiyaç vardır.

Sanat, kullandığı malzemeleri belli üslûp ve ölçüler içinde sunar. Sanatkâr buna belli bir üslûp kazandırır. Meselâ bir edebiyatçının cümleleri, bilimdeki gibi genel hüküm cümleleri olmaktan çıkmıştır. Bu bakımdan sanatta «iki kere iki dört eder» veya «çiçeklere basmayınız» gibi genel ifadelere rastlanmaz. «Aziz İstanbul!.. Bugün seni bir başka tepeden seyrettim.» derken bir sanat ve sanatkârını hatırlarız.

Sayısız denecek kadar çok sanat olgusu, bir miğfer etrafında ve belli üniteler halinde toplanarak bir sistem meydana getirirler. Çok eskiden beri kabul edilen bir sınıflamaya göre sanat, kullandığı maddelere göre üç ana bölüme ayrılıyor:

a) Objektif bir maddeyi kullanan-

Fotoğrag : Selim BICI

lar; mimarlık, resim, heykel vb. plastik sanatlar.

b) Sözü kullananlar: Edebiyat, şiir, hikâye, roman vb.

c) Sesi kullananlar: Müzik.

SANAT TİPLERİ

Sanat olayları da diğer kültür sistemleri gibi belli özellikler taşırlar. Yani öncül tip kültürler kendilerine tekabül eden sanat türlerine tekabül eder. Bilindiği gibi binlerce kültür fenomeni, insicamsız kümeleri veya aralarında rasyonel bağ bulunan birlikleri, birlikler aralarında rasyonel veya mekanik bağlar bulunan sistemleri meydana getirirler. Sistemler de üst düzeyde bir büyük kültür sistemine bağlı bulunurlar. Sözün kısası her büyük sistem, ikinci derecede ve mahdut sayıda sistemlerden oluşur. Hatırlamak kabilinden söylemek gerekirse, din bir sistemdir, ekonomi, ahlâk bir sistemdir, felsefe, estetik sistemlerdir. Aynı alandaki değerler birleşerek bütünleşmiş —fazlalıksız, eksiksiz— bir sistem meydana getirmişlerdir.

Sistemler de kendi aralarında birliklerden oluşmuşlardır. Meselâ sanat bir sistemdir; mimarlık, müzik, edebiyat vb. bu sistemin belli üniteleridir. Edebiyat da kendi sahasında şiir, hikâye, roman vb. bölümlere ayrılır. Şiiri de inceleyerek meselâ «kafiye» gibi bir tek kültür fenomenine kadar inebiliriz.

Burada asıl üzerinde durulması gereken konu, yeryüzündeki mevcut sanat olgularının belli tiplere ayrılmış olmasıdır. Farklı büyük kültür sistemleri gibi farklı sanat sistemleri vardır. Yani temel aksiyomlar sanat sistemlerine de akseder.

Kültürlerin temel aksiyomlarına göre sanat tipleri de şu noktalarda toplanabilir:

a) Duyumcu sanat. Üslûbu tabiatçı, realci; gayesi hazdır.

b) Sezgici (düşünsel) sanat. Konusu duyum ötesi, üslûbu semboliktir.

c) Bütünleşmemiş (devşirmeci) sanat. Konu, gaye ve üslûp birliği yoktur.

d) Bütüncü sanat. Metod olarak duyum ve sezgiyi birleştirmiştir. Konularında bütünlük, gayesinde yüce duygular, (insanı ve maddeyi aşan) vardır.

Ancak bunlardan birisi belli sanat tiplerinde hâkim olur. Meselâ, Hint, Mısır ve Çin sanatları düşünsel (sezgici)dir. Girit - Miken sanatları duyumcudur. Bütünleşmemiş sanat tipi toplumların daha çok bunalım dönemlerinde veya sıhhatli bir kültür ortaya koyamadıkları zamanlarda görülür. Böyle dönemlerde sanatkârlar, birbirine hatta sistemin öncüllerine ters sanat ürünleri ortaya koyarlar.

Geçmişte sıhhatli dönemlerimizin sanat ürünleri, bütüncü sanat anlayışının örneklerini meydana getirirler. Bir Selimiye ile, İtri'nin bir semaîsi veya Bakî'nin bir şiiri arasında bir bü-

Desen : Arif İLKBAHAR

tünlük vardır. Bunlar aynı sanat aksiyomunun farklı alanlarda ifadesi demektir. Ama günümüzde kültürümüzde meydana gelen çözülme sanat anlayışımızda da neticelerini vermiş bütünleşmemiş bir sanat anlayışı hâkim olmuştur.

SANATTA RİTM

Sanatta ritm deyince, bir toplumun kültürü içinde, sanat olaylarında meydana gelen dalgalanmalar hatıra gelmelidir. Sanat tek biçimli midir, ilk çiçek açan müzik midir, mimarlık mıdır, yoksa edebiyat mı? Yani sanat hareketleri hangi kademelerden geçer; nasıl doğar, gelişir ve alçalırlar? Toplumların aynı süreçleriyle ilgisi veya bir orantısı var mıdır. Bu sorulara cevap arayan düşünürler, ortaya koydukları bazı teorilerle sanatın diğer konuları hakkında da bazı neticelere ulaşmışlardır.

S. F. Petrie, Paul Ligeti'nin başını çektiği geniş bir yazar grubu, sanatın mimarîden müziğe doğru değişim geçirdiği kanaatindedirler. Bunlara göre, mimarî, edebiyat, musiki vb. aynı anda çiçeklenmezler. Toplumda önce objektif maddeyi kullanan sanat türleri gelişir, ileri kademelerinde müzik gibi subjektif sanatlara ulaşır. Aynı teoriyi daha ileriye götüren J. Comberieu, müziğin daima gerilerden geldiğini, zira onun ruhun derinliklerinden geldiğini savunmuştur. Yine bunlara göre müzik, medeniyetin dağılma dönemlerinde en güçlü devrini yaşar.

P. Ligeti bu ritmi mimarî, plastik ve malerisch safhalara ayırır. Modern Avrupa (çizgilerle ifade etme yolu olan) malerisch safhadadır, mimarî ve plastik dönemlerini geçmiştir. Yine Ligeti'ye göre mimarîde ortaklaşacılık, istikrar ve düzen vardır. Malerisch aşamada (meselâ resimde) sanat, fertçi, bağımsız, entellektüel, izlenimci, anlık zevk düşkünü, dinsiz, devrimci ve düzensiz özellikler taşır. Kısaca malerisch sanat, batının bunalımlı dönemlerinin tipik sanat anlayışını temsil eder.

Hegel, klasik teorileri içinde sanatı «düşüncenin zaman boyunca kendisini gerçekleştirmesi, açıklaması» olarak tanımlar ve sembolik, klasik ve romantik safhalardan geçtiğini belirtir. İlk aşama olan sembolik sanatta madde ideye hâkimdir, klasikte ise madde - ide denkliği sağlanmıştır. Romantikte ise fikir maddeye hâkimdir. Klasik bir orta dönemdir. Yine Hegelci tasnife göre, doğu sanatları bütünüyle sembolik; Yunan - Roma klasik; modern Avrupa sanatı romantiktir.

Waldemar Deonna ise sanat ritmlerini, ülkücü ve tabiatçı dönemlere ayırır. Yazara göre ülkücü sanat, ölümlüleri ölümsüzleştirirken, tabiatçı sanat ölümsüzleri bile öldürür. Çağımızda tabiatçı sanat yıkılmadık değer bırakmamaktadır.

Tabiatçı batı sanatında meselâ kadınlar; şehevî, duyumcu, cinsel, kandırıcı ve güzellik terimleriyle yansıtılmaktadır. Duyumcu bir zevk düşkün-

lüğü göze batar. Erkekler de çoğu kere kadınsı ve yine çokça sinek - kaydı tıraş olmuş şekilde yansıtılır. Kitleler, kalabalıklar, izlenimci portrecilik bu dönemlerin çok tutulan konularıdır. Oran ve simetrinin yokluğu, ampirik gerçekliğin kaypak ve dinamik yanları, şiddetli hareket, üslupların tutarsızlığı ve karışması, şehircilik, incelmişlik, aşırı nezaket sanatın öncülleri durumundadır.

Batıda sanat teorilerini büyük çapta etkileyen Victor Hugo ise sanatın öncelikle edebiyatın lirik, epik ve dramatik safhalardan geçtiğine işaret eder. Bu üç özellikten herhangi biri, bir toplumun sanat tipini de meydana getirmiş olabilir.

Sanat ritmlerini bunlardan başka; sırayla Max Verworn fizyoplastik - ideoplastik; H. Schafer anlatımcı - izlenimci; Coellen dekoratif, plastik, mimarî, malerisch dönemlere ayırırlar.

Bütün bunlar, netice olarak, sanat hareketlerinin bir dalgalanması, yani bir başlangıcı, ilerlemesi, tamamlanması, sonuçlanması hatta çürümesi dönemlerinin var olduğunu, her sanat sisteminin sınırlı bir varoluş süresinin var olduğunu gösterir.

İlk dönemlerde sanat üslûbu daha çok sezgici sembolik, ideoplastik ve anlatımcıdır. Dalgalar her sanat sisteminde farklı özellikler gösterir. Tek yönlü değildir. Hele klasik, klasik öncesi ve sonrası olarak sınıflamak mümkün değildir. Zira ilk dönemlerde en ünlü klasik eserler verilebilmiştir.

Fakat bazı sanatların bazı özellikleri devamlıdır. Meselâ Hindu sanatı tarih boyunca sezgici, batı sanatı duyumcu özellikler taşımışlardır. Bu neticeler bizi sanatın bağlı bulundukları ön tiplere kadar götürürler.

Ayrıca dinî veya lâyik olma, duyumcu olup olmama, portreci, fertçi, toplumcu olup olmama gibi özellikler sanatları birbirinden ayıran özellikler olarak zikredilebilir. Ve çeşitli milletlerin kültürleri birbirine ne kadar yakın olursa, sanatlarında da ancak o nispette benzerlikler görülebilir.

SANATIN DİNAMİĞİ

Bu son ifadeler bizi, sanat tiplerinin farklı aksiyomları üzerinde düşünmeye sevkeder. Yani farklı sanat tipleri doğuran aksiyomlar kendilerine uygun malzeme, ifade ve üslûp tarzları ortaya koyarlar.

Meselâ tek taraflılık ve ben - merkezcilik temel kavramları batı kültürünün her sahasında kendisini gösterir. Başka bir ifade ile bu ilkeler her şeyi kendisini ifade edebilmek için kullanır, kültürün bütünü bu kavramların çok geniş bir yorumudur.

Bu sanatın konusu insan ve tabiat, üslûbu müşahhaslık, hedefi haz olacaktır. Hedef aldığı haz bir boşlukta son bulmaktadır. Fakat boşluk sınırlandırılmıştır. Kesişen ve köşeli çizgilerle bölünmüştür. Bir sentez yoktur, tezatlar çok açıktır. Tek taraflılıklar arası kesin çizgilerle bölünmüştür.

Söylediklerimizi misallendirmek gerekirse mimarîde sonsuzluğu sınırlayan keskin çatılar, musikide yine sonsuzluğu düşünmeye (düşünme: sonsuzluğa açılan kapı) fırsat vermeyecek kadar hareketli bir ritm, sınırladığı zaman veya mekân parçasını doldurmaya çabalar. Mecburî hareketlilik vardır. Resim ve heykel ferdiyetçiliğin en açık işlenebildiği sanat kollarıdır. İnsan, çıplak olarak işlenir. Toplumu konu alamaz, edebiyatı bile ferdin edebiyatıdır ve her şey kesin çizgileriyle objektifleşmiştir.

Ancak son zamanlarda, resim ve benzeri alanlarda meydana gelen mücerretleşme (soyutluk) aslında geleneksel batı anlayışını inkâra yönelmiş hareketlerdir. Zaten bunalım dönemlerinde toplumların sanatları da devşirmeci bir hal alır.

Şimdi de Türk sanatına bakalım. Sıhhatli dönemlerimizde Türk sanatı bütüncü özellikler taşır. Sınırlı varlık anlayışını taşan ve sonsuzluğa (gaybe yönelen (tevhid) inancı, maddenin

Desen : Arif İLKBAHAR

sınırlandırdığı kavramları aşmıştır. Sonsuzluk, ebedî güzellik, yuvarlaklık, sükûn Türk sanatının önemli aksiyomları halindedir.

Sanatın bütün alanlarında bu duygu işlenmiştir; Türk mimarisi kubbe ve kemerleriyle sonsuzluğa yönelmiştir, onu sınırlayan keskin çizgiler, köşeler yoktur. Arabesk ve benzeri süslemeler de böyledir. Musikide ses tek ve düzgün bir doğrultuda işlenmiştir, iniş çıkışlar anî değildir; çılgınlık, herşeyi unutma yok, düşünceyi davet vardır. Edebiyat edebîleşmeyi öğütleyen ve sonsuz güzelliği işleyen bir sanat türüdür. Ferdiyetçiliği telkin eden sanat dalları olan resim ve heykele itibar edilmemiştir. Bu alanların yerine hat ve benzeri orijinal sanat türleri geliştirilmiştir.

Türk kültürünün sıhhatli dönemlerinde bu böyleydi. Ancak içinde bulunduğumuz bunalım dönemi geleneksel sanat anlayışımızı da yakmıştır. Dolayısıyle bu geçiş dönemi sanatında ortaya konulmuş ürünlerin hiç biri kalıcı sayılmaz. Ölmez eserler ancak sıhhatli kültür dönemlerinin mahsulleridir. İstikbalin önemli konusu da bu kültürün ortaya çıkarılmasıdır.

SANAT VE GÜZELLİK

Bugün, insan hayatında önemli bir yere sahip bir kavramdır, Sanat. Günlük yaşantımızda sık sık geçer bu kavram. Yeni bir fenomen değildir. Şüphesiz ilk insan topluluklarından beri sanatın izleri vardır toplum hayatında. Toplulukların hayatını süsleyen bir özelliği vardır sanatın. Hele yirminci yüzyılda, sanatın insan hayatına daha fazla girmiş olduğunu görmek mümkün. Kelime mânâsıyla yapıcılık demek olan sanat faaliyetlerinin önemi önceki çağlarda da az değildir. Bugün daha çok sanat faaliyetlerinden bahsedilir olması, çağımızın haberleşme vasıtalarının bir sonucudur. Belki, dün sanat üzerine uzun uzun makaleler yazılmıyor, teorik bilgilerden bahsedilmiyordu. Fakat insanoğlu insiyakî bir davranışla sanat eserleri vermeye devam ediyordu.

İlk insan topluluklarından medeni toplumlara kadar, insanlığın seyrinin her safhasında, keyfiyet bakımından farklı olmamasına rağmen sanat çalışmaları görülüyor. Basit toplum şekillerinde de kendine ait özellikler taşıyan sanat eserleri görüyoruz. Şu kadar farkla ki, dünün, çağlar öncesinin çeşitli resimler çizen ressamının elinde, bugünkü ressamın kullandığı modern malzemeler yoktu ama vasıtaların yöneldiği hedef aynıydı. Bugünün ressamının tuvalini, özel resim fırçalarını, kâğıtlarını dün başka malzemeler temsil ediyordu.

İlkel kabilelerin seramonilerinde, savaş aletlerinde bir sanat anlayışının izlerini görüyoruz. Âdeta sanat, insan eksikliklerinin cilâsı gibi çıkıyor karşımıza. Girmediği bir saha pek gösterilemez. İnsanın tamamlayıcı bir parçası, temel fonksiyonlarından birisidir sanat. Sanki eksik, sınırlı kâinatı; insanın ruh yapısının talip olduğu eksiksiz olana bir basamak yapmak için, şekil verme, güzelleştirme gayretidir. Ruh bir insicam ister. Dağınıklık, hedefsizlik, noksanlıklardan münezzeh

olana yönelmemek, bir hastalık gibi sanatı da kirletmiştir günümüzde.

Tabiatın bir parçası olan taşa şekil vermeye çalışan heykeltıraş dağınıklıktan, şekilsizlikten düzenliliğe tırmanışın örneğini vermiyor mu?

Ruhî kuvvetlerin emrindeki insanın, ruhî dengeye kavuştuğu devirlerde verdiği eserler, bir mükemmelliğin akışında yürümüşlerdir. İnsanın tabiî hayat mecrasını taşan, ruhunu inkâr etmiş, dengesini bulamamış insanların sanatı karışıktır. İç düzenden mahrum olanların eserinde ahenk aramak zaten boşunadır.

Sanat üzerine düşüncelerimizi derinleştirirken temelde insan realitesine varıyoruz. İnsanı anlamaya gayret etmek, sanat olaylarını anlamanın ilk şartıdır. İnsan biyolojik ve ideolojik yapılı bir varlıktır. Bu yönüyle ruhî ve maddî iki cephenin, iki kutbun arasında bir çizgide, iradî bir yol üzerindedir. İnsan iki zıt kutbun teşekkül ettirdiği, ilâhî sanatın eseridir. İnsan maddî yapısının ihtiyaçları ve doyumları kadar, ruhî yapısının ihtiyaç ve doyumlarının problemleriyle içli - dışlıdır. Biyolojik yapının ihtiyaçları ve neticeleriyle, ruh yapısınınki birbirinden farklıdır.

İşte bu biyolojik yapı vasıtasıyla, ruh dünyamızın hükümdarı inanç bir faaliyette bulunur. Buna sanat diyoruz. İnsan ideolojik yapısı ile biyolojik yapısı arasında bir âmir - memur münasebetleri vardır. Burada devamlı emreden müsbet veya menfi ferdin inançlarıdır. Maddi enerjinin malzemelerle, ruh âleminden kopup gelen istekle birleşmesi ve ilhamla kaynaşması sanat ürünlerine varlık kazandırmaktadır. Burada biyolojik yapı sanatkârın ve toplum inancının icra memurudur.

Hayvanlar âleminde görülmüyor sanat. Çünkü ruhî bir fonksiyondur. Subjektif değerlerin mahsulüdür. Bu özellik de insana mahsustur.

İnsan özellikleriyle varlıklar âleminde müstesna bir yere sahiptir. Dünyadaki ve uzaydaki varlıklar onun çalışma sahasında birer malzemedir. Kendisine verilen özellikler sayesinde zamanı daraltmakta, uzay varlıklarıyla burun buruna gelmektedir. Artık dün bilinmeyen hayretengiz gök cisimleri insanın evreninde küçücük bir köşe durumundadır. İnsanın bu yolculuğunun mekânına şimdilik kesin bir çizgi çekmek de mümkün görünmüyor.

«En güzel surette» yaratılan, varlıkların «Eşrefi» insanoğlu çevresinde bir düzenlilik arar. Bu yaratıcı iradenin insana verdiği özelliktir. Düzenleyiciliğin ince, usta olanı sanatkârlıktır. Sanatkâr materyallerden meydana getireceği güzelliğe kavuşmuş bir eserle, gerçek güzeli arama yolunda bir adım atarsa, işte o zaman sanatkârca gayesine kavuşmuş demektir.

Sanat temelde insanın yaratılış gayesiyle ilgili bir faaliyet olarak görülüyor. İnsanoğlu dağınık malzemeler yığınının kucağına bırakılmış bir görevlidir. Bu yığın yaşadığı dünya. Görevi, bunları düzenlemektir. İşte medeniyetler insanın aslî görevini yerine getirmesinin bir sonucudur. Beşerî ve fizikî coğrafyada insan elinin eseri yeni bir dünyadır sanat dünyası. Sanatkârın fethettiği bir âlem. Dünyanın ilk yaratıldığı haliyle şimdiki hali şüphesiz ne kadar farklıdır. Şimdi taşa toprağa şekil verilmiş, bağlar, bahçeler insan zevkine, anlayışına göre düzene girmiştir. Farklı inançlardan hareket eden topluluklar değişik coğrafyalarda ayrı medeniyetler kurmuşlardır. Görülüyor ki insanın temel vazifelerinden birisi, çevresine şekil vermek, onu arzu edilen bir kalıpla yeniden düzenlemek. Sanat, insanoğlunun bu düzenleme gayreti içinde daha ince ve ruhî olanıdır. Sanat ruh varlığımızın eseridir, onunla ilgilidir.

Bulunduğumuz yerde, masamızın üzerinde bulunan eşyayı bir şekle sokarız. Zevkimize ve ihtiyacımıza gö-

DÜĞÜN

Güller şafakla açar, sevdalı gönül için
Şölen yeni çağadır, umutlar fetih için
Çağa düğün yapmakta güneşin incileri
Mehter çağa vurmakta Hak için, zafer için.

BEN

Aşkım derya gibi çağlayıp akar
Aşkı kuruyacak çaydan değilim.
Bir çağa hasretim deryalar kadar,
Hasreti ruhunda köle değilim.

Fikri KARABIYIK

re eşyayı daha yakın hale getiririz. Bu hareketimiz tabiî bir davranıştır. Yapısı itibariyle sınırlı bir varlık olan dünyamız, sanatçının elinde yeni bir şekle girmeye hazır malzemeler topluluğudur. Kâinat ve insan da ilâhî sanatın konusudur' insan ise kendi çapında bir sanata, yapıcılığa memur.

İyi ayarlanmış bir şehir planı, güzel bir tablo, şiir, hem ihtiyacımızın hem güzellik arayışımızın tatminidir. Sanat eserlerinin varlığı ve hedefi kâinattaki tesadüfilik görüşünün inkârı olduğu gibi. aynı zamanda eksiklikler dünyasından, noksansız âleme doğru bir açılış, bir yüceliştir de.

Kâinatta bir ahenk var sınırlılığına rağmen. Yaratıcı iradenin tecellisi. işte sanat bu ahengi anlamak, ona kavuşmak için çıkmış bir yolcudur.

Sanatçı bizi aradığımız güzelliğe götüren elçidir. Sanat eseri bindiğimiz vasıta.

Binlerce, milyonlarca sanat eseri, gerçek güzeli aramaya çıkışta atılmış birer adımdır.

Sanatın mahiyetine yönelen yukardaki izahlardan sonra, sanatın diğer yönlerine geçebiliriz. İzahına çalıştığımız nokta sanatın vasıtalık ettiği kültür ve inanç realitesidir.

Sanat eseri bir inanç etrafında kurulmuş, insanın ruh derinliklerine kadar uzanan tesirli bir güce sahiptir. Bu güç, bu güzellik ve ahenk silahı, ruh ülkelerinin tek hâkimi, fatihidir. Bir kültürün sanat ölçüleri içinde sunulması insana inanılmaz bir tesir yapar. Sanat eseriyle insan arasında kuvvetli bir rezonans bağı kurulur. Gönüller coyuran bir sanat eseri karşısında, çiçek kokusunu teneffüs eder gibi, kokulara, güzelliklere karışmış ince bir mesaj uzanır, sanat eserinden insana. Bu, sanatın sanatta müşahhaslaşan güzelliğin bir kültüre vasıta olmasıdır. Sanat da mesajın güzellik dekoru içinde takdimidir. Sanatçıda bu hususta kesin, belirgin bir iddia olmasa bile, aslında subjektif değerlerinin işçiliğini yapmaktan öte bir şey yapmamaktadır. Sanat - kültür ilişkisi, sanatın önemli bir yönüdür.

Bir kültür insanlık tarihine damgasını ancak sanatın eliyle vurabilir.

Sanat üzerine söylenen farklı görüşlerin yoğunlaştığı noktalardan biri de güzellik konusudur. Güzellik nedir? Sanatın hedefi midir, yardımcı unsuru mu?

Bu konuda farklı görüşlerin serdedilmesinin sebebi güzellik mefhumunun subjektifliğinden ileri gelmektedir. Güzellik kavramının oluşmasında dünya görüşlerinin tesiri vardır. Farklı dünya görüşlerinin ayrı güzellik anlayışlarının olacağı muhakkak. Güzellik, şekil ve malzeme uyumunun, konuyla bütünleşmesinin, doğumuna yardımcı olduğu subjektif bir değerlendirmedir. Geometrik şekiller, malzeme, sanat eserinde konunun karakterine uygun bir hüviyete girince, ferdin dünya görüşüne göre kavradığı bir güzellik mefhumu ortaya çıkar. Böylece ferdin subjektif değerlerini okşayan bir konunun doğumuna yardımcı oluyor güzellik. Kanaatimizce güzellik sanatta yardımcı bir unsur oluyor. Konunun malzemeyle en iyi şekilde süslenmesi herkesin kabul edeceği bir teknik yön iken, bu terkip ferdin dünya görüşünün yansımasıysa bu sanat eserini görende bir güzellik duygusu uyandırır.

Selimiye'nin mimarî bütünlüğü karşısında gözleri kamaşan bir Hıristiyan'ın takdirkâr bakışlarıyla, bir müminin ruhunu okşayan mânâ âlemini titreştiren, onu alıp götüren, kulluk hislerini pekiştiren güzelliğin lezzeti, mahiyeti ayrıdır. Şu halde şekil güzelliği, teknik olgunlukla, inançtan kaynaklanan güzellik duygusu karıştırılmamalıdır. Sanatta güzellik bizzat hedef olmasa gerektir. Hedef sanatkârın değerlerinin, sanat olayı halinde varlık kazanmasıdır.

SANAT ESERİ

Malzemelerle, kültürel fenomenin çatısının kurulup, güzellikle tamamlanmasıdır. Konu üzerinde düşünce derinleştikçe bu sonuç kaçınılmazdır. Güzellik sanat eserinde bir tezyinat unsurudur. Dekoratif unsur...

Haklı inançlarla insan ve vasıtaların bir tek gayesi vardır. Mutlak gerçeği kavramak. Sanat eseri ve güzellik buna hizmet eden elçidir diyebiliriz.

Sanat, malzemeler üzerinde planı, hedefi belli bir işçilik yapmaktır. Adı üstünde bir yapıcılık. Sanat eserinin ortaya konuşunda konu, malzeme, yapıcı ve hedef vardır. Bu unsurlar, başta yapıcı (sanatkâr), malzeme (taş, kâğıt, kelime), konu (mesajın takdim edileceği zemin) ve hedef (mesaj).

Hedef, sanatkârın temel değerlerine güzellik açısından getirilen yorumdur. Sanatçı insan olarak belli bir inancın sanat işçiliğini yapar. Sanat eseri karşısında görülen farklı davranış ve kanaatlere gelince:

Güzel bir sanat eseri karşısında duygulanan çeşitli inançtan insanların bu davranışlarından objektif ve subjektif yönler vardır. Sanatkârın inancının çizgi çizgi, kelime kelime ördüğü sanat eserinde meydana gelen güzellik görüntüsü, ancak sanatkârla aynı inançtan olan insanları doyurur, gerçek anlamda tatmin eder. Sanat eserinin karşısında bu insanlar subjektif ölçüler içinde doyarlar. Bir sanat eserinin herkese kendini kabul ettiren yönleri de vardır. Bunlar özden, hedeften ziyade teknik yönlerdir. Fakat insan hiç bir şeyin şeklinde, kabuğunda kalmak istemez. Onu düşüncesinin nihaî sınırlarına kadar götürüp orada hesaplaşmak, orada tatmin olmak ister. Sinan'ın eserine bir Hıristiyan, malzemenin cami gibi bir kutsal yapıda en ideal bir tarzda kullanılmasıyla değil, sanattaki teknik üstünlüğe ilgi duyacaktır. Her çeşit inançtan insanların birleştikleri ortak nokta budur. Gerçekte sanatkârın inancından bir kimsenin duyduğu zevki, başka inanca mensup kişi aynı ölçüde duyamayacaktır. Birisi değerlendirirken kabukta kalacak, öbürü sanat eserinin işaret ettiği, şekillendirdiği mesaj unsuruna kadar uzanacaktır.

Işık Kervanı

Kalbe kilit vuran büyü çözüldü
Zulmün karanlığı böyle kovuldu

Işık sızdırmayan duvar yıkıldı
Sevginin ışığı gönüle doldu

Günahla tıkanan göğün kapısı
Dua gözyaşları ile açıldı

Ana gördük bacı gördük umutlu
Ne güzel bir hava bir hava vardı

Sevenler bir yürek oldu burada
Buradan her yere ışık saçıldı

Hasrettik böylesi coşkulara biz
Kötülük kirini sevgi yıkadı

Kalktı gönüllerden kasvet sisleri
Sonra bir incecik yağmur başladı

Güzelden kaçışın yaktığı yürek
Bahar gülü gibi güldü açıldı

Gün doğumuna eş yüce uyanış
Asrın kapısını müjdeyle çaldı

Yurdumun bağrından fışkırdı sular
Çatlamış dudaklar içerek kandı

Can geldi sararan bu çehrelere
Şükrün ışığında gözler ıslandı

Bayraklar çekildi nazlı burçlara
Pırıltılı eller şevkle uzandı

Bir ışık kervanı koyuldu yola
Al - yeşil çevreli mendil sallandı

Hasretlerde bile çiçekler açtı
Sıla ve gurbet bir renge boyandı

İnancın selinde bir kutlu akış
Çağladı çağladı coştu hızlandı

Adanmanın hazzını duyduk yürekte
Bir gül yangınıyla gönüller yandı

Birlikte yürüdük yeni günlere
Altın ufuklara ordular aktı

Ve işittiğimiz tatlı hışırtı
Şehitlerin ruhu gökte kanatlı

Onları götüren en güzel arzu
Solmaz çiçeklerden bir zafer takı...

Mustafa ÇİMEN

Ansiklopedik Marksist Sözlük

Aclan Sayılgan

ÇIKTI

FİYATI 15 LİRA

İsteme adresi: OTAĞ YAYINEVİ
Hilâliahmer Cad. No. 4/1
Cağaloğlu - İst.

SOLJENİTSİN
BATIYI UYARIYORUM

OTAĞ YAYINLARI ARASINDA KİTAP OLARAK ÇIKTI

HER EVE BİR Bayrak GEREK

Bayrak

Haberde doğruluk
Yorumda dürüstlük
Fikirde milliyetçilik
demektir

Bayrak Bizim Gazetemizdir

PINAR

Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

TEMMUZ 1976

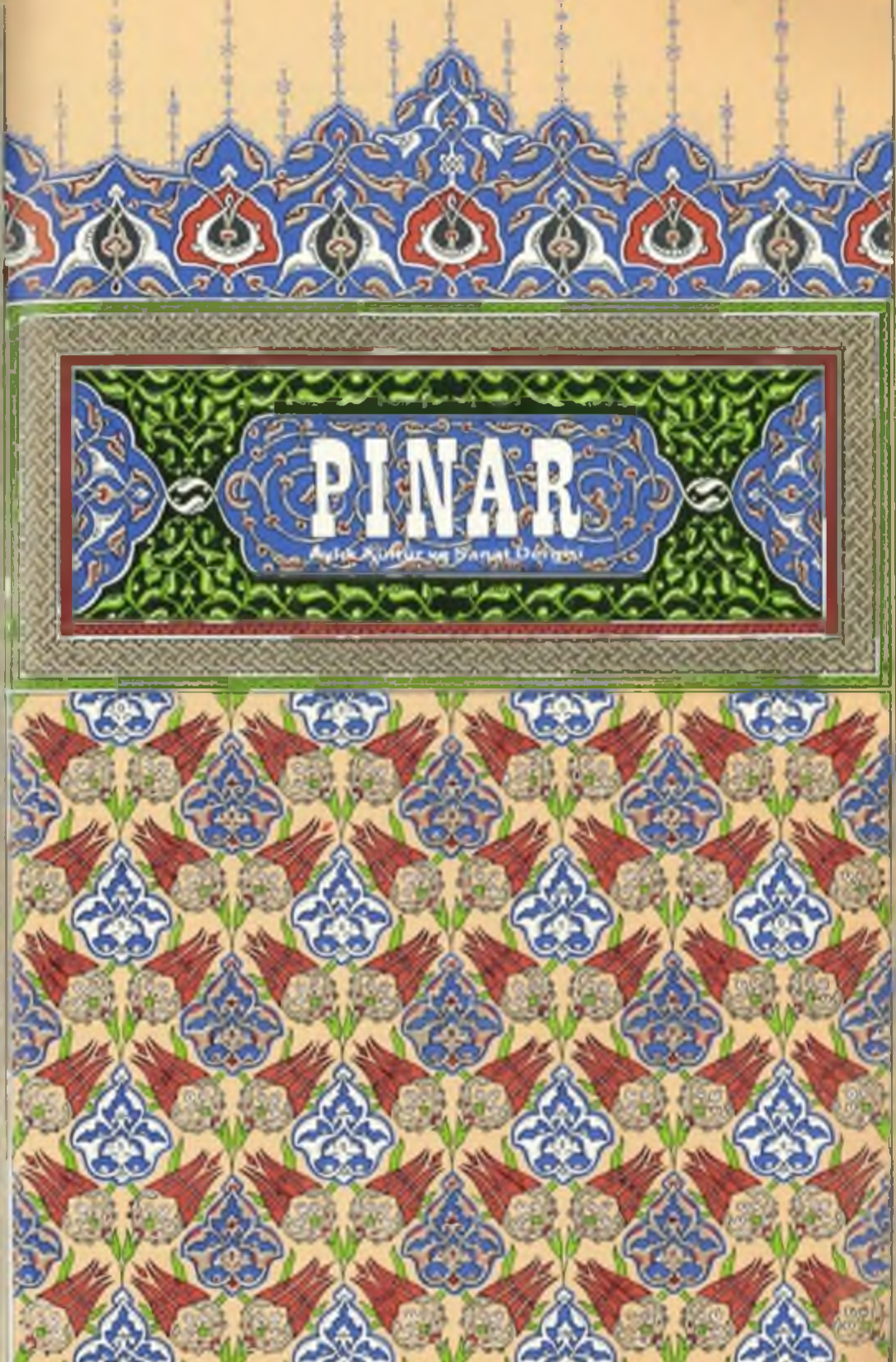
CİLT: V

55

PINAR'IN BU SAYISINDA:

- Lütfi TOKOĞLU ile MÜLÂKAT
- Prometheus'un İsyanları
- Sema OLCAY ile MÜLÂKAT
- Kıbrıs Şanında
- Kültürel Bir Olay Olarak SANAT
- İnsan ve Yorum

FİYATI: 5 LİRA

PINAR
Aylık Kültürel ve Sanat Dergisi

PINAR

Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

SAHİBİ
Bayram Erdem

Yazı İşleri Mesul Müdürü
Cevat ÖZKAYA

Yönetim Yeri :
Nuruosmaniye cad. No. 8/3
Cağaloğlu — İSTANBUL

Kapak Kompozisyonu
Salim OKAN

Yazılar kaynak gösterilmek şartıyla iktibas edilebilir. Gönderilen yazılar iade edilmez. Her yazıdan sahibi mesuldür.

İlân
Pazarlığa tabidir

Abone

Yıllık (12 sayı) : 55 TL.
6 aylık (6 sayı) : 30 TL.
Öğretmen ve öğrencilere abone
Yıllık (12 sayı) : 50 TL.
6 aylık (6 sayı) : 25 TL.

Dış ülkelere abone
Yıllık (12 sayı) : 85 TL.
6 aylık (6 sayı) : 45 TL.

Dizgi - Baskı - Cilt
OTAĞ MATBAASI
Tel. : 27 73 10

Posta Çeki No : 81779

Ağustos 1976
Cilt V — Sayı: 56

Fiyatı : 5 TL.

Her ayın ilk haftası çıkar

İÇİNDEKİLER

- Bunalımı Çağı ve Edebiyatımız — PINAR
- Bilgi Disiplini ve Sanatçı — M. Akif AK
- Kuşlar Yuvada Gerek — Necati AYKAN
- Nihad Sami Banarlı — Cevad ÖZKAYA
- Malazgirt — Yetkin DİLEK
- Otranto Zaferi — Veli ŞİRİN
- Sevgiye Hasret — Musa DOĞRUER
- Şafağa Kadar — Mustafa ÇİMEN
- Bir Kentin Öyküsü — Tahir YÜKSEL
- Orhan Seyfi Orhon — Necati AYKAN
- Yananlar — Osman YILMAZ
- Üç Çığlık — Turan KORKMAZ

«BUNALIM ÇAĞI» VE EDEBİYATIMIZ

Bunalım; çağın vasfı. Biz yakıştırmadık bu sıfatı yirminci yüzyıla. Yirminci yüzyıldır kendine «bunalım çağı» diyen, yirminci yüzyılın kurucuları, hakimleri ve el an sahipleridir bunu söyleyen... Onlar da nihayet en aktüel gerçeklerini dile getirmiş oluyorlar böylece.

Çağa bu adı verenin kim olduğu bir yana, fakat, şu zamana, bu sıfatın çok yaraştığı noktasında herkes birleşmiştir. Sarsıntılar, karışıklıklar, savaşlar hiç bir devirde insanlığın peşini bırakmamıştır, denecektir. Bu doğru. Ancak insan, hiç bir çağda, bugünkü olduğu biçimde, bulunduğu dünyayı kendine zindan görmemiştir. İnsan, kabında rahatsız. İnsanoğlu, nefes alacak başka dünyalar arıyor.

Bunalımın insanla ilişkileri, bütün bir tarih göz önünde tutularak ele alınacak olursa şu sonuçlara varılır. Sıkıntılar, hayat boyu süren değişmez birer olay değildirler. Acı, keder, bunaltı, insan yaşayışında sevinçle birlikte vardır. Yani bunalım, bir arazdır insan varlığında, ondan ayrılmaz bir parçaymış gibi nitelendirilemez. Acı - sevinç, birlikte kişilerin yaşeyişlarında yer alır ve insanın gelişmesini, geleceğe yürümesini sağlayan dinamizmi oluşturur.

Ama günümüzde insanın varlığı kadar açık bir bedahet olan bu gerçeği, nerdeyse yok olmuş farzedecek, sayısız örnek var önümüzde. Bunalım, insanla birlikte doğmaya ve ölene kadar ondan ayrılmaz bir parça olmaya başlamıştır. Yirminci yüzyıl, daha doğar doğmaz takmaktadır insanoğlunun boynuna buhran ilmiğini ve sürüklemektedir onu ömür boyu. Araçlar, maddi ilişkiler mabut olalı beri insan, fani tabiatın, sun'i toplum yaşayışının şuursuz bir uydusu olmuştur. Dışı ve kabuğu, özünü aşmıştır insanın.

Çağın insanı, yirminci yüzyıla özgü hastalıklarla malûl olarak doğuyor. Bu hastalıklar âdeta genital bir nitelik alarak, insandan insana irsiyet yoluyla geçer olmuştur. Bu çağı, geçmiş yüzyıllardan ayıracak olan en bariz karakter bu olsa gerek. İnsanın el uzatılmadık, nüfuz edilmedik tarafını bırakmayan modern cihazlar, görünürde eğlenme ve dinlenme araçları, sinema, televizyon, basın, büyük spor karşılaşmaları... İnsana, çıkarılmaz bir leke gibi yapışıyor bu araçlar ve insan iradesinin dizginlerini ellerine alıyorlar. İnsan artık işyerinde patronun,

evde televizyonun, hafta sonlarında sinemanın ve stadyumların idare ettiği, kendinden habersiz, tâbi bir varlıktır.

Çağın düşünen kafaları, düşüncelerini bunalım üzerinde yoğunlaştırdılar. Bunu en çok da edebiyatçılar yaptı. Yüzyılımızın tek kelimede ifade ettiğimiz gerçeği olan bunalım, normal olarak düşünceye ve edebiyata yansıyacaktı zaten. Bu da olmuştur ve biz yirminci yüz yıl edebiyatına bu sebeple, «bunalım edebiyatı» adını verebilmişizdir.

Camus, Kafka ve Sartre gibileri, çağın bunalımının sadece anlatıcısı değil, bizzat insan olarak da sembolü oldular. Camus şöyle tanımlıyor, yüzyılımız insanını; **«sevişti ve gazete okudu.»** Güzel bir özetleme. Özgürlükler, mutluluklar ve aydınlıklar çağının, böylesine basitleştirilmesi birçoklarına garip gelebilir. Bu sözün benzerlerini, Türkiye'de söyleyenler, «çağdışı» olmakla suçlandılar. Bu suçlamaları yapanlar, son yıllarda yanıldıklarını anladılar. Ama bunlar arasında sözlerini geri alma namusluluğunu gösterenler çıkmadı. Fakat sonuç olarak şimdi herkes Camus'nün bu sözlerinin çağın kendi kendini yargılaması olduğunu kabul etmektedir. Daha doğrusu, Batı'nın kendi kendini yargılayışı olduğunu...

Batı, nerden geldi bu bunalım çığırına? Sonra insanlığı nasıl sürükledi kendi akıbetine doğru? Bu iki ayrı soru, çağın bunalımının iki farklı yanını bulmada anahtar olabilir. Şöyle ki, Avrupa'nın bunalıma gelişi ile Avrupa dışındaki toplumların bunalıma itilişi ayrı şartlara dayanıyor. Batı dışındaki dünyanın bunalımında Batı'nın payı büyük. Ama bunalımı Avrupa'da doğuran ortam ile diğer ülkelerde doğuran ortam farklı. Bunun için boyutlar da değişik olmuş, sonuçlar da. Pek tabii ki bunalımdan çıkış da farklı olacak, bu ayrı toplumlar için.

Avrupa tarihinin kısa bir hatırlanması bize şunu gösteriyor. Avrupa, bugünkü akıbetini kendi eliyle hazırlamıştır. Bundan ötürü cürümlerinin ve hastalıklarının, yegâne sorumlusu ve suçlusu yine bizzat kendisidir. Rönesans ve reform baş kaldırması —bu baş kaldırışın haklılığı yahut haksızlığını tartışmıyoruz—, sonra 1789 kargaşası ve bunun çocuğu olan tüm kargaşalar, Batı'yı mukadder bir çizgiye sürüklüyordu. Halbuki Batı, insanı ilâhlaştırmakla başlattığı bu çağın nasıl bir sona ulaşacağını hesap edebilirdi. Ama kesinlikle kaçındı bu hesaptan. Evrenin korkunç denecek derecede muazzamlığı ve güçlülüğü karşısında, insanoğlunun hesaba bile alınmayacak derecede acizliği, besbelli ortada iken, Avrupa insanı ilâhlaştırmakta diretti. İnsan tabiat güçlerinin sürüklediği bir çöp değildi ama, ilâh da olamazdı her halde. Avrupa, geçmişte birincisine, çağımızda da ikincisine iman etti bu iki şıkkın, bir türlü ortasını bulamadı.

Özetle Avrupa bugünkü bunalım finalini, kendi iç gelişimi sebebiyle göğüsledi. Atılan taşın düşmesi kadar normaldir bu son. Avrupa'nın kendi şartları içinde yeni bir tercihinin de bulunmadığını söyleyebiliriz.

Avrupa dışındaki toplumlar için ise durum değişiktir. Genellemeyi bir yana bırakıp Türkiye'yi ele alalım. Türkiye bugünkü buhranlarına zorlanarak getirilmiştir. Bu zorlamanın sayısız örneklerden biri üzerinde duralım. Birinci Dünya Savaşı'nın getirdiği o kaoslu dönem... Bütün Avrupa, üzerimize yürümüştür. O günler Devleti Âliye, parça parça paylaşılıp yutulması gerekli bir ceset olarak görünmüştür Avrupa'nın gözüne. Dile gelmez vahşetler icra ede ede Avrupa, bütün sınırlarımızı çiğneyerek, istilâ edilmedik yer bırakmamak kaydıyla Anadolu'ya yürümüştür. Yani Müslüman-Türk halkına, bu dünyada yaşama şansı tanımamıştır Batı. Ya ölmeli, ya da esir olmalıydık. Cumhuriyet döneminde ise Batı'nın zorlamaları kültürel alanda tüm şiddetiyle devam etmiştir. Birinci Dünya Sava-

şı'nda bizi bir kaşık suda boğmak üzere ayaklanan Avrupa, Cumhuriyet'in kurulmasıyla bu arzusundan vaz geçmemiştir. Sonra o, silâhla toplumu değiştirme denemeleri!.. Hiç bir yerde rastlanmadık biçimiyle, kültürel baskılar! Bütün bunlar yine Batı'nın zorlamalarıdır.

Bugün toplumumuzun içinde bulunduğu bunalımlar ile Batı'nın bunalımları arasında bir benzerlik bulunabilir. Fakat bu benzerlik, bunalımın aynı sebeplerden doğuşundan ileri gelmiyor. Sözünü ettiğimiz zorlama, Batı'nın kültürü ve yaşama biçimi ile birlikte bunalımlarını da getirmiştir ülkemize.

Türk toplumunun bugün içinde bulunduğu zor şartların ilk sebebi Avrupa'dır. Ama, Avrupa hastalandığı için biz de hastalandık dememiz yeterli olmaz. Avrupa bunalım içinde olmasaydı bile, kendi dışındaki bir toplumla bizim gibi ilişkiye giren her toplum hasta olurdu. Bu bakımdan bunalımımızın ilk kaynağı, Avrupa ile olan ilişkilerimizin şeklindeki bozukluktur denebilir. İlişkide bulunduğumuz Avrupa, içinden çıkılmaz buhranlara düşünce, bizdeki bunalımlar da katmerlenmiştir.

Fakat yeni bir yol belirmiştir önümüzde. Avrupa ile birlikte ölmeyebiliriz. Avrupa'nın kültürü gibi, bunalımları da bizde bir yama halindedir. Yukarda söylediğimiz gibi, içinde bulunduğumuz şartlara farklı yollardan geldik. Bu bakımdan, hiç de Batı'nın kaderini paylaşmak zorunda değiliz. Batı'nın ölümü, bizim de ölmemizi gerektirmez. Tam tersi, bizim kurtuluşumuz ve güçlenmemiz kolaylaşır. Yeter ki biz, Batı'dan farklı oluşumuzu, kültür, tarih ve menfaat zıtlaşmamızı, şuurla kabullenip, bilimsel olarak prensipleştirmiş olalım. Bu takdirde, Batı'nın çöküşü bizim yükselişimiz olacaktır.

Bu açıklamalardan sonra, edebiyatımızda bunalımın geçmişine ve bugününe kısa bir göz atabiliriz. Batı edebiyatında bunalımcılık toplumun çizgisine paralel olarak var oldu. Halbuki bizim edebiyatımızda bunalımın ilk kaynağı, aydınımızın kendinden şüphe edişi ve buna bağlı olarak aşağılık duygusuna kapılışıdır. Tanzimat'la başlayan, sonraları daha da şiddetlenen karamsar hava işte bu şüphenin çocuğudur. Diyelim ki düne kadar, Türkiye'nin bir türlü arınmayan bulanık havası böyle bir karamsar havayı götürüyordu. Ama bugün için aynı şeyi söyleyemeyiz. Çok şey değişmiştir Türkiye'de ve dünyada.

Bir defa dış şartların elvermesi noktasından, Avrupa medeniyeti batmak üzeredir. İç şartlar açısından da Türkiye, maddî, beşerî ve kültürel enerjisi ile dünyanın gelecek vadeden yegâne ülkedir. Her şeyden öte, Türkiye'nin bu şansının farkında olan ve durmadan da olumlu yolda mesafe kateden vatansever aydınlar bulunmaktadır. Demek ki, Türk milleti için, her yolunun karanlığa ve karamsarlığa saplandığı kavşak, geridedir artık. Önümüzde karanlık birkaç yol yanında aydınlık bir ufuk da vardır.

Toplumunun diğer önderleri gibi edebiyatçı, milletçe bu umut ufkuna ulaşmamızı sağlamak için çalışmalıdır. Roman ve hikâye, yeni Türk insan ve toplum tipini bulmak üzere, bu umut ufkunu daha da aydınlatmalıdır. Eğer bu toplum yaşayacaksa, bugünkü durumunun esaslı bir değişikliğe uğraması gerekir. Bu değişimin şartlarını ilim adamı belirlemeye çalışırken, roman ve hikâye de bu değişimi yaşanan bir hayat olarak gösterir.

Edebiyatımızın bugünlerdeki ilk hedefi budur.

Zaferler ayında, gelecekte toplumumuzun her alanda kazanacağı yeni zaferlere paralel olarak, bir «zaferler edebiyatı» doğacağı umuduyla, **Pınar**'dan sevgi ve saygılar...

Desen : Hamit YÜKSEK

İNFİAL

Desen : Ahmet EFE

Bilgi Disiplini ve Sanatçı

M. Akif AK

Disiplin, varlıkların yaratılışta varolan muazzam ahenk içinde değerlendirilecek bir kavramdır. İnsan dışındaki bütün varlıklar, yaratıldıklarında, özlerine verilen ahenk çizgisini izler ve hiç bir şekilde, bu çizgiden sapmak ihtiyarını kullanamazlar. Daha doğrusu, insan dışındaki varlıklar, önlerindeki birkaç ihtimalden birini şuurla ve bir iradî tercihle seçme gücüne sahip değiller. Güneş, ay, yıldızlar, gezegenler, nihayet elektronlar ve atomlar, hep hilkatteki çizgilerini izliyorlar. Hesaba katılmayacak bazı istisnalar hariç tutulacak olursa, insan bilgisinin ulaştığı zaman ve ölçüler içinde bu düzende herhangi bir değişme olmamıştır.

Fakat değişmeyen, bu harika düzenin sınır çizgileridir yalnızca. Çizgi boyunca ise, katiyetle durmayan sürekli bir değişim vardır. Ancak bu değişim de başı boş ve rasgele değil, disiplinli, düzenlidir. Kısacası, en küçük parçasıyla birlikte bütün kâinat belli bir düzene bağlı hareketlerle, belli bir çizgide muayyen bir hedefe doğru akıp gitmektedir.

İnsan bu akışın içinde bir parçadır, insanlardan oluşan topluluklar da. Fakat insan için değişik bazı durumlar da söz konusu. İnsana irade verilmiştir. Bu iradeyle insan, ölümüne kadar ki zaman içinde, ihtimaller arasında tercih yapma hakkına sahip olur. Duyularıyla olayları algılar, sonra düşünce ve muhakeme mekanizmasında, yoğun bir faaliyetten sonra karar verir ve kararını uygular. Algılama ile karar merhaleleri esnasında, objektif açıdan bakıldığında, mutlaka sınırlı, ama insan açısından oldukça çeşitli ihtimaller vardır. İnsan, imkânlarının sınırlılığı gereği, objektif planda mevcut olmayan bir ihtimali yaratamazsa da,

bu çok çeşitli ihtimallerden birini seçer. Yani insanın yaptığı ve yapacağı her şey, mutlaka önceden yaratılmış bir ihtimaldir. Karardan sonra, olaylar, yine yaratılıştaki kanun'ara uygun bir yönde gelişir. Yani insan da, iradesine rağmen, yıkamayacağı prensipler ve kanuniyetlerle çevrilidir. Hele maddî yapının evreni, büsbütün insan iradesinin dışında işler.

Gelelim düşünce safhasındaki serbestliğe. Yukarda da ifade ettiğimiz gibi, düşünme ve karar iradesindeki serbestlik, yalnızca insana has bir özelliktir, kâinatın diğer varlıkları için mevcut değildir. Fakat nazarî olarak, bu kadar şaşmaz kanuniyetler ve değişmez prensiplerle çevrili olan insan düşüncesinin de başı boş olmaması gerektiği söylenebilir. Öyle ya, adım başı bir prensiple karşılaşan insan düşüncesi de, en azından ilerleyebilmek için bazı kaidelere bağlanmak zorunluluğu duyar. Bu kaideler, insanda ve insanı çevreleyen tüm varlıklarda, tabiî olarak zaten mevcuttur. İnsan ise, bunları anlamaya çalışır. Çevreyi ve kendini tanıdıkça gelişir, olgunlaşır insan düşüncesi, faydalı olmaya başlar.

Hayattaki ve eşyadaki bu prensipleri hesaba katmamak, düşünce açısından bir çıkmaz ve bunalım sebebidir. Düzenli bir yol izlemeyen düşünce, içinden çıkılmaz sıkıntı girdaplarının kucağında kaybolur. Özetle düşünce, hayatta ve eşyada var olan diyalektiğin bütününe veya hiç değilse birine bağlanmadıkça, yaya kalmaya mecbur olur.

Diyalektiğin tümü veya bir bölümü, sözcüklerini kullanmışken konuyla ilgili bir mesele üzerinde de duralım.

Batı Düşünce Tarihi, genellikle, evrendeki dinamizmin birçok yanlarından ancak birine sarılmanın örnekleriyle doludur. Bütün bir Batı düşünce tarihini, realist ve idealist olarak tasnif etmek mümkündür. Düşünürler bir sistem kurabilmek için, bunlardan birine inatla intisap etme gereği duymuşlardır. Realist ve idealist bakış açılarını bir çizgide uzlaştırabilen bir Batılı düşünüre raslamıyoruz.

Meselâ Marksist düşünce, sadece toplum, emek, sermaye konuları üzerinde yoğunlaşmıştır. Daha doğrusu, doktrinini bunlar üzerine kurmuş ve peşinen kendini sınırlamıştır. Marksist ideoloji böylece, daha doğarken kendini bağımlı kılmıştır. Bu sebepten marksist ideoloji, bir sürü tabuyla doludur. Binlerce yıldır insanlığı meşgul etmiş meseleler, ya üzerlerinde hiç düşünülmemiş, yada bir çırpıda inkâr edilmiştir. Marksistler, bütün dünya tarihini, kendi anlayışlarına göre bir - iki sayfada anlatıp geçebilirler. İnsanoğlunun, emek sermaye ilişkileri dışında kalan yaşayışı onlar için pek önemli değildir. İnsan düşüncesinin Marks'a kadar, yeterli bir ideolojisi olmamıştır. Kâinatın dünü, geleceği, işleyiş biçimi, marksizmin üzerinde durmadığı şeylerdir. Yani marksizm, bütün insanlık tarihini, sanayi devriminin doğurduğu şartlarla görme yoluna giderek, kendini daracık bir hücreye hapsetmiştir.

Bu hükümlerimiz, az farklarla, diğer Batı sosyal, ekonomik ve fikir sistemleri için de geçerlidir. Bu sistemlerden kimi yalnızca maddeyi, kimisi toplumu, bir bölümü de, gözlerini sadece göklere çevirmiş ve metafiziği esas almıştır. Hem maddî ilişkilerde bulunan, hem düşünen, manevi çalışmalar yapan, bunlarla da kalmayıp gözlerini aynı zamanda göklere çevirip, Ay'da, Merih'te neler olduğunu merak eden insanın, bu bütüncü yapısının tüm ihtiyaçlarını karşılayan bir sistem doğmamıştır Batı'da. Batı'nın bütün sistemleri, kendilerini ortaya atan insanın kabiliyet ve imkânları ile sınırlı kalmıştır.

DÜŞÜNCE DİSİPLİNLERİNİN DOĞUŞU

Kâinatın ve hayatın, insan araçla-

rıyla bakıldığında, içinden çıkılamayacak çoklukta ve karışıklıkta olması, bilgi disiplinlerinin doğmasını gerekli kılmıştır. Şöyle kısaca hatırlanacak olursa, görülecektir ki, insanın kendini ve çevresini tanımak, yorumlamak üzere ileri sürdüğü bütün teoriler, bir alt düzeyde, kâinatı ve hayatı varlık felsefesi çerçevesinde açıklayan, sayılı birkaç doktrinden birine dayanmaktadır.

Düşünce bu kabil bir doktrine bağlanmazsa, insanı, toplumu, evreni yorumlama, hatta anlama işini başaramaz. Karmakarışık, sayılmaz, anlaşılmaz, ölçülmez yığınlar arasında, çaresiz ve bilgisiz kalır.

Büyük Düşünce sistemleri, insanın kâinatı ve hayatı tanıma, yorumlama gayretinden doğmuştur. Bu gayret ise, en önemli bir insanî ihtiyaca karşılık aramak için var olmuştur.

İnsanoğlunun doğduktan sonraki en büyük problemi, niçin var olduğudur. Bu dünyaya niçin geldiği, burada ne yapacağı ve öldükten sonra ne olacağıdır. Bu problemleri olumlu yahut olumsuz, çözmeyi başaran kişi, dünyada taşıyacağı yüklerin en ağırından kurtulur ve rahatlar. Değilse, bu soruları çözemeyen insanın sıkıntıdan çatlaması işten bile değildir.

Tarlasında çalışan köylü, bir inancın bütün kâinatı saran yorumunun basitleştirilmiş şekliyle çözer problemini. Yıldızlı bir gecede, gökyüzüne bakan çocuk, kâinatı anlamak için bir inancın öncülüğünde hazırlık yapmaktadır. Anası, babası veya büyük kardeşleri, doktrinlerini, çocuğun anlayabileceği biçimlere sokarak, ona çevresini tanıtırlar.

İnsandaki bu ihtiyaç, büyüdükçe daha önem kazanır. Doğrudan insan muhakemesine konuşan bilgi disiplinleri çıkar kişinin önüne, ona yardımcı olurlar ve bir yöne götürürler.

Durmadan yeni şeyler öğrenme iştiyakı ve doğan yeni problemlere çözümler bulma mecburiyeti, bilgi disiplinini, düşünür için, çok daha hayatî bir ihtiyaç haline getirir. Fikirler, sözünü ettiğimiz, bilgi disiplini veya bir diğer adıyla düşünme metodundan sıçrayarak ileriye yönelirler.

Bir dünya görüşüne ve bu dünya görüşünün, bilgi disiplinine, düşünce metoduna sahip olmayan kimse, varlıklar ve olaylar karşısında şaşırıp kalır ve sonuçta da bunalıma düşer.

Belli bir dünya görüşüne ve fikir disiplinine bağlanmayan insanın, söyleyeceği bir şey bulunamaz dünyaya.

BİLGİ DİSİPLİNİ VE SANAT

Zekâ seviyesi, eğitim durumu ne olursa olsun, her insanın kâinatı ve hayatı izah edebilmek için bir bilgi disiplinine bağlanması gerektiğini, bunsuz insanın, bilinmezlikler içinde apışıp kalacağını yukarda söyledik. İnsan aklı, düşünce metodundan yoksun olduğu zaman, kâinattaki çelişkileri değil anlama, tasnif etme işini bile beceremez. Başka bir ifadeyle, metodsuz akıl, çevresini aşılmaz çelişkilerle sarılı görür. Oysa düşünce metodu bulunan akıl, bu metod eksik ve yanlış da olsa, belli mıspetlerde, hayatı, kâinatı ve olayları izah eder kendince. Bu kadarı bile, insan aklının sükûnete, düzene kavuşması için yeterli olabilir. Nitekim Marksizm gibi tabiata ve insana aykırı bir ideoloji, düşünme metoduna sahip oluşu sebebiyle, birçok aklı doyurabilmektedir.

Rasgele insanların, düşünce metoduna bu denli ihtiyaçları karşısında, sanatçının, insanı kurtarma, yüceltme, olgunlaştırma ve erdemlere ulaştırma yolunda yaptığı sanat çalışmalarında, düşünce metoduna daha büyük ihtiyacı olacağı açıktır.

Konuyu daha iyi anlatabilmek için burada bir merhale daha ileri gitmemiz gerekiyor.

Sanatçı, bulunduğu anı yaşayan insan gibi olamaz. O durmadan geleceğin iyi hesaplanabilmesi için insan-

lığın, ta Hz. Âdem'e kadar giden gerilerine uzanır.

Sanatın, görevinin, işlevinin, hedeflerinin birkaç türlü oluşu sebebiyle, sanatçının sorumluluğu da çeşitli boyutlardadır.

Sanatçı en geniş mânâda bütün insanlığı düşünmek mecburiyetindedir. Bu sebepten onun eseri, insanlığa hizmeti hedef alır. Öte yandan sanatçı, kendi toplumuna hizmet etme durumundadır. Üstelik, insanlığa hizmet derken, evrensel olma gibi bir iddia ile, kendi toplumuna hizmeti birbiriyle özdeşleştirerek gerçekleştirmek zorundadır. İnsanlığa hizmet edeceğim derken, evrensel olma gibi bir iddia ile kendi toplumunun gerçeklerine sırt çeviremez sanatçı.

Bütün bu görevlerini yapabilmek için sanatçı, önce bütün insanlığı saran bir dünya görüşüne ve onun bilgi disiplinine bağlanır. İnsan gerçeğini başından alır bunun için. İnsanoğlunun hayat hikâyesinin değişmez yanlarını, her zaman tekrarlanıp duran dramlarını kavrar. Bir metod aracılığı ile edindiği ve düzene koyduğu bu bilgileri çağına uygular.

Fakat sanatçı insanlığa şamil bu görevini, içinde bulunduğu sosyal şartların elvermeyişi yüzünden yerine getirmeye fırsat bulmayabilir. Özellikle, sanatçı, kendi toplumunun varlık kavgası verdiği bir dönemde, insanlıkla uğraşabilme gücünü bulamaz kendinde. Öyleyse, yukarda anılan birinci görev, ancak toplumun sıhhatli olduğu gelişme ve yayılma dönemlerinde yerine getirilebilir.

Bunalım zamanlarında sanatçının topluma karşı büyük sorumluluğu vardır. Bu sorumlulukların neler olduğu ayrı bir konu. Fakat bu sorumluluğu taşımak ve yeterince toplumun insanına hizmet götürmek, toplumu çözmede kılavuzluk edecek bir bilgi disiplinini gerekli kılar. Bu bilgi disiplini toplum çapındadır, millîdir yani. İnsanlığı kuşatan dünya görüşünün, çeşitli coğrafî, antropolojik ve etnik şartların etkileriyle başka toplumlardan ayırdığı bir insan topluluğuna uygulanmasıdır. Bu bilgi disiplinine, millî düşünce sistemi adı verilebilir.

Ancak bunlar da yetmez. Fasılasız ilerleyen zaman, bu bilgi disiplinini, her çağ içinde kendini yenilemeye, böylece canlılığını korumaya zorlamaktadır. Eğer bu yapılamazsa insanın, yenilenmemiş bir düşünce metodu ile birkaç asır gerisinin şartlarıyla bağımlı kalması kaçınılmaz olur. Böyle bir düşünce sisteminin ne hale, ne de geleceğe bir faydası olamaz. Oysa sanatçının çağında, karşısında duran insan, belki bazı yanlarıyla dünün insanıdır ama, birçok yanıyla yenidir, üstelik daha nice yeniliklere kavuşmaya da namzettir. O halde, sanatçı, çağının millî düşünce sistemini bilecek demektir.

Söylediklerimizi toparlayıp bir hükme varacak olursak...

İnsan, dış dünyayı yorumlamak için bir dünya görüşüne ve bu dünya görüşünün bilgi disiplinine kesinlikle muhtaçtır. Bu ihtiyaç, düşünür ve sanatçı için daha çok önem taşır. Hele insanı ve toplumu bütünüyle tahlil etme gibi zor bir görevi yüklenen hikâyeci ve romancı için, psikoloji ve sosyolojinin ulaşamadığı yerlere varma mecburiyeti olan edebiyatçı için millî bir düşünce sisteminin önderliği olmadan faydalı bir tek adım atmak mümkün olamaz. Çünkü sanat eseri, muhtelif ruhî, hissî etkileşimlerin birikimi olsa da nihayet, çok zorlu bir zihnî ameliyenin imbiğinden geçirilerek sunulur. Zihin mekanizması ise ancak prensiplerle işler. Bilgilerin darmadağın saçıldığı bir zekâ ve şuurdan, sadece sanat eseri değil, hiç bir şey beklenemez.

Zihnin, zekânın, şuurun durulması, sağlıklı ve düzenli bir biçimde işlemesi de kesinlikle, millî ve çağdaş bir düşünce disiplinine sahip olmakla gerçekleşebilir.

Desen : Ahmet EFE

Kuşlar Yuvada Gerek

Bir ağ örülmüş ufuklara
Ben o ağın gerisinde
Gözlerde bulut birikimi
Yağmur çiseliyor gönül bağlarına
Toprak kokarken yer gök.
Ellerimde bir demet çiçek
Hayal boşluğundan bakarken sana
Ufuk çizgisinin bittiği yerde.
Yürümek, yorulmak ve kavuşmak
Sen uzak bir gölgedesin
Ben de uzak,
Bir tepede.

Akşam hülyalarında sarılı
Kanlı bir yasemin tül aynalarda
Gül ve kan renginde titreşen
Bakışlar süzgün ve yorgun
Bir kir deryasında boğulan sen
Umman dalga dalga, dağ dağ
Koşmak istiyorum kum tepelerinden
Önümde ateş var bu sefer de
Kızıl bir alev saçlarında tutuşan
Şimdi sen nerdesin
Ben nerde?
Unut gün içinde sevdayı
Bir gün acı yakalar gerçek
Sen gül devrinin akısın bacım
Sen insan selinin özü
Şafaklar seninle ışıyacak bil
Yolunda bekleşen çiçekler senin
Yıldızlardan, semalardan, şafaklardan davet
Yavruların sessiz bakışlarında acı
Ve sonra kavrulan kıvranan millet
Dön huzur yurduna gülerek
Kuşlar yuvada gerek.

Necati AYKAN

Ölümünün İkinci Yılında...

NİHAD SAMİ BANARLI

Cevad ÖZKAYA

Edebiyat tarihçisi ve yazar Nihad Sami iki yıl önce bu ayda aramızdan ayrıldı. 18 nisan 1907'de İstanbul'da, Fatih'de doğan Nihad Sami, ağustos 1974'de yine İstanbul'da öldü. Edirne'de geçen öğretmenlik ve Eskişehir'de geçen askerlik yılları dışında, İstanbul'dan ayrılmadı. İstanbul gerek tabii güzelliği ve tarihi yapısı, gerekse kültür çevresiyle O'nun gelişmesinde büyük rolü olan, bir vatan toprağıdır.

TAVİZSİZ GEÇEN BİR ÖMÜR

İşte O'nun şahsiyetini en güzel ifade eden cümle. Hakkında fikir beyan edenlerin ortaklaşa kabul ettikleri hüküm Nihad Sami'nin hayatıyla ve düşünce yapısıyla böyle bir hükme hak kazandığını söylemek gerçeğin ifadesidir. Bu özelliğe sahip olmasında tabir yerindeyse «kılı kırk yaran» mizacının önemi çok büyüktür. Ömrü boyunca belli prensiplere sadık kalmıştır. Derin inceleme ve araştırma yapmadan, bir konuya el atmayan, o konuda fikir yürütme hakkını kendinde bulmayan bir yapıya sahipti. Yanlışlığı bir türlü hazmedememesi, sanıyorum ki, böyle bir özelliğin sonucudur.

Şahsiyetinin oluşmasında emeği geçen iki önemli ilim adamı ve şair

Fuad Köprülü ve Yahya Kemal'dir. Edebiyat fakültesinde hocası olan Fuad Köprülü'den disiplinli bir çalışma metodu, sabırlı bir araştırmanın yollarını öğrenmiştir. Kendisinin «Türk Edebiyatı'nın yegâne edebiyat tarihçisi» olarak vasıflandırdığı Köprülü O'nu ilmî çalışma ve araştırmalarında teşvik etmiştir. «Resimli Türk Edebiyatı Tarihi» gibi değerli bir eser muhakkak ki bu müsbet teşvikin sonucudur.

Yahya Kemal'in üzerindeki tesirini kendisi şöyle ifade eder, «Yahya Kemal emsalsiz sohbetleri, bilgi ve fikirleriyle uzun yıllar bana fikir, sanat ve iman hocalığı yaptı. Kendisine borçlu olduğum şeyler burada sayamayacağım ve ödeyemiyeceğim kadar çoktur.» (1)

Gerçekten Yahya Kemal, Nihad Sami arkadaşlığı edebiyatımızda ender rastlanan mes'ud bir tesadüftür. Ömür boyu dostluklarını sürdüren bu iki insan birçok yönleriyle birbirini tamamlar. Nihad Sami Yahya Kemal'den en geniş mânâsıyla bir tarih şuuru, bir dil ve şiir zevki kazanmıştır. Bir yazısında Yahya Kemal'in «Anadolu ve Balkanlar Türkiyesindeki millî tarihimiz, milliyetimiz ve türkçemizin bugünkü vatanımızdaki teşekkülü, tekâmülü mevzuundaki sağlam ve sevgi dolu görüşlerini» aldığını belirtir. Eserlerinde ve yaşantısında bu düşüncelerin etkisi açıkça sezilir.

Yahya Kemal şiirini anlayan, doğru terennüm eden, fikirlerine derinliğine nüfuz eden bir dost bulur Nihad Sami'nin şahsında. Karaçi'den yazdığı bir mektupta «yalnız, Boğaziçinin iki sahil topraklarında vatanın ruhunu uyandırmağa çalışılmış mısralar sizin kudretinizde bir anlayan buldukları için, ne kadar mesuddurlar. Siz bu mısraları bana tekrar ettikçe, ben onları başka bir duyuşla okuyorum; Onları daha iyi anlıyorum. Bu mısralar ne kadar talihlidirler.» (2) diye şükran duygularını belirtir.

Yahya Kemal bu duygusunu çeşitli vesilelerle dile getirir. Bir mektubunda «ben sana ne kadar muhtaçmışım.» diyerek belirtir duygusunu. «Atik-Valde'den inen sokakta» adlı şiirini O'na ithaf eder. Bu şiirde arzuladığı bir hayatı yaşayamayışın ezikliği vardır. Mümin bir semtde «oruçsuz ve neşesiz kalışını» duyulmasını istemeyen bir sır gibi belirtir adeta. Böyle bir sır da ancak Nihad Sami gibi bir dosta emanet edilebilir. Onun için anlamlıdır bu şiirin Nihad Sami'ye ithaf edilmesi.

Yahya Kemal'in ölümünden sonra büyük bir vefa örneği gösterir Nihad Sami. O'nun eserlerini gözden geçirir, çok güzel bir baskı ve kompozisyonla edebiyat aleminin hizmetine sunar.

Nihad Sami'nin bir başka özelliği de teşkilâtçı yönüdür. Daha ilk gençlik yıllarından itibaren cemiyet çalışmalarına katılır. Lise sıralarında «Gençler Mahfili» adlı sanat topluluğunu kurar arkadaşlarıyla. Daha sonraki yıllarda «Fetih Cemiyeti»nde çalışır. Bu cemiyet bünyesinde bizzat kendi gayretiyle «Yahya Kemal Enstitüsü»nü kurar. Enstitünün kuruluşunda başladığı müdürlük görevi ölümüyle son bulur.

Cemiyet çalışmaları da O'nun şahsiyetinin bir başka yönünü yansıtır. Topluma Fildişi Kuleden hitabetmek yerine, bizzat toplumla beraber olmayı tercih eder. Edebiyata kabiliyetli gençleri yetiştirmek için çaba sarfeder. Kısaca okul sıraları dışında da sürdürür öğretmenliğini.

FİKİRLERİ

Kuvvetli bir mazi özlemi fikrî

1 Yahya Kemal'in Hatıraları. Yahya Kemal Enstitüsü yayınları (İstanbul).
2 A.g.e., s. 11.

Fotoğraf : Ali ŞEN

yapısında önemli bir yer tutar. Mimarisi, edebiyatı, tarihi, musikiyle herşeyiyle maziye özlem duyar. Bu sadece hisse dayalı şuursuz bir özlem değildir. Çok ince ve sabırlı araştırmalar sonucunda elde edilmiş bir duygudur. Önümüzdeki engellerin aşılmazlığını ortadan kaldıracak bir kuvvettir; maziye özlem. Maziyi bütün gerçekliği ile bilmeyen nesiller, geleceğe yönelik yoldaki engeller karşısında bitkin düşmeğe mahkûmdurlar. Tarihi yakın geçmişe dayanan milletlerin, tarih oluşturma çabaları, mazi gerçeğinin önemini belirten en büyük delildir.

Nihad Sami'nin maziye bakışı da ihtişamlı bir geleceğe yüce adımlar atmak içindir. Medeniyet kurucu bir millete mensup olmanın bütün ağırlığını hisseder. İçine düştüğümüz durumda geleceğe olan güveni sarsılmaz. Geleceğin güzelliklerle dolu olması içindir bütün çabası. Mazinin ihtişamından geleceğe çektiği bir çizgiyi yine bir ihtişam noktasına bağlar. Bir konferansına şu cümleyle başlar. «Türk dilini seviniz! Çünkü Türk'lerin en az geçmişleri kadar büyük geleceği olacaktır.»

Maziyle gelecek arasında kurduğu bu ilişkiyi, dil konusunda olsun, edebiyat konusunda olsun, gözden uzak tutmamıştır. Öz dil oluşturma çabasında olanlara bunun için karşı çıkar. İmparatorluğumuz parçalanmasına rağmen, dilimizin bir imparatorluk dili olduğunu ortaya koyar. Çok geniş coğrafyada hüküm sürmüş bir milletin, öz dile sahip olması beklenemez. Toplumların birbiriyle ilişkisi olduğu sürece diller arasında kelime alışverişi kaçınılmazdır. Milletimiz medeniyet götürdüğü ülkelerin dillerinden derlenen kelimelerle zenginleşmiş bir dile sahiptir.

Nihad Sami'nin deyimiyle dilimiz «büyük dil» yani «imparatorluk dili» dir. Günümüzde Türkistan topraklarından Balkanlar'a kadar Türkçenin konuşulması bunun en güzel delilidir.

Çok geniş coğrafyada yaşayan kelimeleri kökleri türkçe olmadığı için atmak çabasında olanların psikolojisini bir benzetmeyle şöyle açıklar. «Bunda bir parça da imparatorluğumuzun yıkılışını bize kendi öz milletimize, öz vatanımıza dönüş diye tanıtan ve yalnız Anadolu topraklarına sığınmamızı bir zafer gibi gösteren zihniyetin de tesiri vardı. Bu öz dil gibi acayip bir öz vatan anlayışı idi. İyi ama Edirne öz vatandı da Selanik, Üsküp neden değildi». (3)

Bir dilin hele Türkçenin bütün kelimelerinin kök olarak millî olması imkân dışıdır. İçiçe yanyana yaşayan toplumların kültür alışverişinde bulunmaları, sosyal bilimlerin ortaya koyduğu bir gerçektir. Çeşitli kültür unsurlarının karşılıklı münasebetlerinde, dillerin de birbirileriyle alışverişi normaldir. Bu kültür alışverişi birçok imparatorluklar kurmuş, bir medeniyetin taşıyıcılığını yapmış, milletimizin de tâbi olduğu tabii bir neticedir. Geniş bir coğrafyada değişik toplumlarla temas eden Türk Milleti, onlarla kültür alışverişini sürdürmüştür. Ancak hakim durumda bulunan kültürümüzün havası içinde ceıyan etmiştir bu ilişki. Hakim toplum diğer toplumlardan aldığı kültür unsurlarını kendi kültürü içinde özümler, onları kendine uydurur ve kendi malı yapar. Büyük Türk Kültür Sisteminin bir unsuru olan dilimizde bu özellik açık olarak görülür.

Türk Dili diğer dillerden alınan bütün kelimeleri kendi ahengi kendi söyleyiş tarzına uydurmuştur. Dilimizin bu özelliğini merdiven kelimesinin geçirdiği değişimleri inceliyerek ortaya koyar Nihad Sami «Aynı kelime türkçede zamanla merduvan, merdüven sesini almış nihayet merdiven güzelliği ile türkçeleşmiştir. Bugün Farisi'nin neverd-i bâm-ı hatta nerdbânı ile türkçenin merdiveni arasında ancak hayal meyal bir benzeyiş vardır. Merdiven türkçedir o kadar ki bu kelime artık Farisi olamaz.» (4)

Merdiven gibi yüzlerce, binlerce kökü yabancı fakat ses olarak türkçeleşmiş kelime vardır dilimizde. Yaşayan bu kelimeleri atmak, dilimizi yoksullaştırmaktan başka bir işe yaramaz. Kaldı ki bir dilin zenginliği, bir kavramı birçok kelimeyle ifade edilebilmesindedir bir ölçüde. Oysa yaşayan kelimeleri atılan, yok edilen, yoksul, ahenksiz dar çerçeveli bir dil ile büyük eser ortaya koymak imkân dışıdır. Son yıllardaki eser kısırlığında bunun da etkisi olsa gerekir.

«Türk dilini seviniz Türklerin, en az geçmişleri kadar büyük bir geleceği olacaktır» ömrünü böyle büyük bir ideâle adayanların çabalarıyla kurulacaktır büyük gelecek. Nihad Sami bu büyük geleceğin binasını kurmak için sürdürdü çabasını. Eserlerini böyle bir düşünce ile meydana getirdi.

İlmî çalışmalarını «Kubbealtı Akademi Mecmuası'nda sürdüren Nihad Sami bu çalışmalarını da dostlarına emanet etti. Ömür bitti, vazifeler devredildi. Cenazesi başında söz verenler yürütüyorlar şimdi aynı çalışmayı, layıkıyla.

Edebiyatımıza «Resimli Türk Edebiyatı Tarihi» ve diğer eserleri yanında, Yahya Kemal'in eserlerini de kazandıran Nihad Sami'yi ölümünün ikinci yılında rahmetle anıyoruz.

3 Türkçenin Sırları s. 75.

4 A.g.e., s. 143.

MALAZGİRT

Öykünün en yiğidi
Kefenden örtünün sardığı ovada o gün
Yücelerin bağşından
Gayenin en yücesinden
Zaman bitimi Sur'un haşmetine dek
Kutlu muştunun yazıldı yazgısı
Sultanlığın sıfırlaştığı o gün
Kalbi ellerinde
Malazgirt göklerinde
Hünkârın dillerinde
Sultanlığın sıfırlaştığı o gün
Bir koşuydu başlayan asırlara...
Doğrusu Malazgirt
Erişebilmekti doğruya
Bilinmez kaç yılın hasretiyle...
Bizans

Zehri aş etmiş insana Bizans
Bizans kendi öz oğlunu
Öz mekânını bir çakımlık yapmıştı Neron'a
O Bizans değil miydi
Küfrünü çarmıha geren
İnancına aslan ağızlarında zevklenen
Gülen eğlenen
Kaç masumun kanını içen
Pörsümüş Bizans kadehlerinde yıkılan
Mahkûm olan nice dualarla
Bir Bizans değil miydi Romen Diojen
Baş çöken
Çağlara insanlara
Burcu burcu fetihlere
Muştu değil miydi Alpaslan...
—Sana uzanan bir övgülü fethin
Dualı kılıcı değil miydi
Malazgirt
Sultanım hünkârım
Fatih'im...
Karadan da yürütülür müydü gemiler—
Binlerle de yenilir miydi yüzbinler
Sultanım hünkârım
Alpaslan'ım...

Yetkin DİLEK

Cihanı Fethe teşebbüs ve Fatihin İtalya Fütuhatı

OTRANTO ZAFERİ

Veli ŞİRİN

Ağustos ayı Türk tarihinde, zaferlerin en çok kazanıldığı, en önemli günleri içinde bulunduran bir aydır. Büyük ceddimiz Sultan Alpaslan 1071 tarihindeki, Türk toplumunun Batı'ya karşı kazandığı en büyük zaferlerden olan Malazgirt zaferini bu ayda kazanmıştır. Türk toplumuna Anadolu kapıları bu ayda açılmıştır. Bu büyük tarihi olay bile ağustos ayının önemini arttırmaya yeter. Yine Mohaç, Çaldıran, Mercidabık... gibi zaferlerimiz bu ay içinde kazanılmıştır.

Bu yazıda üzerinde duracağımız zafer ise, 1480 tarihli Otranto zaferi. Yan sütunlarımızda ağustos ayının ayrıca bir kronolojisini sunuyoruz.

GÜNEŞ DOĞUDAN DOĞAR

Bilindiği gibi Türk milleti, tarihi boyunca onlarca devlet ve imparatorluğun kurucusu olmuştur. Türk

milletinin devlet kuruculuğu vasfının birer nişanesi olan bu devletlerin günümüze en yakını, yüce Osmanlı İmparatorluğu'dur. Aslında, şimdi onu andığımız isim, onun kendine verdiği isim değildir. «Osmanlı İmparatorluğu» ismi ona, sonradan, daha doğrusu dışındakiler tarafından verilmiş bir isimdir. Onun kendine verdiği isimler, 'Devlet-i Âliyye' (yüce devlet), 'Devlet'i Osmaniye' (Osmanlı Devleti), «Devlet-i İslâmiye»... vb. gibi isimlerdir. Bir diğer açıdan da onun toprakları, 'Memâlik-i Mahrûse' (Korunmuş memleketler), 'Memalik-i Şahane' (Padişahın memleketi)dir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun şüphesiz en parlak devirlerinden biri, Fatih Sultan Mehmet devridir (1451-1481). Türk milletinin yetiştirdiği en büyük insanlardan olan Fatih Sultan Mehmet, bilindiği gibi «Fatih ünvanını, Doğu Roma İmparatorluğu'nun başkenti olan İstanbul'u fethederek kazanmıştır. Gerçekten de bu fetih, Orta-Asya bozkırlarından çıkan ve hep batıya doğru ilerleyen Türk milletinin hayatındaki en önemli olaylardan biridir. Çünkü bu fetihdir ki; belki dünyanın en güzel yerlerinden biri olan, Orta-Doğu'nun, Avrupa ve Asya gibi dünyanın en eski yerleşim bölgelerinin kalbi mesabesindeki Anadolu ve Boğazları Türk milletinin ebediyyen malı haline getirmiştir. Ve yine bu fetihdir ki; «Batı»nın tarihi boyunca kurabildiği bir-kaç imparatorluktan biri olan Roma İmparatorluğu'nun son kalıntılarını, insanlık dışı hayatı ve düşünceleri ile «Bizans»ı ortadan kaldırmıştır. İnsanlık hayrına...

Ancak, Osmanlı İmparatorluğu'nun vücut bulduğu yüce inanç, bu devlete çok geniş görevler yüklüyordu, «İ'lâyı Kelimetullah» (Allahın adını yükseltme) formülü ile belirtilen ve devletin kurucusu Osman Gazi tarafından da bizzat ifade edilen bu hedef, bütün dünyaya temiz inançlarını yaymayı işaretliyordu. Bu bakımdan, tahrif edilmiş kitap İncil'in hükmü doğuda kaldırılmıştı, ama henüz, Roma merkezli Batı'da yürürlükte idi. Büyük Fatih onlara, 1453'de kılıçı ile bir çağ açıvermişti de, kurtulmuşlardı, karanlık orta çağlardan... Yeni bir çağla... Ancak bu henüz Vatikan dehlizlerini aydınlatabilecek yoğunlukta bir ışık değildi. Güneş doğudan doğar ve önce doğuyu aydınlatır. Sonra her yeri... Batı, güneşi de batırır, karanlık gelir o yandan... İşte Fatih, İtalya seferinde bu karanlığın üzerine yürüyordu.

FATİH VE İTALYA

Fatih devrinde, İspanya'da müslümanlarca kurulmuş olan Endülüs Devleti henüz yıkılmamıştı. İspanya'da bir Müslüman devlet bulunuyordu. Osmanlı Devleti Doğu Roma İmparatorluğu'na son vermişti. Türk denizcileri Akdeniz'de kuvvet olmaya başlamışlardı. Bir bakıma «Batı» kuşatılmıştı: İstanbul'un fethinden sonra Fatih tam otuz yıl adım adım Roma üzerine yapacağı seferi hazırladı. Hiç acele etmiyordu. Zaten Osmanlı Devleti'nin kuvveti gün geçtikçe büyüyor, itibarı artıyordu.

İtalya seferine hazırlık olmak üzere ilkin, İyonya veya Yunan adaları denilen, Akdeniz'le Adriyatik denizi arasında bulunan adalar fethedildi. Bu adaların en önemlisi Korfu adası idi. Bu adalar devrin kuvvetli denizci devleti olan Venedik'in ticareti için çok önemliydi. Zaten bir müddet önce de Venedik ile Napoli arasındaki bir anlaşmazlıktan istifade ile Dalmaçya kıyıları fethedilmişti. Venedik, akıncıları, topraklarında görmek; istemiyordu, bu korkudan dolayı bir teşebbüste bulunmadı. Dalmaçya kıyılarının ve

Desen : Ahmet EFE

İyon adalarının fethi aslında Venedik'in denize çıkış yolunu hemen hemen kapatıyordu. Artık Venedik Akdeniz'e çıkabilmek için, Donanmay-ı Hümayûn'un lütufkâr davranışlarını bekleyecekti. Eğer Otranto'da fethedilirse, Venedik kapanıp kalacaktı. Venedik o zamanlarda Avrupa'nın en güçlü devletlerindendi. Bu demekti ki, Avrupa Osmanlı Imparatorluğu önünde duramıyacaktı.

OTRANTO'YA DOĞRU

1480 yılında İtalya'da bulunan devletlerden Floransa ile Napoli arasında bir savaş başladı. Fatih hemen, küçük fakat önemli bir devlet olan Floransa'yı destekledi. Floransa, Napoli ve Vatikan kuvvetleri karşısında silâhlarını neredeyse bırakacaktı ki, Osmanlı donanması İtalya'nın topuğunda göründü ve Pulya sahillerine asker çıkardı. Pulya Napoliye aitti. Napoli kuvvetleri derhal Osmanlı ordusuna doğru yola çıkmış ancak, onlar daha savaş meydanına gelmeden, Gedik Ahmet Paşa kumandasındaki Türk ordusu, müstahkem bir kale olan Otranto'yu fethetmiş bulunuyordu. Takvim, 11 ağustos 1480'i gösteriyordu.

Bu olay, bir tarihcinin ifadesi ile «bir an Sicilya'dan Alp'lere kadar bütün Apeninler yarımadasını titretti». Papa -ki orta İtalya'da mühim bir devletin başkanı durumunda idi- kendini emniyette saymıyor ve güney Fransa'ya doğru çekilmeyi planlıyordu. Diğer taraftan Flaransa'nın «muhteşem» lakaplı hükümdarı Lorenzo, Fatih adına

AĞUSTOS AYINDAKİ ZAFERLERİMİZ :

1. Ağustos — 1571 Kıbrıs fethinin tamamlanması
2. Ağustos — 1771 Özü zaferi
8. Ağustos — 1635 Revan'ın fethi
10. Ağustos — 1915 Anafartalar zaferi
11. Ağustos — 1473 Otlukbeli zaferi
11. Ağustos — 1480 Otranto zaferi
15. Ağustos — 1551 Trablusgarb (bugünkü Libya)nın fethi
19. Ağustos — 1645 Girit'te Hanya şehrinin fethi
22. Ağustos — 1534 Tunus'un fethi
23. Ağustos — 1514 Çaldıran zaferi
23. Ağustos — 1921 Sakarya savaşının başladığı gün.
24. Ağustos — 1516 Mercidabık zaferi
26 - 30 Ağustos — 1922 Büyük Taarruzun başlaması - Dumlupınar zaferi.
26. Ağustos — 1071 Malazgirt zaferi
29. Ağustos — 1526 Mohaç zaferi
29. Ağustos — 1521 Belgrat'ın fethi
29. Ağustos — 1541 Macaristan'ın Osmanlı Devleti'ne katılması

madalyonlar kestirdi. Bu madalyonların bir yüzünde üç imparator tacı vardı: İlki, Türkiye'yi temsil ediyor; ikincisi, Doğu Roma imparatorluk tacını temsil ediyor; üçüncüsü de Trabzon imparatorluğunu temsil ediyordu. Bir de boş bir taç vardı ki, bu da Batı Roma'yı

temsil ediyordu. Fatih'in büyük bir ihtimalle geleceği ve İtalya'yı fethedeceği tahmin ediliyordu. Bu bakımdan onu şimdiden selâmlıyorlardı. Benzer madalyonlar daha bir kaç İtalyan devletinde de basıldı.

Güney İtalya'da Napoli Devleti'nin varlığı diğer İtalyan devletleri tarafından istenmiyordu. Çünkü Napoli Devleti İspanyol asıllı idi. Ayrıca İtalyan birliği içinde, ya Türkiye yahutta Venedik uygun görülüyordu. Venedik Cumhuriyeti ise, Otranto fethinden sonra İstanbul'daki elçisi vasıtasıyla resmen Fatih'in güney İtalya'daki haklarını tanımak zorunda kalmıştı.

OTRANTO'NUN FETHİ

Gedik Ahmet Paşa, İstanbul ve Gelibolu tersanelerinde ihtimamla hazırlanan 140 parça donanma ile 1479 yılında Gelibolu'dan ayrılmış ve 18 bin kişilik bir ordu ile hareket etmişti. Türk donanmasına karşı Akdeniz'de durabilecek donanma yoktu. Venedik donanması, Donanmayı Hümayun'un hareketini uzaktan takip ediyor; fakat değil müdahale etmek, yaklaşamıyordu bile... Türk ordusu o yıllarda gerçekten, Avrupa'da dehşet uyandırıyordu. Gedik Ahmet Paşa kumandasındaki 140 parçalık bir donanma İtalya sahillerine çıkarken, diğer taraftan 100 parçalık bir donanma da Mesih Paşa kumandasında, aynı günlerde Rodos'a doğru ilerliyordu. Asıl merkez ordusu ise Sultan Fatih kumandasında İstanbul'da idi.

Gedik Ahmet Paşa, Pulya çıkartmasından sonra hemen hemen hiç bir karşı koymaya uğramadan Otranto önlerine ulaştı Kale fazla dayanamadı. Otranto kalesi fethedilirken, bir taraftan da donanma ile gelmiş olan bin kişilik bir akıncı birliği hemen İtalya içlerine dalmış, ünlü akın harekâtına başlamıştı.

Napoli ordusu hiç bir şey yapacak durumda değildi. Bütün İtalya'da her şeyden önce, büyük bir şaşkınlık vardı. Bir taraftan da hemen bütün Avrupa'ya yayılmış olan bir söylenti, Batılıların yüreklerini hoplatıyordu. Güya Sultan Fatih 200 bin kişilik ordusu ile Arnavutluk'ta Avlonya'da bulunuyor ve İtalya'ya çıkmaya hazırlanıyordu.

Gedik Ahmet Paşa, Otranto'ya Hayreddin Paşa kumandasında bir muhafız birliği bıraktıktan sonra, yeni fetihlere doğru yürüdü. Ancak....

FATİH'İN HEDEFİ NERESİYDİ?

Bu sırada Fatih Sultan Mehmet'de ordusunu hazırlamış ve İstanbul'dan Üsküdar'a geçmişti. Bu sefer nereye idi? Bu hâlâ bilinmemektedir. Ama bütün tahminler İtalya'ya doğru olduğunda birleşmektedir. Bu seferin nereye olduğu neden bilinmemektedir? Tarihçilerin ifadelerine göre, Fatih hiç bir seferini hemen açıklamaz ve hatta genellikle gideceği yerin tersine doğru sefere çıkar, sonra aniden dönerdi. Belki yine böyle yapacaktı veya başka bir yöne gidecekti. Ancak tam bu sırada olan oldu... Ve Venedik Devleti'nin onlarca defa denediği fakat başaramadığı bir şey, on altıncı defada menhus hedefine ulaştı... Fatih'i zehirlediler... Sultan Fatih Ordugâh kurduğu Sultan Çayırı denilen yerde aniden sancılandı ve kısa bir müddet sonra da vefat etti. Bundan dolayı İtalya seferi de yarım kaldı. Sonrası ayrı bir konu... Ama sonuç şu: Bir müddet sonra Osmanlı ordusu ve daha sonra kalan kuvvetler İtalya'dan geri çekildi ve ne yazık ki bu başarılı hareket devam edemedi.

SEVGİYE HASRET...

Asrın kahkahasından süzülen çığlıklarla
Kadeh tutan ellerin kararsızlığı ağır ağır
süzülür
Gözlerde kin perdelerinin gizlediği beyinler
Ağlarlar boğuk boğuk
Gönülleri arayışın hasretiyle buruk
Gördüğümüz, göreceğimiz bu oldu buğulu
gözlerimizle
Ellerim kat kat zincirlerle bağlanmadı
Lâkin;
Gözlerimiz gördü boylu boyunca esir ufukları
Kelebek kadar saf gönüllerimiz
Gizli esaretin zulmünde donuklaştı...
Kubbeleri kucaklayan ruhlar neden soğuk
Kalpler kıymık kıymık, yapış yapış
Kin alevi kin balçığı
Ve boş kovuk
Biz vebali çağın esaret zindanlarında
Gözlerimiz sevgiye hasret doğduk...

Musa DOĞRUER

ŞAFAĞA KADAR

Mustafa ÇİMEN

Ben ressamım.

Güzel sanatların hepsine tutkum vardır. Ama resim hayatımın ayrılmaz parçasıdır. Bir aile gibiyiz onunla. Beni tamamlar o.

Başka değil. Ben sevgi çizdim desen desen, tablo tablo. Sevgime renk verdim. Şu çiçekler sevgimin çiçekleri. Sevgimden aldılar gerçek güzelliklerini. Onları ruhumun sevgi potasında erittim. Sanatım yüreğimi sımsıcak saran bu sevginin akislerinden başka değil. Ben eline fırçayı alıp, mekanik kalıplar, şekiller arayan ruhu kurumuşlardan değilim. Ruhumdan renk renk sımsıcak bir sevgi fışkırıverir, elime fırçayı alınca. Güzellikle donatırım onu. Titiz çalışırım. İsraf etmek istemem duygularımı. Yerli yerinre kullanmak isterim her şeyi. Düşünürüm. En yüklü damlalarla dolu bulutlar gibi, duygularımı ve düşüncelerimi yoğunlaştırır, bir rengi, bir çizgiyi bu düşünce ve duygu yoğunluğu içinde derinleşerek kullanırım. Bilmem başarılımıyım. Ama mutluyum. Bir saadet hüznüdür gözlerimde dumanlanan. Bana bu yeter. Tören istemiyorum Tebrik istemiyorum alışılagelmiş kuru sözlerden. Övgü istemiyorum tatsız övgülerden. Bana bir dostun ta yüreğinden gözlerime vuran ışıklı bir tebessümü yeter. Kusura bakmayın dostlarım. Hayalimdeki dostlarım. Dalıyorum böyle bazen. Anlarsınız. Ahl Gülümseyen gözlerinizden belli. Bir saadet hüznüdür beni baygınlaştıran. Gönlümü kaplayan havaya hasretiniz karışmış. Neden böyleyim ben? Biraz önce saadetten bahsediyordum. Lâkin...

Şuracığımda, evet yüreğimin şuracığında bir acı kıpırdar durur. Özlem gibi, sevda gibi bir ince acı. Belki de gözlerimde nemlenen hava saadet ve acı karışımı bir hava. Saadetimi anladım, ama bu acı neden? Deşmeliyim içimi iyice, dalmalıyım derinliklerine. Belki bir kazadan, bir gönül kazasından kalma bir yıkıntının altında bulurum bu acının fosillerini.

Aman yarabbim ne dönüş bu. Renk renk saadet halkası pırıltılar neşrederek dönüyor. Ak bulutlara hışırtılarla yaklaşan uçurtmalar gibi. Fakat bu rengârenk pırıltıların tam göbeğinde bir kara diken çakılı. Batıyor batıyor...

Çekirdeği ıstırap olan bir saadet meyvesi mi yediğim? Işıl ışıl bir kabuk. Bir güzel de özü var. Nefis bir tad dudaklarımı okşarken ardından bir acı çalıveriyor. Dilimin ucunu ısırıyorum. Gözlerim nemleniyor anıden.

Sevgimin coşkusundan saadete oradan ıstıraba geçiş. Ve bir acı hatırlayış. Geçmişimin acı hatıralar dolu ücra sokaklarına bir iniş... Bir roman mı doğacak bu seyahatten? Belki. Fakat öyle bir niyetim yok benim. Ben kendimi anlayacağım. Saadetimi arayacağım. İstersenız en yakın zamandan başlayıp gerilere doğru sürsün yolculuğum.

Biraz önce bir arkadaşımın sergisinin açılış kokteylinde idim. Kalabalık bir davetliler grubu oluşmuştu. Tebrikler, başarı dilekleri, kutlamalar, yanaklara konan öpücükler ve «çok şahane.. çok şahane. Ay çok nefis..» gibi sözlerle devam ediyordu. Sigara dumanları savruluyordu salonda. Viski ve votka kadehleri dudaklara gelip gelip gidiyordu. Belki bana sitemkâr bakacaksınız şimdi. Diyeceksiniz ki, «A dostum sen de ne kadar eleştirici bir ruha sahipsin.» Ben böyleyim işte. En büyük nefreti yüreğin bir parçasıymış gibi samimiyet taşımayan iltifatlardan duyarım. Sanatkârane bir sahtekârlık bu. Ben

Desen : Hamit YÜKSEK

yokum bu vadide. Hayli sıkıldım bu yüzden. Sadece hayırlı olsun dedim arkadaşıma. Öyle kutlayacak bir çalışması da yoktu zaten. Karmaşık ve dağınık duyuşların insicamsız bir bileşimi idi tablolar. Serbest bir anlatıma da sahip değildi. Kararsızlıkların, tereddütlerin, çelişkilerin zorlaması hâkimdi anlatımında. Yüreğinin en derin pınarlarından fışkıran duygular bile kirli vadilerden akarak ifade kalıbına dökülüyordu. Kısacası en samimi duygularını bile çevresinin baskısıyla şekillenen kalıp ve prensiplere uydurmaya çalışıyor, özentiye kaçıyor, bunun içinde olgunlaşamıyordu. Hele şu yapıcı olmayan iltifatlar ruhunu tatmin ediyor, kendini aşarak yeni eserler ortaya koymasına mani oluyordu. Ve kısır bir daire içinde habire dönüyordu.

Tebrikler, kaynaşmalar, iltifatlar sürüp giderken ben içimin denizine batıp batıp çıkıyordum. Yarı dalgın yarı uyanık bir halim vardı. Duygularımı açılış programına tümüyle adapte etmekte güçlük çekiyordum. Tetkikçi gözüyle inceleyen birisiymiş gibi tek tek göz gezdiriyordum tablolara. Gerçekte ise kaçıyordum. Dost hatırı ile suni törenden ibaret iki dairenin teğet oldukları bir noktada tereddütler geçiriyordum. Hiç birine tam olarak giremiyordum. Bu sıkıntılı merasim de bitti nihayet. Arkadaşımdan izin alarak yine merasimli ayrılış havasından kaçarcasına evin yolunu tuttum.

İkindi üzeriydi. Trafik fazlaca sıkışıktı. Evimin bulunduğu sokağa girebilmem için geçmek durumunda olduğum geniş caddede yürümekte güçlük çekiyordum. Öyle de bir acelecilik duygusu çökmüştü ki içime. Attığım her adımı geri çekmek mecburiyetinde kalıyordum. Belki de bu, duygularımla başbaşa kalma arzusunun şiddeti ile orantılı bir acelecilikti. İçime bir alev düşmüş gibiydi. Geniş caddeyi, uygun fırsat doğunca âdeta koşar adımlarla geçtim. Karşımdaki ara sokağa daldım. Sokak hayli hareketliydi. Ve her iki tarafta kanatlarını heybetle açmış kuzgunlar gibi yükselen apartmanların arasında bir vadi derinliğini andırıyordu. Her adım atışımda yüreğimin başına basıyordum sanki. Sağda solda apartmanların zemin katlarındaki mağaza ve butiklerden sızan koyu ve turuncu ışıklar, sokağın esmerimsi aydınlığına karışıyordu. Güneş apartmanlar arasında yitip gitmişti sanki. Bu loş sokaktaki bu kaynayış neydi? Karışık ve zıt yönlü bir akış mıydı bu? Sanki, yüzlerce insan yollarına devam ederlerken hava birden kararıvermiş de, bu kargaşa, bu telâşa benzer, bu aceleci, bu kararsız, bu dağınık akış meydana gelmişti. Geniş bir meydan tasavvuru canlandı zihnimde. Yine kum gibi kalabalıklar. Işık.. ışık.. ışık! diye bağırışıyorlar. Herkes tek başına bağırıyor. Bu yalnız çığlıklar, kendi duyuş ve kavrayış alanlarının dışında birleşiyor, dağları sarsan bir uğultu meydana getiriyor. Ben bunu işitebiliyorum. Fakat bu çığlık mahşerinde herkes kendi sesini, kendi inliltisini duyuyor. Karşıda zifirî bir karanlığa bürünmüş koca bir dağ. Güneş kat kat olmuş bir karanlık katmanının içinde alev alev yanıyor bu dağın tepesinde. Dehşetli bir manzara. İnsanlar bu manzaranın sarhoşu. Bu hava beyinlerine vurmuş. Hızla yürüdüm. Bir an önce eve varmak, başımı dinlemek istiyordum.

Evimin balkona açılan penceresine yak-

laştırı. Alnımı cama koyup bir müddet bekledim. Başımı kaldırınca gözlerim ilk defa balkondaki saksıya ilişti. İçinde sararmış, yaprakları toz-toprak içinde bir çiçek. Öyle mahzun duruyor ki, öksüz bir çocuk gibi. Çiçekleri severim. Ah! Duygularımız da çiçek gibi açılsa hep. Canlı olsa, renkli olsa. Ama duygularımıza şu saksıdaki çiçekler gibi tozlar konmuş. Çoğumuzunki zehirli bir iklimde açılmış. Acılı ve zehirli... İnsan, morali düzgün olmazsa hiç bir şey yapamıyor. Hele yalnızlık. Ne zehirli bir acı. Günlerdir bu zavallı çiçeğin orada öyle kuruduğunu görüyorum. Ama yaptığım bir şey yok. Hizmetçiye de bir şey söylemiyorum. O da bana baka baka durulaştı iyice. Benim üzgün ve durgun halim kendi kendinden şüpheye düşürüyor galiba zavallıyı. Kendine kırıldığımı ve kızdığımı zannediyor. Bana bakarken gözlerine yığılan anlam bunu anlatıyor. Solgun ve tereddüt fışkıran bakışlar.. Titrek sözler...

Hizmetçiyle sohbet etmek hoşuma gider. Masum ve saf sözleri hiç olmazsa aradığım tabiiliği veriyorlar bana. Fakat bu kadarla bitmiyor. İhsan böyle güzel, tabii duygu ve düşüncelerin daha seviyeli bir sohbette sanatkârane anlatımına hasret duyuyor. İşte bu noktada yalnızım. Çevremde kimsecikler yok. Salyalı kahkahalar, alev dalgası gibi şuh sözler, çirkin viyaklamaları andıran tiksindirici bir uğultu doluyor kulklarıma bu yalnızlıkta. İçine sürüklendiğim bed hayattan ruhuma hücum eden dalgalar bunlar. Bırakmıyorlar peşimi. Tablolarla süslü şu kimsesiz evim ruhuma bir sığınak oluyor. Ona sığınışımın ardından, öksüz bir çocuğun bir kadının kucağına «anneciğim» diyerek atılışından sonra, o kadının annesi olmadığını anlamanın doğurduğu buruk sızıya benzer bir acı doluveriyor içime. İşte böyle, saadet ve ıstırap iç içe yüreğimde. Saadetim, güzel duyguları içimde yaşamamda. Istırabım ise, içimle dış muhitin uyuşmamasında. Tek kelime ile yalnızlıkta. Ah! Ne yapayım, ne yapabilirim ki. Beni anlayan kimsecikler yok etrafımda. Herkes bir yol tuttumuş. Her şeyi o doğrultuda değerlendiriyorlar. Başkalarını anlamak, onların dünyasına girmek, onlara yardımcı olmak meziyeti kalmamış şu insanların çoğunda.

Fotoğraf : Mustafa TÜRK

Yalnızlık bir kasvet ağı ördü çevremde. Kocamı bekleyişim beyhude. Bir iş gezisi için Avrupa'ya gitti. Ne zaman döner belli olmaz. Gerçi dönmesinin ne anlamı var benim için. Ha bu türlü yalnızlık, ha o yanımda olduğu halde duyduğum kahredici yalnızlık.. Ne farkeder? İş toplantıları, iş gezileri bir vesile oluyor onun için. Her gidişinde Avrupa'nın meşhur eğlence merkezlerine uğramadan dönmez. Paris'in «Crazy Horse»leri uğramadan dönemeyeceği yerlerden. Beni de götürdü çoğu kere yanında. Artık kabul etmiyorum tekliflerini. Kendimi, kendi havama verdim. Biraz da memnun görünüyor benim gitmeyişimden. Zaten götürmek için yaptığı tekliflerin temelinde daha ziyade gururu yatıyor. Ona zarar gelmeyeceğini anladıktan sonra, yani benim kesinlikle gitmek istemediğimi bildikten sonra, memnuniyetle kabul eder bunu. Daha serbest hareket ediyor o zaman. Benim varlığım manevi bir sorumluluk duygusu vermiyor ki ona. Dilediği taşkınlıkları yapıyor. Sadece yüzlerin perde-

sini değil, yırtılan, vicdanı da insafsız bir zıfır kaplamış. Utanma, acıma, mesuliyet, sevgi gibi duygular vicdanın kararmasına eş bir yıkım geçirmişler. En kaba hareketler, en çirkin gösteriler nezaket olmuş. Ve ışığını yürekten alan narin nezaket pırıltıları sönmüş. Korkunç bir yıkım. Bu yıkım içinde bunalıyor insanlar. Gül gibi çehreler esrarkeş çehresine dönüşmüş. Tip tip insanlar. Her birinin ayrı bir marazı var. Herkes çılgınca içini boşaltıyor. Tepiniyor. Yırtınarak bağırıyor. Gözlerinden boşanan ışık değil, alev salkımı ve leke. Ne incelik davranışlarda, ne ahenk ne seviye. Tam bir anarşi. En büyük anarşi de ruhta. Duygular düşünceler gözün gözü görmediği bir fırtınada.

Gülüşleri, kahkahaları bile bir çığlıktır onların. İşte böyle bir iklimden gıda alıyor kocam.

Odamda yalnızım. Hizmetçi bir şeylerle meşgul oluyor. Sıkıntımı ve yalnızlığımı anlamış olmalı. Hoş bir kahve kokusu yayıldı içeriye. Ve hizmetçi kapıda belirdi:

— Kahvenizi getireyim mi hanımefendi?

— Şekersiz mi?.

— Evet.

— Oh! Çok teşekkür ederim.

Ağır ağır yudumluyorum kahvemi. Başımı derin bir uykuya bırakmış gibiyim. Dalıyorum. Dalgın bakışlarımı balkona açılan pencereden dışarıya bırakıveriyorum. Bir bulut gibi süzülüp gidiyor. Gün batımı ile akşamın alaca karanlığı arasındaki anların gri rengi hâkim Teşvikiye sırtlarından hüzünlü bir bestenin havası gibi bu renge karışıyor, âdeta ona ruh oluyor bakışlarım. Heyhat. Tabiatın en renkli güzellikleri, saadetin beşeri havasından mahrum ruhları mutlu etmeye yetmiyor. Değişik ruhi sıkıntıları olan insanların bir kısmı gece ve meyhane hayatının şuurun sustuğu derinliklerinde sığınak ararken, bir kısmı da tabiata sığınıyor. Ben bunlardan ikincisini denedim uzun yıllar. Sürekli tabiata sığındım. Deniz, güneş, güller, çiçekler, yemyeşil bahçeler, pınar başları, Boğaz'ın en sihirli güzellikleri ruhumdaki boşluğu doldurmadı. İsviçre göllerini düşledim bir müddet. Orayı da gezdim, gördüm, uzun günler kaldım. Fakat hiç bir tabiat güzelliği şairin dediği gibi bir bitmeyen susuzluğa benzer bu ağrıyı dindirmeye yetmedi. Sevmedim değil. Âdeta ruhumda özümledim, içtim güzellikleri. Ama yetmiyor bu. Yaradılışın Yüce kudreti insan saadeti için vaz geçilmez akıl ve gönül öncüleri koymuş ortaya. Bu öncüleri yitirenlerin yolu karanlığa çıkıyor. Benimse yüreğimi bu öncülerin ışığı aydınlatıyor. Fakat onları takibedemiyorum. Prangalıyım.

Evet prangalıyım. Yıllar yılı yüreğimi sıkıştıran hasret... Saadet gölüne düşen zehirli korların cızırtısı içimdeki sesler. Kalbimde bir burukluk. Çok daldım galiba acı hatıraların viranelerine... Boğazımda bir yanık tıkanma, gözlerimde bulutlardan zorla yağan damlalar gibi gözümün damarlarını sağarak biriken yaşlar. Şu bolluk, şu imkân, şu rengârenk zarif tablolar, şu içimden fışkıran temiz havanın atmosferinde bana bu acıyı lâyık görenler... Hatıralardan kaçtıkça kovalıyor beni galiba, acı hatıralar, ıssız bir ıstırap çölünde. Ah! Şu yalnız yüreğime bir dost sesi damlasın istiyorum, en sadığından, en masumundan dost seslerinin.

Yıllar önceydi. Böyle bir sesin sancısını çektim ben. Coşkun bir sevincin ışıklı dalgaları kaplamıştı içimi. Verimli bir iklimde bahar güneşinin cömert ziyafeti ile canlanıp açılan çiçekler gibi tabii bir sevinçti bu. Benliğimin, var oluş gayemin lezzetine, beraberinde ağır mesuliyetler, ulvi acılar getiren saadetine ve bitmek bilmeyen hasretli akışının son menziline, vazgeçilmez idealine içten içe kıpır kıpır bir yolculuğun sesiydi bu. Ana olacaktım. Yüreği baskı altına alınmamış, gönlünü sevgi ve feragat erdemlerinin ışıkları aydınlatan her genç kızın vazgeçilemez tutkusu değil miydi bu? Ben o sıralar saadetin en anlamlısını, sevgilerin en derinini yaşadım; sanki yüreğim ipek ipek kabarıp bulutlara yücelmişti.

En tabii hakkım olan bu saadeti bana lâyık görmedi kocam. Bu mutlu tırmanışın önüne kanlı bir engel gibi dikildi. Saadetin doruğuna yükselen yamaçlardan, yüreğimi yakan bir hüzün rüzgârının korkunç ıslıkları eşliğinde en dibe doğru düşürdü beni. Dünyam yıkılmıştı. O mutluluk kıpırtısını, o en dost sesin filiz hışırtısını gaddarca sustur-

du, yok etti. Bayıltan çığlıklar ve gözlerimden boşanan kanlı yaşlarla acziyetimi ifade eden direnişim, şu ana kadar sürüp gelen mutlulukla mutsuzluğun çarpıştığı bir derin vadide yitip-tükendi. İnsan katletmenin, en gaddar, cinayetlerin en medenisi (!), en moderni (!) cazip sloganlarla süslenmiş olanı icad edilmişti çünkü. Zorla yutturduğu haplar, ruhumdaki çöküşe ve derin sancıya paralel bir sancı başlattı göğsümde. Ayaklarıma da yayıldı aynı sancı. Günlerce hasta yattım. Bu sıkıntılı günlerimde etrafımda suni halkalar örüldü dost ve dostluk adına. Zor günlerin geçeceğini söylediler hep. Halbuki benim dünyam yıkılmıştı. Geçecek şey miydi? Hayatımın sonuna kadar sürüp gidecek bir acıydı bu, bir derin acı... Doktorun yazdığı reçeteleri tatbik etmekte fazlasıyla gayret gösterdiler. Çeşit çeşit hediyelerle, çiçeklerle geldiler. Fakat hiç kimse zorla elimden alınan mutluluğumu, beni köleliğe sürükleyen gaddar cinayeti söz konusu etmedi, ruhumdaki sızıyı hiç kimse anlamadı. İnsan bir duygunun, bir düşüncenin, bir acının derinliğine gömülmüşken en çok arzuladığı, hava kadar, su kadar ihtiyaç duyduğu şey anlaşılmaktır. Böylesi anlarda insanın en çok bağlanacağı kimse kendisini anlayan ve o derdi ile ilgilenen insandır. Diğer bütün yaklaşımlar, bütün şatafatına rağmen önemsenecek bir tesire sahip değildir. Günümüzde ise insanı anlamak ve yardımcı olmak meziyeti, bilgisi ve derinliği büyük ölçüde kaybolmuş artık. İnsanlığımız ve insanımız insan gerçeğini tanımayan, insanı bir kobay kabul eden uygulamaların ve tek boyutlu sistemlerin kurbanı değil mi zaten

İşte böyle: Duygularım, arzularım, bünyemin vaz geçilmez seyri, varlığımın en anlamlı tutkusu prangalanmıştı. Şaşkındım. Yapacağım bir şey kalmamıştı. Çare arayan her düşünce her gayretim bir göz yaşı sağanağı ile neticelenliyordu. Arzusu hilafına hareket ederek milyoner kocamla evlendiğim, sevgili anneciğim de vefat edeli iki yıl oluyordu. Ağabeyim ve ablam da dargındılar bana. Gerçi gelip gidiyorlar, halimi hatırımı soruyorlardı. Fakat onlardan beni daha fazla anlamalarını beklemek hakkım değildi her halde... İşte bu duygular bu düşünceler içinde

Desen : Hasan KARAL

yapayalnız kalmıştım.

Gönlümdeki kasveti birazcık dağıtacak, ruhumdaki her kıpırdanışın susturulduğu en dinamik boşlukta bir yer işgal edecek, kararttılan ruhuma ışık sunacak bir meşgale aradım. Lise öğrencisi iken resme karşı duyduğum derin ilgiyle kabiliyetimi tescil ettiren çalışmalar yapmıştım. Ancak liseyi bitirdikten sonra, hem okul hayatım bittiğinden, hem de nişan ve evlilik derken resim çalışmalarımı tamamen ihmal etmiştim. Bazen hiç hatırlamamıştım bile.

Fakat bu korkunç felâketin karamsar yalnızlığında, mezara kadar tüm hayatımı kararttacak loş karanlığında, izbe sokaklarında bitip tükenmememin tek bir çaresi kalmıştı şimdi. Bir teselliydi bu. Çocuğuma ve-

remeyeceğim, onunla gönlümü yeşertemeyeceğim sevgimi bundan böyle tablolarıma verecektim. Resim çalışmalarımı derinleştirdim. Rahmetli hocam, değerli ressam İbrahim Hakkı Beyin en sadık, en gayretli talebesi oldum. Ruhumun bir boşanışıydı bu. Gönlümün bulutlarında biriken duyguların gürül gürül yağışıydı. Gece gündüz çalıştım. Her gün kendimi aşmak, yeni yeni eserler vermek prensibine sıkı sıkıya bağlandım. Şu kimsesiz evimi bu tablolarla süsledim.

Bazen tablolarımın karşısına geçer, pırıl pırıl sevgi dolu bir yavru gözleri tahayyül eder, bakar bakar ağlarım. Ve gözlerimden yanaklarıma süzülen sıcak yaşların teması ile kendimi toparlarım.

İşte yalnızlığımın, saadetime rağmen mutsuzluğumun hikâyesinin kısa özeti...

Ben bunları hatırlar ve not ederken vakit hayli ilerlemişti. Hizmetçi sık sık kapıda beliriyor, hummalı meşguliyetimi gördüğü için bir şey söylemeden geri dönüyordu. Son belirişinde dalgınlığımın ve üzerimdeki meşguliyet havasının dağıldığını farketti ve titrek bir sesle:

— Hanımefendi yemeğiniz hazır, dedi. Sesinde samimiyet, saygı ve bu saygıdan doğan bir titreklik vardı. Teşekkür ettim. Bir bebek gibi kucaklayıp bağrıma basasım geldi onu. Halimdeki bu fevkalâde ve sıcak havayı o da anladı. Bu havanın içinde buldu kendini. Yanağında masum bir utanç belirdi. Beraberce yedik yemeği. Onu konuşturmaya çalıştım. Bir şey söyleyemedi. Bendeki dokunsan ağlayacak duygululuk ona da tesir etmişti galiba...

Bu gece düzenli bir uykum olmadı. Sık sık rüyalar gördüm, sık sık uyandım. Ve şafağa doğru bir çığlıkla artık hiç uyumamak üzere uyandım. Bir kadın çığlığı idi bu. Balkona koştum. Sokağa baktım. Orta yaşlı, üstü başı açık bir kadını iki erkek, iki kolundan tutmuşlar yanlarında duran taksiye zorla bindirmeye çalışıyorlar. Kadın yalvarıyor, ağlıyor, «Bir daha dönmek istemiyorum oraya» diye çığlıklar atıyordu. Gecenin sessizliğine bir kezzap gibi damlıyordu bu ses. Beyoğlu gecelerini hatırladım. Oradan kaçan bir bahtsız olmalıydı bu kadın. Beyoğlu gecelerinin zifir kazanından. Işıklar bile bu kazana sarkan birer yılan dili gibidir orada. Damarlardan kan değil, işkence akar. Geceler.. geceler.. şafaklara susuz geceler. İşkenceli geceler. İşte şafak tutkusu ile çırpınan bir zavallı. Koşuyor koşuyor, nereye koştuğunu bilmiyor, damarlarındaki sızıyı boşaltmak istiyor, bırakmıyorlar peşini. Ve çığlığı şafağı inletiyor:

— Bırakın! Bırakın! Bırakın beni! Ne istiyorsunuz benden? Leşimi de mi yiyeceksiniz? Bitmişim ben bitmiş!

Taşlar bile ürperirdi bu çığlıktan. O iki adamın donmuş vicdanlarından ses gelmedi. Soğuk bir ses duyuldu sadece:

— Sus anam sus! Haydi bin arabaya. Müşterilerini terkedemezsin.

Kadın hıçkıra hıçkıra ağladı. Kendini koyverdi. İki adam baygınlaşan kadını arabaya bindirdiler. Ve son model taksi homurdanarak uzaklaştı. Bir ürperme başladı yüreğimde. Kalbim hızla çarpıyordu. Gözlerimi lambaların titrek ışığında bir cansız hasta gibi baygın yatan sokağa mıhlamıştım. Hafızamda, kovandan boşanan arı uğultusunu andırır bir düşünce karmaşığının fırtınası hâkimdi. Dağılan düşüncemin karmaşığından şu parçaları biraraya getirebildim:

İşte o kadın..
İşte ben..
İşte o iki adam..
İşte kocam...

Bir dramatik filmin değişik rollerdeki oyuncularıyız. Rollerimizi yaşıyoruz. Bütün acılığına rağmen. Bu filmin ne senaryosu bize ait, ne yönetmeni bizden. O iki adam ve kocam, bu filmin yoğurduğu havaya ruhlarını adapte etmişler, içlerindeki güzellik ve insani meziyetleri tamamen susmuş gibi. Biz yapamıyoruz bunu. Yapamayız. Yaparsak tümden yok oluruz. Biz zavallı direnişçileriz. Bizi, ancak bizi anlayan, ıstırabımızı gerçekten yaşayan gönüllere ve ancak Tanrım kurtarabilir. Kendi iklimimize dönüşle kurtulabiliriz. Of!.. Duygularım yanıyor.

Sıkıntılı gecem şafaktaki bu çığlıkla düğümlendi. Vücudumu bir titreme sardı. Kendimi hemen balkon kapısının önündeki koltuğa koyverdim. Öylece yığıldım kaldım.

Desen : Ahmet EFE

BİR KENTİN ÖYKÜSÜ

1 — Mumyalanmış bir kente ilk ziyaret :
bir seher vakti geldim bu beton kente
kara bulutların ağdığı sokaklar bomboştu
gökyüzü anlamını kaybetmişti birkaç asır önceden
bütün yıldızlar sis olmuştu birer birer insanların
zihninde

güneş de
çok uzaklara gitmişti bir garip büyülenerek
ve bu kent
ve öbür kentler
ve tüm ülke ölümlere eş bir sükûta boğulmuştu
insanlar karanlıkta doğmuştu da herkes gülmüştü ağız
dolusunca yıllar yılı
günler bambaşka geçiyordu bu beton kentte
düğmeye basınca akşam oluyor
düğmeye basınca yine akşam oluyordu sabah niyetine
bütün hareketleri trafik lambalarına bağlıydı insanların
kalpleri ise ithal malıydı made in bilmem ne marka
ve herkes mutluydu
öyle yazıyordu gazeteler çarşaf çarşaf
kadınlar vardı bu beton kentte çinko klişelere yapışmış
her biri bir mühür
durmadan basılıyorlardı afişlere şan için
dağılıyorlardı tüm ülkede insanlık yararına
bir kadeh içki fiyatına
elden ele dolaşıyorlardı sıkılmış limonlar
pörsümüş çiçekler gibi çöp sepetlerinde
çocukları boşuna aradım uzun süre bu beton kentte
belki mumyalarını çözerim diye
büyülerini bozarım diye
kaldırımlar eridi ılgıt ılgıt ayaklarımın altında
çağın enerjisi tükendi ama çocuklar yoktu ortalıkta
topuğunu çöle vurup su fışkırtacak
şeytanın gözünü bir taşla çıkartacak
ve gittiği yerlere nur götürecek sütun sütun
milat vardı her yudum suda ve her nefeste ciğerlere
dolan zehir gibi
insanları büyüleyen cadı kazanı
milat milat milat
ve beni de eritmek için doku doku kezzap kuyusu kan
denizi

şarkılar vardı
mutluluk şarkıları azap gibi
kulaklar sağır olmuştu taştan da beter
gözlere perde inmişti duman duman afyoncasına
sokaklar kalleş havası
evler ise leş yuvasıydı beton çağın beton kentinde
ve insanlar tanıdım şimşeklere eş
herbiri apayrı bir güneş
çağ değişecek diyorlardı insanlar kurtulacak
bu hain büyü bozulacak
II — ikinci ziyaret ve kentin uyanışı :
yine bir seher vaktiydi bu kente gelişim ikinci kez
sokaklar sisli
toprak küskün
insanlar kalleş değildi eskisi gibi
gökyüzü berraktı kevserle yıkanmış gönüllere eş
ve ufuklarda mesaj vardı güneşe dair
betonlar çürümüştü
betonlar çökmüştü uzza'nın putu gibi
kadınlar
kadındı artık ziynet gibi korunan
ve çocuklar cıvıl cıvıldı umut bağlanan
bir avuç insan yoktu çağı değiştirmeye ant içmiş
bir nesil vardı onlarla omuz omuza bu kutlu savaşta
büyü bozulmuş
milat çarmıha gerilmişti cezasını çekmek üzere de
insanlar yeniden doğmuştu nurlu şafaklarda
bir millet bekliyordu güneşin doğuşunu
kurbanlar kesmek için

Tahir YÜKSEL

Edebiyatımızda Hece Vezni Ve

Orhan Seyfi Orhon

Necati AYKAN

Osmanlı Devleti'nin sonuna doğru. Devletin en itaatli en huzurlu tebaasından isyan sesleri duyulur. Düşmanların kışkırtmalarıyla ülkenin her yanında, azınlıklarda ayaklanmalar, ırkî kıpırdanışlar baş gösterir. Bu ayaklanmalarda ırk bir tahrik unsuru olarak kullanılmıştır. Bu arada Türk aydınında ırkî hasletlerimizi hatırlamak, ırk realitesinin etrafında toplanmak, böylece ülkeyi yeniden huzura kavuşturmak duygusu bir ümit ışığı halinde parlar. Pan - Osmanizmin ve pan - islâmizmin devleti dağılmaktan kurtaramadığı kesin bir kanaat haline gelir bazı çevrelerde. Bunların yanında bir

diğer fikir alternatifi Pan - Türkizm'dir. Sistem tercihleri ve kurtuluş formüllerinin daha makul esaslara oturması mümkünken, yabancı tesirlerin etkisiyle Türk aydını için zararlı ütopyalar kurtuluş meş'alesi olup çıkıverir. Pan-Türkizm'in önde simalarından Ziya Gökalp. Yığınla yanlışlık, inkâr ve hastalık taşır bu akım. Dilde sadeleşme ve şiirde hece veznine dönüş gibi faydalarından başka müspet bir şey getirememiştir.

Yıkılış döneminin hemen peşinden yeni bir atılım, yeni bir canlılık getirebilecek kurucu unsur, o günün aydını, yüreklerinde hissettikleri ağır bir inkâr tortusundan mustariptirler. Bir inkâr hastalığı, snobizm istilâ etmiştir şahsiyetlerini. Artık aydın kesimin düşünceleri halkınkinden ayrı bir kültür temeline oturmuştur. Birbirini tamamlaması gereken bu iki kutup (Halk - Aydın), birbirine ters istikamette harekete başlamıştır. Bu devrin yaygın hastalığından kendisini koruyabilmiş birkaç isim müstesna, o günlerde yetişmiş sanatkârlarımızın çoğunluğun da korkunç bir iç sıkıntısı ve düşünce bulanıklığı görülmektedir.

MİLLİ EDEBİYAT VE HECE VEZNİ

Türkçülük cereyanının başlamasından sonra Aruz vezni hâlâ yaşıyor, Aruz'un güçlü temsilcileri hayatta bulunuyorlardı. 1897 yılında Türk ordusunun Yunan savaşında kazandığı kahramanlık üzerine, Mehmet Emin Yurdakul **«Cenge Giderken»** adlı heceyle yazılmış bir şiirini Selânik'te «Asır» gazetesinde yayınladı: **/ Ben bir Türküm dinim, cinsim uludur / Sinem, özüm ateş ile doludur / İnsan olan vatanının kuludur / Türk evlâdı evde durmaz giderim. /**

Mehmet Emin Yurdakul'un halk diliyle yazdığı şiir bir dönüm noktası olmuştu Türk Edebiyatı'nda. Bu şiirin hece vezniyle yazılması nedeniyle üzerinde o günler çok durulmuş ve söz söylenmiş bir edebiyat olayı olmuştu. Mehmet Emin çok tebrik edilmişti.

Yahya Kemal ve Mehmet Âkif gibi Aruz'u en güzel şekilde kullanan ustaların yaşadığı bir devirde hece de Türk şiirinde ağırlık kazanıyordu. Dilde sadeleşmenin ve Türkçülük akımının ardından hecenin kapısı Türk şiirine açılıyordu. Kendilerine daha sonra İsmail Habib Sevük tarafından «Beş Hececiler» denecek olan Faruk Nafiz Çamlıbel, Enis Behiç Koryürek, Yusuf Ziya Ortaç, Halit Fahri Ozansoy, Orhan Seyfi Orhon hece veznini en güzel şekilde kullanan şairler durumuna geldiler. Orhon Seyfi, Enis Behiç, Yusuf Ziya hecede ilk hamleleri gerçekleştirdiler. Beş Hece'ciler olarak isimlendirilen bu şairlerin bazıları heceyi aruzla birlikte devam ettirmişlerdir. Faruk Nafiz aruzu sonuna kadar kullanmıştır. Orhan Seyfi de ilk başarısını aruzda göstermiştir.

Edebiyatımızda hece vezninin kullanılmasının, aruzdan heceye geçişin birtakım sebepleri de vardır.

Bunlar:

«1 — 1911'den sonra milliyetçilik cereyanlarının güçlenmesi

2 — Dilde sadeleşme başlayınca Türkçenin aruza uyma imkânının azalması

3 — Hece vezninden sonra da serbest vezin doğrultusunda bir gelişim görülmesidir.» (1)

Şimdi edebiyatımızda «Beş Hececiler» olarak bilinen şairlerimizde Ziya Gökalp'in tesiri görülür. Halk edebiyatı geleneğine uyarak hece veznin yaygınlaşmasını sağlayan «Beş Hececiler» kendilerinden sonra gelen edebiyatçıları da etkilemişlerdir. Böylece Türk halkının kahramanlıkları ve

(1) O. S. Kocahanoğlu, Milli Edebiyat Hareketi ve Beş Hececiler, s. 56

Fotoğraf : Mustafa TÜRK

Anadolu'nun güzellikleri şiirimizde yer almaya başlamıştır.

ORHAN SEYFİ ORHON

1891 yılında İstanbul'da Çengelköy'de doğdu. Miralay Emin Bey'in oğludur. Çengelköy'de ilkokulu bitirdikten sonra 1905'te Beylerbeyi Rüştiyesi'ni, 1909 yılında Mercan İdadisi'ni bitirdi. Daha sonra 1914'te Hukuk Mektebi'nden mezun olunca, Osmanlı Meclisi Mebusanı Kanunlar Dairesi'ne kâtip olarak girdi. Meclisin kapanmasından sonra da gazetecilik yapmış, bu arada edebiyat öğretmenliği görevlerinde bulunmuştur.

Bir ara on beş günlük «Hıyaban» dergisini daha sonra Y. Ziya Ortaç'la Akbaba dergisini çıkarmaya başlamıştır. Resimli Dünya, Papağan ve Yeni Kalem adlı mizah dergisi ve gazeteleri de çıkardığı neşriyat arasındadır. 1932 yılında Edebiyat Gazetesi, 1935'te Ayda Bir, 1941 yılında Çınaraltı'nı çıkarmıştır. 1946 yılında CHP'den Zonguldak milletvekili olmuş, 1950'de tekrar gazeteciliğe dönmüştür. 1965 yılında AP'den ist. milletvekili seçilmiş, 1969 yılından sonra ise ölümüne kadar Son Havadis gazetesinde fıkra yazarlığı yapmış, 22 Ağustos 1972'de 82 yaşında iken İstanbul'da ölmüştür.

ŞİİRLERİNDE ORHAN SEYFİ

Orhan Seyfi 23 yaşında yazdığı «Fırtına ve Kar» şiiriyle kendisini kabul ettirmiştir. Aruz'la yazdığı bu şiir edebiyat dünyasında Orhan Seyfi'nin ismini duyurmuştur.

Bundan sonra Orhan Seyfi Ziya Gökalp'le tanışır. Ziya Gökalp'in tesirinde kalır. Ziya Gökalp Orhan Seyfi'ye «En güzel, en şerefli işin yaşayan Türkçemizle, hece vezniyle yeni şiir

yazmak olduğunu» söyler. «Tıpkı dil gibi hece vezni de milletin malıdır. Aruz veznini ustaca kullanmak hüner değildir. Asıl hüner hece veznini bugünkü zevkimize göre işlemektir» der. Orhan Seyfi artık yeni bir dönüm noktasındadır. Heceyle yazdığı «Peri Kızıyla Çoban» şiirinden sonra heceye ağırlık verir. Dilde milliyetçilik heceyi daha da kuvvetlendirir. Orhan Seyfi hareketli ve gayretlidir. Heceyle şiir yazan şair topluluğunun içinde önemli bir yeri vardır. Rıza Tevfik, Orhan Seyfi'nin «Tam mânâsıyla lirik ve Türkçeyi en güzel şekilde kullanan şairlerden» olduğunu söyler. Hececiliğin ilk hamlelerinde Orhan Seyfi'nin izleri vardır. İlk akla gelen isimlerdendir.

Orhan Seyfi aruz alışkanlığını çabuk bırakmıştı. Hünerin vezinde değil ruhta ve kalemde olduğunu söylüyor, bunu yeni şiirleriyle ispata çalışıyordu. Orhan Seyfi şiirlerinde İstanbul Türkçesini yaşatmayı bilmişti. Şiirlerinde sade dil ile sevgi, tabiat güzelliklerini ve ayrılık konularına önem verdi, onları işledi.

Koşma ve mani türleriyle birlikte masal unsurlarını da işledi.

Orhan Seyfi, ruhu rahat olmayan bir şairimizdir. Devrinin aydın hastalığı inkâr psikolojisi onda da görülür. Buhranlıdır. Bir bedbinlik vardır şiirlerinde. Zaman zaman ölüm teması yerleşir şiirlerine Ölümden sonrasından tedirgindir.

Şu toprak, sonunda şu zalim toprak
Yiyecek bir aç kurt gibi etimi
Bir mezar kazması bir gün bulacak
Koynunda çatılmış iskeletimi.

Ölüm sonrası gerçeğini aydınlığa kavuşturacak bir dayanak bulamıyor içinde. Bir taraftan boş yere geçirdiği gençliğine acıyor. Boş yere geçirdiğine inandığı gençliğine yanıyor:

Yazıklar olsun ki geçti boş yere
Kırk yılı sürüyen şu gençlik çağım
Şimdi ben, dalından kopmak üzere
Kıvrılan çürük bir sarı yaprağım.

İçindeki boşluktan uğultular yükselmektedir. Fırtınalar kopmaktadır ruhunda. İsyan ve inkâr dalgaları kabarır yer yer:

Yıllardır bulamıyorum seni bir türlü
ahım
Niye göklerin bomboş niye yoksun
Allahım?
Sen olsan razıyım ben, aciz bir
kul olmaya
Varsın hatta herkesten fazla olsun
günahım.
Yazık göklerden artık inmiyor
kitapların
Hükümsüz günahların, değersiz
sevapların
Madem ki gelmiyecek o büyük
hesap günü
Karşılığı yok demek, çekilen
azaplarım.

Şüpheleri depreştikçe kıvranmaktadır: «Ruhunu şüphelerden kurtaramamıştır» / **Dolaştı hayalim fezalarını / Bir zaman aradım seni göklerde / Bekledim mukaddes cezalarını / Bir zaman, adalet isteyen yerde. /**

Acaba bir misin? Yoksa
milyon mu?
Var mısın? Yok musun? Ön müsün
son mu?
Madde mi? Kuvvet mi?
Elektron mu?
Nerdesin, nerdesin, nerdesin,
nerde?

Olmayacak hayallere saplanır zaman zaman. «Dilde, dinde, milliyette birlik olsun ister. «Olmayacağını bile bile. İnsan gerçeğine ters düşen bir duygudur bu. İşte «Münacaat»ı: / **Sen kendine rehber ol da / Nifak bitsin sağda solda / Birleşsinler aynı yolda / İsa, Musa, Muhammed de /**

Şu şiirinde ise bir mü'minindir Orhan Seyfi. Ruhu şüphelerden arınmış, lâyık bir kul olmak ister: Bir «Dua»dır mırıldandığı.

Ulu Tanrım, şu karanlık yolları
Bizi sana ulaştıran yollar et
İhtirasla kilitlenmiş kolları
Birbirini kucaklayan kollar et.
Muhabbetin gönlümüzde hız olsun
Güttüğümüz Hakka varan iz olsun
Önümüzde uçurumlar düz olsun
Yolumuzda dikenleri güller et.
Dalalette bırakıp da insanı
Yapma arzın en korkulu hayvanı
Unutturma doğruluğu vicdanı
Bizi sana lâyık olan kullar et.

İnsan realitesini anlamaya doğru gitmektedir. / Sanmayalım insanı yalnız etle kemikten. / İlmin açılsın gözü şu kör maddecilikten. / Sonunda huzuru inanmakta bulmuştur Orhan Seyfi. İnanmak en büyük saadettir. / İkilik yok, birlik var. / Yalnız bunda dirlik var. / Yalnız bundadır felâh / Lâilâheillallah. /

Son yıllarında bir yaşlılık, ihtiyarlık duygusu meşgul eder kendisini. Şiiri artık eskisi gibi güzel değildir. Serbest şiir denemeleri de yapmaktadır. Fakat eskisi gibi başarılı değildir. Sık sık gençlik yıllarını hatırlamaktadır. Günlük bir gazetede fıkra yazarlığı yapar. Ölüm ve ihtiyarlık ürkütmektedir kendisini. Uzun uzun hayıflanır. Gençleri hayatı anlamamakla suçlar. «Grafik» :

Emekle süt çocuğu
Hayatı yerde sürü
Basınca bir yaşına
Yavaşça kalk ve yürü
Düşünme kendini, koş gençliğinde çılgınca
İçinde gitgide artan enerjiden ötürü
Girince elliye dur, altmışında olgunlaş
Ve yetmişinde çürü.

ŞİİR ANLAYIŞI

Orhan Seyfi: «Yeni şiirimizde yepyeni bir sesle hece veznini kullananlar olarak başarısız bir iş yapmadık. Türk milletini sevmeyi Türkçeyi sevmede, onun diline hizmet etmede bulmuştuk» demektedir. Ona göre yüce sancılar çekmeden yazılan eserler mükemmel olamaz. Vezin, kafiye ve şekilden bıkılışı, şairlerin kendilerinden önce gelen üstatların çalışmalarına bir şey ilave etmeden onları olduğu gibi taklit etmelerinden ileri gelmektedir. Vezin, kafiye ve şekille en yeni şiir yazılabilir. Kolayı yapmak isteyen sanatçı, kendinden öncelikleri taklit ederek ruhunu bir doğum sancısından kurtarır. Fakat gerçekten yeni güzel ve mükemmel bir şiir bir ömür boyu ulvî sancılar içinde, hiç bir şeyle karşılığı ödenemeyecek bir gayretle meydana getirilebilir. Böyle bir çalışma zevklidir. Huzur vericidir.

Vezin, kafiye ve şekilden vazgeçmeyerek en yeni olmak mümkündür. Aruz vezni de belirli kalıplarıyla, ritmini bozmadan pek çok şekillere girebilir.

NETİCE

Orhan Seyfi Orhon, hece veznin yaygınlaşıp sevilmesinde hizmeti geçen bir şairimizdir. Kendisinden daha kararlı ve kalıcı eserler beklenebilirdi. Ne yazık ki devrinin buhranlı havasından, Türk aydınında o günler çok görülen şuur bulanıklığından o da nasibini almış, etkilenmiştir. Bu etkilenişin kötü tesirleri görülüyor eserlerinde. Bütün bunların yanında iyi niyetli bir şairimizdir. 22 ağustos 1972'de aramızdan ayrıldığı zaman «Kervan», «Gönülden Sesler» gibi şiir kitapları, «Çocuk Adam» (roman), fıkralar, makaleler ve hikâyeler bırakmıştır.

Desen : Ahmet EFE

KIŞ GECELERİNDE

Sabahtan beridir ince bir yağmur
Yağıyor, soğuk bir sisle karışık
Kafesler kapanmış, sokaklar çamur
Dışarda ne bir ses, ne de bir ışık.
Ruhumun karanlık düşüncesinin
Doğacak bir nura var ihtiyacı
Allahım, bu uzun kış gecesinin
Koynunda kimsesiz kalana acı.

ORHAN SEYFİ ORHON

YANANLAR

Şu gördüğün beddualar sokağı
Kaç bin şikâyetin menzili oldu?
Şu akan
Şu sellerce akan gözyaşının
Kimler mendili oldu?
Şu bildiğin
Altında inim inim inlediğin zulmün
Kar yürekli dili oldu?
Söyle!
Söyleyin ey mes'ul yürekler
Beşikteki körpelerin günahları sırtınızda...
Bir zaman geç kalacaksınız
Bağıracaksınız.
Lâkin

Kendi sesiniz boğulacak
Kendi fırtınanızda.
Arkanızda
Bulamayacaksınız candan yürekliler!,
O suskunluğunuzdan bıkan gönlü çöreklileri.
Gün gelecek
O yananlar
Gülecek yarınlara
Yavrulara
Beşikteki yavrulara can bahşedecekler,
Ve
Mutlu ölecekler.
Şimdi sen
Diskotek neş'esinden
Damarların kaynarken,
Şimdi sen
Gitar zıngırtısında
Manolyanla oynarken...
ONLAR
Milyonca insanı doldurup yüreklerine,
Başlarında bir ateş
Gönüllerinde bir alev
Kül olmayı bilecekler.
Onlar
Kıraçlara sel akıtıp
Çatlak dudaklara müjde
Gül olmayı bilecekler,
Onlar
Yok edip hükmünü kızıl renklerin
Damarlarında bir Tarih
Al olmayı bilecekler.
Onlar
Tek gayesinde hedefi:
Hakk'ın rızasına kurban
Kılıncın bittiği yerde
Dil olmayı bilecekler

Osman YILMAZ

ÜÇ ÇIĞLIK..

Turan KORKMAZ

— Rukiye!.. Rukiyeem!.. Rukiyeeeeem!..

Çığlık. Uslu geceyle yumruklaştı. Islak, sessiz evin duvarlarını ölçtü. Açık pencereden kustu. Parke taşlı dar sokağı yaladı. Orhan'ın kulaklarında iplikleşti. Yanık dudaklarında fısıltı oldu.

Neden görmüştü onu... Yıllara gömdüğü varlık. Kızıydı. İçinden söküp atamadığı Ruhunda damla damla hicranlaşan... Sevinci Mutluluğu. Özlemi. Ufacık dünyasının sultanı... Ah! ah!. Neredeydi yavrucuğu? Babasını anıyormuydu? Şimdi koskoca kız olmuştur. Kimbilir belki de evlenmiştir!... Ya gördüğü düş. Allahım!... Allahım!...

İçe çökük gözleri bir an acıyla yumuldu. Yumuldukça parlıyordu. çoraklaşmış elleriyle avuçladı yüzünü. Suskundu. Görmek. Kızını görmek geliyordu gönlünden. Alevlendi duygusu. Sıcak suyun akışı boğazını yaktı. Üşüyor. Büzülüyor. Bakıyor. Göremiyordu. Ağarmış saçları alnına düştü. Kavisler çizdi. Yüzünün ıslaklığını emmek istiyorlardı te tel saçları... Yaz sıcağı yapış yapıştı...

Duramadı. Kalktı yatağından. Sıcaktan çıkardığı pijamasını giydi. Lâvobada yüzünü yıkadı. Hareketleri ağır bir yük gibi geldi. Tasıyamadı. Eğildi. Düşmemek için pencereye yaslandı. Kırış kırış oldu alnı. Hafif bir esinti tenini okşadı. Gözleri, bir süre içti ıpıslak toprağı. Dışarda bir yay çizdi. Orhan rüyasını çözmeye çalışıyordu.

Yağmur. Bitmek bilmeyen yağmur. Öfkeli kayalar. Uçurum ve karanlığın katları altında sıkışan kızı... Karanlığı yırtan, parçalayan çığlıklar... Kahkahalar içinde kaybolan kızının titrek, halsiz sesi: «Baba... babacığım. Kurtar beni. Elini, elini ver yeter. Ne olur uzat elini. Gelmek istiyorum. Baba... Babacığım. Kurtar... beni baba...» sonra biten bir sahne. Alev, ateş çemberi içinde kızının karaltısı. Parça parça dumanın saklamak istediği kızı...

Ne korkunç bir rüya yarabbi! Yoksa bana bir azap mı bu? Allahım ne olur affet beni... bana acı yarabbi! Dayanamadı fazla. Halkalaşmış ışıkları tükendi. Karanlığın içinde bir çift göz yıkanıyordu. Orhan, boğazına kilitlenen hıçkırığa yalvarışlarıyla tekme savuruyordu. Bitmeyecek gibi ağlıyordu. Ağlayış. Derinlerde tatlı hasretlerini tırnaklıyor. Kıvrım kıvrım dikenleri göğsüne batırıyordu. Ağlayış. Düşünceleriyle yarış yapıyordu durmaksızın.

Zaman ne çabuk geçiyor. İnsan onunla koşmayınca faydasız. Hem eritiyor, hem eriyor. Çok kez «boş ver» der gibi gülümseyip gidiyor. Bazen de acıları göstererek... Orhan daha çok bu acıları tadarak zamanı unuttu. Bilmedi belki de. Tam yirmi sene. Ne de hızlı. Ne de eli çabukmuş zamanın. İşini becerenlerden. Bitireyim sonrası kolay gibisinden.

Niye uzaklaşmıştı evinden? Neydi acaba bu tutkularından alıp götüren onu?.. Buzlu camın arkasında bakar gibi oldu, Orhan. Bu cam biraz daha inceldi. Yaşamının çevresinde boncuklar halinde dizildi.

Terzİydi. Mutluluğu bulduğu Hayriye'si. Zavallı kadıncık. Karacık gözleri gülerdi hep... Nasıl kadındı? Taptaze bir dünyası vardı. Ağlarken bile gülerdi gözleri... Orhan içini çekti. Göğsü ağır bir yükü yere fırlattı sanki. Özlemi içinde yaşıyordu o hayatın. Evi Malatya'nın sessiz bir kenarı Salköprü'deydi. Ahşap yapıydı... Yuvacıkları... Çocuğu. Yeni doğmuştu Rukiyesi... Aslında ayrılmamıştı evinden. Ayırmışlardı. Hapis yatmıştı on beş yıl. Hatırladıkça gözleri kapanıyor. Uzakları kabarık bir tümsek hissediyordu.

Ayrılık... İnsanın yüreğine iner. O an bir koku. Ayrılık kokusu sızlatır burunları. Tren insafsızdır. Egsoz dumanı gözleri döver. Ama her ikisinin saklayamadığı sevgi kalır kuru ellerde. Bunları duymuştu Orhan. Bun-

ları yaşamıştı ağlayarak o an. Gülüşü, acısını içe tıkıştırmak içindi şimdi.

Ayrı dünyaların insanıydı. Tanıyamamıştı hayatı. Ruh yuvasına ortak olanlar vardı. Çalmışlardı Orhan'ı kendinden. Arkadaşı vardı. Artin. Onun bir parçası olmuştu. Artin. O hep gerçekleri konuşurdu. İnsan! Özgürlük! Barış! Tanınması gereken şeyler. Tahsili pek azdı Orhan'ın. İlkokul... Bazen Artin'in donuk, daire daire yüzüne bakar, gerçeği okumak ister... Ama nerde? Ya o sözler. En güzel yaşayış tarzı... Bir an tereddüt. Evet.. Artin bulunmayacak arkadaş doğrusu! derdi.

Keşke uymasaydı ona. Yirmi seneyi verebilmiş miydi şimdi Artin. Yaptıkları kaçakçılıkta Artin... Bu isim kahredici, ezici bir çizik. Bulgaristan'da benim için özgürlük savaşını veriyor musun Artin! Babalıktan mahkûm beni duyuyor musun Artin!..

Sen İnsanlığın savaşını veremezsin. Çünkü muhtaç olan sensin. Ne sen verebilirsin ne de senin gibileri. Duy beni! Duyun beni! Tıkanmasın kulaklarınız. Susmasın şeytan gözleriniz... Artin, kızımı, karımı, dünyamı kararan, boğan ellerin kurusun. Yıkıl. Sen de Artin! Artin! Artin!

Ağlamaklı çıktı son sözleri. Yetim bir duygu. Yetim bir sesten ibaretti sadece. Hırsı, damar damar büyüdü ellerinde. «Sizler oradasınız değil mi? Kızım! Hayriyem! Affedin beni. Ben yakınınızda. Giyinik. Ama tamamen giyinikğim. Aramadım sizi. Dönemezdim. Soyulmuştum. Kopartmışlardı beni sizden... Size koşacağım. Yavrum. Beyaz yüzünü, kara gözlerini öpeceğim. Affedeceksin babanı değil mi?

Rukiye!.. Rukiyeem!.. Rukiyeeeeem!..

Çığlık. Orhan'ın ellerinde kancalaştı. Yüzünde çizgiler oluşturdu. Onu yatağın içine başüstü gömdü. Bu bitiş hiç bir şeyi anlamamaktı. Bitmişti Orhan.

• • •

Güneş ışıkları Rukiye'nin ellerinde noktalaştı. Çenesinde çukurlar ve tümsekler yaptı. Büyüdü.

Akşam. Saat ondokuz...

Rukiye, bir saatten beri oturduğu taşlıktan kalktı. İri, kara gözlerini kıpırtısız denizden çekti. Öksüz Anadolu yakasına bırakıverdi. Dalgındı. İnce uzun parmakları dalgalı, sık saçlarını taradı. Dudakları mırıldanıyordu. Şarkı değildi söylediği. Bir gerçeğin, sarstığı haykırış iniltisiydi... Gözleriyle uzakta çehreler çizlyor. Bir çaba! Hava kabarcıklarını topluyor. İşte kaşı, işte gözleri. Hah işte dudakları!.. Tamam. Yıllarını verdiği çirkin gerçeği aktaracak. Temiz, pak olacak. Kurtulacak. Ha gayret. Birini arıyordu...

Yanıbaşında Aylin, Rukiye'nin hareketlerini bir süre izledi. Sonra:

— Ne düşünüyorsun? Rukiye Allahaşkına... dedi.

Rukiye uykusunu bozan birine bakmak istedi. Aylin'le gözgöze geldiler. Mavi gözler Rukiye'nin içine indi. «Hiç» diyebildi. Aylin, kabarcık dudaklarını büzdü ve:

— Hıh! Hiçmiş. Sahile geleli bir saat oldu. Hâlâ uykudasın kızım. Anan yok, onanı; peder yok onu düşünesin. Kızım bu işler üzülmeye gelmez! A.. dedi.

Rukiye:

Mıhlanmış gözlerini uzaklardan aldı. Dudaklarına cümleler yığdı. Fakat o şunları seçebildi. «Afedersin» dedi kısaca. Sonra:

— Ana... Baba... Sevgi... Sevilmek. Bunlar bize çok uzak Aylin. Neden? İnsanız biz. Duyguların en yücesi içimizde kadınız. Bir düş değil yaşadığımız. Eşya değiliz. Ortaçağ Avrupasını yaşamıyoruz. Arzular, istekler eziyor bizi. Sevgimiz çok önceleri, küçük Rukiye ile küçük Aylin'in bebek saran ellerinde kaldı. Sevilmemiz de öyle. Söylenemez. Doyum olmaz. Şimdi o bebeleri saramayız. Kirletiriz onları. Ana olamayız. Zorlasak da çıkamayız. Onbeş yaşın insanıymışız meğer. Kadınlığı, kızlığı daha doğrusu onun kutsallığını süslü elbiselerde, iyilik doruklarımızda rujları yuta yuta tanıdık. Erişilmeyen, varlığımızı parçalayan bulutları istedik üstümüze. Özlemimiz dışımızda olanlara oldu. Özendik...

Aylin susuşunu kenara itti. Kısa saçlarını avuçladı ve:

— Anam yorma kendini. Denize doğru iki adım attı: Gücün yetmez. Durduramazsın bu çarkı. Kollarını gersen kaç kızı kurtarırsın. Damlalaşan insanlığımıza bir hafif rüzgâr olursun. Sonra da gelip geçersin. Yetemezsin... dedi.

— Yeteceğiz Aylin. Güneşi ışıkları doğarken aydınlatamaz dersin. İnanamazsın ilk kez. Bir masaldır senin için bu. Ama büyüdükçe ona olan inancın da büyür. Yener seni inancın. Bakarsın aydınlaşmışsın. Eğlendiğin masal gerçekmiş görürsün.

Kısa ve çabuk söylemişti Rukiye sözlerini.

Aylin meseleyi ucuzdan kurtarmak istedi. Şakacı bir tavırla:

— Boş ver be anam. Sen değiştiremezsin bu gidişi. Hadi görmüyor musun işe geç kalıyoruz. Beyoğlu ışıkları bize hasret. Hem bu gece... diyebildi...

— Sus Aylin dedi Rukiye. O pisliklerde varlığımızı kaybettiğimiz yetmez mi, daha? Ben çağımızı düşünüyorum... Aylin toparlak yanaklarını şişirdi... Ve:

— Dur hanımcık. Eminönü'nde inecek var. Allahaşkına sen ne oluyorsun da çağı düşünüyorsun... Ağlamaklı bir söz söyledi. Rukiye nefes alır gibi hareket etti.

— Ben o doğacak güneşin bir noktasıyım farzet. O zaman anlarsın. Sonra: Küçücüktüm Aylin. Bana kar yüzlü derlerdi. Hayat damlacıklarını, zehirli yutturdu bana. Babam yoktu. Anam onun öldüğünü söylerdi hep. Ah! Zavallı kadın. Ne kadar acı çekmişti bir bilsen. Yüzünde insan mutluluğu okurdu. Bize dayım bakıyordu. Şofördü dayım. Çok severdi beni. Akşamları hep yollarda beklerdim onu. Bana verdiği bebeği hâlâ saklarım. İnanır mısın en güzel oyuncağımdı bebeğim. Bir gün dayım da evlendi. İzmir'e gitti. Anamla yalnız kaldık. Anam beni okutmak için ev işlerine giderdi. Bazen de çamaşıra. Gerçekti anacığım. Arkadaşlarım. Başımıza yağlık örter hocaya giderdik. Namaz da kılardım. Sonradan bıraktım... Aylin o zamanki çocukluk duygularım mesut ederdi beni. Hele anamın sabahları alacakaranlıkta Kur'an okuyuşu... Yok Aylin, hiç bir şeyde bulamadım o ahengi. O mutluluğu.

Aylin'in gözleri ilerde bir köşeye takılmıştı. Arıyordu. Nöbetler. Ilık bir nöbet. Hem sarsıyor. Hem yılları perdeleştiriyordu önünde. Belli ki duygular öksüzdü kucağında. Rukiye bir kere öksürdü. Arkasını döndü. Mendilindeki kana önem vermedi. Biliyordu kanser olduğunu... Aylin bunu farketti:

— Anam be hastasın sen. Sonra anlatırsın. Biraz dinlen.

— Dinlenmek mi? Ne için? Hangi yaşam için? Neyse üzmeyeyim seni... Babam Bulgaristan'a gitmişti. Sonradan öğrendim. Artin isminde bir arkadaşı varmış. Beraber çalışıyorlarmış. Bir gün kaçakçılık yapmışlar. Babamı yakalamışlar yalnız. Bir kurban. Binlerce kurbandan biri. Artin kaçmış. Belki benim buralara düşmeme. Bir fahişe olmamı... kadınlığımızı satmamıza... Sustu. Bir küfür savurdu. Yorgun göz kapakları, akan pınarın taşları oldu. Hıçkırıkları, ağlayışları kovaladı. Aylin teselli etmeye çalıştı. Olmadı. Dökmek, içinde biriken acı hüzmelerini salkım salkım dökebilmek. Bunu hangi Aylin durdurabilirdi. Nedense o durdu. Rukiye'nin içinden anlatmak geliyordu. Bitirmek sonuna dek. İnsanlığını acı acı emenlere öç olsun diye. Bunun bir hayal olmadığını, insan olduklarını anlatmak istiyordu.

— Liseye geçince çevremi görmeye başladım. Hayatı tanımak doyumsuzluğundaydım. Tartarak almaktı maksadım. Ölçümü unutmuştum ne yazık! Kendimi ölçemiyordum. Bu benim için dışarda kalmıştı artık. Her gülüşü içimde doğan sandım. Fakat onları bir gün olsun silemedim. Hiç inmedim derinliğine. Özümü yıkan, bitiren uçurumu sezemedim. Onları hatırladıkça ağlamak geliyordu içimden. Anlatmakla biter mi be? Sen ne zannediyorsun Aylin! Bir kopuş her şeyden. Adım adım kendimden kopuşumun sesi. Bugün dahi o tıkırtıya benzer hayat kırbaçlarını işitirim.

Artık o Rukiye değil, yerinde başka biri vardı. Daima öfkeci olmuştum. İçimde bir iniş vardı. Çıkamıyordum. Karanlık kompleksler sardı beni... Zavallı anacığımın boyun, bel çürüterek kazandığı parayı alırdım. Zorla da olsa. Hiç unutamam, bir gün onu dövmüştüm. Anamı. Beni parfümleştirmeyip, çiçek bırakmak isteyen anamı. Rujlarıma para yetiştiremediği için. Rukiye'nin beyninde bir ağrı vardı şimdi. Çıkarmak. Bu beyinde olan her şeyi çıkarmak için. Aylin, «yorulma anam» diyordu habire. Kıvılcımlar, göz yaşlarıyla saklanıyordu. Aylin içinde söküp gelen ıstıraba dur diyemiyordu. Sessiz ağlıyordu.

— Bugün bunu anlıyorum Aylin. Sevme-

diğim dünyayı sevdirmişlerdi. Benliğime uymayan bir eğitimin, çevrenin kıskacı içindeydim. Her geçen gün beni sıkıyor. Hacmimi daraltıyor. Taşırıyordu. Parça parça yerdeydim. Canım gibi anamı bu parçalarla atmıştım. Küçük kalan hacmime onun sevgisini sığdıramaz olmuştum. Oysa şimdi ona o kadar muhtacım ki... Aylin, Rukiye'nin sözlerini, mırıldanışını yükselterek kesti:

Bırak, anam. Sonra anlatırsın. Baksana için için eriyorsun.

Rukiye, gözlerini küçülterek:

— Anlatmam lâzım. Lütfen Aylin. Eğer sana olmazsa bir başkasına anlatırım. Dinlemezlerse, taşa toprağa söylerim. Onlar dinlerler, dedi.

— Rukiye, böyle konuşma ne olursun. Seni yormamak...

— İnsan gerçekleri anlatırsa yorulmaz Aylin. Ben de yorulmuyorum bak...

— Ama...

— Biliyorum Aylin. Kanserim. Kurtulmam da imkânsız. Doğrusunu söylersen kurtuluyoruz. Neyse. Ne diyordum hal O gün onaltımın yazı. Haydar'ı tanıdım. Bir düğünde. Kibardı. Yakındı bana. Ah! O halin. Kalleş Haydar. Karanlıkların içinden alıp aydınlığa götürüyordu sözleriyle beni. Onun yanında olduğum zaman özlemim yoktu hiç bir şeye. Meğer ne aldanmışım. O zaman insanlığı köle eden, yaşayışın üstündeydim. Kö'e değildim. Anamı köle etmiştim. Hıh! Anam! Zavallı anam! Titrekti. Kısaydı. Acı doluydu haykırışı... Anam öldü bir gün. Eylül akşamları benim gözyaşım olur. Kaybettiğim kültürümün yarası mı? Anamın yarası mı? Yoksa ikisinin açtığı pışmanlık yarası mı? Kahreder beni. O akşam ağlamıştım. Hiç değilse bir yönümü gösterebilmiştim. Yalnız kalmadım, Haydar vardı. Onun sözleri bu acıyı da unutturdu bana. Dayımı o yıl gördüm. Bir daha göremedim. Haydar'la evlenecektim. Ailesinin Avrupa'da olduğunu söylemişti. Okuldan ayrılmıştım. Zaten ne vermişti. Birkaç sayfa ezber işlem, satır satır hapsettiğimiz şunun bunun kanunu. Hiç bir kere kendimi bulamadım kitaplarda.

Nefeslendi Rukiye. Aylin durmadı.

— Vah zavallı kardeşim. Çok çekmişsin.

— Ya sen çekmedin mi? Yığın yığın insanlığın çalındı. Bir eşya oldun. Ben de öyle. Bir Karaköy'de... Jean'ın silleleri seni, senden gizledi. Öz varlığını çaldı. Rukiye. Konuşmak. Ah! Anlatabilse şu pis duyguları elleriyle yırkasa. Mümkün mü? Gözlerini yine küçülttü. Işıl ışıl bir rüyayı gördü sanki.

— Hiç iyi tanımadım mı? Anam... Dayım... Murat... Evet o. Okul arkadaşımdı. Fakirdi. Şık giyinmezdi. Ama iyi kalpliydi. Gerçek bir dünyası vardı. Çok güzel hikâye yazardı. Bana verirdi, Okumazdım. Bir gün tesadüfen okudum. Duygulandım. Ama nehrin iç'nde boğulurken, bir tahta parçası ile kurtulamazdım.

Sonrası malûm. Bu toprak yavrusunu arıtmışlardı kendisinde. Şimdi kaç tanesi bu arınma makinesi içinde kıvranıyor. Aranıyor. Ama bizler bunu susturmalıyız. Kırmalıyız. Ben kıramadım. Pastanelerde içine girdiğim makine, silindiriyle beni Karaköy'ün pisliklerine getirdi. Haydar satmıştı beni, sonradan öğrendim. Haydar dediğim adam, babamla kaçakçılık yapan Artin'miş. Dünya başıma yıkılmıştı. Duyamaz olmuştum. Çaresiz kaldım. Çok acı çektim Aylin, çok acı... Yaşamayacaktım. Yapamadım. Babam... Özlemim yalnız o oldu. Onu görmek. Anlatmak her şeyi. Yirmi yıl beni baba sevgisinden mahrum eden katilleri anlatmak. Yumruklaştı hırsım. Hırsım yaşattı beni Aylin!..

Ağlıyorlardı ikisi de. Rukiye iki elini Aylin'in omuzlarına koydu. Aylin güneşin aydınlığını hissetti üstünde. Gülmeye çalıştı. Morlaşmış gözleri inceldi. Rukiye, sağ yanağını geriye çekti. Acı bir gülüştü bu. Bakışı yeneceğiz der gibiydi. Bu bakış karşısında silâhlanmak boşuna. Gönülden silâhlandılar.

Bakışları umutlarını tuttu kaldırdı. Yücelti. Öğretti, çağırdı. Çağırttı. Rukiye, gözlerinin yuvarlağını çınlatır gibi büyüttü. Ağzı dolar gibi oldu... Nihayet!

— Ana!.. Baba!.. Sevgi!.. Sevilmek! Bunları bil Aylin. Yakın olacak bize, sıcaklaşmış elleri Aylin'i omuzlarından tuttu... ve:

— Artin!.. Artin!.. Artin!..

diye bağırdı. Aylin'e döndü:

— Unutmayacağız!.. Unutmayacağız!.. Ama hiç bir zaman. Unutmayacağız!.. Aylin.

Çığlıklar. Kayalıkla güldü. Milyonlarca kişinin beyninde ideal oldu. Yumruk oldu. Öylece...

VANPİR

BOZ - BULANIK DEHLİZLERİNDE KENTİN

ALDI GÖTÜRDÜ — ANAYI — AFİŞLERE

BİR VANPİR BİR MEDENİYET

ETLEŞEN DÜŞÜNCE GİRDABINA

DÜŞTÜ ANA...

... BİR YUVA DÜŞLERDİ O

BİR BEBEK YÜREĞİNDE

BİR BEY

HER SABAH ÇAYI DİZLERİNDE

YORGUNLUĞUNDA AKŞAMIN

ELLERİ ELLERİNDE

BOZ - BULANIK DEHLİZLERİNDE KENTİN

ALDI GÖTÜRDÜ — ANAYI — AFİŞLERE

HEEEEY

YIKIL KARŞIMDAN

ÇAĞ...

Yetkin DİLEK

Bir Kitap

KIBRIS RÜBAÎLERİ

Musa DOĞRUER

Kitabın adı: Kıbrıs Rübaileri

Yazarı: Arif Nihat Asya

Yayınevi: Kültür Bakanlığı Kültür E. serleri 7.

Basım Tarihi ve Yeri: Millî Eğitim Basımevi İstanbul 1976

İçindekiler: Bayrak, Arılar, Kovanlar, Al, Petekler, Bayraktar, Gözler,

Ek. I: Ud, Adalar, Kıbrıs, Denizkızı, Kıbrıs Kanlar İçinde Savaş, Dayak, İftihar Listesi.

Ek. II: Kıbrıs nasıl elden gider, Onlar bu dilden anlar v.s.

KIBRIS RÜBAİLERİ...

Bir Millet sanatkârlarıyla bütünleştiği an kendi değerlerinin daha zinde savunucusu haline gelir. Sanatkâr her zaman milletinin çilesine ortak olmalı, onunla ağlamalı onunla gülmelidir. Kendisini millî bir kültürle bütünleştiremeyen san'at ve sanatkârın hiç bir anlamı yoktur.

Size bu yazımızda Arif Nihat Asya'nın yazdığı «Kıbrıs Rübaileri» isimli eserini tanıtmağa çalışacağız. Bu kitap Kültür Bakanlığı kültür eserleri serisinin 7. Kitabıdır. Millî Eğitim Basımevinde bazı ilâvelerle İstanbul'da 1976'da üçüncü baskısı yapılmıştır. İlk bölümü «Bayrak» şiiriyle başlıyor. Ondan sonra da Rübailerin toplandığı başlıklar sunuluyor.

BAYRAK:

Arif Nihat Asya'nın bütün şiirleri içerisinde his dünyasını en güzel yansıtan şiiri «Bayrak»tır. Arif Nihat'daki yurt sevgisi bayrak sevgisiyle bütünleşmiş, tarihe karşı derin bir saygının kaynağı olmuştur.

«Tarihim, şerefim, şiirim her şeyim
Yeryüzünde yer beyen
Nereye dikilmek istersen
Söyle seni oraya dikeyim»

demesi bayrağa karşı içinden gelen en samimi duyguların terennüm etmesidir.

ARILAR:

Bu bölümde topladığı Rübailerinde Kıbrıs'ın çeşitli yerlerini tasvir eder. Yavru vatanın güzellikleri ve içindeki sevgisi onun ilhamına güç verir. Sonra bu güzelliklere sahip olmamaktan yakınır. Maziyi hatırlar. Muhteşem bir tarih yoksulları olarak kendisini ve bu kuşağı üzüntüyle anar. «Dullar» adlı Rübaisinde bunu dile getirir.

«Kimdik o zaman şimdi kimin
kullarıyız
Bir mutluluğun garip yoksullarıyız
Biz İskele, Baf, Lefke, Ağırdağ,
Magosa
Bir saltanatın boynu bükük dullarıyız»

AL:

«Al» başlığı altında topladığı Rübailerinde yine tabiat tasvirlerine yer veriyor. Güzel manzaralar karşısında duyduğu hazzı dile getiriyor. «Yorgunlar» isimli Rübaisinde yine toprak sevgisini dile getirir.

«Etrafı yeşertir kuşu dillendiririm
Mevsimleri mevsimlere imrendiririm
Uğrumda yorulmuşları ben toprak ana
«Yavrum» diye kollarımda
dinlendiririm»

Diğer Rübailerinde aşk ve tabiat güzelliklerini işleyen şair yine kendisini milletinin sahip olduğu öz kültürün dışına çıkarmıyor. Onunla bütünleşiyor. Onun sevgisini yavru vatanın fethinde şehid düşen İslâm mücahidleriyle anıyor. Hz. Osman zamanında Kıbrıs'ın fethedilmesinde attan düşerek şehid olan Peygamber Efendimizin teyzesi Hala Sultanı «Hala Sultan» isimli Rübaisinde anıyor. Milletin öz değerleri dışında hiç bir kültürün cazibesine kapılmıyor.

«Rengim dedi yok sedefte, mercanda
benim
Heykelde, resimde, sesde, destanda
benim
Hoşsun iyisin belki dedim Afrodit'e
Lâkin yüce gönlüm Hala Sultanda
benim»

BAYRAKTAR:

Bayraktar bölümünde topladığı Rübailerinde yine yavru vatanın güzelliklerini dile getirirken onun uğrunda can veren fetih şehitlerini minnetle anıyor. Onlara lâyık olabilmenin hasretini duyuyor. Yavru vatanın her karış toprağına şüheda kanlarının renk verdiğini dile getirerek.

«Gökten sana bir çetin haber verdi
veren
«Söyler bunu Kanlı Mescit'in Kanlı
deren
Ey Lefkoşe kan dökülmedik bir kuytun
Kaldıysa eğer, söyle neren, söyle
neren»

Arif Nihat yavru vatanın mahzunluğuna ve milletin içinde bulunduğu buhranlara üzülüyor. Tarihi gözönüne getirerek, milletin huzur içinde geçirdiği günleri anıyor.

«Bir gün benim üç kıtada yurdum vardı
Hakanlara hâkan idim, ey fâniler
Ey yeryüzü, yer götürmez ordum
vardı»

Kıbrıs'a karşı duyduğu sevgisini hiç bir zaman yitirmeyen şair onu Rübailerine sık sık konu edinmiştir. Onun düştüğü zor günlerde ona vatandan gelecek yardımı arzulamış, bazan Akdeniz'in mavi sularında hilalli kadırgaları anmıştır.

«Yollarda Hızır mı bekliyordun Kıbrıs
Yıllar yılı nerde kaldı ordu Kıbrıs
Zümrüt ada derdik sana bir gün geldi
Mercan ada «Yakut Ada» oldun Kıbrıs»

Ayyıldızlı bayrağımızın dalgalandığı yerlerde huzurun olduğunu anlatırken, millî değerlerimizin dünya insanlığına huzur götüreceğine inanıyor.

«Dünya ki severdi aylı yıldızlı dalı
Bir böyle çiçek görmedi dünya olalı
Kaldıkça fakat gökte bu bayrak yaralı
Altında nesiller oturup ağlamalı»

GÖZLER:

Milletimizin sahipsizliğine ve içine düştüğü büyük buhranlara üzülen şair bu durumu yine mısralarında terennüm ettirir. Sahipsizliğe terk edilmiş bir milletin yürekler acısı hali onu yaralar.

«Altüst etmiş kader bozulmuş düzenim
Yırtılmış yelkenin kırılmış dümenim
Sen bari bırakma Tanrım beni ki
Artık ne yolum var, ne de yol
gösterenim»

Kıbrıs meselesinin hallinde yöneticile.vin bigâne kalışları şairi yaralar. Düşmandan daima sulh dileyen yöneticilerin, milli meseleler karşısındaki vurdum duymazlığına haykırır. Düşmana düşmanın gücünden daha büyük güçle cevap verilmesi gerekirken onların tüylerini titretmiyecek hareketler çok görülür. Rübailerinin «Gözler» bölümündeki «Köşk» adlı Rübaisinde bu durumu şöyle dile getirir.

«Alçaklara yumruk gerekir, fiske gider
Sulh uğruna Kıbrıs diye bir ülke gider
Hergün yıkılır binamızın bir köşesi
Gönlüm yine köşkten gelir köşke gider»

Şair Kıbrıs'ın Rum çeteleri tarafından kana bulanmasından sonra yazdığı şiirinde için için ağlıyor, bu çığlığa sessiz kalanları lânetliyor, acılarını mısralarında yansıtıyordu.

«Ağla Arif Nihat ağla
Ağlamıyan için de
Kıbrısında kurbanlar var
Ki yüzerler kan içinde»

KIBRIS NASIL ELDEN GİDER

Şair kitabının son bölümünde özlü ve kısa nesir bir anlatımla Kıbrıs'ın neden sahipsizliğe terkedildiğini anlatmak istiyor. Kıbrıs'ın nasıl elden gideceğini şu cümlelerle noktalıyor. «Kıbrıs dâvâmızın kuvvetine rağmen, dâvâ vekillerimiz yüzünden elden gider»

Kıbrıs'ın kanlar içinde kalmasına bigâne kalan yöneticilere karşıdaki düşmanın uyurken, ya içişlerimize dalmışken, dümeni Yunanlının eline geçtiği için elden gider»

ONLAR BU DİLDEN ANLAR

Kıbrıs'ın kanlar içinde kalmasına bigâne kalan yöneticilere karşıdaki düşmanın hangi dilden anladığını şu cümlelerle sıralıyor.

«Onların kitap mantıkından değil, Afyon, Kocatepe, Dumlupınar mantıkından anladığını biz kırk yıl önce biliyorduk... Fakat unutmuşuz. Bu bilgiyi tazelemek için harcadığımız aylar, onlara bile bile vakit kazandırmamız gbi oldu.»

FETİH MARŞI

Üç kıtayı atlarının nal sesleri ile şenlendiren cedlerin torunlarını yirminci asrın önünde yorgun ve mahzun gören şair cedlerinin kahramanlığını ve insanlığa ışık tutan değerlerinin ulviliğini hatırladıkça düşünüyor. O ceddin torunlarının yorgun ve sefil bir ruha sahip oluşlarını üzüntüyle karşılarken duygularını hüzünlü mısralara döküyordu.

«Sende geçebilirsin anadan yardan serden
Seninde destanını okuyahm ezberden
Haberin yok gibidir taşıdığın değerden
Elde sensin dilde sen; gönlildesin baştasın
Fatihin İstanbul'u fethettiği yaştasın»

SONUÇ:

Arif Nihat san'atını vatan sevgisiyle ve milletimizin buhranları ile renklendirmiş ve milli bir bünyeye sahip kılmıştır. Arif Nihat bazan Kıbrıslının yarasına deva bulurken bazan da milli bünyemizi saran buhranları dile getirmiştir. Fetih marşında yeni nesilleri Fatihlerin torunu olarak görüyor. Fatih'in yaşına geldikleri halde onları milli değerlerden uzak, memleket meselelerine bigâne insanlar olarak belirtirken mevcut eğitimimizin insanımıza öz kültürümüzü vermediğini onu yabancılaşmanın kucağına ittiğini belirtmek istiyor. Fetih çağının hayat modeline insanımızın her zaman muhtaç olduğunu ve onun hasretini çektiğini mısralarında âdeta tablolaştırıyor Arif Nihat Asya'nın Kıbrıs Rübaileri isimli kitabı yetişecek genç sanatçılar için incelenecek nitelikte bir eserdir. Rübailerinde vatan sevgisi, bayrak sevgisi hakim duygulardandır. Yer yer aşk ve güzellik konularını işlemiştir. Sade samimi ve sınırlı duygularla. San'at hayatıyla uğraşan kimselerin okuyabileceği ve faydalanabileceği bir eserdir. Arif Nihat şiirinde işlediği konularla gelecek mutlu günlerin müjdecisi gerçek sanatkârlara örnek olabilecek bir şahsiyettir.

Milletimizin gelecekte Arif Nihat Asya gibi sanatkâr kazanması dileğiyle...

Desen : Hasan Karal

HÜR ÇİÇEKLER

İçimdeki duygular çağıl çağıl akarken
Gözyaşım damgalasın yükselen çığlığımı,
Zincirler eriyecek hür çiçekler açarken
Sabah getiren seher silecek gözyaşımı...

Şeref SAYAR

Türkiye'de
SOL
Hareketler

Çıkış
Aclan SAYILGAN
Fiyatı 40 Lira
İstanbul adresi:
OTAĞ YAYINEVİ
Hilâlahmer Cad. No: 4/1
Cağaloğlu - İst.

HER EVE BİR
Bayrak
GEREK

Bayrak
Haberde doğruluk
Yorumda dürüstlük
Fikirde milliyetçilik
demektir

Bayrak Bizim Gazetemizdir

PINAR

Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

AĞUSTOS 1976

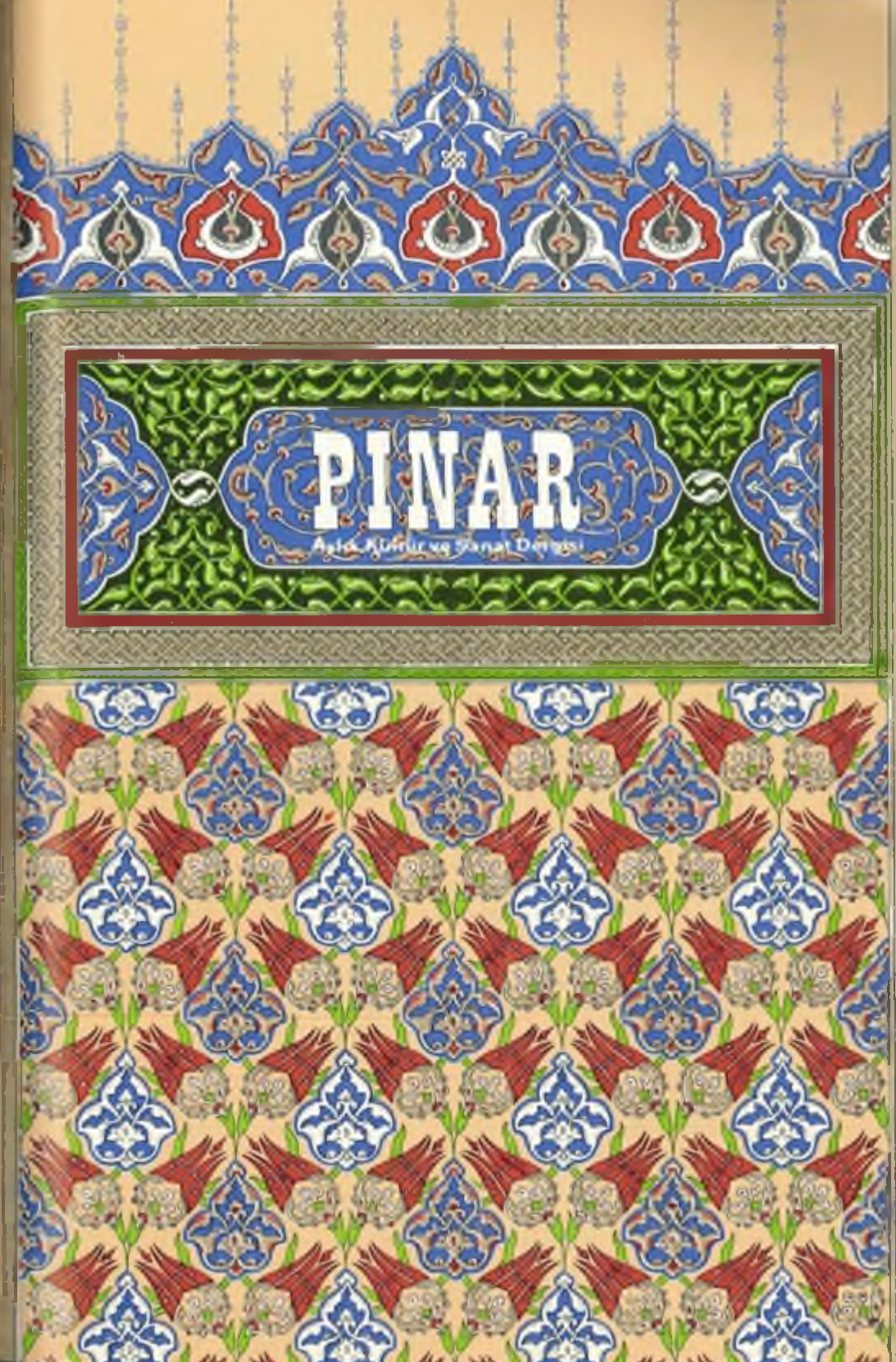
CİLT: V

56

PINAR'IN BU SAYISINDA:

- Bilgi Disiplini ve Sanatçı
- Orhan Seyfi Orhon
- Şafağa Kadar
- Üç Çığlık
- Otranto Zaferi

FİYATI: 5 LİRA

PINAR
Ayla Kültür ve Sanat Derneği

PINAR

Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

SAHİBİ
Bayram Erdem

Yazı İşleri Mesul Müdürü
Cevat ÖZKAYA

Yönetim Yeri :
Nuruosmaniye cad. No. 8/3
Cağaloğlu — İSTANBUL
Tel. : 28 40 03

Kapak Kompozisyonu
Salim OKAN

Yazılar kaynak gösterilmek şartıyla iktibas edilebilir. Gönderilen yazılar iade edilmez. Her yazıdan sahibi mesuldür.

İlân
Pazarlığa tabidir

Abone

Yıllık (12 sayı) : 55 TL.
6 aylık (6 sayı) : 30 TL.
Öğretmen ve öğrencilere abone
Yıllık (12 sayı) : 50 TL.
6 aylık (6 sayı) : 25 TL.

Dış ülkelere abone
Yıllık (12 sayı) : 85 TL.
6 aylık (6 sayı) : 45 TL.

Dizgi - Baskı - Cilt
OTAĞ MATBAASI
Tel. : 27 73 10

Posta Çeki No : 81779

Eylül 1976
Cilt V Sayı: 57

Fiyatı : 5 TL

Her ayın ilk haftası çıkar

İÇİNDEKİLER

- Ramazanda Sosyal Denetim — PINAR
- "Köy Hekimi"ni Okurken — M. Akif AK
- Sürgün Mekandan Öte — [illegible] AYKAN
- Cihan Padişahını Kaybetti — Veli ŞİRİN
- Mona — Liza. — Tahir YÜKSEL
- İnsan Kompleksleri ve Edebiyat — M. Ç'MEN
- Bizim Değil. — Hüseyin ÖZTÜRK
- Ana Duaları Bitmez. — Ramazan ATILGAN
- Koçi Bey'den Günümüze — PINAR
- Bu Toprak İçin. — Gömülü ÇOBAN
- Bebekler. — Edip SEVİNÇ
- Mühim Değil. — Ali İLKBAHAR
- Denizci Hasan. — Mustafa ERDOĞAN

PINAR DERGİSİ

Büyükşehir Özel Sayı

Kütüphaneler Özel Sayı

RAMAZANDA SOSYAL DENETİM

Toplumca, bir Ramazan ayını daha yaşıyoruz şu günler. Bu kutsal ay, her yıl bir defa gönül dünyalarımızda, son derece önemli etkiler bırakarak bize uğruyor. Ramazan ile birlikte kendimize geliyor, yenileniyor, yepyeni bir güç ve heyecanla geleceklere doğru yürümeye devam ediyoruz.

Bu söylediklerimiz, bugün için biraz da ideal anlamda tabii. Ramazan kutsal olayının, toplumumuzda bugünler, gerçek anlamıyla yaşandığı, tartışılabilir bir konudur. Sosyal hayatımızda, bir-iki yüz yıldır, giderek artan çözülme, başka din ve mistik mezheplerde eşine rastlanmayan bu muazzam ibadet biçiminden yeterince feyiz kapmamıza engel olmaktadır. Dünün Ramazanlarını, bugün «Eski Ramazanlar» diyerek, özlemle anıyoruz. Eski Ramazanlar derken, besbelli ki, ruhi ve maddi temizlik, olgunluk, kulluk, hırslardan arınma, sevinç ve şenlik dolu Ramazanlardan uzak bulunuyoruz.

Birçok yabancı seyyah ve gözlemcinin de belirttikleri gibi, Ramazan aylarında, toplumumuz, hayret edilecek bir değişikliğe uğramaktaydı. Koskoca bir ülkenin her yaşta, her din ve mezhepte bütün insanları, bir tek çizgide toplanıyordu Ramazan aylarında. Vatanımızda, tebaamız olarak yaşayan gayri müslimler, çoğunlukla içten gelen bir saygı ile, Müslümanların bu büyük ibadetlerine saygı gösteriyorlardı. Bir ay boyunca, herkes, belli saatlerde, aynı şeyleri duyuyor, aynı şeyleri düşünüyordu. Üstelik bu anlatılmaz gıdalar veren manevi hava, Müslüman olmayanları bile içine alıyordu.

Eşine rastlanmaz bir sosyal denetimdir bu. Avrupa toplumlarının toplum yapılarını didik didik araştıran düşünürlerimiz, hatta birtakım Batılı filozofa, gözü kör iman eden aydınlarımız, bin yıldır içimize girmiş, benliğimize nüfuz etmiş bu enteresan sosyal hadise üzerinde durmamışlardır.

Bu ilgisizlik sadece Ramazan için söz konusu değil. Türkiye insanının kendi özünden çıkardığı, akıllı herkesi hayran bırakan yaşayışı, örfleri, gelenekleri henüz hiç bir doğru dürüst ilmi araştırmanın konusu edilmemiştir.

Oysa bir başına Ramazan bile, geniş çapta bir enstitü faaliyetini gerektirir. Oruç, Türk insanının ruhi ve moral yapısı üzerinde ne gibi bir etki yapmaktadır? Ramazan'a hazırlık ve bayram da hesaba katılacak olursa, iki hatta üç ay, büyük kitleler ne gibi duygulara sahip olmaktadır? Ramazan duyguları ve düşünceleri, yılın diğer zamanlarında etkilerini nasıl sürdürmektedir? Bunlar, Ramazan'la ilgili araştırılacak sayısız konudan birkaçı.

Az önce bir sosyal denetimden söz ettik. Anayasa kadar âmir, kanunlar kadar güçlü bir sosyal denetim... Toplum, Yaratıcının nezaretinde, kendi kendini kontrol etmektedir Ramazan ayında. Kişileri, günlük yaşayışlarındaki davranışlar yoluyla değerlendirebilir, gerekirse yargılar, kontrol edersiniz. Ama toplumsal davranışları, kitle psikolojisini rasgele zamanlarda ölçemezsiniz. Bu açıdan Ramazan, sosyal araştırmalar için büyük bir hazinedir. Bu ay, gecesiyle, gündüzüyle tıpkı sosyal davranışlarla doludur.

İşte sosyal denetim, Ramazan'ın ilmi bir yöntemle araştırma yapıldığı zaman, karşımıza çıkan önemli bir unsur. Balzac, **«Toplumu ancak din cezalandıra-**

bilir» diyor. İyi bir yakalayış bu. Değilse kitleleri durdurmanın, sınırlamanın imkânı yoktur. Kendini hiç bir şeyle kayıtlı, sınırlı hissetmeyen kitlelerin, ne kadar korkunç bir güç olduğunu, tarih göstermiştir. Böylesi bir kitlenin yaptığı şey daima aynı ve hep bir çeşit olmuştur; yıkmak... Hem de onarılmaz bir biçimde silip süpürmek... Ramazan gibi, güçlü sosyal denetime sahip olmayan toplumlarda, yığınların daha kolay bir şekilde tahrik edilip, büyük tahribat yaptıkları bilinmektedir.

Ramazan'da halkımız, son derece kesin fakat sevimli bir disiplin dünyasına girer. Bugünün ceza kanununda, Ramazan yasaklarını garanti altına almış maddeler yoktur. Ama bir ay boyunca, Ramazan yasakları, ceza kanunlarımızdan çok daha güçlü bir önleyicilik rolü oynar. Eskiden Ramazan yasakları, ayrıca kanunla korunmuştu. Ama o zamanlar da çoğunlukla, Ramazan ayının bizzat kendisinin sahip olduğu kudret etkili oluyor, zabıta ve adliye gücüne çok ender başvuruluyordu.

Son bir buçuk asırdır Ramazan'ın bu büyük sosyal denetim görevini yerine getirmesine fırsat verecek ortam elverişsiz hale gelmiştir. Ama buna rağmen Ramazan, özündeki o ilâhî güçle, yılda bir kez, bizi silkelemekte, temizlemektedir. Milletçe toparlanışa ve ilâhî murakabeye çok muhtaç olduğumuz şu bunalımlı günlerimizde, Ramazan'ların gerçek mânâda değerlendirildiğini söyleyemeyiz. Oysa bu ülkeyi yönetenler, hele Türk Toplumu üzerinde kafa yoranlar Ramazan'da, halkımıza yararlı olacak eşsiz zenginlikler bulabilirler.

Türk toplumbilimcileri, Ramazan'ı, aşağı halk tabakalarının rağbet ettiği bir ibadet biçimi olarak görmek büyük hatasına düşmemelidir. Türkiye üzerinde konuşma gereği duyan ecnebiler bile, bizi Ramazan ve benzeri sosyal davranışlarımızdan başlayarak tanımaya çalışıyorlar. Buna karşılık bizde, bazı çevreler, Batı mikroskopları kullanıp, yabancılarla müşterek taraflarımızı arıyor.

Öte yandan Ramazan ayının eğitim işlevi üzerinde de durmalıdır. Koskoca bir toplum, yılın tam bir ayında âdeta kampa alınmakta. Anlamada kolaylık sağlayıcı bir benzetme yapacak olursak, Ramazan tıpkı askerî bir eğitimdir diyebiliriz. Oruç günlerinde, dağınık kalabalıklar bir araya gelmekte ve bir ordu durumunu almaktadır.

Ramazan ve Oruç'un sonuçlarına bakıldığı zaman, gerçekten bunlardan bazılarının askerî yanlarının da var olduğu görülür. Zaman zaman bir araya gelmeyen, aynı duygu ve heyecanla dolmayan toplumlar, birlikte hareket gücünü yitirirler. Birlikte hareket gücünü yitiren bir toplum ise, millet olmaktan çıkar ve sürüleşir. Ramazan'la tıpkı bir ordu birliği gibi eğitim gören topluluklar, kendilerine yönelecek tehlikeler karşısında daha uyanık olur ve toparlanma, birlikte hareket etme ve süratli davranış gücüne ulaşırlar.

İnsan kalabalıklarının, kendilerine, benzerleri insanlar tarafından sınır koyulmasını sevimsiz buldukları bilinen bir gerçek. Baskı ve zorlayıcılığından kaçılamayacak insan kaynaklı prensip ve kanun bulunamaz. Toplumlarda, kanun yapıcılarından çok daha zeki ve kurnaz kişiler vardır. Bunlar çok az bir çaba ile kanunları etkisiz kılabilir. İnsan kaynaklı en parlak prensipler ve kaidelerle donatılmış bile olsa, suçlarını kanuna sığdırabilirler. İnsanın bu yolla eğitilmesi, kontrol edilmesi ve yönlendirilmesi imkânsız. Akıl ve ilim, insan yapısı ile uyumlu bir ilâhî ışık önderliğinde yürümedikçe, kişilerin yolsuzluklarına ve zulümlerine araç olmaktadır. İlmî buluşların ve teknolojinin, insanlık dışı emperyalist amaçlara nasıl hizmet ettirildiğine, sayısız örnekleriyle şahit oluyoruz. Oysa kalabalık insan topluluklarının, yan çizemeyecekleri, kaçamayacakları bir gözetim

altında bulundurulmaları gerekir. Sosyal kurumlar bu görevleri yapmak için var oluyorlar. Ama Ramazan gibi ilâhi denetime teslim olmayan toplumlar kişilerin diktasına tabi olmak zorunda kalmışlardır. Diktanın bulunduğu toplumlarda ise sadece anarşi vardır.

Ramazan, kitlelerin kendi iradeleriyle, kendilerini eğitmelerini gerçekleştiriyor. Sadece böyle bir eğitim şekli, toplumu uzun süre etkisi altında bulundurabilir. Aksi halde, her kişinin başına bir zabıta koymak gerekir. Bu takdirde bile kişilerin suç işlemeyeceği söylenemez. Halbuki Ramazan'da en cana kıyıcı insanlar bile, görünmez, fakat her yeri gördüğünden kuşku olmayan bir gözetim altında olduklarını hissederler. Üstelik sevimsiz bulmazlar bu gözetimi ve ona kendi iradeleriyle teslim olurlar. İnananlar, Ramazan disiplinine sevgi, umut ve neşe ile bağlanırlar. Ama korkarlar da... Fakat bu düşmandan korkuş gibi değildir, dosttan korkuştur. Böylesi bir korkudur ancak suç işlemeye engel olabilecek. Ceberrut bir korkuda ise suçu tahrik gücü vardır. Merhametliden korkmak ayrıdır, zalimden korkmak ayrı. Merhametlinin asıl işi şefkattir, aftır, ondan her an, her saniye merhamet beklenebilir. O, zulüm içinde yakalar insanı ve onun verdiği ceza ve acı, hastalığı tedavi içindir. Zalim ise, hastalığı, hastayı yok etmek için bir bahane sayar.

Ramazan'da insan toplulukları merhamet, şefkat ve af dileyerek bir disipline kendi iradeleriyle tabi olur ve hep umutla birlikte bulunan korkuyu duyarak disiplini çiğnemezler.

Ramazan aylarında suç oranlarının, muazzam bir düşüş kaydetmesi yukardaki sebeplerdendir. Suçlardaki bu düşme oranının, sadece bir aya mahsus olmadığı da belgelenmiş durumda. Birçok kişi, Ramazan ayında aldığı bir kararla, bir daha suça ya hiç teşebbüs etmemekte, yahut da daha az zararlı olacak suçlara Ramazan'dan çok sonraları başlamaktadır. Bu da Ramazan'ın göz kamaştıran bir sonucu. Kitleleri, kendilerini Tanrı yerine koyarak, yönetmeye çabalayan, fakat bir türlü bunu başaramayan kişiler için, çarpıcı bir örnektir Ramazan'da suç meselesi.

Ramazan'da nispeten kurulabilen birliğe ve beraberliğe birazcık dikkat edersek, bu havaya ne kadar muhtaç olduğumuzu anlarız. Ülkemizde günde yüz binler satıp, bu büyük sosyal hadiseye ilgisiz kalan basın organlarını saymazsak, sair zamanlarda oldukça yıkıcı olan gazeteler bile, gerek ticari, gerek bir başka niyetle bu ayı saygıyla değerlendiriyorlar. Ötekilerin duygusuzluğu ise, ne derece yurda millete bağlı olduklarını gösterir. Ramazan'ın millî birliği sağlamada ne derece etkili olduğunu bilip gördükleri halde, bozgunculukta ısrar eder, bu Türkçe yayın yapan ecnebi gazeteler. Eğer bu gazeteler, memleketin yararına çalışsalardı, halkımızın yekvücut olmasını sağlayan bu kutsal ayı sükût ile geçmezlerdi.

Yüce yaratıcının, tüm insanlara ve milletlere, dünya ve ahiret düzenini sağlamada çok önemli bir görev yapan Ramazan nimetinin kuşkusuz, sayılmayacak derecede olumlu etkileri vardır. Bunları tam anlamıyla bilme ve sayma gücüne sahip değiliz. Meselâ bunlardan Ramazan'ın ferdî yaşayışın maddî ve ruhî alanları üstündeki etkilerine bir cümle ile bile değinemedik. Halbuki bu, başlı başına bir konudur.

Ramazan'ların, toplumumuzun temizlenmesinde, yücelmesinde ve gelişmesinde, insanımızın yüce ideallerle bezenmesinde, eskilerde sahip olduğu büyük etki gücüne yeniden ulaşmasını diliyor, okuyucularımızın Ramazan ve müteakiben gelecek olan bayramlarını tebrik ediyoruz.

Desen : Hamit YÜKSEK

Balzac'ın tazeliğini koruyan sosyal düşünceleri

«KÖY HEKİMİ»Nİ OKURKEN

M. Akif AK

«Köy Hekimi», Honoré de Balzac'ın, Türkiye'de belki de en az tanınan eseri. Halbuki dev romancının idealizmini görürüz bu romanda. Diğer romanlarında genellikle realist ve zaman zaman da romantik çizgide kalan Balzac, «Köy Hekimi»sinde katıksız bir vatansever, şuurlu bir idealisttir.

Romanın, şöylece bir gözden geçirilmesine geçmeden önce, memleketimizde bugüne kadar sürüp gelen yanlış bir tutuma değinmeden edeme yeceğiz.

Türkiyeli seçkinlerin, Batı'daki büyüklere bakışları, saçma sapan olmuş bugüne kadar. Yine Batı'dan ve sonraları Kuzey'den gelerek zihinlere yerleşen bir sansür illeti, kendi dışımızdakileri yanlış ve eksik değerlendirmemize yol açmıştır. Kuşkusuz bu kategoriye sokacaklarımızın başına da bugünler sansürden çokça yakınan, beyinleri sansürlü sosyalistlerimizi yerleştirmeliyiz. Türkiye'de, esir düşüncenin en kötü örneklerini onlar vermişlerdir çünkü. Bir defa, marksizmi doğru dürüst öğrenmedikleri gibi (Kapital'in, Türkçe ile tam bir tercümesi yapılmamıştır.) içerden yahut dışardan marksizmi eleştirenleri okumak zahmetine katlanmamışlardır. Türkiye'nin kısır kültür ortamında, marksizmden iki - üç prensip ezberleyen kimseler, birer bilgiç olarak çıkmışlardır karşımıza. Bu, bilgisi son derece sığ ve sınırlı kesim, ne yazık ki Türkiye yayın hayatında küçümsenmeyecek bir baskı unsuru olmuş ve bunun için de Türkiye'nin dış dünyayı öğrenmek isteyen kafaları büyük bir kıtlıkla karşılaşmışlardır. Sovyetlerdeki sansürün Türkiye'ye kadar uzaması, aydınımıza oldukça pahalıya mal olmaktadır.

Marksist olmayan Batıcılarımı-

zın da, marksistleri pek aratmadıklarını söyleyebiliriz. Onlar da Avrupa'ya sorgusuz sualsiz teslim olmanın garip örneklerini vermişler.

Bu olumsuz sonuçlara birçok sebepler sıralanabilir. Bunu başka bir zamana bırakalım şimdilik, toplu bir yargıya varalım. Şahsiyeti oturmamış toplum ya da fert, kendi dışındakilere, aşağılık duygusu ile sınırlanmış bir açıdan bakmaktan kurtulamaz; eksik ve yanlış değerlendirir dış dünyayı, ya abartır, yahut da büsbütün çarpıtır. Kendi millî ve yerli karakterini bulamayan toplum ve fert, başkalarını değerlendirecek sağlıklı bir bakışçısına sahip olamaz.

İşte bir Balzac'ın, bir Goethe'in ve Dostoyevsky'nin, —öteki alanlarda da dizilerle isim sıralanabilir— bize, kendilerinden yararlanılacak biçimlerde tanıtılmış olmaması, yukardaki sebebe dayanıyor kanaatimizce. Kendini tanımayanların, bize başkalarını tanıtmaları imkânsızdır her halde.

Şimdi Köy Hekimi ile tanışabiliriz.

BENASSİS BİR HAVARİ GİBİ

Balzac, Köy Hekimi Benassis tipini, kendini Tanrı'ya adamış bir havariye benzeterek çiziyor. Bir İsa havarisiyle karşı karşıyayız sanki. Her şeyiyle kendini Fransa'ya adamış bir adam. Yani Mahallî bir havari Benassis, Fransız vatanseveri. Daha romanın ilk sayfalarında, Hıristiyanlık kokan bir araziye ayak basıyoruz:

«... Ahmak ve salak doğmuş kimselerin mensup olduğu ailelerde, dinî hurafe halinde gerilemiş olan bu duygu, faziletlerin en güzeli olan yardımseverlik ve sosyal düzene en kesin faydası dokunan, ahirette mükâfat görme düşüncesinden ileri gelmiyor mu? Bu düşünce sayesinde değil midir ki, yeryüzünde bunca ıstıraba katlanıyoruz.... Ne kutsal bir dindir bu!»

Benassis bir hekim. Fransa'nın dağlık yörelerinde, ilkel hayat yaşayan köylülerden, Fransa açısından her yanıyla ideal bir kasaba meydana getirecektir bu hekim; her hizmeti gibi, hekimliği de karşılıksız yapmakta:

«Tedavi meselesine gelince, hoşuma giderseniz size bakarım. Zenginler benim kıymetli vaktimi, para ile satın alamazlar; benim zamanım, bu vadide yaşayan insanlara aittir. Benim şöhret ve servette gözüm yok, hastalarımdan da şükran ve övgü beklemiyorum.»

FRANSIZ TOPLUMUNUN TAHLİLİ

Fransa'nın o günlerdeki durumu, ekonomik ve sosyal yapısı, gerçekçi bir biçimde ortaya konur «Köy Hekimi» romanında. Balzac, ülkesinin problemlerini, büyük bir sorumlulukla gözlerimizin önüne serer, hayalciliğe, abartmaya ve küçümsemeye yer vermez. Daha sonra da Doktor Benassis'e bu problemlerin örnek çözümlerini yaptıracaktır.

«Benim iki fersahlık bir yolu yaptırmak için halkı seferber ettiğim gibi, ... bir bakan çıkıp, Fransa'yı yabancı endüstrinin boyunduruğundan kurtarmak üzere, demir sanayimizi, dökümhane ve tesfiyehanelerimizi, ipekçiliğimizi teşvik ederek kalkındırabilir. Ticaret alanında teşvik demek, himaye demek değildir. Bir memleketin gerçek siyaseti, utanç verici gümrük tarifelerine ve haraçlara başvurmaksızın, o memleketi yabancıların iktisaden kölesi olmaktan kurtaracak siyasettir.»

Sonra o günün Fransız toplumunun açık ve çarpıcı, öz bir eleştirisi:

«Monarşiyi yıkmakla şeref duygusunu kaybettik; atalarımızdan kalma dini hor görmekle fazileti; arka arkaya birçok hükûmet şekillerini denemekle ise vatanseverliğimizi kaybettik. Bu ilkeler, şimdi ancak kısmen devam ediyor, kitleleri harekete getirecek kuvvette değiller. ... Şimdi

Desen : Celâl AKDEMİR

toplumu idare etmek için, elimizde bencillikten başka destek yok. İnsanlar yalnız kendilerine inanıyorlar. İçinde bulunduğumuz gemiyi batmaktan kurtaracak adama, devleti yeniden kurmak için her halde ferdiyeti, individualisme'i kullanacak. ... Kılığa kıyafete göre hüküm veriliyor. Bu duygu hükûmete kadar sirayet etmiştir.»

Daha yirminci yüzyıla gelmeden Balzac, Fransız toplumunun gelecekte nerelere sürükleneceğini hesaplıyor ve uyarmalarda bulunuyor. 1789 ihtilâli Fransa'yı, bir türlü son bulmayan siyasî, ekonomik ve kültürel bir anarşinin içine itmiştir. Zaten, milâttan sonra onuncu asırdan gerilere pek götürülemeyecek Fransa tarihi, kolay taşıyamayacaktır ihtilâlin getirdiği anarşi yükünü. Balzac, Fransa'nın gidişinden memnun değildir. Romancı, Fransızların şeref, fazilet ve vatanseverlik duygularını yitirdiklerini ve bencilleştiklerini endişe ile belirtiyor. «Milletler de, fertler gibi, enerjilerini, yalnız büyük duygular uğrunda sarfetmelidirler. Bir milletin duyguları ise birer inanç olmalıdır. Halbuki bizim inanç yerine menfaatlerimiz var. Herkes kendisinden başkasını düşünmez ve kendinden başkasına inanmazsa, ortada medenî cesaret diye bir şey kalmaz.»

MİLLİYETÇİLİK VE DİN

Balzac, «Köy Hekimi»nin şahsında çizdiği kurtarıcı tipi, sadece Fransa için düşünmüştür. Çünkü Balzac, Almanlar, İngilizler ve İspanyollar ile Fransızların menfaatlerinin, tarihlerinin ve geleneklerinin ayrı olduğu görüşündedir. Dolayısıyle İngiltere'nin problemleri Fransa'dan ayrı olacaktır. Tabiatıyla bu problemlere getirilecek çözümler de farklı olacaktır. Az önceki sözlerinden anlaşılacağı gibi, Balzac, diğer Avrupa ülkelerinin, Fransa'yı ekonomik ve siyasî boyunduruğuna almak istediklerini söylemektedir. Daha sonra kalkınmanın yolunun mahallîlik ve millîlikten geçtiğinde karar kılan romancı şunları söylüyor:

«...Bu gibi işlerde memleketin ruhunu, durumunu, kaynaklarını yoklamalı, toprağı, eşyayı ve insanları iyice incelemeli, meselâ Normandiya'da bağ yetiştirmeye kalkmamalıdır. Görülüyor ki idare kadar değişen bir şey yoktur, pek az genel ilkeleri olan bir şeydir. Kanun hep aynıdır, ama gelenekler, topraklar, zekâlar çeşitlidir; iyi ama idare denilen şey, hiç kimsenin menfaatine zarar vermeksizin, kanunları tatbik etmek sanatıdır, öyleyse her şey mahallî demektir. Dağın öbür tarafında, şu bizim terk edilmiş köyümüzün bulunduğu yamaçta, tekerlekli sabanla toprağı sürmek imkânsızdır; demek ki oradaki belediye başkanı bizim usulümüzü taklit etmiş olsaydı, ahalisini mahvetmiş olurdu.»

«...Halkı medenileştirmek, istihsali arttırmak için, kişinin menfaatle-

riyle millî menfaatlerin nasıl bağdaştığını izah etmek lâzım.»

Balzac'ın din konusunda söyledikleri ise, ön yargıdan uzak ve oldukça gerçekçi. Türkiye'ye kasten yerleştirilmiş yanlış anlayışa göre, Balzac ve benzerleri, kadın-erkek ilişkilerinden öte bir şey anlatmayan, konu olarak sadece soyut insanı ele alan sanatkârlardır; bunların sosyal düşünceleri yoktur. Öğrenim çağında gençlerimizin hayallerinde canlandırılmaya çalışılan sanatçı tipi, hiç bir sosyal görevi olmayan, tüm insanlığa hizmet için çalışan, dinî, millî değerleri küçümseyen, hep göklerde dolaşan hayalî bir tiptir. Bu tipin en ayırıcı özelliği, dinî ve millî bağlardan kurtulmuş olmasıdır. Yıllardır tekrarlanan bu yönlü propaganda, aslında siyasî ve ideolojik amaç peşindedir. Görünürde siyasete ve ideolojiye de karşıdır bu anlayış ama, bununla belli bir ideolojiye ve siyasî hedefe sinsi sinsi hizmet ettiğini gizlemeye çabalar. Halbuki Batı'nın ün yapmış kişileri objektif olarak incelenirse çok aksi sonuçlara varılır. Ve bir Balzac'ın şöyle dediği görülür:

«...uhrevî hayat düşüncesi, sadece bir teselli değildir, aynı zamanda halkı idare etmek için bir vasıtadır da. Din, sosyal kanunları cezalandıran yegâne kuvvet değil midir? Din ortadan kalkınca, hükûmet, kanunlarını tatbik edebilmek için, tedhiş politikasına baş vurmak zorunda kaldı, fakat bu insanî bir korku idi, gelip geçti».

Balzac'ın geldiği sonuçtan şu hükme rahatlıkla varılabilir: Dini, sosyal hayattan çektiğinizde, toplum, önüne hiç bir kuvvetin geçemeyeceği bir kuvvet olur ve bu kuvvetin neler yapacağını kestirmek de güçtür.

BALZAC'IN DEVLET FELSEFESİ

Balzac bir filozof değil. Filozof olmayışı, felsefî konulara değinmediğinden ileri gelmiyor tabi. Felsefî açıdan orijinal ve hiç de küçümsenmeyecek düşünceleri var dev romancının. Bunları «Köy Hekimi»nde toplu ve özlü bir biçimde sıralıyor. Bunlardan özellikle devlet ve yönetim için söylediklerini kısaca zikretmeyi faydalı bulduk.

«Peki kitleyi, kanun yapmak üzere çağırırsanız, kitle kendi benliğinin üstüne çıkabilir mi? Hayır. Millet Meclisi halk kitlesinin düşüncelerine ne kadar bağlı kalırsa, aldığı karar o nispette isabetsiz olacaktır. Zira, bilhassa Fransa'da halk dediğimiz kalabalık, bir kalabalık olmaktan hiç bir zaman kurtulamayacaktır. ...Kırk yıldan beri, seçim bölgeleri, kanunların yapılmasına burunlarını soktular da ne oldu? Kırk bin küsur kanun oldu. Bir memlekette kırk bin kanun olunca, o memlekette kanun yok demektir. Her devrin yüzden fazla üstün zekâsı olmadığına göre, beş yüz dar kafalı adam, bütün bu uzak görüşlere sahip olabilir mi? Çeşitli seçim bölgelerinden gelen adamların, kanun anlayışı bir olmaz. Halbuki kanun dediğimiz şey birdir. Fakat ben daha da ileri gidiyorum. Er veya geç, bir millet meclisi, daima bir adamın hâkimiyeti altına girmeye mahkûmdur. Ve krallar hanedanlar yerine, çok pahalıya mal olan başbakanlar meydana gelir.»

Balzac, konuyu tartışmaya devam eder. Fransa'dan örnekler verir, meclisler konusundaki hükmü şu:

«Bazı iyi niyet sahibi kimselerin hayal ettikleri Cumhuriyetçiler Meclisi imkânsızdır. Bunu isteyenler ya saf-dil insanlardır, yahut ta müstakbel müstebitler. Bir milleti kalkındırmak için, onu harekete getirmek gerekirken, bu milletin karşılaştığı tehlikeler üzerinde, bitmek tükenmek bilmeyen münakaşalarla vakit kaybeden bir meclis gülünç değil midir?» Burada Balzac'ın yine dini hatırlattığını görüyoruz. **«Fakat bir veya birçok kişinin elinde olsun, herhangi bir iktidarın icrasında yapılacak değişiklikler, ancak bir milletin dini müesseselerin-**

Desen : Hamit YÜKSEK

de bulunabilir. Din, yüce iktidarı frenleyebilecek tek muvazene unsurudur. Eğer bir millet, din duygusunu kaybederse, başındaki hükümdar, zaruri olarak bir müstebit kesilir. Millet Meclisleri bir - iki eğilimi önlemek maksadıyla hükümdarla halk arasında, kurulan arabuluculardan başka bir şey değildir. Meclisler, şu anlattıklarına göre, ya müstebidin, yahut ta direnen halkın yardımcısı olmak zorundadır. Mamafih, benim tercih etmek niyetinde olduğum, «tek adam idaresi» de öyle yüzde yüz iyi bir idare olamaz. Zira politikanın sonuçları ebediyen törelere ve inançlara bağlı kalacaktır. Eğer bir millet ihtiyarlamışsa, eğer aydınlar ve tartışmalar onu iliklerine kadar çürütmüşse, görünüşte ne kadar hür olursa olsun, bu millet diktatörlüğe gidiyor demektir. İstibdat içinde milletler, nasıl hürriyeti bulurlarsa, bu sözde hürriyet keşemekeşi içinde de otoriter rejimi arar bulurlar.»

Şu görüşler hiç de eskimiş değildir, aradan bir asır geçmiş olmasına rağmen. Balzac'ın bu dahiyane tespitleri Avrupa için olduğu kadar, kaderini Avrupa'ya bağlamaya zorlayan Türkiye için de bugün için çok dersler alınacak yeniliktedir. Değilse Avrupa ile birlikte yok olmak Türkiye için kaçınılmaz olacaktır.

Balzac, yukardaki tespitleriyle de kalmaz. Kaynağını Hıristiyanlıkta veya bir başka Batı kültür temelinde bulamayacağımız, başarılı çözümler de teklif eder. Şurada sanki İslâm'ın seçim sistemini anlatmak istemiş gibidir:

«Bütün bunlardan çıkan sonuca göre, seçim haklarında büyük bir kısıntı yapmak zarureti (İslâm'a göre seçim işini seçkin zümre yapar), **kuvvetli bir iktidar zarureti, zenginle fakiri dost yapacak ve fakire mutlak tevekkül telkin eden bir din otoritesi zarureti doğmaktadır.»**

VE BALZAC'IN KURTARICI TİPİ; BENASSİS

«Köy Hekimi» idealist bir romandı. Bunu yukarda belirtmiştik. Balzac, bir köy hekiminin gayretleriyle, ilkel yaşayan bir köyden, ileri bir kasabanın nasıl çıktığını göstermiş ve kalkınmanın, ilerlemenin kültürel, ekonomik, sosyal şartlarını incelemiştir. Benassis'in kasabası homojendir. Orda herkes, idealize edilmiş halde. Kuşkusuz Balzac, bu kasabanın sınırlarını bütün bir Fransa'nın sınırları olarak hesaplamıştır. Bunun için kurtarıcı Benassis tipi yalnız değildir. İdeal bir Papaz, yine ideal bir hakim vardır Benassis'in yanında. Bunun yanında anlayışlı ve ileriyi gören bir eşraf zümresi, Benassis'in inkılâpçı çalışmalarına yardım eder, zemin hazırlar. Bir subaya ise, romanda çokça anılmasına rağmen, düşen görev, bir grup aydının bu yaptıklarını heyecan ve saygı ile seyretmek ve gerektiğinde yardım etmek oluyor.

Benassis üzerinde biraz durmamız gerekiyor. Balzac'ın ideal olarak sunduğu bu tipin hayat çizgisi şöyle:

Benassis zengin bir ailenin çocuğu. Öğrenimini yaparken babasını

yitiriyor. Elindeki paranın çokluğu, O'nu Paris gecelerine sürükler, sosyeteye girmeye zorlar. Benassis ikincisini başaramaz, ama Paris'in o meşhur eğlencelerine dalar gider. Kendi deyişiyle **«Mabutlarımı yıkmaya başlamıştım bile; iyiden iyiye Parisli olmuştum.»** O devrin inançsızlık dalgalarından da nasibini alan Benassis, bu arada bir genç kızla, evlilik dışı ilişkiler kurar. Ama sonra ayrılır ondan. Çok sonra o kızdan bir çocuğunun olduğunu öğrenir. Fakat bu haberi aldığı sırada, genç kız ölmek üzeredir. Ölmek üzere olan kadın hiç bir şekilde Benassis'e yakınmaz. Hatta kendi kendini suçlar, tümüyle Benassis suçlu olduğu halde. Benassis tam kazanacağı sırada kaybeder bu kadını. Bu O'nun hayatında derin iz bırakmış ilk olaydır.

Sonra bir başka kızla tanışır. Son derece muhafazakâr bir aileden olan bu kızla evlenmek niyetindedir. Karşılıklı iyi anlaşırlar. Ama daha sonra, Benassis'in önceki ilişkilerini öğrenen genç kız ve ailesi O'nu bir daha evlerine bile koymazlar. Bu arada daha önceki kadından doğan çocuğunu da yitirir.

Bütün bu etkiler, Benassis'i toplumdan kaçmaya, inzivaya iter. Ve Benassis bu yolu da dener. Buraya kadar olanlarda Hıristiyanî öz, göze batacak kadar meydandadır. Ama Benassis, Hıristiyanî açıdan normal bir seyir izleyen bu yoldan ansızın ayrılır. Kendini topluma adamaya karar verir. Üstelik, topluma bir din adamı olarak dönmenin yetersiz olacağı düşüncesiyle hareket ederek, hekim olur. Ama O'na sadece hekim demek de yetmez. Dini kendi anlayışına göre yorumlayan bir reformisttir de. Sonraları siyasî görev de ifa edecek ve Belediye Başkanı olacaktır.

Benassis'in macerasını öğrendikten ve daha sonraki durumunu gördükten sonra şunlar geliyor aklımıza. Bir toplumda ideal tip olacak kişinin mutlaka, büyük ferdî bunalımlar yaşaması zorunlu mudur? Yani kahramanımız, şahsî yaşayışının çıkmaza girmesinden sonra mı, kendini topluma adamıştır? Balzac, romanın asker tipi, subay Genestas'a da benzeri bir ferdi bunalım yaşatıyor ve daha sonra, O'na da toplumsal görevler yüklüyor. Demek oluyor ki Balzac, topluma adanmayı sağlayacak daha yüce saikler düşünmemiştir.

«Köy Hekimi»nin önemli bir açmazıdır bu husus. Ama bunun Balzac'ın şahsî zaafından değil de, Batı kültürünün ve toplumunun ayırıcı bir özelliğinden doğduğunu da söylemek gerekir.

SONUÇ

«Köy Hekimi»ni okuduktan sonra, şu sonuçlara ulaşıyoruz: Avrupa'ya kendi değerlerimiz ve menfaatlerimiz açısından bakmadıkça ondan yararlanamayız. Batı'yı, yine Batı açısından gözleyen bir toplum, çağın bu hâkim kültür ve medeniyetini yeterince tanıyamayacağı gibi, bazı saplantılar da edinebilir.

Bugüne kadar Balzac'ı ve benzerlerini, tüm karakterleriyle tanıyamamış olmamızın başta gelen sebebi, kendimizin sağlam bir dünya görüşüne ve dürüst bir düşünce metoduna sahip olmayışımızdır. Daha doğrusu kendimizi tanıyamayışımızdır. Buna bir o kadar, ülkemizde küfrü, millî değer düşmanlığını inat haline getirmiş yarı aydın güruhun, engizisyoncu zihniyetinin engellemelerini de katabiliriz.

Ama artık bu dönem geride kalmaktadır. Yüzyılların gerisinde, Batının devlerinin, bugün din gibi sarıldığımız değerleri nasıl yıktıklarını görmekteyiz. Bu, gün gibi ayan gerçeği artık hep Batılılardan öğrenmemeliyiz. Bu en azından zaman kaybıdır ülkemiz için.

Kısacası **«Köy Hekimi»** ile Honoré de Balzac, bizi Avrupa'ya çağırmıyor, tam tersi ülkenize dönün diyor, toplumunuza!

Desen : Hasan KARAL

SÜRGÜN MEKÂNDAN ÖTE

Nedir
Şakaklarımdaki ter
Boşluğu kavrayan elim
Titrek gözyaşlarımdaki ışık
Evrenimden uçup giden ses
Alevsiz yanan göklerim.
Sanki aynalardaki şekil
Sokakta yürüyen adam
Ben değilim.

Üç asrın fırtınası üzerimde
Çorak topraklara karışmış ten
Derdimiz şu dillerde nağme
Sesimiz çıkmıyor zaten.

Gök bulutlarından uzak
Yerin su buharından
Sürgün mekândan öte..
Huzur mu buluyor ellerimiz ne?
Çöl kumlarında kımıl kımıl
Sürünürken.

Gökler yaylım ateşinde ha
Düşerken hürriyet burcu yine
Çan seslerinden usandı arz ve sema
Silindi avuçlarımdan o tatlı rüya
Ağlasın mı yer, gök, taş, toprak, su
Fışkırsın mı alev bacalı volkan
Sürsün mü dağ başlarında fırtına
Neden sıkıntılarımız bir ömür dolusu
Neden içimizde bir düğüm
Sonra.. yaşayıp yaşamamak
Ve sürünmek korkusu..

Dönde bak gökyüzüne bir
Kim demiş ak öksüzde, kara öksüz
Dili var mı gör yıldız saraylarının
Suskun gök cisimlerinden sana ne?
Işıksız yaşamak değil mi işin
Dönüş yollarından gir dursuz, duraksız
Uzan gök yaylalarının üzerine
Sıkıntısız, çilesiz
Uzan alabildiğine.

Bir köşede sen ışıksız kâinat
Tahtına tacına aldırış etme
Sen değil misin gam yükünün hamalı
Söyle gözsüz olanlara göz olmak nedir?
Yıldızların göz kırptığı bir akşam vakti
Söyle olmak nedir, olmamak nedir?

Ve yollar dipsiz çukur, arzular çöl
Hevesler can vermiş zift kazanlarında

Bir şiir-i hayal gibi cihanda.
Tutunacak dallar kırılmış neden?
Güneş ışınlarını vermez olmuş
Samanyolu yol vermez olmuş
Mahsur mu kaldı dünyamız hey
Işıksız mı kaldı apak dünyalarımız
İns cin bilinir, bilinmez varlık
Sallanır boşlukta.. öyle devri daim
İşte burada yalnız, burada garip
Sevip sarıldığımız
Her şey.

Hangi gurbet, hangi mekân
Gözlerim de duman, damar damar kan
Gökte yıldız yerde toprak sancılı
Bende bilirim kuşlar yuvadan uzak
Sıkılgan ikindiler, akşamlar
Yumruk kadar bir taş çakılı göğsüme
Çiçek dallarında örümcekler
Kuş seslerini boğdu bildin mi?
Hüzün bir nağme gibidir hazan içinde
El verilmez, gönül verilmez
Kezzapla nefeslenmiş çiçekler
Güneşsiz akşamlar güneşlere susuz
Ilık hasret şarkılarında yıkandı
Şu Doğu'nun, şu Batı'nın özlemi
Günlerimiz, gözlerimiz uykusuz.

Ümit güneşe
Hüzün geceyedir bakmal
Allahım adanmış bir yürekle huzurundayım
«Beni bensiz bırak, sensiz bırakmal»

Necati AYKAN

«CİHAN PADİŞAHINI KAYBETTİ!..»

Desen : Hamit YÜKSEK

● Veli ŞİRİN

Yıl, 1566...

Aylardan mayıs...

Almanya birkaç yıl önce yaptığı anlaşmaya aykırı olarak, Osmanlı Devleti'ne tâbi Erdel Prensliği'ne saldırmıştı.

Osmanlı İmparatorluğu hükûmeti (Divan-ı Hümayun), Vezir-I azam Sokollu Mehmet Paşa'nın başkanlığında yaptığı bir toplantıda savaş kararı vermiş ve sefere de bizzat Padişah Kanuni Sultan Süleyman'ın kumanda etmesinin uygun olacağını tespit etmişti.

O günlerde Cihan Padişahı Kanuni Sultan Süleyman oldukça yaşlanmış, 72 yaşına ulaşmış ve ayrıca yaşlılığının yanısıra hastalanmıştı da... Ancak Divan-ı Hümayun'un, sefere bizzat kendisinin kumanda etmesi hakkındaki kararına şevkle uymuş ve sefere hazırlanmaya başlamıştı. Üstelik hastalığı dolayısıyle doktorların bütün ısrarlarına rağmen... Belki o da, hemen bütün devlet ileri gelenleri gibi, bu seferinin son seferi olduğunu sezmişti ve savaş meydanlarında ölmek istiyordu. Nitekim daha sonra sefer sırasında, kendisi için getirilen bir tahtın Belgrat'ta bırakılması dolayısıyle şöyle diyecekti: «Belki Sultan Selim Han'ıma müyesser olur!..»

SON SEFER-İ HÜMAYÛN

Kanuni Sultan Süleyman, Nahcuvan seferinden sonra on yılı aşkın bir süredir sefere çıkmamıştı. Çünkü yaşlanmış ve hastalanmıştı. Fakat, büyük hükümdar savaş meydanlarından çekilmek istemiyordu ve ölümü oralarda beklemek diliyordu. Zaman zaman şöyle dua ettiği biliniyordu: «Nice müddetdür ki rûy-i zemini zir-i zafer karinüm itdüm, vasîl olmadık recâm, hasıl olmadık münâm kalmadı. Halen Habibin hörmetine saadet-i şehadet, badehu didar-ı şerifünü müşahedet nasip eylel..» Cihan Padişahı yüce Allah'tan şehadet diliyordu.

Diğer taraftan, son seneler içinde birçok seferde bizzat bulunmadığı için bazı seferlerde mağlubiyetlere uğranmıştı. Meselâ bu bakımdan Malta adasına yeni bir seferi bizzat düzenlemek istiyordu. Uğranılan mağlubiyetler

Desen : Hamit YÜKSEK

üzerine yeni seferlere gitmek başlıca dileğî idî. İşte Almanya'nın bir Osmanlı toprağı sayılan Erdel'e karşı giriştiği tecavüzkâr hareket ve daha değişik bazı düşmanca hareketleri üzerine yeni bir Avrupa seferi şart görünüyordu. Ve Sigetvar zaferi tam bu sırada ortaya çıkmıştı.

Sefer hazırlıkları görülmüş ve İstanbul'dan hareket günü gelmişti, büyük bir tören düzenlendi. Sultan Süleyman hasta olmasına rağmen, ak sakalı ile ve heybetli görünüşü ile ordusunun başında gidiyordu. Orduyu uğurlama merasimi muhteşemdi. Bütün İstanbul toplanmıştı. Gözler Sultan'daydı. Herkes bir efsane gibi ak sakalı ile atının üzerinde dimdik duran ihtiyar ve fakat kudretli Sultanlarına bakıyordu. Başta şeyhülislâm Ebussuut Efendi olmak üzere devrin bütün ileri gelenleri toplanmıştı. Zamanın ünlü şairi Bakî, Cihan Padişahı'nın ardından şöyle sesleniyordu:

«Duamız oldur ey Bâkıy hatadan saklasın Bârî
Hudâvend-î cihan Sultan-ı adil Şeh-Süleyman'ı»

Ordu İstanbul'dan mayıs başında çıkmış ve iki hafta sonra Edirne'ye varmıştı. Kanuni Sultan Süleyman, kasaba ve şehirlerden geçerken atına biniyor ve diğer zamanlarda hasta olduğu için araba ile gidiyordu. Haziran başında Tatarpazarcığı şehrine varıldı. Bu sırada Kanuni'ye Manisa'da bulunan torunu şehzâde Murat'tan (III. Murat) bir oğlu olduğuna dair müjde geldi. Sultan şehzade dedesinden oğluna bir isim koymasını istiyordu. Süleyman, ecdadı Fatih Sultan Mehmet'i ve babası II. Murat'ı hatırlayarak şöyle dedi: «Ecdad-ı kiramımızda Murat oğlu Mehmet olagelmiştir, nam-ı şerifi 'Mehmet' olsun...»

CİHAN PADİŞAHI KRALLARA TAÇ GİYDİRİYOR..

Büyük Türk Ordusu, 19 haziran 1566'da Belgrat'a ulaştı. 29 haziranda da Zemlin sahrasına geldi ve orada konakladı. Sabık Macar Kralı II. Janos da muhteşem metbuuna «arz-ı ubudiyet» etmek için bu sahraya gelmişti. Kral aynı zamanda Kurban bayramının ikinci günü gelmişti ki padişahının bayramını da kutlayacaktı. Sultan Süleyman Erdel'den gelen Kral II. Janos'u kabul etti ve genç krala iltifatlarda bulundu. Kral Janos, «Büyük Türk Hakanı'nın huzurunda eğildiğinde» bütün güç ve itibarının, Kanuni Sultan Süleyman'ın sadık bir bendesi olmasında toplandığını iyi biliyordu. Şöyle hitap etti Cihan Padişahı'na: «Hemân kadîmi kuloğlu kulum, ferman padişahım hazretlerinindir.» Kral tabaiyetini bildirirken, babasının da sadık bir bende olduğunu hatırlatıyordu. Ve ne büyük ve anlamlı tesadüfdü ki, Sultan Süleyman 1566'daki bu olaydan tam 40 yıl önce de, Kral II. Janos'un babası I. Janos'u aynı yerde kabul etmiş ve O'na da Macaristan Krallığını vermişti.

SİGETVAR'A DOĞRU

Belgrat yakınındaki Zemlin sah-

rasında II. Janos'a taç giydiren Kanuni Sultan Süleyman, İstanbul'dan beri sanıldığının aksine, burada Eğri kalesi yerine Sigetvar'a yönelinmesini emretti. Sigetvar kalesi Türk toprakları içine bir kama gibi sokulmuş ve tehlikeli olmaya başlamış bir düşman kalesi idi. En son bu sefer sırasında da Tırhala sancakbeyi ve kuvvetleri bu kaledeki düşman birliklerince tuzağa düşürülmüştü.

Şanlı Türk Ordusu Sigetvar'a doğru ilerlerken, «İnce Donanma»da Tuna nehri boyunca orduyu takip ediyordu. Büyük Türk Hakanı Tuna'yı, donanma kumandanının kullandığı muhteşem bir saltanat kayığı ile geçti. Ordu ise, kısa zamanda yüzlerce gemiden meydana getirilen büyük bir köprü sayesinde Tuna'yı aştı.

Nihayet büyük Türk Ordusu 5 ağustos 1566 günü Sigetvar önüne gelmiş ve kaleyi kuşatmıştı. Sigetvar muhkem bir kale idi. Kale kumandanı Kont Zrinyi'de kaleyi sonuna kadar savunmak için hazırlıklar yapıyordu. Daha sonraları bu kale kumandanı sırf Kanuni gibi dünyanın en büyük hükümdarına karşı bir kale savunması yaptığı için ülkesinde isim yapmıştı. Gerçekten o günlerde yüce Osmanlı Devleti'ne ve onun muhteşem Sultanına karşı bir savaşta bulunmak bile büyük bir şeref sağlıyordu insanlara... Nitekim Avusturya Kralı Ferdinand, Kanuni'nin ilk Almanya seferinde karşısına çıkmamış ve bu şereften mahrum kalmıştı.

Kuşatmanın ilk ateşini Kanuni bizzat başlattı. Daha sonraları da hastalığına rağmen zaman zaman teftişlerde bulundu. 29 ağustosta mahiyetinin ısrarına ve hatta ağlayarak yalvarmalarına rağmen, ağır hasta olduğu halde, atına bindi ve siperleri teftiş etti. Ve iyice hastalanarak yatağa düştü.

CİHAN PADİŞAHI'NIN SON ANLARI

Kanuni Sultan Süleyman hastalığının ağırlaşmasına ve hatta eylül başında ağır bir kriz geçirmesine rağmen devamlı yatmıyor ve fırsat bulduğunda kuşatma meseleleri ile uğraşıyordu. Bir taraftan da kalenin bir an önce fethedilmesi için yeni emirler veriyordu. 5 ağustosta kalenin dış bölümü düştü. Ancak Kont Zrinyi iç kalede direniyordu. Dış kale isimsiz bir kahramanın fedakârlığı ile düşmüştü. Bu kahraman asker şehit olacağını bildiği için abdest almış ve surlara yaklaşarak, zayıf bir noktaya yerleştirdiği humbara ile orayı havaya uçurmuştu. Ancak kendisi de düşman kurşunlarından kurtulamayarak şehit olmuştu.

Sigetvar'ın iç kalesi iyice çevrilmiş ve düşmesi an meselesi haline gelmişti. Fakat bir taraftan da Kanuni Sultan Süleyman'ın hastalığı gittikçe ağırlaşmaktaydı. Bir ara yatağında doğrulmuş ve iç kalenin daha alınamadığını görünce şöyle demişti: «Bu ocağı yanacak daha alınmadı mı?..» Bu sözleri artık son sözleri oluyordu. Büyük Türk Hakanı kısa bir müddet sonra, yüce inancının en anlamlı sözlerini mırıldanarak dünya değiştiriyordu. Bu sıralarda başında sadece vezir-i azam Sokollu Mehmet Paşa ve doktoru Kaysûn-i zâde Mehmet Çelebi bulunuyordu. Ve cihan, Padişahını kaybetti...

KANUNİ SULTAN SÜLEYMAN'IN BİZZAT BULUNDUĞU SEFERLER:

1 — 1521 Belgrat seferi
2 — 1522 Rodos seferi
3 — 1526 Mohaç seferi
4 — 1529 Viyana seferi
5 — 1532 Alman seferi
6 — 1534 Irakeyn seferi
7 — 1537 Pulya seferi
8 — 1538 Kara Boğdan seferi
9 — 1541 İstabur seferi
10 — Estergon seferi
11 — 1548 İkinci İran seferi
12 — 1553 Nahcivan seferi
13 — Sigetvar seferi

Desen : Hasan KARAL

MONA - LİZA AĞITI

yaratıcı köleler ihanet etti yarattıklarına
tek ve misilsiz
tek ve misilsiz yaratıcıyı üçe eşlediler
ve damla damla şeytan şurubu
ayırdı da köleleri tevhidden
seni yarattılar /mona-liza/ yalnız ve çâresiz

evrenin ortasında boynu bükük çiçek susamışlığında sen
onlar
aşkın namus olduğunu inkâr edip
put ve çan /kadınlara secde eylediler/ neron kahkahasınca
ve seninle
mona-liza
simgelediler kadının yalnızlığını
kendileri tanrıyı da üçlerken

ey dinle
dinle batının mağrur ve masum kadını
ey dinle analığı elinden alınmış
ey kölelerin yarattığı köle
yeni doğmuş bebek sesi nasıldır
anneler gününde
ana okulunun kafeslediği çocuk cıvıltılarını
seni lime lime eden giyotinler mi parçaladı
yapayalnız kılındığın fırça darbelerine eş
ikinci sınıf insan kalitesinde
bir çocuk emzirmeni bile çok gören
ve seni ilik ilik sömüren /hürriyet aşkıyle/
tanrını üçleştiren
ve tekleştiren seni batı
muson rüzgârı tebessümünü karaborsa
fotoğraflarda sattı eşya gibi
sattı seni mona-liza

ağlamak isterdim ey
senin ezilmişliğin için mona-liza
gözyaşlarım çok değildi sana
şefkatini sömürenler
bende de bırakmadılar/gözyaşını/ey
ağlayamam
ağlayamam sana mona - liza

Tahir YÜKSEL

İNSAN

Desen : Hamit YÜKSEK

KOMPLEKSLERİ VE EDEBİYAT

M. ÇİMEN

Peyami Safa merhum, günlerce gazeteleri meşgul eden bir cinayet vakasını konu edinen yazısının bir yerinde diyor ki,' «..artık cinayeti işleyen adamın değil ona bunu yaptıran psikolojik sebeplerin peşindeyiz ve polisin takibine değil psikoloğun tahliline ihtiyacımız var.»

Bir cinayet vakasından çok daha karmaşık ve sosyal hayatımızı derinliğine kemirmekte olan bunalımlar içinde insanımız. Geçen sayımızın başyazısında bu bunalımın temel sebebine güçlü bir fikir dinamizmi ile işaret ediliyordu. Ve bunalım karşısında edebiyatçının görevi belirtilirken şöyle deniliyordu:

«Toplumun diğer önderleri gibi, edebiyatçı milletçe bu umut ufkuna ulaşmamızı sağlamak için çalışmalıdır. Roman ve hikâye, yeni Türk insan ve toplum tipini bulmak üzere bu umut ufkunu daha da aydınlatmalıdır. Eğer bu toplum yaşayacaksa, bugünkü durumunun esaslı bir değişikliğe uğraması gerekir. Bu değişimin şartlarını ilim adamı belirlerken, roman ve hikâye de bu değişimi yaşanan bir hayat olarak gösterir.»

Aynı sayıda yer alan hikâyeci, romancı ve düşünür Mehmet Akif Ak Bey'in «Bilgi Disiplini ve Sanatçı» adını taşıyan yazısının son kısmında ise şöyle deniliyordu:

«İnsan dış dünyayı yorumlamak için bir dünya görüşüne ve bu dünya görüşünün bilgi disiplinine kesinlikle muhtaçtır. Bu ihtiyaç düşünür ve sanatçı için çok daha önem tasır. Hele insanı ve toplumu bütünüyle tahlil etme gibi zor bir görevi yüklenen hikâyeci ve romancı psikoloji ve sosyolojinin ulaşamadığı yerlere varma mecburiyeti olan edebiyatçı için millî bir düşünce sisteminin önderliği olmadan faydalı bir tek adım atmak mümkün olamaz. Çünkü sanat eseri, muhtelif ruhi, hissi etkileşimlerin birikimi olsa da, nihayet çok zorlu bir zihni ameliyenin imbiğinden geçirilerek sunulur...»

Yukardan beri yapmış olduğumuz iktibaslarda insan bunalımları karşısında edebiyatçının alacağı tavır ve bu tavır alışta uyacağı vazgeçilemez prensip vurgulanıyor. Bir kere edebiyatçı bunalımın kaba bir tasvircisi değil «sosyoloğun da, psikoloğun da ulaşamadığı yerlere varmaya çalışan» bir tahlilcidir. Bunalımı, sosyal, kültürel ve psikolojik temelleri ile birlikte çok aktif bir şekilde kavrayıp eleştirirken bunu iyi, güzel ve erdemli bir hayatın yolunu göstermek gibi, güçlü bir insan sevgisini ve ışıklı bir düşünce sancısını gerektiren bir önder sorumluluğu ile vermek mecburiyetindedir.

Ülkemiz, sosyal ve psikolojik problemleri asırların ihmaline uğramış insanların acı ve ıstıraplarının harman olduğu bir ülke. Kabına sığmaz bir enerji, yüreğinde zonklayan şiddetli temayüller ile birlikte, ruhi-zihni kabiliyet ve meziyetlerini geliştirecek, onu toplumuna ve tarihine armağan edecek imkânlardan mahrum edilerek için için bir tükenişe bırakılan insanlar...

Ruhun, zekânın, biyolojik bünyenin derin acılarla hücre hücre sızladığı, gönüllerin yıkık yıkık olduğu bir ülke.. Çok hassas bir test usulü ile çok yaygın bir araştırma yapılsa, nice yüksek zekâya, zengin ruhi kabiliyetlere sahip insanların bile çok basit meşgalelerin içinde yitip gittiğini görürüz. Çoğunun da ruhunun güzele hasret çırpınışlarını —ilgi ile imkânsızlığın amansız çarpışmasının toz bulutunda şaşırarak— batakhanelerde susturmak yolunu denediği, nicelerinin kompleks çarkında ve gözyaşı selinde ufalanarak gübreleştiğini görürüz.

Evet insanımız çok yönlü ve karmaşık problemlerin içinde. Ruhi ve bedenî hastalıkların en yüksek tahribat seviyesine ulaştığı bir dönemi yaşıyor. Hasta tutkuların selinde akıyor. Kompleksler, nevrozlar her türlü hasta duygular ruhları işgal etmiş durumda.

İşte bizim edebiyatımız bunalım olaylarının heyecanlı, dramatik ya da gülünç dış akışının peşinden koşamaz sade.. Olayları tek bir sebebin gözlüğünden de göremez. Olayların derininde akar, onu temelinden kavrar, özüne iner. İnsanı sosyal, ekonomik, kültürel ve psikolojik çevresinin galerisinde en grift noktalarına inme gayretiyle ele alır. Oksijenin dokulara işleyişi gibi insanın karmaşık dünyasına dalar, algıladıklarını bütüncü ve üst düzeyde bir bilgi disiplininin ışığında yorumlar.

Kompleksleri konu edinir. Tahlil eder. Maksadı insanın kurtuluşuna ve yücelişine hizmet etmektir bunu yaparken. İnsanın kurtuluşuna hizmet sorumluluğunun özü ışır onun yaklaşımlarında. Ne insanın sade kötü yanı, ne de meziyetleri. İyi yanı ile kötü yanının derinlerdeki çarpışmasıdır esas konu. Ve insanın iyi yanına, onu yüreğinden kavralayan bir sıcak özle yardım eder.

Okuyucusunun kişiliğini bütünlemek, onun ruhi yücelişine hizmet etmek en hummalı tutkusudur. Bunalımlar bütün çarpıcılığı ile, millî realizmin ölçüleri içinde sergilenirken, bunalım insanının, kötünün pençesindeki insanın bile, belki gönlünün enkazları altında gizli kalan meziyetle-

Desen : Hamit YÜKSEK

rine ve özlemlerine de inebilmek gerek. Yani edebiyatımızın temizleyici ve müşfik eli şuur altlarına kadar uzanma gayretinde olmalıdır.

İnsanı bütüncü bir kavrayışla tanımayı gerektiren çetin bir konu bu. Ne, insanı sade ekonomik ilişkilerinin çerçevesinde ve üretim vasıtalarının dağılımında arayan düşünce, ne cinsi ilişkilerin kompleksleri ile mahkûm eden düşünce, ne de «yaşamak için yaşamak» gibi insanı kendi merkezi etrafında kör bir dönüşe terkeden düşünce. Ne Marks, ne Frued, ne Sartre... Hiç birisi insan bunalımlarına doğru bir yaklaşımda bulunamaz, bunalımın üst düzeyde bir analizini yapamaz, insanı kurtuluşa ulaştıramaz, çünkü insanın tek bir yönünü ele almak gibi bir noksanlıkla sınırlamışlardır kendilerini.

Bu düşünce tiplerinin yol gösterdiği edebiyat eserlerinde insan daima çarpıtılmış olarak çıkacaktır karşımıza. Uzuvlarının bir kısmı kesilmiş acaip bir bünye gibi.

Kendi insanımızın ruh iklimine karışamayıp, hariçten gazel okuyanlar, bilgisi ve kültürü kendisine insanı kısmen tanımak hasletini verememiş olanlar, bizim insanımızın bunalımlarını yorumlayamaz ve onun kurtuluşuna hizmet edemez. İnsana kendi egosu açısından bakanlar, insana hizmeti kendi gururunun gıdası haline getirenler, ummanlar kadar geniş insan ruhunu maddî ilişkilerin dar çerçevesinde değerlendirmeye kalkanlar, insana yardımcı olmak noktasında hiç bir iddiaya sahip olmamalılar. Ümitsizliklerin, karamsarlıkların, izzeti nefis yaralarının ve hüsranın başlangıcıdır ehliyetsiz insanın insanı kurtarmak çabası...

İnsafsız bir köleliğe, istismarın kahredici çarklarına, için için bir tükenişe, ümitsizlik ve karamsarlığın sisli vadilerine terkedilen insanımıza bir umut ufku, bir kurtuluş yolu işaretlemelidir edebiyatımız. «Sana bir adım yaklaşana sen on adım yaklaş» yüce buyruğundaki insan sevgisinin ışıyan özünü iyi kavrayan, davranışların derinlerinde, psikolojik temellerinin girift vadilerinde akabilen, hayatı yorumlayabilen, insan ruhunun özlemlerine cevap verebilen bir edebiyat... Ve bir yaklaşış insana, onun dünyasına.. Sıcak bir kavrayış onu. Kaynaşma, kucaklaşma ve bürokrat resmiyeti bulaşmamış bir yakınlık ve sevgiyle eğiliş problemlerine... Ve birbirlerine en çok ihtiyaçları olan iki kişi: Edebiyatçı ve aksiyon adamı ve eğitimci..

En sevdalı bekleyişimiz, tüm insanımızı temizleyici ve sıcak kucağına alacak, hastalıkları bir anne şefkatiyle tedavi, iyilikleri teşvik edecek, çok yönlü organizasyonların insanımıza rehberlik etmesi. Ona sahip çıkması.

Bu özlemin gerçekleşmesinde büyük sorumluluk taşıyan kişi: Edebiyatçı. İnsan problemlerinin en geniş sergileyicisi ve yorumlayıcısı. Özlerde güzele olan özlemi alevleyen fikir, düşünce ve gönül ürünü: Edebiyat...

BİZİM DEĞİL

Yüklenmeden iki cihan yükünü
Acıyı tatmayan bel bizim değil.
Söküp atmak için zulmün kökünü
Dikeni tutmayan el bizim değil.

Yandıkça başaklar boyun büktükçe
Nice seraplara gözün diktikçe
Ve bir damla suya hasret çektikçe
Boş yere çağlayan sel bizim değil.

Boncuk boncuk terler düşerken yere
Alnı çizgi çizgi yanmış bir kere
Biz dururken gidip başka illere
Serin serin esen yel bizim değil.

Millet hergün yaslı çile çekerken
Yüzünü güldüren yiğit beklerken.
«Bu millet zulümden kurtulsun.» derken
Başka hava çalan tel bizim değil.

Beklenen gün ufkumuzda doğmadan
Rahmet nuru karanlığı boğmadan
Bülbül gibi şakısada durmadan
HAK'kı haykırmayan dil bizim değil.

Hüseyin ÖZTÜRK

Hikâye

ANA DUALARI BİTMEZ

Ramazan ATILGAN

Desen : Hasan KARAL

Gece Andıcan'ın üstüne bir kaldırılmaz çadır gibi yıkılmıştı. Fırtına vardı. Ama fırtınadan daha baskını gecenin yapışkanlığıydı. Bütün kolhoz uykuda sanılırdı. Fakat dört kişi, onca fırtına ve gecenin altında kalmış Andıcan'da dört kişiydiler. Hayâli bir tuğun çevresinde toplanmışlar, konuşmuşlar ve ellerini elleri üstüne koyup yemin etmişlerdi. Yedi olmaya, kırk olmaya, yetmiş olmaya ve millet olmaya... Sanki millet değillerdi, onaltı devlet kurmuş bir milletin Andıcan'lı dört yiğidi değillerdi. İçlerinden birisi; «Fırtına yavaşlıyor...» dedi. «Artık dağılmalıyız. Sözlerimizi tutalım. Kim ki ihanet ede, Allah ona belâ vere, sürüm sürüm sürüne, yırtım yırtım yırtıla, beli doğrulamaya onmaya...»

Son sağnakla beraber dağıldılar. İçlerinde en küçüğü olan Ba-

yat, cami yıkıntısının önünden geçerken alnında şimdiye kadar hiç duymadığı bir sancı hissetti. Koşmaya başladı. İhtiyar anacığı kimbilir kaçıncı yürek beklemesinde ve duasındaydı.

Kapıya elini uzatınca açılıverdi. Anası;

— Nerde kaldın Bayat'ım? Yürek ağrılarımı kabarttın, diye şaşkın şaşkın bakıyordu. Bayat anasına hiçbir şey söylemedi. Anası ısrar etti: «Nerdeydin bu vakıtlar?.. Nerdeydin?..»

Bayat tahtadan, üstünde hasır serili sedire oturdu. Yere, ayağının bastığı yere bakıyordu. Baysı Mustafa ne demişti: «Bu ; bastığımız toprak secde edeceğimiz, ekmeğimizi yiyeceğimiz, ölümüzü gömeceğimiz, bayrak dikeceğimiz vatan olunca yadek uyku, durak yok...» Bayat düşünüyordu, alnındaki sancı gittikçe şiddetleniyordu: «N'ola ki?» dedi. Anası yanına oturdu. Nasırlı ve çalışmaktan hasır otu gibi kurumuş ellerini ona uzattı: «Yoksa Bayat... Sen de baban gibi...»

Arkasını getiremedi. Babası dört yıl önce şüphe üzerine ortadan kaldırılmıştı. Ana durmadan Bayat'a bakıyordu. Onda büyümenin, vatan düşünmenin, hürriyeti aramanın izlerini görüyordu. İhtiyar kadın, oğlu cevap vermeyince bir müddet dudaklarını titreterek bekledi, sonra Bayat'ın dizlerine kapandı ve hıçkırdı. Bayat da iki büküldü, başını anasının omuzuna koydu. Onca karanlığın altında kök ve dal gibi birbirlerine dayandılar...

Bayat'ın alın sancısı gittikçe şiddetendi ve bir sisin içine düştü. Gerçek miydi, rüya mıydı? Yoksa, içinde gerçek var rüya mıydı, içinde rüya var gerçek miydi? Bayat bunu bilemezdi. Yorgun bedeni fırtına sonrası teslim olmuştu. Yemin anında, konuştukları sırada hep titreyip durmuş, bunun mânâsını korkuya vermişti. Oysa korku değildi. Genç Bayat, zayıf Bayat, yiyeceğini seçemeyen Bayat, istediği kadar yiyemeyen uyuyamayan, oynamayan Bayat hastaydı...

Sabahın üçünde derin bir uykuya daldı. Rüyasında ortalığa düşmüş gerçeği arıyordu. Gerçek mutluluk, hürriyet, Allah'a açılan serbest eller, derya gibi gönüller, bulut gibi bayrak, bayrak gibi bulut, en güzel şeyler, Allah'ın insan için yarattığı, ona sunduğu şeyler; dar yerleri karanlık kısımları, ayağa takılan, başa çarpan çıkıntıları, yılanları, akrepleri, çukurları ve kızgın suları olan bir mağaranın sonundaydı. Bayat bu mağaradan içeri girdi. Mağara uğulduyordu. Korktu Bayat. Eğer ince bir ışık çizgisini, arkasından da gönlünü kapıp çeken ezan sesini duymasaydı geri dönecekti. Yürümeye başladı. Bir korkunç sessizlik, sonra bir uğultu, sonra kayalar patlıyor ve Bayat'ın üstüne üstüne dökülüyordu. Fakat nedense başına düşen taşlar Bayat'ın canını hiç yakmıyordu. Canını yakmıyordu gerçi, ama kanatıyordu. Kırmızı kanı gözünün önünde, karşısında seyrettiği bir nehir gibi gururla çıkıyor, her yanından şıpır şıpır damlıyor ve Bayat'ın gözleri şeklini alıp buzlaşıyor, taşlaşıyor ve yere düşüyordu. Gözlerini zorlayan Bayat, duvarlarda yalanlar, iftiralar, binbir çeşit imha silâhları ve çırılçıplak medeni resimler gördü. Sonra hep yere eğilen, ayak öpen, pirinç toplayan, pamuk yolan, toprağı yoğuran binlerce insanlar. Hepsi bir midenin içinde resmedilmişti; iki büklüm, üç büklüm, dört büklüm... Bayat duvara iyice yaklaştı. İki, üç, dört büklüm insanların üstünde, kuyruk sokumlarından başlayan bir çizgi, yeşil bir çizgi dimdik duruyordu. O çizgiye yaklaştı. Bütün insanlarda aynı çizgi vardı. Eğilmeyen, bükülme-

yen bu çizgiyi merak etti. «Ne ola ki?» dedi. Bu eğilmeyen, bükülmeyen, mideyi, eti, kemiği yırtıp çıkan şey insanın neyiydi?..

Bayat'a düşünme zamanı yoktu. Koşmaya başladı. Gerçeğe gitmeliydi. Koştukça ayak sesleri ardında dinamit patlamışca ses çıkarıyor, arkasında mağara çöküyor, gittikçe kendisine yaklaşıyordu. Koşmasaydı, kaçmasaydı kendi sesi ile çökerttiği mağara taşlarının altında kalacaktı.

Son patlamadan sonra bir beyaz uçuruma yuvarlandı. Her tarafa kar yağmıştı sanki. Gök kardı, yer kardı, yanlar, sağ ve sol hep kardı. Ortalığı bir kutup soğuğu kaplamıştı. Bayat titredi, titredi...

Sıçrayarak uyandı. Anası başucunda oturuyor, ona bakıyordu. Dudakları duadan şekillenmişti. Ya işe geç kalırsa? Hemen saati sordu onca ezikliği arasında. Anası; «Erken...» dedi. «Üçü on geçiyor...»

Bütün vücuduna bir rahatlık yayıldı. Biraz daha uyuyacaktı demek. Başını yastığa koydu. Koyması ile kocamanlaştı, ayakları büyüdü, elleri hantallaştı, saçları kütük kütük oldu. Ve gene o beyaz uçurum ...

Sonsuzca düşüyordu. Korkamıyordu, bağıramıyordu. Bir gök taşı gibi istinadı olmadan düşüyordu. Ama olurmuydu? Madem ki düşüyordu, bir istinat noktası, bir çekeni, bir kanunu olmalıydı. Üstünden körlük kalktığında yere yaklaşmakta olduğunu gördü. Titredi. Düşüp parçalanacağı çakılacağı için değil, yer bütün mızraktı. Üstü, sivri ucu semaya açılmış milyonlarca mızrak... Mızrak korkusu beynine ulaşmadan her şey olup bitti. Mızraklar beyninden, gözünden, damarlarından fırlayıp geçtiler. Bayat delik deşik düşmesine devam ediyordu. Onu tutan hiç bir şey yoktu. Ne granit kayalar, ne demir cevherleri, ne güvenilen toprak tabakaları onu düşmekten alıkoyuyordu. Hayret ediyor, şaşıyor, bekliyordu.

Harareti hissettiğinde arza yaklaştığını düşündü. Korkmak istedi, korkamadı, korkmaya fırsat bulamadı. Gözlerini kapadı, açtı. Lavların ortasındaydı ve hâlâ iniyordu. «Herhalde Cehenneme kadar gideceğim...» dedi. Bunu kendine söylediği anda duruverdi. Hiç bir şey kendini çekmiyordu. Etrafına baktı, binlerce, milyonlarca... insan, kendisi gibi lav nebatı olmuş dalgalanıyorlardı. Terlediğini hissetti, boğuluyordu.

Nefes almak için ağzını açtı. Ağzına lavlar doldu. Bütün boğazı, midesi kavruldu. Elini burnuna götürdü, burnunu iki taş parçası kapatmıştı. Taş parçalarını çıkarmak istedi, yapamadı. Ağzımı açayım bari, dedi. Ağzı açılmıyordu. İçinde bir eziyet, bir sıkıntı toplanıyor, içini dışına sıkıştırıyordu. Sonra nasıl oldu, içi dışını öyle ittiki, dısı içine dayanamadı ve fırladı, uyanmıştı.

Anası başucunda ona aynı bakışlarla bakıyordu. Hayret onun da gözlerinde aynı gözyaşları sanki taşlaşmış bekleşiyordu. Yahut durmadan akan gözyaşları, çıkışta toplanıyor, oradan sızıyor fakat farkedilmiyordu. Ana elini uzatıp Bayat'ın alnına değdi. Hep değiyordu ama, Bayat o sırada değdi sanmıştı. «Soğuk almışsın oğlum... Nerede aldın ki?» dedi.

— Saat kaç ana? İşe geç kalmayayım. Sonra mahvolurum...

Ana saata baktı; «Üçü yirmi beş geçiyor ...Biraz fazla ya...»

Bayat hayret etti «Günlerden ne?» diye sordu. Acaba gün, yahut hafta, yahut yıl geçmiş olamaz mıydı?..

— İki oldu Sorduğun Bayat'ım.

Aynı gündeyiz daha, güneş doğmadı.

Bayat, birden ağırlaştı. Başını ot yastığa kor komaz kendini kaybetti. Yine bir boşluk. Her taraf yanık kokusu. Birisini görse... Hayret hemen birisi karşısına çıktı. «Ne istiyorsun?» diye sordu.

«— Burası neresi?»

«— Arzın merkezi?..»

«— Lavlar ne oldu?..»

Birisi süpürdü bütün lavları. Sonra tortop etti, yumakladı götürdü. Yeryüzüne çıkardı. Orada lâzım olacakmış insanlara. Delilik işte.»

«— Ne yapacak acaba?..»

«— Güneş sönmüşte, ısınacaklarmış...»

Bayat'ın içi titredi. «Hayır!... Hayır!..» diye bağırdı. Güneş sönmemeliydi, çiçekler ölmemeliydi, yeşiller tükenmemeliydi. Onun özlemi vardı. Hür olduğu zaman yeşil bir urba giyecekti, çiçek takacaktı kızının saçlarına, bayrağını en güzel çiçeklerin en güzel renkleriyle boyayacaktı. Ya yeşil gözlü sevdalısı?.. Beyaz bulutlar?.. «Hayır!..» diye bağırdı. Koca koca ellerini açtı, dev dev parmaklarını uzattı ve boşluğu yakaladı, dürdü ve olanca gücüyle asıldı. Bir şeyler yırtıldı, çatır çatır bir şeyler söküldü. Altından yeryüzü çıktı.

Fakat nedense yeryüzü yeryüzüne hiç benzemiyordu. Bomboştu. Ne yeşil vardı, ne sarı, ne kara... Eğildi ve renksizi avuçladı. Evet o renksiz topraktı. İnledi; «Yeşil yok... Can yok... Ölmüş her şey...»

Bir ses; «Iyice bak toprağa...» dedi. Etrafına baktı. Kimseler yoktu. «Kim o?» diye ünledi, bekledi. Ses çıkmadı. Sonra iyice eğildi, toprağa bakmaya başladı. Önce birşey görmedi. Ağır ağır derine indi gözleri. Şekiller başladı önce, sonra çok şeyler; at nalları; iki adımının arası zafer yazılıydı, akıp giden alaylar, ardında dua eden analar... Ama hep renksiz... At yeleleri ile tuğların uçuşu karışıyordu. «Nereye gidiyorlar bunlar?» dedi. Deminki aynı ses: «Yeşile doğru...» diye fısıldadı. «Yeşil ne?» diye sordu Bayat. Ses etrafından, dört yanından geldi geldi gitti, gitti geldi: «Yeşil hayat... Yeşil vatan... Yeşil bir büyük dünya...»

Bayat gene sıçradı. Anası alnını yazması ile siliyor, ağlıyordu: «Ne oldu sana Bayat'ım birdenbire?» diye inliyordu.

— Saat kaç ana?..

— Üç otuz beş...

Bayat şaşırmadı. Şaşırması da mantık dışı olurdu. Kimbilir kaç yüz yıl sonrasının üçü otuz beş geçen vaktiydi.

— Bayat!.. dedi anası. Yavrum, kuzum ne oldu sana?..

— Ana, diye gülümsemek istedi Bayat. Ana demek çok hoşuna gitmişti. Her zaman ana derdi ama, bu tadı bulamazdı. Anasının elini tuttu ve öptü. Defalarca öptü, öptükçe «ana» dedi. Kadın hayretle oğluna bakıyordu. Bayat en sonunda «öp beni ana...» dedi. Niçin böyle söylediğini bilmiyordu.

Anası gülümsedi, Bayat da gülümsedi.» Ne güzel gülerdi anası. Anasının dudakları ona yaklaşırken o yine kendini yitirmişti. Bir çiçek deryası içine düşmüş, milyonlarca çiçek anasının bir öpücüğü ile varlığını doldurmuştu.

Bayat koşuyordu. Yel gibi koşuyordu. Buluta bakıyordu, bulut çiçekti, yere basıyordu izi çiçek açıyordu, toprak, taş, uçan kuş, kuru, yaş çiçek kesilmişti, yeşil yaprak kesilmişti.

Mutluluktan dondu Bayat. Bir bulut yağmaya başladı. Elini kaldırdı avuçlarını açtı. Avucuna dolan yağmur taneleri çiçekti. Yere döktü, çiçekler tüy gibi uçup gittiler. İş saati yaklaşırken Bayat ana yüreğinin hiç bitmeyen dualarıyla yürüdü.

Desen : Ahmet EFE

SON KARAR

Bağrımıza saplanmış zulmün hançeri, yüreğimiz kan ağlar.
Ellerimiz semada ve yollarda gözlerimiz,
Kurtuluşu arar.

Ama; bitmez asırların korkunç yangını.
Kuşatır bizi çepe - çevre,
Her yanımızı sarar.

Yeter ölüm ezgileri dinlediğimiz zamandan.
Dinsin artık kasırgaları kara bahtımızın,
Sussun rüzgâr.

Bıktık hazanı yaşamaktan her mevsim.
Çiçekler açsın, su yürüsün dallarına ağacımızın,
Gelsin bahar

Yelken açtık mor - ötesi aydınlığa.
Nuruyla yıkandı ruhumuz, güneş - nizamın, orada,
Nuruyla yanar.

Kurtuluş ondaymış meğer, saadet onda.
Onda bulduk sonsuz gerçeği, huzuru onda yaşadık,
Onunla olduk bahtiyar.

Dünyayı taşımak isteriz omuzlarımızda şimdi.
Bu topraklar yetmez yüceliğine fikrimizin,
Bu topraklar bize dar.

Ey ebedî saadet, biz sana köleyiz, azadsız.
Yalnız sana sevdalı,
Sana yâr.

Allah'ım, senin yolunda ölmektir tek dileğimiz.
Bu bizde son arzu,
Son karar!

Fikret ŞİMŞEK

Desen : Hasan ZAİMOĞLU

KOÇİ BEYDEN GÜNÜMÜZE

KOÇİ BEY KİMDİR?

Koçi Bey 17. yüzyılda yetişmiş değerli bir şahsiyettir. Aslen devşirmedir. Doğum tarihi kati olarak bilinmemektedir. Doğum tarihini kesin olarak bilmediğimiz gibi ölümünü de henüz bilmiyoruz. Bu kaynaklarla ilgili eserlerde ismi Koçi Kuçi, Kuç olarak geçmektedir. Tarihçiler bunun bir ad değil, lakabı olduğu üzerinde durmaktadırlar. Bursalı Tahir Bey yazma bir nüshaya ve Hidiv kütüphanesi fihristine dayanarak asıl adının Mustafa olduğunu yazmıştır. (1)

Koçi Bey Sultan IV. Murad ve Sultan İbrahim'e çeşitli arizalar sunmuştur. Her iki hükümdarın da mahremi ve sır dostu olmuştur.

İki padişaha da sunduğu risalelere bakarsak bilhassa değeri ve karakteri hakkında sağlam bilgilere sahip oluruz. Eserin incelenmesinden anlaşılıyor ki, Koçi Bey iyi bir tahsil görmüştür. Yaşadığı saray çevresinde de hiç bir fırsatı kaçırmayarak görüşünü ve bilgisini devamlı arttırma imkânını bulmuştur.

«Bilhassa Osmanlı teşkilâtı hakkında emsalsiz bilgiye ve bu bilgilerini tahlil ve kıymetlendirme kudretine maliktir. Devlet yönetiminin düzene konması hakkında padişaha çekinmeden risaleler yazabilmesi, onun sağlam bir karaktere sahip olduğunu göstermektedir.» (2)

KOÇİ BEY'İN YAŞADIĞI DEVRİN KISA TASVİRİ

Koçi Bey'in yaşadığı dönemde imparatorluk, dış görünüşü itibariyle sınırları İran içlerinden Fas'a, Orta Avrupa'dan Habeşistan'a kadar uzanan dünyanın en büyük devletlerinden biridir. Bu dış görünüşün büyüklüğüne ve genişliğine rağmen iç durum hayli karışıktır. Ve dikkatli bir araştırmayı gerektirmektedir.

Risalenin tümünden anlıyoruz ki, Osmanlı Devleti'nin içten çürümeye başlaması en azametli diye tanımladığımız Sultan Süleyman devrine kadar ulaşmaktadır.

«Geçmişteki padişahlar Sultan Süleyman Han Gaziye gelinceye kadar, divanı hümayunda hazır bulunurlar, memleket ve millet, bütün halk, hazine. para, ve diğer büyük küçük işler ile tam manâsıyla meşgul olurlar idi. Sonraları bu durum ortadan kalktı. Padişahlar divanı hümayunda hazır bulunmaz oldular.

Sultan III. Murad devrinin ilk senelerine kadar bütün işlerin başında gün görmüş, işten anlar, fikir sahibi, iyilik düşünen, bir alay akıllı kimseler vardı.» (3)

Osmanlı Devleti dış görünüşü itibariyle, bütün selahiyetlerin hükümdarlarda toplandığını, mutlakiyetle idare edilen bir devlet sistemi görünümünü arzeder. Aslında ise kuruluş ve yükseliş devrinde bu selahiyeti sınırlayan ve kaidelere bağlayan bazı müesseseler vardı. Bunların en başında ilmiyye müessesesi gelmekteydi. Bilgin ve bilgisi ile hareket edebilen ilim adamlarımızın yetiştiği devirlerde, hükümdarlar hareketlerinde tamamen serbest değillerdi.

«Bu devirde ya gözde, haseki veya valide sultan olarak, Yahudi Nurbanu veya Venedikli Safiye (Bafo) sultanlar hükümdarların iç ve dış siyasetlerinde onlara adeta tesir etmektedir.» (4)

Bütün bu devlet idaresindeki aksaklıkları gören Koçi Bey mülki ve askeri teşkilâtın basamak basamak nasıl dejenere olduğu hususuna bilhassa IV. Murad'ın dikkatini çekmeğe çalışmıştır. Yeniçeri ocağının bozuluş sebeplerini, tımar ve zeamet usullerinin çığırından çıkması hususlarını, devlet adamlarının açıkça rüşvet almalarını, memuriyetlerin rüşvetle satılmasını ve bu yüzden halkın sürüklendiği feci ıstırapları padişaha risaleler halinde sunmuştur.

Müellifin yaşadığı devirlerde, Osmanlı ülkesini, bu ülkede yaşayan köylü ve şehirlileri refaha kavuşturmuş, memleketi ekilmiş, yemyeşil tarlalar haline getirmiş olan tımar ve zeamet usulü kökünden bozulmuş, halkı refah yerine zulümle inleten, ekilmiş tarlaları yozlaşmış, verimsiz hale getiren bir uygulama tarzı yavaş yavaş tesirini göstermeye başlamıştı.

17. yüzyılda İstanbul bir entrika ocağı haline gelmişti. Koçi Bey'in ifadesiyle «Yahudi, çingene, dinsiz, mezhepsiz bir sürü kallaş ve ayyaşların hora teptiği.» (5) ve devlet malını yağma ettikleri bir dönemdir.

İşte Koçi Bey böyle bir dönemde yetişmiş, yaşamıştır. Devrin bütün fena gidişinin sebeplerini derin bir tahlil kudreti ile görmüş, düzeltme çarelerini aramış ve padişaha arzetmiştir. Düzeltme ve ıslah çareleri ile ilgili görüşlerini daha sonraki bölümlerde yer yer sunacağız.

ESERİN KONUSU

Her iki padişaha sunulan risaleler daha çok öğretici özellikleri taşımaktadır. Koçi Bey ince bir taktik, bir üslûp ustalığı ile her iki hükümdara da hissettirmeden Osmanlı devlet teşkilâtını öğretme yolunda çalışmıştır. Risalelerde çeşitli hallerde padişahın nasıl hareket etmesi, ve-

zirlere kumandanlara nasıl emir vermesi, ne gibi kelimeler kullanması icap ettiğine varıncaya kadar adeta bir öğretmenin öğrencisine ders verir gibi yazılmıştır.

«Sultan Murad'a takdim olunan risaleyi iki kısma ayırmak mümkündür. Birinci kısımda Koçi Bey devlet teşkilâtındaki bozuklukları izah eder. Bu arada hükümdarlık makamını bile, tenkid edecek kadar cesaret gösterir.

İkinci kısımda, bütün bu bozuklukların düzeltilmesi için alınması gereken tedbirler yer almaktadır.» (6)

Bu risalelerin bilhassa Sultan Murad'ın icraatı üzerinde çok etkili olduğunu söylemek mümkündür. Devlet idaresinde köklü bir ıslahata girişmek fikri Sultan Murad'a bir dereceye kadar Koçi Bey'in risalelerinin sunulmasından sonra gelmiştir.

«Sultan İbrahim'e sunulan arzalar ise tamamen öğretici mahiyettedir. Vezirlere nasıl hitap edeceği, sarayda hangi ağaların hangi işleri yaptığı, kendisine bir arîza verildiği zaman hangi kelimelere cevap vereceği, kimlere nasıl iltifatta bulunacağı, kimlere fazla iltifat etmemesi gerektiği gibi bütün hususlar tarif edilmektedir» (7)

ESER NEDEN NEŞREDİLDİ?

Daha önceki satırlarımızda kısmen ifade etmeye çalıştığımız kadarıyla eserin kaleme alınması bir ıstırabın ve bir temennînin dile getirilmesi şeklinde olmuştur. Bu ıstırap ki, asırlar öncesi cihana bir ümid gibi parlayan ve uzun müddet insanlığı aydınlatan bir sistemin, özelliklerini yavaş yavaş kaybetmeye doğru gidişinden doğmaktaydı. Yine bu temenni ki, kara cübbeli, kara fikirli, kapkara düşüncelerin insanoğlunu, götürmek istedikleri son durak uçurumundan döndürmek ve kurumaya daha doğrusu kurutulmaya çalışılan hayat pınarını durultmak, berraklaştırmak, aklaştırmaktır. Toplumla beraber ağlayan onunla beraber gülen Koçi Bey tarihimizde bilhassa 17. yüzyıl tarihimizde ayrı bir özellik ve insan tipi ortaya koyar.

Esere giriş mahiyetinde yazılan şu satırlar genel bir ıstırabı dile getirmektedir.

«Devletin ve hanedanın iyiliğini isteyen, hayırları çok olan bilginler hizmete hazırdır. Memleket ahvalinin bu kadar değişmesi, şerrin, fitne ve fesadın haddden aşırı olmasının sebeplerini düşünüp padişah hazretlerinin kulağına ulaştırıp bu kötülüklerin düzeltilmesini istedik. Zulüm ve fesadın ortadan kaldırılması ve adalet örtüsünün yeniden yayılması için çalışan padişahımıza yardımcı olmak, bize bir vazife oldu. Bu fakir kulunuz da uzun olan bu layihayı, devletin sığınağı padişah eşiğine arzetmekle, alemin bozulduğu ve insanların ahvalinin değişmesi sebebinin ne olduğu ve Allah'ın inayeti ile ne suretle düzeleceği kısaca padişahımıza arzolunmakla, gittikçe şahane ve güzel eserler meydana gele.» (8)

Yer küremizin öbür ucuna kadar medenî ve teknik ilerleme hamlelerinin yapıldığı parıltılı dönemin yavaş yavaş kaybolmaya doğru uzaklaştığını gören musahib zat, bunun sebeplerini şu esaslarda toplamaktadır.

1 — Padişahların ahvalinin gittikçe değişmeye doğru meyilli olması,

2 — Memleket ve millet işleriyle eskiden olduğu gibi iyice meşgul olunmaması

3 — Memleket ve devlet işleri konuşulurken padişahların bizzat divan-ı hümayunda bulunmayıp bu işi başkalarına havale etmeleri. Bu devredilen kimselerin bazen makamlarının gerefine çok uzak olmaları,

4 — Reayanın ulufeli hizmetkâr olması; Bunun iki türlü zararı olmuştur:

a — Tebaa vergisi veren reaya ve reaya çocukları ulufeli devlet hizmetlerinde olunca tebaa vergisi vermez olurlar. Bu suretle padişah hazinesine, zeamet ve tımar erbabına zarar verilmiş olur.

b — Reaya ata binip kılıç kuşanmaya başlarsa o lezzet dimağında yerleşip tekrar raiyyat (vergi veren halk) olmaz. Askerliğe de yaramaz. Sonradan eşkıya gurubuna katılıp, pek çok fitne ve fesada sebep olur. Anadolu toprakla-

rında çıkan celali isyanlarının çoğu bu çeşitdendi.

Bu bakımdan geçmişteki devlet adamları bu hatalardan şiddetle sakınırlardı. Katiyyen reaya kullanmazlardı ve kendilerine kul yapmazlardı. Devlet düzeninde ışık olsun diye yazılan bu hususlar yeniden uygulama alanı bulup canlılık kazanırsa göz kamaştıran ilimci ve medeni hamleler yeniden yapılabilecektir.

TIMAR VE ZEAMET HAKKINDA

Tımar ve zeamet, toprak düzeninin paylaştırılması ve işletilmesinin hangi usullerle ve nasıl olacağını gösteren kavramlardır. Bir defa isteyen herkese toprak verilmezdi. Bir kimsesinin toprak sahibi olabilmesi için bazı şartlar lâzımdı.

Devlet merkezinden kimseye dirlik verilmezdi. Bunun için koskoca Osmanlı ülkesinde kavgalı bir zeamet ve tımar yoktu. Yabancı ehliyetsiz kimseler işe karıştırılmazdı. Eğer beylerbeyi bir yolunu bulup bir tımarı ehliyetsiz bir kimseye verirse, hak sahibi olanlar, İstanbul'a gelip huzur-u hümayunda şikâyet ederlerdi. O Beylerbeyi de padişahtan bir çok azar yiyip, makamından azledilirdi.

Bütün devlet toprağı, kanunlar ışığı altında has, zeamet ve tımar sahiplerine teslim edilmişti. Bu toprağı teslim işi, hesabı her zaman sorulabilen bir teslim e-

Desen : Fatih TURAN

diş idi. Bu toprakların sahipleri de verim ve gelire göre, tesbit edilmiş seyida askeri beslemeye ve her türlü techizatını karşılamaya mecbur edilmişti. Onun için devlet toprağına vaki olan bir çok saldırıyı, padişah ordusuna lüzum olmaksızın, bu askerler uzaklaştırırlardı.

«Nemçe kralı gibi kötü kişi, deniz gibi kalabalık askerle, hudud boyunun kilidi olan Budin üzerine hücum ve istila etmişti. Sofya'da bulunan Sofu Mehmed Paşa bu haberi duyunca, derhal ılgar ile erişti. Düşmanın ortasına kendini salıp, üzengi vurup derhal yüzbinden fazla kâfir askerinin çoğunu, keskin kılıca lokma edip, top, tüfek, cephanesini aldı.» (9)

Böylece yalnız Rumeli askeri Nemçe kralına, Diyarbakır, Van, Erzurum eyaletleri Acem şahsına karşı koyup, ayrıca başka askere ihtiyaç olmazdı.

Bu esasa göre tanzim edilen ve sathı vatanda mevcut olan her cümle tehlikeyi yok eden tımar ve zeamet usulü daha sonraları bozulmaya doğru ilerledi.

«Yeryüzünde fitne ve fesad, şer ve kavganın duyulup yayılmasının, eşkiya ve azgınların şöhret bulup üstün gelmesinin sebebi devlet askeri olan, zeamet ve tımar askeri olanların halen dirlikleri kesilip, kendilerinin namı ve nişanları kaybolmuştur. Bu yüzden fitne ve fesad alemi tuttu.» (10)

«Sultan Selim doğu seferine çıktığı zaman ordunun sefer masraflarını temin edecek para yetişmeyip, o zamanın mal defterdarı olan kimse, bir bezirgândan 60 bin temiz para borç alarak sıkıntıdan kurtulunuyor. Sonra fethedilen memleketlerden mal ve hazine gelince borcun ödenmesi için bezirgânı davet etti. 60 bin floriyi bir kerede teslim edince bezirgân söze başlayıp;

«Padişahımız ve devletimiz sayesinde hadden aşırı mal ve menalim vardır. Dünyada bir oğlumdan başka kimsem yoktur. Verdiğim 60 bin flori tamamen mirim olsun. Heman oğluma padişah devletinde iki akçelik bir cebecilik ihsan olunsun diye yalvarınca durum padişaha bildirildi.

Padişahtan ferman şöyle çıktı. «Ulu

atalarımın ruhu için hepinizi katlederdim. Fakat herkes Harameyn-i şerefeyn fatihi Sultan Selim Han bir bezirgânın malını tama edip, bahane ile onu katledip ve bir. kaç vezir ve defterdarını da günahsız katletmiş diye yayılır, ondan kaçarım. Yoksa hepinizi gazap kılıcıma lokma ederdim. Tiz bezirgânın parasını verin. Bundan sonra böyle kötü işleri bana getirmeyin. İçinizden her kim benim temiz askerim arasına yabancı sokmaya çalışırsa, dünyadan ahirete imansız gidip cehennem ateşinden kurtulamasın» diye beddua etti.» (11)

Şimdi ise bunların hiç biri yoktur diyor Koçi Bey. Bir zamanlar Özdemir oğlu Osman Paşa bazı yabancılara gayretlerinden dolayı üçer bin akçe başlangıç vermişti. Fakat ondan sonra gelenler kâr budur deyip iyi ve kötü ayırmaksızın herkese vermeye koyuldular. Aslında ve cinsinde dirlik sahibi olmayan şehir oğlanı ve reaya cinsinden bir alay işe yaramaz soysuzlara tımar ve zeamet verir oldular. Kanunlara aykırı olarak zeamet ve tımarlar İstanbul'dan dağıtılmaya başlandı. Devlete sözünü geçirebilenler akraba ve yakınlarına tımar ve zeamet dağıttılar. Kimi paşmaklık diye, kimi has diye kimi sıhhatte olmayan kimselere emeklilik diye. Bu bozukluklar devletin en şecaatlı, güçlü, şan ve şerefe sahip olan askerinin harabolmasına sebep oldu.

İçlerinde öyle kimseler vardı ki, bu yoldan kırk, elli tımara sahip olmuşlardır. Ürününü kendileri yemiş, sefer-i hümayun olunca sırf yoklamada olsun diye ikibin akçe harçlık vermiş, memleket harap olsa umurlarında olmamıştır.

Bu icraat ve tutumlar karşısında mevcut sancak ve eyaletler, ismi var, cismi yok bir ruhsuz kalıba dönmüşlerdir.

Hangi millet veya toplum olursa olsun, tarihin her devrinde, emir verme ve yürütme makamında olan kişi dirayetli ve vazife aşığı ise memleket işleri de yolunu girmiş, bütün millet güzel bir hal üzre hayatlarını devam ettirmişlerdir. Devlet adamının halkına içten ve samimi yaklaşması, derdine ortak olması halinde, millet de; yöneticisine sonsuz bir hürmet ve saygı bağıyla bağlanmıştır. Mukayeseli toplum tarihi ilminin verilerine göre, hayata damgasını vurmuş olan toplumlarda beyler ile halk arasında sınırsız bir münasebet ve yakınlık olmuştur. Ve Türk tarihinde de bu böyle olmuştur. Bununla ilgili bir kaynakta:

«Beyler ile millet arasında bir anlaşma bulunması da, Türk töresinin önemli bir konusu halindeydi. İdare eden beyler ile idare edilen millet arasında uygunluk ve anlaşma bulunması, bir milletin varlığı için en önemli bir şarttır. Bu anlaşma ve düzene eski Türkler 'tüz', yani 'düz olma' derlerdi. Türk devletlerinin güçlü zamanlarında 'Türk beyleri ile milleti düz idiler.' Yani idare edenlerle millet, iyi bir anlaşma içinde idiler. Bu sebeple Çin siyaseti, Türk milleti ile beyleri arasında ayrılık tohumları ekmeye doğru yönelmişti.» (12)

YENİÇERİ VE YENİÇERİLİK

Yeniçeriler Osmanlı asker teşkilâtının temel ve değişmeyen gücüdür. Saray eşiğinden sınır boylarına kadar uzanan çok yönlü vazifeler görmekteydiler. Devletin varlığına karşı yönelen bütün iç ve dış tehlikeleri yok etme kavgasında en önde gelen bir topluluktu. Serhat boylarında kılıç elde, süngü belde at koşturan yeniçeri için tek bir gaye olmuştur. Vatanın yücelmesi, devletin güçlenmesi ve büyümesi... Bu düşüncenin ışığında yürüyen yeniçeri destanlaşan tarih abidelerini örnek olsun diye bütün bir cihana hediye etmiştir. Cesaretin, yiğitliğin ve imanın yoğurduğu Osmanlı askeri yeniçeri yol bulup koşmuş, zulüm görüp ortadan kaldırmış, zalim görüp paslanmaz gümüş kılıca lokma etmiş, mazlum görüp elinden tutmuş velhasıl yeniçeri unutulamayacak bir tarih bırakıp gitmişti. İşte dünün yeniçerisi olan yukardaki şartların sahibi bakalım 17. yüzyılda ne haldeydi.

Yeniçeri ocağının ilk defa bozulması ve bu ocağa yabancı girmesi, tarihlerin kaydettiğine göre 1503 tarihinden itibaren olmuştur. Bunun sebebini ise şu hususlarda toplamak mümkündür.

«Sultan Mehmed Han'ın bu tarihte sünnet düğünü oluyordu. Tarih kitaplarının yazdığına göre düğün iki ay gece ve gündüz devam etmiştir. Hadsiz ve hudutsuz halk toplanmıştı. Düğün tamamlanınca, halkı eğlendiren taifeye ihsan ve bahşiş verme zamanı gelince, hepsi yeniçerilik isteyip, başka bir şey istemediler. Padişah bu taifenin isteklerinin karşılanması için müsaade buyurup, o tarihte yeniçeri ağası olan Ferhat Paşa'ya emir ulaştırdı. Padişahtan gelen böyle bir ferman üzerine Ferhat Paşa diğer ağalar ile konuşup «Böyle olursa ocağınıza tanınmamış ve yabancı kişiler girer. Ocakta yürürlükte olan kanun ve kaide elden gider. Devlete bunun pek çok zararı olur» diye razı olmadılar. Padişahın etrafındaki dalkavuk takımı sonunu düşünmeyip ricâ ve ısrar etmeye devam ettiler. Bunun üzerine padişah tarafından tekrar emr-i lundu. Ferhat Paşa yine kabul etmeyip azlolunmaya rıza gösterdi. Yerine ağa olan Yusuf ağa «ağa çırağı adı» ile o taifeyi ocağa sokup bir bidat meydana getirdi.» (13)

Bundan sonra da bozulmalar birbiri arkasına devam edegeldi. Sipahi oğlu ve askerlikle hiç bir ilgisi olmayan bir kısım zevat Becayiş adı ile ocağa dahil edildi.

Bu tip bir davranışın neticesinde ordunun mevcudu fazlalaştı. Bu fazlalık iş yapan bir fazlalık olmaktan çok kendi hayatlarını devlete yüklemek isteyenlerin meydana getirdiği bir kalabalıktı.

«1574 tarihinde Sultan III. Murad zamanında ulufeli kul taifesinin toplam mevcudu 36213 neferdi.» (14)

Koçi Bey risalesinin hazırlanıp padişaha sunulduğu tarihte ise bu sayı 92216'ya ulaşmıştı.

1584 tarihinden sonra Özdemiroğlu Osman Paşa yararlığı ve faydası dokunan bazı kişilere bir miktar akçe ile bir bölük verip, bu yol ile yabancının girmesine sebep oldu. Ondan sonra gelenler ise iyi ve kötü demeyip içeri alır oldular.

Ve asker arasına diğer devlet dairelerinde olduğu gibi rüşvet iyice yerleşmiş idi. Hiç bir makam ehli, tam ve dürüst olarak vazife yapamaz hale getirilmek isteniyordu.

Bu durumları yüreği parçalanarak gören Koçi Bey rüşvet hakkında şunları söylemektedir.

«Bu kadar karışık, fitne ve fesada, reayanın ve memleketlerin harap olmasına hazinelerin ve malların azalmasına sebep rüşvet şeytanı olmuştur. Dünya yüzünden rüşvet laşesi kaldırılmazsa adalet mümkün olmaz. Alemin işlerinin düzelmesi nasip olmaz. Rüşvet almanın tamamen kaldırılması veziriazamın müstakil olmasıdır. Hiç kimse sebepsiz yere azlolunmamalıdır. Meğer tamamen işin iç yüzüne ulaşıp, zulüm ve fesadları sabit ve tahakkuk etmiş ola.. Böyle olursa azil ile yetinmeyip kanun icabı ne ise ona göre cezaları görüle.» (15)

«Askerin düzeltilmesi emir buyrulursa hepsinden mühim olan zeamet ve timar ele alınmalıdır. Köyler ve tarlalar kılıç sahiplerine verilmelidir. Asker çokluğu fayda vermez. Az ve öz itaatli gerek..» (16)

Bu cümlelerden anlaşılacağı üzere devletin ayakta kalabilmesi ve uzun ömürlü olabilmesi için asker gücünün çok sağlam ve dinamik bir yapıya sahip olması gerekir. Sınır boylarında şahin bakışlı, fazilet ve adalet timsali olan asker unsuru eğer bu yüksek ve mümtaz duygularını kaybederse, millet ve devlet varlığı için büyük bir tehlikenin başlangıcı doğmuş demektir. Ordu demek her şey demektir. Güç demektir. İstiklâl demektir. Bağımsızlık demektir. Adalet demektir. Koçi Bey bu mühim noktayı iyi kavradığı için devamlı uyarıcı rolünü yapar. Ve telkinleriyle bu hususu en çabuk yoldan düzeltmeyi öğütler.

Devletin kudreti asker iledir. Askerin ayakta durması ise hazine iledir. Hazinenin geliri reaya ile mümkün olmaktadır. Vergi veren halkın vergileri, hazineyi ayakta tutmaktadır. Halkın ayakta kalabilmesi ve vergisini devamlı verebilmesi ise adalet ile mümkündür.

«Şimdi asker harap, reaya perişan, hazine noksan. Bir taraftan memleketler

ekden gitmekte, yine tedbir görülmüyor, sebebi sorulmuyor. Çeşitli safahat eksilmez. Bu ne gaflettir. Bunun tedbiri anmak bir an önce şarttır.» (17)

ALİM VE BİLGİNLERİN AHVALİ HAKKINDA

Devletin devamı, milletin huzur dolu günler yaşaması bilgi ile ilgilidir. Bilginin devamı ise ancak bilginlerle mümkün olmaktadır. Onun için devletin kuruluş ve yükseliş dönemlerinde bilgiye ve bilginlere yapılan hürmet ve ikram başka hiç bir devlette olmamıştır. Bir tarihi olayla bu gerçeği hatırlamak pekâlâ mümkündür.

Mısır seferinden dönerken Sultan Selim Han'ın, hocası İbn-i Kemal'e verdiği şu cevap «alimlerin atının ayağından padişahların üzerine sıçrayan bir çamur parçası onlar için en büyük bir şereftir,» sözü mantığı kararmamış her insana bir çok şeyler hatırlatmaktadır. Alimlere ve bilginlere olan bu son derece itibar ve hürmetin neticesi olarak, o devirden kalma nice güzel eserler görmek şu günün Türkiye insanı için her an mümkündür. Bilginlerin hallerinin düzenli olması devletin en mühim hususlarındandır.

17. yüzyılda Koçi Bey'in yaşadığı dönemde ise ilim adamlarımızın durumu şu ifadelerle ortaya konmaktadır.

«Alimlerimizin bugünkü durumu bozuk, karmakarışık, ve halleri perişan olmuştur.

1594 tarihinden beri düzen bozulup, herkes makamından sık sık azlolunmaya başlandı. Azlolunanların yerine gelenler, azl korkusuna düşüp, devlet büyüklerine dalkavukluk yapmaya başladılar. Devlet makamlarında doğru söz söylemez oldular. Herkesin hatırını hoş etmeye ehemmiyet verir oldular. Bilgisi sağlam olan devlet adamları ise azilden dahi korkmayıp hak sözü söyler.» (18)

İlmiyyeye ait olan yüksek makamların şunun bunun aracılığı ile verilmesi hiç bir zaman doğru bir davranış değildir. Her iş, en bilgili kim ise ona verilmek gerekir. Yaş ve sene, soy ve sop ilim çevresinde bir üstünlük alâmeti katiyyen değildir. İlmi makamlar dahi, ilmi incelikler çıkarmaya kadir olanlara verilmelidir. Bilgi ve dirayeti olunca genç de olsa zarar gelmez. Bir kimse bilgi ve marifetten yoksun ise yaşlı olsa da halka faydası olmaz.

Türk devlet düzeni bu hususları bünyesinde toplayan bir yönetim şekline dayanıyordu. Bunun bir gereği olarak komple ve bütüncül bir kalkınma hareketi bütün müesseseleri sarmıştı.

«Acem şahı olan şah Abbas hükümdarlığının başlangıcında, vezirlerini, vükelasını, bilginlerini ve akıllılarını toplayıp: 'Osmanlıların yüce sultanları bu derece kuvvet, şevk ve ululuk bulup, hadsiz ve hesapsız, memleketlere sahip olup, bizim zaif ve iktidarsız olmamızın sır ve hikmeti nedir? 'Bana acele açıklayıp bildirin' dedi.

Hepsinin kanaati ve düşüncesi şu hususta birleşti:

'Osmanoğulları padişahlarının bu derece memleketler zapdetmesinin hikmeti

budur ki, vezirlerinden birisi vezir-i azamlık makamına oturunca, istiklâl yuları eline verilip, saltanat işlerine ondan başka kimse karışmaz idi. Memuriyet ve makam sahipleri günahsız yere azlolunmaz.., Kılıç ve savaş erbabı temiz ve disiplinli, cinsce asil, aralarında yabancı yok... İçlerinde şöhret ve süs, rahat ve baht yok. Reaya ve beraya rahat. Beytül mal parası ile hazineleri dolu. Vakıf ve yetim malı hazinelerine girmez. Halktan zulüm ile bir akçe alınmaz. O bakımdan devletlerinin talihi açık, ve isteklerinin husule gelmesinin sebepleri hep hazır.. Kılıçları üstün ve himmetleri çekici'.., dedikleri vakit şah: 'Hakikaten sözünüz doğru ve haktır' diyerek rey ve fikirlerini beğendi. Hemen üzerindeki kıymetli elbiseyi, belindeki altın kemeri çıkarıp, siyah bir kılıç seçti.

Ve şöyle ferman etti: 'Her kim ki, gümüş at takımı ve yüksek kıymetle elbise kullanır reaya ve beraya zulüm ederse ciğerini sökerim. Evi ve barkını yıkarım. Ailesi ve çocuklarını kırarım' diye tembihler etti.» (19)

«Devlet başkanı iyiliğe yönelirse alem baştan başa düzen bulur. Kötüye yönelirse hal kötü olup ağaçlar meyve vermez ve yerlerde ot bitmez.»

Bu ifadelerden de anlaşılmaktadır ki, Osmanlıda devlet, toprak ve asker düzeni başarının objektif şartlarına göre tanzim edilmiş idi. Neticede ise göz kamaştıran parlaklık ve medeni hamlelerin tarih diliminin bir bölümünü doldurduğunu görüyoruz. Günümüzün insanının içinde bocaladığı birçok hususları Koçi Bey 17. yüzyılda görebilmiştir. Onun için ortaya koyduğu gerileme ve duraklama sebepleri hakkındaki görüşlerini bugün her zamankinden daha çok araştırmaya ve incelemeye mecburuz. Bu yazımızda çok az bir bölümünü nakledebildiğimiz eserin, daha sonraki bölümlerinde yine çözüm yolları, davranış metodları ortaya koymaktadır. Koçi Bey. 17'nci yüzyıldan beri bir çözülüşün ve dağınıklığın içine giren toplumumuz, tarihten devraldığı halledilmemiş problemlerle birlikte bugünün çaresizliğine de çözüm getirebilmek çabasında olmuştur. Yeni yeni çiçeklenmeye ve tomurcuklanmaya başlayan tarihi milli düşünce metodumuz bu problemleri çözmekte başarılı bir sınav dönemine girmiş bulunmaktadır. Toplumumuzun sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik ve moral çöküşü, konumuzun esasını teşkil eden tarih döneminden bu yana ilmi ve objektif çözüm yoluna kavuşturulamamıştır.

Günümüzün dünyasında Türk insanı meselelerini halletmekte her zamankinden daha fazla milli kültür kaynaklarına inmeye ve ilmi düşünceyi kendine kılavuz yapmaya mecburdur.

Böyle parıltılı bir dönemin de başlamış olduğu sevincini duyarken yazımızı Koçi Bey'in şu cümleleriyle bağlayalım.

«Bu risalenin neticesinde umulur ki, devlet ve memleket işleri fevkalâde düzen bulup, ikbal ve devlet gül bahçesi, evvelce olduğu gibi tekrâ taze ola...» Ve ne istenilise Yüce Allah'ın fazlı ve keremi ile meydana gele...» (20)

---

1 — **Zuburi Danışman**, Koçi Bey Risalesi, İslâm Ansiklopedisi, C: 6, s. 832.
2 — **A.g.e.**
3 — **Danışman, A.g.e.**, s. 5, 10.
4 — **A.g.e.**
5 — **A.g.e.**, s. 23.
6 — **A.g.e.**
7 — **A.g.e.**
8 — **A.g.e.**, s. 4.
9 — **A.g.e.**, s. 11, 15.
10 — **A.g.e.**, s. 32.
11 — **A.g.e.**, s. 43, 44.
12 — **Gerçek**, Kemal Yaman, Sayı: 5, s. 9, Prof. Dr. Bahaeddin Ögel, Türk Kültürünün Gelişme Çağları, M.E.B. Yy. İstanbul, 1971, s. 46.
13 — Daha fazla bilgi için bkz. Koçi Bey risalesi, s. 16.
14 — **A.g.e.**, s. 17.
15 — **A.g.e.**, s. 63.
16 — **A.g.e.**, s. 52, 53.
17 — **A.g.e.**, s. 48.
18 — **A.g.e.**, s. 24.
19 — **A.g.e.**, s. 60, 62.
20 — **A.g.e.**, s. 4.

BU TOPRAK İÇİN

Ben öksüz oğlanı
Bu memlekette doğdum
Bu memleket otağım.
Bu vatan rüzgârı ninnim
Bu topraklar
Yatağım...
Gözümü Bu toprakta açmışım
Bu toprağa bakarım...
Bu toprakta yaşamama özgürce
Can vermişler
Atalarım.
Ben onların mirasıyım
Onların...
Ben ıstırap çocuğu!
Kötü günde doğmuşum.
Aydınlıkla karanlığın
Pençeleştiği günde.
Istırabın meyvesi alnımdaki çizgiler
Kulağımdaki sesler
Zincirlerin sesi...
Ben doğduğum gün dostlar
Ben doğduğum gün
Zulmün mehlicanı vurmuş yeşilli

Ben doğduğum zaman
Koruk korukmuş
Ümitler...
Nice babayiğitler başlarını
Bu toprakta vermişler.
Nice yiğit başlarını
Bu toprakta
Yemişler...
Ben bahtsız şair!
Çiğnenmiş Türkiyemde
İçimde vatan alevi
Kaç yıldır yanarım tam.
Yaklaştıkça gerçeğe
Terketti beni
Hülya...
Dedim ya dostlar
Söyledim ya
Dar geliyor bana dünya.
Bu toprakta ölemezsem
Hayat bana zindan
Bunu bilmeliyim.
Ben ille de
İlle de
Bu toprakta ölmeliyim...
İçimi açmalıyım sana
Derdimi dökmeliyim.
Ben deliyim!
Ben deliyim!
Ben hürriyetin delisi
İstiklâlin köleslyim...
Bir kanım damarımda akar benim
Bir kanım bu toprakta.
Ben bu toprak uğruna ölmeliyim!
Atinin şerefi
Atinin şanı için
Mazinin lekesini
Silmeliyim
Neyleyim?
Neyleyim?

Sen çocukluğunda toprak yedin mi hiç?
Ben yemişim avuç avuç;
Kursağım taprakla pişmiş.
Toprakla iliğime
Atamın kanı sinmiş.
Emeğim - göznurum - arzum
İhtirasım.
Bu toprak ciğerimde nefes
Bu toprak hücrelerimde kan
Bu toprak atalarımdan
Kalan
Son mirasım...
Ben memleket çocuğu!
Ben «Gömülü Çoban»
Kepeneğim sırtımda
Bu toprakta gezmişim.
Bu toprağın destanını
Hasret hasret
Dinlemişim...
Kepeneğimde gezdirmişim
Karı - yağmuru - doluyu
Ben yaşatmak istiyorum bu destanı
Ben yaşatmak istiyorum
Anadoluyu...
Hasretim hürriyete
Hasretim hür ülkeme.
Sen de koş katıl gardaş
Sen de katıl kafileme.
Bu toprağa kan dökmüşüm
Bu toprağa can vermişim
Bu toprak çorak
Deme...
Ve sen millet evlâdı!
Ve sen!
Ölürsem eğer ben
Bu toprağı
Çiğnetme!...

GÖMÜLÜ ÇOBAN

Hikâye

BEBEKLER

● Edip SEVİNÇ

Bir başkalık olduğunu sezmişti genç adam eşinde. Gözleri bile değişik bakıyordu o akşam. Sevinçli olduğu, ama sevincini açığa vurmada çekindiği belli oluyordu. Hareketlerinde bir telâş, alışılmadık bir acemilik vardı nedense. Bir seneye yakın olmuştu evleneli. Hiç böyle görmemişti onu. Önce anlamamış gibi davrandı, kendiliğinden açılmasını bekledi. Ama eşinin her zamankinden değişik davranışları süregidince dayanamadı.

— Sende birşeyler var bu akşam dedi.

Birden genç kadının yüzü kıpkırmızı oldu ama bir suçluluk kızarıklığı değildi bu. Eşinin gözlerine bakarak tebessüm etti. Kelimeler dudaklarının ucuna gelmiş nedense dışarı çıkmamıştı. Genç adam oldukça meraklandı. Eşinin kendisine önemli bir şey söyleyeceğini sezmişti.

Çocukluklarından beri tanırlardı birbirlerini. Aynı mahallede büyümüşlerdi. Büyüklerin uygun görmesi ve teşvikleri ile genç adam fakültede iken nişanlanmışlar, daha sonra da evlenmişlerdi. Evliliklerinin henüz ilk aylarında tayininin bir başka şehre çıkması üzerine eşi ile baba evinden ayrılmak zorunda kalmışlardı. Zor olmuştu ama birbirlerine olan sevgileri gurbetteki yalnızlıklarını azaltmıştı.

— Hadi be hanım. Merakta bırakma beni, söyle ne oldu?

Eşi tekrar tebessüm etti. Zor duyulabilecek bir sesle.

— Galiba bir bebeğimiz olacak dedi.

Bir pınarın, kulaklarından girdikten sonra boğazından geçip, bütün benliğini serinleterek kalbinde çağladığını hissetti genç adam. Eşinden utanmasa ağlayabilirdi belki. Demek onun da bir parçası olacaktı. Bir yandan eşinin pırıl pırıl yüzüne bakıp gülümserken, içinden de ona bu sevinci veren mutlak iradeye şükür ediyordu.

⁂

Son model lüx araba beyaz renkli, tek katlı bakımlı bir bahçesi olan konağımsı bir evin bahçe kapısının önündeki kaldırıma çıkıp park etti. Kapı açılıp şık giyimli bir genç arabadan indi. Elinde, içerisinde pahalı şeyler bulunduğu ambalajından belli olan paketler dolu, Av-

rupa malı bir file vardı. Bahçe kapısını geçip eve doğru yürüdü. Hava kararmıştı ama evin penceresinden ışık gözükmüyordu.

— Bizimki gene gezmede galiba, diye düşündü. Zaten kendisi de o saatlerde pek eve gelmezdi. Genellikle arkadaşları ile, bekârlığında da devam ettikleri bir kulübe uğramadan edemezdi. Eşi oldum olası rejim yaptığından akşam yemeklerini de dışarıda yerdi. Evde pek nadir yemek bulunurdu çünkü.

Zengin bir ailenin tek çocuğu idi. Babasının fabrikasında müdürlük yapıyordu. Zaman zaman uğrardı o kadar. Müthiş bilgisi ve çalışkanlığı ile babası, bütün işleri kendisi çevirirdi. Zaten ona güvenmezdi. Kendisine babasının kazandıklarını harcamak düşerdi sadece. Nedense herkese karşı son derece cimri olan babası, ondan hiç bir şey esirgemezdi. Tek çocuğu oluşu idi buna sebep galiba.

Yabancı dil ile öğretim yapan özel bir liseyi bitirdikten sonra yüksek öğrenimini gene yabancı bir ülkede tamamlayarak yurda dönmüştü. Ona kalsa hiç dönmezdi ama para kaynağı olan babası ısrar edince çaresiz kalmıştı. Öğreniminin Türkiye'de uygulama alanı bulunmadığından, babası kendisini fabrikaya müdür yapmıştı. Bir müddet sonra da plajda tanıştığı zengin bir ailenin ve çevrenin en güzel kızı olan şimdiki eşi ile evlendi. Eşi ilk şart olarak ayrı bir evde oturmalarını öne sürünce gene babasının parası ile şehrin en modern semtindeki bu lüx eve yerleşmişlerdi. Evleneli bir yılı aşan zaman geçmişti ama bu bağ genellikle nikâh defterinde ve parmaklarındaki taşlı halkada değer kazanıyordu. Yaşantılarının müşterek olduğu pek söylenemezdi, fakat ikisi de memnundu bundan. Bekârlıklarındaki tutku ve alışkanlıkları kesintisiz devam ediyordu çünkü.

...Kapıyı açıp içeri girdi. Işığı yakıp lüx eşyalarla döşeli oturma odasındaki koltuğa bıraktı kendisini. Bir sigara yaktı, beraberinde getirdiği gazetelere göz geçirmeğe başladı. Kısa bir müddet sonra eşi de geldi. Biraz havadan sudan konuşulduktan sonra:

— Sabahtan beri hiç bir şey yemedim. Hadi beni güzel bir yere götür. Hem sana bir şey de söyleyeceğim, diyen eşinin isteğine uyarak birlikte evden çıkıp şehir dışındaki, zenginlerin devam ettikleri müzikli bir lokantaya gittiler. Bir yandan yemeklerini yerken orkestranın çaldığı çigan müziğini dinliyorlardı. Bir ara genç kadın eşine:

— Bil bakalım sana ne söyleyeceğim, diyerek hafif bir kahkaha attı.

— Herhalde gene pahalı bir elbise veya mücevher aldın.

— Değil.

— Tanju ile Sibel boşanıyorlar.

— Bilemedin.

— Teybe doldurduğun şarkını plâkçılar beğendi.

— Onu daha götürmedim.

— Amaan, sıkmaya başladın, hadi ne söyleyeceksen söyle. Bayağı meraklandım.

Genç kadın muzipçe bir eda takınarak:

— İki gündür midem bulanıyordu. Bugün Müjgân'lardan dönüşte doktora uğradım. Hamile imişim. Baba olacaksın.

Adamın kahkahası çevredekilerin ilgisinin bir anda onlarda toplanmasına sebep oldu.

— Vay canına kırk sene düşünsem aklıma gelmezdi. Desene üç kişi oluyoruz. Bayağı eğlenceli olacak.

— Tabii sana göre işler kolay. Acıyı ben çekeceğim. Nasıl da tedbirsiz davrandım bilmem ki— Ama oldu bir kere. Karar verdim kürtaj yaptırmayacağım. Değişiklik olur.

***

Artık mesai saatinin sona erip eve dönüş vaktinin gelmesini bir başka duygu ile bekliyordu. Bu yeni duygu onu doyumsuz bir haz, sonsuz bir sevince hazırlıyordu adeta. Eşinin doğum yapma zamanı yaklaştıkça içini bir heyecan fırtınası kaplıyor, doğacak çocuğunu türlü şekillerde düşünüyor, hayaller kuruyordu kendi kendine. Çocuğunun annesi olacak eşini de bir başka gözle görüyor, bir başka seviyordu şimdi.

O akşam gene karmaşık duygular, düşüncelerle işinden çıktı. Her zamanki gibi yürüyerek eve geldi. Zaten pek uzak değildi. Kapıyı, doğum sırasında kızının yanında bulunmak için gelen kayınvalidesi açtı ona. Biraz telâşlıca:

— Oğlum doğum yaklaştı galiba. Sağolsunlar komşu hanımlar da burdalar. Sen istersen şöyle kahveye falan çıkıver, deyince içini bir heyecan fırtınası kapladı. İster istemez:

— Peki, bir şey olursa hemen çağırın ama diyerek biraz ötedeki kahveye yöneldi. Pek kimseyi tanımazdı. Zaten kahvelerle de fazla arası yoktu. Bir köşeye ilişip düşünceleri, duyguları ellerindeki kâğıdın rengi ile değişen insanların uğraşını seyre başladı. Sadece gözleri bakıyordu ama o kadar. Aklı, kalbi o sırada evde sancı içinde olduğunu sandığı eşinde, doğacak çocuklarında idi.

...Öyle ne kadar durdu hatırlamıyordu. Belki de saatler geçmişti. Bir an gözü, kahvehanenin kapısından içeriye birisini ararmış gibi bakan komşunun kızına takılınca aniden yerinden fırladı. Kalkarken, oturduğu iskemleyi de devirmişti. Kahvedekiler daldıkları derin uykudan, çıkan ani ses ile uyanmış, dikkatleri bu telâşlı adama çevrilmişti. Uçarcasına dışarı çıkıp çocuğun yanına gitti. Çocuk onu görünce gülümsedi:

— Müjdemi çok isterim amca dedi. Annem söyledi, bir bebeğiniz olmuş. Onlardan önce koşa koşa geldim ben.

Genç adam, bütün varlığını saran bir sevincin sarhoşluğundan karşısındakinin küçük bir çocuk olduğunu unutup:

— Ya annesi, annesi iyi mi? Deyiverdi.

***

Kulübün en geniş bölümü olan aynı salonun telefonu çaldığında o duymamıştı bile. Asil ve akıllı kimselerin oynayabileceği söylenen briç partisinin en kritik safhasında idiler. Zaten ne zaman bir araya gelseler, aralarında her an büyük bir iddiaya sebep olan bu oyuna dalarlardı. O akşam da gene kulüpte buluşmuşlar ve iki saatten beri devam ettikleri oyunun, son kısmına gelmişlerdi. Yapılacak en ufak bir hata dahi karşı tarafın galip gelmesine sebep olabilirdi. Ortadaki para onun için önemli değildi ama yenilgiye asla tahammülü yoktu. Hayatı boyunca hep kazanmaya ve istediğini elde etmeye alışmıştı çünkü. Garson yanına gelip:

— Sizi telefondan istiyorlar beyefendi, dediğinde bir rüyadan uyanmış gibi oldu. İlk önce oyunun bu heyecanlı yerinde rahatsız edildiği için küfür edecekti ki aklına bir anda karısı gelince vazgeçti. İstemiyerek yerinden kalkarken oyun arkadaşlarından özür dilemeyi de ihmal etmedi. Eşi iki gün önce özel bir hastahaneye yatmıştı. Doktor doğumun yaklaştığını söylemişti. Acaba ondan mı haber vardı? Kız kardeşi onunla birlikte kalıyordu. Gereğinde kendisini arayacaktı.

Ahizeyi eline aldığında kalbinin luzlı, hızlı çarpmaya başladığını hissedince şaşırdı. Şimdiye kadar böyle bir duyguya kapıldığını hiç hatırlamıyordu. Karşıdan gelen sesi

Desen : Hamit YÜKSEK

hemen tanıdı. Baldızınındı.

— Bil bakalım enişte ne söyleyeceğim? On dakikadan beri baba oldun. Ee artık bir gece elbisesini hak ettim. Müjde verdık ne de olsa. Hem bebek oğlan. Tıpkı sana benziyor.

— Yaşa be kız. Şimdi geliyorum, benim çapkın oğlumu görmeye.

Telefonu kapatıp arkadaşlarının yanına gitti:

— Kusura bakmayın çocuklar, oyunu yarıda bırakıyorum. Bizim oğlanı görmeye gideceğim. Ben size demedim mi erkek adamın erkek oğlu olur diye? Bu akşam herkes benden. İstediğiniz kadar için.

Sözlerinin peşine gevrek bir kahkaha koyverdikten sonra masadan ve çevreden gelen, hoşnutluk belirtici gülüşlerle karışık sesler arasında kapıya yöneldi...

***

Gecenin sessizliğini içli içli ağlayan bir çocuk sesi bozuverdi. Önce hafif mırıltılarla başlamış, sonra da incecik boğazından çıkabilecek son güçle ağlamaya başlamıştı. İlk ağlayışlardan sonra anne, hemen uyanarak yataktan kalkıp, az ötedeki beşiğin yanına giderek hafif hafif salladı. Bir yandan anlamsız ama sevgi ve şefkat dolu, sakinleştirici sözler mırıldanırken, diğer taraftan çocuğun emziğini el yordamı ile arıyordu. Bebek, emzik ağzına verilince önce sakinleşir gibi olduysa da kısa bir müddet sonra gene ağlamaya devam etti. Artık baba da uyanmış beşiğin yanına gelmişti. Önceleri sakin olan anne, ağlayışlar uzayınca çocuğu beşikten almış kucağında sallıyordu. Baba:

— Ne oldu dersin, sancılanıyor mu acaba? Hiç böyle ağlamazdı. Diyerek endişesini belli etti.

— Bilinmez ki çocuk işte. Dili yok ki anlatsın. Kimbilir canı mı acıyor? Geceleri uyanınca ekseri ağlar ama böyle hiç yapmamıştı.

— Doktor çağırsak mı acaba ne dersin?

— Bu saatte nereden doktor buluruz. Hem meraklanma şimdi sakinleşir. Çocuktur olur.

Anne uzunca bir süre kucağında salladıktan sonra, bebeğin sesi önce azaldı, sonra da daldığı uyku gecenin karanlığında kayboldu. Anne usulca tekrar beşiğine yatırdı onu ve bir müddet daha salladı. Sonra kendisi de yatağına gitti.

...Sabahın ilk ışıkları ile gözlerini açan baba vaktin erken olduğunu sezince biraz daha uyumayı düşündü. Gece boyunca kısa aralıklarla bebek hep ağladığından yeterince uyuyamamıştı. Bir an eşinin yanında olmadığını fark etti. Uyku sersemliğini üzerinden biraz atınca kulağına gelen seslerden, eşinin her zaman olduğu gibi sabah erken kalkıp, bebek uyanana kadar ev işlerinin bir kısmını bitirmeye çalıştığını anladı. Anne, bebek doğalı beri bu yeni düzene alıştırmıştı kendisini. Bebeğin öyle çok işi oluyormuş ki yemek pişirmeye bile doğru dü-

rüst vakit kalmıyormuş. İlk zaman öğlede eve geldiğinde çoğu defalar yemek henüz pişmemiş olurdu. Sonradan eşi bu yeni düzene alışınca her şey normale dönmüştü. Şüphesiz eşi pek çok yoruluyordu ama bu yorgunluk onun çevresine olan görevlerini aksatmıyor ve bir şikâyet unsuru olmuyordu.

...Sabah kahvaltısına oturduğunda, bebek yerde oyuncaklarını büyüklerce anlamsız, kendince anlamlı gözlerle süzüp elinde tutarken, annesi de günün ilk mamasını hazırlıyordu. Baba, bebek doğalıdan beri her sabah olduğu gibi eşinin önceden hazırladığı çayı ve kahvaltıyı masaya kendisi götürmüştü. Anne ancak bebekten sonra yediğinden onu beklemezdi.

Sofradakilerden yeterince atıştırdıktan sonra ellerini yıkayıp sokak kıyafetini giydi. Ceplerini adeti üzerine bir yokladı. Yerde oturan bebeği iki yanağından öpüp ona birşeyler söyledi. En sonunda mutfağa gidip anneye Allah'a ısmarladık diyerek işe gitmek üzere evden çıktı.

Anne bebeğin mamasını yedirdikten sonra onu gene oyuncakları ile başbaşa bırakıp kirli bezleri yıkamaya koyuldu. Bu arada zaman zaman huysuzluk eden bebeğin yanına gidip onunla oynamayı da ihmal etmiyordu. Öğleye doğru mamasını hazırladı ve çocuğun ağlamalarına rağmen büyük bir kısmını yedirmeyi başardı.

Eşi öğle istirahati için işten döndüğünde yemek pişmişti. Kapıyı açıp eşinin terliklerini verdikten sonra mutfağa geçip yemek hazırlıklarına başladı. Baba ise ceketini çıkartıp, artık oyuncaklarından başka bir meşgale arayıp huysuzlanan bebeğin yanına giderek onu kucağına aldı. Bir müddet sevip okşadıktan sonra eşinin çağrısı ile bebeği tekrar yere bırakıp birlikte yemeğe oturdular. Yemek bitimi baba, takdirlerini belirtip karısının gönlünü aldı. Anne sofrayı toplarken baba tekrar bebekle oynamaya başladı. Biraz sonra anne de gelince, birlikte sevip türlü sözler söylediler. Bebek zaman zaman gülüyor, hayatı belki de hiç tanımamasına rağmen sevilmenin değerini bildiğini ifade ediyordu bakışlarıyla.

Baba gidince, anne bebeği alıp beşiğine götürdü. Uzun bir süre salladıktan sonra uyutabildi, kendisi de yünlerini alıp dokumaya başladı. Her zaman olduğu gibi bebek birkaç saat sonra uyanacak, gene birlikte yemek yiyecekler, bebeği uyuttuktan sonra karşılıklı sohbet edip günün yorgunluğunu çıkartacaklardı.

Hayat akıp gidiyordu...

***

Bebek ağlamaya başladığında güneşin ilk ışıkları çoktan perdenin aralığından odaya süzülmüş, karanlık yerini aydınlığa terk etmişti.

Önceleri her çocuktaki gibi normal seyrini sürdüren ağlayış, bir süre sonra, acı bir şekil almıştı. Çevresine kendi varlığı ve ihtiyaçlarını kabullendirmenin, bildiği tek yolunu sonuna kadar kullanıyordu bebek.

Büyükler için kısa, ama ağlayan bir çocuk için oldukça uzun sayılabilecek bir süreden sonra anne, üzerinde kilolarca yük olduğunu hissettiği göz kapaklarını aralamayı başardı. Bir an kendini toplamaya ve niçin uyandığını anlamaya çalıştı. Seslerin bebekten geldiğini sezince doğruldu yatakta. Beşiğe doğru boş gözlerle baktı

— Ağlama canım, ağlama. Şimdi geliyorum. Diyerek yataktan kalktı. Gitti, bebeği kucağına aldı, avutucu sözler söylemeye başladı. Gözü, masanın üzerindeki saate ilişince:

— Saat on'a geliyor. Galiba çok acıktı. Mamasını yapayım, diye kendi kendine söylendi. Ağlayan çocuğu tekrar beşiğe koyup, herşeyden habersiz uykusuna devam eden eşi-

ni ayıltmaya çalıştı. Baba, burnunda dolaşan küçük bir sinekten rahatsız olan biri gibi zorla uyanabildi. Anne:

— Kalk çocuğu oyala biraz. Ben mamasını yapayım, dedi.

Baba, çok sevdiği oyuncağı elinden alınan bir çocuğun hoşnutsuzluğu ile yüzünü ekşiterek:

— Ah bu yaramaz. Sabahtan böyle erken uyanmazsa olmaz. Ne işi var bilmem ki?

Uyuşuk hareketlerle annenin beşikten alıp verdiği, hâlâ ağlayan bebeği kucağına aldı.

Anne mutfağa gitti. Bebeğin özel mama tenceresini çıkarttı. Havagazı ocağını yaktı. Mama kutusunu bir türlü bulamıyordu. Akşam çocuğa bakması için tuttukları kız kimbilir nereye koymuştur? Uzunca bir aramadan sonra mamayı bulabildi. Birden, o zamana kadar hiç mama pişirmediği aklına geldi. Evdeki hizmetçi hem çocuğa bakar hem de ev işlerini görürdü. Kadın, bir gün evvel izine gitmişti. Kısa bir zaman için yerine başkasını bulmuştu ama o da ancak akşama gelebilecekti. Giden hizmetçi kadın bir günlük mama hazırlamış, ona sadece ısıtmak kalmıştı. Gece çok önemli bir partiye gideceklerdi. Bu işlerle ilgilenen bir kurumdan çocuğa bakması için bir genç kız tutmuştu. Onlar gece yarısından sonra partiden dönünce kız da gitmişti. Acele ile mama kutusunun üzerindeki tarifeyi okudu. Elinden geldiğince orada yazılana uyarak mamayı pişirdi. Bu sırada eşi de yatak odasından sesleniyordu:

— Nerede kaldın. Çocuk ağlamaktan bir hal oldu.

— Geliyorum işte. Sana kolay geliyor. Mama pişirmek ne zormuş meğer.

Elinde mamayı doldurduğu biberon ile odaya girdi. Çocuk şişeyi görünce hemen ağlamasını kesti. Sabırsız bir bekleyiş içerisine girdi. Anne, biberonun emziğini bebeğin ağzına getirdi. Acele ile bir iki yudum çeken çocuk, eskisinden daha kuvvetli, canı yanıyormuşcasına ağlamaya başladı. Şaşkın gözlerle babaya bakan anneyi genç adam düştüğü boşluktan çekti:

— Aman be ne kafa var sende. Bu kadar sıcak şeyi o çocuk yiyebilir mi? yandı tabiî.

Anne bir yandan çocuğunun acı çekmesine üzülürken bir yandan da şişe içerisindeki mamayı nasıl soğutacağını bilmemenin ezikliği içinde idi. Ne de olsa anne kalbi taşıyordu.

— Git musluğu aç suya tut veya biraz buzluğa koy, diye yol gösterdi baba.

Anne aceleyle biberonu dolabına koyup önünde beklemeye başladı. Çocuğunun sesleri kulağına bir başka gelirken, içinde tanımadığı bazı duygular uyanıyordu. Daha fazla düşünmesine fırsat kalmadı, dolabı açtı. Kâfi miktarda soğuyan mamayı alıp aceleyle yatak odasına giderken bir yandan da:

— Ağlama cici oğlum. Bak mama geldi, diyordu.

Bebek bu defa mamayı istediği şekilde bulunca, büyük bir iştahla emmeye başladı emziği.

Mama bittiğinde bebek soluk soluğa kalmıştı. Büyük bir rehavetle annesinin gözlerine bakıyordu. Anne eğilip öptü. Bebek gülmeye başladı. Baba ise yatağa girmişti bile:

— Hadi hanım o daha ağlamaz artık karnı doydu. Dün akşam partide çok yorulduk. Uykuya devam edelim.

Babanın sözlerini uygun bulan anne de beşiğin yanından ayrılıp tekrar yatağa uzandı. Az sonra ikisi de uyumuşlardı bile. Bebek de boş gözlerle çevresine bakıyor, birşeyler çözmeye çalışıyordu hayat denilen muammadan.

Ama hayat akıp gidiyordu...

MÜHİM DEĞİL

Boncuk boncuk ağladım
kaç gece.
Suç atmosferinde yuvarlandım.
Koca dünya'ya
sığmayan
gözyaşım ve ben kaldım...
Yuvarlandı ayaklarımız
karanlık yollarda,
çiğnedik
yol diye cesetleri.

Hey hey
koca hünkârım,
senin önünde suçluyum
ama
dağ dağ ümitle
sana koşuyorum.
Ayaklarım
kanlara bulansın,
kollarım
parça parça
göğsümde yangın
kül olayım
yanayım
yeterki!
İnanç hür olsun...

Ali İLKBAHAR

Bir kitap

Mustafa ERDOĞAN

Kültür Bakanlığı'nın, «1000 Temel Eser» serisi içinde neşrettiği bir kitabı tanıtmak istiyoruz. Tanzimat Dönemi yazarlarımızdan Ahmed Midhat'ın «Denizci Hasan» isimli eserinin 2. cildi, tanıtacağımız... Eser ilk defa 1874 yılında yayınlanmış.

Bilindiği gibi, edebiyatımıza Avrupaî anlamda romanın girişi —diğer türlerin yanında— Tanzimatla olmuştur. Devrin yazarları, bu tarz romanı, edebiyatımıza kazandırmak yolunda, birtakım roman denemeleri yazmışlar; tabir caizse, roman türünün Türk edebiyatındaki proto-tipini oluşturmuşlardır. Ahmed Midhat'ın romanları ve arada «Denizci Hasan»ı da bunun dışında mütalâa edemeyiz. Ancak bunun yanında, Ahmed Midhat'ın eserlerinde, belli bir hedef seçilmiştir. 200'e yakın eserinde yazar, 'halkı aydınlatmak', 'halka okuma zevk ve alışkanlığını kazandırmak' amacını gütmüştür. Bu sebeple, Ahmed Midhat'ın eserlerinde 'sanat' endişesi yoktur, denebilir.

'Denizci Hasan', yer-yer tiyatro tekniğini hatırlatan bir kuruluşa sahip. Fakat eserin bütünü sözkonusu edilirse, 'roman' olduğunu kabul etmek gerekir. Roman, XVIII. yüzyılda yaşayan bir denizciyi esas alınış. Mısır «Kölemen Beyleri»nden Murad Bey'in tertiplediği bir yarışmayı kazanan Denizci Hasan; Murad Bey'in —önceden yaptığı vaade uygun olarak— en güzel cariyesi Esma'yı mükâfat olarak alır. Esma'ya sahip olmak isteyen Denizci Hasan, ondan aşka sadakati öğrenir. Esma'nın o anda, kendisi gibi esir olan sevgilisine bağlılığı gibi; Denizci Hasan da sevgilisine bağlı olması gerektiğini düşünür ve sevgilisini bulmayı planlar. Çeşitli olaylardan sonra Esma'nın sevgilisi Timur Bey'i hürriyetine kavuşturup, onlara mutluluk bahşeden Hasan; bu sefer sevgilisi Cuzella'yı, babasının katili Dominiko Badya'dan kurtarmak için denize açılır. Hem bu şekilde babasının da intikamını alacaktır.

Eser, Denizci Hasan'ın sevgilisine kavuşması gibi 'mutlu bir son'la biter. «Son Söz», eserdeki hadiselerden alınması gereken dersi anlatır, ve romanı bağlar.

Bir sohbet havasını taşıyan eserde yazar, çeşitli vesilelerle kendi düşüncelerini açıkça ortaya koyarak, kendine has bir yorum getiriyor olaylara. Zaman zaman isabetli hükümler vermesine rağmen, Avrupa'nın cazibesine kapıldığı hükmünü verdirecek yorumlarda bulunmuyor da değil...

Meselâ bir yerde, «Bu haydud, halkın elinde görüp kendisinin mah-

rım bulunduğu servet ve saadete erişmek için beslediği hırs bakı ından, mazur görülebilir. Lâkin onlara erişmek, onlara sahip olanları onlardan mahrum etme karşılığında olamaz.» derken, her aklıselim sahibinin katılacağı bir yorumda bulunmasına karşılık; başka bir yerde de «Bir beyi yoldaşı ve sırdaşı olan sayın eşine (burada 'arkadaş-dost' anlamında) öldürtmek gibi vakalar Mısır Kölemenlerine mahsus olup, Avrupa'da ve başka yerde bu gibi vakaların benzerleri olmak şöyle dursun, onlar şairlerinin hayallerinde bile yer alabilmiş değildir...» (sh: 336) diyerek de, Batı kültür ve medeniyetinin insanîliğini (!) ispatlamaya çalışıyor. Diğer taraftan halka «Canım zati böyle hünerler Müslümanda ne gezer- Frenklere mahsustur, Frenklere! Frengistan aklı, derler ya... (sh: 365)» dedirtmenin ne âlemi var?.. Ayrıca. «Bir aralık Hasan'ı evlendirmeyi kurdular... Hasan hürriyetini korumakta ısrar edince, başaramadılar.» (sh: 411) şeklindeki ifade ile anlatılmak istenen, bugünkü «Evlenmek esarettir.» sözünün ifade ettiği mânâ ise; bunun, millî kültürümüz açısından hiç bir müsbet anlamı olmadığı açıktır.

Fakat bütün bunları, o devir aydınlarının hâleti ruhiyesi ile izah etmek icap eder. Batı kültürü ve medeniyetinin Tanzimat aydınları üzerindeki meş'um tesiri bilinmektedir. Ki Ahmed Midhat da, bir 'Tanzimat aydını'dır.

Eserde ayrıca, 'kötü yollara düşmüş insanların ıslahı' üzerinde; 'ilâhî adalet' hakkında yorum ve düşünceler yer alıyor.

Ahmed Midhat, okuyucuyu aydınlatmak, bilgisini artırmak gayesi ile yazdığı için; roman zaruri olarak, birçok yerde sohbet havasına bürünüyor. Yazar sık-sık, «Bu Murad Bey kimdir, biliyor musunuz?» «Şimdi siz dersiniz ki...» «Şurada bizim için dikkat edilecek bir şey vardır.» «Hikâyemizde, bu kitabı sonuna kadar okuduktan sonra anlayacaksınız ki...» «Hayır orası liman değil ki, demir atıp yelken sarısın...» «Size tuhaf bir şey söyleyeyim mi?...» «Ha... İstanbul'un o devirdeki kış sohbetleri hakkında biraz bilgi vermeliyiz.» diye başlayıp tarihî, coğrafî, sosyal ve ekonomik konularda bilgiler verir. Bu anlatım O'nun, yukarıda belirttiğimiz hedefine ulaşmak istemesinden doğmuştur. Yazar keza, hikâyeden ibret alınması gerektiğini hem romanın içinde, hemde «Son Söz»de açıkça belirtmektedir.

Asıl gayesi, halkın bilgisini artırmak, halka okuma zevk ve alışkanlığını kazandırmak olan yazar; bunun için sade halkın anlayabileceği bir dil kullanır. Ve bu sebepten 'sanat' endişesi yoktur, Ahmet Midhat'ın. Yani, 'öğretme'yi 'sanat'a tercih eder. Dolayısıyla, bütün eserlerinde olduğu gibi; 'Denizci Hasan'da da güçlü ve sanatlı bir anlatıma rastlanmamaktadır. Bu özelliği dolayısıyla Denizci Hasan; romancılığımızın gelişmesinde tarih bakımından önemliyse de, sanat bakımından bugün değerli sayılamaz.

Sonuç olarak; eserin bugün için, ne muhteva ne de sanat yönünden fazla bir değer ifade ettiği kanaatinde değiliz. Ancak belirttiğimiz gibi Denizci Hasan, romancılığımızın gelişmesinde başlangıç örneklerinden olması sebebiyle, tarih bakımından değer taşıyabilir. Kültür Bakanlığı'nın eseri, bu düşünce ile yayınlaması muhtemel olmakla birlikte; daha değişik düşüncelerden de hareket edilmiş olabilir. Bunlardan ilk akla gelen; Ahmed Midhat'ın Türk diline yaptığı kabul edilen hizmetlerden, ya da halkı aydınlatmak için eser veren bir yazar olmasından dolayı; hatırasını yâd etmek, şeklinde düşünülmüş olabileceğidir.

PINAR

Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

EYLÜL 1976

CİLT: V

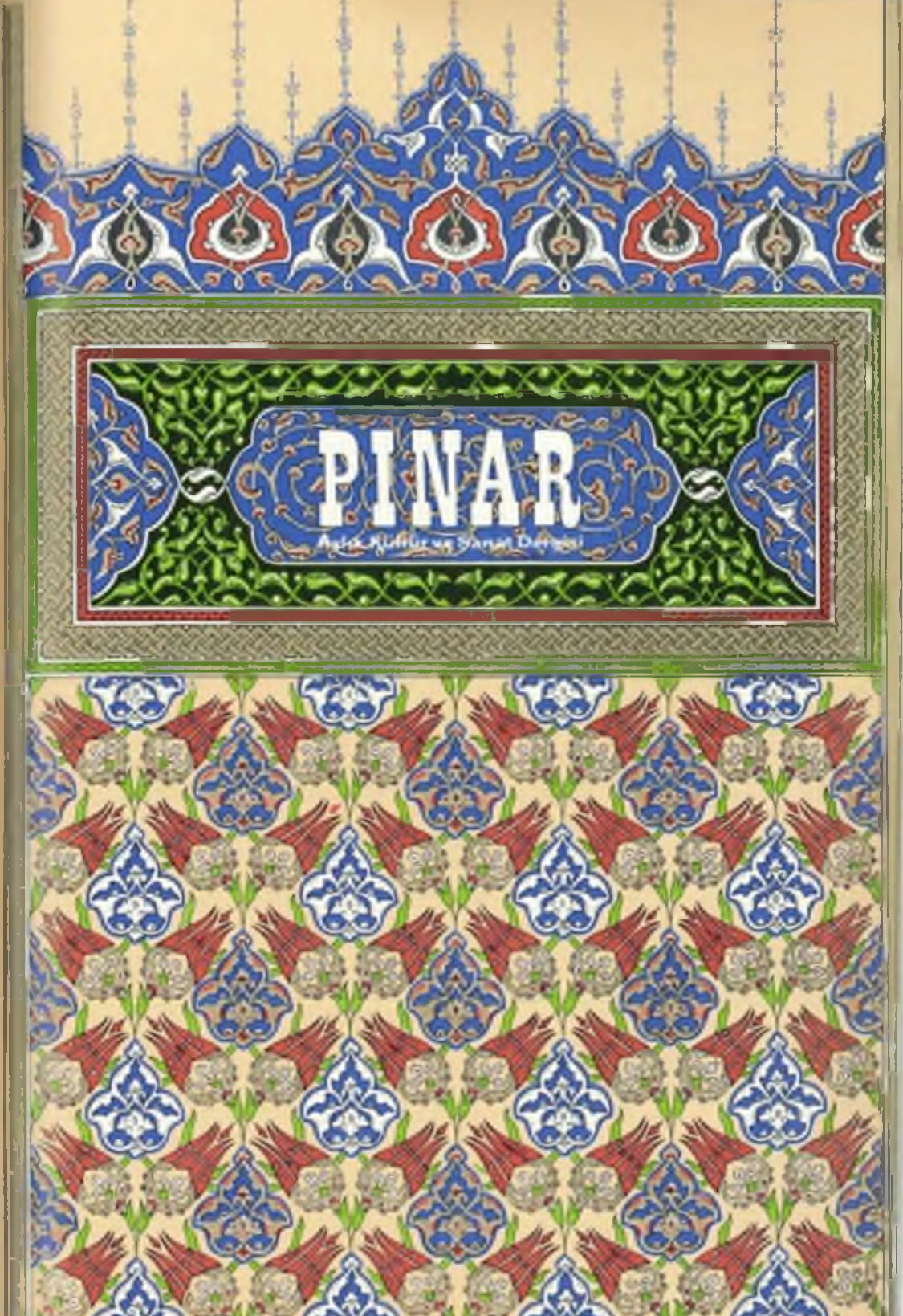
57

PINAR'IN BU SAYISINDA:

- Köy Hekimi'ni Okurken
- Cihan Padişahını Kaybetti!
- İnsan Kompleksleri ve Edebiyat
- Koçi Beyden Günümüze
- Ana Duaları Bitmez

... Basın Ruhsatı: 2190

FİYATI: 5 LİRA

PINAR
Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

PINAR

Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

SAHİBİ
Bayram Erdem

Yazı İşleri Mesul Müdürü
Cevat ÖZKAYA

Yönetim Yeri :
Nuruosmaniye cad. No. 8/3
Cağaloğlu — İSTANBUL
Tel. : 28 40 03

Kapak Kompozisyonu
Salim OKAN

Yazılar kaynak gösterilmek şartıyla iktibas edilebilir. Gönderilen yazılar iade edilmez. Her yazıdan sahibi mesuldür.

İlân
Pazarlığa tabidir

Abone

Yıllık (12 sayı) : 55 TL.
6 aylık (6 sayı) : 30 TL.
Öğretmen ve öğrencilere abone
Yıllık (12 sayı) : 50 TL.
6 aylık (6 sayı) : 25 TL.

Dış ülkelere abone
Yıllık (12 sayı) : 85 TL.
6 aylık (6 sayı) : 45 TL.

Dizgi - Baskı - Cilt
OTAĞ MATBAASI
Tel. : 27 73 10

Posta Çeki No : 81779

Ekim 1976
Cilt : V — Sayı : 58

Fiyatı : 5 TL.

Her ayın ilk haftası çıkar

İÇİNDEKİLER

- Sorumluluk. — PINAR
- Cemil MERİÇ İle Mülâkat. — M. Akif AK
- Beni Böyle Bil. — Gömülü ÇOBAN
- Unutulan Köylerimiz. — N. AYKAN
- Nâçar Mahkum. — Yetkin DİLEK
- Eski Yunan'da Felsefe Okulları — Mustafa AYDIN
- Haberin Var mı? — Necati AYKAN
- Sisler Dağılıyor. — M. ÇİMEN
- Gün Yırttı Perdeleri. — Ahmet EFE
- Osmanlı Askeri Teşkilâtı. — Veli ŞİRİN
- En Mutlu Hedef. — M. ÇİMEN
- Gözeler Cana Geldi. — M. Nuri DOĞAN
- Sunacağız Bir Şafak. — Musa DOĞRUER
- Anadolu Sonbaharları. — Mesut PEKER

PINAR DAN

SORUMLULUK

Her gün çeşitli vesile ile bu kelimeye raslarız. Daha doğrusu bu kavramı, her defasında bir başka anlam yükleyerek kullanırız. Bazen, belki çoğu zaman tersini de söylediğimiz olur; sorumsuzluk...

Kavrama çeşitli anlamlar yükleyebildiğimize göre, bu, onun soyutluğunu belirtir. Bir bakıma, eşyayı ve hayatı tanımak ve tanımlamak üzere ortaya konan insan kaynaklı bütün yaklaşımların, bir noktadan sonra soyut olduğu da söylenebilir. Böyle olunca, sorumluluk, yahut sorumsuzluk çok daha değişken ve soyut bir mânâya bürünür. Fakat bütün değişkenliğine rağmen, subjektivizm bir gerçektir. Hem de insan kadar gerçek. Kaldı ki sorumluluk yalnızca subjektif bir gerçek de değildir. Sorumluluğun, evreni kuşatan en büyük objektif gerçeğe varana kadar sayısız objektif anlamı var.

Sorumluluğun boyutlarını, sınırlarını, diğer olgularla farklılıklarını bilemeyeceğimize göre, onun doyurucu bir tanımlanmasını da yapamayacağız demektir. Bakın nasıl belirsizleşiyor bu kavram.

Bir kumandan ile bir erin sorumluluğu aynı olamaz. Buradaki farklılık bir hiyerarşik mesele olduğu kadar, kişisel yetenek, anlayış ve yorumlayışla da ilgilidir. Insanların topluluk halinde yaşadığı yerlerde, sorumluluğun dağıtılmasını biraz daha kolay müşahede edebilmemize rağmen, buralarda da sorumluluğun, sevilerek kabullenilen bir görev mi yoksa, tiksinti ile taşınan bir yük mü olduğunu ,zor ayırırız. İşte burada, sorumluluğun kavranarak sevilerek kabullenilmesi meselesi ile karşı karşıyayız. Burada nazari olarak vardır sorumluluk. Kişiye on adımlık bir mesafe içinde iki saat boyunca gidip gelmesi söylenmiştir. Ancak kişi tarafından bu görevin yapılması, mutlaka sorumluluk duy-

duğunu belgelemez. Fakat sosyal düzenin veya sosyal düzen içinde yer alan diğer düzenlerin korunması ve devamı için, böyle sorumlulukların konması bir zorunluluktur. Devlet veya devletin yetki verdiği bir başka kuvvet, böylesi sorumlulukları ortaya koyar ve denetler. Gerektiğinde müeyyide uygular.

Ancak sorumsuzluğa karşı da müeyyide uygulanması, belki daha büyük pürüzleri çağıracak bir baskı unsurundan öte bir şey yapmayabilir. O halde müeyyide sorumsuzluğa karşı değil, sorumluluğun ihlâline karşı uygulandığı zaman, beklenen sonucu verir diyebiliriz. Burada sorumluluğun bir başka alana kaydığını görüyoruz.

Sorumluluk burada daha da belirsiz. Hangi kişiyi, nelerden sorumlu tutacağız? Kişiler bütün zamanlarında aynı sorumluluğu duyarlar mı? Kişileri hangi sorumlulukları duymadı, ifa etmedi diye yargılayacaksınız? Her şeyden önce böyle bir yargıyı yapma sorumluluğunu nerden alıyorsunuz? Başkalarını sorumsuzluktan veya sorumluluk duymamaktan yargılama görevini siz kendinizden üstlenmişseniz; dışınızdakilerin sorumluluk anlayışlarının sizinkiyle kesişme zorunluluğu var mıdır? Bunu savunursanız yanılmış olacaksınız. Ya yalnızlaşacaksınız, yahut da elinizdeki müeyyide araçlarını işletmek zorunda kalacaksınız. Bu noktada ise, kin ve ihtirasınızın duruma müdahale etme ihtimali artar ve farkında olmadan zorbalaşırsınız. Daha sonra da bu zorba rolünü sevmeye başlar, zorbanın ta kendisi olursunuz.

Bu açıklamalar, bizi şu aşamaya getirdi. Sorumluluk objektif ve subjektif açıdan ayrı ayrı değerlendirilebilir. Bu iki ayrı açının kesiştiği bir çizgi bulunabilir mi? Az sonra bu soruya da cevap arayacağız. Şimdi bir analizleme yapmaya çalışalım.

Objektif anlamda sorumluluk vardır kuşkusuz. Meselâ bir insanı durup dururken öldürme hakkına sahip değilsinizdir. Böyle bir şey yaptığınızda yakanıza yapışacak birçok makam vardır. Haksız yere bir başkasının meşru malına el uzatma yetkiniz de olamaz. Başta o kişi ve onu izleyerek birçok kişi karşınıza dikilip sizden hesap sorabilir. Sosyal düzen dediğimiz şey, işte bu alandan kaynaklanır.

Sosyal düzen ise, sorumluluk dağıtımını veya sorumsuzluğun cezalandırılmasını kişilerin iradelerine, isteklerine danışarak sağlamaz. Aksi halde sosyal varlık yok olur. Yığınlar oluşur ve bu yığınların uzuvları birbirlerini yer bitirirler. O halde insan varlığının devamı, toplum düzeni ile de ilgilidir.

Fakat burada bir başka husus geliyor. Prensipler halinde ifade edilsin veya edilmesin, sosyal düzeni uygulayan da nihayet insan olacaktır. Çok haklı görünen ve sosyal organizmadan kuvvet alan bir düzen araç edilerek, bir kişi veya kişiler kendi despotluklarını kuramazlar mı? Tarih, en zalim diktatörlüklerin, haklılık maskesine bürünmüş diktatörlükler olduğunu gösteriyor.

Böyle bir tehlikenin doğmaması, toplum düzeninin icracısı mevkiinde bulunanların, toplumun menfaati uğruna, kendi menfaatlerinden tümüyle vazgeçmeleri mümkündür. Kendini toplumuyla özdeleştirmiş ve kişisel hesaptan kurtulmuş yöneticiler adaletli olabilirler.

Topluma karşı bir görev ifa etmek gerektiğinde, insanın duygularından ve arzularından uzak bulunması gerekir. Ancak ne var ki toplum adına yönetim görevi yapanları, bu sorumluluğun ihlâli halinde, alttan üste doğru ilerleyen bir yargı ile hesaba çekmek mümkün olamaz. Mümkün de olamaz doğru da... Bu yapılacak olursa, o zaman, demokrasi adına, yığınların diktatoryası eşikte bekler. Sürülerin yönetimi imkân dışı olduğundan, onların alkışlarıyla yönetime geçen insanlar sonunda yine kendi hâkimiyetlerini kurarlar kısa zamanda.

Tabandan tavana doğru giden bir yargılama yanlıştır. Böyle bir yöntem, toplumla birlikte herkesi aşağılaştırır. Toplum, en yeteneksiz, fakat sayı itibariyle çok kitlelerin açısına göre şekillenir. Böyle bir toplum ise, ilerlemenin, gelişmenin bütün imkânlarından uzaktır. Kitlelerin seviyelerini ne kadar yükseltsek de bu kaide değişmez. Her durumda zaruri olarak toplumun seviyesi düşüş kaydeder.

Öyleyse seçkinlerden, tabana doğru genişleyen bir yönetim biçimi daha az tehlikeli bir yoldur. Veya ötekine oranla kolay kontrol edilebilecek tehlikeleri olan bir yol.

Ancak bu takdirde büsbütün tehlikelerden uzaklaşılmış sayılamaz. Seçkinlerin adaletli bir yönetim uygulayacaklarını kim garanti edecektir? Büyük sorudur bu. Öyle ya halk tarafından veya yönetilenler tarafından mukabe edilmeyen yöneticinin, kendi saltanatını kurmasına kim engel olacaktır?

Bu sorunun geniş anlamdaki cevabı, bu yazının sınırlarını aşar demek bile yetersiz. Çünkü insanlık tarihinin başlangıcından beri düşünceyi, felsefeyi meşgul etmiş sorulardan biridir bu. Sorunun bunca geniş cevaplar istediğini kabul etmekle beraber, bir tek sözle de cevaplanabileceği kanaatindeyiz. Seçkinlerin, toplumu adaletle yönetmelerinin tek garantisi, Allah korkusudur!.. Yönetici bu korkuyu duydukça, sorumluluğunun arttığını hisseder. Allah'tan korktuğu oranda yönetince âdil olur. Eğer yönetici, kendi gücü ve yetkisi oranında adaleti sağlamıyorsa Allah'tan korkmuyor demektir.

Sorumluluğun başlangıç noktası işte burasıdır. Yani Allah korkusu! Fakat tek başına Allah korkusu değildir adaleti sağlayacak olan. Bu korku, ebedi emir ve yasakları tavizsiz uygulamayı da gerekli kılar. Böyle insanlar çevrelerinde, kendilerini poh pohlayacak, suçlarını örtecek saf ve yaltakçı insanlar değil, kendilerini durmadan ikaz eden, belli ölçülerde hesaba çekebilen seçkin insanlar bulundururlar. Objektif sorumluluk mekanizması işte bu şartın da ilâvesiyle sağlıklı işlemeye başlar.

Objektif sorumluluk genel hatlarıyla böyle. Yani ilâhi bir merkezden çıkan sorumluluk, belli bir düzen içinde ilerler ve bütün toplumu kuşatır.

Subjektif sorumluluk ise, kişilerin objektif sorumlulukları alabilme, uygulayabilme yeteneklerinden doğar. Fakat burada da ana faktör yine Allah korkusudur. Yoksa en haklı bir yönetim bile, sorumluluğu cebre dayanarak ve zabıtayla yaşatamaz.

Allah, objektif sorumlulukların ifası ve ihlâl halinde cezalandırmaları uygulama işini, bazı kişilerin yetkisine verirken, subjektif sorumluluk ve ihlâli için de öbür dünya mahkemesi koymuştur. Kişiler, ancak bu iki ayrı, fakat temelde bir gücün etkisiyle sorumluluk duyarlar. Bir başka deyişle, gönüllerinde Allah korkusunun zorlayıcı baskısını duymayanlar, anlamı yüce bir sorumluluk sahibi olamazlar. Onlar, ancak kendilerine karşı sorumlu olur ve kendilerine taparlar. Böyle bir insan için başkaları bir malzeme, yararlanılacak ölçüde değerli bir araçtır.

Bütün bunlardan sonra şöyle bir soru, her halde pek garip olmaz. Sorumluluk alınır mı, tevdi edilir mi? Yine kesin bir cevap vermekten kaçınalım. Kişi Allah'tan korktuğu ölçüde sorumluluk duyar. Allah'ın rızasını düşündüğü ölçüde insanlığa, topluma ailesine ve arkadaşına karşı sorumluluk duyar. Sormadan teslim olabilecek kişiler de böyle olanlardır.

Değilse hiç kimse, bir başkasına karşı sorumlu olmaz. Allah'tan korkan insan, insanlığın ve toplumumuzun, gittikçe alçaldığı şu çağda, her zaman olduğundan daha fazla sorumluluk duymaya, kendinden vazgeçmeye mecburdur.

PINAR

«Aşağıda bunalım çağı Türk düşüncesinin sancılarını çeken, çilelerini yaşayan ve gerçeğimizi bulmada önemli adımlar atan bir düşünürümüzle yapılmış röportajı sunuyoruz. Cemil Meriç Bey, Şifahi kültür, Türk düşüncesinde felsefe ve çağdaşlaşma üzerine kendine yöneltilen suallerimizi cevapladılar. Sizi fikir dünyamızın gündemine yeni meseleler getiren Cemil Meriç Bey ve arkadaşımızla başbaşa bırakıyoruz.»

Cemil Meriç arkadaşımıza düşüncelerini açıklarken.

CEMİL MERİÇ VE

- Felsefe
- Kültür
- Çağdaşlaşma

Mülâkat/M. Akif Ak

Cemil Meriç'le konuşma:
BİZDE FELSEFE ve KÜLTÜR

SORU: Efendim, ilk sorumuz kültür kavramıyla ilgili olacak. Türkiye'de de sıkça kullanılmasına rağmen, bu kavramın neleri ifade ettiği, neleri etmediği belirsiz. Sizce bu kavram neleri alır içine?

CEVAP: Kültür kelimesi, son derece kaypak bir kelime. Kültür kütüphanedir. Yani sadırda değil, satırdadır. Kültürün tehlikeli ve iltibasa yol açan bir kelime olduğunu söylemiştim. Kültür, bir antropolojik mana ifade eder. Gelişmiş veya gelişmemiş her topluluğun, maddi ve manevi fetihlerini kucaklar. Bu mânâda, toplumun kendisidir. Bir de nesilden nesile aktarılan, insanı olgunlaştırmaya yarayan, fikir ve his eserlerinin bütünüdür.

Biz kelimeyi rasgele kullandığımız için, lüzumsuz iltibaslara düşüyoruz. Mazimiz söz konusu olunca, Avrupa menşeli olan, Almanya ve Amerika'da başka, Fransa'da başka bir mefhum ifade eden kültür kelimesinin, kullanılmamasından yanayım. Bu kelimeyle mazimizi ifade imkânsız.

FRANSIZCADAN ALDIK

Biz, kültürü Fransızcadan aldık. Ziya Gökalp, kelimeye garip bir karşılık buldu; hars... Firuz Abadi'nin, Büyük Kamusu'na göre hars, müstehcen bir kelimedir. Kesret-i cima en masum karşılıklarından biri. Bu musikisiz ve ahenksiz kelime, ayrıca kaynağındaki levislerin de tesiriyle tutmadı.

Fransızcada ise kültür, kütüphane, yazı, terbiye demektir.

SORU : Kültürün şifahisi olur mu? Bizim kültürümüz için bu kabil bir söylenti dolaşıyor da...

CEVAP : Yukardaki açıklamalarıma göre kültürün şifahisi olmaz. Bu kelimenin mazimizi ifade için kullanılmasına taraftar değilim. Kaldı ki Batılı anlamlarıyla da kültürün şifahisi olmaz.

Osmanlı Medeniyeti bir iman ve hamle medeniyetidir. Gevezeliğe itibar etmez. Ciddi olan her hakikat, her bilgi, her ders Kur'an'da toplanmıştır.

Edebiyat, Batı'daki gibi bir kavga silâhı değil, fatihler için bir eğlence vasıtasıdır.

Felsefe yoktur. Çünkü felsefe, şüphenin çocuğudur. Mutlak hakikata eren kimseler için böyle bir zihin temrinine ne ihtiyaç var! Cedlerimiz, hayat tecrübelerini, düşünce ve intibalarını kâh sözle, kâh yazıyla aktarmışlardır. Bu fikir mahsullerinin bütününe İRFAN diyoruz. İrfan, Kur'an'da temelini bulan, yani beşer idrakine sunulan, büyük ve ezeli hakikatlara, insanoğlunun hayat tecrübesinden aldığı dersleri ilâve etmesi, onları yeni baştan düşünmesi, çağa göre yorumlaması ve anlatmasıdır. Bir kelimeyle, ilâhi ile insanînin, nassla tecrübenin, dini ile dünyevinin imtizacıdır.

SORU : Kültür ile İrfanı kıyaslayacak olursak...

CEVAP : Bence kültür, bir batı mefhumudur. Bu itibarla, batıdan aldığımız bilgiler için, başka bir deyişle irfanımızın sığlaşmış, soysuzlaşmış, yabancılaşmış kısımları için kullanılmalıdır. Yani bir Osmanlı irfanından, bir de Cumhuriyet Kültürü'nden söz edebiliriz.

Tekrar ediyorum, İrfan hem doğuştandır, hem de terbiye ile derinleşmiş, zenginleşmiştir. Gerçeği bölmez, batıda olduğu gibi. İnsanı insan yapan, bütün vasıfları kucaklar. Nedim, **«Beli söz bilmeziz amma, biraz irfanımız vardır»** derken, bu hakikati işaret ediyordu. Ziya Paşa'ya göre, **«Kişi noksanını bilmek gibi irfan olmaz.»**

Hülâsa kültür, irfanın sadece bir yönüdür, bütünü değil. Kitaplar vasıtasıyla kazanılır. Ahlâkî hiç bir değer belirtmez. Osmanlı İrfandır, Avrupa kültürdür.

BİLMEK MUKAYESE ETMEK DEMEKTİR»

SORU : Mazimizi kapsayan İrfan kelimesi ile, bugünkü sağlığımızı, yozlaşmışlığı-

«Osmanlı Medeniyeti bir iman ve hamle medeniyetidir. Gevezeliğe itibar etmez. Ciddi olan her hakikat, her bilgi, her ders Kur'an'da toplanmıştır.

Edebiyat, Batı'daki gibi bir kavga silâhı değil, fatihler için bir eğlence vasıtasıdır.

Felsefe yoktur. Çünkü felsefe, şüphenin çocuğudur. Mutlak hakikata eren kimseler için böyle bir zihin temrinine ne ihtiyaç var! Cedlerimiz, hayat tecrübelerini, düşünce ve intibalarına kâh sözle, kâh yazıyla aktarmışlardır. Bu fikir mahsullerinin bütününe İRFAN diyoruz. İrfan, Kura'n'da temelini bulan, göre yorumlaması ve anlatmasıdır. Bir kelimeyle, ilâhi ile insaninin, nassla yani eser idrakine sunulan, büyük ve ezeli hakikatlara, insanoğlunun hayat tecrübelerinden aldığı dersleri ilâve etmesi, onları yeni baştan düşünmesi, çağa tecrübenin, dini ile dünyevini nimtizacıdır.

mızı ifade edebilecek olan kültürü kıyaslamış oldunuz. Burada bir başka konu açalım müsadenizle. Mazideп çok uzaklarda olduğumuz aşikâr. En azından iki asırlık bir boşluktur bu uzaklık. Batı istesek de, istemesek de girmiştir hayatımıza. Şimdi iki tercih var sanıyoruz önümüzde; yok olmak veya bu tesirlere rağmen yeni bir kurtuluş ve yüceliş dönemi açmak... Yurdumuza cebren yerleşen bu zoraki misafire, yani batıya karşı tavrımız ne olmalıdır o halde?

Bu itibarla biz pencerelerimizi Batı'ya karşı ardına kadar kapatmayacağız, onu da tanımağa çalışacağız. Fakat bunu yaparken, bizi biz yapan kıymetleri de unutmamak mecburiyetindeyiz. Yoksa tamamen kölesi oluruz gelecek fikirlerin. Yani onları tenkit edecek, mukayese edecek imkânlardan mahrum oluruz. Halbuki bilmk mukayese etmek demektir. Bizde bir şey olacak ki, bir şey alacağız. Aksi halde neye göre alacağız? Bizde ne vardı? Bu bizi nereye kadar götürdü? Batı'dan ne alacağız? Bunların iyice bilinmesi lâzım.

...Biz hiç bir hakikata, hiç bir bilgiye, düşman değiliz. Ama bizim de bilgilerimiz var. Bizim de hakikatlarımız var. Alacağınız bilgileri, bu hakikatlarla ölçerek alacağız. Milleti yaşatan hatıralar ve daha önceki tecrübelerdir.

CEVAP : Çok önemli bir konu bu. Batı'ya karşı bütün pencerelerimiz kırılmıştır, açılmış değil. Batı bu pencerelerden her şeyiyle beraber içeri girmiştir. Hiç bir ülkenin uğramadığı bir felâkete uğradık. Mazi ile köklerimizi kaybettik, göbek bağımız koptu. Bize ait bütün mefhumları feda ettik. Batı bizi istilâ etti. Bu hem iyidir, hem kötüdür. Kötüdür, çünkü kendi irfanı olmadan, kendi şahsiyeti olmadan, kendi tarihi olmadan, yani bütün bunları bilmeden kendisi olmak kabil değildir. Elbetteki dünya bir bütündür, elbetteki Avrupa'ya karşı açılacaktık ve açıldık. Yalnız bu açılış, bizi mazimize tutunmaktan alıkoymamalı. Biz İslâmiyeti de, Osmanlı'yı üç kıta hakimi yapan büyük kudreti de asıl kaynaklarına inerek tetkik etmek mecburiyetindeyiz.

İslâm, bir nasslar bütünü değildir. İslâm, insanın olgunlaştıkça bir kere daha baş vurup anlamağa çalışacağı bir esas hakikatlar bütünüdür. Yani bir nevi anayasadır. Donmuş, bitmiş, son sözünü söylemiş bir kitap değildir Kur'an. Seyyaldir, insanla beraber büyür, insanla beraber gelişir. Bütün büyüklüğü burada. Yani geometrik bir kitap değildir. Yaşayan, gelişen bir kitaptır. Kur'an'daki işaretler medeniyetler doğurmuştur.

Yüzyıllardır birçok millete, bilhassa Osmanlı'ya kılavuz olmuştur.

Kur'an, biz geliştikçe gelişir, biz büyüdükçe büyür. Yani biz onda neyi ararsak, bir parça onu buluruz. Hattizatında bir medeniyet rehberi olarak ele alınmalıdır. Bin sene evvel ondan anladıklarımızla, bugün anladıklarımız arasında farklar vardır. Biz olgunlaştıkça, irfanımız arttıkça Kur'an da bize ona göre konuşur.

Bu itibarla biz pencerelerimizi Batı'ya karşı ardına kadar kapatmayacağız, onu da tanımağa çalışacağız. Fakat bunu yaparken, bizi biz yapan kıymetleri de unutmamak mecburiyetindeyiz. Yoksa tamamen kölesi oluruz gelecek fikirlerin. Yani onları tenkit edecek, mukayese edecek imkânlardan mahrum oluruz. Halbuki bilmek mukayese etmek demektir. Bizde bir şey olacak ki, bir şey alacağız. Aksi halde neye göre alacağız? Bizde ne vardı? Bu bizi nereye kadar götürdü? Batı'dan ne alacağız? Bunların iyice bilinmesi lâzım.

Biz hiç bir hakikata, hiç bir bilgiye, düşman değiliz. Ama bizim de bilgilerimiz var, bizim de hakikatlarımız var. Alacağımız bilgileri, bu hakikatlarla ölçerek alacağız. Milleti yaşatan hatıralar ve daha önceki tecrübelerdir.

«BATI KENDİ BİLGİLERİNİ RASGELE VERMEZ»

SORU : Müsadenizle efendim, Batı'dan almak zorunda olduğumuz şeyler vardır diyoruz. Halbuki dün Batı'ya muhtaç olmadan cihan ölçüsünde bir sistemin ve devletin sa-

hibi olduk. Öyleyse bugünkü muhtaçlık nerden ileri geliyor? Bugünkü noksanlıklarımıza sebep, temel zaaflarımız mı vardır? Yoksa bu zaaflar birer arıza mıdır bizde?

CEVAP : Yukardaki sözlerimden bir bölümü bu soruyu da cevaplayacak özellikte. Dedik ki Kur'an, büyük bir medeniyet kuran kılavuzdur. Fakat Kur'an'ın hakikatlarını tefsir eden, yani anlayan, tatbik eden insandır. İnsan olgunlaştığı ölçüde, dünyayı ve kâinatı tanıdığı ölçüde, Kur'an da başka şeyler söyler insana. Kur'an insana her şeyi söylemiştir insana ama, insan kâfi derecede gelişmemiş, insan Kur'an'ın bütün söylemek istediklerini, bütün işaretlerini anlamamış.

Bu arada Batı'da büyük inkılâplar olmuş. Bu inkılâplar bizim dışımızda başka bir dünyada cereyan etmiş, bunları anlamamışız. Kapılarımızı kapamışız. Batı ayrı bir tekâmül, ayrı bir inkişaf yapmış. Batı, tarihinin başlıca farikası sınıflı bir cemiyet oluşudur. Sınıflar kavga ederler birbirleriyle. Sınıflar kavga ederken, bu kavgayı hem silâhla, hem sözle mücadele yaparlar. Sınıflar iktidarı ele geçirmek için kavga yaparken mantığa, felsefeye büyük ihtiyaç duymuşlar. Bu itibarla batı, bir kelam medeniyetidir, bir söz medeniyetidir.

Biz söz medeniyeti kurmadık. Biz aksiyon ve hamle medeniyeti kurduk. Batı gerek madde sahasındaki fetihleriyle, gerek bu madde sahasındaki fetihlerin insan şuuruna aksi olan ilimlerle bizi geçti. Yani birbirinden ayrı temeller üzerine kurulmuş iki medeniyetten biri bir yönde gelişirken, öteki bütün yönleriyle gerilemeye başladı daha sonra da batıyla karşılaşınca kendi zaaflarımızı anladık. İster istemez bu zaafları tamamlamaya ihtiyaç duyduk. Başlangıçta bu normaldi. Biz Batı'yı zekâ ile, idrak ile, şuur ile fethedecektik kılıçla fethettiğimiz gibi. Fakat bu fetih olmadı, aksine teslimiyete döndü.

Burada Batı bize bilgileri içinden kendi istediklerini verdi. Yani bir uşağa lâzım olacak fikirleri, istismar edilmemize yarayacak bilgileri verdi. Böylece biz Batıyı da tanıyamadık. Batıyı tanımadık fakat kendimizi unuttuk. Kendi köklerimizden koptuğumuz gibi, Batıyı da tanımadık. Batı kendi bilgilerini rasgele vermez. Bütün tarihini, bütün mücadelelerini, bütün şartlarını bilmek suretiyle ancak batının bilgilerini değerlendirebiliriz. Yani kendi inkişaflarımızı, hem kendi kemal ve yükseliş devrimizin şartlarını bilmek, hem de batının nasıl geliştiğini, niçin geliştiğini, hangi meselelere cevap aradığını bilmek mecburiyetindeyiz. Bir kelimeyle hiç bir kültür karşısında peşin bir red caiz değildir. İlk şart anlamaktır. Fakat anlarken kendi değerlerimizi de bilmek mecburiyetindeyiz.

Batı bize bilgileri içinden, kendi istediklerini verdi. Yani bir uşağa lâzım olacak fikirleri, istismar edilmemize yarayacak bilgileri Batı'yı tanımadık, fakat kendimizi unuttuk. Böylece biz Batı'yı da tanıyamadık. Kendi köklerimizden koptuğumuz gibi, Batıyı da tanıyamadık. Batı kendi bilgilerini rasgele vermez. Bütün tarihini, bütün mücadelelerini, bütün şartlarını bilmek, suretiyle ancak Batı'nın bilgilerini değerlendirebiliriz. Yani kendi inkişaflarımızı, hem kendi kemâl ve yükseliş devrimizin şartlarını bilmek hem de Batı'nın nasıl geliştiğini, niçin geliştiğini, hangi meselelere cevap aradığını bilmek mecburiyetindeyiz. Bir kelimeyle hiç bir kültür karşısında peşin bir red caiz değildir. İlk şart anlamaktır. Fakat anlarken kendi değerlerimizi de bilmek mecburiyetindeyiz.

SORU : Bu açıklamalarınız her ne kadar konuyu yeterince anlatmaya yeterse de, ben biraz daha teferruata inmenizi istirham edeceğim. Söyle. Dün biz üstündük, bugün batı üstün. Bugün batının yükselmesine temel olan kaynaklar, bizde de mevcut değil mi? Bir başka deyişle, mutlaka batıdan tamamlamamız gereken eksikliklerimiz mi var bugün?

CEVAP : Kaynaklar vardı şüphesiz. Fakat inkişaflarımız ayrı. Düşünce dünyasında her fetih, çetin kavgaların eseridir. Tarih te-

zatlar içinde gelişir. Hakikatta bizim tezadımız Avrupa idi. Biz, Avrupa ile dövüşerek geliştik. Fakat kendine düşman bir cemiyet olan batının gelişmesi ayrı. Batı sınıf kavgası içinde gelişti. Ve bu sınıf kavgasıyla gelişirken, bizim ister istemez üzerinde durmadığımız, bizim için o zamanlar mühim olmayan bazı meselelere eğildi. Bu meselelerin başında teknik ve endüstri gelir. Batı kilise'ye karşı açtığı savaşta, maddi fetihlere dayandı. Biz ise tarihin bize yüklemediği bu mecburiyetleri tabii olarak ihmal ettik. Şimdi yavrucuğum, bunlar uzun bir tarih felsefesi haddi zatında. Konuştuğumuz şeyler son derece enteresan, fakat bitmek tükenmek bilmez bir konudur.

BİZDE FELSEFE YOK

Konuşmamızın temeline geçecek olursak ben şöyle derim. Osmanlı'da İrfan yalnız şifahi değildir. Hakikatta şifahi irfan, irfanın bir kısmıdır. Bu irfanın şümulü madde dünyasının fethinden çok, insanın kendi kendini tasfiyesi, terbiyesi ve insanın insana karşı davranışlarıdır. Sonra bu irfanın felsefe kısmı da yoktur.

Felsefeye neden ihtiyaç duymamış Osmanlı? Belli başlı bütün meseleleri Kur'an halletmiş. Hıristiyanlığın ne böyle bir iddiası var, ne de programı. Hıristiyanlık insanın insanla münasebetlerine karışmaz. Zaten Hz. İsa otuz üç yaşında dünyadan ayrıldı. Ondan asırlar sonra gelen Hz. Muhammet, bütün insanlığı kucaklayan bir din getirdi. Batının düşünerek halletmek zorunda olduğu birçok meseleleri, İslâm önceden halletmişti. Fazla düşünceye ihtiyaç bırakmadığı gibi, şüpheye de yer vermiyordu. Bizim irfanımız, batı kültüründen farklıdır. Bizim irfanımızın başlıca konusu fazilettir, iyi bir Müslüman, iyi bir insan olmaktır. Batı kültürü ise madde üzerindeki fetihleri hedef alır. Daha dünyevidir, daha katıdır.

Şüphe, metafizik sahada yok İslâmda. Çünkü Kur'an, felsefenin başlıca konuları olan, eşyanın, hayatın, kâinatın yaratılışı geleceği konularını kesinlikle çözmüş. Ama, maddi sahada şüphe var. Elbetteki bu sahalarda şüphe ilmin kılavuzudur.

SORU: Efendim, konuyu biraz daha açmama müsaade buyurun. Batının felsefesindeki ve müsbet ilimlerdeki şüphenin aynı şüphe olduğunu söyleyebiliriz sanıyorum. Batının şüphesi bugünkü medeniyetini doğurduğuna göre, bizdeki şüphe maddi alanda nasıl bir medeniyete vücut verecekti?

CEVAP: Şüphe insan tecessüsünün anahtarı ise, meçhullere yönelirken mutlaka bu silâhla mücehhez olmak gerekiyorsa, İslâmiyette de bu şüpheyi görüyoruz. Tıp, kimya, matematik İslâm dünyasında gelişmiş ilimlerdir. Yani İslâm, şüphe ve tecessüsü kaynağında boğmamış, yalnız bazı sahalara girmesini lüzumsuz telâkki etmiştir. Allah, kelâmıyla bize şüphe edilmeyecek sahaların hudutlarını çizmiştir. O sahalara giremez şüphe. İslâmda menedilen şüphe, vesvese halinde olan şüphedir. Şüphe böylece bizde pek rağbet bulmayan bir şey olunca, bilhassa çöküş devirlerinde, maddi sahadaki şüphe de ortadan kalkmıştır. Halbuki Allah aklı en büyük imtiyaz olarak vermiştir insana.

Cemil Meriç ve on bin küsur ciltlik kütüphanesinin bir köşesi. Bu kitapların büyük çoğunluğu Fransızca ve İngilizce'nin baş kitapları, güzideleri.

kâinatın nemütenahi sırrını anlamaya teşvik etmiştir. Bir mahsus dünya vardır, yani duyularımızla nüfuz edeceğimiz dünya. Bir de gayrı mahsus dünya vardır ki bilgimiz, duyularımız ona erişemez. İslâm, bu ikincisinde şüpheyi yasaklar. Otekinde ise alabildiğine teşvik eder. Batı'da ise her iki âlem şüphe üzerine kurulmuştur.

ÇAĞDAŞLAŞMA, AVRUPA'YA TESLİMİYET MÂNÂSINA GELİR

SORU : Buraya kadar gelmişken şu çağdaşlaşma kavramı üzerinde de dursak? Avrupa'nın bugün ulaştığı teknik ve endüstriyel safha insanlık için bir ideal veya gidilmesi mecburi bir nokta mıdır?

CEVAP : Bu çağdaşlaşma kadar rezil, âdi ve katil bir kelime yoktur. Bu çağ nedon Avrupa'nın çağı olsun? 1976 senesi Türklerin, Hintlerin, Patagonyalıların, Fransızların, İngilizlerin birlikte yaşadıkları bir tarihtir. Bu tarihte çağ içi, çağ dışı nasıl olabilir? Yani çağ bir daire midir ki, bir kısım insanlar bunun içinde bir kısmı da dışında yaşasın. Bu korkunç bir şey. Biz çağdaşlaşmayı kabul ettiğimiz andan itibaren, biçareliğimizi, elimizin kolumuzun bağlı olduğunu, efendimizin Avrupa olduğunu kabul etmiş oluyoruz.

Çağdaşlaşma diye bir şey yok. Herkes çağdaştır. Yalnız bu çağda, endüstrileşmiş ülkeler var, endüstrileşmemiş ülkeler var. Zengin ülkeler var, fakir ülkeler var. Bunun çağla alâkası yok. Belli bir tarihin sırtımıza yüklediği mirastır bu. İyi tarafları var, kötü tarafları var.

Çağdaşlık nedir? Atom bombası mı, fuhuş mu, rezillik mi, kapitalizm mi, sosyalizm mi? Çağın imtiyazı olan ve vasfını teşkil eden ne var Sadece endüstrileşmek! Bazı ülkeler endüstrileşmişler, bazıları endüstrileşmemişlerdir. Binaenaleyh çağdaşlaşma tabiri sefil, zavallı ve adi bir tabirdir ki, bizim komprador burjuvazi ve gecekondu aydınları tarafından bir afyon gibi damarımıza zerkedilmiştir.

Korkunç bir yalan bu. Hepimiz istesek de istemesek de çağdaşız. Aynı çağda yaşayan bu insanlar arasında bir kısmı endüstrileşmiş bir kısmı endüstrileşmemiş.

Endüstrileşmiş ülkeler de bütün meselelerini halletmiş ülkeler değildir. Sadece birtakım oyuncakları var ve zenginler. Yani bir insanın fakir olması, değersiz olduğunu nasıl ifade etmezse, bir milletin de fakir kalması, değersiz olduğunu ifade etmez. Hele çağın dışına katiyen çıkarmaz. Sanki bu çağın bütün hayırlıyeti ve şerefi Avrupa'ya aittir de Avrupa'ya benzemediğimiz için biz çağ dışına çıktık. Benim kanaatimce birçok bakımlardan Avrupa çağ dışıdır. Avrupa insanı bencilliği, katilliği, istismar zihniyetiyle hem çağ dışı, hem de insanlık dışıdır.

Batılılaşma mefhumu vardır, kabul ederim. Çünkü hudutları bellidir. Hıristiyanlaşmaktır yani. İstersenız Hıristiyanlaşın. Fakat çağdaşlaşma ne oluyor!

Tarihçilerimizin büyük hamakati var. Ortaçağ! Ortaçat batı için ortaçağ. Batı ortaçağı yaşarken biz tarihimizin en şevketli zamanlarını yaşıyorduk. Hem nedir bu namütenahi zamanı, balta ile keser gibi çağlara ayırmak. Bu tasnifler çok çocukça ve Batlamyusvaridir. Haddizatında çağdaşlaşma kelimesi Avrupa'da hiç kullanılmadı. Bunu bizim tatlısu frenkleri uydurdu. Avrupa çağdaşlaşma değil, modernleşme diyor. Çağdaşlaşma mefhumu dünyanın hiç bir dilinde ve lugatinde yoktur bizden başka. Biz çağdaşlaşma diye kendimizi idama mahkûm ediyoruz.

Çağdaşlık nedir? Atom bombası mı, fuhuş mu, rezillik mi, kapitalizm mi, sosyalizm mi? Çağın imtiyazı olan ve vasfını teşkil eden ne var? Sadece endüstrileşmek! Bazı ülkeler endüstrileşmişler, bazıları endüstrileşmemişlerdir. Binaenaleyh çağdaşlaşma tabiri sefil, zavallı ve adi bir tabirdir ki, bizim komprador burjuvazi ve gecekondu aydınları tarafından bir afyon gibi damarımıza zerkedilmiştir.

BENİ BÖYLE BİL

Sen
Bir güneşsin arzularımca sıcak
Tutulmaya uğramayan.
Bir güneş
Bitmeyen
Tükenmeyen
Solmayan...

Gündüzünde verdiğin ışık
Karanlıkta
Hayal değil.
Bu yepyeni bir hal değil.
Göğsünde derdi olmayan
Ne bilsin sende devayı.
Bende kor var küren küren
Bende kor var
Mangal değil.
Dünyayı saran bir tutku bende bu
Yavan değil.
Bunu bil.
Zelil
Sefil
Bir vatan çocuğu gayri ben.
Bende özlem dolu gönül
Yurtsuz çarpan bir yürek var
inan buna
Yalan değil...

Bir ferahlık bulur gönlüm
Alabildiğine geniş.

Nefesine.
Yoluna koymuşum unutma
Başımı
Canımı.
Kanımı
Akıtarak tutsaklığın oluklarına
Neden çırpındığımı sorma.
Neden koştuğumu bunca yıl
Peşinde.
Sen olmasan hayalimde
Sen doğmasan
Ruhumda yal.
Kalır mıydı takat söyle
Olur muydu derman bende
Yaşamaya...

Söz vermişsin gibi sanki
Döneceksin gibi bana.
Sevdam bunca geniş inan
Bağlılığım bunca
Yüce.
Delice
Bir sevgi bu benden sana
Delice...

Hor baktığın bile güzel
Alıştık hor görülmeyel
Anlamı yok şimdi bizde
Anlamı yok
Kişiliğin.
Değmiyor ki düşünmeyel
En yüksekten baksan bile
Pembe pembe dökülüyor
Gözlerime dişlerinden
Pembe pembe
Şirinliğin...
Bir de gülsen

Hele bir gül
Dol şöyle algılarıma
Yalasın şefkatinin ılığı
Tatlı tatlı
Benliğimi.
Yumuşaklığın dokunsun bir
Dokularıma.
Bir de ben bileyim artık
Hakkımı
Bir de ben bileyim hal?.
Kendimi.
Rezilliğimi
Terli esvap gibi soyunayım
Hal
Ver bir daha
Bir daha
Serinliğini...

Varamadım hayat boyu.
Varamadım
Saadetine
Bir arada yaşamanın.
Hasretinle
Bağlanmanın
Sonunu göremedim hiç.
Göremedim hücrelerimin ıslandığını
Tebessümünle.
Güldüğünü gönlümce hoş
Dişlerinle...

Solumadık ne yazık ki
Bir nefesi bir arada!
Ve seninle
Ah
Hürriyet!
Ve seninle!!!

Necati AYKAN

UNUTULAN KÖYLERİMİZ

Köy ve köylü anlam yüklü, hüzün yüklü iki kelime. Köyü görmesem de doğup büyüdüğüm toprakları düşünmek bile duygularımda bir kaynaşma doğurur. Şehir görüntülerinden kurtulup, Anadolunun çorak topraklarında dolaşırken gönlüm ayrı bir hüzünle dolar ve başka bir âlemde gezer gibi olurum. Acısı tatlısı içiçe karışık bir duygudur bu. Bir tarla başında duygularını öğrendiğim bir Anadolu insanı ayrı bir düşünce bahşeder bana. Köyün ve köylünün hayatını çok anlamlı bulurum. Anadolu çilesini görmekten kaçmayanlar için vefakâr bir dosttur. Istırabını düşünmekten kaçanlar için de bu yerleri görmek ve düşünmek bir ihtiyaçtır onlar için. Anadolu ve köyler hâlâ unutulmaya devam edilen, bir başka diyardır:

Tarihin parlak sayfalarında bütün cihana şan vermiş bir huzur toprağının parçası olarak yaşamış köylerimiz. Sevgi taşan yüreğinden uzak iklimlere huzur taşımış insanımız. Bir savaş haberi bayram gibi sevindirmiş onları. Toprakla dost, elleri nasırlı Anadolu köylüsü fazilet için ölmeyi de nimet bilmiş. İnancının bütün cihanı kuşatan bir güneş gibi yayılması için canını sebil etmiş. Tahayyül edilemez fedakârlıkların sahibi olmuş asırlarca. Dünya tarihinin pek az şahit olduğu fedakâr bir toplumun temeli olan insanî ideallerinin kan ve can temeli olmuş. İnancının sıcaklığında yumuşamış gönlünden bütün insanlığa huzur taşımış. İnanmış, sevmiş ve göz kamaştıran bir yaşayışın eskimez, vazgeçilmez örneklerini sunmuş tarihe..

Güneş batmayan ülkenin her yanında huzur meş'alesi yanmış asırlarca. Köylümüz de inancıyla bütünleşmiş, maddî sıkıntılardan uzak, sadece inancının ikliminde insanlığa hizmet aşkını yüreğinde hissederek yaşamış. Hürriyet ve mutluluk şahinleri uçurmuş toprağından. Dertlilere ağlayan göz, ıstırapları işiten kulak, sevgiye açık bir yürek olmuş.

Dünyamızın karanlık devirlerinin, insanımızın iman emeği ile kurulmuş parlak bir medeniyetin ışığıyla aydınlandığını öğreniyoruz tarihlerden. Huzur Anadolu toprağının yetiştirdiği bir çiçek, sevgi gönüllerde beslenen bir sevda. Milletimizin tarih olmuş, destan olmuş geçmişinden gönüllerimize ve gözlerimize yansıyan hakikat kırıntıları işittiklerimiz. Bugünümüzün ve dünümüzün kıyaslanması zor, hazırlanması ıstırap verici.

Ve sonra bir yangın alevi geçmiş topraklarımızdan. Gönüllerinde huzur besleyen insanları kavuran. Tertemiz inancından bütün insanlığa yeni bir dünya kurmak için didinen gayretin hızı kesilmiş. Bileğe ve yüreğe güç veren ideallerin gönüllerdeki burçları devrilmiş. Huzur dünyasının planını çizen el kurumuş, uzak hedefler kollayan gözler yorulmuş.

İnsanımız, devletimiz ve topraklarımız bir kayıplar çizgisine düşmüş. Yıkılan ümitleri tamir eden, kuruyan toprakları yeşerten hayat ışığı gönül fenerlerinde söner olmuş. Semalarımızda asırlardır dalgalanan hürriyet bayrakları düşmüş. El erişmez uzak iklimlerden huzur güvercinleri yaralı dönmüş öz yurduna. Kendisini balçıktan çıkarmak için uzanan eli ısırmış yabancı. Hayat ışığı dolu kalpleri hedef almış. Huzur ocağını söndürmek için çalışmış sinsi sinsi. Bir düşüşün çukurunu kazmış kirli elleriyle. Ve onu mahrum etmiş cihanda bir devletten...

Tarihin yanılmayan hafızasının söylediği gerçekler bunlar. Düşünülmesi fakat hiç bir devirde unutulmaması gerekli gerçekler. Acı bir tarih gerçeği. Bizim gerçeğimiz. Yüzyılların örtüsü altında saklanan varlığıyla uyarıcı ve öğretici gerçekler. Kaybı kazanç haline çevirmek isteyenlerin bilmesi gerekli başarı anahtarları... Tarihin tekerrür etmemesi için unutulmaması gerekenler.. Yeni bir dünyanın kapısını aralayacek becerikli beyinlerin istifade edeceği itici güç..

Bu kayıplarımız arasında köylerimiz de vardı. Köylerimizin huzuru, kültürü, ve kendine has güzelliği, fedakârlığı.. Bir bütün olarak kaybettiklerimizin bir parçası. Yeniden ayağa kalkarken unuttuğumuz, hâlâ da unutmaya devam ettiğimiz köylerimiz ve köylülerimiz. Asırlardır ihmal edilmiş insanlar. Romanda, şiirde ve hikâyede unuttuğumuz köylerimiz. Hâlâ ilgi bekliyor bu ıstırap insanlarının yurdu. Telâşlı, tedirgin insanların yaşadığı yerler. Çocukluğunu yaşamamış çocuklar vardır oralarda. Hayat bir ıstırap resmî geçi-

di. Genç yaşında ihtiyarlamış insanlar. Istıraptan kırış kırış alınlarıyla yaşamak için didinen dert insanları. Yine de çilenin altında gülmesini bilen, engin bir tevekkül silahıyla kendisini korumaya çalışan insanların yurdu. Sofrası açık, gönlü bol insanlar. Sevmeyi unutmamış, insanlık duygularını kaybetmemiş, yaşama azmi sönmemiş insanlar ve sıcak gözlerinden sevgi süzülen sıcak bakışlı köy çocuklarının yaşadığı köylerimiz..

Düşünmek bile zor geliyor insana. Nasıl zor olmasın ki, düşündükçe kayboluyorsunuz düşünce bulutlarının altında. Huzur ülkelerinin acı hatıralarının enkazı altında âdeta boğuluyorsunuz. Geçmiş ve gelecek zaman şeridi geçiyor gözlerinizin önünden. Bu yurdun insanlarına lâyık gördüğünüz ideal hayat tarzıyla, gerçeklerin acı tezadı altında eziliyorsunuz. Bir lokma peşinden bir ömür boyu koşan, insanca yaşamaktan mahrum edilmiş insanlar düşüncelerinizde bir ıstırap yanardağı gibi büyür. Gözlerini bir bir dert ocağında açmış insanların kader çizgisi yüreğinizi titretir, düşünceleriniz bir hançer yarası gibi sızlar.

Onların hayatına yaklaştıkça çarpıcı bir manzaranın karşısında titrersiniz. Dert adamlarını tanıdıkça sever, onların dünyasında yoğrulursunuz. Bir dram sahneleniyor gözlerinizin önünde. Bakışlarınız kararır, düşünürsünüz.

Gök kubbesinde asırlarca zafer şarkıları çınlamış nisanların ülkesinde garip hissedersiniz kendinizi. Yenilmez zafer ordularının uğurlandığı toprakların çilesinden ürperirsiniz. Dün kutsal bir inanca davet için at koşuşturduğumuz Avrupa topraklarında işçilik yapan bir Türk tasavvuru benliğinizi kavuran bir alev gibi yakıp geçer düşüncelerinizi. Yabancı diyarlarda yaşama mücadelesi veren bir Anadolu köylüsünün mahzun yavrusunun hayali bir hançer gibi sokulur yüreğinize. Diğergamlık duyguları yer yer kurumuş, iğreti bir şahsiyetle dolaşan insan manzaraları ayrı bir dert kaynağı olur sizin için. Duyguları zedelenmiş, erdemleri sarsılmış bir köy görüntüsü acının en dayanılmazını tattırır size. Ufuk çizgisinde batan bir geminin hayali gibi titreşir gözlerinizde geçmişin ışıklı görüntüleri. Hakkı ve hukuku unutulmuş, hürmetle dinlenen ak saçlı ihtiyarları kaybolmuş bir diyar görüntüsü üşütür benliğinizi. Göz pınarları kurumuş hasret yaşı dökmekten. Duyguları, eğlenceleri zamanın çarkları altında ezilmiş mağlûp bir ülke yıkıntıları alabildiğine uzanır gözlerinizin önünde. Bu yerler bizim ülkemiz, bizim köylerimizdir.

Köylerimiz hâlâ yardımsız, her türlü eğitimden uzak, kendi kendine yaşama kavgası veriyor. Kültür değişiminden nasibini almış, ama kendi kültürünü yaşatamıyor. Çok yönlü bir eriyiş var.

Kim derdi ki, bin yıllık medeniyet ocağı gün gelecek de sönecek. Kim derdi ki bütün bir dünyaya bir aydınlık meşalesi tutan eller gevşeyecek. Kim derdi ki millî kültürle ışıklanmış gül beyinler, yabancı kültürlerin kirinde çürüyecek. Kim derdi ki köylerimiz insanca yaşamaktan mahrum olacak...

Ama köylerimizin ve insanımızın bugünkü acı veren durumu yürekli insanlar için umutsuzluk telkin etmeyecektir. Kültürümüzün cihan çapında kavgasını vermeye hazırlananlar, bu ıstırap ocaklarının üstüne de beklenen bir aydınlığı getirecektir. Günler bir mutlu güne doğru ilerliyor, zaman bir mutlu güne gebedir.

Yetkin DİLEK

Nâçar Mahkum

Bir acıklı haber
Can-evime
Ağıtlar ağladı
Yürek acısı kanadı
Gözlerim
Mezar yetimi
Bir akşam
Dönerken herkes dönememek
Nâçar mahkum
Kapılardan uzak
Yavrum
Seslerine kurban baban
Bağrım kül
Yanacak hicranın a-taşına
Buz taşında
Ve bir özlem
Ocakbaşı halkına
Ah vuslat
O tabut
O
Yokolup gitmek vardılarda
Varsa albümler içine...
Caaan...
İnanç da olmazsa
Yaşamak
Tövbeler olsun...

Eski Yunanda Felsefe Okulları (*)

Mustafa AYDIN

Bilindiği gibi Batı kültürün kaynaklarından birisi de Yunan düşüncesidir. Onun üstünlük ve hakimiyet ülküsüyle istilâlara başladığı dönemlerden beri ve buna paralel olarak Antik Yunan düşüncesi veya felsefesi de toplumlarda yaygın hale gelmiştir. Kültür yayma vasıtalarında her gün, bir Yunan filozofunun veya edibinin üstünlüklerini sergileyen yazı veya konuşmalara rastlıyoruz. Bir millileşme çığırı içindeki toplum kendi kültür değerlerini ortaya koyma çalışmaları içinde bulunurken, emperyalist kültür kaynaklarının kurutulmasına da aynı derecede dikkat gösterir. Çünkü ortalığı yanıltıcı teorilerden temizlemedikçe gerçeğin sesini duyurmak güçtür. Biz bu kısa incelememizde Yunan düşüncesinde yalnız felsefe okullarının genel bi tasnifini yapacak geniş bir tahlile girmeksizin karekteristiklerini tanıtmaya çalışacağız.

Önce konunun boyutlarını belirtelim. Bilindiği gibi tarih boyunca görülegelmiş belli bilgi disiplinleri vardır. Bunlar, ilim felsefe ve dindir. Konumuz olan felsefe, varlık hakkında, bilimin verilerine dayanarak, toplu bir görüşün araştırılması, bütüncü bir izah denemesidir. İşte böyle bir teşebbüsün yurtlarından birisidir Eski Yunan.

Eski Yunan deyince akla gelen Ege Denizi ve adalarının merkez, Atina ve Isparta gibi balkan ülkeleriyle Anadolu'nun batı sahillerini içine alan saha gelir. Bu sahalar üzerinde yaşayan ve ilk çağ tarihini hile, ahlâksızlık ve şehvet edebiyatı ile kirleten bir topluluk vardır. Bu topluluk Elen topluluğudur. Atina ve Isparta'da doğan iğrenç bir hayat ve sanat anlayışı Elen dili ile yayılır. İskenderin fetihleri Ynanistandan Hindistan'a kadar, Elen anlayışının ve dilinin yayılmasını temin eder.

(*) Bkz. aynı konunun birinci bölümü Pınar'ın 52. sayısında yayınlanmıştır.

YUNAN DÜŞÜNCESİNİN BAŞLANGICI

Yunan düşüncesinin parlak dönemleri M.Ö. 6-3. asırlar arasıdır. Yaklaşık olarak üç asır süren bu düşünce dönemini hazırlayan birçok sebepler bulunabilir. Bilhassa çevrenin tesirlerinin büyük olduğu muhakkaktır. Felsefe üstadı K. Forlander, bu konuyu şöyle anlatır:

«İsa'nın doğumundan 600 yıl kadar önce Yunan kolonileri gerek maddi medeniyet gerekse manevi kültür itibariyle anavatandan (Yunanistandan) daima üstün olmuşlardır. Dolayısiyle felsefe asıl Yunanistan'da değil, belki küçük Asya'da, güney İtalyada Trakya'da filizlenmiştir. Fakat bu güç Yunan kolonisinden küçük asyanın batı sahili, bilhassa İyonya (Milet)lıların bulunduğu yerler diğerlerinden daha ileriydi. Çünkü buraların maddi zenginlikleri fevkaladeydi. İsraf ve lüks insanları geleneklerinden söküyor, ahlâki dejenerasyonlar başlıyordu. Daha altıncı asırda Yunan kolonilerinin Doğunun eski medeniyet kavimleriyle ticaret ilişkilerinde bulunmaları sebebiyle zengin bir ilim hazinesine sahip bulunuyorlardı. Onların, astronomi, matematik ve geometride Keldaniler, Fenikeliler ve Mısırlılara birçok malûmatı medyun olduklarını biliyoruz. (1)

Felsefe tarihçileri eski Yunanda felsefenin yaygınlaşması konusunda şu faktörleri gösteriyorlar: Yunanda dini hayat başından beri zayıftı. Meselâ her toplumda, fonksiyonları farklı olsa bile din ile ilgilenen bir grup bulunur. Eski Yunanda bir rahpiler sınıfı yoktu. Bilginin kaynağı olarak da yalnız akıl tanınıyordu. (2)

Kâinatı rasyonel izahın ilk denemeleri Yunanda başlar. Hint, İran, Mısır telâkkileri Yunan felsefi düşüncesine değişik nisbette tesir eder. Yunan felsefesi kâinatın izahında bir ilk sebep aramaya koyulur. Böylece kâinatın ilk sebebi olarak ide, irade, madde gibi mefhumlar gösterilir. Bu durum bütün felsefi münakaşaların temelini teşkil eder. Felsefe ,kâinattan ayrı bir varlığa malik kadir ve fail olan Alah telâkkisini reddederek kâinatı bir ilk sebeple izaha çalışır. Bu izah monist bir karekter alınca, kâinatı fikir ile ya da madde ile izahın gariplıklerine düşülür.

Bu garipliklerı daha yakından takip edebilmemiz için Yunan felsefesini devirlere ayırarak, örnekleriyle incelemey çalışa-

(1) Karl Forlander, **Felsefe Tarihi**, Ed. Fak. Yy. İst., 1927, s. 23-24.
(2) **Türk Ansiklopedisi**, M.E. Basımevi, Ank. 1968, C. 16, s. 208.

lım. Genel ve sistematik olarak Yunan felsefesi dört safhaya ayrılır:

a. Tabiat felsefesi.
b. Sofistler ve Sokrat dönemi.
c. Antik Yunan felsefesi.
d. Hellenistik Devir.

Şimdi bunları kısaca görelim:

YUNAN DÜŞÜNCESİNİN SAFHALARI

Tabiat Felsefesi Dönemi :

Aristo'nun «Fizikçiler Dönemi» adını verdiği bu dönemin filozofları, varlığı, bir ilk sebebe bağlayarak açıklamaya çalışırlar. Yaratıcı fikri, bir tarafa atılarak varlığı madde veya türevleriyle açıklayan bu filozoflar genel olarak şu üç ekolde toplanırlar: **Milet, Pisagor** ve **Elea** Okulları.

Milet ilk (M.Ö. 6. Asır) Yunan felsefe okuludur. En tanınmış üyeleri Thales, Anaksimandros, ve Anaksimenes'tir. Bunlar kâinatın sonsuzca çeşitliliğini, toprak, su, hava, ateş gibi maddelerle açıklamaya çabalamışlardır.

Thales'e göre su, Anaksimandros'a göre apeiron, Anaksimenes'e göre hava asil varlıklardır, yaratılmadığı gibi yok da olmayacaklardır. Yine Miletliler bilginin kaynağı olarak yalnız beş duyuyu kabul etmişlerdir.

Pisagor Okulu: M.Ö. 6. yüzyılda Pisagor tarafından kurulmuştur. Sisamda doğan, Mısır ve Babilde öğrenimini tamamlayan Pisagor'a göre bütün varlığın aslı sayıdır, varlık ondan türemiştir. Bu bakımdan Pissagor'cular daha çok matematik üzerinde durmuşlardır. Ancak bu, metafizik hatta mistik bir sayı anlayışına dayanıyordu. Milet'in maddeyi ilâhlaştıran izahları kadar yanlış bir izah.

Elea Okulu: Ksenophanes ve Heraklit'in öncülüğünü yaptığı Elea, tabiat felsefesinin üçüncü okuludur. Ksenophanes «Kâinat ve Allah aynı şeydir ve tektir» diyen ilk panteisttir. (3) O aynı zamanda evrende ayrı bir tanrının olmadığını, onun insanlar tarafından yaratılmış bir düşünce olabileceğini söyleyen bi paganisttir.

Heraklit ise M.Ö. V. yüzyılda Orta-Doğu ve Mısırda seyehatler eden daha sonra Yunanistan'a gelip yerleşen kimin ve neyin nesi olduğu bilinmeyen bir filozoftur. Ona göre tabiatın ana maddesi, en yüksek ve değişme gücüne sahip olan ateştir. Bütün dünya, en farklı şeyler, hatta ruhlar ateşten doğmuşlardır (4). Bütün varlıklar için bir olan yaratılma hiçbir tanrı ve insan yapısı değildir. o ezeldeн beri vardır ve ebedi olarak var olmaya devam edecektir» diyerek ikibin beşyüz yıl önce materyalizmin temellerini atmıştır. «Bütün cisimler, yalnız bir ve aynı unsurun değişmeleridir, yaratılış yok, oluş var» diyen Heraklit, aynı zamanda diyalektik prensipler vazetmiştir. Materyalistlerin bu ünlü üstadı, böyle ilkel dönemlerin ilkel düşüncelerini taşıyordu.

Aklı bilginin tek kaynağı kabul eden Elea'nın esas kurucusu Parmenides'tir. Antik Yunan metafiziğinin önderi olduğu kadar, ilk rasyonalist olarak tanınır. Zenon ve Melissos ise okulun diğer ünlüleridir. Nihilist bir düşünceye sahip olan Zenon, Elea mektebinin kavgacısı, abese irca ile ispat metodunun kurucusu, diyalektiğin babasıdır. Onun sapık fikirlerine göre, yer kaplama, büyüklük, hareket ve mekan diye bir şey yoktur. Yalnız madde vardır ve bu madde hiçbir zaman değişmez.

Diğer tanınmış tabiat felsefecileri Empedokles, Anaksagoras ve Demokritestir. Demokrites (M.Ö. V. asır) «Maddenin hareketi dışardan verilmiyor, bünyesindeki daimi tezattan ileri geliyor» diyor. Demokrit, materyalistlerin her fırsatta sarıldıkları Atomizmin kurucusu sapık bir filozoftur.

(3)K. Forlander, a.g.e., s. 40.

(4) M. Rosenthal - P. Yudin, **Materyalist Felsefe** Sözlüğü, Sosyal Yy., 1972, İst., s. 203.

SOFİSTLER VE SOKRAT DÖNEMİ

Artık bu dönemin düşünürleri kainatı izah etmekten kaçınırlar. Alay etmenin de arkasında insan düşüncesinin inkârı yoluna giderler. Daha önce ortaya konmuş şeyleri reddederler. Protogoras, Gorgias, Protikos, Hippias bu devrin ünlü laf ebeleridir. Meselâ Protagoras «varlığın da yokluğun da ölçüsü insandır; tanrının bile var olup olmadığını bilmiyorum. Zaten insan ömrü bunu öğrenmeye kafi değildir» diyor. Agnostizmin temsilcisi Gorgias'da sofistliğin ilkelerini şöyle özetler: 1 — Hiçbir şey mevcut değildir, 2 — Olsa bile insan onu bilemez, 3 — Bilse de başkasına söyleyemez. (5) Sofistliğin son halkası Sokrattır, Yunan felsefesi onunla klasik döneme girer.

Sokrates, M.Ö. 5 - 4. asırlar arasında yaşamış Atinalı bir filozoftur. Günümüze ulaşmış kitabı yoktur. Kendisiyle ilgili bilgileri Platon (Eflatun), Antisthenes, Aristippos ve Euklides gibi öğrencilerinden öğreniyoruz. Ona göre varlık bilinmez, ancak kendimizi tanıyabiliriz.

Sokrat bilgi teorisinde rasyonalisttir. Onun, «alay» ve «bilgi» doğurtma olarak iki safhalı bir diyalektiği vardır. Sokrat kögede bir yazar, bir düşünür, bir öğretmen değildir. Atina sokaklarında dolaşıp boş kimselerle konuşur; onların birşey bilmediklerini ispatladıktan sonra kendilerini tanımalarını telkin eden bir sofistti. İddia edildiği gibi tek tanrı inancını gösteren deliler yok. Panteist kanaatlere sahip olan Sokrat birçok Tanrılardan bahseder ve onlara kurbanlar adardı. (6) Yunan gençliğini ahlâksızlığa sevkettiği gerekçesiyle, baldıran zehirini içmek suretiyle ölüme mahkum edilmiştir.

Sokrat felsefesinin tesiriyle, öğrencileri tarafından bazı okullar kurulmuştu. Bunların en tanınmışları şunlardı:

Kyrene Okulu: Sokratın öğrencisi Aristippos tarafından kurulmuştur. Aristippos «hayatın son gayesi hazdır» diyerek hedonist (hayvanca) bir hayat anlayışının temellerini atmıştır. Okulun görüşleri daha sonra Epikkürcülükle savunulmuş ve geliştirilmiştir.

Kynikler Okulu: Antisthenes tarafından kurulmuştur. «İnsanı bu dünyada lâzım olan ilgilendirir» diyen Antisthenes, bunun ancak tabiata dönük bir hayatla gerçekleştirebileceğini söylemiştir. İdeyi reddederek ancak tekillerin var olabileceğini söylemekle de hocası Sokrat'a itirazda bulunmuştur. Diğer tanınmış temsilcisi Sinoplu Diogenes'tir. O, insanın zaruri ve hayvani ihtiyaçlarıyla yetinmesini öğütlemiştir. Dinin bir insan icadı olduğunu iddia eden Kynikler, millî geleneklere daima ters bakmışlar, ahlâk dışı kuralları benimsemişlerdir.

Megara veya Euklides Okulu: M.Ö. IV. yüzyılda yaşayan Euklides tarafından kurulmuştur. Okul daha çok matematik üzerinde durmuştur. Euklides Heraklîti reddetmiş; mekân, hareket vs.yi inkâr eden Zenon'un düşüncelerinden hareketle, «herşey durmuş ve donmuş bir düzlüktür» prensibine uygun bir geometri ortaya koymuştur. Onun bu a priori mekân anlayışına uygun geometri anlayışı XIX. yüzyılda Reimann ve Laboçevski geometrileri tarafından ciddî şekilde sarsılmıştır.

KLASİK FELSEFE DEVRİ

Bu dönemin filozofları, daha çok, metafizik üzerinde durmuşlar, çeşitli sahalarda fikirler ileri sürmüşlerdir. Bu döneme isimlerini veren en ünlü filozoflar Eflâtun ve Aristo'dur.

EFLÂTUN: M.Ö. 4. yüzyılda yaşamış olan Eflâtun felsefeciler döneminin en ünlü filozofudur. Düşüncede idealist ahlâkta komünisttir.

Ona göre varlığın aslı idedir. İde, yaratılmamıştır ve yok da olmayacaktır. Ne izafidir, ne de zaman ve mekanla kayıtlı-

(5) K. Forlander, a.g.e., s. 77.

(6) K. Forlander, a.g.e., s. 90.

dır. Bu gördüğümüz alem görünmeyen ideler aleminin bir gölgesinden ibarettir. Yani varlık idenin gölgesidir:

Eflâtun tarafından sistemleştirilen bu teoriye idealizm adı verilir. (İdealizm, objektif ve subjektif olmak üzere ikiye ayrılır. Eflâtununki objektif idealizmdir. «Varlık benim zihnimin icad ettiği bir şeydir» diyen papaz Berkeley'inki ise subjektif idealizmdir.) İdealizm ilk bakışta materyalizme tepki olarak doğduğu zannedilebilir. Bu, yanlış bir kanaattir, çünkü maddeyi ilâhlaştıran materyalizmle ideyi (fikri) ilâhlaştıran idealizm arasında fark yoktur. Bu ikiz kardeşler yaratılmışı ilâhlaştırma noktasında birleşirler. Paslaşarak felsefede sırayla hakimiyet kurarlar. Bilhassa materyalistler, gerçek bir sistemi gölgelemek için sahte bir madde-ide kavgasını ısrarla sürdürürler. Böylece bu tezadın gölgesinde varlıklarını devam ettirirler.

Gerçek şudur ki, madde de ide de yaratılmıştır, sınırlı varlıklardır. Ne fikir maddenin ne de madde fikrin gölgesidir. Bazı fikirler —imajlar halinde— maddeden geldiği halde; rakamlar, şekiller gibi bazı kavramlar dışardan gelmeyip bizzat zihnimizde mevcutturlar. Fikirler de madde üzerinde değişikliklere sebep olmakta, onlara yön verebilmektedir. Dolayısiyle böyle bir ayırım hiçbir gerçeğe dayanmaz. (7)

Eflâtun «objeleri arızi, izafi, zaman ve mekâna tabi olmayışı sebebiyle hissedilir dünya hakkında bilgi edinemeyiz» diyor. Bilgi teorisinde Eflâtun rasyonalizmi kabul eder ve bilgilerimizin doğuştan geldiğini söyler. Fikirlerini güya insanlara hatırlatabilmek için ustalıklı dialoglar halinde sunar.

Eflâtun'un idealar nazariyesi, siyasi görüşlerine ve psikolojisine de ışık tutar. Bir hiyerarşi saygısı olarak tanımlanan adalet ideası yönetim, savunma, iktisat gibi devlet fonksiyonlarının sınıflanmasını ve birbirlerine bağlı olmasını sağlar. O'na göre örnek devlet, bir ferdin büyütülmüş şeklidir. Diyalektik metodla yetişmiş olan felsefeci, kendi kendisini yönetebildiği gibi devleti de yönetebilir. Fakat adalet ideası yoksa devlet düzeni bozulur, fert yozlaşır. (8)

Ona göre ailenin devlet içinde erimesi, ferdin mala sahip olmaktan çıkması lâzımdır. Bundan sonra çocuklar büyük bir aile haline gelen devlete aittirler. Çocukların babası devlettir, onları büyüten yine devlettir. Bu bakımdan Eflâtun o zaman kolektif bir hayat yaşayan Isparta sistemini daha çok beğeniyordu .

Platon'un toplum öğretisi, ideal bir aristokratik devlet tasviridir. Bu devlet kölelerin emeği temeline dayanır ve filozoflar tarafından yönetilir. Askerler ya da muhafızlar devletin gözcüleridir. Bu tabakaların altında ise hür zenaatkâr vatandaşlar yer alır. Yani Eflâtunun sosyalizmi köle sahiplerinin sosyalizmi idi.

Aristoteles: M.Ö. IV. yüzyılda yaşamış ve **Akademi** adlı okulu kurmuştur. İskenderin ölümünden sonra ateistlik ile suçlanarak Kalkis'e sürüldü ve orada öldü.

Aristo, felsefesini madde-suret formülü üzerine oturur. Ona göre madde bir taslaktır, suretin tohumudur ve ancak şekille tamamlanabilir. Eflâtun'un ide'sine tekabül eden suret mükemmelliktir.. Yine Aristo'ya göre yaratıcı ezeli ve ebedi olduğuna göre, kainat da ezeli ve ebedidir. İdealizm ile materyalizm arasında gidip gelen Aristo, bütün tabiatı maddeden forma formdan maddeye ard arda dönüşümler olarak görür. Madde pasif, şekil hareketlidir. Yine ona göre, Tanrı yalnız ilk hareket ettirendir, daha sonra varlıkla ilgilenmez (Deist düşünce).

Bütün beşeri bilimlerin bir envanterini tutan ve evrensel bir kafa yapısına sahip olan Aristo, daha çok mantık üze-

(7) Geniş bilgi için bkz. Gerçek «Felsefenin İki Temel Problemine Bakışınız» sayı: 1, s. 16.

(8) Büyük Lügat ve Ansiklopedi, C. 4. s. 87.

rine eserler vermiştir. O, bilginin yalnız akıldan geldiğine inanan bir rasyonalist-tir. Dünya görüşü yermerkezci'dir. (Yani dünya sabit; ay, güneş, gezegenler onun etrafında döner. Yine .Yunan toplumunun yapısına uygun olarak- köleliğin tabiattan geldiğinne inanır.

HELLENİSTİK DEVİR

Bu ifade Yunan kültürünün tesirinde, fakat Yunanistan dışında meydana gelmiş fikir cereyanları için kullanılır. **Stoacılık, Epikürcülük** ve Pyrhon (Piron)culuk bu dönemin meşhur okullarıdır.

Stoacılık : Kıbrıslı Zenon tarafından kurulan bu okul panteist, natüralist ve materyalist kanaatlere sahipti. Heraklitos'tan hareket eden Zenon bu okulu Elealıları ve Kynikleri birleştirerek kurmuştur. Panteist kanaatler taşıyan Stoacılara göre reel olan maddi olandır. Bütün varlık bir uzviyet halindedir ve bütün varlıklara nüfuz eden bir alem ruhu vardır. Bu aslı ateş gibi bir şey olup ferdi ruhlara bölünmüştür. İnsan, hayvan ve bitkilere dağıtılmış olduğundan sonra ona dönüş söz konusudur. Krisippos'un öğrencileri olan Tarsuslu Zenon, Diogenes, Boethios, Panaetios okulun diğer ünlü temsilcileridir.

Stao felsefesi insanoğlunun mutluluğunun ancak bir parçasını teşkil ettiği evrene bağlanarak sağlanabileceğini söyler. Ardarda gelen ters yönlü hareketleri düzenleyen akıllı ve gücü her şeye yeten bir ruhun harekete getirdiği biricik ve Tanrısal bir varlık olarak görüyordu. (9) Siyasi yönden ise dünya devleti ve vatandaşlığı fikrini savunmuşlardır.

Epikürcülük : M. Ö. 3. yüzyılda yaşamış ateist ve mataryalist bir filozof olan Epikür tarafından kurulmuştur. Epikür maddenin sonsuzluğunu, Tanrının dünya işlerine karışmadığını iddia etmiştir. Leukippos ve Demokritos atomizmin canlandırılması konusunda kendisine yardım etmişlerdir. Boşlukta eşit hızla hareket eden atomlar arasındaki çarpışmalar imkânını açıklamak için atomları aldıkları yoldan «kendiliğinden saptıkları» fikrini ileri sürer. (10)

Toplumda ferdiyetçiliği savunan Epikürcülere göre mutluluk, zevk almaktır. Ama zevk acının bulunmayışından doğan bir huzur ve sükûn halidir. Oysa acılarımızın çoğu evren hakkındaki yanlış fikirlerden ileri gelen korku ve endişelerden doğar. İnsanın ceza çekeceği bir öteki dünya düşünülmekte, evrende insanlardan fedakârlık isteyen Tanrı ve şeytanların iradesinin geçerli olduğuna inanmakta, Tanrıların gönderdiği ileri sürülen bütün kötü alametlerden ve göktaşlarından korkulmaktadır. İnsan inancını zehirleyen bütün bu boş inançlar yanlış bir fizik öğretisinden doğmaktadır. Gerçek ve doğru fizikçilik atomdur... Ruhumuz ölümlü olduğu için ne ölümden ne de öteki dünyadan korkmamamız gerekiyor. Eğer tanrılar varsa onlar da tıpkı bizim gibi rastgele bir araya kümelenmiş atomlardan başka birşeyler değillerdir. Ve bizimle ilgileri de yoktur.» (11) Bu sapık fikirler günümüzde batıl inançların, manevi değerleri karalayan kanaatlerin nerelerden kaynaklandığını gösterir.

Eski Yunan düşüncesi PYRRHON'un (Piron) kurduğu şüphecilikle son bulur. Sofizmden ilham alan şüphecilik, varlığı da, onun hakkındaki bilgiyi de inkâr etmiştir. Maddeden ideye, ideden maddeye zikzaklar çizen bir düşüncenin karar kılacağı yer, hiçbir şeyi kabul etmemek veya herşeye şüpheyle bakmaktır. Bunun için onlar, her yerde mutlak meriyeti haiz bir bilginin imkânından da ümitlerini kesmişlerdir.

---

(9) **Meydan Larusse**, C. 4. s. 576.
(10) Rosenthal, a.g.e., s. 138.
(11) **Meydan Larusse**, C. 4, s. 576.

Necati AYKAN

Haberin var mı?

İçimde yaşadın sen, her seste her hecede
Esintili bir akşam yatıp uykuya daldım
Haberin var mı senin ışıklı bir gecede
Gül bahçesi koynundan nice çiçekler çaldım.

Bir zaman hareketsiz seyreyledim gökleri
Hem de yalnız, rehbersiz, vasıtasız dolaştım
Yıldız kümelerinden sevdim yalnız bir yeri
Her saniye buluttan amansız dağlar aştım.

Bilmezdiniz ben kimim neresi benim yerim?
Gök ehlinden sırdaşlar, arkadaşlar eyledim
Yer kürenin üstünde tutuşurdu ellerim
Rüzgârların avucuna fısıltılar söyledim.

Sonra tekrar bir dönüş yepyeni duygularla
Toz-pembe bir yolculuk, Merihlerden, aylardan
Ellerimde sıcacık tükenmeyen baharla
İndim kupkuru yere tüllenen saraylardan.

Mustafa ÇİMEN

Sisler Dağılıyor

Yorgun geçen bir gecenin ardından bütün bir gün eve kapandı. Not defterine de bir şeyler yazmadı. Bir şiir yazmayı denedi uzun süre. Sevgi temasını işleyen bir şiir. Fakat iki mısradan (Buna mısra da denemezdi belki, «bir cümleden» demek daha doğru olur) başka bir şey yazamadı: «Sevginin girdiği yerde — Kötülükten iz kalır mı» Belki de söyleyeceği şey sadece bundan ibaretti. Bunu söyleyebilmek için yapmak istediği neydi? Bu çıplak gerçeğin etrafına renk renk çiçeklerden çelenk mi örmek istiyordu? Şiir hakkında teşekkül etmiş bir düşüncesi yoktu. Zaman zaman bir bankanın hediye ettiği o küçücük deftere Japonların hai-kai dedikleri türden küçük manzumeler yazardı. Resimle ifade edemediği duygular yüreğini bastırdığı zaman bu küçücük manzumelerin duygularını durgunlaştıran limanlarına sığınırdı. Bugünkü duygularının diğer duygu ışıklarının varlığını söndüren bir şiddette parlayan güneşi buydu: «Sevginin girdiği yerde - Kötülükten iz kalır mı.»

Son kez bir daha okudu yazdığı bu iki mısrayı. Zihni iyice ağırlaşmış, duyguları da tıkanmıştı. Fizyonomik varlığını kuşatan yorgunluk ve bitkinlik ruhî faaliyetlerini de mi sınırlıyordu? Uykunun insan fizyonomisi için sahip olduğu önemi düşündü. Uyku... Bunu düşününce uzun bir esneme musallat oldu. Arkasından kollarını iki yana ve biraz dikine birbirine paralel bir çizgide açarak gerindi. Koltuğa yaslandı.

Baygın geçen anlar.. Uyku ile yarı uyanıklığın gerilimleri içinde sıkılan ruhu. Sanki bir tufan oldu birden. Üzerine enkazlar yığıldı. Kıvılcımlar uçuşuyor gözlerinin önünde. Katar katar sisler dumanlar geçiyor. Ve bir caddede yatıyor. Birden bire yamyamca bakışlar gibi farlar parladı. Oluk oluk boşandı üzerine. Bir araba homurdanarak geliyordu. Ezilecekti. Terliyor, çabalıyor, kalkamıyordu. Kollarını iyice gerdi, ayaklarını açtı, kalkış için yeniden toparlandı, enerjisini bir noktaya teksif için yapmıştı bunu. Fakat felç olmuştu sanki. Kalkamıyordu.

Sonra.. sonra.. Karşı kaldırımda bir genç belirdi. Ona baktı. Geniş omuzlu, iri ve mavi gözlerinden merhamet ışıkları boşanan bir genç. Üzerinde renkleri hayli hırpalanmış eski bir ceket. Pantolonu günlerdir ütü görmemişe benziyor. Fakat genç bu kıyafet içinde bile ne kadar sevimli. Karanlık içinde bir şafak aydınlığı ile parlıyor gibi. İri ve mavi gözleri bu şafak renginin ışık merkezi.

Genç yıldırım gibi koştu. Onu tuttu. Kucakladı, biraz önce kendisini seyrettiği yere kadar getirdi. Ezilmekten kurtarmıştı onu. Farları vahşice parlayan araba da kaybolup vermişti aniden. Kulakları uzaklardan gelen acı bir sirenle uğuldar gibi oldu.

Genç gülümsüyordu. Sevgi, merhamet, tevazu hislerinin birbirine kaynaşmış hüzün-

Bu hikâye «Şafağa Kadar» hikâyesi ile ilişkilidir. (Bkz. Sayı: 56)

lü ışıklarının tablosuydu sanki bu gözler. Kadın gözlerini yumdu. Bu ışıkların içinde eriyip gitmek istiyordu. Eriyip gitmeliydi...

Gözlerini açtığında genç kayboluvermişti. Dayanılmaz bir acı doldu içine. Hıçkırmaya başladı.

Rüyadan gerçeğe karışan bu hıçkırıkları hizmetçi de duydu. Koşarak geldi. Koltukta gözleri yumuk ve çapraşık bir vaziyette yatan ablası Münevver hanımdı. Hıçkırıyordu. Hizmetçi seslendi:

— Hanım.. Hanım.. Ağlama kalk. Ne oldu, ağlama kalk. (Hizmetçi utanç içinde. Yanakları kızarıvermişti. Ne diyecekti şimdi ablasına. Gördüğünü, duyduğunu nasıl anlatacaktı. Onun adına duyar gibiydi bu utancı. Durup dururken, bir anlık uykuda böyle hıçkırılır mıydı. Bu hanım çıldıracak mı yoksa diye geçti içinden. Münevver hanım önce koltuğun yan kısmına doğru sarkmış başını doğrulttu. Etrafına baktı, hafızasını yokladı, bir şeyler hatırlamaya çalıştı. Bu sefer de gözlerinin önünde kar yağışını andıran noktalar uçuşuyordu. Hafızasında bir rüzgâr, geçmişe ait bilgileri savuruyor.

Etrafını iyice kontrol etti. Eşyalardan bir uyarı bekliyordu. Yaşadığı yeri, bulunduğu zamanı ve geçirdiği fevkalâde hali anlatacak bir uyarı.. Koltuklar.. Üzerinde bir çiçek saksısı, boş ve günlerdir kül görmemiş bir sigara tablası, bir sürahi ve bir banka defterinin bulunduğu masa. Ve dört tarafı kuşatan tablolar.. Evet burası onun eviydi.

Artık ani bir hareketle ayağa kalkmıştı. Şiir defteri bir yaprak gibi açılmış ve yüzüstü konmuş vaziyette masanın üzerinde duruyordu. Aldı ve ters çevirdi. (Hizmetçi hareketlerini ilgi ile izliyordu. Üzerindeki utanç ve endişe dolu hava dağılmamıştı) Sol sayfanın en üst iki satırında yazılı iki mısra hafızasının sislerini dağıttı, çırpıntılı ve büyülü rüya âleminden acı gerçeğin tahtına oturttu. Ve bir teselli gibi iki mısrai yeniden okudu: «Sevginin girdiği yerde - Kötülükten iz kalır mı»

Once gülümsemeye çalıştı. Sonra hizmetçiden özür diledi. Yorgunluk.. dedi. Fena bir rüya görmüşüm.

Hizmetçi zannetti ki, bir cümle ile sıyırıp attı rüyanın tesirini. Ve işine çekildi. Onu yalnız bıraktı tekrar. Oysa o ruhunun aklının getirdiği malzemelerle örtemediği gediklerinden içeri dolan, şuur altının etkiler dolu geniş ummanına karışan bir tesir akışı hissediyordu. Karamsarlık ve ümit karışımı, yer yer çelişen, yer yer çarpışarak bir aydınlık terkibe doğru giden sesler getirerek süren bir akış.. Zayıf düşmüştü. Düşünce ve duyguları bir sonbahar rüzgârı hırçınlığı ile savruluyor, beyni ve gönlüne dikenler yağdırıyordu.

Burada bu düşüncelerin yoğun ve yıpratıcı taarruzları altında pasif pasif oturup bekleyemem. İradem bu taarruzları kıracak güçte değil. Ancak duyularımı dış âlemin, yani tabii ve sosyal çevrenin normal görünümlerini algılamaya hazır hale getirmekle ve onları bir sistem dahilinde yorumlamak çabasından sıyrılarak, bir rüzgâr hafifliği ile sokağa ve insanlara karışarak kurtulabilirim, ruhumu ve zihnimi yoran bu düşünce taarruzlarından diye düşündü. Dudak büktü. Düşünmekten kaçıyor muydu yoksa. Tanrı düşünenl övmüş halbuki dedi. «Tanrı mı? Ah! Ona tam adanabilsek.» Ne fena dedi, düşünmekten kaçmak. Düşünme ile ilgili okuduğu ve bir bilenden dinlediği bir şeyler hatırlamaya çalıştı. Hatırlayamadı. Okumak.. Bir büyük eksikliğim de bu değil mi zaten diye düşündü. Halbuki okumak tefekkürü besleyen büyük kaynak. Tefekkürsüz bir şey olur mu? İbadetin bile tefekkürle aydınlanmış olanı üstün derler, doğrudur. Ne sadece kuru sezgi işe yarar, ne de sadece kuru tefekkür. Hem düşünceyi hem duyguyu besleyecek muazzam bir kaynak.. İnsanın özlemi bu değil mi? Bunları düşündü. Fakat düşünce ile ilgili okuduğu veya bir bilenden dinlediği bir şeyler hatırlayamadı. Yalnız, kendi ruh tecrübelerinden şu hükmü çıkardı:

«İnsanın içi zaman zaman zıt fikir ve duyguların amansız çarpışmalarıyla dolar. Dinamik insan ruhunun bir özelliğidir bu. Fakat bu çarpışma ve çelişkiler sürekli bir olay olarak sürüp giderse insanı yer bitirir. Yine dinamik insan ruhunun özelliğidir ki, bu çelişkilerin üzerinde yükselmeye ve bunları aşmaya çalışır. «Bunun için insana yürekten teslim olacağı bir dayanak lâzım değil mi?» Çarpışmaların üzerinde farklı duy-

gu ve fikir hücumlarının muzır kısımlarının atılarak, işe yarar kısımlarının oluşturduğu bir durgunluk ve olgunluk alanına ulaşmaya çalışır. İşte sıradan insan huzura bu vuslat anında kavuşur. Sanatkâr insan ise eser vermeye bu vuslat anından itibaren başlar. Çarpışma anında doğan eserler zıtlıklarla dolu hezeyanlarıdır.»

Güldü. Nasıl bir duyguyla güldüğü belliydi: Biraz önce düşünmekten kaçmaya çalışırken düşüncenin içinde buluvermiştl kendini. Bunu şöyle yorumladı kendisi: Bir problemi, bir derdi olan insan, ne kadar düşünmekten kaçsa da «ne tür bir düşünce olursa olsun» düşüncenin ağından kurtulamaz. «Tanrı insanı, aydınlık bir ufka doğru yükselmeyen düşünce anaforlarından korusun!» Sokağa çıkmaktan vaz mı geçmeliyim? Hayır hayır çıkmalıyım. Ulaştığım bu sonuçların önceki ruh tecrübelerimin bir ürünü olduğunu unutmamalıyım. Hem, dediğim bu yoğun çalışmayı yapacak ruhi güçte ve irade kudretinde değilim şu an. Düzenli düşünmeme mani olan, gönlümün ve zihnimin sisleri dağılıncaya dek, dolaşmalıyım. Ondan sonra geçerim not defterimin başına...

Rengârenk ışıkların parladığı «NIGHT CLUP» önünde bir kalabalık... Fanus etrafında uçuşan ve çılgın bir içgüdüyle sıcak cama çarpan pervaneler gibi son süratle ve uzun kornalar çalarak, farlarını öfkeli öfkeli yakarak taksiler yanaşıyor. Taksilerden baştanbaşa masum ve tabii varlıklarını örten renklerle bir alev dilimi gibi şekillendirilmiş kadınlar iniyor. Ve koşarcasına, kendilerini özel kıyafetli kapıcıların yılışık teşrifatları arasında kapıdan içeri fırlatıyorlar. Kan görmüş mahluklar gibi herkes gözlerinin dilini alabildiğine uzatmış bakıyor.

Bir taksi daha yanaştı kapıya. Şoför indi önce. Arkadan dolanarak arabanın kapısını açtı. Bir kadın içinde. Şoför eğilerek kadına inmesi için işaret etti. Fakat kadında kımıldama yok. Israrlı yalvarmalar kâr etmiyor. Kalabalık bir halka örüü etrafında. Trafik aksadı caddede. Üniformalı kapıcı da yaklaştı arabaya. Hep beraber yalvardılar:

— Haydi anam çabuk in, bak yol kapandı. Kadın korkulu korkulu bakıyor. Bir ürperti var içinde. Sanki karanlığında aç canavarlar bekleşen bir mağaraya davet ediliyor. Geriye dönüş mümkün görünmüyor. Prangalı kadın. Arkada kimsesi yok mu? Sevdikleriyle arasına soğuk dağlar mı gerilmiş? Birdenbire kendisini buraya kadar getiren toy ve yanlış hayatının acı serencamını hatırlamış gibi gözlerinden yaşlar boşanıverdi. Ellerini yüzüne kapayarak hıçkırdı. Acımasız teklifler devam ediyordu. Ellerini yüzünden çekip ıslak gözlerle kalabalığa yeniden baktı.

Şoförün gözleri hafifçe doluksamıştı. Kaldırımda mıhlanıp kalarak şafakta bir örneğini daha izlediği bu acı olaylar dizisinin şu ibret verici halkasını seyreden Münevver Hanım şoföre baktı. İçinin bir yerinde ihtirasların ablukasına uğramamış bir merhamet kırıntısı varmış demek diye düşündü. Kapıcı donuklaşmıştı. Her gün aynı manzara, aynı sesler, aynı görüntüler, boğucu geceler, kâbuslu gündüz uykuları, ondaki yüreği dondurmuş. Değişme yok kapıcıda. Daha doğrusu kalbi duyarlılığı etkileri algılayamayacak derecede nasırlaşmış. Kalabalık hâlâ ihtirasların gözlerine akıttığı içkinin sarhoşluğu içinde.

Kadın ıslak gözlerle yeniden baktı. Bu sefer başı biraz da mağrurdu. Belki de bu kalabalığı kendisinden daha adi görmüştü. O an için kendini ayıplayan bir sosyal baskıdan mahrumdu. Anlık bir teselli, anlık bir huzur muydu bu? Kadın iyice toparlandı. «Sizlerden merhamet dilenmektense şu rezil ölümü seçmek daha iyidir» der gibi bir eda ile indi arabadan ve koşarak, kendini yangına atarcasına içeriye daldı.

Münevver hanım bu olayla iyice ürperdi. Bir kızıl rüzgâr uğuldayarak uzaklara kaydı; bu olayın mekânından ve kocasına ait düşünceleri toparlayarak yeniden yığdı zihnine. Uzun kirpiklerinin altında kır çiçeklerinin bal rengi lehine bir bileşimini yansıtan gözleri gönülden bir kasılışla süzüldü. Yüzünün serabı andıran bir görünümle belli o'an kırışıklıklarında bir duygu olimpiyatının ışıkları hâkimdi.

Bir sınırlı zamana sıkışan sunî neşe çırpınışları... Sonra bir sönüş. Yangınlı toprağa düşen damlaların yutuluşu gibi. Yürekten bir büzülüş. Duygular arasındaki anormal gidiş gelişlerin değişken dengesiz dalgalan-

maların yaraladığı bir varlık. Kendi içinde konuşan sesler duyuyordu. Seyrettiği kadın tipine ait düşünceleri buna benzer ifade kalıplarına doğru, akvaryumdaki balık akıntısına benzer çaprazlamalarla akışıyorlardı.

Geriye döndü. Eve doğru yürüdü. Düşüncelerden kurtulmak için sokağa çıkmıştı. Şafaktaki olayın bir benzeri ile yeniden karşılaşması ve sonra gördüğü rüyanın silinmez izlerinin bu olayın etkileri ile birlikte ruhuna bir lehim gibi akışı duygularını iyice karıştırdı. Fakat bu sefer ruh tecrübelerinden çıkardığı derslerden istifade etmek için iradesini zorlayacaktı.

Kurduğu bütün hayallerinin ve düşünce iskeletlerinin içinde en iyimser ölçüleri kullanmasına rağmen kocasına da yer veriyordu. Meselâ biraz önceki kalabalığın içine kocasını da yerleştirdi. Sonra, gönlünden kayalar sökülerek hıçkıran kadının ardından bulanık ihtiraslarla onu da yolladı. Daha ötesini düşünmek istemedi. Nefret ve acı karışımı «kor üstüne dökülen su sesini andıran» sessiz bir «Uf» çektiği zaman kendini evinin bulunduğu apartmanın asansör kapısı önünde buldu.

Odasına girer girmez hemen not defterini kaparak şunları kaydetti. «Ruhun bütün lezzeti derin duygularını ve ışıklarını savurup götüren bu çirkin tatminlerin, felçli duyguların ve kirli boşalmaların zehirli dünyasında yaşayamam. Yaşamak zor.. Evim.. Evim... Çok şükür Tanrı'ya. Bari böyle bir sığınağım var.

O zavallı kadın. Nedir Tanrım onun suçu? İnsanlar nasıl harcanıyor böyle? Uf! Hayatın gerçeklerini ve saadetin sırrını şuurlu olarak daha yeni yeni kavramakta gibiyim. Beni bu noktaya çektiğim ıstıraplar getirdi. Kocamın ihaneti ve bu ihanetin ruhumda estirdiği zehirli havalar düşüncelerimi kamçıladı. Buhran, saadet gibi çokça kullandığımız fakat üzerinde düşünme mezIyetinden mahrum bulunduğumuz kavramların günümüzde ifade ettikleri dünyaları anlama çalışmalarına başladım. Acıyı yaşamadan güzel ve çirkini ayırabilene ne mutlu. Bizim, bütün facialara rağmen ruhen rahat kalmayı başarabilen insan tipimizle Batının birtakım müsbet neticelere varmış düşünürleri arasındaki fark burada herhalde. Onlar bizzat bunalımı yaşayarak bu sonuçlara varabiliyorlar. Bizim insan tipimiz ise daha beşikten itibaren almaya başladığı bir telkinin ruhunda ve zihninde açtığı ufukların tefekkür ve haz yaylalarında alabildiğine rahat uzanıyor. Biz ise bir süreden beri bir ölçüde batılılaştığımız için tıpkı Batı insanının geçtiği geçilmez yollardan geçerek mutlu neticelere varabiliyoruz. Buna da şükür demek gerekmez mi? Ya hiç kurtulamayanlar?..»

Meselâ kadın problemleri konusunda şunlar geliyor aklıma hemen. Bugün hayat

kadını dedikleri ve ihtirasların ablukasına aldıkları kadın tipi, kadın varlığının ince güzelliğinden soyulmuş, içinde mezIyetlerin ışıl ışıl yandığı zengin âlemler savruk bir hayatın hırçın elleriyle telef edilmiş sokak kadını, iç güdülerin en aşırılarının pençesinde inleyen eğlence âleti kadın, metâ, kadın haline getirilmiş durumda. İç burkulmalarının, hüsran gözyaşlarının, canavarca kabaran ihtirasların birbirine karıştığı bu fırtınalı iklimde yaşamak zor. Temiz yüreklerin bir sabah meltemi gibi lekesiz havalar neşrettiği, ol-

gun düşüncelerin ve insani duyguların iklimidir yürekten özlediğimiz...»

Defteri kapattı. Hayli yorulmuştu. Hizmetçiye bir kahve yapmasını söyledi. Kahvesini yudumladıktan sonra, düşüncesindeki küçük kıpırtıların ruhuna sağladığı kısmi tatminle, acı yükünü bir kenara iterek doğum yapmış anne saadetine benzer bir duyguyla başını yastığa koydu. Bedeni yorgunluk ve ruhi rahatlamanın izdivacı ile rahat bir uykuya daldı...

∴

«Aradan günler geçtikten sonra bu defteri yeniden elime alıyorum. Fakat bugün yazacaklarım her zamankinden çok farklı olacak. Ve karar halinde teşekkül eden bir düşüncenin ilk şahidi bu satırlar olacak...

Kocamdan ayrılmaya karar verdim. Ruhumu ve hayatımı, âdeta yeniden teşekkül eden düşüncelerimin acımasız yargısına açıyorum. Yeter bu adiliğe katlanıp gittiğim diyorum. İnsan elbette affedici olmalı. Ama bunun da ölçüleri yok mu? Yapılan hatalar, tezgâhlanan çirkinlikler bu ölçüleri çoktan aşmıyor mu?

Benim af duygumun oluklarından gürül gürül su boşansa, bu herifin kirlerini temizlemeye yetmez. Ama kendisiyle en son olarak açıkça konuşmayı da ihmal etmeyeceğim. Düşüncelerimi, çektiğim acıları anlatacağım. Eğer kendisini değiştirir, cehennem dünyasının kirli atmosferinden sıyrılarak iradesinin çiçekleri arasında insani bir yüceliş gösterirse o zaman bütün yaptıklarını unutur, uğruna seve seve hayatımı bile verebilirim. Ama şimdilik bu kararın uygulama sonuçlarının sisli hayallerine dalmadan önce yazacaklarım var.

Ve hikâyenin en zor ve dönüm noktası sayılacak yerine gelmiş bulunuyorum. Asıl, hayatımda etkili olacak gelişmeler de bundan sonra başlayacak galiba. Kocamdan ayrılışım, çok zorlu bir gelişmenin başlangıcı olacak. İşte bundan sonrasının güçlüklerini göze almamda irademe ve cesaretime tesir eden, güçlüklerle mücadele kuvvetimi artıran olayın yazılmasına geldi sıra. Önce beni bu karara götüren, bence gerçek durumu, ne karanlık ne de aydınlıkta olan, yarı karanlık ve yarı aydınlığın sırları içinde bir yıldız gibi parlayan bir genç, aslında bu kararın konusu ile doğrudan alâkası olmayan, fakat benim yorumlamalarımla kararımın temel dayanağı ve gizli itici gücü haline gelen telkinlerinden bahsetmek güçlüğü çıkıyor karşıma. Benimle hiç alâkası olmayan şeyler anlattı. Daha ziyade kendisinden bahsetti. Ama âdeta beni anlatır gibiydi. İkinci güçlük ise kocamla göze aldığım bir kavganın ruhumda uyandırdığı karışık hisler. Ümitler.. hayaller.. Hayaller.. ümitler.. Ve illâ da iyimserlikler...

Gençle dün tanıştık. Odakule İş Merkezi Sanat Galerisi'ndeki sergimi gezmeye gelmiş. Ben iki yıl aradan sonra yeniden açtığım serginin getirdiği dostların lakırtılarını sineye çekip dururken, tablolarımı teker teker inceleyen genç dikkatime ilişti. Tablolarımın ruhunda uyandırdığı hisler çok hassas birisi olduğu için gözlerine kadar kabarıveren duygularından anlaşılıyordu. Pek beğenmişe benziyordu. Bir tanışma vesilesi bulmaya çalıştım. Nihayet aklıma damladı. Sevinç ve çekingenliğin çelişkisiyle, sanki tereddüt ediyormuşum gibi bir eda içinde yaklaşıp, eğer isterse tabloları izah edebileceğimi söyledim. Aynı ruh halinin sesimde bıraktığı etki gayet olumluydu. Sesimin samimiyetine tesirini arttıran bir titreşim katmıştı. Gülümsedi. «Çok duygulandım. Şimdiye kadar gezdiğim sergilerin en sıcağı. İnsanı saran bir öz var. Tebrik etmeme izin verin yeter. İzaha lüzüm kalmayacak tarzda ruhumla kavrıyorum» dedi. Gözlerindeki samimiyet ışığı, yüreğinden kopan bu sözlerden daha etkiliydi ve sözlerinde en küçük bir riya bırakmıyordu.

Yüreğimi tatlı bir titreme sardı. Dudaklarım bu titreyişin akisleri ile kıpırdadı. «Çok teşekkür ederim. Sizin derin duyarlılığınızdan ileri geliyor» diyebildim. «Rica ederim, samimi söylüyorum» diye mukabelede bulundu.

— İzninizle dedi ve tabloları incelemeye devam etti. Ben de onunla birlikte gezinmeye başladım .Geniş omuzlar.. eski fakat temiz bir elbise ve her türlü dış görünüşünün üstünde ışığını içinden alan bir samimilik, tefekkür dolu bir gülümseme ile ışıyan mavi gözler. Gülümsemesi dengesiz cırtlak kahkahaların tersine, olgun ruhu ile

irtibatını yansıtan sürekli bir tebessüm aydınlığına sahip...

Sergiyi gezip bitirdiği zaman. O dolaşırken tasarladığım tarzda «Sizinle konuşmak istiyorum. Biraz oturabilir miyiz dedim ve sandalye gösterdim.» Aynı gülümseme ile yüzüme baktı. Sade bir «hay hay» dedi ve oturdu.

Dostlar teker teker müsade isteyip dağılırlarken biz, galeri kapanıncaya kadar konuştuk. İkindi üzeri beraber dışarı çıktık. İstiklâl caddesinden kalabalığa karışarak Taksim'e kadar beraber yürüdük. O, Taksim'den otobüse binerek ayrıldı, ben de yürüyerek eve geldim.

Gençle karşılaşmamızın kaba hikâyesi bu kadar. Asıl önemli olan ise Onunla konuştuklarımız. Düzgün ve akıcı bir konuşması var. Tesirini kelimelerin seçilişindeki, cümlelerin kuruluşundaki ustalıkla birlikte, sözü bakışlarında ve sesinin titreşimlerinde eriten manevi sıcaklığından alan bir konuşma..

Şairmiş. Geçtiğimiz günlerde bir de kitap yayınlamış. Bana bir tane postalayacağına dair söz verdi. Konuşmaları ruhumda geniş ufuklar açtı. Onları sırf unutmaktan korktuğum için gelişigüzel çabucak not ediyorum.

Basit duygulanmalardan ibaret görüyor şiirlerini. Aslında diyor, sırf edebiyatla ilişkimi sürdürmek için şiir yazıyorum. Yazdığım şiirlerin ifade ve tesir gücü sanattan beklediğim fonksiyonları karşılayacak durumda değil. Mesaj verme ve düşünce yönü oldukça zayıf. Duyguya sarıldığım zaman düşünce sıyrılıp kalıyor, düşünceye sarıldığım zaman duygular insicamını, akıcılığını kaybediyor. Bir türlü ipin iki ucunu bir araya getiremiyorum. Duygu ve düşünceyi kaynaştıramıyorum. Halbuki bence mutlaka yapılması gereken bir şey bu.

Çocukluğundan beri edebiyatla ilgileniyormuş. Ama bir arpa boyu yol gidemedim diyor ve sebebini şöyle açıklıyor: Her şeyden önce yetişme şartlarım müsait olmamış. Bir kültür ortamı içinde doğmadığım gibi şimdiye kadar da böyle bir ortama girememişim. Edebiyatla olan ilişkim hissi bir şekilde sürüp gelmiş. Yönlendirilmemişim. Dağınık bir hayatım olmuş. Bu neslimizin bir dramı değil mi zaten diyor. Ve gülümsüyor. Geçenlerde bir gazeteye «Neslimizin Dramı» başlıklı bir yazı yollamış. Yazı yayınlanmış. Yayınlandıktan sonra hiç beğenmemiş. «Yazıp ta beğenmemek» Bu bile bir yazı konusu değil mi? Konusuzluktan yakınan yazarlara şaşıyorum diyor..

Asıl benim ilgimi çeken görüşlerini aşağıdaki sözleriyle toparlayabiliyorum. Anlatırken ortaya koyduğu canlı öze ait birçok etkiler kaybolmakla beraber, birer ip uçları halinde kabaca not ediyorum.

«İnsan eser verebilmesi için ruhi ve zihni kabiliyetlerini devamlı bir noktaya teksif etmesi gerekir. Hayatının düzenli ve istikrarlı olması şart. Düzenlilik ruh hazinelerini koruyan esrarlı bir perde. Dağınık ve içinin birikimlerini rasgele boşaltan insan eser veremez. Kalben olgunlaşamaz. Problemlerin üstesinden gelecek bir olgunluğa ulaşamaz. Gevşek ve aciz bir tip olarak kalır. Duygu ve düşünce kırıntılarını bile rasgele boşaltmak yerine içinin yüce duygularla yanan fırınında olgunlaşmaya terk eden, başkalarının da görüşleri ve okumak suretiyle besleyen, konular ruhunda iyice olgunlaşmadan konuşmayan, bu olgunlaşma ameliyesi gerçekleştikten sonradır ki onları oturmuş bir bilgi disiplininin ışığında sunan kişidir sanatçı..

Bu olmasa yazmak sıradan bir iş olarak kalır. Konusuzluktan yakınanlara şaştığım gibi, toplumunun ve insanlığın saadeti için söyleyecek bir şeyleri olmayanlar niye yazıyorlar, buna da şaşıyorum. İşte bir yazı konusu daha: «Söyleyecek şeyleri olmadan yazanlar!»

Burada kendi düşüncelerini olgunlaşamadan dalından düşen bir meyveye benzetti. Aslında direnilmesi mümkün bazı dış şartların tesiriyle oluyormuş bu. Şimdi anlatacağım şartlar içinde bu engelleyici etkilere ait izler de var.

Bir iş yerinde memurmuş aynı zamanda. Bir roman yazmayı düşünüyormuş. Mesai arkadaşlarımdan da romanıma alacağım fertler var. Aslında her insanın romana konu olabilecek yönleri bulunabilir. Önemli olan onları yakalayabilmek diyor.

Şeflerinden kaprisli birisi olarak bahsediyor! «Bu kapris ki müesseseyi bir kördüğüm haline getiriyor» dedikten sonra açık-

liyor: Şef başarısız bir yönetici. Başarısızlığını örtebilmek ve mevkiinde kalabilmek için hileye baş vuruyor. Kabiliyetli ve atılgan memurları yönetim kurulu nazarına bir şüphe laboratuvarı içinde takdim ediyor. Bir kuşku yuvası haline geldi müessese. Kimse birbirine güvenemez oldu. İş durdu âdeta. İş yapabilecek olanlar suskunluğa gömüldüler. Şef müessesenin ilk teşekkül yıllarının müsait şartları içinde kazandığı bazı tabii başarıları destanî bir havayla hikâye etmekle meşgul. Ne talihsizlik, insanın kendi kendini avutması. Neticeleri abartmaktan medet umuyor. Belki dışa karşı geçerli bir politika bu. Ama müessese içinde uygulanıyorsa iç dinamizmi ve gelişmeyi durdurur. Şef mevkiinde kalır ama, müessese kendisine ümit bağlayan müşterilerinin ümitleri ile birlikte yok olabilir.

Halbuki her şey sürekli bir değişim ve gelişim halinde. Kar gibi berrak bir açıklık, karşılıklı güven, saygı ve mesuliyet anlayışı ile lafta kalmayan, her adımda dinamik bir gelişim içinde uygulanan bir düzen kurulmazsa, iş yapmak isteyenler şefin acziyetine ve bu acziyetten doğan kaprislere kurban giderse akibet bundan başka bir şey değil...

İşte böyle bir ortam içindeki insan davranışları ile ilgili bölümler olacakmış romanında. Ama yazabilecek miyim bilmiyorum diyor. Şimdiye kadar tasarladıklarını yazamamış genellikle. Engellerden bahsediyor. Sonra varmış olduğu son hükümleri anlatıyor.

Ama dinamik insan ruhu bu engelleri de aşabilir. En azından aşmaya gayret eder. Kararımı asıl etkileyen söz bunlar... Sürekli bir irade egzersizi ile fert olgunlaşabilir. Asıl olan engellerin ve şartların üzerinde yükselebilmek. Ben kendimi böyle bir ameliyeye teksif ediyorum şimdi. Ve gittikçe değişiyorum. İçimde muvaffak olacağıma dair ikna edici sesler var. Evet insanlar engellerin üzerinde bir ölçüde yükselebilir. Ama bunu herkesten beklemek hakkımız mı değil mi, orasını bilemiyorum. Esas olan insanımıza müsait yükselme şartlarının hazırlanması. Bu da bir sistem, insan organizasyonları ve yönetim başarısı problemi. Fakat hiç unutmamamız gereken şeyler var:

İrademizi ve ümidimizi yitirmemeliyiz. İdeal bir hayat düzeni içinde yaşamıyoruz. Kötülüklerle kirliliklerle, ıstıraplarla boğuşa boğuşa, yaralar ala ala, keder-haz kutupları arasında gidip gelerek, bu mücadele yüklü hayat ve ruh tecrübelerini, içimizin barajında biriktirip olgunlaştırarak ilerlemeliyiz. Yaşanan acı facialardan yapıcı sonuçlar çıkararak, insanın kurtuluşuna hizmet edecek faydalı bilgilerin terkibine doğru koşarak, kıvılcım yüklü ateş dalgaları gibi sırılsıklam bu duygulara bürünerek yürüdükçe güç kazandığımızı ve ruhen rahatladığımızı kuvvetle hissederiz.

Her halde görüşlerinden bir kısmını not edebildim. Şimdi onu aramak, tekrar görüşmek ve kararımla ilgili her şeyi ona anlatmak ve düşüncelerini almak istiyorum. Onunla bir dostluğumuz olamaz mı? Ah sürekli görüşsek ne iyi olur. Birbirimize destek oluruz.

Adresini bile bilmiyorum ki. Nasıl arayayım. Kocamustafapaşa'da oturduğunu söyledi sadece. Ama pek yakında yine karşılaşacağımıza dair bir his var içimde. O zaman her şeyi anlatırım.

Fakat yarından tezi yok, onu bulmak için gerekli imkânları aramalıyım. Onunla dostluk kurmak için içimde anlatılamaz bir çırpınış var.

Ve bu defterin bundan sonraki bölümü boşanma kavgalarının acıları ve dostluk duyguları ile dolacak muhtemelen. Tanrı'dan hayırlısı..»

Defteri bir daha kapattı. Derin bir nefes aldı. Göğsü ılık bir havayla şişti. Saatine baktı. Bu sefer daha farklı bir duyguyla dışarı çıkmak arzusu onu sürükledi. Valikonağ caddesinden yürüyerek Osmanbey durağına kadar geldi. İlk defa sosyal konular ve ruh problemleri üzerine görüşler serdeden birine rastlamanın gönlünde uyandırdığı sıcak duyguların rüzgârında ve ruhunda açtığı ufuklar genişliğinde bir rahatlıkla, âdeta ritmik bir dans hareketiyle yürüyordu. Durakta sebebini bilemediği anlık bir tereddüt geçirdi. Şişli tarafına mı gitmeliydi? Yine sebebini bilmediği bir duyguyla hayır dedi ve istikametini kararlaştırarak Taksim'e doğru yürüdü.

G
Ü
N

Ahmet EFE

YIRTTI PERDELERİ

Kara bir hançer gibi geceler,
Gözbebeklerimde katran katran...
Beynim duygularımda infilak etti ansızın
Alev alev, volkan volkan.
Nice gözyaşları döktüm kaldırımlarda
Nice ıslandım sırılsıklam.
Ne tutulacak dal kalmış gibiydi rüyamda,
Ne anlatılacak masal.
Ejderlerle boğuştu dudaklarım nice...
Uykularım kesildi jilet jilet.
Dağların ardından çıkmadı beklediğim atlı,
Seher vaktine bir saat...
Perdeler ağarmadı bir türlü,
Atamadım ruhumu göklere kanat kanat...
Gördüm inanır mısınız dağların bile ağladığını
Gördüm inanır mısınız Ferhat'ı dağlarda,
Bir külünk büyüdü gözlerimde bir külünk
Ferhat'lara eş çaresizliğime vurdum.
Beynim duygularımda infilak etti volkan volkan
Seher vaktine çeyrek saat.
Gün yırttı perdelerimi birden
Çığlık çığlık kaçıştı karanlıklar...
Bir çarık geçirdim ayaklarıma demirden
Bir asa geçirdim elime...
Ümitlerim kar çiçekleri misli beyaz...
Bekle ey ışığa aşık yavrucuğum, bekle...
Gün doğmadan neler doğar.

Osmanlı Askerî Teşkilâtı

Veli ŞİRİN

(1826'dan önce)

Osmanlı imparatorluğu'nu kuran Türk Milletinin Oğuz kolunun Kayı boyu, Anadolu Seelçuklu Devleti'nin Bizans imparatorluğu sınırında oturmakta idi. «Uç» olarak tanımlanan bu bölgelerde oturan aşiretler genellikle atlı kuvvetlere sahip olurlar ve düşman ülkesine akınlar düzenlerlerdi. İşte Osmanoğulları Beyliği'nin de böyle kuvvetleri ve vazifeleri bulunuyordu.

XIV. yüzyıl sonlarında küçük bir beylik olan Osmanlı Devletinin askerî kuvveti aşiretin eli silah tutanlarından ibaretti (1) Ve bu kuvvetler süvari idiler.

ORHAN BEY'İN GAYRETLİ ÇALIŞMALARI

Osman Beyin vefatından sonra yerine oğlu Orhan Bey geçti. Orhan Bey'in gayretli çalışmaları bu küçük beyliği genişletti. Hatta bununla yetinmeyerek, devletin esas çatısını teşkil edecek çalışmalar yaptı. Beyliği bir devlet şekline sokarak malî idarî, askerî ve siyasî bir teskilâtlanmaya gitti. (2)

Orhan Bey ilk senelerde babası zamanındaki aşiret kuvvetlerinden istifade etti ise de, sonradan bunların yetmediğini gördü. Osman Gazi'nin hastalığı dolayısıyla Orhan Bey Bursa kuşatmasına kumanda ettiği sıralarda da, atlı askerin kale zaptında pek işe yaramadığını görmüştü. Bu bakımdan yeni askeri teşkilâtlar kurmak ihtiyacını duydu. İşte bunlar üzerine Orhan Bey «yaya ve müsellem» adı verilen yeni piyade ve süvari kuvvetleri kurarak, aşiret kuvvetlerinin yanısıra devamlı bir ordunun çekirdeğini teşkil etti. Ayrıca bu ilk zamanlarda savaşlara. ordunun yanında, «abdalan-ı rum», «gaziyan-ı rum», «ahiyan-ı rum», «bacıyan-ı rum» adları altında çeşitli tarikat yahutta topluluklar mensupları da katılırlardı.

YENİÇERİLER TEŞKİL EDİLİYOR

Sultan I. Murad zamanında Rumeli fütûhatı genişlemiş olduğundan mevcut kuvvetler yetişmemişti. Genişleyen sınırların korunması ve yeni fetih hareketleri için daha düzenli birliklere ihtiyaç duyuldu. İşte bu ihtiyaça binaen 1363'de harb esirlerinden istifade edilmek suretiyle, tamamen hükümdara bağlı, devamlı, talimli ve düzenli bir ordu olarak «yeniçeriler» teşkil edildi. Yeniçeri Ocağına mahreç olmak üzere de «Acemi Ocağı» kuruldu. Bu şekilde başlayan bu askerî sınıfa «Kapıkulu Ocakları» denildi. Daha sonraları da bu kapıkulu ocakları çoğaltıldı. Zamanla Cebeci, topçu, top arabacı, süvari vb. ocaklar kuruldu. (3)

İşte Osmanlı imparatorluğu ordusu, daha sonraları yukarıda belirttiğimiz bu iki kol üzerine devam etmiştir. Birincisi, Orhan Bey devrinde da-

(1) Ord. Prof. Dr. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Kapıkulu Ocakları**, Ank. 1943, C. I, s. 1. Midhat Sertoğlu, Osmanlı İmp. Ordu Teşkilâtı ve Kıyafetleri (Resimli Tarih mecmuası, 73, s. 60 vd.) İst. 1956.

(2) Uzunçarşılı, a.g.e., C. II, s. 265 ve C. I, s. 1.

(3) A.g.e., C. II, s. 265.

Ben sessiz ağlıyayım...

Bu kaçıncı ağlayış öksüz hıçkırıklarla
Ümitler gözlerimin buğusunda boğulur
Bir kasvet prangası kıvrılır burgularla
Sevgiye hasret ruhum için için burkulur

Gözlerimin nemlerini akıtmaz damla damla
Alevleri kor olan hasretim serinlemez
Kimsesiz ağlar ruhum hergün ölü akşamla
Gönlüm elem pazarı bir dost müşteri gelmez

Bırakın hasretimle ben sessiz ağlıyayım
Bir sır olup kaybolsun bütün özelliklerim
Hür diriliş uğrunda kor kor olup yanayım
Fetih sehelerine mıhlansın dileklerim

Musa DOĞRUER

ha düzenli hale getirilen ve aslında baştan beri bulunan aşiret kuvvetleri ki bunlar Türklerden meydana geliyordu. Bu kuvvetlere daha sonraları «Eyalet askeri» denilmiştir. İkincisi ise, Sultan I. Murad zamanında, Molla Rüstem ve Çandarlı Kara Halil Paşa'nın çalışmaları ile kurulan, önceleri esirlerden, sonraları devşirme yoluyla meydana getirilen «kapıkulu askerleri»dir. Kapıkulu askerleri devletin devamlı ordusu idiler. Devletten maaş alırlardı. Kapıkulu askerleri içinde de Yeniçerilerin ayrı bir yerleri vardı. Zira Yeniçeriler ilk kurulan kapıkulu askeri idiler. (4)

(4) XVII. yüzyılda IV. Mehmet nezdinde İngiliz Elçiliği katibi olan Ricaut «Türklerin Siyasi Düsturları» (çev. Raşit Uzmen, İst. 1975) adlı eserinde şöyle genel bir tasnif yapmaktadır (s. 266): «Türklerin milis (milis kelimesi tercüme hatası olabilir, herhalde ordu, asker kastedilmektedir) kuvvetlerinin birincisi padişahın dağıttığı topraklardan gücünü alır, diğeri ise doğrudan padişahın hazinesinden maaş alır.

OSMANLI ORDUSUNUN BÜNYESİ

Diğer taraftan, Osmanlı ordusunun genel tasnifi konusunda, XVII. yüzyılda yaşamış, IV. Murad'a ve Sultan İbrahim'e devletin ıslahı konusunda raporlar sunmakla tanınmış olan Koçi Bey de aynı ayrımı yapmaktadır. «Asker taifesi» olarak isimlendirdiği Osmanlı ordusunu, «zeamet ve timar erbabı» ve «ulûfeli taife, kapıkulu ocakları» olarak ikiye ayırmakta, yeniçerileri de önemleri dolayısıyla ayrıca belirtmektedir. (5)

Osmanlı ordusu asırlar boyunca birçok değişikliklere uğramıştır. Timar ve zeamet askeri adı verilen Eyalet askeri gittikçe zayıflamış, azalmış fakat buna karşılık kapıkulu askerleri çoğalmıştır. Özellikle yeniçerilerin zamanla sayıları arttığı halde, ocak nizamı günden güne bozulmuştur. XVIII. yüzyılda ise eyalet askerinin tamamen kaybolması üzerine, yeniçeriler adeta devletin tek kuvveti olmuşlardır. Diğer ocaklar ise tesirlerini yitirmişlerdir.

Orhan Bey devrinde kuruluşundan itibaren Osmanlı ordusu iki asır içinde şu şekli almıştı (6):

1 — Kapıkulu askerleri
2 — Eyalet askerleri

Bu iki sınıf askerin yanında XVI. asır sonlarında üçüncü olarak vezir beylerbeyi, ümera vs.'nin etrafında toplanan yeni bir asker sınıfın meydana gelmiştir. Bu bilgileri şöyle şematize edebiliriz :

OSMANLI ORDUSU

KAPIKULU ASKERİ	VEZİR, ÜMERA vs. KAPI HALKI	EYALET ASKERİ
I. YAYALAR	1. Sekbanlar	1. Timarlı ve topraklı süvari
1. Yeniçeri	2. Sarıcalar	2. Yerli Kulu askeri
2. Topçu		3. Serhat kulu
3. Toparabacı		4. Eşkinciler
4. Cebeci		5. Akıncılar
5. Humbaracı		6. Harb zamanı bağlı emaretlerin gönderdiği asker.
6. Lağımcı		
II. SÜVARİLER		
1. Sipahiler		
2. Silahtarlar		
3. Sağ ulufeciler		
4. Sol ulufeciler		
5. Sağ garipler		
6. Sol garipler.		
III. TERSANE OCAĞI		

Birinci kuvvetler zaimlerden ve timarlardan oluşmuştur. Devlet hazinesinden maaşlarını alanlar ise sipahiler, yenikçeriler, silahtarlar, topçular vs. ve deniz askerleridir. Denizcilere her zaman muntazam maaş verilmez, ihtiyaç olduğunda kiralanarak her sefer başına beş altı bin akçe verilir.» Bu eserde XVII. yüzyıldaki askeri teşkilât hakkında geniş bilgi bulunmaktadır.

(5) Koçi Bey Risalesi, Zuhuri Danışman neşri, İst. 1972, s. 32, 37, 41.

(6) Uzunçarşılı, a.g.e., C. I. s. 2.

Kapıkulu ve Eyalet askerlerinin sayıları çeşitli zamanlarda bazen azalmış ve bazen de çoğalmıştır. Meselâ Koçi Bey'in belirttiğine göre Kanunî Sultan Süleyman devrinde «Ulûfeli taife» 36.153 kişidir ve bunun 13.559'unu yeniçeriler teşkil etmektedir.. «Zeamet ve timar erbabı» ise 200.000'e yaklaşmaktadır. (7) Fakat Koçi Bey'le çağdaş olan İngiliz elçilik katibi Ricaut ise eyalet askerlerinin en çok yüz bin olduklarını yazmaktadır. (8)

Bu askerî sınıflar hakkında Koçi Bey ilgi çekici bir değerlendirme yapmaktadır: «Geçmişte büyük padişahlar altı bölük halkını (kapıkulu süvarisi) yeniçeri ocağı ile, yeniçeri ocağını altı bölük halkı ile ve bu iki taifeyi zeamet ve timar askeri ile zaptederlerdi. Şimdi timar erbabı tamamen yok oldu. Askerlik, yeniçerilere ve sipahilere kalıp, her biri birer dev oldu.» (9) ayrıca Koçi Bey bu ifadelerini eserinin bir başka yerinde rakamlarla doğrulamaktadır. (10)

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Osmanlı ordusunun uzun müddet temelini eyalet askeri meydana getirmiştir. Kapıkulu askerleri sayıca az tutulmuşlardır. Ancak, eyalet askerleri XVII. yüzyıla zayıflayarak girmiş ve bir müddet sonra da, bilhassa XVIII. yüzyılda durumları iyice sarsılmıştır. Bu bakımdan sayıları devamlı artan yeniçeriler XVIII. yüzyıl sonlarında hemen hemen Osmanlı ordusunun temeli durumuna gelmişlerdir. Ancak ayrıca belirtmekte fayda vardır ki, kaliteleri de o nispette düşmüştü. Yeniçeriler çoğalmışlardı ama, diğer taraftan her isyana katılmışlar, her ihtilâlin içinde bulunmuşlardır. Hatta öylesine bir dejenerasyona uğramışlardı ki bir çok savaşlarda meydanlardan kaçmaya başlamışlardı. (11)

1826 SONRASI

Osmanlı ordusunun teşkilâtı 1826 yılına kadar yukarıda izaha çalıştığımız şekilde idi. Bu tarihten sonra «Vakayi Hayriye» olayı ile, yani kanlı bir şehir savaşı ile yeniçeriler ortadan kaldırılmış ve düzenli bir ordu kurulmuştur. Bu ordu mahiyet itibariyle geçmişten çok farklı idi. Bu bakımdan 1826 tarihi Osmanlı askerî teşkilâtı için bir dönüm noktasıdır. Osmanlı askerî teşkilâtının bu tarihten sonraki şeklini bir başka yazıya bırakarak şunu söyleyebiliriz ki, 1826 tarihinde yeniçerilerin kaldırılmasından sonra kurulan «Asakir-i Mansûre-i Muhammediye» adlı yeni ordu, öz itibariyle bugünkü Türk ordusunun öncüsü ve başlangıcı olmuştur.

---

(7) Koçi Bey Risalesi, s. 11 vd., s. 17.

(8) Rcaut, a.g.e., s. 279

(9) Koçi Bey Risalesi, s. 51

(10) Koçi Bey Risalesi s. 35'de eyalet askerinin 7-8 bine düştüğü, akıncıların ise iki bin kadar kaldığı belirtilmektedir. Buna karşılık s. 38'de kapıkulu askerlerinin sayısının 92 bine ulaştığı söylenmekte ve: «Bu kadar çok kula mevacip mi yetişir, bu kadar mevacibe hazine mi dayanır? Bu yazılan taifeler ulufeye sahip olanlardır. Bunlardan başka kul değilken kul namına olup, reaya ve berayaya pek çok zulmedenler, iki yüz bin kadar kimseler olup, onlar dahi aleme kötülük yapmışlardır.» denilmektedir.

(11) Prof. Dr. E. Ziya Karal, Osmanlı Tarihi, Ank. 1970 ,C. V, s. 7'de bunu şöyle belirtmektedir: «Bu sebeple de yeniçeri ocağı devlet otoritesinin dayanağı olmaktan çıkmış, ocak devlet içindir prensibi yerine, devlet ocak içindir formülü yer almıştır.»

Mustafa ÇİMEN

En mutlu hedef

Yeter artık yeter bu rezil gidiş
Ey yolcul Kirlerden kurtulmak, hedef

Rüzgâr değil esen şeytan ıslığı
Beyninde ruhunda çalıyorlar tefl

Kalbinde ışıklar sönen ey bahtsız
Akıyor akıyor gönlüne çirkef...

Serefin sevginin dev hazinesi
Savruk hayatınla oluyor telefl

Kirli acılarla damgalı miras
Katmer katmer olmuş dudağında kef...

Güzellik yüklüydü terkettiklerin
Hem inci hem mercan hem gül hem sedef...

Cihana nur saçan şeref tahtına
Soysuzlar soysuzlar oluyor halef.

Tükenme kölelik piyasasında,
Yurda ışık olmak en mutlu hedef...

M. Nuri DOĞAN

GÖZELER CANA GELDİ

Göze'yi bilir misiniz? Anadolu'nun ekmeğini yemiş, suyunu içmiş herkes hemen hemen göze'yi bilir. Bilmiyen de vardır tabi... Anlatayım:

Anadolu'da yaylalarda, dağ eteklerinde, ırmak kenarlarında toprağı şöyle bir kazdınız mı önce bir sızıntı halinde, sonra bulanık bir kaynama halinde suyun fışkırdığını görürsünüz. Bu su daha sonra akış hızını artırarak etrafını genişletir ve hafif hafif durulmaya başlar. Çok geçmeden gümüş gibi berrak bir hal alır ve açtığı çukurda birikerek küçük bir göl teşkil eder. İşte bunlara Anadolu'nun birçok yöresinde göze derler. Herhalde göz'e benzediği için bu küçük gölcüklere göze ismi verilmiş. Gerek söyleniş ve gerekse mânâ bakımından benim çok sevdiğim kelimelerin başında gelir. İnsan'ın gözüne de şöyle bir dikkatlice bakınız sanki birikmiş bir suyun berraklığını görürsünüz. Milletimizin ifade kabiliyeti ne kadar güçlü ve ne kadar güzel..

Bu gözeler dağ çobanlarının, çiftçilerin, yolcuların her şeyidir. Kızgın güneş altında tırpan sallayan köylü, dağ taş demeden sürülerini otlatmak için gezen çoban ve uzak yerlerden günlerce yürüyerek yol kateden yolcu ne kadar yorulursa yorulsun şöyle fokur fokur kaynayan, gümüş bibi ışıldayan bir gözenin soğuk suyundan yudumladımı bütün yorgunluğunun gittiğini hisseder, tazelenir, yeniden cana gelir.

Gözeler daha sonra genişler, büyür ve ağır ağır biryerlere doğru akmaya başlar. Artık küçük bir ırmak teşekkül etmek üzeredir. Dağların yamaçlarından akarak vadide toplanan bu küçük sular bir müddet sonra birleşerek koca koca nehirlerin, akarsuların oluşmasına sebep olur. Artık bu akarsular da koca koca denizlerde, göllerde karışmaya, kaynaşmaya ve gölün veya denizin enginliğinde yok olmaya doğru yolalırlar. Bu yokoluş aslında daha büyük bir varoluş içindir. Bu yokoluş gerçek yokoluştan kurtulup sonsuzda yokolarak ebediyen varoluş içindir.

Gözeler bana başka şeyler de hatırlatır:

Biz millet olarak asırlardan beri coşkunlukla akan ırmaklara, muhteşem nehirlere benziyoruz. Aktığımız vadilerde baştan başa hayat fışkırmış topraktan ve havadan. Önümüzde hiç bir engel tanımamışız. Muhteşem akışımızı durdurmak istiyen her engel önümüzde bir çöp parçası gibi yuvarlanmış ve yokolmuş.

Akışımızın ihtişamı mazlumlar için teselli olmuş güvence olmuş. Bizim akışımızın muhteşem çağıltısını duyan herkes huzur bulmuş. Aç kalan, susuz kalan olmamış o vadide. Derdi olan derdine derman yapmış bizim suyumuzdan. İnsanın yaşaması için kan damarları ve kan gibi, bizim kan suyumuz da insanlık vücudunun damarları olmuş. Zaman zaman köpürmüş sel olmuşuz, karanlık niyet sahiplerini hışmımızla kahretmişiz; zaman olmuş durulmuşuz, kıyımızda bağlar bahçeler kurulmuş, toprak su içmiş, hayat emmiş bizden, bir yavrunun anasından süt emdiği gibi...

Koca koca denizlerde okyanuslarda ebedileşmişiz. Akışımız koskoca bir tarih oluşturmuş. Asırlarca şanla şerefle akmışız akmışız ve inanç denizlerinde, sonsuzluk okyanuslarında ebedi varoluşa ulaşmışız. Bugün o akışımızdan söz edenler ay-

dınlığımızda gözlerinin kamaştığını anlatmadan edemiyorlar.

Gün gelmiş hayat nehrimizin gözeleri kurumuş. Daha doğrusu kurutulmuş. Akışımızı durduramayan, selimizin önünde tutunamayan, çelikten barajlarla o akışı kesemeyen ifritler, bu sefer hainee bir çare düşünmüşler: Hayat nehrimizi besleyen gözeleri kurutmak... Ve başlamışlar işe. Önceleri zorluk çekmişler. Kan ter içinde gece demeden gündüz demeden bütün kinleriyle, bütün düşmanlıklarıyla gözelerimize taş doldurmuşlar toprak doldurmuşlar. Zor olmuş bu onlar için ama en sonunda başarmışlar. Bir müddet evvel hayat fışkıran o gözeler bir müdet sonra ölüm çukurlarına dönmüş. Ya bizim vadimizin bekçileri neylermiş o demlerde diye sorarsanız, derim ki: Ne siz sorun, ne de ben söyleyim. Bunun da başlı başına bir hikâyesi var. Günü gelir o da yazılır.

Eee beslenmeyen ırmaklar nereye kadar gider? Durmuş akışımız. Bununla kalırlar mı ifritler. Fırsat bu fırsat deyip bizi vadimizden de ayırmışlar Aktığımız mecrayı terk etmişiz, kendimize başka vadiler edinmişiz. Yalnız bu vadiler bizi sonsuzluk denizine değil; yokoluş batağına çekmiş götürmüş Yılanlar, akrepler, yarasalar üşüşmüş başımıza. Bataklar çekmeye çalışmış suyumuzu yerin derinliklerine. Eski vadimizde ifritler taht kurmuşlar. Bağımız bahçemiz talan edilmiş, tarlamız toprağımız domuz sürülerinin ayakları altında çiğnenmiş. Hayat veren suyumuzun aktığı yerlerden üç asır boyu kan akmış. Mazlumların yetimlerin, sahipsizlerin çığlıkları yankılanmış o eski vadimizde.

Çiçekler solmuş, güller solmuş, zakkum yemişleri bitmiş eski toprağımızda. Bülbüller altından kafeslere hapsedilmiş, dallar ve çiçekler baykuşlara kalmış. Güneş bile doğmamaya yemin etmiş, yıldızlar solmuş, bizim o eski ve muhteşem vadimiz kat kat karanlıklar içine gömülmüş kalmış.

Beride biz bataklıkla boğuşmuşuz. Direnmişiz. Yok olmamaya azmetmişiz. Beklemişiz. Hiç tükenmeyen bir ümitle beklemişiz. O eski ve muhteşem vadimizin hasreti dağlamış içimizi. Hasretini çeker olmuşuz o eski ve muhteşem günlerin. Hasret türküleri yakmışız o eski o muhteşem vadimize. Çağıldaya çağıldaya akışımız, köpüre köpüre coşuşumuz aklımıza gelmiş. Kanımız ateşlenmiş, yüreğimiz çarpmış hızlı hızlı. Üç asır boyu ağlamışız ağlamışız ağlamışız.

Nihayet yüzümüze gülmüş talih. Gözümüzün yaşları birikmiş, gözlerimize su yürümüş. İçimizden, canını sebil etmiş yiğitler fırlamış. Dişiyle tırnağıyla toprağı kazmış, koca koca kayaların altına girmiş omuzlanmış, ölüme meydan okumuş. İfritler onlara mani olmak istemişler, ne mümkün. Dağ gibi imanın karşısında tutunmak ne mümkün!.. Yürümüşler... Elele vermişler. O eski ve o muhteşem vadimizden sesler duymuşlar. Ecdad kemikleri seslenirmiş meğer. Masumlar mazlumlar, garipler dua ederlermiş meğer. Yer gök susmuş, dağ taş susmuş bu gidişe kulak kesilmiş. Melekler kanatlarını germiş bu yiğitlerin ayakları altına. İğne ile kuyu kazmışlar. Canlarını katık etmişler bu yolda.

Ve gözeler cana gelmiş. Kaynamaya başlamış. Şimdi durulma dönemindeymiş. Yarın taşacakmış, küçük küçük ırmakçıklar halinde akacakmış dağın eteklerine doğru. O eski ve o muhteşem vadimizde taht kurmuş ifritlerin gözlerini ve kalplerini bir amansız korku bürümüşmüş. Çiçekler yeniden açmaya, bülbüller yeniden ötmeye, bağlar bahçeler yeniden yeşermeye ve o eski ve o muhteşem vadimiz yeni akışımızı karşılamaya hazırlanıyormuş.

Musa **DOĞRUER**

Sunacağız Bir Şafak...

Bir çile öyküsünü
Ağıtlarla dinledik
Buğu buğu gözlerle
El açtık sabahlan
Acı bir ayrılığın sancısı ruhumuzda
Birleşince gözlerin kutlu damlalarına.

Ümit dolu horlanan dillerin emeğine
Surûr dolu ruhlarla öylece serinledik
Dinledik;
Gönüllerden kurtuluş türküsünü

Yaşarken ölenlerin
Volkanlaşan ruhunda
Işıl ışıl ümitler can verdi şafaklara
Gönüllerde mıhlanan içli hıçkırıkların
Kutlu isyanı doğdu gözlerde alev alev
Özlenen sabahların mazlum yolcusu olduk
Kükredikçe kanlı dev, köpürdükçe kanlı dev
Ve... yaşarken ölenlerin
Yıkadık ölüsünü

Diyoruz; gönlümüzün kanayan yarasına
Asrın kirli şafağı seherlere sevdalı
Kutlu gönüller tutkun
Serhadlerde tarihin mahzun mirasına
Mazlum yakarışları düğüm düğüm davalı
Serhadlerde gömülen bir üç asrın çığlığı
Arayış ve arayış...
Ümit ümit seslendi, ümit dağı,
İnanç bağı gönüller,
Ağlamayın
Kör hayatın kör esiri gönüller
Sunacağız bir şafak kurtuluş ülküsünü.

ANADOLU SONBAHARLARI

Mesut Peker

Yaz etkisini yitirmiş, ağır ağır yeryüzünden silinmeğe yönelmişti. Geceler artık o kadar sıcak değil, güzel de değildi. Islak ve soğuk geçiyorlar. Ateş böceklerinin yerine otların yaprakları üstünde çiğ kürecikleri pırıldıyor şimdi. Yılan derenin beyaz çakıl taşları da ayışığında öyle kocaman incilere benzemiyordu artık. Baştan sona bir durgunluk doldurdu geceleri.

Gündüzleri de öyle. Köy, türlü renklerle süslü, o zümrütyeşili giysisini çıkarıp boz bir çula sarındı. Dere boyunu dolduran söğüt ağaçları çırılçıplak kalıverdiler ortada. Ara sokaklardan, bahçe kenarlarından, kuyu başlarından yükselen kavak ağaçları da soyunmak üzereler. Bütün bütün kurumağa yönelmiş dallardaki gün çalığı tek tük sarı yapraklar, gittikçe hırçınlaşan poyraz yelinde

çırpınıp duruyorlardı. Yazın yapraklar ardına gizlenen çamur sıvalı toprak evler, şimdi olanca soğukluklarıyla belirivermişti. Bu Anadolu köyünün kuzeyden sırtını dayadığı sıra tepecikler de tüm bozluğuyla köyün sırtına abanıyor gibiydiler. Uzakta, bulutlara kadar sivrilen Sultan Dağları, sisten bir perdenin ardındaymışcasına silik ve hayal-meyal görülüyorlardı.

Bu sıralar oldu mu bir sıkıntıdır çöker insanın ruhuna. Kararsızlık bir yılan gibi çöreklenir köylünün içinde. Elinde olmayan bir durgunluk, gem vuramadığı bir sabırsızlık yer bitirir içini. Çünkü gelen kıştır. Bir geldi mi yaman gelir. Hiç gitmeyecekmiş gibi gelir. Kara gelir. Hele bereketsiz bir yazın kışıysa bu..

Nasıl huzursuz olmasın yoksul? Kar poyrazın önüne düştü de sokaklarda tepinmeğe başladı mı, seyret sen ocaktaki saman alevini. Avlu çelenlerini, bahçe kapılarını, ahır çatmalarını kendi elceğizinle kırar, parça parça yedirirsin de asla doyuramazsın soğuğu.

Ve sonra birgün... Sokakların iyiden iyiye karlarla dolu olduğu birgün, ürkek ve bitkin bir kadın, kocasına sandıkta unun bittiğini söyleyiverir.

.....

Mevlüt uyandığında henüz tanyeri ağarmamıştı. Akşamki rüzgârın uğultusu hâlâ kesilmemişti. Yer yer kırılan ve kırılmamak için direnirken inleyen dalların garip haykırışları dolaşıyordu sokaklarda. İbibiklerin, kurbağa türkülerine karışan ötüşleri, kaval sesleri, at kişnemeleri, çocuk haykırışlarıyla dolup taşan yaz geceleri ne kadar, nekadar uzakta kalmıştı. Karanlık, rüzgâr ve soğuk.. Güzün bunlar yağmur demekti. Yağmuru düşününce duramadı Mevlüt. Sağ yanından olmasına dikkat ederek doğrulup o-turdu yatağa. Gaz lâmbasının, ise kokuttuğu evin içi buz gibiydi. Uzandı, pencere üzerinden elbiselerini aldı. Alışkın el hareketleri ile giyinirken yün yeleğin üzerindeki yama dikkatini çekti. Sökülmek üzereydi. Üstünde fazla durmadan giyinmesine devam etti. Kuşağı beline dolamak için ayağa kalktı. Ceketini giyerken yedi yaşındaki oğlu Halil'in yorgan altındaki büzülüşüne baktı bir süre. Fadime'nin açılan omuzuna yorganı örttü. Daha sonra ahıra indi.

Yatmakta olan öküzler o girince kalkıştılar. Tatlı tatlı gerinirlerken kocaman gözlerini sahiplerine diktiler. Erken ziyaretin sebebini hernekadar anlamamışlarsa da oldukça sevinmişlerdi. Zira bu erken kahvaltı demekti. Nitekim hergünkinden biraz daha bolca dökülen saman ve kuru arpadan ibaret olan yemlerini kütürdete kütürdete yerlerken kuyruklarını sevinçle oynatıyorlardı. Mevlüt uzun uzun onlarla meşgul oldu. Altlarını kürüdü, kaşağıladı, kıl eldivenlerle tüylerini sildi. Sonunda işini bitirip dışarı çıktığında tanyeri ağarmağa başlamıştı. Rüzgâr hafiflemiş fakat soğuğundan hiçbirşey kaybetmemişti. Mevlüt oradan çardağa gitti. Arabanın dingillerini yağladıktan sonra kenar tahtalarını koydu. Öküzlerin yem torbalarını hazırladı. Çulları da koyduktan sonra yol hazırlıkları bitmişti. Eve döndü.

Karısı Nazlı pencerenin önüne büzüşerek oturmuştu. Alnını ak bir çemberle sıkmış, sırtına rengi atmış şalını almıştı. Dizlerinin üstünde de çocuklardan birinin ceketi vardı. Büyük bir kuvvet harcamasına rağmen engel olamadığı titreyişlerle sarsılıyordu. Sıtmalanmıştı.

Mevlüt yanıbaşına otururken yavaşça;

«Niçin kalktın yataktan?» dedi. «Kalkmayacaktın. Az hastalık

mı sıtma? Bilirim alır götürür insanı. Hadi, çek yorganı üstüne. Bir güzel terlemen gerek.»

Nazlı şiddetli sarsıntılarla gelen bir nöbeti savuşturduktan sonra pencereye uzandı. Kocasının hazırladığı arabayı görmeğe çalıştı. Sonra bulutlara kaydı gözleri.

— «Tezeğe mi»?

— «Ya» dedi Mevlüt, Sonra aceleyle ekledi. «Bu sefer sen gelme. Ben çocuklarla giderim. Hava iyice bozdu. Güz yağmurları bir başlarsa o işe de paydos der. Ne getirirsek kâr. Bir daha istesek de bulamayız.»

— «Elbet. Bulunanın zararı mı olur? Ne getirirsek kâr. İstemeğe varsan kim verir?»

— «Ama sen gelmeyeceksin. Güzelce örtünecek ve terleyeceksin. Oldu mu?»

Nazlı itiraz etmek istedi lâkin, yeniden gelen nöbetin şiddetine dayanamıyarak sokuldu yatağa. Sanki suç işler gibi mahçup bakışlarını kocasının gözlerinden kaçırıyordu. Ama hastalık kendi dilinden başka lisan bilmiyordu.

Mevlüt bu sefer çocuklarına döndü:

«Haydi çocuklar, kalkın artık. Tezeğe gidiyoruz. Neredeyse gün ışıyacak. Erken çıkarsak tez döneriz.»

Tez dönmek ha? Çocuklar bile güler buna. Akşam ezanından evvel dönülmez tezekten. Köylü ezberlercesine dolaşır kırları. Tezek için, anız için, ot kök için adım adım kıvranır. Onca kişinin tarağından geçen bu kırlarda bir araba tezek bulmak öylesine zor ki.. Bir gün boyu dolaşıp, uzaklara, araba izi olmayan uzaklara gitmek gerekir. Bunun için de erken gelinemez.

Mevlüt çocukların kıpırdamadığını görünce Fadimenin başucuna oturdu. Örgüsü sökülerek yastığa dağılmış saçlarıyla oynarken düşünüyordu: Kendisi üvey ana elinde büyüdüğü için ana baba sevgisinin çocuklara nekadar lâzım olduğunu bilirdi. Bunun için de çocukların gözünde kötü olmaktan korkardı. Fakir oluşu çok çalışmasını hatta didinmesini gerektiriyordu ya, bunu evlâtlarına mümkün olduğunca hissettirmemeğe çalışıyordu. Hep kendi tutuyordu işin ucundan. Ağırlığı, ezici ağırlığı kendi sırtına çekerdi hep. Yoksa en büyüğü onüç yaşında üç çocuk babası bu kadar mı çökmüş olurdu? Tıraşı uzamış, şakakları bu kadar mı kırışırdı, bu

yaştaki erkeklerin? Ya gözleri?.. Hani yavrularına olan büyük sevgisinin ışığı da olmasa korkuturlardı adamı. «Geçtik biz» derdi Mevlüt. «Olmadan piştik. Günçalığı olup sarardık. Kopup düşecek kadar zorumuz kaldı. Çocuklarım öyle mi ya? Cıvıl cıvıl çocuklukları var önlerinde. Bir hazine değerinde gençlikleri serili ayaklarının dibinde. Her körpe fidan ağaca namzettir. Ama kırılmazsa, ama ezilmezse.»

Mevlüt Fedimenin soluk alıp verişlerini dinledi bir süre. Uyuyan çocuk yüzünün yumuşacık görünüşünü ruhuna taşıdı bakışları. Saadetle hüzün birlikte koşuştular içinde. Ve birlikte döküldüler dudaklarından:

«Kalk Fadimem. Kalk kızım. Kalk da o sarı çiçek otundan bir çay demle bize. Bak anan hastalanmış. Sıcacık içerse iyi gelir. Terlerse tez kovar sıtmayı.»

Fedime bir yandan bir yana dönerken;

— «Daha erken ama..» diye mırıldandı. Çok geçmeden soluk alıp verişleri düzelmiş, yeniden dalmıştı. uykuya.

Mevlüt gülümsedi. Bakışları karısına koşarken tezeği düşündü. Soğukları düşündü. Kışı düşündü. Karısını da inandırabilmek istiyormuş gibi tekrarlıyordu:

— «Öyle ya. Erken tabi. Daha çok erken değil mi?»

Nazlının yüzünde bir burukluk gelip gitti.

— «Erken olur mu hiç?» dedi. «Baksana gün karşı dağlara düştü bile.»

Sonra sertçe bağırdı.

— «Kalk kız. Baban ne diyor duymuyor musun?»

Fadime ister istemez kalkıp oturdu yatağa. Saçlarını düzeltmeğe çalıştı bir zaman. Kenarları mavi oyalı beyaz çemberiyle güzelce sıktı onları. Yarısına engel olduğu bir esnemenin diğer yarısıyla kalktı yataktan. Hüseyinle Halili de uyandırıp örtüleri topladı. Duvardaki oyma yüklüğe yerleştirip perdesini düzeltikten sonra çıktı.

.....

Sofrada öğdü kızını Mevlüt:

— «Aferin» dedi. «Sen büyümüş koca kız olmuşsun Fadime. Elin her işe yatar olmuş senin.»

Nazlı da tasdikledi:

He ya.. Artık bana epeyce yardımı dokunuyor. El ayaktan düşersek sokakta kalmayız.»

— «Korkma ana. Sıtma öyle korkulacak bir hastalık değil. Tez kalkarsın inşallah.»

Yemekten sonra hemen hazırandılar. Köyden çıkarlarken cılız gün ışıkları ovaya yayılmıştı. Arabayı birden nadaslara vurmadılar. Buralarda bulamıyız dediler. Bir süre yol boyunca gittiler. Kıvrılarak uzayan yollarla bile tırmandılar tepelere. Sonunda anızlara sürdüler öküzleri.

Mevlüt:

—«Haydi çocuklar» dedi. «İnelim artık arabadan. Buralarda belki buluruz.»

Halili arabada bırakarak dağıldılar. Sığır yolunu aralarına alarak yürüdüler. Anızlı tarlalara, kesekli tarlalara girip çıktılar. Gözleri de ayakları gibi koşuştu oradan oraya. Çalı diplerini, sınır başlarını, diken aralarını, her yanı her yanı aradılar. Rüzgârın artmasına aldırış etmeden dolaştılar.

Bir saate yakın bir zaman geçmişti ki, hâlâ yarısını bile dolduramadığı torbaya bakarken hayıflandı Mevlüt:

«Nasıl olur?.. Bu kadar mı boşaldı kırlar? Birkaç yaş tezekten başka birşey gözükmüyor. Oysa bulunurdu buralarda.»

Sıkıntıyla baktı uzaklara. Bakışlarıyla ufuk çizgisini yeniden çizdi. Rüzgârın parçalaya parçalaya gö-

türüp güney semalarına yığdığı bulutların ardında güneşi aradı. Ayakkabılarına dolan toprağı boşaltmak için oturdu.

Hüseyin araba ile birlikte ilerlemiş, Fadime gerilerde kalmıştı. Torbayı sallayışına bakılırsa, o da pek birşey bulabilmiş değildi. Yeni sürülmüş bir tarlada yürüyor, yumuşak toprağa dizlerine kadar ba-

Sonunda arabada buluştular. Halil:

— «Dönelim baba» dedi.

Mevlüt gülümsemeğe çalıştı.

— «Bir çuval tezekle mi dönelim oğlum?»

— «Yok ki baba. Hiç bulamadık ki.»

— «Birileri dolaşmış buraları» diye atıldı Fadime. »Bizden önce ge-

tıp çıkıyordu. Beyaz başörtüsünün ucu rüzgârda ak güvercinler gibi çırpınıyordu.

Yürüdüler. Uzun uzun, düşe kalka yürüdüler. Her karaltıya tezektir diye koştular. Kimi haklamasıya önden, kimi sol yandan kucakladığı vücutlarını rüzgârın kollarından kopara kopara seğirttiler. «Belki buluruz, uzaklarda çok buluruz belki» diyerek yürüdüler, lâkin torbalarını gene de dolduramadılar.

lenler olmuş. Besbelli bir erkenci...»

Sustular. Rüzgâra sırtlarını vererek oturdular. Ne yapmak gerektiğini kestirmeğe çalıştılar bir zaman. Fadime geniş kırlara parmağının ucuyla bir yay çizdi.

— «Buluruz baba» dedi. «Şu koca kırlarda hiç mi kalmadı? Olmazsa uzaklara gideriz. Erkencilerin uğramadığı uzaklara. Oralarda vardır, hem de çok vardır belki.»

—«Elbet ya. Vardır ya Halil'im. Bulamadık deme. Dönelim deme. Oralarda niye bulunmasın?»

Fadime bağırarak koştu.

—«Bakın şu dikenin dibinde var bile. Ayağımızın dibinde olan şey alınmaz mı?»

Dikenin altındaki tezeğe uzandı ama alamadı. Eli çizilmişti. Derisinin üstüne kırmızı boncuklar gibi sıralanan kan damlacıklarını toz serperek kuruturken söyleniyordu:

— «Saklanmış altına. Dikenin dibine sokulmuş. Ama alacağım. Bulunmuş tezek alınmaz mı hiç.»

Bu sefer kurnaz davrandı. Ayağıyla bastı dikenin köküne. Bu ağırlığa dayanamayan diken çatırtılarla kırılmış, öbür tarafa yıkılmıştı.

— «Oldu işte» diye haykırdı. «Devirdim dikeni.»

.....

Halilin isteği üzerine çıkındaki azığın bir kısmını yiyerek yeniden dağıldılar «Buluncaya kadar gideriz» kararındaydılar. Daha geniş bir alanı tarayarak yürüyorlardı şimdi. Halil yine arabada öküzleri idare ederken, Hüseyin arabanın arkasından geliyor, sağ ve sol taraflarını Mevlüt ve Fadime'nin taradığı alanın o da orta bölgesini götürüyordu. Ara ara da olsa artık tezeğe rastladıklarından, iyiden iyi ve haşinleşen rüzgârı, neredeyse boşanmağa yüz tutmuş bulutları adeta unutayazmışlardı. Yalnız Halil'in şikâyetleri kesilmemiş, babasının dolan torbasını boşaltmak için arabanın yanına her gelişinde tekrar edip durmuştu. Mevlüt oğlundan ancak son torbanın doldurulması için izin alabiliyor ama dolan torbalar hiç de son olmuyordu. Böylece altıncı son torba için de izini koparmış ve biraz uzaklaşmıştı Halil'in sesini duydu. Söyledikleri rüzgârdan anlaşılmıyordu ya, el kol hareketlerinden gel dediği anlaşılıyordu.

— «Verdiği izinden vazgeçti galiba» diye düşünen Mevlüt, önce anlamamazlıktan geldi. Lâkin Halil vazgeçici görünmüyor, ısrarla gel işareti yapıyordu. Çaresiz gidecekti. Ağır ağır arabaya doğru yürüdü. Dönüşü geciktirmek için dolaşık yollardan gidiyor, torbasını ve galiba hakikaten son olacak olan torbasını doldurmağa çabalıyordu. Son torba olacaksa boş torba olmasındı bari.

Arabaya yaklaşınca;

— «Ne var oğlum, niye bağırıyorsun?» diye ünledi.

Boğazına kaçan rüzgârdan ötürü Halilin sesi kesik kesik çıkıyordu.

— «Burada çok tezek var baba. Arabayı dolduracak kadar hem de. Koş baba, çabuk gel»

Mevlüt pek inanmamakla birlikte adımlarını sıklaştırdı. Arabaya ulaştığında o bir küçük düzlükte durmuştu zaten. Burası hafif yeşillik, sazlık bir yerdi. Birkaç küçük söğüt ağacının da olmasına bakılırsa pınar gibi birşeyler olmalıydı. Nitekim ağaçların dibine vardıklarında suyu çekilmiş bir göze buldular. Demek sığır eğrek yeri idi burası. Yaş tezekler kuruması için birileri tarafından çevrilmişti. İhtimal ki çobandı bu. Pek kurumamışlardı ya pekalâ götürülebilirlerdi. Mevlüt bunu Halil'e nasıl anlatacağını düşünürken o atlamış, tezekleri toplamağa başlamıştı bile. Hiçbirşey söylemeden bir süre ona baktı. Neden sonra onu farkeden Halil saf saf sordu:

— «Sen neden toplamıyorsun ba?»

— «Bunlar çevrilmiş oğlum.»

— «Olsun ne çıkar?»

— «Demek bunlar başkasının. O halde biz alamayız.»

— «Alamaz mıyız? Ama ne güzel tam bir araba olacaktı.»

— «Bizim topladıklarımızı bun-

ların yanına dökersek de tam ve güzel bir araba olur. Ne dersin ha?»

Halil çok sert itiraz etti.

— «Ama biz onları toplayıncaya kadar nasıl yorulduk. Ne kadar üşüdük.»

— «Ya onlar da yorulmuşsa? Hem küçücük çocukları varsa ve çok üşümüşlerse?»

— «Baba baba sen o çocukları bizden daha mı çok seviyorsun ne?»

Mevlüt oğlunun saçlarını okşarken tebessüm etti.

— «Hayır Halil'im, sizi kendimden çok severim. Ama onların babası da çocuklarını çok sever bilir misin?»

— «Yani şimdi hiç almayacak mıyız? Bir tane bile mi?»

— «Eğer o çocuklar müsaade ederse alalım.»

— «Ama bu araba dolmaz başka türlü. Karanlığa kadar dolaşsak dolduramayız.»

— «Dolmazsa sonunda ölüm mü var oğlum? Bu kadarla döneriz biz de.»

— «Öyleyse dönelim baba. Ben çok üşüdüm. Hemen dönelim n'olur.»

Mevlüt aciz kalmıştı.

— «Peki Halil'im, çevir öküzleri. Şu aşağı yoldan dönelim.»

— Halil sevinçle döndürdü hayvanları. Hüseyin'le Fadime'ye de işaret ederek dönüşü bildirdiler.

Hayvanlar bile köye gittiklerini anlamış ve hızlanmışlardı. Halil şimdi sık sık arabayı durduruyor, arkadakilerin yetişmesini bekliyordu. Yağmurun hafif hafif atıştırmaya başlamasından sonra ötekiler de arabaya bindiler. Artık hepsi rahattılar. Sarsıntı ve yorgunluk bedenlerini gevşetmişti. Az sonra Halil babasının kucağında uyuya kaldı.

Köye geldiklerinde yağmur iyice artmış, bardaktan boşanırcasına yağmaya başlamıştı. Koca gün toplamaya çalıştıkları tezekler ıslanmasın diye öküzlerin çullarını onlara örttüklerinden kendileri açıkta kaldılar. Hayvanları koşturarak sürmelerine rağmen eve geldiklerinde hepsi sırılsıklam olmuştu. Mevlüt onları eve gönderirken kendisi hayvanları boşandırdı. Şöyle üstünkörü de yemleyerek kendi de eve döndü.

Nazlı kendi hastalığını unutmuş onlarla uğraşıyordu.

— «Çok geç kaldınız. Oysa erken dönecektiniz. Yağmur da başlayınca iyice merak ettim.»

— «Ya» dedi. Mevlüt. «Erken dönecektik ya olmadı işte. Kırlar iyice boşalmış. İşe yarar bir çöp bile kalmamış. Arabayı dolduramadık bile.»

— «Bu yağmurlar o işi de kapattı artık. Şimdiden gayrı toplanmışın varsa yakarsın yoksa bakarsın.

— «Öyle» dediler hepsi de. «Varsa yakarsın yoksa bakarsın.»

Nazlı'nın hasta haliyle pişirdiği sıcak çorbadan ibaret olan akşam yemeğini iştahla yedikten sonra çocuklar hemen yattılar. Kısa bir titremeyi takiben, yataklarını ısıttıktan sonra uyuyuverdiler.

Nazlı çekingen;

— «Artık sobayı kursak..»

Sonra aceleyle ekledi.

— «Öyle her zaman yakmayız. İyice soğuklarda yakarız. Akşamla sabahın soğuğunda bir kerecik yalazladık mı, odanın havasını kırar bari. Hele sabahları evin içi iyice ayaz kesiyor.»

Mevlüt çocuklardan birinin yanına sokulurken;

— «Kuralım» dedi. «Havalar soğuk olur bundan gayrı.»

Gözleri gaz lambasının sarı ışığıyla oynamayı reddederek kapandılar. O da uyumuştu.

İşte Anadolu'ya sonbaharlar böyle gelir.

OTAĞ YAYINEVİ TAKDİM EDER !

BİR SEVDADIR ÇOBANLIK

MEHMET TAŞDİKEN Fiyatı : 15 TL.

MİLLİ PİYESLER DEMETİ

BEŞ ÇAYI

2. Baskı Fiyatı : 15 TL.

Hilâliahmer Caddesi No. 4 ☎ : 27 73 10 Cağaloğlu - İST.

HER EVE BİR

Bayrak

GEREK

Bayrak

Haberde doğruluk

Yorumda dürüstlük

Fikirde milliyetçilik

demektir

Bayrak Bizim Gazetemizdir

PINAR

Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

EKİM 1976

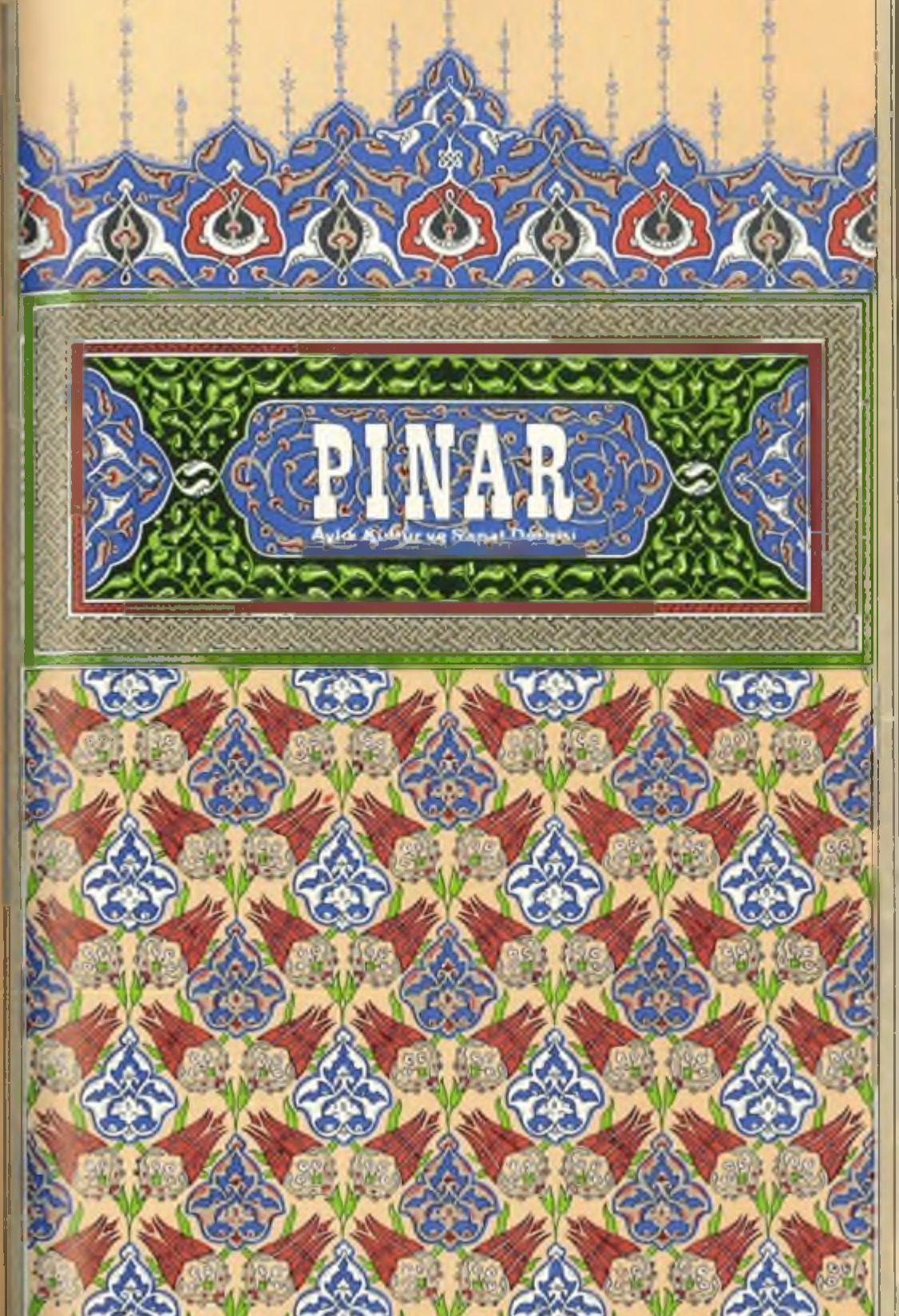
CİLT: V

58

PINAR'IN BU SAYISINDA :

- Cemil MERİÇ ile Mülâkat.
- Eski Yunanda felsefe okulları,
- Unutulan Köylerimiz,
- Osmanlı Askeri teşkilâtı.
- Sisler dağılıyor.

FİYATI: 5 Lİ

PINAR
Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

PINAR

Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

SAHİBİ
Bayram Erdem

Yazı İşleri Mesul Müdürü
Cevat ÖZKAYA

Yönetim Yeri :
Nuruosmaniye cad. No. 8/3
Cağaloğlu — İSTANBUL
Tel. : 28 40 03

Kapak Kompozisyonu
Salim OKAN

Yazılar kaynak gösterilmek şartıyla iktibas edilebilir. Gönderilen yazılar iade edilmez. Her yazıdan sahibi mesuldür.

İlân
Pazarlığa tabidir

Abone

Yıllık (12 sayı) : 55 TL.
6 aylık (6 sayı) : 30 TL.
Öğretmen ve öğrencilere abone
Yıllık (12 sayı) : 50 TL.
6 aylık (6 sayı) : 25 TL.

Dış ülkelere abone
Yıllık (12 sayı) : 85 TL.
6 aylık (6 sayı) : 45 TL.

Dizgi · Baskı · Cilt
OTAĞ MATBAASI
Tel. : 27 73 10

Posta Çeki No : 81779

KASIM 1976
Cilt : V — Sayı : 59

Fiyatı : 5 TL.

Her ayın ilk haftası çıkar

İÇİNDEKİLER

- Kimdir Gerçek Sanatçı? — PINARDAN
- Tolstoy — M. Akif AK
- Sevgi Çiçekleri — Necati AYKAN
- Türkoloji ve Tarih Kongreleri — Veli ŞİRİN
- Biz Varız — Ahmet EFE
- Yahya Kemal — Cevat ÖZKAYA
- Atik Valide'den İnen Sokakta — Yahya KEMAL
- Eksik Kalmış bir Cemiyet — Mustafa AYDIN
- Diriliş — Ahmet EFE
- Hasretli Yaşlar — Muzaffer DOĞRUER
- Kültür ve Sanat Âleminde Türklerin Yeri — Savaş ÇEVİK
- Kar Kurtları Gibi — M. Nuri DOĞAN

KİMDİR GERÇEK SANATÇI ?

Sanat, çok imtiyazlı bir varlık kuşkusuz. İmtiyazı, sonsuzu arayışından... Ve insanlığı ebedi güzele, sonsuz gerçeğe yükseltmek isteyişinden. Ya sanatkâr? Eseriyle birlikte o da mı imtiyazlı? Kesinlikle hayır. Bu duyguya kapıldığı an sanatçı, sanat eseri yüce anlamını yitirir, bir dünya işi olur. Peki o halde kimdir sanatçı, nasıl bir insandır?

Adanmış adam. Ölümsüz mutluluklar yoluna, ufukların aydınlık muştusuyla dolu mor zamanlarında, en derin dualarla, en içten niyazlarla, ışık için ışıkların tek sahibine adanmış kişi. İbrahim oğlu İsmail'cesine en soyluya adanmış adam.

Çöl kuraklığındaki gönüllere, kanı, gözyaşı, tebessümü ve sevgisiyle, hayat kaynağı vahalar donatan insan.

Sular gibi sebil eden canını. Yele veren benliğini. Sele veren vücudunu. Oda yakan cismini. Yağmaya veren tüm varlığını.

Unutan kendini başkaları uğruna. Hayatından koğan maddi ihtirasları. Eriten, yok eden öz cevherini başkaları için. Yarışa çıkan meleklerle.

En yakın menzili ölümdür onun. Hergün defalarca gidip geldiği menzili. Faniliğin sınırı olan o menzilde, bırakarak cismini, uçup gidendir ötelere. Ve bir başka ölendir öldüğünde. Bizim bildiğimiz ölüm, onun sayısız ölümlerinden yalnızca birisidir. En kolay olanı belki de...

Sevgidir biricik mirası onun. Gönüllere bıraktığı demet demet sevgidir. Sevgideki ölmezlik sırrı ve bengisûdur.

Başkalarının adamı. Bir kendinin olmayan insan.

Kucak açan çilelere. Bağır basan musibetlere. Sine açan ıstıraplara; çile adamı...

Ve şerha şerha gönlünde sırça saraylar döşeyen sevgililere; aşk adamı.

Güle güle ağlayan, ağlaya ağlaya gülen insan.

Sanatçıdır sözünü ettiğimiz. Sanatçının has olanıdır.

Çelenk çelenk sevgi ören sevgililere, gönül bahçesinin çiçeklerinden. Kadeh kadeh, testi testi can sebil eden cananlara, can pınarından.

Sevmek ve kurban olmak için dünyaya gelmiş insan.

O bir «ben»dir ki yoktur benliği. Paye istemez dünyadan yana.

Bir ulu dergâhın eşiğini süpürmek nasibi olursa eğer, padişahlığını bile istemez dünya evinin.

Bir defa bile eğri odun getirmemesiye odunculuğunu yapar kırk yıl, bir ulu dergâhın. Usandım demez.

İçi bir harp meydanı, yüzü gül bahçesidir. Yüzündeki tebessümde iç savaşlarında, şeytana karşı imanın zaferlerinin ilânı vardır. O gülümseyişler ki, fani hayatta sonsuzu yakalamanın, mekân ve zamanı yırtarak kendini aşmanın sevinciyle süslüdür.

Bu alım-satım panayırı dünyada, kendini karşılıksız hibe edendir sanatçı. Kurban adanmışa dünya ne gerek. Fani hevesler, dünyevi arzular giremez, girmemelidir, onun ölümler sonrasına hasretli sevgi ve inleyişlerle çınlayan bir gülzar gibi gönlüne.

Ölüm ötelerinin adamı için, arzuların isteklerin tümü de ölüm öteleri içindir. Onda «ben» aşılmaz duvarlı derin zindanlarda hepsedilmiş, esir edilmiştir. Başkalarına bağışlanmış başta «ben» olur mu?

O erimeye, kurban olmaya vurgundur. Başında dolaşıp duran sevda dumanlarıdır. Delik delik yüreğiyle sevdalı... yanık yanık ciğeriyle sevdalı. Ağzından nefes yerine çıkan alev alev dumanlarıyla bir ehli dile, halkına ve Allah'ına sevdalı. Unumuştur kendini bu sevdadan, lâkin usanmamıştır. Dediği gibi Fuzuli'nin:

«Derdi ışka düştün ey dil lezzeti canı unut. Baliğ oldun gel rahimden içtiğin kanı unut.»

Dostlarının, yarenlerinin, kardeşlerinin en zelilidir. Eğiktir boynu, büküktür beli; etrafında kat kat sevgi halesi örmüş dostları arasında.

Fakat şeytana ve ordularına karşı, yüce dağlarla boy ölçüşen kale burçları gibi mukavemet edendir de... Diktir başı dağlar gibi bu zamanlar. Karı bitmez, dumanı eksilmez dağlar gibi. Allah'ın düşmanlarına karşı büyüyendir Allah adına. Halkın düşmanlarına karşı devleşendir halk adına.

Halkının varlığını, kanlı bedeniyle cihana ilân ve isbat eden bir kahraman gibi sanatçı da, şuur ve zekâsıyla, düşüncenin en işkenceli, en yıpratıcı ateşlerine atarak kendini, ayrıca ruhi hayatın tarife gelmez iç deneylerinin çilesinde kavrularak belgeler milletinin varlığını, kendi varlığını

Milletinin, insanlığın bütün dertlerini yaşayan, herkesin rahatta olduğu zamanlar gönlü, beyni ıstırapların sayısız çeşidiyle sancıyan, bir kırıntı ışık sunmak için insanlığa, varlığını eriten, yıpratan düşünür gibi...

Hak'kın düşmanlarının, bitmek bilmez kudurgan seller gibi, durmamasıya devam eden saldırılarına karşı, yıkılmaz dağlarcasına direnen; çamur, çirkef içinde ışık saçan altın bir zafer kartalı gibi hedefine ilerleyen, her an şahlanmaya hazır bir küheylan gibi yerleri eşeleyen, zamandan ve mekândan taşmak, kurtulmak ve kurtarmak isteyen aksiyon adamı gibi...

Sanatçı da, zaman, mekân ve mesafe şuurunun çok ötesinde ölmezlerin adamı olmalıdır. Büyük ideali ise hem düşünür, hem aksiyon adamı, hem sanatkâr olabilmek...

Bir toplumun ağırlığı ölçüye gelmez varlık şartları ve esasları, ruhu, kültürü, duyguları, düşünürün, aksiyon adamının ve sanatkârın omuzlarında nesilden nesile intikal eder. İmamı Azam, Alp Arslan, Osman Gazi, Ahmet Yesevi ve Yunus kendi devirlerinde görevlerini yerine getiren düşünür, aksiyon adamı ve sanatkârlardır.

Sanatçı kandillerde eriyen yağ, damla damla biten mumdur. Kurtuluş adamı, savaş adamıdır. Yalınayak, baş açık, bağrı yanık, gerçek kurtuluşlara yollanmış insandır.

Ama yalnız değildir bu kurtuluş yolunda. Kardeşleriyledir, dostlarıyladır, halkıyladır, insanlarladır. Şeytanın sayısız tuzaklarıyla doludur bu yol, yalnız gidilmez. Sarp kayalar, dik yamaçlar, dipsiz uçurumlardan aşar bu yol, yalnız geçilmez. Ruhları tiksindirecek en çirkin ölümlerle ölmek vardır bu yolda, yalnız gidenlere. Tek cümleyle, yüreğin ve gönlün, «ben» in tasallutunda kokuşmasıdır bu ölüm.

Murad, varmak ise menzile bir el tutmak gerektir, eller tutmak gerektir, 'Birbirini yıkayan eller' misali. Omuz omuza saf olmak gerektir, 'birbirine girerek, bir duvar meydana getiren taşlar' misali.

Yüceler yücesine ulaşmak ise maksat, bir milleti ve tüm insanlığı kurtarmak ise emel, bunun içinse kuşanıldığı gayret kemerinin, himmet kuşağının; cemaat gerektir.

Sanatçının has olanı, başkalarının kurtuluşu için kendisini verendir. Bencil bir kurtuluş hayalinin zerresi dahi leke olmalıdır onun ak gönlünde; kardaki kan gibi. Ve kazımadıkça o lekeyi gönlünden, yüreğinden rahat etmemelidir. Vurmalıdır her sanîye hayvanlığına savunmalıdır hayvanî varlığına karşı insanlığı. Savaşmalı-

dır içinde ve dışında şeytanlara karşı; kardeşlerinden güç alarak, Allah'tan yardım alarak. Ve kurtulmalıdır kardeşleriyle.

Bir köşeye çekilip kendi derdine yanan değildir o. Gönlü Hak'la olurken yüzü halkladır. İçindeki kor, yüzünde al bir gonca tebessümüdür.

Sonsuzluğa hasretli buruk tebessümlerdir yüzünde nakışlanan, gözünde harelenen. İçinde cehennemlere eş yangınlar olsa bile yüzünden güller derdiğimiz adamdır sanatçı.

Sanatçı olmalıdır, tebessümlerin en güzeli yüzünden hiç eksilmeyen. O'nun göğsünde çarpıyor olmalıdır en şefkatlisi kalplerin. İncinmeyen kimselerden, incitmeyen yaranlarını, dostlarını. Dediği gibi Yunus'un;

«Muhammed darılmazdı, sen niye darılırsın / Bu darılmak sende var, sen derviş olamazsın.»

Sanatçıdır söz eylediğimiz ahvalinden. Sanatçının halis olanıdır.

Nedir sanatçının varlık sebebi?

Hak'ka kulluk... Her kul gibi. Her yaratık gibi. Sınırı yoktur bu kulluğun. Asgari ölçüleri vardır sadece. Yüceler Yücesi'nin rızasını tahsil... Bunun da sınırı yoktur. Asgari şartları vardır yalnızca. En aşırı ceht ve en fazla kulluk bile bu sınırsızlıklar içinde, kurtuluş için kâfi değildir. Sınırsızlık... Sanatçının duygu ve düşüncelerini, bütün hayatını şekillendiren salık. Ve korku, bu sınırsızlık içinde. Her an titreten, ürperten bir korku «Alemlerin Şahı»ndan. Her mü'minin ve bu arada sanatçının fani ve hayvani varlığını aşması için en büyük âmildir bu korku. Uyutmayan geceleri, tedirgin eden, tir tir titreten gündüzleri. Daha çok kul'uk, daha çok ceht, daha fazla gayret için kamçılayan inanmışı; işte bu korkudur.

Öte yandan her an yenilenmesi gerekli, her an taptaze bir umut, zamanların ve mekânların tek sahibine. Üzülmemek, gevşememek, bıkmamak için; üstünlük vadeden, zafer müştulayan bir inanıştan doğan umut. «Üstünsünüz mutlaka; eğer inanıyorsanız» Umut kamçıdır inanmışa. Her saniye sırtında korku ve umut kamçılarının tatlı acısını duyan müminin, durmadan ebediyet şahlanışlarıyla şahlanması kolaydır artık. Ve kolaydır başkalarının hayal bile edemediği mesafeleri aşmak.

İnanmışta korku, yeni bir hayat haberi veren doğum sancısı gibi umut doludur.

İşte sanatçının iç kavgalarının alanı. Korkunun hayvanlığı zayıflatan darbeleri, umudun melekliği şahlandıran kamçıları ile sanatkâr, saniyeler içinde tekrar tekrar var olma, yeniden doğma durumunda olan insandır. Hiç bir dünya ölçüsünün ulaşamayacağı yerlerde seyretmek, zaman ve mekân kavramları dışında yücelmek, derinleşmek. Yüceldikçe daha çok korkmak, alemlerin hükümdarından... Korktukça umutlanmak, tükenmez mağfiret sahibinden. İşte sanatçının amansız iç kavgasından tablolar.

Hiç bir iç kurtuluş eğer başkalarının kurtulmasıyla tamamlanmıyorsa gerçek kurtuluş olamaz. Her iç kurtuluş,. sanatçıyı bir davetçi, bir tebliğci kılıyorsa eğer, başkalarının kurtuluşu için kendini kurban etmesine vesile oluyorsa anlam taşır. Onun sanatı davetlerin en kutsalı ezanın peşinden giden sanattır. O düşünüyorsa Hak'kın ikamesine namzet bir toplumun, yürek yakan, beyin çatlatan trajedisini; düşünüyor ve duyuyorsa, sanatçının halis olanıdır.

Günümüzün millî sanatçısına, Anadolu'da bin yıl önce, yeni bir devlet ve toplumun temellerini atan, derviş-düşünür-sanatçıların görevlerine benzer bir görev düşmektedir. Doğmaya başlayan yeni kültür ve topluma canından can veren, ruhundan ruh katan kimse olmaktır onun vazifesi. Soyut fikre, resmi kültüre hayat kazandıran olacaktır O.

Yaratan'ın bitmez kudretinden ve güzelliğinden güç alarak sanatıyla Allah'a yollanmış insandır.

Dilinde, sözlerin en güzelinden ilham alan, sanatıyla O'na gidendir.

Elinde, narin minaresi, güzel kubbesiyle, tezhibiyle, hattıyla O'nu arayan; O'na gidendir.

Nefesiyle, gönlünün en ücra köşelerinden inleye inleye yükselen sesiyle, O'nu çağıran, O'nu arayan, O'na gidendir.

Karanlıklarda çerağ çerağ tutuşan varlığı ile ışık olandır sanatçı. Yağmaya verendir kendini.

Dilediği sultanlık gönüller sultanlığıdır. Aşk adamıdır O. Sevilmek için değil, ölmek için sever. Feda olmak için sever. Yüreğinde sevgiler vardır en büyük sevgiliye doğru uzanır gider. Dediği gibi büyük düşünür Aykut Edibali'nin:

«Sevmezsek gerçekten kurtulamayız bir türlü. Çünkü insanın kendini yeniden inşa etmesi sevgiyle mümkündür. Bilgimiz, ülkümüz yeterli bir güç vermeyebilir, her zaman. Sevgi insan ruhunun en güçlü yanlarından birisi, belki de başta gelen. Ama gerçekten yüce bir güç haline gelmesi sevginin şahıslaşmasıyla mümkün olabilir. Sevgi, ancak bundan sonra sosyal anlamını bulabilir. Ve aynı zamanda Tanrı'ya yakın olmak —mekânsız yönsüz bir yakınlık— imkânı doğar. Demek ki yeni bir insan olmak, gerçekten mutlu olmak, endişelerden tam anlamıyla kurtulmak için sevmek gerekli. Sevmek ise kendimizi bir kurban gibi sunmaktır. Sevginin beraberinde ıstırap getirmesi de bundandır zaten. «Kendimizi kurban gibi sunmuyorsak sevmiyoruz demektir.»

Sevmeyen gönül çorak toprak gibidir. Sevemeyen yürek bir taştır, yumruk kadar.

Yüreklerdeki çıbanları ancak sevgidir patlatan. Kendini aşma büyük şerefinin tek yoludur sevgi.

Sanatçı imtiyaz istemeyendir. En büyük işkenceyi övülmekten çekendir.

Evsizdir, parasızdır, pulsuzdur, etiketsizdir, hevessizdir kendi nefsi için. En meziyetsiz olanıdır muhitinin.

Sanatçı hak sahibi değildir bu dünyada.

Sanat, başkaları için bir meslektir; O'nun için değil. Sanat O'nun hayatıdır, bakışıdır, tebessümüdür, ağlayışıdır, inleyişidir, oturuşu, yürüyüşüdür. Sanat odur ki, sahibiyle beraber Allah'a adanmış ola.

Sanatkâr,

Düşendir tozlu yollarına memleketinin. Yudum yudum ölmezlik suyu sunandır halkına. Halkının ciğeri yanık evlâtlarına.

Tanrı'nın izniyle tutup kaldırandır düşmüşü. Kaldıran ve yükselmesi için omuzuna yüklenendir.

Var kılmak için yok olan,

Yaşatmak için eriyen,

Hep veren, istemeyendir O. Ölüm sonralarının adamı. Ölmeden evvel öldüğüdür ki defalarca, ölümünün farkına varılmaz onun. Belki de bundandır öldükten sonra yeniden doğumu, bir türlü ölmeyişi...

Açıp can sofrasını, doyuran herkesi, lakin aç kalandır. Yediren, yemeyendir. Sulayan, susuzluktan kavrulandır.

Aşk pazarının sevgi dükkânında can sebil edendir cananlara.

Hiç bir şeyden şikâyet etmeyen, sitemkâr olmayandır dertlerinden. Kurbanlık bir koyun gibi boyun uzatandır.

Lakin savaşandır da. İçinde savaşan, dışında savaşandır. İçinde hayvanî varlığına, şeytana, dışında Hakk'ın ve halkın düşmanlarına karşı mücadelelerin en kutsalını verendir.

Sanatçı savaşan, kurban olan, seven, kendinin olmayan mü'mindir vesselâm.

«Cennet kokar da sevgileri billâh anne gül gül

Devlet yıkılır anne yıkılırsa ah o zül.»

TOLSTOY

İNSANLIĞIN GÖRMEZLİKTEN GELDİĞİ AMA MUHTAÇ OLDUĞU YALNIZ ADAMLARDAN.

M. Âkif AK

TOLSTOY HÜR ARAYIŞLARIYLA VARDIĞI SONUÇLAR BAKIMINDAN, BİZİM SOSYAL VE KÜLTÜREL SİSTEMİMİZE VE BUNUN TEMELİ OLAN İSLÂMA OLDUKÇA YAKLAŞMIŞ GÖRÜNÜYOR. ÖYLEKİ TOLSTOY'UN ÇOK UZUN ÇABALARLA BULDUĞU BİR GERÇEĞİN, BİZDE NE ZAMANDIR YAŞANAN BİR OLAY OLDUĞU APAÇIK ORTADADIR.

Komünizm cehennemine girmeden yedi yıl önce, bir sonbahar sabahında Rusya bir büyüğünü yitirdi. Yıl 1910'du. Ruslar, tarihlerinde zaten sayılı olan birkaç dehalarından birini yitirmişlerdi.

Tolstoy 1917 kıyametini görme talihsizliğine uğramayacağını bilmiyordu öldüğünde. Ama o öldükten yedi yıl sonra, toplumu bu feci bahtsızlığı yaşadı ve hâlâ da yaşıyor. Yarı umut, yarı kaygı ile yummuştu, gözlerini. Ruslar belki kurtulurlar benden sonra, diye düşünüyordu. Komünist zorbalığı hiç mi hiç hesap etmemişti. Ama ufukta birşeyler olduğunu, Rusya'nın bir inkılaba gebe bulunduğunu,

her Rus aydını gibi o da az çok tahmin edebilmekteydi.

Lev Tolstoy, ömrü süresince kendini toplumuna ve insanlığa adamış ender şahsiyetlerdendi. Bütün zamanlarında, ruhunu, bedenini ve beynini, yıpratırcasına toplumuna vakfetmişti. Tolstoy'un çağımız insanını ve dünyasını titizlikle irdeleyişi, yorumlayışı, yargılayışı ve kurtulması için formüller tekif edişi sebebiyle, dünya ölçüsünde bir değere sahip olduğunu da söylemeliyiz. Özellike bu değer, Hıristiyanlık dünyası için çok büyük anlamlar taşımaktadır. Batılı olmayan toplumlar ise, Batı ile olan ilişkileri ölçüsünde Tolstoy'dan dersler çıkarma, yararlar sağlama durumundadırlar. Şu var ki Tolstoy'u belli ölçülerde şarklı da kabul etmek zorundayız. Kısacası kendi milleti gibi, O da Batı ile Doğu arasında kalmış, ne Batılı ne Doğulu olamamıştır. Ancak, Batı düşüncesi ile yetişmiş, daha sonra, Batı dışında kurtuluşlar aramıştır, diyebiliriz.

Biz bu yazımızda çeşitli yönleriyle, parça parça ve son derece kısa tutarak Tolstoy'dan söz edeceğiz. Yazımıza Tolstoy'un önemli birkaç eserini ve özellikle meşhur Fransız edebiyatçısı Romain Rolland'ın «Tolstoy'un Hayatı» adlı kitabını esas aldık. Tolstoy için kitap yazanlar arasında, Romain Rolland'ın ayrı bir yeri vardır. Tolstoy'u Romain Rolland'ın kılavuzluğuyla okumada büyük faydalar olduğuna inanıyoruz.

TOLSTOY'UN RUSYASI

Tolstoy, sürüyle felaketin bağrında eriyor, tükeniyor buldu toplumunu. Rus İmparatorluğu bütün alanlarında, hızla yokoluşa yuvarlanıyordu.

Batı fena sıkıştırmaktaydı Rusya'yı. Osmanlı baskısının hafiflemesinden sonra Avrupa, çok daha feci bir biçimde yükleniyordu Rus'lara. Hem bu yükleniş iki yönlüydü; maddi ve kültürel... Bir yandan ordularıyla ve ekonomisiyle şıkıştırırken, öte yandan kültürüyle istilâ ediyordu.

Şark Ortodoksluğunu temsil eden Rusya, her yönüyle, Katolik Batı'dan ayrı gelişmiş ve farklı büyümüştü. Ondokuzuncu yüzyıldaki birçok Doğu ülkesi gibi, Rusya da yabancı bir medeniyetin tasallutu ile karşı karşıyaydı ve her geçen gün kendi değerlerinden kaybetmekteydi.

Yoksulluk son noktadaydı. Halkın onca yoksulluğuna karşı, az sayıda şehirli ve toprak sahibi, lüks içinde yaşıyordu. Bu kesimin hemen tümü Batıcı olup çıkmıştı. Bizdeki gibi orada da zengin tabaka, Paris, Londra hülyaları ile yaşıyor, fırsat düştükçe Avrupa'ya iltica ediyordu.

Halk, eğitimsizlikten, ilgisizlikten ve yoksulluktan yığınlaşıyor, saygı, sevgi ve devlete bağlılık duygularını kaybediyordu.

Devlet mekanizması işlemez hale sokulmuştu. Çarlığın devlet düzeni, uçsuz bucaksız ülkeyi yönetmekten acizdi. Memleketin problemleri köklü değişiklikleri gerektirirken, yerli yersiz ve basit reformlarla yetiniliyordu ve her aciz yönetim gibi Çarlık da zorbalaşıyordu. Yer yer beliren huzursuzluk belirtileri, zengin ve seçkin sınıf lehine, şiddetle ve zulümle bastırılıyordu.

Bizdeki Mustafa Reşit gibi, orada da Deli Petro adında biri, yanlış adımlar atıyor ve ülkeyi ,sonu yokluğa giden bir çizgiye sokuyordu.

Bizdeki gibi orada da problemlerin can alıcı noktası, Batı karşısındaki pozisyonun tesbit edilememiş olmasıydı. Toplum, yaşanacak

yerli ve pratik bir sosyal sistemden yoksundu. Nasıl ve ne şartlarda yaşayacaktı bu kadar insan? Nasıl var olacaktı Rusya?

YENİ BİR ROTA ARAYAN ÖNDERLER

Hastalık, doktorluğu var ediyordu ve sosyal bunalım, sosyal alanda, yeni ve değişik düşünce akımlarını doğuruyordu. Bu yüzyılın büyük Rus'larından Pitirim Sorokin'in de dediği gibi, bunalım çağında, düşünceler, bunalım çevresinde toplanıyor ve yoğunlaşıyordu.

Puşkin çıkıyordu ortaya, sonra Gogol geliyordu. Ardından Rusya'nın en büyük tepesi beliriyordu sisler arasında; Dostoyevski... Aynı dönemlerde Danilevski, sosyal bilimin perspektifinden, orijinal sonuçlara ulaşıyordu. Bu arada Turgenyev'i farkediyoruz. İyi niyetli bir Batıcı olarak gözüküyor. Ve bu yazımızın konusu Tolstoy geliyor yine bu dönemde; seksen yıl bitmeyen enerjisi ve gücüyle. Dünya, ondokuzuncu yüzyılın sonlarını yaşamakta ve Rusya'da, birbirinden yetenekli bir grup sanatçı ve ilim adamı birlikte sahneye çıkmaktadır.

Geniş Rusya arazisinde halkın çoğu dünyadan habersiz ve yoksulluk içinde yaşarken, Petersburg, Moskova ve Kazan gibi sayılı merkezlerde önderler gündemdeki yegâne konuyu tartışıyorlardı; Rusya'nın geleceği!.. Her tarafta tartışma hüküm sürüyordu ve iç zıtlaşmalar iyiden iyiye kızışıyordu.

Önderler, değişik klikler halinde savaşıyorlardı. Ülkede birbirleriyle hiç uzlaşamayan iki büyük siyasi grup vardı. Batıcılar ve Rus milliyetçileri.

RUS PATRİKLİĞİNİN DURUMU

Rusya'nın bozulup giden düzeni içinde Patrikliğin farklılık gösterdiğini söylemeğe imkân yok. Daha fenası, patriklik ve ruhban sınıfı, memleketin sefaletinin başta gelen sorumluları arasındaydı. Hıristiyanlık gibi, tahrif edilmiş ve mantık dışı bir dine dayanan müesseseden başka bir şey de beklenemezdi zaten. Rusya'da din çevreleri yeni bozulmuş değildi tabiî. Bozukluk temeldeydi. Aydınlar bunun için, tıpkı Avrupa'da olduğu gibi, din temsilcilerine de savaş açmışlardı.

Esasında Avrupa halkının Hıristiyanlığa olan şekli bağlılığının, rönesanstan sonra daha uzun süre yaşamasına imkân kalmamıştı. Hıristiyanlığa ve din adamlarına karşı başlayan kuşkular, zamanla düşmanlık halini alacak ve böylece ruhbanların bağımsız bir sınıf olmaları kesinleşecekti. Etkileri kırılacak, ama bir denge unsuru olarak yine de sınırlı olarak yaşatılacaktı Hıristiyanlık ve ruhbanlık. Kısacası halk ile kilise arasında bir boşluk vardı ve giderek artıyordu.

Aydınlar ise kilise ile savaş halinde idiler. Avrupa'dan öğrendikleri ilim ile, İsa öğretisini ve Aziz yorumlarını bağdaştıramayınca berikilerden vazgeçiyorlardı. Ortodoksluktan olunca, katolikliği kabul ediyor değillerdi tabiatıyla. Tam bir dünya görüşü kargaşasına düşüyorlardı. Çoğu zaman da imansızlaşıyorlardı bu defa da.

BU ORTAMDA TOLSTOY

Yukarıdaki kısa açıklamaları, Tolstoy'un doğduğu ve yaşadığı ortamı gösterebilmek için yaptık. Tolstoy, bu ortamda soylu bir Rus'a, tam bir Rus milliyetcisine yakışan karakterdedir. Toplumunun rahat olmadığı bir dönemde, rahatı, zevki istemez. Bir asilzade olduğu halde, fakirlerin, sürünenlerin, köylülerin acılarını yaşar. Ve kendini adar toplumunun acılarına.

Rusya hastaydı. Her hasta toplum gibi bir ermişe, bir peygambere veya bunlardan oluşan bir kadroya muhtaçtı. Ama artık peygamber gelmiyordu insanlığa, gelmiyecekti de. Fakat Tolstoy, çoğu zaman bir ermişe benzetecek kendini. Omuzunda, kendince kutsal bir misyonun yükünü duyacaktı. «Hayatımın, aklımın, ışığımın, bana yalnız, insanları aydınlatma için verildiğine inanıyorum. Gerçek konusundaki bilgimin, bana bu iş için verilmiş bir yetenek olduğuna, yeteneğin de bir ateş, ancak yandığı zaman ateş olan bir ateş olduğuna inanıyorum. Hayatımın tek anlamının, içimdeki bu ışık içinde yaşamak, insanlar görebilsinler diye, bunu önlerinde, yukarlarında tutmak olduğuna inanıyorum.» (Günlük'ten)

Ölümüne yakın bir zamanlar ise şunları söyleyecek:

«Bir ermiş değilim ben, hiç bir zaman da kendimi bir ermiş gibi göstermedim. Kendini akıntıya bırakan, bazı bazı da bütün düşündüğünü, bütün duyduğunu söylemeyen bir adamım ben. İstemediğimden değil, yapamadığımdan, sık sık abarttığımdan, ya da yolumu şaşırdığımdan. Hareketlerimde durum daha da kötü. Tam anlamıyla zayıf bir insanım, kötü alışkanlıklarım var. Gerçek Tanrı'sına hizmet etmek istiyorum. Ama durmadan tökezliyorum. Yanılmayan bir adam sayılırsam, hatalarımın hepsi birer yalan, ya da ikiyüzlülük gibi görünür ister istemez. Ama zayıf bir adam sayılırsam, o zaman gerçekte olduğum gibi görünürüm: Sürekli olarak ve bütün ruhuyla iyi bir insan, Tanrı'nın iyi bir hizmetkârı olmak istemiş ve istemekte olan, zavallı ama içten bir yaratık.» (Günlükten)

Tolstoy, her büyük insanın anlaşılmaz ve erişilmez iç hesaplaşmasını yaşıyor bu cümlelerde. Bir yanda, başka insanlara oranla gerçeği,

«Utancımdan ölüyorum, suçluyum, küçümsenecek bir insanım. Bununla birlikte geçmiş hayatımı, bugünle kıyaslayın. Tanrı yasasına göre yaşamaya çalıştığımı göreceksiniz. Yapılması gerekenin binde birini bile yapamadım. Utanıyorum bu sözden, ama yapmak istemediğim için değil, yapamadığım için yapmadım. Suçlayın beni, ama izlediğim yolu suçlamayın. Evime giden yolu biliyor da, sarhoş bir adam gibi sendeliyerek gidiyorsam, gittiğim yol kötü mü demektir? Ya bana başka bir yol gösterin, ya gerçek yolda bana destek olun, ben de size destek olmağa hazırım. Geri çevirmeyin beni, sıkıntıma sevinmeyin öyle, «şuna bakın! Eve gittiğini söylüyor, sonra da çamura düşüyor» diye bağırmayın. Hayır sevinmeyin, bana yardım edin, tutun beni. Bana yardım edin. Hepimizin yolumuzu şaşırmış olmasının umutsuzluğu, yüreğimi parçalıyor, ben buradan çıkmağa çaabharken, siz benim, her sapmamda acıyacak yerde, beni parmakla gösteriyor, bağırıyorsunuz: «Şuna bakın, bizimle birlikte çamurlara düşüyor» (Bir Dosta yazdığı mektup'tan)

en kalıcı ve büyük yanlarıyla kucaklamak ve tabir caizse erişmek, öte tarafta zavallı bir fani olmak! Büyük ruhun hesaplaşması, işte bu iki zıtlığın arasından yükselen bir çığlıktır. İnsanlığa hizmet etmek isteyen herkes tarih boyunca yankılanan bu çığlığa ses katar kesinlikle. Zira bu çizgiyi aşamayan insan, ancak kendine hizmet edebilir. Ve dönelim tekrar, Tolstoy'un hesaplaşmasına:

«Utancımdan ölüyorum, suçluyum, küçümsenecek bir insanım. Bununla birlikte geçmiş hayatımı, bugünle kıyaslayın. Tanrı yasasına göre yaşamaya çalıştığımı göreceksiniz. Yapılması gerekenin binde birini bile yapamadım. Utanıyorum bu sözden, ama yapmak istemediğim için değil, yapamadığım için yapmadım. Suçlayın beni, ama izlediğim yolu suçlamayın. Evime giden yolu biliyor da, sarhoş bir adam gibi sendeliyerek gidiyorsam, gittiğim yol kötü mü demektir? Ya bana başka bir yol gösterin, ya gerçek yolda bana destek olun, ben de size destek olmağa hazırım. Geri çevirmeyin beni, sıkıntıma sevinmeyin öyle, «şuna bakın! Eve gittiğini söylüyor, sonra da çamura düşüyor» diye bağırmayın. Hayır sevinmeyin, bana yardım edin, tutun beni. Bana yardım edin. Hepimizin yolumuzu şaşırmış olmasının umutsuzluğu, yüreğimi parçalıyor, ben buradan çıkmağa çabalarken, siz benim, her sapmamda acıyacak yerde, beni parmakla gösteriyor, bağırıyorsunuz: «Şuna bakın, bizimle birlikte çamurlara düşüyor» (Bir Dosta yazdığı mektup'tan)

Tolstoy'u, Rusya için bir ışık, belli ölçülerde insanlık için de ibretle incelenmesi gereken bir hadise yapan sırrı biraz da bu cümlelerde ve bu cümlelerin ele verdikleri büyük ruh olaylarında aramak gerekir.

İNANCI VE KİLİSE İLE KAVGALARI

Yıl 1901, Şubat'ın 22'si. Tolstoy kilise tarafından afaroz edildi. Sebebi, Diriliş romanındaki, dini ayinle ilgili bir bölümdü. Dünya çapında bir hadise oldu Tolstoy'un afaroz edilmesi.

«Bir zamanlar, «inançsızlık yüzünden kendimi asmak istiyorum.» diyordun. Şimdi inanıyorsun, öyleyse neden bu kadar dertlisin?» (Kontes Tolstoy'un O'na yazdığı bir mektup'tan)

Tolstoy, soyut inanç açısından bakılırsa, inançsız değildir. Hem korkunç bir imana sahiptir. Ama bu iman, Hıristiyanlığın Teslis doktrini değildir. Tolstoy'a göre Tanrı üç olamaz. İsa ise insandır bizim gibi. Ama büyük bir öğretisi olan bir insan.

«Tanrı'ya inanıyorum. Tanrı ruhtur, Tanrı aşktır, her şeyin ilkesidir benim için. Benim kendisinde olduğum gibi, O'nun da bende olduğuna inanıyorum. Tanrı buyruğunun hiç bir zaman insan İsa'nın öğretisindeki kadar açık biçimde dile getirilmediğine inanıyorum; ama İsa'yı Tanrı saymak, O'na dua etmek, kutsala saldırıdan başka bir şey değildir. İnsanın gerçek mutluluğunun, Tanrı'nın buyruğunu yerine getirmek olduğuna inanıyorum... Hayatın anlamının, her birimiz için, yalnız kendimizde aşkı geliştirmek olduğuna inanıyorum. Sevme gücümüzün geliştirilmesinin, bu dünyada her gün büyüyecek bir mutluluk, öbür dünyada da kusursuz bir göksel mutluluk sağlayacağına inanıyorum; aşkın bu gelişmesinin, yeryüzünde Tanrı ülkesinin gerçekleştirilmesine, yani bölünmenin, yalanın ve şiddetin hüküm sürdüğü bir hayat düzeninin yerini anlaşmanın, gerçeğin ve kardeşliğin hüküm sürdüğü bir düzenin almasına bütün güç-

lerden daha çok yardım edeceğine inanıyorum. Aşkta ilerlemek için bir tek yol bulunduğuna, bunun da dua olduğuna inanıyorum. İsa'nın kesinlikle yadsıdığı dua, tapınaklarda, herkes içinde dua değil. Örneğini, kendisinin verdiği dua, bizde hayatın anlamı konusundaki bilincimizi, ve yalnızca Tanrı'nın buyrultusuna bağlı olduğumuz duygusunu sağlamlaştıran, yalnız dua. Sonsuz hayata inanıyorum. İnsanın burada ve her yerde, şimdi ve her zaman, eylemlerine göre ödüllendirildiğine inanıyorum. Bütün bunlara öyle kesinlikle inanıyorum ki, bu yaşımda, mezarın eşiğinde, bedenimin ölümünü, yani yeni bir hayata doğuşu dilemek için çaba harcamam gerekiyor...» (Ortodoks Kilisesine verdiği cevap)

Bu düşünceler, daha doğrusu bu iman ifadeleri, Tolstoy'un inancı hakkında bize yeterli bilgi vermektedir. Fakat Tolstoy, kolay gelmemiştir bu aşamaya. Büyük bunalım ateşlerinde yanarak, iman ile inkâr arasında gel-gitler, yalpalamalar yaparak bu çizgiyi bulmuştur.

«Erken gelmiş bir bahar günü, ormanda yalnızdım, ormanın seslerini dinliyordum. Son üç yıldır süregelen çırpınmalarımı, Tanrı'yı arayışımı, sürekli bir biçimde, sevinçten umutsuzluğa sıçrayışlarımı düşünüyordum. Birdenbire, ancak Tanrı'ya inandığım sıralarda yaşadığımı anladım. Sırf O'nu düşünmekle bile, hayatın sevinçli dalgaları kabarıyordu benliğimde. Çevrede her şey canlanıyor, her şey bir anlam kazanıyordu. Ama Tanrı'ya inanmamaya başladım mı, hayat duruveriyordu.» (Günlükten)

Tolstoy inanıyor demek ki. Hem de öyle her Hıristiyana nasip olmayacak cinsten bir imanla inanıyor. Ancak Hıristiyanlık açısından bakılacak olursa Tolstoy'u, inkârcı saymak, Hıristiyanlığa sırt çevirmiş kabul etmek ve hatta afaroz etmek tabiîdir.

Fakat Tolstoy, inancı, bir düşünme çalışması olarak kabul etmemektedir. İnanç, yaşanmalıdır. Yaşanmayan inancın bir değeri olamaz. Burada, «Tolstoy'un Hayatı»nın yazarı, Rolland'ın bir değerlendirmesine bakalım:

«Ama din kitabının yazdığı bu bilgelik kalıplarını bilmek yeter mi? Hayır, inanç bilim değildir, bir eylemdir, ancak yaşanırsa bir anlam taşır. Tolstoy'un, inancı, «Epikürос'cu bir hayat avuntusu» gibi gören zenginler, aydınlar karşısında duyduğu tiksinti, kendisini basit insanların arasına attı kesinlikle, bir bunlar uzlaştırıyorlardı, inançlarıyla hayatlarını»

Tolstoy'un kilisece afaroz edilmesine rağmen inandığını böyle güçlü ifade etmesi, İslâm dünyasında büyük bir heyecana sebep oldu. Müslüman bilginleri, Tolstoy'u İslâm inancına hayli yaklaşmış görüyorlar, O'na coşku dolu mektuplar yazıyorlardı. Tolstoy'un İslam'a sempatisi vardı, Hz. Muhammed'i seviyor, hayranlıkla okuyordu. Fakat nedendir bilinmez. O'nun Budist ve Konfiçyüsçü şarka daha çok ilgi duyduğunu görüyoruz.

Öyle sanıyoruz ki Tolstoy, İslâm'ın savaş düşüncesini tam anlamıyla kavrama imkânı bulamadı. Bilindiği gibi Tolstoy savaşa şiddetle karşıdır. Romain Rolland'ın kayıtlarında, Tolstoy'un İslâm konusunda menfi düşüncelere sahip olduğu konusunda her hangi bir şeye raslamıyoruz.

HIRİSTİYANLIKTA YENİ REFORMLAR

Tolstoy, Hıristiyanlığın tahrif edildiği, istismar edildiği, çarpıtıldığı düşüncesindedir. Hele Batı, Hıristiyanlığı büsbütün bozmuş, din ol-

«Bilimin ve sanatın çabası, bunlar ancak hiç bir hak istemedikleri, yalnız görevlerini bildikleri zaman meyva verir. İnsanlık ancak böyle bir çaba olduğu için, özü fedakârlık olduğu için saygı duyar bu çabaya. Ruhsal çalışmalarıyla başkalarına hizmet etmek için görevlendirilmiş insanlar, görevlerini yerine getirirken her zaman acı çekerler: Çünkü ruhsal dünya yalnızca acılar ve işkenceler içinde doğar. Fedakârlık ve acı çekme: Düşünürün ve sanatçının kaderi budur işte, çünkü ereği insanların iyiliğidir. İnsanlar mutsuzdur, acı çekerler, ölürler; boş gezmek için, eğlenmek için zaman yoktur. Düşünür ya da sanatçı, bizim inanmaya alıştığımız gibi, Olympos tepelerinde oturmaz hiç bir zaman; karışıklığın, heyecanın içindedir hep. İnsanlara neyin iyilik getireceğini, neyin onları acıdan kurtaracağını kararlaştırmak ve söylemek zorundadır, oysa kararlaştırmamıştır, söylememiştir. Yarın iş işten geçecektir belki de, ölecektir. Sanatçılar ve bilim adamları yetiştiren bir kurumda (doğrusunu söylemek gerekirse, bilimin ve sanatın yıkıcıları yetişir burada) yetişmiş bir kimse değildir. Diplomalar, aylıklar alan düşünür, ya da sanatçı olamaz. Düşünür ya da sanatçı, ruhunda bulunanı düşünmemekten, dile getirmemekten mutluluk duyacak olan, ama bunu yapmaktan da geri durmayan kimsedir. Çünkü görünmeyen iki güç yönetir onu: İç gereksinmesi, bir de insanlara duyduğu sevgi. Şişman zevk düşkünü, kendinden memnun sanatçı yoktur.» (Ne Yapmalıyız'dan)

maktan çıkarmıştır. Dünya Hıristiyanlığı içinde, gerçek Hıristiyanlar, ancak Rus'lar olmuşlardır.

«Benim inancıma göre, Hıristiyan dünyasında ikibin yıldır hazırlanmakta olan büyük devrim, işte bu saatte başlamaktadır. Bu devrim, çürümüş Hıristiyanlığın ve onun sonucu olan baskı yönetiminin yerini, gerçek Hıristiyanlığa, insanlar arasındaki eşitliğin ve gerçek özgürlüğün temeli olan, aklı başında olan bütün insanlarca arzulanan Hıristiyanlığa verecektir.» (Bir Dünyanın Sonu'ndan)

Tolstoy, Hıristiyanlıktaki bu devrimin Ruslar tarafından gerçekleştirileceği kanaatindedir. Çünkü Rus halkı, bütün insanlar arasında, gerçek Hıristiyanlığa en çok ermiş halktır.

Tolstoy kanaatini şöyle özetler:

«Büyük bir düşünceye vardım. Bütün ömrümü bu düşüncenin gerçekleşmesine adayabilirim. Bu düşünce, yeni bir dinin, İsa'nın dininin kurulması, ama dogmalardan, muammalardan arınmış olarak... İnsanları din yoluyla birleştirmek için, tam bir bilinçlilikle davranmak!» (Günlük'ten)

DİRENMEZLİK FELSEFESİ

Yeni dinin temeli aşktı, sevgiydi direnmezlikti Tolstoy'a göre. «Sana hakaret edenden öç alma! Sana kötülük edene karşı koyma! Öç almak benim işimdir, der Tanrı.» diye konuşur Tolstoy, Direnmezlik Felsefesinin temellerini açıklar.

Bir Paris gezisinde, bir idam sahnesine şahit olmuştur. Bu sahnenin onda bıraktığı izlenimleri şöyle.

«Başın bedenden kopup da sepete düşüşünü gördüğüm zaman, varlığımın bütün gücüyle, süregelen düzenin nedeni konusunda hiçbir kuramın böyle bir eylemi doğrulamayacağını anladım. Evrenin bütün insanları, bir kurama dayanarak, bunu zorunlu bulsalar bile, ben, bunun kötü bir şey olduğunu düşünmeye devam edecektim.» (İtiraflar'dan)

«... Yanılmayan bir tek öncü var içimizde, birbirimize yaklaşmamızı fısıldayan evrensel düşünce.» (Bir Hint dergisine gönderdiği yazıdan)

Bu fısıltı aşktır, direnmezliktir:

«Aşk, insanın akla uygun olan biricik eylemidir. Aşk, en akılsal en ışıklı ruh durumudur. ... Aşk gerçek zengilik, büyük zenginliktir, hayatın bütün çelişkilerini o çözer, ölümün dehşetini silmekle kalmaz, kendini başkalarına feda etmeye de yöneltir insan; çünkü sevdikleri için hayatını veren aşktan başka aşk yoktur; aşk, ancak insanın kendini feda etmesi olduğu zaman hak kazanır bu ada.» (Hayat Üzerine'den)

Tolstoy'un ateşli inancı, akıl ile aşkın, yani yüreğin kucaklaşmasından doğar. Fakat soyut sevgiye karşıdır Tolstoy:

«Bugünün en büyük günahı: Soyut insan sevgisi, uzaklarda bir yerlerde bulunanlara beslenen, kişilikten yoksun sevgi. Tanımadığımız, hiç bir zaman karşılaşmayacağımız insanları sevmek o kadar kolay ki! Hiç bir şeyi feda etmemiz gerekmez. Aynı zamanda da alabildiğine hoşnut oluruz kendimizden.» (Teneremo ile Konuşmalar'dan)

İnsanlık sevgisi, insanların kardeşliği Direnmezlik Felsefesinin hedefidir. İnsanlar birbirleriyle savaşmamalıdırlar. Saldırılara karşı silahla direnmemelidirler.

«Dünyayı kocaman bir tapınak olarak düşünüyorum, ışığı yukardan gelen ve tam ortasına düşen bir tapınak. Toplanmak için herkes ışığa gitmelidir. Burada hepimiz, değişik yerlerden gelerek, beklemediğimiz insanlarla birlikte olacağız, sevinç bundadır.» (Bir dostuna mektubundan.)

Ömrünün sonlarına doğru Hindistan'daki hareketlerle ilgilenir. Direnmezliğin, Budizmde de olduğunu belirterek, Hint ileri gelenlerine mektuplar gönderir. İngilizlerin etkisini kırmanın yolu, savaş değil, direnmezlik Tolstoy'a göre.

Gandi'ye uzun bir mektup yazmıştır, ölümünden bir ay kadar önce. Şöyle söyler, mektubunun bir yerinde:

«Direnmezlik denilen şey, aslında yalancı yorumların, şimdiye kadar bozamadığı aşk yasası öğretisinden başka bir şey değil .Aşk, yani ruhların insanların kaynaşmasına, el ele vermelerine yönelmesi, hayatın üstün ve biricik yasasını meydana ge-

tirir... İnsanlığın bütün bilgeleri bu yasayı yaymışlardır.»

Tolstoy, Hıristiyanlık tarihinde, İsa öğretisinin temeli olan bu yasaya riayet edilmediğini kaydeder mektubunda. Bunun baş sormulusunun da papazlar olduğunu söyler. On emirin en önemli maddesi «Hiç Öldürmeyeceksin»in papazlar tarafından «savaşlarda ve idamlarda öldürülebilir» şeklinde bozulduğunu, savunur.

«Sosyalizm, anarşizm, gittikçe artan suçluluk oranı, işsizlik, Kurtuluş Ordusu, zenginlerin canavarca lüksü, yoksulların kapkara sefaleti, intiharların korkunç derecede artması, bütün bunlar çözülmesi gereken, çözülecek olan iç çelişkiyi gösteriyor. Bu çelişki aşk yasasının tanınması ve her türlü şiddetin mahkûm edilmesi yönünde çözüleceğe benzemektedir.» (Gandi'ye Mektup'tan)

Tolstoy'u okuyanların tümü, Onun insan dramını, ender bulunur bir biçimde anlatışını hayranlıkla seyreder ve bu büyük ustayı kucaklarlar. Ama, O'nun dünya barışı, insanların kardeşliği ve Direnmezlik Felsefesi için söylediklerini ütopya kabul etmemek de elden gelmiyor. O da bu düşüncelerinin ütopya olmadığını söylememiştir zaten. İnsanların kardeşliği, dünya barışı ve Direnmezlik Felsefesi gibi, Tolstoy'un evrensel yasa arayışları, bu büyük zekânın iyi niyetli arayışları olarak değerlendirilmelidir. Hiç değilse O, Avrupalılar gibi bu insanî ve latif sloganları, bir zulmü ve canavarlığı gizleme yolunda kullanmamıştır.

SANAT ANLAYIŞI

Tolstoy'un en orijinal ve devrimci düşüncelerini teşkil eder, sanat konusunda söyledikleri. Yeni bir sanat anlayışı inşa etmeyi ve o güne kadar var olan sanat felsefelerini yıkmayı vazife edinmiştir sanki kendine.

Dünyada Shakespeare'e çatan, O'nu dördüncü sınıf bir yazar sayma cüretini gösteren ilk sanatçı Tolstoy'dur. Bir ara musikiyle de savaşmıştır. Ama kendisi iyi bir müzisyendi. Aşağıda O'nun sanat görüşünün yeterince özetleyen bir bölüm veriyoruz:

«Bilimin ve sanatın çabası, bunlar ancak hiç bir hak istemedikleri, yalnız görevlerini bildikleri zaman meyva verir. İnsanlık ancak böyle bir çaba olduğu için, özü fedakârlık olduğu için saygı duyar bu çabaya. Ruhsal çalışmalarıyla başkalarına hizmet etmek için görevlendirilmiş insanlar, görevlerini yerine getirirken her zaman acı çekerler: Çünkü ruhsal dünya yalnızca acılar ve işkenceler içinde doğar. Fedakârlık ve acı çekme: Düşünürün ve sanatçının kaderi budur işte, çünkü ereği insanların iyiliğidir. İnsanlar mutsuzdur, acı çekerler, ölürler; boş gezmek için, eğlenmek için zaman yoktur. Düşünür ya da sanatçı, bizim inanmaya alıştığımız gibi, Olympos tepelerinde oturmaz hiç bir zaman; karışıklığın, heyecanın içindedir hep. İnsanlara neyin iyilik getireceğini, neyin onları acıdan kurtaracağını kararlaştırmak ve söylemek zorundadır, oysa kararlaştırmamıştır, söylememiştir. Yarın iş işten geçecektir belki de, ölecektir. Sanatçılar ve bilim adamları yetiştiren bir kurumda (doğrusunu söylemek gerekirse, bilimin ve sanatın yıkıcıları yetişir burada) yetişmiş bir kimse değildir. Diplomalar, aylıklar alan düşünür, ya da sanatçı olamaz. Düşünür ya da sanatçı, ruhunda bulunanı düşünmemekten, dile getirmemekten mutluluk duyacak olan, ama bunu yapmaktan da geri durmayan kimsedir. Çünkü görünmeyen iki güç yönetir onu: İç gereksinmesi, bir de insan-

lara duyduğu sevgi. Şişman, zevk düşkünü, kendinden memnun sanatçı yoktur.» (Ne yapmalıyız'dan'

Romain Rolland'ın, bu satırların hemen altında yer alan sözlerini de eklemeliyiz buraya:

«Tolstoy'un dehasına acılı bir ışık tutan bu göz kamaştırıcı sayfa, Moskova'daki sefaletin kendisinde uyandırdığı acının dolaysız etkisi altında ve bilim ile sanatın toplumsal eşitsizliğe, ikiyüzlü şiddete dayanan her türlü çağdaş düzenin suç ortakları oldukları kanısı içinde yazılmıştı.»

Tolstoy, sanatın ve bilimin imtiyazına karşıydı. Sırf insanlığa hizmet için olmalıydı sanat ve bilim. Sanatçı kendini adamalıydı toplum uğruna ve bunu, Tanrı'ya kulluk şeklinde yapmalıydı; karşılıksız, riyasız. Tabiî ki sanata düşman değildi; tabiî ki musikiye karşı olamazdı bu büyük ruh. Ama sanat ve bilim adına sermaye toplamak, mevki kapmak, şan şöhret edinmek de faciaydı. Tolstoy, yukardaki ifadelerinde biraz karamsar görünüyorsa bunun sebebi, o günün Rusya'sında sanat ve bilim anlayışlarının, eleştirdiği görünümde olmasıydı. «Sanat Nedir?» kitabında daha objektif olacaktır nitekim:

«Gerçek bilim ve gerçek sanat her zaman vardı, her zaman da varolacaktır; bunu yadsımak hem olanaksızdır, hem de faydasız. Bugün bütün kötülük, bilginleri ve sanatçıları da yanlarına alan sözde uygar kişilerin, papazlar gibi ayrıcalıklı bir kast meydana getirmelerinden ileri geliyor. Bu kast da bütün kastların, bütün kusurlarını taşıyor. ... Bugün çevremizde bilim ve sanat dedikleri, büyük bir aldatmacadan, kilisenin o eski boş inancını aşar aşmaz içine gömüldüğümüz büyük bir boş inançtan başka bir şey değil.» (Sanat Nedir'den)

SOSYAL DÜŞÜNCELERİ

Tolstoy'un Rus toplumu üzerine ortaya koyduğu düşünceler, hem Rusya açısından, hem de tüm dünya düşüncesi açısından önemli değerler ihtiva eder. Bir toplumun şahsiyeti, mazisi, kültürü, bugünü ve geleceği ile ilgili tesbitleri bize bir çok örnekler sunmakta, özellike bir toplumun ,diğer toplumlardan farklılığı konusunda faydalanılacak manidar bilgiler vermektedir.

Tolstoy'a göre Batı bir örnektir. Ama izlenilmemesi gereken, ibret alınacak bir örnek. «Proletaryalarının cehennemiyle, sınıf kavgalarıyla, sonu gelmez silahlanma yarışları ve savaşlarıyla, çapulcu sömürgecilik politikalarıyla, bütün bir uygarlığın iflasıyla, Avrupa halklarının acıklı tablosunu göz önünde bulundurmalıdır. Avrupa bir örnektir -evet- yapılmaması gerekenin örneği.» (Çinli bir aydına yaptığı tavsiyelerden)

Tolstoy'un düşüncelerinden özetlenen yukardaki sözler, O'nun Batı için vardığı genel yargıyı ifade eder. Ama Tolstoy'u, Batı'yı bir çırpıda kesip atan biri olarak tanımamalıdır. Bir defa Batı kültürünü bütünüyle hazmetmiş ve çağında, Avrupa'da bile eşine az raslanan kişilerdendi. Mükemmel Fransızca'sından başka antik Yunanca'yı öğrendiği de bilinmektedir. Ta eski çağlardan Rousso'ya, Marks'a gelene kadar, Batı düşüncesini, Batı edebiyatını öğrenmiş, bu yargılara bunlardan sonra varmıştır. Defalarca Avrupa'ya giden ve Paris'teki kütüphanelerde, ilim ve kültür merkezlerinde uzun süren etüdler yapan biridir Tolstoy.

Şimdi O'nun düşüncesine temel olan bulgularını kısa notlar halinde özetleyelim:

● **Mülkiyet :**

«Kötülüğün baş etkeni mülktür. Mülk, başkalarının emeğinden yararlanmaktan başka bir şey değildir. Mülk, bizim olmayandır, başkalarındır. İnsan, karısını, çocuklarını, kölelerini, nesneleri kendi mülkü sayar; ama gerçek, yanıldığını gösterir kendisine; ya bundan vazgeçmek, ya da acı çekmek, acı çektirmek zorundadır.» (Ne Yapmalıyız'dan).

«Sefaletin gerçek nedeni, üretim yapmayan, şehirlerde toplanan kimselerin ellerinde biriken zenginliklerdir. Zenginler zevk sürmek ve kendilerini savunmak üzere şehirlerde bulunuyorlar. Yoksullar da gelip, zenginliğin kırıntılarıyla geçiniyorlar. İçlerinden birçoklarının emekçi olarak kalması; ticaret, istifçilik, dilencilik, sefihlik, dolandırıcılık, hatta hırsızlık gibi daha kolay bir kazanç avına çıkmamaları şaşırtıcı bir şey.» (Ne Yapmalıyız'dan)

Diriliş romanında toprakların halka dağıtılmasını teklif eder. Sonra romanda kendisini temsil eden toprak sahibi Prens Nehyludov'a topraklarını dağıttırır.

Tolstoy'un bu düşüncelerine bakarak, O'nu bir sosyalist sayamayız tabiî. Marksist veya bir başka tip sosyalist olacak kadar küçülmemiştir bu dev. Romain Rolland diyor ki: «Tostoy, hiç bir şeye kin duymamayı ilke olarak benimsememiş olsaydı, sosyalizme kin duyduğu söylenebilirdi.»

● **Sosyalizm :**

Rolland, devam ediyor. «İki bakımdan nefret eder sosyalizmden, çünkü sosyalizm iki yanlını birleştirir kendinde; özgürlük yalanı ile bilim yalanını» Tolstoy, günün ilim dünyasını şöyle alaya alır; «Tıpkı kilise uşakları gibi, insanları kurtardıklarına inanan, buna başkalarını da inandıran, tıpkı kilise gibi yanılmaz olduklarını sanan, kendi aralarında hiç bir zaman anlaşamayan, mezhep mezhep bölünen, tıpkı kilise gibi kabalığın, ruhsal bilgisizliğin, insanoğlunun çektiği acıdan kurtulmakta gecikmesinin başlıca nedeni olan, çünkü insanlığı birleştirebilecek tek şeyi, din bilincini tepmiş olan şu bilim uşaklarını...» (Savaş ve Devrim'den)

İhtilâlci soldan nasıl tiksindiğini söylemeğe gerek yok. Ama aydın ve kuramcı sosyalist O'nda dehşet uyandırır. «Öldürücü bir züppe, gururlu ve kuru bir ruhtur böylesi, insanları sevmez, kendi fikirlerini sever yalnız. Üstelik de bu fikirler bayağı fikirlerdir.»

«Sosyalizmin ereği, insanın en aşağılık gereksinmelerini, maddesel rahatlığını karşılamaktır. Öne sürdüğü yollarla bu ereğe bile ulaşamaz.» (Bir Japon'a yazdığı mektup'tan) «Aşktan yoksundur aslında böylesi sosyalist. Yalnızca ezenlere kini, bir de, zenginlerin tatlı ve doygun hayatı karşısında korkunç bir çekememizliği; dışkıların çevresine toplanmış sineklerde görülen bir oburluğu vardır.» (Tolstoy'un Yaşayan Sözleri'nden)

● **Liberalizm :**

Rolland şöyle diyor: Liberalizmden eskiden beri hoşlanmazdı. Turgenyev'le anlaşmazlığının nedenlerinden biri de buydu. Avrupa'ya yaptığı iki yolculuk bu yargılarını değiştirmez. İlk yolculuğundan dönüşünde şöyle yazar: «Liberalizmin hırsından sakınmak gerek.»

Ve Tolstoy liberallerin «Halk, halkın iradesi» gibi sözleri kötüye kullanmalarına sınırlenir. «Peki ne biliyorlar halk hakkında? Halk nedir?» diye sorar. İlk Duma, toplantıya çağrıldığı sırada şunları söyler:

«Şu son zamanlarda Hıristiyanlığın bozulması yeni bir aldatmacaya yol açtı, halkımızı daha da kötüleştiren bir aldatmacaya. Karışık bir parlamento seçiminin yardı-

mıyla, temsilcilerini doğrudan doğruya seçmekle halka, yönetime katıldıkları, onlara uymakla, kendi iradelerine uydukları, özgür oldukları ilham edildi. Bir göz boyamadan başka bir şey değil bu. Halk, dolaysız seçimle bile, kendi iradesini ortaya koyamaz. 1 — Çünkü milyonlarca insandan meydana gelen bir ulusun böyle ortak bir iradesi olamaz. 2 — Çünkü böyle bir irade olsa bile, oy çokluğu, bu iradenin anlatımı olamaz. Seçilenlerin halkın iyiliği için değil, kendi iktidarlarını sürdürmek için yasa çıkardıklarını, yönetimlerini bu yolda yürüttüklerini gözönüne almasak bile, seçimin baskısı ,oyldan çıkarıcılığı yüzünden halkın iğfal edildiğini düşünmesek bile, buna boyun eğenlerin içine düştükleri kendini beğenmiş tutsaklık dolayısıyla, son derece yıkıcı bir yalandır bu. Bu özgür insanlar, hapishane içinde düzeni sağlamakla görevli gardiyanları seçmekle, kendilerinin özgür olduklarını sanan mahkûmları düşündürüyorlar. Zorba bir devletin bir üyesi en zalim baskılar altında bile özgür olabilir. Ama anayasal bir devletin bir üyesi her zaman köledir, çünkü kendisine yapılan şiddetin baskının yasaya uygunluğunu kabul eder...» (Bir Dünyanın Sonu'ndan).

Yüzyıla yakın bir süre sonra, liberalizme, demokrasiye aynı eleştirilerin yöneltildiğini düşünecek olursak, Tolstoy'un sezgisine ve keskin zekâsına hayran olmamak elde olmaz.

Peki neyi istiyordu Tolstoy? Çağın hiç bir düzenini kabul etmeyen bu adam neyi aramaktaydı?

HEP ARAYAN YALNIZ ADAM

Romain Rolland'ın, Tahsin Yücel tarafından dilimize aktarılan «Tolstoy'un Hayatı» adlı kitabından yararlanarak Tolstoy'u inceledik bu yazıda. Daha başında da söylediğimiz gibi bu inceleme Tolstoy'u tanıtmada son derece eksik kalmıştır. Ancak, Tolstoy gibi bir dehanın çağınızı ve bugünün insanını kavramamıza yardımcı olacak başlıca düşünceleri hakkında yeterli bir bilgi sahibi olduğumuzu sanıyoruz. O'nun bu çağın sistemlerini, insanını ve toplumunu yargılayan çözümler teklif edenve bir «Tolstoy Sistemi» içinde toplanabilecek daha nice önemli tesbitleri vardır. Bunlardan birini enine boyuna geniş bir biçimde ihtiva eden Kröyçer Sonat adlı eşeri, gelecek sayılarımızın birinde tahlil etmeyi düşünüyoruz.

Netice olarak şunları söyleyebiliriz: Tolstoy insan olarak büyük bir zekâ, büyük bir ruhtur. Ömrünü baştan sona kuşatan çileli yaşayışıyla gönüllerimize, kafalarımıza mesajlar verme çabasında olmuştur. Kendince insanlığa hizmet etmiştir kısası. Ama bir Hıristiyandır O. Kilise tarafından afaroz edilmiş bir Hıristiyan. Yeni bir İsa öğretisi kurmak isteyen reformist bir Hıristiyan. Mezhep kurucularına benzer, hatta onları da aşarak din kurucularına yaklaşır; ama ne mezhep ne de din kurmamıştır. Düşünceleriyle yalnız kalmış, iki kişi bile olamamış bir yalnız adamdır O. Hep erdem aramış, kurtuluş aramış...

Şu kadarıyla gördük ki Tolstoy, hür arayışlarıyla vardığı sonuçlar bakımından, bizim sosyal ve kültürel sistemimize ve bunun temeli olan İslâma oldukça yaklaşmış görünüyor. Öyleki Tolstoy'un çok uzun çabalarla bulduğu bir gerçeğin, bizde ne zamandır yaşanan bir olay olduğu apaçık ortadadır.

Tolstoy'a bu gözle baktık elbette ve bu gözle bakmalıyız; bir kurtarıcı değil, kurtuluşun kendimizde olduğunu işaretleyen bir büyük ruh, bir büyük zekâ olarak gördük Tolstoy'u görmeliyiz de...

— Necati AYKAN

Cücelere Mekân Oldu Yüceler

Mutlu bir ay ışığı
Güldü göklerimizden
Tatlı bir renk sağnağında kaldı dünyalarımız
Bir mutlu şafak hayal edildi ilk önce
Ak çizgilerin üzerine döküldü karanlık
Ve sonra dert yanardağlarından ses geldi
Yağmur bulutlarından yağdı düşünce
Ömrü kısaymış gül devrinin ne hazin
Ellerimizde tükendi bir günün baharı
Sevgilerden uzak bir dünyaya sığındık
Bir soru bir soru yağdı yerden göğe
İnceden ince.

Şafaklar kızıl doğdu
Karanlıklar sırtında dünyanın
Güneş öksüzü gözlerde ateş
Kanayan bir alev gözlerde ateş
Sokaklar tıklım tıklım sıkıntı
İnsan çukur düşüncelerde kayıp
Günah iplerinde asılı insan
Kör kılavuzlar peşinde katar katar
Beş arşın karanlıkta gömülen tan
Kanayan bir alevle doğdu güneş
Cehennem derdine eş.

Sulu gözler tarih sayfalarında
Utanç pazarlarında sonsuz birikim
Geleceğe bakan gözlerde duman
Dürüm dürüm sayfalarda eski çağlar yeni çağlar
Bir destan mührü yaşıyor hafızalarda
Üç kıta, ve yedi deniz,
Sevgi donmuş damarlarımızda
Kirlenmiş ak yüreklerimiz.
Acılar uyumaz gül kardeşim
Bağrımızda onun şanlı sarayları
Diken yataklarda hasta uykularımız
Ellerimiz çiçek dallarında perişan
Gözlerimiz göğe bakan yollarda
Sızılı arzularımızın öksüz
Çile ak topraklarda büyüyor
Dert altın kundaklarda..

Yıldızlararası yarış var
Uçan daireler ıpıl ıpıl uzaylarda
Gökdelenlerden sarkan insan —çaresiz—
Yanlış çıktı, eksik çıktı bütün yorumlar
Örümcek saraylarından kaçış var sanki
Yeni haritalar, yeni ülkeler çizildi fezalarda
Göz yaşlarından, aç nefeslerden katık eylediler
Akaryakıt oldu insanlığın çilesi füzelerde
Duymaz oldu sarhoşlar şu gül inliltileri
Dünyaların başağrısı göklerin baş belâsı
Duyulmaz boş gürültülerden
Milyonların ağlaması..

Kutuplar içimizde
Zehir yüreklerimizde filizleniyor
Kuşku saraylarını örtük ellerimizle taş taş
Çıkılmaz bir deryadayız arkadaş.
Mimarlar tiksindi kendi yaptıklarından
Kuşlar yuvalarından kaçtı ne yazık
İnsan inkâr fırtınasında çaresiz

İnsan, çürük teknelerde ağlar
Fildişi kulelerden mutlu panayırlar tütüyor
Devlerin ülkesinde şenlik var
Dinmiyor başağrısı insanoğlunun
Tıksınerek içiyor ıstıraplarını
Kalkta gör mezarından ey koca şair
Senin feryadına cevap verecek nice dert var
Sesin yine çıkarmıydı bilmiyorum acı acı:
«Ne günlere kaldık ey Gazi Hünkâr
Eşek vezir oldu, katır mühürdar.»
Avuçlarımızda ölü bahar
Nefeslerimizden kirlendi rüzgâr
Kanatsız ümitlerimiz yandı ateşimizde
Renkten renge girdi yeni ufuklar.
Çiçek sevgilerini unuttuk nicedir
Diken-ıstırap dostluğunu sevdik
Kovduk kalplerimizden yüce sevgileri
Kapımızdaki huzuru kurşunladık
Yanan bir hayalin ardından
Yana yana döne döne ağladık.

Coştu Promete'nin gazabı
Et beyinler büyülendi ateşinden
Dünya bir âlem oldu bilmem kaç asır
Onun parmak izleri var kir tapınaklarında
Kapladı duru semâları onun alevleri
Koca bir dünyayı köşe-bucak
Uzak etsin hatıralar gözlerden
Tiksintiyle hatırlanan
O devri.

İşlemesin kara trenler
Denizaşırı uzak dünyalara..
Esmesin rüzgârlar kıtalararası
Kesilsin uçakların ışığı
Perdeler çekilsin yalçın dağlara
Götürmesin kara trenler insanımızı
Uç-beş kuruş dünyalık için...
Gül yetiştiren eller kirlenmesin
Yabancı iklimlerin dumanlarında
Gitmesin gül benizli bacılarım
Beş-on kuruş için yana yana
Bize uzak dünyalara.

Yeni bir şafak kuralım
Kalbimizdeki meşalelerden doğsun
Karanlık sevdalılarını zelil-hakir
Kendi dünyalarında boğsun.
Bir ışık parlasın tepemizden

Güneşten alsın rengini, sıcaklığını
Uşüyen kutupları ısındırsın sevgiyle
Dünyaya esir gelen insanoğlunu
Kurtarsın ağır prangalardan
Değişsin görüntüler baştanbaşa
Gülyüzlü ışıklar yankılansın
Aynalardan...

Üzüm üzüme baka baka kararırmış
Siyahlar da beyazlara özensin artık
Dünyanın başından insin kara hükümdarlar
Biraz rahat nefes alsın insanlık.
Çelik prangalar kırılsın zindanlarda
Sevgi çiçeklerinden saraylar yapılsın
Kurusun kan sızdıran deryalar
Yeniden huzur yaşasın kadınlarımız
Sıcak bir iklim kurulsun inancımızdan
Sarsın insanlığı dualarımız.

Ya Rab! Son ilticamız sana
Yenilmez kudretine geldik düşe kalka
Kaç bin senelik yol aldık ilk günden beri
Yürüdük asırlarca demir çarık, demir âsâ
İnsan dilek kapılarında ağlar
Hem nazlı duaları var inan onların
Nemli gözlerimiz ümit ufuklarına bakar
Bir ışık gönder ki bize, karanlığa düşman
Parlasın ışıl ışıl başımızda
Sönmesin haşre kadar!

Veli ŞİRİN

TÜRKOLOJİ ve TARİH KONGRELERİ

— Kongrede Japon delegeler.

Geçen ayın ilk iki haftasında, Türkiye fikir hayatı ve Türk kültürü açısından önemli iki kongre yapıldı. Bu kongrelerin ilki, 4-8 ekim 1976 tarihleri arasında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi ve Türkiyat Enstitüsü tarafından ve Kültür Bakanlığı'nın katılmasıyla tertiplenmiş olan, birincisi bundan iki yıl evvel yine İstanbul'da toplanan II. Milletlerarası Türkoloji Kongresi'dir. İkinci kongre ise, geleneksel olarak 1930'lardan beri zaman zaman tertiplenen Türk Tarih Kongresi idi. Türk Tarih Kurumu tarafından ve her zaman olduğu gibi yine Ankara'da toplanmış olan VIII. Türk Tarih Kongresi 11-15 ekim 1976 tarihleri arasında yapıldı.

ENTELLEKTÜEL HAYAT VE KONGRELER

Kongreler hakkında bu açıklayıcı bilgileri verdikten sonra bu konudaki değerlendirmelere geçebiliriz.

Sözünü ettiğimiz kongreler bilimsel kongrelerdir. Ülkemizde benzeri bilimsel kongreler zaman zaman düzenlenmektedir. Nitekim, tıp, hukuk, teknik gibi çeşitli bilim dallarında geçtiğimiz aylarda bazı kongreler düzenlenmiş ve hâlâ da bazıları devam etmektedir. Bilindiği gibi bilimsel kongreler, özellikle beynelmilel çapta olanları bilim adamları için çok faydalı çalışmalar olarak kabul edilmektedir. Bu tür kongrelerde çeşitli ülkelerde aynı bilim dallarında çalışan bilginler, araştırıcılar bir araya gelmekte ve yapabildikleri yeni, orijinal çalışmaları birbirlerine anlatmakta, tartışmaktadırlar. Bu yönüyle kongreler bilimsel kongrelerin büyük önemi bulunmaktadır. Diğer taraftan bu tür kongreler gereksiz çalışmaları da önleyici olmaktadır. Sözgelimi bir ülkede geliştirilen, ilerletilen bir bilim meselesi, o konuda daha gerilerde çalışanları gereksiz çalışmalardan kurtarmaktadır.

Bir başka yönden bilimsel kongreler, düşünce özgürlüğünün en açık beynelmilel ortamları olmak özelliğini de taşımaktadırlar. Bilindiği gibi bu kongrelerde —aşağıda sözünü edeceğimiz bazı istisnalar dışında— bilim adamları büyük bir özgürlük içinde düşüncelerini, fikirlerini açıklamakta ve

Osmanlı Tarihi seksiyonu çalışmalarından bir görünüş.

yeni ufuklar açıcı yeni fikirler ilham edici, geliştirici bir fonksiyon icra etmektedirler. Bilim, çağımızda geçmiş yüzyıllara göre çok genişlemiş, dallanmış ve değil bir insanın, bir ülkenin bile bilimin bir dalını tek başına inisiyatifinde tutmasını imkânsız hale getirmiştir. Yani, bilim bugün geçmişe göre daha çok beynelmilel hale gelmiştir. Bu bakımdan, çeşitli bilim dalları aynı zamanlarda başka başka ülkelerde değişik biçimlerde gelişebilmektedir. İşte bu gelişmelerin karşılıklı duyurulması, insanlığın yararına sunulması ve bilginlerin yeni yeni çalışmalara başlaması için beynelmilel ya başka düşünce ve fikirleri tabuları dikkate almadan tartışmaktadırlar. Bu durumun ise insanlığın ve bilimin ilerlemesi için büyük bir önemi vardır. **Bilindiği gibi eleştiri ilerlemenin temeli durumundadır. Gerçekte eleştiri insanoğlunun eksikliğinin bir sonucu olarak kendini zaruri hale getirmektedir.** Zira hiç kimse, yani insanoğlu tam değildir. Bu durum eleştirinin kaynağıdır. İşte bilimsel kongreler de gerçekte, bilimin bir eleştirisinden başka bir şey değildir. Yeri gelmişken ifade etmekte yarar olan bir hususu belirtelim. **Düşünce özgürlüğü ve bilimsel tartışmanın yok edildiği yahut da kı-**

— Prof. Dr. M. Ali Ekrem (Romanya) bildirisini sunarken.

sıtlandığı yerde gelişmeden ve ilerlemeden söz edilemez.

Bilimin ve bilim adamının insanlık için, milletler için, ülkeler için ifade ettiği büyük anlamı tekrarlamak gereksizdir. Bu değer tarihin başından beri var olmuş ve devam etmektedir. Tarih geçmişte yaşayan devletlerin ilmî gelişmelerini sağlayamadıkları için uğradıkları yenilgileri bize bildirmektedir. Hatta diyebiliriz ki, milletimizin de son bir kaç asırdır uğradığı yenilgilerin temelindeki sebeplerin başında, toplumumuzun bilimle olan olumsuz ilişkilerinin bulunduğunu söylemek pek de haksız olmayacaktır. Osmanlı İmparatorluğu'nun teşkilâtlanma, yönetim, müesseseleşmede gösterdiği başarıları, düşünce metodunda, düşüncede, teorik anlamda bilimde gösterdiği söylenemez. Uğradığı acı yenilgilerle kesinlik kazanan bir durumdur bu. Bu bakımdan bilimin ilerlemesine büyük katkıları olabilecek ilmî kongrelerin ülkemizin geleceği açısından güzel ve gerekli yatırımlar olduğunu unutmamak gerekmektedir.

Diğer taraftan bu tür kongrelerin belirtmeye çalıştığımız bu genel özellikleri yanında, bilim dallarının zatî özellikleri açısından da ayrı önemleri ve hususiyetleri bulunmaktadır. Meselâ, üzerinde durduğumuz Tarih ve Türkoloji kongrelerinin, sosyal ilimler sahasında olması sebebiyle, millî kültürümüz açısından ayrı ve büyük önemleri vardır.

II. MİLLETLERARASI TÜRKOLOJİ KONGRESİ

4 ekim 1976'da İstanbul Kültür Sarayı'nda açılışı yapılan ve daha son-

Prof. Dr. A. TERZİBAŞI
(IRAK) bildirisini sunarken

ra da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi anfilerinde çalışmalarını sürdüren Türkoloji Kongresi, «Türk Tarihi», «Türk Dili», «Türk Edebiyatı», «Sanat Tarihi», «Türk Müziği» seksiyonları olarak beş kısımda yapılmıştır.

Bilindiği gibi «Türkoloji», Türk milletinin tarih içinde, kültür, medeniyet, edebiyat, dil vb. bakımlardan incelenmesi anlamına gelmektedir. Yani Türkoloji bir bakıma «Türklük bilgisidir.» Ve Türkiye'de ortaya çıkmamıştır. **Aslında Batılılar Türkolojiyi Türk milletini tanımak ve yenmek için kurmuşlardır.** Nitekim XIX. yüzyılda Avrupalılar Türkolojiyi büyük nispette Türk milletinin aleyhine kullanmışlardır. Ancak bugün bu durum oldukça değişmiş bulunmaktadır. Zira bugün artık bu çalışmaların merkezi Türkiye olmak durumundadır. Ve yine Türk milletinin bugün içinde bulunduğu durum da, Türkoloji çalışmalarının günümüzdeki önemini meydana getiren sebepler arasındadır. Çünkü bu çalışmalar, son bir iki asırdır, Türk milletini ve onun yüce değerlerini küçümseyerek millete düşman hale gelen sözde aydınların, Türk milletinin büyük geçmişini anlamalarına yardımcı olmaktadır.

II. Milletlerarası Türkoloji Kongresi'nde 114 yabancı ve 90 yerli olmak üzere 204 bildiri sunulmuştur. Beş seksiyonda da zaman zaman ilgi çekici ilmî tartışmalar yapılmış ve yepyeni meseleler ortaya konmuştur. Sözgelimi Balkan ülkeleri tarihçi, edebiyatçı, dilci, müzikçi ve sanat tarihçilerinin Balkanlardaki Osmanlı hâkimiyeti sırasında meydana getirilen eserler hakkında sundukları bazı bildiriler dinleyiciler tarafından ilgi ile takip edilmiştir. Bu bildirilerden anlaşılmaktadır ki hâlâ Balkanlarda Türk milletinin izleri kaybolmamıştır. Türk kültür ve medeniyetinin tesirleri hâlâ bıraktığımız ülkelerde devam etmektedir. Meselâ bu kongrede ilk defa açılmış olmakla beraber Türk müziği seksiyonunda sunulan bazı bildiriler, Türk halk müziğinin hâlâ Kosova'da, Balkan yaylalarında devam etmekte olduğunu göstermektedir.

Artık tarihte kalmış olan Osmanlı dönemlerini daha objektif değerlendirme imkânına kavuşmuş olan Romen, Yugoslav, Bulgar vb. ülkeler bilim adamları, bugün açıklıkla Türk milletinin oralarda kurduğu adil sistemi tesbit ve kabul etmektedirler. İngiltere, Fransa vb. gibi Batı Avrupa ülkeleri tarihçi, edebiyatçı ve araştırıcıları dahi artık, bir asır evvelkinin tersine Türk milletinin kurduğu medeniyetin büyüklüğünü, geliştirdiği kültürün yüceliğini, hiç değilse teslim etmek zorunda kalmaktadırlar.

II. Milletlerarası Türkoloji Kongresi genel olarak büyük faydalar sağlamıştır. Bunlardan yukarıda kısmen söz etmeğe çalıştık. Ancak hemen söyleyelim ki eksikleri de olmamıştır denemez. Temennimiz gelecek kongrelerde daha başarılı olunmasıdır.

VIII. TÜRK TARİH KONGRESİ

Tarih Kongresi de Türkoloji Kongresi gibi beynelmilel bir kongre olarak çalışmalarını sürdürmüştür. Yerli ve yabancı üç yüze yakın delegenin

katıldığı Tarih Kongresi beş gün sürmüştür.

Türk tarihinin beş değişik bölümünde yapılan Türk Tarih Kongresi'nin en ilgi çekici tartışmaları yakın çağ tarihi üzerine bildirilerin sunulduğu seksiyonlarda olmuştur.

Günümüzde de etkilerini sürdürmekte olan çeşitli olaylar, tarihçiler tarafından tartışılmıştır. Tanzimat, Meşrutiyet, Sultan Abdülhamit devri, yirminci yüzyıl başları, İstiklâl Savaşı, Cumhuriyet Türkiyesi'nin kuruluşu ve o devirlerdeki çeşitli problemler üzerine zaman zaman ilgiyle takip edilen tartışmalar olmuştur.

Sovyet tarihçilerinin Cumhuriyet Türkiye'si üzerine sundukları çeşitli bildiriler de bir diğer açıdan dikkati çekmiştir. Bilindiği gibi, Sovyet tarihçileri geleneksel parti tarihçiliğinden, yani komünizmin katı doğmalarından hareket etmekte ve bütün tarih olaylarını belli kalıplara oturtmaya çalışmaktadırlar. Sözgelimi İstiklâl Savaşı üzerine ileri sürdükleri fikirlerde bu durum açıkça görülmektedir. Onlar İstiklâl savaşımızı bir milletin kurtuluş savaşı olmaktan çok, bir sınıf savaşı olarak değerlendirmek istemektedirler. Ancak bu fikirleri kongredeki tartışmalar sırasında, Sovyetler dışında diğer ülkeler tarihçileri tarafından müttefiken reddedilmiş ve çürütülmüştür. Sovyet tarihçilerinden Prof. Dr. Esmeralda Hasanova (Azerbaycan) kongrede okuduğu bildirisinde, Sovyet tarihçilerinin İstiklâl Savaşımıza nasıl baktıklarını açıklıkla ortaya koymuştur. Keza Prof. Şemseddinov'da millî mücadelede yığınların rolü başlıklı bildirisinde aynı bakış açısının tipik bir örneğini vermişti.

BAZI TEMENNİLER

Kısaca sözünü ettiğimiz Türkoloji ve Tarih kongrelerinde, dikkati çeken bir kaç hususu belirtmeden geçemeyiz. Önce söyleyelim ki, her iki kongrede de, Türk kültürünün, Türk medeniyetinin ve hatta Türk tarihinin oluşmasında temel olan Türk milletinin ideolojik yapısı üzerine pek az tebliğ sunulmuştur. Hâlâ yazılmamış olan Türk medeniyeti üzerine de doyurucu araştırmalar yapılmıştır denemez. Halbuki Türk toplumunun bugün içinde bulunduğu şartlar ve yakın istikbali bu tür inceleme ve araştırmalara ihtiyaç göstermektedir. Toplumumuz bugünlerde, bir kaç asırlık kötü günlerini geride bırakmak ve yeniden eski büyüklüğüne kavuşmak atılımı içindedir. İşte, Türk Kültürü, medeniyeti ve tarihi araştırmalarının ve bilginlerinin bu yeni atılıma muhteva kazandırmak gibi yüce ve şerefli bir görevleri vardır. Bu bakımdan yerli Türkoloğlara düşen, bu şerefli görevi üstlenmektir.

Söyleyeceklerimizin ikincisi ise, her iki kongrenin de toplum tarafından yeterince duyulmamış, anlaşılmamış olmasıdır. Türk toplumunu böylesine yakından ilgilendiren bu kongrelerin, toplumdan habersiz geçip gitmesi üzücü olmuştur. Bu konuda Türkiye basının ve diğer yayın vasıtalarının büyük nispette kasıtlı sandığımız, ilgisizlikleri ve hatta gizli protestoları dikkat çekicidir. Türk milletinin en önemli meselelerinin konuşulduğu bu bilimsel kongrelere ilgi göstermemekle Türkiye basını tarihî bir hata yapmıştır. Bazı istisnalar dışında Türkiye gazetelerinin bu ilginç tutumu gerçekten incelenmeye değer bir meseledir. Diğer taraftan TRT'nin de çok az bir farklılıkla benzer bir tavır takınması, yukarıdaki değerlendirmeleri burada da aynen geçerli kılmaktadır. Ancak burada unutmamak gerekir ki, sözünü ettiğimiz bu meselede kongre tertip heyetlerinin de hataları olabilir.

Kongreler hakkında diyeceklerimizi bitirmiş bulunuyoruz. Temennimiz gelecek kongrelerin daha canlı, daha faydalı ve Türk milletinin önündeki problemlere de ışık tutucu olmasıdır.

Ahmet EFE

BİZ VARIZ

Bizim gülşenimizde açar sevgi çiçekleri
Sen bilmiyorsun...
Ay bizim gecelerimize doğar,
Güneş bizim seherimize...
Bu dağlar, bu yaylalar,
Bu üveyikler uçan gökyüzü bizimdir...
Sen bilmiyorsun...
Çorak gönülleri biz sulamışız gözyaşlarımızla;
Ümit fidanları dikmişiz yüreklere.
Ve beyinlere
Gerçeğin mührünü vurmuşuz biz!..
Sen bilmiyorsun...
Biziz ölümsüzlüğün kervanındaki yolcular
Menzilimiz cennet bizim,
Sen bilmiyorsun...
Ve sen bilmiyorsun ki,
Bu gönül kapılarının ardında
Bizim diyarımız uzanır...
Bizim türkümüz, bizim şarkımız söylenir...
İçimizde cihan kadar sevdalar yaşar.
Yürek yürek
Aşkı biz duyarız...
Sen yine bilmiyorsun ya,
Hak yolun başında, ortasında, sonunda
Biz varız...

YAHYA KEMÂL

- **Hayatı**
- **Fikirleri**
- **Çevresi**

Cevad ÖZKAYA

Geçen yüzyılın sonlarında imparatorluğumuzun tarih sahnesinden yavaş yavaş ayrılmaya itildiği bir dönem. Batılı devletlerin elbirliği ile bir araya getirdiği şartlar toplumumuzun bünyesini içten içe kemirmekte. Müesseselerimiz işlemez hale gelmiş. Aydınlarımızın yeni mabudu batı, düşünce hayatımızı tam anlamıyla tesiri altına almış. Kültürel planda karışıklık ve yabancılaşma had safhada. Aydınlarımız bir kurtuluş meleğine sarılmışlar. Batılılaşmak. Onlar için yaşamanın varolmanın tek şartı. Daha iyi olmak istiyorsak, daha çok Avrupalı olmalıyız ve sarılmalıyız Avrupa'ya. Birkaç istisna dışında ortak ideal; daha çok Avrupalı olmak.

Büyük çabalarla sürdürülür Avrupalılaşma seferberliği. Avrupa'ya yaklaştığımız ölçüde uzaklaşırız kendimizden. Bu yabancılaşma giderek bir aydın tipini ortaya çıkarır toplumumuzda. Said Halim Paşa Buhran-ı fikrimizde şöyle belirtir bu tipin ayırıcı özelliğini.

«Evvelâ, bu meselelerden herhangisine dair olursa olsun bize taalluk eden cihetlerini bilmemek, ve öğrenmeğe tenezzül etmemek...

İkincisi bizimle ilgisi olanlar haricinde birçok usuller, prensipler ve bilgilere vakıf bulunmak.» (1)

Bu keşmekeş ortasında imparatorluk günden güne erimekte ve sarsılmaktadır. Bizim batıcılarımız insan

(1) Said Halim Paşa, Fikir Buhranımız. Bedir Yayınevi, 1966 İstanbul.

haklarından, insancıllıktan söz ederken, Tanzimat'ın getirdiği haklardan faydalanan azınlıklar içten içe isyana hazırlanırlar. Balkanlar her an patlamaya hazır volkan gibi. Bir isyan için, ufak bir hareket yeterli. Ama ne gam, batılı olmanın yolu insancıllıktan geçiyorsa elbette toz pembe görecektir dünyayı aydınımız. Ve pek az kimse farkedecektir, Balkanlarda hüküm süren sessizliğin, fırtınaya hazırlanan denizin benzeri olduğunu.

Balkanların fırtına öncesi bu sakin ortamında karlı bir kış günü doğar Yahya Kemâl. Yıl 1884. Baba ve ana soyu Rumelili, doğum yeri Üsküp. Ana tarafından Evlâd-ı Fatihan'dan gelmektedir. Ailesi özellikle annesi tam bir Müslümandır. Yetişmesinde büyük tesiri vardır bu kadının. Hatıralarında «Lâkin benim hem dînî hem de millî terbiyem üzerinde daha şiddetle müessir olan annemdir. Annem çok Müslüman bir kadındı. Muhammediye okur, bana Kur'an öğretirdi» diyerek bu gerçeği belirtir. (2)

Yahya Kemâl, annesinin okuduğu Muhammediye'nin mısralarında milletimizin dünya ve ahiret macerasını hisseder.

«Çok yerlerini anlamadığım halde, annemin yüksek sesle ve makamla okuyuşundan dinlediğim Muhammediye'nin mısraları bana bizim öz maceramız, evimizin, mahallemizin, Üsküb'ün ve müphem surette bütün milletimizin dünya ve ahiret macerası gibi gelirdi.» (3)

Kur'an ezan ve Muhammediye nağmeleri arasında geçen bu çocukluk döneminin tesiri, ara ara kesilmesine rağmen hayatının sonuna kadar onu etkileyecektir. O kadar ki Beyoğlu ve Şişli sosyetesinin sefahat âlemlerinde yaşarken, arasıra uğradığı Kocamustafapaşa, Atik Valde gibi mümin semtlerin ilham ettiği itiraf şiirlerinde bu tesirin devam ettiğini açıkça görürüz. «Kocamustafapaşa» şiirindeki,

«Gitmel Kalî Sen bu taraf halkına dost insansın.
Onların meşrebi iklîmi ve ırkındansın.»

mısralarındaki çağrı havası ferdî bir çağrı değil aslında. Bu mısralar çok yoğun bir şekilde bir bekleyişin, bir arzunun, beraberlik arzusunun ifadesidir. Ama ne yazıkki bu beraberlik gerçekleşmeyecektir, bütün arzulara rağmen. Ve Şair dönecektir Şişli'ye, Beyoğlu'na,

«Geç vakit semtime döndüm Kocamustafapaşa'dan»

Şiirin daha sonraki mısralarında derin bir ıstırapla karşılıyoruz. Bu ifadeler, ferdî ıstırabın çok üstünde bir anlam taşıyor. Gönlüyle millî, hayatıyla yabancılaşmış aydınımızın bir bölümünün ortak duygularıdır aşağıdaki mısralar.

«Kopmuşuz bizler o öz varlık olan manzaradan
Bahseder gerçi duyanlar bir onulmaz yaradan;
Derler: İnsanda derin bir yaradır köksüzlük;
Budur âlemde hudutsuz ve hazin öksüzlük.
Sızlatır bazı saatler dayanılmaz bir acı,
Kökü toprakta kalıp kendi kesilmiş ağacı
Ruh arar başka teselli her esen rüzgârda.
Ne yazık! doğmuyoruz şimdi o topraklarda.»

Yahya Kemâl'in arzusu dışında bir hayatı sürdürmesinde 1902 yılında gittiği İbrahim Efendi konağındaki çevrenin tesiri olduğu söylenebilir. Dış tesire en açık olduğu bir dönemde, 17 yaşında bu konağa gelir. Aile çev-

---

(2) Nihad Sami Banarlı, Yahya Kemâl'in Hatıraları. Yh. Km. Enst. Yayınları, s. 24.
(3) A.g.e., s. 25.

O RÜZGÂR

Yaşamak zevki nedir bilmez ölümden korkan
Gür bir îmanla damarlarda ateşten bir kan
Birleşip böyle diyorlardı, derin bir sesle,
Yeri fethetmek için gelmiş o fâtih nesle.

Böyle bir dersi alan rûha vatan dar görünür;
Dâimâ başka sefer, başka ufuklar görünür.
O nesil duymuş akın zevkini rüzgârda bile;
Bu duyuş varmış akınlardaki atlarda bile;

Bilmemiş var mı geniş yeryüzünün serhaddi,
Yıkmış ufkunda durup karşı koyan her seddi,
Yeni bir ülkede yem vermek için atlarına
Nice bin atlı kapılmıştı fetih rüzgârına.

Yahya KEMÂL

resinden ilk ayrılışıdır bu. Sık sık saz meclisleri verilir konakta. Kararsız, bedbin, eyyamcı bir grup insanın arasında geçen, bir seneye yakın zaman, çok şeyler götürmüştür Üsküb'ün Yahya Kemâl'inden. Serezli Sakip Bey, saz meclislerinin müdavimi. Siyasî fikirlerinden dolayı Paris'e firar etmiş ve ordudan atılmış bir zat. Ayırıcı özelliği; Avrupa'ya hayranlık, Osmanlı'ya ve Türklüğe düşmanlık. Gençlere şu telkinde bulunur. «Bizde bir gencin yapacağı iş varsa, o da bir kolayını bulup Paris'e firar etmek ve orada yaşamaktır.» (4)

Yahya Kemâl'e ilk yabancı tesir bu Şekip Bey'den gelir. Bir ara «Nev Yunanilik»e kadar varacak olan bir yabancılaşmanın ilk adımını bu inkârcı aydınımızın tesiriyle atar. Henüz onsekiz yaşındayken Paris'e firar eder yıl 1903.

Paris Jön Türklerin hürriyet ülkesi. Aydınımızın ilham kaynağı. Kimler yok ki Paris'te. Nesil ıslahı fikrinin mucîdi Abdullah Cevdet'den, Prens Sabahattin'e kadar bir sürü muhalif aydın. Yahya Kemâl çok kısa süre bunların arasında kalır. Maux Kolejine devam eder. 1904'de «ulum-u siyasîye mektebi»ne girer. Burada ünlü Fransız tarihçisi Albert Sorel'in derslerine devam eder. Sorel'in fikirleri Türk tarihini incelemeye yöneltir O'nu.

Muhayyel efsanelerden çok vesikalara dayandırmaya çalışır tarihimizi. Bizde olan şeyleri açığa çıkarmak için çaba harcar. Gerçi atrihimiz hakkında, tümüyle doğru yargılara vardığı söylenemez. Ancak Gökalp'e söylediği şu sözler bir gerçeğin ifadesidir. «Meselâ bizim bir felsefemiz yoktur. Çünkü ordular felsefe yapmaz; fütûhat yapar. Biz de böyle yapmışız. Biz vatanlar kuran bir milletiz. Bunları söyliyelim.» (5)

(4) A.g.e., s. 41.
(5) A.g.e., s. 49.

ŞİİRİ

Yahya Kemâl'in şiiri çok değişik kaynaklardan etkilenen bir terkibdir. Ancak kalıcı eserlerinin ilham kaynağı çoğunlukla millî tarihimizdir. Medeniyetimizin duraklama döneminde sanat hayatına atılışı, Balkanlar Türkiye'sinde geçen çocukluk yıllarının tesiri O'nu tabiî olarak tarihe yöneltmiştir. Halin hiç de iç açıcı olmayan manzarası karşısında şair teselliyi mazide bulur. Estetik için daha uygun olan masallaşmış gerçekleri tarihin derinlerinden çeker. Halin değil geleceğin binasını kurmak için kullanır bu malzemeyi.

Aynı dönemin ve aynı medeniyetin şairleri olarak Âkif'le ayrıldıkları noktalardan birisi de budur. Âkif aktüelle ilgilidir daha çok. Karanlık günlerin ıstırabını çeker. Bu günlerden aydınlık yarınların nasıl çıkacağını gösterir nesillere, çevresine. Âkif ne kadar aktüelle ilgiliyse, Yahya Kemâl o kadar uzaktır aktüelden. Mazinin şiirini söyler. Estetik endişesi vardır. Uzak geleceği kollar devamlı. Biri yangını söndürmeye çalışır. Diğeri yangın ortasında maziden geleceğe gider gelir. Sezai Karakoç'un deyişiyle «Ödeve çağırışla hayal-meyal hatırlatma arasındaki, çıplak ışıkla karanlık arasındaki, bir anıtla bir tank arasındaki fark. Bir savaşta askerleri heyecanlandırmak için, komutanın yaptığı bir konuşmadır Âkif'in şiiri. Ama savaş bittikten sonra, şehitler için dikilen anıt ve kitabedir, o kahramanlığın destanıdır Yahya Kemâl'inki.» (6)

Onun içindir ki Âkif Bursa'nın işgali üzerine «Bülbül»ü, Çanakkale savaşı üzerine «Çanakkale Şehitleri»ni yazacaktır. Yahya Kemâl ise, zamanı geriye doğru arşınlayacak, «İstanbul'u Fetheden Yeniçeri'ye Gazel» ve «Selimnâme»yi yazacaktır. Safahat baştan başa mevcud durumu anlatır. Yaşanan zamanla yakından ilgilidir Akif. Mahalle kahvesindeki bir olay, küfeci bir çocugun hali, derinden yaralar, ıstırap verir o'na. Böyle hüsran ve acıların ilham ettiği mısralarla doludur safahat.

«Ağlar safahatımdaki hüsran bile sessiz.»

derken Âkif bu gerçeği tek mısrada belirtir.

Yahya Kemâl'de yaşanan zamanın acılarını konu edinen şiir sayısı bir elin parmakları kadar bile yoktur. Eski mükemmel vakitlerle iç içedir. Daima mükemmeli şiirleştirir.

YAHYA KEMÂL'İN ŞİİRİNDE TARİH VE SONSUZLUK FİKRİ

Tarih ve sonsuzluk birbirini tamamlayan, birbirinden ayrılması mümkün olmayan iki kavram olarak girer Yahya Kemâl'in şiirlerine. Osmanlı'nın sınır tanımayan gelişmesi ve hareketliliği ondaki sonsuzluk fikrine eş bir duygudur. Bu duygu şiirin serhaddinde ufku kollayan şaire mükemmel eserler ilham etmiştir. Ölüme düğüne gider gibi giden akıncıların şiirini biraz da bunun için yazmıştır denilebilir. Geniş yeryüzünü yüce bir emre uyar hale getirmek için doludizgin at süren atalarımızı. «O rüzgâr» şiirinde şu mısralarla anlatır.

«Bilmemiş var mı geniş yer yüzünün serhaddi
Yıkmış ufkunda durup karşı koyan her seddi
Yeni bir ülkede yem vermek için atlarına
Nice bin atlı kapılmıştı fetih rüzgârına.»

«Selimnâme» şiirinde daha yoğun bir şekilde görürüz sonsuzluk fikrini. Yavuz'un sekiz sene gibi kısa bir ömre sığdırdığı büyük fetihlerin hikâyesidir «Selimnâme». Şairin Osmanlı padişahları içinde özellikle Yavuz'u seçmesi de anlamlıdır bir ölçüde. Denilebilir ki Osmanlı padişahları içinde cihanı yüce emre âmâde kılmak için

(6) Sezai Karakoç, Diriliş Yayınları, (2. baskı) 1974, s. 45.

en fazla çaba harcayan Yavuz'dur. Kısacık saltanat döneminde sınırdan sınıra, zaferden zafere koşması da bu çabanın gerçekleşmesi içindi. Yahya Kemâl'in «Selimnâme»yi yazmasına, mekânda sınır tanımama düşüncesinin Yavuz'da en üst seviyede bulunmasının rolü olduğu inkâr edilemez. «Selimnâme»nin başlayış bölümünde Yavuz'un şahsında ulvî cihangirlik duygusunu şu mısralarla belirtir.

«Devr-i fütûhu sür-ı sirâfîl müjdeler
Hak'dan nizam-ı âlemi temine er gelür.»

Aynı şiirin daha sonraki mısralarında.

«Rûy-i zemini tâbi-î ferman kılmağa
Sultan Selim Han gibi bir şîr-i ner gelür.»

diyerek aynı fikri daha değişik bir şekilde ifade eder.

Sonsuzluk bir anlamda zamana karşı koymak asırlara kabul ettirebilmektir kendini. Her zamana taze girebilmek ve yani mesajlar sunabilmektir. Büyük sanatçılar, büyük kumandanlar, büyük eserler her çağa sunacak yeni mesajları oldukları için büyüktürler. Bu mesajlar zamana karşı, zamanın yıpratıcı etkisine karşı korur onları. Yahya Kemâl zamanın deneyinden geçmiş olayları eserleri ve kişileri konu edinmiştir. Süleymaniye'yi, Yavuz'u, Itrî'yi konu edinmesi, doğrudan zaman meselesiyle ilgilidir. Yeni nesil Itrî'yi Yahya Kemâl'le beraber anmaktadır. Herhalde Itrî'yle beraber yaşayacaktır Yahya Kemâl. Süleymaniye yüceliğine uygun bir ifadeyle anlatılır. «Süleymaniye'de Bayram Sabahı'nda.

«En güzel mâbedi olsun diye en son dinin
Budur öz şekli hayal ettiği mimarînin
Görebilsin diye sonsuzluğu her yerden iyi
Seçmiş İstanbul'un ufkunda bu kudsî tepeyi.»

Şair yukardaki mısralarla hem eserin ebedîliğini belirtmiş, hem de şiirini zamana karşı koruyucu bir örtüye bürünmüştür.

Kısacası Yahya Kemâl maziyi seçerek getirmiştir şiirine. Ve geçmişi anlatırken, geçmişin haşmetine uygun eserler yazmayı hedef tutmuştur. Bunda başarılı olduğunu söylemek için eserlerine bakmak yeterlidir.

SONUÇ :

Özlediğinin tersine yaşamıştır Yahya Kemâl ömür boyu. Gönlüyle bağlı olduğu şeyleri hayatında yaşayamamıştır. Yaşayışındaki bu ikilik şiirlerinde açıkça görülür. «O Rüzgâr», «Kocamustafapaşa», «Süleymaniye'de Bayram Sabahı» ve daha bir çok şiirinde bir mü'min vecdi içinde görürüz O'nu. «Sicilya Kızları» «Endülüs'te Raks» gibi şiirlerde ise öncekinin tersi bir Yahya Kemâl çıkar karşımıza. Aslında bu ikiliği sadece O'nda değil, batılılaşmaya başladığımızdan bu yana tüm batıcı aydınlarımızda görebiliriz.

Atik Valde'den inen sokakta şiirinde bir ramazan akşamı mü'min bir semtte oruçsuz oluşunun verdiği ıstırabı şu mısralarda belirtir.

«Tenha sokakta kaldım oruçsuz ve neş'esiz
Yurdun bu iftarından uzak kalmanın gamı
Hadsiz yaşattı ruhuma bir gurbet akşamı
Bir tek düşünce oldu teselli derdime
Az çok ferahladım ve dedim kendi kendime
Onlardan ayrılış bana her an üzüntüdür
Madem ki böyle duygularım kaldı çok şükür.»

Yahya Kemâl hayatındaki bu ikiliği en güzel şekilde izah etmiştir bu mısralarla. Aslında Yahya Kemâl hep esere daima esere bakmıştır. Eserden çok en az onun kadar müessire bakabilseydi, çok daha büyük eserler koyabilirdi ortaya.

ATİK - VALDE'DEN

●

İNEN SOKAKTA

● **Yahya Kemâl**

İftardan önce gittim Atik-Valde semtine,
Kaç def'a geçtiğim bu sokaklar, bugün yine,
Sessizdiler. Fakat Ramazan mânevîyyeti
Bir tatlı intizâra çevirmiş sükûneti;
Semtin oruçlu halkı, süzülmüş benizliler,
Sessizce çarşıdan dönüyorlar birer birer;
Bakkalda bekleşen fıkarâ kızcağızları
Az çok yakında sezdiriyor top ve iftarı.

Meydanda kimse kalmadı artık bütün bütün;
Bir top gürültüsüyle bu sahilde bitti gün.
Top gürleyip oruç bozulan lâhzadan beri,
Bir nurlu neş'e kapladı kerpiçten evleri.
Yârab nasıl ferahlı bu âlem, nasıl temiz.

Tenhâ sokakta kaldım oruçsuz ve neş'esiz.
Yurdun bu iftarından uzak kalmanın gamı
Hadsiz yaşattı ruhûma bir gurbet akşamı.
Bir tek düşünce oldu tesellî bu derdime:
Az çok ferahladım ve dedim kendi kendime:
«Onlardan ayrılış bana her an üzüntüdür;
Mâdem ki böyle duygularım kaldı, çok şükür.»

Eksik Kalmış Bir Cemiyet

Mustafa Aydın

«Bir gün üzerinde beş katlı binalar yapılmış, öğleden sonraları yürüyüş yaptığım yamuk biçimindeki hapishane avlusunda dolaşırkan tasarladığım kitabın adının «Eksik Kalmış Bir Cemiyet»ten başkasının olamıyacağını buluverdim. Bu, sınıfsız denilen komünist diktatörlüğün ve parti üyelerinin imtiyazlı durumunun devamına yarayan eksiksiz cemiyetin antitezi olacaktı. Bir Kasım göğünün hüzünlü kubbesi altında, kafamın içindeki kelimelere avludaki adımlarım akisler yaptırıyordu: Eksik kalmış cemiyet... Eksik kalmış cemiyet...»

Bu satırlardan da anlaşılacağı gibi başlık bir kitabın adıdır. Milovan Djilas'ın bir kitabının adı. Eserin muhtevasına geçmeden önce yazar hakkında bir kaç cümle de olsa bahsetmekte fayda vardır.

M. Djilas, 1911 yılında Yugoslavya'da doğmuş, Belgrad Üniversitesini bitirmişti. Öğrenciliği sırasında 1929 yılında komünist partisine girmişti. Şansı yaver gitti, partide süratle yükseldi. 1940'da politbüro üyesi, dört sene sonra da hükûmet başkanı oldu. Artık partinin teorisyeni ve Tito'nun en güçlü adamı idi. Peyk devletlerle merkez arasında anlaşmazlıkların giderilmesi amacıyla çeşitli zamanlarda Moskova'ya ziyaretlerde bulundu. Stalin'le uzunca konuşmalar yaptı, enternasyonal'in merkezini yakından tanıma imkânı buldu.

Fakat Djilas, hem bu tezadı gideremedi, hem de derin bir sükûtu hayale uğradı. Üzerinde bulunduğu mevki onun komünist dünyasından gördüğü gerçekleri söylemesine engel teşkil etmedi. Önce komünist partisi etrafında kümelenmiş yeni parazit sınıfı tenkit eden makaleler yayınladı, sonra da marksist teorinin anormalliklerine dikkat çekti. Ama onun tabiriyle «Yeni Sınıf» onu muhkûm etmede gecikmedi: Önce partiden attı, sonra hapsetti.

Djilas günümüze kadar küçük fasılalarla uzun bir hapis hayatı yaşadı. Fakat orada boş durmadı, tuvalet kâğıtlarına eserler yazdı ve bazılarını dış dünyaya göndererek yayınlama im-

kânı buldu. İşte Eksik Kalmış Bir Cemiyet bu eserlerden birisidir.

EKSİK KALMIŞ CEMİYET NE DEMEK?

Gerçekten de eksik kalmış cemiyet ne demektir? Soru tersini de doğuruyor ve zihnimizde bir çokları sıralanıyor. Tamamlanmış cemiyet var mıdır? Toplumların da eksikliği fazlalığı olur mu, olursa nasıl olur?

Alışılagelmiş ölçülere göre ve genel olarak toplum için eksik terimi yerine «ilerlemiş-geri kalmış», «kalkınmış-kalkınmamış», «sanayileşmiş-sanayileşememiş» gibi ifadeler kullanılır. Ancak kanaatimce eksik terimi mukabili olan 'tamamlanmış' terimiyle orijinal bir manâ kazanmaktadır. Şüphesiz mutlak manâda tamamlanmış toplum düşünülemez. Belki cansız varlıklar için tamamlanmış olmak sözkonusu olabilir ama sürekli değişmeler içinde insan, toplum veya bir diğer canlı tamamlanmış olmaz, yahi böyle bir nokta gösterilemez.

Zaten yazar da cemiyetin eksiksiz olamıyacağına inanmıştır. O, bu ifadeleriyle komünistlerin sınıfsız ve eksiksiz dedikleri cemiyetle alay etmek iddialarından uzak fakat eksik olduğu kabullenilen bir topluma olan hasretini belirtmektedir. Bunun için «Benim eksik kalmış cemiyetim, komünist diktatörlüğünün eksiksiz cemiyetinin bir antitezidir» diyor.

O halde üzerinde durulması gerekli olan şey eksikliğin izafi olduğunu kabüllenmek ama toplumu inşa eden prensip ve değerleri göstermektir. Bunun için bütün bir tarih boyunca ümitleri, hayalleri, vaatleri, teorileri vb. ile meydana çıkan toplum arasındaki ilişkilerin ortaya konması gerekir. Bu, çağın yaygın sisteminin bir nevi kritiğidir. Şimdi yazarın tesbitlerinden hareketle bazı sentezlerde bulunalım.

EKSİK PRENSİPLERDEN SAĞLAM TOPLUM DOĞMAZ

Bilindiği gibi komünizmin tarihi çok eskidir. Denebilir ki çağdaş teoriler arasında en eski tarihli ve en ilkel kaynaklı olanıdır. Marx ve sonrakiler, ona «yeni bir şekil vermek için çabaladılar. Ama o basit ve ilkel şeklinden çıkıp, bilimle kaynaşamadan doğmalara büründü ve dondu. Uygulamalara uzak kalanların her gün ilân-ı aşk etmelerine rağmen, yakındakilerin ümit ve heyecanlarını süpürüp gitti.

Diğer bir çok teoriler gibi, Marx'ınki de bir terkipti. Onun doktrini, yeni bir kullanış bulmakla beraber İngiliz siyasî ekonomisini (Ricardo Simith), Fransız sosyalizmini (Saint-Simon, Fourier) ve Alman klasik felsefesini (Kant, Hegel, Feuerbach) birleştirdi. Ayrıca «Hürriyetle ihtiyaç aynı şeydir» görüşünü aldığı Spinoza'ya çok şeyler borçludur.

Marx, başından beri tek taraflı bir incelemenin içindeydi. «Araştırma konusu» olarak cemiyeti ele aldığını söylüyor, fakat tesbitlerini yalnız Britanya kapitalizmi temelleri üzerine oturtuyordu. Ünlü eseri Capital'i böyle yazmaya başlamıştı. İlmi bir kariyerinin olmayışı tek taraflı incelemelerini mugalata derecesine çıkarıyordu. Zira tesbitlerini büyük bir kesinlik içinde veriyor, bir ideolojik heyecanla sunuyordu. Sanki —haşa— bir vahiy tebliğ ediyordu.

Bu durum Marx'ın hem güçlü hem de zayıf taraflarını meydana getirdi. Bir tesir yapması itibariyle güçlü idi. Sonra teori tam zamanında; kafa ile kol emeğinin farklılığından bahsedilebilecek bir zamanda ortaya konmuştu. Bu bir avantajdı. Ama onu bir asır sonra açıp ve objektif olarak okuyacak olanlar için, mezhepdaşları müstesna pek bir manâ ifade etmeyecekti.

Kaldı ki Marx teorisini tamamlayamamıştı. Hareket tarzlarını gösteren eserleri ki kenara bırakılırsa, toplumu yorumlamaya teşebbüs eden Capital'i okuyan her insan kendisini eksik, tamamlanmamış bir kitap önünde

Çiçekler Sevdama Vurgun

Sevda çiçekleri tutuşturun ellerime
Al - beyaz - mor olsun herbiri,
Herbiri güzelliğin simgesi olsun
Dikilsin gönüllere.
Biri cihan adaletinin belgesi olsun
Biri Hira Dağı'nın gülünden koku versin
Biri karalardan giden gemiyi görsün,
Birinin yaprağından
Duâlar yükselsin ak ak.
Tüm cihan yüreğinde
Açsın tam yüzondört renk...
Tarihler şunu yazsın
Yaprak yaprak,
İkinci bir saadet yılı olsun o yıl,
Sevdaya baş verenin
Öz yılı olsun o yıl.

Osman YILMAZ

bu'lur. Kitap gelişme safhasında bitivermiştir. Aradan asırdan fazla zaman geçtiği halde tamamlayacak marksist çıkmamıştır.

Eseri niçin eksik bıraktığı noktasında yeterli bir bilgi yok. Ancak Hint düşünce ve toplumuna dair bazı eserler okuduktan sonra, hayali genellemelerin kendisini bağlayacağı düşüncesiyle işi yarıda bıraktığı anlatılır.

ENGELS'IN DOĞMALARI

Komünizmin (teorik olarak) sistemleştirilmesine ilk teşebbüs, Marx'ın arkadaşı F. Engels tarafından «Anti-Dühring» ile yapıldı. Marx'ın da tasvibinden geçen bu eser, hem dağınık bir komünist olan (komünist terimini ilk defa kullanan) Dühring'i tenkit etmek, hem de keşmekeşlik içinde bu'unun partiye bir çeki düzen vermek amacını taşıyordu. Bugün marksizmin temel kitaplarından sayılan Anti-Dühring öyle başlıbaşına cihanşümul bir hedef taşımıyordu. Sonra Engels eseri kaleme aldığı zaman fizik ve diğer bilimlerdeki gelişmelerden habersizdi. Doğru bir yorum getirecek güçte de değildi. Bu eksik kitap toplumların materyalist bir yorumlamasına giren içinden çıkamayan Capital'i Diyalektik ve benzeri temel konularda tamamlayacaktı. Halbuki iki eksikten bir bütün çıkmazdı hele bunlar burada olduğu gibi ayrı alanlarda olursa.

Bu basit teoriler daha sonra Alman Karl John Kautusky Rosa Lukemburg ve Fran Mehring; Fransa'da Paul Lafarque ve Jeans Jaurès; Rusya'da G. V. Plekhanov, İtalya'da Antonio Labriola Avusturya'da Victor Adler, Bulgaristan'da Dimitri Blagsev ve benzerleri tarafından şuursuzca takibedildi. Şuursuzca diyoruz çünkü. Doğu'da Lenin, Batı'-

da kapitalizmin yenilenmesini ve barışçı değişme imkânlarını araştıran Edward Bernstein müstesna hiç biri bu eksik ve hatalı teoriye ne bir katkıda bulundu, ne de herhangi bir hatasını düzeltebildi. Hemen hepsi, doğruluğuna, tamlığına ve evrenselliğine inanıyordu. Değişmezliği ise kesin bir kanaat halindeydi. Dolayısiyle teori üzerinde sürdürülen çalışmalar onun doğrulanması ve savunulmasından ibaretti.

LENİN VE SONRASI: KAMBUR ÜSTÜNE KAMBUR

Marksist teorinin en büyük dezavantajı başından beri bilim dünyasına sırtını çevirmiş, çağımızdaki gelişmelere karşı gözünü kulağını kapatmış olmasıydı. Olaylara olduğu gibi değil, kendilerince olması gerektiği şekliyle bakıyorlardı. Bütün bilimsellik iddialarına rağmen gerçek buydu.

Komünizmin sadık bendesi Lenin bile bu kadar kabarık eserin arasında meselâ çağın önemli bir tesbiti olan rölativité (izafiyet) ve quanta teorilerinden hiç bahsetmemişti. Halbuki tanınmış «Materyalizm ve Anpriokritisizm», rölativizmin kurucusu A. Einstein'e bir portesto mahiyetindedir. Lenin eserinde onu kabullenen filozof ve fizikçilere hakaretler ve tehditler yağdırıyordu. Zira bu modern teori mutlak zaman anlayışını reddediyor, varlığı dört boyutlu hadiseler yığını olarak görüyor; maddenin, üç boyut içinde hareket eden parçacıklardan ibaret olduğu inancını yıkıyordu.

Bu bakımdan Lenin marksizmin selâmeti için ilkel bir fizik anlayışı olan Newtonculuğun savunulması gerektiğine inanıyordu. Marx ve Engels'den devraldıkları materyalizm Newtonculuğa dayanıyor, tabularla sınırlanıyordu. Materyalizmin ayakta kalması için meselâ zaman ve mekân anlayışı değişmemeli, üç boyutlu kalmalıydı.

Lenin bu sebeple sık sık modern fiziğin bunalımından bahsetmişti. Bunun için «ilk çağ materyalistleri şimdikilerden tutarlıydı» demiş, daraldıkça o tutarlı dediği ilk çağ filozoflarının ilkel görüşlerine müracaat etmişti. Yine tenkit ettiği «Felsefe yapan fizikçi yerine fizik yapan felsefeci» hüviyetine bürünmüştü.

Fakat ne var ki sonra gelenler de bu doğmaları kırıp, bilimi kabullenme cesaretini gösteremediler, Lenin'in faraziyesini tercih ettiler.

Bütün bunlara rağmen Lenin, özellikle hareket teorisi alanında marksizme önemli katkılarda bulundu. Eserlerinin bir kısmı bu konularla ilgilidir, yani devleti gasbetmenin, toplumu ele geçirmenin prensipleriyle ilgili. Ancak bunların, toplumların yararı açısından bir kıymet taşımadıklarını söyleyebiliriz. Zira evrensel kıymeti olan prensip, toplumu ele geçirmeye, varlığını gasbetmeye yarayan değil, ele geçirilmiş bir toplumu insanca yaşatmaya yarayacak olan prensiplerdir.

Kaldı ki ihtilâl metodunun bile pek az kalıcı unsurları olmuştur. Meselâ 1917 ekim ihtilâli dünyanın bir çok ülkesinde taklit edilmiş, ama başka tarzlarda gelişmişlerdir. Çin ve Küba modelleri önümüzdeki farklı örneklerdir.

Bilindiği gibi Mao modeli de gerillâ taktiği alanında ve aynı kategoriye girebilecek nitelikte buluşlardır. Huzurun ve barışın ilmi değil, kavganın ve huzursuzluğun ilimleridir. İnsanlığa sunulmuş kıymetli hediyeler değil bunlar kuşkusuz.

Şimdilerde ise Rusya'da bir Brejnev, Çin'de H. K. Feng'den kimse birşeyler beklememektedir. Komünist teoriyi doğrulamaktan başka bir görevi olmayan marksist teorisyenler ve koruyucu lider şeflerle çağdaş insanlığın yararına olacak sistem ve teoriler arasında koca Çin setleri var.

HAYALLER VE SÜKÛTU HAYALLER

Bütün hayaller boşa çıktı. Pazar

ürününün kalkıp, herkesin ihtiyacına göre yaşayacağı, altının bile ancak helâ taşı olarak kullanılacağı kehanetleri boşuna beklendi. İnsanlığa mutluluk takdim edeceklerini vadeden iki komünist devlet birbirine karşı silâhlanma yarışına girdiler. Şimdilik en önemli meşguliyetleri bu.

Marksizmin gelecekten ve şimdiki dünyadan kovduğunu sandığı bütün şeytanlar, komünizmin ruhuna girmişlerdir ve sonra da onun varlığının bir parçası olmuşlardır. Komünizm iş ve baskı altında ezilen insanlara yeryüzünde göklerin krallığını kurmak ümidini ilim namına ilham eden bir halk hareketi olmuştur. Dünyanın ilk çağlarının yıkılmaz rüyasının peşinde milyonlarca insanın hayatını kurban etmiştir ve ediyor. Ama komünizm, tesir, üstünlük, dünyadaki zenginliklerin kaynakları ve pazarlar için bütün politikacıların, bütün hükûmetlerin daima vuruştukları ve vuruşacakları, herşey uğruna rekabete girişen birtakım bürokrasiler ve devletler haline dönüşmüştür.

Marx'ın tasvir ettiği ve sükûtunu önceden haber verdiği Batı Avrupa kapitalizmi ortadan kalkmadı ama o kadar değişti ki, ergenlik çağının resmine benzemiyor artık. Öte yandan çağdaş Doğu Avrupa komünizmi de Marx'ın hayal ettiği sınıfsız mutlu cemiyete benzemiyor. Örnek teşkil edecek kapitalist ve sosyalist cemiyetler de artık yaşamıyor.

Gerçekte onlar, hayalciler tarafından sadakatle tekrar tekrar başlanmış hayali kaşanelerin ve ihtilâlci savaşçıların kısa ve şekil değiştirmiş açıklamalarını hiç bir zaman yaşamadı. Ne var ki insanlığın büyükçe bir kısmı hâlâ bu eksik ölçülerle ölçüp biçiyorsa, kuşkusuz bu insanlık için büyük bir talihsizliktir.

BİLMEK, İNANMAK VE ÇALIŞMAK

Bu açıklamalar bizi bazı önemli neticelere doğru götürür: Cemiyetlerin eksiklikleri teorik eksikliklerle başlar. Büyük ümit ve heyecanlara rağmen toplumu her an yeniden inşa edecek haklı ve yeterli prensipler yoksa büyük ve kâmil toplumlar meydana getirme imkânı olmaz. Toplumların dramı, eksik prensipler karşılığında büyük ve sıhhatli toplumlar bekleme çelişkisinde düğümlenir. Hele bunlar donmuşsa huzursuzluklar başlar.

Mevcutlarının tazelenemeyişi, yeni şartlar için yenilerinin gelmeyişi, donmuş olanlarına ne pahasına olursa olsun bağlılık, meseleyi büyütür. Teşebbüs gücü azalmıştır. Fiilî atılımlardaki yetersizliklerin temelinde fikrî yetersizlikler yer alıyor. Eylem ve fikirler birbirinden ayrılmazlar. Çünkü her eylem, bir fikrin eylemidir.

Gerçi ülkeler, milletler, insanlık, düşünceleri bugünkü dünyaya ait olmasına rağmen yeni bir dünyada yaşıyor, bu da insanların hem neden ümitli olduklarını, hem de neden felâkete düştüklerini izah eder.

Bununla beraber çalışmanın sürdürülmesi az önemli değildir. Zafer bile mücadelenin sürdürülmesinden başka bir şey değildir. Yani yeni tarzların bulunması, yeni imkânların ilâve edilmesi demektir.

Ama unutmamalı yüzmemiz gereken nehri tek başına yaratamayız ve Djilas'ın dediği gibi «bazen kendimize ait olmayan bir kıyıda bulunmak mecburiyetinde de kalabiliriz. Kurtlarla yaşamak isteyen ulumasını öğrenmelidir. Yeni şartlara intibak edebilmeliyiz.

Satırlarımızı Djilas'ın son sözleriyle bağlayalım. Yazar inancın kıymetine işaret ettikten sonra «İnanç olmasaydı, diyor, insanlar bir saman çöpünü bile kıpırdatamazlardı. Dağları tabii hiç. Bir ideal ölür, gözle görülebilecek daha güzel, daha belirli biri ötekisi doğar. En iyi için de en kötü için de insanların kısmeti bu. Bir davaya candan bağlanmaya hazır olmayanlar ümitsizdirler ve hiç bir şeye hakları da yoktur.»

Diriliş

Öylesine bıçak ucu
Bir acı ki yüreğinizde
Öylesine kırık ki yüreğimiz
Biz
Hicran doğuran kadehlerde
Bir avucu
Deryaları taşıran
Istırabı içmişiz...
Ahtapot kolu çaresizliğimiz
Örümcek bekleyişi ümit...
Yavaş yavaş, azar azar
Tükenmiş katığımız, ekmeğimiz,
Taş olup oturmuş içimize
Kimsesizliğimiz...
Dünya sırtını dönmüş öte,
Yaban deva diye zehir vermiş.
Bir parça huzur dilenen gözlerimize
Kum serpmiş, diken serpmiş...
Biz
Sabaha kadar ağlamışız
Asırlarca her akşam...
Kitapları giyotin kadar kanlı
Adamlara esir düşmüşüz.
Boyun bükmüş, küsmüşüz...
Ekmek arslan ağzında
Aç, sefil ve çaresiz
O kapkara yılları içmişiz...
Yokluğun böylesi de kabul ya
Ya öldürülürse sevgimiz,
Aşkımız; asıl hürriyetimiz,
Ya gönül ceylanıma tuzaklar kurulursa
Ya vurulursa
Gönül kuşum
Ya alırlarsa —Çiçek Kitabımı— elimden
Demişiz, dirilmişiz...

Son ümide son çare diye
Koşuştur bu.
Sonu zaferle bitecek
Coşuştur bu.
Hoştur bu, cancağızım
Hoştur bu...

Ahmet EFE

KÜLTÜR VE SANAT ÂLEMİNDE TÜRKLERİN YERİ

SAVAŞ ÇEVİK

Sanat tarihi kitaplarını inceleyenler, dünya sanat hayatının başlangıcına ait ilk örneklerin genellikle, Yunan, Mısır ve Mezepotamya medeniyetlerinde kümelenmiş olduğunu görürler. Medeniyetin başlangıcı ve sanat hayatının ilk nüvelerinin bol miktarda Yunan, Mısır vs. kültürlerde olduğunu mevcut eserlerden temaşa ediyoruz. Ancak hemen şunu belirtelim ki, sanat tarihi araştırmaları ilerledikçe ortaya çıkan gerçekler ve kazılarda elde edilen materyaller, birtakım görüşlerin ortaya çıkmasına ve eski görüşlerin önemini kaybetmesine sebep olmaktadır. Bugün artık Yunan medeniyetinin Mısır'a etki ettiği değil de tam aksi Mısır medeniyetinin eski Yunan'a etki ettiği bilinenler arasındadır. Mısır heykellerinin Antik Yunan heykellerini son derece tesiri altına aldığı bir gerçek.

Bu gerçekler silsilesini sürdürdüğümüzde, Mısır medeniyetinin de daha başka medeniyetlerden ilham aldığı, etkilendiği ortaya çıkacaktır. Bu 'daha başka medeniyetler' de Mezepotamya ve Uzak Doğu medeniyetleri olduğu yine son çalışmalarla ortaya konmuştur.

Şimdiye kadar sanat tarihinde saltanat süren medeniyetler ve sanatları artık yerlerini başka medeniyetlere bırakmak zorunda kalıyorlar. Yüzyılımızın son çeyreği, sanat dünyasının hararetli tartışmalarına ve gerçeklerin su yüzüne çıkmasına sahne olmuştur ve olmaktadır. Fazlaca uzatmazsak Uzak-Doğu ve özellike Orta - Asya Bozkırları, çağdaş sanat dünyasının gözlerini üzerine çekmiştir. Şüphesiz Orta-Asya'da yaşayan Türkler'in ve kültürlerinin bu hararetli oyunun

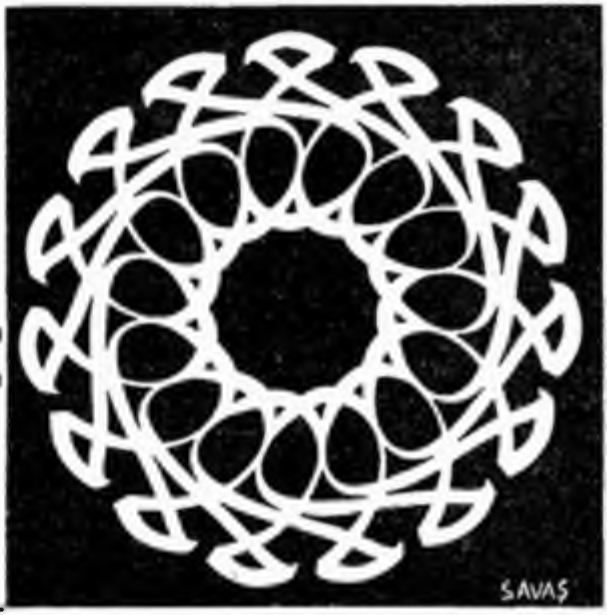
(1) Nejat Diyarbekirli, **Hun Sanatı** I. B, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Kültür Yayınları, 1972, s. 1 - 2.

baş oyuncusu olduğu çabucak anlaşılır.

GECİKİLMİŞ ARAŞTIRMALAR

İlkçağ sanat tarihinde bir Mısır, bir Yunan, bir Hitit, Asur ve hatta Çin, Hint kültürlerinden bahsedilmesi; buna karşılık Türk Kültürü'nden pek bahsedilmemesi dikkatleri çekmektedir. Bu üstünkörü geçiştirme, ister istemez akla birtakım soruları getiriyor' Acaba Yunan ve Mısır, orijinal sanatlarını meydana getirirlerken, Türkler kabiliyetsiz bir kavim mi idiler? Savaşla, kavgayla mı vakit geçiriyorlardı? Yoksa ortaya koydukları sanat ürünleri önemsiz, üzerinde durmaya bile değmez şeyler miydi? Hakikaten sanatları yok muydu? Yoksa, gerçekte bir sanat dünyaları vardı da biz mi bilmiyorduk?

İşte belki de bütün bu soruları atıp, sadece son soruyu sormakla en isabetlisini sormuş oluruz. Zira bugün namuslu sanat araştırıcıları ve kültür tarihçileri; Türkler'in orijinal ve oldukça zengin bir kültür ve sanat hayatına sahip oldukları görüşündedirler. Çünkü son yıllarda İç-Asya'da yapılan kazılar ve gün ışığına kavuşturulan bulgular, yukarıda söylediğimiz gerçeği bütün ilim dünyasına apaçık ilân etmektedir. Çalışmaların ve kazıların bu kadar gecikmesinin elbette birtakım sebepleri vardır. Bir kere Türklerin ilk ana yurdu Orta-Asya dediğimiz Asya'nın etrafı dağlarla çevrili iç kısmıdır. Vaktiyle oldukça münbit olan bu havali, daha sonra tabiat şartlarının değişmesiyle bugünkü verimsiz ve kurak vaziyetini almıştır. Böyle olunca da burada kazı ve araştırma yapma imkânları son derece güç bir durum arzetmektedir. Herşeyden önce sanat tarihi araştırıcıları bu bölgede araştırma yapa-

Hattat Savaş Çevik'in
Bir çalışması

bilmek için Rusya'dan izin almak zorundadırlar. Böyle bir izin verilmesi de oldukça güçtür. Ayrıca bu izin de yeterli değildir. Araştırma yapacak ekibin ihtiyaçlarının karşılanması ve yolculuklarının salimen gerçekleşebilmesi için gerekli tedbirlerin alınması da gerekmektedir. Kısacası, Eski Türk Kültürü'nün mahalli olan İç-Asya, araştırma yapmaya elverişli bir bölge değildir. Zaten araştırma ve kazı yapan ilim adamları da sadece kendi gayretleriyle bu araştırmalarını gerçekleştirebilmişlerdir. Böyle zor şartlar altında yapılan kazılar da istenilen kıvamda olmamış, ancak yetersiz birtakım çalışmalar ötesine geçememiştir.

Ayrıca, Sovyet Rusya'nın bu konudaki politikası da oldukça hasistir.

«Son yıllarda Sovyet arkeologları, Orta Asya ve Avrasya bozkırlarında geniş incelemelerde bulunmuşlardır. Fakat bu yararlı çalışmalar, Sovyet yayınlarını takip etmekte karşılaşılan güçlükler dolayısiyle, Türk ve Batı sanat tarihçilerine mevcut raporlardan yeteri kadar faydalanma imkânını vermemiştir.

«Mançurya'dan Macaristan'a kadar uzanan geniş bozkır alanının en büyük parçası Sovyet sınırları içinde bulunduğundan Türk Sanatı'nın erken devrine' ait araştırmalar hemen hemen yalnız Sovyet arkeolog ve sanat tarihçilerince incelenmiştir. Türk ve Batılı sanat tarihçilerinden bazılarına, Rusça kazı raporlarını okuyarak özetlerini bizlere tanıtmaları bakımınd n çok şeyler borçluyuz.» (1)

Görüldüğü gibi Sovyet Rusya bu konuda oldukça titiz davranmaktadır. Ruslar tarafından yapılan kazı ve araştırmalar, ancak Rusya'nın isteği ile ve bir kısmı yayınlanmaktadır. Geri kalan çalışma ve raporlardan bizim hiçbir bilgimiz yoktur. Sanat eserleri ve bulguların fotoğraflarını da oldukça kısıtlı olarak yayınlamaktadır.

TÜRK SANATI HAKKINDA YAPILAN KAZI VE ARAŞTIRMALAR

Şimdi Orta-Asya'da, zamanımıza kadar yapılan kazı ve araştırmaları kısaca incelemekte fayda olacaktır.

20. yüzyıl başlarına kadar Şarkî Türkistan dediğimiz bu bölge hakkında bildiklerimiz çok sınırlı idi. İsa'dan 629 yıl sonra, meşhur bir Çinli Budist papaz olan **Hüandzanğ**, Batıya ve Hindistan'a dinî bilgilerini artırmak için uzun ve maceralı bir gezi yapmıştır. Bu sırada Gök-Türk hakanı **Cabgu'nun** da yanına uğrar. Uzun süre Eski Türkler hakkında bildiklerimiz bu Çinli seyyahın gezi hâtıralarından ibaret idi. Fakat sonraları İç Asya'ya yapılan ilmî gezi ve seyahatler bize artık Türkler'in çok eski sanatları hakkında geniş bilgiler vermeye başlamıştır. Birçok sanat araştırıcısı ve tarihçisi şüphesiz İlk Türk sanatının ortaya çıkmasında büyük hizmetler göstermişlerdir. Bunların belki de en önemlisi ve gerçekten Türkoloji'nin kendisine çok şey borçlu olduğu ilim adamı Danimarkalı **Prof. Dr. Vilhelm Ludvig Peter THOMSEN** (1842-1927) olmuştur. Thomsen, bilinen Orhun kitabelerini ilk okuyan ve çözen bilgin olarak haklı bir üne kavuşmuştur. Gök-Türkler'e ait olan bu kitabeleri 25-28 Kasım 1893'de ilk defa okuyarak metnin tamamını çözmeye muvaffak olmuştur. (2)

Böylece Türkolojide bir devrim yaparak, aynı zamanda Türk kültür ve sanatı üzerine araştırma yapacak ilim adamlarına da bir yol açmıştır.

Bundan sonra Orta-Asya'da ka- araştırmalar başlamış ve çok esan sonuçlara ulaşılmıştır. 'de Finli Baron **C. Munch** ile **Otto Donner** bu bölgelerde araş- a yapmışlardır. Aynı yıl da Rus oloğu **Klementz**, Turfan hara- ini tetkik etmiştir. 1900-1901 ında Hindistan'da bulunan İn- seyyahı **Aurel Stein** de Hotan ında araştırma gezilerinde bu- uş ve oldukça enteresan bul- r ele geçirmiştir. Aurel Stein bu- bulduklarını Londra'ya British eum'a nakletmiştir. (3) Aynı şa- 1913 - 1914 yıllarında yine aynı gezi yaparak çalışmalarına de- etmiştir.

Bundan sonra Alman heyetleri- gezileri gelir ki bu geziler es- nda çok önemli sonuçlar elde e- iştir. İlk Alman heyeti, Turfan ılisindeki Uygurlar'ın devlet kezi olan İdikut civarına 1902- yıllarında **Grünwedel** idaresinde gezi yapmıştır. İkinci bir an bilim heyeti de 1904 — yılları arasında **A. Von Le** başkanlığındaki heyettir. Üçü heyet 1908 — 1912 yılların- **Kısmen Grünwedel**'in idaresi al- a tekrar İç-Asya'ya geziler yap- ardır. Dördüncü heyet ise, 1913- 4 yılında yine **A. von Le Coq** anlığında araştırma gezisini ekleştirmiştir.

Japonlar da İç-Asya'da birta- araştırma gezilerinde bulunmuş- ır. 1902'de Japon Kontu **Otani**, a civarında birtakım araştırma incelemelerde bulunmuştur. Bu on Tung-Huan'daki kütüphane- mühim bir kısmını memekletine ırmıştır.

1906 - 1909 yılında ise Fransız sinologlarından **P. Elliot, Çin**'e yaptığı seyahat esnasında Şarkî Türkistan'a da uğramış ve bu zat da Tung-Huan'daki kütüphanenin, Japon Otani'den arta kalan kitaplarını memleketi Paris'e taşımıştır. (4)

Görüldüğü gibi orta - Asya'ya birbiri ardınca birçok geziler yapılmıştır. Bu geziler hiç şüphesiz Türk kültür ve sanatını büyük ölçüde gözler önüne sermiş bulunuyor. Orijinal Türk Sanatı gerçeği, eserleriyle ortaya çıkmış ve medeniyet âleminin gözler kamaştıran numuneleri toprağın yüzüne kavuşmuştur. Ancak yukarıda da görüldüğü üzere gezi yapan her bilim adamı bulduğu sanat eserlerini ve kültür ol-

Dr. T. «Türk Kültürüne Hizmet Etmiş Danimarkalılar,» **Türk Kültürü**. C. I, sayı: 9, (1963), s. 50.

İsmet Binark, Vakıflar ve Uygur Türklerinde Vakıf,» A.g.e., C. VII, sayı: 78, (1969), s. 40.

A.g.e., s.42.

gularını büyük sandıklar içerisinde develer üzerinde yorulmadan kendi ülkesine taşımış ve bu ülkedeki müzelerini zenginleştirmişlerdir.

Bugün Avrupa müzeleri ve özellikle Rusya'daki müzeler, İlk Türk sanat eserleriyle dolu bulunmaktadır. Uygur eserleri bugün Berlin'de Völkerkun de Museum'da, Leningrad'da Ermitage Müzesi'nde ve Dilî'de National Museum'da galerileri süslemektedir.

ESKİ TÜRK KÜLTÜR VE SANATINA DAİR

Kültür ve sanatın orijinalliği, onun tarih olarak da eskiliğini ve köklülüğünü anlatır. Bu çalışmalar neticesi Türk kültürünün Yunan, Mısır, Mezepotamya kültürlerine nazaran çok daha eski olduğu anlaşılmış bulunmaktadır.

«...Şimdiye kadar **Elâm** ülkesindeki **Sus** şehri dünyanın en eski bir medeniyet merkezi olarak tanınıyor ve dünyanın ilk mâden ve nakışlı çömlek işleri burada yapıldığı zannediliyordu. Halbuki 1904'de **Hubert Schmith** tarafından ön Asya'da Aşkabad civarında eski 'Anav' şehrinde yapılan hafriyatta bulunan nakışlı çömlek işlerinin birinci Sus'ta bulunanlardan ve diğer yerlerin aynı tipe tekabül eden çömleklerinden daha eski olduğunu hükmetmiştir.» (5)

Böylece Amerikalı bilim heyeti tarafından Türkistan'ın Anav bölgesinde yapılan hafriyatla, Orta-Asya kültürünün M. Ö. 5-9 bin yıllarına kadar gerilere gittiği anlaşılmış oluyor. Bu yıllar da dünyanın en eski medeniyetini göstermektedir. Tarih tespitleri de ancak bu yıllara kadar uzanabilmektedir.

Daha düne kadar Batılılar'ın **Türk Sanatı**'ndan sadece **Barbar Sanatı** olarak bahsetmeleri, hiç şüphesiz ilim dışı fanatik bir kızgınlık ifadesi olarak yorumlanabilir. Aşağıda yine yabancı sanat araştırıcılarının kendi yazılarından bazı pasajlar vererek, gerçeği teslim etmek zorunda kaldıklarını göreceğiz. İşte bir Fransız tarihçisi ve coğrafyacısı olan Fernand Grenard şunları söylüyor:

«... Romalılar'ın iç çamarışının ne olduğunu bilmediği devirlerde onlar yün gömlek giyiyordu. Avrupa, çekim hayvanının verimini arttıran modern araba koşumunu ve en iyi binicilik tekniğini Hunlar'dan ve daha sonraki Türkler'den öğrendi. Asya süvarilerinin hücum kuvvetini komşularına üstünlüğünü teşkil eden şey üzengi kullanmalarıydı. Yunanlılar'ın da, Romalıların da, Galyalılar ve Germenlerin de bilmediği bu koşum şekli süvariye oturma ve emniyeti, hayvana tam mânâsıyla hâkim olma imkânı veriyordu.» (6)

Bilinen ilk Türk devleti olan Hunlar hakkında bir başka tarihçi de şunları kaydediyor:

«Hun imparatorluğu böyle şuradan buradan toplanmış pervasız bir güruhun zorbalığı ile ayakta duran bir devlet değildi, tersine olarak orada cemiyetin en küçük birliği olan aileye varıncaya kadar bütün nizam ve teşkilât vardı.» (7)

Maddi ve manevî kültür olgularıyla belki de dünyanın en medenî ve ileri toplumu durumundaki Türk-

(5) Celâl Esad Arseven, **Türk Sanatı Tarihi**. C. I, Fasikül II, İstanbul, Millî Eğitim Basımevi, T.Yy., s. 14.

(6) Fernand Grenard, **Asya'nın Yükselişi ve Düşüşü**. Çev. Orhan Yüksel, İstanbul, Devlet Kitapları 1000 Temel Eser, 1970, s. 9 - 10.

ler hakkında söylenmiş ve yazılmış gerçekleri okumaya devam edelim.

«...**Keçe ve dokumalar (kilim) dan başka halı da atlı göçebelerin icadıdır,** her ne kadar halıcılık çok erkenden İranlı kavimlere geçmişse de en eski örnekleri Türklüğün yaşadığı sahalarda buluyoruz. Noin-Ula, Şarkî Türkistan, Konya vesair yerlerde olduğu gibi.» (8)

«Medeniyetin yayılışında diğer en önemli vasıta da matbaadır. Bu dahi, daha sonraları, kâğıdın yolunu takip etmiştir. **Matbaanın mucitleri GUTENBERG ve COSTER değildir;** (9) onlar bunu ancak inkişaf ettirmişlerdir. Asırlarca önce matbaa Çin'de Kora'da ve Uygurlarda tanınmıştı. Blok usulü tab'ın batıya yayılmasında en büyük rol Uygurlarındır. **En eski müteharrik matbaa tipi Türk dilindedir ve Uygurlardadır.**» (CARTER, The Invention of Printing in China, 1925) (10)

Sanatta ve ilimde bu derece ileri olan Türkler, sosyal hizmet ve yaşayışta da son derece ileridedirler. Günümüzün modern iktisadî sistemini ve para yerine 'çek usulünü' asırlarca önce Türkler kullanıyorlardı.

«XI. yüzyıl tarihçisi Ebu Şuca'nın yakında bulunup neşrolunan eserinde hükümetler tarafından verilen havale kâğıtları ile para almaktan ise, tüccarlar tarafından verilen havale kâğıtları ile para almak daha kolay olduğu söyleniyor. Tüccarlar arasında özellike İranlılar çok olduğundan farsça 'çek' kelimesi yayılmıştır. Hatta bu kelime Araplar'ın kullandığı 'sak' şeklinde değil. belki Farsça 'çek' şeklinde yayılarak, sonradan Batı-Avrupa'ya geçmekle bütün ticaret âleminde kullanılır oldu.» (11)

Misalleri çoğaltmaya gerek yok. Zaten böyle bir çalışma kısa bir yazının sahifeleri için oldukça teferruatlı olacaktır. Ancak Türkler'in medeniyet ve sanat dünyasına etki ve katkılarını saymanın bile oldukça geniş bir araştırma olabileceğini de ekleyelim. Bizim burada ortaya kovmak istediğimiz de zaten yukarıdaki kısa paragraflar yeterince acıklıyorlar.

Yazımızın sonunda şunu ifade edelim: İlme saygısız yabancı sanatçı ve araştırıcıların tekrarladıkları «barbar Türkler» tabirinin modası artık çoktan geçmiştir. Türkler, yüksek kültür ve sanat anlayışlarını Batıya yaptıkları akınlarla onlara sunmuşlardır. Hunlar Batıya akarken, ata binmesini bile bilmeyen beceriksiz Avrupa toplumuna da çok şeyler öğretmişlerdir. Orta-Asya'daki bundan sonraki hafriyat ve araştırılar hız kazanarak, çok daha ilginç neticelerin çıkması her zaman mümkündür. Türk kültür ve sanat hazinelerini gizleyen bu uçsuz bucaksız Orta - Asya istepleri yeni araştırmalara hazır beklemektedirler.

---

(7) L. Ligeti, **Bilinmeyen İç Asya.** Çev. Sadrettin Karatay, C. I. I. B., İstanbul, Devlet kitapları 1000 Temel Eser. 1970, s. 50.

(8) L. Râsony, **Dünya Tarihinde Türklük.** Ankara, 1942, s. 46.

(9) Siyah yazılar yazara aittir.

(10) A.g.e., s. 103.

(11) V. V. Barthold, **Orta Asya Türk Tarihi Hakkında Dersler.** Yayına hazırlayan: Dr. Kâzım Yaşar Kopraman, Der. Afşar İsmail Aka, Ankara, Kültür Bakanlığı Kültür Yayınları, 1975, s. 176.

● HASRETLİ YAŞLAR

Fotoğraf : Sadık Çavdar

● **Musa Doğruer**

Gözlerimiz sevginin manasından uzakta
Kırış kırış alnımız aynalara küs bakar
Her geçen gün ruhları gizli hasret boğmakta
Sokaklara kalplerden irin duygular akar

Ümitler damla damla erir göz buğusunda
Şafaklarda el açan beyinler neden erir
İnilti düğüm düğüm cihanın doğusunda
Sevinç öldü gözlerde ruhlar hasretle erir...

Bize de doğacak mı hür semada bir yıldız
Hürriyet kanlı damla yaşlarla düğümlendi
Milyonlarca sürgün kalp kendi gönlüyle yalnız
Çile gölü gözlerden ufka ağıt elendi...

Yollar; mumya başların iç döktüğü arkadaş
Dudaklar çilesini tek onlara fısıldar
Ruhlar tüm donuklaştı kalpler yumak kadar taş
Buruk hasretli gözler ufku kaç sefer ısıar...

KAR KURTLARI GİBİ

M. Nuri Doğan

Kar kurtlarından bahsetmek istiyorum. Hani şu kar yığınlarının arasında dolaşan ince ve beyaz kar kurtlarından... Kış gelir, kar bütün tabiatı örter. Dere, tepe, dağ, taş, ova bembeyaz bir örtüyle kaplanır. Bir başka alem olur her yan... Daha sonra mevsim yavaş yavaş döner ve ilkbahar ufukta görünmeğe başlar. Güneş yavaş yavaş ısıtmaya, insanın sırtını yakmaya başlar. Artık gök zaman zaman bulutlardan temizlenmekte ve masmavi güzelliği ile boy göstermektedir. Toprağa düşmüş bulunan kar yavaş yavaş kıpırdanır ve ağır ağır erimeye yüz tutar. Sular çağıldamaya, dağların tepelerinden çoşkun sular akmaya hazırlanmaktadır. Bir müddet sonra kar; topraktan tamamen kalkmış, yalnızca dağların doruklarında ve dağ eteklerinde kuytu kovuklarda kalmıştır. Ortalık yeşillenmiş yaz günleri kapıya dayanmıştır. Bu arada dağ-tepelerindeki ve kovuklardaki kar hâlâ kalkmamıştır. İşte kar kurtları bu kar yığınlarının arasında görünür. Şöyle bir eşeledi-niz mi, bembeyaz, ince ve tertemiz kar kurtları gözünüze ilişiverir. Bunların bir özellikleri vardır. Bu kar kurtlarını bir bardak suyun içine attınız mı yavaş yavaş erirler ve eridikten sonra suyu soğuturlar. Onun için soğuk su içmek isteyenler kar kurtlarını içmek isteyenler kar kurtlarını içmek istedikleri suyun içine atar ve bu şekilde suyu soğuturlar. Suyu soğutan kar kurtlarından hiç bir iz kalmak daha sonra. Eriyip giderler.

Ben bu kar kurtlarını düşündükçe başkalarının mutluluğu için kendilerini feda eden insanlar hatırıma gelir. Onlar da kar kurtları gibi etraflarına bir fayda sağlarlar ama, bunun bedelini de pek pahalıya öderler. Hayatları, gençlikleri, ellerindeki birçok maddi imkân bir anda uçup gider.

Kolay değildir tabi bu.. Her şeyin maddi ölçülerle ölçüldüğü çağımızda, hiç bir maddi karşılık beklemeden insanlığın mutluluğu için, ideal hedeflerin ele geçirilebilmesi için kendini feda etmek, mahrumiyetlere katlanmak, çile çekmek, ıstırapla yoğrulmak kolay değildir. Herkesin harıl harıl şu dünyadan bir şeyler koparmağa, mevkiini, servetini kat kat artırmağa çalıştığı, bu yolda nice dümenlerin döndürüldüğü, dünya çapında olayların meydana geldiği, para, mal, mülk ve diğer şeyler için harplerin çıkarıldığı cinayetlerin işlendiği bir devirde kendini değil de etrafındakileri ve topyekûn insanlığı düşünmek pek görülen şeylerden değil. Delilikle eş bir şey... Delilik denince nedense benim aklıma eski Osmanlı akıncıları gelir. Bu akıncıların en yiğidine, en korkusuzuna, en fedakâr olanına o zaman «Deli» derlermiş. «Deli Mus-

tafa», «Deli Yusuf» gibi... O zaman «Deli» lakabı öğünülecek bir şeref ve üstünlük payesi imiş. Şimdi de böyle diyorlar gerçi. Hayatını, her şeyini inancı için, düşüncesi için feda eden insanlara şimdi de deli diyirlar. Meselâ **«Şu adam dünyanın tekerinin çıktığı bu devirde kalkmış insanlığı düzeltmekten, milleti kurtarmaktan bahsediyor, gecesini gündüzünü boş işlerle harcıyor, deli mi ne?»** dediklerine sık sık tesadüf etmez miyiz? Bu böyledir de gelgelelim işin aslı öyle değil. Söz delilikten açılınca bir fıkra aklıma geldi: Deliye sormuşlar:

— Siz içerde kaç kişisiniz?

Cevap vermiş bizim deli:

Siz dışarda kaç kişisiniz üstadım?...

Evet gerçek bu. Yani kimin deli, kimin akıllı olduğu belli olmuyor şu garip dünyada. Suçlamalar, ithamlar, küçümsemeler çoğu kez sahibini küçültüyor ve kendi sözünün muhatabı yapıyor. Acaba, kendini inancı için, milleti için feda eden insanlara «Deli» diyenler, bu işin verdiği büyük mutluluğu ve erişilmez zevki tadabilseler, duyabilseler böyle konuşabilirler mi? Tabî ki hayır. Bazan insanları milyonlar, milyarlar mutlu edemiyor da, bir halis inanç, bir güzel feda oluş, dünyanın en mutlu insanı kılmağa yetiyor. Varın siz neyin doğru, neyin eğri olduğunu hesabedin.

Neyse, geçelim ve gelelim şu bizim kar kurtlarına. Evet ne demiştik? Kar kurtları içine girdikleri suyu buz gibi soğuturlar ama ardından kendileri de o suyun içinde eriyip gidreler. Ne güzel bir fedakârlık örneği!..

Bugün insanımız çileli, ıstıraplı. Asırların, yılların biriktirdiği problemler milletimizin bağrını yakıyor, sinesini dağlıyor. Lif lif çözülüyoruz. Her yanımız ateş yanığı gibi sızlıyor. Dün, atımızın nal seslerini dinlettiğimiz, insanlığı mutluluğa kavuşturmak için gittiğimiz yerlere bugün boynu bükük işçiler olarak gidiyoruz. Uğrunda milyonlarca şehidin kan döktüğü, can verdiği idealler şimdi soyu sopu belirsizlerin darbelerine muhatap oluyor. Yaban ellerin rüzgârı iliklerimize kadar işlemiş, kendi değerlerimiz kat kat küller altında gizlenmiş kalmış. Sanki sam yelinin uğrağına uğramışız. O sam yeli ki, esmiş te içimizi dışımızı yakmış kavurmuş. Çobanı olmayan sürülere dönmüşüz. Koruyanımız yok, gözetenimiz yok. Sahibimiz olacak insanların her biri kendi halinde, kendi keyfinde. Biz, boynu bükük yetimler gibi başımıza geleni bekliyoruz bir köşede.

Fakat içimizde bir kıpırdanma var. Ümitsizliğe isyan gibi, yok oluşa baş kaldırma gibi bir şey. İçimizden yiğitler fırlıyor meydane, hepisi de birbirinden merdane. Bağrı yanık, içi volkanlar gibi alev alev inançla dolu yiğitler. Koçyiğitler fırlıyor meydane. Alevler fışkırıyor gözlerinden. Hışımları korkunç, hışımları yaman haksızlığa karşı... Bir şairin dediği gibi **«Hak imana gem mi vurulurmuş, gem mi vurulurmuş ordusuna semada ayı parlayanın?..»** Elele veriyorlar, omuz omuza geliyorlar, bir yaman, bir büyük kavgaya giriyorlar yalınkılıç... Altına girdikleri yük ağır, çektikleri çile büyük. Yol uzun, engeller çetin. Katıkları canları, hayatları, gençlikleri. Saçları başları dağınık, toz toprak içine bulanmış yüzleri gözleriyle masallardaki kahramanlara, yedi başlı devin bir vuruşta yedi başını da koparan efsanevi yiğitlere benziyorlar. İçleri dışları pırıl pırıl, kayaların çatlaklarından sızan su damlaları gibi tertemizler. Baları Hak'kın hakikatin karşısında çimenler gibi eğik, haksızlığın, zulmün ve inkârın karşısında çınarlar gibi dik. Güneşin doğduğu yere doğru yürüyorlar alabildiğine haşmetli...

Önümüzde eğer aydınlık bir gelecek varsa, mutlu günler, güzel günler bizi bekliyorsa bu; gençliğinin baharında mezara girer gibi kendilerini çileye, ıstıraba, mücadeleye mahkûm eden yiğitlerin, milliyetçi aydınların, ebedî gerçek sevdalılarının eseri olacak. Bir gün şu dönemin tarihi yazılacak olursa, tarih bu yiğitlerden şu zor dönemin kar kutları olarak bahsedecek ve adlarını Osman Gazilerin, Orhan Gazilerin, Fatihlerin, Yavuzların katında zikredecek. Evet, milletin kurtuluşu için çırpınan milliyetçi aydınlar, vatanseverler verdikleri mücadele ile toplumumuza, daha ötede insanlığa aydınlık bir gelecek hazırlıyorlar, ama kendileri de kar kurtları gibi feda oluyorlar. Ne güzel bir feda oluş!..

OTAĞ YAYINEVİ 2 YENİ ESERİNİ TAKDİM EDER !

EYFEL'DE KARNAVAL

M. AKİF AK

Fiyatı : 15 TL.

İki Resimli Roman Birarada

Milli Resimli Romanlar Dizisinin ilk kitabı «Genç Osman» ve «Han Buyruğu» ile Türkiye'de çizgi, gerçek değerini ve karakterini bulmaktadır

Başını Vermeyen Şehit

GENÇ OSMAN

YAZAN: SADİ YAVER ATAMAN

ÇİZEN : HAMİT YÜKSEK

HAN BUYRUĞU

YAZAN: MEHMET TAŞDİKEN

ÇİZEN : HASAN KARAL

Fiyatı: 10 Lira

Hilâliahmer Caddesi No. 4 ☎ : 27 73 10 *Cağaloğlu - İST.*

Matbaa Tesislerimiz ve diğer yayınlarımız için katalog isteyiniz.

PINAR

Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

KASIM 1976

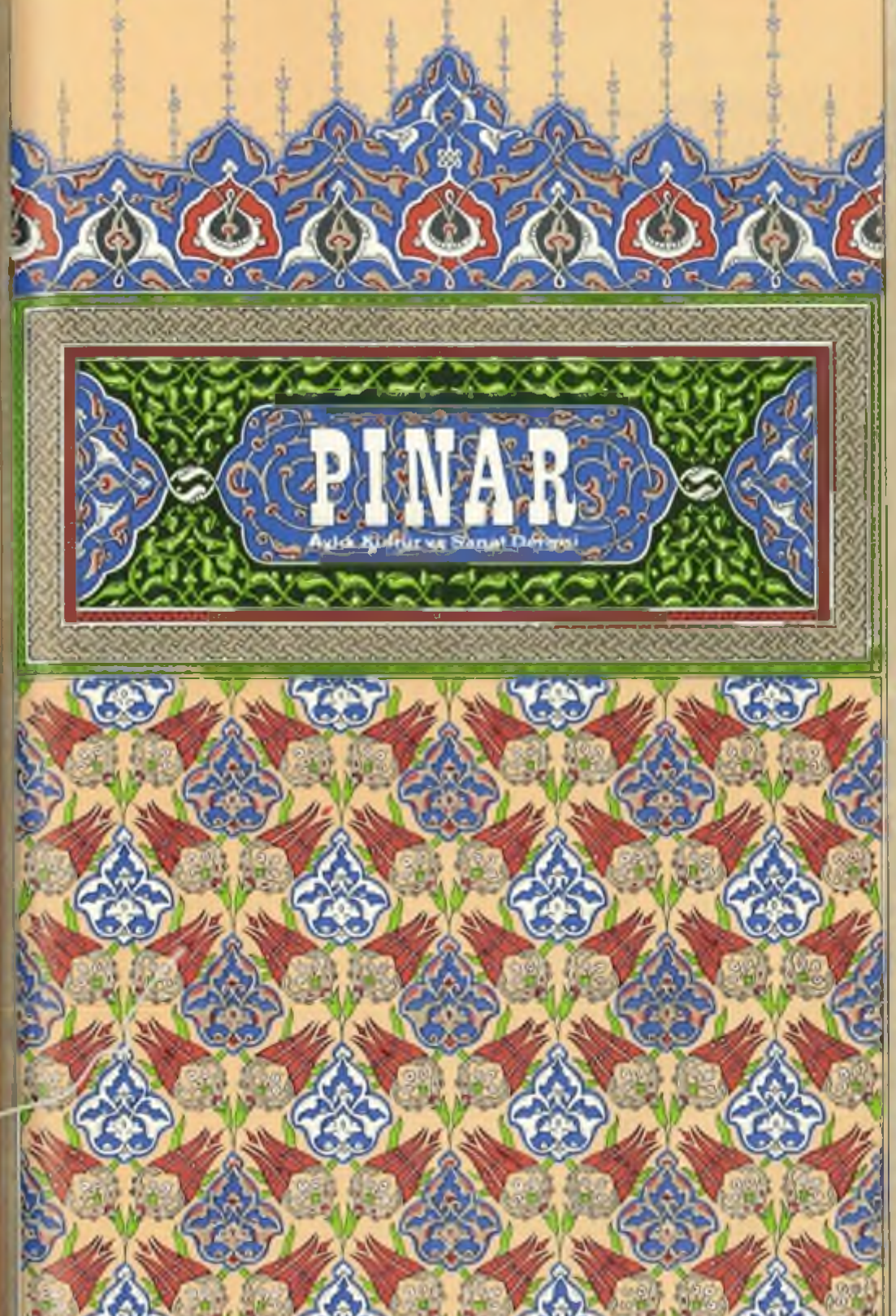
CİLT: V

59

PINAR'IN BU SAYISINDA:

- Tolstoy
- Türkoloji ve Tarih Kongreleri
- Kültür ve Sanat Âleminde Türklerin Yeri
- Eksik Kalmış Bir Cemiyet

FİYATI: 5 LİRA

PINAR
Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

PINAR

Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

SAHİBİ
Bayram Erdem

Yazı İşleri Mesul Müdürü
Cevat ÖZKAYA

Yönetim Yeri :
Nuruosmaniye cad. No. 8/3
Cağaloğlu — İSTANBUL
Tel. : 28 40 03

Kapak Kompozisyonu
Salim OKAN

Yazılar kaynak gösterilmek şartıyla iktibas edilebilir. Gönderilen yazılar iade edilmez. Her yazıdan sahibi mesuldür.

İlân
Pazarlığa tabidir

Abone

Yıllık (12 sayı) : 55 TL.
6 aylık (6 sayı) : 30 TL.
Öğretmen ve öğrencilere abone
Yıllık (12 sayı) : 50 TL.
6 aylık (6 sayı) : 25 TL.

Dış ülkelere abone
Yıllık (12 sayı) : 85 TL.
6 aylık (6 sayı) : 45 TL.

Dizgi - Baskı - Cilt
ORAĞ MATBAASI
Tel. : 27 73 10

Posta Çeki No : 81779

Aralık 1976
Cilt : V — Sayı : 60

Fiyatı : 5 TL.

Her ayın ilk haftası çıkar

İÇİNDEKİLER

- Niçin Batı Araştırmaları — PINAR
- Kröyser Sonat — M. AKİF AK
- Namık KEMAL — V. ŞİRİN
- Gerçek Bayramlara — G. ÇOBAN
- Aydınımızın Problemleri ve Bir Yazar — A. ÖZDEMİR
- Buhara Geceleri — T. YÜKSEL
- Milli Eğitim İlkelerimiz Açısından Rehberlik Dersleri — Ö. HATİBOĞLU
- «Ağlasın», «Kül» — A. EFE
- Rıza TEVFİK — T. YÜKSEL
- Milyoner Fahir Mütealihit Şakir — Nizamettin ŞEN
- Yalnızlıklar — E. ŞAKAR
- Türkmen Düğünü — M. İhsan KORAY
- Gül Hasret Çeker — H. ÖZTÜRK
- Hikmet'in Ardından — S. OKAN

Pınar Dergisi Bayramınızı Kutlar mutluluklar diler.

Not : Derginiz. 8 kasım 1976 tarihli ve 1906. Tebliğler Dergisi'nde ilgililere tavsiye edilmiştir.

NİÇİN BATI ARAŞTIRMALARI?

Pınar'ın değerli okuyucuları, özellikle son sayılarımızda, Batı araştırmalarına yoğunluk kazandırdığımıza dikkat etmişlerdir sanırız. Son sayılarımızda Balzac ve Tolstoy üzerine çıkan incelemeler, Milovan Djilas'ın «Eksik Kalmış Bir Cemiyet» adlı kitabının tahlili ve nihayet bu sayıda okuyacağınız, Attila İlhan'ın «Hangi Batı?» sorusunu konu alan kitabının incelenmesi, göze çarpan ilk örnekler. Bunlara önümüzdeki sayılar yenileri eklenecek. Şunu hemen söyleyelim, bugüne kadar çıkan ve bundan böyle de yayınlanmasına devam edilecek olan Batı araştırmaları, belli bir düzen içinde, muayyen bir amaca ulaşmayı planlamış bulunmaktadır. Okuyucular, her yazının ancak bir bütün içinde ele alındığı zaman, gerçek değerini kazandığını yakından görmüşlerdir düşüncesindeyiz. Fakat biz, yine de bu bütünü genel bir ifade ile yeniden hatırlatalım dedik.

Batı araştırmalarına niçin ağırlık veriyoruz? İsterseniz önce aslında sonuç ifade edecek genel bir hükümle cevaplayalım bu soruyu; daha sonra bu yargının analizine geçelim.

Ekonomisi, politikası, kültürü, sosyal yaşayışıyla Türkiye, bir kendi kişiliğini bulma savaşı vermektedir. Batılı toplumların, 1920 askeri boğuşmamızdan sonra, yakamızı bırakmadığı herkesin bildiği bir vakıa. Avrupa'nın bu tarihten sonra, bizi namluların gölgesinde bir kültür değişmesine zorladığı gittikçe daha da aydınlanan bir gerçek. Cumhuriyet'ten önce Batıcılık içimizdeki mahdut bir kesimin eğilimi durumundaydı, bir alternatifti yani. Oysa bu eğilimin, Cumhuriyet'ten sonra, devletin imkânlarını da kullanarak tek alternatif biçimine dönüştüğünü görüyoruz. Bazı yorumcular, özellikle 1920 kâbusunu yaşayanlar, Cumhuriyet'in ilk yıllarında yapılanların bir zaruret olduğu görüşündeler. Belli bir tarih dilimini ve bu devrin önder kişilerini övmek ya da yermek tarzındaki yaklaşımları, daha başından bir kenara bıraktığımızdan, biz bugünün gerçekleri açısından ele alacağız konuyu. Dünün uygulamalarını bir zaruret olarak savunanların da kabul ettiği gibi, Türkiye bugün bazı önemli kararların arefesinde bulunmakta. Ve sevindirici olan husus, bugün karar verirken, düne oranla daha az harici baskı ile karşı karşıya olduğumuz.

Türkiye'nin bilimde, teknikte, kültürde, sanatta ve ekonomide bugünler vereceği kararlarda, Batı karşısında tayin edilecek pozisyonun önemli rolleri olacaktır. İşte Batı araştırmalarının bu bakımdan önemi var.

Bir hesaplaşma dönemi gelip çatmıştır. Bu hesaplaşmayı yapamadığımız için AET ile ilişkilerimiz askıda. Bu hesaplaşmayı geciktirdiğimiz için Türkiye'de, Batı ile gelen bilim alanlarında, sanat türlerinde; hikâye, roman, tiyatro ve sinemada büyük eserlere sahip olamıyoruz. Özetle Batı ile hesaplaşmadığımız, O'nun karşısındaki pozisyonumuzu tesbit etmediğimiz için büyüyemiyoruz.

Ekonomik hayatta bir şirketi oluşturan ortakların ayrılmaları söz konusu olunca, ortaklar kendi aralarında kesin bir hesaplaşmaya giderler. En ihmal edilecek detayları bile dikkate alarak bir bilanço çıkarır, ayrılmanın şartlarını tesbit eder ve bağımsızlıklarını ilân ederler en sonunda.

Biz son iki yüz yıldır Batı ile ortak yaşıyoruz. Bazan bir kısım yöneticilerimizin istekleri sonucu, bazı zamanlar Batı'nın zoruyla girmişiz bu ortaklığa. Se sebi ve şekli ne olursa olsun, son iki asırdır Avrupa ile sosyal, siyasî, kültürel ve ekonomik ilişkiler içindeyiz. Bu ilişkileri ve bizdeki etkilerini inkâr saçma bir şey olur.

İlişkilerde göze çarpan en somut sonuç, bu dönemlerde biz zayıf, Batı güçlü olduğu için, ilişkilerin hep aleyhimize geliştiğidir.

Bugüne kadar Avrupa'ya karşı belli başlı iki tavır alınmıştır bizde. Bunlardan birisi, yaşamamızın şartını Batılılaşmada gören, bunu çağın bir zarureti sayan ve buna bağlı olarak Batı ile ilişkilerimizde zararlı çıkmayacağımızı savunan görüştür. Bunlara göre, eğer bugün ileri bir toplum değilsek, bunun sebebi, tam Batılılaşmayı bir türlü başaramayışımızdır.

Öteki Batı'yı hiç hesaba almayan, iki asırdır orada olup bitenleri, bunun dünyaya etkilerini görmemezlikten gelen tavırdır. Bu tavır sahiplerinin belirgin iki vasfını şöyle ifade edebiliriz. Hatıralarımızda ve tarihimizde yaşayan mutlu geçmişi hâlâ yaşıyor veya olduğu gibi tekrar edilmeye hazır kabul etmek... Nazari ve çoğu zaman da hayali unsurlara sıkı sıkıya tutunmak...

Ülkemizin bugünkü gerçekleri bu iki tavrın da dışındadır. Zaman iki yüzyıldır süren iç çatışmanın bu iki kutbuna da hak vermemiştir. Ve ülkemiz gerçeği, bu iki zıtlığın arasında yer almıştır. Bu sebepten, bu iki ayrı bakışla Türkiye'nin bugünkü gerçeğini ne anlamağa, ne de çözmeğe imkân bulunamaz diyebiliriz.

Bu imkânsızlık bugün az çok farkedilmiştir aydınlarımız tarafından. İyi niyetli olduklarında kuşkular sezilen bazıları dışında herkes, ilerleyişimizin asgarî şartı olarak yerlilik, milliliği savunmaktadır. Kozmopolitizmin Türkiye'deki en feci bozgunudur bu. Gözle görünen bir örnek olması bakımından Millî Eğitim Bakanlığı ve Kültür Bakanlığı bünyesinde son bir kaç aydır meydana gelen değişmeleri anabiliriz.

Ancak bir patlayış biçiminde ceryan eden bu yönelişlerin, duygusal etkenlerle kalıcı ve sağlam sonuçlara varamayacağından endişeliyiz. İşte Batı araştırmalarının bu problemin de lehimize olarak çözümüne yardımcı olacağını sanıyoruz.

Çünkü Batı iki asırdır içimizdeki aktüel gerçektir. Ve yine Batı, bizden farklı hareket noktalarına sahip olduğu için, bizimle hiç yakınlığı bulunmayan değerlere ulaşmıştır. Üstelik bunları bize de kabul ettirmiştir.

Batı'nın kokusu sinmiş her şeyi kaldırıp atmak istersek, geriye çok bir şeyin kalmadığını göreceğiz. Öte yandan en tabiî hakkımız olan sosyal, siyasî, ekonomik ve kültürel bağımsızlığımızı istiyoruz. Batı araştırmalarımız bu iki gerçek arasında, Türkiye için en uygun yolun çizilmesini de sağlamak için yararlı olacaktır. Batı'yı incelerken detaylarda hiç bir ön yargıya sahip değiliz. Şu genel hükme inanmışız: Var olmamızın ilk şartı, başka, farklı karakterlere sahip olduğumuzu şuurla kavranmaktır.

Detaylardaki hükmü zaman verecektir. Gelecek konusunda somut hayallerimiz yok. Toplumumuza bir yön çizme çalışmalarına, kendi gücümüz oranında katkıda bulunma çabasındayız. Yönümüzün Batı'dan ayrı taraflara çevrilmesi, yani diğer bir deyişle bağımsız olarak var olmamız ise, Batı ile iyi bir hesaplaşmadan sonra mümkün olabilecektir.

Bu hesaplaşmayı yapamazsak menfaatimizin nerelerde olduğunu kestiremeyiz. Batı ile hesaplaşmamız, O'nun bunca zamandır bizde bıraktığı etkiler arasında bir ayıklama —rasgele değil zamanı da hesaba katan bir seleksiyon— imkânı verecektir bize.

Batı araştırmalarını konu edinen yazılarımızın bu gerçekler göz önünde tutularak okunması, onların amaçlarının gerçekleşmesine yardımcı olacaktır.

Sayın okuyucu,

Pınar, elinizdeki sayısıyla beşinci yılını da doldurmuş bulunuyor. Derginiz gibi yayın organlarına hayat hakkının tanınmadığı bu elverişsiz ortamda, organik bir bütünlük ve ahenk içinde, toplumumuz için son derece hayatî amaçlara doğru, tam beş yıldır kesintisiz ve her ay güçlenerek yürümüş olmamız kıvanç vericidir. Bu yürüyüşümüz, hiç bir sanat dergisine nasip olmayan değerli bir okuyucu kitlesinin destekleriyle daha da büyüyerek devam edecektir.

Pınar'dan saygı ve sevgiler.

Yüz yılımızı yargılayan bir ifşaat

Kröyçer Sonat

M. Âkif AK

Bir kitabın, adı başta olmak üzere, konusu, ana düşüncesi, hem Rusya'da hem de bütün dünyada şiddetli eleştirilere muhatap oldu. Bu eleştiriler günümüzde de devam ediyor.

Kröyçer Sonat adının, konuyla bir ilişkisinin bulunmadığı söylendi. Bunun tutarlı bir eleştiri olmadığı açık. Kaldı ki biz isim ve konu arasında, hem de güçlü bir ilişki olduğunu söyleyeceğiz. Ancak bu isim meselesinin, asıl olarak kitabın konusundan rahatsız olanların elinde basit bir koz olduğunu da biliyoruz. Fakat Tolstoy, **Kröyçer Sonat'ı** yazdıktan sonra, bir de hararetle savunmasaydı, bu harika eser belki de edebiyat tarihinin çok ender başvurulan bir asarı atikası olarak kalacaktı.

Çünkü **Kröyçer Sonat** kadar, bütün bir sanat ve edebiyat dünyasının en güçlü temellerini pervasızca dinamitleyen bir başka eser gösterilemez. Dahi yazar, bu kitabında vahşî hırslarla dolu, acımasız bir silâhşor görünümündedir. Düşüncelerini, daha doğrusu yargılarını anlatma tutkusu o derece şiddetlidir ki, akıl almaz sonuçlara götürür bu O'nu.

Akıl almazlığı gerçek dışı olduğundan değil **Kröyçer Sonat'ın**; çok gerçek olu. şundan. Aşırı gerçeklerin aşırı hayaller gibi insanı ürkütücü olduğunu hepimiz biliriz. Yepyeni bir buluş, olanca gerçekliğine rağmen nasıl garipsenirse, **Kröyçer**

Sonat'ın da ilk yankıları böyle oldu. Şaşırtıcı olan bir şey varsa, bunca zamandır Kröyçer Sonat, hâlâ yabansı gelir insanoğluna, hâlâ bir köşede tek başına durur.

Zaman zaman başvurulur O'na, dehşet içinde okunur, sonra hızla kaçılır O'ndan; serçenin fırtınadan kaçışı gibi. Tolstoy, okuyucu ile savaşır bu kitabında. Okuyucuyu kendi kendiyle savaşa zorlar daha önemlisi. Bu denli bir savaşa, ancak Tolstoy gibilerinin katlanabileceğini hesaplamadan, zorlar okuyucuyu. Romanın çoğu kez avunmak ve hülyalar içinde kaybolmak için okunduğu zamanlarda, Kröyçer Sonat'ın düşünceler ve duygular üzerinde yapmayı amaçladığı âdeta dinsel baskının, tam anlamıyla kavranması mümkün olamazdı elbette. Nitekim Hıristiyan okuyucu, böylesi ahkâmlara İncil'den sonra belki de ilk defa Kröyçer Sonat'da raslamaktaydı.

Kitabın etkilerini ve yankılanmalarını şimdilik burada bırakarak kısa bir analizine geçelim ve tekrar aynı konuyu sürdürelim. Bu kitap çevresinde bu derece fırtınalar kopması nedendi?

ÇAĞIN PUTLARINA SALDIRI

Tolstoy'un en dikkat çeken bir yanı da, savaşçı bir tip oluşudur. Bu özelliği bütün eserlerine yansımış halde. Meslek olarak askerliği seçmesi ve birçok savaşa katılmasının bunda etkisi bulunabilir. Fakat şüphesiz, O'nun silâhla yaptığı savaş ile kalemle yaptığı savaş arasında büyük farklar var. Bu ayrı amaçlı iki savaşın tek ortak yanları, savaşçı bir ruhu yansıtmış olmalarıdır denebilir. Tolstoy'un sıcak savaş aleyhtarlığı dünyaca meşhurdur. Silahlı savaşa tepki gösteren kavgacı bir ruhun, bütün enerjisini kalemle savaşa harcadığı kuvvetle muhtemel. Ancak O'nun kalemle kavgası, yalnızca araç bakımından değil, amaç bakımından da silahlı savaştan farklıdır. Namlular içe dönüktür bu ikinci şekil savaşta. Tolstoy, toplumu için zararlı gördüğü düşünceleri, eğilimleri davranışları rasbele kesmekte, doğramakta, kaldırıp atmaktadır. O'nu, yanlış bulduğu bir düşünce karşısında itidale çağırmak boşunadır. Ele aldığı bir yanlışlığın kısa zamanda kökünden söküleceğini sanmak, bu kavgacı ruhun bütün enerjisini kalemle savaşa harcadığı kuvvetle muhtemel. Ancak O'nun kalemle kavgası, yalnızca araç bakımından değil, amaç bakımından da silahlı savaştan farklıdır. Namlular içe dönüktür bu ikinci şekil savaşta. Tolstoy, toplumu için zararlı gördüğü düşünceleri, eğilimleri davranışları rasbele kesmekte, doğramakta, kaldırıp atmaktadır. O'nu, yanlış bulduğu bir düşünce karşısında itidale çağırmak boşunadır. Ele aldığı bir yanlışlığın kısa zamanda kökünden sökülüş çatırtılarını işitmek pek normal.

Kröyçer Sonat, bu özelliğin zirvesini temsil eden bir roman. Sadece bu özelliğin değil tabii. Bizce yine sosyal yaraları konu edinen **Diriliş** ile birlikte **Kröyçer Sonat**, Tolstoy dünyasının en ışıklı yıldızlarıdır.

Kröyçer Sonat feci sonuçlanan bir evliliğin hazin hikâyesidir. Tolstoy bu faciayı doğuran bütün sebeplere gözü kapalı yaylım ateşi açmış, ayırmadan, önüne çıkan herşeyi tepelemiştir.

Önce evlilik konusundaki yanlış anlayışlarla kıyım başlıyor. Evlenmek için önceden sevişmek, kadının hürlüğü, kocasını kendi arzusuna göre seçmesi gibi sütunların, eski kafa diye nitelendirilen, eski bir balyozla kırılışını seyrediyoruz. Bu başlayışın mantığı, ister istemez O'nu Aşk meselesine götürüyor. Ve asıl kıyım burada başlıyor.

AŞK KONUSUNDAKİ YANLIŞ DÜŞÜNCE DEĞİŞTİRİLMELİ

Pozdnışev adında biri, karısını öldürmüştür. Romanda balyozu Pozdnışev'in eline vermiştir Tolstoy, kendini de arkaya gizlemiştir. Roman bir tren yolculuğu boyunca, bir kompartımanda konuşulanları içine alır yalnızca. Pozdnışev, evlilik için önce aşk gerektiğini söyleyen kadına sorar; «evlenmeyi kutsayan aşk da neymiş?» Cevap, «aşk, bir kadına yahut erkeğe, diğerleri arasında yapılan kesin tercihtir.» Pozdnışev'in alay dolu karşılığı, «Tercih mi? Ne kadar zaman için? Bir ay mı, iki ay mı, yoksa yarım saatlik tercih mi?» Bu alayı az ilerde haşin bir yargı izler: «Ruh yakınlığı.., İdeal bağlılığı! Kabalığımı affedin. Bunlar olduktan sonra, bir yatakta yatmağa ne lüzum var? Halbuki insanlar, ideallerini birleştirdikleri gibi soluğu yatakta alıyorlar.» «Siz evlenmenin temelinin aşk olduğunu söylüyorsunuz. Bense şehvet aşkından başka bir aşkın olduğunu şüpheyle karşılıyorum. Bu iddiama karşılık evlilik müessesesinin henüz iflâs etmediğini delil gösteriyorsu-

nuz. Halbuki bugünkü evlenmelerin hepsi yalan dolandan ibaret.»

Görüldüğü gibi Tolstoy'un bütün alıp veremediği çağla, çağın put edinilmiş anlayışlarıyla... Pozdnışev bu pek şert başlangıçtan sonra yazara kendi macerasını hikâye etmeye başlar.

SEVİŞEREK EVLENDİK

Hanımının katili Pozdnışev, evliliğe hangi duygular içinde girdiğini anlatır.

«... Birdenbire aradığım kızın O olduğuna karar verdim. ...Kıza iyice abayı yakmıştım. Eve gelir gelmez, O'nun tam aradığım yüksek seciyeli bir kız olduğuna karar vererek, hemen ertesi gün ailesinden istedim.»

O günün Rusya'sında olduğu gibi, bugün de çoğu yerde, gençlerin, nerden edindikleri bilinmez ölçülerle, hayallerine birer ideal genç kız portresi çizdikleri bilinen bir şey. Yazık ki kadınlar; bu işte çok az menfaatleri olup, daha çok harcanan, kullanılan kadınlar, erkeklerdeki bu hayali güçlendirecek durumlara giriyorlar. Bir ülkeyi geri kalmışlıktan kurtaracak derecelerdeki serveti yutan, kadın süs eşyası endüstrisi ve ticareti, birkaç açıdan memleketi tehdit eder durur.

Bu hisleri tahrik edici ortamda genç erkekler ve kızlar, tabii gerçeklerine, bünyelerine aykırı düşüncelere, emellere ve duygulara sahip olurlar. Normal ilişkilerin anormalleşmesi, tabii ihtiyaçların doymaz ihtiraslar haline gelmesi işte bu ortamda başlar. Bu ortamı şöyle anlatıyor Pozdnişev:

«... Zaten beni avlamak pek kolaydı: Çünkü yetişme şartlarım, tıpkı turfanda hıyar yetiştiren serler gibi genç aşıklar yetiştiriyordu. Bir kere, boyuna tıkındığımız halde, bedenimizi çalıştırmadan aylak aylak geçirdiğimiz hayat muntazam suretle şehvet uyandırmak için bire birdi.»

«... Halbuki aşkıma vücut veren, bir yandan kızın annesiyle terziler, öte yandan aldığım fazla gıda ve avarelik içinde geçirdiğim hayattan başka bir şey değildi. Kayık safaları, terzilerin ince belli, turnürlü entarileri olmasaydı, karımı hantal bir sabahlıkla görseydim, o evinde oturup ben de normal şartlar içinde çalışan bir adamın yediğini yeseydim ve kurtarıcı supabım bir aksilikle kapanmasaydı, ne ben aşık olurdum, ne de bu haller başıma gelirdi.»

«... Alay olsun diye söylemiyorum, şimdiki evlenmeler bir kapana kısılmadan başka nedir ki?»

«... Milyonlar yatıyor. Hesaplanmayacak kadar çok el emeği sarfedilmiş. Görün. Gidin görün, mağazaların onda dokuzunda bir tek erkek eşyası var mıdır? Hayatın bütün lüksü kadınlar içindir.»

«Fabrikalar sayın. Çoğunluğu faydasız şeyler, lüks arabalar, mobilyalar, kadın bibloları yapmakla meşgul... Evet hep bu yüzden oluyor. Kadınlar âdeta kendilerini bir şehvet silahı haline getirdiler. Erkekler, bir kadına maksatsız temiz düşünceyle yaklaşamaz oldu.»

Pozdnışev'in bugünü de içine alan çağın yaşayışını, böyle bir çırpıda özetlemesi şaşırtıcı. Daha da şaşırtıcı olan, Rusya'nın felâketini hazırlamada büyük payı olan bu şartların çok az farklarla aynısının Türkiye'de mevcut bulunması.

YA NESLİN İDAMESİ?

Tolstoy, kahramanı Pozdnışev'in ağzıyla ifşaatlarına ve af tanımayan yargılamalarına devam eder. Bütün bu olumsuz sonuçlara, aile facialarına, sosyal yaralara bir tek sebep vardır. cinsi ihtiras...

«İhtirasların en kuvvetli, en zararlı ve yapışkan olanı cinsi ihtirastır.»

Silâhşörümüz kızgınlığının doruğundadır. Düşmanını en can alıcı tarafından yakaladığını sanmaktadır. «İyi ama o takdirde neslin idamesi nasıl sağlanacak?» sorusuna aldırış bile etmez.

«Evet, cinsi ihtiras, dekoru ne olursa olsun, kötülüktür, müthiş bir kötülüktür. Bunu bizde yaptıkları gibi teşvik etmek şöyle dursun, kökünden kurutmak lazımdır.»

«... Üstün sınıfı teşkil eden insanlar, başka hayvanlarla mücadele etmek için durmadan çoğalmak yerine, arılar gibi tek bir kütle haline gelmeli; arılara ben-

zeyerek cinsiyeti olmayan fertler yetiştirmelidir... Yani bugünkü yaşayışın aksine, insanlar şehveti körüklemeyi bırakıp nefse hakimiyeti geliştirmelidir.»

Başını alıp gitmektedir silâhşörümüz. Artık O'nu durdurmağa imkân yok. O günkü toplum yaşayışını idama mahkûm etmiştir bir kez. Hızını kesip, tartışmağa davet etmek de mümkün değil.

Sanatçı kişilik, düşünür kişiliği geride bırakmıştır. Bu bakımdan düşünürün sorumluluk duygusunu arayamazsınız O'nda. Tolstoy'un bu hükümlerini, herhangi bir din, mezhep, tarikat veya felsefe sistemi ile alâkalandırmağa imkân yok. İslâm tasavvufunda, bazı doğu mezhep ve dinlerinde, nefsin tezkiyesi ve hırslardan arındırılması için uygulanan yöntemleri andırır bu yaklaşımlar. Nitekim Hıristiyanlıkta da perhiz meselesine rastlıyoruz. Ancak Pozdnışev'inki kadar aşırı olanına raslamak güç. Cenneti dünyada var etmek gibi birşey O'nun istedikleri. Bu da hayatın diyalektiğine aykırı. Maddi hayatın gerçekliği derecesinde, ters orantılı olarak gerçek dışı. Bu mantık mekanizması, ahirete inançsızlığa da götürebilir insanı. Ve öbür dünyadaki cezamükâfat olgusunun bir anlamı kalmaz. Halbuki hayatın kurulmuş kanununu en ufak bir biçimde değiştirmeğe imkân bulamayız. Ve bu kanunun başlıca temellerinden biri de insan hayatının iyilik ve kötülük arasında yer aldığı ve kişinin son nefesine kadar hatadan günahtan korunamayacağıdır. Bir ucu ölesiye kadar insan nefsinin bir köşesinde yer tutmuş kötülüğü, yeryüzünden bütünüyle kaldırıp atmağa hiç kimse güç yetiremez. Olsa olsa iyiliğin hakimiyeti biçiminde, kötülüğe baskın çıkarılması mümkün olabilir. Bunun ilelebet devamını sağlamak ise tarihin de bildirdiği üzere vaki olmamıştır.

İslâm dininin bu konuda başlıbaşına bir sistem kurduğunu ve bunun da insan tabiatına uygun tek sistem olduğunu burada hatırlatmalıyız. Bu sistem ne Tolstoy'un yargıladığı aşırılığı, ne de çözüm olarak teklif ettiği uygulanması muhal metodu tasvip eder; o, orta yoldur, hayatın düzen içinde devamını sağlayacak orta yol.

VE BOZUŞMALARLA BAŞLAYAN BİR EVLİLİK

«... Şehvet arzularının tatmininden sonra aşkımız da sona ermişti. Artık karşı karşıya duran, birbirine tamamiyle yabancı, sadece birbirinden azami zevk sağlamaya bakan iki egoisttik.»

Pozdnışev ile karısı daha evliliklerinin ilk haftalarında kavgalara başlamışlardır. İlk önce sebebini bilemezler bu kavgaların. Yukarda da görüldüğü gibi Pozdnışev evlilikten önce tek amaç olan cinsel isteklerin, doyguluktan sonra yeri-

ni boşluğa, hırçınlığa ve nefrete terkettiğini ileri sürüyor. «... Gene birbirimize ihtiyaç duymaz olduk, arkasından da kavga patlak verdi. ... Çok geçmeden aşk, yani şehvet, karşılıklı nefretlerimizi gene sindirdi.»

Pozdnışev nasıl bir bardak suda fırtına kopardıklarını, en ufak sebeplerden nasıl büyük kavgalar çıkardıklarını uzun uzun hikâye eder.

Bu arada, cinsel ilişkileri daha sık ve sürekli yapmak için başvurulan çareleri eleştirir Pozdnışev. Çocuk yapmamanın iğrenç bir egoizm olduğunu belirtir. Çocuk yapmamanın türlü yollarını icat eden kimseler de doktorlar olduğuna göre, en büyük suçlu tıp ilmi ve doktorlar olmaktadır.

«Doktorların tıpkı avukatlar ve başka meslek sahipleri gibi para kazanmak istediklerini anlarım. ... Annesi doğuramaz diye doktorlarımız, çocuğu karnında öldürürler. Kasıtları çocuğa değilse, bu sefer bir takım ameliyatlar uydurarak, anneleri öbür dünyaya yollarlar. Bu cinayetlere kimse aldırmaz, hesabını tutmaz. Ortaçağdaki engizisyon işkenceleri de insanlığın selâmeti adına yapılıyordu. ... En büyük kötülüğü, en korkunç zehirlemeyi insanların, bilhassa kadınların ahlâkını bozmakla yapıyorlar.»

«Çocuklar Tanrı'nın lütfudur, sevinç kaynağıdır derler değil mi? Hepsi yalan. Bunlar hep eskidendi; şimdi hiçbirinin aslı yok. Çocuklar azap vermekten başka işe yaramıyor.»

Evlilik bağının anlamını kavramamış insanlar için geçerlidir bunlar. Zaten **Kröyçer Sonat**'ın merkezi de burası. Evliliğin ve buna bağlı ilişkilerin tabii amacından sapmasının sebep olduğu faciaları sıralıyor **Kröyçer Sonat.**

Pozdnışev için cehennem olmuştur yuvası. Bu evlilik mutlaka son bulmalı. Ama nasıl? Bunun şeklini tayin edemiyor Pozdnışev. Karısını öldürdüğü ana kadarki hayatının görünümü şöyle:

«Kuvvetli bir sevişmeden sonra uzun bir nefret devri geliyordu. Aşkımız hafif geçmişse, hiddetlenme de pek şiddetli olmuyordu. İkimiz de aşkımızın ve nefretimizin aynı hayvani hissin iki kutbu olduğunu anlayamıyorduk.»

KRÖYÇER SONAT'LA GELEN FACİA

Kröyçer Sonat, Beethoven'in eserlerinden birinin adı. Pozdnışev'in karısını öldürmesi olayında bu adın ve tüm olarak müziğin önemli bir yeri var. Romanın bu bölümünde Tolstoy'un müzik konusundaki düşüncelerini de öğrenme imkânı buluyoruz. Tolstoy, yalnızca Kröyçer Sonat'ın bir aile faciasına sebep oluşundan dolayı karşı değildir müziğe.

«... Zaten müzik olduğu gibi korkunçtur. Müziğin insan ruhunu yücelttiğin söylerler; saçmadır, yalandır. Nasıl anlatayım, müzik beni ben olmaktan çıkarıyor, bana aslımı unutturuyor. Müziğin tesiriyle duymadıklarımı işitebiliyor, anlamadıklarımı kavrıyor, yapamadıklarımı kudretim içinde görüyordum. Meselâ şu Kröyçer Sonat'ını yazan Beethoven, eserini meydana getirirken, içinde bulunduğu ruh halinin sebebini biliyordu. Bu hal, O'nu muayyen bazı hareketlere sevkettiği için, bir mânâsı vardı; halbuki benim için bir mânâsı yok. Bu yüzden müzik beni sadece tahrik ediyor, herhangi bir sonuca ulaştırmıyor. Askeri bir marşla, askerler yürüyüş yapar, müziğin gayesi budur. ... Çin'de müzik pek isabetli olarak, bir devlet işidir.»

Bunlar aynı zamanda Tolstoy'un müzik konusundaki düşüncelerinin bir özeti durumunda. Müzikle doğrudan ilişkisi olan, piyano bile çalan bir kişinin bu sözlerini müzik konusundaki bilgisizliğine değil, tersine fazla bilgisine yormalı. Fakat bu hükümleri aşırı bulabiliriz. Ama toplumuna ve insanına aşırı bağlı Tolstoy'un, sosyal felâketler karşısında daha soğuk davranmasını da beklememeliyiz herhalde.

Rus toplumu hızla çözülmekte, sürüleşmektedir. Toplumların sağlıklı zamanlarında birer tehlike arzetmeyen müzik ve cinsi meseleler, böyle anlarda çözülüşü hızlandıran birer araç olmaktadır. Tolstoy'un, neslin idamesini bile meçhullere

bağlayan tekliflerini ve müzik konusundaki düşüncelerini bu açıdan değerlendirmelidir. Rusya'da az gelip geçmiş bu önder kişiye, toplumunu korumada gösterdiği titizlik ve hatta hırçınlık dolayısıyla hak vermeliyiz.

Kröyçer Sonat bestesi ile romanın konusu arasındaki ilişkiyi genel anlamda açıklamış olduk sanıyoruz. Bu bestenin Pozdnışev'in hayatındaki yerine gelince: Avrupa'dan yeni dönen kemancı bir Rus benci —ki Pozdnışev ailesi ile önceden tanışmaktadır— ailenin hanımı ile ilişki kurar. İlişkinin aracı müziktir. Genç Pozdnışev'in karısına ders verir, birlikte çalarlar.

Kadın, çekilmez olmuş bir evlilikten müziğe sığınmıştır, her fırsatta gençle buluşur müzik çalışırlar. Ve genç bu ilişkilerin nasıl bir sonuç doğuracağını hesaplamadan, biraz da arzularının emriyle Pozdnışev'lere gelir gider. Pozdnışev içindeki kini biriktirircesine bu ilişkiye ilk zamanlar ses çıkaramaz, hatta yardımcı olur. Gerçi o günün Rus toplumunda bu kadarcık münasebet pek alışılmamış bir durum değil. Ama karısının açık bir ihanetine rastlamamasına rağmen Pozdnışev hınçla dolup taşmaktadır. En sonunda onları kendisinin taşrada bulunduğunu bildiği bir anda baskınla, birlikte müzik çalışırken yakalar. Genci öldürmek isterken, buna engel olmak isteyen karısını öldürür.

Pozdnışev'in karısını yalnızca gençle kurduğu ilişki dolayısıyla öldürmediği meydanda. Çünkü önce gence saldırıyor, başaramayınca karısını öldürüyor. Genci öldürseydi, belki de karısını öldürmeyecekti. Kinle doluydu Pozdnışev ve bu kin gencin ortaya çıkmasıyla değil, çok önceden birikmeye başlamıştı. Genç bu kinin somut bir sembolü ve boy hedefi oldu. Cinayetin asıl sebeplerini ise, Pozdnışev'in daha önceleri sıraladığı sosyal problemlerde aramalıdır. Sonuç olarak Pozdnışev ailesini, çözülmekte olan bir toplumdaki kadın-erkek konusunda edinilen yanlış anlayışların kurbanı saymalıdır.

Tolstoy, Kröyçer Sonat'a okuyucuların isteği üzerine ilave ettiği sonsözde, bunu açık seçik bir biçimde yazar ve romanın bir bakıma ana fikrini özetler.

SONUÇ

Yazımızın sonunda kısa bir karşılaştırma yapalım. Burada Türkiye gerçekleri açısından yararlı bir sonuca ulaşmak niyetindeyiz. Kröyçer Sonat'ın savunmasını yapmak istemiyoruz tabiatıyla. Zaten Tolstoy, kitabına yöneltilen eleştirileri, sonraki baskılara eklediği bir sonsözle gayet açık bir şekilde cevaplamış bulunuyor.

Karşılaştırmayı şöyle yapacağız. Bir yana, bünyesi en öldürücü sosyal hastalıkların salgınıyla dökülen Rus toplumunu koyalım. Bozulmuş bir din de olsa, Ortodoks Hıristiyanlık çevresinde toplanıp, toplum karakteri kazanan Ruslar, Batı'dan gelen laik-hümanist dalgaların etkisiyle kozmopolitleşmekte, sürüleşmektedir. Öteki yana, toplumuna, yerli değerlere aşk derecesinde bağlı düşünür, sanatçı, filozof ve önder Tolstoy'u yerleştirelim. Bu önder tip, aynı zamanda savaşçı ve kahraman bir ruh dünyasına da sahipse; ortaya Kröyçer Sonat gibi bir eserin çıkması normal bir olay olarak görürüz. Bu karşılaştırma, Kröyçer Sonat'ta ilk planda aşırı ve insafsız görünen yargıların gerçek mahiyetini kavramak için mutlaka gerekli. Yoksa bir başına Kröyçer Sonat'ı aşırı bulmamak elde değil.

Sonuç olarak, Kröyçer Sonat'ı bir ifşaat olarak nitelendirebiliriz. Kirli çağımızın, yaldızlı örtülerinin ansızın kaldırılmasıdır bu kitap. Her ifşaatta olduğu gibi bunun da duygular üzerindeki ilk sansasyonel etkisinden kurtulduğumuzda, günümüz insanının ve bu arada belli ölçülerde hiç kuşkusuz ki Türkiye insanının trajedisiyle karşılaşırız. Kröyçer Sonat'ı bugün okuyanlar, çağın bugünkü korkunç felâketinin düne rahmet okutan halini düşünürler ve lânet okurlar özgürlük, kadın hakları, insan hakları ile maskeli Batı zulmüne.

Necati AYKAN

GELİN BÖCEKLERİ

Ümitlerimiz çiğnendi
Ayak altlarında rap rap
Aç topraklar gübresiz
Verdiğini alamamış
Susuz ağlaşır sessiz hıçkırıklarla
Dudağı çatlamış toprak
Bin yıllık mesafe yerle gök arası
Alevden çengellerde asılı yağmur
Sevgi duvarlarla engellenmiş yokuş yokuş
Yangın filizlenirken yüreklerimizde
Bu ne acılı dert Ya Rab!
Toprak harap, gül harap.

Ak ümitleri kararmış bacıların
Kız rüyalarına kabus baykuşları konmuş
Gelin böcekleri şans getirmemiş gelinlere
Tebessümler dudaklarında donmuş
Huzur kazmanın ucunda kınalı eller
Ekmek Alaman topraklarında...
Gelin böcekleri şans getirmemiş gelinlere
Hüzün toplamış topraklardan kınalı eller
Hasret koklamış rüzgarlardan
İki ayrı gönül uzaklarda
Yaşanan aynı keder.

Anamı düşünüyorum hayal-meyal
Elleri diken topluyor tarlalarda
Çizgi çizgi alnına işlenmiş hasret
Babamı düşünüyorum melül-mahzun
Gözlerinde elli yıllık güneş
Bir ömrün gurubu batıyor gözlerinde
Toprakta doğdu toprakta ölüyor
Ben ona o bana hasret.

Anaları düşünüyorum hatırladıkça anamı
Susuz topraklarda sevgi büyüten
Eli böğründe doğmuş eli bağrında ölüyor
Kabrini kucaklamış bir dert bir hasret
Bulutlar yükseliyor gözlerimin önünden
Doluyor bakışlarıma dağ, taş, toprak, su
Büyüyor gözlerimde bir mahzun kalabalık
Bütün analar, bütün millet.

Çiçeker topluyoruz sizin için
Gülmesini bilmeden göçen bahtı karalar
Bizi büyüten umutlarınıza layık değil bu
Bir yudum su veremedik kuruyan dudaklarınıza
Siz yaşarken görmedik güldüğünüzü
Ama şimdi başka bilir misiniz?
Kırıldı yarasaların kanatları
Delindi kara bulutların bağrı
Yağmur yağacak susuz topraklarımıza semadan
Mezar topraklarınız da ıslanacak
Yeniden yeşerecek umutlarımız
Bahar gelecek bahar
Dahası var...

Veli ŞİRİN

NAMIK KEMÂL

Namık Kemâl üzerine yazılanları okurken, bugünün Türkiye aydınlarının, XIX. yüzyıl tarihimizi tahlile ne kadar çok muhtaç olduklarını bir kez daha anladım. Gerçekten, insanlık tarihi bakımından, hatta Türk tarihi bakımından bile çok genç sayılabilecek olan Cumhuriyet Türkiye'sinin —Türk tarihinde sadece Osmanlı asırları bile altı yüzyılı aşmıştır, halbuki Cumhuriyet Türkiye'si henüz altmışını bile doldurmamıştır— bugün içinde bocaladığı problemlerin çözümü bir tarafa, anlaşılması için bile Türk tarihinin bu kesiti, yani XIX. Yüzyıl tarihimiz iyi bilinmek zorundadır. Zira bugünkü Türkiye; Osmanlı İmparatorluğunda belki XVI. yüzyılda başlayan, birkaç asır devleti içten içe tüketerek süren ve nihayet XIX. yüzyılda kesinlikle ortaya çıkan, bir asır boyu tartışılan, atlatılamıyan buhranın ve peşinden gelen çöküşün sonunda ortaya çıkmıştır. Genç Türkiye, yaşlı Osmanlı'dan doğmuş ve onun ölümünü takiben de, istese de istemese de, onun birçok bakımlardan vârisi olmuştur. Hatta diyebiliriz ki, Türkiye'nin bugünkü problemlerinin önemli bir bölümü; Osmanlı döneminde XIX. yüzyılda açıklıkla ve kesinlikle ortaya çıkan ve bir asır tartışılmasına rağmen çözülemeyen problemlerin irsen devam eden şekillerinden başka bir şey değildir.

TEORİK EKSİKLİK

XIX. yüzyıl, Osmanlı İmparatorluğu'nun kesin bir çöküş yoluna girdiğinin herkesce öğrenildiği ve herkesin bu gidişi değiştirmek için kollarını sıvadığı, bir şeyler yapmaya çalıştığı bir asır olmuştur. Devlet adamları ve aydınlar çağın getirdiği vasıtalardan da faydalanarak —basın, yayın— bu yolda, geçen asırlara nispetle oldukça başarılı ilerlemeler de kaydetmişlerdir. Sözgelişi, imparatorlukta yeni bir edebiyat, kamuoyu, muhalefet ve yönetimde önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Hatta Avrupa örneğine uygun olarak müesseseleşme gayretleri —eğitim, okullar, basın vs.— ve teknik ilerleme çalışmaları bile —demiryolu, telgraf vs.— yapılmıştır.

Ancak bütün gayretlere rağmen Türk milleti çok büyük kayıplarla birlikte, bir cihan devletini yitirmiştir. Yerine ise, kaybına göre çok mütevazi, küçük bir devlet kurabilmiştir. Bugün bu olayın üzerinden de yarım asırdan fazla bir zaman geçmiş ve ülke, sosyal, iktisadî, siyasî ve kültürel alanlarda büyük değişikliklere uğramıştır. Fakat henüz Türk milletinin birkaç asırdır içinde bulunduğu buhran giderilememiştir. Hatta Türk milletinin dünyaya nasıl bakacağı, genel anlamda da nasıl bir sistem uygulayacağı konusunda XIX. yüzyılda başlayan tartışma bile bir sonuca ulaşmamıştır.

Bilindiği gibi Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşü konusunda ileri sürülen en önemli sebeplerden birisi, **İmparatorluğun gelişmesine paralel olarak ilmî anlamda teorik bir gelişmenin yapılamamış olması gösterilmektedir. (1)** Gerçekten de Osmanlı Devleti, ne yazık ki, müesseseleşmede, teşkilâtlanmada, yönetimde vb. teknik konularda gösterdiği başarıyı; teoride yani bağlı olduğu dünya görüşü açısından geçmişini, çağını ve geleceğini yorumlamada, izahlar getirmede gösterememiştir. **Bunun için de, kendinden önce İslâm dünyasında ortaya konan ve gelişen yorum ve izahlar yetmediği andan itibaren, imparatorluk zorlanmaya ve gelişen şartlara uymayan müesseselerini ve hatta anlayışları yenileyememeye başlamıştır. Dolayısıyla da gittikçe şartların gerisinde kalmıştır.**

XIX. YÜZYILDAKİ ÇABALAR

XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin veya bir bakıma Türk milletinin içine düştüğü bunalımın açıkça ortaya çıkması ve kesinlikle anlaşılması üzerine, yukarıda da belirttiğimiz gibi, «Devleti ve toplumu kurtarma» çalışmaları da yoğunlaşmıştır. Ve bu dönemde «çöküş» daha temelden kavranmaya başlamıştır. Yani toplumun «kurtarılması» çalışmalarını hiç değilse düşünce planında sürdüren aydın bir kesim doğmuş ve bu aydın kesim de, yukarıda sözünü ettiğimiz «teorik eksikliği» hissetmişlerdir.

Bu durum, aydınlar arasında -Batı'daki gelişmelerin de tesiri ilefarklı şekillerde meydana çıkmış ve anlaşılmıştır. **Bir kısım aydın, o asırda revaçta görülen Batı sistemi liberalizmi kurtuluşun tek çaresi olarak görmüştür.** Mustafa Raşit Paşa'nın vezarete geçmesi ve Tanzimat'ın ilânı ile (1839) resmî bir hüviyet de kazanan bu görüş, bazı yeni şekiller de kazanarak hâlâ sürmektedir. Ayrıca belirtmek lâzımdır ki, bu görüş geçen bir buçuk asırda çeşitli şekillerde tatbik de edilmiştir. Bir bakıma bugün ülkemiz, bu tatbikatın devamını yaşamaktadır.

Diğer taraftan, «Devleti ve toplumu kurtarmak ve ilerletmek» için ortaya atılan ikinci görüş de, **bu işin ancak kendi kültür ve medeniyetimiz içinde yapılabileceği noktasında toplanmıştır.** XIX. yüzyılda bu görüş de kısmî şekillerde uygulanmaya çalışılmıştır. Bu görüşün sahibi aydınların, en tipik örneği Ahmed Cevdet Paşa'dır. (2) O'nun da, sözünü etti-

(1) Prof. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın ifadesine göre, Namık Kemal Osmanlı Devletinin en önemli çöküş sebebi olarak, XVI. yüzyıldan itibaren başlıyan ilmi hayatın duruşunu kabul etmektedir. (Tanpınar, XIX. Yüzyıl Türk Edebiyatı, s. 405)

(2) Cevdet Paşa'nın görüşlerinin bir özeti için bkz. Dr. Ümid Meriç, Cevdet Paşa'nın Cemiyet ve Devlet Görüşü, İst. 1975.

Gerçek Bayramlara

İçimiz kan ağlar bayramda bile
Dolmadık çileler düşünürüz de
Gerçek bayramların hayali ile
Bir nehir belirir gözlerimizde...

Bayramlar, geçmişe duacı şimdi
Saygıyı, sevinci duyan kendine
Mübarek duygular taşlara sindi
Her mezar, hayretle bakar neslineI...

GÖMÜLÜ
ÇOBAN

---

gimiz görüş çizgisinde ortaya koyduğu en önemli eseri «**Mecelle**» sayılabilir. **Cevdet Paşa'nın bu çalışması ayrıca, yukarıda belirttiğimiz teorik eksiklik açısından da önemli bir adım olmuştur. Ancak temelde bu eksiklik giderilememiştir ve hâlâ sürmektedir.**

İşte XIX. yüzyılda aydınlar, imparatorluğu kurtarmak için bu iki anaçizgi etrafında toplanmış bulunuyorlardı. Bu iki temel görüşün etrafında çeşitli nüanslarla, yine bu görüşlerin türevi sayılabilecek daha birçok çizgiler de bulunmaktadır.

NAMIK KEMÂL'E GELİNCE...

Namık Kemâl, XIX. yüzyılda buhranlı Osmanlı İmparatorluğu'nun ve birkaç asırdır çeşitli çıkmazlarla karşı karşıya kalıp, çok şeyler kaybeden Türk milletinin tipik bir aydınıdır. Yaşadığı dönem XIX. yüzyılın ikinci yarısıdır: 1840 - 2 Aralık 1888. Ailesi tam bir Osmanlı ailesidir. Ana ve baba tarafından Abdüllâtif ve Ahmet Râtip Paşaların torunudur. Gençlik yılları da zaten dedesi Abdüllâtif Paşa'nın yanında geçmiştir.

Namık Kemâl genç yaşında cemiyette varlığını göstermiş ve kendini kabul ettirmiş. Meselâ, ondört yaşında iken bir defter dolusu şiiri olmuş, yirmiiki yaşında bir dîvan sahibi olmuş ve yirmi beş yaşına geldiğinde devrin en meşhur gazete yazarı olarak tanınmıştır.

Genç denebilecek bir yaşta vefat etmesine rağmen (48), pek çok eser bırakmıştır.

Eğer tabir yerinde ise Namık Kemâl, Osmanlı Devleti'ni kurtarma ve toplumu ilerletme kavgasına «yalın kılıç» dalmış bir aydındır. Hemen hemen hayatı bütünüyle kavga doludur.

BAZI DEĞERLENDİRMELER ÜZERİNE...

Namık Kemâl'e şimdiye kadar çeşitli açılardan bakılmıştır. Hakkında yazılan sadece müstakil eserlerin sayısı altmış civarındadır. Bu eserler onu genellikle şair, yazar, gazeteci, tarihçi, yenilikçi, Batıcı, Os-

manlıcı, Pan-İslâmist, Türkçü, milliyetçi, liberalist ve meşrutiyetçi gibi çok çeşitli açılardan değerlendirmeye çalışmışlardır. Elbette Namık Kemâl bu saymaya çalıştığımız şeylerin hepsi değildir. Zira bunların birçoğu birbiriyle çelişen şeylerdir. Ancak hemen söyleyelim ki, hiç ilgisi yok da denemez. Ve hatta zaman zaman bu yönlerinden bazıları ağırlık kazandığı için, çeşitli yazarlar onu, görebildikleri tarafı ile değerlendirmişlerdir.

Ancak Namık Kemâl üzerinde hemen bütün araştırıcıların birleştikleri taraf; onun Osmanlı İmparatorluğu'nu veya değişik bir perspektiften bakılırsa Türk milletini son asırlarda içine düştüğü buhrandan kurtarmak için çalıştığıdır. Bu bakımdan yine bilindiği gibi Namık Kemâl için «san'at toplum için olmalıdır» ki zaten kendisi de hayat boyu bunu yapmaya çalışmıştır. Bütün yazdıklarında topluma bir şeyler vermeye çalışmış ve hep bunu ön plana almıştır.

Namık Kemâl üzerine yazılan değerlendirmelerde onun kendinden sonraki nesle olan tesirinden de önemle bahsedilir. Gerçekten de Namık Kemâl kendisinden sonraki gençlik üzerinde büyük tesirler meydana getirmiştir. Süleyman Nazif bunu açıklıkla belirtmektedir. Ayrıca bilindiği gibi o yılların ünlü okulları Tıbbiye, Harbiye vb. yerlerde yasaklanmasına rağmen şiirleri elden ele dolaşmıştır. Ayrıca kendinden sonraki edebiyata da büyük tesirini, edebiyat tarihçileri belirtmektedirler.

BUGÜNDEN BAKARSAK...

Namık Kemâl'e bugünden bakarsak, sanıyorum bazı ilgi çekici sonuçlara varmak mümkün olabilecektir. **Zira, Namık Kemâl'i ortaya çıkaran şartlar henüz ortadan kalkmış sayılamaz.** Yani Türk toplumu aradan bir asırdan fazla bir zaman geçmiş olmasına rağmen, Namık Kemâl'in yaşadığı dönemdeki temel problemini çözebilmiş değildir. Bilindiği gibi halen Türkiye'de sistem tartışması ve hatta kavgası bitmemiştir.

İşte Namık Kemâl, yaşadığı sürece Türk milletinin buhrandan kurtulması, ilerlemesi, eski şan ve şerefine kavuşması için çalışan; yani bugün Türkiye'de süren kavganın başlangıcında bununla uğraşan bir aydın durumundadır. Namık Kemâl hakkında yapılacak ilk tesbit, —fikri çizgisi ve bu çizginin zaman zaman aldığı şekiller, edebiyat çalışmaları ve efsaneleştirilmiş hali bir tarafa bırakılırsa— budur. O, devlet, vatan, millet ve din için çalışmış veyahutta asıl ve gerçek niyeti daima bu olmuştur. Ancak bazan bu yoldaki birtakım zorlukları ve engelleri aşamamış, çelişkilere ve çıkmazlara düşmüştür. Sayın hocam Ahmet Kabaklı Bey'in de belirttiği gibi, (3) bazan bilmeyerek emperyalist devletlerin, gizli ve ihtilâlci dernekleri (Yeni Osmanlılar gibi), yabancı ve gizli teşkilâtların (masonluk gibi) bile pareleline, tuzağına düştüğü olmuş ancak, hiç bir zaman ihânet çizgisine varmamıştır. Samimî kalmıştır.

Fikren de zaman zaman Batı medeniyetinin ortaya koyduğu bazı sistemleri bile savunmuş olmasına rağmen, Tanpınar'ın belirttiği gibi «bir ayağı daima şarkta» kalmıştır. Sözgelişi, adı Pan-İslâmist'e çıkan Cemaleddin Efgani bile Renan'ı nerdeyse kutlarken, (4) **Namık Kemâl ünlü «Renan Müdafaanamesi»ni yazmıştır.** Bilindiği gibi bu eser, Fransız Filozofu Renan'ın İslâm'a karşı

(3) Ahmet Kabaklı, Türk Edebiyatı, c. II, s. 571.

(4) Cemil Meriç, Umrandan Uygarlığa, İst. 1974, s. 47.

olan bir saldırısına sert bir cevap idi.

ARAYIŞ İÇİNDE İDİ...

Namık Kemal vatanı, milleti ve devleti kurtarmak için kendini görevli saymıştır. Bunun da ancak kendi kültür ve medeniyetimizin diriltilmesi ile mümkün olduğunu kabul etmiştir. Ancak bu konuda da iyi ayıklama yapmaya niyetli olduğu anlaşılmaktadır. Meselâ eski edebiyatı, yabancı tesirlerini -İran vs.- bilhassa belirterek şiddetle tenkit etmiştir. O, sayın Prof. Banguoğlu'nun belirttiği gibi (5), «milliyetçilik», «Türk» gibi kelimeleri kullanmamıştır ama, bütün çalışmalarının muhtevası gerçekte bunlarla doludur.

Namık Kemal'i çeşitli çelişkilere ve bazan çıkmazlara düşüren aslında yukarıda sözünü ettiğimiz **teorik eksiklik** olmuştur. O'nun devrinde de bugün olduğu gibi **Türk Milletinin dünya görüşü açısından çağ ve gelecek yorumlanmamış, izâha kavuşturulamamıştır.** Açıklıkla ifâde edelim ki, materyalizme dayanarak ve Avrupa toplumlarını dikkate alarak Batı'da J. J. Rousseau'nun ve Karl Marx'ın yaptığını bizde; İslâm-Türk kültürüne ve dünya görüşüne dayanarak, Türk toplumunu dikkate alarak yapan çıkmamıştır. İşte bu eksikliktir ki, Namık Kemal ve benzeri aydınları çelişkilere ve çıkmazlara sokmuştur. Söyleyelim ki bugün bu problem halen sürmektedir. Yani bugünün Türk aydını da Namık Kemal ve neslinin karşılaştığı ve içinden çıkamadığı bu problemle karşı karşıya bulunmaktadır.

Bu bakımdan Namık Kemal, ne Ziya Gökalp, ne Tevfik Fikret ve ne de Nazım Hikmet olmadığı gibi Mehmet Âkif'ten de farklıdır. Belki bu sözünü ettiklerimiz, ondan kendilerinde birşeyler bulundurmuşlardır. Ancak o bunların hepsinden farklı olarak tam bir Osmanlı aydını olmuştur.

Namık Kemal'in durumu ile günümüzde Sovyetler Birliği'ndeki muhalif aydınların durumu arasında da bir benzerlik kurmak mümkündür. Gerçekten şekil olarak, XIX. yüzyıldaki Osmanlı muhâlif aydınları ile, XX. yüzyıldaki SSCB'deki muhâlif aydınlar birbirlerine benzemektedirler. Her iki grup aydın içinde de sisteme karşı çıkan aydınlar bulunduğu gibi, sistemi içinden tenkit eden aydınlar da bulunmaktadır. Sözgelişi A. Saharov, Sovyetlerdeki sistemi ve yönetimi tenkit etmekte ve fakat bunu gerçek sosyalizm açısından yaptığını kabul etmektedir. (6) Yani sistemi içinden tenkit etmektedir. Bir kısım Sovyet muhâlif aydını ise -Soljenitsin gibi- kesinlikle sisteme karşı çıkmaktadırlar. Burada Namık Kemal ile A. Saharov arasında bir benzerlik kurmak imkânı vardır. Namık Kemal de sistemi içinden tenkit etmektedir.

Yazımızın sonuna gelmiş bulunuyoruz. Sonuç olarak diyebiliriz ki, bugünün Türkiye aydınlarının Namık Kemal ve devrinden alacakları çok ders vardır. Zaten biz de bu bakımdan, onun sırf hayatını veya edebî çalışmalarını değil, «onu değerlendirme» denemesini, bir makale ölçüsünde yapmıya çalıştık. Şüphesiz çok eksiklerimiz bulunmaktadır. Kaldı ki bunun bir deneme olduğunu da belirtmiş bulunuyoruz.

Bu ıstıraplı aydınımızı ölümünün 88. yılında rahmetle anıyoruz.

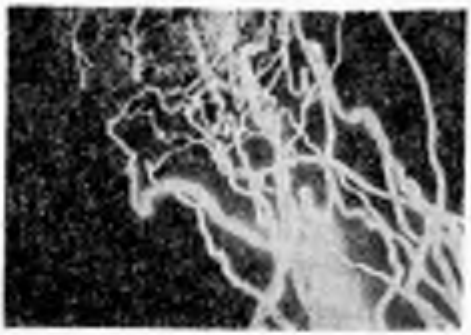
---

(5) 11 Kasım 1976 akşamı TRT televizyonundaki bir açık oturumdan

(6) A. Saharov, SSCB'de Düşünce Özgürlüğü vs., çev. Necdet Sander, İst. 1969.

VÂVEYLÂ

Namık KEMÂL

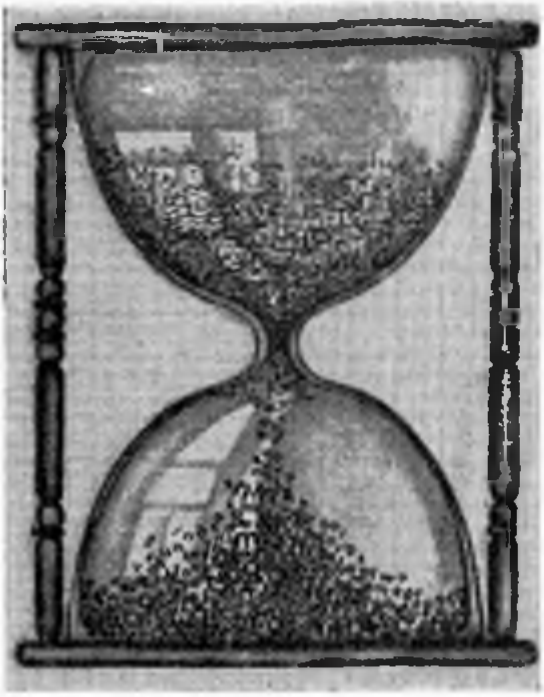
Feminin rengi aks-edip tenine
Yeni açmış güle misâl olmuş.
İ'tafiyle, bakı ne âl olmuş
Serv-i simin safalı gerdenine.
O letafetle ol nihal-i revan
Giriyor göz yumunca rü'yama
Benziyor, aynı, kendi hülyama.
Bu tasavvur dokundu sevdama.
Ah böyle gezer mi hiç canan?...
Gül değil arkasında kanlı kefen...
Sen misin, sen misin? Garip vatanı...

Bu güzellikte, hiç bu çağında
Yakışır mıydı boynuna o kefen?
Cisminin her mesamı yare iken
Tuttun evlâdını kucağında.
Sen gidersen bizi kalır sanma!
Şühedan oldu mevt ile handan,
Sağ kalanlar durur mu hiç giryan?
Tende yaşdan ziyadedir al kan,
Söyliyen söylesin, sen aldanma!
Sen gidersen bütün helâk oluruz;
Koynuna can atar da hâk oluruz...

Git vatan Kâbe'de siyaha bürün!
Bir kolun ravza-i Nebi'ye uzat
Birini Kerbelâ'da Meşhed'e at!
Kâinata o hey'etinle görün!
O temaşaya Hak da aşık olur.
Göze bir âlem eyliyor izhar
Ki cihandan büyük letafeti var.
O letafet olunsa ger inkâr,
Mezhebimce, demek muvafık olur.
Aç vatanı! Göğsünü İlâhına aç!
Şühedanı çıkar da ortaya saç.

Ali ÖZDEMİR

AYDINIMIZIN PROBLEMLERİ VE BİR YAZAR

— «Hangi Batı» eserinin kapağı

KÜLTÜR SİSTEMLERİ PROBLEMLER

Tarih boyu, kültür sistemleri insan ve cemiyet problemlerini müsbet anlamda çözmek iddiasıyla yaşarlar. Her kültür sistemi kendi çağında güçlülüğünü, insan ve cemiyetin problemlerini çözmede, insan ihtiyaçlarını tatmin etmek hususunda getirdiği tekliflerin doğruluğu ölçüsünde koruyabilir. Bu yönüyle kültür sistemleri belli bir ömüre sahiptirler. İnsan ve cemiyet hayatının buhran içinde olduğu bir toplumda, buhranı dindiremiyen sistem devrini doldurmuş demektir. Köhnemiş sistem yerini daha güçlü ve daha haklı başka sistemlere terkeder. Cemiyetin ıstırap ve inlitisi bu sistemin doğum sancısıdır, yeni bir inkılâba hazırlıktır. Yeni doğan çocuk misali, emekleyerek, problemlerle mücadele ederek eskimiş müesseseleri düzeltecektir.

Şüphesiz her kültür sistemi karşılaştığı problemleri tam mânâsıyle ve sıhhatli bir şekilde çözemiyebilir. Böyle bir anda cemiyetin öncüleri, içinde yüzdükleri problemlerden kurtulmak için yabancı kültür sistemlerine başvururlar çoğu kez. Kendi toplumunun üstü küllenmiş hayat ideallerini bulup çıkarma yerine hazır reçete alışkanlığı bir hastalık halini almaya başladığı zaman insan, egosunu kamçılayarak ilerlemeye devam eder. Toplum varlığının şartı olan temel prensipleri inkâr ederek, yabancılaşmayı tercih eden bu düşünce tarzı milleti toptan kendi kendini sömürgeleştirmesi neticesine götürür.

Gerçekte ise, insan ve insan ihtiyaçlarının formülü onun yaratılışıyla birlikte gelen temel kanunlardan başka bir suretle temin edilemez. İnsanoğlu problemlerinden, ancak kendi varlığına dönmekle kurtulabilecektir. Varlığının şartı ise, varlığını tanıması ölçüsünde mümkün olabilir. Varlığımızın tanınması —hem insan olarak hem de millet olarak— doğru bir tahlil, sağlam bir metod ile mümkündür.

Bu gerçeklerden habersiz olan bir milletin öncü kadrosu, kendi varlığının ve milletinin ölüm çukurunu kazmaktan başka bir şey yapamıyacaktır. Milletin varlığı, öncü kadrolarının vereceği, problemlerden kurtulma mücadelesinin ve düşmanları karşısındaki azminin yüksekliği ile de kuvvet kazanır.

Her insan bir toplumun azasıdır. Toplumun içinde bulunduğu sosyo-ekonomik şartların hepsi toplum fertlerine de tesir eder. Toplumun söz konusu şartları ise statik ebedi ve değişmiyen şartlar değildir. En geniş anlamıyla insan varlığının kollektifleştiği toplum, insan hayatı gibi daima, tekâmülcü, gelişmeci bir yol takibeder, müesseselerini geliştirir ve değiştirir. İnsan ve azası bulunduğu cemiyet daima, daha güzele, daha iyiye doğru ilerlemek ister.

Toplum bu özellikleriyle, hayatını ya ilerletir yahut da bu hamlelerinde başarılı olamaz. Toplumun hayatını düzenleyen, tanzim eden bir sistemi vardır. Sistemin doğru ve sıhhatli işleyişidir ki, topluma vadedilen hayata kavuşmasını gerçekleştirirler. Eğer sistem toplumun değişen hayat şartlarına cevap veremezse —ki bu bazı zamanlarda mümkündür— toplum bir buhran içine girer. İnsan ve cemiyetin buhran içinde olduğu kurulu sistemin durumu ise iki şekilde izah edilebilir: Sistem o anda cemiyetin problemlerine cevap verememiş olması sebebiyle, ya bir uyuşukluk devresine girmiştir, ya da artık toplum ihtiyaçlarına ve problemlerine çözüm getirecek enerjisi kalmamıştır. Eğer ikinci akibet gelmişse sistemi kurtarmanın müsbet bir yolu kalmamış demektir.

Türk toplumu bugün içinde bulunduğu problemlerin sancılarıyla kıvrandığına göre, sistemi hangi kategori içindedir?

Tarihin akışı, Türk aydınının son tesbitleri ve toplumumuzun sağ duyusu göstermektedir ki, Türk toplumu yaşayacak, sistemini koruyacaktır. Üç asırdan beri içinde yüzdüğü problemler karşısında kesin bir çözüm getiremeyişine mukabil, di-

Fotoğraf : M. MICIK

dişme hâlâ devam etmektedir. Bu didişme Türk toplumunun yeni bir hayata doğuşunun sancılarının ifadesidir.

TARİH İÇİNDE TÜRK TOPLUMU VE AYDINIMIZ

Türk toplumunun krizli dönemi, kültürümüzün uyuklama dönemi içinde, toplumu temsil eden sistemi ayakta tutmak için aydınlarımızın gayretleri uzun zaman devam edip gelmiştir. Bu hamleler şimdiye kadar ne yazık ki müsbet bir netice vermemiş, üstelik miletimize yeni yeni problemler getirmiş bulunuyor. Problemlerimiz doğru teşhis edilmediği gibi uzun müddet yanlış icraatlar üzerinde direnip durulmuş. 1683 yılında başlayan yeni kaos dönemiyle kültür ürünlerimiz, tarihi müesseselerimiz yerine yabancı kalıplar uydurulmaya çalışılmış. Teşhis doğru olmayınca icraat da yerini bulamamıştır.

Tarihin bir döneminde Osmanlı kavuk ve cübbesini moda sayan İngiliz ile Osmanlı yapı-sanatına hayran olan bir Fransız ile Fransız'ın setre pantolonuna, Frenk gömleğine hayran bir Türk'ün düşünceleri; «kardinal külâhı yerine Osmanlı sarığını tercih ederim» zihniyeti ile «medeniyetimiz Batı medeniyeti olmalıdır» zihniyeti arasında, kendi milletleri açısından hiç bir prensip farkı yoktur.

Türk aydınları daha III. Selim zamanında, karşılaştıkları problemlere karşı yenik düşmeye başlamışlardı. Problemlerin çözümü için yabancı muallim ve devlet adamlarına el açılmış, «sen ki, Fransa Vilâyetinin Kralı Françesko'sun» haşmetli

çağrısına ters düşmüşler. Toplumun ihtiyaçlarını yabancı reçetelerle giderme çabaları, toplum yapısına ters düşen bir düşünce olarak şiddetli reaksiyonla karşılanmış. 24 Şubat 1793'te III. Selim zamanında kurulan **Nizam-ı Cedid** Avrupai ordusu; 1807 **Kabakçı isyanı**, 1808 Alemdar vak'ası ile karşılaşmış, fakat bünyeye uymayan sistemlerin taklidi inadına zorlanmış.

Nihayet 1839 Tanzimat hareketi ve arkasından gelen Meşrutiyet hareketleri yabancı sistemlerin doruk noktasını teşkil etmekteydi. Artık hiç bir etkin gücü kalmayan Türk aydını kendi kendini sömürgeleştirmenin bir neticesi olarak devletini de yabancı ellere terketmek mecburiyetiyle karşı karşıya kalmıştır.

Bugün hâlâ yabancı düşünüş ve çözüm yolları üzerinde —asırların tecrübelerine rağmen— aydınlarımız direnmek istemektedirler. En koyu şekliyle Batı müesseseleri toplumumuz üzerinde yerleştirilmek istenmiştir. Toplum bünyesi şu gün —bunca yıpranmalara rağmen— temelini teşkil eden değerlerini muhafaza etmektedir. Aydınlarımız milliliğe doğru yol almaktadırlar. Fakat henüz sağlam bir yargıya da kavuştukları söylenemez.

Ancak, tarihi gözlem ve tecrübelerle de sabittir ki, Türk toplumu kendi problemleri karşısında yenik düşmeyecektir. Türk aydını bu problemlerin altından sıkınmesini başarabilecek güce sahiptir. Dün Batı ile haşir-neşir olmuş aydınlarımızda kendi değerlerine dönme ve gerçek kurtuluş yolunu tesbit noktasında müsbet kımıldanmalar olduğu görülmektedir. Yazımıza söz konusu ettiğimiz yazarımız da buna bir örnek teşkil etmektedir. (1)

«...Tanzimat ve sonrası, bize, batılıların önerdiği bir batılılaşma düzenidir, bu düzen imparatorluğu batırmıştır. Çünkü endüstrileşmeyi sağlayan değil engelleyen bir tutum içermektedir.» (s. 15)

Batının insanlık dışı köhnemiş hayatını ve bütün rezil yaşayışını, hiç bir insani değerden taviz vermeksizin görebilen, gerçekten milletine bağlı aydınlarımız gün geçtikçe artmaktadır. Miletinin tarihi, haşmetli kültürüne sahip çıkacak ve koruyacak evlâtları her gün biraz daha uyanmaktadır. Gerçekte Türk toplumuna ve Doğu toplumlarına muhtaç olan, el açan Batı dünyası halihazırda buraların zenginlikleriyle midesini doldurmaktadır. Tabii zenginliklerimiz ve insan gücümüz günümüzde Batı toplumlarının enerji kaynağı durumunda. Bu enerjiyle kendisini toparlamaya çalıştığı halde Batı, şimdiden beliren görüntüleriyle bir çöküşe hazırlanmaktadır. **«Batıya körü körüne tapınacak yerde, biraz dibini karıştırsak, elde edeceğimiz ip uçları gözlerimizi faltaşı gibi açmaya yetecek de artacak bile.»** (s. 83)

«Çağdaş Batı'nın davranışını hangi birimle ölçerseniz ölçün, eski ve orta çağlarından daha insancı ve ileri bulamıyacaksınız. Neden mi, Batının güçlenmesi, bu gücüne yaslanarak yeryüzüne kendi yasa ve değerler düzenini zorla kabul ettirmesi asıl bu çağda başlıyor da ondan! Üstelik kendini yalnız ve saltık egemen duyar duymaz bütün kuşkularından tertemiz elini yıkıyor, olduğu gibi görünüyor gözümüze..» (s. 71)

AYDINLARIMIZIN DÖNÜŞÜ

Türk aydını bir kurtuluş simidi olarak bağlandığı Batı düzenini tanıdığı ölçüde, milli varlığına sahip çıkacaktır. Kendi toplumunun insani ölçülerine, insanlığa huzur ve refah getirmiş tarihi kültürüne sahip çıkacaktır. Bu sahip çıkış, bünyesindeki yabancı kültürlerin putunu ezerek, yüksek bir olgunluğa erişmesiyle mümkün olacaktır. Yıllardır Türk düşünür ve aydını «Batı, Batı» diyerek bir ninni gibi kendini avutmuş, toplumun öz değerlerinden uzaklaşmıştır. Bu buhranlı çağımız ise aydınımızın artık uykudan kalkma dönemi olacaktır ve kendi kendine. **«Batı kopyacılığıyla harcanır dururken u-**

(1) Bu yazıda geçen iktibaslar Attilâ İlhan'ın **«Hangi Batı»** isimli eserinin ikinci baskısından alınmış olup, yazı eserin kritiğini amaçlamaktadır.

Fotoğraf : M. MICIK

uydurma sistemlerle, milletleri köleleştirmekte ve sömürge haline getirmektedir. Bilhassa Türk toplumuna olan tarihi düşmanlığı sebebiyle milletimizi Anadolu'dan atarak, Türk-İslâm adını yeryüzünden silmek çabasındadır. Bu tarihi düşmanlık geç de olsa Batı'cı (!) aydınlarımız tarafından idrak edilmeye başlanmıştır.

«Batı; zorla, hileyle, yalan ve dolapla onlara ait her şeyi onlara yasaklamış, geçmişlerine tükürmüş, geleceklerini keyfine göre biçmiş, onurlarını karalamış.» (s.71)

Bu yargılar milletimizin milli kurtuluşu için Türk milleti adına sevindirici neticelerdir. Yıllardır halkımızın istediği değerler, benimsediği idealler onun temsilcisi durumunda olacak aydınlarımız tarafından da destek görmeye başlamıştır. Aydın-halk bütünleşmesinin bir basamağını teşkil eden bu hareket milli uyanışın temeli demektir.

«HANGİ BATI» YAZARININ DURUMU

«Hangi Batı» isimli eseri kaleme alan Sayın Attilâ İlhan yıllarını Batı dünyasını tanımakla geçirmiş bir insan olarak, özellikle Fransa'da gördüğü gayr-i insani hayatın tesir ettiği nisbette Türk miletinin asırlarca insanlığa saadet bahşeden sistemine olan özlemini gizleyememektedir. Bu dönüş hareketi Batı —özellikle Fransa— sosyal hayatına bir protesto olarak vücut bulmaktadır. Zira yazar Batı'ya çatarken de kendini hemen bir suçluluk psikozu içinde hissetmekte ve orta bir yol tutmayı tercih etmektedir.

«Hem Batılı, Hem Türk»

«Peki Batıcılık dâvâsından vaz mı geçelim diyorum? Hayır, sorunun böyle konmasına karşıyım, bu konuluşun bizi bu güne değin yenilgilerden yenilgilere sürüklediğine işaret etmek istiyorum. Türkiye'nin sorunu Batılılaşmak sorunu değildir. Modern kişiliğini bulmak sorunudur.» (s. 104 . 105)

Yazar, ta Tanzimat dönemi aydınlarında görülen hastalığı yukarıdaki çümleyle

lusal bir eleştirmeyi bir türlü akıl edemeyişimiz; Batı'nın bize önerdiğini ulusal sözgecimizden geçirmeyi; hiç değilse, bu önermeleri kendi koşulları içerisinde ele alıp değerlendirmeyi bilemeyişimiz» (s. 81) diyerek yakındıktan sonra son yargıya varacaktır.

«Toplumcu ve İlericilerin 'Batı'lı mantığı ve bilgisiyle yaptıkları bütün hesaplar fos çıkmıştır. Halk, Batılı anlamda kendisine uzatılan bütün olanakları elinin tersiyle itivermiştir.» (s. 103)

Batı'nın Türk miletini kurtaramıyacağı miletimize faydalı olamayacağı artık kesin olarak bilinmelidir. Türk aydınları bu hususta çok geç kalmış sayılırlar. Batı kendi dışındaki milletlerin zenginliklerini sömürüp, ahlâkî değerlerine, millî ideolojilerine her gün çamur atarak iğrenç bir baskı kurma çabasında. Materyalizmin bir neticesi olarak, kurmuş olduğu

ifade ederek tasdik etmektedir. 'Batılı olmaktan vazgeçildiği takdirde geriye gidilecekmiş, yenilgilerden yenilgilere sürüklenirmişiz'. Galiba yazar bu korkunun eseri olarak Batı'ya sımsıkı yapışmış. 'Ne olursak olalım ya, bunun yanında Batıyı da bırakmayalım' diye direnmektedir.

«Yöntem ne? Batılı. Veriler ne? Türk. Bileşim? Yine Batılı, sadece Batılı, yalnızca Batılı. Eğer sözün gelişi bir yabancı sosyalist, bu işi bizim burada yapacak olsa, yapılmış olandan başka türlüsünü yapamazdı, ama Türk özelliği eksik kalırdı. Yöntem Batılı da olsa Türk verilerinden Batılı olduğu kadar Türk bir bileşim çıkarmak zorundayız demek. Yoksa yürümez bu iş. Nasıl ki yürümedi.» (s. 103)

Yazar kendi bulduğu bir orta yol ile —ki buna modern kişilik ismini vermektedir— Türk milletinin kurtulacağına inanmaktadır. Bulduğu bu değer ölçüsü ifade ettiğine göre bir yabancı sosyalistten farklı tarafı, bir tek Türklüğünün fazla olduğu yani sosyalist Türk. Yazar diğer taraftan ise gerçek kimliğini ele vermektedir:

«Türkler için sorunu, 'Batılılaşmak mı, Doğulu mu kalmak?' diye koymak yanlış. Her şeyden geçtim rationaliste ve cartesien Batılı kafasıyla yanlış; zira bu kafadaki Batılı bir toplumun, yüzlerce yıllık 'muktesabatından' bir çırpıda soyutlanıp da başka bir uygarlık çemberine geçebileceğine inanmaz, akla uygun değildir, çünkü böyle bir şey, nesnel koşullara ve insanın tabiatına aykırıdır.» (s. 135)

Türk milletinin bahsedilen modern kişiliği yazarın kafasında şekillenen rasyonalist felsefenin önerileriyle olacakmış. Modern bir hayat ile rasyonalist düşünce arasında ise bugün için bir uçurum vardır. Bu uçurum, rasyonalizmin bir ilim, bir sistem anlayışı, bir hayat görüşü olarak gerçek ilme ve gerçek bilginin verilerine ters düştüğü noktasının işaretlenmesiyle daha da artmıştır. Rasyonalist kafada bulunan bir kimse, isterse uydurduğu sisteme modern hayat, isterse başka bir sıfat takmış olsun daima hata üzerinde olacağı şüphe götürmez.

Eserinde açıklıkla görüleceği üzere yazar, Batı'dan kopmuş, Batı'nın buhranından bunalmış bir Batılı gözüyle hadiseleri değerlendirmektedir. Zor durumlarından kurtulmak için sık sık Batılı düşünür ve yazarların görüşlerine başvurmaktan kendini alamamaktadır.

«Ünlü Litton Şirketi adına Ege Bölgesinde incelemeler yapmaya gelen Profesör Lemarchand bana bir gün demiştir ki...» (s. 19)

«...Fransız sanatı üzerine incelemeler yapan bir Alman kızının dediklerini ileteceğim...» (s. 48)

«Marcuse, 'Tek Boyutlu İnsan'ın Fransızca baskısına yazdığı önsözde, şuna benzer sözler söylemiyor mu?» (s. 21)

«Fakat en güzeli Bertnart pe Jon Venel'in dedikleri! Bizde pek adım bilen eden yoktur ama, ilginç bir bilim adamı bu.» s. 22)

Yazarın şu tesbitlerine (!) de ayrıca bir yorum getirmek kanımca gereksiz olacaktır:

«...Arap ülkeleri var ya, başarısızlarının nedeni ne biliyor musunuz? ...Dinle toplumu, dinle eğitimi, dinle kültürü ayıramayışları; onların ulusalaşması Müslüman kadrolar içerisinde gelişiyor, bu da hüsbütün berbat ediyor ortalığı...» (s.100)

Yazarın Tanzimat dönemi aydınlarına yaklaşma eğilimi gösteren diğer cümleleri ise şöyle:

«...Osmanlı etnik grupları İstanbul'la savaşmak pahasına ulusal bağımsızlıklarına gidiyorlarsa, o da öyle yapacak, Osmanlı içinden Türk ulusunu ve devletini çıkaracak. Fakat bunu Batılılaşmak ile karıştırıyor, daha başlarken sömürgeleşmek tehlikesine atıyor kendini.» (s. 14)

Yazar Tanzimat dönemini bir yönüyle tenkit etmektedir. O da Batılılaşmaya giderken, Türk toplumunun değerlerinden uzaklaşıldığı konusudur. Hem Batılı olacaksınız, hem de Türk, Türk milletinin ideallerini de bırakmıyacaksınız. Tam bir yamalı bohça gibi her şeyden yamayacaksınız. Böylece hem Batı'yı kızdırmayacak, hem de Türk milletini. Yamalı sistem kur-

ma hayaliyle kendini avutan yazar bu konuda şunları kaleme alınış:

«Yok yok sanatçı Batılı olmanın Türk olmamak demeye gelmediğini anlamalıdır. Uygarlığımızı değiştirmek ne lâf? Toplumsal ve nedensel bir gerçek istekle değişir miymiş? Türk'üz, Türk kalacağız. Uygarlığımızı çağdaş ölçülerle yeniden değerlendirmesini bileceğiz. Batılılık bu. Yoksa yarım yırtık bir yabancı dil belleyip bir yabancı uygarlığın kuyruğuna eklenmek değil. Baksanıza canım, İngiliz de, Alman da, Fransız da Batılı, biri diğerine benziyor mu?» (s. 30)

Yazarın Türk toplumunun gerçeklerine yaklaşan birçok tesbitleri de var. Batılı olmakla, Batıya körü körüne bağlanmakla kendi miletinin değerlerini unutup Batı'nın insanlık dışı, kör hayatına kurban gitmekten zor uyanan yazar ne yazık ki ekmeğine sürülen zehirli balın tadından da bir türlü vazgeçmek istemiyor. Bu böyle devam ettikçe ne Batılı, ne de Türk milletinin evlâdı olmanın müsbet bir tarafı olamaz. Buna rağmen yazar Batı'dan kaçıyor.

«Türk edebiyatında bir Paris özlemi çığırı açmakla bile suçlandırıldım; ben ki, şimdi çıksam Strasburg-st. Denis tarafından başında beresi ve yanlış Troçki sakalıyla on yıl önceki kopyama küt diye toslayabilirim; artık Paris'e sövecek miyim? Hayır, sadece çizgi dışı ile çizgi içini ve çizgi dışı olmak isteyen bir Fransız'ın durumunu size anlatabilmek için önce Paris, ya da Fransa üzerinde sanılarınızı doğruya ayarlamak istiyorum.» (s. 34)

«Biz hele o kendini Batılı sanan yabancılaşmış aydınlarımız, bu halkın inandığı her şeye söverek hiç bir şeyi 'Batılılaştırmamış', tam tersine ulusu ikiye bölüp aydınlarla halkın arasını açmışızdır. Ne yapmak lâzımdı öyleyse: Bilimsel yöntemlerle geçmişimize dayanan, ondan yararlanan fakat ileriye açılan ulusal bir bileşim yaparak»

«Bunu daha o zaman Mavi'de bakın nasıl yazmışını. '...Yeni Türk edebiyatının öncüleri prensip itibariyle Batılı olmak istemişlerdi, lâkin Batılı olmanın ne demek olduğunu hemen hiç kimse düşünmemiş, bu böyle olunca genel eğilim derhal cosmopolite bir öyküneme eğilimi halini alıvermiştir. Tek kelimeyle yeni sanatın öncüleri Osmanlı sanatını başarıyla devirmişler, fakat kendileri ulusal anlamda orijinal bir kişisel bileşime ya da bileşimlere varamamışlardır.» (s. 135-136)

SANAT VE YAZAR

Sanat alanında da aydınlarımızın problemleri hayli fazla. Günümüzde Batı tesirinin silinmediği sanatımız, millîlik çizgisinde izaha kavuşturulması gereken acil konulardan biridir. Sanat alanında hissen millîliği benimsemiş, fakat uslûp ve metod planında sistemli bir çalışma yapmayı beceremeyen Türk aydınları günümüzde her zamandan daha çok bu sahada aydınlatılmaya muhtaçtır. Milliyetçi birikim halinde bulunan sanat çevrelerinin her zamankinden daha çok organize ve çalışmalarını verimli kılacak tedbirlere ihtiyaç vardır. Bu yönüyle millî sanat ve sanatçılarımızın promlemlerinin tesbit ve çözümü, gerek duyulan bir konu.

Millî sanatımızın temel eksikliklerinden birisi, muhtevada yabancı köklere bağlılıktan kurtulamayışıdır. Sanatımıza roman, hikâye, tiyatro, yeni nazım şekli kazandıracağız derken bu sanat müesseselerini ideolojisi ile birlikte kendi hayatımıza aktarmışız. Taklit edeceğiz derken, bunun ötesinde sömürgeleşme ile karşı karşıya kalmışız. Roman yazacağız derken çevirilerle yabancı ideolojileri yurdumuza davet etmiş, tiyatro yapacağız derken Batı düşüncesinin art niyetli eller vasıtasıyla yurt sathına yayılması gerçekleştirilmiş.

Tiyatroda Güllü Agop'un, Münakyan'ın ektiği tohumlar hâlâ kurumadı. Millî sinemacılığımız konusunda müsbet bir adım atılmadığı gibi, günümüzün en etkin propaganda vasıtası olan televizyonu da yurdumuza getirirken, üzerindeki yabancılık damgası hâlâ silinmemiş durumda. Hissen tesbit edilen çözüm yolları ise bir türlü icraat planında gerçekleştirilememektedir.

Günümüzde Batı dünyasının da sanat alanında —her alanda olduğu gibi— içinden çıkılmaz problemleri vardır. Sanat adıyla, sosyal hayatının paralelinde gelişen ahlâksızlık, gayrı insanlik, vahşet ve rezalet edebiyatından başka insanlığa sunacak çok şeyi yoktur. Bu gerçeğin farkına varan bir kısım yazar ve aydınlarımız milli ve yerli kültüre dönüş çırpıntıları içinde bulunmaktadırlar.

Yazımızın başında söz konusu ettiğimiz Sayın yazarımızın sanat hususunda da Batı dünyasını protesto ettiğini, milletimizin asırlardır hasret kaldığı bir haykırışla kendi varlığına rücû etme çırpıntıları görünümünde zaman zaman milli kültür ve sanatı savunduğu görülmektedir. Diğer konularda olduğu gibi sanat alanında da **«hem Batılı hem Türk»** ham hayalinin arkasından gitmekte ısrar etmekten de kendini alamamıştır.

«Batılı ve Türk bir sanatın, Batılı ve Türk bir toplumdan çıkabileceğini unutarak henüz Batılılığı fena halde tartışma kaldırır bir toplumsal ortamda, Türk niteliklerinden tiksinip öykünme Batılı sanat gösterilerine kalkışmak...» (s. 109)

Yazar, kendisini de içine kattığı bir yerde, bir kısım yazar ve sanatçılarımızı yabancılık boyunduruğu altında toplamaktadır. Bu yabancılaşmayı da, bir kavramın somutlaşmasında değil de, kafasında düşündüğü ve adına **«devrim anlayışı»** dediği, aslına dünya görüşü olması gereken düşünce sistemine ters uygulamadan meydana geldiğini iddia etmektedir. (s. 108) Gerçekte ise sanat, yazarın iddia ettiği ve desteklediği Batılı sanat, Türk dünya görüşüne ters düşmektedir. Çünkü **«hem Batılı hem Türk»** felsefesiyle yanılgının ortasındadır. Söz konusu düşünce tarzının çıkmaz bir yol olduğunu yazar, kendisi bile itiraf etmektedir. Yıllarca yapılan çalışmalara rağmen bir türlü Batılı olunamadığı gibi millilik noktasına da yaklaşılamamıştır. Batıcılıktan da vazgeçilmemiştir.

«Şu son yarım yüzyılda sanatımızı Batıya ayarlayacağız diye, her on yılda bir kendimizi yadsıya yadsıya hacıyatmazlara dönmüşüz, saçlı sakallı ozanlarımız Paris'teki çoluk çocuğa bakıp hizaya gelmeye çalışmaktan sağını solunu şaşırmış.» (s. 80)

Diğer taraftan yazar, sanatçı ile toplum münasebetinde önemli bir konuya temas etmiş: Aydın halk münasebeti. Türk sanatçısı milli olmadığı ölçüde Türk milletinin gönlünde yer edemiyecektir.

«Batı çizgisini sürdürmek isteyen yeni Türk sanatçısı içinde yaşadığı toplumla çelişiyor. Bu acı çelişmenin olağan sonucu iki yamn birbirine sırt çevirmesi. Halk sanatçıya küs, sanatçı, halka. Böyle soluk alma delikleri birden bire tıkanıvermiş olan sanatçının, öz toplumundan ilgi görmediğinden ötürü 'bunalması' da pek olası. İlgi görmemek, anlaşılmamak, tam tersine horlanmak aşağılanmak onu önce soyutluyor, sonra kendi üstüne katlanmaya, daha sonra da yozlaşmaya itiyor.» (s. 106 - 107).

Yazarın bahsettiği ve Türk halkının kendisine yabancı sanatçıları, aşağılayarak, horlayarak ve neticede bir yozlaşmaya itilecek duruma gelmesinin sebebi nedir? Neden Türk halkı sanatçısını (!) hor görsün ve elinin tersiyle itiversin. Bunu yazarımızın kaleme aldığı satırlarıyla ifade edelim:

«Lisede Sophokles okuduk, klâsik Türk sanat musikisine sövmeyi, Divan şiirini hor görmeyi, buna karşılık devletin yayınladığı kötü çevrilmiş Batı klâsiklerine körü körüne hayranlık göstermeyi öğrendik. Sanki Sinan Leonardo'dan önem-

siz, Mevlâna Dante'den küçüktü, İtri ise Bach'ın eline su dökemezdi. Aslında kültür emperyalizminin ilmiğini kendi elimizle boynumuza geçiriyorduk, ulusal bileşim arama yerine hazır bileşimleri aktarmak hastalığımız tepmişti, o kadar ki İkinci Dünya Savaşı sonrasında Batılı emperyalizmin örgütlü politikasını uygulamaya kendiliğimizden talip olduk.» (s. 17)

Bütün bunlara rağmen yazar, Türkiye'de yerli kültürün olguları içinde sanat müesseselerinin gelişip gelişemiyeceği endişesi içindedir. Millî bir sinema, tiyatro; millî roman hikâye gibi unsurların var olup olmadığı hususunda tereddüt içindedir.

«...Asıl merak ettiğim onlardan 'yürütülüp' sanatımıza uyguladığınız yönelişlerin toplumsal gelişmemizde yaklaşık paraleller bulup bulamadığı. Başka bir deyişle, sanat akımlarımızı zorunlu kılan toplumsal nedenlerin var olup olmadığı. İşte asıl zor olan bu, nedenleri bulmak, bu açıklamayı yapmak.., Zira, Cumhuriyet dergilerini boydan boya bir gözden geçirseniz, eminim ki, bu aslında bizim sayamıyacağımız, sanat sorunlarının en yavanı için bile bir kaç yazı, bir kaç soruşturma bulursanız da; söz gelişi, genç kuşağın öykülerindeki gerçekliğin iç yapısı, ya da köy üzerine romanları ve toplumsal gelişmemiz üzerine tek sıra içinde salınmayı; gerçekten Batılı değerler içinde salınmayı; gerçekten Batılı, fakat ulusal temellere bindirilmiş bir sanat düzenine yönelmeye yeğliyoruz.» (s. 82-83)

Yazarın Türk toplumunda arayıp da bulamadığı ve «zor» diye bahsettiği konu gerçekte Türk milletinin idealleriyle alâkalı olmayan; olsa olsa Marksist düşüncenin aradığı bir ortam olabilir. Türk toplumunda sanat adıyla istismar edebileceği bir konu bulamamaktan muzdarip Marksistler için yazar-çizer olmak gerçekten zordur. Fakat Türk milletinin ideallerine bağlı milletini seven sanatçı için, milletinin ıstırabını dile getirecek millî kültür unsurları asırlardır dimdik ayakta durmaktadır. Kendisini Türk toplumundan ayırmayan bir sanatçı için elbet kolay yollar vardır. Marksist yazarların köylümüz üzerine işlediği birkaç istismar konusundan başka Türk milleti içinde işleyeceği bir konu yoktur.

Bu gerçek, Sayın yazarın da itiraf ettiği gibi, bir zorluğu olmadan çözülebilecek bir konu. Yazar kendi hizbine, bu sahada üç-beş köy menkıbelerini aşamayan düşüncelerine tercüman olmak istemiş; meseleyi şöyle halletmiş:

«Siz bir kere içtenlikle ondan yana olduğunuza inandırmaya bakın; (...) Önce Türk olsun, Türk!.. Şevki Beyi dinleyip içlenen, Nedim'i okuyup hoşlanan, Ramazan gecelerinin uysal romantisme'ini içi sıra yaşayıp, İslâm filozoflarının onca işlenmiş iç gerçeklerini içinde damıtıp duran, aksi gibi de Batının ve Batılının en sevmediği, Türk! Ben sanıyorum ki gerisi kendiliğinden gelecektir.»

«Yoksa, Allah'ın günü dinlediği müziğe söv, ezberinde çağdan çağa taşıdığı ozanları karala, eğlencesini kına, töresini aşağıla, kısacası kişiliğini yok say, sonra da seni soyuyorlar kurtarsam kurtarsam ben kurtarırım diye bangır bangır bağır, sesin kof dağlardan döner, görüp göreceğin rahmet bu kadar.» (s. 105)

Öyleyse Türk toplumuna yaklaşmanın yolu nedir? Yazarın bahsettiği konuları istismar ederek ilerlemek olacaktır. Yoksa «hem Batılı hem Türk» felsefesi nasıl gerçekleştirilebilir? Şimdiye kadar «...hababam Batı müziği dinliyor, çeviri roman okuyor, Batılı gibi giyiniyor, bir türlü Batılı olamıyoruz.» (s. 19) Şu halde biraz da Türk gibi düşünüp, Türk müziği dinleyerek, Türk geleneğine saygı göstererek Batılı olmaya çalışacağız. (!) Neden mi? Çünkü Türk sanatı Batıdan daha güçlü. Hem yerli hem de toplumumuzu Batı emperyalizminden kurtaracak. Yazarın hayal ettiği yol budur.

«Küçük aydınlar, hatta biraz gözü açık mahalle kızları, yalnız çeviri roman okumakla, Türk filmlerine gitmemekle basbayağı övünürler. Büyük şehirlerimizin

o Allah muhafaza, sanat çevrelerinde Fransız resmi, İngiliz şiiri, Rus müziği, İtalyan sineması herhangi bir Türk sorunundan önce konuşulur.» (s. 28)

Yazar Batı dünyasından alabildiğine bıkmış. Kendi toplumunun değerlerine dönmek istiyor, fakat bir türlü bir formülünü bulamıyor Tanzimattan bu yana devam edip gelen Batı'dan adapte sanat hareketlerinden Türk sanatına geçişin nasıl olabileceği konusunda yaya kalmış.

«Türk edebiyatının en önemli sorunu, bugün için bir öz kişiliğini bulma sorunudur. Öğrenmek güzel, öğrendiğini cakalı satmak da güzel. Ama bilmek başka, bilgiyi bizim kılabilmek; yöntemden ulusal bir bileşim çıkarabilmek başka! Ne demiş eskiler, herkes kaşık yapar ama...

Tanzimattan beri sapını bir türlü ortasına getiremedik gitti.» (s. 83)

HEM BATILI HEM TÜRK

Yazarın uydurmaya çalıştığı ve eserinde baştan sona işlemek istediği tezi üzerinde durmak isctiyoruz. «Hem Batılı hem Türk»

Gerek sanat alanında, gerekse toplumun diğer sosyal sistemlerinde her toplumun kendine mahsus müesseseleri vardır. Bu müesseseler toplumun ideolojik ve sosyal yapısının zaruri neticeleridir. Her sistem toplumun bünyesini oluşturan değerlerden ayrı mütalâa edilemez. Toplum hayatını yakından ilgilendiren ve ayakta durmasını sağlayan bu sistemler, devlet, ahlâk, kültür, sanat, hukuk, eğitim, ekonomi vb. konularda toplanabilir.

Toplum, hayatını geliştirdiği ölçüde, bu sistemler bünyesinde vücut bulur. Çünkü insan ve azası bulunduğu toplum yapısının özelliği daima, gelişen, başkalaşan, değişim ve farklılaşım içinde bulunmasıdır. Hiç bir toplum senelerce hayatını statik ölçüler içerisinde, yerinde sayarak sürdüremez, varolmanın ölçüsüdür bu.

Sanatçı toplumun içinden farklılaşmış ve alâlade insanlardan bir çok ayrıcalıkları bulunan insandır. Farklılaşmış olduğu toplumunun kültür değerlerini ve tarihi olgunluğunu bünyesinde taşıyan sanatçı, sanatını da kendi toplumunun öz değerlerinden ayıramaz. Düşünce, heyecan, his ve duygular bir milletin evlâdı olmanın verdiği kıvanç ve algılar sanatçıya yön vermektedir. Bu yönüyle sanatçı eserinde önce bir inancı, bir düşünceyi temsil etmektedir.Batı sanatçısı Batı'da, Türk sanatçı kendi değerlerinde, Mısır sanatçısı kendi miletinde vardır. Sanatçıda estetik ve güzellik ölçüsünün birimi, sanatçının inancına göre değişir. Bir İtalyan sanatçısının, bir Yunan sanatçısının taşa bakışı ile bir Türk sanatçısının taşa bakışı aynı olamaz. Bir Leonardo da Vinci, Rafael ile Mimar Sinan aynı değerlendirilemez. Birinde çıplak heykel olan ve insanlığımızın his dünyasını hayvanlığıyla gıdıklayan eseri, diğerinde insanlığın önünde huşû ile eğildiği muhteşem yapılar...

Sanatçı ideal, inançtan gayrı kendi toplumunu benimseyen ve toplumun farklılaşmasına dayanan bir insan olarak ancak toplumu içinde yaşayabilir. Bir eser ve sahibi bir toplumda hor görülüyor, hakaretle karşılanıyorsa topluma yabancıdır, toplumun malı değildir. Sanatçı ve eseri kendi toplumunu bulmadan rahat edemez. Onun için Batı kafalı, Tanzimat özentisi Türk sanatçıları (!) Türk toplumundan hassasiyet ve ilgi beklemesin.

Bu gerçekler karşısında ikili bileşim formülünün ne kadar fantezi, ne kadar ilkel ve ne kadar dar bir hayal olduğu ortaya çıkmaktadır. Bir insan bir toplumun malıdır. Nasıl ki, «Türküm-Müslümanım» dediğin müddetçe Batı seni kabul etmiyeceği gibi, «Batılıyım» dediğin müddetçe de Türk milleti seni kabul edemez. Türk milletini bu yöntemle yönlendireceğini umanlar kendilerini avutmaktan başka bir netice beklememelidirler. Bu düşüncede ısrar edildiği müddetçe **«halk sanatçıya küs, sanatçı halkına»** küs kalacaktır.

Türk aydınlarını kendi tarihi ve millî ölçüleri içinde halkına dönüş hamleleri beklemektedir. Gerçek kurtuluş ve huzurun yolu bundan başka olamaz.

Tahir
YÜKSEL

BUHARA GECELERİ

üc zamanlı bir şiir

şimdiki zaman

buhara gecelerinden çaldığımız
yıldızları katranlara bulayıp
şimşekleri çamurla mühürleyerek
gökyüzünü
can sıkıntısı sezilen karalanmış müsvetteler gibi
perişan dalgaların süksesine feda edip
sisleri içerek baygın dudaklarımızla
güneşin mânâsını dahi düşünmeye
dondurup bir köşeye fırlattığımız zamanı
binbir hile ile bahane ederek
fırsat bulamadığımız o güneşleri
övünerek ihmal edip,
sonra da kör pişman
gecelere mi sığınacaktık

geçmiş zaman

yorumlarımız aldattı ilk önceleri bizi
saltanatın cakasına tutulduk da
özendik teker teker romanos diogenos püskülüne
bir yıldız kaydı buhara semalarından
bir alparslan vakarına
gözlerimizi kapadık bilmem kaç asır evvelden
duygulara heykel dikmek için
aşkları transatlantiklere yükledik
taşımak
kaçıp gitmek için gündüzlerden
usanmadan
ve de utanmadan geride bıraktığımız işaretsiz mezarlardan
duman duman ah eden
kılıç arslan erlerinden
parfüm kokan bizans entrikalarına

kara osman bir masaldı bize lüzmusuz
geceye boyun eğmeyen
ayakta sabahı bekleyen
gül desenli sevdalarına övülmüş kumandanlığı tercih eden
mehemmed hanın
tarihe bir sarraf gibi şekil verişi
umursamadık ta bizans gibi
isli gecelere demir attık övünçle
ve kıvrandık durduk kültür sancılarında bunca zamandır
batıyle koyun koyuna

gelecek zaman

kafa tutan bir sihir vardır karanlıklara
elektrik ampulleri buz tutmuştur
batı iptal edilmiştir kırmızı kalemle çaprazlama
göğsümüze kadar saplandığımız senfoniden geriye
patlayan flaşların tesbit ettiği acı kahkahaları
teker teker yakacağız buhara gecelerinde
yanlış seçilmiş sevgilinin ihanetidir diye de
osman gazi gibi ayakta bekleyeceğiz
müjdelenen sabahı
buhara gecelerini yırtarak

Ömer HATİPOĞLU

MİLLÎ EĞİTİM İLKELERİMİZ AÇISINDAN REHBERLİK DERSLERİ

Fotoğraf : Ali ŞEN

1 — EĞİTİMİN ANLAM VE KAPSAMI

Su kadar akıcı, yıldırım kadar hızlı bir gelişme vardır ihtiyar dünyamızda. En ufak parçasından en büyük kütlesine kadar kainat, büyük bir hareket ve değişim içerisindedir.

Bu temel prensip aslında sosyal ilimlerin konusu ve bir noktaya kadar da hareket noktasıdır. Bu akış insanları, milletleri, hayat ve kainatın uymak zorunda olduğu objektif gerçekleriyle karşı karşıya getirir.

İşte, ferdin kendisini içinde bulduğu sosyal ve kültürel çevresi budur. Çevre, ferdi çepçevre kuşatırken, geçirdiği değişime uygun insan tiplerini de ortaya koymaya çalışır. Toplum kendi içinde assimile etmeye çalıştığı ferdin, önceden belirlenmiş hedeflere ulaşmasını amaç edinir. Ancak belirlenmiş olan bu hedefe -ki bu hedef, ferdin içinde yaşadığı toplumun tarihî idealleriyle tesbit edilmiş ve kuşaktan kuşağa iletilmiş olan millî hedeflerdir- şuursuz, disiplinsiz ve kendiliğinden ulaşmak hiç şüphesiz ki mümkün değildir. O halde nasıl olacaktır, buna varış? İşte; tasarlanmış, toplumu meydana getiren bütün bireylerin iştiyakla benimsediği ve tarihin yeni kuşaklara miras olarak bıraktığı hedeflere ulaşmanın metodu ve vasıtasıdır, eğitim.

Tanımlamayı düşünürsek, «Eğitim, ferdin bağlı bulunduğu ve ancak kendisi ile varolabileceği milletine, insanlık âlemine ve kendisine karşı yapmakla yükümlü olduğu görevleri yerine getirebilmek için şuur ve beden faaliyetlerini ortaya çıkaran, geliştiren, disiplinize eden terbiye ve öğretim faaliyetidir.» Kısaca; ferdin yeteneklerinin belirli hedeflere ulaşmak için kurumlar eliyle geliştirilmesi faaliyetidir, diye de tanımlanabilir.

Bu tanımlardan eğitimin amaç ve sınırları da çıkarılabilir. Herşeyden önce eğitimin, varolan yetenekleri geliştirebileceği, insanın doğuştan getirdiği fakat küllenmiş, üfleyecek bir soluk bekliyen cevherlerini, kaabiliyetlerini ortaya çıkarma ve bunları belirli, tasarlanmış noktalara kanalize edebilme gücüyle sınırlı olduğu unutulmamalıdır.

Bu da bize eğitimin yaratıcı

fonksiyona sahip olmadığını, ancak keşfedici, geliştirici ve disipline edici özelliklerini belirtir.

2 — EĞİTİMİ SAĞLIYAN KURUMLAR

Eğitim çeşitli kurumlar eliyle sağlanabilir. Bunları kurumların, özellikeri ve imkânları da göz önünde bulundurarak faaliyetleri açısından;

a — Raslantıya bağlı eğitim -anne, baba, çevre, grup eğitimi- ve

b — Organize eğitim - eğitimi gerçekleştirmek amacıyla kurulan müessese ve buna bağlı ünitelerin sağlamaya çalıştığı eğitim- olarak iki ana kategoride toplamak mümkündür.

İki ana kategoride topladığımız bu kurumların ideal ve metod olarak uyum içinde olmaları gerekmektedir. Aksi takdirde fert, bu kurumların tezat teşkil eden ikaz ve uyarıları karşısında bocalar, buhranlar içine itilir ve neticede buhranlı insanların yaşadığı toplum tipiyle karşılaşır. Büyük bir üzüntü ile belirtelim ki, toplumumuz şimdi böyle bir kaos içindedir. Ve bu tezat ortadan kaldırılmadıkça da eğitim ve eğitim üniteleri ile ilgili olarak ortaya çıkan sosyal problemleri ortadan kaldırmak asla mümkün değildir.

3 — EĞİTİM MİLLÎ OLMALIDIR

Sosyal bir olgu olarak eğitimi tanımladığımızda, tasarlanmış hedefler, tarihin yeni kuşaklara miras olarak bıraktığı hedefler tabirini kullanmıştık. Bu, eğitimin millî karakterini ortaya koyar. Zira her toplumun kendine göre tasarlanmış ve tarihin kendisine yüklediği hedefleri vardır. Bu hedefler ise, şüphesiz ki toplumlara ve onların değerler sistemine göre değişir. Sözgelimi Türk milletinin tarihin mirası oarak yüklendiği hedefler ile Latin Amerika topluluklarının hedefi bir olamaz.

Türk Milleti, yeniden büyük Millî Devleti'ni kurmayı, emperyalizmin iğrenç zulmü altında inim inim inliyen mazlum milletlere yardım elini uzatmayı kendine ilk ve vazgeçilmez hedef olarak telakki eder. Bizim için bundan daha tabiî ve haklı bir hedef düşünülemez. Buna karşılık meselâ bir Hollanda Guyana'sının, Mozambik'in, Gabon'un, Angola'nın ilk hedefleri ise tarihte ilk defa hür olabilmenin mücadelesini vermek, bir emperyalist ülkenin sömürü alanı olmaktan çıkarken ikinci bir emperyalist düşünce veya ülkenin sömürü alanı içerisine girmek endişesinden kurtulmak olmalıdır denebilir. Demekki eğitim millî ve yerli amaçlara yöneliktir ve bu amaçların ışığı altında, amaçların arzuladığı insan tipini yetiştirmek görevini yapar.

4 — TÜRK MİLLÎ EĞİTİMİ'NİN İLKELERİ

Şimdi Türk Millî Eğitimi'nin belirlediği ve yöneldiği eğitim ilkelerine bakalım.

«Millî Eğitim hizmeti, Türk vatandaşlarının istek ve kabiliyetleri ile Türk toplumunun ihtiyaçlarına göre düzenlenir.» (1)

«... Millî ahlâk ve millî kültürün bozulup yozlaşmadan kendimize has şekli ile, evrensel kültür içinde korunup geliştirilmesine önem verilir.» (2)

«... Ancak, eğitim kurumlarında Anayasa'da ifadesini bulan Türk milliyetçiliğine aykırı siyasî ve ideolojik telkinler yapılmasına ve bu ni-

(1) 14.6.1975 tarih ve 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu Md. 5.
(2) Aynı kanun Mad. 10.

telikteki günlük siyasî olay ve tartışmalara karışılmasına hiç bir şekilde meydan verilmez.» (3)

Millî Eğitim Temel Kanunu bu ilkeleri rehber kabul etmiştir. Ancak söz konusu ilkelerin ne denli uygulanabildiğini de sanırım ki hepimiz aynı ölçüler içerisinde izlemek imkânına sahibiz.

Özetlenecek olursa eğitim hizmetlerinde, Türk milletinin istekleri, ihtiyaçları göz önünde bulundurulacak, millî ahâk ve millî kültürün bozulup yozlaşması engellenecek, gelişmesi için gerekli çalışmalar yapılacak ve eğitim sürecinin her safhasında milliyetçilik ideali bayraklaştırılacaktır.

Şimdi bu ilkelerin ışığı altında Orta Öğretim Kurumlarında uygulamaya konulan Rehberlik dersi ve bu dersin kendisi ile birlikte getirdiği meseleleri incelemeye geçebiliriz.

5 — ORTA ÖĞRETİM KURUMLARINDA REHBERLİK DERSLERİ

Çağımızda toplumlar büyük siyasi krizlerin ve bu krizlerin doğurduğu büyük ideolojik kavgaların merkezinde bulmakta kendilerini. Hızlı bir gelişim ve değişim içinde bulunan insan ihtiyaçları, ferdi ulaşılamıyan hedefleri zorla ele geçirme noktasında tahrik edecek hale gelmiş bulunuyor. Bu karmaşık ortamda kişinin bizzat kendi iradesiyle ve sadece kendi insiyatifi ile doğru bir metodla gerçeğe ulaşması çok güçtür.

Özellike aile-çevre ve okul topluluklarının birer eğitim kurumu olarak ferde telkin ettiği hedefler de tezat teşkil etmektedir. Nihayet fert, kendisine nereden gelirse gelsin, yapılacak telkinleri peşinen reddeden, tepkiyle karşılıyan bir ruhi yapıya sahip oldu çağımızda.

Bu durum günümüze kadar uygulanan eğitim metodlarının topunun iflası demekti. Zira eğitim, eğitici ile eğitilen arasında kurulan sürekli bir diyaloga bağlı olarak gelişmişti bugüne dek. Halbuki artık eğitilen, eğiticiye ve onun telkinlerine karşı peşin bir güvensizlik atmosferine itilmişti. Çağ eğiticiyi bu suretle ortadan kaldırıyor, bir noktada prensipsiz, müfredatsız bir eğitim anlayışı ortaya koymuş oluyor. Bunun bazı müsbet yönlerinin olduğu inkâr edilmez bir gerçektir. Ancak hangi toplumlar için geçerli..? Şüphesiz ki eğitimde eğitenin eğitilen tarafından tepkiyle karşılanması bizim toplumumuzun yargılarıyla izah edilemez. Bu durum Batı'nın Prometheuscu dünya görüşünün vardığı bir neticedir. Egoist düşünüşün vardığı bir neticedir. Artık kişi kendisine şefkatle uzanan dost eğiticiyi reddeder hale geliyor. Geçmiş nesillerin tecrübe ile kazanmış olduğu ve kendisinden sonraki nesillere aktarmak istediği idealler çöp sepetine atılmış oluyor, eğitim, demokratik eğitim maskesi altında, aslında eğitimi reddeder hale geliyor.

Ülkemizde Rehberlik derslerinin programa alınmış olması ve eğitimde yukarda zikredilen metodun uygulama safhasına alınması, resmen ve tam anlamıyla 1974-1975 öğretim yılında başlamıştır. IX. Millî Eğitim Şurâsı kararlarından sonra uygulamaya konulan Rehberlik dersleri ve bazı illerde faaliyete geçirilen Rehberlik Kurulları bu amaca yönelik faaliyetleri gerçekleştirmek noktasında hızlı bir çalışmaya girilmiş olduğunu göstermektedir. Ancak bu uygulamanın Batı'da çok önceleri başlatılmış olduğunu ve bize de Batı-

(3) Aynı kanun Mad. 11.

daki uygulamaların bir uzantısı olarak geçtiğini belirtmekte fayda vardır. Bunda da Prof. Rufi'nin büyük çabaları olduğu unutulmamalıdır. Ispanya'da 1918, Fransa'da 1959, Norveç ve Belçika'da 1947, İngiltere'de 1959 yıllarında Rehberlik çalışmaları uygulamaya konulmuş ve bu çalışmalar geliştirilerek günümüze kadar sürdürülmüştür.

Şunu hemen hatırlatalım: Türk toplumunun özellikleriyle Batı toplumunun özellikleri arasında büyük farklar vardır. Sınıflı ve Promethous'cu Batı ile mütecanis, millîci karakterlere sahip Türk toplumu ne aynı sosyal hastalıklara sahiptir ve ne de apayrı bünyelere sahip bu toplumların tedavisi aynı reçeteye bağlıdır. Ayrı bünyelerin ayrı hastalıkları, apayrı tedavi usulleri olur.

Konumuza dönelim. 1974-1975 öğretim yılında uygulamaya konulan rehberlik dersi için belirli bir müfredat tayin edilmemiştir. Çokça Rehber öğretmenin ve kısıntılı olarak da Okul İdaresinin etkili olabileceği rehberlik programlarının uygulanması öngörülmüştür.

Ancak bu durum, Prof. Rufi'nin 23.11.1951 tarihinde ülkemizde «Okullarda Rehberlik» adlı konuşmasında yapmış olduğu tavsiyelerden mi mülhemdir? Rufi bu konuşmasında: «Biz de önce Rehberlik çalışmalarına programsız başladık... Bugün Amerika'da memleket ölçüsünde bir rehberlik programı mevcut değildir. Bu hususta her hükümet ayrı ayrı çalışır...» demişti. (4)

Pr. Rufi bize programsız bir rehberlik çalışması tavsiye edebursun, uygulamaya konulan bu esaslar okullarımızda büyük huzursuzluklara sebep olmaktadır. Şüphesiz ki bu huzursuzluklar alınacak âcil tedbirlerle önlenebilir.

NETİCE

Bunun gerçekleşebilmesi için de tesbit etmiş olduğumuz ve mesullerden âcilen tedbirler alınarak halledilmesini isteyeceğimiz hususları şu şekilde sıralıyabiliriz.

1 — Eğitim, yaratıcı değil, keşfedici ve geliştiricidir. Bu iyi anlaşılmalı ve öğretim faaliyeti bu esasa yönelik çalışmalar yapar hale getirilmelidir.

2 — Eğitim, milletlerin idealleri istikametinde şekillenir ve bu ideallerin gösterdiği hedeflere yönelir. Okullarımızda uygulamaya konulan Rehberlik çalışmaları da milletimizin tarihiyle belirlenmiş hedeflerine yönelik insan tipi yetiştirmeyi amaç edinmeldir.

3 — Eğitim, arzuladığı insan tipine kavuşabilmesi için, aile-çevre ve okulun bütünlük ve ahenk içinde çalışması gerekmektedir. Okullarda kurulan Rehberlik Örgütü'nün bu diyaloğu sağlaması ve geliştirmesi gerekir. Bu diyalog da ancak müesseseler arasındaki tezadın ortadan kaldırılmasıyla tesis edilebilir.

4 — Rehberlik dersleri, siyasî fikirlerin telkin edildiği bir arena olmaktan süratle kurtarılmalıdır. Bu, okullarımızda iç disiplini ve ahengi de sağlar.

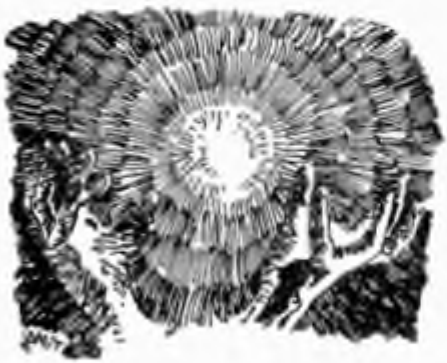
5 — Millî Eğitim Temel Kanununda ifadesini bulan Millî Eğitim İlkeleri doğrultusunda rehberlik programları süratle hazırlanıp geliştirilmeli, bu programların okul ve çevrenin şartlarına adapte edilebilmesi de temin edilmelidir. Bu durum, rehberlik derslerine giren değerli öğretmenleri de şaibeden kurtaracaktır.

(4) Selçuk Kantarcıoğlu, Rehberlik Örgütü, M.E.B. Eğitim Birimi Müd. Yy. s. 17.

AĞLASIN

Ağlasın bağında bülbül-i şeydâ
Ağlasın çiçeksiz bağlar ağlasın
Ağlasın Mecnunu kaybeden Leylâ
Ferhat'ı kaybeden dağlar ağlasın

Çaldılar gönülden derde dermânı
Biçare kıldılar can u canânı
Okunmaz ettiler kutlu fermânı
Tarihin dizinde çağlar ağlasın...

AHMET EFE

KÜL

Kapında bir kulum Rabbim
Aşka düşmüş bülbül gibi
Yarasından kan damlayan
Kıpkırmızı bir gül gibi

Dertlerime post olmuşum
Hicranıma dost olmuşum
Sevdan ile mest olmuşum
Koru yanan bir kül gibi...

«Vatan hasretiyle hana ses verir
Söğütlü dereler, dumanlı dağlar...»

Fotoğraf : Ali DEĞER

Ölümünün 27. Yılında

Rıza TEVFİK

Tahir YÜKSEL

Yüreklere, hançer gibi saplanan bir uzun hava vardır:

«Yüce Balkanları duman bağlamış
Gene mi gurbetten kara haber var?»

diye başlayan, bizi alıp ta Balkan Harbine kadar götüren... Dinlediğimiz bir yığın şarkı var, eskinin zevkini tattıran bize:

«Bir olmaz emelin düştüm peşine,
Vuruldum hüsnünün şen güneşine
Kara gözlerinin aşk ateşine
Yanıp ta bahtiyar ölmek isterim...»

diye, şimdilerin müstehcen ve mânâsız şarkılarından ayrı olarak.

Bu şarkıları dinlediğimiz zaman, Rıza Tevfik Bölükbaşı aklımıza gelir mi ki? Okullarda, müfredat programının dışında kalmış, birkaç antolojinin dışında şiirlerine rastlayamadığımız, basılmış bir tek şiir kitabı; «Serab-ı Ömrüm»ü, çoğu kütüphanelerde dahi bulunmayan, uzun yıllar, hatasının günahı olarak, vatanından uzakta, sürgün olarak yaşamış, kendi deyimiyle:

«Henüz söylemedik çok sözüm kaldı»

diye, birşeyler ifşa etmek isteyen, ama son sözünü söyleyemeden bu dünyadan göçen şairi, pek tanıyamayız haklı olarak.

Zamanında, «Masonik» cereyanlara girip çıkmış, vatan hasretiyle yanıp kavrulan sanatçının nedameti:

«Ruhum azad olur, belki mezarım
Ayaklar altında dümdüz olunca...»

.....

«Biz zaten varını talan etmiştik,
At sürüp o bağı harman etmiştik,
Atalar yurdunu viran etmiştik,
O viran hâneyi yel aldı gitti...»

mısralarında çelenkleşmiştir.

«Anama söğenin kızı avradı
Bulgar gâvurundan döl aldı gitti!»

.....

derken, neyi kastediyordu. Yoksa «Söylenecek çok söz» bunların içinde miydi?...

«Gamden âzâde bir zaman var mı?»

diye inleyen, hasret-gurbet şairini, birkaç yönüyle; ama hep kendisini konuşturarak ele alalım:

HAYATI HAKKINDA KISA BİLGİ:

1869 yılında, eskiden Edirne'ye bağlı, bugün Bulgaristan'a ait olan «Cesirmustafapaşa»da doğmuştur. Babası şimal Arnavutlarından Hoca Mehmed Tevfik Efendi'dir. Anası ise, Şapsig Kabilesinden bir Çerkestir. Çocuk Rıza Tevfik, daha yedi yaşındayken, Avrupa hayranı ailesi tarafından İstanbul'a getirilip; «Elyans İzraelit Sion» Mektebine teslim edilir. Orada, Sionist kültürle kafası doldurulan Rıza Tevfik, ana dilini tam olarak bilemezken «İbranice»yi öğrenir.

Tahsil hayatı, karmakarışık bir eğri şeklinde devam eden Rıza, savcı olarak İzmit'e tayin olan babasıyle gider ve orada da «Ermeni Mektebi»ne verilir. Daha sonra, annesinin ölümü üzerine, İstanbul'da, «Galata Sultanisi»ne nakleder. Rüştiyeyi ise Gelibolu'da bitirir. Mülkiye Mektebinden bazı çalışmaları ve Abdülhamit Han'a karşı tutumu ve disiplinsizliği yüzünden, son sınıftayken okuldan kovulur.

1890'da girdiği Tıbbiyede ,halkı isyana teşvik ettiği için hapsolunur.

Gerçekten Rıza Tevfik, Sirkeci'de halkı başına toplar ve coşturucu nutuklar söyler. Hapishanede de boş durmayarak, mahpusları isyana teşvik eder. Tahliyesini müteakip, kısa zamanda tekrar hapishaneye döner. Bu durum, birkaç defa tekrarlanırsa da, nihayet, 1899 da tıbbiyeyi bitirerek doktor olur.

1907'de, meşhur «İttihat ve Terakki Cemiyeti»ne girer, 1908 ihtilâlinde, dikkatleri, ateşli nutuklarıyle üzerinde toplayarak, neticede Edirne'den mebus olur.

Siyasi hayatına böyle başlayan Rıza Tevfik, bu dalda başarı sağlayamaz ve aldığı kültürle, gerçek hayatın tezadı arasında bocalar durur. Ve, O bu bocalamaların sonunda, «İttihat ve Terakki»den ayrılıp, bu gürûha cephe alır. Nutuklarıyle, ittihatcıları bir hayli de hırpalar.

I. Cihan Harbi'ne girilmesine muhalefet eden Rıza Tevfik'in kafasında şekillenmeye başlayan «pro-milli» düşünce, onu, İttihatçılara amansız düşman yapmıştır artık. İttihatçıların karşısında yer almak gayreti ile «Hürriyet ve İtilâf Partisi»ne girer. Ve İttihatçıları, bir müddet önce fiiliyatlarına iştirak edip, yakından tanıdığı fikirlerini öğrendiği kadroyu:

> «Sonra cinsi bozuk, ahlâkı fena
> Bir sürü türedi, girdi meydana
> Nereden çıktı bunca veled-i zinâ
>
> Yuh olsun bunların hem ervahına!...»

diyerek, sert bir dille eleştirir.

Mütarekede, Damat Ferit Paşa'ya, siyasi görüşünün kısırlığı yüzünden kapılıp, «Sevr»e imza atar. Daha sonra da, talebelerinin yüzüne bakamayacak hale gelir ve Dar'ül Fünûn'a uğrayamaz.

«Yüzellilikler» listesine adı karışan Rıza Tevfik, başarısızlıklarının verdiği üzüntüyle, 1922'de Mekke'ye kaçmak mecburiyetinde kalır .

«Benden farkı var mı şeydâ bülbülün» diyerek, 21 yıl, vatanından uzak, Mekke, Amman, New York, Mısır, Lübnan dolaşır durur. 1943'de yurda dönen Rıza Tevfik, 31 Aralık, 1949'da ölür...

ESERLERİ :

On dili birden, ana dili gibi okur-yazar-konuşur olmasına rağmen, kendisine sıfat olarak verilen «Feylesof»luğa ulaşamamış, ancak felsefe ile uğraşmıştır. İngilizce Fransızca, Almanca, İtalyanca, Latince, İspanyolca, İbranice, Arapça, Farsça ve Türkçe eserleri, yayınları takip etmiş, bazı felsefi denemelerde bulunmuş ama, en zayıf olduğu «Türk Kültür ve Sanatını» seçmekteki ustalığı, siyasi beceriksizliği yanında çok büyük bir başarıdır, denebilir.

Felsefi alandaki eserleri önemli değildir. «C» harfine kadar altı dilden karşılığını yazdığı, fakat tamamlayamadığı «Mufassal Kaamus-ı Felsefe» hariç, «Felsefe Dersleri», «Abdülhak Hamit'in Mülâhazat-ı Felsefiyesi» pek önem taşımazlar. «Ömer Hayyam İçin Bir Etüd» «Tevfik Fikret» ve Fransızca yazdığı «Les Textes Houroufis» adlı eserleri de, nesirlerine örnek verilebilir. Hatıralarını 1948'-

Fotoğraf : Ali DEĞER

de, «Yeni Sabah» gazetesinde, «Biraz da Ben Konuşayım» başlığı altında neşretmiştir. Mizahi şiirlerini almadığı «Serab-ı Ömrüm»ü ise, 1934'de Lefkoşe'de bastırmıştır.

SANATI :

Yaşadığı devir itibariyle, şanssız bir döneme rastlayan Rıza Tevfik'in arkadaşları, zamanın moda cereyanı haline gelmiş fikirlere kapılanmakta hiçbir beis görmüyorlardı. Batı hayranlığı almış yürümüş, masonluk, devleti kurtaracak bir sihirli deynek olmuştur adetâ.. Sanatçılar zümresi, hastalık edebiyatıyle meşgul, gün ışığına çıkmamış fantazi kelimeleri aramaktadırlar lügatlerde..

Devir, Osmanlı hakimiyetinin, adaletinin, düzeninin ve bunlara bağlı olarak ta sanatının yıkıldığı bir devirdir. Müstevli Batı fikri, ordulardan önce davranarak, Türk aydınlarının kafasını işgal etmiştir bile. Yabancılaşmak, aydın olmanın ilk şartı haline gelmiştir.

Servet-i Fünûn'un, Yedi Meş'alecilerin, bocalayıp bocalayıp, Batıya kapılandıkları bir zamanda, onlardan kat kat fazla Batı kültürü almış, bu kültürle iyiden iyiye yoğrulmuş Rıza Tevfik, çok sevdiği şahsi dostlarının yanında bile yer almayarak, Türk Halk Şiiri'ni önder kabul etmiştir kendisine.

Lügatlerin efsunlu kelimeleri yerine, duru, güzel Türkçe ile şiirler söylemiş, Anadolu'yu anlatmıştır. Yunus Emre'ye hayranlık duymuş, Karacaoğlanı yaşatmaya çalışmıştır.

«Yunus'un toprağına
Vardım yüzüm sürmeğe
Sildim gönül pasını
Yunus ben arı geldim.»

...

«Rıza Tevfik Allah'tan
Ayrılma ol dergâhtan
Ben kurtuldum günahtan
Eğriydim, doğru geldim.»

Türkçeyi, büyük bir başarıyle kullanmış, şiirlerinde hiçbir zorlama yapmamış, akıcı manzumeler vermiştir. Hattâ o zaman için, Türkçeyi kullanmak, hele hele Türk Halk Şiirini devam ettirmek, edebiyat çevrelerinde bayağı cür'et işiydi. Rıza Tevfik, bundan yılmamış, Türkçeyi ve Türk Halk Şiirini müdafaa etmiştir:

«Bendedir şivesi âşık ağzının»

diyerek, kültürce de kendilerinden yüksek olduğu meslekdaşlarına, Türk kültürünün aydınlar tarafından da savunulabileceğini göstermiştir.

İsminin başındaki «Feylesof» fobisiyle de şiirler yazan Rıza Tevfik, bu konuda pek başarılı olamamış denemez. Şiirle, mesaj verme hususunda bir Âkif kadar olmasa da, Ziya Gökalp'in şiirlerindeki imajı geride bırakmıştır:

«Sırr-ı hakikatı gönülden öğren
Gönül aşk ile didarı gören
Ârif-i agâha o zevki veren
Beng-ü bâde, afyon, haşiş değildir.»

Bunu, yeri gelince daha geniş olarak işleyeceğiz.

Serbest tarz şiiri çok önceleri deneyen Rıza Tevfik, heceyi de, aruzu da kullanmıştır. Bilhassa, Aşık Tarzı'nı takiben, şiirlerini dörtlükler halinde ve genellikle 11'li hece vezni ile yazmıştır.

Şiirlerini ,birkaç başlıkta ayrı ayrı inceleyebiliriz:

SEVDA ŞİİRLERİ :

Sevdâ (aşk), günümüzde pek çok şekilde yorumlanmaktadır. Basit duyguların, arzuların aşk kabul edildiği bir devirde, ince vurgularıyle, müstehcenliğe kaçmadan ele almıştır:

«Talihin kahrı var her hevesimde,
Boğulmuş figânlar titrer sesimde
O nazlı ismini son nefesimde
Anıp ta bahtiyar ölmek isterim..»

derken, gayr-ı meşru arzuları değil, sevdiğinden ayrılınca feryat edip, isyâna kadar varanlar gibi değil, mukadderata boyun eğenlerin teslimiyeti ile seslenir:

«Hüsrânle bu kadar niçin öğündün
Bir yanan âteşin sinemde, söndün,
And-ü peymân ettin sözünden döndün
O da bir hevesmiş, tez geldi geçti..»

Aşk kavram olarak, iki sarmaşığın birbirine dolanmasıdır. Araplar, buna «aşk» derler. Zaten «aşk» Arapça'dan dilimize geçmiştir. Aşk, tükeniş, kendini takdim ediş, karşılık beklemeden fedakârlık, bütünleşmek demektir. Aşkta devamlı olarak «sunuş» vardır. Yüce duygular içinde, kendini sunmak; takdim etmek... Rıza Tevfik'te:

«Huzurunda bazen benliğim erir»

mısraıyle kendisini gösterir bu asillik...

«Sihrine tutuldum ben ey perizad
Ölmedikçe olmam gamından azad
Affet kusurumu, bu aşk-ı nâşad
Divane gönlümün son hatasıdır.»

ihtirastan, egoistlikten arî olarak yazılmış bir sevdâ şiiridir..

SOSYAL MUHTEVALI ŞİİRLERİ:

Umumî harbin yıkıntıları, Rıza Tevfik'in de felâketi olmuştur. Ta başından, harbe girilmesine taraftar olmayan Rıza Tevfik, yaptığı bir hata ile «Sevr»e imza atıp, «Yüzellilikler» listesine de girince, hayatını sürgünde geçirmek mecburiyetinde kalmıştır.

60 milyon insanla girilen harplerden, 13 milyonla çıkılmış, bir Çanakkale 500 bin millet evlâdını yemiştir. Vicdanı nasırlaşmamış, kalbi kararmamış kim olursa olsun bu durumdan müteessir olacaktır. Vatandan uzakta, biraz da bu felâkette kendi payının da bulunduğunu düşünerek feryat etmiştir:

«Efsâne söylerim, ağla hem dinle
O şerefli mazi meğer masalmış..»

Bulgar sürülerinin, dünkü efendilerini hunharca parçalamaları, kadın-çocuk demeden öldürmeleri onda derin yaralar bırakmış:

«Sarsar-ı kahr ile tarûmar oldu»

diye, Edirne için destan yazmıştır. O'nun şiirlerinde konu artık bellidir: Mezar...

«Yerini kaybettim mezar taşının
İzini şaşırdım can yoldaşının
.....
«Sarmış vücûdunu bir kefen gibi.»
.....
«Hasretle bakındım mağripten yana
Gözlerim takıldı bir mezaristana.»
.....
«Ne için bir melâl-i rikkat var
Lâne-i şevk olan şu meşcerede?»
.....
«Harb âteşi kâinatı yakmış gitmiş
Bir seyl-i belâdır öyle akmış gitmiş
Hak nâmına bir mezarlık almış gitmiş
Mağlûb olmuş akıbet bırakmış gitmiş.»
.....
«Vatan uğrunda bin belâya düştüm
Hep mezarlık olmuş, vatan kalmamış..»

Katre katre vicdanına damlayan hatıralarını anlatırken, gerçekleri de anladığını görürüz Rıza Tevfik'in:

«Uğursuz sene! Bindokuzyüzonyedi
Harp evlâdımızı öldürdü.. Ve yedi
Şimdi kıtlık var!
Sönük ocaklar
Herkes evinde aç; bomboş sokaklar
Yılgın
Herkes
Arnavutköyünde, Rıhtım üstünde
Böyle bir zamanda, böyle bir günde
Ben kütübhânemde zihin yoruyordum
Felsefe yapıyordum
Hakikat arıyordum, Hak'ka tapıyordum
.....
Hakikat arıyordum, Hak'ka tapıyordum
İşte hakikat yaşıyor
Çırılçıplak dolaşıyor
Onu bir masum çocuk omuzunda taşıyordu
Bu felâket dersinde Hakk'la batılı seçtim
Felsefeden vazgeçtim.»

Ve batılı mânâdaki felsefeden vazgeçerek, kendisini «Tasavvuf»a verir.

Anadolu'nun istilâsından duyduğu is-

tırabı, hiddetlenerek şu şekilde ifade etmiştir:

«Düşmanın sitemi yürekler ezer
İnsan bu kahr ile canından bezer
Gülşende yabancı köpekler gezer
Erler meydanında insan kalmamış.»

Harbin yıkıntıları arasında, Türk insanının çektiği sefaletler, gözünden kaçmamış, şiirleriyle, dertlerine ortak olmaya çalışmıştır. «Katre katre vicdanıma damlayan bir hatıra» adlı şiirinde, penceresinden gördüğü, sokakta perişan vaziyette dolaşan ve çöp sepetlerinden ekmek arayan bir çocuktur. O, gördüğü gerçek karşısında felsefe yapmaktan vazgeçmiş, daha sonra bir destan gibi dillerde dolaşan «Acıklı Ana»sını yazmıştır.

Şair, bu şiirinde, tarumar olmuş vatanı, uğrunda verilen şehitleri, geriye kalan genç dulları ve yetimleri anlatır:

«Yüce Balkanları duman bağlamış,
Gene mi gurbetten kara haber var?
Seher vakti burda kimler ağlamış
Çimenzâr üstünde taze çiğler var.

.....

Mahşere muntazır bir mevta gibi
Karşımda yıkılmış bir de mimber var»

derken, hadi her şeye katlanılır ama, Müslümanlar için oldukça yüksek bir mânevî değeri olan camilerin yıkılmasına nasıl katlanılır, şeklinde feveran etmektedir. Fatih Sultan Mehmed İstanbul'u fethettiği zaman, kiliselere dokunmamış, bu da dilden dile, bütün dünyaya yayılmıştır. Osmanlı'nın hiçbir döneminde, mabetlere ilişildiği de görülmemiştir.

Türk'ün mukavemetini, sabrını kahramanlığını destan gibi değerlendiren şair, bir Türk anasının şahsında bütün millete seslenir:

«Tanıdım sesinden, zavallı kadın
Dillerde destândır her yerde adın
Bilirim... Şerefle doğdun, yaşadın
Söyle! Destânını dinleyenler var.

.....

Kurban etmek için evlât doğurdun
Kara toprakları kanla yoğurdun
En ücra yerinde şu viran yurdun
Adları belirsiz binlerce er var.»

«Koca Hasan Dayı» adlı şiirinde, uzun uzun çevre tasvirlerini yaparak, eskinin özlemini duyduğunu söyler. Felsefî yoldan hayatını anlattığı «Serab-ı Ömrüm» adlı şiirinde ise, eşyanın, kainatın, maddenin mahiyetini araştırmağa çalışır.

«Bilmem bu ne âlem, bu nasıl âlem-i hulyâ
Bir hatıra-i subh-i sabâvet-mi bu rayâ?!..»

Beyiti ile biten şiiri, bir nevi, aradığını tam olarak bilemeyen, bulamayan ve fakat ısrarlı bir arayış içinde olan insanlara has bir duyguyu yansıtır.

Felsefî - tasavvuf şiirleri ise, bazı telmihlerle daha çok geçmişteki hadiseleri göz önüne getirir.

«Cilve etsin dersen kemâliyle Hakk
Çıkıp benliğinden bir kendine bak
'Enel-Hakk' sözünü dilinden bırak
Lafa kulak verme, irfan sendedir.

.....

İşittim, babasız bir oğulmuşsun
Hem Cennet'te doğmuş, hem kovulmuşsun
Hem kesret istemiş, hem boğulmuşsun
Allah'ın suçu ne, isyân sendedir.»

.....

«Dünya varlığında yok hevesimiz
Hak'kın lisanıdır her nefesimiz
Ölüye nefh-i rûh eder sesimiz
Âleme can verir sözümüz bizim»

derken, zühd bir inziva içinde olduğ unu anlatır. Aşağıdaki kıt'ada da bu, daha açık olarak savunulmaktadır:

.....

Zat-ı Hakk'la birdir özümüz bizim»

Dervişlik namına, tasavvuf adına İslâm'da haramlığı kesin olan şeylerin yapılmasına da karşıdır. Lâkin, özel hayatına baktığımızda, bu gibi icraatları kendisinin de yaptığını görürüz. Şiirlerinde, bu tutumun yanlış olduğunu da belirtir:

«Dünyada Cennet'e girenler varsa,
Vech-i Hakk'ı arayan, görenler varsa,
Enel - Hak sırrına erenler varsa
Sarhoşluk yüzünden ermiş değildir.

Boz yılanı tuttu, çivi yuttu derler
Pirimiz duvarı yürüttü derler
Kerâmet olsa da böyle hüneıler
İnsanlığa yarar bir iş değildir»

En sonunda da, gene aradığını bulamadığını, üstelik bir de, küfre girdiğini ima ederek:

«Kendi ikrarımla belâya girdim»

der.

Hayatında mutluluk veya saadeti pek göremeyen şair, bu konuda da:

«İnsanların hulyası / Yüce dağlardan yüce
Saadetin mânâsı / Bir karışık bilmece»

diyerek, mutluluk kavramını çözemediğini, dünyada aradığını bulamadığını ilân ederek, ölür gider...

HASRET—GURBET HÜZÜN :

Rıza Tevfik için bir gurbet şairi, mahzun bir sanatçı diyebiliriz. Vatandan uzakta, bir gemi düdüğü duyunca, Vatana kalkacak sanan, bir Türkçe kelime duyunca burnunun direği sızlayan şair, elbette hüzünlü olacaktır. Üstelik, sonradan hatasını anlamış ise...

Terkedilmişliği işlenmiştir şiirlerine:

«Emeller aldatıp avutmuş beni
Karanlık geceler uyutmuş beni
Sevdiğim çehreler unutmuş beni
Bana hiçbirinin yokmuş vefâsı..»

Hayatında, 'gam'ın eksik olmadığını hemen bütün şiirlerinde görebiliriz. Devamlı olarak ızdırap duymuş, şiirlerini duyarak yazmıştır:

«Beni bizâr eden içimdeki gam...»

Tevfik Fikret'in mezarı için yazdığı şiirinde ifade edilen melâl, aslında şairin kendisi içindir:

«Şu hicran yılının son baharında
Laleler titrerken çimenzârında
Mâtem çiçekleri dermeğe geldim...»

«Dağlara yaslanıp, yatan güneşi
Yaralı, hastadır, yorgundur sandım..»

çizdiği manzara, gurub vaktidir. Hemen hemen günün en hüzünlü zamanıdır bu vakit.

«Sıra dağlar mordu, sular kırmızı...»

bir hasretliğin imzasıdır âdeta..

Uzak ellerde, durumunu tam olarak anlatan şu kıt'a:

«Öksüzüm bu elde ne yoldaşım var
Ne anam, ne babam, ne kardaşım var
Ne yaman talihim, dertli başım var
Dilimden anlar yok bigânelerde...»

Kimi olsa ziyadesiyle duygulandırır. Hele gurbette olanları, sıla hasretiyle kavrulanları.

«Cândan ayrıldım, hastayım candan
Eller gurbet elde yaramı bağlar
Haylidir avâre düştüm vatandan
Hicranla bağrımı kaygılar dağlar..»

«İçimde kimsesiz bir öksüz ağlar»

mısraları da, insanın yüreğinin burkulmasına, kalbinin sızlamasına kâfidir.

SONUÇ :

Özellikle, kendi şiirlerinden örnekler vererek tanıtmağa çalıştığımız Rıza Tevfik Bölükbaşı böyle bir hayat sürmüş, «Hece»de, sonraki kuşaklara öncülük etmiş, 1934 de bastırdığı tek şiir kitabı olan «Serab-ı Ömrüm»ü kayıplara karışmış velhasıl adı anılmaz olmuş, unutulmuş bir şairdir.

Onu önemli kılan, yetiştiği çevreye, yaşadığı devire, aldığı yabancı kültüre rağmen, Batının taklitçiliğini yapmamış olması, Türk Halk Şiirinin savunucusu olması, en önemlisi de, gafletinden nedâmet duyarak, hatalarını kabul etmesidir.

Cümlelerimizi, Rıza Tevfik'in bir beyiti ile noktalayalım:

«Benden farkı var mı şeydâ bülbülün
Ben de meftunuyum bir gonce gülün...»

Şiirlerinden Örnekler :

BİR ANLI MEYUSİYET

Ömrümün neş'esiz geçti baharı
Neyleyim baharı gülsüz olunca?
Bir tutsam gerekir yâr-ü ağyârı
Gurbet ellerinde öksüz olunca.

Gönül ellndedir feryad-ü zârım,
Şu nankör aşkımdan ben de bizârım,
Ruhum âzad olur belki mezârım,
Ayaklar altında dümdüz olunca.

Diyorlar ki: Rıza! Döner bu âlem,
Encamına varır bu devr-i sitem,
Benim gözümde fer kalır mı bilmem,
Bu uzun geceler gündüz olunca?

Amman — 1930

UÇUN KUŞLAR

Uçun kuşlar uçun doğduğum yere
Şimdi dağlarında mor sümbül vardır
Ormanlar koynunda bir serin dere
Dikenler içinde sarı gül vardır.

O çay ağır akar, yorgun mu bilmem?
Mehtabı hasta mı, solgun mu bilmem?
Yaslı gelin gibi mahzun mu bilmem?
Yüce dağ başında siyah tül vardır.

Orda geçti benim güzel günlerim
O demleri anıp, bugün inlerim,
Destan-ı ömrümü okur, dinlerim,
İçimde oralı bir bülbül vardır...

Uçun kuşlar uçun... Burda vefâ yok,
Öyle akar sular, öyle hava yok,
Feryadıma karşı aksi-sedâ yok,
Bu yangın yerinde soğuk kül vardır...

Hey Rıza, kederin başından aşkın
Bitip tükenmiyor elem-i aşkın,
Sende deryâ gibi daimâ taşkın,
Daimâ çalkanır bir gönül vardır.

HARAB MABED'DEN..

.....

Batan güneşlerin ölgün nigâhı
Karartıp bırakmış o kıblegâhı,
Mazlum bir ümmetin baht-ı siyahı
Viran kubbesinde gölgeler salmış.

İslâmın bahtiyar bir' zamanında
Ab-ı hayat varmış, şadırvanında
Şimdi harab olan sâyebânında
Dem çeken kuşların ömrü azalmış.

Âyat-ı hikmet var kitâbesinde
Bir ders-i ibret var hitâbesinde
Bağ-ı cennet olan harâbesinde
Tekbir sadâları artık bunalmış...

1330

Milyoner Fakir Müteahhit Şakir

N. ŞEN

Mizahi Hikâye

Nedir müteahhitlik ve kimler müteahhit olabilir?

Çalışma hayatımızda müteahhitlik adından en çok bahsedilen bir iş dalı haline gelmiş bulunuyor. Öyle bir iş dalı ki, herkes büyük bir iştahla bakmakta ona. Fakat belli şahıslar anlıyabiliyor anlıyabiliyorlar onun ruhundan.

Şöyle bir fikir gelecektir aklınıza: Müteahhitlik denen nesneyi Türkiye'mizde ilk bulan ve bu işe ilk kez kafa yoran kimdir? Efendim, izah edeyim: Ama önce birisini tanıtayım size. Bugün Milyoner Fakir namıyla maruf Müteahhit Şekir Bey! Umarım o da sizinle tanıştığı için en az sizin kadar memnun olmuştur. Milyoner Fakir Müteahhit Şakir'i size daha yakından, yani aşağı yukarı üç burun mesafesi uzaklıktan tanıtmak istiyorum.

Milyoner Fakir, Müteahhit Şakir sizin peşinen düşündüğünüz gibi ne zengin ailenin fakir geçinen şımarık çocuğu, ne de bir sendikanın başkanıdır. Milyoner Fakir, Müteahhit Şakir aslen Karadeniz çocuğudur, hiç sevmediği şey Kayseri sucuğudur. Bu midesine çok düşkün olan, fazla yemek yiyip de midesini bozmaktan korkan Milyoner Fakir, Karadeniz'den çok küçük yasta ve gözlerinde üç damla yaşla ayrılmış. İstanbul'a tıpkı Türk filimlerinde olduğu gibi vapurun filikasının içinde, kaçak olarak gelmiş. İstanbul kazan bizim Şakir kepçe, dolaşmış sokaklarda sabaha kadar erkekçe. İkinci gün bakmış bu iş böyle olacak gibi değil. Hazıra devlet kasası bile dayanmaz, ver elini Mahmutpaşa. Fakat neden Mahmutpaşa? Anlatayım.

İstanbul burası. Buranın tabii ki paşası çok. Ne tarafa baksan paşadan geçilmiyor. Geçilmiyor, geçilmemesine de Mahmutpaşa'nın eline kimse su dökemez paşalıkta. Paşa dediğin hakikat onun gibi olur. İstanbul'da ne kadar çekirdekten yetişme tüccar varsa hep onun içinde büyümüşlerdir. Ve mal satmak için tepinmişlerdir. Mahmutpaşa'yı size tanıttıktan sonra çalalım biraz korna gelelim bizim Milyoner Fakir, Müteahhit Şakir'in Mahmutpaşa'daki ilk işine.

Şakir'e tabii ilk önce kimse iş vermemiş. Normaldir iş vermemeleri. Eğer iş verselerdi o zaman anormal olurdu. Çünkü Mahmutpaşa'da herkes kendi tahtını kendi hazırlar. Eğer hazırlayamazsa, oturup bir köşeye ağlar. Şakir oturup bir köşeye ağlamamış. Bilmiş ki ilk önce Mahmutpaşa'nın eteği olan parke taşlarını öpeceksin.

Milyoner Fakir, Müteahhit Şakir ilk sermayeyi kediye değil, mevsimin kış olması sebebiyle at tüyünden yapılmış ayakkabı keçesine yüklemiş. Şakir'in bir lüks lokantada ancak fiks menü fiatı olabilecek sermayesi çok kısa zamanda iki fiks menülük olmuş. Şakir'in kulakları ağzına vurmuş. Bu ayaktan sermaye kurup, başa doğru çıkma niyetinde olan Şakirimiz bu sefer tutmuş çorap satmaya başlamış. Bu arada sesi de gitgide kartlaşmış, kendinden alışveriş etmeyenleri haşlarmış.

Şakir, Mahmutpaşa'nın ayaklarından kurtulup da yukarıya doğru tırmanmaya başlamış. Köşeyi rahat dönebilmek için de bir köşebaşına tezgâhı açmış. Fakat, biraz ilerisin-

de gene bir çorapçı, biraz aşağısında bir diğeri. Bizim Milyoner Fakir, Müteahhit Şakir'i almış bir düşünmek. Nasıl düşünmesin? O düşünmesin de eller mi düşünsün? Aşağıdan geleni aşağıdaki çorapçı kesiyor, yukarıdan geleni yukardaki çorapçı. Bu iki engeli de aşabilme başarısını gösteren yalınayak vatandaşlar ancak bizim Şakir'den alış-veriş yapabiliyorlar.

Şakirimiz bakmış bu iş böyle klasik tarzda tüccarlıkla olabilecek işlerden değil, bu işe yeni bir şekil getirmek gerek. Akıma bir şeyler gelmiş gülmüş gevrek gevrek. Şakir'i Sakir yapan, daha doğrusu Şakir'i Milyoner Fakir yapan gizli muammanın püf noktası şu: Şakir fırlamış tezgâhının üstüne, ayakkabılarını çıkartmış. Ayaklarının birine sarı, birine kırmızı çorap giymiş. Ellerine de tam onun zıddını giymiş. Bu da yetmez diye düşündüş. Bir de başına çorap geçirmiş ve sesini de bir güzel akort ettikten sonra bu işin birinci perdesini açmış. Haydi rast gele...

— Yetiş, yetiş... Neyir'in, Vakko'nun, Kazova'nın malları bunlar. Kapışmayın, kapışmayın bayan. Herkese kalsın. Fazla mal alma vatandaş komşunu da düşün. Nice daha yalınayak var memlekette. Dost başa, düşman ayağa bakar. Beyim, ayağını sıcak tut başını serin. Bedava, bedava. Seç, beyen, al. Düşünme derin, derin. Param yok, ayağım da üşüyor diyen varsa çekinmesin alsın. Hediyem olsun. Kapışmayın, kapışmayın vatan sağolsun. Bugün varım yarın yokum. Çifter çifter alın. Yahudi tüccarı ilk defa ben kazıkladım, sen de beni kazıkla. Seç, seç, al...

Şakir'in falına o an bakılırsa ilk söylenecek «senin hanene ay doğmuş» sözü olacaktı herhalde. Tezgâhın önü bir anda tıklım tıklım dolu vermişti. Herkes, sanki Şakir çorapları bedava veriyormuşçasına satın almaya başlamıştı. Şakir'in bağırmaktan sesi kesilmişti. Hemen yere indi, çorap paralarını toplamaya başladı. Bir anda cebi paralarla dolmuştu. Tabii tezgâhı da bombuştu. Şakir şaşkın şaşkın cebinde paralar bini aşkın, etrafına tüccarlığın böyle olacağını ve artık memlekette klasik usullerin geçerli olmadığını ispat edercesine kasılırken yanına çene sakallı, melon şapkalı bir adam yanaştı. Ürkek, ürkek kendisi ile konuşmak istediğini fakat vaktinin müsait olmadığını, bu yararlı olacak konuşma için eğer isterse Kapalıçarşı'daki dükkânına gelmesini söyledi.

Şakir bu çene sakallı adamın kim olduğunu anlıyamamış ama tüccar olduğunu kestirmişti. En merak ettiği şey de bu kadar esnaf arasından sadece kendisini davet etmesiydi. Ertesi günkü satışını da kendine has usul ile yaptı. İşleri çok iyi gitti. Şakir işinin böyle gitmesine, sevinçten eriyip bitti. İşini bitirip, pılını, pırtısını topladıktan sonra o çene sakallı adamın iş yerine gitmeyi kararlaştırdı.

Mercan Yokuşunu çıkarken Çantacılardan para çantası alıp küçük yollu o da artık paracıklarını çantaya istif etmeliydi. Ve uçkuru arasında kat kat olmaktan bıkmış paraları yeni aldığı çantasına yerleştirdi. Fakat bu sefer cüzdanı yerleştirecek yer bulamadı. Tekrar pantolonuyla içliğinin arasına sokuşturdu. Kapalıçarşı'ya gelmişti. Gelene kadar en az yirmi defa çantasını kontrol etti. Eeee, para tatlıdır malûm ya! Hele ilk kazanılmış para Bursa'nın kestane şekerinden de tatlıdır. Adım adım çene sakallının dükkânına yaklaştıkça kalbi Serkisof saati gibi çarpmaya başladı. Sonunda kapının önüne geldiğinde, kapının üstünde Arapça yazılı levhayla karşılaştı. Onun hemen yanında «Şa-

lom Kuyumcusu İbrahim Kohen ve Oğulları» tabelası asılmaktaydı.

Milyoner Fakir, Müteahhit Şakir bütün cesaretini, asaletini ve dökülen elbiselerini toplayarak içeri girdi. Kapının karşısındaki tezgâhtar çocuğa güç belâ derdini anlattı. Çocuk içeriye bağırdı:

— Abraham Bey biri sizi gormek istor.

Abraham işte o çene sakallı adamdı, içerdeki odadan kapıya çıktı.

— Borun, borun efendim...

İşte bu sözlerden sonra Şakir'i gören Ahraham Bey'in yüzündeki hatlar hemen değişti. Kendisini içeriye aldı, oturttu ve sormaya başladı:

— Soyle bakalim sen hangi Yahudi tüccarını dolandırdın?

Bizim Şakir bu soruları hiç beklemiyordu. O ne ummuştu ne bulmuştu. Bu adam hangi Yahudi tüccarından bahsediyordu. Üç günlük esnaflık hayatında o nasıl olur da bir tüccarı hem de Yahudi bir tüccarı dolandırabilirdi.

— Siz hangi Yahudi tüccarından bahsediyorsunuz beyim?

— Bak evladım, senin akilli bir çocuk olduğunu ben çok önce anlamışım. Söyle bakim hangi tüccardır? O gün çorap satarken bağırordun ya.

— Beyim, o şeyi ben müşteri topluyayım diye şakadan söyledim. Hem, ben kim Yahudi tüccarı dolandırmak kim. Tezgâh ayağı beyim, tezgâh ayağı.

Kuyumcu Abraham bu işe çok şaşırmıştı. Günlerdir bu Yahudi tüccarın kim olduğunu araştırmaktan içi içini yemişti. Baş vurmadığı havra, sinagog kalmamıştı. Şakir'in hayatı üzerine bir süre konuştular. Abraham Bey, Şakir'i çok takdir etti. Ona öyle okkalı bir soru sordu ki demeyin gitsin. Sorunun cevabını Şakir ancak seneler sonra anlıyabildi. Anlıyabilmesini Abraham'a olduğu kadar beyine fosfor akıtan hamsi balığına borçludur. Soru şuydu:

— Memlekette bugün yapılmamış tek bir iş dalı vardır ve bizim arkadaşlar yani kim Musevî kardaşlar bu işle hiç uğraşmazlar, bu iş nedir?

Kuyumcu Abraham'ın sorduğu bu sorunun cevabını Şakir o zaman verememiştir. Abraham da söylememiştir.

Yıllar yılları kovaladı. Bizim Şakir her kapalı kapıyı parayla araladı. Baktı piyasanın her tarafı dolu fakat açık tek bir tarafı var ve bu kapıda da ne Abraham ne Levi var. Bu herhalde Abraham'ın dediği iştir diye düşündü. İşte bu iş Şakir'in isminin başına yapışkan gibi yapışan müteahhitlik işiydi. Şakir önce şehrin uzak köşesinden, Kokuludere mevkiinde yok pahasına büyük tarla satın aldı. Parselleyip bir kaç ev yaptı. Tarlanın girişine «Şaheser Kent» yazan ışıklı, büyük tabelâ astı. Çok kısa zamanda evler satıldı. Şakir buradan aldığı paralarla diğer evleri yaptırdı. Gerçekten burası tam bir kent (!) oldu. Bir kaç artiste buradan birkaç daire hediye etti bunun karşılığında gazetelere Şaheser Kent'in isimleri geçti. Kısa zamanda elinde ne bir parsellenmiş tarla ne de daire kaldı. Milyoner Fakir, Müteahhit Şakir bu işi çok sevmişti. Yeni yeni tarlalar satın alıyor, gazetelere sayfalar dolusu reklâmlar veriyordu. Şahaser kentleri, cennet kentler canım kentler şirin kentler moda kentler takip ediyordu. Şimdide ise hâlâ Milyoner Fakir namını muhafaza ediyor, her zaman soğan ekmek ve bulursa balık ekmek yiyor.

İşte Abrahamlardan arta kalan bir işi su yüzüne çıkaran ve çalışma hayatımızda sendika ve toplu sözleşmelerden sonra adından en çok bahsettiren işi Milyoner Fakir, Müteahhit Şakir moda haline getiriyordu.

Ertuğrul SAKAR

YALNIZLIKLAR

Yalnızlıklar neden sokaklarda
Neden duvarlarda
Neden odalarda

Kim işlemiş bakışlara bu oyayı
Kim sürmüş suratlara bu boyayı
Neden gözler ıslak
Neden susmaktayız mahzun
Yıllar yılı

Niçin türküler kürek kürek elem
Niçin maniler yanık
Plaklar dert, şarkılar bulanık
Niçin sevgi
Gözüyaşlı bir sevdalıdır şimdi

Yalnızlık gıcırdayan kapılar
Yalnızlık soluyan anılar
Yalnız kıyılar, yalnız dalgalar
Köyler, şehirler, dağlar, ovalar
Niçin, neden yalnızlar

TÜRKMEN DÜĞÜNÜ

M. İhsan KORAY

Uzun yıllar Türk seyircisine yabancı yazarların oyunlarını sunan Devlet Tiyatroları, günümüzde Türk yazarlarının oyunlarına ağırlık vermeye başlamış bulunmaktadır. Yabancı kültürlerin arenası görünümünde faaliyet gösteren bu kuruluşun son yıllardaki olumlu girişimleri seyircisinin nezdinde takdir toplamaktadır. Gelişen ve giderek rayına oturan kültür potansiyelimizin bu gelişme ve durulaşma akımına Devlet Tiyatrolarının uyması sevindiricidir.

Kalitesiz oyunlarla tiyatro seyircisinin tatmin edilemiyeceği artık anlaşılmıştır. Sırf oyun oynamak çabasıyla perdeleri açmak, kısa bir zaman dilimi içinde de seyircisizlikten yakınarak perdeleri kapamak devri geçmiştir. Toplumun içinden çıkıp gelmiş yerli halk kendi tiyatrosunda kendi değerlerini anlatan, dile getiren oyunlar görmek ister. Uzun yıllar buna hasretti. Her yabancı oyunu seyrettiğinde «bunun benim toplumumla ne ilgisi var» demekten kendini alamazdı. Bu ise yerli yazarlarımızın kaliteli oyunlar yazmaları ile giderilebilirdi. Nitekim günümüzde yerli yazarlarımızın oyunları ağırlık kazanmaya başlamıştır. Tiyatro sanatı topluma; yazar kendi toplumunun değerlerine yöneldiği an yararlıdır: Tiyatro sanatı 19. yüzyılın başlarındaki gibi soyut ve hayali konularla uğraşırsa sanatlıktan çıkar, Hayalcilik olur bu. Tiyatro oyunları gerçekçi olmak zorundadır. Günlük yaşamın zorluklarını güldürü, dramatik ya da trajik olarak sunmak tiyatronun bir görevidir. Obür sanat dallarındaki gibi...

Devlet Tiyatrolarının 28. çalışma döneminde Ankara'da on oyun temsile başlamıştır. Bunların bir kısmı geçen dönemin ve yılların oyunlarıdır. Küheylân, Kedi Oyunu, Tarla Kuşuydu Jüliet gibi.

Geçen yıl Bursa Devlet Tiyatrolarında temsil edilen Türkmen Düğünü bu dönem Ankara'da Küçük Tiyatro'da gösterilmeye başlandı.

Devlet Tiyatrolarının toplumumuzun değerlerine yönelişinin bir örneğini Türkmen Düğünü, İsrailli yazar Ehpraim Kishon'un Tarla Kuşuydu Juliet oyunu bize ne denli yabancı ise, Türkmen Düğünü de o denli yerli bir oyun.

Afyon ilimizin Emirdağ kazasının folklörü Türkmen Düğünü'nün döküman-ter konusunu oluşturuyor. Yazarı Ali Yürük, sahneye koyucusu İsmail Bekir Ağlagül. Serpil Tezcan'ın dekoru, Sevinç

— Türkmen . Düğünü'nden bir sahne.

Gürlük'ün kostümleriyle izledik Türkmen Düğünü'nü.

Ahmet, Edebiyat Fakültesini bitirmiş hayata yeni atılmış bir gençtir. Annesi ve lan Nesibe ile evlendirmek isterler. Oysa ablası kendisini, zengin bir ailenin kızı o. Ahmet küçüklüğünden beri Haskız'a karşı bir sevgi beslemektedir. Ailenin karşı olmasına rağmen Haskız'ı alır. Arada sırada da oyuna bir çeşni olsun kabilinden yerleştirilen olaylar serisi gelişir. Cemal bu olaylarda kabadayı görünümüyle önde gelir.

Türkmen Düğünü'nün kısaca özeti böyle. Asıl üzerinde durulması gereken unsur oyunun bu yönü değil. Bu yönünün de doğmasına neden olan oyunun muhtevasıdır. Aynı konunun binlerce benzeri Anadolu'da sergilenmekte. Türkmen Düğününün seyircisine vurgulamak istediği öz binlerce benzeri arasından sıyrılarak, belirli bir bölgenin yaşayış biçimini sunmaktadır. Bu bölge Emirdağ kazasıdır.

Günümüzde düğünler pek çeşitli. Mevlüt okutup gelini eve getirmek de düğün; nikâh salonundaki töreni evde noktalamak da düğün; birkaç saatliğine salonlarda kafaları çekip, nara atmak gelin ile damadın dans edişini izleyen gözlerin yaptığı da düğün..., Sosyal çevre olarak halkın yaşama ortamından uzaklaşmış, yabanlaşmış; dev blokların arasında kaybolmuş günümüz kentlisinin nadir gördüğü düğünlerden birisini sergiliyor Türkmen Düğünü. Bu da bir düğün ama Türkmen Düğünü.

Folklör günümüz edebiyat literatüründe toplumların eski yaşayışını bütün alanda ortaya sermek diye tanımlanır. Türkmen Düğünü de Emirdağ yöresinin düğün folklörünü çok az bölge dışı eklemlerle vermeye çalışıyor. «Aile müessesesinin temel atma töreni olan düğünler halk inanışları ile, halk edebiyat ve sanatının bir gösterisi, eski kültürümüzün aynasıdır. Millî ve dinî unsurlardan meydana gelen düğün adetlerimizi, büyük bir titizlikle ve tamamen gerçeklere bağlı kala-

rak toplamaya çalıştım,» diyor oyunun yazarı.

Bu titiz çalışmaya rağmen yine de gözden kaçan unsurlar oluyor. Sözgelimi kızevinde, kızların acayip hareketlerle Karadeniz Oyunu oynamaları, kına gecesinde gelinle güveyinin buluşup Kafkas oyunlarından Şeyh Şamili oynamaları, sarmaş dolaş halayların çekilmesi gibi.

Türkmen Düğünü komedi türünde bir oyun. Türe uygun olarak seçilen espriler yerinde idi. Seyirciyi bir anda güldürüp arkasından ani perde değişikliği ile düşündürmek yazarın ve rejinin başarılı yönlerindendir. Reji çok yerde başarılı olmakla birlikte bazı sahnelerde tam bir koordinenin temin edilemediği de gözden kaçmıyordu. Ama bazı sahnelerde de «niçin, acaba» sorularını soruyor ve tereddüdümüzü gizliyemiyorduk. Sözgelimi kızın sözü kesildikten sonra kız evinde Kur'an okunurken sahnedekilerden çoğunluğu hemen diz çöküp huşu içinde dinleme pozisyonuna geçerken birkaç kişi de gayet lubali bir şekilde sırıtıyorlardı. Rejinin bu sahneyi daha gerçekçi yapması gerekmez miydi?

Oyunun birinci bölümündeki başarılı tekniği ikinci bölümde aksıyordu. İkinci bölümde oyun kısmen de olsa komediden drama kayıyordu ama reji bunu daha ustalıkla teatrel bir çizgide dengeliyebilirdi.

Türkmen Düğünü gerçekçi bir oyun. Okumuş elit kadronun kendi taşına toprağına yabancılaşması yanında, örf ve âdetlerine küçümseyen bir tavırla bakışını da ustalıkla verebiliyor. Çok noktada geleneklerine tam bağlı halkla, bu elitlerin birbirine ters düştüğünü üstü kapalı da olsa oyunda görmek mümkün olabiliyor.

Zengin bir kadro ile oynanan oyunda Enis Fosforoğlu, Sema Aybars ve Melek Tartan en başarılı oyuncu görünümünde idiler.

Bizlere «Çatalı Köy»den sonra Türkmen Düğünü'nü de kazandıran sayın Ali Yürük Bey'den çalışmalarının devamını diler, yeni eserlerini bekleriz.

Türmen Düğünü'nden başarılı bir sahne.

GÜL HASRET ÇEKER

Beynimizde hücre hora tepmekte
Dudak çatlak çatlak dil hasret çeker.
Dermanı kalmadı yol beklemekle
Bülbül tutsak olmuş gül hasret çeker.

Başı karla yüklü karlı dağımız
Mevsim gelir geçer hazan bağımız

Yanmışki güneşle boz toprağımız
Irmak feryad eder sel hasret çeker.

Masmavi denizler uzak diyarlar
Orda hasret çeken nice yetim var
Her seherde boyun büküp ağlarlar
Bağrı açık şimdi el hasret çeker.

Zafer türküsüyle coşulan yerler
O yerde ölüpde yaşayan erler

Geçsede asırlar onu söylerler
Eser acı acı yel hasret çeker.

Gülsün dertli anam artık şu bacım
Dinsin bağrımdaki sızlayan acım
Uzanmış yoluna ümit ağacım
Gel bekletme gayri yol hasret çeker.

Hüseyin ÖZTÜRK

1952'de Çiçekdağı'nın Beşikli köyünde doğdu. İlkokulu ve ortaokul birinci sınıfı Yerköy'de okudu. 1963-1964'te Kayseri Mimar Sinan İlköğretmen okuluna arasınıflarından girdi. 1968-1969'da İstanbul Yüksek Öğretmen Okuluna, 1969-70'te İ. Üniversitesi Fen Fakültesine girdi. 1973'te askeri öğrenci oldu. 1974'te mezun oldu. Bursa Işıklar Askeri Lisesinde Teğmen olarak göreve başladı. Üsteğmendi. 9 kasını 1976 günü vefat etti.

HİKMET'İN ARDINDAN

Saim OKAN

Türk milleti kahraman bir evlâdını daha kaybetti. Kendisini, milletinin hayat varlığına adayan bir yiğidi, hayatının baharında kaybettik. Anadolu'nun yağız evlâtlarından birini: Hikmet'i kaybettik...

Kader, Hikmet'le bizleri İstanbul, Yüksek Öğretmen Okulu'nda bir araya getirdi. 1968-1969 yılında O, hazırlık lisesine gelmişti. Okulumuzun sıcak havası et-tırnak misali kaynaştırdı bizleri. Hayatımız yepyeni bir anlam kazanmıştı. Arkadaşları, kardeşleri arasında Hikmet bir başka sevimliydi. Her zaman gülen çehresini; arkadaşlarına, kardeşlerine ümit veren, sevgi sunan sıcak bakışlarını, ölümün soğukluğu ayırdı bizden. Rahatsızlığının en ağırlaştığı günlerde bile çehresindeki gülümseme, gözlerindeki ümit ışığı eksilmedi. Bakışlarında büyük zaferlerin sevincini yaşardı sanki...

Hikmet, vefatından önce Bursa Işıklar Askeri Lisesinde matematik öğretmenliği yapıyordu. Yarının genç komutanlarının mimarı olmak azmindeydi. İki yıl milletinin genç ve temiz evlâtlarına vatan aşkı, devlet, bayrak sevgisini yudum yudum sunmaya çalıştı. Fakat rahatsızlığı; fani bedeninin ulvi vazifesini daha fazla yapmasına mani oldu. Yozgat'ın Yerköy kazasına arkadaşlarının, kardeşlerinin bağrı yanık anasının gözyaşları arasında defnedildi. Milletimizin, ailesinin bütün dâvâ arkadaşlarının ve kardeşlerinin başı sağ olsun.

Şimdilerde o, bizleri izliyor olmalı. Acı, tatlı hatıralarımızı tazeliyor olmalı. Türk aydının gönlündeki mutlu geleceği görüyor olmalı. Bütün bunları görüyor ve gülümsüyor olmalı. O cennet bahçelerinden, gerçek âlemden... O'na mesut kabrinde en büyük hediye, kardeşlerinin göndereceği fatihalar, zafer haberleri olacaktır. Sana özlediğin, beklediğin haberleri göndereceğiz. Nur içinde yat.

OTAĞ YAYINEVİ 2 YENİ ESERİNİ TAKDİM EDER !

EYFEL'DE KARNAVAL

M. ÂKİF AK

Fiyatı : 15 TL.

İki Resimli Roman Birarada

Milli Resimli Romanlar Dizisinin ilk kitabı «Genç Osman» ve «Han Buyruğu» ile Türkiye'de çizgi, gerçek değerini ve karakterini bulmaktadır.

Başını Vermeyen Şehit

GENÇ OSMAN

YAZAN: SADİ YAVER ATAMAN

ÇİZEN : HAMİT YÜKSEK

HAN BUYRUĞU

YAZAN: MEHMET TAŞDİKEN

ÇİZEN : HASAN KARAL

Fiyatı: 10 Lira

Hilâliahmer Caddesi No. 4 ☎ : 27 73 10 Cağaloğlu - İST.

Matbaa Tesislerimiz ve diğer yayınlarımız için katalog isteyiniz.

PINAR

Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

ARALIK 1976

CİLT: V

60

PINAR'IN BU SAYISINDA:

- Kröyçer Sonat
- Gelin Böcekleri
- Namık KEMÂL
- Aydınımızın Problemleri ve Bir Yazar
- Türkmen Düğünü

FİYATI: 5